

НОВА ИСКРА

Ђул-Маркикина приказња

ПРИПОВЕТКА

КАМКА

Јелена Јов. Димитријевић

Нискога је, пост, говорило се, о посвојој чорби, о љуште-
тима од сепцана правдува, и причме луку на тошечету,
о попривама — које паза окусити уз сечу! у луку среду

— о „џажену“ бобу, што
се, кад буде готов, сече на
амајлије и меће у палачије,
ита. Часни је пост, јер док
стигох на своје Београд-ма-
хале до Ђир-Костине узаше
добро осетих тошлоту права
прошетијега сувица, што си-
јаше као око Петрова дана;
а плавоко девојке мојега
ручнога девира, чијој сам
се кући упутила, ветрицаши
преда ме, пружи ми кити
цвећа, весело говорећи:
— Подеј, стране!

Мачица, зубица!...

Колико се образоваше
мени, пеналну госту! Је-
трвина ми најка новика:

— С'га зборенимо за
теб', дива ми Јола! и ти
отпути та на прата!

Прошло два, а они још
па савером, т. ј. за столом?
„Баконије, леблбаци, а по-
ред белог миша пренив се
вино „венод комину“.

Осим мојега повера,
јетрив и њене мајке, оиде
су још и ове две старе Ни-
шлице: али - Настасија и
Ђул-Марина.

Оне ме не поздраваше; виђаде су ме још по мојој удаји,
пад сам им севела у познатику; али кад ми изаша моја је-
трва која сам, образоваше се, шарчило Ђул-Марина, и рече:
— Туго, Боине! Да су ти, перко, респуди да ин-

позелан сас лимон оди каранџа, па, види ми се, не би
дошла у онакав сакт, у пакав, ове, дојде нешана.

— Ако, пријо! Баш ме мило... две ми очи, много ме
мало што дојде, и то јоште такој аписе¹,² — говори до-
маћица а сви се устумарави да ми што боље место направе.

Села сам, прима Ђул-Марина.

— Па добро ли си дошла! — узвикнуше ми две старе
и домаћица.

— Боље нас памла!

— Па ти чиниш? Зара-
во ли си?

— Добро, ела Богу,
адрала сам.

— Што ти чина дома-
ћина? Здраво ли је, добро
ли је?

— Добро, ела Богу!

— Е баш си изодила у
добар дан да дојаш... Ју-
трис сам подиза јетрву ти,
ауоу³, па молитку,⁴ — ве-
ли Ђул-Марина и радосно,
и весело.

— Па јоште како ти си?

— Добро, ела Богу!

— Па јоште како ти је
домаћин? Здраво ли је?

— Ела Богу, адрала је.

— Исеује ли ти сестра?

Како си је она там?

— Нише, адрала је.

— Е, ела Богу! Сагве
пака је здравје, па за друго
је поли.

Али колико се Ђул-Ма-
рина образовала мени, то-
лико и ја пој, и још више,
много нише, јер није ми је-
данпут јетрвина најка ре-
ла: — „Сагве да чујеш
баба - Марију... Ђул - Ма-

рику једанпут да чујеш, Ђул - Маринику приказњу је-

Д. МАРКОВИЋ
АРИСТОТА

¹ Сечка, фебруар месец. ² Воле (дешити)³ Ишамла.

⁴ Пороза. ⁵ Чорбест дала после пороза.

дигнут да слушаи, па више...^{*} И ту би одмахнула и главом и руком, што значи: мени се!

Па та Ђула-Марина и није био толико стара, језва јој је прешла шездесету. Раста је осредња. Прионаласта је, само с гдаском селом пласи. Чела је прадиконо усака, испуцана; очију црних, живих, веселих; уста здравних и лице јој је мало смежурано, јер се, мада, није била турскио бидило; сувохвата је; говори је брзо, с кратким нагласком, овако по ници. Овешања је како су се у опште мењале старије Нишлице на време турскио с поцаком,⁴ накарно толико да јој се дохватио чак уга, с дусе-бузом⁵ по целом весу, маленом, па врх главе, с козбином⁶ црним, танким а широким, што јој крије углађену косу готово до чела. За ухом јој је граница босила, завила се пред плавањ у прву. Обучена је у „морав фула“⁷ с покарним струком, што је ово до наред груди раскочан, те јој се ниси од срискога платна, пропавана дугом синтом, кошуља, коју је, како ми каза, сама отвила, сивила и овако лепо оточила ситним мењимац у „лаулуве“, око огрлице и око рукава. Преко груди нема касана,⁸ скинула га јар од пршине као и кутри. И куна⁹ јој није око паса, ниси крај ње на милермуку. Ђула-Марика! Седи с једном ногом под собом а другу је испружала, те ој се ниди цела чарана, бела, вунона, шарена на прстима и пети, а горњинте јој није дука од шике. Нога испружена, чарана прата, а засукала се, случајно, ноганица шинаја шилара... И Ђула-Марика, као све старе Нишлице, не може без шилара испод ештана. Пре их носила што је био адет,¹⁰ а сад на шинае. А, јест, још и то. Овакала сам јој испод кошуље на грудима прио буђење;¹¹ а да ли је на буђењу кеса или хамајџи нисам знала.

Испрва се, уз нито „испод комуни“ и лебдибаје; говорило о јелмама, нишким, како се које готови, шта сире-мају, или, управо, шта су сиремази о слани, слобди; којим се редом приносило; шта се наносило пред знаице на ручни, шта да вечеру или пред рож на саву, патарницу, ружинцу. Па говорило се и о „женском ручном раду“, саваном, у Нишу, и ноданаме, кад Ниш бејаше под Турцима. Све говори, али Ђула-Марика највише. И прича ово, она из доба своје младости, из дана старог Ниша. Весела, разговорна, разговорница, чини ми се, и од повојне Кате Кавајанше. Па и она хоће као и нон, Костануша, што и друге старе Нишлице, мало, јако, на тек до коју шаду, или „пришавану“¹² која је, Бога ми, мало...

— Е, Ђула-Марико, ниси сме! — опонесе је домањка. А она рече: — „Нећу, Советице, ниси“, и мало, па лабераш...

— Прикажи ми ову! твоју прикажу, дие ти оч! — речеши укућани; а она:

— Какоу на моју прикажу?

— Тоја се не сећа!

— Зам! се буши?

— Зам! криши јерди?¹³

— Прикажи на гу, јан ти Бог!

Све је окупше. Може, зашавана, прекривана, умилана, и шта ће, суд ће? Пристаде. Мени ће причати, таче рече, и зашави те кадије на собе домањки; нема, вези, поље да прича, „пред муни“. Још више се навали на јастук, наслони главу на руку и загледа се према себи у анд, у једну тачку само, где, бде сумње, ниди читав големи свет свој, далеку прошлост своју, младост, радост...

^{*} Вретенш. ¹ Кута. ² Шанаја за повошвање. ³ Махрани за прекривање. ⁴ Поље. ⁵ Силеши врши. ⁶ Туркио шипор.

1

Татка ми беше име ади-Костади, мајку пак ади-Коста-ринка. Сас овој испам да почнем, јербо та ми је нин:¹² по татка ми и мајку њих да ашени киша сам си били. Кућа ми беше у ову! мају. И она је била како и друге чорбаџије куће по Ниш што бешеју: ораје, одаје, а напред су голем кревет.¹³ Тапач гу ашени шисак, ама пенери много, врата шарена, и па дозаци врата шарена и дајна¹⁴ све бело, опрано, е, Боже! У голему собу милермаци од орози и турга, у друге од доске, шаренији кал и кућа; и по друге све такоје; по њи душеме и ал-чона дора гора, и јестаци тади, а нија ги је како и душеме уста-Миле, Јорганџија. Па калми, у голему широтски, у друге приовачи. На пенери пердеха¹⁵ шарена, од селенију¹⁶ на сас душеме над селм. На равони шарени и ешадни, а крај њи стоју душеме дорги до Велик-дан!¹⁷ Јорганџи ни све шарени-лије,¹⁸ па туран-турки,¹⁹ жути, зелени, цистри, дрвени, па на гранке, та кад ни доју гости, девојчини, жене, па наместито дегала, ако је ама у голему одају, дите па кревет, а они се нидеше како леје јана салте чубар, друга шике ешадно, треба дубуза, чепирти ниде како све бокур. У кућу теленије, калџије, синови, големи мангали, баг'р, баг'р, па дајна све чисто, мени се! По собе лампади,²⁰ убави, шарени па големи како мене к'д беше од селом-осам година. У голему одају на један дувар ниди шесне ми татко; па груди ми шарџија цемели, одаири од чоу ермени; оно нију белеје му се кошуља; па главу му асе; једна рупа стоји му на траболаз, у другу дражи од нара-зериан.²¹ да се нише нито је бераџија. Мустаџи му црни, големи; неје црне, гуске и широкне, две ми очи, како пре,²² а плава глм дугачка, па се надица пал очи како жалне врие над плазеница; оно пак — огаи! З'д беше јакко, та си имаше од њег' стра' дана ми — мајку не нидешам како што ни беше адет, дади ми — акаџија²³ нина бојеше се од њега — мени се!... И нана ми беше јано убана, ама она не нисеше на дувар. На ову! пак страну — ту покази према истоку — стојеше Св. Богородица и Св. Николо, јербо ми татко Светог Никољу славише, а пред овеја нине, ете, јар што ми татко и мајка бешеју ашје, горене кандило даја. Дохиди пак што су, мени се, не ди ти реко; даја опрани, бели, белм... У њи си стојаше дегало.

Лети и у пролет из банчу не искатенем. У банчу су: бре осмалци, бре ошан,²⁴ бре шеминџи големи како савише, бре киша ти црвела није. У пролет: дубуза, але дор ејају. Лете: шике, шарџија, ружине, џаџа,²⁵ лан-сир,²⁶ дорн гору. По обор²⁷ се прострела тросити нина како зелена чона. А под чандије сепетрчи,²⁸ и у њаја гутке, на кад етану да поју у пролет у синунаше. Оно мени се! доје ти и мило и мално дорн да се зашавене!²⁹

— „А, моје му татку кућа!...“ Ђ. Ниш! сраа љуми!³⁰ Убави ли у моје малко преме беме!

У долици сам у банчу, работим: плетеним, шивеним, ама понајвише сам била при тергеи. Па што појешам! Татко не ме је корија за појаше шисак, осем ако беме у кошицаи боден (боленци), еле ти, чуваја Бог, ники аил. Ама шип? Нисам била серем нити толико шинава та да појам к'д си ништо неје на појаше.

А к'д биде празник онако, али ти нидешки дан, татко си је сас брџа ми, ете ади-Сотира, дие, јербо та ја броешеју паре што су прено неодоу пронаџари.

¹² Пие, гаше (речени). ¹³ Допаж. ¹⁴ Увек. ¹⁵ Завеса. ¹⁶ По-вакна шемџија. ¹⁷ Силеши. ¹⁸ Раданци. ¹⁹ Светица. ²⁰ Ди-плом. ²¹ Јади. ²² Ђоџа. ²³ Јана Кута. ²⁴ Георгија. ²⁵ Ди-ринте, акара. ²⁶ Котарница. ²⁷ Чисто ереџо.

А. ПРРЕТЕР.

ДОН КИХОТ ОД МАРИЕ.

Татко броја а брат писује; ја си паш појдем на со-
кашка врата да видим — бећари. Такаш, јадна, појдем а
татко ми чукуе у ош²⁸ та ме крие. Мело ми мука, мука
— шћу?! Шћу, делве, ете: мило ме да си берем глеткам
бећари, а да не смејем са њи да аборим. Мислим се прве-
јеши се: шћу? на си тако та нозу кућу — ајг! Про-
ваљам тамо дувар, па наместим оно та гледам на сокак:
тражим да видим бећари Нимбије, Јосин Куманија.²⁹ О
туго!... А к'да ги видим, Вошпе, а оно ми добро! добро!
добро!

Такој, такој, па узео у седмиместу годину, а татко
ми т'га даде за Димитрија Ђошинога, Курчију. Иг ме и не
пита, а даде ме. Татка јаш адет онаг беме.

Даде ме за Димитрија... Туго! Што си па беше тај
Димитрије! Висок каво тополя, убаб каво цвећка, па здрав;
лице му бело а коса, веће и трепо — при бришам! Пусте
оној трепо! Дугачке, густе, та си му сенок очи преме-
шале маловицу дајма. К'да би пак погледају у човека, па
очи му тамнија изаше. А онаја пусти мутачици салте ги
беу жгинују; ушнече му се пренијеу како лис³⁰ од кау-
луж ружину, а зуби белеју како југачици у трази.³¹ Убаб
беше, па се убабо и насене. Дајма си је на чошки-чешире,
узаше, ишарале сас гајтан лиз бугине, оно ценови а око
вогавине, а шарен, ештен трабозоз амјетија га од ценови
дори да под пакује. Подвешене му ошане, ишарене, па сас
пукучукине. На груди му осемели сасе срона. Преко де-
мези адати синиор од сат, дебел како мажд. Огорче је
у долову како Гре; па главу му се цети како у Турни
што је, а па ного, а ними и лете, беле чорале и рога-
лије јаре-путине.³² Убаб беше како!...

Татко ме даде за њег у месине у редовиту недељу,
а била сам под нишан³³ чак до Митров дан.

Виђунала сам се сас Димитрија сваки ч'с, у сви
добрих и незалеки дин, јербо ни додешне сас куманија
и комшије, ете сас Дору Матичинога, Шинка-Косту и Ђорђа
Курчију... Доодеше. По нишан пут ошане сас комшија
оро... Перашево, ја и он, ама не један крај другог. Ја
си игром, дори леткам, ништо не испити па горе, а и сима
не знам што је, и' умем да кажем, мило ме... Дојаш си по
ручка једнаг, а не видим к'да се ст'шн. А к'да ће си виће
пајују, а мене ме алааа!... ошучи ми се, ст'шн ми се, ама
ни ми се ст'шн од тамнију, по што ће си иду...

Кад отиди, ја си се у мисал сас нега мајем. Кад'но
се нишан пут ламајем, не си чујем вапно аборење. Чујем,
ама не знам што ни абори. К'да ме по нишан пут нике јакот:
— Еј, мори Марјо! Што ти је? Ја овој како да се раз-
будим, и скоро се словешем та си ништо јоји дошамим,
а у лице сам, пошамим, станува како панор,³⁴ јербо срам
имашем од палу ми. Мислим... Море што ти несам ми-
слова! Ч'с по ч'с, па како казујем на Димитрија кољно
ме мило за њега; после па он мене овој абори. Од тај
мисал и мајане, нишан дан па наму зар се видешем како
ишамала, та си чу што једно јутро... Ошвен чу, керно,
да се чудим.

Јоште к'да бо' ч'чка [мисал] имала сам адет да си се
бугнем у долин, ели ти да турим уво при врата, та да чујем
оној што ми се видеше куле дутују од мене. И кутес сам
си ручала за тој поган ни алет, па ажда ич. И од такта
сам га изручала берем најмако, најмако седом-осам пут;
а титно неје тепаја често, ама кад ели да тепа, мани се!
Уагеше у банчу, ошече алаја од дут, ели нишан савиу, па
ме не тепаје по сунко, по...

Бешем у долин, а нана на Таску Миниу, претечају
си, комшику... А што ми је нана сас комшики изишала, не
знаш. К'да има нишо гајде,³⁵ она га, де ми очи, не каже
на ролони, по ни овој Таску Миниу.

Ете и тај дан нана ми та на туј Таску:

— Мори, Таско, мори! Не знам што ми је на девојче;
ништо неје баш... Ја аборим, ништем гу ништо, а она ме
сасге гледаш, каво, чујаја Бог, да си је... Да ли, мори,
да гу прасине боба-Мади од мајије, ели да гу волим у
нишан маноштер га да гу чатију од намеру?... Да ли да пи-
кам Захарафа елимина?³⁶ А? Што ми нишан да пражим,
Таско, мори?

Таска узе та се насмеја доливо моше, а ништо не
одговори.

— Што се смејеш, две ти очи?... Образи гу бешеју
киво ружике, а с'га...

Онаја се па насмеја, па нишан:

— Еј! мори ашке! Одртеда си, ете, а за па нишан
работу јоште си адимина. Што ти је на девојче? Нишан.
Маје се у мисал сас Димитрија, па тој те не чује; кошече
да л'сг, за тој неје прена... Заш! не пражате сваког? Што
је на ашју? Ђоја има много девојкици, па ми онаја неје
имала сас нито да наирају ченз³⁷ а да сташе.

А један дан, пак, оселеја у банчу при сгроч, иш-
сашем: каво ете ти га Димитрије ти ашшаре па сошаша
врата, па т'с у обор — тражи такта ми; па како узеше у
банчу при мене, а мене ми притра у срице баш под до-
жичку, та не мога да му се дигнем; а ни, ето, како сло-
вешу се — да ме пољуби, а мене ме нишан³⁸ стра, а после
помисах: јина ме пољуби.³⁹ Он иш неса, мене ми мерак ама
криним јерзди.⁴⁰ Такој, такој, па како претара ме пољуби
ме, а ја рину... Истина сам ринула и дигах руку да си
обришем оној место нуде ме пољубија, па титно сишати
си гу: жам ми дојде да се бришем, жам, жам, каво да је
истина...

Ако се убабо убучен: 'заш' га нема, да ме види!⁴¹
Ако паш ми наираји нишан обаву маңу⁴² ја нишан: 'заш'
га нема, да ручка!⁴³ Он да руча, а ја ич: ешта ју сам к'да
си глеткам неја...⁴⁴

Ја њега гледашем, а он мене... Срамешам беше, е
Боже!

Срамешам. Доодеше, доодеше а м'че ме не тепа по-
гледа. Гледа у мука, у палу ми, ошан! ашче, — а у мене ич.

К'да у један празник, баш беше Велиг-дин... Неје...
Јес, такој, Велиг-дин, он дошера сас онуја тројнику, друсто
му, а ја, како сваки пут, принео да му предатим ишпр-
деме и воку.

Он узе а не ме погледа.

Прегало му и каву. Не!

Мука ми, мука! Шћу? А бешем си, шантим како
да је било јучерке, у шаларе и аустан што ми си наираји,
за Цветине, к'да иза на Пантелеј да се пречестим. Онаг
ми је теј ашине пражеја, а к'да се врну па прину најдо
дом пуну теловију пруже мекане; пратија да ги изручим
сас жене и девојкици, за тој што сам се пречестивах.

Ете у теј његове ашине била сам, па ми дојде мило
да ме погледа и да види колико сам убава, а он...

Сети се ништо. Ку да наирајим да ме погледа, нана
чаре...

Улазејају у олају и обунајују паучику при врата
па орозин, узе та се јоја солете. Јоок! Не ме погледа!

²⁸ Стадо на прозору. ²⁹ Сребраних груди. ³⁰ Тор. ³¹ Од
злата паште цинеле. ³² Обележије. ³³ Цивела.

³⁴ Брши. ³⁵ Ленар. ³⁶ Дорони. ³⁷ Прво. ³⁸ Терка наир.
³⁹ Дело.

После одејећи по кућу, сети се што Дора Митичић прашае цигару, те скоро појде у одају сас Њибрит.⁴⁰ Кд дојде при ња, венућити мансу⁴¹ кутију, словедиејеи се да су докитим ерши очи у Димитрија. Ни ме послада!

Па изаго, мисајеји ет „Шћу?..“ Ку та нагазиш. Ама кшо?... Кда?... Туј се сети што нисам жбрала ендациш. „А! Ст'а ћу... Не!..“ Мон' си помисли да сам безосрама, и пој знаје аши' му ступаи на ногу... Ку та нагазиш... Оћу, Туту, ако запали ниси! А ко види друто му... Дора Митичић баш је при аега... — Марјо! — пашну ме нана.

Уаго једнае у одају. — Фидациш! — рече нана, па погледа баш у Димитрија.

Мрду сас главу мржа на горе и подиже левоу већу. Пашни уае ендаци од Дору Митичић, и опија друго, па појде на гуде Димитрија... У срце ми тике ништо пристуши, уз обраи ми се узачи огни: не знам к'да му дојде — пократише му се поге сас мој аусташ... нагази га!.. А он? Не ме погледа, но спусти очи та у дош!

Кд оваи овој, две ми очи, ба да издиш. Обрну ми се и одаја, и Димитријево друсто, и Димитрије — тешем да испућити ендациш. Изаго из одају словедиејеи си како пијала. Стр'а' изагаш од друсто му, од нана ми... Срам ми дојде... Нишако ми се учини, две ми очи, како да сам Нини парала, како да сам никота утешла. Сама си се себе видо како адух, исто како катил... Туту, мајке, што наприје!.. Пашни ми беше муна, а после ми дојде пршо, раерди се

и узе да аборим сама по кућу: „Божном мушко, а срамује се. Срамује се у таткову ми кућу, пред нана, а ништо да налетне нана, али к'д би ме ништо срео у маалу, он би ме: ем гледија, ем би се око мене аидејаја, како и други бехари сас девојичиш што работију.“

Пусту ацимашак!

Кд је отинеја дош, зар се замислиеја што сам га нагазила та једнаг пратија чирака⁴² и дете, брата му најмајејега, та да ме на сокакиа врата наикају... Извинише ме, и дете рече:

— Кте, пашује бата тражши ли пашито од нег?

— Кожи на бату што несам ништа тражила, — рекну, па узе та обрну главу: чак ми срам дојде од дете и од чирака, како да и они знају што сам уработила. А зашварејеи соккиа врата, мислела сам:

„А, кучка! да би кучка! — аши' да га нагазиш?...“

Шће ми рекне за овој к'да се оладем на аега?... Ано ми ништо рекне, ја ћу па да а'жем... морам да а'жем. Ете оћу си та а'жем брја чудејеи се: — „Кој? Ја сам те тебе нагазила?“

Неје, мој Димитрија; још! Како па да те нагазиш?..

Пашни ми рекне за овој к'да се оладем на аега?... Ано ми ништо рекне, ја ћу па да а'жем... морам да а'жем. Ете оћу си та а'жем брја чудејеи се: — „Кој? Ја сам те тебе нагазила?“

Неје, мој Димитрија; још! Како па да те нагазиш?..

Пашни ми рекне за овој к'да се оладем на аега?... Ано ми ништо рекне, ја ћу па да а'жем... морам да а'жем. Ете оћу си та а'жем брја чудејеи се: — „Кој? Ја сам те тебе нагазила?“

Неје, мој Димитрија; још! Како па да те нагазиш?..

Пашни ми рекне за овој к'да се оладем на аега?... Ано ми ништо рекне, ја ћу па да а'жем... морам да а'жем. Ете оћу си та а'жем брја чудејеи се: — „Кој? Ја сам те тебе нагазила?“

Неје, мој Димитрија; још! Како па да те нагазиш?..

Пашни ми рекне за овој к'да се оладем на аега?... Ано ми ништо рекне, ја ћу па да а'жем... морам да а'жем. Ете оћу си та а'жем брја чудејеи се: — „Кој? Ја сам те тебе нагазила?“

СТ. ТОДОРОВИЋ.

ПИТОЉКА.

Рекне ли ми мене па: — „Јеси, нагазила си ме.“ Ја ћу пему: — „Не знам, Мансу знам што несам тој нагазила, а онакој, кој знаје, божни...“⁴²

Такој. Ми напред имашемо срам, а с'г. Дор је девојка под ниниш не се пута но се води сас младожену, плу од малу до маалу, од сокак до сокак, како божаци. Ијејеи такој самач'чиш, гледијеи се, зборејеи све што нисају —

⁴⁰ Нагазице. ⁴¹ Парочито.

⁴² Шегрт. ⁴³ Може бити.

наговештају се; а над се нећају песу тазу на бајат: живу се један другому како Ђузања⁴⁵ сиротице.

Довде, слушајућа Ђуза-Маринку прилажљу, само се по патлац осмехнуло, а онде се гласно насмејало. А Ђуза-Марика:

— Зам' се смејете? Не ли је такој? Нишпи имамево срам, а с'г'... Чуваја Бог!...

У пролет Ђона, свенак ми племе у доње сваки ч'с, на прозорејаи кроа поље набере јатичје, кукурес, мачицу, дубичицу, напрати си киту на си гу мен' довесе. Тргне ме уз себе на миндерлак, и абори:

— Ето, моја сиа'о, да те заштитам!

Он узне та ме кита, а мене ме мило, е Ђонке! Ми-елела сам: «Ид'а љу сам ти у кућу? Ид'а?...»

У јутру се рано дигнем та пометем и судови измијем, на сам посела како пласне на гранку, Мијем судови и војем, метем кућу и војем, поштујем пеће и појем: мило ме што ми свенак додија и китија, па за то ме обрнуло на појаме. Ако пак, блага керко, чоко, нитујем што сам појала, не знам... што несам... снатио. Ама немој да решем да теј песме имаме нигде, у Ниш ели у Дескован... Појешом си ја сама онакој, Димитрију појешом. Појем убаво, против, стра' сам имала од татка, ерам од паву... Туго! Појем Димитрију. Ако му песма нема, ја си му гу валом од себе. Појала сам му много, много, а у памет ми стоју саће јови нискошмо... Какој онај једни беше:

«А, брѣ, Мито...»

Поје такој.

«Зам' си, Мито, такој...»

Јон, не могу, онуј сам забрајала. Онуј не знам, Чекај другу ако могу... Ченај...

«Зборила си дитка е Миту,

Дитка Миту нитувала:

Зам' си, снатио, покутеја?

Зам' ти, дитка, веће...

Зашто су ти веће...»

Таккој никакмо беше, ништо за веће, ама... У, керко, што су му биле веће! Како лијавке... Све сам теј забрајала. Могу, ама не могу... А! Ченај онуја, аума љу да знајем баш од крај до крај.

«А, туго! Јако! ној Димитрију!

Јако ме мило, ето, да тебе!...

Дети мѣ, ноје саваној-нашине,

Скоро прелети тија сожаци,

Та си ни нидија титку у банчу,

Та си ни стипа на љу крвона:

Ној на дедорку, на Ђуза-Маринку,

Дор ни те, нате, она по бати

И у валуне своје не турн,

Да те окута, нате, од росу —

Рат нон си снатио дори до зору...»

Нема виће.

— Машала, Ђуза-Марине!

— Аншолеуи, Ђуза-Марине!

— Брѣ! Брѣ! Брѣ! — што ти је убала!

И још једну знајем, баш од крај до крај.

«Нашан дало Димитрију

На лавску Ђуза-Марину.

Други си ја нитувала,

Нитувала Димитрија,

Наша ти Нишпи Коста,

Митица ја Дор ни те,

А брѣ, Мито, да те очн,

Милујем ја Ђуза-Маринку?

Одговори Димитрију:

Зам' питате, да ли си очн?

Не а' едите што кошојем,

Иај у промет свет што натиш?

Други су си нитували,

Нитувале Ђуза-Маринку,

Наша ти Мали Сива,

Зорина гу Краса нита:

А, Марине, да те очн,

Милујем ли Димитрија?

Одговори Ђуза-Марина:

Зам' питате, да ли си очн?

Не а' нидите што чешијем,

Како дуна прено ниту...»

Овај си је толико...

— Машала, Ђуза-Марине! Омет нипала!

— Аншолеуи, Ђуза-Марине! Сто пут аншолеуи!

— Брѣ! Брѣ! Брѣ! — с'ѣ ти је још не убала!

Садте јоште једну... Краћакчу...

«Али ма, али, ној Димитрију:

Ја љу да појем, ти да ми свенјем

На мени јестан — бату ми руку

Од по вечеру дори до зору...»

Још се пласки диниона као у навуку веселу харем-дуку, кад се раздарају буле песмом којој је принен: Оа! опет оа!...

А домаћици се подиго и вели:

— Фала ти, стринке!... Ајде с'г' мало нице, јербо ти се гуња осунила; и пада ни допесе Васа по плоче,

— И тебе ти фала, Севетие! Уга сам и па вино и па за кату.

(Наставља се)

Вилкинска слика

Вилкинска слика твоја

Преда мном вечно трепери:

У зори и у дану,

У тихој, мрачној вечери!

Румен усана твојих

Зора је на се узела,

А белост лица твога

Белим се даном разлила!

Црнлом косе твоје,

Црна се ноћи увила,

А зраке ова твога

Данца у се упила.

Те тако слика твоја

Преда мном вечно трепери:

У зори и у дану,

И тихој мрачној вечери!

М. Крстич

⁴⁵ Буџако.

Нешто о Братоножићима

ЗАПИСНИКО

МАРКО МИЛАНОВ ДРЕНАОВИЋ *)

БОМБОЛА

аније сам ни народицејех докља* о Кучима и о другијема забјележио по нешто; а о Братоножићима сад је на ред да што поменем што се у народ о нама чује и говори, а то је да су од Гргура, сина Ђура Деснотовића, којег је цар турски ослијешо. Али јаснога доказа нема, до

само народна прича говори да је Брато од Гргура, шине се не зна; теке се ова да су Братоножићи од Брата који је има сина Нико Братова, а Нико је има сина Лаза, а

каким случајем пријатељство Братоножића с царем турским. Ево како је било:

Један Турци који су царајем послом одиш по царевини, дошли су од Косовица преко Лијене-Ријене и Брескута; на воду су нашли швер Станоја Радовића те поји своје ошце на воду. Турци се загледају у његову да би ваљало за цара, узате ју и повећу цару у Станбол и пазање му његову, да ни се дошла за њега. Наведоме ју пред цара, а он ју пита: Ко је и ошце је? Она се ушине да је нијема и да не умије, а не мога ју цар ни они који су ју довели пити* да проговори. Нагла се је да те ју врну* кад виде да не умије проговорит*. Цар нареди те ју затворити саму у камару; а постави стражу тајно да слуша, хоће да проговори* што го? Ту су јој једно даносили; други ју није ко гледа. Послије неколико дана она је почела тужит* онако:

ВЕЈАСКАВЕЗ

ВИНАЦИ.

Лаза Вучету, а Вучета Бала, а Бала Ралоу, а Радова Станоја, а Станоја Пеја, а Пеја Отана, а Отан Према, а Премо Ђеку, а Ђеко Дмитра, а Дмитар Сури, а Сури Милету, а Милета Пауна, којег сад ево знам код мене. Али ја, пошто се не могу изустити* у опширно описивање Братоножића, не само да им поменем што го? догађаја који су се међу нама догађали. И то ћу почет* на Станоја Радовића и Пеја Станојева, у њихо пријатељ што су Турци чинили. То је познато и да не говорим о њему, само да

„Идемо моја оче Станоје! идемо брате Пејо! идемо страко Вујо!“ на настави: „О Брескут! мој сиваши екуту! Вјетрице, моје ашовање! О Веруно! губиокоја душе!“ и т. д. Саушачи цареве запису њене ријечи, те јавише како проговори лијена кадуна. Цар изведе његову, пита ју — она нијема на пријед, докле јој прочиташе ријечи које је говорила! Она проплаче и проговори, изла одиш и врати има.

Цар позва у Братоножиће Станоју, Пеју и Вују да дођу и доведу тридесет Братоножића код Цара, те те и своју његову иза*. И тако Станоје с реченијема хоће код цара. Остаја је прича да је петд Цар његову, су њен брат и родитељ? и она да је ролла: „Ако не дођу, ја нећу да се стала подик*“. Цар јој се једног дана у царевине од цареве подмишља. Братоножића одиш дошли у Станбол, улазећи на прта од града. Неш Станоје ролула на пона ошце се у бадраније, на бу шта њене ролла пружа

* Кад емо у 11. броју Нове Нскре доводи славу војводе Марка Миланова, вичмо не саутли да ова Драгача ружа и пером капа. Захваљујући доброту Г. Јузе Коначића, уредника екушних рукописа Марка Миланова, докозимо овај рал, е ушерењем да ће се довести многобројни пријатељства народним. — По дужности напомињемо, да је у овом прилогу воставише попријатељства сами изириришанија. — Уредник.

руку с коња, удари руком више протв. Цару викаше: он се јавио на поглед да их види. Братоножићи одиш царица ова даде прилику да се освети и рече: „Калала сам ти, Господару, да баш се с пријестолом диш, да видиш мога оца, стрипца и брата кад те дош.“ И та је прича у народ остала, како је цар наредно то се у ками нине протв извршила рука Пеја Станојевића оцамо Ђе је руком с коња дохвати, Ђе се и сад тај поштво руке Пејове наоди. Али за друго се боље зна: да је Пеја цар метнуо на појасу те је судио и харач куино од Скардрскога Балта до Дешнице преко Кома и да им је цар два писма, једно Пеју а једно Вују, да не дају цару харач, и пратили су се Братоножићи дома с великим-јема даровима и царском влашћу. Пејово писмо од цара изгорело је у Пејову кућу, која му је се некеће авидица. А писмо друго, што га је цар Вују дао, ово га и сад у овој Кисељку где се превлажу Вујовијем превисном Вујовић. Било је писмо у кући Милоша Радојевића, али чујем да им га је споро ухвати Николо „Ђоко“, оштар редовни војске на Цетине; не знам је ли му га приуо али је и сад код њега; тек причају да га не увијеу прочитати да знају што у њега нине. Али како му драго, по војска Пеја Станојевића, пошто је из крај шара дош, судио је као господар од земље коју му је цар дао на што је пријед реченој кулино је харач од Скардрскога Балта до Дешнице. Говори се да је тај харач на себе узимао и не да је од њега цару дава. Он је заповијед Зетом и Брдима и јединим дијелом Арбанаше. На појску их је крета Ђе му је потребна била. Једном је Васојевић, Дворочане похарао на освету свога стрица Вуја, којег му уби Васојевић, пети зет Вујон. Ево како је то било: Вујо је отиша у своје крета и зета у Лајеву, Ријеку на њихно Крсно Име, Он. Александра, Ђе је дош до још гости у Вујова зета и крета. Вујон зет сузано је гостима ризику. По обичају за меу с ризику биле су разне јабуке које је Брајовић, зет Вујон, позем убави и гостима с ња кока коменту јабуку редом дава. Вујо пренори свога зета, говорио му: — да није поштено на побједу на Крсно Име давати јабукима једно с прх копа! Вујон зет за та рјечет итежином пожом убаво га у уста дош му за прст пробјеје, те па'не мртпа. Зато је Пејо Станојевић окупио војску од Зете, Брда, неписано Црне Горе и Арбанаше. Удари на Васојевиће, похара и оцаи сву Лајеву Ријеку, рашћера народ. Што не побие, то утече до Пеја у Шумадије; послале се неки врпуче. Тако је Вујо погинуо и Васојевићи га плаћали.

Пејо је има четири сина: Оташа, Тонку, Матијаша и Станишу, од којих се провајају бршца. Тонкавиће се зову по Тонку, Оташевићи; по његовом сину Прему, Премошани; од Станше, Станишићи; а од Матијаша провајају се по његовом сину Пашићу, Пашићани.

Сад ево да кажем случај који се догодио с Матијашем Пејовијем. Он је скупно извазет Братоножића и отиша у прича па' што су обично ходили они и други. О њима је прва у народ о маној погубији описала: Жиро Сосићанин стајо је у Макозетској Стјејне код својих дваде брана. Но једну пох тује грају у високе стјејне и пећине и лезе с кукањем за Матијашем и свијена по имену који су отишли; на ред их изборе у купане. Жироа жена у јутро допосе бршанин у пећину Ђе маје бране а њега нема. Она га лопне и он се одово из дубине пећине. Пита га: „А што си се сприво тако?“ Он дође и каза јој: како су кукали Јаволи у Маху Ријеку; по је ли Матијаш дома? Она му каза да је пријед неколико отиша с неколико дружице, а свако се чула што их нема и каза му друштво који су ти њим. Он јој рече: „Јога ми је свијојега поае по-

мену, по имену их кука, и мислам да су они погинули“. Тако је и било Матијаш с дружином: не знаде се сирти на јавола козино да пахоне у јаму. Не прича се на ове стране, да се је тако Ђе друго догодило, да се нагубе шездесет ауђи, да им се гроб не зна. У Матијаша је остала жена, која је на њам била по године, и удала се је на сво Беојино теке је Матијаш нести, и родица је дијете мало пријед, како се могло сузати (сумати) да је Матијашево. Премо Оташе, Матијашев братић, затражи дијете као Матијашево, Беојини га не дахоне, а Братоножићи га не оставише, и тако се погенине сузале се за три године, док не дође да се гношче и оружјем пресуде. Но Премо Оташе рече Кучима и Братоножићима: да се не козу, по да послушају један начин његове пресуде. Они пристане да га слушају; и он нареди пресуду оваку: метну ауђе у ред, једнога до другог у коло, па у гушво, те посидишале а на сред протвора, који је коло међу ауђа, метну мало дијете, на своја кошу и помочи се Богу говорећи: „Дијете! тије си нова те свемогући Бог метну упути, и како доћеш непа његово бићеш.“ Војска је викала „Амин.“ Премо сјело на остали. Дијете је бацало између ауђи и ошавише вике, па од једном упути те Прему на кошуку обитно ручница на њега. Онда га сина Прему честиташе, и Братоножићи дијете поносине без болозаве, које је послати било оташевић Јушак *Наша Матијашево*, од којег се сад превлажу брштво Пашићани на Пешан-Брајет, село у Братоножиће.

Ваљем смо како је Пеју Станојевићу турски цар дао власт те је судио реченом земљом нешто с више власти на војвода али који наша, на ко неми мали владалац; с тога је мога у поменути народ не само харач узимати по их и на појску давати по својој воли, ка' што смо пријед наведи на Васојевиће, те се је народ Васојевић послале седам година дома почно враћати. По томе се и види Пејова владалачка величина, јер друга племена Бршца, Црногорина и Арбанашка, која су се знала међу собом, нијесу једно друго могла извајати из свога места, на што је Пејо Васојевић који су много виши број од Братоножића; а и лично се је на Пеја могло познати, при свему што је био дикар и паметан човек, да је себе нешто високо и себичне владалачке висине дошло држи и неумољан бија.

Ево још један случај о погубији његовог оца да кажем, како је ошавио патину и Пејо се да њега ниша. Пејо, кад је био најак да се годичињи харач куни по народу, одво је на давања мјеста сам са својим ауђима, и харач узима, а старо ауђе, који не могу на далеко одити, шаво је на ближиња мјеста са својим оцем Станојем, те су харач купали.

Тако једне године Станоје с дружином кузино је по Братоножићима. Ш њам је био и његов брат од стрица — Јанко Јованов. Кад су дошли у село Клопот код једне старе бабе, која је речека: да им нема што да харач да? — они су свијојега се тражили при правну кућу, и за грелом под таван од куће паћу једни коменту ачајале и захријале мале пунске, којом су ругајући се ошавили да пунске; најприје у земљу а послале један друге у чело, да провају који те одрати да не грешне оком кад пунске у чело прити. И пошто се тако на преврљен обидише, рачунајући који је мине али више тренуно, узе провај Јанко Станоје, своме брату од стрица, хоће да тренуј кад му у чело ошави. Но пушка заграи ка топ и уби Станоја по сред чела. Јанко је знав да код Пеја можда не помача, по се мора гинути. Остали кућу и ошавију па утече! Криво се из прв турску земљу за седам година, бојећи се да га Пејо и тамо не нађе,

Такве су догађаје људи своји одали и мислили. Али Пеју ко да смије о томе помислити? Но пада се напуни седам година, Јанко се учини да је боље једном потинути⁷ по се овако ериг⁸ и скитаг⁹. Те у оца Св. Николове дође по ноћи у Братополце и привиче се кући Пејовој, која је била пуна гости у Пеја на Крсно Име. Јанко на куће баци камен на кућу, и учини знак да јест петко. Пејо чуше и рече жени својој: «Изаиди! ето петко, па га је страх или срам, по га доведи у кућу по је да је!» Жена изаше, пађе Јанка који јој рече: — «Иди у кућу и не кажи да си нога изишла». Жена се врати и рече да нема ништа. Јанко опет баци камен на кућу ка¹⁰ праје; Пејо опет жени ка¹¹ прајед:

своју сабаду која му је о диреку објешени стајала. Све у кућу опијемало: не смије се самопознати Пеју ријеч проговорити што се би другоме проговорили. Но Пејова жена рече: «А што размишљаш и на сабаду гледаш, зар си прегр да е криво хришћанском Крсно Име прославим?»¹² И још му је говорила ријечи које су Пеја као гром пробјале. И како би да би: Пејо Јанка не посјете, тој му нареди да скупи деведесет кметова који ће судити да му оца параму мира, колико ти кметови сеуде да Јанко да а Пејо да узме. Јанко је мора довести деведесет кметова од Брда и Црне Горе и Арбанџије, по тадашњему обичају, и ако нијесу толики број кметова други купили, по дванајест или двале-

СОФИЈА КОВЕР.

У ЦАРСТВУ БАКЕ.

«Доведи непознатог у кућу!» Жена изаше, а Јанко јој рече: «Иди у кућу још једном, па трећом дођа». Жена унесе у кућу и рече: «Нема ништа». Јанко баци и трећи камен! Пејо претио на жену: — «Изаиди! ето петко». Жена рече: «Ја га не наоидим». Пејо придале ријеч и рече: «Који си то што лави каменом на кућу? Улази, не бој се да ти је Божа вјера! ако си и Јанко Јованов који ми је оца убио». Опшар Пејова жена изишче из куће код Јанка, те му свеза руке за леђа а ногу за врат, по тадашњему обичају, о тип-јем нише да би Пејову јарост умекшала. На улази жени а Јанко за њом међу госте. Свак се изненади, а Пејо ка помамлен од чуда гледајући пред собом Јанка је је целом на земљу пауно пред Пејове ноге, а по другој гледа на

сет и четири. Но сви ови кметови не смију наре¹³ пресуду, бојећи се да им неће Пејо прасати. Пејо им је говорно чепице: што трају толико дана? А они му говораци: «Сад ћемо, сад ћемо». Пеју се већ досади и рече им остро: да је то ласно пресудит. Који кмет не вала хиљаду, тај боле да није жив! — па ајде из крај кметова који рекоше: «Он сам пресуди». Тако потврдише, да Јанко да а Пејо да прими — деведесет хиљада. И Јанко даде све своје, што је има, у шездесет хиљада, а тридесет хиљада остаде душан, јер немате већ ништа до још једну клаусу у коју се динише отацу. Њу му не узме Пејо ни кметови, по ју изјави по¹⁴ Јанко мора знат¹⁵ д' ако му се узети зец али друго, што би мога замислији за ручак дини¹⁶, јер се на друго није

7.16v

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

L. M. Vukobrat

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

ГОДИНА ТРЕЋА

1901

САДРЖАЈ

НОВЕ ИСКРЕ ЗА ГОД. 1901.

Дела књижевност

СТИХОВИ:

ОРИГИНАЛИ

Гришанин, Умберта: Крисеон 550.
Димитријевић, Димитрије: Аксараи 20.,
42., 84., 215., 233.; Нова паница на
Косову 133.; Ја укрети међу, међу...
137.; На александра једног светлости 229.
Димитријевић, Лазар: Провет српског пар-
ства на Косову 77., 162., 295.
Димитријевић, Милош: У шуми 136.
Бичић, Осман А.: * 15.
Змајковић, На пана 162., 295.
Ивановић, Милутић (Ахмедовић А. Л.): Алорди
16., 142., 304.; Прва пана после зиме 116.;
Soirée musicale 241.; Autumnal Poesy 365.
Крстић, Милутић: Визанска савна 8.;
Лепир 44.
Митровић, Милорад Ј.: * 76.
Народно: На Тимочко Крајини. Јенско
песмо. Скупно Власт. А. Станикиро-
вић 163.

Одвини, Р. Ј.: Крај осамшта 235.
Петковић, Влад. Р.: Јесева мелодија 327.
Петровић, Милорад М.: Ноћ мириса 110.;
Селанчице 260.; Пуј 368.
Рајчић, Вељимир Ј.: Туговање 120.
Р. В.: Остала ме! 207.
Сополани (Димитрије Гришанић): На Пар-
лису 204.; Моја севања 309.; Ошро-
штај 324.
Славкировић, Влад.: Посадиш пошеници
218.; Две песме 330.
Фејудић, М.: Како песме? 228.
Хасанбегов, пош. Ало: На румелијанима
166.

Хасан-Мизик, Димитрије: Јесева јутро 368
Шантић, Алеско: У пролетној ноћи 198.
* 36.; Пораз Турана на Пачини. Из на-
родне епике Косово 326.

ПРЕВЕДЕНИ

Драгослав: На Ниви (Ј. Наслов) 169.
Змајковић: Високиша ноћ (слабова на Фо-
лану) 70.
Милутиновић, Сана А.: Мир у природи (Јо-
сипа Хиласова) 106.; Како мисли...?
(А. Грив) 144.; Промисли светости (Морис
срце Штрахман) 172.; Јад у песми
(Ахмедовић) 264.
Одвини, Р. Ј.: * 36. (Стенети) 50.; Моје
срце жути, маче (Пола Верно) 232.;
Пло и лук (А. Петров) 270.
Шантић, Алеско: Повратак (Херман Јанг)
241.; Селак (Виргер) 272.

ПРОЗА:

ОРИГИНАЛИ

Ахмедовић: Прва љубав (Стишковић усно-
жето) 276.
Восадиновић, Јанко М.: Базилар, Дога-
ђај 290.
Димитријевић, Јесева Јов.: Ђула-Марикина
приказна 1., 34., 65., 98., 129.
Димовић, др. Б. Ј.: Смрт. Прича 138.
Димовић, Радоје М.: Нигде савест!
Прича 193.
Кочић, П.: Тужба. Из босанског сеосног
живота 48., 80., 116.
Матковић, Симо: Необичан гост у Петрову
доку. Путничка успомена 38.

Марковић, Драг. И.: Суноб. Савна из
рета 75.
Милутиновић, Милутић: Мати и сиз. Прича 368
Наславинић, Ђокић: Саванација
Прича 258.
Нусић, Бранислав Ђ.: Добротвор. Прича 162.
Ристић, Милорад: На Дрину. Песма у
дроме 55.
Сремак, Стеван: Пазар на старо. При-
редно-позоришна савна из живота Бо-
градских доживљаја 11.
Тарковски, Милош П.: Ђе транет. Савна
из живота 106.; Мој друг, Приштина.
267., 299., 325., 356.
Хасан-Мизик, Гришанић: Две буре (из
александра једног светлости) 136.

ПРЕВЕДЕНИ

Аноним: Јунака савна. Книга из ордона.
Превео Јанг 19.
Бичић, Милутић: Босанска. Прича.
Превео Јанг 22.
Горин, Максим: Босанска. Прича. Превео
К. Ц. 321.
Монтан, Рај 26: Са савна. Прича. Превео
И. А. Т. 231.
Нусић, Бранислав: Савна. Прича. Превео
др. А. Виласова 170., 204.
Товаре, Милутић: Базилар. Прича.
Превео Наслов 235.
Томашић, гроф А.: Ђула. Прича. Превео М. М. 271.
Nawtore, Nathaniel: Спиритно слово.
Роман. Превео Владислав Савна 55.,
84., 123., 151., 180., 214., 244., 282.,
310., 340., 371.
Хеленска, А.: Прва босанска. Прев.
А. 329.

Расправе, чланци, научна грађа

Ахмедовић, Ј.: Арнолд Бекан. Портрет 57.
Вукотић, проф. Милутић: Драгута
С. Милутиновић, професор Београдског
35.; О фотографији (Говор који је отво-
рио на аматерској фотографској изло-
жица 20. маја 1901. год.) 166.

Восић, др. Милоје: Размисли толико
самар. Портрет 365
Гершић, проф. Г.: др. Светозар Милутић
(успомена и рецензија о његовој жи-
воти и раду) 42., 71., 104., 124., 198.
228., 275., 370.
Димовић, проф. Ђуб. М.: Материјална
љубав у животима 45.

др. Ч.: Гуголо Вирхова. Проини
Древности, Марио Милутић: Нешто о
Братовошћима 7.
Ј. В. С.: О Соломон Аутогет Андре. Бро-
гравско београдско и лично успомена.
Наслов Ј. Сталиншт. 272.

К. Љ. Косово и Косовска слива од Владо-
дану 1801. год. 264.
Лазаревић, Ђ. Ар. Радичић: Востане при-
роду 338.
Маринковић, Сана М.: Говор на Шума-
тову 242.
Мјитовић, Павле В.: У пољу. Рефлексије
202., 238., 261., 297.
Михајловић, проф. Јеленић: Тамна суица.
Астрономска слика 78.
Перушић, проф. Рајко: Цртине из кул-
турног рада у Словенији (Синдрона
напомена, Пројекти на словенски Фране
Прешернот, О востанима у словенској
књижевности) 16., 120., 142.
Поповић, др. А. Влад: др. Михајло Мар-

ковић, савјетски путовник, писанина
Војног Савјета 315.
Поповић, Вој С.: Новосни типови Турго-
вца. Студија 20., 51.; Максим Горњи,
Студија 330.
Скопичић, др. Јован: О Констанци (драма
Никола Стојковић) 347.
Стојковић, др. Стојко: Нешто о Јане-
шину 184.; Босански краљина Ка-
тарица 292.
Стојковић, Светозар: Мало Петковићер
187.
Стојковић, Срећко Ј. Косовска епигра-
ма: Преглед покушаја на састав народног
епа о боју на Коску 111., 124., 172.,
208., 235., 278., 303., 358.

Шекић, др. Милан: Петар Прераслић
према Српској и Хрватској 314.

НАША ПИСМА

На Крагујевцу, од Свет. 26.
На Скопљу, од Јеленог страна 88.
На Бео, од Гр. П. Николића 88., 157.
На Петровграду, од проф. В. Н. Корба-
на 223.
На Петровграду, од Вој. Ст. Поповића 218.
На Риму, од Рад 249.

УЗ НАШЕ СЛИКЕ

27., 50., 90., 123., 158., 189., 219., 251.,
283., 317., 349., 379.

НАУКА

Две три о ватри. Од П. М. Јањића 92.
Жртвеник. Од Ј. Драгачевића 126.
Тешине и а'Росовске струге (О П. М.
Јањића 159.
Дума летина. Од П. М. Јањића 221.
Историјско-научна расправа. Од М. Г. 252.
Телеграм. Од П. М. Јањића 286.
Порекал човеча. Јако предавање Ернста
Хекла. Превео Гр. П. Николић 380.

КЊИЖЕВНОСТ

Адамковић, Ј.: Задње поглавје. Нарисао Ср-
гун Тодић 29.
Аматријевина. Јеленић Ј.: Уреднику Кола
Г. 201. А. Живановић [Писмо] 319.
Ј. С.: др. А. Неопаха Нонца српски пе-
сици 93.; Кнезина Јелена, romančna
legenda и 4 слика. Нарисао Иванко 350.

Хроника

Гр. Милан: Јован Лучић, Пресе. Права
књига 380.
Мног: Несеко + Јуб. П. Симића 190.
Радичић, др. Јован: Насрди писани на
права босанска за време били Митије
Николића, од Драг. П. Николића 222.
С: Пролозица Дамјана. Историјски
преседа. Наспова епископ др. Николић
Милан 190.; Хрватска крпина о делу
Замонати Срби XIX века 287.
Смиљковић, др. М. В.: Караџић, дот за
српски народни јазик, обичаје и пре-
дава 252.

УМЕТНОСТ

Адамковић, Ј.: Ватра Турасер, драма у 8
чина од Франца Лајбха 29.; Гузлар
на збору лан на разнимина црпета
српског, Слика академског сликарца А.
Бопрића 222.

Слике

- 1 + проф. Драгана Милутиновић, ар-
хитекта 1
- 2 Дон Ђуко од Маче. Слика А.
Претер. 3
- 3 Ђулија. Слика проф. Ст. Тодоро-
вића 5
- 4 Пајанци. Слика Владекоз 7
- 5 У чаршју бјак. Слика Софија Ко-
шир 9
- 6 Манастир Св. Јована. Слика проф.
Драгана Милутиновића 11
- 7 Њевоно у манастиру Архип. Пресека
проф. Драгана Милутиновића 13
- 8 Савинов Гроби. Слика Владекоз.
Слика С. Радичића 17
- 9 Прела. Слика Паја Јованковић 19
- 10 Српско коло у Алмајеву. Слика
Паја Јованковић 21
- 11 Народна шума у Алмајеву. Слика
Паја Јованковић 23
- 12 Бел. Валичиство у Краљ Милан 33
- 13 Руска шибла. Слика Н. К. Нико-
лића 25
- 14 На старој Ниша. Фотографија сли-
кар 1876. г. 27
- 15 Предвештица српског народа из Бо-
сна и Херцеговине. Фотографија сли-
кар 36—44
- 16 Силванска. Фотографија сликар 42
- 17 Улица у Беолини. Слика Ж. Ајду-
чић 47
- 18 Архива на стражи. Слика Паја
Јованковић 49
- 19 Гроби Нико-Милошевића од. Фотогра-
фија сликар 51

- 20 Избор књига у Алмајеву. Слика
Р. Стојковић 53
- 21 Архива Беолини. Претер. 57
- 22 + Тома Милетић — Чика Тома.
Фотографија сликар 63
- 23 + Стојковић Милетић. Претер. 66
- 24 Гроби Алмајеву. Слика Тома
Милетић 67
- 25 Врло Прешерн. Слика Ајду-
чић 71
- 26 Прета Врлокоз Н. Стојковић, слика
Болониски. Фотографија сликар 73
- 27 Водострел код града Јајца у Босни.
Слика сликар А. Дубића 75
- 28 Ципина песма. Слика Ф. Штубић 79
- 29 Писани писма. Слика Рембрант 81
- 30 Српски из Савинов Валичића. Фото-
графија сликар 83
- 31 Херцеговина. Слика Г. Ко-
стић 89
- 32 Марково Кале код Брне. Слика
проф. В. Тодоровић 91
- 33 + Јован Нил, српски песник. Фото-
графија сликар 97
- 34 Савинов коло. Слика А. Пасија 99
- 35 Њево Милан М. Обреновић IV са
својим ратним штабом у српско-
турском рату 1876—1878. год. Фото-
графија сликар 101
- 36 Никола Милутиновић. Фотографија сли-
кар 105
- 37 „Епопеја“ брод Николе Милутиновића.
Фотографија сликар 107
- 38 Писма на Алмајеву (1876. год.)
Фотографија сликар 109

Араџићевина, др.: Савиновски сликар
сликар сликар у Беолини 255.
Крстић, П. Ј.: Босанска сликар. По
српском народном моту сликар. Ст.
Мондарица 60.
Лазаревић, Павле: Беолини и Чика 94.
Прим: Права савиновски сликар
Београдског сликар 319.
Тодоровић, Милан П.: Писма наше моли,
драма у 2 чина од Врлокоз Н. Стој-
ковића. Прим доо 191. Друга доо 382.

РАЗНО

31., 62., 95., 127., 166., 191., 223., 267.,
287., 319., 350., 381.

БИБЛИОГРАФИЈА

31., 64., 96., 127., 169., 192., 224.,
256., 288., 320., 352., 384.

- 39 Наши долази! Фотографија сликар
на српско-турском рату 1876—1878.
године 111
- 40 Оловог Завороних писма. Слика
П. Радичића 112
- 41 Савиновски сликар. Слика Н.
Милан 117
- 42 Београд-Београд се чаршју на-
бавио. Слика проф. Ст. Тодоро-
вића 121
- 43 Вилан Београд, чаршја сликар 129
- 44 У савинов сликар. Слика Ј. Радичић 131
- 45 Савинов сликар. Слика проф. В. То-
доровић 135
- 46 Та felix Austria nihil! Слика Вилан
Београд 139
- 47 Манастир Горман. Фотографија сли-
кар 141
- 48 Њево долази. Фотографија сликар
на српско-турском рату 1876—1878.
год. 143
- 49 Кнезина Ниша. Фотографија сликар
сликар на 1876. године 145
- 50 Због у српско-турском рату 1876—
1878. год. Фотографија сликар 147
- 51 Београд Београд на српско-турском
рату 1876—1878. год. Фотографија
сликар 149
- 52 Н. П. Јурић, српски сликар. 161
- 53 На збору. Слика Р. Брант 163
- 54 Турбан у Подрици. Фотографија
сликар 167
- 55 Коло. Слика Урош Радичић 171
- 56 Писма на Савинову. Фотографија
сликар 175

- 57 Манастир Савина. Фотографски снимак 177
- 58 Мисајло Хим-Стојановић, грога Кулаовски. Фотографски снимак 181
- 59 Сеопа кућа у Раини. Слика С. В. Титовић 183
- 60 Манастир Каленић. Фотографски снимак 185
- 61 Манастир Со. Петке у Савојачићу Класи. Фотографски снимак 185
- 62 Милош Петковић, немачки научар 188
- 63 Јован III. Васљенски Патријарх 193
- 64 Архимедов смрт. Слика Е. Вино 195
- 65 Анастас Јовановић, ери српски аматер-фотограф. Фотографски снимак 197
- 66 Мотив са Топчидерске реке I. Фотографски снимак Др. Марко Николић 199
- 67 Старост. Фотографски снимак В. Стефановић 203
- 68 Мотив са Топчидерске реке, II. Фотографски снимак Др. Марко Николић 207
- 69 Амикопање. Фотографски снимак В. Стефановић 209
- 70 Јакоз-пачица Курија на Сигици. Фотографски снимак Бр. Ђ. Пушћ 211
- 71 Сабор код Грачанице. Фотографски снимак Бр. Ђ. Пушћ 213
- 72 Преса у Лицалу. Фотографски снимак Бр. Ђ. Пушћ 217
- 73 + Мисајло Илић, мајор 226
- 74 Турска војска са српским селима. Слика на 1876. године 227
- 75 Српска војска обара турску заставу у Београду и пољима у бој. Слика на 1876. године 231
- 76 Турска караван у Дервену. Слика на 1876. године 235
- 77 Стана Кокичић, добровољац у српско-турском рату 1876. година 239
- 78 Присаја 25-годишњице српских добровољаца 239
- 79 В. В. Комаров 241
- 80 + М. Г. Черняев 241
- 81 + Н. Н. Рујевић 243
- 82 + Н. М. Ерошкин 243
- 83 + Н. А. Курјев 243
- 84 Сурдобски Манастир. Фотографски снимак 245
- 85 Рам. Фотографски снимак Ф. Шестек 247
- 86 А. И. Череп-Савирић, српски пољски помоћ и председник Словенског Доброволног Друштва у Москви 257
- 87 У кокичици. Слика В. Тицеталер 259
- 88 Јован Вујић, Вајо П. Убанић 261.
- 89 Палаза Андреас епископије на Швајцери 263
- 90 Касицила ност на Бегини *? Фотографски снимак В. Тешћ 265
- 91 Старица. Фотографија В. Стефановића 267.
- 92 Из Топчидерског парка. Фотографски снимак В. Стефановић 271
- 93 На рударском терену. Фотографски снимак Ф. Шестек 273
- 94 + Салмон Август Андре 275
- 95 У руднику Со. Ам. Фотографски снимак Ф. Шестек 277
- 96 Улазак у рудник Со. Ана. Фотографски снимак Ф. Шестек 281
- 97 Др. Мисајло Марковић, синтетички пројекат 289
- 98 Сила спутава генија 291
- 99 Гроб босанске краљице Катарице. Слика проз. Ст. Тодоровић 293
- 100 Гробни споменик у Тргу. Вајо: Вајо Родик 295
- 101 Јован Стерија Поповић. Вајо Петар Убакић 309
- 102 Артиљеријски поход. Фотографски снимак 309.
- 103 Свјетл. Антоније. Слика Вајо Грох 309
- 104 Свјетл. Антоније. Фотографски снимак 309
- 105 Палаза токовица. Фотографски снимак 309
- 106 Омир после вјокама. Фотографски снимак 307
- 107 Максим Горки, руски књижевник 321
- 108 Старица. Слика Рембрант 323
- 109 Петар Прерадовић 323
- 110 Лог на Јелена. Слика А. Милер 327
- 111 Пред Петровић. Слика проз. Ст. Тодоровић 329
- 112 У цркви. Слика Владо Букован 331
- 113 Манастир Кувајдин. Слика П. Миловић 333
- 114 Оно крима. Фотографски снимак 337
- 115 Лукичама палба. Фотографски снимак 339
- 116 Јутро у касарни. Фотографски снимак 341
- 117 Сана Илманин, Српски добротвор 353
- 118 Свјетл. Срба под папумарком Чарнојевић. Слика Наја Јовановић 355
- 119 Владика Петар II Петровић Његов 359
- 120 Пад Сталаја. Слика Ђорђе Кретић 363
- 121 Накрт споменика Јовану Рајићу. Слика А. Тодоровић 365
- 122 Рембрант молишени сликар. Слика Рембрант 366
- 123 Немачка црква код реке Батске 367
- 124 Водни дан у Далмацији. Слика Р. Стефановић 369
- 125 Свјетл. Свјетл. младићу браћу. Слика Ст. Тодоровић 372
- 126 Рудалф. Вајо 378

* Под сликом је погрешно штампано Синочица жост.

мога напат'. Но Јанко у јутру не паде у хаосу уздица лежи по пустињу којој су Турци у то пријеме скупи хаосу плаћају, те је Јанко да те ноће мога замисли куниг' више ручаша и вешера. И тако Јанков хаосу спава јутро оспитави пута дона поје ја не бу ваје брелажит' паио то народ набрјаа, да је Јанку окренула срећа те се је обогатио најприје довом у хаосу а постиде да је и шаре напаш при хауу запонае код Бумат-Убла, куздиен се и сада иде нпа Братопашае. Али што нпаа он зна, а за ово друго сви знаме: да су Клопошаи, његови потоци, пожели бале по Пејоши потоци. Зато се и паша у народ те се говори: да га не може даг' ни узет' ншо без Бога 'аха' што га ни Пејо Јанку не уас'. Но се Јанко обогати двата па' у ове Горе. Само је мало чудношато, нонто се Јанко обогатио, што му није узео оне тридесет хиљада, које смо пријед виђали да му је дужан за она оста, а и то се зна, да му није дана, да му и сад старјеш Пејошаи који рече: 'Остале ни у Клопошаи не плаћаене тридесет хиљада за Станоја Ралована.'

Једну ријеч калуђера Наје о Братинашаи, коју нијесам пријед поменио, ево сад да ју поменим и речем. Калуђер Наја био је с Медуна Поповић. У његово при-

јоме мало је било свештеника у наше крајеве који су наред исповједавали и причешћивали; по су Кучи, Пшери и Братинашаи, сва три племена, ходили на Дугу у мала-стар калуђеру Наји на причешће. И тако на један Вели Четвртак започну говор по своје обичају, да помаде и уздику свака своје ствари, чи су били бољи и ко је од бо-лега соја. Немогући се погодити' остале да ријечи калуђер Наја који је нешто поштовање у народ нпа и свици га је вјерој. Он је овако каз' Дреклошаица и Братинашаи: да су од болага соја Братинашаи по Дреклошаи који су од Бура Кастриота, а Братинашаи од Бура Деснотица који је болага соја од Кастриота. И река је: да има историја за Кучи и Братинашаи која кажује да су једни од Кастриота, а једни од Десноти, али је се та историја изгубила.

Она ријеч калуђера Наје више даје мислити, да има нешто од овога да Братинашаи да су од Десноти по од свега другог што се о томе чује и истина приближује. За сад се више не зна. Али се историја та или таква не паде, неће се ни знаг' по ономе што се је по сад што знало.

Акорди

И
рај отразе тронине, старе
Зелени се бриљан пије:
Хумку млату, забачену
И крст слављен на њој крије.
У пролеће дивља ружа
Тучи срећну младост сени;
А свакога јутра хумку
Зрак сјајног сунца огрева...
Сад је свела трава бујна,
Лупта ружа, мило цвеће...
Никог тула, само отар
Увенуло ливце креће.
Ал је моја туга иста,
Вечит бад се у њој скрива;
Још и сада, ко и пребе,
Хумку гори, крст целина.

II
Мећ књићима осушеног
Ја те надох, цвиете мило.
Ко и немо лупко ливце
Заборан те дуго крио.
Тех у руке што те узех,
На старе ме сети јаде;
На душу ми у том часу
Закљубишца слутња паде:
— Да л' су жртна уста лупта
Што се негда мојим авала?
Или другог можда гори
Рука што те мени дала?...

III
У сну често слушах зanke
Што лисно, тихо зване;

Гледају не очи оне
И траје ме беле руке.

И прозачно бело
Пашуће ми та'о, та'о...
Нвен је поглед тако мило
А чаробно нито тело.

„На крилица поћи мрачне
Хајде са мном у висине;
„По азукине тепице тамне
„Под сводове хајде зрачне.

„Тамо не ћеш сузе лити,
„Тамо чека простор сјајни;
„Минуће те бољи тајни
„Срећнији ћеш тамо бити.“

IV
Кроз ноћ танку платан шљам
Као да та туга мори,
И лубавну сетну причу
Шуморећи тихо збори:

Ока сјајног сузе преле,
Што их прози драго моје,
Примила је трава бујна
У зелено недро своје.

А плач што јој груди тра'о
И уздице испотјане,
Одneo је ветрић лаки
Мећ звезданце оне сјајне.

Али Збогом! што ко збра
На душу ми млада пашу
У срцу ми измемача
Створи луту, тенку рану. —

* V
„Знаш ли када оно заглавни смерно
Само с тугом својом класично у храму;
Када срце слушах како бије верно
И јешће тихо кроз суморну тау.

„Зрак кандила малог у тамни се сјао
А у души мојој твоја лубав чиста;
Један исти бад ням на срци је паш
А душе ням судби везанаше иста.“

...Не дирају промисли! Нашто сузе лити
Када срце срећно, задовољно бије?
Остали нек промислу у неопарит хити,
Да је тамни вео заборави скриве.

VI
Снежни покров пола скрива,
Тужно стрче голе гране;
А негдашње срећне дане
Сад под снегом јасни сина.

*
Добох говен тајног моћи
Онде где сам срећан био
И најзвонни снах сито
У недрини тихе ноћи.

Онде где су звездасе јасне
Свећалке се с неба недра,
*Моћ ширила тамна недра
Да сакрије речн страпсе.

Онде где је цвеће бело
Повијало главе своје
Докле лубав усне твоје
И нито ти грлах тело.

А како је сие сад спело;
Лет и сие је пола скриво.
Мрз ми лутн срце сиво,
Срце што је лубит' хтело.

БЕТОРАЛ

Armand d. L.

Пазар „за старо“

ПРИГРЕДНО-ЕКОНОМНА СЛИКА ИЗ ЖИВОТА БЕОГРАДСКИХ
ДОМАЋИЦА

од

Стевана Сремца

то по је год и мало Историје учио, није да су криве, стареж у опште, правиле епоху у историји. Пратили хартија од крива, на пример, један је епохалан догађај, тако рећи један од главних међанних каменова, на међи између Средњег и Новог века.¹⁾ И отада се, на-злади, а цени, вредност старих хартија, старина и крива уопште, у под писмена и код писмених света, и код наших домаћина по градовима и тако исто и код Циганка по

Историјом — на која се све начини може доћи до поновна, шетова, шетова, и пернате живине у опште.

Има доста много начина.

Може одгајивањем по унутрству нашег предног пољо-привредног друштва, може баш и без тога унутрства; може куповином за новац с оне и с оне стране рејона трговарине паровике; бива да леви сусед суседну живину, која је без питања прешла плот, адржи на ручак, али не да руча него да буде поручана; а бива да се продајне и она живина која није суседна, као што то често читамо у Дневним листима²⁾ а често богати и у рубрици која гласи „Шта бива по свету“ а оне то у нашим добро уређеним вечерним листовима, како је тај и тај тестерин, хамитин, или талман-гаш ухваћен са неком живином, да коју никога није могао платити дако ју ју је и где ју је набадио, и како му је оду-зета и с њом заједно у паркт отеран где се губи длака траг и злочину али и живину. Али је најчешћи начин, јер је и најлакши, најистинитији а, наглед, и најистинитији, онај

ише. ДРАГ. МИЛУТИНОВИЋ.

МАНАСТИР СВ. ЈОВАНА.

седима. А иста ти што су учили Историју, сегаће се и онога, како је добри француски краљ Хенри IV. Наварски, желећи и старајући се о добру повереног му народа, говорио често: „А бих желео, да сваки француски сељак моје имах бар о празнику печену кокош на стоу“.³⁾ Према свему овоме увидеће писмени читалци, да стареж није за богатељство и да до печене кокошке није баш лако доћи, кад ју је и онако добри и сили краљ француски — као што је речени Хенри IV. био — могао само пожелети али не и подарити своје драгоме народу.

(А што се од крива прешло на кокошке и у каквој нау-лазној пеки све то стоји, увидеће дошње стрелани читалци)

И коме није познато — за се и не баш и забављао

добро познати начин куповања „за старо“, да се послед-ним техничким термином наших „мајсторица“ како се наше Циганке радо дају титуловати.

Један такав пазар и јесте предмет испричан у овој привредно-економској слици.

Једнога дана бануше три Циганке, или да их како-немо „мајсторнице“ — јер су им супруж свирачи, ковачи, кор-паци, кортари, дакле јуди мануфактуристе или мајстори — бануше са кокошима у једну алију у старој зимет-цеској чаршији где су становали јуди средњег стадаца, а где је било становало у тој једној алији неких четри-наест партија или партија. А кад кини, алију, алију нећ може себи сваки поштовани читатељ да замисли, јер је то пансловска кула била, та алија — јер је била Кра-дељина, која није најмала у Европи — алија је била једна коју сачињавају само јуди, пореци, и јуди, алија је

¹⁾ Била Д. Иконовога „Општу Историју“ у издавом сре-стоу преко Дим. Дунаша, стр. 319 и 350.

²⁾ Ibidem. 417.

је тек ова алијанса била тесна својим партијама којих је било четрнаест на броју и којих су партија чланови били махом и нећомо тако млади дивни под, дакле жене! Јер осим осталих које да и не спомињем — јер то је постоје господе поновљених, чланова поједине комисије — стајало је у тој госпођи Јеца удана бандистовица, на Мица Самца, на Перца Петрица, на Етеља Ајдегерка, на Вера Пучерка и Белиа Трукерка и Стека Вешерка. И то све у једној алијанси под једним газдом! Мушке главе не спомињем, јер би било много, и јер скучени простор листа не допушта иштаљане поже нећемо савеса лица. Та алија је управо била читав мали Обреновац, Љубовица, или тако нека наша варошина унутрности. А покла је у почетку и превазилазила неке наше палићнице; јер ето у тој алијанси био је чак и један есејер који се два пута годишње чак и падио, пакио се, наиме, 1. Маја и 1. Новембра, кад се, то јест, усељавало поље кирејаци, пар као нека предохрана да поље и међу собом још непомале кирејаци, да не погреше стаи и да се не огреше о туђе укубане! Једном речи, прани Обреновац. Међу кирејацима алија је само један Ципари и бата, па да је господин министар унутрашњих дела, слободно прогласи за варошину.

У ту алију упутише се три Циганке и раздераше се: — Кунише, госпођаа! Ево кокошке на старо!... Палиш, госпођаа! повика једна.

— Оне да пазарио за старо, госпођоо! За старо алије да пазарио!... Дрљано, госпођоо!

— Вуна лепа, госпођо! доре се трећа. Вуна лепа! бераца!

Тико се дерашу све три браћеш. се од једног малог као синг бегов и као рас аутог личише са пресном машајом међу упима и са четири пугуриблатише на општинани поштомана, а на врату носе му цитире општине марје; за 1894, 1895, 1896, и 1897; по чему ће поштовани читатељи и то дознати, колико је реченом личица година старости његове. То је био љубимак, утех, једино благо и забавна госпођа Јеца удана бандистовица, која га је увек звала „синче“; „синче оди нама да ти мама да цецела!“

Прва је истрчала госпођа Јеца бандистовица, јер је по лајалу свог личице разумела, да јој је „син“ у великој опасности и страху. И дошта он је лајао, истина, али је поштоматна, а лајао од страха, узасног страха.

— Оне да пазарио, госпођа?

— А шта вам је то?

— Дрљано, кунише, вуна, кокошке и палици! заграјаше све три Циганке у један глас тако да личица још ескине лајања.

— Дај да видим кокошке, рече госпођа Јеца. А не знам ни с онима шта да радим што су у кокошњаци!... Све месо, па месо; — већ ми се дојело! Дај да видим! рече а пре тога даше и узе под пахуку овор окувајућег личику да се не упуља око Циганки, јер се личица јаво окурљиво кад је видео своју патрешу, а и палици се, па је испод пахука једнако лајао, али сад не од страха него од силне аутије. — Да видим, рече и стаде узимати пар по пар кокошама и стаде их анализирајући понајвише мерити на прогу свом, гледајући за то време у страну и мичући устима као кад човек у себи рачуна. Тхе! Немам шта узети у руке! Чворци, алаи к'о чворци!... Та требаће ми цаи цукурца, док их параман да буду за кљане. Макар нас није мрзело да потегнемо чак доде, само цаи цинеле дерете!... Чворци, алаи ја!

— Добре су, госпођо, добре! Ево, погледај, обеш личици?

— Та шта да их и погледам! Кад су новоскопне такве, а кажи су тек палици?! Вели госпођа Јеца.

— Добре су, кокошке, госпођа, ама не може да се устоје, зинто су много аутије! Аутије су, аутије, на им парца, алаи, тавца. Имјују пар аути велики, на им рана иде на аути, а веће на месо! Ето то је, госпођа! Вели јој једна Циганка.

— Па шта нитен за пар?

— Па што даш, госпођа.

— Ама на пољно пар нитен за онај пар?

— Не давам за паре, госпођа...

— Што, што за Бога! нити је промислио госпођа Јеца. Што, не требају ти паре, богата си... нису лепе паре, а?

— Хеће, како да нису лепе; лепе су паре, госпођа, како да нису лепе?! Ама за паре не давам, за стари давам... Једну сутицу и рекну за берку, и једне чакшире и пинесе за габу (Другутина) мога еша, оне да га поним и депоју на Стреченицу — а ми смо из Мелак — и једну сукилицу за ово дете... рече и гурну пред госпођу Јецу своје Циганче, зинто личица онет силно алаја а био се прихватио мала.

— А што ће му сука, рече госпођа Јеца погледај Циганче од главе до пете, кад је мушко?!

— Ама јесте, госпођа, прано кажице, јесте мушко, није девојка, добро кажице!... Ама удала берку у Ринав... циганска кућа ама циганска кућа, па се паучина на личице, на берку, па ће ми ово дете да остане камо берка; мија си, удала си, па ћи знати мајично ступе како бале биз берку. Велики жинско дете, па да давам једну сукилицу за њега и за бабу мало риније...

— Нха! Треба да сам пинела један протокол, да ти све то побољшам! Није него још пошто! Да ти доведем и пиници сам Мелак за један пар тих твојих циганчица!... Ајде за паре ако ћеш?

— Неку за паре, за старо оћу! вели Циганка.

У том махуше и друге партије, Перца Петрица и Етеља Ајдегерка, стара ајдегерка нашла још и Воаровићеве кингошачице, и Мица Самца, названа тако из пиници, лавидио јој свих тринаест партија због три самца, три возмерженица од којих је једна чак и пиницици Хугица, која је држала у квартиру. Због та три самца, дакле, и назива је Мица Самца. И ове три партије стадоше разгледати и мерити и култии кокоши и палиће циганске али и погађати се с Циганкама.

Кад виде госпођа Јеца бандистовица да Циганка баш пинице пеће да прола за мана него за старо, а у себи пинице, да кокошке нису баш тако дине и да би се од њих могао киницици наћи наљети парцици с пољитица, што је и јави покојни суируг чувени елгиринист Јапа тако радо јео док се није у Србији намамо на небане и проио ракије што му је и главе дошло — виде све то госпођа Јеца, прохесан и умом разиници и одо брао у кућу да донесе стареца.

Ове остале у велико се стање погађати.

Мало после ето ти и госпођа Јеца са стареком и митну га пред Циганку која чутио одмах и стаде анализирајући протурати и разгледати хаљине пућујају и пућујају густе димоне из своје мале црне мехалне дулице и вратца киница.

— Ето ли, мајсторнице. Кад нећеш на паре, ето ти „старо“! Хе, јавоци сте ви Цигане. „За старо.“ Кино старо, нашла сваша има старо у кући! „За старо“ бајам на куће! Ето, нашла сама! Све јави што, већ само тако може бити! Није га јавици, што кажу, честито ни нижу! Преко смрт је и поручио... а по се и могао напати да ће тако на пречан... Како сам их онда мела и пиницици, нисам

их, чини ми се, ни радила. А жао ми било да га у тим по-
ним хаљинама сарапим. Сачувала их да имам спомен од
њога, пасти, утјеху вакуу танку; да имам, што ваку, на
чему да се сита испљачем и изајдам! Хе, удошца несрећ-
ница; што ваку, удавачко вади само Бог!...

И бијаше! привапу послако Мица Самца Перца Пе-
терски. Видиш росије како се само претвара! Нема ни
стиди ни срама та жена! Сачувала их да имам спомен!
Е што су ми призе све ове пролиете плашнице! Не моје
наша поштена жена, да овај!... Хо, убио те Бог Мице,
што се за свантах вадиш и секираш!... А! морам, морам...
Шта класе! „Да имам спомен од њега!“ Сачувала си ти то
да онога Мартинеска обојасту, оног пемака, носе и он, док
се није спав'о с другом, с оном доћом пасирвом на побег'о
у Совију.

— Ево, је л' ти доста ово на пар кокошака и два

— Јесте, има у много је пареде било, у много, го-
споја! Дај јоште једну сукују за бабу.

— Нема, нема ништа више! Ако ошет, добро, ако пе-
ђеш а ти аја! пут за уни на напола, да не дингубим...
Има ко ће једва дочека! рече госпоја Јеца и подиже
отвори се вемзе.

— Ошет још једну сукују да дам.

— Недам ништа. Аја, бестрага ти глава, вуци се на
изаје!... И ја ошет с ким сам напола да тргујем и да се
погађам. Није то научило поштено да заради, него тако
да уграде и придигне нешто над нема нишог... вели ду-
хито госпоја Јеца упуштајућ се у разговор са сусетом.

— Та и ја сам се чудим, госпоја Јеца, вели Мица
Самца.

А Јеца се обрну другој Цигани и упусти се с њом
у погодбу а онако случајно забави преницу у лач-

ишо. ДРАГ. МИЛУТИНОВИЋ.

ЖИВОТНО У МАНАСТИРУ АРБИЉУ

пара пазба? Јата госпоја Јеца бандистовица Циганку. А
Циганка једнако пукла, пушта димове, пауца и разгада
једне војничке панталоне, докуле, кијаш и француски али
онцирски кичет.

— Мало, госпоја, за шео' душа мало...

— Каквих шест душа?!

— Па две кокошке, четири пилина, шео' душа су,
број на прсте госпоја, толико бога ми...

— Шта мало, несрећо Циганска! вели госпоја Јеца.
Имаш ли ти очи, несрећо? Зар не видиш како је то само
шток, та ми дека ти твој није нише никад тапан шток!
Само да параду је облачно! И твоји није доста!

кет и питање кичет малом оном Циганчету позиво да се
дете забавља. А кад дете доби кичет на још с перјани-
цом, сину лице Циганчету и би му необично мало кад по-
гледа сенку своју на сукују.

Погодба с оном другом па и с оном трећом Циганком
још је теже нила и још мање имала изгледа да се срани
добрих пазаром, тако да се госпоја Јеца ошет поврати
оној првој.

— Па, шта је, заштакће госпоја Јеца ону прву Ци-
ганку, још л' добила што боље, кичку свилану или пиливану
азлану? А?

— Па погађамо се, знаш што је трговина. Па ће да
продам у другу алаију ако нема у ону.

— А како ти оно беше име?

— Цвета, госпожа...

— А дете како ти се зове?

— Шућа га зовемо... А има и у цркву једно девојко име, ама га заборавио, па га сад Шућа зовемо.

— Да ти је ама и здрав, рече госпожа Јеца. Гле само како ми баш лако стоји капетик ко да је за тебе прављен. Ју што ће то да буде један крајни музички мајини, а Шућа?

А Шућа заборавио на крајку, или боље рећи кору, од дивље, што ју је драго у једној руци, него се занео и забавио спојни капетиком и црвеном перјаницом. Час је скине па разгледа, а час опет метне на главу осећајући се блажено и впрвредно пријатно под качкетом и перјаницом.

— Ето да ти дам и ту качкету.

— На давала си ми већ, вели Циганка.

— Ама сад је ту и црвена перјаница... Гле како се само то црвени!

— Јена перјаница, па црвена! рече Циганка на погледу задовољно на перјаницу јер, као што је спавом пошито, Циганки је црвело за прену боју. Ама да дам и једну сукњу.

— Е, није него да те одведем под Роје Штер! Дошта ти је и то.

И опет се стадоше превирати. Најзад попусти госпожа Јеца и изнесе један бордо лајб са рукавицама и чучама, које су сад већ пренеле у историју, јер их по Београду више не може човек видети, још се појављу на Меланцим Циганкама које о заштитним поседа новина играју на књазима и повећу омиљену трговачко-помоћничку песму:

„Уа браво нин брзо!
визамо се шир брзо!“

— Ето ти и овај црвен лајб; сад се такви рукави највише носе. Ето, па носи и то, ама Циганска, а ја знам да би ти пошла да си ти онако по цигански дочекала са ујакета. А сад ово да ми дам и ту кору дрвена и ту црвену цигане. Гледај га само! рече показујући јој лајб бордо-боје. На кад ти о бојави заигра перја, Циганкину у њему — море, оће да помери памет гостима у казани! (Кад већ те мушке несреће не гледају с њим седају!)

Ама када попусти госпожа Јеца, зане Циганка, па пеће да да и ако јој осталоше очи на црвену боју, него постојано тражи још на какву стару сукњу.

— Не може, госпожа! Зар онака жинина...

— Е, кад не може, изаку госпожа Јеца а ти хајд наполе! Мајини на моје зајте, несрећо Циганка! на покупи опет све панете ствари и сиде аутином качкету с црвеном перјаницом са Шућини глави тако спазно да је Шућа на нос подете а на руке се захрако.

Кад мали Шућа остале голосан и виде качкету у гуљини рукама, дрешну Циганку као да га је зрак спаво. Подете за качкетом, и када је не дохвати, а он баци кору дивље коју дотле није испустио из руке и ако му је мала била црвена перјаница, и паде пољиви је дуг на земљу. Наде па се стаде калати и грувати у прса и бавицати погледом, да га је жалост било поделати и гуљину а како ли мовом мајином сну!

Тад уједаред на трговкине са строго утврђеном пеним, проговори мајка. Попусти и Цвета мајка Шућина и погодиле се дешо две жене. Цвета из Меланца и Јеца бандитована. Јеца, гуњајући како ју је Циганкама преварила, оде на једну страну с куљаном ланцином, а Цвета с оделом на другу. Шућа дивљо бавицу кору од дивље, мајка му убриск уплакане очи и набаи капетик с црвеном перјаницом

и гледаше га материнским погледом, цуним милошће, како је весео и диван. А и био је то ланета! И ако сабо одевен, изгледао је онако босом, па бавицаке опшину, и само по глави униформисан, као какав поглавца афричког измечена, — чије ствие чине већу по мултуроним поглавцама — какав крај Нова-Илам пазла или бар савезни протекторат Велике Британије.

Докле се овај испричани и други испричани пазар доживио, дотле се у исто време трећа починио а каике измече Мице Самини и Лубице мајсторце, цигане из Срмичке. Погодиле се доклек, Поброја Мица Самини шта ће све дати за живину и мараму нуне, и Лубица мајсторца пристаде. Сад је још само требало да госпожа Самини изнесе а мајсторница да се увери о солидности уговорене робе. И она изнесе а она стаде разгледати. Уприво на први поглед, а она ланета!

— Па ово ли ми давах?

— Е, није него ку ти поручити на Парва из Помехног Матанца! Шта ели?

— Хеке, госпожа... много ели, много... вели пролично мајсторца и мање главом: много...

— Немој ми ту алкрати, него дај ама ту живину и нуну — кад смо се већ и погодили, и што кажу пазар утврдили!

— Разговарали смо се, брани се Циганка; позивни, ама пазар несмо утврдили, — несмо се руковали!

— Јо, добо Циганска, зар с тобом да се рукујем?! изаку госпожа Мица. Дај овамо кад ти кажем...

— Не може; дај друго, госпожа.

— На јеси ли ти на ушима седела, кад сам ти рећала све што ку ти дати?! праска Самини.

— Ђа, одбоја мајсторца, „мачку у џак не купујем ја“! Неје да ово била рећ! рече и гуруну погом изнесене ствари.

— Та како да није! Видиш ти Циганчуре једне, где ме утерује у џак и соли ми памет! Та шта гураш то ногом, несрећо ланетска. Где ти не де ме прави праку здраву лудом! Овамо дај то, кад ти реко, дои писам...

— Хахохо! смеје се грохотом Циганка над мило боље разгледа ствари. Ђа, госпожа, госпожа!... А кул са рукави кад је капу? и покази капут без рукава. А кул је поглавца. Хахохо! и покази панталоне (уприво „панталону“ јер Бог зна какавим су случајем престале бити тако да кажем на pluralis tantum) без једне поглавце!

— Ју, ју, куку, прва Мино, шта си дочекала у својој рољеној кући, да ти се подмече проугути Циганска! изаку госпожа Мица аутином, готова већ да дочепа ону иша босма мотку којом се подмуче вени. Иди ми испред очују, јер ку те сад оном мотком тамо...

— Хохо, смеје се Лубица Циганка, па како ће госпожа кад нема једна поглавца, да тури човек две ноге у једну поглавцу — може ли?! О госпожа, госпожа! рече и прекрсти се. Једна поглавца!...

— А шта би ти тела, раздери се госпожа Мица. Једна поглавца, ја камо! Још и за Циганкино по моти панталоне!

— Ама неје за моту, госпожа. Ама једна поглавца... е баш си ти!...

— Овеш четири поглавце на једним панталонима; х'о да јеси нова са четири носе облачити а не човека са две! Дај пидице овамо, дозуго једна!

— Хохо, смеје се Циганка све јаче. Какав панталон, госпожа, за ово?! На шаку дрешине не дам за то!... Да ми

донесени ти мени једну тинку дрвцање у моју Стреницу, госпођо, па ја да ти емо боље алише дам од ове твоје!

— Јао, дека ти тој ниско дрвцање, а не ја! Јакоу Самца и дути оном једном поганом Циганку која се — ох уласа и безобразука! — тресла од смеха — узари је неколико пута док се не дохватише и Циганка јој оте шаталоне, па се родери онима на улици којих се покупило доста на кавији.

— Еј, Мелачани, мајстори, море! Хохохо! Анта дичен алиш со дема и каноће! Хохо! Крети се Циганка. Але, деваа, ео кердем!! Оди да видите једну страмоту што ми дајау за моју ланину. Погледите! ницаше Јубина мајсторца, смејућа се и показујући ону једну погану. Дезе! — Дезе! заграјаше оне друге Циганке с кавије, Страмота, богами страмота! Ако смо Циганка дути смо и ми.

— Цигани! смеше Самца: Цигани да боме!

— Чујем, брате! ницу оне.

А Јубина једино показује а све се тресе од смеха, а оне на кавији дунају се и хлајау за трубу од смеха гледајући намереке ствари.

Док су се Циганке смејале на српском језику било је и које капо, али кад почеше на свом циганском — постане жена звер, формална звер.

— Јао прие жене и прие друге! Јаукују госпођа Мица и окрете се осталим команицима, и ни то трнеше, да ми се у очи, у очи да ми се смеје?... Да продаје па да се шинани...

— Несам упрада госпођа, да ти дам за бајана кокошки.

— Јао ниса узграда?! Та сви ете ни донови. Та ниса ти ни дова да поштево назираш, него да крадеш неш! Звераш по-алтаји, да што диниш и прадигиш. Нико други него ти си биш узграда ономад ону ети господи Микину доверку копуху!

— А ко би други, прихваћа госпођа Перка Пеглерка, него баш те таде свитише. Што хауу, да дигомите про-снете по ахлији намерама, па да пренош, нико од нас не би дириго ни једно прице што је туђе. Бар ја сам твја!

— Слатка! И сама сам наш твја! потврђује госпођа Верка Пугерка.

А госпођа Мица Самца слуша и гледа, бледи и пр-вени, док од једаред испуна и дохвати ону већ спомињану мотку и полете разјајена на Циганку као јунак над у очажку, пресрећни живот, јури у густе редове неопрејатељске траваке напеску али бар славу смрт, а да њом скочише свих трањеш партија каменницама и ко је већ шта дохватило па на Циганком.

Стреница ниса: Лонови! Драсте! повода и читал пло-тун каменца сручи се на Цигане који стругнуше худ јури по свакну сви, и прави и криви. Мали Шућо прии стру-гнуту, смеће капу с перјаницом под мишку па бес! у други сокан.

Начина се ужасна граја. Циганке сталоме бегати, партије их вајати градећи и Цигане и власт која их три-да краду пош с ушета. На вину „Лонови! Драсте-их!“ агру се свет из свију ахлија, полете на казаштине Циганке и Циганиће и похвата их многе.

У том стике и позорица тога краја, позлио и досто-јанствено, — нинајући позлио грод који је уснут узео пробе ради од Трејка палара код кога се најрадије бавио над је на линија, — пралажаше нукући своје главомае гиришоме чиме по казиди и нитише их „шта је то било?“ а мало па тити стике и господица Паја висар, напан „Лето писарче“, са шипама испод каплета, да нивиди и расприра ствар.

— Шта је, шта је то било? зашта г. Паја и сави-них погледом, како је он то смо умео, погледа по свима партијама које сталоме успајати, наменити ериауре, шам-ије с перлама и уопште доверати се.

— Лонови, лонови, госи-и-Пајо!

— Лонови, краду да што стигну.

— Ја не знам што их та вла! и трип.

— Поирадоше нам сам беси неш!

— Када то? пита госи, Паја и онот гледа савино, али сад смо на Белку Труверку, и гледи брине своје, то јест гледи оно место где ће се премисно, кад буде член, прукати дуги бриси, али се онда, парано, неће нине аше аната „лето писарче“, — Који то?

— Па данас, мало час! ниси Перка Пеглерка. Ето они онде!

— Зар они? зашта г. Паја и одупре се и подбочи

летом руком марцијалио на сабљу своју и узе позитур у насланог генерала на бојном полу, у тренутку кад прска граната пред њом.

— Та, да! грануше свих четирнаест партија, слонии

да по што то те обеле безобразе Циганке као крадљивие.

Тада се намирши лето лице „летога писарчета“, госи, Паје; погледа дубозно свих четирнаест партија а строго све Циганке и циганиће и нареди строг претел ту на лини места, тако рећи. — Али како ницаша „беси неш“ не на-ђоше ни на ушету у ахлија, ни у циганским торбама, за то немаше г. писарку кад него нусти на недостатка доказа Циганке на слободу. Пустили их и партије а господици Нију задр-жаше на ручак. Остаде код госпође Етешке старе Ајале-герие, а четве младе Верке Пугерке која је имала већ давна симпатија свим госи. Паје. И доп је госи. Паја седео и ручао, и казу што и пенао, па зао и реч да ће све своје силе посветити благостању и безбедности свога рејона, Ци-ганке су неш у већно напакле на Београда, али још једино се смејале шоројућ погатам и дунајући се једна о другу од силна смеха; кретиће се и једино говорисе: „Але, деваа, ео кердем!“

5. I. 1901.

роцињело тиче мало
У кафеу алатних жоти;
Уладни му груди ломе,
Неста сјаја у очима*.

А са грине румен-руке
Нисела се пјесна руже поје,
Друго тиче у слободи
Пјена пјесме шинлије.

Да л' веселом пјесмом својом,
Што је срећно с руже поје,
Тјени свога тужног друга
У кафеу тужан што је?

Не! Та пјесна робу младом
У јад ствара слатке наде...
Анај срце, јадно срце,
Нек утјехе Бог ти даде!

ПРИЦЕ ИЗ КУЛТУРНОГ РАДА У СЛОВЕНАЦИ

I

Сликарока изложба

Биће нешто више од годину дана, од како законичне словенски уметници своје друштво у Љубљани, да им буде општег име којима би се сакупљали у изабиме збирке, или уједно и коло у које би се хлатили у сврху међусобне помоћи, чувања целокупних користи уметности а и њиховог и у сврху припремања уметничких изложба итд. У друштву имену сакупљених само сликара и вајара, пећ и архитекта и авантюристе, да и гласовници, глумци а такође песници и епископи. Овај потпуно добра су помоћ осталим уметницима, јер их потпуно достижу своје циљеве нешто својим пером, док гласовници и глумци забављају чланове друштва у редовним састанцима.

Најзначајнији тип овога младога друштва био је пакучац, да се има течајем године 1900. привредни изложба уметничких радова словеначких сликара и вајара. До сада су поједини уметници налазили своје радње у изложбама трговачким; а сада је требало да се окупе сви уметници у првој изложби. Са утехењем прихвати изабрани одбор своју задњу у таво му пође на рукав. На отвору 2. септембра (15. септ. по нов. кал.) у великој сали Дома Љубљанског прву изложбу словеначких уметника који се оданамо познате у прилично броју.

Тачно о подвизима реченога дана отвори старешина друштва, професор Иван Франке, изложбу уредним говором којим поздравља познате госте. Отварању присуствовали отмено значајне личности: заменик земљскога поглавника гроф Шапсоче, заступници владини, војнички заповедник, федерална заступница Хеаман, земљски канцелар племенити Дотел, градски начелник Иван Хрибар, део број других достојанственика, заступници разних друштава, журналисти, заступници хришћанског уметничког друштва и део чита крајних дома. Присутност значајних кругова још је значајнија, што се аустријска влада о сличним потхрамима немачких народа доседа ни мало није занимала. Овом приликом изрече после отварања изложбе заступници владине честитку за добро успелу потхрам младога друштва. После овога узме ред грађанственица Хрибар те даје израза спому задовољства што је изложба, ипак скромна, ипак према приликама словеначким сасвим угодног испала. Јер Словенци немају ни врхунских глумаца, ни племенитих мисли, а поред тога и не живе у опште у сјајним приликама. А угодне политичке и материјалне прилике недовољне су погодно за развој уметности. Макар да није све, што је изложено, савршено, ипак видимо пред собом слободне плодове словеначке уметности, који сведоче, да се ипак уметност креће (ериги се ипак). Изложба изражава је земљски канцелар (поглавар аутономне земљске области) своју радост о новом појаву које нека би био пророк лепеће будућности.

Изложбу уредили су: глумци: Грохар, Стриен, Јакоутић, Весел, проф. Франко, проф. Мис и грађанствени саветник Дузе. Визирани људи иако и лепим наменом да посетите дворану Г. Нагале, а дивним извесношћу и ретким цвеем Г. градски вртар Хајниа.

Већ, из ових података лако ћете разабрати, да се ту не ради о нашој сјајној изложби што се виђају у разним престоницама, нпр. у Бечу, Берлину, Минхену, Паризу; ипак, да својом предношћу не досежу ни оних у малим

центрима уметности, а ипак била је ова изложба врло значајна, будући да ту бијаше први пут сакупљен леп број домаћих уметника, о чијим радовима публика доседа није знала или бићини или врло мало. Ако човек још и то помисли, да су ови уметници доседа били без срећина, без међусобнога саобраћаја, да су разнатији по широком свету, да у Љубљани доседа није било ни најмање припреме да тајан потхрам, него да су морали покривити одборници све на ново устатити, да су се морали приређивати борити са разним предрачунама, са неслогодом у пруту самих уметника, са занешћу, на најзад и са оскудицом новчаних средстава, онда не можемо ништо, а да у очиглед повознога успеха ове изложбе не изјавимо, да је овај први покушај доказао, да има и у Словенаци доста уметничких сила које би могле у повољним приликама и што отмено устатити. Штета што им доседа публика није пружала довољно морално и материјалне помоћи.

У прелозу, који је свекао послик Енгелберт Гаута о отварању изложбе, налазимо песник: „И наше куће, у којима кумулирају разне праше злата и жипота, лепо су опашене сликама и сликовима који нам дођоше из туђих земаља, а ипак уметник живи без наде ни где у туђинству. Без наде? Не! Словенци је крепак и у изјави неговом тече отлењена краца. Овој енергија, овој тврдости нама певам свој спрови слопане.“ На једном другом месту наже: „Кид куће глас о Вашио намери, тада букну и виор, да Вас расприра а тада се могоше осведочити, да би живот и злоба добру ствар и уништале, да не беше ивица из здравих порећа.“

Морални успех био је дакле свакако позван, али то се не може казати и о материјалном успеху; јер од свих уметника, једна је њих осам нашла купца. Истина, доста је од ових радова пећ и пре изложбе било у приватним рукама, појош од њих не беху довршени, већ само лаци, студије, а неким, да јокремо кажемо, била је и одвише висока цена ударања.

Порота за ову изложбу би састављена од ове господе: Иван Франке, п. кр. професор у Љубљанској реалци, Иван Дузе, градски грађанствени саветник, Педастин Мис, п. к. професор моделања у одвијеној стручној школи за хрвостелство, Фердинанд Весел, сликар, Мате Стриен, сликар, Њихови заменици беху сликари Г.Р. Иван Грохар и Ричард Јакоутић.

Изложба је своје радње двадесет сликара, помените: Антув Аамбе, сликар и учитељ сликарства у Минхену, Иван Франке, Јосип Гро, сликар и учитељ цртања у Прагу, Лујдевит Грелин у Љубљани, Ив. Грохар у Љубљани, Антув Грелин, сликар и учитељ цртања у Слов. Горници, Франко Хорват у Штајерској Галзони, Р. Јакоутић, у Љубљани, Мате Јама, сликар у Минхену, Ивана Кобалица, сликарна у Сарајевоу, А. Кожева, сликар у Камнику, Ото Рудолф, сликар у Цириху, Мате Стриен, сликар у Врхнику крај Љубљане, Августа Шантеа, сликарна у Горници, а ижеана кћи Хенрица, сликарна у Бечу, Иван Валдовит, сликар у Паризу, Ф. Весел, сликар у Камнику, његова жена Јесн Весел, П. Жонтеп, сликар у Кроци у Крањској, Ив. Трипио, професор у Ваху (Udine у Италији). Доносије пристувила је још и плењена Марија Вреде, жена негдашњег посланика аустријскога у Београду.

Од најгора изложнице своје радње Г.Р.: Ф. Вернер, сликар у Бечу, Иван Песар у Мозирју у Штајерској, Јосиф Громец у Сепламу; Педастин Мис у Љубљани, Б. Поганич у Бечу, Алојзије Прогар у Целову, Алојзије

Репић у Бечу, Јаков Жиндар у Бечу. Покрај тога наведен је у изложбеном списку и архитекта Г. Иван Јагар у Бечу.

Највеће признање стекао је у стручњака (било правих било уобрасених, што је неку да преусуђујем) Фердинанд Песла, који је изложио 27 слика што већих што мањих. Предмети су његових слика већином нејавни, као: На млањак Саовеније, Дебелчев млин, Село, Кућа, На пош-

кви, Которина Луца, На Камичанскога Погорја. Друге су сликар-слике: Савени млин (девоја игра), Пре венчања, Домања забава. Некоје су овог из „мртве природе“ (stilleben, nature morte), а неке портретне студије као: Римски прелаз, Кравница, Саовеника и друге. Све су ове слике наведене масним бојама. Некоје између старијих слика студије су из доба његова учења у Минхену (Вител, Пролетаран). Боја је тамнија од боје млађих радова. Старије слике рађене су у равнотини, док су млађе рађене по начину plein-air-иста. Боје потоних, истина, пуно су сјајније, али зато и много воденије, нечисте, контуре мекше, али зато и нејасније. Свакако би изгледало да су боје нешто гушће, светлост мање бледа, прте нешто израженије. Највећа му је слика Смисловине, која приказује рањеног војника нос дворе две милосрднице у простору, што га слабо осветљаје затра на огњину. Лена је такође слика. Бубава, али је штага што су јој боје одишне размазане. Најнише се публици свидела сликар-слика Савени млин. У тој слици играју деца у одаји у којој, о зимљој зночи, дошле безла месечина светлост која се одбаја од снега што наоко покрива земљу. Зимиљина је такође и слика римског прелазга.

Актив Дубе изложио је само једну слику Прича. Овај је рад био стекао признања и од Минхенске критике.

Образ приче одбаја се сјајно од тамне позадине. Особито жена је израда и најмањих дегића покуховине, у коју је црпка одевена.

Иван Валмтих изложио је само један мали портрет свога пријатеља. На овог рада не може се одлучно судити о његовој подобности. Свакако је даровит млађи, што је посведочио својим илустрацијама на разне књиге.

Малма Коблицца последи је неколике радове у којима је црпе и поке особито вино израђено. Портрет бискупа Стросмајера одличан је рад. Визуална седи у насловачи као да се разотвара о неким пријатељем; ту нема никакве театралне позе, све је природно, па и лице је добро погођено. Слике Палети и Парисјанка представљају најтачнију поразу сваке ситнице; узга све то, што су слике израђене у plein-air-у, ипак су боје пуно гушће него ли у сликама других модерних сликара којима вишину је једино светлост, а не сам предмет слике. Госпођица Коблицца уме савјати ефекте светлости са истинским сликарског предмета. Најнише се приближује модерним радовима слика која приказује девојку како стери и гледицу рубље. У овој слици особито је светлост есенцијална.

Г. Иван Франке изложио је неколико нацрта из времена свога боравка у Китају. Ове су црте потпуно ау-

тентне, макар да су рађене пре двадесет и пет година. И портрети његови, сви из старијег доба, сведоче да уметник има добро погодити предмете и да се, уз то, обавири и на минутношћу. Сликарска израда некико је увучена.

Г. Мате Јама изложио је слике: Госпођица, У сунјеру, Вилсталински судар, Бана, Савеника, На тргу, За обедом. Особито ова последња слика, која приказује троје

С. РОСАНАДГЕ.

СПОМЕНИК КНЕЗА МЛОША ВЕЛИКОГ У КРАГУЈЕВЦУ.

малене севачке дечице при обеду, побуђила је у публици велико занимање. Истина, овому је занимању много допринео и сам предмет, јер свако радо гледа малу децу; ипак је и уметничка израда достојна. Леви су његови портрети и слика Љубаванског Великог Трпа.

Г. Гилец налазио је једну слику *Наментај побожења*, добро израђену али без уметничке вредности. *П. Јаментеј*, који је учио у Петрограду код прослављеног руског сликара Рјенина, младџи је од којег се можемо наћи левим стварима, само ако будемо марљиво настали своје науку. Остале свари одвише ошину ђачком отомочером. Слике *Антуна Кожеља* охају доброга цртача, а историјстички рад тешко ће коме годити. *Фран Хорват* налазио је, осим једнога портрета, баш криво израђену слику Јела и њиња. Слике *Наама Грохара* пуне су толиких боја и слободноручног потеза. Много су побуђале занимања његове слике *Наш Петар*, који приказује севачкога слугу, и портрет сликареве мајке. Лепа је такође привлачна слика која приказује Исуса у јасној светлости, а испод њега народ који се моли спомен Спаситељу. Ова је слика напала, макар да су њеноја лица њена конвенционално наменита. Али су то истинске особе пуне живахности; тамније боје привлаче и људи прелазе нештаци у јасније оштре светлости, у којој лебди Силентус. Угодно утичу на гледаоца и неки нејаки сликареви.

Антун Гвајец велики је талентоват најаки. Његови су радови веома израђени, правилно цртани, боје лепо хармонизоване. Баш је криво слика расцепаног дрвећа објаснога премаћеним сунцем. Друга му је отмена слика *Беза* нема. Млада Римљанина седи на каменитој каузи и хладу густога дрвећа и сепно гледа у даљину преко Језера, што се стери испод ње, очекујући спог Драгога. Уметник се овде понаша и ваљан портретиста.

Врло лепа је нацртана слика *Госпои Шантлова*, која приказује изоловано мало девојче. Кин уметничка, Госпођица *Хавријета Шантлова*, налазила је неколико наирских слика. Од ових њених радова нарочито се истичу: слика *Жене* у очи бајалца перу кучкосног пасуца и *База* правиведа својој унуци *о даним временима*. Слике даровите уметнице паскују сваку поворност колико ради инвенције, толико и ради технике.

Красна је слика *Отона Рудолфа*, која приказује Богородицу, којој се је затекао у помоћ несрећно женско клада. Позадина ове слике приказује се у нестерој светлости, а лица у предњем делу осветљена подневно сунце, што је вредности слике на унутр. Али су лица тако красна, израда тако сјајна, да се ова слика доиста истиче изнад многих других слика. Диван је и нацртан портрет двеју малих девојчица. *Клемиа Бреде* изложила је: слику једнога омишца, израђену *alla tempera*, портрет једне девојке, израђен кремом, и портрет једне дунце, масним бојама. Ове слике одликују се тамним дном, од којег се одвајају лица са стране осветљена. *Јосиф Гум* приредио је пре неколико година изложбу својих слика у Љубаванском Музеју. Било је ту лепих ствари младога уметника чешкога сликара Бројана. Сада је послао само две слике, које ни по чему не одговарају надама које помажу на њ и приређивачи изложбе и публици. Г. Гилец послао је неколико слика израђених пероцима (*Federzeichnungen*), које одају даровитага дилетанта. Господи *Језер* и *Мис* изложили су цртеже са своје радове од дрвета или шпана у разним правцима (амбоне, јаржанке и сличне ствари).

Од *Мате Стрмена* било је на изложби неколико слика, омиљих радова, као што су нпр. слика једнога села,

вова и крава у стаји. Особито је добра слика која приказује девојку где испушт погнуту црвену цинелу којој се одрешиште грахови. Девојка је нешто јако напред погнута, знад, да је се баш у холу зауставила. Велика слика истога уметника, која приказује аустријског цара на коњу, реси ону исту салу у којој је била изложба. Био је леп нов, на којем јаше цар Франца Јосиф, али мање је погодна сликар лице и некија жахала цара. И икарниат у лицу цареву одишше је ливахана.

Напоном налазио је спу мнозини својих студија и наирт сликар *Рихард Јахоник*. Има критикара који у велике хвале даровитост овога уметника, која се јасно види у студијама његовим. Једна приказује Песлача — те чудна! на саловској столици после голата. Друга је *Дорина*. Све остало, ипак од 20 слика, чинило се огромној већини гледаоца нарочито наирно. Тај је уметник импресионист до крајности. Има ти на платну знада наирених тачака све једна ут другу, а свака од друге боје; а тешко ћеш наћи оно место с којег би могао разабрати што приказује слика. Све су ове слике сами недокривени експерименти; боје и црте таво су исхитно набадаче, да прагога ужињања непшто не можеш имати од тих слика.

Из ових података лако је разабрати, да је била изложба почетнички. Великих радова са знаменитим предметима готово и нема. Историјске слике није било ни на леа, а и неке друге грме сликарске уметности биле су свесим недокриво заступљене. Много ствари било је недокривених, па је било међу њима и много студија ђачких или наирта. Напоном треба напоменути, да је било међу налагатима неколико дилетаната и простих занатлија који раде по шаблонима за своје муштерије. Ипак била је претежна већина радова достојна и за то се могу Словеници пуним правом похвалити овом својом првом изложбом слика.

Имајући најакрских радова некоји су принаели: кинион, распећа, једна мадона, аифади. Сви су ти радови леви, али не могу претендовати, да их сматрамо радовима нечим, већ само запатљивим радовима. Проеники ипак — на изложбу — пасу израђени у брзани или ирамору, него су модали на гитис, пластаслина, паска, који чекају медеца да паручи њихово извођење. Радије *А. Ренџа* баш су врло красне. Налазио је два портрета: један славнога владике Словенска, чија се стогодишњица од рођења славана прошле Јосепа, а други је дилетант кин једнога мајдана. Два барелефа представљају *Галабу* и *Со. Печалју*. Знаменити су две његове групе радова. Једна приказује два мајдана, друга два одрасла човека. У првој је групи неспорно победила десном ногом, а тело му је са набрекнутим грудима споро хоризонтални; левом руком притискује свога парца на тле; а испруженом десном као да брани себе од ауда који тобоже јуре у помоћ победнику. Паранца лица и једнога и другога врло је наирена ситуација. — Друга група бораца одликује се апатичном вериошћу свих делова. Напоном ваља споменути и његов модел старипросјака са упућеном, а такође и групу *Адам* и *Ева* пасла трека.

Други одлични вајар је *Иван Зајец*, који је налазио осим писионог омиљих радова и велику групу *Адам* и *Ева*. Модел је у апатичној Љубаванског Музеја и приказује наше пародистичке, над наиреним оставају рај. Красна су два теча *Адама* и *Еве*. Ева окрушена од отида и најавља оборава је очи, а *Адам* вршио своју другинују девионошћу к себи, лева му рука виса о боку са стиснутом пасионом. Лице му је наирпољено; а на њему се чита упорност и црста одлука, да ће у борби за живот одати себе и

своју другарицу. Зајед је изложио јот и модел за Прешернов споменик о којем је доносије и нарочито писати.

А. Прешер изложио је само свој модел за Прешернов споменик. Шта је што чувени уметник није изложио ниједне друге своје радове. Исто тако изложио искрено, што ни други чувени вајар, Г. А. Ганга, ради савремених изградња изложио ниједног дела свога мајсторског дјела.

Ј. Бернхек младши је од једног 23 године и учи у Бечу. Његови школски радови одлажу врло даровитог уметника. Изложио је два доприсна портрета врло лепо моделована. В. Потачник послао је два рељефа и две ваде. Једна од њих приказује похотниг фауна који трчи за бегуницом драгесном немцем. Ј. Захар изложио је два рада: један приказ из романа Сјенкјевича (Quo vadis?), илустра дивског слугу Међеда (Ukias) који у цирку ваљрје прат савному бику, на којем је приказана његова господарница, осуђена као и он на смрт у цирку. Други је рад симболичана слика Време. Радови су добри али не и сасвим оригинални. Јот је заслужан помена дрвени застор, студија Ј. Песара, која је ради вештачине израде набора побудила занимање у свих посетника изложбе.

Изложба је била отворена од 2. септембра до 13. октобра 1900. год. Посетнице у њој 6 недеља преко 5000 људи. Из Трећа и Пења родољубиви пријатељи уметности дођоше посебним возовима. Хрватско уметничко друштво позвало је словенске уметнике да изложе своје радове и у Загребу. Словенски су се уметници одлажали оном пловну драге воље па су тако изложили најважнији радови од 10. дец. у Загребу. Репродуције неколико радова донесоме Сарајевска Нада, Загребачка Просвета и Живот. Будћи да су ове новине правственице бар једномо делу Срба, могу тако из поменутих новина бар приближно саопшенице изложбе изворити.^{*)}

А. ЗАХАР.

проф. Гајзо Перушек.

Људска срећа

— Како за огласе —

Или у почетку људског живота на Земљи обратити се људи боговима и мољати: „О силни Богови! Погледајте како смо несрећни и напуштени! Смилујте се на нас и поклоните нам Срећу.“

Богови, од увек милосрдни и паклоњени људима, пријиме ову мољбу и поклоњени људима Злато. Ал како је било светло, како ли одблескивале! И људи га почеше тра-

*) Предузимао смо већ потребне кораке да бар једно од ових слика допринемо и у Новој Искри.

Уредништво „Нове Искре“.

жити и добијаху га. И спуштаху се у прна недра земљана, на их разриваху без милосрђа; и рошине до пешчаног тла дубоких река, срећни и задовољни што га и ту налажаху. Али они од људи што беху расипни и разметљиви растурише злато своје, а друга, разумни и унаћани, сакупаше га и прикрише. И разметљивци осиротише те се разумнија и унаћанија повукише за слуге и робове.

И после овог дигоме се на штедање, и од тада отпочење убијства и разбојничина на земљи. Разљени и самртници болно су јавили и стењући проклињали богове.

А вечни богови, ваљни у својој милости, праштаху људима и, видећи зашто су људи несрећни, послаше међу њих Љубав.

И од тога часа наступи на целој земљи мир и блаженство, и у људским срцима пројаше слога и љубав те се људима земља учини лепша и слађа од Раја.

Сва завист, мржња и свако зло ишчезоме и заборавише се сасвим. Све тежоте и невоље у животу учинише се лакше од листа ружина, те их људи подносише с усхићењем, смејући се и разлујући бескрајно.

Али то блаженство не потраја дуго. Међу људима се појави борба око жена, а међу женама око људи.

И одмах после љубави дође завист и сувереништво, мучење и страхња, а са њима преступи, порок и грех. И друг је био устоја на друга, и брат на брата, па и читав народ илб због тога да уништи и потреби други народ.

А богови пуни сачућаша према људима и пуни љубави, потресени алом њиховом, послаше им Мудрост.

И кад она дође почеше се људи удубљивати у се и уклађаху се и набеђаху један другога. Стадоше у усамљености научавати сунтину свега што је ово њих, и својим слабим али неуморним духом продираху у тајне великих појава природних. И у њиховим се душама заметну савишње о свему. Почеше сумњати у своје бесмртне богове па чак и у кривет и њих самога живота људског. А за то и постадоше несрећнија него што беху икада долазе.

Јер сада не управљаху више своје молитве вечним боговима. Не мољаху их ни за што, често су само погледали умири очима својим у пљива небеса и забавишту климаху оседелим главама својим.

А мудрим боговима сажали се и онет на ове беднице — „паметне људе“ — што беху несрећни ради савишња свега, па у превеликој љубави према Земљи послаше међу људе Глупост.

И шта би? Међу људима се појави од тада срећа и ишад их више не напушташе, а и Глупост није стално обитаиште међу људима.

пресеко ЈЕШИ.

Акварели

XII

Замрзло убого село... Веле се тричари крочи,
А студ притисла земаљу и мраз све неба пада;
Под снегом јављани дрину као спутани старци,
Тихо и боно шиле, једни другом се јаја,
А ветар језиљ им носи преко козиба мали,
И буди уморне људе што су под белом нали,

А сред бескрајног неба блиста се Христова звезда,
И са висина рајских певају анђели свети:
„Слава на небу Богу, а доле, међу људма...“
И реч изахну заједно, А Веда што с ветром лети
Запева страховиту несму јављајућ рођење Спаси,
И бедно задархт село од мена пушта гласа.

XIII

Језро полегло класје, клонула висока трска;
Слабачак посрне ветар, трава се повија мена,
Поврх уморних птица шуми савице бресе,
И ошце са брега слазе и тиха чује се блеса;
А Запад у натри гори и сунце за брда тоне,
И орли широким крил'ма беле обавне тоне.

А сенке на земљи расту, и нб стражари ноћни
Тихо, опрезно гледе кроз тено и пусти гробље;
Под сваком стопом њином шиле тисуће сужних,
У ту тамнишу мрачну Сирт гори своје рођење.
Силници с бедних леко, с шарина просјаци худи,
Збацивши земаљско рухо ове су прави људи.

Д. Ј. ДЕМЕТРИЈЕВИЧ.

ЖЕНСКИ ТИПОВИ ТУРГЕЋЕВА

— СТУДИЈА —

Знајних утисака, које је на мене имало генијални Тургењев својим делима, покушавам сво да у овој критичкој студији, боље рећи рекавица-јама, изнесем своје мишљење о овој најбољој типичној у делима Тургењева на коју је, изгледа, и он сам обратио највећу пажњу: да изнесем своје мишљење о женском типу, о „русској женици“.

И наиста, најважније уопштеујући главне јунаке и јунакиње, иди и нехотично у очи: с класом је невољношћу Тургењев обрађивао до најмањих стигнида женске типове у својим делима. Како је он велики и племенити идеје до-суђивао, како су велике жртве подносила та невоља и слаба створења! И — ах дивно чудо! — као да у њима беше веће енергије и истрајности, већег одушевљења за ствар којој су се свом душом одавале, јер оне изгледају женске, готово гигантске, а јачи пол тако слаб и нежан! — Ја ћу се по-старати да то у свом даљем излагању и иступањима до-кажем.

*) Читала на сечавају одржици Српског Академског Друштва у Петрограду, 26. новембра 1900. године.

I

У свима делима Тургењева излазно немо интересан-вајт: непоколебљиву стабилност у изношењу женских ка-рактера. Ја се овде нећу упуштати у оцену сталности ње-гова целокупног рада (јер ми то и није предмет), ма да су га у његово време уопорили разни критичари, што мења једном већ изабрани правац. Неће бити изливине ако овде изнесемо један пасус из „Предисловија“ аутора њх сабраној романој, 1880. године, што га Тургењев упути својим кри-тичарима: „На против, мени се чини да ми пре треба пре-бављивати да сувишну сталност и тако рећи нескретљивост мога праваца. Пасац „Руђина“ (1855. г.) и писац „Новине“ (1876. г.) један је и исти човек. У току свега тог времена ја сам текло, у колико сам могао и умео, да непрестано представим и изнесем као праве „надежности“ типове и оно што Шекспир назива: „the body and pressure of time“ (едина и утицај времена), па и ову тако брзо променљиву економију руских људи културнога слоја који је већином и био предмет мојих посматрања.“

Ну поред тако јасног одговора, сетимо се само, какву су бурну подигли у друштвеним редовима „Оцеви и деца“. На Тургењева се осниваху громови нападала и негодовања. Шта више оштрљавали су и „Современик“, чувени тада лист, на којем је, поред Бјелинског, Некрасова и других, радио и Тургењев. На те је нападе одговорио „Современик“ у својој 6. измани за 1861. г.: да је са Тургењевим пре-кинуо све односе. „Мы разошлись“...

Омаљина се наје најпачије упућива појавом „Оцеви и деца“. Она је с презирем објављива од себе све оно што су јој приписивали, а о чему она није ни мислила. Ниу је разјарњавало, што је оптро оно великог уметника умело да отирије и оне њихове најскривеније и најтажније мисли које су у њиховим монограмима биле тек у зачеку. Огромна маса руских студената у Хајделбергу потрајала од „Нихи-листе“ објашњење: шта је хтео тим романом и каква му је циљ био? — Тургењев је нарочито допутовао на Ваде-Вадена у Хајделберг да пред „гомилем својих тужилаца“ (као вели Ветерова) да тражено објашњење.

„Цртајући еугуру Базарова, ја сам издвојено на други његових симпатија све што је уметничко; ја сам га одарио општрим и грубошћу, али не са глумом жељом да уредим младо поколење (!), већ, просто на основу посматрања мога пошаника доктора Д. и лица њему сличних“ вели он у својој „Интервјуу“ и житељски воспоминатија“.

Појава „Новине“ као да је извала циљ да колико то-лико задовоља недовољне, да стипа младе духове доде-лајући своје јунаку Јасије, племенитије идеје које су се у почетку осамдесетих година испољавале у омалдином кре-тићем „у народ“ и социјалистичком пропаганди. Велики песник и ту беше зоме среће... И опет поток грдаје и пре-ишавља свега што је носило његово име! Али темпера ин-тант! Сетимо се празничног духа Москве и Петрограда 1880. године за време Пуштинских Дана. Опалие почести, опалие одажде ретко је који од смртних доживио. Новини: „нихилиста“, „апаљдак“ — тада су замењени називима: „генијални уметник“, „велики песник земаље руске“.

Али ја и сувише скретох.

Као што већ напред рекох, ја се не ћу упуштати у оцену целокупног рада, не ћу разматрати, да ли је Тургењев у току литератрнога живота мењао своје принципе и политичких уверења. Из свега тога ја ћу узети само једну је-диницу која као да је најтажнија, јер се најмање поди-гавал разним пертурбацијама, и као да је део непренивог закона, у којем су сви беогуни поједиане величине и квалите

II

Препунаста и бледа, с великим црним очима, округлим дугим трепавицама, дубокога као бездна, савалачнога погледа. Неподно, као дамаз тако створење. Бито у притко сповашење слике Тургеневског женског типа. Ну ало дубаво загледамо у то електрично, безживотно лице, ако дубаво загледамо у његову душу, нас ће зачистије страстно, то-пљина, сила и бујања крв која тече у њеним жилама. Како је узашине, како племенито, пуно најдубавих и најискре-нијих осећаја оно нежно и оствено срцање. Кад се и најтања његова струна додирне, како бујично појуре нај-сметлије алеје које су готове на највеће жртве. „Она је сва огни, сва — страст, сва — противречност; оствена и добра, великодушна и злонамитио.“

Љубав — сила и страст — прва је карактерна црта тога типа, а као таква одмах нам и пада у очи. Где год је реч о љубави, ту се подражава љубав-страст; он је дружице није ни разумео, већ као нешто силно, страшно, свеомогу. То није она тиха, спокојна љубав, на којој се оснива сва срећа брачног живота, већ она се овде појављује са свом својом дивном и необузданом силом, са свим заносом бујне младалачке душе, када се не даје рачуна о постојанима, о по-следицама; кад се само види пред со-бом створење које се обавица више него Бог.

Сетимо се са-мо створења љубави овог оригиналног, чудноватог девој-чета Асе, која ни пред чиме не преза и своје драгуљу о-држује поћи са-стакан:

„...Чуо се тре-петан звук, као и-спрекидан удах, и ја осетих на својим власима додир слабе руке која као ли-стак дрхташе. Подигох главу и видех њено лице. Како се она наједанпут преобразила. Цараз страха ницкао је на њему; поглед блудео у даљину и носило ме собом; уста полуотворена, чело бледо као мрамор, а коса распутена низ плећа, као да их је ветар занео. Ја заборавих на све, ја је прихватио и себи — њена је рука поворио слушала, цело њено тело понуће се за руком, отртан паде с плећа, и глава јој тихо клону на моје груди, клону на моје разгореле усне...“

— Вама... — проинутала је она једва чујно.*

На другом месту ево како сам Гази карактерише Асу: „Ви не знате Асу: она је у стању да се рибади, да узнеде, да одреди састанак... С ватром се не треба шалити!“

Зар нам Наташа у „Губину“ не даје јасног и оче-видног доказа, како је сила љубави шеснаестогодишње де-војке која подлажује свој живот у руке тог немомог Ру-ђана укорева га, што он као мушкарца нема довољно енергије, што је страшиљавина:

„Ви сте тако често говорили о самопожртвовању, а знате ли, да ми рекнете данас, овог тренутка: да те љубим, али се не могу женити; ја не одговарам за будућност, диј ми руку и хајде са мном“, — знате ли да бих ја пошла за Вама, знате ли да сам се ја на све решила?“

ПАЈА ЈОВАНОВИЋ.

СРПСКО КОЛО У ДАЛМАЦИЈИ.

И опет доказ, како је сила љубав која не признаје само легалне везе, које не зна за последице, јер је руководи страст, види само садашњост и замишља он пред будућ-ношћу.

Најзад сетимо се љубави Јелене у „Дан пре“ („На-канути“), која, не знајући ни за какве препреке, предаје се сва у руке једног Бугарина, Инсарова. Напушта на свагда своју отаџбину, свој дом за који су њене најскупље упо-мене дедиштва; напушта своје драге и блиске, да свој живот споји с једним туберкулозним, али љубљеним човеком. Ја не ћу овде наводити ове дирљиве сцене за време болести Инсарова, али ову сцену, пуну љубави и страсти, која се одиграла одмах после његова оздрављења — ради доказа истакнуте алеје, која је и без тога тако јасна, јер би нас то одвео у сувише цитате који су и самим читаоцима довољно познати.

Љубав Маријане у „Новици“ и Јасе у „Племићког гледачу“ као да чине на први поглед малу изузетак, што је у осталим прва обмана. Маријана љуби страстно, али не Нежеданова, већ његово узвишено идеју, дело, коме се он предао а које га је и обзирало с Маријаном. У другом пак случају, поступак Јазин — одлазак у манастир — дије јасна доказа о сили и енергији несрећ-не љубави, над ни-ди да је немогућа према Јазецином.

Љубав Ирине у „Диму“ и Варваре у „Племићког гледачу“ говоре јасно и очигледно о љубави-страсти, која је овде заиста до-стигла свога апо-геја.

И на завршет-ку свега до сада наведеног, нама се и нехотице намеће питање: на зашто је Тургенев био тако разумео љубав као страст? Страст, страстан, то су омиљене речи у његову речнику. Одговор на то наћи ћемо у њему самом. Основна несрећа у његову животу као да је био његов одношај према женској души. Тај „старши холост“ није знао за тиху, спокојну, разумну љубав која је основ срећног брачног живота. Он није знао за лепоте брачне; он није тражио прости женске душе, већ страсте, силне. Ево шта вели о њему један његов биограф:

„Нега је мучило схватити да не може победити женску душу и управљати њоме: он је могао само да је нимичи. Да победи страст, он није имао дрскости, безумља, заслеп-љења. Он није одговарао ни на једну од симболија које су му ниле у сусрет, искључујући зар дирљиве везе са О. А. Т. 1854. год. но и она није дуго трајала и свршила се као што се свршавају тренутни настиги, слицици, људи, којима је замесљиво одушевљење истинске страсти, т. ј. мирним преисход и неспитним сећањем о прошлом доба.“ (Анненкови).

Идеалну женску, коју је представљао његово богато уображење, он није нашао међу обичним смртним женама; она је само живела у његовим сновима и фантазијама, па је тако и остао до гроба тужан, усамљен, коме је суђено „не смити гитахца нигда и нигде.“

У последње време писало се врло много о одношима Тургењева према породици Вијардо, а нарочито чувеној у његово време певачици Полени Вијардо-Гарсија. Са Г. Вијардо Тургењев се први пут познао у Петрограду 1843. год. Тада склопише и трајно пријатељство, јер после 4 године, када Тургењев беше у иностранству усамљен, без икаквих средстава, у Куртапенду, њихову имању у Ровоу ен Бри, нашао је искрено гостопримство тако, да му је, по његовом речима, Куртапенс био антериорна коленица. У њој су одијавана дивна чела лепе књижевности „Хор и Каликрит“, „Камеларија“, и др. приповетке „Из дечјених записница“ (1847—1855).

Ево како се он окрпаша о њима, принуђен вратити се у Русију, приликом смрти своје матере. Писмо је од 24. јуна 1860. год.:

„Ја не ћу да напустим Француску — пише он Г. Вијарду, — не решавам Вам, драги и добри пријатељу, како Вас дубин и поштујем и како ми је тежи овај неизбежни расцепак. Ја носим о Вама најмилију успомену; ја сам умео оценити благодарност Ваших карактера...“ и т. д. „Отаџбина“, вели он даље у истом писму: „без сумње има своја права. Но зар права Отаџбина није тамо, где је човек нашао најближи пека, где се његово срце и ум најбоље осећају? На депој земљи нема места које бих ја више дубин о Куртапенсу. Ја Вам не умеам исказати, како сам био дирнут оним доказима пријатељства које сте ми пружили у последње време: ја не знам чиме сам их заслужио, знам само, да ћу успомену њихову чувати у свом срцу док сам жив...“

Но ипак поред тихих тоних и нескрених речи о Куртапенсу, поред јасних доказа дубини породице Вијардо према њему, њега је ипак душевна празнина, сазнање да је он у том породичном гнезду туђ, изазивао, да уноси дисонасу у ту дивну породичну хармонију. „Како ми је, какој пролетаријет, пусти, пустош, безличност, безличност“, вели он у једном писму: „на тражи радности у списанима, хоће да буде весело, но туђина истина увлачи га у своју мрежу: почетком 18-тих година он више нема силе да се претвара, његова се туга изазива у писма, у разговоре.“

У „Журнала Журијалов“ за 1898. г., преведена је читала серија писама Тургењева Полени Вијардо. Писма су та даламо да на руку у руке, почев од удове некоег француског доктора (а како су се нашап код ње, немогуће је знати), берлинског антиквара и др. до јису најзад дошла у руке земљака Тургењева. Поја редакцијом саме Г-ђе Вијардо публиковао их је у Revue hebdomadaire Галлеири-Каменски.

Та писма, поред великог биографског интереса, који она сама по себи представљају, пуна су референција Тургењева о литератури, о уметности. Из њих видимо како је велика песника пратио не појаве у литературном и уметничком свету, видимо његове симпатије и антипатије, критичке погледе на чувене тадашње певаче и сликаре, на извођење чувених пиеса, а центар најодушевљенијих, најпозитивнијих похвала јесте таленат саме Полени Вијардо. То јису похвале, већ управо панегирици, химне посвећене чувеној певачици.

„Браво, госпођо, браво, evviva! Другачије не могу да почнем писмо. Још једна велика победа. Ви сте учинили у Дроади и Хамбургу оно, што је Reichstag учинио против Sonder-Bund-a; Ви ћете разбити центар (Берлин). За тим, као Цезар, Ви ћете се отаргати да покоравају Велику Британију.“

Многа писма, можда најважнија, не утислаше света, због скромности госпоње Вијардо.

ПЕТРОВИЋ.

Вој. С. Поповић.

БЕФАНА

— ПРИПОВЕТНА —

Идебрандо Бенчвени

иси ли је ти изгледа?

— Бефану? — упита мама. Ах... ја је не бих смела доцетиати отворених очију. Кад сам била девојка, чим бих легла у постељу, завила бих главу под покривач... Знам? Нисам говорила ништа и срце ми је јако кучало. Бефана је ружина, приј старича, грбана носа, шљасте браде, очију као у бујале. Кад уђе у собу, њене очи светле; тешико ономе ко би је видео! Али, опет, да је добра, и воли добру децу. Дозан по поноћи: има кључ који отвора сва врата; улази и прође целу кућу.

— И нико се не буди? — упита девојчица која слушаше, наљакана, заплашена, обузета неком прстом неодољене болести.

— Нико, да бог ме. А и ко би могао осетити њене кораке? Има обућу од пострети, једна ступа ногом на под. На леђима носи једну велику торбу у којој су лене ствари које покрива девојчицама. Тихо претупа на њој, узима оно што хоће да остави и одлази без икаквог шума, тако да се ни једна девојчица никада није пробудила.

У том тренутку Карико, који читаше, с славом међу рукама, подицаше се о то, подиже главу и погледа сестрицу коју мама бејаше да време кривој разговора скрива, и сад се спремаше да је метне у постељу у суседној соби.

— Јаку ноћ, Раво, — рече девојчица. — Радј се, Бефана ће бити боља од Боге; оставиће и теби штегод. Је ли, мама, да ће Бефана оставити нешто и Ринку?

— Ринко је рђав — рече мама опитро, доживиши неки дугити напад, то одлазећи у собу и не окрену се да погледа дераца. — Рђав је! И ако му Бефана теће оставити ништа оно што му ни Бога није оставио.

Оба дечета ућуташе, дигнута и једно и друго једним истим болом. Ниш пусти да се метне у постељу, осети да је мама пољуби у чело и затвори очице, али ипак не заспа. Не мишљаше више на Бефану. Мишљаше на Рина, на спога братаца.

— Ринко је рђав! — рече је мама. — Ринко је рђав! — Заста, њој је Бога оставио дугу, користиш играча, кутују бојница: Ринку ништа! Па ето, рече мама: и Бефана ће то исто учинити. Она напрегну свој слух да чује да ли Ринко плаче. Не, Ринко не плакаше. Али с часа на час уздицаше, седећи неистрано у „салонићу“, на истом месту, у агеау стола, држећи њаму пред очима. Она га је врло добро надала на своје постелице, кроз отворена врата.

Ринку ту, у „салонићу“, и спаваше. За њ се простирало на дивану дучеши, припо кога су метални предлози чаршави, и неки стари покривачи, и то му је била постеља. Да би му било топлије, он је сам нешто прено покривача своје одело, али ипак се није загревао тако брзо, и сваки пут, кад би легла у постељу, докато би подуго аубио. Али никад ништа не говораше.

Једног вечера, кад га бејаше чула да јеца, мама похита да га грдином утеши. — Ринко рђав? Међутим, размишљајући, Рини наљакаше да је она много гора. Али, нади се, Бога и Бефана обратно схватају ствари. Ринко рђав? Он, који је увек био ту, у своје углићу, или за

столом, шарајућа на шесци, или читајући школске књазнице. Играчке је, пак, сам себи правило од шаљунка скупила на облици поточића, од комадића трске, од стабљике бамбука. Да сам их је правило, али мама му их је бацала на поље, говорећи да јој то дубре праша кућу. Он би је гледао својим крупним очима, за тим би обарао главу и упалио, као каква старина који има обавезне тешковне, али уме да их хитро поднесе. Од каквог пречега хартије носеца на малачима дуге редове најзла, војника који су излазили две пушке у рукама, лутно са кратком сукњицом као бакалрине. То је било за Нину, и Нина је сад имала толике егзуре у свима бојама. Дечко носеца за њу свате које му другова у школи показашу, вињете са старих књига, слике од парата. Кад имахаше штогод, бејаше сав срећан да то однесе Нини; није задржавало ништа за себе, баш ништа. Од неколико комадића парата бејаше начинио Нини кућу за лутку, потпуну кућу са три собе и кујном, као наментај од хартије, од трске, и од бамбука; било је лепота видети.

Она имахаше два зена пара оде-ла, и о Божићу Бо-га јој је, поред играчака, донео бео пешкирић. Имахаше капутах постављен елишном, рукавице од едне вуле и мали муче. Рико ништа; Рико нешто носаше исто старо одело, испокон на ланитопима и на коленима, ципело са поцепаним врховима, везало са два парчета кинила, киницу од избелезале чоје. Каква туга, кад се малина кри-љаше на нивоу пр-вене носила и руку! Али је он све то трипо. Он се није тужио. Дувао је у врхове од прстију, играо је по поду, трчећи око стола у салонићу, и тако му више није било ладно. Рико је вршио и све ситне послове у кући: пишао је да купи војину, вино, хлеб, са корном у руци, као каква разумно слупче.

Једном бејаше изгубио два сангима, ситан новац од два сангима, који му је бакалин дао у кусту од једне зире, са осталим мајиницама. Али мама баш ниокад није хтела да верује да их је он изгубио. Прве пута дуљана на која је био напашао, продаје се лепоно кестене и он, се, сигурно, говораше она: није могао одупрети њихову мирису. Малина, са руком на грудима као каква часан човек, бејаше се заклопо да није било тако! Он не би метнуо у уста ни једна кестен а да не однесе Рико. Да, кестене га је довело у некуште... Ах, они тако пријатно мирису! Али он не би узео, за све благо овога света, својој мами она два сангима. Ах, да му их је она поклонила, то би било лепо сасвим друго. Али мама неку никада ништа не поклониле. Мама, таво зена, увек насмејаних уста, са

својим прим, дубоким очима, нуним нежности, које го-поракху тако многе ствари, била је увек сурова, лута са њим; није имала ништа за њега добру реч; ни једном га није подубила; никад с њим није била нежна. И никако му није хтела веровати, шта више, побиза га је за лав, и дала му је за ручак, тог дана, само сузи хлеба. Истина, Нини му је кришом донела парче меса и једну јабуку, што је он морао примети да не упреди саотрују; али шта му је стало до свега тога? Како може да се једе кад је човек ражи-лошћен због тако малне непријатности!

Рико непрестано читаше, са својом малом главом међу рукама, а Нини у својој постели размишљање о свему и не знахаше објаснити како су то мама, Бога и Вееана, све троје узима, сматрали да је једин Рико рђав. Истина, она му је дала један део својих поклона које јој је Бога о Бо-лићу дошло, али Рико ипак таме није био утешен. Једин малина, сакриши главу под покривач, метео је то јутро чаршан у уста да му се не чују уласи.

Отац се вратио у довет, уморио као обично, и отишао је да легне. Он се није потрудио ни толико да потражи малог Рика; мама му донесе у шарују Нини, да је он подуби; о по-клонама за дорана нико није ништа гово-рио.

Отац је био вео-ма уморио а и тужан. Он је био властољ, сваше поља био је на служби; у кући се задржавало мало, го-тово никад не разго-варајући; никад му се није могао видети осмејан на уснама. По неки пут, ретко, ве-чераво је са њима. Нини му се тада пе-њаше на колена, а Ри-ко остајање увек на своје месту, кужан,

НАРОДНА ПОШЊА У ДАЛМАЦИЈИ.

хућеи, са косом суншине дугачком и разбуршеним, која му покриваше цело и врат, пражна лица и нос, са раснпираним капутљем на коме је недостајало по кашо дугме а друго омет изиско о коцу. Изгледало је као да парчот не лаже на њега, и малина остајање на страни, смањујући се још више, као да се хтео баве свкрити, већ нивикнут у ту избораност у којој су га остављали.

Нини је била са свим замашена, и, испружена у својој топлој постелици, претурале у глави све, јер јој се ли најмале није спавало. Мама је дозвала и одваљала уре-ђујућа ствари у кући. За тим двојица нице као бацине, као обично, дучених на диван, како простреше чаршав савијен на двије који је био на средини поцепан, и покривач тако исто, веома поцепан. Кад је постела била готова, мама рече Рико:

— Хаја! у постелу!

Малина затвори кљуку, илвуче се из столице и прије својој постели... Нини више ништа не ваде, зато што мама

НАЈА ЛОВАНОВИЋ.

бејаше пинела лампу, дошавши најпре да се увери да је она палила. И ако не знађаше зашто, девојчица бејаше затворила очи и шапирала се као да спава. Зато се мама савије прво полако, да је подуби у чело, и оде у своју собу. Салонић је још био помало осветљен од лампе на улази од које је светлост кроз прозор продрала у њ. У том позумирању Нина виде свога брата који се био на диван и авлажио под покривач.

— Зашто мама не воли Рика и већ за ње да је рђав! —

Тако девојчица, бела, нешто напирната чела, питаше сами себе. Не, није: Рико је добар. И она осећаше у својим малом срцу дубоку тугу, велику љубав наспрам овога дечака који је трипо не жахаше се, који је гледао срећан због њене среће, који се није никад умарао привећи јој лутне и пајце, намештај и потребе за луткину кућу од луте, трске и бамбуза. Био је добар, био је мило мали Рико. Доп је она била мања, мама му говорише: Рико, паз на Нину.

— Како посто, како задовољство за малину да чува своју острицу! Носио је на рукама, возио је на кући да шета, правно разне смешне покрете лица да би је равесело и насмејо. И сад, и ако он још имао пинаше, гледао је без икакве напирности њене играчке, пратио јој је вољко кутје од хартије за њене лутке и за њихову опрему. Кад није њој ништа правно, уник је седио испред тога стола, читајући и шавајући по свесци. Пошто она, има већ година два, иде у школу, научила је да чита Рикове свеске. Он често испушташе читаве стране, пишући од првог до последњег реда: *Нина је лепа, Нина је добра, ја прво волим Нину*. Ове реченице понављаху се на корицама и на последњем листу књижица, на свесци за рачуницу, испод редова од збирки и разлика — у свесци на залатке, испод сваког завршеног задатка.

И Нини тог вечера бејаше сјокрила смео пзан: она ће се напирати да спава, али у ствари биће будна и дочекаће Бесану. — Бесана је — бејаше рекла мама — нека ружна старца, али воли децу. И, заиста, мора бити да их воли, над дозак на такве људине да раздели своје поклоне; над презлаз толики пут на то. Знеста, дочекаће је будна да је пита зашто њој доноси поклоне, а Рик у ништа. Истина, помало се бејаша при помисли да је види кад се појави грбана нос, пинасте браде, очију као у бујани и она у прво обучена. Како Бесана улази у кућу? Мама јој бејаше рекла да има кучице од свих врата, али се осећаше и тога да је чула, како се прича, да Бесана сизази кроз димњак од камина и, сећајући се тога, изгледаше јој као да чује неваговетан шум у правцу према кући, као потмул изван лица обешенога изнад огњишта, као да га је негод у проласку покренуо.

Тада је задржавала дисање, гледајући храбро у врата од собе, чекајући сваки час да види њену сенку да се појави на вратима. Та, Бесана јој неће учинити никакво зло, и она ће је лепо молити: „Добра Бесана, добра Бесана, који идеш поју да учиниш децу срећном, остави поклон и за сиротог Рика. Ја те уверавам да се мама вара, говориш непрестано да је он рђав. Остави, добра Бесана, поклон и Рик у који толико воли Нину.“ — И сад је она била спремна, на вољко заплањена, да види Бесану. Што је крива добра старца, што њене очи у помирни сјају као очи у бујани? Њој је доста да Рико буде задовољан: ако му Бесана буде оставила какав поклон, и мама ће престати мислити о њему да је рђав, и почеће га вољети.

Рико спавао, скривши главу под покривач, а девојчица међутим наглашавала слику на слици, како би остала будна. Она је почела причаћавати шапатом лепу басну о

Пласио Види као што ју је била чула од маме; а Рико спавао. Он се овог вечера био брзо загрејао у свом кревету: спавао је савише. Био је задрмао, мислећи на Бесану која ће ноћас ући у кућу, проћи поред његове маје постеле не зауставивши се.

Нини је била обесна дуге нужене чараше о кревет; он — не. Није имао зашта; та и мама је била рекла да он неће добити ништа. Био је задрмао, мислећи на Бесану која ће ноћас ући у кућу, проћи поред његове маје постеле не зауставивши се.

Рико спавао, а Нини се отимаше од сна. Капца су јој постајали све топли, дисање једномерно. Она, не хотећи да заспи, покреташе главу да би остала будна, отварајући очи, тражила је место где је прекринула своју приповетку, увиђаше се сликом своје воље да мисли на естетичне личности из старе приче; али наједном полузаспа, полу-будна, учини јој се да близу себе чу чудноват шум; осети као некакав хаљан дах; као да су се две усне зауставиле на њену челу... она се узнемира, напрегну своје слике, отвори очи, и виде... виде као неку дугачку косу како је нестане на виду. Ах, није је сав преварио, и Бесана се тим користиша! Ослози се руком о постелу и наглашавало погледа унавоило. — О кревету су заспале обешене две велике кневе сувих костена и две лењиве, препуна чараша још се плашила, а поред чараше било је ново одело. Девојчица, растуљена, склони ручице.

— А Рико? — упита се. — Бесана је дошла и ја сам је пуштала да утеки, не упитаних је ништа!

Обративши пажњу, схватише. Чу шум хаљина остаре гошће која се удаљаваше, и потмул звекот лампа изнад огњишта који је она, узалежи, била покренула.

Девојчица, збојавиши покривач, пође пинајући дуге постеле, гледају боса по поду; прође обичну и, упавши у суседни салоник, приближи се дивану на коме спавао Рико сав умоти у покривач. Метну наглаво ручицу на постелу и гледаше спада не дивући. Не, Бесана није на Рика баш ништа оставила. Нини затвори очи, притисну руке на срце, осетивши се немома растуљена; али се одмах лукаво осмехну, и на врх прстију поврати се својој постели. А! Бесана је заборавила? У толико боже! она ће са братом поделити своје... Узде са кревета једна низ сувих костена и један лењива, снаде чарашу и изврну је на покривач. Њене мале очиге, при слабој светлости која је допирала кроз прозор суседног салонића, први су лепо видели. У чарши је био једин мали прибор за рад који девојчица остави на страну за себе. Али гле, оно новчаника са неколико лених, нових и светлих динара и сила бонбона, великих, обожених бонбона у свима облицима: као срце, као прсте, као палик. Она поди компунду на још оделу, мећући у њу два низа сувог поља, новчаник, и неколико пина бонбона.

Тако се врати маломе Рик у који је спавао: ноше се на диван и, са свим обзиром, лагано, напуни бонбонима братову чарашу још прву дохвати, метну на бонбоне новчаник, обеси неке постена и лењива на крај од дивана, и заустави се посматрајући оно што је била учинила са задовољством нежне матере која мисли на изнежавање са

бојим ће ситићу пробудивши се дочекати неочекиване поклоне.

Али баш тада... две сенке се покретнуе на анду. На мало пре тога бејаше отац готово кривоно ушао. Шум који је Нина мало пре чула био је од његових корака, звук сповјаша, за који је она била мислила да је од лица који ниси над огњаштем, био је од кучука у брави. Био се зауставио на прагу и све видео.

Колико је пошв он, пред познаак за први поз, тако улазио у кућу, готово кривоно, тако да га нико не види, да га нико не чује. Долазио је да клекне поред успаваног Рика; побовио гаљу бљаше у чело, затим сиприваше лице у јадне покриваче којима је често био покривен, и плакаше кутећи, угушјујући једнаке да га његова заспала жена ни чује, не паје ту, у таквом стању. — И у он Вонаша био је дошао. Рико је спавао, а Бога му није оставио поклоне; али му је зато донео ви своје полунице, оне полунице, које му је желео дати сваки пут кад је долазио кући, онда кад у место тога окретах се опоро поглед на другу страну, правећи се да не види малашана и што га онај поздрављање својим нешким гласцима: Ах, бид, бид!

Он је то морао чинити због своје жене, јер чим би он зауставио своју пазњу на малашину, њено би се лице замрачило, и у њеним би се очима појавила мржња. Да је он познавао да га који толико колико осећаше, она би се осветила постојујући са њим рђаво, и он би морао брзати: или дете или љу; а он зато није имао снаге, паје се могао одржаће те жене коју жена чудновата љубомора чинише рђавом, али која га је ипак зато вољала и била мати његове Нине! Кад ју је познано изгледала је тако добра!

Мали Рико бејаше тада под дојкање, и шили су обоје да га виде: дете је имало годину дана, тад је баш остао без мајке. Његово рођење платила је мати животом. То је била лепа женаца, бљавушана, плава, која се знала као и он, Верица, и на коју је малаша много личио.

— Је ли да ћеш га кољети? — упитао је он тада. — Је ли? да ћеш га кољети као да је твој?

И она обећа, сваке се да пољуби дете које је сивањало у кољени, као да би се тиме хтела заплети на своје обећање. Али била је нешто што је било јаче од њене воље. Муж јој није био рекао да Рико личи на своју мајку, али то она осећаше, и жена чудновата љубомора, пуна мржње, владала њоме. Била би подобра да убије то дете, јер је подошале на нежности, на пољубице које је њен муж дао другој жени... која је била пре ње у овој кући, која је ту оставила као неку своју сину, однег њеног гласа.

Једини начин да угуши неку мржњу био је овај: да се прави хладним, равнодушним — да се задовољи тиме да дечко расте зборљивим, без пољубаца, без милости, како она не би била, за време његова одсуства, свирена са дечком, али да не буде приморан радвајати се од своје жене, без које он не могаше живети — и сама помисао на такав развод пенаша му је орце. Осећаше се слабо, ниски, бојао се те жене. Долазио је кривоно, као какав лопов, да пољуби успаваног дечка, и бежаше бојећи се да он сугради не опши на деглићим обрцима његове полунице.

Дечко ништа не знађаше о тој драми која се ово његов збиваше, и Нина израђиве право да се пита: зашто њена мама, тако добра, не вољаше Рика?

Нинама мати беше се појавила на прагу. Напунивши леним стварицама њоку чарпану, обесниоу о кревет нисе кестене и ленишма и ново одело, врађајући се у собу да легне, беше чула шум кад се Нина пробуди, поврати се натраг, и кутећи, туђим, пребаше девојчицу, ногођајући шта ће

бити, не усудјујући се да је прекисне. Саучеће беше рабисло лед њенога срца, било је угушило њену мржњу. Она претураше по својој памети једну једину мисао: њена кертчица пребаше напуштеном малашину оно што му она бежаша отела.

Она два невинишцета се бојаху разумела.

И тако љавковој и његова жена, обоје бљди, потресени, упуљаних лица пађаше се једно пре другом. Он немађаше снаге да гонори; његове усне дрхтаху; његове вреле сузе паљашу једна за другом нисе образе на ња. Али његова жена паје у себи утехе која је била потребна његовој ражалотњеној души. Она се кале над заспалим Риком и, први пут, загрли га са великом љубави, пољуби га тако врело, да се малаша пробуди.

— Рико! Рико! — узвикну Нина коју отац бејаше узео у наручје и притискивање њену плаку гавицу на свој образ. — Овог пута Бежаша је посетила и тебе!

И опренину се долаше:

— Мама, добар је Рико; леп је Рико, је ли? —
Мама не одговори. Она једнаше.

Рим

С ИТАЛИЈАНСКОГ ПРЕВЕЛА
Italia

† Драгутин С. Милутиновић,

ПРОФЕСОР ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ

Петог децембра прошле године предано је матери земљи тело Драгутина С. Милутиновића проф. Вел. Школе. Покојни Драгутин је син Симе Милутиновића-Сарајлине и Марије Милутиновић-Пунгаторне, рођен 1840. год. 17. новембра. Остао је без оца, кад му је било осам година. На годину дана он оченој смрти почео је учити у Београду грчку основну школу у свршио је само један разред, па је прешао у Земун и уписао се у нормалну школу и ту провео четири године. Пошто је свршио нормалну школу, прешао је у Панчевачку реалку, где је провео три године, и наставио у Бечу, где је свршио. По свршеној реалци започео је на Бечкој политехници. У то време изаберио га на питомца државног, за архитектуру, коју је свршио у Берлину 1865. год. Као свршени архитекта отишао је у Карлову и уписао се на политехнику коју је свршио 1868. год., када се и вратио у Србију. Године 1870. био је послан од српске владе, као инжењер Министарства Грађевина, у Црну Гору, да буде на услузи са својим знањем, при грађевини друмова, путова и т. д. По његовој плану подигнут је Данилов-Град. По повратку на Црну Гору био је инжењер у министарству сее до 1882. год. где је радио планове за кривокоште, школе, државна надгробња, и т. д. 1882. године изабран је за професора архитектуре у техничком екалутету наше Велике Школе, где је провео све до своје смрти.

Проф. Драгутин написао је *Науку о грађи* у два дела, од којих је први штампан и други припремао за штампу. Комитетарско је Србијанку и *Тројкостепени*, списе свога оца. Писао је доста чланака по ондашњим листовима, али једино о науци и уметности.

Путавао је у друштву са Г. проф. Мах. Валтровићем и савишо архитектонског старине. Смрт му није дала да то и доврши.

Био је дивнио члан *Московског Археолошког Друштва*, дописни члан *Српског Политехничког Друштва* и т. д. За неспоручу службу био је одликован од Ц. В. Краља одликова: Таковског Крста III степена, Светог Саве III степена и споменитом Милоша Великог.

Тако ретком грађанину, државном службенику, професору, научнику, нека је слава, а његовој поштовеној души нека Бог уреди у раду населе!

Милутиновићев рад може се поделити на две периоде. Једну обухвата онај рад који је вршио као званичника Министарства Грађевина, у коме је знине своје примењивао и као инжењер и као архитекта. Други период чини његов рад у професури Велике Школе.

Оштра је црта у оба периода: Милутиновићева тежња, извесна и пером и цртањем, да утврди и прошири у српској приредној архитектури употребу старих српских облика, и да у оштри отвори поље и разумевања за стару српску уметност по свима грамама њеним.

Као инжењер учествовао је у првом српском железници у пас; као архитекта пројектовао је цркве у старом српском слоту, и поставио је, за уметност другима, обрачке за веће и мање цркве по српским градовима и селима.

Као инжењер и архитекта служио је својом послом свачијој дубини, преданости и разумевању.

Као професор Велике Школе тежио је у предавањима својим за највећом јасношћу и одређеношћу. Живе је ученике своје упукивао на тачност, простоту и истинитост у раду и настојао је сваком приликом високу и важну улогу уметности у народној култури.

Одушевљење за сазнавањем и изучавањем старе српске уметности, ради њеног оживљавања и примењивања данас, однео га је, да ваједно са себе. Вајарством предузео тежак и тугава посао сачињавања и описивања српских уметничких старина. Посао тај ни у пола није свршен; али се Милутиновић, наилоу у новом часу по новој отпочети посао; да ће сачињити до сад још не испитане старине, и публиковати већ проучене.

Милутиновић није био да се среће са свим својим пројекти остариња. Тако је и. пр. на архиви остао нацрт његов за нову кинеску у великој Смедерској цркви. Оскудица у новцу спрела је напредну идеју.

Оштра су обележја Милутиновићевих архитектонских радова: простота, природност, симплицитет и скромност. Ово није признава за њихово рођење, и ако би занимљиво било показати колико се карактером својим послиједи са одличним духовним особинама Милутиновићевим, занесеним у разним правцима друштвеног јавног живота.

Милутиновић је радио славној песму и сликар. Често је и сам певало, и јадно што сам није знао свирати у којим инструмента.

Водео је престојну палу. А на песницу наљуту реч или слику, могао се насмејати гротомом, до суза.

Милутиновић је био отворена карактера. Био је испрвен друг и пријатељ. На учешћа у туђем послу радио је обавештава, саветовао и упукивао, као што је, ако је потребе било, и отворито испривао и ларао. Радовао се свачијем успеху и напредку и учињао је у тековинама старим и духовним, које се тактично користи српске. Као члан једног хуманитарног друштва у Београду, он је дужности своје вршио са великом њаилом, самостојно и преданошћу. Волео је радио разговарао о великим, светским историјским догађајима, посматрајући их са разних гледишта, и као чиниошћу како у општем светском размишљању, тако и у судби појединих народа. Живе је пратио и длампине историјске појаве и међународне односе, на из њих стварао соби основне и поуздане погледе за даље размишљање.

Од оца и матери своје наследио је живо и добро познавање своје српске историје. Искрива учешће у великим политичким и друштвеним променама српског народа у првој трећини прошлог века, поубукило је Милутиновића, да историјске списе оца свога прегледао али се обавештавања, која читалао тешико може да нађе сам. Тежиња му је при то била да у обавештавањима својим читачу пружи све што би могао само великим трудом соби прибавити из знагине збирке њихта. При раду свом имао је полаганог и оправдао у виду великог кога неуспехних читача. Та полагана опширност и јасност карактеристичне и друге стручне радове Милутиновићеве, писане за школу или за ширу публику.

Поред *Науке о грађи*, писао је за ширу публику у повременим списима или новинама критичке оцено уметничких радова виших модерних сликара. Њима се шарало поштивање вредности и важности уметности у културној животу једног народа. У тим оценама Милутиновић је изјавио тежиња да читаоцима прибави, достава мерило за разумевање уметности.

Милутиновић је био широгог и свесног погледа. Обавио је сваког постојак свој и као човек и као интелектуално. Тачно је вршио дужност своју и претпостављао је сваког друштва захтевима, личним или друштвеним. Ученик се у Немачкој, — у Пруској и Бавелској — изволао је тамошњу тачност, поузданост и преданост дужности, као и основна и опрешност у раду, те се шитио да се свега тога прибавља и сам у сваком послу своје.

Милутиновић је по мислима и делима својим, по језику душе своје, био свачијим искрен и отворен пријатељ; искрен и истинит уметник. Водео је био готово саветовања и упукивања на добро. Сваког поштованог и казаног сураника на друштвеном напретку поштовало је и ценито, и потпомагао и речју и делом. И мислима и делима њине је радио за општину но да себе.

Да ли му се то признавало и хоће ли му се признавати, о томе он брину није водео, уверавајући да ће свака добра мисао и свако добро дело његово наћи већашта за напредовање, а у томе је он осећао своју најмилију и најславију награду.

Откриће световника Кнезу Милошу Великом у Гимназији Кнеза Милоша Великом у Крагујевцу

Од велике су вредности за национално и морално васпитање народа народне светковине.

Народне су светковине немога поделити признање, кад се у народној средини зналаја дала успомена на велике догађаје из прошлости и народне величане, који су нам најбоља пример како треба живети и на која се треба узгадати, па да и потоња нараштаја одуше дуг Отцабини и да надује Отцабину.

Значај народних светковина културно су народи одлично учинили, па су их уноси и у школе; народне су светковине постоје немога светковине.

Школска световина, од обичаја вредности по народно васпитање у најширем смислу, у нас јесте *Св. Сава*, који се у нашим школама прослављао од 1840. год. Ну, осми *Св. Сава*, био је у нашим школама каткад и заборављен световина као на пр, кад би поменули школу посетити новинар. Описује су светковине бие ребе, али су и оне биле знатнаје, јер се у таквим приликама подстицала дубин школске омакљине према узвишеним личностима и престојанима државне мисли. Можда најдешне световино ове врсте забележене су у књизи *Гимназија Кнеза Милоша Великом од Љубимира Протига и то: посета Кнеза Милоша Крагујевачке гимназије 17. децембра 1835. г. и посета Кнеза Милоша 16. маја 1840. г. свет ове исте школе.*

Много дошине, у нашој најближој прошлости, почете се увидети поједине народне светковине и у школу и то баш у Крагујевачкој гимназији, која је алма матер наших средњих школа. О *Песмама 1896. г.* иницијативног директора Крагујевачке гимназије драго је пред нама ученицима у школској дворани, после Службе Војке у цркви, *Г. Мил. Ђорђевић*, проф., предавао *О Песмама и српским обавештењу* у којем је излагао значај овога светог дана у српској историји, и изненик као упор за узгађање рад српских великана који су навођали слободу српском општину, мањину, али милој Србији. Овај први почетак усвојања народних светковина за школске светковине почете увидети и по неке друге средње школе наше, али се још и после овога није могло рећи да је то било по плану у погледу њихова дидактичког извођења у школи. Школске светковине морају бити саставни део наставнога плана, али можда тачније: моћно средство васпитања у улем смислу

као год и допуна историјске наставе у школи. Покушај за ово последње учешће је опет у Шумадији, кад се 1898-99. шк. године отпочело са увођењем народних свечовина у народне школе у Крагујевачком округу, па то почело ширити на Шумадије и даље по народним школама у околици Моравском и Крајинском а у последње време и у Београду. Има изгледа да се при овоме, како је за сад, неће остати, већ да ће се из године у годину овом прелиминарним школским питањем обрађати све већа пажња, јер о школским се свечовинама расправљало и у конзервацији школских подморина, која је ове школске године одржавала у Београду.

Необична школска свечовност, какву ретко до данашњица која школа у других народа издељиваху, беше у Гимназији Кнеза Милоша Величког 17. децембра пр. године баш на дан кад је пре 65 г. кнез Милош походио ову школу и био на испиту у III и IV граматичком разреду. Овога истог дана прошле године отприце је споменик заштитио ове школе, Кнезу Милошу, који му је подигао сама гимназија. Из захвалности је подигнут овај споменик који ће подстићи школску омладину и наставнике да се сећају творца. Оне Србије, да се угледају на њ и „да се ревност у нама жртвовати сласе своје вишим целима не само побуду, него и први цео живот одржи.“ Чини се да је оправдана нада да се неће заборављати „кад се по лепој Шумадији разнегов пуцањ гравитира и војска очајна борба на живот и смрт, и да се баш и у том времену, кад се разило на ослобођењу, бринуло и о школовању.“ Како се то истиче у наредн споменику пажњи. Кнез Милош је онај који се у најкрвавијој доба најтеже борио за ослобођење на живот и смрт, на се и тада бринуо о школовању и основао прву српску гимназију, која сада носи његово име, па му и споменик подиже. Дин Милоша Величког подсећаће и ученике и наставнике на крваво доба које је донело властиту слободу и остварило српску просвету, захваљујући неустрашљивој борби Кнезу Милошу Величком. А ми ћемо сад да уносамо своје читаоце са тоном ове ретке школске просвете, свечовног открића споменика Кнезу Милошу Величком.

17. децембра 1900. г. освашао је град Крагујевац у свечаном руку, беше одишао српским трбојкама. На гимназијској згради када се такође српска застава, а у њеном коридору беше сва која музика шумадијске дивизијске области. Величанствена ова школа, која се одликује примерном чистошћом, наменштајом, свима потребним училима, богатим и уређеним збиркама, зграде се као да само истичује своје миле госте и редовне и ванредне. У 8 часова дође се у њу икупили сви ученици и наставници, и ускоро одашу се у Нову Цркву на свету Саваду Божију, откуда се пратише у 9¼ часова.

Пространа и дивно уређена дворана брзо се напуни отменом гостином, махом величанственим учесницима ове гимназије, међу којима беше и наставник Његовога Величанства Краља, пуковник и ађутант Краљев Г. Мх. Кукирић, министар просвете и привреде Г. Р. Павле Марковић и Душан Спасић, као и неколико гости из других градова [Београда, Чачка, Ниша и Смедерева].

У 10 часова отпочела је свечовност у дворани према овом програму: Водосвешће, које су извршили два протереја са два ђавона. За овим је ученички хор отпевао Краљеву Химну, па је онда директор гимназије држао зем говор у којем је изнео велике заслуге Милошеве на народно ослобођење и српску школу, и при сарветку говора откривен је споменик, после чега одржи у дворани тропозитно „слава, слава, слава!“ После краће починке ученици отпеваше Химну Милошу Величком, коју је приредио за ову прилику саставно Драг. Радослављевић, проф. приправник а комонионо Душан Јанковић, учитељ цесарца. Кад је довршена песма, прочитао је Г. Министар Просвете два указа, којима је Његово Величанство Краљ одликовао директора гимназије, Миловоја Симића [орденом Таковског Крста IV ст.], Љубомира Протића, професора а Симеуна Ро-

сидића, учитеља цртања и војара [орденом Св. Саве V ст.]. За овим је изашло поздравно поздрав, којих је било осам (Краљеве Владе, Министарства Просвете, Гимназије Кнеза Милоша Величког, Висше Женске Школе Кнегине Љубице, Основне и Грађанске школе у Крагујевцу, Општине Крагујевачке и певачких дружина у Крагујевцу „Шумадије“ и „Милоша Величког.“

После овога било су у програму две деламације и две песме, које је отпевао ученички хор. Вред да је једну деламацију „Кнезу Милошу Величком“ саставио опет за ову прилику Драг. Радослављевић, проф. приправник а другу „Српски Ђаци Кнезу Милошу Величком“ негдашњи ученик ове гимназије, Димитрије Димитријевић, сазнавају емоционале у Београду.

У 12 часова завршен је програм свечовности, пошто је директор захвалио Њ. В. Краљу што је благовољео послати својег заступника а потом Г. Г. министру, присутним гостима и негдашњим учесницима, који се састали своје школе у којој су учили, та кли дођаше на свечовност или послани телеграмске честитке поводом овога слазас. Телеграмских честитка прислаже је више од стотине.

У вече је био сјајан банкет, који је приредила пригујевачка општина, на којем беше преко стотине гостију.

Да изјавимо неколико речи о самом споменику Кнезу Милошу Величком и о споменици, коју је гимназија објавила овога дана.

Споменик је израдио Симоун Рокидић, учитељ цртања у истој гимназији и вајар. Он нам представља Кнеза у природној величини а у богато вененом свечаном оделу. До колена му се пружа долама, на којој су по грудима поредани многи орден страних владара, међу којима је и орден Султана Махмуда II, који је Кнез добио кад је потиша да нападнати кнеза српског. Преко долама је израђен плашт, који је под првом завојаном а спушта се у шабраним чак до постоља на коме је статуа.

Кнез Милош је изведен у мирној поштини, на десну се ногу основао а леву је напред мако испуриша; горњим делом тела приметно је окренут у десно. Глава му је потпуна напред, лица је замисљива; у десној руци држи калмак са перјаницом а левом је ухватио за балдах богато украшене сабле.

Статуу прикладе јавно у педесетим годинама живота тамап како је нагледно када је стварао ову гимназију.

17. децембра изаша је гимназија, као споменицу па овај дан открића споменика, кљату Гимназија Кнеза Милоша Величког, коју је израдио Љуба Протић, проф. Краља износи 11 питама, табакла вел. 8" па ашикој хартији и стаје два динара. У почетку је кљате посвета: *Сени Кнеза Милоша Величког и савна споменика.*

Судећи по свечовности рекли бисмо да се и овом пљатом гимназија постојано одликује онемо творцу. У осталом, стручан суа о овој живице нешто познати тим пре што, како се види на претходне речи, писац претендује као да би оно била историја целокупне Српске Гимназије. Да ли је то у абзди, и ако јесте каква је, видеће се кад критика буде рекла своју реч.

Свет.

† Драгути Милутиновић, проф. Вис. Школе и архитанта. Протоизврешно је ошвиришао у засебном члаку.

Дон-Кихот од Маче. (Савско А. Шретер). — Како се мирни и поучителни Дон-Кихот од Маче спрема за борбу и заштита „споменика и уређених“, се правоза Дон-Кихота — показује нам ова епипа која се збрела у најбоље по измисли и изради овог предмета.

Битолца. (Савина проф. Ст. Тодоровић). — Шаљемо шаљку слику у српске домове којима су овакви гости уник други и мали. Над баци причама о јадима својим и браће своје, ту ће, у тим домовима, ваљда најсирењегм окупљеним и најсирењим сузи, јор је свотра Битолца при крају нине, леа там намете.

На царства бајке. (Савина Софија Конри). — Да ли су њих дош на царства бајке или не она кинга кажује што о том царству?

Пајанци. (Савина А. Веласкез). — Дошлећи ону слику, која има раних мина, а међу осталима и „Васхус“ и „Los bogachones“ (пајанци), ми се смо одма окупљемо општем укусу који данас у публици преовлађује.

Као што у енциклопедији има различитих погледа и правана, који су често пута само погледима њеномг утицаја појединих личности, и као што социјална наука често пута, променивши битицу понашу такту, имају различитих правана, исто је то тако и у уметности. Различити погледи на природу и човека доносили су себи и различите правне у уметности у опште, па и у сликарству на по се. Сетимо се само речи, као што су: идеализам, класицизам, натурализам, реализам, импресионизам и т. д. па ћемо одмах моћи појмате и нивносто различитих правана у уметности. Дошлећи томе још и то, да данас у сликарству жонне преовлађујуће цртеи, црта колорет, а осим тога и композиција, па ћемо комбинацијом добити још већи број правана.

Наведеним градицијом XVIII и XIX век је имао да те традиције не само промени, него да многе друге правне роли и прогуте. Баш као ово грчки бог Кронос. Ну ипак, последње деценије XIX в. остале су у главном верне начелу и правну натурализам. Баш са овим правцем стоје „Пајанци“ и њихов творца Веласкез у тојкој мени.

Уметност је члудовата прга судбине. Шпанска, чији је син Веласкез, беше у XVI в. на крају своје политичке моћи по сиво у Европи, него и на целом свету. Главни јом и пораз њеног напредовања културе на тога доба остао је јом и данас, понаш под именом Језуитизма и Језуита. Језуитизам настао беше потпуно претрпао изах изм разумом и фантазијом; сви свет тражише само сине душе својој једино у естетичној жамити Бог.

Ни вољу уметности преовлађујуће страни, понашито Тицијани и Халсџани. Међу правима беше велики Тицијан. Тен поао ове стражне понаше, а почетком распадања велике Шпаније, понашине се велики уметници на сине подима, од којих нам се треба сетити Сервантеса, *Lope de Vega*, Калдерона де ла Барке, *Murillo* и др. Али појавом оних луди ми се напашмо пош у XVII в., коме и Веласкез припада.

Веласкез, који је на крштеноу 6. јуна 1599. г. у Севалу добио име Diego, зове се по шпанском начину пуниим именом Diego Rodriguez de Silva y Velazquez.

Као син једног адвоката у Севалу спремање је за кучиника, али чим се на пош показа велика воља да сликава, дадоше га у школу код *Herrera el viejo*, кога поа не остаде дуго, него пређе у школу код *Raschou*. Овај, упознавши напредни дар код Веласкеза, толико га њиме, да му даде и своју ћерку за жену, а као Веласкезу беше тада тек 19 год.

У Севалу је Веласкез студирао дела старијих и сугремених сликара, међу којима беше и *Ribera*; али главна одлика Веласкеза још у томе, што се он од почетка предаде студији природе и живота, која га уграва и научила тако великим мајстором. На уносн пута Севалског крете се он први пут 1622. године у Мадрид, где се окрви кут понаше на Тицијановим делима. Пратићу га у Севалу беше 1623. године понаш на двор шпанског краља Филипа IV, где је имао да проводи пуних 36 година, не узлажући се из непосредне близине страже, осим кад то државни послови напашу.

Ту се на двору понаш и са Рубеном, који је Веласкеза и окренио на пут у класику Италију, где он проводи некине две године проучајући Тицијана, Микеланджело и Рафаела. Његово велики дар не подмесе ни овим јаким утицајима, те остаде и даље онј исти који је и пре тога путунао био. Још мање је могао Италија на њега утицати приликом другог његовог путунава које трајање око 2 1/2 године, а поје је он за време од 1648. до 1651. г. извршио. После овога времена он се из Шпаније никада не узлажаше, те у Мадриду 6. августа 1660 г. и своју смрт доживи, а био је великом пошном сакриван.

Веласкез напашу Шпанију о потпуном правом сликарном натурализму. Њема данас ни једног уметника који не би желео да има ону моћ јад начелом и бојом коју је Веласкез имао. Исто тако нема ни једног међу старим сликарима, који је на мидерве сликаре тако нитенио и тако дуго могло утицати као Веласкез. С обзиром на савршенство модерне технике, оваји је дошало докљави ваљачина Веласкеза.

На радонама Веласкезовим хтеломе разноразности три понаше епохе; али лични дар, који је тако јак и велики, као што у Веласкезу беше, код кога се између јучерашњег и данашњег дела велики напредак и непосредно успоривање показује, на дошута некаква подата нити класифицирања. Ми смо упућени на посматрање сваког појединог дела са се. У опште се може само толико рећи, да је Веласкез у свакој мањем доба толико да постигне свој натурализи јаким, напашаном и широким понашма кичине, употребљујући при томе толико тош, у коме мржа боја преовлађујуће; примећујући јак сине шпанског дошлага и студирајући покрете и изразе свога модела да најмањих ситница. Дошлећи оброти своју пашку на замалушу перспективу, имао у слободном тако и у затвореном простору, и од које много зависи предетства поштита и саване боја. О тога и Веласкезови тен постаде саванити, а предетављајући прелести и личност слободнији и саванити у својој појави. Ослањајући се јаким композицијом на онј начин, поше он дошлећи своје сине тако рашити, да зашпане боје на платну изабав поштрине не дају никакву јасну и одређену слику; али, са извесног срачуљеног одстојања глала, она се може слику у једну чаробну пашку дајући нам тике извесне слике. Раште се, да се оним начелом може пошадити само онј уметник који обави предмети и фигура до најмањих ситница понаше и имама потпуно напад.

Многосбројни су уметнички радони Веласкеза, а понашито у портретима, које је Веласкез по жели краљевској расно дашвајући за предмет сине краљеве сроднике и остале њачине. Ну, о томе, као и о другим његовим радонима, протсвораћемо другом приликом.

Слика, која је у овом броју, још ранијег је времена, те с тога и има у себи све оне одлике које карактеришу Веласкеза у ранијем његовом доба, карактеришујући јом боље и сам натуралистички правак.

Посматрајући ону слику под у очи, што је сам Бахус предетавио на свеном други начин, него што смо напашути да га на слици наидмо. Бахус је обичан мајали, који понаш оди на једном бурету у кругу великомо Шпанаца на простот народа, поима он пружа његи. Колика је природности и нитиво на лицу и дрешу свако од оних естета. Како је јомо опарактерисан онј човек, што се у понашитош дошвања онј јавној групи, где се нити ише и у изобилу добаја. Како је јомо напаша, како унашва у нити и нити напашено на лицу овог човека у средини. — Бахус, као и опрабне напашине, означени су великим од њеном доше; а са великим стражонитиошмањам кичеи онј пред Виком, коме он жона на главу меће.

Јом је јемше осењелене који се уредсвудује из Бахусу, а одлике се постепено губи на узлажућим пијанима. Пошје је у сиво-пашком тону предетављајући нам задуху, у коме се она савина дошја. Ошмо најпашито је великом криво, а испред тога се

нотиче овог-жута баути и прве чинишаре овога што пред Вахом плоче [шпански војник]; као и скривених оргата Вахов, затим опном закарена лица појединца и златно-жута боја зана.

Сва је то у извесном складу, као је то тако природно, да нам се чини, да ни сама прерода не би могла природице открити. „Панаши“ или „Ваху“ учинили су и на тадашњег краља Филипа IV тако јак утисак, да је он ту слику цолог живота државно у својој соби за свакоме.

ДР. М. М. ВАСИЋ.

Манастир Св. Јована. (Синио + Драг. Милутиновић). — Под Кабаком, на једном зарављу крај Мораве лежи ова крајња задубина. Пуца је архитектонских зграда, што је и наглаголо због. Милутиновића да је синио и природи. Оно Јоване било је некад још зграда, али су сада порушени, те се иде само зградом. Манастир је овде оградан у неколико 1848. године и овде сазиан.

Каноник у цркви Архле. (Синио + Драг. Милутиновић). — Црква Архле, задубина великих Немача, једна на

десној обали речнице Равна близу њених утока у Мораву, 2 сата на југ од Пожеге и 4 на север од Ивањева. Црква се да је ова задубина подигнута на гробу мученика Ахилија, која се и данас поклања у предној цркви. Црква сазиан Архле - дп, 15. маја.

Једног живописа у Архле обртнога је у њеном напућу пог. Милутиновића, који га и синио са јуно заваљати и љубави.

Споменик Краља Милоша Великог у Крагујевцу. (Синио С. Ронцајкић). — О овом најверски промену краљев и даровитог Ронцајкића доносило у овом броју, заједно с опшом свечаношћу о отварању споменика, нарочито писмо из Крагујевца. —

Српско коло у Далмацији, Преља, Народна школа у Далмацији. (Из живота Паје Јовановића). — Према годишње обележај овог чинишара, да ћемо извести неопходне слике на Пајеву путничног албума. Са откулажуемо још једн, додосега као три негосе студије са Српског Приморја. —

ХРОНИКА

ЕРИТИКА

„Zadnje Poglavlje“ париског Стјуана Тиссија. — Како добити ову књигу да је прочитати и да је прилично читавишма Ноје Некег савиш Јасновиниш Савишковић и Милутиновићевих Завишани, дава која ји добути до јуни још пре месецког месеца а да која ни данас још писане мачито шта да и још речем, и би ни мало постојало ни и испривати да се првими тога посла. По самој сино-лишности оне Тиссијеве књиге а и по критичкој симболичности предговор, мислила да и Тиссиј припада књижевном крају био Јасновиниш био Милутиновића, — првими који у први ма изглаголао био један шти, али који се у својој ствари изглаголао један од другог можда и свих писане међу собом. Докле се Милутиновић на сву Бога ушпио да буде симболичност — волимо ушпио, јер његови Завишковићи нешто друго до проту врлодуку писано створено ефикасношћу човока, која јестина расисавање примично долом симболичности, али који и једне стране једнострујичиш лични доживљаји и тако пошљива живота — потаје је Јасновиниш пошљивају препричавање тајанств који расисавање поста божан мапшом и и хрватске првине кривелим аналитичностиш перим, дава човек који ће моћи заузети у новој хрватској књижевности јединиш место, само ако се потруди да прошири аналитичност своје тајности и ако пошља отворити се опш јавно што му је свалим доживљај ретко, да своме доживљају стажа вапи доживљају читаву својом књижевностиш, то јест као се буде симболичност јавног овог Ја и своје веродостојност правитиш Синеј.

Потом дава да књигу **Zadnje Poglavlje** са увереном да ишан пред собом дело чиниш пошљива — али и праван „јасновиниш“ писан, дело да чије се читаво треба нарочито отворити као за читавиш писане мачитош; међутим као се првациш писане. Место божишћих, техниш, заморних зграда која на сву Бога треба да буду доживљајуш, како; галак, као пошљиваш текос једног ишан, био ефика, био паритиш, на ишан јуно зграда ота. Место слика рођениш мапшитишностиш бојама које вребају и очу и дулу, како хрватично-природно, дошта уметнички и психофизиш перно

наређена слика двоје бедних задубинаш душа! — Докле је дано прошло од како сам прочиташ **Zadnje Poglavlje** и с тог оцем рећи да ово не једино под неверодивим, трепутиш утиском, на ишан велик: па још је хрватичкој књижевностиш пошља овог Тиссијева рада од реалне, негосе видљивости.

У доба када на полу нове хрватске књижевностиш као ишчурне ничу дела писана који на сву Бога хоће да стваруш ишито ново; дела писана без тајностиш који мисле да је доволно заморити и памучити своју често пута да крајностиш стучену фалшину и пошпати отаи Демела, Јасновиниш, Холца, Прашковишковиш и других; у доба када старо реализационисташ са швабном у јуни аналитичностиш гас што је ново и што се не да ланити у велику чисте моничностиш или црну рину пошљива, — коша је изван дошљај пошља дела које пошља на здравом реализму, које је слободно силне фантазије, али и слике књижевне уметничкош ума.

Не ваљам да је **Zadnje Poglavlje** у сваким погледу исприва, да је ремек дело. Али оно што му недостаје, недостигаје у ошнате и ишчурне душе. Дело је темелничко али не с тога што је то јавно хтео, во с тога што је јавно хтео јавно у јуно своје душе. Када човек, који је млад или који је био тако несрећан — или срећан — да изгуби веру у непе, седе да ишпио дело у нове пак осветљана јошну јавну назе јене, ода то ишпио дело темелничко, него је дола човек који је речима Барблеу А. Говишеј јавно у јуно природностиш који је у јавнош трансформација од свакх гледиш.

Ј. АДАМОВИЋ.

Барта Трасер, драма у три чина од Филипа Јансана, — Јансанош доживео 1897. гл, ошвак Филипа Јансана, чинишћу друштва за осигуравање у Брину, као сликан драмски паси. У ош тога дела беме на Бечкој пошљива — је ошмак се ишпио којој — ишпио пут одгласна јавнош драма — ишчурне — „Барта Трасер“, дава који је јуниш Јансанош пошљива претхало била ошвак на јавнош неутребала, а које у Бечу, јавнош штамак и на јавношну књижевну, примиче као изглагола дело талантливош писца који јавно обележа. Ишпиш, Јансана

рођен трагичар који се бистрини и оштрим погледом продира у прво стање ствари, открива у таму замишља "социјално-нормална" цртања, и живио пред очима детаље једног догађаја или судбе.

Ј. Адамовић.

* Српски Краљевина Академија спрема за штампу сву русинску поштоматску Писма Јастрбова. Она ће се штампати у Академијску Службеницу под уредништвом академика Ју.Б. Стојановића.

* Издајом Губарца записао је и поштом Академије своју историјску расправу Руски епископи и патријарси који је већ и долазила Гласу другог издања.

* Академија Наука спрема је материјал за четири књиге Зборника за историју, Језик и стару књижевност српског народа. То су: 1. Стари српски ктиски и земљи (од најстаријих времена па до краја XVIII. века). Саставио их и приредио за штампу академик Ј. Стојановић; 2. Српски дипломатски (из српских писма); књига I (одб. земљопосед), уредио академик Ј. Кочковић; 3. Грба за нову историју Србије, од француских дипломатских архива написао др. Мил. Гавриловић; 4. Српски етнонимички и етимолошки архив, по предлогу проф. Јов. Н. Томашић.

* Писма је књига V. свезак 3. руских Историја одбацила руског језика и словености књижевности српског народа. У овој је књизи референт: А. А. Леонидов о књизи А. Степановића Очерки историје сербскохристјанске литературе (Паживо, 1899. г.), и књизи проф. В. Н. Коробова Сербска Матица и еја објављивања. Поред овога, у овој су књизи и други референти Г. А. Павловског о измештању, по. Ср. Булановића Опис словенских руских Сербских Библиотека; о десетому рази Die Entwicklung serbischer Sätze mit fe von Parastat zu Synthesis; о Мученој расправи Relations religieuses et historiques, још, и о Vorläufige Berichte der Balkan-Commission, коју је Беога Академија Наука издала на Беога 1897. и 1898. година.

* Г. А. Адамовић, професор и предавач Академије Срба у Београду, написао је од нове године (по српским пријателјима) Хришћански Весник, јављао православне српске привне и епископске своје српских покривања за десет година уприс, хришћанску пошту и промену књижевности. Хришћански Весник отпун је сака у XVIII. годину књижевности. Годинаша му је нова 10 динара а за остале крајеве 5 динара.

* Милош Јакшић—Јакшић штампао је у жостарској Малој Библиотеци (Пахор и Касаћ) своје Приче. Задајник Српски Глас показује их и препоручује. Своје мишљење по можемо извести, јер књиге не добијемо.

* Од 1. јануара ове године почео је излазити у Београду недељни изданање лист Србин. Власник му је и одговорни уредник Јован Стојановић. Листу је годишња цена: 8 динара за Србију, а за туђину 14 у динару. — У подлиску немогу почео је излазити у преводу чланци М. Тошковића: Српски цркви у Турцији.

* И. Н. Дурново, руски књижевник и одлични српски пријатељ, штампао је у 43. броју Београдске Звоникости своје писмо о пријателјима у Македонији. Професор Милуков, један од тројице академика Руске Академије, одговорио му је у бугарском списку у Рускиј Вѣдомости. На овај одговор штампао је Г. Н. Н. Дурново своје друго писмо у 190. и 191. броју Звоникости. Искрено захваљујући Г. Дурново што се тако пријатељски и разложно изјављује.

* Министарство Народне Привреде извршило је свој службени орган Привредни Гласник. Уредио је Г. Богданов Јовановић извршио статистичког одељења.

* У подлиску Привредности Гласника излази Франц и Рускиј роман Адамовић Далеко. Новом знамо, овај је роман излазио италијански у Империјалном Звоничу, али није био довршен.

* Српска универзитетска омиљана у Нишбруку основана је друштво "Српска Академска Читалица." За председника изабрани је менаџар Степан Протић.

* Поштоматско-телеграфско одељење Министарства Грађевина отпунило је списку туђинских издана за 1901. годину. — За издана у овом списку пријатељ претплату све поште у Краљевини Србији. Претплата је нова пошто и у земљи где издана излази, а српска пошта једна и за претплату и за уредно добијања сваког броја. — Цена је овом списку 0-50 динара.

* Борба Поповић — Данштар, који ради већ више од десет година у српској књижевности, добио је у овом пријателјима пуку дражину поштом и ако по закону изје за њу стено права. Овако ретко одликовање досега све пријатеље и књижевне разлик, па за то искрено честитамо Господину Поповићу који је доста и заслужено савику награду.

* Господин Милош Гаврић, српски књижевник, постављен је за помоћника Народне Библиотеке.

* Стеван Демичић, драма књижевности новина, представљају је у Народном Позоришту у другој половини прошлог месеца. Поредних референти има у списку чланака новина драмској форми, али му пријатељ, поред воље, искрено и тошкови у књижи списама.

* Гаврић, лист за српски народни живот, обичаје и продање отпун је у трећу годину излажења. Објавио књигу пријателјима овог листа, па из и ми можемо да се одлажу претплатом и књижевним пријателјима. Гаврић излази још пут месечно у Александрија у годишња му је цена 3 динара.

* Српска Академска Залута у Беогу скупља се 23. децембра на нешто предавање. Г. Др. Р. Скардић читао је тада своју расправу О приредној организацији Срба.

* У Београдској (Русији) штампања је ове године књига Милана Адамовића (стр. 206, цена 1¹/₂ рубља). Поштоматски Српски генерал-штабиста Државна Српска наба ће у овој књизи доста података о његовој страни војничкој којој се пријатељ и има изјавити што је Адамовић долази руској ругу.

* К. Ј. Гроз, поштом руски изучар, штампао је овог месеца свој предлог Ова књижевност савремености, којим пропонује мају бонити новинарства и побрбу универзитетских и књижевних предавача о словенским народима.

* Професор Жикојин М. Перих отпунило је на "Revue de Droit international et de Législation comparée" своју расправу "Un cas de naturalisation collective en dehors de toute cession de territoire" (Bruxelles).

* Милош Петровић ало је у штампу своју драму "Милан Војино". Претплату (2 динара) прија Гаврић Одобор Умет. Залута у Београду.

* Беога Гавриловић, професор Беога Школе, држао је о Савремености српских предавача у сави Беога Школе (О прословесном књижевном и националном његовом вишом измешком и измешком).

* Марио Мурат, анал. савиар, довршио је за савиарску изложбу у Милану савику Милана (Ср. Цешљин). Не ступамо да ће је пре књижевности изложити у Београду.

Историја једног младика. Написао Марио Роберт-Халт. Наградила француска академија. Првио А. С. — професор, — Предговорче од Прои. Савица и штампање о трону Милана. Милана-Беога. — Београ, Драштина Штампарија Краљ. Србије, 1900. 8^о, стр. 254. Цена 1.20 динар.

О књижевности књижевних књижа. Јавио предавача Милана Ј. Адамовића, професора Гавриловића на Беога Школи.

Бесплатно издање Срп. Краљ. Дворске Књажаре Мило Стојака у Београду, 8°, стр. 64.

Чероштво. Сатке из Париског епистолическог и уметничког живота, од Х. Маркса. Превод? У Земљу, штампариа Јована Пуло. 8°, стр. 353. Цена 2 динара или 2 круне.

Пулхитетство људског рода. Прва књига: Бог. Од В. Јамина. Чешки, прва чешка штампариа, 1901.

Tereza Baziličová. Novela iz Dubrovačkoga života XVII vijeka. Priča Vrh Vuletić Vukasović. (Preštampano iz kalendara „Dubrovnik“ za god. 1901.) — Dubrovnik, Srpska Dubrovačka štamparija A. Passarica, 1900. 8°, стр. 21. Цена ?

Високолик. Привокетни од Коломана Мискога. Превод с мађарског. Београд, штампариа Н. Ђуринча, 1900. 8°, стр. 50. Цена 50 пара или 25 новина.

Претплатницима „Нове Искре“

Уводећи *Нову Искру* у трећу годину њезина живота, немамо много шта рећи. Техничке измене виде се у овом броју, а да ће се оне и даље на боље развијати, јемчи име Државне Штампарии. А да ли ће власништво *Нове Искре* бити у могућности да овакву *Нову Искру* одржи и сачува, зависи једино о претплатницима. За то молимо сваког, ком овај 1. број шаљемо као новом претплатнику, да нас дописницом извести, је ли вољан држати наш лист; у противном случају молимо да нам се лист одмах врати.

Претплату ваља слати поштанском упућеницом, а сваку измену у адреси одмах јављати, како бројеви не би лутали или пропадали.

Накнађивање појединих бројева примаће се и извршивати само у року од два месеца кад број изиђе; после тога слаћемо тражене бројеве само на доплату.

И ове године даваћемо ученицима *Нову Искру* за 10 дин. (за туђину 14 у зл.) ако се буду претплатили најмање на пола године. —

Наша опомена у 12. броју, да ћемо изнети списак свих дужника, имала је нешто успеха. Али како смо поред добијања дужне претплате, добили и велики број оправдања многих дужних претплатника и обећања да ће нам дужну претплату послати за најкраће време. — одлажемо штампање списка за други број *Нове Искре* када ћемо без икаквих обзира изнети имена свију дужника *Нове Искре*. Тако ће бар бити чист рачун, а ако не буде и дуге љубави — није наша кривица, већ дужника *Нове Искре* који својим дуговањем показују колико је у њима љубави за помагање и одржавање једног јединог српског илустрованог листа.

Когод је, дакле, од дужника вољан да му се не штампа име за такве заслуге у помагању српске књижевности, нека нам дужну претплату одмах пошаље. —

Г. Ф. Енглхарт, књиговецац у Београду, израдио је две врте корица за *Нову Искру* од 1900. г. Једна врта (без поштарине) стаје 1.30 а друга 2 динара. Ко их жели додати нека му се обрати и тражи на доплату.

ВЛАСНИШТВО
„НОВЕ ИСКРЕ“

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: за год. 16, по год. 8, четврт год. 4 динара или Србије год. 10 ефор. или 20 дина. у злату. Претплати се све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одавићу, власнику „Нове Искре“, Луѓићева бр. 8

Власници и уредници Р. Ј. Одавић

Краљевско-Српска Државна Штампариа

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО
† КРАЉ МИЛАН I.

Рођен 10. августа 1854.

Проглашен за Кнеза Србије 20. јуна 1868. Проглашен за Краља Србије 22. фебруара 1882.
Абдицирао на краљевски престо 22. фебруара 1889. Преминуо у Вечу 29. јануара 1901.
Сахрањен у друшкогорском манастиру Крушедолу 3. фебруара 1901. године.

Ђул-Марикина приказња

ПРИПОВЕТКА

НАСМЕЈА

Јелена Јов. Димитријевић

(НАСТАВАК)

11

Љул-Марикиа овлажи громо комиљаком, па узе срчати калу, коју јам предаде „ашчица“ Паска. Кад попи калу, поче, и то мени говори, пријатно, и тихо, као да крије од осталих.

— Јес' па, чедо. Како ти исприча' такој си је било: ама онаг се је знало и за тре' — и па за срам: а с'г'!... Напред к'д идошемо у цркву, идешемо за тој да си помолимо Бога и Богородицу и Божиј ангел. К'да ћемо у цркву, а идешемо често, стари пак сваки правник и видејски дав, нивни ћемо па амам: а сирема тај дан, к'д ћемо у цркву, спрајмо што ни треба за јутре дан: уготовимо ништо (ако је ама задовољно сарму од купус или калушану туршију попрну), спрајмо ручак. Која се пак чепаше кротко, она си зајиге козбаш и колак јонте у вечер, па добро прже главу; а јутре пилге сунше, па аума си је чиста кошула, ајине, уз обрад босиљак; и нити срце, па ају' ти сас компише у цркву. У цркву се кротко, стари прајку меташи, љубимо ишче, молимо си Бога како придемо к'д си је чини у Божиј храм. Онаг си примио набоју, изручимо гу, и па повећемо на некога дом; а пушти ли се није прва, г'га паредимо не пријетелце, по родоци: там' си не чина капа, па и риваја. Одоше ају' та дом' па ручак. Такој си напред беше.

— Јес' па, — вели ади-Настасија, ћутанга и овбиља старца, много старија од Ђул-Марикине, — ете, напред се такој беше, ама ја није не борим. Пинши аборешем, а мадашма не ваља па присме?¹

— Присме! И љам' не ги се присмељају мени мадашма, а и ми ги се, ете присмељам, јербо отиди с'га у цркву па сазте сејри: што смо кријани, жини ми чела, не се позива! — „Жу, жу! Бре овој! Бре оној! Бре прајила сам аљину; бре у кога си купила шашир; бре некарала (истерала) сам сазушину; бре пој те пере; бре прајила сам салато; бре варела сам црвени врења!“; бре...² Да прешаљам јонте дрење!... Отиди у цркву онакој, она си је празна. На Цветице или неки други такви правници — пунашча, и тој најповише жене! Зашто? Што су у нове аљине и шашири, или либадици, за тој. А неки девојчини што су бесрамни, мали се! Е га би видели к'да уољу у цркву ондири, обрну па куде прата лице а на куде алтар... опрости ми, Бошце, изручам те!... А па што су по нини муши погани! Обрну главу од штраг, па тине сазте по жене. Да ли је свет стапуја толико бесрамни, или шашир?

— Не се срди, стрине!... Ајде јонте чашку, — вели домаљина, и послужи прво ади-Настасију, па тада Ђул-Марику.

— Здрав си, Светине!

— Дал ти Бог, Ади-Настасије!

— Ади! Здрав си, Светине!

— Дал си жина, стрине!

— О, хо, хо! Кољно је студено дори у зуби удара...

А напо нан напред служењемо Свети? Дојде ли није, а

ми јонте од Повечерје или чираче или дете та сас здравицу: јербоце рачку и чашку по родоци, по кумашини, по пријетелци или комшије, више кога неможе да видимо — да поведају у нас на Повечерју па вечеру, и јутре дан па Свети на ручак, па вечеру... Три дни, две ми очи! Дугачка софр ич се не дала. Ручају, пају па Свети и поју, Марице³, мање! Јок чорби, јок шикета⁴, купус и месо, наут и месо, бобице, ханшма, подпарак, пуњете буре, преним дивни, па р'вањ печени прасци, или јагањчики, к'да си је па што време, па банџа, па најпосле сирењ. Марице, мање! У нас је ади Свети послан, та, да прешаљам, реба — млин се!... А што па моја нина готвише сабољеску мапу, бата! Имамо ашчику, ама у зору папа ми аде у мутак та уготи⁵ пилан или јучу: теј су си мање од време па зору. У зору, две ми очи, ручање, ама што прајку Турци уз Романи сас сувор. А татко а'а, а'а, а за госта како и сви Пиније — дори... Уаше та па ниного од аде у куду усуде⁶ пареди да тури па оквиља прата катанак, да не отиде нини та да растура друсто. А кога ће да пушти, вој узне та се аљине дек има дни работу или па дућан, или није куде би гу аљина. Дор се је татко при сокру, а госта мишко повоши, сив по кљажичи поју — воду му чеш' што је ајига; а отиди ли није татко, макса отиди некого да сипије, и сас њега још по нини стар човек, род ли, кумашини ли, млади мужи асс бата-Сотира — мана се! А Ромењчије⁷ не ги има: да не играмо та да погнимо Свети... Нини, срма ћушчи! Пиније, оселдије! И бе'у за госта, и с'га су ај. Осем ама нини не би могаја, ама си је сиротна човек. Ама и онаг... Сиротнија си је сиротнија, по'ако је и како је могаха, а чорбације... Ја с'га казујем како служењу Свети чорбације; а и ади-Настасија папа ти каже, јербо ади-Ђока, татко гу, један беше, и ајига, и чорбација, и батрајига, не ли ти реко, један.

— Један. Ама ади-Ђока, татко ми не служење Свети такој. Он па пред Свети пре недељу тражи од нашега пона да му послине сиротнију по своју кувују. Па сиротнија бе мајку спрајмо кошулање, без очи атерине, па уловине папуте, па стари адија јоменија. А па Варвару две жине месу асб⁸: по десет леба умесу; па Си. Саву готвише: мање, мање, моруља леба и бела како сирење. По оној понову артинику разведишмо... На Си. Саву сив по сиротнију испитише, а па Си. Николу при сокру сазте седмемо; јербо ади-Ђока, татко ми ајига је папу⁹ ери он пому:

„Службу аљини Светитеља Николу,
Службу аљини и па сазте сазте,
Зонају је мало и гољемо —
Сив повоши и сив кљажери;
Свићу нини, свеша му се тини:
Тиниу му се свеша угосица.
На пољом та си пају нини:
„Коту ли смо, куде, ајигајига?“
Све смо аљини мало и гољемо —
Сив повоши и сив кљажери.¹⁰
Мајка му се г'га досетила:
„Забрајмо Аду удвоицу,
Удвоицу а десет сиротина!¹¹
К'д је дошла Ада удвоица,
Удвоица а десет сиротина —
Сиво се је свеша аљиница.“

— Ашкоси¹², ади-Ђоко! Такој си Свети Бог најине ниније! — узвишу кира-Тина, жина Ђул-Марикиних година, комшика наше пријатне домаљина, узвасеи.

¹ Пунашча.

² Јако, ³ Говедина с репом, ⁴ Тихо, вољно, ⁵ Спирити.

⁶ Ашкоси, браво.

Видеасмо где прође кроз вавици, али нисмо znale да је нема к нама за то, да не би прекинула стару Нишаву, ади-Настасију...

— Јоште по чашку. Ајде и ти кара-Тано...

— Фола! Здрав си моминке!

— Да си жива!

— А Свети служешемо свакд, — онет поче Ђул-Марина. — И у коју је кућу болело, и умирале куле је неје било без колат и свеће. Ади-Толор, ујна ми умре на Волице³⁾ а на св. Јована, Свети му, — поп си је па секаја колат. Две ми оти, твај!... А с'г? На вечере ни па ручкови ни сабазорство маче, у нас; у нас си је јоште како што бене, и на ће си бидио, да смо живи, и ни да сте си

ранчовечи, туго, Бошке?! — заприли ади-Настасија тушко, чудећи се. А Ђул-Марина:

Напред ако се прави свадба, берем си је свадба, а с'г? Пред ручак гу почну, у вечер сирну, Једна озакој, а други: себајде у призу, па ајг та на штацију; туње, туње! туње, туње... Паручам те, Боже, од Нишбу ли је овој? Од Турца неје. Младозена и млада невеста отидну, а у партили ги ишти! Ни појале, ни свирање, ни играње: глумо како да се кари пченица па гробље... Кева Кошина нечала се у меснице, а јоште неје дала Вачинице ни вршну нару пирију. Вачиница се ерал; у! па ће се ерди мена, па. Кте, авикала Вачиница зучерне: — 'Туго, Марио! Шавани ли су ми вичиције, што ли? Вачиште се

Н. К. ШИМОВЕНО.

РУСКА НАДА.

знаи, да Бог да! Вечере и ручкови нема, не тике мрица овој оној, па на кућу у кућу, и па ги не слажу. Фотија му жону лад н'да се првеше од бая, па ги мрина б'чка у слабини, а он једнат ги у новине: 'Нећу си могу слави славу, јербо нмам у кућу болано.²⁾ Јајк!¹⁾...

— Вакан, Марио, у павици нема. Па не ни једну гедину тури у новину и кар-Николчин унут: што не може да слави!

— Има с'г и међу нас, ади-Настасио. Ана овоја не ранчовечине, — рече Ђул-Марина и показа главом на мене, осмехнувши се, да ме, павала, не узвреди.

— А каја је ња ранчовечија. И они несу били тини од време, — говори кара-Тана.

— Несу! И па вакан: несу били тали. Кој ли не

ни једнат отидоша у странсто у Турпачу, при младозенски родови, па с'г се вриуше а мене пирију ав. А па како ће ми даду, кад су поарчили у странсто све, па, авијају жене, и младозенску плаћу за три месеца.

— И ја си знајем све тој, ама не аборам. Кте ави! да ме чајају у присмо?

— Ђу да аборам. С'г си је, ротије (р'дје), чедо, ре-авилан, и свако чудо, свашто. Па један бал салте годе... Русе, грбина, пазује — па мегдан; а мужи гледају како мачора и салте уврђују муготна... Свашто! Пинни си знадомо салте за оро, а с'г? Унут та се по двојица обрћу, како копа на гуино уз прикзбу. Жене се стеге та ги очи некачу, па ил ги нунту мужи, а оне бреху како лете живина за воду. А по нини од мужи унут по једну, па две, онсја сас поје су игралн, та ги спацирају, како нај-товнија поњи н'да му се умору...

¹⁾ Боготрањење. ²⁾ Штега, шквота.

— Хо! хо! Хоо!

— Јес! па! Јес! па!...

— Еј, баба-Марија!...

— Зам! се смејете! Што ми казаш, чедо, еј, баба-Марија? Не ли је такој?... И заваљаш! Сотир тераја беше на бај, а беше и свануја¹⁰! Та мали се. Не му отидо домаћина ни при мајку сама, а на бај: чети гу један на гу вод, вода. Заваљаш Сотир тераја гледа, а по менину му се салте претуга. Такој, такој, да тине мени:

— Туго, туго, Марија! (но ме вишаше ни невесто, нити пак... друго смо били). Туго, Марија! Не давањем да ми домаћину славеј-ниве погледа, а е'га сам гу, да ми прошљаш твоје лице, стануја песенет: довадо гу одвека да гу сванирају Јабанице!¹¹ Мужа, а ја... Оволипа сам ушн намо могорати, па салте глеткам.

— Хо! хо! хоо!

— Јес! па! Јес! па!...

— Прва, баба-Марија!

— Зам! се смејете, две ми очи! Зам! сам прва, ротке, чедо? Неје ли такој, Ризанка!... Пат се зна за гре, нит за срампање, за ништо се не срамују... Напред е'д чујемо да си је апа невеста имала дете, ми узнемо та се зачудимо, јербо је кутала¹², кутала и од споја до овај сат. А е'г: стане ли тешка, не проју две-три дан, па цол град више. А човеку, другару си али се (мази се): бре! Ђојем били гу овој, бре били гу овој, бре мениша, бре кресташа, бре лошо гу, бре по мом! ништо да руча — салте би ручала киезе кра-сташаце. А човек пак... Ђојем знају чокуу, учени, а за по ништо с'гави су мужи, две ми очи, како деца, о'че ги жене препарију. Неје како напред: ја си знеке на жезу, па што биде пак биде, с'га! станау тешка има две-три дан, а чојби гу не дава ништо да работи, нити пак да подиза; и скоро за киезе красташаце, за гроје и мушмула на тур-нију — стра га ако не донесе што од нег! нена ошро, она ће се избије...

— Хо! хо! хоо! Доста више, две ти очи!

— Једна при мене у поминишак немчала се пред свир-нице, а више од е'д од е'д пину Малу Перу, што научи швајцарци у Јеиско Друсто, та гу свани ништо од басму¹³, вуноу ли је, шарено, сал панталне, шароко ништо како аманесе узди-агтерија¹⁴, салте неје како агтерија дугачко, по си је такој до под нукова. Сани гу тој, да носи што си је Ђојем две-три дан тешка, да се не стеза, та да га не избије...

— Хе! хо! хоо! Доста, жив ти Бог!

— Доста и ја вишам. Пила сам си винце, повила каечо, па е'г да идем.

— Како да идем?! А приваљуу? — узвишу до-маћина.

— Главу сте, Светице, па приваљуу ми чули, а реи... Што ви треба реи?

— Реи какаш опому кој си је за реи: нам ни при-кажаш крај па приваљуу.

— Јон. Донем не је било мило, привлауљала сам, с'г ћу си идем, — рече и узе кушак, паотан.

— Не си пинаша та да идем е'да не привала па при-ваљуу ти и реи, — вели ади-Насташија.

— Не млати се, стринке, жив ти Бог! — збори до-маћина не дојући јој да устане.

— Како па да идем?! — рече шира-Тана.

— За моју аубав, баба-Марија! — узвишу Јола.

— За мој атар, Ђул-Марије! — узвишу и она којој је стара до сад причала, и устаде те је у руку поауби.

— Чедо, за твој атр... Што знам да правим...

Она каскал грао леном, и припрема се, наменила се на мидеру, испанла се. А мени мило: у реуу мене при-ветске, приваљаш мене, изгледа сам нуно лепих боја, као у реуу пауову: гледам ају, као невесту, лепо обучену, пинавише, заруменену од среће што већ једном одлази спо-јеу Димитрију. После је изиде као невесту скоро дове-дену, где испирах Димитрија, с'собој на аушан¹⁵ и гледа да њим с'пуно аубави. За овим је свазиш пред нече крај, с'енанша прата¹⁶, у алаји, где погледа своје славеј-ни-ленце, Димитриша, да јој дође, и да јој свије на мекон Ја-стугу, белој руци, дори до зору¹⁷...

Ја сам изгледа оно, а она ми приваљала!...

III

Зар што додеше скоро, скоро, пар што беше убав, узеше ми Димитрије у срце такој како неће да може да изагне из њега никак.

А, Бошше, пручах те, зам! си ми даја овалити мло-дос¹⁸ за Димитрија, зам! Кад салте прасобири, причула ми ништо у срце како сат. К'д се пасије, у тамнину ме слудице огреје!... Убав беше он, има и ја сам си била јако убава. Па моје убаво аали! А е'д ће он да дојде, по сат се обу-кујем, и све сам спрема огледало. Заради убавицу помене да ме пинају: Перушша-Марина; а носе по кратко, и по убаво: Ђул-Марија. А од кул, ружицу, има ли нигде у свет цвет поубав?...

А е'да више пред Митров дан, поче се свадба. По-мене гу у четиргад, како ни беше аде, и татко и на свек-вар ни.

Виснумо коњинше и родови да заповедају па киез'ч. Собрани се.

У једно пинаше замесине две теста, једно је моје, друго младожењино, и оба претиснуше огорике сав песнику, а туја кул су претиснули турине у моје дучах, у његово претити, притали једно за друго сав прити смилан копац.

Томенишејо стадоше да свиру оро, а ми се сви еа-тити и узнемо да се обрешемо оно пинаше. Играју и онеја две, што су замесиле теста; играју обе сав тестае руке и ч'е по ч'е поглајују чје ће си тесто попре кабардинше¹⁹. Јербо чје попре кабардинше, онај ће си је посрећан; а кому не кабардинше, по се отушати, он ће си је, никају, распу-штениш²⁰.

А, леоне, туго! У нас: нити кабардинше, нити се от-пуштати, а пинамо ми срце остину како лед...

А ја пак... море да се чудим што сам спрема тиј дан, мој киез'ч синца.

Синца сам, ете, били е'д да запоју трећи петли, како појдемо у дојеу у Турину ја, пана и брат ми ади-Сотир. Па како идемо кроз један голем члар, а оно трава, трава у пролет како ово Ду'оли. Па како носели смо једно пина-че нуноч'ко сав зелени поприку и бели ауш. Па како тој пиначе посетем бам ја. Посетем га чак до кузаниши потоц, па како туј венанам да гизам те свугиш пиначе на траку а узе, да проишљаш, да подизам пинарице, а тине пана заминула ми: „Марија, мори Марија, ерли оти на куле овој големо дрво, (ете, како пинаше дрво туј беше). Ја гу послуша, ерли оти: оно големо, зелено, мали се, а славеј — не си мом! да ги избриши, па поју, а тако појаше не бе' никад чула. Сви поју, а један узаша та вије како ку-

¹⁰ Јава. ¹¹ Љубомора. ¹² Туђанин. ¹³ Крила. ¹⁴ Цип.

¹⁵ Дугачка, алтатер халенце.

¹⁶ Пористе. ¹⁷ Некало, раскуштати.

каница. Мене ми за ње¹⁷ дојде мило, па како искам да га
оштин та да га од голем мило¹⁸ турим у науку. Таман
оружи руку, а он: ај! та у дуг, и вије све јасно и по-
јасно. К'да кидо што одлете, мене ме лабола у срце такој
нако да ми се ништо од пунак откиде, и узе у сав да
римам!¹⁹... Туј си ме нава разбуди — самуло се.

Кад каза на нину ми што сам синла, а њума мута,
мука, салте у лице билеје... Знајем како да беше јучерко
што збореше на онуја Таску Манину:

— Неће ми биле, мори Таске, добро. Поприка си је
аутина, дук мука, азиена трма једнола, славеј-ниле мушко
чедо... А, мори Таске, мори, стра' ме за онуј један ми гле-
дан, па Сотира, та маш се. Јербо ч'е по ч'е, па тике: бре
боли ме! овој, бре боли ме оној. Бог наша обрће
на добро, не на лошоти-
пу. Тој збореша узе по-
синку, па се надзеше па
њума како скривен ду-
пар на потрају, јербо
од голем стра' за чедо,
беше гу притуклако под
ложичку. —

А к'да се на клав²⁰
изграмо, жене си посе-
даше да ручију руч'и туј
па дугачке соаре, а ја
си пак руча сас девој-
чини у сарчану.

Јутре дан, у петан
боја. Младожења си ми
прати собаје: пенги-
ма²¹, сизадак, памију,
шамју за везување гла-
ву, кану, боју, тас, че-
паша, лив, сапун... Кеш-
не²² да је забрања да
прати сапун! Кешне!...
У вечер ми турају
боју, и поју:

Убана, добро девојко,
Не жалиш тита и вају!
Туја је кула, девојко,
Туја голема, девојко.*

Жене поју, а ја бо-
жон плачем и бришем
слузе сас језав. Адет
беше да се плаче, а мене
ми се ништо не плачење,
зар што сам изго била
под нинам, па ме мило
да вије једанут отидем при Димитрија...

Јутре дан, у суботу амам.

На амам отидом собаје. Тамо сварише, појале, ба-
нање, и прајше сас млада-невесту што прајше што ни
си адет баш; нине казу, ручаше пелеранје, па се винумо
дом'. А к'да дов' дозови од младожењу она. Жене и изја
ми једнаг отидоме при тога овна, па му ништо око рогови
узеше да загледају, пласну се у руке, худу се. Тине мајна
ми се зар соти та узе да жене бутка, да ги праји сас очи,
сас веће да куту... Кутају ништо од мене, познато, та ми
никамо дово дојде.

Што има?...!

Ручамо. Узеше да ми сизитав; ње ми сизету шивета.

„Ручала Мала сизаја
За пуна девет године,
А диваше га остала.
Сизаја си Мале говори:
Немој се, Мале, диваш,
Немој ме мене остави...“

Сизитав ме, сизитав и поју, а ја тике узе да плачем,
не да плачем, по да римам, и колмо споведу главу у руке,
попадне ми од главу дровен. Јербо како је која жена
дошла, такој ми турала на главу: чаране, пешкир, чевре...
Римам све павине: нини ме веома расплава, а после се

досекује бре за оној,
бре за оној.

Насам могла по-
лај²³ да плачем, ама кад
вије једанут почнем,
оно а' узем да се уте-
шим. Мрико, па тике и
девојчини, другарице ми
све та у римање²⁴.

— Што је па тој!
Зав' се млатите?! — Од
аутина!²⁵ римате, —
узе да зика онуј Таска
Манина.

— Жал су за валу,
Таске, — зика једна на-
ша комшинка, па и она
узе та се заплака. Мене
ми од овој још по жал
дојде, па си дори глас
пунти, како дете, а тике
татко та у собу... Огче
ми се пресекше слуге,
па како да несу ти нине!

Узе, па једнаг из-
лезе, Жене се ништо
погледаше.

Кад ме сизитав и
турине теж, млауби руку
па сви, па и па деца и
па Бемичевија.

Завед се оро три
пут, па седомо та руча-
мо. А после па оро, оро...
Сви три дана сасе како
анаме.

ИЗ СТАРОГ НИНА

Бре играше, бре ве-
селба дори до вечер, а
онаг ете ти ги сас дарови од младожењу: па деди чопа-
рубелни²⁶, па бабу селимја-антеријан²⁷, па шуру, бата-
Сотира ми китабаја за кратку антерију, па млада невесту од
чоку черес.

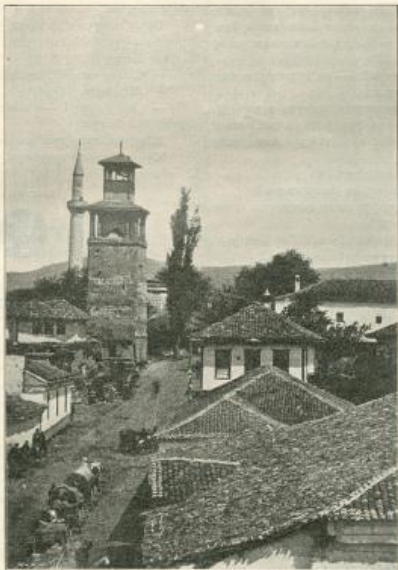
Черес је како даскурн, само су му поузадна рукави,
и треба да су пезми; а ове нију и па науке треба да
се му пезна шивета²⁸. Такој треба, ама овај си черес
беше — уз²⁹!

¹⁷ Дешам. ¹⁸ Јешам. ¹⁹ Бешам.

²⁰ Чока за рубе. ²¹ Сизаја антерија нина, па антерија.

²² Назовено сајсто аштом, па из средње сајстога пола нине
млати нина. ²³ Ђеи утриса.

¹⁷ Дешам. ¹⁸ Бешам, како треба.

Дуа. А ја к'д га видео дори се притресо од радос²⁹ за њега, тек си ми га пратија Димитрије. Седла!...

Глуцац и аптика, што доносило дарова, приуше се, с'га хамо да пратио и ми једно, друго, што смо спрајили, бочалаци на свекра, свекру, родоци, а тике тако ми потседа по мене никало странико: ја се од њихови очи утисах. На с'г излезе и ети да граби преко збор, чак до совалца врата.

Прву се, оми, граби на куле кућу, нитурн ас на чело, позива бастун³⁰ на горе, сунта веје на доле и ништо збори, нитурн му уста, мразуја Заш³¹ је дори до уни црвен како нацар, како зренца, како поприва. Улезе при нас у олају — сас цинце! а мене се тике згледаше. Погледа по сви редом, а ми очи та у зем' — како од мушу! Обрну се, излезе! Тринут доди при нас, и то све сас цинце, како ништо да ни каже, па не си каза ништо. Тринут ме мене наљу при њега на јонку. Њојем ништо да ме нита, на ич.

„Што ли је, туго, татку ми?³² — мислила сам, а нана се тике на туја Таску кротичко:

— Таске, мори! У адину мешину претурга се ништо...

— Може бит заради черке. Заш³¹ је на онака, адине?

— Неје. Запавља сам, Таске, ја овој при њега јонте од кавс'ч.

— Заш³¹ га не питаш, адине, што му је?

— У! Чуваја Бог! Како лу па да га питам?

— Чуваја Бог! Намењарка ли си на ацију или домањарка? Заш³¹ му се то'во бојаш?

— Како па да му се не бојим, Таске? Домањин је.

— Аво је домањин, он ти је тебе и другар...

— Колај ти је тебе да збораш к'д твој неје Нишлја.

— Аво је Нишлја неје звер. Твој ација Нишлја,

ама не те је ударија, а мене мој Лосковчанин јонте, што викнују адул, млада невесту. И кој зна, адине, да сам била зварана како ти, он би ме до с'г утепаја; ама ја...

А тике онаја мене абрајаше да миску што ми се татно седи, не се собравше оно стривна-Таску па викнују, смејајеи се:

— Заш³¹ те, мори Таске, удари? Паутиш ли?

— Да ме је млада невесту салте лошо погледаја, па бу да пантим, а нисмо ли пазар!

— Заш³¹ те, стривна-Таске, чича-Маве удари? — нитурн и девојкини, смеју се и бутују се око њума.

— Што му се неску стегне питаје, за тој.

— Какве питаје? па нитурн и бутују се.

Свасе питаје, па ги изнесе на свекру, а он: — „Заш³¹ су ти, ниса, овине?“ — „Па с'га неску Волаце та да се змрину, но је Буурдо дил.“ — „А зар питаје треба да се змрину не да се стигну?“ — па тике мени та позв лево уво — изас! Лезе к'д ми запоеја уво! Туго к'д запоеја! Ја мислехм дор сам жива еве ће си поје, то'во! Уво поје, ја ћутим, поје, поје, ћутим; а к'д се оно ућута, тике ја:

— „А, бре, Маве, заш³¹ ме удари?“ — „Па даја сам ти, ниса, лепшеи за убаве питаје.“ — „А заш³¹, бре, да ме удариш?“ А не ли сам те поспала да се пизнјеш? А не ли сам те алаше пчистила? А не ли сам ти помогла да се обучиш? А не ли сам ти кљу испекла? А не ли сам те испратила к'д си повеја? А не ли сам ти се на поје дил к'д си донела?“ Збори, збори, а он салте гледа, и како да се чуи. А над ја рек'о: — „Ауаија сам, па несам умејала убило да сварим питаје, па зар па тој да ме те нитурн? Ја ћу си идм у Господина (владику) да га питам:

па тој ли се удавају девојкини да ги мужи тепају за ништо?“ К'да ја овој рек'о: он си тике онушта мустаћи. Од онаг: нит³² ме мене он удари, нит³² па ја њему свари убаве питаје. Све ми малпе прста да изручаи, а нитурн неску ми водене салте на Волаце...

Замрачи се.

Оне жони и девојке што су око мене викају на мају ми:

Мори адине! Ајде пракајте дар. Што је тој, ово?³³

И Татко чу, па рече:

— Ви си играјте. Овој лу се ја брјатим.

Тике ете ти га глуцац та отукте:

— Што је тој, ација? Не ли ви је девојке стасало?

Куде су ги бочалаци? Камо ација, зми аманет? Ми си нитурн донесмо.

Татко та пушти да збори, да нитурн. Ђутелам слуша, стрела сас очи, еалка мустаћи. А к'да глуцац ућута, татко ми тике аманет:

— Сиктер сени³⁴! ама сана, домуз бре!³⁵

— Што, што, ација?

— Сиктер сени! — на вилу татко и поје на куде

глуца сас бастун.

А глуцац тике драг³⁶ за совалца врата. Побеже,

Ми се тике по кућу прибутамо, питајеи се што ли ће се наираја.

(НАСТАВЉА СЕ.)

Не пева лабуд...

е пева лабуд, кад му се крај ближи, —

То нико није чуо.

То ј' наша машта, што измислила сванте,

Па је ко уснуо.

Многица можда на крају свог века

Дође нешто жао:

Та ја сам свету имо доста рећи, —

Што нисам певao?

И песинку неком, што је пево много,

Исто буде жао:

Та на мом срцу јонте много лежи, —

Што све нисам дao?

И калех³⁷ тако изгубљене дане,

Жалост га очара,

Па на свом крају, као лека рани,

Ону бајку ствара.

Крајем фебруара 1901.

Давид

²⁹ Навија.

³² Одиш. ³³ Турена поева.

Необичан гост у Петрову дому

Причао ми је Дана Костић, да је негована жена нашла и запландасла се, кад су њих двоје први пут ушли у Петрову цркву у Риму. То је било, мислим, пре три године. Тада се онегид кад сам десетнае, дипломе јесесет јутра, такође са својом женом и такође први пут, ушао у исти величанствени храм. Био сам забуњен и убуњен и избуњен и хваљен ми се мисли прапо по мозгу, те ми је то сећање на Лазну господњу свишло тренутно, споредно, а ипак ме је оно навело, да свратим очи на своју жену. Она стојаше стиснутих уста, учучана погледа, и, учини ми се, да беше малко побледила. Па се приби ушме, узме ме под руку, и, након кратка колебања, поведе ме, — покретом и начиним, као да ћемо се пробавити кроз недику и описну лудску гомилу, или као да смо се упутили преко пространог и неосуђаног леда на воду! Тај неједнаки пораз осећања двоје Српкиња при „Ваведенију на храм“, допунује оно што и иначе спах зна, знаме, да се исто осећање изражава различито, према различитости темперамента.

Унутр смо се средином цркве, испод највећег свода; иђасмо брзим поразима, на ступиште пред гробницу светог Петра. Тада се уверисмо да је истинито оно што смо читали и од других чули, а то је, да не толико очи, на први мах, колико ноге, покажу необичне размере огромне зграде, јер од зидова до те светилне дужице је стотину и тридесет и пет метара. Гробница је велика јам, околовена ступицама и колонама од драгоценог мрамора, на коме дн и пој горн осмислени и ослеп позлаћених позиних капица. Доле се силан низ мраморне степеннице, које изакоје пред латине двери, на којима почињу мнш св. апостола. Над том светилом, у висини од сто педесет и три метра, добија чудно и препречувано Микеланџелово кубе, издане се равнава сучнава светлост. Од гробнице до прикљонне праја, до великог олтара, пређосмо још педесет и један метар, јер је дужина цркве стотину и осмислени и пет и по метара. Вратисмо се дужином разилом, на се поново упутисмо да главном олтару, северном страном. Није ми намери да описујем ту највећу и најлепшу цркву у хришћанству; знамо наше описа неких и у нашем језику, а ипак налазе се у списку „Božje“ (Guide). Нао двоје сразласмо по неколико минута у сеним неких капица, застајасмо испред тридесет неких олтара, четрдесет раскошних гробних споменика и небројених стубова, шпона, разних украса итд., на нам у томе протепоше пуна четири часа, као четири тренутака.

Застајни смо око знамените гробнице и у кој бар до стотину особа, неких у одрушеној молитви, неких у радозналном зазирању и нистању; у колонама, пред олтарима, око испосних гробова, око кипова и стубова налазасмо на гомиле, од којих би једна повећа могла дужином испунити богородицу саборну цркву, а ипак је свина просторија наследила споро пуста, што није никакво чудо кад се помисли, да у цркви светог Петра може стати стотину хиљада људи! Сем тога утиска, ја сам у исто време имао други, непријатан. Пред олтарима се слушаху тиге лигатуре (мале мисе), а турнети се нећиним мотуху, смејаху и гласно разговараху, списам као на каквој пијаци. Недалеко од апостолске гробнице различити су подизали или оправљали неку трибуну, шта ће, на се ту кутајло и докидајло као у на каквој градоштини; чак замотаху невог радника где на једне доске црпном пусти! Сем што се примаху службе боже, по не-

бројеним исповеданицима, које се ређају наоколо иза светог гроба, било је доста исповедника, разних народности; на свилој исповеданици ипак латински коме је језику намењена, напр. pro lingua Gallicae, Anglica, Germanica etc. Чисто ми би било кад нађох и на латине lingua Syriaca. Али та исповеданица беше празна! Чусмо међу путницима све јеврејске језице, од словенских: руски и чешки, али српскога ни једне речи. И бии ја рекох жени, да смо нас двоје, по свој прилици, у толикој гомили једини представници Српства.

Вратисмо се у стап, суетали и уморна мозга. Од латинске позладе до наше гостинице, требало нам је на колана пола часа. Беше прилики сунце, као у нас што може јуна месеца. Нао двоје изказасмо своје утиске, али нас је тиштала помиса, да већемо ни приближно моћи разгледати нитане поједино делове те невенчане збирке слику уметности и вештина, ремек-дела највећих тајцанских сликара, вајара и немара. Јер је свика повећа део огромне зграде посебна целина и свакоме би требало наменити бар по недељу дана, а не смеју једни део времена од недеља дана!... Утврдисмо распоред, како ћемо обилазити „три Рима“: дрени, средњевековни и нови. Јутро наменисмо хришћанским споменцима.

И тако, три четири јутра беси међу ранијим походницима Петрове пасице.

Помоћу добре свитке Guide Lescher прегледање је ишло успешно.

Једнога вечера, повећа се кором, мимоласно велику гомилу поклоница (посетрица) у мађарској ношњи. То није било ништа необично, јер будић „света година“), поклоници слику мађарја беху загушили Рим; али видош српска пуста и упредне брове, чинило нам се, да осећамо дах замицаја! Сутрадан затисмо те суседе пред једим олтаром с леве стране; беше их до хиљаду, већином женскица; након светилне проповедање им: нагледамо да је доста жустр говорник, али нам се чинило, да није могао много потрети своје стадо! Пред дајам олтаром, мања гомил угарских Немаца певаше неку црквену песму материнским језиком; певашу складно, али без осећања. После њих, највишом на пове гомиле Немаца горноугарских, донаугарских, тиролских и тиролских Талијаца; свина је покрајина била представљена оловјено. Неки слушаху проповед, неки мису, други певашу, трећи калечу у „благословљу.“ Око свете гробнице беше их тушта и тма. На десној страни, готово пред сваким олтаром, такође беху закречене препрате гомиле. Беше докле звеста налога, и ако је средина цркве била пуста. Кад се суслобисмо с једним од многобројних самјетрица (дрвеница), ја га одговори, а он ми објасни да су то „дисегригација“ аустријски, баварски, сасонски, пртемербени и мађарски, које ће напс све скупа сутрадан примити у засекци, те се етога данас припремају у побојним невољницама, како ће се одстојати „дисегригација“ светог оца.

Поткоје није било могуће тога јутра посматрати иконе и кипове на већини олтара, реинисмо се, да застајемо поред гомила, да гледамо типове и ношње и да слушамо говор. Тако мимоласно неколико олтара и капица с десне стране. Од прилике, на средини тога праја, пред оделом неспн, ограђеним колонадама, кроз лотмулу грају одједн од гласова и жарока, допреше ми до ушнују три речи, које потресосе сваку жилицу у мени, које учинише да ми срце аленете, да ми крп појуря у главу!... Застадох... Побо-

*) О Светог Годисни имају да пише у 7. и 8. броју Нове Искре прошлог године.

ах се да писам јирта халуцинације!... Али не, млад, зов-
нак глас, понови исте речи српски:

— Јест, браћо моја!...

Окретох се жени и узбуђено шептах је:

— Чујеш ли ти то?

неколики!.. Најосмо невога чара у томе, да слушамо речи
материнскога језика, а да не видимо ни говорника ни слу-
шаоце!.. Видех на жени да се разлижегла, као год да се
ненадно, сасвим неочекивано, сукобила са неким милим спо-
јам? Па прошапта:

ПРЕДСТАВНИЦИ СРПСКОГ

— Шта? рече она, окренув главу к мени, јер дотле
посматраше нешто на другој страни.

Крочисмо неколико пута ка прегради и устависмо се
дирути, угодно, живо дирути! Та, милозвучна српска
реч роморила је у прегратку величанственога храма речи,
умљате, скромне, садне у простоти својој, речи које го-
вораху о Богу, о души, о лепоти вере, о нашим потребама чо-

— Буњевци!... Наши Буњевци... О, Боже!

Ујосмо и видесмо призор подрукцији од осталих!

Франевац, млад као капаз, личан као капаз празног
пленић, стао на највиши степен и пратећи речи необи-
чно живом гестикацијом, грма, умљала се, моли, интри-
гомише, пита, одговара, саветује... — речи теку као
бујица:

— Јест, браћо моја, и ако смо правоверни, ипак смо грешници и непокорници и небрижана срца, па што изже апостол!... Кајмо се, браћо и дице моја, покајмо се у души срца, да будемо достојни великога, неспорнога догађаја, који очекујемо, који ће нас сутраоблаковати, усери-

Стоји мноштво разболело

Благом рјечу.....

„Разболена“, стасити Суботичани, са чизама до колена, у плавим свитким хаљинама, већином брижати и дугих власи „Разболена“, једре и чедне Буњевке, бујне косе,

ОДА ИЗ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.

жити, просвјетланти и окрпнати за све дане живота нашега, — сутра, кад ћемо имати незаслужену сраћу, да лице у лице, очи у очи, гледамо намесника Исукрстова, онога који на овоме свјету важе и држи, онога који....

А „лица његова“ није да стоје сипушена и напњена, него мало која очи да исуз засуше! Стоје онако као што је дивно некик рекао:

дугих тринајца, у црвеним сунђама и алатом опточеним грудњацима! Стоје обавица људи, обавица љенске, понизни и ситни, пути мира* и обдарени азраљем душевним и телесним.

Наша постарија, вљонула па кљуна у позадини, че се видело да је замршљена и „истрешена“ (расејана). Моја се жена прегура кроз голулу и седе до ње. Завршине раз-

говор, суседски, готове сестрински разговор о дому, о деци, о деци, о путовању, о чудесима бојним и лудским у латинском пешном граду!

Ја сам то слушао са милошћу, од њиховог сам ретко над читао леву причу или песму! И кад већ изађосмо, не замишљашу душу ремек-делима уметности, као што смо других јутара чинили, ми смо ипак мислили надржи и недоумљиви!..

Ето, то беше тај „необични гост“ у кући светог Петра. Не беше то какав живи, телесни створ, каква обично замислимо кад је реч о госту; беше истина жив, али припад и невидљив, — беше ериком језик, који ретко кад, може бити и у сто година приједом, не одјекује под својим величанственом Петрова дома!

С. МАТАЈА

Акварели

XIV

ОФЕЛИЈА

писаног ружичног неба блесну вечерња звезда;

Јетакљу напукло звоно са трошине црне звони,
И звук се у небо губи, а ветар струји благо,
Понија травину неку и мрак пред собом тоне!
И дуч засветли погледе с прозора набине мале,
Нија се двоноги месец и јасне звезде се пале!

А кроз равнице плодне суморна река зучи:
Вечита очивја песма... Уморни таласи плачу,
И треса потпуге главе боно, жалосно шуми,
Све дриће под страним дахом. И с плањском при-
сав се зачу
И смећ грохотни алтис... Дворноги месец броди,
А ртња, несрећна дева плава на бистрој води.

XV

Н О Ћ

Пуста и глуха тина, нигде да звезда блесне,
Са белом печал и једи на црну земљу пали;
Пилли под њима земља и мрачној високој небу
На тешку судбу своју боним се гласом жалн,
А небо заплаче с ноче и суза покоја ване,
И са громовним треском муња натрена палане.

А Ноћ на црном коњу језди кроз пуста поля,
Облаци ко мрачна круна над старом славом твоје,
Ветир на селих палца тајанствен шум ритмоси,
И сетна чује се песма, — то бака мргодна поје,
Хитајућ дому својем на ирском салу се наха,
Пол њом се границе криш, и песма губи се тина.

Д. Ј. ДАМИТИЈЕВИЧ.

† Др. Светозар Милетић

(УСПОМЕНЕ И РЕФЛЕКСИЈЕ О ЊЕГОВОМ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Проф. Г. Гершић —

Погибе необични, редан јунак на политички-друственим разбојштину, надахнућу већ дано ривен дан — умро је Светозар Милетић. Саустида су мртво тело његово у гроб, и пана, сингонима и виемејима, који смо га физички надахнели, остаје сад само то, да за њим туђујемо, да се успоменом његовом жалимо и, што је најглавније, да сведемо биласе његова живота и рада, да покажемо пољно смо разумали идеје и тешке његове, болно умисмо да оцењимо труде његове и резултате рада његова и какву мислимо поцрсти поуку из свега делана његова. У младости својој, пре тридесет и пет година, ја сам као политички почетник имао част и срећу вршити службу кривнога агента у Милетића, као политичкога неча и команданта; под њим сам почео срцидати политичку обуку; ја сам био и остео један од оних, који су мислили на његове политичке школе. Као такан ја сам био дужан признати се поцрћена ми задатка, да за овај часопис напием Милетићев некролог, ма да сам добро знао и осећао сау пољноу тешкоћу и делатност тога задатка. Своим некролом, који је lege artis написан, треба пре свега да отпочне с изразима туге и жалости за покојником о коме је говор; то је сасвим природно и логички основано. Ја сам досад већ више пута драго надробне беседе и писао некрологе и мени је добро познат цео фонд израза и фраза, којима изобилаује наш језик у таквим жалосним приликама, али ено сад, кад бих хтео да дам што јачег и потпунијег израза својој и општој народној тузи и жалости за Милетићем, ја не могу да нађем прикладну реч ни израду, која томе одговара; сви већ употребљени и познати изрази, све најодбрањивије и најпунчије реченице, којима се туга изразује, сва та некролошкија израдеолитија — све ми то изгледа слабо, бледо, оскудно, све је то већ употребљено, истроено, истрошено на ситије, другогласно величине, па зар то сад само теб да се подгрена, да се понавља, кад пана овалити Милетића? Помислимо само, колико је већ пута поводом смрти разних миња или више истакнутих личности цитирао овај познати, немога zgodан стих: „Нани дана све су бледи, а јунаци све су ређи“, а ако имао, да је тај стих баш сад био на месту, кад је реч о Милетићу. Ту би сад изашло да је јави Сима Сарајлија, па да смисли и окује неке особите, громовите, јединствене речи и изразе; а за мене у овој прилици остаје само оно што песник рече:

Овака туга ти се већ досе
Овака болн мисају рече...

Има већ скоро две деценије, кад је Милетић синао са јавне позорнице, изао је политички преминуо, али је ипак још живео, дисао у средини народа, стајао је у кућу, у дну јавне друштвене позорнице као нека особито драгоцена декорација, као символ једне прошле знамените епохе, као нека освештани реликвија на милоуел дана. На-
ција, као и поједини човек, криве од себе саме мисао о оцаваку својом, о непапапапапа губицима својим; докле је народ још знао, да је Милетић лоп, да још дане, осећа и премисла, дога је он још криво од себе мисао о големом губитку својом, гасдео је еволуиону сенку свога негдашњег ноћа и апостола очекујући зар да ће можда још једном ми да часак сенути варица негда снажнога духа његова, да ће чути још воју реч његову... Али у животу

има повратка, суморан старац не доби нише никак мушке славе. Сад је све то савишено и кад је кроз народ одзвучуо глас, сад је Милетић умро, онда је у души народној блато андуштала најпосељанија жига, онда га је на мах свом силној обузела тежак и суморан мисао, да је с Милетићем саиша у гроб не само једна знатна индивидуа, него цела једна знања и светага епоха у животу народном. Особена снага Милетићеве личности, поред осталог, била је баш погледито у томе, што је он био једин од оних у историји социјалног развоја и људске мисли тако ретко посејаних, особено конотруслих, типова, који представљају „архитип“ (као што Дренер каже) или амблему делова једног

намена, цели једне политичко-националне групе у извесном одсеку њенога живота и покрета; у његовом су се нераном систему најјаче рефлектовале тежње и мисли, које кретаху његовом епохом; оне су проишле кроз призму његовога јаког и великог ума, добиле у њему свој пречишћен, дестилисан израз, кристалисале се у прецизно обележене облике — и Милетић је постао судбом одређених постојања, апостола и — мученика њихов. У последње време младосме нише пута немалог повода да с уздахом кажемо како „стара гарда изумири“, а сад, кад је умро Милетић, сад се срушило постојање њен, сад је легло у гроб највећи и последњи типски представник и Spiritus rector њен, који као умни и морални горостае бива високо израсло изнад никомега свога те стајао као на далеко видљиво обележје, као бузи светлања својега доба.

А сад шта да кажемо о животу и раду Милетићеву? О њему се не може писати једна обична биографија, него историјска студија. Дренер је казао да је живот индивидуе минијатура или модел живота нације*, на даље каже: „по је год изучавао живину и интелектуалну историју индивидуалног човека, признаће како је њом за дивно чудно обележена социјална историја“; ма да је та теза његова још једнако предмет спора у социјологији и ма да се она мучно може потпуно одржати у оном смислу, у коме је он разумео, ипак је несумњиво, да та Дренерова поставка стоји, кад је реч о индивидуалној историји и раду једнога од виших индивидуалних типова, у које спада Милетић, у коме се, као што мало час рекох, облика одличавао живот целог народа. Ко, дакле, хоће да оцрта и карактеристичне живот и рад тога човека, тај управо има задатак, да прогута и пређе целу политичко-друштвену историју пре-

васавеснога Српства, на донекле и делова Српства, кроз скоро пуних четрдесет година. А кад тако стоји ствар, онда ја, разумем се, не могу ни помислити на то, да за овако кратко време, које ми је на располагању, притиснуто још свезим утиском тешкога народног губитка, напишем једну ширину студију о Милетићеву животу и раду. Простран историјски материјал, који обухвата толике разне моменте, толики нивајања, таката, прилика и неприлика, оштрих предимно као брзо, које ја не могу овако на брзу руку прегледати ма колико машао свога нећ прилично постојалог списатељског перама. Но осим недостатка потребнога времена и сталоженог располажења за сбирание и сређивање факата, за једну брањаво израћу студију са потребним изворитом и подесним расположном материјалом, има да ме овде још једна тешкоћа; она се састоји у оном, може се казати, дуализму у Милетићеву природи и у његовом раду, јер је он био и једне стране дубок мислилац, који је имао таланта и склоности да у философској осами проучава и третира социјално-научне проблеме, а с друге је стране био у исто време активан политичар, који је славио у арени и првог дневног политичког живота и покрета као борац и агитатор у јавном, најближе-пистијем смислу те речи. И

те се две стране његова биле и његова рада упуле у предзнају неиставно једна у другу тако, да их је тешко или управо немогуће одвојити и засебно третирати. Не може се говорити о Милетићу као публицистичком писцу, дакле класичнику, а да се не додирне, и то потпуно не додирне, његов тако огроман и замалан практична политички рад; као што с друге стране опет не можемо говорити о њему као полити-

МИЛАНКА.

чком апостола и борбу а да у исто време не истакнемо његов велики литерарни публицистички талент и његову солидну научну спрему, према чему он није спадао међу правично рутинизираних политичаре обичнога калibra а тако исто није био само теж нерпран и извешан писца новинарских чланака, који се ради и само читају и подмирују дневну потребу публике и момента, али силажу у лику умно робу која се нагом осмисла на таквом напавиричном живину и остаје на довршених предмета и питања не удајеца у темелителски претресане његово. Према томе допшту у Милетићеву природи одоста је тешко говорити о његовом животу и раду у једном чисто и строго литерарном часопису, јер је, као што рекох, просто немогуће изабети,

да тај говор да не буде непрестано проткан политичком сарказмом и политичким рефлексима.

Према свему, што сам навео, мислим, да ће бити јасно, да онај мој покушај о Милетићу може бити само једна летимичко непаравијана слика, једна ниска испрекидана одломака, успомена и црта без икакве претензије на титулу једине или више изражене и заскрислене историјске слике или студије. А поред тога мислим да ће читатељи ако не оспаравати а оно бар разумети и извинити, што кроз мирне, скромне, појетским духом замислише ствари овога ценовога часописа са тако пријатно забавношћу садржајном мора бар тргнути да провере темни замах на њиха убуриране, интерне и сумпорите политичке атмосфере, у којој се Милетић претио.

После овога мало похукога увода, на који ме је нагнала сама деликатна природа мога задатка, да сад е пијететом приђем познату јединици црта и одломка из живота и рада великога појетика. Јавот Сетосара Милетића отпочиње у младости типичној у сиромашној кући једнога сеоског аријатиза у најјачаном пољу Моморину; он је нишао из средине самога народа и већ у самој својој конституцији донео са собом на свет клице и црте јуначкога и бистрога соја најјачијег. Нада ми оде на памћу, како сам некад у младости чуо једну песму, коју је, како причаху, певао најбољи, стојећи пред српским загором код Моморина у пољу на вртлој стражи према Варадину, где је био командант Храброски; гледајући према месечини у недрју мајској ноћи, где се у даљини блиску тамни бедеми парадикса, он је певао:

Чуј море Храброски
Варадин ће промасти,
Ал' Моморин град — ниска на ниса!

Колико беше јуначкога поуздања у тој поими, толико је у њој, може се казати, било и неке неосвеште слутње, да ће обзда то најјачије сеце у спомену потицхих нараштаја преживети горди Варадин, јер је досица Варадин већ и данас у велико изгубио своје негдашње значење, пошто се зна да тврђаве у модерној појми веома мало значе према ономе, што су некад значиле; али „Моморин град“ тај не пренада, тај се спомиње и живи, јер је родно једнога Милетића! — Ваља поменути Милетићево школовање у Покуњу непосредно пред 1848. годину, куда је по свршеном шестом разреду у новосадекој гимназији отпочио да слуша „описовању“ како се онда звао осми и осми разред. Тада је у Покуњу било велико коло српских љака и они скуповише јачно друштво „Слободу“ и ту прво отпочиње Милетићева јавна каријера, пошто се ту већ изстакло међу својим друговима као првак и као — песник. Покуњско младинско друштво назало је 1847. покуњу „Славијину“ и највеће песме у њој беху Милетићеве. Као многи други знаменити радници на политички-друштвеним пољу и Милетић је, дакле, у своме умном развијању отпочио са директним ананос младинског идеализма; али кроз ту његову линију већ провела основна топ, основна црта његове природе, јер се он у својим песмама не заноси и не одушевљава левим довољаном очима и нити стаом, него је његова појезина често патриотска са политичком тенденцијом. Али већ само то, што је потовио публициста и поетички отпочио свој јавни рад у неосвеште мизанима, указује на једну карактеристичну црту оних индивидуалних типова, којима је намењено да буду носиоци и стегоноше једне идеје, да се за њу одушеве и заложу, да па њу погину? тавни ауди, поред јакога и бистрога ума, поред гводење воље и снажна карактера, морају имати и

добра дола осећајнога ананос, неку прету фанатизма, којим се разликују од хладних реалних политичара и трезвених драматичара од ананоса. То је она црта, која нам у невољној тиштини тихих људи објашњава оно, што се многим и у Милетићевом темпераменту није допало, а то је одсуство своглашћеног практичног, хладног одмеравања, виланса раздржљивости, диктаторских набојности, непријатности да компромисе и обавре опортунитета.

Код реалних политичара и драматичара од процесје мора бити извесно гиниште прилагођавања и довијања, мора бити политичке стратегије и тактике, у њиховом решењу поред оних познатих речи „стићи и на страним месту постојати“ ваља мора у средину да се уметне и она агонда речца „уتهي“, али код бораца и апостола Милетићева калибра те речи нема, она отпада.

Школовање Милетићево у Покуњу ваљно је још нарочито и по томе, што је он ту положио умни темел своје начину мишљења и осећања под претеклом утицаја јем чувенога словачкога патриота и књижевника Лудовита Штурга; толико праци високо образована духа Штургова и његови поље прво су извели и развили умне и осећајне клице, који су се тек буљале у богато одраслој и примљивој средини младото деића. Утицај Штургов имао је без сумње преусуднога значења за првца Милетићева образована и пототого рада; то ми је Милетић, сам нише нута капицао.

(НАСТАВЉА СЕ)

Лептир

Ле лептир, душо мила,
Где нади на цвет;
Жеља га је свет узглад
Да узима свет.

Онио се на носеће,
Лаким диже лет;
На се свет изглад прве
Да узима свет.

Он борави срећно доба,
Не зна шта је сет;
С света на свет све до гроба
Да узима свет.

Хаже, ја ћу лептир мила,
А ти буди свет!
Зашто не би узинали,
И ми овај свет? —

У ту моћнога гласи,
То ми неје мило,
Јер ако просветити
До гроба узглад:
Одичу директ
Самостаните,
И ако притрпим
Све у једну свету,
Љубите ми марно
Прегрнути се боју,
Збој Јован
о Милетићу
М. Костић В. Костић
Васе Савић
о Св. Милетићу,
и др. Милош
Савић.

Скопје 27. маја 1883. г.
Милетићу, Скопје, у Ј. Бранковићу
издавају Милетићу, Еп. 88. стр. 283.
Тријумф говори о Милетићу, као о своме појетнику (ако је то он).

На Дрини

У. П.

Милош прође већ, а ја још бдућим, јадан, крој
неке обале. Месец је одавно зашлео за Велико-
звоничке крстове, и сад се само по мало, у јулској ноћи,
располажује куће на противној страни. Дрина, брава и шума
као и увек, журно носи Сави све благе своје.

Већ неволно дана бдућим овако, желећи да је за не-
што запитам, желећи да од не нешто дознам. Већ неко-
лико дана, неки унутарњи глас у мени пита је о многим
чему што би моја душа тако хтела да зна. Па и сад ја
чујем питања која долазе до мојих усана:

— О лепа, свежа реко ерпка, реци ми шта носим?
Шта си видела? Шта ли си чула? Реци, о мила реко! Јесу
ли тузине висти које носим или несале? Реци ми, реци
Дрино! Јеси ли уздах конач чула, плач, може бити, али и
кри шидела? Реци! — Јеси ли онако надглед, у мирној јул-
ској ноћи, видела лице плавно које је дошло, тузило, да ти
се, далеко од јуловског она, далеко од јуловског ука, у твој
својој најдаљ? Јеси ли чула надглед невољно кину тузину?
Јеси ли видела надглед чисту, искрену сузу? Јеси ли при-
мала, Дрино, да је и далеко носим? О клан ми! нажи! ти
горда реко српска!... Не бој се ли твоје моје! Не бој се
ти суза мојих ни тешиког плача мога. Ни уздаха се мога
ти не бој, Дрино! Уздаха чути нећеш, суза на тебе кинути
неће, а срце ће ми бож сапатити. О реци, реци, Дрино!

Много сам пута до сад оваке чуо речи, ах! никад
успале моје не пређоше оне. А сад, у тихој ноћи, пона-
лајућу још једном исто, осетих да речох, што досад нисам
могао. И где! таласић један мали ка мени право иде, и'о
да ће он ми казати' што питах Дрину сад. Још мало, још
мало само, и ти ћеш битио бит', и моћи ћеш ми казати' све,
таласе мали мој! Ах! једног сећем се, где за њим брзо
хита и, над га стиже, чух:

— Ти не знаш ништа, мали, од евога памћим само.
Један иск није ништа, ти би му мало казати знао. Пусте
старијег за то, старији казати' зна:

— Одавно памћим, синко, одавно одле сам ја. И тебе
познајем добро, знао сам шта хоћеш, све. Упамти, дакле,
добро: све ћу ти рећи сад. Видео сам и светле дане и срећу
премеса свог, ах! дивно је, врло дивно било то: да немам
памћење добро, да памћим колкози ми, већ бих одавно за-
боравио. Од тога доба да туђу само знам. Вид'о сам и беле
и јаде тешико, и увек само то. На моје обале ове, уздах
паће, сузе и горки плач и туга једно да другим стижу.
Гледао сам и гледам горку туђу: грехове ваше, отада ка-
лани, додова и прадедока. Сви су грешили, а и ви грешите.
— Али, да те тиме не мучим дасе. Да ти кажем шта ви-
дим сад.

Овуда, овим обалама мојим, куда се већ тако дуго
чују само уздах, онуда ће у скоро песма се научити. И
престаје туга и престаје јад: и нова радост, које већ
одавно нема, ни дасе ни лези, повратиће се. Уместо овог
очјаја, који толико премеса гледам, на мојим ће се оба-
лама песма песма записати. Силна ће песма бити то, јер
ће она невати многовековне грехе, јер ће је невати народ
много. Тада ћу онек видети оно што сам само у прво време
видео: само једног човека колкози чин.

Не питај кад ће бити, није хоћеш ли ти видети!
Шта ти је до тога стало када ти кажем да ћу ја скоро,
прво своје видети.

Висте ништа нема! Месец све ишче пада. Зора по-
чиње већ. Дрина силно шуми, и далеко, далеко носи сву
силу своју и о нома таласе маје. О абагом српска реко!...
До овог виђења Дрино! у оном срећном часу када се
захори песма!

М. Богдан.

Милдрат Растић.

Материјска љубав

У ЖИВОТИЊА

баци су разни у којима се љубав јапа.
Она је негде негде, негде примамљива, негде
ушвишена. Материјска је љубав све троје у један
мах: примамљива, нежна, ушвишена. Она истини
вреди пиroom за цело животињски свет. У овим
свученим створенима, за која многи тврде да не-
мају свести, купа топло срце материјско. Код њих је св
живот посвећен материјству; код многих се посвећен дах
непушта са посвећеним пламичком материјског љубави, са
завршеним посвеће материјске дукости. Навешту само
неколико примера. Има их и сунине. Нећемо њих у свитке
животињске; није нам ни потребно код толиких, крупни-
јих познајника: у пољу, у шуми, на путу па и у самом
зворити.

Шума е пролећа оживи. Из зелена љубна, на круне
брснате дрвећа заблија живот, развене се песма. Све је то
одес љубави.

И поље има своје делоте. Њиме се игра гледиш
клице, шарени летити: он заигра у сваки цвет, да се на-
сине овака, да се надише мириса. Нагледа као да за то зна
и дини. Преме који тако мисле. Сврха његова живота није
нешта дукости, нешто нешто нешто. Крајња му је мета
обесбечење подматка. Ту најшвишенију дукост маја
прин, рекао бих, са правим материјским осећањем. Сило
своје јаје дочепа неким триптивом крила, силно јаје при-
тисне својим крилима, глас га, што рекао један француски
природњак, као да зна да ни је то и при и посвећен ма-
теријски заглав. У ово време невољно материју замењује
аблаз, сега, на ало се све реба и крапа туга. Материј-
ство је само по себи брнга, аблаз, а са невољном те дук-
ности код дукостица наступа сега — предзнак скоре смрти.
Оне утину по подлагају јаја, оне својим животом непу-
лају живот свога подматка. Мати омире да лепа оживе.
Она неће дочекати да види своје веселе малпаше кад по-
дете назимати толики својце. Ази да ону сврчачу поста-
раза са сама природа, сврчачица ни богату гоубу у кру-
ницама мириса и шарена цвећа!

У испулавају материјске дукости многе дукостице
показују доста обзирности. Неке спајају растопа дини
у трубу, у коју показу своја јаја чувајући их тако од
студи и плаге. Она труба је пратријска материјска која
много личи на паучину или на свалу. Друге убајују дини
и у лаборе узлазу јаја, неке у укуватице биљне коре
ида. Она материјска болелост је разумљива. Зинска студи
десеткује јаја. Да би их што боље сачувале, мајке
сваког јаја у гонилине. Улажују их парочитом материјом

коју дуче у своје организаму. Најзад овог их поврљају мена, свитом мазама које испушта са свога тела. Тај адидар матери није нише ни потребан, јер ће она убрзо и угинути, поравати спојом старошћу толико заловили, којима је била несла принах дана своје младости. Умаха-нуће само још неколико пута својим малксалим пралина; то ће њеним малишанима бити последња мајчина млосташа, последње збогом, последња мајчина благослов.

Тачно исто, ако не и више, брину се о своје потомству и многе бубе. Оне узлажу своја јаја у биље или у животине тако, да ларве имају у обилу хране чим се изведу. Само један пример из ове групе. Буба је осредње величине. Крају су јој промарица перастици мрљама. У доба кад нас највише интересује, оне бубе живе у друштву, или се бар моментално испуштају ради једног нахитног, наједничког посла. Кад паду деш каине омишље животиње, подлаже се вода и и почну га укупавати у земљу. Посао је тежал али иде прилично брзо. Посае неколико часова деш је неколико сантиметара у земљи. Тада женне узлажу своја јаја у овај деш. Не остављају га са јајима на површини се тога, што би и деш и јаја првом приликом појела наква грабљиваца.

Због ове особине буба се зове збробар. Име није дешо али сасвим прикладно.

Овај тежики и шапорици рад диктовала је материнска љубав, неодваљна брига да се своје подмлатку обезбеди остванак. И ове мајке посае извршене дужности мирно умиру.

Ако је деш случајно био на камену или на тврдој земљи, збробар би га уздруженом снагом одводи на меку и бухалу земљу. Само једну напомену на овом месту. Неки тврде да они све оно чине споразумно, други долажу да то бива напосири, али и једни и други морају признати, да тиме збробари неопходно долажу своје родитељско старање.

Паук је проздрављив; он је непомирљиви непријатељ слабости. У његову свирепу срцу нахои се и кутак пун родитељске нежности. Својо нема опасности пред којом би мати отаца, кад су јој у питању младици. Bonnet је својим огледама нарочито истакло ову лепу особину у паукова.

Женка носи собом сва јаја у нарочитој врећици прилепљеној на тело. Заједно са том врећицом, баци је Bonnet у заседу мраморне медаде. Његова ларва је прави разбојник; она чека и бије на наседе. У песку ископа руну и на два нежно заведи заглавље се она у песак. Чим нађе на њу мина буба, засица је песком док је не свати на дно, док је не ухвати. Ретко се која измани. На овшко погубно место Bonnet је бацио паукову жену. Она журно измича, али несрећом, грабљива ларва дохвати на песу е јајима, дешак попусти и песа остаде у јаму. Опасност беше велика, али ни тада мајка не изненири своју дужност. Кесина беше на њу склан магнет. Она се врати у јаму. Bonnet је говнаше, али она остаде при својој, воља да се и сама сакхрани на месту погубице својих минах и других!

Кад се младици изведу мајка их носи на себа. Удари ли се притигом по нога, младици се разбегну, она се умири, али се не одмиче од своје расипане дечице. Устумари се тамо амо, као да би их хтела што пре прикупити. Она дупка заједница расура се тек онда, кад младицима више није потребна нега материна.

Ни пужева нису небрине према своје потомству. И међу њима има примера пред којима се стаје. Један морски пуж приноси своја јаја на камену суво дрвце и чузе га собом док се младици не изведу.

Међу рибама је познат наш грегорац који гради у води гнездо за своје младице. Она ситна рибца редком срчаномшћу брани своје гнездо. Да не понављам оно што је познато. У богатом свету рибама има још интересних примера.

Ажула је гусар. Опасна је човеку, опасна је својо свима морским животињама. Са незгодно свирепомшћу, чудновата је противност љубав материнска. Свога младица родитељи дуге воде за собом. Хране га и учу дову. При најмањој опасности узимају га у своја пространа уста и ту га чувају док опасност не мине.

Друга једна морска риба понавља у нежности и достопашности. Да се младици што брже изведу треба да је икра на површини, али да је вода не дохвати. Ради тога родитељи дувају под икру надух из уста. Он се куши у крупне мехурице, који се плву један уз други. Како је надух лаки од воде, то он собом подиже и врати над воду. Кад они мехурици попрскају рибе поново предузимају посао. Пази се да се свака штета за времена поправа, е тога родитељи не остављају ово мало место док се младици не равнају.

Направићемо овде спок и ако га у природи нема. Ни кад каба ни код корвача нису савири утрпали родитељске осећаја. Много би било да и за то назовиш потресе. Прећи ћу ћутом е тичи јер сам на другом месту о томе говорио. Напомињем само да би ласта и рода могле послужити као пример материнске љубави и за многе свирепије животиње. То вреди скоро и за све неважне. Кадгод је реч о птицама ја не узим обичај савуја. Он испева што му треба. Песмом осваја драгу, песмом изводи младице, песмом их јавоту учи, јер је њихов аниот песма. Без љубави, без осећања има ли песме?

Пољмо даде, Гламома тело китово од 150.000 кгр. цело затренири при опасности њихова младица. Реутиги наводи да је кит раздримо барку на којој му беше заробљено љубимце. Мати се брине о младицу пуње четири године по његову рађању. Ако му је тежино пливати, она плива пред њим и равија морске таласе; ако је уморено носи га на леђима. Menard наводи како мати у опасности узима младицу под надухо и бежи. Ако га не може спасти, онда она иде напред, дочекује уздице њему немовне и гине не остављајући га. У опасним случајевима прима борбу са сваки противником.

Домаћи миш је немала животиња. То се већ не може рећи за његова рибца, за позног миша. Он је најситнији међу мишевима. Кад се већ падају младицима, родитељи поплету од животног лишћа гнездо на житним струковима. Сачице је птичјево гнездо. Постављено је меком трапом, пшеничним, тошним материјама. Пороцида је богата бројем чланова. О његовој сигурности стара се мати. Циком објављује снажу опасност. Младици то разумују; свици се ухвати матери за дојну, те она тако изтоварена бежи

из гнезда. На исти се начин и гнезду врађају. Ако случајно изгуби ког младунца, врађа се да га пиће. Појединце преноси и устима.

* * *

Лавица је неона мати, али страховити чувар свога подматка. Она само за младунце живи. Тада врло мало спава. Ко год се лежишту примаче — пронао је, нигде смрт није тако бавио као ту. Материнска брига и страх чине да спиреност ове кривоноге животиње достигне свој врхунац. Када младунци поодрасту, води их сабом да их отац лопу обучи. Ова их храни, бирајући им најбоље комадиће. Понекад он лавица играју с мајком као мачка с мачићима.

Многи природњаци поврчу даву нежност родитељску. Оитују га чак да и своје младунце једе, али га многи и брине. Научава вероватно има као и у људском друштву. Утврђено је да он младунце лопу обучава. Треба ли храни за цео породицу, негова је брига да је набади. Породица га очекује на годном месту док он лопи. Са во-

чета, Госпођа их све превесе у кућу на топло лежиште. Мачка беге немома лопца. Тек додије примачине да их она не доји. На своје велико изненађење најбоље да јој је нестало млека. То беше једини разлог зашто је она наметла животиња, ова брискава мати предала своје несташне мачиће нези својих господара.

Материнску нежност мачка показује као и помајка. Она често одоји и одгаја и туђе мачиће! Наоде се при, мери да је мачка нешто чувала чак и младе неперичице!

Шта би се тек могло навести да интелигентна ива? Непобијна је истина да је једна лежња мајка пропутвала 160 километара само да пренесе своје младунце кући господаревој. На том дугом путу морала је четири пута прелинати широку Рајну.

* * *

Да заврши с мајмунима. Мајмунице су нежне мајке до самоодрањања. Оне лажљиво гаје своје младунце: бишу их, кунују их, носују их у шарују често притискујући их од мекше на своја прса.

Губиоци живе у друштву. Када их лопци гове остављају равна друга, али мајна неће никад оставити равнао младунце. Она заједно с њиме гине, ако га не може снасти.

Позната је она истина да је мајна стала пред пушчану цев, само да спасе своје младунце.

Још један случај. У њему је толико материнске нежности, толико интелигенције, да се мора примити са

Ж. АДУЉЕВИЋ.

УЛИЦА У БЕЉИНИ.

Тигар и тигрица слични су лаву и лавици; и исте оштрабје, исте добре стране.

Капетан Wilmson беше убио у Иајдија два тигрића. Том приликом су људи нашли четири на истом легаду. Тигрица беше откила да потражи храни. Два беху затворена у штаду, а два поклонили капетану. Они у штади утрљивали су право много. После неколико дана иду се пошу страситио риване тигричице. Она се јављаше оним малим заробљеницима. После дугог тражења беше нашла своју украдену лопу. На страха да тигрица не учини даву штету, пустили су тигриће. Мајна их однесе као што мачка мачиће преноси.

Мачка је пружила масу примера материнске нежности. Др. Франклин је посматрао како је пливачица преко пошпире реве преносила своје мачиће.

Још је интереснији пример који наводи Брем. Њихола домаћа мачка беше откила мачиће у сену на штади. Најбоље је после десетак дана. После петнаестину дана мачка дође мајни Бремовеј тузио мачућица. Трчаши час пратила час мајни Бремовеј, као да је хтеде узводити да пође за њом. Учланише јој по позла. Мачка отрча преко дворишта, хитро оде на таван, отуда дохвесе једно маче и спусти га пред ноге госпођине. Она узне маче, помолна га и спусти у своје врло. Мачка јој дохвесе још три ма-

реверном. У провинцији Но-пап ловио је један ливан. Паливши га понесе на мајмуницу. Паливши је и стрелом рани у прса. Са великим болом она ишпунла стрелу из прсију, брзо дохвати своје младунце и положи га. За тим журно набра три повезана листа у облику вешака, попуни их својим млеком и остави поред младунца. Неколико тренутака доцније издахнула је.

Овом примеру тешко је наћи равна. Он ће бити најлепши заштитак онема мачићу.

Када је овако међу животињама, шта ли је остало за људе? Не помисамо на оне грубе љузетке. Неиспросто је дакле материнска љубав најзвоничнија нежност. Зашто онда сумњати да је ишчупано срце матерно допунило својом неблагодарном сину кад је као: „Јеси ли се убио, чедо матерно?“

Буд. М. Давидовић.

Ја сам прелистао књигу свих грчина,
Уморан и сетан већ бих мира хтео;
Све добро што нађох на стази живота
Беше: један цветак, и то полуасно.

Забачен, крај пута, он је мирно леж'о,
Помирен са белом и удеом својом;
Кад га изненада моја рука диже:
Са судбином својом хтедох да га спојим.

И увелао дигох, притискох на груди,
Радост моја беше од небеске пећа!
Свет с жаљењем рече: то је мртви цветак!
Ја сам себи рекох: то је твоја срећа!

Веровах у љубав, у тај свети пламен
Кад два срца дају све што могу дати;
У виђелску светлост загрљаја чедног
Бића што умире и бића што пати.

Веровах у вечност, у добро на свету,
За ким овде дође жуђе ериш мнота;
Верујући нађох идеал живота
И поново спазих изгубљеног Бога.

Веровах и љубих, љубих и умирах...
Јер уз срце бејаш и сам живот дао;
Те ускоро постао диван, свеж и румен
Цвет за који дотле нико није знао.

Ах! кад једног дана лепши путник прође,
Узлазан сам срећу на грудима крио —
Похладно и смешно он се руком маши
И однесе цветак, мени тако мило.

Остадох без њега. Ништа сад не тражим.
Помрчина свуд се око мене спушта...
Ја стојим, не јурим за тајношном људском,
Ни за осећеном срећом која ме напушта.

Мој је видик мрачан; нигде јасног зрака...
Имао сам звезду, објасни је скрине...
Путања се моја све пећина сузана;
Без вере и наде шта ја чекам нише?

Ја сам прелистао књигу свих грчина,
Уморан и сетан већ бих мира хтео;
О, тишино гробна, — боравиште вечне,
Ја сам те се лично, лично заљубио!

Бор. Ј. Павић

Ћуба. Из досанског сеоског живота П. Кочић.

свакоу је лепији, наслијани Ђурђев-данак.
Све у радости и неопишаној мисли пљива и
топа се. На љубном пријетку, на њеном и
зеленом листићу, на тапој и виткој трип-
тици онама се пон, пробуден живот.

Човјек се осекло, на венако поносито гледа, како га
природа обасиља красом и љепотом. Пуне су му груди;
хоће да препуну од неге милине, која му је тако нејасна,
али поју тако силно осјећа у раздраганим и набрелим
грудима. Срце му заигра — полетно би. „Хвала ти, Боже,
на твојој дару!“ нехотице му се отме ушпи на убу-
ђене душе.

Чудновато је Ђурђевој сунце! Оно старе позмла-
ђује, а младима полет даје. Све, све му се радује и делом
га ишчекује, па и онај мали мравак, што тамо мизи по
сувом прутићу.

I

Непод Крагуљева Брда по дукама расуло се бијели
овце и мали јагњаци. По гдеоја овца брањавио бајкице,
а тек јој се мило јагњенце одазве, па се сито заигра
преко мених и питомих дука.

Чобани се скупили, па се разговарају о зимским
претрпелим мукама: о оном великом сивјету, што је па-
паљало о Часнијех Верига. Какоју један другом, где је,
ако буде сушено, до године зимовати.

Најамни Миће Зелковића, Благоје, младо момче,
лијеп и ситан, као цурица — тек га се наусница хва-
тила — позмизако сам мало подале, па мало-мало погледа
Крагуљено Брдо. Нега као да не занимају чобански раз-
говори и њихова проста и безалтернијећања. Да, зани-
мају и њега, али опет не тако, као нешто друго.

Чујете, причају вам.

Свроче је; нигде никог нема на овом бијелом сив-
јету. Прекрасне године, биће уз ово пет дана, умире му
мати. Она није ни унастив, а друга му је сна објавља
родбана прерано помирање.

Ништа ти није горе и жалосније, него на ослу остати
сирота. Нат' ти ко има санити рубић, ни ко опрати, нити
по окрпити — нити имати главе, ни узглавља, па ет'...

Његов отац био је човјек доста могућан и знамољ-
зан. Али уз буну ударише Крајиници, кад су оно по-
лазили на Бану Луку, па све разграбине и понализе.
Имао је два плута возова, седам-осам крава, а дијако је
оријачио и ситне стове, те је могао врло лепо живља-
рити. Земља добра, па штотог човјек баци, стотруко рађа.
Куд се окрене, берићет.... Пул амбар, пул тор, пул кеса
пуста кавице, а јавна се утјуба од рода. Стари берићет, па
то ти је!

Чисто човјек, повојин Гавран — Бог да му душу
прости — похуди. Ухвати неку баку и лицем на Светог
Никола исте године у тешким мукама изахвати.

Мати му, Ђуја, послје двије године преуда се не-
гаје тамо у Тримошљу. Превела са собом и Благоја.
Више дјеце није ни имала. Није ни се дао у дјецу. Не-
како су била жестока, па не састави ни годину, превисни
од силног дречања и плачања. Зато је Ђуја и надјела тако
име свом Благоју.

Њега је очух почео у последње вријеме попрјеко гледати, те он једног дана побјеже у свијет. Стара Ђуџа чунала је свијеле косе и туговала за својим јединцем, док јој се Бог не смилова и не прими је себи.

Благоје већ од десете године пошао по најму. Пребија се од немиле до недрата. Холао је дуго појекла, док се прије три године не парела с Мићом, да му иде за серијом.

Десет форинти, двоји онаници „кузолане“ и руно вуле,

Тако га све наше село дове. Живе душе нема да се на њ потука. Са сваким он дијело, па и с њим свако.

Једном му ушла серија у зијан, па ће пољар мило набусито :

— Зар ти, дијете, не видиш, да је 'во дивада? Забранио је Токан, да 'куда серија исе.

Њега нешто штрениу, па поцрвени као рив на утасну.

— Не љу вино, брсте Мале, нијесам знао, да је...

П. ЈОВАНОВИЋ.

АРБАНАС НА СТРАЖИ.

ето, то му је идук од Ђурђево до Лучина. Са својом пљачком био је издвојен. У Мићиној кући било му је дијело. Сва су га чекала пљачка извог укућанина; нијесу говорили „наш најбољши“, већ „наш Блази“. С Мићом Мићиним пашо се као с рођеним братом.

— Сејо, је ли Блази дојавио опше на понакан? — пита Јагоди. снаха Мићина, Марушку, шкер му.

— Боже, снахо, још нема нишег Блазет. Ојавио је чак тамо из Палачонића Гробла, па ето га још нема — одовара Марушка.

— Добро, добро, Блази. Знам ја, да си ти... Немој, знаш, више... — и пољару би као, што избреху на њега.

Блази је непрестано погледао у Крагуљско. Жудио је да кроз густе гране расцијеталог пљавина види оно на чим му срце куца.

Испред пошара Крагуљених зачу се пјесма. Данас је Ђурђевдан, па се дјевојке у пјесму лудују — тамо се вала. Чобани су познати глас. То је пјесма Туба и пљавина другарица, Паша.

Благот одлазну на гриу, а уздах му се нехотице оте на раздразаних грудях. Хвати се на наликаних припањах, испали збрмичу, па засира. Звучи су некако бавно одјекивали. Груды му се дишаху, а руке престо играше по рупицама јасне курлике. Она му је једини разговор и забаву у samotним часовима пастерског живота. Понуд не била без ње. Кад пред вече највише опне, непрестано му је у устима. Многи му је сеосна момак замишљао, што умје тако вјешто брзати.

— Не шибурлика, Благги! Не гледа Туба на тебе — вели Маркан, обавијајући Маргановића.

Он се застиди као млада на не дише очигу.

— Знам ја то и без тебе, Маркане. Ја куриним, 'нако знаш, да своју поху — вели Благги и меће куринку на припањах.

— Не знаш, Маркане, шта је коме суђење — кажу други чобани.

— Оно море свагата бити. Ама, кд ја велим, није 'нако прилико — опет ће Маркан. Нешто, дијете, наш Лавар... — он се уједи за језиц, па да би то забавио, устаде, 'Ајмо, крећ'мо сервију. Снала днаше 'поће, на једном мјесту — опомине их Маркан и први торбу.

— Бога ми, тако је — одбрана му Благги, и кришом погледа уа Крагуауа Брдо и сиван Тубу, како мбну назад шавиња на бунар.

II

У старе Анђе покојног Мале Крагуаа има ида. Крштено јој име можда и сама мати заборавила. Кад је била мала, звањине је од драгог Тубоа. Нино је друштво и не може. Она се не би анала ни одмасти, кад би је ко крштеним именом зовио.

Кућа старе задруге Крагуаа била је далеко чувена. Стари Јово Крагуаа за добрих година могао је испећи по триста ола ауто шавине, све но грома! А Јовина кулаша још се и данас добро сјећа сиви Мухарем-ага Ђукићлић.

Његова је кућа била сваком широм отворена: калуђеру, попу, просјаку, путнику. Ко дошао, ко пошао — стари је Јово био сваком угодити и по воли учинити. Свиј је благослављао његов дом. Лијеци задружни мир, ред и поредак владали је под кровом његовог дома. Свако је чељаде имало свој посао, па је радило без поговора с колом и уијерењем, да себи ради. Лијеци стари задружни животе, како те број нестане!

Стари је Јово увијек држао на јаслама два седленика, а носе се као кањак харамбаша. Човане чашпире, па поврх њих чашпиредени појас, онда верен са сребрним илјама, па по вермену биоградски гуш, а на глави поклопак есо, омотан првом пануром, венед воје је нарила дебела калпака. Па кад још узаше помањног кулаша, а објеси кубурауе са дије гране о сједло прела се! Еј, стари земае!

— Кад заступи 'Устрија — прича Ристо, син Јовин — некако у јесен баба узмрије, ми се уа Чашин Пост на четворо подијелисмо и од тад нам се узди натраг. Године помете надзакати, марва проијавити, а тежине мирате стевати. Ништа ни није у мом нијеку било жалије, нег' кад баба кулаша мунташе да мирију. Нак кад га продаше Мујашу, оном Циганику из Бројеналак, мало те не погуди'. Сиротиња и вукарењиница обидла је са свију страна, ал' се још не дамо. Чунамо стари глас и поштење, а друго, како је Бог дао.

Брат Јовин, Миле, некако је брао за њим промјенио свијетом. Из њега остаде у највећој сиротиња стара Анђа са три дјеви. Кућа бех мушке главе — како је то јадно!

Некако се јадница покрвала и доверала. Двије дјеви лијево је узломца. Тубу, своје мило мјезичке, аубала је свим жаром материнске топле дубави. Њих двије остадоше у бијединој и грошној војибиди. Кад је Туба стала на снагу, нила је по сецу по надинама, да изради који грош за снаку соли.

Стара и немоћна Анђа сјећала се лијепог дана задружног живота и са сузним очима испрала је своје мјешине туђину на њиу.

— Чунај се, 'рило моја, свијет је, кд свијет. На динишнем земау лако је покшинути и образ окалати. Обуј се, зенико моја! — вели старина.

— Не могу, најо, ашап, роса је, па ће ми обућу.... — Добро, добро, него материна.

Драго старој Анђа, што је тако паметна и чуварна. Кад иде на њиу, обуче бијелу, као свијет, кошузу, мете па се са мајчини припањ, па обућу под науху, а мотиву, кад се кова, на раме, или сри, кад се жаве, преко рамена, па хајд' носило на рад.

Туба! Ружна имена, а динна створена!

Златна свиња коса окружана високо и ведро чело, под којим се необичним жаром свијетле грахорасте очи, осјећене густим дугачким обрвама које једна да се не састају. Бијезам, мало од сунца приликулими, обрвама, дају особите чари оне дије јамиче, што се редовно јављају са оним невиним и безалтеним осмјејком — осјејеном који зносо и овија (Многи ли је за њим уздахнуо!). Па онај поносити, длажијски ход, како лијепо додикује витком и правилно развијеном струку. А ниједа, нушта вездра! Округла и једра, да пуну од једрине. Кад би стала, па насловила пуне руке на њихову тлашину, па те погледала оним врагачистим очима; на моју душу, да си Краљевић Марко морао би задрахати.

Кад има цицка, увијек је зашћена. За ухом јој стоји сјевице, румени бућик, те лијепо одговори алатној носи и дуптом оку; а стручак мирисаког босонка провирује венед аесина, мало затраг затуренос.

Сеоски су се момци дошли оно не. А како и не би? „Свиња би по небу обиде, дајд' не би по земљи јунак!“

(свињини еси)

(СТЕБЕТИ)

еле, да из каза што ми младост прати
Отгнем се и диниш — моју душу скине;
Те с поругом хтедох пред лице ти стати,
Јер нећ ти се ажалас: Не љубим те више!

Нај! а данас опет цвета премалеће!
Свејам араком тренити мирис што ошпија;
А струја живота крп ми снажно креће
И на моје срце ко нелем се свија.

Твоја обећана, полуштин, ниломите
Јављају се опет у сећању моме;
Твоје динне главе нидим и сад јоште
Утиснути облик на подзлаву своје.

Ја осећам душу како ми је кинла,
Како пламен мрмље у мени се јати:
Ја те јоште мрзим, ах тако си дивна,
Мрзим, а! не могу забораву дати.

Врати ми се, дојо! И славу и наду
И прлину сваку нех заборавишине.
Полумцима испиј моју душу младу;
Мрзми те, а! дојо — и не бежи више!

Р. Ј. Одазет.

ЖЕНСКИ ТИПОВИ ТУРГЕНЬЕВА

— СТУДИЈА —

III

[СЕРИЈАЛ]

оп је своје јунакиње с једне стране одарно у већем степену овица племенити осећањем, о коме смо до сада говорили, док је с друге стране допуњавао то осећање другим, такође великим и узвишеним — религиозном. Ово друго осећање прати наше јунакиње још из младена, оно у њима захтева дубока порена па и доцније одржава их у слатком уверењу да има некое вишег бића пред које ћемо отићи после свршетка овог земског живота. Да не говорим о њиховим невиним анидотима, који ексципирају своје руке пред иконом Богље Матере; да не говорим о мајој Јелени, како се пошла са сиротином Кабом, како је читале часове проводио с њоме, слушајући њене приче, и како је после сама мислила да одне просјачко одело, узме орахови штап и са пенцем од различитог тумара по путевима. Религиозно осећање помислило је о тога, што је и оно један од фактора који су утицали на њихово даље развиће. Зар домаће погодбе и притисци, у којима се оне као деца кретаху, зар строга религија са великим примерима из Библије, нису постепено стварали неманиште, на коме ће изникнути не сасвим обичне женске душе, нећ карактери узвишени и велики. Сетимо се у кабини се прелицама развијала лица, Ана, Јелена и др.

Приче дахне Анарје Владејеве о мученицима развијале су код Лизе тако дубоко и силно религиозно осећање, да су њени били пронајачи сви њени поступци, све жеље, све тежње. У својој појави она је изгледала умешан прет некоег вишег нематеријалног бића. Сада видите шта, да срећа дахне из од нас већ од Бога, говори она Лаврекићу и мрзи се са својим положајем, не предузимајући никаквих

мера, да га колико толико уклони. Сваку ма и случајну педишу или пероћу сматра као нешто, што је морало тако да буде, као капију за неку кривцу, о којој она сама нема никаквог појма. „Ми смо били шаљивци,“ вели она Лаврекићу. А за што, због чега? — Она нам сама не уме рећи. И као тапка, као „крпна лажног разумерава дужности и лажних мистичко-религиозних појмова“ (Андреев) она одлази у манастир с чврстим уверењем да прили последњу дужност. „Није она у манастиру тражила утеха, него очекивала заборав од самачког и нематеријалног живота: Не! Она је мислила да принесе себе као жртву очишћења, мислила да учини последњи, њени подвиг самоодрицања, тако објашњује Писарев њен одлазак у манастир.

Неки критичари казале у Лизину поступку чак и херојизам, с чиме се ја не могу никак о сложити. На против, мени се чини, да човек вид кога је тако мало енергије, силе одређених и сталних уверења, готовости и издржљивости у борби, не може ништа херојско ни да учини, јер је немощан да брани своја права, своју личност. А све то баш најбоље код Лизе. Место да својим младим, свежим животом донесе корист и добра својој околини, она све своје силе закопава у манастир. По, да је Лиза светла слика,

један од најсимпатичнијих типова Тургенјевских, да њена морална слика оставља даљево да са собом личност Пушкинове Татјане, да је у њој оличени тип руске „баринице“ са сивим њеним одазми, почев од деце себе са дахњом, па све до прве самосталности и слободе, — сваку се сви критичари, почев од Достоевског.

Светлом се јавља Лиза у почетку, светлом прозором пред гледаоцима кроз све степене различитих драма и такном светлом скрива се у манастирску ћелију, вели П. Востокенко.^{*)}

Овсвино — Кузиковский врло лепо карактерише религију Лизину речима: „Код Лизе је била религија: мистичка дубав, у којој се огледала сви дубина, сви нежност и чистота њене природе.“ Сам Тургенев за њу вели: „Проникнута осећањем дужности, страхом да кога не увреди, добра а кротка срца, она је дубила све у онште и никог на по се; она је дубила једнога Бога одупиљено, бојажљиво, нежно.“ И предани се њему на службу „она и онда, каже Лаврекић дође у манастир, не даде живота, да је занима

светско: „преласећи с кљирова на кљирова, она прође бојану поред њега, прође журно-смиреним корацима излучујуће — и не погледа на њега; само трепавице она окренутог и њему једна захрхтале, само још нижа напона она своје

ГРОБ КНЕЗ-МИРОНОВА ОЦА.

*) „Новая русская литература.“

искушено лице — и прсти стиснутих руку још снажније се притискивају једна другој. Шта су помислили, шта су осетили обоје? Ко ће знаати? Ко ће рећи? Има у животу таквих тренутака, таквих осећања... На њих можемо само пружити — и проћи.⁴

Религија *Сорбије* у приповеци „Чудан догађај“ („Странная история“) сасвим је друге природе. Док код *Лиле* надахнуто изнесу личну слободу у религију, докато је код *Сорбије* религија фикс идеја. Она је била, без спора, ја⁵. Библијом она тумачи и зашто тесне цркве жуђе ногу!

* * *

... „Понекад јој је долазило у главу да још нешто, што нико не зна, о чему нико не мисли у целој Русији“, мисли на једном месту Тургенев о Јелени. Дакле, још онда су се код ње јављале необичне, оригиналне мисли; доцније пак, кад је судба састави са *Искаријом*, та се оригиналност још више испољила. Довољно је било да чује о том *Искарију* чудне и тајанствене ствари, као што је и он сам био тајанствитан; да чује о великим делима на која се он спрема, помињући уга то још и ту околност, што он не беше један од обичних руских људи које је Јелена на сваком кораку сретала, већ *тубин*, који се и приближавало више њеном идеалу, — све је то било довољно па да се она журкује за тога туђинаца, да се сва прокивне његовим идејама о ослобођењу потлачене отарбине, и да се решава да га прати на саму позоришту кривих догађаја. Она гута сваку реч *Берсемена*, над којом онај прича о *Искарију* и тајанственим људима који га поклањају. Дакле не само оригиналност руководи их у њиховим поступцима, него и чврста уверена и идеја, чији проповедници оне постају.

Колико оне теже да нечим необичним, оригиналним, навикују још речи Галина о Аси:

„Не, Аси треба јунак, необичан човек — или живописни папсти у стенописним клинцима.“

Понеки идејама оне се могу доста проникнути, да им оне служе као нека природна потреба. Оне су уверене у могућност њихова извршења и чине све могуће да га убравају. У тој борби оне не знају за умор. Издржљивост и енергија, којом се хватају да дело, код њих је много већа него код јачег пола. Оне га шта више подижу и кад пада, храбре га и омет га упућују да иде све даље напред. Он то сам ухвати и дивн се.

Како је велика Маријана у сравњењу са Неждановим. Док уздиже у народ са војском и племенитим мислима, да му помогне, да га научи, боље рећи, да се од њега научи (сти — незнаши, но љубави свим нашим бићем, свом срцем нашег срца, народе руски, немој нас признати сумњиве хладно, и научи нас шта смо дужни да очекујемо од тебе“ *Нежданов* после неколико својих несрећних експеримената, почиње да сумња у своје снаге, да сумња у само дело и могућност његова остварења.

„Ја сам мислио, вели он, — да ја у доло верујем — а само сумњам у самога себе, у своје снаге, у своје умеће; моје подобности, мислима, не одговарају мојим уверењима. ... Но сада видим, те се две ствари не дају оделити — па и да што се обманљивати? Не, ја у само дело не верујем. — А ти верујем, Маријана?“

— Да, Алексеју, верујем. Верујем свим силама своје душе — и посветићу овогедогу ова свој живот до последњег даха!⁶

Кипав је могло бити крај *Нежданова*, чију је душу мучила сумња и неверовање с једне, и несрећна љубав с

друге стране, јер је таме и своју Маријаму за навек изгубио — пољути са ором у крај свему...

Живот сирих и великих карактера јошад не представља собом ниш обичних, једноличних, свавољених појава. Нега као да непрекидно прати неки или дух, који му не да мировати, који га подиже високо над обичним смртним, да га свом салом баца у безну; и сви негов еукизије као да носе карактер нечег трагичног, мистичног. Такве типове ми сретаме и у Тургеневу: они сиршвају или трагично или мистичним, али шаретом као Маријана, која се удаје за Солломи и улази у колосек обичног живота, и тако и сиршваа неприметно и тихо.

Потпуно трагичан сиршетица називамо код *Кларе Милево*, написаног поводом трагичне смрти на сцени чувене глумице Кадмије. Зар је мало трагичног, театралног у сиршетику те бујне природе, која зломовеним страсто, навлани на при отпор и решава се на очајни корак. Ми знамо вено дотичност, неке каприце, неку бујност, оригиналност, својелазу, самоубиство. Она је она собом представљава противречје: она није хтеда да се допала, није воледа заслање и нинада ласкање није заборављала, као што није заборављала ни уверје; смрти се бејала и сама је себе убаци! Она је често говорила: „Таквог каквог ја хоћу — нећу ниш... а други ми не требају.“ — А ако пађем? — Најем да... узвећу.⁷ — А ако се не да? — „Но тада... сиршетику са собом. Значи, писам за то...“

За *Клару* су говорили да има трагичне очи, за *Олеану* („Сиротница“) да има трагичну прту око таквих осца. Трагична називамо још и у приповеци „Данска снег“ („Вешня под“), *Марија Павловна* у приповеци „Затиније“ сиршала са собом само за то, што човек, кога она дуби не разуме ништа велико и узвишено.

Узев у обзир све до сада набројене у овој глави, пред нама се очима ствара јасна слика о величини и моћи Тургеневских јунакиња. Ми видимо пред собом не прсте жевске, адоје неприметно успоналају својим кратким онштаним могућност мушке борбе за више идеале,⁸ већ праве херојине, које нина за то пису продукт занитије личниче, већ реалиа, отргнута на живота створена, обучена у дивно рухо најсемејег идејализма.

У однопају јунаца, својих сатрудиница, оне нагледају још веће, савршеније, диније, разумевајући потпуно дело којем служе, док су међутим јунаци, не! оне не заслужују то име, — јадне ентузијасте и нушке ерзисте.

„Све ви, руске жевскиње, предите сте и узвишеније од нас мушких“, вели Солломи Маријани.

IV.

Јелена, Наталија и Маријана — динна трилогија. То су жевскице које ере у животу руских жевскиња. Типови који теже роду нахном и корисном. Основна мисао њихова живота јесте: чинити добро својој околини, спома народу, целом човечанству. На сваку недају своја биљакнега оне су готове да се одазову. Почев од побожане *Лиле*, ни већ у малој Аси сретаме нејасан израз те прте, која код Наталије има још таини облик, код Јелене испољана се са одушевљењем и сианном, код Маријане достигае апогеја. У свима ките мадаљачке силе; но оне не знају јасно па што да их употребе. Оне траже вођа, који ће их повести на прави пут, траже судију својим жевсима, својим тежњама, и оне их налазе код човека, који су заволадав свом својом душом.

Наталија срет *Рубина* који јој својом планомом речју отворе нове хоризонте, уноси је у нови, непознати јој до

сади свет, — свет немачке романтичне појезаје и филозофије: „Из књиге коју он држао у руци, просто су се лизе звоником струјама у њену душу дивне слике, нове, светле мисли: у срцу њениху потресеном благодарном радошћу великих осећаја тихо се разгоревао светлост искра одушевљења.“ Светлост и топлина окружавали су је, и она је очарана гледала у свог идолу, гутала сваку његову реч. У њој се врши пренорођај — од несмајестогости девојке ствара се силна жена, у њој кини енергија и она тражи наизглед да се утрочи за велико и корисно дело. „По тежи и великом циљу“ вели она *Губину*: „тај већ не сме мислити о себи. А пар женаца није у стању оценивати такмичења? Верујте, женаца не само да разуму пожртвовање: она уме сама да се жртвује.“ —

чинити добро... да, то је главно у животу. Но како чинити добро? И опет потреба за вођа, за наставника који ће јој указати прави пут.

Јелину укоревају („Савременик“, 1862. г.) за што је носила смрти Николара отишла у сестре милосрђа, кад је могла употребити своје силе на корисније дело. Ја бих хтео да знам, а на какво корисније дело? Шта је могла она друго корисније да предузме, напавши се у туђини, на бојном пољу, него да иде у милосрђе сестре, — у остало, пар тај положај није велики и хуман? Они јој одричу сваку идеју и сматрају је као нервозну девојку која трага силне утиске. „Ако некажимо из ње романтичног ореол, који је окружује, шта ће од ње остати? „Первоначна госпођица с

Р. ОУКНЕМЦ.

ИЗБОР КМЕТА У ДАЛМАЦИЈИ.

А погледајте само оно несташно девојче Асу, како дрско жмичка својим тамним очима и са забавном куцравом главом како се као дивовока пенетра по најстремнијим стенама, надвирује се и смеје бедни. Но гле, мину тренутак, несташник прође, лице побеле, прамениви косе падне на очи, она се замислила: „Поћи некуда далеко, на молитву, на тешина подвиг, а дани одлазе, живот ће отићи, а ми шта смо урадили? Може бити те су речи и нехотице слетеле с њених усана, но оне нису избачене бесмислено, оне су продишале целокупне унутарње борбе, која је најзад нашла одушке тим готово напавним тоном.

За *Јелину* сам Тургенев вели:

„Још на мизери она је жудела за радом, радом о добру“. А у своме дневнику, који је писала за сва време, она на једном месту вели: „О, кад би ми по год рекао: ево шта ти треба да чиниш. Да будеш добра — то је изаз:

главом набијеном „идејом“ покретним из романа и журналистичких чланака.“¹

Чернишов² приближава се правој истини и ја не могу да не извадим читав један пасус из његовог дела:

„Она је за нас без сумње идејална на оној жељни да чини добро, којом је прожмани њено срце, — но дубини, сили и искрености онога осећања којим она тежи к томе добру и одаје му се; сама њена љубав оснива се на тој тежини; кад љубљеног човека она је и нашла онако-бење те високе тежине и за то се она тако радо и репала сјединити с њиме своју судбу: њена се љубав и Димитрију узвишавала и обавезавала високом радосним свињством, да

¹ Ивољски: „Тургенев“ 1893. г.

² Јашини људи и женске чини из ром. и новел. П. С. Тургенев, 1896. г.

ће заједно с нама служити великом делу, унети у то дело своје жарне тежње, које су, како знамо, тако неухрањиво избијале из наше душе... Јелена не уступа Лиан у велики своје моралне слике, у испуни и јачини својих погледа и уверења! но заједно с тиме, она се, без свих сумње уздицајући над Лисом страљом њудом чинићи добро у којем ближињег, оми, пуном самоодрицања адрујеном, који ми сматрамо за једно из најпознатијих преумњатака наше човечије природе.³

А зар Маријану не руководе исте жеље, зар напуштајући куће Социјалних и одлазећи у народ, не жели томе народу добра и благостаја, зар се њено срце не паром идећи у ваљном понашању и свиротни пронаша тај народ, коме сам жели добра речима а не делом. На ипак поред свега тога нашли су се критичари, који, вероватно уверени да се женска у опште не може тако високо попети, да сам јунак Нежданов погледа није био пред њом, одлучујући њихове либералне принципе. Ево како ови карактеристику Маријану: «Се њене тежње и „опредељење“ и сва њена апстрактна дела своде се на то, што се преоблачи у просто народно одево, и у узлом уобичајене „чумички“ „мошти горини и шиплета курт“, као што јој је саветовао Саломма, ради припреме к „спасењу отаџбине“ (Буренин).»⁴

Ево шта други критичар о њој вели: «Маријана — то је девојка умно ограничена, не прави се паметном, природо бездарна, сва проједена тушним самоубиством, хвалословом до неинијалности, зацвела и злобна: пошто је кокетовала с револуцијом, ова „престрашница“ поздравља са Саломма — тако да у слици „дева у народ“ не игра готово никакву улогу“ (Николов).»⁵

Горјазам мутан и ту се показао у свом својем блеску.

Најзад и код Ирене, те робине своје страсти, но непадне оне као искра истинитијег добра. «Ти видиш како сам ја покварена!» вели она готова плачући Лигинову: «спаси ме, испрени ме из ова бедне док још нисам сасвим пропала...»

И заиста било је врло различитих мишљења о њој. Неки су мислили да је то идејална жена, кад се решава да жртвује свој ејајни положај осећању љубави према Лигинову и поставаљају су је редом с Натаљом, Аом, Лианом и Јеленом (Страхов); неки су видели у њој јадну мушкеницу средине, у којој се она кретава, и најзад неки су је сматрали просто за презрену развратницу. Ја пак лично сумњам шта више и у чистоту њених осећаја према Лигинову. Да видимо у томе просто напред развезене, богате госте, која је тежала за разноликошћу и променом већ извешајних утисака. Особинијем има у многоме право подела за њу да је то тип женсина 30. година, но која се може и сада срести — тип разочаране „баричке“ која пати од досаде и проклиње своју оплодну а у исто је време неодољива да протом покрене, да би се из ње изваљала.

Овим опште црте, о којој је до сада била реч, ових рационалних женских типова, како их назива Овсанико — Кузиковски, а који су и били предмет мога посматрања, — изучавајући их, пред нама се простире слика свију како друштвених тако и литературних почета 40. и 60. година. Оне су веома нових епоха, у њима је нејасна, мутна слика о потреби живота, поних људи, која је захватила све тадашње руско друштво. «Спољашњи притисци нису заустављали, бар у извесном тесном кругу људи, развиће

нових мисли. Оно што се није смело говорити отворено, у штампаним, говорило се прином, знацима» (Пилинг). Хегелевски клуб Станевича 30. год., у коме се обрађала критика Вјединског, и социјалистички клуб Герена 40. година приговарали су умове к великим реформама које су и наступиле почетком 60. година: као ослобођење сељака и др. судске и земске промене.

Школа белистрца 40. година са Тургењевом на челу, може се заиста сматрати за слику упути руске литературе. Она је умела да споји у себи Пушкински објективност, уметничко посматрање свега, што је било у руском животу појетичног и прекрасног, са негативно-сатиричним правцем натурализме Гоголевске школе, која је обрађала главно паљку на недостатке и несапиршенства руског живота. Она је дала руској литератури плејаду таквих величина, као што је Тургењев, Толстој, Достоевски, Гончаров. Од западних писаца на њу су имали највише утицаја Виктор Иго и Жорж Занд. Тај утицај надалеко у неки (Буренин) у Тургењевској Јелени, наводи да је увела на литературу извора Жорж Занд. Јер се такве ерзаве у уствима људске могу наћи само у њеним романима, и да оне не одговарају руским људинама.

Имељу многих других социјалних и политичких питања, и женско питање није пролазило на Тургењеву непримећено. Он се њиме веома интересовао, тиме се може и објаснити ова његова особита љубав према женским типовима, оне симпатичне црте, којима их је обљавио и она надмоћност над мушкима. Док оне изгледају светле и узвишене, оне се јављају у лицу Губина, Лавревић, Лигинова, Саломма и јунака Асинов. Да, то је нигеленија, елита руског друштва. Они су пуни знања, љубави, одушевљења, благородних тежња, али дела, дела нема. «Нити ефе у њих, нити, нити, куда ни посматри!» вели Шубин. Када се сукобљавају с грубом истином, они подлежу, падају, јер теоријски знају живот, знају, не знају га, «Фраа ме је убла!» могу све те ентузијасте рећи заједно с Губином.

Ја завршавају своје реаленије. Ја сам дао одуше својим осећајима. И па завршетку једно само мизам, допустите ми да скромно и искрено уштам: «Имамо ли и ми, српска омладине, своје Рубине, Лавревиће, Нежданове?»

Петроград 1906. год.

Вол. С. Поповић

Скертлетно Слово

— РОМАН —

РУССКАЯ НАПИСА

NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВО

Владислав Савић

I

Пред тамнином

омила братских људи у мрвој одећи и свиним високом шенирима, поменана са женама од још неке пошук кинице и друге бејаху гологлаве, стајале пред једном дрвеном грађевином од вратима од маслине хрестовине оповане гвозденим клинцима.

³) Литературна Јеленија Тургењева 1884. год.

⁴) Тургењев 1894. год.

Оснивачи нове колоније, ма каквим утопијама о будућој срећи и врлини да су се у почетку заносили, одмах су припојили као прву праксишну потребу да један део новог још непознатог земљишта намене за гробље а други за тачицу. По том правцу може се закључити да су прација Бостона саградили прву тачицу негде у близини Коридора, од прилике у исто доба кад означава прво гробље, на месту Исака Џонстона и око његова гроба који је постао средишња тачка свију гробова у старој порти Краљеве Казне. Несумњиво је дрвена тачица, петнајест или двадесет година после оснивања града, била већ нагрисана лубом времена што је давало још туђици изгледа љеном нагрисаном и мрачном лицу. А рђа на гламозној гвожђари њених храстових врата изгледала је старија од свију ствари у Новоме Свету. Као све оно што припада злочину, изгледало је никад није ни била млада. Пред овом ружном грађевином, а на њеном је и поновом пута, пружале се једина сивим обрасла поробом и тугуланом, које очевидно најбоље одговарају земљишту што тако рано понесе цео диет лудске цивилизације — тачице. Само са стране врата, са вореном готово под самим прагом, дилаше се жбуц дивље руже, покривен, у још јунио доба, својим нежним цветницама, који као да пуцаху око мирис и брзо пролазну лету сузику при узлазу у тачицу, и осујењеном алоичицу кад наилази на ње да буде предан судбини, као да би тиме хтели рећи, да велико срце Природе има ау-бави и сажаљења за њих.

Чудним удеом, овај ружич жбуц одржао се проа цеоу историју; али да ли је он био само последњи надахтај старе поновне дивљине, који је дуго надживео гигантске борбе и храстове који га негда својом сенком покриваху, или је, као што се има пуно разлога да верујемо, избио за стопама свете Ане Хечинсонове кад је она ушла у тачицу, или можемо распирати за оном месту. Напавати га на самоме прагу наше приче који мисли да сад остали има кобна врата, шта можемо друго учинити, већ узабрати један његов цветан и понудити га читаоцу. Он ће може бити послужити као симвал неог благог моралног цвета што ће се наћи у развоју приликовити, или ће убавжити тужну завршетак ове приче о аудојој беда и слабости.

II НА ТРГУ

Једног летњег јутра, пре двеста и шине година, велики број бостонских становника беше се скупио на једина пред тачицом са очима упртим у гвожђем окованим храстовим врата. Код сваког другог нарах, као и у доцнијим данима историје Нове Инглиске, тужна строгост, што у камен претвараше брадом обрасла лица овог доброћудног света, могла је једино саутити на шакви тепака, страпан задатак. Она је могла, у најмању руку, значити да се очекује смртна казна каквог страшног злочина, на коме је заповеса оуда само потврдила оуду јавног осећања. Али, по овој правилиш којој припадници протестанског карактера, свичан заклаучак није се могао извести. Могао се десити, да су или каква лени роб-слуга, или непослушно дете које су родитељи предали грађанској кисти, имали да буду казниени на шибалишту. Могао је бити, да казан Кнекер или други који јеретич треба да бачом буде изагнан из града, или каква беспослени и залутаји Индијанац, кога је натрено пиће благог човека навао на неред у улици, казнијом до отвору у сенку шуми. Могао је бити и то да каква вештица као госпођа Хибинсова, цандрава удоваца судјина, треба да укрне на вешалима. У сваком оваком случају, огледале

се иста свечаност у иладању гледалаца, као што и прилачаше народу код кога се вера и закон беху поготову силни у једно, и у чијем карактеру обоје беху дубоко утиснути, тако да и најближи и најстарији који јаше дисциплени беху подједнако достојанствени и страпни. И одоста јадна и хладна била је симпатија коју је од таквих гледалаца очиниво кришан на губилишту. А после, казна која би у њеним данима била гласна и смелна, могла је ода бити досуђена са готово истом достојанственошћу као и сама смрт.

Вредно је поменути једну околност тога летњег јутра када почитне наша историја, да жене, којих беше неколико у гомили, нагледалу да са нарочитом пажљиво очекиваху напређење казне. Доба није било толико преуглађено да би казан осећај непристојности ударио женски поглед да не изађе на улицу и да се у датој прилици не тврка кроз гомилу до најближег места око губилишта. Морално и материјално грубим су биле жинице у тих жена и девојка старогла злигласнога кога него у њихову леном потомству, удаљеном од њих за шест или осамд нараштаја; јер, кроз тај ред наслеђа, свака је мајка придалах своје детеу блаку крв, нешину и пролазину лету, и слабију аничку грађу, као не и карактер слабији и нестанији него што је био њен. Жене које стојаху око тачициних врата биле су из онога доба када је мушпобана Јајеласвета, прадаца инглиске, била доиста верни претставник пола. Оне су биле њене земљашине; гонеће печеница са њеном биле је њихна телесна храна а душевна ни за длаку нешину. Весело јутарње сунце осветли широкла плећа и развијене груди, окрула и румена лица која су одрасла на далеком острву а још не бежаху победиле ни оморшала у ваздуху Нове Инглиске. А поврх свега, ове матроне говораху са таквом смелости и отворености, која би нас данас задивила јавно по току тако и по садржини говора.

Друге моје, поче једна недесетогодишња жена грбих врата: чујте да сам кажем и ја ништо. Зар није било боље да ми старије жене и непосредна пријатеља наства судима такој једној некавалаци као што је та Јестира Пунда. Шта велите на то, драге моје? Да је та несрећница дошла пред нас нег, што сад стојимо овако заједно, да јој судимо, да ли би се изваукла са таквом оудом каку су нарекле побожне судје? Ја не мислим, доста!¹⁴

„Кажу“, рече друга: „да је причасни отац Димаседа, њени пред Богом пастир, просто убијен што се таква брука догодила у његовој пасти.“

„Судје су богобожавања господа, али одвише милостива — то је истина“ додале једна трећа постарија госпа. „У најмању руку, требало је да ударе жаб усаним гвождем на Јестирину чело. Госпођа Јестира мрштила би се на то, знам зацело. А овако — много ће се на тицати шта ће они ставити на груди њезине одеће! Ами, помислите само, зар она не може то покрити броием или другим каквим безбожним навитом, и ићи улицом исто тако хоће као и пре!“

„Ах“, уметну блаже једна млада жена са дететом на рукама: „није је, нека поврије зних чим хоће, али бол од њега биће унек у њезину срцу.“

„Шта ми ту причамо о аницима и жиговима на грудима њезине одеће или на челу?“ развила се једна жена најмлађија и најневернија од свих оних симвалних судјаца: „Та је жена обралах нас све, и треба да укрне. Зар нема закона да то? Има ка то доста и у Светом Писму и у закону. Нека судје прилику сами себи ако им се невринење закона плаћи тиме што ће њихове жене и ивери поћи путем порока!“

„Бог с нама, жено!“ повика један човек на гомиле: „дир лема друге правне у жена осом оне коју узела страх од вешаца? Та то је странца јер! Мир, жено, мир! Јер клуч се отворио у браво, а сама госпођа Прима ево изаша.“

Врата се изнутра широм отворише, и на њима се ушла, као прва сонца у сред сунчевог сјаја, тужна и коначна појава градеког полицијца са мачем о бедрима и са палицом свога достојанства у руци. Он одмачаше собом целу лемику оштрину пуританског законика, и беше му дукност да га до измаљих стигница примени на преступницима. Пружила напред леном руком свој знаменити штап, он метну своју десну на раме једне младе жене, коју тиме повуче напред, докда га она, на прагу тамних врата, не одби покретом пуних природног достојанства и јачине карактера. И корачи у слободни надахну као својом властитом вољом. На рукама дрмаше дете, чеда од три месеца, које се намршти и окрете на страну своје младе жене од сунчане кисе светлости дана; јер његов живот, досада, беше једино познато своју попуштљивост Ђестри или кога другог мрачног одлеђања тамничног.

Кад се млада жена — мајна овога детета — сасвим појави пред гомилом, први јој покрет беше да дете пригради на своје груди, не толико нагоном материнске љубави пошто да би тиме сакрила знак који беше или изражен или приказан на њеним оделу. Али ниш, судећи мудро да једи знак њених стиди слабо може служити да сакрије други, она од једном узме дете на руку, и са његом на образима али са осмехом пуних присоја, и погледом који се не обара — погледа свуда изолова на своје суграђане и суседе. На грудима њене одеће, на њеној црној чепи, окрете укусним њеном и фантастичним црвеном од алат, сјајаше слово „А“. Оно беше тако уметнички изражено, и са тако напредним љубавним маном, да изгледало само као поседласт и најпознатливије криве њених одела, а раскош при томе могао је отговарати укусу мени младости, ма да је нека премањала границе које су одређивале укусни обичаји колонифе.

Млада жена беше висока и врло елегантне појаве. Коса јој беше црна и густа, и тако глатка да сунце блешташе на њој; њено лице, поред тога што је било лепо по правилима црта и богатој нарава, чинише онај утицај што га даваху високо чело и дубоке црне очи. Она беше господствена, но укусу женске лепоте ондашњег доба, чија се карактеристика кисе огледала у етасу и достојанствителности него по њеној прозаној и неразумљивијој грацији која је данас њени одлика. И нишадна није Ђестри изгледала господствена, у класичном значењу те речи, него кад изиђе из тамнице. Они који су је раније познавали и надали се да ће је видети скрупулну и померачну страховити обзиром, задивљени се и зачудњени кад је угледаше у свем сјају њене лепоте, која блисташе у ореолу беле и сјаја у којој беше бачена. Можда је класи оставила поштоматрца њеног особито благога у томе. Њено одело које је сама за ту прилику у тамници спремила, и по свом укусу дотеривала, изгледало да по својој смели и живописној особености изражава стање њених духа и очајну непоустојаност њене људи. Али таква која приказује све погледе, и која као да преобразаваше ону на којој беше — тако да људи и жене, који беху навикнути на Ђестру, добиле утисак као да је сад први пут види — беше екстремно слово, тако чудно узвишено и осветљено на њеним грудима. Оно износило моћ мађије, издијало је

из обичајних односа са човечанством и преносило у иску парочиту осеру.

„Она је вешта везу, то се види доиста“ примети једна од женаца: „али да ли је икада која жена, пре ове оворезе непалазине, измислила тај начин да то покаже? Исто вам, драге моје, шта значи смејати се у бра нашим побожаним судијама и поносити се оним што су они, поштенова господи, мислили да је крива.“

„Требао би“, измаше најоверелија од старих жена: „да ми само сучуено богато одело са срамних плећа господи Ђестри; а што се тиче кривог слова које је она тако особито узела, ја ћу јој дати калву пошвану алапелску крпу да направи друго, приличније!“

„Ох, умрете се, друге моје — умрете се!“ шепташе најмлађа друга: „какојте да нас она чује! Нема ли једног убога угле у том везу који она није обрала у своме срцу.“

Намрштени полицијци махну са својим штапом. „Склизни се, народе — у име Госи, склизни се!“ повика. „Начините пролаз; а ја вам обећавам да ће госпођа Ђестри бити наместена тамо где и људи и жене и деца могу лепо гледати њених присоја намет од сад па до једна час по подне. Нека је благословена Масовуштенна Пасебиона, где је кривца јавно казњена! Хајдете, госпођо Ђестри, и покажите своје црно слово на тргу!“

Путања беше одмах пачињена кроз гомилу гледалаца. Са полицијцем напред, а праћена поворком жена намрштених и непријатељских лица, Ђестри се ухвати месту оначепом за њену калву. Гомила радоналаж и немрихних љана, разумерајући врло мало од свега тога, осећу што њахуаху пола дана распути, трчашу пред њом окрвљући се непрестано да изгледају у њено лице и пачињено дете и срамно слово на њеним грудима. Од тамнице до пачиње не беше далеко. Кад би то растојање било мереено Ђестриним осећањем, можда би то и био дугачак пут; јер на како да је било холо њено понашање, она је наткн од свих била са сваног корака оних који се тисаху да је виде, као кад би њено срце било кичувано и бачено на уличи да га сва газе и да му се рутају. У природи је њеној својство, чудно и благодатно, да патник икада не зна, у тренутку кад га подноси, колико је силан бол, већ га сазнаје једино по јулу који после долази. Са поготову несавесним коракм прође Ђестри онај део свога испуњеног, и присе до неке прсте губишита на замачаном крају трга. Оно стајање били поход крова црне Ботонске цркве и изгледале да је стајало ту наместено.

И доиста она срамна била беше део казнене машинерије која сада, од два до три параната, само буди историје успомене и анија предљем међу нама, али је у старо доба била одлично средство за пирије грађанских врлина као што је икада била гилотина за криве терори у француској. У криво, то беше узвишеница од даска, изнад које се диване обили те казнене направи тако узвишен да у својо изгледају обухвата човеку главу, на је тако изолова порузи светине. Сама идеал срама беше одиен у оној направи од узвиша и дрвета. Нема веће казне, чини ми се, за лажу природу, — па ма казна да је кривца преступника — казне теже него забирати кривцу да сакрије лице од стиди; а што и беше суштина ове казне. У случају Ђестрини, као и у многим другим, осуда је била да остане на узвишеници, али без отворе и оквира ове главе. Знајући добро шта је чека, она се поше уз дрвене степеннице, високе колико човечи узраст, и тако беше изложена њеној мизони.

^{*)} Почетно слово речи adiffress по предањима.

Да се какав католички монах међу гомилан пуританаца, можда би видео у овој дивној жени, тако живописној по идеју и изразу, и са дететом на грудима, нешто што би га подсетило на слику Боготане коју су толико славних сликара надметали ене да представе; нешто дивота што би га подсетило само по противности са том сликом једном безграничног материјалитета, чије дете беше дошло да испуни свет. Оваде, нека најубедљивије греха у најсетајој особини човечанског дивота, даваше утисак да је свет само прва абор дивоте те жене, и још грешнији због детета које она беше родила.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Арнолд Беклин.

У једном од последњих бројева „Самантискусес“ изашло је Аристотел немачког сликарства, Тома Теодор Хајне, приговору коју Беклинове слике „Путане у Шуми“ („Das Schweigen im Walde“) на један самосвојски начин. Пољачество и тихо пореча једногори јарац, отвор Беклинове фантазије — прозгусту, прастару шуму,

шуме нарушавало. Колика је верна оригиналу, само што је Хајне немо стодеће грине телеграфским жамаца а под поврне телеграфским честиткама. Овом сликом, којој је дат назив: „Путане у овицијалној шуми“, хтео је Хајне да пребаци немачком цару државне прима Беклину, великом повољнику. Цар, који је пређе честито англоном писцу и борцу да америкализам даоуме се англиски, Беклину, сликару Беклину, драматичару Беклину, итд., аудима који немачкој уметности пису ни на башако оно што је појојин Беклин, није нипако да предно да бар испуни најобичнију формалност прима великом повољнику: да појани саученике његовој породици и ако је ону формалност укључио чак и породицама туђих уметника. Немачки цар, који сеома радом води главног реч и у уметности, хтео је овим својим актом да покаже, како му се прилази Беклинова рад није доносио и да његову смрт не сматра као велики губитак за уметност. Ово изгледа на први поглед мало чудновато али може бити човек — на ма то био и цар — но не је највећи уметник: сликар појичних парад и церемонија, сликар званичних англономија, једина уметност и кривирских чинама, може да тада човек разумети Беклина? Може ли се неко једноверено дивити и Антону Вернеру и Арнолду Беклину? Зашто не, Кома величина сликарске уметности лежи у маси театарално изведених фигура, томе је равноравност, дубина и чистота колорита Беклинових слика и његови акорди боја, они акорди боји су створили епоху у сликарству, нешто непорумљиво и непорумљиво, нешто што ни шарени намет није у стању да схвати.

Истина, морамо признати, да Беклина и није данас лако разумети. У премину када уметници, као Вернер и Мендел, грине сав свој труд и талент да онековне династију Хоенцолерн разним историјским моментима, у појима су сјајне уметности, публицистичке марширали и огромне телесне Фридрих гроуадри гласили свине. У премину када сецесионисти оставају простоту и јасноћу природе на страну а импресионисти је до егзистенције копирају, — тешко је оценили уметничку вредност радава човека који ради природу ни са природом ни са себе сама. Пошто је да Беклин није никада радио са природом, то јест није никада сликао. Он је природу само студирао, гомиланују утиске у себи да их доиције, када буде требало, из себе црпи. По читавае часове седео је Беклин непомицно на једном месту посматрајући један исти предлој али предмет, испитујући га до најмањих ститица, не служећи се при том никада ни кичицом ни оловком. Овако је он студирао и доносио најравноравније пијанске свелости, хоризонт разне сценеије и групе, структуре каквог отпазког листа, каквог камена, једном речи уносио је у себе целу природу. Само онако дубоко студирајући и његово криво памћење омогућавало Беклину да се еманципира копирања. — Може се слободно рећи да је Беклин ставио себи у задатак да уметност у својој унутрашњости треба да буде потпуно природна, тј. да одговара природи, али обави и начин постајања треба да јој је независан и слободан, те да на тај начин да израза саме себе. Према томе, садражине ради, треба пуштити човековој творачкој фантазији на вољу, а облика, форме ради, треба се напизавати да се из огромне масе појединих појава издвоји оно што је најбитније па тек оно конкретизовано и појачано репродуковати. Држећи се ових принципа, Беклин је постао при Landschaftsmaler (Делателјестот Веда и јединствени слину времена: постоја је Беклин).

Беклин је, јаво сам каже, рођен 17. октобра 1827. год. у Базелу. Одредно да буде трговац као и отац му, погута судба да уинити у њему вољу ка сликарству коју су можда и нехотично у њему пробудило очеве радња (Бираније и трговина свилених трака) — и слике Хабајане у Базелском Музеју. Место трговачког духа, разбукта ее у њему воља још лека и чарина, и једнога дана увери се отац Беклинов да му је син и суншине глуми и ограничени да радњу. По наговору старог германисте Вакерманга буде допуштено Беклину да учи сликарство, и од тада почине његови уметнички чаргарење и издодосини рад. Прво је отишао у Женеву. Брао се наставити слатког издодосини свога учитеља Salame-a, оде Беклин у Диселдорф где постаде јак пољачијаста Ширмерер. У Ширмереру је нипако, тада романтици наклонен Беклин, најпрвог учитеља, бар за прво време; учитеља који му је дивао оно што је спакно почетнику потребно: храбрости и повољности. Да је Ширмерер доиста био од утицаја на свога још млад и дивас још по неким слимама које је Беклин још под непосредним утиском Ширмерерове слике радио у Раму па време свог првог тамошњег башкана. Тен што га је Ширмерер мало догтерало и руку му ослободио, а Беклина спонаде нека профанитача, читавски немар. Као што му се у Женеви није доносио Salame-ов издодосини тако му сада постаде досадна некаа дивасот. Ширмерерове слике, као и романтика гробова и Рашадинаја осталих Диселдорфских сликара, 1847. год. оде у Антверпен, али га и одатле највише старинаца тајанственост и строгост слике. Он се прати у Базел где поче копирају Губенска и студирају Холингајна. После шест месеци изидио га где напустио Базел и одиша у Париз баш када је нови француски колоризам био у највећем цвету и када је Кутурна (Courture) слива „Романси из доба провадиња“ одушевљавала деироту.

Париз постаје судбоносан по Беклина. Слобода и отворна потога његове кичице — особина која се кичичито на његовом слимају из шестнаест година истиче — резултат су утисака што их је сирва и сирва приробије француска уметност тадашње времена учинила на њ. Не мали утисак на младог уметника учинише су и стражовите сцене које се одигравале по Париским улицама 1848.—49. године. Једнога дана морале и Беклин, и авио првоје, да суседује у борби око неке барикаде, а сутрадан, гледаше

млади уметници кључу гомилу устаника стрелају под његовим прозорима. Политична догађаја не остављају на материјално стање Беклиново на мору: радња оца његова пропаде и тако остаде разнежене сви богати трговци на париској какадизи. 1849. год., не могавши се више задржати у Паризу, прети се Беклину у Београ и ступи у војску да одслужи свој рок. Говори дама дошлице изаказише Беклину у Риму. Треба познати тадашњи Рим и његово уметничко друштво, а нарочито друштво Немача у које је Беклин дошао, па онда тек да се појма шта то значи провести осам година борбе и мисаоје у Риму а не у провинци. „Док су уметници других народа“ — пише Франц Х. Мајснер у свом делу „Das Künstlerbuch“ — „у уметничким делима старог Рима гледали само уметност и т. ј. само естетичку лепоту њихову, док се у Немци са критичном, њиховом напредности уређеном подметачијом тражили да испитују све тачно и прещено, не само са уметничког по и са научног и литерарног гледишта. И док су се они тако мучили, њихов се јоште необрађених неких органама уметности све више и више убрјао у глупо, док се млади одушевљени уметници не престорили у хладне и тревене теоретичаре. Когако је и колико младих и витрихних уметника пошло из Немачки у Рим да се прате као прости пошталаци“. У овакав елементар допире је и Беклин, и ко зна каква би и он проишао да му не беше његово снажне, готово рећи грубе швајцарске природе и друштва тржишне очигледних уметничких органама: Рајнхолда Вегаса, Песинија и Фабриха. Дошавши у друштво ове тројице и снабдевен у души идејама Шварца на Диселдорфа, Рубенса и других Холандца, Француа Рокинса и старог Холандца, пошле Беклинова одмождивања борба за испуњење хладно и успоришања његовог талента. На тага су доба његово слике „Бучи уш меку понавља“, „Прелезо са Нимеом“, „Бунар“ и још неке. 1853. године ошине се сиромашнији Беклин још сиромашнијом али дивном Ричмандом Анријом Пастучи. Она му левајца материјално стање још немога отаца.

Тако радњи и борби се проишле осам година и тада га снажне опет стара чежња на промену. Поред помоћи пријатеља, најве се и једна добродушна Немкиња која откупи Беклинову слику „Пан у трепи“, уверена да чини неку добротворност. Није ни слутила да би хладе снажи Језерјин пусујеубо платио ту слику. — И тако се једног кинешет дана кретање путнички кола. Беклин је седео до коначана на боку, држећи своје урамљене слике а Анријина сејање у колима. Ово кола беху Бегае, Фабриха и млађеница Алгајер. „Хајдете са мном! У Риму њихете пикала ни до чега доћат“. Овим се речима опростио Беклин са својим пријатељима.

Беклин се настави у Минхену, где га очекиваше понављање искупења. Изадраници поново, али боље рећи предајивши своју римску слику „Пан у трепи“ и изакошпили је 1857. у Минхенском Изакоби, разболи се и он и два му детета од туберку, а буче брже нематинге пренисеп у градску болницу. „Пан у трепи“ изаказа немоћноу убабуну. Уметнички образована светина трчала је као на чудо да види ту слику непознатога уметника, за којег се чуло да лежи са децом у болници. Минхенска Пинхотера купи ову слику плативши за њу огромну суму новца, и бела беше укљонена а име Беклиново постале чувено. После кратког времена Беклин напустио поново Минхен и оде у Хартон где га беху позвали да ради слике на зидовима наке Конзула Велендига. Свршивши овај посао, Беклин се прати поново у Минхен 1860. год. где му је негов „Пан у трепи“ међутим издобило два одушевљена обожавалца: понављате писала Хајра и чуеног мецена сликарства, грофа Шака, који се снажи снама трујења да Беклину набадо средствана која би га за увек савукала материјалних неприлици. Накоро иш и набањени, у Вајмару је така живео — да не кажемо изајдо — Велмо Харет Барзо Александар, који беше екупо се кашиштега уметничко. То беше Лист, Ленбах, Гензла, Бегае, Претер и и њима буче позван и Беклин, са понудом да се прати протесуре на сликарској школи, што Беклин и прими. Настанавиши се у Вајмару, пошле прва каријера сликарског уметника. Беше без материјалних брига, алиша само за своју уметност, окружен уметницима првога реда. Нарочито је на Беклина утицао чувени пијаниста Лист. На

тога доба свака Беклинова слика и данас још важи као јединствено ремек дело. У ову групу рачунају се слике: „Пан платни пастира“ (у Шаповој галерији) и „Венус шаде Амора“.

После две године, 1862., позвалио Беклина поново у Рим и ту му постају слике „Пут на Емаусу“, „Анахорет“, „Вилла на Мору“ (репродуцију ове слике допала је и „Нова Европа“ у 2. броју са 1899. г.), „Рамека престо“ и друге. 1866. год. враћа се Беклин у родно место, и ту остаје све до 1871. год. Стара пословница „Нико не може у свом созу бити пророк“ обистинила се код Беклина. Бавољене кинте не беху у стању да разумеју свога земљана и његова уметничка дела која је у Београ радио, као и. пр. „Флора са својом децом“, „Аполон са дуплом асперетом“, „Медузина глава“, „Краљ Давид са хармом“ и т. д. и он се 1871. године прече за Минхен где остаје до 1874. год. у друштво свога пријатеља и аспитички грофа Шака. Од 1874. до 1885. год. живи Беклин у Флоренци; од 1885. до 1892. у Паризу и од 1892. до своје смрти опет у Флоренци. — Од почетка 1873. год. пошле Беклин да стара Један до тада потпуно непознат свет — бар непознат с онога гледишта са којег нам га је Беклин показало — опет Сатара, Нимеа, Контаруа, Тригита, и т. д. И од тога се датирају његове чувене слике „Ворба естетичара“, „Панове лове рабу“, „Сирене“, „Морска Звезда“ и т. д.

Шта да речемо о предности Беклинових дела? С правом пише Мајснер, да су се културно-историјска дела. Као човек, Беклин се могае материјално читавом проблемом. Читајући историју Беклинове борбе и нехотиче се човеку шабеше прерањиве према свету; јер ретко је којему уметнику учињено толико неправде као Беклину. Доживети већ 1857. год. велики успех, бити већ тада од уметничких неликана признат за генијалног творца, па тек у доведесет годинама проишти опште прашање допште се 40 година борно, борди материјалних негода, још и са огромном масом и кметиком и глупих надкутежника, — доста је више ни борба и глупо. Најпојнији покрет у уметности, како сликарској тако и балетистичкој, баш и кад не би имао пикавог другог успеха до тога што је развио опште а распуштао стеге уметности и пошито Беклина на достојну испуњење осласи га чеба за свога духовног вођа, заслужује од субјеката права бојанствени уметности искрену захвалност.

Ј. Адамовић.

У Стопљу, крајем јануара 1901.

Светосавска прославна у Скопској гимназији пошла је како се само пожелети могло. После приликов обрета и сечење волаца изговориле је децу београд изабраних митрополит, Г. Филипијад, а ангажују дана, захватили уједино гостима на походи, којих је било толико, да лису сви могли ни стати у дворници у којој је прославна одржана. Међу гостима беше доста турских виших чиновника и ошвира и скоро сви виђенији странци уз представнике одабраних пошудата, уз српског генералног конеула и света његова особа.

Програм светковине био је и ден и сивањен и богат. Концертни ден отворен је Хамилјом (Султановом хизмом), коју је врло дело отпевао јачки гимназијски хор. Ове песме Змајковице „Под њомом“ и „Светом Сави“, декламовале су врло добро, а тако исто и Прерадовић „Путник“, „Ускликимо с љубављу“... потресла је срца свих присутних. Руса песма „Ој за јајем“ и словенска „Звином“ аллимовани су бурнији аплаузом од страних гостјуца. Странци су били не само задовољни његоу управе усхићени испљамом јачнога хора, а понављати дејичм опротиви и тачнији навођењем, за које највећу хвалу заслужује млади хорвођа, предан, предан и миран, скромни јак VI разреда гимназије. Његовом пошом и повођењем био је задовољан и који старији диригент и музичар. Ми странци одаждомо му заслужено прашање. Говор Г. Танасија Ј. Пејатовића,

настаналина. О асими и асимизму био је упурио круна ове прославе и, да се поскужним изразом свога друганта: „то је била хитна поезија“.

Концерт је и завршен Хамидијом. За тим је настало посудување и играње, уз свирку „буле“, Београдског табурашког друганта које се у тај мах десило у Скопљу. Ово несоме настанало се и по подне. Смет је долазило и одлазило, а споредне уздице и кривони околних кућа беху преулици гласалица иди и несоме у довршну гимназијском. На игрању беше и понови број наше заблауде браће, која се топаљу од наводности, саушнују дивну ерски свирку и играју своје народне игре. Тек у мигли мрак разишао се свет, хвалећи свечаност и забаву.

У вече је био концерт с представом. Тој забави присуствоно је само Г. Фирмилијан, наставник Више Женске Школе, наставница гимназијски и три четири познана струца. Једна толико је простор допусто. Остала публика беху ђаци из гимназије. Песме је и свет ипак крао депо а складно, али представа је издвигла све присутне. Дави је Триковић, „Школски надзорник“. Позоришца је била прена приликама и простору депо удешена и деорисана. Али наставније беше сама представа. Она је толика депо и без знањика а ако не беше шалатча. Представљачи су се држали доста природно и слободно, чисто не би човек веровао да су то ђаци из VI разреда и да ти приказивачи никада нису ни завирани у такво позориште, а како ли видели и гледали представе. Победу је однео „Света“, учитељка Берка: њу је такође представљао мушкарца коме су баш прет саму представу оборила његове деле науцице. Његово држање, и ако је нешто високо за женску фигуру, било је одмерено и природно; говор депо удешен, јасан, разумљив и светлост; и песме му беше наивно. Кад се све узме у обзир, то беше једна од најбољих илустрација тога вечера.

Песме и представа толико су радрадили присутне, да су остали у игри и весело до 3 сата, наизмађући Преосвећенога Г. Фирмилијана који је отишао носе представе.

После одаве прославе и омилого задовољства страног света, није чудно, што је културна победа српска и што је онако непади и забаву у корист српских основних школа одавањих, која је приређена 21. о. м. у хотелу „Туратин“, чаји је долазак био тога вечера пренутије, које домаћима а чаше ипак странцима. Ово је била прва победа. Забаву су похвалили најодличнији гости Скопља, на челу којих је био сам младица са својом свитом. На све је присутне учинила ова забавна веселија и дубок упечатка а поглавито на изију који је око 11 сата наредно, те је и његова Берка (девојка и јединица) доведена на забаву, на којој су сви гости остали до 2 сата по поноћи. Чистота прихода падо је на каси 600 динара у злату. На највећа је добитник ипак културна победа!

ЈЕДНА СТРАНА.

Руска кидна (слика Н. К. Пинковског). — Дах чегега бисмог и српског веје из ове слике пај је Срби посматра. Да ли је доста тако јан то долази од српских савишатија прима руског јарко, по узвино река; теи пава је драга она слика који сам кинос један издигачи монумент на руског свеног кинота.

На старог Нина (по фотографији). — Слика представља Нинку Сихат-Кулу у куће оно не из године 1877. — У своје време намете прел своје читаоце и изишине слике из долазак Нина.

Представници српског народа на Босне и Херцеговине (по фотографији). — Пако је српском народу у Босни и Херцеговини познатије и ова нина слика народних представљача која се до сада излагале, и који ће а иже јалити о добру народног. На овој слици народног пада у очу хармонија између народа и свештеника, коју би намаши највишегајало прело радо поштули. Ради јакости послова о којима се он изабраних бави, киносмо ово и пакош нина.

У првој су (долазак) ред, а депо у дозо: Перо Јашић, омит, председник (Скопје), Симо Тинић, чин одб. (Добој), Јазо Јовановић, преде. (А. Туцац), по-Српско Тривковић, (Сарајево), Прото Јов. Пећанић, (Варшар Валуа), Јов. Шола, (Мостар); Гинг. Јевановић, (Сарајево); Коста Кузмановић, (народ. избори); Хаин прото Нинк преде., (Тинић); Х. Мило Поповић, прота, преде. (Бачка); Стев. Колачичић, ч. одб. (Брица); Ристо Јовановић, преде. (Мостар).

У другом су ред: Томаја Градинац, преде. (Градинац); Ђево Кривошејичић, ч. омит. (А. Туцац); поп-Јанко Марковић, свент. и преде. (Мостар); поп-Јан. Присавић, (Добој); поп Никола Штреб, (Вршани); поп Мил. Јовановић, млади, свент. и (Брица); поп-Петар Миливојевић, преде. (Трпачи); Симо Јовановић, преде. (Београд); поп Коста Душановић, преде. (Приблени); поп Стран Труцац, преде. (Јасено); поп Јефрем Ставковић, преде. (Београд); Коста Миливојевић, млади. (Шана); Јазо Костић, преде. (Брица).

У трећем су ред: Јово Настић, преде. (Галац); Милан Илић, преде. (Малац); Тодор Јовановић, преде. (Обудина); поп Стојан Вранешкић, ч. одб. (Бео. Нови); поп Ђорђе Поповић, преде. (Кулени); поп Луко Чупић, (Сарајево); поп Влакир Пејовић, протоманастир (Малац); поп Димитрије Јулић, (Београд); поп Душан Кривошејичић, протоманастир (Београд); Никола Цинца, ч. одб. (Дубина); Коста Јован, преде. (Београд); Гајро Поповић, преде. (Београд); Перо Шантић, младица (Мостар).

У четвртој су ред: Мил. Хаин Ставић, преде. (Градинац); Јово Јован, преде. (Скопје); Симо Нинковић, прота. (Зворник); Пријатин Ђебар, преде. (Дуба); Давид Палаковић, преде. (Вино); Јован Колачичић, преде. (Државина); Стјено Ситић, млади. (Сарајево); Мило Петровић, ч. одб. (Бачка).

У петом су ред: Тодор Јовановић, преде. (Обудина); Симо Милић, подпреде. (Бео. Градинац); Мићо Којаћ, младица (Рогатица); Перо Драчац, преде. (Бео. Нови); Р. Палаковић, подпреде. (Савски Мост); Мил. Миливојевић, преде. (Купинац); Ристо Ковчећ, ч. одб. (Прилеп); Јазо Миливојевић, преде. (Прилеп); Ђево Миливојевић, млади. (Бео. Петровић); Јово Штеновић, ч. одб. (Бео. Нови); Јазо Миливојевић, преде. (Бео. Дубина); Наји Поповић, ч. одб. (Чарина).

Скопљанка (по фотографији). — У прошлом броју киносмо слику Витолаца, а у овом острје појавио Скопљанка. Сликама не је исти, немоје издигачица, на су не једнака а иже.

Гроб Кнеза-Милошана оца (по фотографији). — Витко, иже Кнеза Милоша Балашко била је прво узата у Врхушцу на обрвца, а ижеи смрти напало прелаза се у Добруку за Тодора Миливојевића, о којим још: Милоша (1780.), Јована (1787.) и Јефрема (1790.). Као кнез српски пошито је Милош Балашко крај у Горњој Добрици, где је прело из Средње Добрице крај оца свог и обемнио га ланом на којој се чита латина: „Одеи адеи гласи паи, Овојога, гласи паи Овојога, гласи паи Гласи Српског Милоша Обреновића, пој ми оју своју народствоу чинују у упокојени дуаи слади и подиже. — Присети се латина Новембра 15, 1892. Вечна му слава!“

Узаница у Беојани (слика Ж. Ајдуријевић). — Беојана је јакно српско место са нешто више од 10.500 становника. Населеност околине и јелин саобраћај обемнијају овај град као чисто трговачки, те му предстоји лепа будућност. Народ сам овог, највише му је обемније јак српски свент о коју се до сада изишине киносмо покла.

Арбанас (слика Пај Јовановић). — Са чашу му те чаша из што је јак то месту. Узаница је изабранија, на ти је боље обити овог овог странара него ли та на чоу аптати.

Избор кнега у Далмацији (слика Ј. Отошевић). — Обицаји су снажно обемније народности. Ето, и у депо српског народа што у Далмацији јелин, народ највишегај броја обичаја, једнај и обичај о избору кнега. Киносмома напави, „дезетр“ што та бирачи продају новоизабраног кнегу, обичај је народни у нежеи депо Српства, а киносмо се у Далмацији врши поклају ова слика.

[illegible]

Бавидо поглав на речу, тако обилату кривуљу алатеру, и поново изврну називу како Херцегов пророк Јана и руски Херушана. Сви се Херцегови разних руских поименишта без размишљања, само су у ауру, што је усталом и алтернативу паросту самост текста. Ми каже у капи народних песама, као што је познато, прелиминарне жом, како наш народ и радост и камаст изврзамо, то се та мегона особина и иде остана. Пина је херцегов у мому. Далеко мање наив, да је први став „Херцегов“ да „што да пајир“ као Гута остварује из три дела, и се тако, да се први до поналава три пута прелиминарне ми мени току, и на прву трећер поналава обично је закључити како продужен у обалу Соде.

Као што је знамред рекао, „Херувимски“ Г. Морињин, има четири дола, где је сваки дол за себе друштво обрађен. Мотиви пак, који су изједначају у ова четири дола, одражавају оргинску целину знању њих и дају ковалу потребно јединство.

О другом стању у „Херувиму“, „Јако да шарја“, носе Великиг Нихода нема ничег новог да се каже. У њему нема ничега, што имау биоа у првом долу.

После загревања „јакно да парја“ у V -дугу (разређеном јелу) добио одговарајућа на модала јентенија, која су ниско, просто и лепо обрађена. Она су у C -дугу.

Несме тих отпораца на њихова јестења, чрпачу немца
 „Она и сина“ у Седру, Адаме модерно. Она почне језичу
 У глумицу. Онда се мира поштују једна ушност Г. Моралија,
 У савом бесмислу паниху народних мелодија, а то је, ја је се
 оне краће старе, које се не могу по читу већ по ритму,
 дубелно шито, на што се не могу, ритмички, а иже јих савоу
 у тинице. Она су се нели ранија скупљале и обрађивале
 тих мелодија грешил, натпућују оне ритмички мелодијама
 на читу таку, коме се оне не прилагођају. Тачт и ритам није
 синејало!

После сценарија „Ферузи“ архива, оставио је у сачувању „Мистерије шпана“... „Потом се вратио у „Иницијал на Гогољу“... Овај последњи је написао Ададо за друштво „Бачио и пажљиво...“

„Достигао је праведно“, такође ригички писало је С-бузу Модерно, поменути једини, у глуми, по захвату тешки рођа са све архиве, тако се прво интересовао архиве по разним сценаријима. Од сцене „Грифеи“ где баш одмах извршио у још једну сцену, од С на н, одане се „дајте“ спреми још једну сцену, развија се једна велика прича, од хајданака до улоге, одане се још једном путем рођа још у још једну.

Сва пристојана црквеногласна трезвоту у нашој цркви, кузмицавајот твечи. Пристојано носи, кој с прелизави дзери при свеченом уласку Светицељу у Јерусалим. Ту пор и пазви урзу у купоне форте гласи свечано и душнелно, Милостю, Сидот, сидот, сидот... т. ј. Свети, свети, свети, Господе Свотю, пуши со мило и земаа славу твоју!» Код «Власинских гледи» И. т. с. пребо кор а јошноту у вичаниско, ачако наичку пош катерено гласовноу званиско (бас се креће у ксирти), на пош је ачаки и у музичи претстављено немо крестно, хол, долази. Са сљиком освештеном крестни је жажљю, дош што кор се штепеноу шва и у рожени, се долго док не дош на покресу шину до крестю «Оши со кинишн» т. ј. «Слава богу на крестю» И паша је паша ратнички забележена.

На овоме месту промени кор тонизи род и G-dur знањени његовом доминантом. На тај начин чујемо „мало“ и „велико Амањ“, отишавши у G-dur-у.

После ове две „Анаст“ узвешмо постоје „Губе порек“ и „Г-дур“, у тому Адаго на постојанто. Бас дари у почетку на једно лево, једном пота оргулишту, на другоме јо, на осталим талосови забаву и једнаком. Почетак оне постоје је такође ритмички и мелодички, а после „Губе сабогадур Гинвал“ — прелазак у такт у $\frac{4}{4}$. Одато, на до „д“ молим ти сја...“ криво се мор прелестало и највише у сину с малим прирамама. Код „д“ молим ти сја, Боле...“ мења се такт у $\frac{3}{4}$. То биве чини интереснома због тога постоје од севера на до „д“ сја. Најбо је врло добро измислио зболевне од четире различитих тона, као ми је једно за другим отпознато да постоје, постоје од највећег до најмањег. Последња „д“ молим ти сја“ први се постоје у $\frac{3}{4}$, такт, у коме мор и завршава постоје.

После „Двоје појам“ дошао „Достојно“ Andriano Anzilago, иштричено у својом писму, камак по хармоницима тако и по облику. Милошари до „Достојно“ кренуо се иштричено кроз G-dur и то именују негласовно а — в. Наравна је мелодија, била уштричено, прво константа по примитиву, тако да би је мазили нешто обавио као жугоубројавља. Шта је с њим на поновно стаја уштричено? Он је пре своје петице у тактове, итајем је музично, али и под „Двоје појам“, да биса дала у нешто оргулици на домак г сас до „Дривискобавице“. Пре тог дог до обави је иштричено, т. ј. посвећа на инструментално музичко. Он рећи „Достојно по јетини“ и т. д. Јази се теор по доре и нити, иштриче у једном стаљу, у једном се паше за једн захвалу, иштриче до једно до оригинално. Док „Дривискобавице“ етати бис се једно и он прети теор за поште као „Дривискобавице“ итајем прихати до и теор, док док до и матор“ не уштриче и нити и од тог матор јаз са четврти глас до краја једно. Пеша је мелодија одлази на до краја хармоницима у G-dur, у једно мелодијавица, у једно то сина мелодија дошта, те јој је теор бар у једно мелодија мелодија једна. Задрети је музично и етати. — Често је мелодијавица, обави се на проту мелодију „Достојно“, да је могуће било у једн уштриче теор по теорети, како у хармоници, тако у једно мелодија гласови.

После „Достојно“ одговара кор у С-диг-у на јексенија. Међу њима промен су особитог помена „Велико Госида Покину“², „Велико Тебије Госида“ и „Велико Амни.“

После песме „Један свет“ у 5-мат, напосредом ритмичкиг
напоја „Прегрести“ у 6-мат, Адолфо је пог тапо, пошкључу
метосама, т. ј. сирип, аат, два тесора у бач, при том се ове
метосамаи збојем гласа, „Хеалте“ је ставио на три до
дуги док две кинта друго, збој поволених прие, са другим те
сти. Трећи док на пољине метосамаи дивени пој са
дистаи „Хеалте“, на шта му одговори мушкн пој такође са
дистаи „Хеалте“ Замисамају по хармонизици на саопштава
ли, — го, т, 2-мат! — П-стала, а садему му VI-омат! По
мушкн, кора појучу аат и сонара; а садема упала теор у мадо
мизмички, а тако исто и бач у остваи, и у трећем такту (на
штом са почета ове става) разлице се велико прешањо у форте
у пој корачи по шпироу и слику у краи интерсоналини хар
монијама и појединаи гласовима, и мушкн: „Господо са боло.“
Затим се покова тј став и иде на скулто: „Хеалте јого во
вишних, лудив, Зарзастаје се сипак, шпн и бачематени, су
пштају се у поселаа два такта до у напанамо. Цело се „Хе
алте“ аде краи добро напанамо.

Posle „Pravoslavnog“ čujemo: „Bogoslovesni građani...“ koje počinje u skladu s rastom, kresnajućim, kao do reči „Bog Gosloves...“; zanimanje su ovide već pomenute senzacije. Ova je pesma intenzivno ritmička i harmonizovana u B-flat-u. „Bogosloves“ je takođe drastično ritmička u B. Ova su varijete, koje se lađju zrače besno pomeniti, pomozući, sa interesnim harmonizacijama.

„Da monodolazbeja* tisebo je ritimikom zaplozbeno u V-dur-u krase se četvoroslovesno sine do „soobazun“*. Kao „soobazun“ stavim monoslovi kras, a izvedu do dva soporna i dva krasa nava u tri jedinstvu: „soobazun kras kras toboje sazvanje“*. Ovak je mesto, ali zapredne deplete. Kod „soobazun“ upala od krasa kras i kras sine četvoroslovesno do krasa. Trinitivnošne „Amazun“ pri krasu je kras sine i sinova. Posle trinitivnošne i zapredne monote nava se krasa „Budu kras...“ u V-dur-u Andante, koja je zros zve tri strofe: zapredne obrinba. Mirala od komala kras je organizovan i polozila krasa za Bakov kontrapunktni steti, kras po polozila sinova, tako i po svojim harmonizacijama sinobama. Osobito je interesno treće pokazivanje po harmonizacijama i vođenju gamelne, koja se zapredna monotezima, Jedini „Amia“ na „Budu kras gospodine“ zakrpa se „Bionikistancija služba“ u V-dur-u, kao što je i monote.

Ђул-Марикина приказња

ПРИПОВЈЕТАК

НАПИСАО

Јелена Јов. Димитријевић

(НАСТАВАК)

Још повише се замишља.
Бте ти ги тројица мужи младожењина: Шиншо
Коста, Ђеђе Ђурчија и Дора Митичина.

Улегонше, а татко си
ги пречека на сред обор
стојећим, гледајући ги сви
никако чудно.

— Што је тој, адијо?
Заш' не давати бошчалази?

А татко се расрди.
Туго к'да се татко расрди!
Нана пак, гледајући кроз
пешир, ушлаше се и узе,
тресејући се, та се спута
у једно ћише, да не гледа
татка ми.

Татко ми сраш, ср-
дит, па кад викну па онија
тројицу, мали се.

— Како неје срам
пријетеља ми Ђошу да иска
бошчалази? А?!...

— Заш' да не нежа?...
Што је тој, адијо? —
питују онија чудејући се.

Татко ми се још по-
више расрди. Туго к'да се
татко расрди! Па к'да ста'
да вика, мајкоо! К'д узе
да броји, лелее! Сас овој
поче:

— Мој пријетеља! Чор-
бација!... Он чорбација, а
ја?... Шона ли ме пражи, симсила му погано!... Што сам
ја? Ели сам коа, ели вол? Адија ли сам, могорац ли сам?
Да ли ми пак пријетеља мислеше да сам Шон, ели Ђурчин.

па за тој ми прати на девојце Ђирит салун? А? Заш' не
прати и он како што праћају Паштије, мансуа чорбације
меринаш салун по Ђирит? А? Керка ми неје пере сас
тај младожењини салун, но ће се мије. А?... Овој си је
једно, а друго... Бесрамни. Срам га било, да би га! Друго
је овој: Јутроске узеја човек... Море какав човек! Он
неје човек, неје пријетеља. Тражија сам пријетеља, па си
та пијдо — бата!... Ка па ка ка!... Ето јутроске пратија
овла, божином камо ни је адет од време, па му на рогови
турија варанисане гланице црни лук!... Црни лук! Ја с'га
јабуше оно Митров дан, ја никад! Црни лук! (ту узе та се
прекрсти). Чуди ли ете овој, ади, кријани, пигле у Тур-
ци, у Кореја, ја берем у
Цигани?... А?!

— За салун не знамо
заш'... За црни лук... Како
тој?... Бели глаум!... Бија
је зар пијал, — абору онија
тројица плауће.

— Глаум!... Ајде,
бели глаум! Безбела је
глаум! Бија пијал та ту-
рија ону на рогови црни
лук, а Ђовиница, пријете-
љца ми пошатавела, на
спрајаза у бошчу Ђирит
салун. Пекни! Ама на-
жете ми, кријани, кој ку-
ни, кој нареди да се на-
праји, кој прати на девојце
ми, млада-невесте оној ка-
дућерско убуе? А?

— Како кадућерско
убуе, адијо? — гласио пу-
штине глас онија божином
чудејући се.

— Како? Зар ђојем
не знате, несте пијали?...
Искате да продадете бошчо-
нанице крастанице и си-
мисије симити? Ка! на! ка!
— насмеја се татко ми ко-
зико моје.

— Ништо не знамо, адијо... Како кадућерско убуе?
— прозборише онија још потико.

— Како? Заш' се, ни' на Господ, прајете најаши.

+ СВЕТОЗАР МИЈАТОВИЋ

кад песте?... Како? Ђа, свишале му погано! — на авекну татко и потражи накуде кућу како чираче¹ к'да не стапи на преме у чолау. Трчи, ето, трчи и виша!

— Адице, комшике! Еха! Дајте ми тој надуверско пубе!

Нана му предаде што иска, тресејем си, а жене се тине прбугуване при испери.

— Едите! Елате скоро! — грми татко ми на онија.

— Не ли је овој алина иста како пубе на сићеначка и габријанца калуђери?

— Оној си је чернез, адија, — зборију онија кротачно. —

— Ка! на! на! — черко! К'да је черкез, зам! је дуз? Куде му је вез?... Само дуз чока! И ја сам јенија сина, прапија сам на сва'у ми чернез, ама како? Онакој како треба: убаци чока, убаци вез, карнаџија, уз палуке, оно шију, ово рукави.

— Па и овај си је, адија, чока убаци, черкез...

А татко ми не ладе да збору, по п'а авекну, дори грми, с'т' ће тресати.

Онија се зар ушланине, на налетоне.

Нана ми оди по кућу, тепа се у груди, у главу, плаче а глас не пушта, не сме. Ја се тресем како да ме је фатала гроница а нема сауска да ми појде. Жене пак, чухејем се, пласну се у руке, па тике кротачно рениу:

— Што се направија, Бошке?!

А тај Таска:

— На јас, Зам! да прати, виша, Ђарит салун? Зам! је, виша, ону на рогови дуз? Зам! је черкез дуз? Ако је зарди пенцлак,² виша, прапија черкез дуз, ама! не турн, виша, јабуке: оне су берем, што викају ади, ништо — пет паре, досет ли она!

— Ђј, Мори Таске! — виша нана ми жално, и па се јадна агучи у бош и турн обе руке под појас, на се тресе како божак пред првну око Воднице.

А стринка-Таска (такој гу ја вицанем) млажејем напу ми:

— Ђј, мори адице! За тебе ме, виша, две ми очи, нажал. Таман малко да се, што викају ади, онодиш и разновесити, улаваши, што викају, девојце за момче арно, убаво, чорбаческо, а оно поље, виша, што ти дојде па главу.

Нана ми се од овој јаште поинише ражале, на уве дори да вије.

— Море, виша, јоште како нидо Ђарит салун алина сам на што ће ти Марији сам испочи.

— Доста виће! — виша боба-Сика, нана комшица, и кротко тегаљ стринка-Таску од патраг да жустан.

— Ете ти, виша, бели дуз! Ете ти гу поприка!

— Мори Таске! — на виша боба-Сика.

— Ђарит салун! К'да се, виша, женене Вале догмаџија³... Догмаџија та викају, а он, виша, работише сас догмаџице мотаре. Ете к'да се тај спирој чошџи женене, неје нијада за невесту му черкез, није, што викају ади, ни она, ама к'да се донесе при млада-невесту боја, оно на туја бошчу извадило, виша, мериналс салун. Мериналс, две ми очи! Ја пак, виша, Ђарит песам видела да испочи из циганско бошчу; и Цигани, што викају ади, узну та туру мериналс, од грон ли, од шест паре ли — тике мериналс. А одена има, виша, ништо, неје без нч. Уме-шаја се је, виша, ники међу пријатељи, нема чаре...

— И ја се чудим! Боша, пријатељ ми, доодија је млого пут кико је Марија под кинаш, на ми се неје више јадна лопч човек. А с'та што се направија! — збори напа ми и плаче, брине слуге сас рукам од конуку.

— Што се направија? Направи се, виша, реизака... А адија... Ако неје при нас адија, ово си је, виша, онај од небо, Бог, на треба, што викају ади, човек право да збори. Адија си је, истина, а'а, препониче а'а, ама је, виша, чошџи: он и не прати што би ја прапија. Ја би се, виша, жив' ми Господ, сас Бошу потенала. Зам! да прапија...

А тике невеста-Краса (ја гу вицанем невесто) јетрна на туја Таска:

— Аман, кир! А'а само млажеја, љу ти реним да се не досеђујем није.

— Јес па, — виша боба-Сика. Зам! притурани, виша, сламу на оган, к'да гу виће доди има? Зам!, виша, дуван у жерану, к'да гу је ветар арно раздуваја?

Таска се тике ућута.

А нана ми! Кротко јасије! Благош пинок! Плаче, брине слуге сас рукам што је испочија под рукав на сечену гу антерију. И саг ете: како да гу гледам! Неје постара ни што сам ја с'т, а збрчана, па ми се видене слави дан помалеча. И с'та како да гу видим онуј од дитабију сечену антерију; и с'та како да гу гледам бел коцка појан, па како да гледам и онај лангир,⁴ што га јоште не беше слави дозавила, црвен како жеранка, што га турн поза уво к'и ме поведеше на аман: божиком Господ све на добро да обрће... А! јадна нана ми!... Па видим, ете, како с'т да гледам и своју ми, донашину на брата ми ани-Отира: на беле је шалваре, на белу антерију, боса, на беле атласке напучке; млада како кина, ама по чепањање се позиваа што неје девојка, не гу је коцка нин грбину. Рада беше онаја дин, и собаје на аман рад, а с'т: слуга гу слугу претица, а она тике узне испод појас јегал, та си ги обрине, и па га там! забоди...

И онаја друге гледам, и комшице и родоња, и старе и младе. Једне на жустан, видо ги се одол глнџа шалваре, широпе, дугачке; друге, старе на сечене антерије, шалваре; нике на Ђурчки, нике на дуганке, а младе како амане, салте на шалваре, на кратке антерије али ги јеле-чики, испитене сас свакојако преће, а веје, како да ги се по дие пијавке над очи првднели, јербо тегање ги и на боју и на аман, сас младоженску боју. Онаја су дин, и јутрошце на аман играле, играле! Играле, појале, несваље се по с'т мош, по а'адан, а с'т... Оду по кућу, ушланине, там! овам!, приличе како да ће ники да умре, па чекају, погледају за пона да дојде да ги причести, мислу за калданицу, тамјан, свећу...

Тике ете ги па при нас татко ми. Погледа по нас, погледа, на тике очи та у мене:

— Што ђаш, виша, туј? Зам! несв сас девојчини у сирачану?

Саја си ме тике узати, на ме увеле при девојчини. Дигли само перде, гледамо у обор: месечина, месечина та се види како у половина дан.

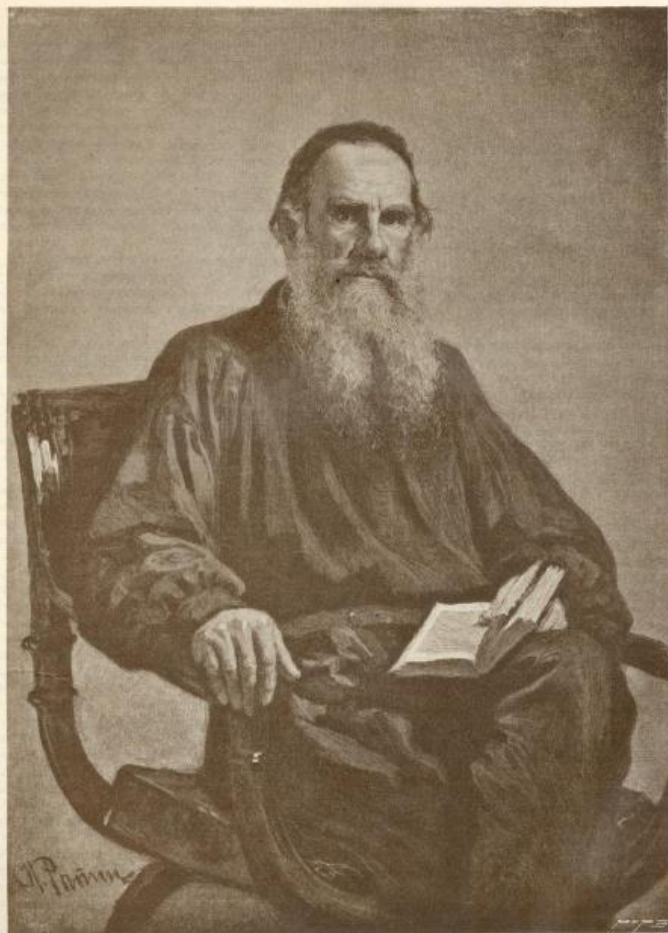
Ете ги ги на онија, Дора Матичини, Шиншо Коста и Ђорђе Ђурчија. А татко ми — ортуна: у! у! у! — а с'та се ушннџија. Кротко збори, та мислиш: у срце му од срдење не остаде ни ништо; а оно...

— Што испате?

— Ете, адија, знаш, ми си дојдемо да загледамо онај черкез... Носмо, знаш, заваљали што је тој Боша пратија, како... Извеси ми га, жив ти Бог!

⁴ Кејеја, госпоња.⁵ Георгина.

¹ Баш. ² Цицалу, торжоване. ³ Столар.

И. РЕПИН.

ГРОФ ЛАВ НИКОЛАЈЕВИЧ ТОЛСТОЈ.

— Да ли га изнесем,

Изнес га; а онда гледају и:

— Е, неје требало овако, ама човек... Згренија је, ауди смо... Куде је, адијо, онај на твоју снају?

Татко их ништо не збори. Појде за снајини си черкез а под њега дори земља тутула.

Однесе га.

Дор су Шинко Коста и Ђорђе Ђурчија заглеђувати снајини ми черкез, Дора Митичин си је украја онај мој, па га однеја у Ђошину.

К'да за оставу снајини ми черкез, привлачаше онда двојина, божјом чудејеи се:

— Куде си је други черкез? Камо га Дора?

— Па ли, ниша татко, оће да продавате башчованије краставице и симијеи симити? К'да сам ја бија у теја наше године, ни још несте бија... Туј ништо јако, јако бесрамно рече, па тине зову:

— Сиктер сини, домузар, бре! — па га дохвати за рамо та прер совакаи брат — на сова... И једна тури чинију!

А ја к'д видео на сарачану што би, и да од моје непчање виђе нема ич ништо, узе да плачем, да се туцам, да ризам, зборејеи на другарице ми, што барабар сас мене плачу:

— Мене мене, остадо сја пред свет у посмену!

А другарице ми плачу, а тешу ме:

— Ђути, Маријо! Ђути си, блага ви сестрице. Бог је добар. Он ће си даи та ће си се лошо на добро обре. Дор татко не вати онда за разо, јон сам се мршка надала, а т'г... Девочици ме тешу, а мене ми јонте по жално доје, па узе јон повине да ризам и па да вијем, а татко зар чу, та ника на обор на ману ми:

— Адије! Кваци Марије да не плаче, јербо нема за што да плаче. Нак се смеје, нак поје, нак се весели сас девојки: ја ћу гу дадем на боље мосто.

Отворише се па сарачану врата. Како шикер, како шарен онаш што га ручамо по руч'и и по вечеру, такој си беше блага пана ми. Како бубица, како бело јагњенце од пролет, такој си је била кротка мајка ми. Узе, јадна, да ме тешу, да ме моти да љутим а и сама плаче; а ја оку да гу послушам, а не могу, јербо! еи сам остау у посмену, еи сам загубила оној за што ме беше мило, мило, мило...

А Ђона сини к'д је видео што напраја татко ми, ди-гаја се сас онда тројцу мужи, друсто на сина му, та у Ђошину:

— Аман! аман! Господине! Даја сја ниван на ади-Костадиново девојце јонте у месинце, у редовату недају; спраја сам за снајбу с'га сас, а ади-Костадин не ми дава девојце си: остадомо у посмену и ја и мој сини Димитрије. Ш! Ђу, Господине! аман! аман!

А Господин:

— Никаје ади-Костадин да га питам заш' не дава девојце.

Викнуше татка ми. Отиде једна.

Господин пита:

— Заш' не даваш, адијо, девојце, к'да си је под ин-шан за Димитрија Ђошинуа одино?

А татко ми:

— Ете, ш' ћу да прајим, Господине?... Неће си девојце.

Господин пак:

— Или, адијо, та доведи девојце: да га питам заш' неће.

— Како ћу да га доведем, Господине, к'да неје дом? Нема ми та девојце нигде. У Ђејери ли је, у Турпи ли је — нема га!... Ама и да га има, заш' Нема вољу за Димитрија, па тој...

Ђона, слушајеи, ренуја му да л'же. Туј ти се ватила, напрајини једну кажу, мани се!

А ја истина несам бија дом: татко ми, к'да га викнуше у Господина, рече та ме сакутали у коминице.

Имајеи стра' да га Господин никако не обрне, сас Ђошу не помири, неје капаја при Господина на та љират на да лук ни за черкез, оног узеја да л'же док божом а неку, немаи вољу за бечара, Напајаја га, јербо је чуја ден Господин не дава да се узимају порице.

Онаг се обринуја Ђона та на Господина:

— Овој се, Господине, онодамо и докарало на вошо. Вте к'да ади-Костадин овако напраја, што ћу ја с'га? У адију ми је: бре спрежа, бре љеменичејеи, бре адицеи, бре глумица... Да прошавани, Господине, сас онашко месо, што ми је у кућу, — ш' ћу?

Господин се мало помислесе, па тине:

— Траки налас другу девојцу, па си гу венчај ујутру за Димитрија. Од мене ти на сина благоса!

Искочија на соваи и узели да збору коју ће си тражу.

А Дора:

— Ја познаам једно девојце оиде близо: убавачко је, кротачко, мани се! Татко ју је ади-Настасијин коминија, Јован Криво Чело.

Ђона си пак неје наваја ману на девојце. И како да најае? Чорбадице не би могла да добије такој... Ника ти с'г прича ади-Настасија.

— Немам, ете, много, — рече старица. — Димитрије ми је л'лави бија, та сам спрема његову снајбу у таткови му бија. Дојеа Ђона сас онда дом... Зборимо на Таску, девојце на Криво Чело... А на што беше тој девојце! Коминско ми. Даја је у мене, а мене ме жал, жал: к'да си на моји девојкица прајим адице, а оно, јадно, прегле-ђује... Ја си му купим оној, оној... Жал ме: да не прегле-ђује роко један дан на л'ху ми, Ђошинуу: — „Уни си, дало, Таску на Димитрија.“ А она та на мене: — „Тој си ми с'г рекнула, адијо, а на вине оној. Шапапа ли сам да ми је пријетеа Криво Чело?“ Ја пак на љума: — „Заш', дадо? Ако му наидиш ману, наидиш му саите једну: што си је сирож човек. А девојце му је боље од много чорбадице девојки.“ Не ми је дала вине да зборим — расри се. А што беше Ђошинуца: на свигоа ће си најде мана... И Ђона тина... На тај Маријин черкез ни нег, апазма за нешто није... Ђошинуца турела у бочу еи љират салуи, еи цигаскице пештимаљ. Лони б'у, ама једно што је чуја ади-Костадин на пак, тој си је бија л'жа: јербо „воа“ ми ника да је бија дом, па је чунаја своју веру: чу-ваја гу је повине од сас, све ми он!... К'д тај пак и Ђошинуца: — „Аман, адијо! Иди и ти сас мужи у Криво Чело: збори, можи... Туго, туго! да ми не остале Димитрије у посмену... Сас овашко месо што ни је у кућу — ш' ћемо?...“ Отидоко. Дора Митичин преначи се прено дувар на Криво Чело баш пред петли појање. Преначи се, па га нема, нема да отвори. Јадна, палнуја, утенеја се. К'д изаиди чинију, ми си па у обор, па т'г узео да чунамо у врата на Криво Чело. Он отуге пита који је. Ми се одокуте гласимо. Отвори, и зачуи се к'д виде мене. — „Што има, ади-Настасија?“ — „Оћем, Јоване,

* Коју зову адија значи да је виша на хаџури; а адија зову ону чији је муж адија.

да си ладен Таску, девојце ти за Димитрија Ђошинога?²
— Што збориш, ади-Настасиога?³ Ја па кажа. — Какав
Димитрије к'да си је за ње? под нинам ади-Костадиново
девојче? И адија ме није нишаја на свадбу.⁴ Ми туј при-
казале што најпачише пријетела, а Јован, сиромѣ човѣк,
узе та си ладне девојке. Мужи, што бе'у сас мене дошли,
отидоше, а ја отрча кроз палици дом' та си узе моју
боју. Једна гу тура боју, а мене не жала, жала што овој
работице беа њемечешце, та свјело од пошцу једну тв-
стију, и у њума узе да чукал како у јадрѣ... Чукам, чу-
ска и појем песму што си је за боју... Нимио гу, пача-
намо гу... Жал ме, сиротнава... Собијае гу винчане сас
Димитрија Ђошинога...

— Вечали се, туго, они, а јаа! Како је било па
Димитрије, не знам, а на мене како беше пачити како да
је било учерше. Собијае доду родоци, пријетела. Куми-
нина, а у нас тајнодо, како па Расетиа Петак!... Утишало
се како у поље дете кад огнѣ звела, огнѣ, на се тиве
сугта, земљу вагнуу при облаци оди све стране а огнѣ
и оморина толико, да си пачише човѣк, ветар пак нема га
ич, та се знојиш и ераши једну по једну адицу, собуван
чараше, ете како су ти на ноге, а ч'е по ч'е послеђујеш у
ноге, ади та ти ништа стра, да Бог сватује: салте чекаш к'да
ће си муње, тресал... ууу!...

Кте такој беше у нас. Мене ми се јоште пачише ни-
како гупто како оно водоник пох! Не ти има њемечешце
како оштра три дин; несу девојкама око мене како што
бе'у; салте такој оди по обору и причекује прип'ачи моји
сватови. Причекује ти и јајем се смеје, узводи ги у обору
та ги се прѣдале ракија, нискерземе и кажа, а они узимају
не помилалејш ни Бошу ни сила му ни моје пуето пен-
чање; јербо нина ми испратила једну две старке чак на
Вики, та како кога олашу што ће при нас, такој му пра-
кажу по николици усује.

Нина су, пак, безбела, знали што ће се Димитрије
веча сас девојце на Јована Крстено Чело, а не сас мене,
ама свет: бе'у му је да дојде, да види како смо, што пра-
јемо, адијаш, да оважише.

Ја пак не искахам. Дегнукал сам, нинакој сас све ши-
вети, па једна скалаван килим, што тробеше да је у мо-
јета Димитрија једнаг по моје веччање, барабар сас чепа ми,
поклонала сам се на јестак, што га назево од како сам
под нинам, спремајећи га за Димитрија, па ризам. Сре-
ми стојеште исто како обрано зоре... Ђ, туго! Видеше ми
се како да ми је умрело тавно, најка... како, чунаја Бог,
сви да су ни помрели, па мене оставили на овај свет са-
мач'чу!... Па тие ми се учини лек овој ноје истина, по-
гледа у веччан есташ што ясиа на чивалак: а Сг ће си
дојду да ме боју да ме пенчају за Димитрија: ајде да се
спираам за прѣку! Помисле и ривну, појду пачуле врата
од сарачану, и ђа отворим врата, па тие ми се врну
намет у главу, а у срце ми узеве овог жак, голем жала,
ја се покљони па на онај јестак, и узе да ризам.

До икнидију не тури у уста ич ништо. Западија нина
моли ме да ручам, нани ме — нинаш. Донесе ми пучу ка-
лајдију сутлају: јок, не мога.

У слушце заод нинго на мала прата у банчу. Туго!
туго! како ми па у банчу беше!

У банчу ме фати поглем жал, по у одају. А како
јадну да ме не фати, к'да ми мене туј исказеше пред оти
Димитрије. Погледам ли у цвеће, у ошав, у осмалаци, у
сли ништо — слузе ми појду. Куде сам год од месинце,
и прѣво теко гледала по банчу, одејши, седејши и рабо-
тојејш — све сам за Димитрија мислела. К'да сам гледала

по сливе редом, мислела сам: а да ли да му пратим од ми
једну мрамку?⁵ Ако па јабучко, такој; ако за крушке, ти-
кој; ако за праске, па такој. А к'да сам пак прѣзувала у
кесе красну адицију и кал'н-парма⁶ сама сам зборила:
а Овој ће си је на гачу берем до Воша, на воје си је
најблаго и најубаво, нака га изручиа зет на тавта ми,
мој Димитраш. У овој сам банчу Димитрију појала, у
њума сам се, мислела је за него, разувала... Несам могла
више, ет' ми ми се: пачељам и трѣћам чоку у кобу куд
легамо, тие нина та на осмалца прата: чу! чу!

Татко ми је у обору, бос на пачиче, горе је салте па
једну басмену антерију, доде на човане чешире, беа пот-
полонѣ, беа појас, на главу му без келенон... онакој како
к'да си је човек док'. Чучуја при једни присад, па ништо
ч'ка сас чивајшу око њега; дева му се веја дива, уста
мрају, кој знаје, ништо збори, мисли.

К'д га чунаше, он скоро та за чивају. Отвори врата:
у обору узесе кир-Толорча. Чиваше здраво живо па узевше
да се гледају, нисако се, не знам, чудно гледају.

Тај кир-Толорча како тавно ми, у теја године, салте
што му коса побела. Чело му, ете, пинако малочко, а нос
голем, па модар како пачивади; мустаја ми се пачирија
та штрчу тие мрива кад уснику т'нишцу и модру; очи
му пак ситаче, адише како у мачору, па салте кидру.
И он се бричеше, како и тавно ми, а носеше се како други
стариш Нинаше, максус ошја који су остао. Дајма је на
човане чешире сас голем тур; горе на шарѣну антерију,
у дешици басмену, у нелѣзак и добри дин гивају, асѣр
па торѣно ели бурѣ; ет' беше па губо.

Нинаш ми ништо овај кир-Толорча не беше учинија,
а ништо га мрешем, мрешем га јоште к'да сам била
чучка.⁷ К'д дојде у нас сас гости, друсто му, на Воша
ели Вики-дал, па не вики да ми хале десет паре ели
испод појас јабучку, нина ора, ништо такој, а ја узнем та
кутам главу у вивину ми антерију, салте да ме не гледа...
од његови ме очи беше и стра.

И г'га при вечер к'да га кроз пенѣр изја, ја се дори
устресо. А сам Господ знаје как' се устресо.

Рече тавку ми честито, и кажа што неје могаја по-
пре: од зору је, нина, у зоре, на с'га се отукте прѣа.
Вика честито, шупка и узе та трѣнка, трѣнка, чека одго-
вор од тавка па за честивање.

— Иди та кажи честито на Бошу, не на мене, —
ниша тавно ми, и узе ништо кроуто, кроуто да збори, не
разбра ич ништо. К'да се тавку ушута, кир-Толорча тие
заким и устурѣ главу, риза на латури ас чак на нију,
како да му на чело и тие тежѣ; притресе му се и со-
брало ошја његове т'наиде усине, а он узе да чука сас
бисту у калдари и да отеза:

— Ползееј... нив ти Бор! Кррррешо Чееело!... Јааа!...
К'д испрееј... Ползееј, Бога тии!...

Отеза, чуди се ништо, чуди, а у тавта ми не гледа.
Тавто га сврѣа, нина га под осмалци на по једну чашку
две ракију димнију, јербо таман си је преме па рању,
а он јок, веће, има, вика, дом рабату. Једнаг изеле на
обору дори спотугајући се.

Зам' се чуди нина за Крстено Чело?⁸ мислешем.
Јербо ја несам онаг знала што се Димитрије није пенчаја
сас девојце на ади-Настасиога адицију. Јошак. Ништо
не бешемо чула да њинго вичање; моји су спугали од
мене. А да сам онај дан чула, кој знаје, умрела би, уте-
нала би се. Прѣјдо гош, па г'г чу. Полако, полако — дор
ми казаше.

⁵ Калѣвни врет (бело грѣшке, дугуљастѣ ари). ⁶ Мана.

Не ли овој би при вечер, та ми наша простре килимче, наој ја други пут што работешем, туј под перцер од собу куде сам ја била; а време на што беше, мина се! Не приличеше на јесен но на пролет. И трава зелена како у пролет, и лисје зелено, јербо олава јоште не беше пала ни једанпут. А кај'но је убаво, онаја накушана салта се разавтеља, на како кроз обор пројдеи, она ти се фати за косу, или си пак муш, за косу...

Татко ми седе, прекрсти ноге, а нана донесе ракију и кисело крастанцу, па узе да га слуган. Тике он:

— Седи, адише.

Нана седе, и то на шарке, како ће да ринне дор гу татко салте за ништо погледа.

Он попи чашку ракију и узе да реже сас чинију крастанцу, зборејеха:

— А виде ли кир-Тодорчу, адише?

— Не, адише.

— С'г је била при мене... Уморан, замалија, уморан, познава се... Иде чак из лојзе, пеш, а стар си је чопен...

Нана ми кутти.

— Е! Ој с'г к'д идиш у цркву, и за његово здравје свећу да палиш.

— Зам', адише?

— Зам'?... Што не запалимо девојче... за тој.

Нана није не нитије, јербо зна татко ми табијет. Пита да за ништо два три пут, а он узне та се расди.

А њему, познава се, баш меран да га она па нита. Стоји уз отворен перцер поза перде, па слуша.

А татко ми:

— И за његово здравје свећу да палиш, и за његово, адише, — ника на се смеје.

— Што има, адише? рече нана протачко.

Он јрду сас главу, попи јоште чашку, и нана ми попи, ирчука мрвца од крастанцу па тике се искаша и узе:

— Што?... Тем се чудим... Идем ја сирена квал'ч на чаршину што нивају трчећим, а кир-Тодорча та пред мене: — „Што си рад?“ вика. — „Што си се растрчија, адише?“ Да па: — „Прајам саабу.“ Она мене: — „Кога жениш? Кога удавати?“ — „Удавам девојче ми.“ — „За кога?“ — „За Ђошминога сина Димитрија.“ К'д чу овој, он тике вичу: — „И! Не да запалим чедо!... Они су у кућу како Турци: ће се потенуј сас позени и пушке сии и татко; свекрва се били како апама, па ће ти и чедо пабали... Ако си адиша, ако си кријанин — не! јербо у туј кућу... јес, у туј кућу... блазну!“

Тике нана ми покри очи сас руке и вичу:

— Туго... блазну!

— Блазну, адише, блазну. Јербо ја мислим... ја знам док кир-Тодорча неје тај чопек кој ће да л'же? — Зам! па да те л'же... Блазну! — збори нана а јоште не скида руке од очи.

Нитије нана да неје рекнуја татку ми, салте овој једно, блазну, па није доста. Како Турци, нано Цигани блазну!... Јес, чедо, у Турско време ако би си наша Нил-лаја била, он би ни се надела исто како Циганин, не како човек, како кријанин. Сви пошти постемемо редом како је сам јединак Бог наредија, па и среду и нетај. Па за тој си ни онаг и било добро, а с'г...

— Ете, од онај дан, — нана ми татко, — фати е-твја, па од памет ми тој не искаче, море како шинав идем, жива ми наша чедо! Јербо, нана, зам! да ме л'же кир-То-

дорча? Сас нега несам бија у ортакла; сас нега несам шпеја на кизлак; сас нега несам у кошпизлак та да ништо међу себе имамо. Ама и ако сам си чуја овој, ја не би растурија сваду. Не би, адише, две ми очи! Не би, жив' ми Бог! Јербо сам човек. Сас би кизлак¹⁰ на мене узеја; зам! несам гледаја, зам! несам нитијеја зборејеха: л'жем, адише, — на би направија што направи... А, смеиле му циганско! — руки татко и узе та сас зуби... А нана салте:

— Туго, блазну!... Ђојем кријанин...

— Кријанин!... Да ми је пријетеа човек, да је кријанин оне да ми прати она сас лук на рогови? Луз на рогови!! Што је тој? Нит ли је бија, ели маскар, ели нана шала? Ама к'да је свада неје место ни па једно, ни па друго, ни па на трећо.

А ја? Саушам у тресен се. Татко се ућута, а ја узе кротко да зборим: — „Блазну!!! Зар је онај срамекана Димитрије — Циганин?... А, кир-Тодорчо! Ако си палатаја татка ми, душа ти не излетла на уста, по...“

(РАСТАВЉЕ СЕ)

Васкршња ноћ

(Слоготро по Франсуа)

роз таму брује звона надрхтана.
Трпере душе од црјорна гласа;
У свакој руци водитаниа гори,
А литија се уз цркву таласа.

Ја само тебе тражах, ал' залуду,
Ох срећо моја, негда тако блазну.
Звона не могу да допру до гроба,
Па дитох очи ки небеском нису.

А ели зора тек хобе да руни,
Само се спрема, и жељу развија,
А једна звезда, ох зорача мила,
Тако дивно сија.

А то ће бити воштинница твоја,
Коју си загла пред престолам Бога,
Да ми кроз таму вечност изгостини,
Вечност и нерност рајског срца твога.

24. јануара 1901.

ЗМАЈОВ

† Др. Светозар Милетић (УСПОМЕНЕ И РЕФЛЕКСИJE О ЊЕГОВОЈ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Проф. Г. Гершић —

(НАСТАВАК)

Настале знаменита год. 1848. Са обале Сене разиграла се револуциона бора. Са обале Дунав; то је била једна од оних политичких олуја, које нису само допалног значења и карактера, него које у друштвеној еволуцији иницијале на великим преломима и обртним тачкама политичког - друштвеног развоја као потребан историјски апарат, да се прочисти загушана политичка атмосфера, да се растресу и распрсну извесне већ застареле форме друштвеног склопа и поретка. Та је бора дохватила и затресла већ и иначе измишљени политички организам Метернихове Аустрије, који је својим феудално-централистичким стројем притискивао и давио све оне многе народе и природне одломке, који су састављали тај полиглотни државни мозаик, што се зове Аустрија. У дубини тога организма већ су се од толико година поклоно и постојано развијале и сазревале клице и замици полни политичким аспирацијама и облицима, нагомилало се притисање незадовољства и расположење на експлозију и сад је само требало да дође један јачи спољни подстицај, један поитативни пример — па да се одмах на темеља залула цео тај трошни и покривени политички механизам, који се звао Метернихов „систем“. Према томе није чудно, што је париска фебруарска револуција изазвала одмах тако брзо имитаторе и следбенике у политичким центрима аустријске монархије, у Бечу и Пешти; први дах револуционог покрета

одвејао је престарали Метернихов систем и његовог носиоца, и политичка и народна слобода би проглашена у Бечу и Пешти. Тај тако успешно одиграли први акт аустријске револуције сасвим је природно морао силно подејствовати на све народе и покрајине простране империје, а нарочито на народе преломе први и живага темперамента, као што су Срби и Хрвати, који су у својој политичкој прошлости и својој дотадашњој политичкој судбини имали и пуно мотива и подстицаја за протест и покрет против

АЛОДЗИЈЕ ГАНДЛ.

ФРАНКО ПИЧЕРНИ.

„постојећег стања“ и за борбу за своје национално право, које је било ујемчено историјским уговорима и повећама

али још никакво не беше признато и остварено. Није ми овде место, да се упутим у неко ма и дјетињасто претресале интересних и знаменитих појава и догађаја на тога јужно-славонскога краљева покрета у долој Угарској. Да ћу само као главну карактеристичку напоменути то, да је тај адхот херојски покрет угарских Срба, ма како га ценили са гледишта његових крајњих политичких резултата, имао своје велико историјско и национално значење, прво као неповијатна крвава засведочена доказ ваљда будице националне свести и животне снаге тога дела народа српског и као живи урзалик протест против дотадашњег обесног аустро-мађарског централизма и мегаломаније; а друго — и то је још главније — што је српски покрет од 1848. год. био једна потребна алка у непрекидној еволуцији историјско-политичког живота целог српског народа, једна манифестација тога живота у доба кад у онемо делу Српства, који је по својој природи позван да буде главна и централна осовина и језика тога историјско-националнога живота и целота тога покрета у поступном развијању и живљењу националне мисли — сад, дакле, у томе среднству Српства политички живот беше закрпао и свенуо „у уску кадеску месних интереса“, као што беше руски историк Нил Попов.

Он то доба још изабавио описује овим речима: „Србија се све више осамалавала, губећи мало по мало већу е аустријскиим Српством, с Бугарском и Босном. Политичке тежње и народна воља на дана у дан постајала су све ситнија. Живот српске кнежевине... отуђи се од осталих делова, мисао у будућности била је забављена на страну; српски је кнежевина мало по мало губила право рачунати се да је докхотин представити целу народност... И ту сад руски историк казује једну, по моме мишљењу, веома ваљку истину: ведећи: „Али политички живот код народа, заинтерисан у летопис историје, не умире без великих урока; кад се притиже у једној покрајини народној, он се још већом снагом буји у другим крајевима. Тако се и сада историјски живот одливао е јужних брегова дунавских на северне обале и обухватавши Србе угарске, буљило је јавну јулаку браћу. Настаде 1848. год. и са северних обала дунавских, кнежевина доби јак удар и подстицај, који разбуди у њој припремљено угарене политичке тежње. Отпочинао се нов живот и нови покрети међу аустријским Србима и примамљивали су у борбу пљеху препо-дунавскоу браћу.“

Тако се опет објективно тај несумњиви њанат, да једна историјски крајевна пљача са обележеним карактером представља један елементи историјски и етички тип, један социјални организам, који живи својим засебним колективним животом, који се не да прекинати ни уништити преградама политичких граница ни притиском палихних мора. То је она неперзорна и нераскидна „физиолошка веза“, која, иако Тард већи, још и данас сачињава есенцијалну основу великим националним заједницама, или оно „нешто“ што је урочено или наслеђено предању ивесном племену, као што Ђеот класе; свакико тај национални њанат ваљда стоји и ради у историји као један стабилан, моћан агенс, са којим не само антропологија и етнологија, него и политичка и културна историја морају рачунати.

Та психичка, интелектуална веза међу деловима и члановима једне нације, те појаве колективног живота њеног, које можемо кратковиди државници и политичари превиђају или не разумеју, показало су се, дакле, на јасни начин и у бурним покретима год. 1848. а ове се јављају непрестано час слабије час јаче, што на жалост и многи

наши државници ивсу увек иако илаа разумели и уни-
жали. —

А да је тај иривосавски српски покрет од год. 1848. доиста пробудио у Србији ушваљале и припремљено забачене ивше политичке тежње, то нам напомену осталих потврђује један сасвим компетентан сведок, а то је државник и историк Јов. Ристић, који је то као очевидца лично изложио у својој студији „Србија и српски покрет у Угарској год. 1848. до 1849.“ Да имам овде места радо бих навео ивше цитата из те интересне студије, а овако ћу само навести ово: „Нарочито је српски покрет у Угарској имао у овим правцима снажнија утицаја на Србију. Он је јавну пљеховну провело кроз прави процес сваког српског мена; надања и страховања, дозира и односија. Ушеше Срба за кнежевине у судбини Срба угарских беше толико, да се сваци ушех и сваки пораз на левој обали Саве и Дунава осекао дубоко и у свакој срцу Шумадије.“

Да сам овде хотимично застао на тој појави, истакнуо ту јавну историјску и социјалску истину, да бих колико је могућно и опом приликом показао, како живи ушеше Србије у судбини својих по другим државима растурихних савременика, а тако исто и ушеше и живи интересовање Срба у осталим правцима за судбину, за целокупно политички-друштвено кретање, за напретке и навалке Србије — како све то астваре за једнога неодрживог националног инстинкта, који се код умно развитијих људи потенције до јасне свести да постоји најтежа узјама веза у судби свих делова једне нације, да периверија зависи од центра али тако исто и центар од периверије.

Ово су све тако старе и познате ствари, да ће се многако ове моје напомене ушнети сувишне, као ивше већ истрепено декларовање родољубивих свесних твара из негдашњег омадлинског доба. На икак ове, по моме мишљењу и искуству, ивсу на жалост још постале сувишне, јер гуја партикуларизма, која тврди и разиња сваки национални организам, није у нас још сасвим угинула, она још притиже дремена негде на дан у души понеких чан и интелегентних чланова српскога друштва, на се од времена за време тек помоли и измилли и без зазора, у свој својој нагоји и ругоби, комотно протеша кроз ступе по некога јавног гласила или провик из говора понекога нашег јавног радника, те онда имамо прилике да чујемо прилазу реч да је Српство „дунавска ерза“ или да још није на чисто изведено, какви су управо резултати Милен-
ћева рада и да ли он ивма каквага значења и специјално за Србију?... То ради тога мислим да је требало у пред-
њим напоменама и овом приликом тим људима пружити нешто материјала за размивање.

Мислао ће нагледати да сам се ја овде дуже, по што је потребно, задржао на покрету од год. 1848., да сам оди-
вше далеко у прошлост захватио те се удало од самога предмета овога члана. На ивше је тај спрај на г. 1848. потребан био нарочито е тога, што је тај знаменити по-
крет био земалште, обилатом крваво напонаено и оплодено, на којег је повила онај парават, коме је Милетић у онемо крају Српства био вођ и тишев предстваник; тај је покрет, као што рекох, био фермент у процесу раставрања и опадња старих друштвено-политичких ермиција и у образовању нових елемената и правца и ту се у пљеху напљехних селх, у ирива и растуру ауће борбе и заведио и добио своје кривко крштење и онај потпуно прани политичког мишљења и одсудин начини политичке борбе, коме Милетић беше носилац и вођ. Милетић је, иствита г. 1848, још био младих, није итраво ивти је још могао играти главну

улогу, али је одиграо већ понове епизоде, ишао у народ зовио „на ларму“, бушио и соколио народ на отпор и борбу и т. д. и ту се већ могло изразити и слутити, да то није човек обичнога калибра, него заматак вишега типа. То беше Милетићева прва припрема политичка школа, школа бури и криваца, која је оставила дубоке трагове и утиске у души његовој, запалила га ожељима и клењима, које му посталоше стална тековина и патос за цео живот.

Револуциона је одузела протутуљач и збога, и настало је заштити и дође један меѓанационални размак, у коме је још обично била, после великих напона и потреса дошао умор и застој, те је за неко време ослабљав реакција према до-тадашњој револуционој акцији. У Француској је Наполеонид у државном удару уморио републику и резултате асбруарске револуције, обновивши им-перију и личну владашћу у нешто модернизираним надахну; у Немачкој су се демократски и слободо-умни елементи показали још слаби према старола-ној монархијској власти и традицијама из времена просвећеног деспотизма. У Аустрији је бечки двор такође најзад одравао победу, али не својом сна-гом, него тим, што се словенски покрет а посе-бице покрет Срба и Хрвата у последњим својим стадијима изметнуо у борбу за цара и династију против Маџара, и још више тим што се на пово-ринци покрета у последњем акту помозила и по-јављала једна голема својна помоћ и сила, а то је сила Русије која је решила отвар и спасада Ау-стрију. Руска император Никола I. беше у то доба скоро једини усамљени пионир и представник кру-тога легитимизма и свих постојећа и традиција већ преживеле Метернихове школе, и он је сматрао за своју дужност да и самом убојном снагом своје колосалне државне помоћи и одржава легитими-стички принцип против свих шереда, који прете сваком правном ауторитету и свенолном закон-ном стању.⁴ Ту је тај већ, тада у велико проре-штани и изапљали принцип легитимности дове-ден до апсурда, јер је свет имао пред собом тај ретки и у историји можда јединствени пример, да једна велика словенска држава у име тога при-ципа спасава један тронина и у својим темалима потресени државни отвор, који у данашње време претекло националне државне формације погледа као алахронизам и која по самоме свом постанку, по својим традицијама и по условима своје еги-стенције мора бити и вазда је био противник свим национално-словенским тежњама. И то га Русија спасава не неујући то ни за какве услове и по-годбе, просто кавалериски и несобитно, нимало не марећи што тиме засирава постојао спота дотада-шњег и потонећ главног ривала и супарника у но-вој историјској мисији на европском истоку! У политици се такође рђаво пласирало кавалериско навица обичао навиношћу. Доцнији руски писци и историци као Нил Попов, Будиловски, и др. покушавају истина да пријављују ту руску интервенцију у корист Аустрије, али је по моме ми-шљењу то правдање слабо и натезнуто, и ја сам и после пахо-нога пријавља остао тако уверио: да дела та руска камиња несумњиво носи на себи ожеље једне крупне политичке погрешке. Та руска погрешка имала је кобинога утицаја на даљу судбу аустријског Словенства у опште, а Срба посебице, на према томе наравно и на личну судбу и каријеру Милети-ћу. Да је Русија у тренутку, кад је дошла да спасе Ау-

стрију, поставила извесне услове у корист Словенима, да је тражила да бечки двор испуни бар оно, што је сам толиким свечаним потезама и прокламацијама признао и обеао, тада би Срби у Аустрији имали кобино толико ожељења терена за своје политички-национално баће и развјање, и Милетићева каријера једначио не би морала бити тако бурна а крајња судбина тако трагична. Ну тако је записано било у књизи судбине, да Словени по неважком чудном улесу омет поново буду изгнани као жртва својега ли-коверја и своје политичке наивности којом је перидија на-лада умела да се користи. Бечки је двор, диме, захваљујући Русији и Словенима омет постао потпуно господар ситу-

ПРТО ВУКАСЛО Н. БОКОРИН
ПРТО И НЕО КОДАНОВИЧ

ације и сад је сасвим у његовој власти и у његовим ру-кама било, да се одули народима, који су му толиким жртвима и толиком проливеном крвљу помагали да се од-брани од напаста која га беше снашла; а у реду тих на-рода на првом су месту били јужни Словени, а специјално Срби. Ако нишад, сад је настао био тренутак, да бечки двор већ једном после 160 година испуни према српском народу оно, што му је свечаним уговорима аустријских им-ператора са народом српским у више махова јоричио признао и ујемчено било. Али је познато, како је једном правном-нишад Шварцберге, при министар Бесарен, у Дрезде ре-

као: „да ће Аустрија изгудити свет величјом своје неблагодарности према Русији“; на кад је Аустрија могла тако поступити према савној и големој Русији, онда на што ће је могла зачудити свет својом неблагодарношћу према маленом српском народу? И обила се догодило то, да је народ српски из Беча добио неколико звучних зрака, као се „храбри и верни народ српски славно у свако доба одликовао приврженошћу и царском дому и јуначким отпором против сваког непријатеља Назег престолоа и Нацих државна“, добио је титулу Патријарха, титулу Војводе, која је омаха с првим војводом Шућуљцем заједна утиснула и престала; добио је празно име „Војводство“ на хартији, али то војводство није добило ни устава ни Војводе, а најмање карактерно обележје српског војводства. После тога настале ревизија у пуноме језику и смислу. Из Беча је изгудила ова иста нота, која је отуда гудила и пре г. 1818. Пеглањим Метернихов систем са шареним немачке културе сад је омет гласинама у нешто измененом, управно поштреном издању под именом Бахова система. То беше пислутизам са ваткувом бирократском централизацијом и немачком превлашћу; млад, на први тек попица бивако уставне слободе и националних најава свенула је под хладним покровом тога система, који је Маџарима требало да буде капа, а капа „верним и храбрим“ Србима — награда.

Дође год. 1859., рат са удруженом Италијом и Француском, несрећне битке и пораз под Маденте и Солмане, и Аустрија је истиснута из Италије. Тај удар спола измудувао је и оборио Бахов систем; бечки двор сад окрете други диет, показа се нево уставно расположење, маџарска се аристократија прихвати престолу и бечки двор поче тежити за помирењем с Маџарима, јер се омет првато на своју традициону мисао, да су немачки и маџарски народ два елемента на којима као на главним стубовима ваља да почива остварак монархије. А Словени, разуме се, добри су, кривни и славни само онла, кад се кажа од погабије спасавања! У Бечу су се још неко време козобали хоће ли монархији дати устал и капа, да ли централистички, федералистички, дуалистички и т. д.? Отпочео се неким ситнијим концепцијама народностима; тако су између осталога допустили да се пред судовима може расправљати језиком оне народности, којој припадају паричне стране и тако се у војводство водило зајављивање и прогрес на српском језику, кад се судило Србима.

У то доба се Милетић већ беше наставио као адвокат у Новом Саду, већ је као таван био чувен и стицао све већу клијентелу, а поред тога је већ почео писати чланке у „Срп. Дневнику“, који су се веома радо читали али упорно гудали, као што је био случај и код нас тадашњих универзитета у Бечу. При првој кривичној одбрани, коју је Милетић држао пред судом на српском језику, он је казао и неколико припадних уводних речи, у којима је дао израза жељи да „двери правосудја од сад српском језику више никад затворене не буду“. На скоро после тога бечки двор, после већ поменутога колебања, изајуби пред очима ровито стање монархије, најзад решио, да даде монархији устал и то у неком федералистичком облику и тако би 20. октобра 1860. г. обнародован т. а. октобарски дипломат. То беше октобарски устал. Сад је у Угарској омет отпочео уставни живот, анталасла се дуго замрзнута струја уставнога кретања, оживе омет јунаштва и муниципална самоуправа. Срба су радо прихватили нове уставне слободе, али их је морала тешка брига о судби њихова војводства. Са извесном жељом су оче-

кивали, како ће се то питање у Бечу решити. У Бечу су се у првим тренуцима козобали, јер пису још на чисто били с Маџарима. То колебање и осцилације између Маџара с једне и немаџарских народности а посебне Срба с друге стране јавно је привирало на текта царског ручног писма од октобра исте 1860. г., којим је изненичена она комедија са измишљањем царског поверљива грофа Менсдорфа Пула-а да саслуша гласине личности свих народности и персонности у српском војдвству и тамишном Банату, те да се као неком врстом плебисцита саази мишљење становништва, нарочито Срба, о положају који би имала војводина да заузима према Угарској. Док је Менсдорфе обилазио градове и сеоске општине и изваравао Србе, којима је то уздевало нешто мако наде, дотле су се у Бечу живо настављали преговори између маџарских аристократских конзервативаца и двора, у брао преста колебање, дворско је расположење одсудно пренагудло на страну Маџара, и међу Србе паде одједанпут као бомба царско решење од 27. дец. 1860. г. којим се цела и брине и онај диет хартије на коме досе беше пишано ми и празно име „војводство“ те се територија војводства просто никопорјује [умеће] у састав Угарске без икаквих услова и клаузула. Зар то не беше чудна иронија судбине, да један од првих „крива бече владе у тој сад ново инаугурираној уставној епохи буде — укидање војводства? Може ли бити страшније дезаузије на један „вада верни и храбри“ народ?

После тога акта српски је народ био дубоко потрепел и узрујан, и он је осећао да стоји омет пред једном обртном тачком у своме политичком животу и драмљу и он је само нагледно и очекивао да се преда и појаји апостол који ће дати пречено обележје нарава и облика томе преврату у његову расположењу и драмљу. То је сад био одсудни тренутак, у коме је Милетић савно обузела инспирација о својој судбои му шмеленој хаоти, да стане пред народ као борац, као косица и представника једнога програма, једне идеје водиле у тешију и бескрајној борби његовој за свој политички-економски наставак. То је он учинио у своме знаменитом чланку, који је изписао у „Срп. Дневнику“ на Туцији дан год. 1860. Тај је чланак имао огромнога утицаја и одјека у целој наци, на и преко граница Угарске; он је звонио као сигнал, као силна труба која соколи и прибира народ за нову борбу. Имије је емотивички обележен прелом у политичком правцу и драмљу угарскога Српства, а у исто време је њиме означен и почетак Милетићеве знамените публицистичке и политичке улоге и каријере, која се после краткога младичагог дворскога заноса наставља у тешију, одиста драматичким борама и перипетцијама, а на крају, у сумрачу два негодна, заврнује као суморан еп.

(НАСТАВЉА СЕ).

оћ је пала. На горама диланом
И последњи већ се врачак губи,
Бео облак са истока мили,
А месец га својим златом руби.

Сне је тихо. Она прена дневна
Изумире. А прх грана нити'
Ветрић лаки леће и шалуће:
„Љулу, љулу, сад је време спити.“

Али тамо у механи пјаној
Хука, бука. А сред тога дома
Оштрички ризалине се гласи:
„Несребрнице, хајде једном дома.“

Милорад Ј. Петровић.

Сукоб

— Ђ. М. Марковић —

Близу вароши, где су наше дотерали непријатељи,
на малом брежуљку улогорили се један батаљон.
Испред брежуља, у једном густом шумарику, види
се непријатељска војска.

Вече...

Сури, туробни облаци као да притискују груди и уве-
ћавају тугу што лебди на бледом, агречном, жалосном лицу
просебаног војника.

Снег се ковитлао гоњен оштрим ветром и засипа по-
јинке на брегу, што оде крај ватре.

Стрљак, сав умотан, с пушком стоји испод високог,
оголеог дрвета, шкљурен, очију управљених тамо далеко,
где се кроз снег види ватра из непријатељског логора.

Тихина.

Суза ополо, диле год очи догледају, види се снег,
само снег. Бела, опустела пола, њаше, зинаде покривене
непокинутим снегом личе на беспрајно, стиснато море.

Војници вуку исечено и поломиљено грање, правао и
мокро од снега, и бацају га на ватру из које буца гуси
и заглушани дим.

Један високи, блед, огрнут празним шнјелом ивице
сече хлеб тврди при као земља, гледа ветромиче у ватру
и споро, замисљено, махикално меће у уста комад по ко-
мад хлеба, прекидајући често дисање дубоким удахом.
Остали седе. Неки леже крај ватре, дувајући у жар
испод моћних грана.

Двојица крпе један сав исцедан шнјел и дувају, час
један час други, у црвене, агречне прете.

Једна гонца, до колена у снегу, погнута, уморна
кола шнјече. С времена на време подрава се по ноји од
пљх, заморен, црвен у лицу, придржи мотину коленима,
духне неколико пута у агречне прете, на снег узме мотину
и даље копа.

Оштри, мали, приомаљаст човек, густих обрва и бр-
кова, с калуљачом, стоји међу њима као стожер, заповеда
им, показује и жури на носов.

КНЕЗ А. ДАВЕНА.

ВОДОНАД БОД ГРАДА ЗАЦА

*** У ВОЈНИ.

Испељу два дрвета, у шатору мокром, праавом, прај дрвеног стола седе ошарира са командантом, седим, крушним човеком и разговарају нешто, показујући често појединачна места на мени што лежи на дрвеном столу.

Изнадла, из далека, као на земље затућна један топовски пуцањ, други, трећи...

Сви скочише.

На шумарица, где је непријатељ, виделие како по снегу гинице поклао нека црна маса која се тренутно овде-онде засветлила, па глави пуцањ и, готово у истом тренутку, кроз ваздух, над главама наших војника елиху гранате из почетна поклао, с премена на време, па онда брзо, брже, све брже...

Сви војници, и они око ватре и они из шатора и они што се бежу разишавали по брегу дунећа дрва, напашањ, смукљени, а они што спаваху, узашавши, салашни, дотрчаше.

Војници која копаху шачење — стадоше, исправаше се и поштрину, тубуло наглодаше сви на ону страну одакле се чује пуцањ топова.

Рамени, јечећи од бола, бледи и мртви, упаканени, без гласа попадаше у снег.

За тренутак сви, од команданта до последњег добошара, неми, изненађени изгледаху као статуе, усправљени, склеменени и заустављени у равним покретима и паразима па лину, обилази, свечани, очују разорачених, управљених на тачку одакле избија светлост и чује се пуцањ.

Једна се статуа покрету као да оживе. То је командант. Он се осврте тражећи отима трубаца, па кад га угледа, ладе му главом лине.

Трубац разумде.

И наизнала, услед пуцања и елиху граната што падаху на брег, зајеча труба тужно и свечано, као да свира поштрину леску...

Узбуна...

За четврт часа бежу сви под оружјем, спремени.

Мрак поче поклао да се спушта.

Иза нас, близу, види се наша варош у којој овде-онде светлаца пламен или осветлен прозор.

Непријатељ се примиче брегу све ближе, ближе.

Наши стоје мирни, чекајући командантову заповест. Нико се не миче. Само по каткад, над ветар јаче дуне и замишљене кроз грање, поклајући снег и бицајући га војницима у очи и за прат, по неки се од њих стресе, па онет сви стоје прани, непомични, као оговена дрвета која мрак увија, омотава, крпе све више и више...

С непријатељске стране ватра је престала, али се они непрестано примичу.

У ноћ, при, увијени, погнути, газећи без шума по дебелом снегу изгледаху као појне авије.

Ветар им шибла лице, коклајући снег ово њих, али они иду напред савлајући ветар. Спотичу се, поспру, али не стају. По каткад погните нево од њих главу и погледа напред, кроз ноћ, кроз снег на брежука где се светли ватра. Изгледа тако далеко, далеко; а они, уморни, изнурени једна капаље на снега тежице, оловне ноге.

Заклапају очи, јер им ласује од снега што их боде по лицу и очима као оштре игле и одичу...

Наши на брегу стоје спрени, с напаненим пушкама, а време промиче тако покло, споро; минути се претворили у године, у нечиност...

Страшна је ова неизвесност...

Очевидно, неопозиван, на мразу, у снегу, један час, два, три, очевидно да оловно испод брега, на мрак за-

светли пламен и да ти изненада, за један минут, на једну секунду, можда одмах, авијуче пуцају кроз мозак... то је страшно.

Непријатељ стаде.

Њихов командант, на воју, излуче сабау, махну два пут кроз ваздух и командова нешто.

То исто учинише и сви ошарири пред својим четима. Све се то направи тихо, без ларме.

Војници узаше пушке на руку и потрчаше.

Наши команданти ослухну. Учини му се да чује шум војника и звиј оружја ту, близу, испод себе. Он излуче сабау, подиже је у вис и командова.

Војници вишавише стегове пушке влашше од снега...

Али у истом тренутку оловно, испод брега зајеча труба тупо, монотно као па пожар, а из ираша сену ватра, па тим плуту један, па други...

Из прве масе наших војника, као од јакве грдне стеве, одлази с преда један, па тим други, па трећи војник разорачених очују, раширених руку, бледи, крпави, и склизаше се низ брег, по снегу и благу, један па другим упаканени, с разораченом главом, јечећи жалосно...

За тренутак зашлада мир и тишина, страна тишина.

Тада наш командант махну сабау кроз отар и хладни ваздух и командова.

Војници оловно, с брега, напаше пушке доле у мрак, не видели ништа испред себе, али овећајући да је ту близу непријатељ, а, наједанпут, брег се осветли тренутно, изненада, овде-онде и, после страшних плотуна, куршума, елихујући кроз ваздух, падаху доле на непријатеља, заривајући се тупо у месо, у лице, у мозак...

Непријатеља беше већ на половина брега. Војници на првих редова падаху настрасе, раширених руку на војнике иза себе и, обарајући их и падајући један преко другог, одлучише их собом низ брег, потравајући се заједно свопаци, заклани пушкама и тесацима, умрзани снегом и блатом...

Дале се чује јавк.

Али непријатељ иде уз брег непрестано. Иду погнуту, подупиру се пушкама, бацају четворonoшце, као хијене, заклачећи руке до лаката у снег и блато.

По неко стане, усправи се и нишавише у нас ошад, па, кад се оловно емотрава војник, крвав, укочен, с пропаленом дубавом, сав био од снега, он га одлучише ногом доле, па, онет погурен, кланајући се иде напред.

Батаљони иду један за другим као да ничу на земље, гаве мртве и рањене, не оспрују се на њихов јавк. Морају ласути брег...

Ништа не виде, али паде један преко другог, изнад глава, не знајући да ли су они мртви, укочени војници што оловно падају, пречећи им пут, наши или непријатељски.

Само напред...

С брега дувају све ређе, јер им војници падају све више и више. Овећају да су слабији, много слабији од непријатеља, али ће се држати до последњег.

Вуни их само једно: не чују глас командантовог...

Јадни војници! Ваљет седог команданта, мртвог, крвавог, зароненог у снег, гаве непријатеља, пуцајући па као, нештоу дену...

Непријатељ се успула до самог врха брега.

Ту стаде.

Наши, још десеторица с заставишном, над ошавише како им се кроз мрак све блише и ближе примичу војници, чији облик не распознају, али их виде као ошве и

ивети, и кад испред својих наперених пушака чуше већ бат и дах заморених војника, они сви, без команде, испалише последњај плутун...

Па онда, оставши без муниције, без помоћи, сами, сва десеторица, песницом, као по петицији команди, ичечнаше пушке за преле цени, не осећајући ни мало топлоту по скарнутим, тирљим као дрво рукама и подигоше их у вие, ченајући.

Беху страшни...

Заставили, сав крвав, подера са мотке настану, набушону пурицима, саже се и, чепајући рукама снег и блато, метну је брзо у испушну јаму и опет латрпа.

Изнемогло, уморан једва се исправи, али у истом тренутку ту, близу иза њега, на самом брегу групу страшно један на други плотун.

Он се стропошта без гласа.

Све притиште густ дим, загушави као магла. Непријатељски војници, не пазљиви на отпор, појурше на брег кроз дим, умори, крвави, спотучући се на мртле, понадаше војнике.

Свршено је...

А кад се дим полако диже с брега, они угледаше кроз слабу, бледу светлост, не нагнестана зору, близу, не далеко од брега, парон у којој онде-онде светлуца ватра.

Труба зајеча... а они, уморни, крвави као да попово добитне снагу, појурше, полетеше или брег, са испушним сабама, напереним пушама, успамтећа лица, кичући и клицајући се.

Напред... на широм!

Смиле...

А снег, круна, густ, гоњен хладним ветром, пада на пуст брег, латрпајући полако крваве, уночене војнике...

Пропаст српског царства на Косову

ПО НАРОДНИМ ПЕСМАМА СASTAVHO Л.

или Боже, чуда гоземога!
Да је било стати, на гледати,
кад се једне удараше војске
на Косову, поку нирпоме:
једно српска, а друго је турска!
— Није шала сто хиљада Срба,
а Турака три стотин' хиљада;
Сва се сила сломи на Косову.
Од Турака нешто и остало,
а од Срба и што је остало,
све рањено и искрваљено.
Пада крвав пољу до стрмена,
јуначина до свиленог плас,
по кој цлове коњи и јунаци;
а јуначке кости осталоше,
да их кажују орли и гаврани.
Знати ће се онда коштурица,
докле траје судија Косова,
да нас пасу прича и казује:
ту обадва цара погубише,
султан Мурат и цар Лазаре,
ту погубе српска господина,
ту погубе српска царевина —
Срби, браћо, и Богу је жло!...

Једно јутро у свету недаљу
поравно српски цар Лазаре,
па гонори царица Милица:
„О, Милице, моја вјерна јубо:
Ја сам поље чудан сон уснови,
ће се поли један прамен магље
од проклето земље Румелије,
на се сави у ноже Косово.
Ја ударих проз тај прамен магље

са мојих тридесет војвода,
и за нама саволина војска.
У магли се, јубо, растадосмо,
растадосмо, пак се не састасмо.
— Нека Бог зна, добра бити неће!
Вели њему цара Милца:
„Не бој ми се, миле господару,
добар јунак добар сан уснови;
Сан је лажа, а Бог је истина.“
Истом они у ријечи били,
ал ето ги челица Голуба,
носи књигу у бијелој руци,
пред царем се три пут поклоњу,
полауби га у скут и у руку,
остави му књигу на колену
и опак њему проговара:
„Волаи буди, Царе, на бесјејди!
Она књига са пола Косова,
довесе је један књигоноту.“
Вели њему српска кнез Лазаре:
„Голубане, вјерна моја слуго,
угости ми итрог књигоноту,
нарани га, и напоји ми га,
и подај му штогод поупдобне,
па нех изе, кул је њему драго.“
У млађага поговора нема.

— Цар на књиги нечт разломно.
Ал му књига градо проговора:
„Ој, Лазаре, од Србије главо!
Нит је било, нити може бити:
једна земља, а два господара,
једна раја два харача даје;
царовати оба не можемо.
Већ ми пошак кауче и хараче,

алхтине кауче од свијех градова
и хараче од седм година;
уз хараче осам дјевојака,
што ће хубит моји севалићери,
и девету твоју Вукосаву,
да ошеним сина Бајаанта;
уз дјевојке двамајест талаца,
све тлоце, које теби пишем:
Југонике Бошка и Војина,
— најмлађага и најстаријага —
два Мусића: Стева и Лазара,
и јунака Ораовића Павла,
и Страхиња бина Страхињића,
и вождоу Срба Знопогледа,
од Загора Јутину Богдана;
од Топлице Топлицу Милина,
од Косова Косовићу Ивану,
и тлог сина Висоног Стевана,
и совола Милош Обилића,
— Без Милоша нећу ни једнога!
Ако ли ми то послати нећеш,
купи војску, кајде на Косово,
да сабама земљу дијелимо,
а сабама међу биљенимо.
Ако ли ми ни пићи нећеш,
ево теби моју вјеру давам:
хоћу дати силу и ордију.
суу Србију листом поназити
до тојега биља Крушница,
и нега ћу у миз растурити;
поробити мазо и нежико.“
Кад цар Лазар књигу прочуи,
и кад видје, што му књига пише,
погледаје госпођу Милцу:

„Моја дубо, ну ми сијетју сада!“
 Жепска страна мудро проговара:
 „Господару, српски цар Лазаре!
 Забор ме је у те погледати,
 а камо ли с тобом говорити:
 Кој су дубе досле свјетовале,
 кога досле, кога ће одсле,
 с дугим носом, а памећу пратом?!
 Ал ти хоћу ријеч проговорити:
 питај свога зета Југ Богдана,
 питај шуре девет Југовића,
 пашенога Бавокић Страхињу,
 питај зета Вука Бранковића,
 питај редом бале и кнезове,
 и војводе, што су у Кривошцу,
 — они ће те лешне свјетовати!“
 Кад тајачу српски цар Лазаре,
 он дозна чиница Голуба,
 и шаље га двору Југовића,
 да му дође стари Југ Богдан
 с девет сина, девет Југовића,
 и свогетом Страхињом баном.
 Итра слуга итро послушала,
 итро дође двору Југ Богдана,
 па удара анежиром на врата.
 Прискокишне слуге и слушкиње,
 отворише на двору капију,
 воде њега на танину кулу.
 Ту па кули њега господаре:
 кад готове своје засједнули,
 засједили, те пијаху вино,
 и господску ријеч бесјеђаху.
 У врх своје стари Југ Богдане,
 с десне стране Страхињино бале,
 и ту едеи девет Југовића,
 нина своју остала господа;
 ко а је млади, двора господаре,
 Но бијаше до девет јетрава,
 но јетраве дворе упорело,
 дворе свекра ситног Југ Богдана,
 и двораху своје господаре,
 а највише зета покосица.
 А слуга и једна нина служи,
 служи нине једном купом златном,
 алатна купи девет боре ока.
 Ја да ниди друга јаконије,
 јаконије, многе господиноје!
 Како ује чезник Голубаје,
 покљони се и два и три пута,
 дуби Југа у сук¹ и у руку,
 и овако њему проговара:
 „Господару, српски Југ Богдане!
 Поздравља те св'јетла круна царска:
 пу, потруди чуло и господство
 и повели мила зета свога,
 мила зета Страхињина бале,
 и повели девет млих сина
 па расговор у цареве дворе.*
 Свога Југе на ноге лагане,
 памах свога девет Југовића,
 и Страхиња бале Страхињу;
 оставише ниво и јетиво,
 набрекнеше слуге и слушкиње.
 Слушкиње им дадоше оруђе,
 итре слуге које изведоше.

Чудан адет бјеше Југовића:
 готови им коњи под сединама,
 Добријех се пона доватише,
 астераше коње на узлицу,
 одједнаше пред Цареве дворе.
 Југ доједа, двори завоинише,
 Југовићи коње разјахаше,
 приватише отремен Југ Богдану
 и својему зету Страхињи-бану,
 свидоше их са добријех коња.
 Итре слуге коње приватише,
 а слушкиње свјетело оруђе.
 — Кад падоше Цару под дворе,
 сам их Царе с куле угледао,
 па он свече нин кулу висуо,
 те их срте у својој алаји,
 руке шпери, у лица их дуби,
 за јуначко распутје адраве,
 води госте на танину кулу.
 Дочека их царина Милана,
 дочека их Вуче Бранковића,
 и повода Милош Обилићу.
 За господску своју засједоше.
 Испочише слуге и слушкиње,
 послушају ниво и можеи
 — на адранију и добродошлицу —
 и остаху сваку јаконију,
 како, брате, ће је царина!

Цар пред њима књигу проучио.
 Кад господа књигу разумјеше,
 господа се пренадоше љуто.
 Сви говоре, да хараче дају,
 уз хараче дванајест талаца,
 све талоце, које Мурат нине,
 уз талоце девет дјевојака.
 Ал говори Милош Обилићу:
 „О, господо, при кам образ био!
 Што шаљете кауче и хараче,
 имате их, даћете их Турцима;
 што шаљете дванајест талаца,
 имате их, даћете их Турцима;
 ја ћу први пред талацим поћи!
 Ал што шаљете девет дјевојака?

Од Бога је велика грота,
 а од јуди завор и срамота.
 Боље нам је свима погинути,
 но у Турце знати дјевојке!
 Ви Мурату намо огниште:
 „Чини, царе, што си науимо;
 не дамо ти ништа до камена,
 да с њим бијеш у оба рамена!“

Како ће нам Турци досадити,
 кад нас има тридест поглавнија,
 у свакога по једина блага,
 све у тврдо жута Маљчанина!
 Нас тридест када устанемо,
 устанемо на ноге лагане,
 па ризнице с благом отворимо,
 просућемо алато на каљари,
 на дунаје сакупити војску.
 све јунака, како нутре жале,
 који моше стћи и утећи,
 и на страшу мјесту постајати,
 и на оштру сабају ударити,
 и рањена приватити друга,

коме није жно поспути.

— Како ће нам Турци досадити!
 Вук Бранковић поче говорити:
 „Нас је мало, а много Турака.
 Шта је наша војска справ њихове?
 Ко кап воде на врело огниште!
 Да сијемо с војском на Косово,
 ја се бојам и страх ме је ауто:
 хоће наша војска нагинути,
 ми главари главе погубити,
 а Турци нам куће пошлати,
 поробити мало и велико.

Ал ни тако немојте радити,
 него мене а'јено послушати:
 понализте откупе Мурату,
 и сунуше на дванаест талаца,
 за сванаго три товара блага
 и по товар за сваку дјевојку.
 Није стало Мурату, султани,
 до монака и до дјевојака,
 већ се Турцим алати на благо.

А што ће нам нине пусто благо?
 Милате, нејест ме немојте!
 Ако х нам је жао тога блага,
 ми можеи и Бог нам је дао
 свиконту сакупити војску,
 затворити војску у градове,
 повзати калце јаконије,
 бранићемо земљу од Турака,
 бранићемо и одбранићемо.
 Кад постане трање и цвијета,
 кад настану славе и шпегони,
 кад се сирину воде студенице,
 кад престану млати воденице,
 сами ће се разбјежати Турци.
 — Ако а ћете ићи на Косово,
 ја се први с Турцима бити нећу:
 јер ја нисам дрво врбовица,
 кад по'језу, да с' омалдит могу,
 на да будем врба до и била;
 већ сам, јунак, од кости и меса,
 кад по'јени, омалдит се нине.“

Види њему Милош Обилићу:

„Кнеже Вуче, што си поудио?!
 Ми нијесмо једне женске главе,
 Под патвором нејески да помермо,
 већ војскоу на главу јунаци,
 што замажу на Крајини калцу.

Да идемо, да сретемо Турце,
 на Косову да се побјејемо,
 ја ће свему сијетју на видину!
 У главе нину сва господа српска:

„Хвала теби, војвода Милошу,
 тебе ћемо данас послушати!“
 — Узе Царе перо и артију,
 дрмну руке, писати не моше,
 већ даде Толици Милану:
 „Иа, војвода, перо и артију,
 калцу пишчи, ја ћу говорити.“
 Узе Милан перо и артију,
 Милан нине, а говори Милош:
 „Цар Мурате, турски господо!
 Чини, цар, што си науимо, —
 Не дамо ти ништа до камена,
 да с њим бијеш у оба рамена!“

Тамна сунца

АСТРОНОМСКА СКИЦА

Тамна сунца!... а ми се навикли да уз реч „сунце“ узмемо и појам о сјају који блеснута, који оми загрева, и о топлоти која греје Земљу и одржава живот на њој. Да неће то бити разговор о помиреним сунцима, о помиренима?!... Не!... Под изразом „тамна сунца“ ја разумем управо баш она сунца која су у ствари тамна, дакле која не светле, чији је некадашњи сјај угашен, као што ће се временом угасити и сјај нашег Сунца.

Ништа није вечно у вселени, али је сама вселена вечита. Без престанка згушњавају се на појединим њеним местима молекули вселеног етра те граде малимасте или небулозне масе. Оне се павладе згушњавају у праве небуле, код којих гушће обивене партије чине језгро, а од овога се узajemним приплачењем околних честица граде засвојене лопте, које ми називамо „Сунцима“. Свако сунце, услед убрзаног окретања (ротације), одлаја временом на свога екватора гасовите масе, те се од њих граде планете. Оне пак истим путем одлајају и граде сателите или пратнице (месеце). И ето тако се за неброј милијуна година развија један по један „сунчев систем“. Те се планете доцније веће и у толико брже у кољико су мање (јер хлађење ускраћено постоје бива са квадратом њеног убрзања). А кад прилике допусте — јавља се и развија на њима органски живот. Живот се тај кроз цицлове од хиљада година постепено усавршава док не доспе врхунац у разумним створенима, који у велико отворивају тајне природе, или и обротно, са својих слабих страна, загревају себи живот, и тиме стварају јад, чемер, беду и непожу. По достигнућу највишег савршенства, природно наступа опадање. Живота се бива дегенеришу, хлађење планете и њеног сунца напредује без застоја, док тако најзад онесомоси за одржавање живота, те никакво живо биће не може више успети на њој. Врхунац оптицање планете успорава се постепено, услед чега она мора све ближе и ближе прилазити сунцу. Најзад прелазла центрипетална сила над центрифугалном и... планета пада на сунце. Тиме се пак сунчева светлосна енергија за ново време повећава и одржава. Тако то иде догод се све планете не поврате у недра сунчева. Па и оно се постепено кочи, док не постане тамно тело те као тако продужује свој непознати пут кроз вселену, докле га казко моћније сунце не прихвати за свога пратника или га „непосредним сударом не претвора у гасовиту масу. У том случају, опет нам се оно појављује на небу

Ф. ШТРАЈТ.

ЦИГНА ПЕСМА.

као светла небулоза... и тако се игра из нова почиње на описани начин, и тако то траје вечно, без престанка.

Из ове кратке скице о оптицању вселеном материје, о постајању и пропадању светова и сунчаних система, читалац ће без сумње моћи увидети да има и тамних сунца. Ван сваке је сумње, да у вселени има велики број таквих тамних сунца. Ми их не можемо видети, јер немају све-

тлости, али се она ипак обелодањују по неким до сада још не прогнаним појавама. Астрономи су утврдили, да има велики број звезда које су сасвим невидљиве, а и таквих које иењају свој сјај, који опада и расте код неких периодично, код неких непрекидно. Те појаве још нису објашњене. А можда су баш тамна сунца узрок некој од тих појава! Можда, дакле, иако невидно тамно сунце запречи сасвим или делимично пут светлости са звезда на којој се поменуте појаве ошљају. Да се ове у нашој креће, то је утврђено. И зар није онда по себи разумљиво, да некад и по које тамно сунце у својим путовању дође у правца гледања између нас и које сјајне звезде?!

Има једна звезда у којој валови ослонца гледнице да тамна сунца могу постати сателитима сјајних сунца. То је звезда Алгол у конституцији Персеја (β-Персеја). Обично је 2. величине. Још је Montanari (1667) опазио да она бива и 4. величине (дуже 6¹/₂ пута слабије светли). а Goodricke је (1782) одредио, да се опадње немог сјаја врши периодички за 69 сати. Новијим је посматрањима утврђено, да та периодичност износи тачно 2 дана 20 сати 48 мин. 53-7 сек. За то време, звезда Алгол највише се одржава на нормалној сјајности (2-2 величине). Из једаред стане јој светлост слабити, и на 5 сати опада на 3.7 величине. По том јој сјај почиње јачати, док за нових 5 сати не доспе до нормалног сјаја (2-2 велич.). То се на даље објашњава непрестано.

На основу ових опажања сматра се, да оно Алгово оптиче квал тамни пратилац који — иако дође између нас и неге — спречава један део светлости Алгове, а е. P. K. Kering је чак и рачуном показио да то мора тако бити.

Године 1889, на опсерваторији у Погодаму конституисане су извесне промене у спектралним линијама звезде Алгола. По природи тих померања логичније је утврђено оно што се дуго и дуго слутило. Алгол је састављен од два сунца: тамног и сјајног. Тамно је сунце мање а сјајно веће. Мање се окреће око већег или, да се тачније изразим, око заједничког центра њихових маса. Прорачунањем је нађено да сјајно сунце има пречник од 1700 000 километара, дакле близу 300 000 километара већи је од пречника нашег Сунца, али му је маса само $\frac{1}{4}$, масе Сунчево. Оно се креће брзином од 42 килом. у секунди. Тамно сунце има пречник од 2 330 000 килом., дакле је скоро једнак са пречником нашег Сунца, а маса му износи тек $\frac{1}{4}$ масе Сунчево. Оно обилази оно сјајног брзином 89 килом. у секунди. Цео тај систем Алголов у кретању своје кроз нашву, приближава се нашем Сунцу брзином од 4 килом. у секунду. Растојање између сјајног и тамног сунца Алголова износи само 5 180 000 килом. рачунајући од центра до центра. Ако би ко зацртао линију којука је даљина између површине једног и другог сунца — она износи 3 $\frac{1}{2}$ милијуна километара, дакле је само 9 пута даље по што је Месец од Земље у апогеуму (највећа даљина од Земље)!

Најчудоватније је, да ов, крај толике близине, ни тамно сунце не опазија никакве промене, што би изазвало свим природно. То још већа упуцава, да је помнута поставка истинита т. ј. да је тамно сунце већ до крајњих дубина својих раскидано било, кад је се придржило сјајном сунцу Алголову. Узајамни сукоб двају небесних тела може постати само при правом судару т. ј. кад се центар једнога креће управо на центар другог тела. Кад год није такав судар, онда мање тело мора описивати око већег невастан лун који се мора толико привлаћи, догод не пређе у затворену елиптичну путању. Зато је и било

довољно само приближавање тамног сунца Алголу, па да му постале пратилци. Исто се тако објашњава и то, за што се то мање сунце — пратилац, ни код тако знатне близине до главне звезде, није усајало. Нема сумње, да се при преласку тамног сунца у стање Алговега пратилца, оно ипак морало јаво утрети под утицајем сјајног сунца, али то ипак није ни близу оној мери, да би се још могло и усајати. Зна се, да толико на планетама не зависи само о близини до сунца, већ и о саставу планетне атмосфере. Ако на пр. тамно Алгово сунце нема никакве атмосфере или је има врло разредану, оно ни крај свеколике знатне близине до сјајног, не може никако бити усајано. А да је то тако, најбољи је доказ у томе, што оно одиста и не саја.

Читаоцу је, без сумње, пало у очи оно после кратко време, да које тамно Алгово сунце сирвања своје оптичке око сјајнога. Ну они се неће мање изненадити, кад им кажемо, да је данас познато око 20 таквих звезда Алголова типа¹ и да код неких броја од њих, тамни пратилци обилазе још и за краће време око сјајних сунца. Тако на пример има једна звездаца у конституцији Кентаура [α-Omega 19-Centauri²] код које се промена светлости периодички врши свега за 7 сати и 11 минута. А има их још и са краћим временом оптичања; има их са 5 сати 21 минут (U-Пегаса). Како ми, у обичном говору, време једног оптичања (револуције) планете око сунца (одн. пратилца) називамо „годином“, онда би становници тамног сунца U-Пегаса имали прилике да чиститају један другом сивних 5 сати — нову годину! Сад нека читаоци сами размисају каква би то живот и какви би то обичаји били тамо, у томе свету, кад све то процене по мерици прилика земалског живота. Ко би пак могао изводити и какве даље савезујације у том смислу — нека изводи! А ми ћемо, у другој прилици, можда, опет нешто о томе преговорити.

8. XII. 1900.

Београд.

проф. Јељенко Михајловић.

Ћ у б а.

Из босанског сеоског живота

П. Кочић.

(BASTARAK)

III

ад бијаху доље на дну дуба, чекали различите ошце. Влаги окрену изнад мањна, па се прихвати стране испод Крагуљена шљаника.

Ошце су мирно пасле. Он оде пред њих горе на пут, што води башвару, па сједи на једну брду, изнад хурлику, те заспура.

Сунце се клонило смирају. Запад се испирао свијетлим другима, па трети у дивотном сјају. Тихи је вјетрић пирио и мирно вршио правоносе косе забудљеног свирача, која је пирила испод маленог есенца. Он је хурлико, те ни би ни опазио Ћубе, да та не пробуди њени глас.

— Влаги, одоше ошце!

— О, јес', вјеро ми! — траже се Благо и полети да их врати.

— Е, баш ти 'ваз — вели он, пошто је вратио оцце. Ти би на води?

— Да — одговара Туба, а очи оборила земљи.

Нита ухвати некакав дрхот, па тресе ли тресе! Последњи би је, а не да му се. Не смије, па ет'. Тути оба двоје... Не да им се говорити, па уби, носица! Туба дрази у једној руци тиканцу, а другом чула потинуто од прегате. Благо оборно очи, па удара штапом о врх од ошана.

— Зар ти носни у тиканцу воду? — нита Благо.

— Да, Благо, да је.

— Би ли дала, да се мало напијем?

— Што не би? На, узми — вели Туба и пружа му тиканцу, а не диже очију.

— Једина.

— Да — охвати Туба, а притом подуплаћив осмјех нагнута јој се на мљин, тањин усана.

И Благо се плаћивао осмјеху. Шта би друго?

Стара се Анђа узодала по колибници. Забринула се, што јој нема дјетета од толико о воде. Воји се једница оног рђавог обичаја: ошмице. Забринута млађе пред колибницу.

— Ооо, Туба! — чу се старичин глас. Шта радити, дијете, за толико?

Туба се траже, као нава сна, поблиједа, инади брзо на видара жабуку, баци је Благом, па одскочила кроз шљива.

Благо погледа за њом, па уздахну. Узе са земље жабуку, пошуби је — милошта је, тако се ваља — метну у торбач, па крену за селом.

— Моја 'рано, шта уради толико на води? Није пре'о бијела свијета, сестримам те! — вели старина мало лутито.

— Не мере се, најо, навадно свијет... — слага Туба.

Анђа је погледа угадним старачким очима, па чество прсну.

— Што си тако поблиједела, јадна ти сам?!

— Нашта, најо! препала сам се мало од гариња Зелковаца — слага отет Туба.

— Да ти цаја салије страну? — нита преплашена нати.

Старина устале, инади на једног дрвеног заструпица пушчану зрно, пресеје га тулом синирином, па једни комадић остави у заструпица, а други метну на млину, да се истопи.

— Дајте тиканцу. Истопио се — вели старина и

држи млину с растопљеним оловом. Је ли циједа? Да није копно? Јер, млини, нема лијепа, ако није... Да није збила копно?

— Није — слага мјезамче и по трећи пут.

Стара покресе млину, изсу у једну адјелу воду, пречрети је а цешто пронашта, па ошца сали с млине растопљено олово.

— На, па се добро напиј.

Туба узе адјелу, па на силу прогута једно два гутаља.

— Добро се напиј, 'рано моја. Здраво је то. Ноћ је била у велике препадница. Оне се помолити Богу, вечераше, запретише ватру, па легоше.

Туба се прептала под дебелом понавом. Није јој се дало заспати. Пред очима јој је играо лик Благог, мислила је о сна

чем, или боље ни о чем. Осјећала је неку млину која је моћно струјала кроз патрене и узбуђане груди.

Ланске је године почела аборовати — изапати на абор. Видјела га је код манастира на Малу Геспојину. Погледали су једни на друго, и одмах јој је прихватио за срце.

Од тада га је често виђала. На њеним оловом, кад се конају кукурузу или кад се жње. Он би узвијао притјегао олове, па би узео од ње мотку или ери, да је мало измјени. Селемски моткима није то било драго, а Лапар је

РЕМЕРАНТ.

ВОЉСКИ ПЛЕМНИ.

Николин пуцао од јада. „Одао“ је и он ово Тџбе; али она о томе није ни савнала. Гдје би он ошито zgodан и бити тако на једну убогу сиротину која иде по надницама да још кога издржи.

Кад би Благо у нече пројављивао сермију испод брда, она би пошла пред колибину и са чељеном отурила би нешто курјачице. „Е, Боже, он не зна, да ја....“ шептала би, кад би се пошмелом звуку јасне кћерике изгубила у дустим висинама таино-засног Меленца.

Од неко доба ноћи прешари је сип.

Старој Аићи није могао сап никако на очи. Бојала се да своје мјесамче, једину утјеху својих пошмелних дана. Пригракла је себи, па је нежно матује: „Снавај, сребо, снавај својој најз“, шептала је бриљиво мати.

Тџба стаде нешто буцнати. Старица се прешаде, устала брзо, сјарну ватру, па дохвати с пошмелом здјелцу с водом.

— Тџба, Тџба — ‘рано — бди је полагано. Устави, оти моје. Наниј се мало воде. Како јој горе образи — јавна ти сам и чемерица!

Тџба се дине и једино нешто буцна: „Е, он не зна, да ја....“

— Шта, ‘рано? Ко? — пита изненађена старица. Прекрсти се, помени име боље и светог Пантелеја, па се опет воде. Прекрсти се, дѣ.

Тџба узнездјелу, прекрсти се, онда се нани, по умори прешаде главу на тјрдн поглавца.

Стара је Аића дуга стајала више но и увучено гледала; онда је опет запретила ватру, па легла.

— Боже милостино, сачувај ми од сваке невоље и жалости, милости ти твоје! Свети Пантелеја, прсно име, не дај нечистином под наш кров — шептала је старица, повирајућа своје мјесамче.

А како је Благом? Све срећан и блажен нишо је, курјачицу на сермију. Угред је кадмо из торбика јабук, па би је гледало и опет у торбик метнуо. „Боже мој, окрен јој у ‘во доба године јабук? Па је мени дава — е, она мене....“ — бојао се да некаже што мисли.

У неговим разнотрним грудима мјенала се радост са болом тугом. Срећно се своје бједице прошлости, а пред очи му је изазнала још бједица садашњост.

Кад је сјавно сермију у тор, шакуни сувади, па напало пред торском колибом ватру. Није му се дало курјачица као обично. Волио је нешто размишљати.

— Није новог свог немата на свијету — како је тешко. Па ја имам. Мени је сав свијет својат. Мени нико не мрзи, а ми ја нико — брину се Благо од те страшне помисли. Па, ег, кад би она и пошла за ме, ће би’ је дово? На куће ни кућеница; ни у лијепој ни у десној — што по онај нишо. Е, мој Благо, тешко теби! Он дубоко уздахну, изаше из торске колибе, обиде тор, подишну дватри пут, а порезни га саров дочека.... Онда уђе у колибу, прекрсти се, па леже....

IV.

Некако у сријелу пред Велику Госпојину — био је некакав мали сватац — окупили се гледачи код кнежевске куће, па се разговарају.

— Је ли а’ шта с уреда динио, кнеже? — питају га неки.

— Вала, ауди, готово ништа. Једно двије позовке за лијан и....

— Је ли мени изако ‘богат’ (бијела ‘позовка’); за потру? — претрже га Давид Штбац. Знаш, тужио сам јазавца, што ми је изво ‘курузе’.

— Какав јазавца? — чудн се кнез.

— Мо лијеп, лијепа мој кнеже! — наједаном ће Давид.

Селаци пренуше у смјех.

— Тузио сам јазавца млечном суду, што ми је сакто ‘курузе, знаш, у ‘вој злати под Меленцом. Кад ми ја приводе’ јазавца и привеса’, колику је штету починио, рекоси ми да кдем округом суду.

— Округлом суду — исправаа га онако знаично кнез.

— Чекајте, кнеже — ауте се Давид — да кнегом! Знаш ја, да ми сви мислите, што тимо са судом митарате; Е, селаци ништа не знају и ја остала мари. Ама није тако! Знамо и ми мавар што је славо, а’ и не знамо што је масно. Рекоси ми: штета је велика, то патра округли суд.

Кнез се уавривао, исправио би га, али не иде.

— Уведем ја — настала Давид — свезана јазавца у суд. Сути се засмијаше.

— Шта је то комшија? питају.

— Ништа вала, господини моји. Ибо сам нешто ‘курузе’ под Меленцом, знаш, горе кнез куће у ‘вој страни, па ми овај јолпаз, што ‘во има ријеч, са земљом сранио. Ја сам га у’злати и оно пред славио суд дово, па сад Бог нам, а душа нам. Судите по праву. Кад ја то наговори’, они подгешу по ‘ним дучицама — шта ли му је оно? — од тешког смја.

— Мени је до плача, господини моји — велим ја.

Они се једнако смју, па погледа час у ме, час у јазавца. Згледаше се, па бриљиво нешто кнежу се, па бриљиво, па бриљиво, док један — прошеће — не тури руку за леђа, па изади одкнезе — Бог би га знао окле — ворину, те ми пружа.

— Ево ти воринта, Давиде, а јолпаз ће у бувару. Кад добијеш позовку, дођи на расправу.

Ја узе’ ворину.

— Господини моји, Бог нам, а душа нам. Судите по праву. Јолпаз је; велику ми је штету починио.

— Добро, добро, комшија. Ми ћемо по закону, па шта му закон осуди.

— Чувајте се, господини моји, да нас не уједе. Јолпаз је, кнегом нам, па сад Бог нам, а душа нам.

— Не води брине, комшија — вели они, а понуцаше од смја.

Ја се нешто присвијети.

— Господини моји, биће ми мало воринта, јер, знаш, јолпаз — овамо ку ја по издалека.

— Баш што је јолпаз, дајемо ти воринта. То је, воле, награда, а да потру јавиће ти кнез, па дођи на расправу.

— Чувајте се, господини моји, јер — прошеће — јазавца хоће да уједе — казујем ми ја.

— Мало је худ — вели јолпаз.

— Е, моји господини, ко блантани Боншам; да му није носа, ниш би траву — велим ја и изазивам.

— Сад, кнеже, питај ја тебе ‘вако пред аут’ма и ‘вако по закону, шта је с јазавцом и је ли ми изаша позовка за расправу?

Селаци се засмијаше.

— Давиде, брате, мени није да шта је теби — вели кнез. Мени је и ‘вако нуна глава.

— Знаш кнеже, ама ко велим: није право, да моји ‘курузе’ пропаду.

— Па шта ћу ти ја?

— Знам ја, шта ћеш. Ја ћу тући ти на земаљу владу и малачи и окружи суд и кнеза, а и шумира — знам ја закон! — па шта нам отуд дође. Чуо сам од људи, што су ишли прошлог пазара у швер, да се онај јолпаз по 'вој банчи око дувачице наврине меће — не буди примјењено — до каква пријестолника, а моји се жалосни 'курузи суну. Е, вишоке, не ћемо тамо! Кад ја не смејем од суда подлапати гласа да јолпаза у'ватим, не смеје ни он мојије 'куруза немилости трати. Закон дама за свантог има. Злато сам ја за закон, па сам га ни 'вој струза тешико напириме кнеза у'ватити и пред славни суд доћ. Е, кнеже, не ћемо тако, амо је струга! — завршује Давид.

— Мани се ти мене, Давиде, тако ти крсног имена? — љути се кнез.

— Шали се, кнеже, Давид. Ти знаш њега. Има ли још шта од суда? — пита Марко Пантом.

— Још имају познице за нове солдате — одговара кнез и вади из торбика.

— Боже мој, колико и' ове године позивају? — пита неко.

— Па није много. Једно двестина, дванаест — јавља кнез.

— Да није нашем Благом изашла позница? — пита Миша Земковић. Некако га ове године пада солдација.

— Јес?

— Оде ти тај ко зми! — дочека Пантом.

— Ко? Зар 'наки момак? Нема га у то село — гракнуше селаци. Оде наза, свејидо ко под лед.

Миша се опари, па ће дриајући там' и тамо главом:

— На моју душу, оде!

— И твој је небаку, Давиде, изашла позница — вели кнез, прехистанајући пошине.

— Вада ти, кнеже, ко јам коме! — захваљује му се Давид.

Сви се сносисалише, па се и Давид нешто ућути.

Кнез изнесе једну оканују пшавце, па пружи Миши да точи. Миша узе плоску, вади волни, вадрани кнезу, па онда обрела све.

— Дај, вада, кнеже, још једну износ, па макар је мој јолпаз платио — не може се уздржати Давид поред све обавности и забрављености која се огледале на селацима.

Кнез изнесе; те једну на једну лајено се утријаше. Равнороз се поче кављо.

— Баш нас, браће, ђмете Грац — вели Миша и долаже полнх Давиду. Умиру момаи — не буди примјењено — ко пад се онце пометиле. Кто, дна Мандића на једне куће. Један умире у Грацу, други се врати кући; не прођоше ни двије неђале, а и он оде под приу земају. Не знам, шта и' бацају на дла, у 'Устрију, код тозине наше земаје.

Давид прима полнх, нешто се као дубоко замисли, па ће:

— Ваврне су томе криве, воле солдате. Дим онај, брате, те се наш свијет не мере обшнати, па то нам је.

— Па и не реци, Давиде, да није — одобрена Пантом и истреса душу о прх од опана. Ваврине, ваврине! Ништа друго!

— Чија је сад редња? — пита Миша.

— Човино, Чинина! — понављаше неки.

— Оду момаи ахрани, ко руши, а гојин, ко риве-ници, па заковљај, те умри. Зар то није Богу платити? — јада се Цанка, а пружио руку да прима полнх.

— Йуди, да речемо, би ли било 'аспе бацити на царство мозбенциу, да и' тамо не плазу? — пита Давид. Ти си, кнеже, тамо при суду, а бин си и у солдацији, шта ти велиш, а?

— Знате, људи, ретлемаи је ретлемаи, а бевел је бевел, а оно да — и рапорт има, па онда на царство — разлаже им кнез, дриајући особити нагласак својим ријечима.

— Чујате, људи! Ке — отеже Давид — кнез је кнез. Зна ти он — Боже ме некарај — па чим земаља стоји.

— Шта? Зли паза, ће је небо куцама привоано — долаже Цинка, а очи му се заокружиле као кози пред иран. Дђ, дђ, кнеже! Како 'во?

— Браво, све по ретлемају, па онда на рапорт, а рапорт на царство — упућује кнез.

— Боже мој, што ти је наметан чојек! — чуде се селаци, а само Миша ћута. Погртао покрај себе плоску, прекретно ноге, нагнуо се мало напред, па одбја густе димове из опане и повисење луде. Ништо се замислио.

— Нема, људи, од мозбенциу ни од царства ништа — траже се Миша на мисли. Оно да — да би се могло моштити, ама по ја велики нема пајде. Ја млим тако, а ви как' 'бете. Само знам: тешико јадном тежаку! Кнеже не зна, па савијен код очују. А данас ко не ни бацнути оним при-ним пером, није пајде присто, већ другог молаша, да му проучи позницу при кнегу. Тако нам је на данашњем лемину. Па ето, ко би ту мозбенциу на царство...?

— Ако не би наш десетар ниво, ја не знам, ко би други. Зоран је, пеле, учепан — добаши Цинка као из рукавице.

— Ја млим, да би знао боже онај шикучија, што је лани у нашем селу купио карију. Каже мени, да зна лешине писати, нег' пријестолника.

— Па и би! — траже се Цанка и одмахну руком. Зоран је чупан. И мени је каино, да пријестолникова сина учи писати.

— Од та дна нијезан! — повика Давид. Йуди, шта нам је данас? Зар не чујете кнеза? Говори свејидо по да није на нашем селу. Не! му он у мозбенциу лагари оне три ријечи, па ће Швабо нама! нијети, како и ми закон знамо. Како 'во кнеже? Ремаи, бе...

— Ретлемаи, чоче, па бевел, па с бевела на рапорт, а рапорт јавља на царство, царство на капетана, а капетан све даје до кариала.

— Е, што ти јијени Швабо зна уриктати! Говори, брате, свејидо по да из кнеже лича. За то суд и поставља за писаво луде који су у солдацији били. Неће Мише, јер би се прије земаља — Боже ме прости — препрнула, нег' што би он 'нако, ко кнез, личићо — вели Давид.

— Ама ја, људи, не смејем — ја сам кнез. Познала би царство моје писмо, па нама у 'црну кућу."

— И твоје ријечи — долаже Давид.

— Ја млим, да би требало ударити на мозбенциу и оне законе. Како 'во му се рекле, кнеже? — пита Пантом.

— Штрампелета.

— Палета?

— Штрампелета, чоче! Е, ништа ви не знате — исправља кнез и љути се.

— Немој баш, кнеже! Знам, из нашег си села, па би и нас могла биједа појати — траје Давид свој неумисли предлог.

— Немојте се, људи, узлазат тропишт и плаћати, јер нема војде, оне ми моје грешне појом дашем. Мај'те се, људи, ђорана посла! — одираћа их Мића.

— Ма и ја тако велам. Зиа цареница шта ради — аварши кнез разговор и узе празну пласку са земље.

V.

Кнез је радилјелно по селу „позовице“ и објавио дан, кад ће с новацима пред котар.

Пејелим селом обладала жалост. Нагђе се не чује пресма. Само што гдјенад тужио одјекне она солдаци:

Миласо гам, да ме жели бабо,
Али ме је оживио Шабо —
Ој, ђевојо, драга душо моја,
Ој, ђевојо, драга Мајо моја! и т. д.

Кад су нитом почели примати солдате, народ их је исправао као у рат. По паровима се могло видјети, како се мајке са синописим одјелом по блату валају и дунају оцајнички у прса. Да ти је срце од камена, морао би пустиш сузу њеног саучења.

Солдати се почеше враћати живи и здрави кућама, и народ се мало утиша. Мало по мало — већ и то постале обична стар, „Ненс, нек иде, научиће се намети,“ говорили су људи. Али за мало, Солдате почеше слати у Грац. Умирање и болести учесташе, те у народ поново уђе страх.

Јадне мајке почеле паричити за својим синовима, као да су их покопале, па се с гробама кући враћају.

— Шта вам је жене? Што цмилите? — руци их кнез. Тво сам и ја, па ево ме, тебије не убали. Мало се помучити, па богме и гладовати, а послјете те степе онај менажија, па доста ти валогат кру'а.

— Знамо, мој синко, али теби нијево бацати четр'с понака од куће, Сваког позара, да је било избува, могло ти се доћи. А сик? Грдна риво! Вацју и' веће у Устрију, нема до Вена дов би чојош попушио лулу дувана.

— Е, жене, немојте већ! — људи се кнез. Ђе је Беч, а ђа је Грац? Грац је 'амо до нас.

— Е, јоо, Грац му се рение, нитра га сагорео! — куће Спасенија Савина.

— Осим наше дјеце, друго — додије стара Вангија Игњина, ја поднимала се па обе руке, па се љула там и тамо.

(сиринија се)

Акварели

XVII

ГОЛГОТА

уморно, пство небо покрили облаци мрачни
Са жртве, пренуле земље нигде се цх не чује,
Само с Голготе жрине доише звек потнуди, —
То целат расписне Христа, и клинје у жртву је;
По лицу крши га прса, а он замане јаче,
Ликuje сестина дигла, а небо и земља плаче.

Прободен онитрим кољем разатет надније Христос,
А крстом малени крви клизе и земљу кивсе;
Пресвета јаче дена и куне светину бесну,
Лице за сином грече смртне му гледајућ' чаче.
А небо громове збира грешнике у прах да сруши,
Ал' Христос ону се моли за нас њиховој души.

XVIII
КОСОВО

Срушена на полу појска, Сломљени мачеви, коља,
Крвави нититови, шлеми на жртве нителе пали;
Издније последњи борац, пиште соколи сини,
И са јунака славних прне су гаворне гнали;
А сред бојништа Смерт ко стурина утвара стоји,
И празнини јамима очним победно жртве броји.

Све тужно... пусто... жртво... Чинили суморно вече,
Уздахне очајним дахом, и хладне сузе рони,
А преко бораца мртвих отргнут аверском кољем
Стураних и мрачан Дин народну Славу гони;
С дипломатичким стиге је кривом, главу јој топузом сирни...
И прне авармарске чете пирјују на њеној крви.

Д. Ј. ДЕМИТРИЈЕВИЋ.

Скерлетно Слово

— РОМАН —

НАТХАНИЈЕЛ ХАВТХОРН
NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВОД

Владислав Савић

(НАСТАВАК)

П ризор знађаше нечега страннијег у себи, нечега од онога ужаса што увек оклада при погледу на срам и порок код бивањего, пре по што је друштво постало толико покварено да се смеје, уместо да се збожи на то. Сведоци Јестивина испитивања још не беху изгубили ову простоту. Они беху доваљно јаким кинапа да би, без и најмањег гуђања о њеној онитрани, посматрали завршење сиротне кави, кад би тако гласила пресуда; али нису били толико без срца као други друштвени редови који излаже само предмет подсмеха у оваквом простору. Било и да је било поље да се цела стар опрема у смењну, она би била угрушена и надјачана свечаним присуством људи нитија мањих него што је гувернер и градонач господар, који они сађаху или сеђаху на биљкони једне обавице куће и гледаху доле на узвишину. Кад такла лица, без уштрба свога достојанства или поштовања које припада њихову чину и положају, беху лео гледалица, могло се закључити да завршење законике кави треба да има обавице и делотворно значење. А по томе и гомиза бене обавица и лажурена. Несрећна преступница одржавице се мало је најбоље знала под стрелом од тисеће неумољивих очију, које оне беху упрце у њу и средсречене на њене груди. Било је немогућно надрасти. По природи стирна и импирити она се бене опремила да

стрепљиво поднеше поруге и острове убоде светине, грчећа се под сваком новом узревом; али беше несеб узаспијег у свечаној пошашуу гомиле, абор чега пожуђе да види сва та строга лица како се прве смехом преисправа, а себе као предмет тога. Да је светина прикула у гласни смех — сваки човек, свака жена и свако дете да је дало свој део — Јестира би им можда одговорила горким и презирним осмехом. Али под оловним теретом, који јој судбина удеи, она осећаше, с часа на час, како мора да из гласа јавине и да се сруши доле на леваку са узвицима или да с места похула. —

Ипак у поновни тренуцима цео правор, у коме она беше највидљивији предмет, измичаше испред њених очију или бар светлосташе нејасно пред њима као коло несавршено одређених аметистских прилика. Њен дух, а нарочито њезино памћење, беше природног активан, и донесе пред

ица од срећних дана детињства. Стањана на ту бедну ливну, она поново угледа своје родно село у Старој Инглишеј и свој родитељски дом: онаду дуку од свитог камена са спротивским нагледом, али са уволу истрпљеним грбом над вратима као знаком старинског господства. Она виде лице свога оца, са његовим нуним обрама и поштована достојном одом брадом; своју мајку, талофе, са погледом изајавне дубави са којим је остала уврзана у њезину памћењу, и која је, од када је уирла, толико пута благим претором наводила ћерку са погрешнога пута. Она виде своје лице, у сјају денваласке лепоте, које осветљаваше целу унутрашњост правалног огледала у коме се обично огледале. Тада угледа и другу једну слику, једнога човека нећ у годинама, бледа, мршава лица, као у каквог на-учника, са мутним и кривогајним очима које су изгубиле вид при ламинијој светлости која му је слухала да бди над

СРПИНЊЕ ИЗ ОМУНОВОГ ВИДАНТА.

ну друшћеје слике него што беше груба улица малог града са границе западне дивљине: друга лица боцаху на њу природне погледе испод обода оних високих шепира. Успомене најнезависније и најудалеије, слике детињства и школских дана, деје огре и снаје, и мало кућеице сцене из њених девојачких дана, јавише се ројенима пред њу, измешане с успоменама што бежу најважније у њезину доцнијем животу; свака слика беше поједиано јасна, као да све имаху исту вредност или као да све беше само правда. Вероватно, да је то била инстинктивна потреба њезина духа да се опорави присором оних аметистичких слика од спирених мука и невоља стварности.

Било како му дуго, узвицица од дасила била је та-ча са које је Јестира прегледала цео пут којим је про-

многом дебелим камижураном. На ипак, те мутне очи имаху чудну моћ да проишну, као да је њихов глас хтео читати душу човеку. Она слика учешти и усамљености, коју на-ла Јестирина женска миса, беше мало нагрђена тиме што се лево раме нешто мало уздишаше над доином. Затим се ређаху пред њом, у галерији успомена, слике једнога континенталног града: аплетене и узале узлине, високе, сиве куће, огромне катедрале и јавне грађевине, ствари по пре-мешу а особене по архитектури. Ту је чепаше нова живот, све у нели са ружним науцањом: нови живот, али који се храни старим материјалом, као бусен зелене маконије на онаком тлу. Најзад, на место оних прохладних слика, поправи се грубо травнате пурташце наоснове, са свим становништвом које болаше глеише погледе на Јестиру

Прину — да, на њу саму — која стојаше на губалишту од дасака, са дететом на рукама и словом **А** у пренесеном евангелијском тозу, златом отпоченим, на њеним грудима!

Је ли то Јана? Она притисну дете тако затрпено на груди да се оно заплака; она обори поглед на пренесеном слоно, и, шта више, опита га руком, да би се уверила да ли дете и поруга беху стварности. И допета! — то беху стварности; све остало беше ничеизум!

III

Врхуна

У Јестириној свести било је само једно: да је она предмет општег, пречиорног посматрања. Из тога се тражио кад угледа, на нивни томиљ, једну прилику која онада свим њеним мислима. Некидан Индијанац, у племенској одежи, стојаше тамо; али прилику људи не беху тако ретки посетиоци индијанских племена да би који од њих могао привући на такву прилику Јестирину у томе тренутку: а још мање, да би испред ње нишчеизуми сви остали предмети и све друге мисли из њеног духа. Поред Индијанца, а очекивајући његовог другину, стојаше један бели човек, обучен у чудну мешавину одећа дивљачких и цивилизованих људи.

Он беше малог раста, са борама на лицу, које још још и сад једва да би се могло назвати старим. Особита памет огледале се у његовим цртама, као у човека који је толико његовог свој дух који се најзад и у спозналишност јасно изражавао у неважним знацима. Ма да је хтео да привидном немарношћу свога шареног одећа прикраје или умали једну особину, за Јестирину онакве беше јасно да је једно једног човека нише од другог. И поново, кад прилику примети то ирвано лице и мало нагрнуто појалу, она притисну дете на своје груди тако грчевито и силно да се сирото дете шепот заплака од бола. Али мајка изгледале као да ништа не чује.

Кад дође на трг, и пре него што га она угледа, страпаше беше упрко очу Јестирину, с почетка немарно, као човек који се занима слушања свога духа и да кога спољне ствари имају мало вредности, само што се не односе на представе његове свести. У спору, међутим, његов поглед постаде шипар и дубок. Лице му се поче грчати и приврати од уласка, као да ажија лагано излиз по њему, и застануи да тренут, одиша све своје волути и показује у свој дуљани. Силно убуђење помрачи његов вид, али се он намах савлада напором воље тако да, излузивши један тренутак само, његов израза озвучавање мирношћу. Мало затим, грчење поста невидљиво и најзад се повуче у дубину његове прилоде. Кад се Јестирине очи сускобише са његовом, и кад му се учини да га она познаје, лагаше и мирно подиже прст, направила њоме покрет у ваздуху, и стави га на своја уста.

Затим спусти руку на раме грађанина, што му беше најближа, унута учтиво и аубано:

„Молим вас,⁸ рече: „ко је то жена? — и зашто је наложена тамо јавној поруги?“

„Мора да ете из дасака, пријатељу,⁹ одговори овај погледом испитујући овог дивљачког друга: „дивљаче би морали чути о Јестирини Прини и њеном алом рибљу. Она је допета, направила страпаш покор, у њеним пречиорног она Дивљача.“

„Право велите,¹⁰ одврати први: „Ја сам страпаш, и дуго сам, на жалост, дувао, против своје воље. Препатио сам многе невоље на мору и копну, и дуго сам робовао међу незнабошцима на југу; и сад ме је довео овај Инди-

јанац да се откујим из робства. Речите ми, молим вас, што-год о тој Јестирини Прини — јесам ли добро чуо њено име? — о њеном преступу, и због чега је доведена тамо на губалиште?“

„Врло лако, пријатељу; и чини ми се, да ће нас разгласити после толиких мука и тешких умишљања, што је најзад најлоше у земљи где се привлачи толи и кажњави пред њиме власти и народа, као што је то сад у нашој побожној Новој Инглиској. Она жена, господине, треба да знате, била је жена невог ученог човека, Инглиза по рођењу, али који је дуго живео у Амстердаму, где про невог времена напустио да пређе преко мора и да покупи своју срећу с нама у Масачусету. С тога посла јену пре себе, оставиши да посвршава неке важне послове. Ну како се, драги господине, да неке две године, од како је та жена оиде у Бостону, није чуло ни гласа о томе научњаку, господину Прину, његова изада жена, шта ћете, остављена сама себе —?“

„Ах! — да! — разумем вас,¹¹ рече странац са горним осмехом. „Тако учени човек, као што ви водите, требало је да и то научи на својих ципела. А ко, молим вас, може бити отац овога детета — оно има три до четири месеца, ако се не варам — што га госпођа Јестирини држи на рукама?“

„Вистину, пријатељу, то је зачетица; и још се чека на Данна који ће је протумачити,¹² одговорити грађанин. „Госпођа Јестирини пеће ништа да каже, а судије су улазуд алулае глазом. Може бити да кривац стоји ту и гледа овај тужан призор, непознат од људи, и заборављајући да га Бог гледа.“

„Требао би,¹³ примети странац са новим осмехом: „да сам тај учени човек дође и да зашкри у ту тајну.“

„И треба, ако је још у животу,¹⁴ одговори грађанин. „Сада, драги господине, иако Масачусетска господине, оставиши се, да је жена малог и жена, и да је бес сумње била у великом испушњу, и да, шта више, као што је врло нерватоно, неки муш лези можда у дубини морској, не могуће се одлучити да на њој примене закон у свој његовој праведној општини. Како је за то смрт. Али у своје милосрђу и благодати осудили су госпођу Прину да три часа остане на узвишеници од дасака, и да отада па да наведе, до сирнегласа свога живота, носит знак срама на својим грудима.“

„Мудра осуда!¹⁵ примети странац, озбиљно махнуи главом. „Тако ће она бити жива предња противу греха, све докле срамно слово не буде узрвано на њеној гробној плочи. Само ме то бучи, што савремене није заједно с њоме на губалишту. Али ће бити пронађен! — биће пронађен! — биће пронађен!“

Поплошши се аубално разговорном грађанину, он ирпашта неколике речне воље индијском пратиоцу, и обојица се удалише кроз гомалу.

Док се оно поређаше, Јестирини још увек стојаше на узвишеници са очима упртим у странац — са очима тако упртим, да у тренуцима потпуне задубљености сви остали предмети издана света изаслаху да нишчеизају, остављајући једино њега и њу. Такав сусрет, може бити, био би још унакшати него што га угледа сада онако, усред била дана са сунцем које јој плашаше лице са којег се одбијаше њена срамота; са снеретним знавом бешчања на грудима; са дететом у греху рођењу; са њеним народом скупљеним као на сабор, који гледа на лице што је требало да буде виђено у благој светлости кућног огњишта, у срећној сенци породичног крова, или под алом материнства у прки. Ма да беше сусрет страпаш, она је

била свесна да је заштићена тискуом. Боље је било стојати тихо, са толико њих између њега и ње, него да се јави с њиме лице у лице — сами њих двоје. Она одбегла, као у заштиту, под окриле јавности и уживањем се од унутрашња кад је требало да она престане, Унутрашњи у те мисли, једна би чула глас иза ње, да јесмо име није било поновљено гласно и сепчано, да га чује цела гомила.

„Чуј, Јестира Прино!“ говореше глас.

Било је поменуто да баш над улазницом где стајаше Јестира Прино беше нова прста балкона, или отворена чардаха, на општинској кући. Са тога места обично се читаву прокламацију у присуству представника власти и са свом церемонијом која је пратала јавне проглаше у то доба. Тако, да би присуствовао призору, сеђаше гувернер Боллингем, са четири војника око његове столице, са алебардима у руци, као почасна стража. На поштару змајаше прво перо, везан шпират на горњој одећи и плаву тунику испод ње: то беше човек у годинама, а дубоке брве изражаваху искуство живота. Он је био достојни пој и представник задњине која за свој постанак и напредак змајаше да захвали не јаву младости, већ упорној и сталној сили зрелости доба и озбиљној мудрости старца, које су учиниле тако много баш на то, што су уображавале и очекивале цео мало. Остади важни чланови, који опираху старешини, одиговашу се достојанством изрази који је на доба када се осећало да обличје власти имају у себи свештиту божанских установа. То беху, сумње нема, људи добри, мудри и праведни. Али на целога аузскога рода не би било лако изабрати толико мудрих и чистих лица, која би била непренима да суде погрешке женскога срца и да распознају део зла и добра у њему, него што беху мудраци суморна лица којима се сада обрати Јестира Прино. Нагледаше потпуно свесна, да ова емоција, коју могаше јоште добити, бејаше у већем и толијем грму гомиле; јер, чим подиже своје очи ка балкону, сврота жена погледа и задрхта.

Глас који је позва, беше глас пречаснога и славнога Цона Вилсона, најстаријег свештеника из Бостона, великога знаоца, као што беху многи његови савремени другови, и по свему добри и блага карактера. Сванало, она последња особина била је с мање брине равнијаша него његова духовна дарова, а чега се он више стидио него што се њоме поносио. Он стојаше у оквиру одних прамењана лосе који падаху испод зеленица, докље његове сиве очи, навикнуте на полутаму његове уочишнице, замрчкаху, као у Јестирину детета, на јасној сунчевој светлости. Он нагледаше као калан тамно уређан лик који је у прочету старих молитељника, и толико исто змајаше прста, као ма који од тих ликова, да ступи напред, као сада, и да узме решавати питања о аузском греху, страсти и богу.

„Јестира Прино“, понови свештеник: „Ја сам се борис са својим млађим братом, од којег си срећна скупљала проповед Божјег слова.“ Онда господин Вилсон стави руку на раме неког младог благазод човека или себо — „Трудно сам се, велим, да уверим овог побожнок младог човека, да је требало да ти он говори, онда пред Богом и пред овим мудрим и чистим старешинама, у присуству целога народа, о нискости и цинизму твојега греха. Позналајући твоју природу боље од мене, он би могао изабрати погодније речи, било нежне или ужасне, можда да савладају твоју упорност и јогуистиво, те да више не пражеш онога који те наведе на тај страшни грех. Али он се проташа благосиљу младога човека — и али је и сутини мудар за своје године — говорехи да нема ничега горег за женску природу нећ

је наморати да открије тајне свога срца у сред бела дана, пред тапном редиком множином. Ну зашто, као што пошкупих да њему дошаме, срам лези у вршењу греха а не у његову признану. Шта велиш на то још једном, брате Димесдале? Који ће се од нас двојице, ја или ти, бити се овом јадном грешном луштом?“

Ромор се подиже међу достојанственим и чистим људима на балкону; и гувернер Боллингем даде му изрази, говорехи гласом пуни ауторитета, и али умереним спрам младога свештеника коме се обрати:

„Добри господине Димесдале“, рече: „одговорност за ову женску душу на нама је. Нама дакле приличи да је испустијете на показало и исповест.“

Овај отворени позив привуче очи цео гомиле на пречаснога господина Димесдала — младога свештеника, који беше дошао са једнога од свучених цинизма, доноси са собом све знање онога доба у њиме дивне шуме. Његова решност и верна жар нећ су били доказали сву људску вредност међу друговима. Његова појава падаше у очи на при поглед; са белим, глатким и испуштеним челом, великим, црним, меланхоличким очима и устима које, али их зије сизом затпоро, лагано дрхтаху, издржавајући и нерасуно осећану и велику моћ изданага са собом. Поред свих његових природних дарова и наученичке савршености, имаоше печета у овоме младоме свештенику, змајаше некакав бољашав, зачућен, позушаршавен поглед, као у човека који се осећа да је сасвим издугао и да је забунен како да се крене по путу аузскога живота; јер се могаше осећати добро једино у самоћи са самим собом. С тога, у колико му је позни дошпунто, он се преташ осећеним страпштаницама, остави тако навалн и детету ралли, навалнн, у латог припаци, са свешчаном и мирасом и роном чистотом мисли која, по сведочанству многих, привлачаше као анђела реч.

Такав је био млади човек кога тако јавно извазаше пред публичу пречасну господин Вилсон и гувернер, поналајући га да говори, да га чује цео свет, о тој тајни женско душе, која остајаше светлила и у своме плаву, Он погледа абог аскушења у које га његов положај доведе, и његове уми задрхташе.

„Говори јој, брате“, рече господин Вилсон: „од тога зависи спас њезине душе и, као што гувернер рече, од тога зависи и спас твоје властите, која има да се с њезином твоју бране. Речи јој да аверовати вистину!“

Пречасни господин Димесдал погну главу као да се у себи молио Богу и затим ступи напред.

„Јестира Прино“, рече, изложи се на балкон, и погледа је упрко у очи: „Чула си шта каже овај честит човек и видни одговорност која је на мени. Али осећаш да ће те дати мира твојој души, и да ће земаљска казна бити делотворнија за спас душе, ја те позивам да излени име свога сузученика и свога савитишња! Немој бити њека абог рђаво схваћене дубави и савалеша спрам неги; јер, неурју менн, Јестира, и над би био сучен доде са висока позложа и само ту крај тебе, ја те заштитићу срама, било би му нуд и камо боље него кроз цео живот криви грех у срцу. Шта ће му помоћи твоје кутане, осим што ће га навести на аскушење и шта више приморати га, по готову, да греху дола чиништерство? Небо је подарило теби јавну срамоту да би тиме мига напорежати јавну победу над аллом у себи и јадом оног тебе. Пази да не одувиш њему, који можда нема снаге да се сам за њу мами, ту греху, али поздану кћу која је сада приносила твојим успама!“

Глас младога пастора беше дрхтан и благ, уверљив, дубок и испредан. Осећање које се огледале у њему, више него само значајне речи, покрију сва срца и сва их заједно стоји у један анора љубави. На и само дете на Јестирини грудима беше дирнуто том силом, те и оно отворе своје очи ка господину Димедеклу, и подиже своје ручице са похузданостима, похубозним гукањем. Тако силан беше свештеников позив, да је гинала морала веровати, да ће Јестира казати грешниково име или да ће сам грешник, па ма на које месту да је, ступити напред, гољим неизабраном унутрашњом нужности и бити принуђен да се пошпе на губилиште.

Јестира махну главом.

„Ипо, не престушај границе небесне милости!“ пошпа пречисти господин Вилсон, опорије него пре. „То мало дете добило је глас: да помогне и потражи савет који си чула. Идерице име! Оно и твоје најбоље послушање да ти се скине светротно слоно са груди.“

„Ипид“, одговори не гледајући у господина Вилсона, већ у дубоко узнемирени очи младога свештеника. „Оно је дубоко уређено. Ни га не можете скинути. А ја бих хтео да издржим своје и његове музе!“

„Говори, и неће други глас хладно и оштро, која долазила из гомиле око губилишта. „Говори, и дај она детету!“

„Нећу казати!“ одговори Јестира, победан као смрт, одговарајући томе гласу који као да је такође познала. „А моје дете мора тражити небеснога оца, и неће никада познати земљаног!“

„Неће да каже“ пронаша господин Димедекл—које се повуче патрар са дугим дубоким уздахом, очекујући даће са руком на срцу резултат свога позива. „Чудна сила и неодољивост њенога срца! Она неће да каже“.

Видели немоме стање духа грешнице, старији свештеник, који се бржало спремио за ту прилику, обрати се гомили са предломом у греху у свима онцима, али стално понављајући скромно слово. Читав тако час силно говораше о томе знају; а његове речи снажно одекнуху над гласима окупљених, да им се то слово учини још страније у њихово уображењу, те им нагледаше да је његова првена боја од пламеног павленог огња. Јестира Прима, међу тим, стојаше на ушници срама, са укоченим очима и изразом уморне равнодушности. Тога јутра она је подносила све што могло поднети људска природа; и како њени темперамент није био такав да губитком свести умалине сушине јаким мукама, њених дух могао се једино заштитити околном неосетљивости. У том стању, глас проповедничког грмео је два кајања и без користи у њеним ушима. Дете, па према друге половине испуштења, изградо је надуху својим плачем. Она се стараше да га утисне, али једна нагледаше да је дива његов бол. Затим беше одведена у тамницу, где кичево иза њених гвоздема опонавља врата. Они који погледаше на њом шпатаху: да скривено слоно бацање оно себе чудну бледу светлост кроз танин ходиш тамнице.

(НАСТАВЉА СЕ)

Беч, марта 1901. год.

Има већ подоста дана како је отворена (16. марта по нов.) XXVIII Годишња Силарска Назобха у Уметничком Дому — свечано, у присуству Цару. Али има и тамо подоста предмета, да ми није ни могуће све утиске исписати. У 29 сала смештено је 674 које слика, које најразличитијих радона! И кад још кажемо да је т. е. „Hagenbund“, има већ подуже времена, истуно из силарске мајсторице Уметничког Дома — а они су најбоље раз excellence — онда је ласно појмити, да би било још теже у кратко довести своје утиске...

Како снага Годишња Назобха мора бити обилна, то се и ова изложба морала одликовати свима грамама уметности. Портрета је било и доста и изабрано лепих. Није ми ни могуће писати много о портретима, али ћу неколико особито изабрати.

F. v. Lenbach (Манхен) изложио је пошпано портрета, од којих му се, нар по естетици смисла, највише истиче његов портрет са Ђерингом му, коју он држи на десној руци, а она десном руком обавила оду прат! Слика је изврсна, а ипко није кадар тек онако ошам је издати — нећ и то може што је од Ленбаха. Од вредног су му есејста и други портрети, а особито портрете проевеора Гомперта и једне грофице...

Одмах до Ленбаха изложио је један портрете чувена портрета E. F. Lööf (Будим-Пенит) — грофица Чекиш. И он има неколико портрета, а одликује се изврсно елганцијом у изради.

J. Mensina Krtz, пошпан еливар (Краково) изложио је свој портрете (у т. е. француској слици) портрете једне даме и циклоу слика „Оче наш“.

Портрете самога еливара слика у најбоље портрете ове изложбе; он је „деп Бее“, обавила и дубока, потпуно изведена студија, са извршним користившћим дејством. Еливар је себе тако живо изразио, да се човек мора дивити оној лакоћи у изради, оној елганцији. — Портрете једне даме, који се налази у првом спрату, не личи да је од истог еливар — а ако је њима једна.

C. Frischli (Беч) изложио је, између осталих, један извршно лепи портрете једнога пољскога племића. У првом سمتном калуту са харитима, ошам шареним, лавим појасом, на леђима огртач; ретка брада („бавишбара“) седа и подуха. Израа лица жив, пошарт извршен — види се да је еливар са осећањем радио.

J. Kaufmann (Беч) изнео је читаву збирку малих портрета — еливарна жена и остало све гласе пошпане Јевреја. Каукина је нај, познат као извршен портретиста; он махом слика из јеврејског живота. Главне ових спротах пошпане Јевреја тако су карактеристичне и тако извршене, да није ни чудо што испод многих стоји плава хартијина: „купљено!“

Па онда још читав ред портрета, махом бојом рачених, који би сами сам простор у њему могли заузети. Поминуку само J. Schmidt-он портрете некадашњег председника Аустр. Парламента R. v. Fuchs.

У првом спрату (односно: у горњем спрату) махом су насликани портрети.

C. Frischli је заступан са три портрета, од којих му један особито привлачи: љубно и младо дете, алато-жуто косице, округло лице, плавих очију, у дугачкој хартији, испод које више прети једне ножице, нос у гучици сивади. Онај љубно дечија поглед, којим нас дете са вида гледа, савно привлачи!

Исти је еливар изложио (овет наслик — у чему је он чувен) портрете кнегиње Паулине Метерних-Шалдор — њеама добро израђен.

Наспрам кнегиње Метерних налази се један њеама леп наслик — портрете њеног гласе „von“. Савнар је R. v. Meffner (Беч).

Попрај Kzsez-ова портрета једне даме изазили се и једне лепе пастел L. Uhl-а (Беч): „Ванаса“. Јемачно је лето, ује је и весела лако одевена: на горњем јој толу само кошуза, на пако се она над ђерџев нагаи и вене, спао јој кратки рукав на ниске нис леку минуци, и — тамаи да ода таласите груди... ала, нико не види! — Од истог уметника има и једна лепа слика (гуаш-пастел): „Крај лампе“. Неће се одавно спустило, те је сликар поставио своју веселину да осветљава од лампе, испод зеленог, порцеланског шенира, пусти. Ту су и две цуре, једна осли, и гав-

до које се крпав дошло, тек ономе што спира на гитару, изгледа је је агодинаји под од столице, те је тако (услед тлаке) заменио своје раније седнице! И једноме и другоме, који се прено стола нагнуо, чита се са лица — задододоство!

G. Jassy (Минхен) „Алени“! Стари столар је изнемогао, зашав је већ у дубоку јесен живота, и нисе га је одавно понало! Тако уморан спустио се у наслопају и, напумен здр и личте, што му се и са избраваног тела чита, поналео нештога мира. То би се могло видети и из поу-сконпелених очну;

— е пова, у боо покров увијена, Сврт услишана жа-лау старчеу и ку-на претом у про-пор, кроз који до-шире суморна све-улоост дневнога — „Јуни“... Колорит — затворено пла-вичаст и дубичаст — одговара пот-пуно самоне момен-ту са сликом.

E. Veith (Беч) изложио је и једну лепу алегорију: „Деспотизам“. Она „вечита женска природа“ мора, наравно, и овде играти велику улогу: тројицу, разних го-дина и облика, за-уздаха је и гоних их напред. Један четврти „срећни“ човек, подухваћен се рукама о земљу, и трни на својој глави толу ножицу свог женског „де-спота“, који је о раме обесио ланца-ница срца! Чудне су људи, чудан про-стекли вод женских — ове „вечне“ по-ловине људи!

Још при ула-ску у изложбу, у првој дворани на левоме крилу, пада у очи својом кан-репном колористи-чном композици-јом, меком и неж-ном мешавином бо-ја, које тако при-родно једну у дру-гу прелазе, велика једна слика од А. H. Schram-a (Беч) „Consolatrice“ (утешитељна дама)!

Мени се та слика веома допаде; на њој се види оно! Црвенкасти зраци

свеће, од које се види само један део сјајног круга оног пламена, пада са стола на којем стоји, кроз ноћни мрак у соби, на једну поугушену, младу женску личицу. Она је плења крај постеле, више које се једна ниса мило изо-ница; одревула нам више леђа него ли досеу страну тела, чији је горњи део само кошуком одевен, годе милине ва-скосила на поглаву, на коју такође пада црвенкасти све-

И — овде да завршимо са портре-тима. Ваља нам још слика видети и ре-ћи своје утиске, а ту су још наш Паја Јовановић, и — Бе-чани!...

Од санка на народног живота морам особито по-менути две слике бечког сликара H. Lavigne-a. Обавио су масном бојом рађене: „Из пред-грађа“ — три типа, сва пако из Хер-налда или Отаврин-га у Бечу и „Бес-кућник“. Она прва слика приставаља троје (два радника и једна радница између њих), пако иду у весело ђерџају на Бечлијама тако својствени начин. Свака прта на лицу одје да је то рад-но уметник који је потпуно дора-стао својем послу. Она друга слика — и сама се каже. Подсвакујућа о по-ге на ногу од ве-лике нисе, а свет се беди (како се он у Бечу „бел-ти“ може?), онај бе-ди „бескућник“ — привлачи велику пажњу на себе.

H. Giesel (Беч) износи нам једну пријатну слику на купатилу „Im Badestimmer“; доп-још вода није у-дежена, потпуно спремна за купање осли цура на ме-дењем руњу — др-жа неку књигу у руци, а гледа у — посматрача (наравно са слике!).

J. Namitz (Беч) износи нам у једној лепој слици живот у коначници; двојица за накомом ударају по уснијом гласноу.

H. Mawet (Вајдинг) „Идила из крме.“ Двојица су, а и што ће више — они се веселе за неколицину! Ко зна

Г. КОСТА.

ХАРЕМСКА ЛИЦОТИЦА.

и за њих је његова појава врло импозитна. Они га дружије и не знају како „Краљ Кољанин“. Поред оваквих патристичких прилика, како Вукајо је и одличан свештеник у Призренској епархији. Са страхопоштовањем и највећом преданашћу у тачношћу врши све свештеничке дужности, и служи као најбољи пример побожности у својој браћи. Та особина није могла бити изгубљена и од стране његова приредног поглавара. За решену светштинску службу он је најпре 1890. године поставио за извесника; 1899. године Никополски епископ Митрополит Призренски њевојад Димитрије промовио га је за протојереја.

Прота Вукајо је и одличан домаћин. Он је старешина задруге у којој је преко 30 душа. У овој задруги краљ особачан ред и свикоме послушност. Какомења је кућа пуна за свакога отворена, те се и његово гостопримство на њеном пречи. Нема дана да његова парочита кућа и сеора за госте није без кога путника, госта и пражетала. Тако на Косову, у Кољанин краљ прво сресно гостопримство. Од народа има диласетогодишњег сина, који је сресно приредиску Богословију и псалмиса све очено приле, и дне поудате шора.

Приказујући Србица свештеника са одличним приликама и заслугама, ми му желимо дуг живот у сваку срећу за блага такмаче браће и његових Кољанина, којима је он сада главни глава. Живео!

Водопад код града Јајца
у Босни (слика извеш А. Дабина). — У Н. бр. Нове Поре за год. 1899. донесено фотографисање овог величанственог водопада. Сада извесно пред своје читаоце по рачном слику извеш А. Дабина, дакле као често уметнички рад. Паламски гора није се и на слици, и вода на рени Пале излучује се у Рибас у 7—8 саклова са висине од 30 метара.

Циганска песма (слика Ф. Штрајфа). О циганима и њиховим песмама Пашчави пева:

Напа срећа шарена,
Напа длати длава
Раваску се знахаво
На њихов њежних,
Јер ми длава прилоде,
Песмаи сав стари:
Које нису павили
Восан четари?

Гули, гули, гулазо,
Порх таквих жонд!
Непа лете песмаи
Као јато птица!

Како се мали фигури слира да ту неску и себи мисли на пуних гула, понајбоже капа слика.

Волски племић (слика Рембрант). — Рембрант Хирисон-зон ван Рји (Рји), голандски холандски сликар (рођен 15. јула 1606. или 1607. с.), познат је његом света. Доцније њего, у почетком чланку, описујући говори о њему, а за сада извесно само према својој чистој слици рад, који се налази у Потроградском Еримитику, познат под именом *Волски племић*.

И ако је тешко по слици у једном тону примати правили утиске и познати уметнички мисир, ипак се по јавним осмисла и јавној уметничкој свестости, које се на овој слици могу јавно знавати, омак у његовој слици сликарски јавно представљања

које је познат под именом Рембрантсис. У ње се у Рембрант много угледо пог. Ђура Јашић.

Српска на Солунској Влајети (по фотографу). Како је длава кита ових њихових сестара! Са најјужнијих граница нашег народа длава сресно поздраве браћу и сестрама својим, упуру своје мисли оне у слободу браћу своју, и на тих очиг јавно се читају њихове кале и њихове кале.

Наша сресно кале не би била могући без њих, и са њима је и длава и посваје и — знајућије. Та оне су чувари најстарије утиске од сресног длава, оне су чувари Србине — првога града што га Срба подигоше на Балканској Подустрау.

Харекска землица (слика Г. Коста). — Како сликар његом длавају харекска землица поздраве, и она длава. Да ли су баш овакве, тешко је погодити, јер су ретке смртни поје смеју завршити у овој свет. — Напа поздравља сарадника Госпоја Једева посетила је у Цариграду, разгледала и примила утиске овог најбољег света у свету, на сад од ње очекујемо да нама Србима кале кале је у њему. А да ће она то и умети, длава су јавина *Наша Пале*.

Марково Кале код Врање (слика проф. В. Титлибах). — Напа Врање утиску се висина Кристијанова и Пашчави. У ту-

В. ТИТЛИБАХ.

МАРКОВО КАЛЕ КОД ВРАЊЕ.

слик који оне јавно раставља, узгавља се Арсеновацна планина, а на њеном врху налазе се његовине развине јавнога градића, који народ зове *Марково Кале*. Стена, на којој је градић, спушта се према Кристијанови онеко од сто и више метара, у Врању. Од градића, који је извршно проле овим тосањина, и длава се одржава једно длава јавно платво и гула мотрала, восоа које је промисно у свету утиску пут. Нагла се ових развине на Врању и долину Моравску венсавало је јон.

(Караџ: „Србски“, стр. 736.)

Две три о ватри

Крај домаћег огњишта сакрива се цела породица. Отвара врата узео гулао да „девицџа српску славу и српску јунак“ забавља и научи омалашку. Шта је окупан пороклу око домаћег огњишта? Висока ватра која распростраје око себе топлину, светлост, живот. Ватра је начинила од огњишта срединте домаћег живота, плочу домаћу, у којој се нежења и причама опазује дух, буја уображава, расламљује ослане у кућне чланове. Памени огња прикула оно своје топлине, оно своје светлости, свога живог пуцахама оно духовна и морална живот укућана, њихова ћеркала, саопња, њиха, симпатије и антипатије, њиховите или њиховите страсти. Ватра је огледа и наука свемоћне културе човечанства, материјално и духовно; ова је утисак мита образованости. Дено неки песник:

„Огњак је добротвор стари,
Над њу човек господари;
Све што створа или сквари,
Ватрини су само дари.“ (Давош.)

У човеку је основна вештина кућана, прикитица кухинске хемије? У теку. Човеку је одарено првоно месо. Ватра греба да припреје крвено, месо је крваница изагла жива меса, да га очисти од свега што је нечисто и издржао у ваку, да му шопрани плаху бајтност, да поментитице његову арому за укуе наш. У борби је изналаз, ватра је била човеку пиририра повољна; ова му дала могућност да растапа руде и да гради алатство, да сапица брзо орудије, било од камена, било од броне, било од гвозда. Састављајући руде, паричито гвоздене, са намањем угља, у коме је поментитицава сутица ватра за дуги и предуга геолошких ланова, огњак је постао основом металургије или топишварства. Највећи огњак познатије је далае прероне и растерава појне авети, које улежула страх и трепет у душу приобитног, архангеловог човека. У неомисланој борби човека против човека, ватра је свет прикула своје улавице уздуге, у облику запљана и прилавак свема, грине ватре, пуцахама првак, барута, димљавости и бездмљавости; она постаје основом протекције, која се, ватина, најдого востра да запљана и оно човече, у облику ватровите, рањивости ватра, бешлаког опеклања. Својим срећним улесима и послаждама, ватри је поворак дмљавости, латива нег топица, индустрије за невољом архангелом мапицама, паробројама, доживотима и кучомалима. Обротице је индустрија човекова створила разноврсне вештачке огња и пламените која греју у облику разноврсних горљивих гасова и течности, које ствара у кућама светлост, у шањину осветља гаса, петровије, електричне и Аерониче силанца, апталица.

Како је основно човек оно благо природно? По свој прилици је сама прерода била уштедила врних људи. Човек је морао поглае посматрати снажу учин грона ватровита; друге је уопште дала вобити на дуготреније огњишта домаћина; негде су се распантима што запљанае гасови, који кукаљу од утробе земљине, као што је чувања „Света Ватра“ у близина Кампиона Језера. Иако је приобити човек зналио како се пламе своје сучио, протресе снажним ветром. Дуго је и дуги времена противио, до-

као је човек разумео мит природне, те синао да сам гради ватру. Овај прилазак беше тако духовно дело који захтевање што толико силе размислања, као касније проваљаних парне машини. Провлазни грађења ватре губи се у стурј тима најстарије проналаске и знаани чме у геолошка доба.

На времену на територијних сјајера у Тенију олава се да је у ватри земљине; али овај прилазак није скупце прикула као поуздам допаз ни за појаку човеку у Тенију; из њих нема стине, да се кичерица човек сужно ватром, јер се сажури трговни неки пламе у Палеолитима, ади сторијеца каменита доба. Не подсећи сумња да су ватру употребљавали и Неолитима, ади мањег каменог доба. Присторија нам кажемо дотле, да су приобити некици аламан ватром. Примери су се грејали око огњишта, да које су ковали пламе, као што свелоте огњивих аланних кућанских оптака (кронемалице). Једерни, који стаиома на сојитима, у земљи су се сажури ватром за таио-ревање кола за сојитице; ова мањку огњишта од невољно каменит пламе.

Приобити човек изагла је ватру, по свој прилици, тремем два суна дрети. Грађења каменог алатства, човек каменита доба могао је и приељим времена добити ватру извину. У дмљавим природи на прикитицама стинују разнатице проналаске ватру тремем или вртемем два дрета једицама тардота. Третьем тардот, некакошто штапица у маљбу од мањег дрета грали се ватру у Полинезији, међу Малајцима, међу пмљанима Источне Азије. Вине је распрострањава метода да се ватра капица вртемем, буптем; овим путем (fire-drill по Тјелору) добилају ватру Аустралија, Перу, Јужна Америка, Америка Мајнајана, Сингани путем мањку ватру и стари Мексиканци. Ноко врћина земца се опамњана, кад се штапалом штапицу дола дук; тим се добра направила сачица ступорисног скарду; сачица направила појорито се дмљавица Викија и нека сабирка пламеца. Промењене ватре вртемем, мајни је начин — по Хабериату; и нека има под паром земца пикос ступица, као и пр. у стмљаница Семеље Демље. Народи који употребљавају вестале, сачице се ачмљак (шчапак). Пошто се у прикитици парод мучице грали и сачица ватра, нарочито о сеобама, то се она брзалома туна. Аустралијан земца, за време путовања, носе дмљиво у руцима. С тога је за мну прикитице културе кутија најдржава — краљевина повољ.

Знамења у историско доба, ади су се још за дугу сажури крвемим за прероне ватре. Какошто употребљава, место крвемца, кичерица врат који је с тога и добио своје име. Међу Римљанима ка доба Титуса беше обичај да умигују врх од сучице пошпице у тлоу драи, и да тремем о камену плочу производе ватру. Човек, крвем и туду беху употребљавали још у 11. веку и тужику као крвемца, у разноврсним обликама, оне до најповољот доба. Овамо су се сажури ади и јужном сабирних сачица за грађења ватре, нарочито при аеронич обрелима. Тако су римски свепитице прикитицали ватру ватру у ретким случајевима, кади су чуварине вестале сабираламе своју дмљивост и допушташе да се светл огњак утис. Демљавица тек, који је обогато културу многице теовитица, изагла је човешину и најдржава та „Фокорни, која су, итали, најла прикитицава ранијем проваљанима. Неко прети употребљавају су као наилао сачица од сучица и фосфора, која се чувају у штапицама гду. Знамења дрвета којама запљанае се од себе на ваљку. У почетку 19. века градили су (1817.) Швајцарске сучице мајине запљанае, које се ваљку запљанае у нарочито изговору теку сачицу. Велика направила опамњавале огњиво Дебарјерице (1823.), које се навица на запљанае повољно наила повољ сторијеца

Na rešitno, a obsežnija istorijske istine nije potrebno
podržim istorijskim činjenica kao što su *Siemiradzky, Hoch-*
soorpe i *Alma Tadema* koja sasvim hotimice u svojim istorijs-
kim činjenica zanemaruju istorijsku istinu, jer je kod tih umet-
nika umetnost sasvim a istorijska sasvim sporazna stvar. Isto-

рајске слике тих узметаних замисли, па својом јасном техничком савешношћу, сублимним и ланаатним цртежом, лепотом форме, драмским боја, епним укупом у композицији и извирном илустрацијом тако да гледалац поред тих сликах лепота са свим заборава на историјску истину.

Чиниоше историјске слике на које на себи обележи историјске истине, али оне немају ни оних знакова које означавају историјске сликема једног *Rochegrua's*, *Tadema* и *Oreniraplog*.

Чиниош неја у стању да приказе масу, мноштво или снагу духовитог пикарства. Свемих особа на слици жита, Нинова претла изгледају ми и сувише ранивошћу. Уста су им отворена, али не говоре ништа; очи су им отворене, али не виде ништа. — Чиниоше особе немају душе.

Обе те историјске слике Чиниоше не могу сматрати за прва уметничка дела. Оне су кадре дошле да стана у кретање појединца, да ми је за непотпуно трепутање познато, али не остајући трајних утисака у нашој души. Чим сликем погледаш на њих, слике их заборавиш.

Бола му је слика „*Kirk's*“. Иако се Чиниош у тој слици није ослободио ове доста постојеће театралности, опет му се тај рад одликује добрим цртежом, лепши и природнији колоритом, бољом сликовном теом и тачнијом израдом. Али и у тој слици, као и у осталим сликовима, није могао да се ослободи једне пидивљиве погрешке, т.ј. негових сликах нису кадре да произведу у нама: „*den Eindruck des Räumlichen, den Schein räumlicher Tiefe*“. На његовим сликовима не видимо да је пришао простор, него само ширину — *Fläche*, то је погрешка.

Зато су му боље слике „*Valmurgiana* мој“ и „*Dante Del Purgatorio*“.

За те слике рекао бих пре, да су први згуци Чиниошевог духа. Та два згуца су створени сури и осећањима, што разумом. У тим сликовима има „интуитив“, има осећања.

Када сам се ретвио са тим Чиниошевим сликовима, учинило ми се, као да се не растајем са радомима, које Јован измишљају илустрацијом, али којих ку се опет чиниоше себати.

Бео.

Нале Јагарић.

* Балканска Партија, драма Клеа Николе I, играће се ових дана у Београду. На је првио др. Хуго Маренце, Берлински адвокат; али само тим његов помоћник у преношењу јазла, прелом је са свим ослободио, јер је драму створио сам извршно и смисао, а не претрпевао. Заправо је тако јавно мисао ју усавишено развијао. — Када се буде представљала, допознати о пој и изричито изнети.

* Орган Института за Међународно Право „*La Revue de Droit International et de Législation comparée*“, који излази у Београду, изео је у јулијској свесци расправу Г. Јанс М. Нерика, проф. Војине Школе, под насловом *De la condition juridique des Bosniaques et des Herzégoviens en pays étrangers* (О правном положају Босанаца и Херцеговаца у туђим државама). Доследна иницијатива правних питања о садашњем положају Босана и Херцеговаца развијали су само иницијативу о положају ових српских држава према међународном јавном праву, јер се инако упуштају у изнатијана о правном положају Босанаца и Херцеговаца, пада се пољу у туђим државама. Показија да гледајућа, да су Босана и Херцеговина, како пре тако и после Берлинског Уговора, остале саставни део турске империје, Г. Нерика одређује прилика која регулира правну ситуацију Босанаца и Херцеговаца; другим речима: он тражи да Патава Босанско-Херцеговачко са гледајућа међународном прихватом призна.

* Српско Академско Друштво „Зора“ превредило је у Беоу 4. о. ж. списама ода у част Г. Стариу Новоскоаку. Пред из-

бавином програмом говорио је слуш. ена. Мила Јевремовић о животу и раду Г. Новоскоака.

* Српска Матица у Новом Саду спремна је за штампу први списак *Autobiographie* Јована Суботића. Ово ће дело бити, поред *Летописа*, почетак у колекцији Књига Матице Српске.

* Г. Чед Миратовић, ванско је и прело на Летописе Матице Српске свој иницијативу рад *Цариградског илустрације*.

* Дубровачки Антун Марковић, дворски секретар у Петрију, прело је на штампарији једна прагаторија *Именицима* законике Балгара Богвића. Овај законик Богвићев рад преломе у редук пажљивости Н. Д. Спасовић и М. П. Буваљ, уз иницијативу писма.

* Академик Др. Ј. Цвијић израдио је *Основе за географију и топографију* Старе Србије и *Македоније* и прело их Академија Наука. Ово дело Академије штампа као засебно издање, уз које ће бити и илустрацијом издрт нове потпуне географске карте Старе Србије и Македоније.

* На *Наставника*, листа професорског друштва, обштаљана је одлично прелоја грађа Др. Насе Терића, дошлата у Београду Школе. О српском имену по извирним крајевима мисама порода.

* За стручне секретаре у Академији Наука изабрани су, на ову годину, за Академију Природних Наука Г. Димитрије Нешкић, за Академију Филозофских Наука Г. Јубомир Ступица, за Академију Уметности Г. Мисајило Валтровић.

* У шестом годишњем свеску немачког илума *Bibliothek der Unterhaltung und des Wissens* штампао је Академик Гитер своје путовне белешке *Из Босни и Херцеговине*.

* Г. Божићар Никшићевић штампао је прву књигу своје политичко-економске радња *Bosnien und die Herzegovina unter der Verwaltung der österreichisch-ungarischen Monarchie und die österreich-ungar. Balkanpolitik*. У њој је Берлински конгрес 1878. и *Azijsko* изнети. Дело је штампано у Београду, а цена је овој првој књизи 6 ден. 25 в. а. или 6 гудин.

* Изашао је из штампе 1. број *Природног Гласника*, службеног листа Министарства Народног Превлада Краљевине Србије. Уређује га Г. Богослоб Јовановић, извршни статистичког одељена. Листу је годишња цена 20 динара, а излази месечно на вел, осим (до 10 шт. такв).

* Петњица Читаоница и друштво Горски Врховиц попреку су од ове године свој орган *Књижевник* изиш *Јунак* је именована дошлатица. *Јунак*, *Књижевник* лист изнетије изнетије и изнетије оне књижевне проповоде који се баве о природном животу у природном свету. *Јунак* је и изнетије свезак то пошалу дошлатица, јер поред народних умотворина има и део број оригиналних радња о природном животу. Овај лист излази једна пут месечно, а годишња му је цена, као *Црне Горе*, 6 гудин.

* Наш сарадник Др. Јованка Терић, досаданак извршни професор у Београду Школи, изабран је за редовног професора.

* У јавном Народној Поштини готовина ку до сада, у овој осеци, Кнез Свјатосло Јунак, Госноја Јерка Шрамка и група Српске Поштинског Поштиника. До првог осеци готовина још Госноја Мареја Јунака Хорина, приносила из Народног Поштиника, Госноја Јовановића, трагичар из Варпава, и Госноја Поштиника, иниција из Лубљанског Поштиника. —

* Академик Даворин Јовић пошле је Краљ. Срп. Академији Наука и Уметности своје поштиника *Умјетности Александар I и Београд* из штампарије. Академија их је прихватила и дала у штампу.

* Наш сарадник проф. Јованка Никшићевић Корбаљак штампао је засебно свој реверат *Српска Матица* и са њом изнетије (привидно у Београду *Году* од 1900. године).

* У 14. броју Загребачког Висока има више од резервиста у гостима Господине Веле Наградице у Загребачком позоришту. Хочења велику игру, која се публици да је „малобројно скупљена“ брзом одобравањем достојну почаст изказавала уметници и њиховику пратила велику оуду*. — И не знајући о оваквом успеху своје уметнице, Београдска публика одла је у нити нах заслупу велику пашу хрватској уметници Господине Јерки Шрамојој. Овајна је успес доиста онемо, на се пазио: да ли је вић према да се пође корис даље у брзном еводроналу? —

* Покојни проф. Владимир Карбић, много заслужни српски геогрф, изазво је о својој смрти Фонд, којиј редује Геогрфски Завод Велике Школе, а који је намењен за геогрфска испитивања српских омила и Балканског Полуострва. Почетком ово године Фонд је ступио у живот, јер је нарастао на 20.000 динара. — Слава Карбићу!

* О гостовику руског уметника Клеа Сумбатовоа Јулиана доишемо у 4. броју оштријаша резервиста.

* 6. децембар 1906. г. у оштријаш Црно Горе потпис је раду проф. А. Александроу што живи у југословенској руској култури „Дубаљ“*. У њему је извесен поглед на четрдесетогодишњу издавашку књију Николаја Г.

* Са залогамама блискомо животију из Александроа о књиј сорених бесплатно предлажемо што из читаоница приређује грађанству. До сада су предлажени: Г. Сана Марконић, адвокат, О психологији омила; Г. проф. Петар Илић, О петролоју књијасу; Г. др. Петар Јојич, лекар, О неговим дама; Г. Тих. Р. Бордичић, професор, О збојности Италије; Г. Јован Митровић, музичар, О неговим данима у нис; Г. Риста Стојановић, професор, О Бурби Умјереноу; Г. Петар Денотозовић, управитељ Унит. Школе, О просветном раду Доситоје Обрадовића.

Храм Божији сликар је благословна Божија. 6. оштријаш Хришћанске Библијаре. 1901. Српска Штампарија у Загребу. 16*, стр. 16. Цена 2 новчића а вр.

Нам календар. За 1901. проту годину која има 265 дана. Написи Марконић и Пашковић. Београд, електрична штампарија Пашковића и Стојановића, 1901. В. 8*, стр. 249. Цена 1 динар.

Геологија Србије од Јована М. Жујовића. Део други: Еруптивне стене (уз сврху Г. С. Урошевића, професора Велике Школе). Написи Српске Краљевске Академије. Београд, Архивна Штампарија Краљ. Србије, 1900. 4*, стр. XVI, 139. [За ово дело дан и засоби Адама.]

LIX Глава Српске Краљевске Академије. Први разред, 22. Одраз: 1. С. М. Јовановић Хемфрисе хемфрисадице; 2. Дра 2. Павија Нарке шва земине Босне и Херцеговине; 3. Дра Мих. Петровић О математичкој теорији згитностија јерона; 4. Дра Мих. 3. Јовановић О дојету азотате књијаси и присуству азотне киселине. — Београд, Архивна Штампарија Краљевине Србије, 1900. Цена 2 дина.

„НОВА ИСКРА“ излизавијави месина. — Цена: за год. 16, по год. 8, четир год. 4 дина; ван Србије год. 16 фор. или 20 дина. у лату. Преплати и што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одавићу, књијну „Нове Искре“, Луђићна бр. 8.

Власник и уредник Р. Ј. Одавић

Краљевско-Српска Архивна Штампарија

LXI Глава Српске Краљевске Академије. Први разред, 23. Одраз: 1. Дра Богдана Гавриловића О тежаким азеваријаси омилоа и 2. О аналитичком књијаси нисих формица; 3. С. Урошевића Стојиче изисане терена у Србији (Велача, Вирин, Велача); 4. Дра 2. В. Алексића Зискимени појас Јадранског Приморја; 5. Дра Живојина Ђорђевића Прилози за познавање српске флуије (Амфибије и рептилије). — Београд, Архивна Штампарија Краљевине Србије, 1900. — 8*, стр. 201. Цена 2 динара.

Српска Краљевска Академија. Годинашњак XII, 1899. Београд, штампано у Срп. Краљ. Арх. Штампарији, 1900. — 16*, стр. 331. Цена 0,50 динара.

Српска Краљевска Академија. 58- Житије Горисина Зелића, списна трећа. 8*, стр. 252.

Српска Краљевска Академија. 59- Нисеи Буре Јакшића, књијаси зрва. 8*, стр. 225.

Српска Краљевска Академија. 60.—61- Милан Нарацић, роман од Јанеа Ниматонића. Прва и друга књија. 8*, стр. 443.

Српска Краљевска Академија. 62- Порученик идеала, роман Светислава Грозановића. 8*, стр. 203.

Српска Краљевска Академија. 63- Ајванхо. Написи Валтер Скот. О енгиског превео Чед. А. Петровић. 8*, стр. 478.

Српска Краљевска Академија. 64- Пашковић. Написи Е. Рели. Превео Г. Милановић. 8*, стр. 212.

Мала Библиотека, св. 17. и 18. Свет. Коронић: Црнује. У Мосту. 1901. Написи и штампано издавачко књијасиаре Пашера и Келића. 16*, стр. 141. Цијена 48 хл. или 60 н. а.

Цијело Јакровић: Нисеи. 1 књија. Београд, штампарија А. Јанковића, 1901. — 8*, стр. 113. Цена 1,50 дина.

Један поглед на прошла ниса. Написи З. Амбасијер, проф. Београд, Нова Трговачка Штампарија, 1901. — 8*, стр. 46. Цена 40 н. а.

Економско-политичко-стратегијска влашност железничке зруге Сарајево — Митровица. Студија. Меморандум српски и руски дилпациони. Ми—но. У Београду, штампарија код „Проксете“ — С. Хорвића, 1901. — В. 8*, стр. 24. Цена 50 н. дин.

Преплатницима

Овим бројем завршена је прва четврт овогодишње Нове Искре. Молимо све дужнике преплатнице да до сад неплаћену преплату за ово тромесечеје што пре пошаљу заједно са преплатом за друго тромесечеје.

ВЛАСНИШТВО.

НОВА ИСКРА

Ћул-Марикина приказња

ПРИПОВЕТКА

НАПИСАНА

Јелена Јов. Димитријевић

(НАСТАВАК)

П а не ли ти, перво, ја одбољела. Истина, несам била у дегадо, ама стану изво лејла. Нама ме просипује, лекује, имање, јадна, стра од тропанку.¹

Мртва, па узеше да ме тражу, а тасто ми па свакога ману нађе. За једнога Ђосав, па другог модрокост, за трећег малечак па дебел. Ја пах мислинем: не па неје Ђосави Димитрије: Тине, Ване, Савра, Сотир — више бир.² Помишле татко при наму бебери, што ме мене тражу, наоди ти ману, к'д за Миту Ђуринога:

— Д'и'м, адице, да видим каква је убава. И ђу да видим како збори, како вика муштерије, а таман и ја сам адија, и пријетел, Митин чича адија.

Отиде, виде га, паза па наму ми овој:

— Адице! Момче је убаво, убаво, а мустаћи га сите мрривај з'гигули, ама познава се што ће да има големи мустаћи, почем су га з'гигули јонтје с'г, јерко је млад, од нашу Марију да је поголем две три месеца, више неје. Неку си, вана, дадем девојче да Ђосавога, ни за малечкога да дебелота, ни за модрокостото неку. Ђосав, вана, дор је млад снажјоко, а над остарије, а оно пако да се обузда у чинири баба. А ма-

лечак па дебел, вана, тој си је чутура³ за туцање кату, а ја си чутуру имам, та што ми треба јонтје једна. И што ће ми, вика, зет модрокост? Модр си је боја за зустани, не па очи: после да су ми и увучени модрокости. Неку. А Мите Ђуриному очи — прие тријавне, па кмо аидани. А бој⁴ му је, вана, адице, како онеј селвије,⁵ што сам га ниђуваја преко море к'да сам винеја на аидлак. Убаво си је момче, вана, убаво! Е бли ме, адице, мило за нег'. Па што збори у дућан — мали се! Да дадемо Марију за нег'?

— Тој си је, вика вана, твоје адије. Не ли викаш што је туј добро, да гу дадемо.

— И таман, вана, адице, и нега си је име Димитрије, та да си неје наз Марију за онога.

Збори татко, а ја не уурам уно при врата а све чујем: то'ко вика. Да а' па максуз викаше, с га би ја чула што си је момче и јаво убаво и добро, не азам. Тике па тој ми приличе.

А ја над овој чу, узе и да се чудим и да мислим: „Подеј, подеј! Татко ће ме баш истина удати! Нега га је мило за Миту Ђуринога, тој си је доста: за мој мило'ич ни брати! Куде сам па ја за удавање? Д'идем па Миту а у мисал сас Димитрија да се мајем. Неје, Ја си несам за другог. Ја сам си сите за Димитрија.⁶ Такој си сама у мој памет настепем, а истина: сас Димитрија сам била дајма.⁷ Сас Димитрија легатем (у мисал), сас Димитрија сипјетем (па у мисал), за Димитрија сипјетем; сас Димитрија одлемем, сас Димитрија зборемем, и Димитрију плазујетем ко'ко

† ЈОВАН ЈАНКОВИЋ СРПСКИ ПЕСНИК.

ме мило за нег', и ко'ко ме жал... И к'д чу што збори

¹ Јектља. ² Све једно.

³ Ступа. ⁴ Све. ⁵ Кипарос. ⁶ Непрестано.

татво а мене ми мука, и жал, жал, на узе та се како малечко дете заплака, и зарина, и туцао се у главу, у груди — него како онуј вечер к'да ми се свадао растури, „Да ме узале за Миту Ђуринога,* мислехем. „Што ми је меп' тај Мита Ђури? Што ћу па ја тоњу Мите Ђуриногу? Неје, салте, тој неће да биде. Не ме је нише стра од таква, не ме неје стра: оху си искочио јутре собајо, па ћу му њом' кажем: — „Кто, боба!'' Не ћу се удамат,* а во се распрд, не ће ми работи? Ђе ме тена... Кешке берем да ме утеша.

Ћуј вечер плакао и при снају ми и при напу, а не ги кажа што сам напустила.

К'да би собајо, а ја ају' та на куде собу при татка, и нише си зати за релу: не ме је ни стра!.. Тине та устуну, „Како ћу,* поимасе, „за моје удамате сас татка да зборим? Збори да се тој сас татка? Ууу! чуваја Бог!''

Тај дан несам се утешила: плачем и пред напу и пред снају ми. А напу:

Салте, вика, чело, плачем та губиш очи, ја тој не емем при татка ти да кажем: а и да емем, поћу: ти ћеш ми заради своје плавање и несејање излетети си срце, а он ће си па учини што је напустио. И зам', чело, да не-ћеш, зам' наивно девојчице, зам' нећеш на убавога Миту Ђуринога?... Тебе те је, белиз, јомте мило за Димитрија... А?

— Не ме је мене мило за никога, — викам, и зирене се како к'да нечем ниту под вршица, па сам при огњ.

Пусти срам!..

— И да те је мило, вика, чело, каква жаја? Не ли си Димитрије има дену, наивно девојчице?... И тебе те треба да је мило што се лошо родило и свадао растурило: у кућу куде је Димитрије блажу, неје мало. И тебе би те обљавили, керко!.. Како би ти онаг дана додлазла... И да те је мило: Димитрије неје бебар, што ћеш...

Да тине шлего на одају, и не знам што сам онаг мислела.

После пред снају ми:

— Оху си излетети при боба ми, та да му кажем што не неје мило за Миту.

— А стра', Марије?

— Стра сам си загубила.

— А срам?

— И срам сам си загубила.

— А помет'...

— Кешке и помет да загубим па да идем проз мале цркви онај деви-Фатина! — и туј па узе да плачем, да плачем, и најпосле кажа па снају ми, што ћу си рипнем у Пинаву. Ама не ли испакнем па да рипам зам' не ћуца?... Снаја ми се тике улапи и једнаг отчаи та кива, ама не каза па напу ми, да си она од ојој не зати отава, но на стринца-Таску. А тај стринца-Таска што је била! Сас дола, дете: сас девојчини, девојче: сас мене, жена; сас старке, старца а сас мужи, муш. Дос ми очи, и сас мужи је мога.

К'да је сас деца, игра се: сас девојчини, збори за бебара: сас мене, да деца и кућу: сас старке, за прицу, на кога ће се скоро купце плава, кога однесице у Горину; а сас мужи, кој си је своје бија у Стамбо за стону,* што је донеја, кољно је лаварија пред Бајрам а кољно пред Велик-дан... На стринца-Таску ми спира нава за Пинаву, а она ете ти су отукле дори трпелим; а пред мене божном ништо не зна.

— Што ми работни, вика, Марије? — и узе та ме пољуби.

— Како па што работни? — дори нипу па нупа, и узе та обриси оној несто куде ме пољуби.

— Зам' се, ротице, па мене срдин?

— Не ме срдин нише на никога.

А она узе да ме мидује и да збори онакој авла на деца:

— ... а, станикино гутуце!... а, мацение!... а, цукице!... а, Малија, мека макудице: онемо а' те тебе, станикино, удамате на онега ууубајога Миту Ђуринога?...

— Јес' па! — прозбори ја и жално и срдито. — Ђе ме узале мој боба там' у Горину.

— Ууу! — узе она та се амуду. — Ти мотаре чешави, а оно си рита! Не мој, мајке, да си тавна... На кога правим нит?

— На боба ми.

— На боба! Бр! Бр! Бр! При мене си од како си, а до с'г несам знала кољо си пометна! Бр!

— Салте на боба.

— Не ли ти реко, вика, јаво си пометна: твој па помет нема одоље дори до Стамбо. Бр!.. Ама салте ми слави што ти је крив боба? Не ли је Ђоша прајија маскаре, јаволи се сас пета маскарини.

— Зам', стринце, кунеш човека? Шалија се.

— Ајде, вика, више на свајбу се шалија. Ама зам' се тена сас сина?

— Тој си је а'жа.

— А зам', вика, блажи?

— Тој си је јомте поголеми а'жа, — вину тине ја. А стринца-Таска:

— А зам' си ти, Марија, станула хо'ко бесрамни!

А јави! К'да ми тој рече, у лице стаду па панцар, ништо друго.

— Уаха, вика, па све мене како сас Зојкину Кресу ели Чучу Сину, своје другарине! Е што ти признаје, мани се!

А ја рипну па излетети, има јес' зати ме како сис чештеле, па мидује, луби и збори, он како мално узе да збори: море, неје за Миту Ђуринога, што истина бине јаво убав, но би ме сас појво зборене обринула да се удамат за Станка Сркало што правине сас мога пометују пел грал... Збори, досећује се, и тој све за напу ми збори.

— а, љуз-Марике! а, шебој-Марике! а, карионик-Марике! а, наини ти бисер! а, наини ти дукати! а, наини ти јердан, а обоне: не ли те је жал за оној противо јавне, да онај блага онаг, да онуј мучелни што је заради тебе станула како вејна, што се од гале за тебе погрбила, па како да има ето године... Досећује се, што ти се не сети, што ти не прозбори, па све жално и пожално, па све па напу. А мене ми саува сауду претина, се се више ралажујем и плачем, да тине најпосле, плачећим:

— Ама, стринце! Не прају што прају, ја ћу си бутем. За наини ми ат'р ћу си појдем бутем па за Миту Ђуринога, пото за Станка Сркало. Оху! Ђу се за наини ми ат'р уидем па нидар трећа дан умрела,

— Нећим, вика, стриница, да умрем. Не. При онакој добродо човека ћеш се напријим коко лажа. Охем...

За Пинаву ми не мислехем, но си поглеђујем у голем јаван дукат — нинам ми.

А татко ми рад, рад: што ја салте бутим, њому ов чине да ме је за Миту Ђуринога јаво мило. И ништо не зна дор не прани нинам кољо сам се туцала, нити пак

* Табо, — и Пинава се обринула за Миту.

* Раба, — и Пинава се обринула за Миту.

СВОБОДНИ ЈОЈА.

Д. ПАТАНИ

знаје по нинам како ми је, кољко ме боли у срце, кољко ми је муча, а што ме је жал сатија исто како зубин болов?

И Мита Ђурин узе да доди сас другому му, кума-шнин, родоци; па се у недељни дан зашапе оро, а ја... Не излетем при младожену ми, есеј! Јор ме не премора снаја ми...

— Ајде, Марице! Обучи се па испочи.

— Ш! Ћу се па обучи!

— Па зар беш таква да искочим?

— Насам шалпава да искочим у шалпаре у што сам мила судија.

— Обучи, Марице, онеја пенбе шалпаре... Што ти привичууу!...

— Јес! па. Пенбе шалпаре... За кога да се обучем?

— Немој, мори Марице, да си така.

И најпосле узнем та ништо објашњава, а ниш се заситим ниш ставим спрема огледало.

Кд изнесем да предадем шинерте и воду, јадан Мита гледа ме, а ја се нигде преко његову главу загледам, есеј! кроз пондер па чак у банчу. А кд предадем и кау, ја ставим у шко ћосе па очу...

— Зам! се, чедо, никак у дувар заглеђујеш? Погледај у Миту па наниш ти ајр, — рече ми нана усује.

А ја? За наниш се ајр удавам, па за наниш ајр узв та у Миту погледа... Убаи. Не ме мори на њега, ама не ме је ни мило. А кд би наниш мога да узгеше у срце моје, шалпаја би га како доје један после брање: диеје је па гину, ама не га има гроје — па жално...

Несам била кољко напред под шиниш, јербо такко грабеће да се попре печам. А што ми Мита прати аљине па Цетинице, па прече*, мани се! Од аље цане шалпаре и шалпалач еустан; па душину од јувеј аљине; па есе и срма-пучу; па стамбоске жуте налуке пелене сас ала-то!... Туго! На Цетинице пркаш нумачча, а од тог шиниш девојчина шалпава беш обучено Ади-Костадиново девојче, Ђуа-Марица, ја — ама аљине: не ме је било мило нч за јорган. А што ми татко спраји чен! Туго, душен! Туго, јоргани! Све осемија! Све телија!

И кољко ми јата аљине спраји напред, још тољко с'е, па сие убаво, па сие красиво, сие од Васка Стамболију, рођенога брата на Дору Стамболију и на овуј Кира-Тану; а он си је естоку доносија сие од Стамбољ; дуљан ми беш у чаршину прив, што кало с'е на Туре Ваве, Тануј! А што год ће си ми купи татко, он нишиш на нау: — „Ника се дошес дош, па си узви од овој тој бегонине Марице.“

Не бутам се у додан а сие чујом, тољко нива... Туго!... Све беш па прикљам! А што ми бе'у убави чен-риниш, па јелани: ники сам нела кад бе'у под нинаш па Димитрија, а ники јоште кд сам нила у мајсторину...

На честито ми доје нел град, нивају ми честито и гледају по мој чен и по мој аљине — чулу се. А и ја се сама у мој памет чујам, и муча ми: „Занто,* мислетем, збога ми с'е сурала овакав чен и оваке аљине кд ми овај вет неје нано окај?...“ А што ми Мита прати чернез — сакте срма! Ово нију и око рукаиш и нив лидуше велене шешета. Па човала! Кој ана кољко си је гроша бија ариши. Све беш убаво, ама нелево, кд ме мене неје било мило нч за ништо.

Те ме пенчају. Поведоме у цркву, а моји оч... Божином јутре ми венчање, а ја се с'е драги ноћ несам утешила. Воду ме, а ја... Сете се тај дан на омак нисочина, па би погледала ћу ли си нидим Димитрија, а несам

могала да диким очу — млада невеста. А кад би ники пилене детејеи прозборило: „И Димитрије је нел за тебе,* ја би се онако жална од расос* насмејала. Ама не!

Уладо се.

Туго свадба!... Туго превис!... На превис ми бе'у сви родоци... Татко, мајка, кум, стари свит... А што ти не доби!... Калајна, па калајије! Синови, па синош калајије! Па тешире, па тешире! И два манга! И три гешира од ба-нр! И четири шалпана голема! Па стамбоски леген и јер-бри! Огледало од кума ми големо, па Стамбол, наовол ситице и девојчина — шарено!... Од татпа ми доје соара-тепсија — око нуми рат да седну петнаес душе! Од брата кот'а — у њега колај да прекрети ного муж високо како топаља!... Од чичу ми теписица, од странику ми теписи-ченце. Од тетина ми котле, од тетку ми котачице. Од родоци тешире, па мазинаш... Четири сам мазинаш добили... Па чорбалици, па наниш, па шиниши, па чаше, па чаше за рикију; па елијани, па заревои салте срма... Сваиго! Пуна кућа! Па што доби други дарови! Па до-доне ми таман десет погаче, па четири голема теписеј тат-лије, па две теписеј бакља... Туго!... Ама и ја несам остала у посмену, јербо што ми бе'у бошчалици, што пен-шиниш, што чарне: кало да неје ткајено; кало да неје ниве што у руку узето, ного наниш и испитијело, кало цвеће у банчу!...

Продав ми свадба...

А што беш зборам Мита Ђурин, човек ми, нани се. Не с'а ноћ не ласпа, но ми сие ништо збори, сие ми каују кољко ме мучије, и што ме је видеја један пут у обор при Чучку Сиву, кд се сас девојчини нтралем памечени* и топу.* Видеје ми на музаниноу ми банчу кроз провален дувар, и једнак, нива, било га мило за мене. А мене ме, слушајеши Миту, ниниш бидиш мрнка мило па ње*, јербо си је убави, он пенчаје ми је, па тике јелмаг се па сетим па Димитрија, и доје ми па жал, искам да се алапачем а срам ме, страј ли ме је од Бога што при мужа ми за другога да пачем... не знам зам! не платишем.

А у јутро, кд га посним и помогом му да се обуче, предадем му науу па га испратим па дуљан, ја узнем да диким легало и најдем под јестак — шесет паре: оставија ми да купим за подручак или пенсарије или симит. Ама што ће ми шесет паре? За десет паре беш симит есеј; шинишени симити били су за приваљу: буди су бели, туј су големи — мани се! А ја изручам нисорије што си ми ги свекраа купу, а овеј паре сие у једну кутију од тине-лгу, што сам гу нивила, нивила: па месец ли за два тјај се кутија нупуи!

А преко дан, Мита ете ти га та на дуљан: божином ништо дом* забрајаја, па доје да узне. Он каује тој па даду му, а она узне та се осмичка и нива: — „Ако, да-дин! Иди у собу та што си забрајаја узне.“ — „Несам ништо забрајаја,* нива ми мене к'е узегне у собу, — „до ми се науим да те нидим, па узв та и чичу па дуљан залага што сам ништо дом* забрајаја.“ Туј ми збори, пије што ми збори, па нивади внод појас ешеск сас шинерземе, али ништо друго благо за ручање, па онаг па отидиш па дуљан.

А ники вечер кд доје па дуљан, он па мају му:

— „Аман, дате, што сам данас прозлејеи кроз чар-шину видеја у Васка Стамболију убав лаура! Ало ли да узнем од ње* на Дуку (сестру му девојче) за један еу-стан!“ А дада му се па осмичка и нива:

* Човот.

¹⁰ Нивиди. ¹¹ Јовта.

— „Ако, датки. Ама немој да ми промислиш Марицу: на обеде узми од један топ.“ А њему како је, мана се; и мене ме за час дојде мило, јербо, не ли ти, чедо, реко: ем је убаи, ем је добар, добар, ем — венчања ми је, и на се сетим на Димитрија, та ми се крие у срце жалос'. Ако види убаи пладички на пружање главу, ако убаве палучице, он па у вечер казује на мајку му и на питање да ли да узме на Дену. А да да па: — „Ако, датки. Салте ми немој промислиш Марицу.“ На обеде узми једнаке.

Дор је Мита дом', ја узме да не мислим тога'но на Димитрија, а н'д неје: други мисал немам. Па си кришећам и спеј моје песме...

„Лали ми, лали, мој Димитрије“...

Ван:

„Лети полети, славј-пјавице,
Т'к си ми пали татку у башчу.“

Ели узвем ти нову вадим:

„А што сам ти, Боже, тога'но састрепала.“

чардак Сотираћев, овај пак други Николовев, с'г, пишши ари-Бошки беше. На танав високо чардак седи, па се спрема нашу кућу обрне, е га би ја кроз обор прошла, е га би по башчу цвеће поспивала, е га би ми он видеја... Залези и тој свекра ми, па га руши, руши, и не даваше ми да из собу изскочим, дор си је он на чардак. Прејде, више не знам баш кога'но прејде, а тике ете ти гу једна жена та ми збори за Димитрија усује:

— Димитрије Ђошпи неће да може без теб'; ће си, вика, уири заваљати па тебе.

Ја ћутим, огај ми се кажи уз грбину и уз образи, а мене ме пеје жал', но ме никакво дори мило, ништо ме нико на смејале обрне... зар што сам чула куде ме неје добријаја, и што неће да може без мене.

Прејдоше две три дни, ете ти гу на:

— Милујете, вика, јаго те милује.

А мене ме мило.

— Мерак му је... да те види.

— Ууу! стрипице! — узв ја та се линуди.

КНЕЗ МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

СА СВОЈИМ ВОЈНИМ ШТАБОМ У СРПСКО-ТУРСКОМ РАТУ 1876.—76. г.

Та ми узе, Боже, моје славј-вике?
Пишши ми у промет славј си појине,
А с'га ми, ете, вије кривича...“

Вадим од себе малне песме, појем и плачем, ама кришећам од свекру, од а'лу ми, па прилече ми, што и од саму себе крајешем.

Такој, такој, па прејде гоца, а ја Димитрија нч не видо. Свекра ми и а'лне залазише што имам у срце ништо за Димитрија та га ружишеју. Руку и њега, и мајку му, и татку му. А кад ће ми поведу у таткови ми, заоде-шеју сву малу салте да не прођу куд Ђошину кућу.

А он, Димитрије, евако јутро и при вечер, с'да је време на поспивање цвеће у башчу, ушачи се на тегливи му чардак, што беше убаи, високо наоко овнја чардаци... Франи, ротице, очи кроз пердир: Ене! Овакал... Овај си је

— Ш' ће ти бидне... салте да те види...

Ово мене се обрне соба... Ђутим.

— Нак те види... а? Што има... При сокнија си је прата...

Ич се и не двоума: не теја.

... и па доод, па тике мене усује:

— Димитрије те јако милује... Неће си може без теб'...

Пушти ми тија речои, па тике од свекру ми иска бош-ном подшоше, други пут брдо, трећи јурнек¹⁹ за јеглак

— Каква си је овој жена? — вика си ми свекра. — Какује што седи чак на Отамбол-Кашују, а дошла да тржи јурнек за јеглак при Јошину Кашују. Аво ми дојде јонте једанут, ага ми Мита, ја ћу гу искараи: јербо брдо и јурнек тој си гу је салте притога — она си за ништо друго

¹⁹ Почепа, угака.

дојде, — збори свекра ми, ери се, и све у мене гада.
А јаа!... И дојде ми, дојде да гу кажем, па не гу каза.

Пројде читаво недеља. Свекра ми отишла у комши-
лак сас работу, а'ва при девојчини па сас работу, а ја
дом сама самач'ча: тике нила та на совања врата: чук!
Пита који је, навади чинију... Онаја!... Дојде сас мене
чан до кућу, па тике:

— Бул-Марике!... Димитрије он је при совања врат-
та... Сатте иска да те види: ш' ће ти бидеје?...
... излезе, а ја, адамија, узе да се двоумим: „Е ли
да испочим?... Ано ме види једанпут, истина: ш' ће ми
биди...“ Срамескан, не ме је гледаја нишпа, па га зар
нах... Ја ку сам у обор при совања врата, он ће си ме
продеојеи погледа... Ама, с'га неје бекар: ја па знам
мука... Да ме чује мука!*

Тај дан несам излезла.

Јутре дан, па ми је свекра у комшилак сас работу,
и па а'ва ми при девојчини сас работу. Неоу ме оставазе
саму нишпа, а с'га два дана, једно по друго!... Тике нила
та на совања врата крото: чук!... Онаја!...

— ... издегни, Бул-Марике!... При врата си је...

А ја обучена, обучена, заплетена, јербо јомте пово-
зни сит па ће лешам,¹² к'да се чарнија затвара и к'да ће
Мита да дојде од дућан па вечеру. Појло по суња, тре-
сем се, па тике ми се учини лако да ме Мита јално пику:
Маритојоо! та једнаг мучну на траву, покри лице сас руке

и ста да плачем: а онја не дива, ника да идем — тике
свекра ми... Кд дојде, Бошке! Несам чула на павици,
ни па одене... Дори одзете та тури чинију, па т'г сиуја
сас једну руку зати а сас другу сас бастун (бул пајде
бастун не знам): по грбини, по кретици, и јомте по
доле... тела, тела а онаја вије и узе се отима, беге... Свек-
ра ми по љума три, тела и збори: — „Кучно! Могар-
нице! Испан ми кућу посмешни; испан ми свна ража-
лиш... Какав би ти аустан даја Димитрије, не знам, а од
мене све ти модар па сас једно гравље...“

— Оооо ђ! Анкосу, Ђуринице! — узвици дома-
ћина задовољно. А аун-Настасија прихвати:

— Азерим, и Бог да те прости, Ђуринице!... Ама
с'га си је право, Саветке, да гу понајемо за душу по чашку
лимонију.

— Право је, аун-Настасија! А виће си је и време
за ракију.

Васпа је дошла „лимонију“ служи. Старе с дома-
ћинцом пију, а ја и Јола погледамо се и ошмешко се.

— Заш' се смејете, девојчане? Е ли што си је онај
убала лимонија за Ђуриничу душу а нама у гуњу?... Ано,
смејте се ми нама, а наши ће млађеи нама, ми за наше
смејање ми не бригнемо, — говори Бул-Марика на испи
чашу, узвици „ала ти, Саветке!“ и настави.

(својим си)

Пронаст српског царства на Косову

ПО НАРОДНИМ ПИСМАМА САСТАВИО А.

Полазак на Косово

Д а је било овом погледати,
и ушима јеку послушати,
кад се ситне књиге растурише
од Дунава и Мораве Биче,
те повоше српске поглавике
и војводе, све гласни јунаци;
кад видјеше старици и тежаци,
потурише рава и вољове,
а чобани стада оставише,
— девет стада оста на једноме, —
упртинше торбе упртмаче,
принасаше свијетло оружје;
све се слони цару на звилетну
у ширко поље под Крушевцем!
Све ширко поље притискише:
Ков до коња, јунак до јунака,
бојна копака како чарна гора,
чадорни како лабудови,
а барјаци како и облаци;
да на неба ситна киша лане,
није не би на земљцу пала,

¹² Бече.

већ на коња, ја ли на јунака,
на чадора, ја ли на барјаки...
— Кад се војска рыхат учинила,
Цар Лазаре сјеле за вечеру,
покрај њега Царина Милица, итд...
— Ка у јутру јутро оспасуло,
подранила једна поглавница,
што је једино земља старјешина,
по имену Вуче Бранковићу,
подранио, поље оставио,
и у пољу сикловиту војску,
а домова граду на бедене,
нико с њиме није полазио;
с господаром цигле дише слуге,
дише слуге иду назорнице,
а господар с њима не бесједи,
но је чело гдано ширатио,
а пописко брне објесо, ирки
бриш пали на рамена; он ми
шета граду по бедену, прегледаје
куле и зидове, прегледаје своју
госпоштину, прегледаје своју царевину;

нишине се очи отинаху
на убоју под Крушевцем војску.
Колико је поље Крушевачко,
све је поље војска притиснула,
ударен је чадор до чадора,
ков до коња јунак до јунака!
Таки Вуче брне уранио,
те он шета граду по бедену,
а вижде та славни кнез-Лазаре,
па Лазару врао мучно било,
на јутру ми назва добро јутро:
„Добро јутро, кнеже Бранковићу!
Што си, зете, јутрос уранио?
Што с' у пољу чадор оставио,
и у пољу своје оспасио?
Што ли си се, сине, намрдио?
У обрам си сјетио несвесло —
каки тасту јутрос на ураниу!“

Прогонара Вуче Бранковићу:
„Прођи не се, мила господару!
Коју бих ти ријеч бесједио,
ти ми ријеч послушати не беш;
а кад би не, тасте, послушао,

да отвориш те подруме своје,
да дана доста надобила бина,
да напојиш војску под Крушевцем,
па да пустиш те хитре гласнике,
нек гласници кроз сву војску вину,
нека свако своје дому иде!
Ма сно своју земљу опустани,
оста земља муста на Крајини.
Нема нама јутрос помага,
нит немам ирасна пријатеља:
Од све Босне десетак хиљада!
Како теби Краљевину Марко?
Како теби Лека Катунаре?
Како сестрић Мусићу Степане?
Како Зета зета Ваошине?
Сини нашо, а ми остадосмо!
По је нама белги земља жедна,
ја се бојим и страх не је дуго:
може јадн бити на Косову,
може наша војска изгинути,
ми славари славе погубити!
А мој тасте, српски цар Лазаре!
Да ја теби једне јаде кажем:
Синоћ пољу зехот под маџором,
допашане двоје моје суге,
на перо ме хуриом покриваше
и господско лице лавијаше;
очи склоњих, грлаи синак најдох,
грлаи синак, — да га теб убије! —
Те у сину гледам на небеса,
на небу се, тасте, наоблачи,
па се облак небом окретање,
облак дође баш више Крушевца,
више твога поноситог града;
од облака пуковне гронови,
грои удари тебе у Крушевцу,
баш у твоју красну царевину;
у дворове, твоју постојбину:
Крушевца ти отањ оборио
и најдошн камен растурно:
што бијаше један ношак бијел,
он на твоју паде Вуковасу,
под ношком јој ништа не бијаше,
испод ношка лараво мајалила.
А мој тасте, српски цар Лазаре!
Не смијем ти саве исказати,
теи ако је саму вјеровати,
вјеровати саву и бизази,
ја ти, тасте, хоћу погинути,
ја да пашину, ја ли рана допашт.
Ја се својој глави не препашам,
а ја водим дванајст хиљада
уборника аутих оклопника:
бе јаким, син бе јакнути,
бе погину, син бе погинути!
Но ти с' молим јутрос на подравку,
молим ти се, а дубини ти руку,
да растурим испод града војску,
нека свако своје дому иде;
— проћ' се боја, да ти Бог убије!
Кад то чуо српски цар-Лазаре,
плану Лазо, како' отањ живи,

те он кара вета Бранковића,
њета кара и ауто га куне:
„Зао синак, зете Бранковићу!
Бог годно и Бог догодно,
на теби се таи синак абио!
Кад га виђе, рашта опоније,
опоније јутрос на подравку,
кад јунаки нисде да пољаје?
А мој зете, Вуче Бранковићу!
Син је лажа, а Бог је истина;
ружено си се славом наслонио,
а мучно си нешто помислио.
Од шта си се, зете, препануо?
Муратове славоите војске
и њезина свијетлот оружа!
Знаш ли, зете, знаш ли Бранковићу:
бој не бије свијетло оружаје,
нећ бој бије срце у јунака!
Знаш ли, зете, не знали те јуна!
Да ћу тамо јунак погинути,
не ћу војске јутрос растурити,
да ми реку и бољи и гори:
„Страшнине српског цар Лазаре,
је не свијде сићи на Косово!“
По како си једна поглавину,
и зет си се нени догодно,
ну набрени на камену граду,
ну набрени, придошн гласнике,
нек гласници у то поље винку,
нека крену испод града војску,
ено ћемо поћи у Косово!“

Поскуши га Вуче Бранковићу,
те привину на дуго гласнике.
Мало вријеме, а дуго не било,
узаривше бубам и свиразе,
развише се силне застане,
кренуше се из пала јунаки.
Скупило се мало и велико,
скупило се и старо и младо
на бедене града Крушевачког,
да гледају силониту војску.
Иштала Царица Милана,
и за моје дванајст дворника,
те јој држе скуте и рукаве...

— — — — —
За Милошем Влашко Вуковићу,
вјерна слуга краља босанскога,
на Крајови, на коњу доброме,
Ја, какав је Влашко Вуковићу!
Мрка ока и мрка погледа,
и мркић од рамена брва,
мрци брци пали по токама;
сјау му се токе кроз бркове,
како мјесец од петнајст дана,
кад обасја кроз јелоне гране.
На јунаку прена долама,
по долама токе исплетене;
на глави му копањак од самура,
— састањо самур с обрвама,
на калпаку од сребри челена,
да челеном крило соколово,

у дну крило сребром заливено,
по средини исплетено алатом,
а по прку килено бисером;
чино су му сребром потковане;
на војводи коње и чакшире,
коње су му од сувога алата,
а чакшире нове венедике;
отпаше се силнине пасом.
О пасу му сабаа алмашна,
покрај чиное буџован поглажен,
у рукама опаше убијоти,
да јабук опашено вуком,
да се по њем не кинају руке.
На Крајови сјело цариградско,
и по селу аша румелијска,
сва од силе, пашена алатом;
аулади је худом поглашеном;
добар Крале лабаци главу,
па се пјене прави голуване,
па их баша преко господара.
[За војводом до десет хиљада
све јунака од тридесет година,
који моше сићи и утећи,
на негодном мјесту причекати,
голом руком саблау устави
и рамена звиконити друга.
Међу њима Обрад Вујичићу,
са силном у руци заставом,
носи бојно коње шапоном,
у обрел је сјетно непесето,
мрке брне ниско објесно.
Виђе њета Владета војвода,
па до њета коња догонно
и овако ријеч бесједно:
„Шта је теби, краље заставниче!
Како ти је големи невоља,
да ти носим коње наопак?
Да ти није на умору мајка?“
Говори у Обрад Вујичићу:
„Господару, Владета војвода!
Мала жалост, када умре мајка:
па жалост бе и сусједи доћи.
Ах па јаде нико и не знаде,
осим срца, на коме су јани!
Није мени на умору мајка,
нећ се моја преудала драга,
да ја вога, не бих ни жалю,
нећ да мога Богом побртамна,
па ме побрмо ашо у дјерество.
Јади поћи, а двоји не поћи:
да не озем, ја не вијдох драге,
ако озем, нагледах се јани.
Стегох срце силнине пасом,
па ја олох побру у дјерество.
Прстенујем, аузма пошкринијем,
окоу пашем, на ногу јој стајем,
нео мећем, на уво јој шапчен!
„Сад си, драга, под пуљаним неом,
до године под заставом б'јелом,
пак овал од руке до руке,
ток не дошла у дјерество руке!“
Ја набошн своје побратиму:
и он иде с нама на Косово;
ако буде једном погинути,
волио бих, да се ја не вратим!“
Иди пашу Владета војвода:
„Мој обрце, подићи бркове,
и окрети коње унапријед,
— смилаће се Крушевце једноје —
а не бој се своје побратиму!
што Бог не бе, ти му не навои!“

† Др. Светозар Милетић

(УСПОМЕНЕ И РЕДАКЦИЈЕ О ЊЕГОВОМ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Проф. Г. Гершић —

(НАСТАВАК)

У туцидиновом чланку казано је намећу осталога: „Војводство — то значи биће политичког народа српског с ове стране — сахрањено је, али они, који су га сахрањили, заједно су и још нешто сахрањили, што никад није неће наскронути моћи. Војводство ће пак, у преобраћеном виду, ма и без имена тога, за цело наскронути. Шта смо ми од Аустрије захтевали? Ништа друго, него да нам само начин да, да се са угарском краљевином — или ако хоћете — са мађарским народом путем нашег конгреса, али народне скупштине о условима нашег народног бића поглађати можемо. Место тога предлази смо угарском сабору на милост и немилост С овом годином заврнујемо рачун наш о досадашњој влади (владом аустријској) Што се Мађара тиче, идемо да видимо Ми смо показали, да на то идемо, да се с њима разговарамо, зато и писмо трчали у Беч, да захтевања наша предлажемо, него смо само захтевали, да нам се орган народни да, који ће, и то уставним путем, угарском сабору захтевања народна представити моћи. Мађари нас нису никад, па ми сад, на сајам добили; виделимо, како ће сад слободу, јединство и братиштво разумети Срби, будимо себи свесни; Мађарима не престајемо пружати руку уставну, док нам изродно чувство и срце пенали буду; — али свакако будимо уверени, да ће доћи и наше време. Бог нам, који је Црну Гору сачувао, који је Србију после четри стотине година наскронуо, који је срца Змај-Досета Вука, мисла Павла, Јакшића, браће Бакића, Монастирије и стотине влада српски гулази укрепио — он је још жив, он ће и нас сачувати.“ Главна, дакле, карактеристика тога прекрета у политичком правцу и драмски одностраниг Српства, што га је Милетић, као што рекох, тим својим чувеним чланком инаугурисао, беше у томе, да српски народ раскида свуку везу с Бечом и камарилом и да преноси своју борбу на уставно поље, у оквир устава и државног права угарског. Српски народ требао је да покаже пред светом, да он не спада у она стационарна и политички неравнотежна племена, која се не умеју поучити историјом и не умеју прилагодити духу времена и идејама своје епохе; требао је да покаже, да он неће нише да буде дупта и играчка у рукама беше камарила, него хоће раме уз раме с Мађарима и осталим народностима Угарске да учини фронт према бечком бюрократско-централистичком систему и немачким културтрегерским претварањима, дакле да војује за поправак устава и уставне слободе Угарске, рамаме се са тим кардиналним условом, да у оквиру тога устава и на лежишту слободних уставног народ српски нађе довољно места и гаранције за своју национално-политичку индивидуалност на основу својих историјских стеченога и уговорима потврђенога права.

Тај програм, који је Милетић изнео, био је само у толико но, што нико досе не је тако пресудно и енергички објавио коначни завршетак свих рачуна и прекидање сваке везе с Бечом; а што се тиче мисли о поглађању с Мађарима и о тражењу обезбеђења српске народности на терену устава угарског а никак не ван оквира његова, та је мисао већ руководила Србе у самоме почетку покрета год. 1848. док он још не беше у даљем развоју борбе

изгубио свој чисто национални карактер и не беше се изметнуо у нехотичног савесника камарила. Види се, дакле, да је Милетић својим оштрим политичким последом добро сазнао пренапути конач, на који залаа нову акцију надовезати; он је сам у једном свом чланку у „Застави“ од 11. марта 1867. казао: „И год. 1848. произвођ је тог инстинктивног сукоба међу Србима и Мађарима. Но онда је већ почела ошата кола свет, инстинкт је осветљен био новом политичком мисаљу. Мајска скупштина већ није тражила српску (дворску) самцеларају т. ј. одвојење Срба од угар. владе, него домаћу народну аутономију, не само под круном, него и под законодавством угарским.“ Милетић је, дакле, само поново, јасније и прецизније, истакао и наставио оно гледиште, на коме је још мајска скупштина стајала, сматрајући сие ово, што је после тога дошло, чиме се реакција користила, као производ једнога мучнога стварања околности, који је српски покрет у доцнијим азамма његовим потиснуо на терен династичко-аустријски. Милетић је надовезао на прву чету националну и слободоумну везу покрета. То многи, нарочито старији политички ауди, нису уочили и разумели, а с друге су стране ти старији још наплати страхоте оружане борбе с Мађарима и заверске поступке мађарске солдате, па су савсем природно још одвише били испуњени неповерењем и горким нерасположењем према Мађарима и према изашреку с њима. Отуда је дошло отпор против тога новог Милетићевог програма и то, као што рекох, поглавито од стране представника старијег кола српских политичара; али шири кругова народа, а нарочито млађи, интелектуални и напреднији елементи купили су се под барјан који је Милетић истакао и на коме беху исписане две идеје водиле: мисао народности и мисао уставне слободе са модерним демократским установама.

Милетићева појава, његова симбиоза и општоумна реч, његова свежа и једра дијалектика све су више осликавали широве слојеве српскога друштва, у његовој су се појави већ јасно расцепале и отискивале прте предестинираног апостола у поља народног, који ће све своје вршњаке и савременике интерпретирати и од кога ће проналазити моћни импулс за политичка-социјална претварања целогга једног племена. Један од првих изданих знакова поверења народног према Милетићу беше у том, што је он у почетку год. 1861. изабран за градоначелника (главног кмета) Новог Сада, који тада беше политички и културни центар оностраниг Српства, па је као такво имао знатнога културног значења и за остало Српство. Уз Милетића беху тада у новоизабрано магистрату као главни бележници Јаша Игњатовић, а као први подбележници (заче отар) Змај-Јона Јовановић. Другим да ће новосадски магистрат мучно ма кад омет имати у списку својих виђених знаменитих таква три имена — таква триадијом! То је могло бити само тада у почетцима, на општак једне лезе и светле епохе необично аталасног народног одушевљења, надала и веровала, која је епоха цетела у шездесетим и кулминисала на завршетку осамдесетих година, па после већ почела опадати и бледиети управо онда, кад је Милетић као умни центар и животворни дух њега изгубио подлога и сипао с јавне поворнице.

Милетић је свој у туцидиновом чланку тек у крупним, оштрим потезима наговестио и обезбедио нови програм после тога изласке објашњавао и разлажео у даљим својим чланцима у „Срп. Дневнику“, који је тада био орган не само те нове народне странке у Војводини него, може се рећи, и орган ове стране млађе слободоумне и

устанке струје, пошто је у унутрашњем животу Србије био ослепљен политичко-бирокаратским системом Николе Христића, под којим није било места није је могао бити слободне речи. Тај је државник тада био председник едиктор у унутрашњем животу Србије, јер је блажено паметни кнез Милош био и сувише обузет својим великим замислима и плановима о спољном задатку и својој акцији српскога Царства.

Међу беошким изазима и Мађарима и после октобарске дипломе још ни издалека не беху сарених преговори, а још мање постигнут споразум. Мађари никакво нису хтели пристати на уређење монархије, које је уведено октобарском дипломом; у њих је још свега и жива била револуционарна традиција из год. 1848; поколење које се борило и учествовало у томе великом покрету, још никако не беше изумрло, оно је надмоћном силам било истина јачајући надахнуто и сузбијено, али је у души својој послало још оне исте идеје, за које је појавило у револуцији. Аук револуције не беше никакво убице, он је у мађарском народу, томе већ историјски познатом и нарађеном револуционару, непрестано тинао као живина под пухором. Мађари нису никако хтели пристати на положај угарске краљевине, какав јој је дала октобарска диплома, они су за земљу угарске круне тражили нарочито, до извесне мере самосталан положај према осталим покрајинама монархије, у крвотку, тражили су да се успоставе закони од г. 1848. и да Угарска добије своје засебно министарство. У Бечу овет нису хтели бити одмах и тако далеко да напунули пред тим претензијама мађарским и да их услужно испуне и тако онда настаде борба између Беча и Пеште око питања о положају Угарске. Из центра у Бечу водило је сва ту борбу један од најдаровитијих и најнајдешнијих талова аустријско-немачких државника централиста а то је знаменити државни министар Шмерлинг. Доба Шмерлингово беше доба најживаје уставне борбе између беошких централиста и угарског сепаратизма т. ј. повраћаја устава и стања од год. 1848. У тој борби Шмерлинг при свој својој даровитости бистрини није умео да замисли неки систем нови рецепт за размишљање одлине затрегање мађарског националног пописа и за умекшање њихове тврдоправности, него је поред осталих већ познатих средстава у таквим приликама прибегаво овет једном не и разлику, кад се дошло колач између Беча и Пеште, од стране двора и беошких централиста употребљеном средством, аранжиром оне исте политичке игре, какав је одигравао и пре тога, а та је : да се немачкој народности у Угарској, а нарочито и на првом месту Срби употребе као помоћно средство, као неки савезници или, боље рећи, као „прица“ против Мађара. Срби су пре свега требали овет једном да се појаве на политичкој pozornости као нека од стране Беча тобож протекторира и чевена нација, да се интрижу као баук и плашња против Мађара, те да се они умекшају, да се истовремено тежак њихов сузбијају и да буду предустреливији и погоднији. Та мисао Шмер-

лингова добила је израза у савишном српском политичком сабору у Карловцу на Благосети г. 1861; то беше знаменити благосетински сабор, после темешварског сабора од год. 1790, и мајине скупштине од г. 1848. трећи политички сабор народа српског у земљама угарске Круне.

Као млад правник ја сам у галерији присуствовао савечалом моменту, кад је у Карловцима отворен тај сабор, а тако сам исто био један од најревноснијих и најпажљивијих слушајала његових дебата. Живео су ми и данас још пред очима сви они одборници, њихови и олушенији ажди, цвет оногстраног народа српског, које је народ послао у тај свој сабор и који су са сово пробуженом пером и наоном у бољу будућност приступили својом задатку својом збином и преданошћу, коју је захтевао сам важни и значајни задатак тога сабора, а при томе су се, наравно, уздани у успех тога свога рада. Ту се ја заједно овет обистинило оно, што је један духовити француски писац 18. века казаво, да су „la foi et l'espérance les vertus des dupes au profit des fripons“ (вера и нада прине су простодушних које њиху у корист претресених неопитних). Онда је није могуће севати се тога тако савечалом и одржањем сабора, у коме је народ српски у Угарској овет једном знао нареду као једна историјски-политичка индивидуалност, — није могуће у мислима обистинити сву ту дену и дивљину сценарија, у поново представити радњу тога сабора, а да човека не обузме једно тешко суморно осећање, да се дубоко не замисли о чудној и несретној судбини тога толико напуњеног и толико пута претресеног српског племена!

На томе сабору још су се могле видети јавне слике чувених ажда из год. 1848. Ту је председавао овда Патријарх Рајачић, по свој прилици последњи импозитни тини једнога српског црквеног поглашара старинског савишного пона, који је даско духом народним, који је био казда позан и спреман, да се за народ свој и његова права мисли и који је најзад имао куража и ауторитета да цару и свим осталим надлежним круговима и едикторима пресебе већ упалаја да њих теши и горје истине у оне; то је стари просветителски још и на крају својих дана показао својим достојанственим држањем, ту беху последњи типски представници српског још свихми неодрвонога племена Петар Чарнојевић, Дамаскин, барон Милошковић; ту беше чувени Ђорђе Стојаковић, најдешнији представници српске високе бирокиратије, која је још била испуњена српским осећањем и родољубљем; ту беху аналтички провинциј и шпанженици др. Хаџић-Светић и др. Јован Суботић, ту узорити говорници и песници архимандрит Грујић и још многи други; поред те групе старијих аждањих политичких ажда и јавних радника појављује се на томе сабору група пред-

НИКОЛА МИХАИЛОВИЋ.

ман, да се за народ свој и његова права мисли и који је најзад имао куража и ауторитета да цару и свим осталим надлежним круговима и едикторима пресебе већ упалаја да њих теши и горје истине у оне; то је стари просветителски још и на крају својих дана показао својим достојанственим држањем, ту беху последњи типски представници српског још свихми неодрвонога племена Петар Чарнојевић, Дамаскин, барон Милошковић; ту беше чувени Ђорђе Стојаковић, најдешнији представници српске високе бирокиратије, која је још била испуњена српским осећањем и родољубљем; ту беху аналтички провинциј и шпанженици др. Хаџић-Светић и др. Јован Суботић, ту узорити говорници и песници архимандрит Грујић и још многи други; поред те групе старијих аждањих политичких ажда и јавних радника појављује се на томе сабору група пред-

ставника мађарских српских политичара, публициста и јавних народних посленика, а на челу те групе стоји дан пош и цитарист Светозар Милетић, који је ту први пут изашао на сцену као повереник и представник народа на парламентарном пољу, у парламентарној арени; уз њега стојаху као издвојени једномисленици и критичари прели Јован Ђорђевић, Јов. Јанковић, Миша Манојловић, Радик и др. Ја сам ту први пут видео Милетића; он тада беше у својој мунџи сиве и једрава, пуи полета и одушевљене поаве; понесен надох у успех и пером у свој пољу, изгледао ми је као млади брао, који је тек размахнуо моћним крилима; њега је његова појава дисала духовитишћу, енергијом и оним изпуљеним индивидуализмом, који не може само да прима и да се повија, да буде само одан и резултатна тежња и осећаја своје друштвене средине, него и на себе самога нешто уноси у колективну укупну садржину, творачки прерађујући утиске своје средине, предњачи и води да собом. Ми омадници на галерије гледали смо у њега као у повога аистоста, у пову планету на српском небу, која ће својим зрацима осветлити стаје народном напредовању и пред којом већ бледи и тамне старије звезде.

Слава се народ на свих крајева српских беше тада слегао у Карловце; опет провеја кроз народ припремено под Баховом системом присуство али некако још неуспевши дух на славних мађарских дана г. 1848., поче опет јави и кивље да вибира у души народној ација заједничке националне свести, која се припремано беше притајала и усавишала, затворенише му пред очима као нека знаменита лених и бољих дана... Гледао сам тај одушевљени народ, како у густим гомилама први кроз ушине старе патријархове престонице, с паче сам заједно запосио се пером и надох, делови с паче заједно или уприво, као бујан младина, још и испред њега да криваца националног идеализма — сад ми све то изгледа као да беше сам, као нека лепи бајка из старих митских времена...

Одиста су се незнаке велико наде да тај благооштенски сабор; Стојаковић је тада извао: „Напад, откако је народ српски у аустријску државу дошао, није ни једна народна окупитина тако важна била као ова.“ Какав гласни плауја!

(НАСТАВЉА СЕ)

Мир у природи

(Јелена Хилсенска)

тишља сон до језера,
Где дисањта врба стоји;
И кад титине завојаше,
Ожигане спови збоји.

Два лабула снежно-бели
Поред мене водом плују,
Понав зриче несму своју
И дестину нарин лежу.

На западу сунце тоне
И обзореј руми буди;
С чудном слашћу, с тајним милом
Чисти вавдуз сину груди.

Над буковом шумом месец
Подиже се сад умилно;
Уз блавањ његов зречак
Пробуди се чежња сина.

Мир и покој свети свула,
Сном природом, широм крила. —
Ах, кад би ми од тог мира
Трунка само дата била!

С. Д. М.

Sic transit...

Милош П. Ђирковић

Млутини Савић протрља очи и нехотице погледа на лампу што је стојала на писном пољном столу. Слаба тампа светлости простирала се на писној мрочној соби и жалосно осветљавала онде онде разбачене ствари. Он подиже лагано роман са подглавља, који је ту споро почео читати, па тада и заспао. На пољу је беснала међава и лето се осећало jako ветар силно удара у њорина и тресе окна у њима. Траје нећ неколико дана; по граду се подиже сметина, да ни корина не можећ маћи, а она некоко тако бесно уједа, да и у саму срж продире. Али он се могло сад с правом насмејати у својој топлој постели, што се ни најмање није морао бринути због неких сијуца.

Од неког времена осећао се врло неповољно, Ревматизам га је давио све више, па је чешиће и кашлица, у првом томе што му је баба Савка кувала свакојаке траве и што је парно ова места у којима је осећао као неко ениш пгичасте болцање. Уз то и сам му се одбио. Седи тако по целу бољу ноћ, а она на око да елиони. Сауна редом ударе са црвеним ети, види кад већ и зора забледи и кад мајстор Митров мегрт протутњи са лантара на оближњем чесму. По дозети пут прихилао се какавог старог романа, почне да чита, па и то не иде; онеке онда крај и тако се бар задовоља свршетом.

Овога пута прихвати се поново неке пове Димитије историје и очима поче прелазити по ниским, сувим редовима. Ветар завивао садије по шала, да се и ништање пољног стражара изгуби а прозор се затресе као да окна испадне. То га је дугуло и чинило нервозним. Ни у својој соби да није на миру! Уз то је и лампа почела некакв чудновато кивирати, да су му слава играла пред очима. Он је остао да гори и окрето се на другу страну, јер му и нога беше нећ утрхула; не знајући шта ће, отпоче бројати, али се нећ кад десетет забораи, те мораде с пона отпочети.

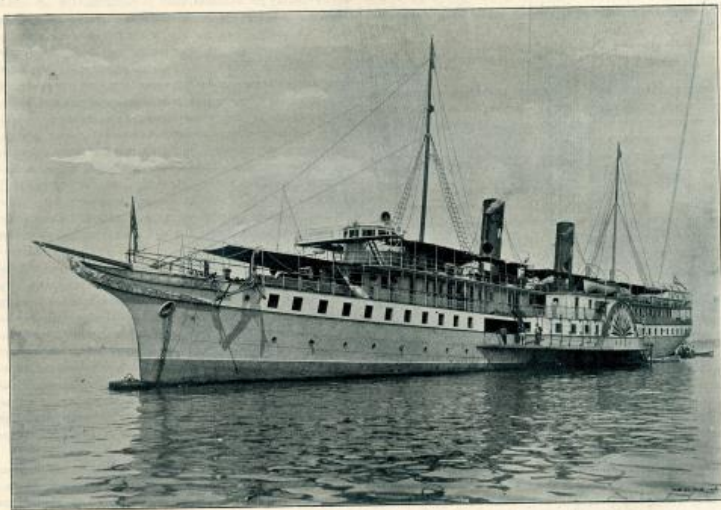
Знала, он се свакога дана осећао недовољнојни и еибом и животом; било му је и нуето и досадно тако саму гушњо га је то „од данас до сутра.“ Или падао неће и то сматрати за живот и задовољство, што ће цете вечери

играти свеса код „Епирона“ и слушају научне разговоре апотекарове, како је, не знам, брзо отпочео да напредује наука о микробима, и како јестина није ништа друго до таква једна микроба што живот сине а часком разруши. А по готови, и он је могао бити таква микроба. Нити зна што живи, нити чему је. Чекатало на доживицу и двадесет шест, а овамо ништа не ради. Отуда до канцеларије, играју Симу праксианта и онда по цео пре подне седе у својој стодони, није непрестано кажу и зова од досаде. Кто, на пример, он је онде скоро двадесет година, поновио га чак и деца из десете унице, а овамо ни на прсте не можаш избројати, да је за пога што учинио. —

Он се поново окрете, промрмља нешто кроз нос и нехотиче почи да занимају самим собом. Тешко му и на срцу и на души тако саму, досадно саму. Газарица му

А како се све то после изматоперало! На стаји живота предусрела га је сурина збиља која се ни најмање није могла сложити са својима његове душе; свакидашњица га је све више акула себи и он јој се све више издавао токују у њој; своји његови нишчезања су редом један за другим у борби стварности, и он отпоче живети животом обичног нижег чиновничка: гутало је канцеларијску прапину и преспасивао досадна акта а сва је радост била у томе што ће добити класу а уа њу и поновицу.

Почео се селати старих пријатеља од којих је већ велики део тамо на старом трешном гробљу. Сећао се свата љипота с њима; сећао се пријатних часова што су их тако заједно провели. А данас, нишчели су тихо и латано као што у зору нишчезава она бледа пруга на истоку; потонули у гомој прошлости, а као траг остали још само про-

„БОЛО“ БРОД Н. МИХАЛОВИЋА.

се свакога дана жали на децу и њихове несташлуке, а он педи: како је то лепо и како би се радо мењао с њеним поволајем. Збиља, зар он није могао боље подвести свој живот. Што не би, на пример, и он био сада као и сви остали други човек његових година, са уређеним животом и смером, са оним знати знати, а не овако: дан и ноћ.

Било је некада време и у животу Махутина Савића, пада је његова младинска душа летела по свери свих региона; пада се дух овијао излетом на будућност и ступање у јавни живот; пада му је цела младост била најслађи сан и он у томе сну гледао себе у борби великих мисли, у остварењу својих идеала.... Гледао је пред собом поље свога рада; заперивао се при изумителу љачке клуне да ће се придружити оној маси што је он незнала тако патила; постати њен вођ и аристократ, расветлити јој разум а душу ошаменим....

ста усвојена, док и ње једном нестане; све то изгледа само као измишљотина а човек се у духу ништа, да ли је икад постојао то и то лице са тим и тим именом?

Још као секретар дошао је онде у град. Како се осећао блаженим те толике јутре вечери! Добави поновицу, уредио свој живот и свикао о срећи домићег огњишта. Председни његов, Алесандар Кузмановић, пуно омазан човек, малих лукавих очију и он нешто косе ни широко испуштеном челу, пренио га је врло добро и сам га чак однео до његове канцеларије. Онде му је показао дугачки сто за писање и гомилу прапавних акта које је ваљало средити и списице дати наменити облик. — Тешко посто, истини, за нас младе куде, али ви љете се шапћати већ! Рекао му је тада смирено се пријатио. — За мене је то, видите, видико задолговство претурати стара акта; крије се уу много чисто и приметно зрине, дајте га не би знали!

После неколико дана он је већ седео на вечерњем поседу под доброта председника, што његово добро старо вино и радосно гледао своје нове познанике. Имена Александар Кузминаовића, милосања пријатеља старица, смешала се на њ љубавно и стискујући му топло руку загладала га и расипала га о његовим доламам приликама: да ли му је отац жив, Јесу ли му и браћа чиновници и удисала латим, како је миран живот на селу. Она је од неких водела знала сваки ствари и увек је правила особито лице, кад би се појам случајем повела реч о тајнама које су јој биле тако познате.

Они су стационали у средини града, у високој дво-спратној кући. Половина од прозора гледала је у велики лени прт, у којем је мирисало на ружу и олеандер. Тамо у путу био је високи жбул од јасмина и мала нисна клупа испод њега. Он се већ био толико свикло на тај прт, да је знао сваки жбул, раскинуто саветице високог дрвећа у другом делу и знао шта је у коме кругу ласало.

Врне му је пролазило брзо и непријатно и он је живео лако и срећно. У нече је одлазио Александар Кузминаовићу, баскао са доброћудном старицом и загледао у мрке очи њихове кћери. Сваким даном осећао се више нелан да њих, по готово сматрао се као члан породице. Долазило му се све у њих од како је познао Полау, кћер Александара Кузминаовића: та је пољка проста кућа, и цен распоред, и пространи прт, и његове округле леје и Полаве мрке очи и њена простодушност и све.

Бирао је тада обично са Полом места за шетњу; молили старе те недовољно сви изазвали до градског парка и ту слушали концерат војни музике, али би седећи под куће на високој клупи испод јасмина и вољни разговор о њега љубави и срећи у животу. Осећао се тада нешто тако срећан, да му је испредало, с је и небо и земља и то мирисало дрвеће и све тај лени драгосни свет са Полом и њеним тамним очима створен само ради њега, да је цинило у срећи и задовољству и био се на небеске степенце. Онда би узхватио мачку, што је на Пољину краду тихо прела и толико би је дуго миловао, док очи не би почели нискати и грешти га по рукама.

— На зашто и не? мислио би јадући доклин у поћ од нах. — Паметна је и добра као голубица. Шта бих још могао пошекетати. Стари ме воде и поштују, а имати таста председника могло би и сиромашни јако пошекетати. — Не би се онда одмах направила дома, но је пут настављао до градског парка, шетао јан би се и онда тражио Пољину звезду на авезином ноћу и толико у своје споме. Кад би већ град потпуно измирио и црвени се сат све јасније чуо у тихој и светлој ноћи, дишло би се уморан кући.

Обично би бивао тада расејан, главе растројене, са неком неодређеношћу и чудновато испречитиљивом мислима. Седео тако на столицу и не спреми светлости; прозор му стоји отворен, а блата се месечина светлост просуда по себи и фантастички осветљала и ниски му прелет и округа. А он све дакле на виду и саму столицу у којој седе.

Као већ објаснио се са Полом и она му страшно пахла ово врата. Стари радосни, смеше се и намећују им свадбене поклоне, а он мора још отићи до сада да позове онца и мугер. Пола нишала прела и, лице јој упућано, а он је јаду и брине сузу са образа и обешава да неће дуго остати на селу, већ да ће се што скорје вратити, а нишаје, разуме се, још оног дана кад кући стигне. У глави

му већ готова садржинка са чудноватим почетком: Мила моја мачице! и он се радосно смеи, како ће се она зачудити и како ће писмо чувати на грудима.

Онда га глава лабожи од наслона на столицу. Он се лепо променкова, ление једно дахнут и са затвореним очима отпоче даље спаљати.

Сад је већ осмелен. Пола трчи око њега и свија му се око врата као маче и једва га оставља да на миру оде у канцеларију. А после он као отпутувао некуд у округ на шивају и мора остати неколико дана. С послем већ готов, али јој долазак неће јавити, но ће се крадом наћу упућати у оџу и почети мачути као њена мала мачица. А Пола скаче изненађена и уплашена, траља очи и гледа радосно у њега, на му се обисне око врата и малим рупицама мачује му особае образе....

Јуни му је истекао тако у спомима. Он је осећао све боље, како му је Пола све више тако драг предмет, да је на крају само на њу и мислио и већ, се по толико пута заверавао да ће се с њом у најбољу првој прилици објаснити. Под куће је спремао читаву пилу лених речи и онда стана пред огледало и почео говорати, да види како ће то изгледати и већ ли се збуњити. Поправљао је изразе на лицу и хтео да види: да ли му боље стоји кад је обешан или жалостан? Али чим је видео Полау и осетно онај топли мирис, што му је чула тако зашлепаљало, он би одмах све заборавио, не би знао ни речи прошекетати и осећао у томе тренутку, како је глуп, те је од стида црвенео. За то је пак сад много чешије и њима одлазио; напавио је у посуду да припита Александара Кузминаовића да неки стари акт или да изручи поздрав старијој госпођи од његових.

Почетком августа председник са својима оде у бану.

На распућу ерично су се поздрављали с њим. Старица му је поздравила да се лепо проводи и да је у здраву аптеку, а Пола обешала да му донесе лени пољон на усменицу, али не заборави, но буде чешије, као што наже, на њу мислио. Он сам једва је стојао на пољима; срце га болело а он се лутило и нивањило себе будало, лашто је пропунтао прилику и заверио се да ће за то време учити само најбоље речи. За пољо, онла ће и Пола доћи још много лепша (он је у то тврдо веровао) а он ће за то доба научити свије речи и бити слободан да јој пошекету у очи и не задржише, кад се она на њ тако толико насмеи.

Била је једно од последњих септембарских вечери, кад се Малутић Савић беше упутило и председничковима који дан пре бећу стигли из бане. Путем је размишљао о себи, о свом објашњењу, о Поли и њеној пољани и пагађао да јан се што променила, а срце му је лутило као у љачета на шетњу. Узига је по готову била мирна, неколико дане трчао је и играло са њом мина. У кући председничковој била је такође тишина. Себе су биле мрачне и неосветљене, само је у предоброј горета својој и осветљавала дугачки дрвени сто. Саушница је нешто пошекетала око њега и кроз прозор видела се њена сенка на јиду.

— Нису још под куће, помисли и лагано отвори врата. Саушница га и не приметил, но и даље постављале око стола. Тек на његов поздрав окрете се и видених га осмехну се а не чекајући питања рече:

— Господин и госпођа су у судије Несторовића, а госпођица је доле у врту. Причекајте, ја ћу је дозвати! и пође вратима.

Он је зауставио а срце му још јаче закуца. Чинило му се да га и саушница чује где куца.

— Не, не, рече и окрете се; ја ћу већ сам отићи! и полагано изиђе из врата.

Месец се беше појавио и његова пуна светлост надала је на тамно дрвеће и правила дуге бледе сенке. Врт као да беше испуњен танком нежном маглом, а жбунови су стојали у пој као џигоми: марини и непомични. Изадала је потпуна тишина и на прта долазио је благ мирис последњих ружа.

Врата на врту беху само припоплена; он их загатом, готово нечујно отвори и тихо пође насутом алејом. Са клупе испод јасмина оди се лагано нечија сенка и пође му у сусрет. Он познаде у пој Полу, исту своју Полу, са великим мирним очима и сјајном кестењавом косом што јој је у две китице два пут главу обавијала. Била је без икаквих промена, само што јој се лице осузо једна правиметним руменилом, те јој драг још више увеличавало а ени зарочити осејај лобдео је на њему. Учини му се заносном до обожавања и он хтеде пасти пред њу на колена и пољубити оно место где је она поглом стојала.

— Ах, господин Милутић! обрадова се Пола, а глас јој зазвони из најдалја свирка. Он прихвати радо пружену му руку и задржа је тренут два дуже у својој. — Ишчекивали смо вас цеога дана, настави потом пошто седеше на ниску клупицу. — Тата је уморан од пута и данас није могао до данцеларије, а вечерас су их позвали у Ње-стороница. — А како ви? одрете се потом њему и загледа се у његов збуњени поглед који он мораше оборити.

— Ето тако, Богу слава! Да се већ подиште.

— Како сте ослабили! — рече му затим а погледом заста на његову бледом лицу. Њему беше као да ће у земљу пропасти од тога погледа, тако га је некао. — Да нисте болесни?

Он лако махну главом и покуша да се осмехне, али му не пође на руку.

— Причајте ми све шта сте овде радили. Ја цео пада ноносу? И ми имамо за вас нешто пово, али то ћете тек од тите чути.

Она се лагано подиже са клупе и приђе једном жбуку ружа, омирасе једну, а потом погледа у небо на коме се светлио пун месец.

— Како красиво вече! узвикну поново; — тихо, мирно и заносно као жива лепа бајка!

Он устале такође са свога места, вратнику врати два у напред и гледајући у небо једна пронашута:

— Ја бих вам хтео нешто рећи.

— Добро, ја слушавам.

— Изгледаће вам можда чудновато, али ја не могу нише! рече и застала, а потом не знајући шта ће даље, дохле: Ах, то је глупо, умасно глупо.

Пола га погледа својим великим мучуњеним очима, па не знајући како да схвати смисао његових последњих речи, упита са свим механичким:

— Ја не разумем шта је то глупо.

И он се још неким збуни и у тој забуди поче кидати лице са ружина бојора и оборити послед у земљу и не гледајући у њу, поче брзо и непрекидно говорити:

— Да, то је глупо, са свим глупо. Ну шта ја могу за то. Дово сам се то, разумишао непрестано: да ја да вам кажем? и напослетку морам вам рећи, па ви мислите о томе како хоћете. Ја... ја сам волим и ви треба да будете моја ако хоћете!...

Речи са свим прости, али их он изговори брзо и снажно, по готову срдито, као да се бојао да не изгуби своју присутност и ону слободу којом је отпочео. А у ње се дисање притајило, лице изгубило малендрежање руменило и постало са свим бледо, те се на слабој светлости месечевој прте једва назиру, и види се како испод дугих трупавица сјаје још замућене очи.

А он, пошто је прва реч казаво и пошто му се терет свинку са груди, дисање је лакше и говорио све брже и страшије. Није бирао речи и зраке реје је тако дуго и сам за себе спремао. Осећао је лепо, како му глас дрхти

ШАНАЦ НА ДЕЛГРАДУ.

и како се негде спусти а негде уздигне. Говорио јој је о својој љубави, љубави великој и неискривој, о оном осећању које је савно завладало њиме, од како је први пут видео њене велике мирне очи и чуо њен мекан дрхтан глас. Њега је поразавала њена доброта, њена простодушност; он је у пој видео своју срећу, своју будућност, свој васкопски живот и оличену наду и с тога ју је изаволео страшно, силно, безумно...

А звезде су тихо трепериле и месец је високо стојао на небу и његова се светлост простирала свуда око њих, а ово Пољине главе начинила као светла шибубе, из кога се јасно издвајала њена лепа кестењавна коса. Она је ето-јала још и даље, мирна и непомична, не знајући шта ће у тој мах и како да одговори на његове плачне речи.

— Ја не знам како да вам на то одговорим, рече му и не гледајући у њега. — Сад вам са цело морам рећи тајну којом нас је тата хтео изваншадити. Ја нисам нише слободна: моја рука припада већ другоме.

Он се нагло тресе као да му је рука напизла на какав онтар три чији га је убој освестило. Осећао је у том тренутку свој глупи положај, знао је како му лице изгледа

ујасно глуми, па му дође да се заплаче као мало дете. Он се паго опрете и пође к вратима. Пола пође за њим.

— Зар већ кући? Ушта га и пође за њим не могући погледати у његово бино лице. — А тата се тако радонао да с нама мало пробаска, и имама се радонала, и ја, ах сви смо се радонали а ни бијонте од нас. Тешко нам ласало у нас?

Они обоје заћуташа.

— Ви се аутите на мене? упита га и сад га погледа право у лице, а руком га ухвати за раме и покуша да га заустави. Њему дође у тај мах да стави на конку, да себи приваје тај врти још незаграњени депорачки стас, чије су се груди од убуђуња јаче дизале и спунтаале, да приваје њену лећу главу са сјајном бујном косом, да споји њене мале ружене усне са спојима и да јој загледа у мрак дубоке очи, па да у томе тренутку надахне. Он се лако стресе и окрете главу од ње.

— Ах, како је то тешко, ујасно тешко! једна што пронашута.

— У ствари сам да вам верујем, доладе Пола позлатано а руке не спусти с његова рамена, — по шта ми можемо да то? Човек није одређен да живот покорава својој вољи и да све буде у оној светлости у којој би он желео. У животу свију нас влада нека виши моћнија рука, под чијим утицајем бива све и којој се није могуће одупрети. Узеси ли она случајно неке ствари по нашој вољи, ми не смемо онда као размажена деца тврдити да је тако нас ради морало бити, већ смо душни главу приклонити и захвалити као и онда кад нам та иста рука долази најгорим удесом...

Он лако махаше главом.

— Јер видите, драги пријатељу (ви ћете допустити већ мају слободу) случај је присто хтео, да повластино с мојим вереником буде оне јесени и то у бану, куда сам ја највише отишла себи младомену тражити. Он је учинио предлог, мама и тата су радо пристали а и ја нисам изнала узрока да предлогу не одговорим. — Она застала онде, погледа на кућна врата и предсобље у коме се не преставно кретала сенка сушњина и онда настави даље:

— У мени не влада осећање оне силне страстности која је по некима битни услов да љубав постоји — можда то не лежи у самој природи — али јавља ја осећај према њему непуно и срдљиву наклоност. — Од пада траје њаша повластино? На што да вам кријем? Ви нисте били личност, према којој бих ја била потпуно хладнокрвна; мени је њаше друштво било увек добродошло; оно не је оживљавало и ја сам се осећала у њему послом, по готову срећном. Шта сте ви тада осећали, не могу знати, тега ви сте имали довољно времена да о свему размислите. Јесте ли размисљали, не знам; али сте да све то време умели себе саваљати и ћутати. Ја пак од своје стране нисам вам могла прва насти оно вришта...

Тешка бод сави се око срца Милутина Савића и он осети лепо како му се суза дагао назвао и паде преко бледих сувих образа. Он је осећао да ће му с Полом ишчешути и најдешни део његове младости, који се никад више неће повратити; да ће изгубити нешто лепо и драго, што му је дежало у кутњима самога срца, а што је сад све тако далеко, далеко и он ракуме своје велико незадовољство страдање које је сам себи привично.

На изласку из врта он последњи пут погледа у Пола бледо лице, притисну још њену руку и брани коцницама пође неважно кух, не обраћајући пажње на питање

Александра Кузмановића с којим се сретне на великим вратима у дворшту.

* * *

На пољу већ свијеи петли учестали и чује се бат мушких ногу и жагор што се уљном распире. Мајстор Митров шегрт протутља тив самог привора и он чу јасно песму што се у тишини гласно просегну:

„Имак драгу на бајрау двор...“

— Већ пора! промарила Милутина а ја ни она да спедим. Што не изгорели, труди животне, кад већ да живот ниса?

Ветар се брине утајно и на пољу је бихо мирно и тихо. У осби је било потпуно хладно; он изазови да гадарицу, пареди да му се соба загреје и промарила:

— А где, данас претрес овица из Синоднице! Мора се похитати!

И он тромо и лепо лану и боом ногом стаде на хладни под.

1900. год. Дрема.

Моћ мирише...

Н
Моћ мирише...

Драга моја, није лако ни у ноћи
Самоване. — Знам не знала, —
Друго ћу ти нече доћи,
Ти не чекај да петала,
Не могу ти јаво нине...

Моћ мирише!...

Моћ мирише...

Драго моје, самоћа не пуста ситре!
Којемка хан протече,
Али стреним, к'о од натре,
Кад наступи прво пече;
Не могу ти јаво нине.

Моћ мирише!...

Моћ мирише...

Драга чека... У собица жижак светли. —
Драги драгој журно ходи.
Запојане први петли:
Драги драгу дома води.
Самоване?... Ничка нине...

Моћ мирише!...

Примачи,

Милосад М. Петковић.

Косовска епонеја

ПРЕГЛЕД ПОКУШАЈА ЗА СASTAN НАРОДНОГ
ЕПА О ВОЈУ НА КОСОВУ

ОД С.

Видејќи се од данашњих народа не може поднети такви благосвојни, како или српски народ. То неопознато благо, која је нашег народа просветило име у образованом и научном свету европским; која је изнесло на видик карактерне особине његова духа и живота, његове творачке мисли, његова естетичка развинутија; и, која је дало доволно доказа о умној и душевној моћи српског народа за нивни културни напредок; — то су српске народне умотворине, меѓу којима најважније место заузимају народне песме.

¹ Вине је од јединог пека од како су наше народне

песме, познате под именом Талби [Talvi], превела за свој народ, пошто се најпре тога ради нарочито одава била изучавало српскога језика. Она у предговору своје вели¹.

„Примаме је више од четвртине века, отада се ово песме преи шут појавиле у својој немачкој одеци, радосно поздрављене од најразличитијих у немачкоме народу; јер се у овим, још никада нечувеним, заштити познатош тонови дубине, пробојне поезије, криве и миле како у својој класичкој намености, тако и у оријенталској боји својој...“² У подужем предговору, Талви са пуно хвале говори о лепотама српске народне поезије, као и о чистоти и благогласности српског језика.

После Талвијеве предузимања су исти посло и многи други, из разних народа европских, меѓу којима нарочито заслужују помена: Герхард, Џон Дарингфорд, Кенер и Франк у Немачкој, Никола Томасо и Пелерини у Италији, Проспер Мерије, Шлер и Дован у Француској, Џон Гауриг и Артур Еванс у Бугарској, Балсанов и Хилдберт у Русији, и многи други.³

НАШИ ДОДАЦИ: СЛИКА ИЗ СРПСКО-ТУРСКОГ РАТА 1876.—78. г.

песме екренуле на себе пажњу западно Европе. Најпре Фортис, а за тим Гете и Хердер, одлучивањем српском народном поезијом, почевше поједине песме износити на углед. Прво издање Вукове збирке народних песама (1814. и 1815. год.) дочекало је на западу о великом интересовањем и хвалом. О њима се прво јаснога парискога Ученог Друштва Гетиншко: упоређујућа их с немачким народним песмама, удавше их високо над овима, како по јасноћи, неомаршености и потпуности причања, тако и по чистоти и лепоти језика, и нахола у њима „ерло богат материјал за студију еписне поезије, која је до то доба била једино-страна“.⁴ Чувени немачки научник Јаков Грим тврдио је: да ће Европа учити српски језик ради српских песама.

Наскоро после другог, умноженог издања Вукове збирке, појави се у немачком издању [1824.] нов-ва збирка српских народних песама, поје је чувена немачка списа-

Лен пријем српске народне поезије од стране немачких судија европске учестости, удавша је и њу и српско име на велику висуку унаблавања и поштовања. И од-ста, међу данашњим културним народима нема ниједнога, који би имао толико развијену народну поезију, колико српски народ. Само се међу старим историјским народима находе поједини, који се у том погледу могу такмичити са српским. Довољно је само да поменемо грчку епонују Илијаду, индијску Махабату и германске Нибелунге. —

Поред вредности, која српске народне песме имају саме собом, својом садржином и лепотом, својом јасношћу причања и чистотом народног језика, њихова је велина

¹ Volkslieder der Serben, neue unangeordnete und vermehrte Auflage, Leipzig 1835.

² Вина: Критички преглед српских народних песама, књижевно-познатељнички лист П. П. Борбенба, академика, штампан у Бресту III за 1889. г.

³ Göttingische gelehrte Anzeigen, 1823. Вина предговор својој књизи другог издања Вукове збирке.

вредност још и у томе, што су већином севане у старије доба и сачувани у народу до данас, преносећи се од колена на колена; што се оне певују и дан данашњи, предајући од уста до уста; и, што је њих севено сам прост, непиколован народ, те су чист израз осећаја и појмова самог народа.

Вук мисли да су жемске (т.ј. лаврске) народне песме старије од јуначких (т.ј. епских), и да јуначких песама мало имамо старијих од Косово, а од Немањина нема старије наједне⁴. Прочувајући скаске појединих јуначких песама, Ругарић пак наводи напротив, да су оне много старије него што Вук мисли, доказујући за многе од њих порекло у видјаним и первјским свескама⁵. Може се као поуздано тврдити, да је једно несомњиво нашега народа било развијено још у 13. и 14. веку.

Да су наше народне песме производ самог народа, најбољи доказ даје сам Вук који их је по народу и прикупао. Прву књигу првога издања проналази он овим речима: „Овде нема ни једне пјесме, коју је дух уобразања, читањем књига обогаћен, по правилима једноставности измишљавао; него су све оне, које је срце у простоти и невиности сјецало“, и које је он зајимљиво још каже је живео „овце и позе тупајући“. А за песме, којима је негована збирка допуњена у доцнијим издањима, воли да су штампане онако, као што их је, „ошм преписивао из уста Срба и Црногора“.

У књигу јуначких песама стоје на првом месту песме о боју на Косову, колени по важности судбоноснога догађаја који је у њима оневан, толико и по девети и множини својој. „Оне су најзрелији одраз нашега народног етоса; у њима је осећање народне целине изашло свој најчистији израза. Ни у ком другом кругу наших песама нећемо наћи онолико и онако изразних етоса, какве нам изнесе пред очи, н. пр., песме у Вуковој збирци: *Цар Лазар и царица Милица*“, *Проклет царства српскога*“, *Смрт мајке Јулије*“ и *Косовска девојка*“ (П. П. Ђорђевић у поменутом изводу).

Од свију наших збирки српских народних песама, које данас имамо, најпознатија је и најобимнија Вукова збирка, која у последњем, државном издању има до сада седам књига. У II књизи, поред најстаријих јуначких песама, налазе се и косовске песме. Ни у којој другој збирци [Петровићеве, Богинићеве и др.] нема косовских песама у толиком броју, колени у Вуковој; сем тога, оне се и по својој поетској девети, и по јасноћи причања, и по чистоти и девети језика, много истичу над свима осталим косовским песама.

Поређамо по збиркама где до сада познате народне косовске песме:

1. У Вуковој збирци, у II књизи, имамо ових 11 песама: *Зидане Равнице* (две, 35 и 36), *Васиљев Страхов* (44), *Цар Лазар и Царица Милица* (45), *Проклет царства српскога* (46), *Мусиб Стефан* (47), *Смрт мајке Јулије* (48), *Царица Милица и Владетelj војвода* (49), *Комади од различитих Косовских пјесама* (50), *Косовска девојка* (51) и *Обретенје главе кнеза Лазара* (53); и у VI књизи једну: *Глава кнеза Лазара* (15).

2. У Петровићевеј збирци, у II књизи, имамо две: *Сан царице Милице* (25) и *Проклет царства српскога* (26); а у III књизи такође две: *Браникови доде Турине* и *Косово* (23) и *Вала и оно* (32).

⁴ Прилог и истовремено српских јуначких песама од П. Ругарић (види *Две судбоносне расправе*, Нови Сад 1884.)

3. У Миљковића имамо три: *Како се свадбо Милош Обилић с Прлом Браниковићем* (5), једна повећа песма о боју на Косову (6) и *Царица Милица и Милош Драгослав* (7). Друге две од ових налазе се и у Богинићевеј збирци (1 и 2).

4. У збирци Ф. Јукића и Гр. Мартића је једна: *Мајка Јулије* на Косову.

5. У збирци Григорија Никшића такође једна: *Обретенје главе кнеза Лазара*.

6. По појединим часописима штампане су још и ове: *Помалан Јулије на Косову* (Даница, 1868), *Помалан Обилић на Косову* (Српски Београд), *Васиљев Стефан* (Сабор Истине и Науке, 1832), *Посавети Степан* (Летопис, књ. 75) и *Проклет царства српскога* (Босанска Вила, 1886).

Све ове косовске песме, изумијајући прве две и последње од поменутих песама Вукове збирке, прикупљене су, хронолошки уређене и штампане уједно у државном издању, које су о прослави косовске стогодишњице приредили Ђ. Ковачевић и П. Ђорђевић, а које има наслов: **Косовски Споменик: Бој на Косову године 1389 и народним песама, Београд 1889.**

Вукове песме о Зидану Равнице пишу у његовој збирци штампане непосредно уз песме о боју на Косову; што значи, да их Вук није рачунао у косовске. Оне пишу обухваћене ни у поменутој Косовској Споменци. Међу тим, у овим се песама пева о нахуљбани цара који је погинуо у боју, оном кога се толико бањала наша нација; каже се пророчиште „да ће Турци царства предузети“, које српску пропаст на Косову везује за судбину [у њу народ верује и њој и приписује ову несрећу своју]: — а то и чини да је право подесно, да се коло косовских песама отпочне с песмом о зидану Равнице, као што је учинио и г. Ковачевић, изналазећи за то довољно оправдањих разлога у својој расправи о косовским песама, о којој ће доцније бити паричко говора. —

Опште је мишљење, да су косовске песме постале изворно после самога догађаја, у првој половини 15. века, док је сећање на поједине моменте његове и личности косовске још било у живијој намети народној. Поједине од тих песама испевале су, без сумње, разни певачи у народу, из разних крајева, по пинајини, за цело, из ових крајева српских, која су била још знитерезовани самим догађајем. Кружењем по народу, од уста до уста, оне су се могле мењати по облику и језику, али су добиле општи национални карактер, који и данас имају.

Скоро све од побројних песама косовских, а нарочито оне из Вукове збирке, јесу, као и остале народне песме, самосталне, без међудоше песе, и засебно описују поједине моменте или елементе тога великог догађаја; све оне имају свој самостално обрађен предмет, свака песма има своју заокружену целину.

Па ипак има једна песма која се те косовске песме припоје у једну групу, издвајајући из њих до осталих јуначких песама; то је *Јединство главнога момента*, ово којег се оне пишу. Ова песма подстицала је не само наше и стране књижевнике, него и наше народне певаче на покушаје: да се из данашњих косовских песама састави једна хармонична целина, да се састави уређена косовска епопеја. Доказано је да ни грци Пелаја није ништа друго него вешто уређена целина грчких народних песама о Тројанском војевану, које су пре Омара биле подвојене, самосталне, без везе, — као данас наше песме о косовском боју. Па, парано, зашто се то не би покушавало и код

наших косовских песама, кад и у њима има довољно елемената за састав такве целине?

Они су покушаји изазвали и расправу питања: да ли су косовске песме биле од постанка овако самосталне, наведене из данас знамо? Или су оне данас само одломци једне велике песме, једне епосеје, која је негда у целини опевала косовски догађај, — одломци, који су се у току времена, прелазећи с колена на колена, заокружавали у засебне песме, добивши самостално почетке и завршетке?

Као најважнији представници тих супротних мишљења јесу: Стојан Новаковић, наш уважени књижевник и академик, и Армин Павић, универзитетски професор и академик у Загребу. Поред расправљана поменутих питања, они обојица имају и своје покушаје за уређење косовских епосеја.

Ми ћемо се овде познати најпре о таквим покушајима наших народних певача; а затим ћемо показати мишљења и покушаје горе поменутих књижевника, заносећи

епизодне догађаје; а друго, што скоро свака од њих опева само по један од тих догађаја, не узимајући и друге.

У Вука имамо само једну песму (46), у којој се главни догађај описује непосредно, по опису самога певача, и две (45 и 49) у којима о том догађају причају личности из саме песме. У све три опсе је боја врло кратка. Марегић наводи*) да је то отула, што „у прво пријеме косовских песама, т.ј. у XV вијеку, није ни било пресме, у којој би тај повој био самостално опеван, већ се о њему говорило само у форми припојести, што су је царини Милици или коме другому казивале различите гласоноше, што су долазили с Косова. Неко припојено естетичко оцањивање говорило је народним певачима, да гласоноша тузмијех најести о косовском повоју не може опак обилно говорити, како би о њему говорио сам певач, кад би причао не у туђе, већ у своје име“...

Што се свала од појединих косовских песама били скоро непаучиво једним предметом, то одговара духу саме

Н. РИШНИ.

ОДГОВОР ЗАНОРОНИХ РОЗАРА.

у исто доба, у краћим цртама, и друге важније покушаје за уређење песама о боју из Косова. А на крају прегледа изнети смо и свој скромни предлог за извршење тога посла. —

I

Да прегледамо најпре оне народне песме, у којима су два или више епизодних догађаја косовских везана у једну целину. Код таквих песама и може бити говора о покушајима да се догађај на Косову представи у некој целини.

Кад прегледамо све косовске песме Вукове збирке, налазимо двоје као интересну карактеристику њихову. Прво, што се у њима врло мало говори о главном догађају, т.ј. о самој боју, — оне већином описују споредне,

народне поезије. Врло је ретко случај да народна песма, поред једног догађаја, додирне у исти мах и друге споредне, епизодне догађаје; него се они, ако су већег значаја, опевају засебно, у самосталним песмама. Народне певачу, који има да каже песму по своје памћењу, ради одржавања потребне мере тежко би, а често и немогућно, било да у једној песми, поред развијања једног догађаја, описује у исти мах и неколико других, разних по месту, времену и личности.

Отуда је у народној епској поезији у опште врло мало песама, које имају два или више тематика, т.ј. тематик, у којима би у разним деловима биле опеване разне радње и догађаји, који не стоје ни у каквој блиској вези, ил. у

*) „Косовски јунаци и догађаји и народној епској, од др. Т. Марегића“, издај Југословенског издаваштва у Загребу, књига XCIV, за 1889.

којима би личности једнога дела биле различите од личности у осталим делима.

Поред поменутих Вукових песама, у којима се опева главни догађај, сам бој, имамо још и две Петрановићеве (26 и 32), као и једну на Милковићеве збирке [6]. У свима другим косовским песмама разних збирки оневане су само епизодни догађаји. Ради бољег оријентисања у доцнијем издавању поређаћемо ове епизоде *догађаје* пре и после боја косовског, који су у песмама разних збирки оневане:

Пре косовског боја имамо:

1. *Зидане Раванице* [у Вука 2 песме];
2. *Слаба намебу Јазарових кћери и девојки намебу Вука и Милоша* [у Милковића 1, приморска];
3. *Сам царица Милце* [у Петрановића 1, у Милковића 1];
4. *Бранковић лове Турке на Косово* [у Петран. 1];
5. *Страховић бан* [у Вука 1];
6. *Долазак Муратоа на Косово и његов позив Јазару* [у Вук. комадића 1, у Петрановића у 2 песме];
7. *Узгомене турске војске* [у Вук. ком. 1, у Петрановића 2];
8. *Јазар позива војводе у бој и његова клетва* [у Вука на 2 места, у Петрановића 1];
9. *Испуцане српске војске у Крушевцу* [у Петрановића 1, у Милковића 1];
10. *Полазак Југовића у бој* [у Даничић 1];
11. *Царича Милица моли Јазара да јој остави једног брата од заклете* [у Вука 1, у Петрановића 1, у Милковића 1];
12. *Полазак српске војске на Косово* [у Петран. 1];
13. *Јазар се призивао царство небеском и причекивао војску* [у Вука 1];
14. *Вечера уочи Видова дана* [у Вука 1, у Петрановића 2, у Милковића 1]; и
15. *Милош Обилић убија цара Мурата* [у Петрановића 2, у Милковића 1].

После боја косовског:

1. *Састајах Јазара и Милоша под Муратовим чадором* [у Петран. 2, у Милковића 1];
2. *Побратим Страховића с Косова у Крушевцу* [у Петрановића 2];
3. *Војвода, који доцкан стиже на Косово* [у Вука 1, у Милковића 1, Сабор истине и лаже 1, Дешовице 1, Српски Венци 1];
4. *Косовски девојка* [у Вука 2, у Петран. 1];
5. *Гласови с Косова који стижу Милцину* [у Вука 2, у Петран. 1, у Милковића 1];
6. *Смрт младе Југовића* [у Вука 1, у Јакин-Мартић 1];
7. *Милица изакоди паље Косово* [у Петран. 1, у Милковића 1]; и
8. *Обретенје главе кнеза Јазара* [у Вука 2, у Гриворија Николића 1].

То су сви епизодни догађаји косовски који су познати из досада штампаних песама. —

Међу Вуковим косовским песмама имамо две, које овећају по два различита догађаја.

Прва је: *Цар Јазар и царица Милица* (45).

Она је песма, нема сумње, најлепша од свих косовских песама. Шу је Вук чуо од Тешана *Побратимца* родом из Херцеговине, који је неко време хајдуковао. Тешану

имамо да захваљујемо за велики број јуначких песама, које су од најзанимљивијих у Вуковој збирци.

Цела песма има 204 стиха. У пој су оневане два епизодна догађаја, од којих се један дешава пре а други после косовског боја. У првом делу (118 стихова) царица Милица, уочи поласка војске на Косово, моли кнеза Јазара да јој остави бар „једног брата од заклете“. А у другом делу (86 стихова) гласовише причају о боју: најпре долеу с Косова два крапа гајраца који Милици саопштавају стране гласове о пропаста, а за тим долазе тошко ратници слуга Милутина и прича Милици како су војводе и Јазар изгинули, и како је Вук изаша. Други је део додатан проме, а могао је некада постојати као самостална песма онако, као што је песма *Царица Милица и Владета војвода* (49), која има исту тему.

Друга је: *Пропаст царства српског* (46).

Ова је песма великија за сам главни догађај. Јер је то и једина од Вукових песама у којој се описује како је сам бој текла. На њој ћемо се задржати мало дуже.

Песма има свега 93 стиха. У првом делу (44 стиха) клавје се припрема за борбу, изања за судбину која унапред одукује косовску несрећу. Соко од Јерусалима — Св. Илја — носи заставицу — књигу од Богородице — и доноси је на Косово цару Јазару; књига му сама проговара: да бера коме ће се прилозити царство — небеском или земаљском; и, цар се призивао небеском царству, подиже на Косову прку од свале и скерата, доиша патријарха и владике, те причесто војску.

Тек у другом делу, који почиње стиховима:

Истом изазве паредно војску.

На Косово узарши Турци ...

описује се косовска борба. Ту долазе редом четири српске војводе са својим војскама, бију и надбију многе турске паше, али најпосле све изгину. Први почиње *Јуа Болдан* са синонима, за њим долазе три *Мрњавчевића* (Крпа, Вукашин, бан Угљеша и војвода Гојко), па онда „маче војску *Ерцезе Степана*“, и најпосле *Кнез Јазар*, чија се војска јуначки бије, па би Јазар и савладао Турке да Бранковић не изаша.

Овај други, главни део песме, интересан је двојном: по краткости описа самог боја и по анахронизма у личностима које воде косовску борбу. Ово боја има свега 47 стихова; још кад се одбију стихови, у којима се описује борба *Мрњавчевића* и *Херцеза Степана* који не припадају колу косовских јунака, остаје за Југа и Јазара само 27 стихова. А то је за овај најзанимљивији од свих догађаја што их је народ оневао о Косову, свакојак, право мало. Као војводе, које на Косово доводе војску, имамо само четворицу; међу њима нема најзанимљивијих јунака, који се славе у другим песмама или предањима народним — нема *Обилића*, ни *Страховића бана*, ни *Орловића Пала*, ни *Српе Златоуста*, па ни *Вук Бранковић* не судујеу као самостални војвода. А међу тим, ту је *Вукашин* с браћом, који су изгинули на Марци на путних 18 година пре косовског боја; ту је и *Херцез Степан* који се, по свој прилици, није у време косовског боја ни родио био (његова смрт пада 1466. год.)!

Што су *Мрњавчевићи* и *Херцез Степан* унесени у ову косовску песму, *Мартић* с правом наводи да је то могло бити у доцније доба, кад су се већ били изгубили сви појмови и свага историјска нетага о косовском боју, „што се прве почетка XVI вијека није могло догледати“. Такви случајеви анахронизма у народној поезији нису ретни; у

њој се, нпр., Краљевић Марко на два-три места спомиње у друштву са Сабиславић-Јанком, о Деспотом Ђурђем и Змај-деспотом Вуком; тако и Реља Кривацки наредара у песмама од Душана до Деспота Ђурђа; и т. д.

Међу тим, један од наших књижевника, г. А. Гавриловић¹⁾, нише је не давно своје мишљење о овом анахронизму не као случајном, као о погрешници на печатима непозната, већ као намерној — по плану самог певача, Горчевића о реду, којим поводи у тој песми суделују у борби, вели: „Певач, хотећи казати што о пропасти царства, хвата најопштије црте, иде границом српске земље, помиње најглавније области господара, а зато је главни дом био на Косову под Лазаром, то он, стојећи на Косову, баца одатле летимичан поглед на све, али не дува, ради сразмере, ни оно што је на Косову било“...

Ма да је ово мишљење пријемљиво и духовито, не чини нас то тешко. Кад би народни певач могао имати овакав план, какав му г. Гавриловић приписује, т. ј. да, какав-јуна најопштије црте²⁾ представити целокупно пролазак српских царства, почевши од Маричке битке па до пада Босне и Херцеговине, — онда би, по нашем мишљењу, цела песма морала изгледати са свим другачија; онда Херцег Степан не би падао у борбу нити ре: Лазаре; онда из кола српских господара не би испали ни други самостални владари тахалних српских земаља. Тешко је претпоставити таквог народног певача који зна за хронологију, па иша, с нарочитим планом гради овакав разменити повода и находе погубије, и, предајући се мисли, пева о пропасти царства. Међу тим, певач ове косовске песме прост је певач на народа, чија се мисао не би могла успети до такве пачине. Вук је у предговору четврте књиге поменуто, да је ту песму чуо од Паала Њриба родом из нахије Ужичке, који је најпре био хајдук, а по том моман код Кнеза Милоша.

За нас је песме јасно, да је певанае несуревремених личности у тој песми прост анахронизам, класе се често срета у народним песмама. —

У Вука се находе одломци од неких косовских песама, које он није могао добити у целини, а који су штампани под називом:

Комади од различитих косовских песама [50].

Вук јасно вели, да су то комади различитих песама; па ипак има писаца који мисле да су то одломци једне велике, изгубљене песме, која је у већој опширности причала о косовском догађају. С тога ћемо изредати њихову садржину.

Комади има пет, три кратка а два дужа.

Први је комад кратак и има свега 17 стихова; почиње стихом „*Пар Мурате у Косово иде*...“, а у њему се казује о пошлу Мурату Лазару: да му или пошло „кауче и хараче“, или изађе на мегдан јуначки.

Други је најерални, има само 6 стихова који садрже клетву Лазарову: „*По не дође на бој на Косово*...“

Трећи и четврти подељено су дугачки, имају по 63 стиха. У трећем је описана ош кобна вечера уочи Видова дана, на којој Лазар надрава Милошу Обилићу, „*вејер и неверјер*“.

Четврти комад почиње стиховима: „*Побратиме Косачице! Поле! Јеси ли турску зовио војску*...“ Иако извештава Милоша о грдној сили турској, а Милош га

предиње да Лазару не казује истину, како се ипак не би забринуо и војска пошла на њега.

У петом комаду има 15 стихова; почиње се стихом „*Који око добар јунак брине*...“ па се описује јунаштво Банашића Страхине, Срђе Засоногелца и Бошка Југовића. Ово је одломак песме, која је у већој опширности описивала сам бој. Штага што је немамо у целини.

Стихови у свима овим комадима одликују се својом лепотом, као и чистотом језика. Кад би они били одломци једне песме, а не различитих, онда би то морала бити прво лена и велика песма, која би обухватала и главни догађај и епизоде пре и после њега. За њих Павић похвалио тврди³⁾, да нису одломци различитих песама, „*него су комади од једне велике косовске песме, којој се у фрагментизованости ту од не преостале, сачувао најдир*“. Супротно овом Павићу тврдише, *Новоселић* је уверен⁴⁾ да су то одломци различитих песама, па вели: „*Пошто је да Вук није ништа писао не мислише, и да је особито казивање његово о различитим стварима прво верно*. С тога је г. Павић грдно погрешно, што је мислио да може у такву ствар у Вука повраћати... Зар г. Павић замислила, да Вук није знао разликовати шта је једна, шта су различите песме?“

Вук у предговору четврте књиге вели да је те комаде преписао од свога оца, који је „*као побожан и обављен човек прво мало марио за песме, него само колико је је, готово немотице, упамтио од свога оца Јосима и брата Томе, који су не само мислили песмама знали и радо их певали и казивали, него и песме свеплаћали*“. У својој рецензији пак, Вук код речи Лазарица има оваку белешку: „*Тако зову сљедећи ову велику pjesму од кнеза Лазара и од Косовског боја. Лазарица се почиње: Пар Мурате у Косово иде, Како иде ситку пошлу ише, Па је шале ка Крушевцу граду — А све су остале Косовске pjesме комади од Лазарице*.“ Та три стиха стоје у почетку првога од Вукових комада.

На ову белешку Маретић вели: „*Вук или није ништа чуо у народу pjesме Лазарице, или ако је је чуо или од којега пријатеља добио у пријепису, чинила му се доса, те је није хтео штампати у спом класичном зборнику. Ја мислим, да pjesма Лазарица, коју Вук спомиње, није ни која друга до она велика нама позната Петрановићева pjesма*“.

Иа свега се јасно види, да Вукови „*комади*“ нису одломци једне песме, иза што би то Павић хтео, него различитих, као што и сам Вук, који их је од свога оца чуо, вели у впису њихову. Ни по Вуковом белешки о Лазарици не би се то могло извести. Маретићу пак мишљење, да pjesма Лазарица није никоја друга до Петрановићева (о којој ћемо допунити нарочито говорати), оспорила он на исказу Вукову, који о неким песмама (нпр. о женидби Св. Саве и о женидби Краља Вуканашића) казује да их је слушао, по их није хтео штампати, јер вели: „*За сада још не могу намерити на човека, који би их по реду лијепо могао казати*“. Не ми ипак не мислимо да би Вукова Лазарица требала да буде баш Петрановићева pjesма. —

Сем показаних Вукових песама имамо још једну, у којој су велика два предмета. То је песма:

Вила и оско — у Петрановићу, III, бр. 32.

Она има 286 стихова. За њу Маретић вели да му се чини,

¹⁾ „*Narodne pjesme o boju na Kosovu godine 1283, a Zagreb 1877.*“

²⁾ „*Српске народне песме о боју на Косову*“, критична студија, штампана у Голубиници II за 1878. г.

³⁾ „*Писмоласка пријављивање српске народне поезије*“, у Голубиници за 1899. год.

„да је на најновијег времена, и да је продукт народнога
напогнута кривог перманентатора.“

У првом, већем делу те песме (196 стихова) описана
је косовска борба. То је највећи опис боја што га имамо
у читавим народним песмама. Само је опис непосредан,
тј. не кажује о биљу сам некач у своје име, већ о њему
излаз прича соколу. Песма овио нешто:

Завија соко, тина сени,
У вилима на јеловој грави,
А слуша га на облама вика,
Сазнала га пак је говорила:
„Сви соколо, на јеловој грави!
„Присе туре, сузе ронит“ стани,
„Зар је теби даше до кравама? ...

Иако прича околу о догађају српског на Косову; прича
му редом паку су се поједине војводе и њихове војске бо-
риле с Турцима и гинуле; најпре долази Милош, који је
убио Мурата и који за тим пада наједно с Немаком и Ми-
ланом; за њима пада Пилип Ђокићев и босанска војс-
ка, па Петровићев владика (?) с Црногорцима. Тада цар
Лазар долази у помоћ Вука Бранковића, али Вук са 12
хиљада оклопника побеже за Шару планину и учини не-
веру. За тим удара Муса Арбанаска („То ј' аница Мусића
Отевала“) с јутим Арбанасима (?) и сви изгину; за њима
Бурџа Богдан и Орловић Пале, па Југ Богдан о довит
Југосиба — они највеће ударили:

„Даше се прва паточина,
„А брковица газави“ излеташе, ...

али и они славно палили. За тим долазе са својим по-
смама Ђокићев Стево (с Црногорцима на Косову), Му-
сић Стеван, Срба Златовић и највеће Лазаре. Најпосле
удара сам цар Лазар: око њега суле неколико, с десне
стране слава Ђокић, а с леве Ђокић Страхина, који
чини огромна јунаштва. Али је тако од Бога суђено:

„Ту погibe слави цар Лазар
„На Косову крај воли бувару,
„Гина му је у бувару павула,
„Опоребе се на бувару лице,
„Там стаде на востану сушине ...
„Завукаше ериси кушине
„Јер је Србе пресејало сушине.

У другом делу (95 стихова) излаз на облаца позива
Бранковића Страхину на највеће покова, говорећи му:

„Зар не видиш да баш погинути?
„Да си излаз, па да имаш крава,
„Пак да ти је од чинка месо,
„Не биhero кинијемо месо ...

суђено је, нела, да српско царство пронађе и поручује
му да се врати у Крушевцу, те да брани царцу Милу
и Јашицу, јубу Милошу, који су остале саморане, без
одбрање. Кад то чује Страхина, пролеће сузе, па окрепе
дори кроз Косово. Но он се ника не права узаман: до
Савије је посетио три хиљаде глава; а кад је дошао до
Курије, излаз да су је притискули Турци и да се на њој
ија барјак Ђокић Југосиба, на узакли дорина:

„Дока Страхини“ до барјак дође,
„Вет стотина одошле глава,
„Кад Страхина до барјак дође,
„Посејене доје Арбанаси,
„Пак уграби барјак Југосиба ...

и док је пролеће барјак пролеће Курије, јон је дванаест сто-
тина глава одсекао! Кад је стигао у Крушевцу, сугреште
та Милу и Јашицу, и он им каже што је и како је; али
их теши да се ни боје, јер:

„Ако нам је цар погинуо,
„Никога је Стеван остинуо
„У Гусеји (!) слави краљевина,
„Ми баш паг до вијека краљев,
„Себе и нас од Турана бранит“,
„Јон излаз у Србина војска.“

С тим се стиховима свршује ова Петровићева песма, у
којој има доста лепих места, али има и понављања и аси-
хронизма, као и стихова на којима се види да је њен пе-
вач новијег доба. —

(РАСТАВЛА СЕ)

Прва кита после зиме

забрах је јутрос у малену врту —
Кад је земља свега влагом мирисала;
И смеђу редом мирисе цветиће
Слушах песму сени са реченог жала.

А чашнице беле, ко забуда криво,
Љубичина смерна тамно плаве боје,
И цветони мали перанастог дрена
Веселаху јакм нутно око моје.

Ко љубавника страсти, на усне сам преле
Притисао цветиће и листак зелени, —
Удас'о сам жељно тај ланосни мирис
И нада се омет будила у мени.

Београд, 1901.

Armand d. L.

Ћуба

Из босанског сеоског живота

П. Кочић.

(СРПСТАЛ)

VI.

Благи се окорио, па не љуриша. Да, љуриша,
али врло рјетко: онако кад је сјај вод тора.
Тужни и боли ширци туже за нечим милим и дра-
гим, за нечим изгубљеним.

И Ћуба је дознала, да му је изашла „познана“ за
свадацију. Свај је говорио: узеће га. Кад би она то чула
задрхтала би као у грозница. До сад тако весела, сад се
окорила, па лијепо пропала у личу. Жирне граховце из-
губиле ову принашу топазину. Стара се Ађа црвенила. Од-
браја јој уроке, салијела страну — ништа не понаше. У
оку увек нешто бунчи.

— Само да ми га је јон једном 'намо на била пне-
ћети — мислела је. Ништа ми је ето драг — умрла би' над
би' могла, да неги. Е, Боже, а он то не зна.

То је исто и Благи желио. Гледао је, да се онако на саво с њом мало разговори. Ланце би му било, тако му се чинило.

Праје два три дана одласка дошла Туба у млин. Благи то видео, па савно сарију у оно страшиште испод млина, па се учини онако крај млина, да се паније воде.

Млин се нешто обаталио, па крупино меље. Туба изашла пред млин, не би ли кога од мушкарца видјела, па онази Благог, где није воду па оноу точку више млина. Срце јој задрхта. Зовнула би га, а грло јој се стегло, па проговори не проговори!

— Помоћ! Бог!

— Да Бог добро!

— Зар ти у млину, Туба? — пита је Благи пролазећи покрај млина.

— Да. Па не знам... нешто млин... — не да јој се изговорити.

вели Благи, па оншко испод она погледа у Тубу, а она збори очу.

— Жално би те свог, све село, Па ег' и мени би било дао, да те, не дај Боже, приме, јер, знаш, Грац... Ето, пит' си ми — што 'но онај говорно — род, па помоћан Бог, а нешто си ми драг, ко... ка, ко ређени брат — замуца Туба!

— Нијеси ли ти мени мрсиа. Јако би ми било, јако знаш, тебе и ола и свалог. Нани свијет, адет... па ниш чојку, кад одо па да, у туђи свијет... ниш' бога зна ни позна — замало се Благи.

— Боже мој, 'оће ли те узети? Сви говори: узеше га. Мени нешто, Боже, жао, па дође ми да значем. Знаш, немаш никог свог, па јако ми те свејно, ко... ко, ко ређеног брата, ... мен' се чини, аниш — вели Туба, а благи руми осу јој образе.

— И ти си мени, чини ми се, дража од сестре. Немаш није никог свог на 'вом бијелом свијету. Да умрем,

II. МАШИЋ.

СЛАВОНСКА ГУПЧАРЦИЦА.

— Ма шта?

— Нешто се, промћен, млин обаталио, па не знам направити. Биди ти умно?

— Да видим — вели Благи и уђе у млин, а она остале пред млином.

Нешто је дуго баратило око камења, абуно се, па не зна, шта ради.

— Добро сад меље. Направио сам — вели Благи, излазећи из млина.

— Благи, збоља, кад ћеш у еолдате? — охраби се Туба.

— Ја млин: пр'омјутра.

— Думе ти, је си се преио?

— Па ег'... и нијесам. Што би' се боја?

— 'Нашо знаш, би ли ти било жао, да те приме?

— Паја — отекне Благи — да видим и не би. Немаш митери, немаш никог свог... не би ме нико жално —

не би ми ниб' по свијеће па задушнице западети — вели Благи, а суза му полети. Он махну рукавом, па је заустави.

— Не дај, Боже! Немој слутиати.

— Еће, Грац... — дрна Благи гласом.

— Не ће тебе, ано Бог да, примити — соволи ти Туба, а сама види, како криво говори.

— Ах' од нуд ко иде, вели: узеше те.

— 'Нашо знаш, свијет говори, ко ће си ти... — не да се Туби изговорити што мисли, па тури руку у недра и изади јабуку — зеленику. Па ти ону јабуку, па се немој, знаш 'нако, кларити. Све ће добро бити — ано Бог да — боље нег' што ми мислимо.

— На и теби — вели Благи, па изади из торбача јабуку и пружи јој.

Она је похули, па метну у недра.

— Збогом, Туба!

— Збогом пошбо, Благо! Боже, са срећом!

— Боже, дај! — одирати тужно Благо и одјави овеце на попасе.

Бех је био млиш изамао. Туба покупи брашно у торбицу, па пође кући.

Нешто изнемогла; ноге јој плескају. Иако јој Благог, „Невад га, море бити, не ћу више нишети“, шантала је. Она јој се надуване суза. Она пусти на вољу ојањеном срцу, сузе потекле, а она босо, тихо зашлепује:

Ој, јабуче, моја зеленица,
Уве те лето у подраје нога!
Или те јело, ни те поже жло,
Бех сам те је драгом оставља —
Јесен дође, а мој драги оде.

Она престаје, па удахну.

Од Зеленица тора допирале су сјетни звуци јасне ћурине. Она их је, с чежњом и слатком тугом у срцу, слушава, док пошледе одјеци не замурајуше у густим висовима тамно-зеленог Меденаца.

VII.

Што свијет говори, ка' је било, ка' ће бити. Свак је говорио: улаће га. И узели су га. Кроз три нађеље Благо остави своју постојбину у оде у Грац.

Свак га је жалва а Туба најеште.

— Само нашег Благог, гдјега рано, примивше ове године из нашег села — тужи се Туби Марушка Миљина на перушаку код Мајсторовића. Кад су нашег Миљина примали, није ми било жалва. Да су барем још кога на села узели, било би му, јаднику, знаше, а 'вако сам...

— Боже мој, 'оће ли а' бацити у Грац или ће остати у шћру? — пита Туба.

— Ја млим: у Грац.

Туба се окари, па се замисли.

Марушка и Пана заговорише се, па нешто једна другој дошантава.

— Шта сте се ви, цуре, толико заговориле? Нијесте ли набору? — шали се Лазар Николић, па баци пред Тубу чврсто записан цукурза. На, перушајте!

Туба се траже и узе цукурза. Једна га некако оперуше, баци на хрипу, па чудновито погледа на Лазара.

— Знаш ја, цуре, знам — улаће се Лазар.

— Шта знаш? — утаче се Пана, другарица Тубина.

— Знаш ја, 'вако знаш. Знаш ја све — вели Лазар и дрма главом.

— Не знаш, вада, ништа, јер ништа и нема — опет ће јавошаста Пана.

Она је искрена и одана Тубина другарица. Увијек је с њом готово. Заједно су и одрасле — кућа до куће. Једна другу поучава у вољу, у знању, у сваком женском раду. Кад су на њени, увек су на једном рамену. А што су могле зашлепати, то је на прачу!

И ако је била одвећ говорљива, ипак јој је Туба омијела повјерити своју тајну — тајну, воју је у од прве земље крила: да воли Благог.

Онака, кад је палам светла, стара Анђа оде некуд у комшилук или па ниједе кћерима, а нах дије цастапе, па по цијели богочетни дла разговарај се. Кад би се сите пароговарале, онда би Пана рекла:

— „Аја, Туба, болаи! да мало зашлепамо!“

— Пана драга, не могу, па ет'...

— Ма шта ти је, болаи? Немој се карити. Је ли те жло — јес! ама јопе! немој чинити брес себе. Сад ће те двије године протекти ко 'ладила вода, п'онда, ко си, ти си!

Доће он, болаи! Зар Благо? На моју душу, во да гледам, а он дош, па... Дј, дј ону „Ој јабуче, моја зеленица“. То ти волаи, ја знам.

— Пана рођена, не да ми се, па уби ме — вели Туба, а очи јој пуне суза.

VIII.

Јесен се приближије. Гора се почела жутије. По која сува дјетва паде с гране, као нијеми гласник сумерних јесених дана. На њима је готово све обрађено.

Шамле родиле — преродиле. Свукну пуне капе, а комови већ препрели, па се пјенуше. Траже се котлови, лети се за „дознолу“; снаг ради, а порени „уред“ најбоље.

У селу велика живост. Неко жени брата, а неко сина; неко удаје сестру, а неко опет кћер. И ако је јесен досадно доба године, тежаку је најмилије. Онда он свачег има; доста појести, доста попити. Дон има, да да се што уграби, јер послаје... По гдјепад богме и по која пуна нехотице одалие (Старишца, не мари ништа!) Кнес се почеше по глави, па ће знавично: „На рапорт!“ Е, људи, људи, никад овом свијету... — врти кнес заборито главом.

Пред стару Анђу падају пласки као угњале круше. Чувени су некад били Крагуљи, па се и Тубина љепота рашчула. Тезке просци из десетог села, као овеце на содило — долазе на заглад. Стара се Анђа нашла у чуду, а Туба стрени и дрхће, као жагње од онтра ножа. Крпе се, не ће да плаће.

Јанко Делећ потеглао чак из Змијава. Опремено се, као што се један Делић опремити може. С паром га згоднијег нека озамо око нас. Тежиљ је, истина, имз своју жучу — јавно се отукину — али по мало и тругује. Куцује озамо у јесен доселе полове, па их препродаје. Би-стар је у предузвмљив човјек. На свачег гледа да шару избије.

— Не! изађе, да је видимо. Не ћемо је појести — вели Јанко. Људи само просца, таки је ред. Богенине ли — добро, не богенине — и тако.

— Знаш, брате, Јанко! ама ја дјетета не дам ове јесени није. Млада је, људа, а јопе! ти си чојек агодан. Туј се богме 'оће ово, 'оће оно, а она, ко кутаранка 'ва, нема толико спреме ни дарава — одбаја ја Анђа.

— Крагуљи су, стара, на славу и...

— Е, мој Јанко, баци су некад! — удахну старица.

— Чедаде је јавно, крпиво, првистало — од која је, знаш; то је за моју кућу. А дарава и спрема? — вели Јанко, па шару и одмахну руком. У мојој кући није ће бити гола, ни боса, ни гладна, ни сувотна. Свиета доста, 'ваз Бог! Живнје ко бубрег у доју — што 'во онај каз — па ти сад...

— 'Вала ти, брате, Јанко, по имам коме! Ама дјетета ове године не ће није, а до године, како буде суђено.

А Никола, отац Лазарев, разлетео се, па не зна шта ради. Хоће да жени сина, па се мрже јавале. Лазар не ће, него Тубу. Чуо је то Никола од 'оне'.

— Ми смо, мој чојче, обнемога! знаи — што 'во има рјеч — на пошледе гране. Ред је да га женимо. Ама он не ће, већ Тубу Анђину, а она аотела, ко да је прјестолникова 'ва. Ето, долазно па заглад Јанко Делић — 'ваки чојек! а она долазе крестина подласта губине, ко ципаљски буфан, па волаи: „Ја не дам ове јесени није дјетета!“ Види ти сад тог посла! На моју душу, ја не знам шта ћемо... Дајете је дјетета... Ти знаш Лазара — вајка се Петра Никола.

Никола се забринуо. Шапе онако испред себе вене, да „маме“ Тубу за Лазара. Њо, дошао Каласура (песи је лону и Летликум), па се распричала:

— Моја Аиџо — моја, немој ти бити блентава! (По-
дај ти дјетете у Мајсторовиће. На моју душу, оетро, нећ
се најати. Ти знаш, 'нако Богу, Мајсторовиће. Они држе
мене и моје воде на длану. Јузи су аглони — своја
земља, а још' блану вода, блану дрво, блану млин! Није
тако постој! Ја млим тако, а ти сад гледај. Отвори очи!
Нијесам ти — не дај, Боже — душман'.

— Знаш, моја друго, ама дјетету по ните срце ове
јесени није. Ја јој ведам: „Ето, 'рако, изабери, бје ти срце
ните. Ја те не Ђерам“. Она има' стапе плавати. Пштам
је, а она крти. Само вели: „Наје драга, не ните ми није
срце“. К, па шта би' ја сад, оетримим те? Ето, нажи ми,
дџ! — јала се стара Аиџа.

— Немој ти, знаш, тако. Дјетете је, ни море бити...
Ето, кад су ме водили, ја плачем. Јако ми оставити вес,
а полемати бончу, а посије... Ја ти кажем — што би'
ти и говорила? Јузи су аглони, једна по једна. 'Нако
куће у десет сала мина. Доста ермије, а богме и житни
су. Нипо још не памти, да су и оку жата кулани. Своја
земља, сестро! Мало је давас такје! Блану вода, блану
дрво, блану млин! Сама ти знаш, што би' ти казвала? А
јорен' и блану је. Што би је давала пре'о бијела свијета?
Мореш јој доћи, што 'но ријеч, сваки дан на натење...
Гледај, сестро, отвори очи! Нијесам ти душман — ни теби
ни твој дјетету. Не говорим — не дај, Боже — на кање
здобе, већ 'нако знаш... Блану вода, блану дрво, блану
млин, а Мајсторовић паш мене и моје воде на длану!
Тако је, оетро, па ти сад... — растолкала се „благотла-
гољана“ Каласура.

Туба се крије и бјежи, док види да не иде пући.
Одмах јадница помисли: иду на заглад или проишчу.

Већ је прошла година, од како су Калог примили.
Често пута погледа у ону јабуку, што јој је понављано
пут вод млина дво. Почела је већ давно лопути. Она је
тужно погледа, а очи јој се надуниле суш, 'нека, нов'
вене, не' увек — само нека се он жив врати, али Гроц'
помисли она, а сузе јој облију бијеле образе.

IX.

Бие прећ Аранђелов-дан, кнез сашпо на „уред“. На
„уреду“ је примио „исоване“ и друге „занимачне“ старце.
Осим тога гледали су му два „змотуљака“ у прио замијена
и „арку кингу.“

— Боже мој, шта ли му је ово? — чудн се кнез.

Прочита адресу: „Господину Вукану Радлићу, кнезу
села М.....“

— Зар ја господин? О, о, о! — не може кнез, да се
покуди, па ће оет: „Господину Вукану Радлићу, кнезу села
М., задла пошта Б.“ Ја наредне царевине, Боже мој! Сва-
ког ли зна одати час? Прво каже Давид: „Кнез је кнез“.
Није лако бити кнез! Треба се „ламо уз'зати са судом,
а држати се палитраш, па ти се нама' вјерује и одaje час'.
Олет чита и осмјехује се: Ја наредне царевине, мој ми-
лосни Богу! Сваког ли зна поштомат!

Паће на „уредовне“ дворане? некако поносито. Ди-
тао главо као неслап овал, а укучио се, па никог не гледа.
Уаго оне „змотуљаке“ на носу у рукама.

Сезајти, што су били на „уреду“, стрчање се ради-
лашко око њега.

— Шта је то, кнеже? — антају ти неки.

Он се направно нажи, па ће од неко доба мало за-
тегнуто:

— Ништа! Чекајте, док отворим кингу! Што сте на-
валили ко мрва!

Он отвори писмо, па стаде читати у себи. По гдје-
кад се избраних сиромаш, па поче и на глас српнати. Му-
чио се дуго и кад је све разумио, онда се напаше, па поче:

— Царство јавла „азо“, да је десет... десет...

— Шта? узакута десетина зар? — претраже га неки.

— Шутти, мрва! — продора се кнез, па настави.

„Азо“, царство јавла, да је десетог прошлог...

— Шта ти му је оно „десетог прошлог“? — дочека
оет неки.

— Шутти, љукулајане бош'и, бленто, много! — доре
се кнез, а побавједио, као крпа, у лицу.

— Немој ти, кнеже, знаш, наза мном трти ронве,
јер сам ја и венто био. И моја се слудна под суда. Знаш
ја наизгране!

— Чес' теби и поштење — урже се кнез. Ама немој
брате, знаш 'нако... Од царства, па шта му је, да му је
— добро му је!

— Читај, кнеже, читај! — чује се неки. А ти, Јо-
винша, шутти?

— „Азо“, царство јавла, да је десетог прошлог ме-
сеца уиџу у Грач инпантераст (Ја сам био враџер) Кла-
гоје Гитарш. У његовом поштомат сандуку нађен је један
народни инструменат, љурника и једна јабука. Пошљедна
вола поменутог инпантераста, да се љурника уручи Ми-
лићу Земљовићу, а јабука да се преда Туби Кругањеној,
Мали се господин кнез, да оно тачно изврши — заврши
кнез и нагласи особито ријеч, „мали се господин кнез“
а сезајце се чудновато изгледаше.

— Еј, јавла му најка! Бог да га прости и помиљује!
— оте се једном удах на гомиле.

— Ја наредне царевине, Боже мој! — чудн се Јо-
винша. За свашта ли води бругу... Код не иде све ко на
тегнуто! Нема код не тамо-амо, већ шта је коме одре-
ђено — одређено! Боже не не покварај, да оде ни 'пај сви-
јет, напало би га!

— Само да се узине десетина, трећина и, рек'емо
кврти, ове глобе — инпад бољег цара! — вели Шурдан.

— А шта му је то, кнеже, завијено у то црно хаге?
— нита Јовинша.

— Зар не чуште шта царство јавла? Оно је дугачко
љурника, а ово округло јабука.

— Ја, мој навали Богу! Види, види, који су мурови
и штрамилети! — не може Јовинша да се покуди. Колико
ли је муке и трошка виџела царевина, док је то послала
амо на толнике дјав! Па вели чојек: ниго што!

Дов си вратио се „уреду“, кнез је одмах предао Ми-
лићу љурнику, па понао онако узгред да и Туби уручи
јабуку.

Стара Аиџа извадила мисвачу из напре, па отреса
с не луг, а Тубу узела киничак, па туца лешинке, док
кнез трпаши па прата.

— ... бар вече!

— Дџ Бог добро! — усталоше обавије, поклонили се
и примисе Богу.

Туба узе столца, пребаци преко њега понавјицу, па
подметну под шпеа.

— Сједи, раде — вели старича. Која добра?

— Вада ти! Немам над; имам још нешто „посла“ воје
доље вод Ђокана — вели кнез и извади јабуку из преметача.

На, Туба! умро Благи, па то је, виши, пошвадња вола.
Дасу тоба! — рече кнез на на врата.

Јадна Туба поблиједи, као мртац, али се уздржа. Унишени и ничим непоменути дјевички стид спасе је, да се не изда. Кад кнез изаше, она бризну у плач и објеси се старој Аџи у врат.

Кроз тужно, испрекидано жедање чуле су се ријечи:
„Наро дри-ата ђме-ме-те нас Грв-а-ад.“!

Беч 1900.

Тугованке

Журно се погоне дана, носећи спомен о људима.
А остављајући само таштину, неправду, злобу...
Живот се латини згара у јадина, несрећним
грудма

Ко жонкал на пустој гробу

И жонкал трепери, дршће, Около соуд је тама:
У место млађаних споја што живот на живот маме,
Виђући у небо куле сјајнога, дивнога храна —
Дожу се рујине саме.

Пламичак све више дршће и груди све мање греје...
Све гушћа освја тама, све брже пролећу члси.
И оркан помањно вије и прели пепео веје:
Живот се тухано таси.

Вел. Ј. Раки.

ЦРТИЦЕ ИЗ КУЛТУРНОГ РАДА У СЛОВЕНАЦИ

II

Пројекти за споменик Фране Прешерног

Новембра 20. (3. децембра) г. 1900, извршило се сто година, од како се родно у сину Врба у Горњој Крањској најзнаменитији песник словенски Франа Прешерног. Умро је у Крању, у истој варошници, 27. јан. (8. феб.) 1849. г. као адвокат. Његове су песме популарне ирине и алма почине уметничка поезија у Словенаца. Многе од његових песама преведени су на немачки, чешки, руски језик у посебним књигама; војводе песме на тајландски, шведски, српско-хрватски језици. Прешерног једини је песник словеначки познат у светској литератури. У прославу стогодишнице његова рођења издава је немачки (!) љубљанског књижевара Вамберг и Крајн-мајер двост-књиге његових песама са лепим илустрацијом сликара Карленица, 500 егземплара по 10 круна било је раздјелљиво за неколико дана. За тим је исти књижевник приредио мало по једино издање, само што није у којем

везу, па цену од 10 круна, па је тако Немци са издањем словенских књига дошах новаца зарадио.

Да би се прославила стогодишница достојно великога песника, састао се одбор који купи прилоге за подижање споменика песнику у белој Љубљани. Доседе се сакупило око 24000 круна, која сума није ни половина потребнога новца. Израда споменика морала се данас одгодити до онога времена, кад буде дошло парја за помирење тропина. Зато је и било славе стогодишнице доста скромно, тим више, што су се прилици баш у оно доба избори за издржавно веће, пак су се стране клерикална и либерална печуленост и непуњеном срдитошћу тукле. Наравски, да се ти бојеви осећају и у пословима савним културнога замашаја. У суботу 18. новембра (1. дец.) била је баквала, а затим комаре у Народној Дому са обилатном понавком и говорима, а клерикали скромно су славили са мало одушевљеном либералнога песника у сави Католичком Дому. У недељу 19. нов. (2. дец.) била је у 11. сати пре подне

иоф. СТ. ТОДОРОВИЋ.

КАР
ПРИЛОЖА СЕ

свечана академија са пенањем неких одобраних комада и предавањем професора Лепца, а после подне и у вече истога дана било су у позорницу свечане представе са декламацијом и живим сликама, којима бијаху предмет неке песме Прешернове.

Том приликом изишао је 12. број „Љубљанскога Звона“ као „Прешерног албум“ са шестим бројем песама, цртица, приповетка и чланица, којима је предмет значај Прешернов у књижевности словеначкој, његови одношаји са тадашњим књижевницима илоским итд. Осим тога објављено је прое. Изашлих расправу: „Прешери и Словенство“, у којој је научно доказано, да Прешерно није био ни мученик, ни претакан народни, ни спаситељ његов, него се то све до данас понављало, него да је био једино књижевник, божанствено надахнути песник — а ништаш бодитељ и спаситељ народни. Наравски, да су овај дан и остале безотрајачке и политичке новине примереним начином славиле

песника, а такође и листови словенске браће на југу и на северу пропратили су братским речима славу словеначког народа.

Да се подигнуће споменика правде крају, расписао је поменути одбор конкурс за модел Прешерновог споменику. Побиту се одазвали шесторица словеначких вајара.

Пети Зајец послао је два модела. Први приказује три сасвим једнаковане подстилку песника, одевена у тежку хаљину. У десној му је руци перо а у левој, која виси уа бедру, латворена књига. Песник стоји нешто укочено. На највишем степену постаментa седи муза одевена у селачко одело и један го гешаје. Муза је наслонена на венац што се овај око основе споменикове. Муза у селачком оделу ни мало ни пристаје уа Прешерну који је био песник јевропском културом онога доба задовојен, а нимало није осећао као севаци, нежљиви његови.

Други модел тога вајара има постамент састављен из природних пењина; јав њему песник тако стоји да се

премаљен у сразмери с осталим деловима споменика, а особито са музом која му пружа говор-венац. Са невољним исправљенима био би тај нацрт предан да се наведе.

Четврти нацрт, *Жидоре*, приказује песника, како седи на доста узком и дубоком постаменту, чије су ступале без рељефа. Лице песника прво је лев, баш идеалан. Једна селачка девојка испузила је иза песниковом главом десницу са пером. Ни овде ни одговара селачки одевена муза карактеру Прешернове поезије. Она жена испузила је наглас једну ногу, што није ни мало лепо. Поред овога бих приговорио и висту, да су на овом пројекту особе песника у истој висини наместене једна иза друге, на месту да су једна уа друго. Оцењ. Суд додело је овому нацрту почасну диплому.

Пети нацрт Антона Битенжика, вајара у Горици, има оцртао податак са рељефима. Лице песниково није добро погођено али *ensemble* овога нацрта заслужује признање, што му је Суд и доделио.

Шести нацрт израдио је *Алојзије Пролар*. На одесченој пирамиди стоји песник са пером у десној руци, а лева с књигом угра с се о бок. Песник ли прво је елегантан. Крај постаментa две су у вода голе жене. Једна пружа песнику ликову грану. Ова је личност и одише театрална. Друга жена седи на десној страни пирамиде а међу обема наместени су лара, књиге и други песнички симболи. Овому нацрту досуђена је друга награда.

Последњи је нацрт *Франа Берншара*. Овај генијално замислио пројекат приказује песника који седи на разломљеној чапљу уреду узбурихавих вода. Спреда на десно од постаментa је лина, а у левину гладу жена (муза) са књигом у руци. Иза оне жене седи десно једна девојка са дететом, а лево један момак са девојком. На страњној страни постаментa ошета су наместени још и друге групе. Сви ови ликови и групе узети су на Прешернових песма. Он сам приказан је у лику несрећног мршара (види његову песму *Мршар*), а други књижи и групе представљају песме: *Незаконита мати*, *Стрипала*, *Лина сеја*, *Чртомир* и *Богмила* из „Крета на Савици“. Штога што је песник представљен седећим, на је зато оштак за широк постамент. Било би боље да стоји у чапљу. Свакако је овај нацрт најоригиналнији и најпојетичнији, али је Суд усвојио *визларско* раснодрожене словеначке публике која би тешко умела схватити како треба овај споменик.

Даво би Бог, да се скоро одиштовори пројекат Зајецев, чему дакико не треба ништа друго, него новца, новца и новца.

Аубала.

проф. Рајко Петрушек.

иза њега основа подиже све до главе песникове. На овом највишем делу постаментa удвине се певачка вила доњим делом свога тела све до бокова. Коса јој вихори у ветру. Десницом хвата се пењине, а левом руком драк изнад песника захтигу звезду. Поред ње лиже се лина у вис. Са десне и лево стране постаментa наместена су два рељефа на песникову вна *Крета на Савици*. На овом споменику песник баш није агодно наместен, а вила изнад песника са распуштеном косом у ветру одише је широва. Саи споменик нише је сликарски, него ли архитектонски шведен. Ипак је Оцњалачки Суд овому нацрту досудио прау награду и препоруку одбору, да уа њега неоплатне промене даде извршити овај пројекат.

Трећи је нацрт *Нана Гешика*. Врао је лев постамент на и рељеф на њему. Приговарало се овому нацрту, да је одише конвенционалан. Ми овај приговор напосито не поглађујемо. Напротив, истина је, да је кин песников

Скерлетно Слово

— РОМАН —

НАТХАНИЈЕЛ ХАРВЕНО
NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕКЛО

Владислав Савић

(НАСТАВАН)

IV.

ОСТАНАК

Онто се поврати у тамницу, Јестира Прина беше толико раздирљива да су морали плазит на њу, да не би дошла главе сама себи, али да не би осакатила дете у буџицу. Пред вече, онто не поможеше сви заборави и све претече, тамничару Бракет, помисли да би било добро показати лекара. Он га описа као човека који зна сву хришћанску лекарску вештину, а који је исто тако вешт свему ономе што дивљаци нижу о лековитом травама и корењу који расте у шумама. И докато је било потребно зајети лекара, колико саме Јестире ради, толико више ради детета које, примајући храну на мајчиных грудима, изгављало да је с њоме примило у себе сав немир, сав страх и очајање који владаху мајчиним духом. Оно се унајави у грчевитим мукима и беше слика, у свом малом облику, оне моралне агоније коју је Јестира Прина поднела тога дана.

За тамничареним столма, у тамно оделењу појави се личност чудна изгледа чије је присуство у гомили тако врло привукло Јестирину пажњу. Њему докоше стан у тамници не због сумње да је учинио какво зло дело, већ што је то био најлакши начин распологања њмме, док се старешине не буду огласиле са најдешнијим поздравом о његовој откупу. Рекосе да се зове Роберт Чиллингворт. Пошто га уведе у собу, тамничар застане за часак, затудив се мирношћу коју произведе његов долазак; Јестира Прина постоје нема и мирна као сирт, док се дете и даље дераше.

„Молим те, пријатељу, остави ме на само са мојом бодесницом“, рече лекар. „Ослоните се на мене, добри тамничару, кућа ће вам се брзо умироти. Видим вам да ће Јестира Прина бити послушница него доседа.“

„Ако вања учиниш то учини, бићете нештак у мојим очима, довета! Ова дова била је као бесна; и умало што нисам узео бич да изгоним Сазнија из ње.“

Страдац уђе мирно као што је то особина људи његова зајета. Његово понашање не измени се ни онда кад се тамничар понуче и остави га на само са женом чију пажњу привуче тако силно још док је био у гомили, што је био знак њихових тешких односа. Прво се побрину за дете, чији плач, док се виђаше у болници на саменој постели, долазилаше преку потребу да му се одмах помогне. Он га прегледа пажљиво, тада отвори неку кожни посу коју извуче испод одеће. У њој бежу лекови, од којих узне један и помеша га у чашу воде.

„Моје старо знање ахилеје“ рече: „и боравиш више од године међу дивљацима који одлично познају девиност бивања, напљивају су ме болан лекаром него што је многи који има лекарску диплому. Приђи, жено! дете је вање — а не моје — у мене веће распологање на лице ни главо оца своје. Подај му дакле сама овај напљив.“

Јестира одби попућени лек, гледајући у његово лице погледом пуних жеља.

„Мислиш ли да се светлих на пешинишме детету?“ прошишта. —

„Јула жено!“ одговори лекар пола хладно пола благо: „Шта би ми то помогло да накудам том јадном грешном детету? Лек је намењен добру, и кад би оно било моје дете — да, моје властитог, наше дете! — не бих му могао дати ништа боље.“

Како он и даље оклеваше, не могући себи дати рачуна ни о чему, он узне дете на руку, и сам му даде напљив. Дејство се убрзо показа и искупи лекарско обећање. Плач се полагано губиаше, грчевито једнаке престајаше постепено; и за неколико тренутака, као што то бива код деце кад се ослободе болних, заспа мирним, дубоким сном. Лекар, који је имао права на то име, обрати се сада мајтери. Мирно и с напрегнутим поклоном опипа јој било, агледа јој се у очи, — погледам од кога јој се срце отеже, јер негда тако пријатељски, тај поглед сад беше хладан и стран; и најзад надокнао својим неспитивањем, поше да спрема други напљив.

„Извор Лете није ми познат“ примети: „Јако сам научио многе тајне у дивљаци и ово је једна од њих — један лек који ми показа један Индијанац нао награду за неке поуге од мене, које су још од Парацелзуса познате. Пиј то! Он ти не може повратити мирну савест, ја ти је не могу дати; али ће умироти и утолити твоју страст, као уде бачено на вале бурнога мора.“

Он принео кљу Јестире коју је прими, гледајући га мирно и обзирало у лице, не биш са страхом, али са пуно жеље и сумње о његовим намерама. Она погледа такође на своје заснало дете.

„Надла са се смрти“ рече: „Језела сам да дође — можда бих се Богу да ми је пошла, кад би могао приличила жени као што сам ја. Па плач, ако је смрт у овој кући, десим ти да се размислиш пре него што је испиш. Гле, она је на мојим уснама.“

„Пиј само“ одговори истим хладним начином. „Зар ме тако мало познајеш, Јестира Прино? Јесу ли моји смрови обично тако нештавни? Ваи и да жудам за осветом, зар не треба да те оставим у животу — да те лечим и браним од свих ала живота — да би та ватрена срамота и даље сидела на твојим грудима?“ При то стави пажњивост на скерлетно слово које, као да је од уснишних жеља, напљиве Јестирину несаро. Он примети њених неспитивост поврети и насмеја се. „Живи дакле и подноси своју судбу, на очи целог света, — на очи онога кога си мужем знала — на очи онога детета! А да би могла живети, узми овај напљив.“

Без свиког даље одлагања, Јестира покани куну и, на један покрет овога човека, седе на постелу поред детета; док он привуче једину столицу која беше у њејина, и седе поред ње. Она дрхташе при томе, јер осећаше — пошто је учинио све што му човечански обираи, или уверење или, ако хоћете, превелике стрепитост налаште да чини ради ублажавања телесних мука — да ће се сад обратити њој као човек кога је најближије и без лека узурдла.

„Ја те не питам, Јестира, ни како, ни ништо си знала у кулугу, али баш река: како си се пошла на ову унишничу срама где сам те затекао? Урок нам је у пола поштит. Моја худост и твоја слабост. Ја — човек сав завет мислима — можда великих библиотечка — човек нећ отуцно, који је до своје најбоље године да уоти глад

постојао снага за сазнањем — шта сам хтео ја са младешку и лепотом као што је твоја? Рукама од рођења, како сам могао парати самосебе да духовни дарови могу нападати телесну грађу у очима младе девојке? Људи ме зову мудрим. Кад би мудраци икада били мудри да себе саме, ја бих све ово могло предвидети. Могао бих знати да ћеш ми ти, када дођеш из дивне и мрчане ноћне међу хришћанске пасошине, бити први предмет који ће ми пред очима падају, ти Јестира Прина, узвишена, као етатна ерама, пред народом. Да, од овога тренутка када смо најбоље свихни или црквене степене као муш и жена, ја сам могао угледати пиклени сјај тога есперантног слоја како сија на крају нашег пута!¹⁶

„Знаш“ — рече Јестира — јер ма колико да је била утрочена, није могла мирно поднети овај последњи убој кроз лик свога ерама. — „Знаш да сам била испрена спрема тебе. Нисам те воледа, нисам те парала.“

„Тако је“, одговори он: „крива је моја лудост! какао сам већ. Али дотле ми је живот био прваан. Свет је био тако хладан! У моме срцу било је места за много, али онет око мене беше све путо и сапалачки, на моме огништу не пударише весела патра. Јудео сам да видим ошћу на њему, — мислио сам да није и сунине само сав, и ако сам био рукама, и ако сам био стар и мрчан, да ће и мене пасти удео оне среће која је поседјива широм целог света. И тако, Јестира, ја те пригласи на своје срце, на најбољем месту свих ти гледао, покушах да те загрејем огњем који си сама у моме срцу запалила!“

„Ја сам те силно увредила“ пронашта Јестира,

„Обоје смо увредили једно друго“ одговори он. „Ја сам први екранио, кад сам ведео твоју бујну младост за своју дилку и непосредну рушеницу. С тога, као човек који није направио размишљање и екваловирање, не изјуми за осветом, не мислим о твојој алу. Ти си ми вајан достојно вратила. Али, Јестира, јоште живи човек који нас је обоје увредио! Ко је тај?“

„Не питај ме!“ одговори Јестира гледајући мирно у његово лице. „То нећеш никад дознати!“

„Никад валити“ додале од мрчаном осмехом као човек који се узда у моћ свога разума. „Никад не дознати! Знаш, Јестира, мало је ствари — било у спољашњем свету, било у дубини новонајдених мисли — мало је ствари које су тајна за човека који се овом душом ода да разишри ту лагнетку. Можеш сакрити своју тајну од гомаля која се дери; можеш је сакрити такође од евинетивна и стареина, али и данас, кад су покушали да нипунају име из твога срца и да ти доладу другара на губилштину; али, што се мене тиче, мене гони на истраживање другачије осећај. Тражићу тога човека, као што сам тражио истину у кингама, као што сам тражио алто у алхемји. Има један осећај који ће ми га издати. Видећу га како дрхће. И сам ћу се стрети изненадно и неочекивано. Пре или после ја га морам наћи.“

Његове очи беху при тој тако силно уирте у њу да Јестира склопи руке на срце као у отраху да од један пут не прочита тајну у њему.

„Нећеш да му кажеш имена? На њих ћу га сазнати!“ настава с погледом уверења, као да је судба на његовој страни. „Он нема ерамно слово на грудима као ти, али ћу га ја прочитати на његовој срцу. Не бој се за њега! Немој мислити да ћу се ја плавити у старој Небесној Прауде, или да ћу га предати алуудским законима. Ве мој уображавају да ћу ма шта покушати против његова живота; не, ни противу његове снаге, али је, као што мислим, чо-

чек који ужива добар глас. Нека живи! Нека се сазнаје у спољашњи сјај, ако може! На онет ће бити мој!“

„Твоја су дела као дела милосрђа“ — рече Јестира, уплашена и лабелекнута; — „али ми ти сам дајеш значење уласа!“

„Још ћу ти рећи нешто, теби која си ми била жена“, настава пачуар. „Ти си сазнала тајну свога алузавина. Тако исто отуђи и мој! У овој земљи нико ме не познаје. Немој се усулти да кажеш ни једној алудој души да сам ти био муж! Овде на овој граници света, пошњићу свој чадор; јер, свугде сам туђин и немам ничег заједничког са алудома, само овде има једна жена, човек и дете са којима ме спајају чирете вине. Све једно је да ли су то мене алубини или мржане; да ли су добре или аде! Ти и онај, Јестира Прино, који ете. Кућа ми је тамо где си ти и он. Али не могу издати!“

„Зашто желиш то?“ упита Јестира, стрепећи ни сама незнајући дашто од те тајне обавезе. „Зашто се сам не прокажем и јавно не изобичим?“

„Може бити“, одговори он: „што не желим да под-посмисам срамоту која пада на мужа неверне жене. А можда има и других узрока. Доста то, да желим живети и умрети непознат. Нека, дакле, твој муж буде мртвац за свет који већ ништа чути о њему. Немој ме позвати на реију ни знаком, ни погледом! Нарочито не издај тајну човеку, ти већ знаш коме. Превариш ли ме, чувај се! Његова слава, његов пошодај, његов живот биће у којим рукама. Пази даске!“

„Чуваћу твоју тајну, као што сам његову“, одговори Јестира.

„Закуни се!“ додале он.

И она се закле.

„А сад, Госпођо Прино“, рече стари Рочер Чизингорт као што меко га даде пати осталам те смју: „сму са дететом и еспертиним словом! Како ти нагледа то слово, Јестира? Да ли ти пазна налаже да га и у ону имаш на себи. Зар се не бојиш мди и страњних онова?“

„Зашто се смејеш тако на мене?“ упита Јестира унемирена изразом његових очију. „Је си ли ти као онај Прино Човек што станује у шуми око нас? Јеси ли ме уловљено у мрежу у којој душе пропадају?“

„Не, твоја душа не!“ одговори са новим осмехом: „Не, није твоја!“

(НАСТАВЉЕ СЕ.)

Петроград.

Моје писмо, под написом *Из Петрограда* а са потписом *Мала Рес*, штампано у 10. броју (1900. г.) Вашиг цензурног журнала, налазило је читав низ неспоразума. У том писму, између осталог, говори се и о оној угосподинској омалдици која долази сваке године у наше школе, где узима руке студената. Моје, истина, опште али еспертине оправдање напомене о рођеним те омалдици штампале су разна пребиљаша од младих предстаника еспертине колоније у Петрограду: ствар није пропала, као што је међу алуама била, без икиситације и интрига. Окривљују ме као да сам изневерио своја догматична уверења и своје идеале, или одређених рећи, окривљују ме да сам се одрекао алубина према еспертином народу. Да бих избегло аде неспоразуми особам дилност да се једном за увек јасно и одређено изјасним.

Као човек са потпуно одређеним уверењима, не бојим се што ћу та своја уверења изнети и пред још младе и

наставља српске омладине на Петроградске Српске колонije. —

Моја научна спрема и честа путовања по српском народу у Краљевини Србији, у Угарској, у Босни и Херцеговини, у Далмацији и Црној Гори (1896, 98, 99, и 1900. године) а поред овога и доста блиско познајство са разним слојевима српског друштва — дају ми права да пред руско друштво излагам као компаратор српско-словенско-српске идеје, као бранилац поглавних Срба у Босни и Херцеговини, као нападалац света рђавог и штетног по српски народ. Тако сам и радио. Доказујем моје изјаве у „Петербургским Вјестимама“, у „Руском Труду“.

Чланак о Казањској „двојданици“ у Босни и Херцеговини маријано је преводила немачко-јеврејска штампа у Пешти и Бечу, пакизама их је и у Казањ читао и, као што ми је добро познато из несумњивих извора, није се само једном осећао њихов утицај у окупираним српским земљама.

Ово не говорим из идеје да се уопште оросом даване славе, не говорим из поште млађише сугуте, већ говорим то неким показатељем, да сам у својим чланцима износио факта у која нико није сумњао, јер сам увек био тачно обавештен о српским стварима.

Моје личне симпатије према српском народу, према працим Србима, добро су познате онима који су са мном деловали.

Ускрмо пред својом многобројном аудиторijом руских млађиша и девојка, излагам о поштовама и журнализма са јам увек био бранилац и искрени пријатељ јужних Словена а нарочито Срба, али никада на својих личних рачуна већ једино из идеје да и ја приложим своју лепоту у заједничку хранионицу руског и словенског узајамног познавања. Нисам мислио, као што ми сада не мислим, да тиме првим кажемо херојско дело које треба награђивати и у садашњем и у будућем свету — не! — ја сам увек добро знао да таквим радом не изазивам из реда оних радника који нису не нису ни под нас ни код нас.

Али поред свега тога, ја никада нисам одбрао или затварао очију ни пред рђавим странама српског живота и српског друштва; нисам нисам тапка лаг криво ни од Срба ни од Руса, а најмање сам се одушевљавало омладином која нам долази са Балкана, на Србије и Бугарске.

1897. г. у својој студији „Србија и Срби“ („Жизни“ бр. 31.—33.) написав сам између осталог: „Србија је слава и слава своје историје и у Русију. Из руских универзитета изишло је неколико знаменитих радника и научара српских. У последње време приметно се увећала број српске школе омладино у Русију... Али, ипак, не можемо се похвалити да у Русију долазе најбоље снаге. Још мало на би се на њих могла применити малоруска пословница: „На ти, врађај само, што ми није мило!“ Ако ћемо искрено, тешко је рећи, по је тому једини крив: да лаг Срба који шаљу своју децу за руске стипендијисте, али Руси који их примају...“

Године 1899., у чланку „Да ли је потребна Оштељско-словенска Матица“ (СПЕТЕР. Вјест, бр. 13.) поново сам писао: „Сваке године долазе нам из Србије и Бугарске млађиша и девојке да се шкољују као руски стипендијисти... али нам, са ретким изузетцима, не долазе најбоље снаге, као што би то требало очекивати, већ само на против... Пробави у Русији по 6—7 година, прилажу се у отаџбину не посећујем са њим научних знања на чак ни знања руског језика... Најбоље њихове снаге испитувају се на Западу, у Француској и Немачкој, те се доцније врате као најпаметнији радници у Словенској Југу, као одлични представници западњачке науке, и не подривају њених ауторитета као руски наставници...“

Ништа више не написав ни крајем 1900. год. („Нова Писка“, бр. 10), већ оно што што и пређе.

И тако, за четири године (јер сам сваког лета одлазио у Србију и познавао се све боље са српским друштвом) ја нисам, при својој најискренијој жељи, могао променити своја уверења о српској омладини у Русији. Моје уверење, да Срби уопште заслужују руску пажњу и руске симпатије, расло је по години у години, али је у исти мах расло и уверење да у Русију не одлазе ни приближно најбоље српске снаге.

Као год што дубокојна мата не одуна равнодушно када год напада њену дубоку децу, — и мени је било увек тешко слушати, кад је руска публика, према неугледним егземпларима Петроградских Срба, долазила до уверења о снази Србима. Хотели поштити или бар ослабити предност таквих лажних критерија, ја сам оштро, али искрено и поштено, са дубоким уверењем оцењивао а и даље ја оцењивао такве „егземпларе“.

Све Србе, који долазе у Русију, делим у три групе. У првој су групи скоро просјаци, који не траже рада ни у својим заједници ни где у свету; они мисле да су Руси бузале, те у Русију долазе само да то да заједнице своје прсте у кесе и прихватају ауди у разних друштвима. Такви ауди срмате име Србим, јер му дају погрдно и скоро презриво значење.

У другој је групи омладина ни тога ни хладна. То су типови које ће архангел, по Анопајинску, заваљати у дан Страшнога Суда. Они долазе у Русију, не знајући ни како ни зашто, и добијају стипендије или сасвим случајно или захваљујући протекцијама господe Комарова и Ко — оних неприхватају (или боље самохвално) представника словенске идеје. Тешко је доиста да такви штаћеници знају одговорити на питање: за што су у Русију? Каже им се само „дошли сте да учите“, — и они учу једну годину, две, три, седам, осам, учу... како ће се картати, како ће распознавати кокоје боје од горих, како је по раним ресторанима и кафантанима и, на посету, како ће се узајамно оговарати! Наука је за њих измишља. Руска наљивеност, друштво и живот промену мимо њих не додирујући их „ни крајичком ризе своје“. Они капи се израђују они крајини синови у своју мајку отаџбину... У првом, чак и ошланим поштован, изазивају чудновате утиске — елине онима када човек загреје патртуру, горку јабукну, на отаџбину е ушником: неју, не паз! — А таквих је — много...

Обична је појава, да непријатности брже падају у очи и остављају дубав траг у сећању. На и руско друштво, гледајући такве представнике, пролази њим поред узастака, те према оним чудљивцима суди уопште о Србима, заборавајући и пренимајући трећу малу групу српских студената. У овој су групи млађиша засновани снагом поштовања: маријано се бале о науци, учу руски језик, проматрају руски живот. Често ће их наћи као сараднике по руским поштовама и солидним журналима. Али Бог зна колико је таквих...

Па по је тому крив?

Кривн сте, пре свију, ни који нам шаљете такве „набранике“. Треба боље, много боље одабирати... Та ви имате пуно даровитих, енергичних и здравих природа... Ако многи од њих немају средстава да се на Западу обрадују, одабери их паклико, па најбоље снаге поштовају у Русију за руске стипендијисте: пратиће нас се као изредни радници који ће корисно и чашо послужити отаџбини.

Кривн су и они што их примају без избора: криво је Словенско Добротворно Друштво које долазе стипендије без нарочитог избора.

Руско друштво може помагати Словене, али само најбоље и најзаслужније међу њима!

А давати помоћ и поклоне сваком дошавцу који ни сам не зна за што се јавља, — није ништа друго него сипање воде у речето: смешно и некорисно, ако не и што друго...

Српска омладина у Петрограду не треба да живи само у свом усом кругу, задовоља својим друштвеним састањима и домаћим интересима: она треба да живи, треба да зна руски језик и руску литературу, да прати друштвени ток. Руска омладина, увек пријатељска, прати ће тада у помоћ, а дружба с њом омладином бине увек од користи Србима у Русији.

Тада ће и руско друштво дружије гледати Србе, тада ће о њима овако мислити пак Срби доиста востују. Тада ће и Мали Рус од свег срца „узети поздрав своју реку“... а овако је та реч још падала његово дубаво уверење!

Интересовање о Словенима расте у нас Руса из дана у дан. Мало руско долазе већ знајући слесно-дружарски

вене са Словенима. То интересовање мало по мало па ће постати општа особина.

Немају разлог они Срби који верују да Русе две креће љубав братска и научни интерес, већ моћни верски, најчешће политички природе². Таково мишљење није оправдано. На претњу, ми тврдимо, да је тај интерес најмање политички, већ интерес рођачки, интерес пријатељски.

Дих! Ако и после овога не по верује, да је у праву бајачица се неће ни казати, нека му је Богом просто, — али само часно и јавно, а не иза угла...

ВАСИЛИЈЕ ИВАНОВИЋ КОТЛЕНКО.

Јован Илић, српски песник (* 1823, + 12. марта 1901. г.) Непрој епископа парола пројужа је тужна вест, да је Ђабко, Аџба стари Јово Илић преминуо светом. Није ни познат ни једна српска дует која не оважи ови велики губитак. „Нова Бескра“, у овај мих, доноси само један лини до још многобројних „младина“ и биографара што по његовој смрти издишу у српској штампи. — Вечна му поштовање!

Свесна дола (Јованко А. Патак). — Нема изада српског позоришног друштва поје није представљао оу у нас тако општену мајарску игру *Свесна дола*. Како он изгледа у сном изајачу, у свесној „бартити“, представља ова савна угаљено мајарског савезара А. Патакова.

Кнез Милан М. Обреновић IV са својим ратним штабом у српско-турском рату 1876—78. године. Ове године закривше се догађаји и пет година од овога дана када је Србија почела рат са османлијама и независношћу. 18. јуна 1876. год. почела је Србија рат, јер је тога дана познатица Кнезова прокламација, у којој се, између осталог, и он рекао: „Ми не поклањемо у овај рат генини чужданија крвље и длаве османе, него проишак из неопходних потребама знањом и није браће на истом, потребом општег мира. Поношења се длави неопходност просвете и слободу, поје нам је бојини проишак на истом поверењу, ступаће пожуљено и смело напред, подижући своје оружје само против оних који се нам на ступот стави. Премазале границу знају, да их остајеће нерни начулу поклањатиштво отоманског царства, докле нас год отвор царске војске не би прихватило да судбини оружја предмо неход наше свете старе. Не заборавајте ни на један тренутак, да у предлажњу, у своје намете, кнеже браћа наша, која ће вас ни своје изабавиће, раширеним ратом догаташ. Има тамо, истава, и таквих, поја су нам се веруном олавама отуђили, али се и они, по крви и језику, прова браћа наша... Ми не посмемо обривати, нутру и општеосваљати, по прилици, ред и безболост... Појизи длаве напред, Моји дични јунаци, у име Свеомостује Бога, овима шаролика принаможе оца, појмо у име правде, слободу и просвете!“ — Како је судбина правила српски народ у овом рату са Турцима, појом је већ свиком. Али слобода и независна Србија, проиштере догаташ граница несудачија су добили.

Наша савна представља кнеза Милана IV окупирали ратним штабом. Тешка јој да је носе 25 година изакоје у српском народу успонице на опшачке тешке и одушевљене, тужне и радосне длаве рата са османлијама и независношћу.

Никола Михаиловић родом се 21. јануара 1845. год. од оца Петра у оцу Димитрија дубровачки. Као велика наших младина из Приморја, олава се још у детинству на поморски измет, пратећи оца на нешто бродови, те је заво походао обале јадранског мора, Истим и Јужну Југу. Када му беше длаветина година, упуца се као мрвар на јуног египатског лађу што је кретао пут Тикот (Синај). Лађа сврну у Монтенегро, а Михаиловић, или што беше поклањалош јуноштом на броду међу турцима, или, задала, што је имао нешто малакшине да је допело у лађу да ће моћи развити јуно своју радност потпреледу четирином војом, појебе с лађе баш поклања, босоник и с једном одлом појо изише на обид, да трани срећу на крају.

Милан имао од безболних усавишања није ступио на обале што их изише осироме река. Ли Паша евракишани и с мање прстага није да он, воји су после пролазице царем те реке. По-

што пролазе пратио време у Монтенегро, лађе у Буенос Ајрес. Баш у ови доби бешахте рат међу тројним савезом (Бразил, Аргентина и Уругвај), где тргујући с војницима стече своје прво знање. —

По свршеном рату (1870.) изврати се у Буенос Ајрес, где се онет ладе на мрварски измет, преносећи у мишиа длава путнике и трговину с раба на обалу. После уђе у сајубу јези поморски куће као иштрик на равним парним бродовима, од којих касније знаја да. Буенос Ајрес и Кети, а најчешће их и купи својом приштедом.

То беше тежељ његовој срећи. Већ год 1878. његова радла толико изпредоваше, да је купно још неколико нових бродова, и 1880. год. основна прату радному лајну до Баје Платно, на југ, на мало касије онет друго до Колонире у Уругвајској Републици. Под његовом ринитом и интелектуалном управом, где се сам главном закупао и брижу за све, до најмањих ситуација, његова главница растуше и мишаше се с лаја по дла, тако да је до 1880. год. откупио велики број нећих и мишиа лаја, за које је различити младишњим исплатио од прилике два милиона талара, а, оукупно, и носирадо за свој крају кинге поже бродове.

Како је требало напред, појино је знавосте у борби са талеманиа дла се Михаиловић подисао до ове нисине! Али ишак до сада беху све мање лаје, нарочито за сајубу у Буенос Ајресном првенту и за преносе трговине на равина. Тем пра крају 1895. год. купи Михаиловић велико египатско друштво La Patience за 93.000 египатских лаја (од прилике 2,400.000 динара). Оно друштво бјаше угаљенола лајине на равина Нарани и Парагвају, појима Михаиловић дла јаче мах својом радност и предузетачки духом. У повој њасвојој лаји испушак је нарочито парни бродови Ело и Педро, зајачишће што су млах саграђени за Јужну Америку. Угред мише се поменути да су он травају у Египатској по плану знашег египатца Милона Сул-сомића на Бону Которине.

Поставио тим јединим господарем свемо промети на равина Нарани и Парагвају, Михаиловић сврати свој бистри позад на друго велику рину што се с овима саваа у Ла Пазу, на Уругвају. На овој рени бешае велика угаљеница лајине дла поморска друштва, од којих касније пролазе се Михаиловићу у авралу 1898. год. за 10.000 египатских лаја, те он настани угаљеницу с проишакним друштвом, *Meteoritis Fluctuans*. Али најве оца бистри се с Михаиловићем, те и ово друштво подиса, и он та откупи за 180.000 египатских лаја у септембру 1900. С овом купинином број бродова Г. Михаиловића нарасте на две стотине, појомину, од кривине, једрице, а појомину парих.

Михиловић је дла длашима највећа поморски класија не само у Јужној Америци, већ у читавом свету. Имо друштва којима припада већи број лаја, али већега броја да су својина једнога самога човека нема. Он је пра крају 19. века обинио у Јужној Америци славу старих Дубровчака, те у неопходним колонијама старе Дубровачке приштељаше. Шпаноласе, својим ојајним примером покла, да се у Дубровицу још није изгубио оца дух, који је с Михом Приштом провело по сиви морија славу заступу Светота Вала.

Међу његовим бродовима најве бете читаву поинактуру на знаме географиче. Један се зове *Србија*, друго *Цетина*, трећи *Дубровник*, а *Босна*, на *Далмација*, на *Хрватска*, на *Ника*, на *Нерети*, на *Дунав*, и још безброј имена што жарине на лаја, који су већини знаји Приморја, поклаша на родни не крај.

Али он има још и једно огромо знавосте у Пазу, коме је дла име *Далмација*, и ишче лаја, од којих је најчешћа проина дворци у Багратију, близу Буенос Ајреса, где знаја са својом моралитом, две жери и три сина. Два старја, Петар и Никола, већ су му поклајно предли помошници у радни.

Михиловић је чинио још у мучној ошми, инсок, кривин, приковаљаш, обилажа али блага покла. Став му је упуража као у младина, а реока је само покла. Гомира тихо и сипашљено, особито радо оштри језиком, којег није најмање заборавао, премда се од деветица блага у туђина; заклаја је чин и чисти ласовор Амурски. Он је генерално поклазу египатско-турски у Буенос Ајресу, а иште му изаулажце приа Леоналдо рет и рет Говелиа Крузе, појима та је одликован веоар аустријске, и ред за поморске лајине, који му је поклајина шпаноласе криваца.

Уметом само мапу Јужне Америке и поклајаше на ошми простор кула туче што сипачајају Рио де ла Плата. На свима тим равина лајае с проишакм заступом, угред које баш М. На лајама можи на иштери Приморја радосно српски јо-

них, а често српска песма и зграда Јованових гусле разнежу се и њих по тихим возима Платини или утрла спомених шума трепњих вријета.

То је песма Глеа. Николе Михаиловића. Његов је живот узор радности и предузетности, којим се може и све подвиги чинити. Зато и „Нова Пскра“ високо ценила пред своје читатеље песма њих, желимо му дуг живот и сваку срећу и напредак у будућем као и у досадашњем његовом раду.

Н. Ш. П.

„Бело“ (В. биографију Н. Михаиловића).

Писац на Дединграду (1876—78). — Поред врхунских бојева који се били на Дединграду, овај је писац, са многим другима, био оног места где се врло пречити ратна прокламација, где се изборили врли ратници умири и где којима проглашен Дединград Кнеза из српског Краља.

Никола далаве! (слика из српско-турског рата 1876.—78. г.) — Фотографија, која је сачувана за време српско-турског рата, представља момент, у којем неколико српских војника усталима очекују српску војску која је немирљиво напала у бегство. Никола далаве! узвици је и њихове радости и њихове среће у коју људи што смју веровати.

Одговор Запоровника Косака. (Савино Н. Рјуши). — Ова знаменита слика сепаратног руског уметника позната је широм света по многобројним репродукцијама. Позната је и српским читатељима, али из туђинских ауторизованих извода. Како је сама у „Нова Пскра“.

Било се дуги боји Турски Султан, узмуду глуми, нико познати Косаци на прелазу, јер био тога неког већа поштеди. Никола је писац на траја и одговор да буде тајан. Нађоше тау, окупили се око њега, на дај смисла! Нико је му се одговорио. Договор је био бар готов: „Предамо се само онда кад седмем са њим одговор, Нико нисмо о њему и шта седећу — показује ова знаменита слика која је у власништву Н. В. Рјуши Цара Николе II. —

Савремена гукарица. (Савино Н. Машин). — Убави Јасеница на Савеној обали прихватио је својом сликом широким глумару пакли. Њанш илава има у њему, показује ова Машинска слика која је дава у власништву Загребачке Галерије Савина. —

Пор-Азар се прихватио царству небеског. (Савино проф. Ст. Тодоровић). —

Никола поре киши савремена:
„Мили Боже, што ћу и како ћу?
„Никола ћу се прихватио царству
„Да али ћу царству небеског?
„Да али ћу царству земаљског?
„Али ћу се прихватио царству,
„Прихватио царству земаљског,
„Земаљско је за малено царство
„А небеско у вели и донама.
Цар волио царству небеског,
А него ли царству земаљског...

А сада и главу поклања за народ свој, подиже се у облацима, одузео аријана, у царство небеско.

Тај момент представља слика слику уласног сиромашја Г. проф. Ст. Тодоровића.

Алико у прелазу са једне стране улазују на њиху постојење коју је руском обухватио. Два аријана с једне стране представљају Тату и Утву, Алико у прелазу на једну страну ширења Србије, а други, у белој одећи, теши са показујући му небо.

Овај рад Г. Тодоровића још није завршен; још је само напред за јаким неких размера, коју је Г. Тодоровић почео радити. —

У групи аријана око самог Азара, алико са једне стране држи отпор на ногу се пред њима на Косово пречетна војска: левог држи Азара, остали аријана узане Азара и небо, У лу савне ниле се несрећна земља опустошена и поклањена.

Жртвеник. — У књизи „Нешто о Језику“, коју је написао наш једини од најбољих филозофа, споменили је и овај реч „жртвеник“, али са замишлом.

Штедић је, писац који споменио воје име, него је писац савио: „онда, која је оку реч употребио, заједно је написао, да је жртвеник руска реч, те ју је хтео да употреби жртвеником. Али се дуго преварио“.

Но што ни онда на ни до сада реч „жртвеник“ који употребио никоји други осим мене, то, изврши, да се тај ригороз и типе само мене, и — ја ево желим, у интерву саме те речи, да се браним и правдам.

Тај ригороз, и ако је према мени био штедић, он је према старца био неуместан; јер није истина, да сам ја „заједно мислио“ да је то реч руска, нал се у даљем говору река, да су „наши стари“ писали „жртвеник“, на сам и ја могао знати, да се приђе тако писао.

Што се ни у ригорозу нисла, да се „писао дуги преварио“ (нала ни то је писано, да је реч руска) то ћемо знати, да ни сам се преварио.

Сам је 155 година, од нал је писама (ве штедић) једна повећа плита (ка је у народној библиотеци), у којој стоји колективно, не поклањено ниш поклањено колективно. У тој је књизи и граматика, и онда, на и филозофски, много лепша, чистија и правнија, него у свима постојећим књигама све до 1850. И да је Руси, којим срећом, на ту плату нисла био, ја држим, да би он о мој за чео војно рачуна.

Е из те књиге од године 1745, ја сам удео ту реч „жртвеник“.

Ја знам нисам мислио, да је „жртвеник“ реч руска, на је ја употребио, него сам нисла реч српску, и у живот је погратио.

Дакле у томе нисам се преварио ја.

Да ли је пак тај писац и повратак добар, то тек да знамо.

Писац књиге „Нешто о Језику“ воли оку реч овако:

Реч жртвеник гласи у словенском жртвеник (ја бих рекао, да се ово с. нигорозно као а, али бар нио е, а не, јако нисам ригорозно јези, да се у тој речи, и сави у мој, и књи

постојао). Овај суштествити долази од адјектива жрџиџи, а овај адјектив од суштествова жрџиџа.²

Дале писци није писао, те нам није ни изашо гласом, од кога је жрџиџа постала.

Мислио се, можда, да гласица, која би био корен свима осталим речима, и овна.

Али у поменутој старој књизи наилазимо се тај гласом, и пазиома је жрџиџи. Ну, ако узмемо на оно factum од те радње, а која се зове жрџиџа, онда је какава тај гласом био жрџиџи, па се у променама мешао са обликом жрџиџи, у помоћ узети, овице исто, као што бива са жрџиџи и жрџиџи.

Од жрџиџи пратило би било жрџиџац; ху како је генитив ове жрџиџица, но сувојерни жрџиџа, то се у поменитиј краткако са изгубилом? Јако жрџиџа, а то исто жрџиџа са обале жрџиџи, жрџиџа жрџиџа, жрџиџа — жрџиџа. Сетимо се, да од ПОЛЦА, генитива ПОЛЦА — ПОЦА често се чује повраћан поменитиј коц (Бранчево).

Дале од жрџиџи постала жрџиџи; од жрџиџи је генитив жрџиџица жрџиџа, а од овог постало жрџиџа и жрџиџица.

Примедба. У нашем језику постоји чин (као што је гедо) да се извесни предмети звао од генитива жрџиџица. На примку не каже се небан од небан, него небан од небан; тако исто и гласом од телеса, срџиџи од срџиџа (срџиџа је друго) земљански од земља (земљан је друго), па тако и млечански од Млечан, млечански од Млечан, ермачански од Ермача... Овде иде и гласом од Гласко (гласе), гласеански од Гласе... У поменутој књизи од 1715. (у којој) била утврђена реченица, има и писмо [] има и божанствено место ода пачињеном кодашњем.

Ово је дакле био природан развојак те речи, и тако се и писало пре 155 година. Ну ахли од првог пара су у нас све више нестајали, па се ја скоро сасвим ностали. У то се јављају Русовани Терлајци, Сомајци и други, и — пробају језик (у књизи) да поју стојећу гласица каже, па и то страновитије. Али при помету, што по реч јуце завршеном зена, појмају се још седи, и гласица се, да говорник језиком (нарочито имен адјективом, који је он дао) постепено не налага тај чини хибридниј језик «жрџиџи».

Тај саван био је Вука.

Наравно, сви «ахли од науке», који су, поменили праница и зикове језика? Да Боже овог милом језика одмах су и слично дотам жрџиџи Вука и против његовог «професионала» науке и језика, — овице исто, што и данас раде дипломирани учесници (и неопознати) при свакој новој науци и у науци, али та повила не иде у милом науци.

Ова теорија Вукову је се и писмо чини се говори³, видимо ми и пре Вука и код Доситеја; али Доситеје наје знао говори језик српски често, и зато је Вука остао као приу у томе.

За Вукову штаку узхватио се прво Доситеј, ну — поред све његове вичањине за томе пољу, преме не показати, да ли је он постао Туканина према Хролоту. —

Уз приговору свој писци, која ја много писати и много поштује, да би доказано како је «жрџиџи» праница, а «жрџиџи» није, наиво је за уласи млечна, млечански, млечански, и сужбо, сужбо, сужбо.

Мога Ја то пренима; али — овде је само облик а не и значај речи! Петерскавот, да наши «филосови» наје увек само на облик, а не и на значај речи! Мени је пак требала била једра а не луска, и, према тој мојој потреби, ја и носе овог «философског» аналитичког остојер при своме.

Јер, шта значи «жрџиџи»? Да ли значи опште, поју куне, паи овога поја куну?

У пароу речи «жрџиџи» није било, па је поја на у речнику Вукову; она је дакле позније постала, и, узимајући па ум значај адјектива «жрџиџи» (у речнику Вукову) значај би онга поја куну.

Ну па шта «жрџиџи»? да гласи, при овени моје речи мора се обирати и још на по пошто.

Гласом, који ту радњу каже, није сви већ носторо опали, наив је постојао онак, кад се та радња радла, дава није било ни жрџиџа, ни жрџиџи, него неки поју, по неким а по неким опали, узрало скелана «жрџиџи» (по којој носторо био би и «жрџиџи» да је «жрџиџи» изборљиво).

Доситеј «жрџиџи» према аналогии «жрџиџи» значај би овак или вош, коју куну (поја је жрџиџа); а по аналогии «жрџиџи» значај би свеленица, који жре (као и «жрџиџи» што је овај) који жрџиџа, — па да рече «жрџиџи» у речнику Вукову нима.

А то наје све једно.

За «жрџиџи» истина је, да се не може «жрџиџи» (као носторо авици жене наука); али је и то носторо, да се сирва, па поју од сужбо, наив «жрџиџи». (Она је и у исто место б због тога да се избегне доша наив, као што се наив и «жрџиџи» место «жрџиџи»). А ја и на говорим о јуцу поју жрџиџи, него и сирва па поју се то чини.

Према овоме наје ја наив «жрџиџи», «жрџиџи» «жрџиџи».

Ја се сужбо и рече «жрџиџи» а не «жрџиџи». Према тој мојој речи, која радњу каже, правано би било писати и «жрџиџи» (тако је у овој писми) али «жрџиџи», од гласица «жрџиџи» место «жрџиџи» (али променила «жрџиџи» од «жрџиџи»). Али при овој радњи, при којој се не factum наив «жрџиџи», има и носторо једна, па поју се то ради. То је altarium. Па како је носторо требало баш altarium, ја, па сам у тој књизи тако наива, одмах сам и узео «жрџиџи».

Ако је наива тај гласом био «жрџиџи» а не «жрџиџи», онда је factum те радње са свим правано «жрџиџи», овако исто као и «жрџиџи» од жрџиџа, «жрџиџа» од жрџиџи, и «жрџиџа» од жрџиџи, — па каже тек променила постало «жрџиџа» (као Габрило од Габрило, селоме од селоме, каландра од карула, па и класици од класици (жрџиџи, Кал-прет).

Мени се чини, да ове «жрџиџи» и «жрџиџи» стоје једно спрми другог општо исто, као и «жрџиџи» и «жрџиџи»; па као што је и «жрџиџи» и «жрџиџи» — жрџиџи, тако је бити и «жрџиџи» и «жрџиџи» — жрџиџи. Према је корен «жрџиџи». Оно се види и на другим речима. На примку жрџиџи, жрџиџица, жрџиџица, па и жрџиџи и жрџиџи.

Примедба. У речнику Вукову имају речи жрџиџи, жрџиџица и жрџиџица, а у прво знају. Ну, што је гласица, жрџиџица зикоме да знави Handshöhe, што није. Жрџиџи је писан «жрџиџи», и пошто их је утисао, каже се доша и горни жрџиџи. Ако је та сирва за млечан и млечан, да потребу ситуију у свој куну, као што и постоји, али жрџиџица за се, она се наје не зове «жрџиџи», него је и она, као у млечану млечан, селоме од селоме: «жрџиџи» и «жрџиџи», те је поја и тоша, и није је није могао знати «жрџиџи». Сирва доша за у речу, поју жрџиџи Номе и зове Handshöhe, позната је била до скоро само код Срба у Угарској, али је она не зове «жрџиџи», него «жрџиџи» и гласом «жрџиџи».

Кад се пак «жрџиџи» по свом значају, а «жрџиџи» (али «жрџиџи») долази у суштину, онда — јасно каже, да је «жрџиџи» у Словена била «жрџиџица» (јетике се свеленица и Словенски «жрџиџи»), а то не дава радла, да су Словени од неона народ поладони, не свеленица.

Ово је узредна забав од «жрџиџи».

Драгана.

* Матица Српска роника је да се расписне награда за Предебом садржај стјуи носторожњим дотам српских у XIX веку. Кипицево Омилење Српски Матице награди тежу по поју капа прирати тај Предебом садржај. —

* Професор Милош Носеловић извршио је интервју студију Наив свеленица доша носторожњост, поју је Матица Српска прирати за свој «жрџиџи».

* Српски Академски Савезица у Петровграду одржала је 11. марта у сави Словенског Добротворног Друштва седину у част у Светославу Милотићу и у Марију Милотићу. Студенти М. Савезићеве говори је у Милотићу и М. Милотићу у Милотићу.

* У тој општо писми је у Француској пису Algemeiner Anzeiger für Druckerei⁴ каже наив восторо Прва државна штампарија. Доситеј језику од прирлада Ар. А Томковићу од Ободови-Петровићу штампарија (државно од неосторожњости Гусебергову у Мајну) разложе писми а факту да је Црња Гоја прирлада државно штампарију. —

* Na prošlom godišnjem zboru Slovenskog Dobrotvornog Društva u Beogradu govorio je Srbini studentat A. V. Jakovinih O međunarodnoj položajni Bosna i Hercegovine.

* Одбор за издавање Вукових дела дао је у штампу трећи звазак треће књиге Вукових драматичких и полемичких списа.

* Г. Радонић Кошутин штампа, као читавку уз раније израђену граматичку, *Основе књижевне језике полског*.

* Dr. Jovan Cizijih, dno je u štampu svoj rad *Prezled geografske i etnografske literature Balkanskog Poluostrva*.

* Чупићева zaljubljenica istakla je svoje lično izdanje Dodatak Poimeniku znamenitih ljudi u srpskom narodu što ga je izdao G. M. B. Miličević.

* Спроща Кимшвенна Задруга виставља и ове године збирку изданја, те ће за кратко време дати другу књигу Змајевих песама под патронатом Чика Јова спрощаког оцајиница.

* Г. Франа Клезовић, професор у Високој Гимназији, спремио је за школске потребе издање *Вирганијеве Книјиде* са потребним коментарима. Издање ће се издати према брзој потреби.

* Из raznih listova odštampavaju se oni zadaci: *Priznanje moje geometrije* (prof. K. Stojanović), *Grđa za istoriju srpske crkve* (Prof. Aleksa Najić), *Crte iz nauke o jeziku* (prof. Sava N. Tomić).

* Ruknija obavljeni Stari srpski zapisi i natpisi (I kn.) što ih je prikupila naša Anđelimića Nauza, već su u štampi i za kratko vreme biće u čitalani.

* На Цетињу је отпочео сликарски рад Г. Михајило Врбца који је први Црногорац с академском спремом. Г. Врбца сариши је Московску сликарску Академију која га је наградила двама сребрним медаљма.

* Саушаци Техничког Факултета у Београдској Вишој Школи основали су Техничко Друштво ради међусобног обавештавања и усавршавања у техничким вештама. Једни је од главних пионира израда и размножавање постојећих конструктивних дела или ипак би чланови у тоу времена могли имати повећу а одобравају збирку протипа из разних грана техничких наука. Друштво је председаоци Г. проф. Никола И. Станковић.

* У прошлом броју objavili smo da je na pomacnoj jeziku napisan prvi svezak opasnog rada G. K. Nikanishvili, o Bosni i Hercegovini. Uredništvo roduzgovorje listu "Srbini" potvrdilo je da od svez. 11. broja dostavili kao besplatnu dodatku po jedan tablicu ovog i sveskom prevodu. Napisan je prevodu Bosna i Hercegovina pod Austro-turkom. Prevod bi bitu do 12 stupnjevih tablica.

* Г. Дмитрије Ј Соколовић, учитељ, јавља да ће до краја овог месеца бити готови свици *Пупољци* поју је наменио српској деци.

* Quo vadis...? čuveni roman proslavljenog poljskog književnika Henrika Sienkiewicza počeo je izlaziti u Beogradskom političkom listu Zvezdica.

* У 142. књизи *Rada Jugoslovenske Akademije* штампала су, између осталог, и четири српска научna прилога. То су: 1. *Jedno pitanje iz teorije funkcija* са двома независно променљивим комплексима; 2. *Transformacione transformacije algebarskih jednačina* (оба од Др. Мил. Петровића), 3. *O redovima jednostranih funkcija* и 4. *O oblikovanjima* (оба од Др. Богдана Gavrilovića).

* У 4, и 5, списку Беоног *Oesterreichisch-Ungarische* Ковача³ (Јуредити А. Mayer-Wyde штампано је Др. Мојсић 401) Диллер-Прагелов свој *Прилог* о етнографији европско-католичког народа. Не прочитамо га, те не можемо о њему издати информације рођи. Ониж само обрађују нашу српских етнографа на оваквотипичност ња о Собно.

* У великом исечичном делу (што га наслов пох. аустројски престолонаследник Рудолф) „Die österreichisch-ungarische Monar-

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: по год.
10 din. у злату. Претплате и све што се тиче администрације

chie in Wort und Bild* пазмао је у одреку о Божи и Херцеговини [391.—412.стр.] чинио Његов Хоразма (о старој босанској књижевности). Па и да је ово била згодна прилика, јер је реч о старој књижевности, ако се нецестрасто пише, није са Г. Хоразма који могао уздржати да не помену своје и сушине добро познате савијатне

Теорија књижевности. (Стилистика, Реторика, Поетика). За више разреде средњих школа у Краљевини Србији израдио П. П. Ђорђевић. (Ново, потпуно, издање). Београд, главни и штампари Државне Штампарије, 1901. В. 6*. стр. XII + 172. Цена 2 динара.

Књига Матице Српске, Број 1. **Живот Дра. Јована Суботића.** (Автобиографија). Прва део: Београд, У Новом Саду, Издање Матице Српске, 1901, В. 8^о, стр. 158. Цена 1 круна и 50 пош.

Сисмененки Јованка Газариновића (књига IV): **Посебна изда-
ђеница**. Са пророчитим обзором на глумачанску историју нашег
Др. Војислав Банкић, професор Велике Школе. — У Бео-
град, штампарија у Државној Штампарији, 1901. [XXII издање
Училишког Удружења]. 8°, стр VI + 238. Цена 3 динара (круна)

Препорука у историји. Извесно *Божје Кнежевић*. Штампано о трошку војског Директора Николића — Беоле, Београд, штампано у Краљевско-Српској Државној Штампарији, 1904. — В. 8^о, стр. 384. Цена 4 динара.

Былковская, работы изобретено Сословенко, Митрофанов, Архиповичи, Фигуринский, Кляшты, пяти **Догматично богословие**, (Донской). Прямое до. Сремски Карловски, Сремска Мачева, стрелна джамиярида, 1900, 8^а, стр. 208, Пена 1 лян, 26 н. д. (лян 1 крупа 20 н. д.) — **Восмьдесят догматично богословие**, (Донской). Друга до. Сремски Карловски, 1900, 8^а, страна 192, Пена 1 лян, 26 н. д. (лян 1 крупа 20 н. д.) — **Восмьдесят Виселице-патристик до**, — Сремски Карловски, Сремска Мачева, стрелна джамиярида, 1901, 8^а, стр. 253, Пена 2 джамия лян 2 крупа.

Крв и умир код Срба и Арнаута. Етнографски студии
Др. С. Трџанковића и М. Галића. (Општавано из „Коде“) Београд, Штампарија Петра Ђурчића, 1901. В. 8°, стр. 27. Цена

Забавни Српске Књижевне Задруге, **Рат и мир**. Написан од проф. Лаз Н. Толстој, превео с руског Милошан Ђ. Глишић. Књига III. Београд, штампано у Државној Штампарији 1900. 8^о, стр. 474. Цена 3 динара.

Косово — Тасово и Обреновац. Написано Јока Костић
Пожаревац, штампано у штампарији Ђорђа Наумовића, 1900
г. 8^о, стр. 13. Цена 20 п. л.

0 уџбеницима за наше основне школе и ко да предају науку о вери у ерским основним школама. Две расправе Нилисао Јуџомир Јотил. У Новом Саду, Ермска Штампарија Дра Со. Милетића. 1901. 8^о, стр. 109. Цена 30 новчића.

Је ли исправљено правописно Ускрсе са Јеврејском Пасхом? од Максима Трикомића, професора у гимназији Краља Александра I. (Јадитампалоу из Гласници православног цркви)
Београд, Штампања у Државној Штампарији Краљевине Србије
1901. г. 8го, стр. 27, Цема?

Српска уметност. Покаяње српском народу. *Др. М. В. Васић*. Престављено из „Бранкова Кола“. У Срем. Карловцима. Српска Манастирска Штампарија, 1901, 8^о, стр. 23. Цена?

Власник и уредник Р. Ј. Одровић

КРАСНОГОРСКОЕ СЕЛСКОЕ ДРУЖИНА ШТАМПАРИЊА

НОВА ИСКРА

Ђул-Марикина приказња

приповеетка

НАПИСАНО

Јелена Јев. Димитријевић

[СЕРИЈАТА]

У

А један дан... Седела сам у татковни ми читаву недељу сас Миту. И Мита туј свијеше, одоцле адеше на хућан, и па туј дојде на вечеру; а ручак му се носеше одоцле свалил пут кад год смо у татковни ми на гости.

Један дан, провањала се татко пред сокањца врата. Не је имаја адет да чука у врата више но салте један пут, а и'д није чује а'дана или пауче пров обор, иде нина да му отвори, он унне та се провањале: салте да не нитујемо који је, но једнаг да отворимо. Један дан баш пред иквндају провањала се, а ја отрча да отворим. Узеше а не ми погледа. Познала се што ништо има, зацрвенења се у лице.

— Дај ми, анка, ацише, онај други појас.

Нана излезе.

— Нина ми, анка, Зојке, (свије му) јеменије. Стануја сам сас једну нигде у каљинге, Свија отрча.

— Донес ми, анка, Марија, онај аес што си је у голему собу на каљ'и.

И ја отрча.

Мртва, на нана ми није држи појас а татко се обрће, онасује се. Ја сам дошла аес и турила сам га на један јестан на миндерале. Свија му узима јеменије, и намести га за обуцање у собу на орозан. У татковни ми беше из-

мењарка дајма, ама па што: да помогне нине око готвене, оно месење деб, прање чешапар; а метења и судови тој си је било моје и снајино. Татка пак сав слушашемо; а чим дојде дом, Боине, оно си је у кућу нипако другојаче — познала се што је туј домаћин.

Спраји се па отиде. — „Куде ан ће? и што ли му је? зборимо и поглађујемо се; а тине отушке та пред сокања врата три пут: чука! чука! чука!“

— Чича-Коле! — и отрча та отвори.

И тај Чича-Коле, брат од чичу татку ми, неје чукаја у врата, но сас бистун у каљдру тринут. А ники неје могаја пако он. Нипако: чука... чука... чука... И бата-Сотир толико пут та у каљдру сас бистун, и са један ми брат од чичу; јаволи, правеснеју мишсуа таној, е га би ја помислела што божино чука чича-Коле. Ама ништо, несумејали пако он, јербо кад отрчим да отворим, ја при врата: „Кој чука? А кад се гласи и ја отворим, нани ги мука што несумејали да ме преварају. Чича-Коле неје чукаја у каљдру што га мрвине да одговара, јербо је зборали, зборали, но салте од чукање на врата да не сазнимо мерак кој ан је; нани, турно преме беше.

Узаше. Фес му баш до упи, како снаки пут; од напред му зубе подугачко но од напрат, на грбину му се подигао; оди краи обор, нитије што работимо и све сас бистун: чука, чука...

Поауби га у руку и нана, јербо је до татка злого пострепе. Стар јаво беше.

НАСТАВНИК БРОЈКА, ЧЕШКИ СЛОВАР.

Чича адрало живо сас нас, на једнаг:

— Отуде ли ација, ацише?

— Отиде, аевнда!¹ ама не знам куда.

— Поси питаја? На па он каза? Еј, звер! Еј Турчин! Да је отишаје за нилу малечку работу, ајде, ама овој си је големо, дубоко.

— Амаи, аевнда! Што има? — пита нана и узе да се тресе.

— Што? Да ми проиђава твоје лице, ајде, онај могорац, Боша, отишаје у Господина та му рекнуја да у ниви недељски или добар дан прокуве ајову у цркву пред сви народ.

Тине туј јадна наја:

— У, туго! У, азе! У, Бошке! У! У! У! — и седе на ниндеран не гледајући што је чича-Коле на ноге. — Туго! Туго! Зам! с'г да иде у Господина к'да све пројде! Туго! У! У! У! — збори, клати се и турн руке под локцину. —

— Зам? Што ће му Димитрије умре, за тој. Фаткоо си момче тропанку² за напу Марину...

А јак! Дори узе да нијем... Забраја што имам мужа...

— Куде ће па он да може сас девојце на Кршено Чело? Капај је Кршено Чело, тако му је и девојце: Шопови, Бугари; а Димитрије је ази Нинија — бата!... За напу ће си Марину умре, с'г народ кажује...

— Амаи, аевнда, немој нише! Зар не видиа што ће ми се девојце утеша... А ја јистина тудам се и нијем.

Чича-Коле пак, дете, ништо друго; што у чаршвију чује, све ће си при јесе приказе, и' уме ништо да сакута!... Јако стар беше... Па и онај дин такој. Таман ми се овај у срце беше сас ненов прекрјаја, а чича-Коле га раадува та мани се. А нана пак од овај абер дори се рааболо, и одеше по кућу како шапаша. —

К'да ми татко чу што напорија Боша, једнаг отриа у Господина, даде му наре није дозико му дате и рече: да прокуве онога који је црив, не поминајући никог. Господин пак беше Грн, та логан за напу, мани се; Боша му попр рекнуја, а он прокоје онакој јакко му мој татко рече.

И што би? У напу кућу ништо. На Бошу се, долеко било ододе, кућа затвори, затре му се, долеко било од свкога, све до корен. Тој си је било Господиново проплето у цркву, неје ништо мало. Нишми му умре... ама он неје умреја од Господиново проплето, по од дертови за мене... да мене си фати тропанку и умре Димитрије... Истина неје умреја једнаг, по гоца ми ти пројде, ама пак за мене умре... Но се сате чудим како ја од оног'ки жам не умре... Зар што ми јано добро при Миту беше... Други добар, свекра добра, а јене... А, лезде, туго! Димитрије си јдан умре, а сате се јдан нут са нега сreto... Бован, болан, једна идеше; срте не кад идешем са свекру ми у таткови, па не гледа, и ја у његови очи погледа и тине ми настане ништо у груди, вапта ме, не могу да дојам, не могу да си дину покретим... У! Чулаја Бог од такву муну свкога!...

А к'да чу' што је умреја, а ја дамом како камен, а ноћом, к'д Мита сице, плачем, плачем... Ама неју нини за тој. Три дана да аборм на не би мигала дертови ми да надем; а до сас писмена:

Што је гора, да је аи' арјаја,

Што је вода, да је мурена —

На ја би могола јан да испишем.

И јонте на кога се од Господиново проплето познаде, беш се зачудим. Ете, на кир-Тодорчу, знаи, на онога кир-

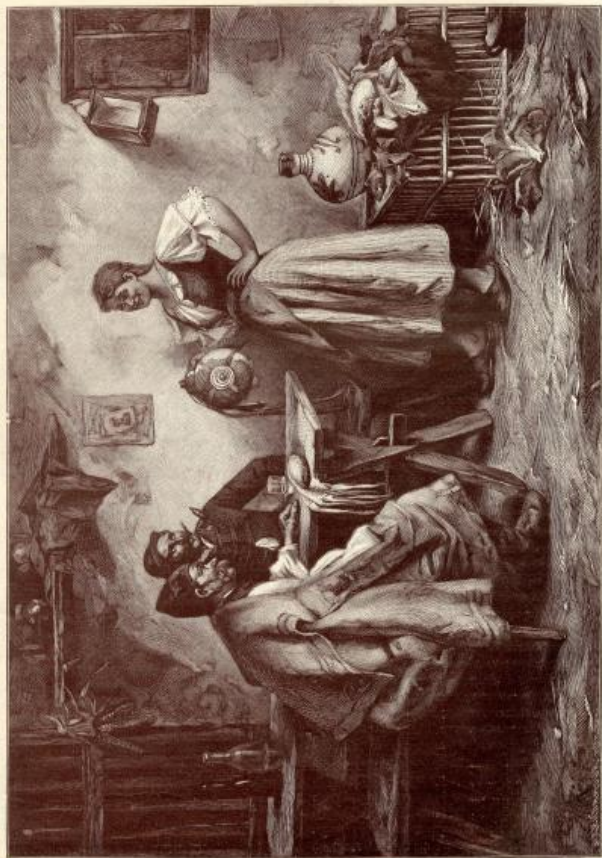
Тодорчу што ме мене мреше на њега? Умре му девојце, Агна, убава како ружина, како дубичина; и млого ми ажал јонте дојде на славу... А онаг сам чула што све оној тај кир-Тодорча напорија: јербо при такта ми је аборија тошо за Бошу, при Бошу пак за мојега татка. Збо-рија што ће си он, Боша при тог'ки свој мал, при дубина, при куће, при ложа, од својега пријетела Циндарица бидне пред Нинијаје у посмешу: и за чето, и за снајине аалине, и за једно друго. Боша пак, логан, мислеја да ми је татко истина како Циндарица, та неје заради на жета му мала да растура сваду би за ништо јакко големо, а никоман за Бирит и лук, узеја да га за внат мрке ра-срди и пред Нинијаје попр посмеши. Ама татко ми, ви-деза си, не беше Циндарица, но ази Нинија — те не теја да трин маскаре. А ази³ је пак кир-Тодорча зајаја? Ега би се пријетела скарали и докарали да се свада растури, та да си туј уале, куде је и мал, и момче и добро и убаво, за Бошинога сина Димитрија да си уале он своје девојце, Агну, што беше онаг стаеда за удавање, како петровна јабуга онто Петров дин за ружине. Ама он једно, с'мет друго: Кршено га Чело претече. А било ли је овој истина, не знам, тине мене ме беше жам за његову Агну, ако сам овој чула. Истина несам чула ни од татка ни од мајку, по од жене, ама па ми прилега да неје а'ама... Неје. Јербо зам! ме нишми оног'ки на њега мреше.

А за Димитрија ме беше јакко жам, дор нема дете, а т'г... Сас Матин млого сам се сате замјавула, а пројај дете узе да си забаралам мој севад, да не мислим све за ње!... Дете! Има мушко чело, убаво, крано, да се претани човек за њега, за припај... Има дете сас модра очи, две ми очи, модри!... Бело, убаво... Друго си је човек, друго чело. Од чело нишми на свет поблага, ни па по-годем млого... Како с'г да га њега гледам!... А један дан, како да је било јучерче, такој ми је оној у намет. Прокет. Велики вости. Чело ми је Сотир од не' шое!... рамно шее! месеца имаме. Скупе греје, греје, па дори прикљиа, та обрнуде сирепа неке бубине; дрише исплатево, па како да је по бадем, шетеласје, преше и сљиве, што се по бапчу и па по обор на редови белсју, пакко нје; мислеја би човек да си је нје, да се не зеленеје по обор млада трапка како зелена черга; а по трапу белене се пшеје од бадем, што је више пренатело и опало, на ти прилече како да су по туј зелено чергу боли цветови, тка-јени на прсти. А дубуца пред кућу, оно големо Бошу куде седешем тај дан сас коминше, сас напу ми и а'ну девојце, испатеја, испатеја, а који је пак катмер, његове су дуде покрнуде исто како цветови на шаром-шаранаја. А ветар ете ти га таше та на ма' па ма'; ветар меринаал, од про-лет, што га Турци кажуј бе'ар, дуне, ама по'ко! Како да ти од нигде долети сокол па тако сас прила — један-пуг. Дуне, а ти отвориш уста да ти узлеге у дуну митре од пшеје на дреше и од дубуца, наемашо, што ти од ње! дојде дори тужно на срце. Ветар дуне а раалету се боли цветови што су пренатени, а падају по Бошу куде сам ја сас коминше, напу ми, а'ну девојце, сас лете, пада по наше косе, шамије; а оној моје мздрокосе, Сотирак, гледа пшеје радује се, шпри ружичке како да нела да га фати, а к'да га заусуе ветар, он не се залаче, по се смеје, смеје, пако да га ники тужика. Убаво време, убаво. Прокет. Работу није у нине и у аоја. И свекра ми од ободје у бошчу: саслаја арапски и бел дуд, сејаја бе-рениа и магланис⁴ и назла да ми Мале Кршена Грбана

¹ Есеплаха, господарица.

² Јектина.

³ Целер и веришу.

У СЕЛОСКОЈ КРЧМИ.

А. РЕБЕК.

(он ни дозу резаше) убаво осматрани ореве. Орезаја ги, а злата ми девојце пролазаше шипини да си у ваја цалку сласе од долу, та да си је за косу и љума и мене. Једнаг по ручак. Слупце, слупце. Разваљали се пред кућу по сљива пращи. Разваљале се кокошке, носу, а нам ни мило што ће си кимно за мастене¹ и шарале за Велигдан се таве... Гугуте стаде на сетекте, што су под чамље на кошку кад оденемо, па се сирена слупце нису и знају гу-гууу-то! гуууу-то!... Један, две, три... бројимо, па кад набројимо пошине од седом, а нам ни мило, што се неће према промени, што ће си биде убаво кад племо на Панталеј да се причестимо... По кошку ас'а, па огор киди, навозок јостани, а жене поседале на шарена шпалета, старце испуниле ниге а обрнуле грбину спрема слупце; младе седу на по младе прилаче, а све работу, грабу, коју копулау, која чарале, па домаћина, па сина, па дете, па сам себе; нива граби за причес', а куде се се ниве причестили, за Велигдан. На комшилак тује се рабјој ели мотане дешае; грабу да сврну тлање, та да неје рабјој у собу преко Велигдан... Сви работу и грабу, на и ја. Ја пак на причеси ми, тога Сотираћу сиравањем копулау. Баба му (такова мајка) одсела за копулау од најголему трубу, непазету, а текла му гу, сестра титкова, санила; с'га пак прајмо гу од дрвену свиду цуна² околу шљу и око рупани. У мене је један рукав, у тетку му други, па грабимо која ће попре. И амане смо му спрајали, долажили; и кунија му такто у Васка Стамболију напу паланку³, од велену кадице па сас злато велену, како па турски деци; и кунија му п'ч'ке, а причеси па сас зелени пушуджани. Друга му пак баба (која нава) плетене чарпане; од белу прећу, турину па сумпор; а јурек си је за прети и пете узела од онуја стрипка-Таску, убав јурек, мана се, па наглавниш напарани девојци, а око погу гугучина. Грабимо и радујемо се што ће га обучемо, и што ће га носимо и нег' на Велогес' на Панталеј — да га причестимо: мило но што ће си је од Велогес' и он баш крешјанин... Он, туго! мој Сотираћу, модрок, с крие трешке, дугачке, густе, што прилачењу па заморниш ибришим. Сас трешке се бене ервало на татка му. Сотираћу, бел, убав, да се прекрине човек за њега, за прикав: седи при бабини му ного; па њега су си једно басине матарне, горе је на мактицу, па врх мактицу језене, па главу му криво кинте, кому је на средину, куде је сас косак убрано, пукач⁴ а око тој пукач проан косиш, а на косиш што ти неје: две три рунице од позралоно решето, модро Ђобуцине⁵ напо шаница, допето од анишак, па на њега залесен ладен⁶, а од гуску трпа — да га га не урочу... Залесаву га онуја жене, а он се салте смеје, где ми оиш нивад не плачење. На татка се ервало криво, па бабу, таткову му мајку, модроксато, а па другу бабу, ноју нину, малечко. Бене никово дете крвачко, крвачко, а дебло. Узела га га залесав боба-Настасија, што је модрок, што је максач; а нава гу пак прилава што је татко зборја и како је навојаја приготке на бекари к'д су ме мене тразиле. Све гу кава, и па модроксато, а па Јосани, и па малечки, тине ете ти га отукте такто. Остаји јеменије пред кошку, у уоли, а ми сив на ноге, младе комине лабу му руку, старе: — „Ш! чиним, анијо? Он па на: — „Сполај на Господа? тиној ни бене алет. Седи па једно шипале и прекрсти ного, па једнаг узе учине му и поче сас њега: — „Дехин Краљевић Марко! Што ми работи дехин јунак...

дехино мушко?⁷ — збори, нег му је што је мушко. — „Сотираћу не си је, нива, јунак како Краљевић Марко. Не ли дехино мушко? Ако неје к'смет да биде попре, оно ће се, нива, ти, чедо, таван сас нива динудиман; нег си, нива, дехин, динген сас Нивеије спротив онуја вулуду-Љари; па ће си дојаг Љари; па на си је Нива како што си је бија нивин, есеј к'д бете цр-Душан; па ће си па први знона бију... А, туго! Салте да дочекам да биде Нива Србија Слободија; салте, нива, да узетнем у нивеичку прку једануту к'д вонца бију, па ано ју једнаг да умрем. За нинто та, бре моје учинече, бре дехино кучене, не-сам кудал, ни па рудак, ни па пијене, ни па мид, ни па наре, ни па алине, ни па мидос⁸, ни пак за пријетом; салте сам ти, дехино, кудан за — слободију. А ано умрем, а не дочекам да чујем знона на нивеичку прку, ја ју си, бре учинече, отидем на онај свет сас отпаоном есеј зарад тај голем мидос⁹ неће ми се може закључи. Он збори, а нама од латно зборене удрише салте на ои, и немоу си се тике притесе брида; а Сотираћу не се смеје, па како голучине гуче, како да разбира што му деха збори, па му сас гучине па нитној речени одговара. К'д опан што смо се сви разкашли, татка обрну друго: узе да збори коко си му је учине благо, коко'во убаво, што ће се биде к'д порасне нисок како селавја. Тике туј онај боба-Настасија:

— Јес' па, селавја. Ја га кава је малечак на дебол. Не ли познава, анијо, што ће ти учине биде исто како чутура за тучине кажу.

Татко се пак не селане зан' га залесав боба-Настасија, та нива.

— Неје, Настасијо. Малечки на дебол несу чутуре за тучине кажу, но гудаме шипини.

А онаја па се залесав (јербо нег му је бија):

— А како те тебе, анијо, може да биде мило за тој твоје учине, к'д је модроксато?... ?! што не мраз на модри оиш!

— Мене ме па, мори Настасијо, мило, јако ме мило.

— Модра си је боја, ете, анијо, за фустани, не па оиш.

Туј се татко сети што је нива кава за онуј, и узе та се насмеја на с'в главо, па нива:

— Неје, мори Настасијо, пренарала си се, јербо за фустани је прена боја, па зелена, па кута, па Ђуведија, па морана, па пембе, а модра си је салте за аумбул и за — оиш. Туј Ђане да пољуби учине му у око, па се тине сети што не кава, та се тресе.

— А ако ти биде уник косак, та к'д остареје оно како да се обукла у чешире баба? Што ћемо онаг, анијо? Жене се присмејале и узеше да гу бутујау, да куте, нива пак салте сас оиш на нума, а татко не се расрди по се па насмеја и нива.

— Е, нинто, Настасијо: за тој не баш ни ете стра'. Јербо сас бој и сас оиш зравај се на бабе, а па Јосано нема на кога да се зраи: поновому Буре Сотираћему, деда беу мустаћ есеј! у мене, да пропљаниш, ја кољим су (туј не учати за мустаћ и залесав ги нива уиш), у татка ће му бидиу исти онојак, не ли почеја ниве да ги увр-љује а јонте нема ни лавес¹⁰ године... Што виа јонте, Настасијо?

— Нема ниве нинто, анијо.

— Е не ли нема, ја би ти с'га привираје нинто каваја; каваја би ти нинто салте да не постив, ама не ли је носно, оно... бели дук ти у оиш. Па не ми се залесав ниве оно дете, оно дехинога Краљевић Марка. А боба-

¹ Мешине. ² Обукла пак кажу за зее. ³ Нативе. ⁴ Мило муш. ⁵ Ђубуки што штити одура. ⁶ Невана прва знона, оиш од знона.

Настасија, татку ми за инат, погледа у Сотираћа, па кину:

— Модокозета Едлопојоо!

— Ааа! С'е ку, с'е, — гласи ми се свекра из мутних, мисајења што пума кина (пума си је било име Едлопоја), а ми сн та у смејање. Боба-Настасија пак:

— Амо, кина, зар Едлопоја неје у башчу? Гласи се из мутних... Што работи там?!. Тике свекра ми ете ти су: руцки гу по дигнути, па пума су чисте пазваре, ахо је у башчу од собарје работила; обедне гу руке пуне; у једну тешија пума сае пуде,¹⁶ што ти се виду како пече од дрвеће, у другу руку оканца сае вино, црвено како бокур... А, туго! Ручање, пијаће, смејање, зборене — дори при вечер...

Тапој си у нас Нишлје ниши беше, а с'е?... Бог да прости Димитрија ми! Четерес године пројаше како јадан праји грци, а ја још по ниши пут узнем та мисам па нега, и доде ми ала, и па потриси ми носе сае моју прижакију. Бог да прости и татка и нану ми, и Миту, и моје ми благо прасење, Сотираћа!... Уири ми завајалија... Од уроци уири... од наповају... баш та прасење сае очи једна Вршанца. А што бене тај Вршанца! У један се обор пемеје, у десети се чује. Мала, убавка, алапој... и песма гу испочи. Јербо напред како би си ниша ништо на-ручала, једнаг гу песма испочи, та од резултат не може да прође кроз сокак... Бог да прости и други поји сам дакас поминала! Сви су при Димитрија одамо, салте одамо по овај беаи свет јоште ја и аин-Сотир, брат ми... А, мој изадос', и жалос' и радос'!... А, Ниш, срма љуни — убав ли у моје младе време беше! Нишлје, свеклаје!!

Ђуа-Марика заврши своју приказику тужном гласом, св сузав у око. Ућута, и одмах узе чашан, кушак... — Јоште по једну лимонку, стрипице. У зборене пројде ми времо без пијење.

— Фала ти, Сететке! Овај си је чашка за здравље па тебе и па твоји. Ђураи си!

— Да си жива, стрипице!

— Да су ти, Сететке, здрави сви, да Бог да! Зарав си!

— Дад ти Бог, аин-Настасија!

— Зарав си, поминаше!

— Да си жива, Кира-Тано!

Захвалила сам домаћице на дочену а Ђуа-Марика па ценој приказици; опростила сам се са старим, добрим Нишлјацима; разишло смо се. А знам да смо се једним мислима бавили по да дуго. И знам да је Ђуа-Марика узди-сала, изући „дом“ сима, за прошлим временом, да доба спо-јета живота, кад је без ништа прила летела под небо, и машала се звездат, месецат, сунцат, да доба младости, кад је мислила да што год лети, све се једе*, кад јој се Ниш чинио леп, леп, кад је у очевој градини крај Ђу-љова певала и сањала динне спове.

А Ниш?

Препорођен, други, више и не личи на овај Ниш из Ђуа-Марикине приказице... Али, не. Личи још по мало, и то тамо у Вароши, и па више, где се и сад ките за ухо бољакном стрипице кад у прену пођу; где се и сад носе пазваре испод аистина; где се и сад нира нита преко чека; где се и сад наизан у петицу у роганли-панучама; где је и сад по градинама нимирна височак као „сипице“; где и сад тугути носе и лети си у котарицама обешеним

испод стрехе; где се и сад причају приказице за кино „испод комину“ и лебалоје или „пучице“; где и сад поминаше аду једна другој кроз калитице; где се и сад пуцају симети и пелерине да „подручак“; где се и сад готови наут и месо, бабље; где је и сад... Али откуд се могу свега ситити и све поменути што траје последња дане у Нишу у Вароши, и па више, е чине су се сродиле, савишале старе и добре Нишлје; што ће поети са собом под Горину, где је вечити мир, одмор, гробље, адије и аин-Настасије, и адије, кира-Султане и кира-Тодорче, Димитрија и Сотираћа, Малинци и Ванинци, Краос, Сике и Ђуа-Марике, синови и кћери старог Ниша, што су онако чували веру своју; што су свакад слушали Свети, прито име своје; што су свој лени град када поели, и што ће до краја живота својега, причајући о старом сребном времену, уздицати и узакитати: Ниш, срма-љуни! Нишлје, свеклаје!

Ноћна визија на Косову

Н оћ је. Месец бледи светли са висине. Разбојниште спава у крилу тшине. Све је наумило; поток не жубори; Ни несела тија песна се не хори. Као да су појске, кад су тули пале, И веру и наду собом затрпале, И следеле живот у пакленој студи, Да се нише никад, никад не пробуди...
Аз' у тој тштини, опречно, беа гласа, Шта се то потајно кроз таму бласа?
Тихо, као гуја кроз ноћ се провирди:

То је пастир млади крај белага стази.

Он блуди суморан, оборе не главе,

По тугане гробљу Србине славе,

И ланосно сетно, с пуно света жара,

Васкрела дане из орена старга.

Гледа сабле бојне, копља и мизарске,

Позлабене токе и динне јунаке.

Зантра ну срце, па у души снује

Као да се опет часак приближује.

И јест: клин се аду! — да а' је шарка само? —

„Још једанпут, браћо! Да цврсто не дамо!

„Стежите паникре! Коње оседлајте!

„Витези! Јунаци! Држите се! Устајте!...“

И тад... к'о да свету суд господњи стиче,

Тешак неки уздах на земље се диже;

Ноћ уздрхта; месец угасну у таму;

Гробои се ирвани отворише сами;

Дигаше се борни изгнули дамо,

¹⁶ Кошаче.

И ојине Звечан и Косово равно —
И оружје звекну... Усред опча жива
Понесе се војске к'о дна страна дива;
Потресе се земља од силе и беса;
Пролонг се грозно јуку до небеса;
И опет се крпа Миларева сирин,
И опет се Мурат окупа у крин.
И све се заврши... Анај, српски јале!
Вук се опет јави — и све опет наде...

Глува поноћ... Месец сија са нисине,
Разбојнице спава у крилу тишине.
Ту цвет не мирине, поток не жубори,
Ни весела тичја песма се не хори.
Као да су војске, као су туди паде,
И веру и наду собом затрпале,
И следеће живот у паклевој студи,
Да се више никад, никад не пробуди...

Бог. Ј. Илић.

† Др. Светозар Милетић

(УСПОМЕНЕ И РЕФЛЕКСИЈЕ О ЊЕГОВОМ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Проф. Г. Гершић —

(НАСТАВАК)

У раду и дебатама Владогештениског Сабора већ су се видело оважљиве и укрштавајуће две различите струје у политичком правцу и мишљењу: Стојаковић, бивше најчистији и најјединији представници старијег политичког кола, које је хтело још да одржава неоглавно политичку лавирању и балансирања између Беча и Пеште а при томе да се ипак у главноме наследи на Беч и улази у дворне кругове; као такав он је доносио с готовим програмом из Беча, који је по себи, са национално-српског гледишта, био врло лепо сачињен и у другим околностима он би био вадар да охушени, Србе. Али Милетић је тада већ био дефинитивно раскрспо с Бечом, већ је била изнесена дознака: споразум с Мађарима на устаном терору и виједнична борба против Бечке реакције и централизације. Према таквом расположењу Стојаковић је представницима млађег кола на сабору изгледао као неко оруђе бечке реакције; Милетић је са својом групом најчистије допринио томе, да закључци саборски не буду баш сасвим у овом духу, како се у Бечу желело; према већ поменутом плану Бечке владе српски је сабор, да би што боље одиграо намењену улогу, требало да стане на једној аутентично национално и искључиво привилегијално гледиште, да му захтеви буду што јаче захватути и обележени тежињом за формисањем и организацијом такве српске војводине, која би била војна нација на кли забоден у територијалну целокупност угарске краљевине, пази на неку „државу у држави“. Стојаковићев програм беше привољно тако и састављен; да је он онако ен бис и без имене примљив, српски би народ у тој прилици опет поново „сјајно“ одиграо улогу политичког принципа у служби Бечких централиста, послушао би као маршонета њихова и добар баук према Мађарима, а за се опет не би ништа издржао. Захваљујући Милетићу и његовој групи замисао се Бечких кругова није остварила и

српски је народ на Владогештениском Сабору изишао на среду достојанственог као народ савременог политичког образовања и срећених политичких погледа, који се не заноси већ претуреним илузијама и гледа да се користи поукама прошлости и да води рачуна о реалним погодбама самога положаја. Милетић је у својим говорима поново прецизирао своје већ пре тога изнесено гледиште и руководе идеје које он изступа и које је и после тога вазда заступао. Тако је између осталог казао „да су привилегије позитивни основ наших политичко-народних права, на ком основу пак духу времена сходно изајаша влада; сад спуда општајуће дух уставне равноправности“ и т. д. На даље је казао: „Истина је да ми имамо правата: пронајм јемства за обезбеђење наше народности. Али ми се имамо бринути и за уставну слободу, и ова је опашка вета зивела наша, као и народност. Ми жељемо хтећи обезбедити нашу народност на штету уставне слободе... Ми смо и Срби и грађани“. Према свему може се с правом казати, да је Милетић тада сачувао народ српски од препора, да бране и тражећи своја на привилегијама и на народносног начелу основама права није имао разумљива за велике модерне принципе уставности и равноправности.

Српски се Владогештениски Сабор; посланици се, по савесно савршеном послу, вратили кућама у вери и удаљу, да су извршили једно значајно и корисно дело које ће имати практичног успеха и бити добра основи за национално-политички остварак и даље развитак српског народа у земаљама угарске Круне. Све то беше правно уздигнуто! По већ поменутом плану Бечке владе тај је сабор имао само тек да одигра пролазну своју улогу а истовремено је закључцима већ у напред било одређено да остану за српски народ само тек једна драгоценост реинвентација а за Бечку владу — макулатура. Народ је путем представљана и преко деаутација тражио, да се саборски операт узме у пошту, да се узме у живот, али је све то било узамни, све те представке и цео саборски операт добиле решење: „Имају се у своје време репродуцирати — ад аста.“ И тако се то борави нечисти смяк у правни накле архиве у Загребу или у Пешти. Ма да Владогештениски Сабор са својим оператом има сад само још историјског интереса, ипак се не може порићи, да тај сабор изазвао важан и знаменито место у историји угарског Српства прво по томе, што је ту опет поново од стране надлежних фактора свечано признато, да Срби у Угарској нису тек једна голма поседана дошлица и бегуница, један број одлучних индивидуа такве и такве генетичке народности, него да они представљају једну нацију која има права на своје засебно политичко-национално представништво, а затим остаје знаменит тај сабор и по томе, што се том приликом показало с колико ушне снаге, националне свести и политичког образовања располаже тај народ, те да његов сабор може да има потпуну извесност једнога модерног европског парламента. Такан народ нити може био великих јаха успијети нити се може лако протурати или претрети!

Борба између Беча и Пеште трајаа је неколико година, јер су Мађари енергично и стално заступају своје гледиште и нису ништа хтели поуступити Бечким централистичким тежњама, а бечка је влада опет наставила да се мађарски захтеви не могу примити а да се не доведе у опасност јединство на у другим конвенцијама и сам онастан монархије. У тој борби Срби не само да нису више хтели да буду помоћници и савезници Бечких гру-

гова и да се дају заваравати лажним обећањима, него су активно и живо учествовали у борби војујући раме уз раме с Маџарима против Шмиделинговца централизма и његових германизаторских тежња, а за право и устану слободу Угарско. Маџари су немома добро увиђали колико им предла коректно и пријатељско држање Срба у њиховој борби с Бечом и с тога су у то доба према Србима показивали немома нежњу и предустрегаљно расположење, давали им пуно лепих обећања и та су обећања потцпала не од нежњаних тренутно занесених млађих политичара и другокласних величина, него су их давали тако стари, опробани и сабиљни политички људи и прии маџарски државници као што беху Деак, Етвеш, Андрани, Салај и др. Срби су понекад могли и веровати тим обећањима, јер је у њима свакако било извесне историјске логике после свих

докај српскога народа у Угарској имали ваља пред очима и шире, крупније интересе целог Српства, а нарочито њаки развој и расплетање источног или, правилније речено, балканског питања. Милетић и његови политички пријатељи у почетку шездесетих година дражили су и перовали да *ка Маџари*, чим извојују самосталност према Бечу, *потицмалата тежње Балканских народа за ослобођење*, као што се поред осталог могло судити и по оном чувеном Комитову пројекту Дунавске Конфедерације. И то је дакле био један од разлога за пристајање уз Маџаре у борби против Беча.

Целу ту политичку и парламентарну борбу против Беча, као тај знања и енергичнији покрет српскога народа у друшви с Маџарима сав је већ подво Милетић, уз којег је народ љистом пристајао и оно појеге се као при-

В. ТИТЕБАХ.

СЕЛАЧКО КОЛО.

догађаја у г. 1848.—49. и после то године и целог тога покрета. Могао се с допало основа претпоставити, да су Маџари из свих тих догађаја и тежњих искустава умели да изведу правилан закључак и правилну поуку, као што се то поред осталог могло видети и из изјава Комитових после револуције, кад је био у изгнанству. Но и да није било тих обећања, Срби би и без тога имали још довољно разлога да стоје уз Маџаре у борби с Бечом, јер је тајно њихово држање логички морало истицати из свега што је непосредно претходило томе прекрету у њихову политичком правцу. Поред онога, што сам већ горе о томе напомену, ја ћу овде само још то додати, да су на првом месту Милетић и затим и остали интелигентни Срби, који су уз Милетића пристајали, при своје политичко држању и раду поред главног обзира на специјалне интересе и по-

знатог свог „лидера“ привуцало у све гушћим редовима. Год. 1861. беху на окупу Угарски Сабор и Сабор Триједне Кроне. У оба та сабора беше одушна струја против захтева и централистичких смерова Бечке влади и за што самосталнији положај својих земаља; у угарском сабору беху две велике странке, одушаника, коју је вођо Тиса и страпна адресоваца или Деакова; обе су се странке у главноме слагале међу собом у томе, да не треба никакo попуштати аустријским централистима, не треба признати Фебруарски Патент ни слати поздраве у централни парламент аустријски, у „Рајхсрат“, него да треба безусловно остати при томе, да се успостави устав од год. 1848. Сва је разлика међу њима била у томе, што су т. н. одушаници хтели да се сачлао извршу присто једном саборским одлуком, што би свакојко био немома крупан политички

акт, који би значајно почетак једнога отворенога поновљеног и променама псе с центром монархије па и са самим дво-рој; адресацио напратио с Демком на челу представљали су умеренију страну, која је хтела становити и меље са-бора да ишаји краљу путем адресе. По заједничком дого-вору адресацио су добили већину. Тада је на сабору угар-овом од знатнијих политичких људи српских био само Јаша Немањин, који је стадио у Милетићеву политичку групу; као такав он се придружио одлучној страни и драго је у сабору велики говор у прилог њеном гле-дншту. Кад су у Бечу намени канал дух поје у угарском сабору, они су одмах били на чисто с тим да се с та-ким сабором не може даље преговарати ни расправљати и с тога као одговор на адресу сабора ишле краљевски рескрипт којим се захтеви адресе одбијају и сабор распу-шта. Одмах после тога распуштен је и Сабор Троједине Кра-љевине. Настала је т. а. провинција, која је трајала све до г. 1865.

За време те провинције, где је била обустављена цела уставна машинерија, Шмерлинг је научно администра-тивним апаратом, пресиога па већ и самим трајањем тога муњига провинционога стања да замора и слома Мацаре, а поред тога је непрестано још у својим политичким ком-бинацијама рачунао и на помоћ немачарских народности. Беча је влада непрестано још показивала немо пријатељ-ско расположење према тим народностима, Словаци су до-ста користили науку из тога доба провинције, јер су тада основали своју „Матину“, своје гимназије и т. д., а тако је исто Шмерлингова влада јавним концесијама придобила Румуне и Сасе у Ердељу, те је код њих постигла то, да је ер-дељски сабор био и против воље Мацара послао чак и своје посланике у Бечни централни парламент. Али су у то доба међу свим тим народностима највише зачили Срби; према њима је Бечна влада покушавала такође омет поново своје већ познато кокетовање и ове силне политичке мајсторје са по-стапљеном извеснога броја Срба у нека боља звања, са-дашњем већ толико пута унотребљеним магловитим али вазда предуспретајних одговора о издацима за успоста-вљање Војводине тамо доцније и т. д. У Милетићевим је рукама био кључ за решење питања о државу Срба; он је могао тада учинити диверзију у корист Бечу и тиме знатно отежати положај Мацара у тој тежкој борби. Али Милетић, не бивше човек који подложне тренутним импреси-јама и који се у свако државу и правцу помера и колеба час на ону час на ону страну; он је добро разумело о одлучном кораку, што га је учинио кад је огласио српске-так свих рачуна с Бечом и уступање у борбу за устав у њим и споразуму с Мацарима; кад је већ једном папшао на тиј пут и кад је народ ластом пошао за њим на тај терен, онда он ниш је могао ниш је хтео да стане на по-путу, да се поведе за српском песмом на Беч, и да на крају крајев српски народ омет остане правних шака а уз то још и са поново заслуженом титулом — орауја и савезника реакције.

Српски је народ, дакле, с Милетићем на челу за цело време те борбе изнеку Шмерлинга и Мацара отајо му-шких и храбро на бранку за устав и за самосталност Угар-ске и ту гласку заслугу у успору српског народа, а пре свега и на првом месту Милетића, Мацари напад не могу порећи. Ја то одде итегичем већ и с тога, да се тим јаче обезбежи и што решељнија укаже доцнија перверзија мацар-ских политичара и владина према Србима, а специјално према Милетићу. То је једини момент, који се у историји

Милетићева живота не сме превидети, јер њим он може послужити за психолошко објашњање доцнијим патовским појавима.

(НАСТАВЕК СЕ)

У шуми

Агано зефир травницу нија,
Лисће по грану тихо поија;
У луку славу песме изија,
У селу с торња поноћ изија.

О гледај, мила, змелда трептање,
О слушај игњи мило шкртале,
О слушај шавит — савито појње,
О слушај речи — срца дрхтање.

Да ли те поноћ тихо силази,
Или то аиуо кривоћ прилази,
Да неба млада срца потражи,
Ауваљу светом да их оснажи?

Београд

М. Д.

Из дневника једног идеалиста

Две вуле

По због те: уне буре
Тоју-чрпачи извесног:
Најдирљивије садржа
Двају још се јасног:
ИВ. ВАСОВ.

по два и по часа по подне, бацивши несвесни поглед на море и Олимпију кроз прозор првога разреда, намени да немир који опалих на пу-чини и нека необична замрљаност целе око-лине. Олимпиј се није видео. Није било тежко домислити се да природа нешто спрема. Она је тако људима у приморским крајевима! И ја, жељан присуствовати призору пуног величан-ствености и страхоће, наредним редару да не пушта јакне дон не знони и да се могу слобод-но сви искунити код прозора и гледати с мору и Олимпију, — штају нас, рехом уламјука каталог, шта се видео, и тешио оном која не буде знао и умео испри-чати! То ће нам бити лекција!

На обали. Прегрца за буре: умерено надимале мора и намерителност неба. Не може се гледати ни дасати. Ја одлучих да провикнем тиј тренутак на самом мору. Доса-дила ми се монотонија службеног посла. Није да у нему

не уживам: свест о дужности једино је задовољство које имам у овој средини; али то задовољство, на како да је јако, није довољно да испуни недовољану правину срца младе човека. Одавно сам пребаво неко лепило уживање. У тој и суморној наметнутој скептицизму који је основни тон моје душе од ступања, како се каже, у реални живот, досеђах ми се као и јединицистог посла и оповице. Осећао сам недовољну потребу и жешћу за јаким узбуђењем које би правца мог духовног живота за време пореметало, уверио ник да ћу се опет у неги вратити. Ова осећања учинише да сам једна дочекао ову прилику, да не само променим утиске и прописки у самој навици града, него и да се наметнем мору баш за време бура. Узбуђење, емоција коју сам назирао, имала је бити страх од опасности која прети човеку у борби или боље одбрани од једне елементарне силе.

Баркари као да су анализи моје мисли. Они су поредиле по себи, као ватрици по стрелицама. Довољно их је погледао па да сагледате око себе. Једна спочио у буру. Више покретима назова него несала најбоље се ја и баркар да час избачени далеко па обалом. Најзад ево ме на пучини као у тренутку кад се почиње акути! Почео осећати неку надражање, неку задовољство, неки понос што се у оваком моменту налази, без страха, на врху чудовишта у чијој утроби леже безбројне жртве. Град је далеко иза нас, и не осећам потребу да га погледам. Мој поглед бесцельно блуду по пространству, не тражећи ништа да види, и налази границе само на Олимпи у уском хоризонту. Мислим само на себе, или боље само осећам неку општу лагодност коју не могу испознати. Као да дремам, а видим шипоре баркаре. У глави ми бавише нека тајна свестост у којој видим живе прилике митолошке и историјске. Већито бих остао у овом стању заборави на аду и живи свет! Али баркар не дели моја осећања. Он осећа нешто опасно, и само га паре задржавају на оном немрином месту. Имао је право. На једну пуч нечег се јаво жузати у овој аду. Помислио на опасност отвори ми полузатворене очи. Под собом, у дубини мора туђем једино подемно коменаше и вагушену рилу. Барка се као перде дивне и спушта по дужастог подемој нини. У глави ми се поче муштати и осећам да сам блед. Придем једном човеку и глуми га тражећи друштва у опасности коју видим. Вицем му: брате, *fratello*. Не разумем шта каже. Заборавих да сам човек, на земљи, да некога понајмем или да нешто знам изван себе, чини ми се да сам увек био у оваком стању, да сам саставни део овог мора. Раздражи ме дрскоство галебона који јатомиче своју мисао да нисмо живи. Баркар је одавно повратио к обали. Али се она не види и беда мена на њеном месту чини се да је део спектиког Олимпа. Ја се улашних! Когама, најчистији и најсиднији у опасности, притаја се за тренутак. Предах се сузби. Ова реинијација учини да се мало приберем. Осетих грудну радину од ранијег. Уверени ритам у почетку беше ме разгадио, као тихи стихови евојени; а сад, неухражана игра разбурнуених валова прикупила на једно место сву енергију мога живота, и учини ми се као да сам премао, са сузним очима, на једне алегрије А. Chénier-а на по Делона Лермонтовска, па ону висину страсти с којом Делон изишваје љубав Тамари... Срце ми је кукало као у предлажене птице и осетих олажање и умор који ме пошатише на дно барке. ... После два часа тешке борбе с најсиднијим елементом у гневу, ја се падох на копну далеко од аду и кућа.

Остало ми ипак моћи да посматрам. Она подемоа стругу и страховита рика које се плашине да ме униште,

сад су далеко од мене али као да ме пијају. Огромни вази од невољног метара, извијајући се спирално као амеја, журе и мени на обали, и не могући преворачити границу свога плашеног царства, сићуш страховитог снагом и бажу свој јед на поноу, у виду плауна, дрва, намова, шкољка и разних нечестоба... Поуздан у даљини, с победним задовољством гледао сам немоћ елементарне силе да пахула човеку, који уне да мисли, суди и — бежи...

Сутра дан изиђох да видим дејство олује. Кој је разваљен! дуж цеоле обале лежи нечестоба, морени материјал, шкољке и ало осушене вази. Као после великог пожара!... Околина је тиха, салонска. Море је од бесне борбе са собом испуцало, пружа се мирно као укробена швер. Дрвеће свезије, насмејано. Небо плаво и, према Олимпи, ишарано безбројним распонадним облацима. Игра светлости пронаводи на њима благе одбасе који се губе у безбројним панасма... По гдекоја баркара развила једра, и леги по мирној пучини као лентри. Нагледа се као удељено! Напикнут посматрати природу у алимпа, и изиђуш венитику и окрешоту сивахреу, човек мисли да несвесна природа није у стању спремити овај привор, да је све то једна величанствен табла хаоса сугчена напартан и обојен у атежеу руком љакоста *placenta*. Ох не! човек би био велик кад би могао попитати оно плавно и кад би могао изразити осећања која оно изазива...

Син ови тонови напале одјак у мојој души. После жуераше борбе, после опасности и тренутне смрти, она се осећа живља, свежија и дамоу куча слатк живота. Она је свежија, као што је свеж цео овај пејзаж који је природа изазивала...

Она осећа слатк и радост живота. Она воли да живи, и воли аду и свет који је до јуче препирао.

Само хоће ли то дуго трајати? Да све ово није један момент, и да неће престати чим дође у додир с адуима? Ах то је тајна душе која мисли и срца које осећа: живот човека идеалиста тако је нун противречности...

Салун.

Грег. Харт-Тансесет.

Ја умрети нећу, нећу...

ема спаса!... Нема спаса!... Већ ме живи друзи каже, Сирт већ бану, син је виде, И последне наде пале.

А под мојим дахом боним Крај постеле цнеће неве, Мајка стара руке крини, Браћа плачу око мене,

И ја плачем, плачем с њима, — Видим млад се живот гаси, Чујем звон страниг звука: Пустом граду смрт нагласи.

Страшно, страшно: у дну гроба,
Притисла не ледна хладина,
А нада мном живот буја,
И нариче мајка јадна...

Ја се превен из бунила, —
Воштаница тихо гори,
Грлећи ме мајка плаче,
„Сине, сине!“ — једна збори.

Са сузама у очима
Сви крај мене боног стоје,
Само она преко пута
Веах непе, песму поје.

Весела је, срећна, срећна,
Сутра ће јој доћи саати.
Са полумиш тај ће невак
Једној дуи малада дати.

А ја саушам њену песму
Срце бије тише, тише,
Па бих клео, ал' на усни
Слабачка ни реч издише.

Дах ушпер из дна груди,
И сам гласом смртну сећу;
„Без“ од мене, хладна смрти,
Ја упрети нећу, нећу...”

Београд.

Д. Ј. ДИМИТРИЈЕВИЋ.

Смрт

нија излунити; неволноко даху како већ пада без престанка. Топливо је навијало да наглава као да не точи воду из себе само мутно себо, него да се она пиједа и из ниских, плажних зидова, да ју праћа из себе блатљива, пресасићена земља, да се и сам надаху гушњаву у нагну од егитне дине. Тако се претворило у барице и надуху; на своду као да никад није било плазетинила, суице као да се пење нипад показати. Цијеља се напона претворила у округле, обилате надице што прите зраком, наадују се ниа прозоре, ударају у одијело и шунте, шунте, и шунтећи губе се у бескрајној монотонији...

Ја и мати етајасмо крај прозора. С почетка се она шетала у више маха кроз подутаму ниску нарободске етанице, а онда јој то доагограти. Ход јој повећавано нестрпљење, па удахну и сједе [У носниједе пријеме она уздице чешије и необино. Као што нима олаки прозоре кад шетар с пола у њих груне, тако и мој засузи очи од удаха. Она то скрива и окрене главу у страну, а очи небу. А носније тог удаха, ниа мале почиње, лачује се као негова једна из дубине груди још један глас, једна пријетан и пуи бола. Уста јој се промешколе као да се

оошвила, па унаоче у себе нешто од онје влаге, шта јој се макне као да је туга и кроз њу прострујала, а она се онда утисла. Учинио ми се и да ће заплакати, али није плакала, већ тек траа очи и каткад ме погледала, али јој се ни тада није огледала мисао у плазом оку. И лице јој је — снажано абот тме — нешто блијеђе а око плавије и ја је врло жалим.

Не знам управо ни сам зашто смо тако жалосно расположени баш пред очев долазак, и зашто волим да се унучем матери у призо, на да се тамо расплачем. И сада бих се завукао у материну сузну да у соби није још и дебели капетан шинаше главе, што надије карте нутиницама, а него се ја жадам. Он пише са својим столом и поспеда ме, а ја се поплаћам испред негова погледа, док се не допуних до зида. Шћујурим се у љопић од кинабета, на претом гладим негова три бијела, порцуланска дугмета, што су преостала на наци изапане коже. На једном је мјесту попустила препалца, па вири кулеља. Ја је покушавам извадити, али је моју намери онамо напонтан и чим се ја удубим у посло, загледа се он у мене водњавишави својим оком и онда га још јаче стегне онако тешко довише на би капилао. Код нас у кући, од како се отац разболео, плахе капља сиваи сданг страх, те зато ја протрнем и од капетанова гласа али се брзо умирим. Погледам на матер и гледајући у њу саушам како онај за столом дише, а дисање му прати читав хор ниске, ширине и ромена у грудима.

Тад се досади мојој матери и сједење. Устаде и приђе мокром прозору, обрива га и погледа на ријечу, што се мутала и пјенила, шибана вјетром и даждом. И онет не пријети да долази лаја, и да се утјени, благо ми пријеђе руком преко главе и пронајти:

— Мучи, ни брине те, биће то сие добро. Сах ће отац доћи... и она се бржљиво нагледа у даљину, ондамо откуд треба он да дође.

Мати је тихо говорила, тише него код куће док је отац лежао у кревету, али ипак чим она проговори, преста ширнина нерета на капетанову столу, а у изућама му јаче уздирије. Мати му се окрену и запати га молећив гласом:

— Једте да они дијечинци могу то изијечити? Како не би могли! Зашто би били толико на главу, само да је он раније отишао.... Шта зна, молим вас, онај наш доктор...

— Могу то изијечити, понова капетан спремајући се на одговор. Као и шипате, на лицу му се огледа силна мудрост. Али га и онет прелари капља и он поцрвени, па се поче дрмати. Ја се сакрих па рупав од назабета и чинило ми се да ће му свакн као испочити поји канчић од напора у грудима. Мати се окрену од него, лице јој се шибори и удахну. У том се и капетан срећно надицла, теи око му оста нешто сјајно и влажно, па мјесто одговора онет рече као ругајући се: Могу то изијечити (и он сад нагласи то, придајући му оно личиње као и мати).... појетине, најбоље је бити алан и... и... то је гласно, да.

— Е, убрива мати као да му хоће да досвоји: али кажу да у Швајцарској има неко мјесто, виез Давос, гдје човјек одмах оздрави од тога. Боже, је ли то далеко?

— У Швајцарској?! Капетан уста, шибени широка прса и задобавило погледа на њих, па и он приђе другом прозору и немарно погледа рајежу. Промрмља: хм, па се крати с рукама на леђима и отиче да испитије као су-

дија која се не интересује на ствар, али прилике му до-
несе сабом да се за њу распитује:

— А што ће му то?

— Па.... нека покуша, одврати мати у неприлици.
Што је стало до уронка.... да, нека покуша, слободно
је покушати. Најослије.... није ни сваки капањ да се
од неџа одмах.... Капашете, ето, и ни, па ето омет адрани,
аар не?! Мати заврши уједлавно, па погледа капаша
као у икону од које очекива ујехе.

— Ја? понови капаша изобисито, хотећи тим нага-
снити како је он далеко од материна поређења. Погледа
у своја носека прса, одмери се и продузи: Видате ли,
да, како сам ја широк у грудима, а како је ваш муш!
Хм! То је само сада због гадног времена, а послеје прође,
па га нема. Муј капањ! Разлика, капањ, а капањ. И он
убриси нос, па сједе да пише као да није ни говорио ни
матер уципијено, а у мени порасте незадовољство. Чинило
ми се да би требало да му учиним нешто али и да имам

пред нама створи лађа. Дојри као да је и њу донео на
својим леђима један од оних великих, блаћивних палова
и пред нас ју потресао. Заста високо уздигнуто и сје-
глаго опрала од кише, па зашкрипи, кад се састаде са ста-
ничном лађом. Отвори се улаз и матрози поукосе покре-
тни мест.

Најприје видну нешто капетан и одмах изиђе мој
отац. С почетка нам се учини нешто ентнији и лица мања,
као да се обрјао, али се одмах пависоме на неџа и од-
лашу нам — могао је изгледати и горе! И он нас премјери
оном, па кад свази како материн поглед продире у неџа
окрену се као да се обзира на јип некога, по ће о њим
изаћи. Помових: понео је сабом госта, али он изађе сам
и лође полази, а китпа је падала.

Пада китпа, а ми вадемо подисо. Скоро нам је неправо
што је кућа тако бану станице. Мати би се и покурила,
али је отац спор. Драг је за руку — осим тог стискања
руке није ничим ни показивао иначе своју радост због са-

И. БРОЖИК.

TU FELIX AUSTRIA NUBE!

права али да немам моћи, и био сам нерасположен као
немаћки човек који нешто хоће.

Маза, тако, потрајало, кад се зачу писка.

У први мах нам се учини да је то преточа капашанова
капања, јер лађа није могла право павишати (пазала због
кише), али јој се онда писак понови изразитије и отегну-
тије и ми га познадемо. Збунено ута мати и пронаша ми:
халемо! Још у соби отвори штит од кише и закони се
љим од прета, што пахури кад се отворише прата и
заста на прву неодлучна. Мени дође да јој је било ми-
лије дој је сједила у непазљивости и очекивала оца, него
што дође тренутак збале.

Изајасмо у невољу.

Велики, пренушаних таласи се валали па бабуљалој
ријечи, сви као да су и они помјењени са блазом са
улице. С десна, од влакне подутае, доносио је вјетар
одијерено клопашање вогача од пароброда, и уједаред се

сташа —, омитавно и нешто јаче доже десну ногу, и то
тек стегло, голеница му при том виси као да у њој нема
такође животне снаге.

Ја идех да њима. Китпа ме удари по леђима и пећ
сам прописо до конуса, али нију да ми се потугам, јер
ми је непрестано у памети како је лађа уједаред искрела
пред нас као да је дочирала и како се он отац чудновито
обзирао при доласку. Никако да се отресе сумње да непа
уз нас још кога, и то ме кидла. Отац ни сада не говори,
већ се окрене катпад према лађи, и мени се онет чини да
он неког тражи иза себе. Слутиш а не верујеш. Слично је
погледао и на лађе. Ја се скоро бојим тог његова обзи-
рања, јер му увијек узгледм упало лице првинепо ланим
ручепилом и како га мати тад бинше оном, тренутно и
божакљиво.

Улица пуста, нема на њој никог осим вјетро. Једно
се тек онко отвори казала нама у сретане, и на њем се

улазе баб-Роса. Ја сам мислио да је јој једино бабице
а њене марише оком своје главе, не знам да ли због бо-
лости или што се хтјева нечим одликовасти од других људи.
Ишад је било још у цркви а уопшјек је улаз се поента
крстуна [била је катонисања], прала је жртвене а ишла
својој баби у сироред са крстоу спајеницом. Ми је дјеца
никог смјели подиривати и бјежали смо од ње. Чим се
указла њено златењасто-бијело чело, наметну јој мати да
се и она уклони.

U jedan mah ja proturnuh. Sasma dijeno, sam raslobo-
rao da je neko da nama. Ugalasno postojim i osjecam se
ono namo pseto dotrlo dje od nekuda da lujim osenu vodu
i pijem od radosti. Obigra oca i savjajao je pred mnom
tijelo i ugusli ren, umicalo patrenje i spalvalo. Ali ga
je otad gledao cudno, kao da ga ne poznaje. Tad se pseto
promijenja. Stresce se od kine i najezni, uozbilja se e pone
lujaviti otel trau. Mati uhlazi agodu privalu na ga
udari i otjera, a ono je uhlao da nama opuntena repa i
etalo lujaviti po zraku. Vide li životinje i ono, što mi
ne moze da vidimo?!

Кинца и даље пада, а ми улазимо у кућу.

2

Смрло се. Више нашег крова дува и напреже се вјетар. Мати је наложила нећ.

Код нас нека слична тишина као у оне празнице или као да нешто свеклује. Отац није хтео да летне на распрсленим кривет који сјаја од бјелине, већ се одмара на каубету. Крај њега стоје алашници и кутијама (оне ми особито прилазе оне), а он се наслоњено на јастук. Према мени се одмјерено дикује и ситуишује, а он држи у руци мрамур и меће је на уста да загуси капал, кад му нагло-

Мати долази на прва спави часе. Оставила их одшпинута па се тек надвесе нахутов отвору; постојоци и причепа неће да што требати оцу — ја се тад ушлеп сјејати мена удвизама — па се врати на прстима у кућуцу. Лијечина је рекао да би мени много нашкодило ако будем дадално оцу, па он не да ни да му мати много долази, како не би хе с јом и ја ушла. Она иде тихо, брзо тихо, као да пазн да јој ни једно отвоу кашадуле не остане менаа; једна се чује ширена корак и шушаљ мена одједа. Завлазла је и кандила, али и ако је на палу невогда, мена у собама пазивае пријатности. Загушавамо је као да су гореле поштине, а мирно, мирно да нам и сав спомч кућеним прани читану гдламу.

Писмо дојашло ми вестерали. Мати је унапредила све
јуху, у лопчику, а мене је метнула у пренет, па весте-
рали са мном. Најве споро ништа ни јама, маћ се пагаљала
у тачку где су ми под Јорганом били прсти десне ноге,
у ружу гуду кугаљаче од хлеба и бутала. Зането, Боже,
тај свијет само толико ћути? (Инда је посматрала остатке
од Јама и отишла а јајне ме не прекретала — прено ми
пазљиво пазиломе и копа јиди све! — ни поубијала; да ми
што отишла нисам само ни помишљати.

Ali dok sam pitalo, shvatilo mi je mnogo mirna pod jastu-ke i kucalo su me, pa se nisam umio nalostiti. Uz tu sam još, kad sam pomislio na počinak i mami se zadržavala u kuhinji nadzavljajući peve nalogo, provirujući i ja oću da ga pokušim u ruku prije spavanja. On je čučao brzo i zamisljeno posmatrao one za me prilazne kutinje nepred sebe. Nasiljeno se na ruku i lice mu došlo mrzotno, crno. Ja otvornim udavajati kretanje da me opazili, i on me pogleda. Bio je to neka otežko, mutan posled i ja s oborih klam glavu sramotljivo. Tada dođe mami i odođe me

мом кресту. Чим остадох сам, пограти ми се тај поглед у намет и дође ми некуд страм, он наоко блинак као преје. Нисам право ни секунду мислити о њему. Више сам се ојео-као кихао сам се тегао да прикукам на се очеуу плану и кихао је он сиратно око на мене, али му оно одмах и снало се мене, јер јах нисам толико запампао ја, кољико нека друга мисао о њему. Ојеола сам да је то оно, што нешта удаљана од нас, а нас тишти и мучи од толико времена; и под утиском тог нечетг страног, посебног, и мисао ми се цепа-лаа као свјетлост над пролази кроз доминте; и божао сам се што ће на тог изаћи и... и био сам радосно као ће се то свршити.

Prije no što bi se zavest, postao sam vrlo žalostan. Maji je mnogo puta prošao pored mene, a ni jedared za mene nije glavnu za koju da me utrije ili da me podubi... da, nismo zajedno očitani ni Očigled. Pred prozorom je govorio nevoljko ljudi i smijali se kad god je naša jace zamućivala. Premislava sam, gdje bi se to oni mogli zlonilosti, a nisam smio dati ni glasa života od sebe da ne narudim tišinu, koju je remetiio tek očevo kaskanje ili pokriva šapalata, kad se otrepu na lemu. U tom i zacinu. Ne znam koliko sam snivao, kad me prenu spavali. Nisam znao u početku otkud dolazi, i zabadao što sam o tom saio, trgnem se e mislu da je to donio ovaj koji kao je poslije podne nevadano vratno, i na ko se moj otac obazreo u laži. Brzo se od straha razabieru i smužem gdje mati šaple e nekim u hodniku. Ustanem i prvućem se vratima.

— A kako je gospodinu? začujem dobro poznat glas gdje pita mater. Bila je to baža Poma. Što će ona kod nas?!

— Добро, дакле му је, тјени се мати.

— Чувісте, госпоіа, неће бити с нама добро. Покину

— Ja... e, a što bi kad nije drugačije, svi žemo! Kako bi
bilo da ja bližem? Ni ste umorni, imate dijete, a ja sam
pomalo i snivlju, ako to čega dođe...

Matiji joj odgovori nešto nerazumljivo — nije je, pavalda, sijela kraljica isporučiti na kuće da ne uzamiru oca — a kamo jasnije spriječu moćom da bi joj otac mogao... da je u ožalošću, da bi i međa mogla svačemu bućnuš metnuti u sidu, za zvonulu ga pletiti iz kuće i sačuvati kao vjeh toliño drugo. Mog ota! I prije sam se tom domisljao, ali mi sada nisam mogao nikako u pčevini skvatiti kako bi se to njemu moglo dogoditi. Ta on, evo, leži u sobi kao i obično, govori s mami i u svjet je dao i mi; mi ga svi volimo i rado smo s njim, a ovdje da ga metnu u mrtvačnu sidu, nanesu na one kuće gdje ga mi volimo i gdje on piala, i onda da se promijeni sve, da je gotovo sve i da nema ništa ništa. Zar bi ga htjela mati predati drugima da ga odnesu i zar sme tako neopretno i tako dođe i prođe? Ta mi se njemu ništa promijenilo, i ovo, gdje se prispišemo, tu je bolni, a kod oca da to bude sve drugačije? Zar mi protiv toga ništa ne možemo učiniti što povećati brigu za mir, jezo, sin i ostale situacije? I je li to sme?

Мати је још говорила с Розом, кад нам пред кућом
јава посто. Припад ка днасам чуо да тако кјеје, и ја сам
мислио да то није наш нас, већ нека утора што намје-
шти несрећу. Или је то можда дошао некадашњи пред-
кућу, а постога ка одјетило, па му брани дука и упуозор-
нао на опасност? Да немају животне висебних чула ко-
јама пријемте и оно што је за нас сазрило?!

Нас је виђао, и виђање се његово мијенило с кином. На пољу је тада морало бити сасна мјасно, Мати президе

плагатор и истрча у двориште. За мало па зачујем како удари посто, а оно цашу, и цичећи је бјеласла у вјетар и кичу и најбосије се у њој и изгуби. Мати се не поврати одмах натраг, већ као да је човјача хоће да што доћи из помирње, на остала на пољу. Ја сам се веома, веома бојао па она. Више крива застена и притрпу се вјетар, а ја се заједних очима лика, на му се унутрим позлао.

Он није био онако расејан, одсутан као мало прије кад му замирих, јер ме одмах онаш и зашита: јесам ли ја то?

Охрабрих се његовим питањем и притрчим му. Загринем главу у његово крило, а он ми првоје руком проз косу, меко ју потапна и зашита ме као да се хоће да изаи са мном:

— А што ти не спаваш, ха?

Ја сам желио да му испокоим како се ја веома бојим за њега, али опет духну на пољу јак вјетар као да хоће да однесе све, и кућу и нас у кућа. Мени је прво пријала тренутна помисао да нас је свију могао у часу нестати, и то заједно с оцем, на задовољава што осјећам у себи толико самопретвора, као да ме оно ближило њему, мило га погледам. И њему се руна нешто затресе у мојој коси, а усеи му шатане: јеси ли ти мај, а, јеси ли ти мај?

— Ха, потврдах дахом смијешка, а главу сам повијао натраг. Тако сам чинио и кад смо се прије заједно играли. Он ме ухвати за руке да не паднем, ауписа ме по лицу, а ја сам се трео горњим тијелом дуји напавета. Један само покрет његове руке отјерао би чаму од мене.

Тад нам уђе и мати.

Набра обрве кад ме погледа, али јој се боре брзо изгладнише и лицем јој прелети смијешак као оно кад отац хоће да је помиљне, а она се брани јер има да обави још некак посао, али јој је мило.

— А где ти њих.... зар ви заједно?

— Што га ниси однео у кревет...

— Јесам ја, али он устао теби...

Ја сам се још јаче набао, још слободније погледао на она, још му постајало одвијни. А мати нам привуче столицу и нахлесе се више нас као благ дух који нас заштитиља. Она се још није одлажа блаженству мало заједнице и послије јој био заштити, споро мало строг ја сам јој на лицу опет читаво ону јачину воље, која јој је иначе била својствена тек на само са мном и јаво се одвијала од очеве немоћи. Отац је погледа као мало прије мене, није је забринуту, и као да другачије схваћа њогу бригу, привуче је себи с напрезањем. Тешко је и њој као некад, само гласом много слабојим и дисањем много дубљим, тешким. Али у тои му често поглед на ме падао, и он постајао све више замишљен, онш прећашња.

— А што је теби, помисао га мати, кад се он утаја и чинила се да не опажа како се он труди да што мање и ријеђе кахље.

— Мислим баш што је срећа, отежући је говорно отац и гледао у праг. Лули веле да је понав, леки и алат, има их који су и за славу, науку, љубав, одио-вање, а није ништа од тога. Вуди адраи и бићем срећан, то је сва тајна, све...

Матери се заводнише очи, а отац се триса, па као да се поврати опет нама, лице му се разведри и он закса:

— Хајде, мило, заједнај ми још штогод. Знам онако из срца, дуго те нисам чуо а једаред се живи...

Мати се загледа пред себе. У лице јој маха похр-лаице обрве чеду као да ће заплакати, и око јој се раш-шири и заштитиља, али она отвори уста и прјекнула је... прјевала је као кад је алуала у козијеница мог млађег брата што је умро прошле године и успављивала га. Прјесна се јавила нуђи нихала по успавом зрак и свјежила душу, и кад ми пени гласи и сади абурује у уху, чини ми се да котрим како ме отац погледа збуњено, како ми при-плави главу на своја прса и стисну.... каким ли оно гласом пропашта једаред: свроче моје... и како силно, дубоко, испрено излаче материна прјесма? Та што нам је недостало да будемо срећни, пар нисмо они који смо и до сада били? Зашто чофек не може да буде бар онда срећан, кад је још срећа украј њега?

Вјетар хуји а нама кућа постаје опет она стара, сва ми је оно срца и ја сам несво да у мало што се не заплаћем.

3

Не знам је ли мати још прјевала или ми се тек у ми-савна делујала пена прјесма, кад се отац напанца. Сну-

МАНАСТИР ГОРЊАК.

сти се маласало матери на руку, а лице му се продужило и повезменило. Парал немарности се на њему још повећало и мени би нејасно: што то отац може тако туно мислити? Очи споро затворене и необично мирну — је ли то он мало прије говорно с нама? Затрхтах, јер ми се пробуди нека сумња и он ми дође опет стран. Прешни се, кад а оно се нама врата отвореше сама. На њих духу лат вјетар и мени би као да ће на њих сада ући онај Невадвалин и учинити ону ала. Нисам био ни на шта спре-ман и погледам га... његове се црте ипсу нинта промје-ниле, тек испод свупштене обрве није се признао око, већ се свијетлило узан и празан потез, био и водњавост као позивено стајало. Рука му се стискивала и падала и мати посковач. Гуруи га у раме и зовну именом, па неким стра-шним гласом зајена:

— Што ти је, чујеш, што ти је?!

Отац је мировао. Зајену као риба кад ју изваде из воде на клонуло ушине ваздух мјесто воде, а она понови брзо и претрпавено оној ушак:

— Што ти је, јавош што је то?!

Али мјесто каква одговара, разабра се тапцање ко-
рака и на вратима се указала сизуета баб - Ровина. Над-
вири се, па онда уђе агурна, а усне јој шантише као да
се моле Богу:

— Готово је, умро је.

Др. Ђ. Ј. Демковић.

Акорди

VII

А твог свежег гроба берем цвеће мило
И клонула рука у киту га неће,
А болова јато у срцу се снело:
Ја плачем над гробом законике среће.

Веле да у цвећу, што на гробу нице,
Душа унрлога нешто се скрива, —
Зато често дођем — ко раније тиче —
Да га суза моја из ока зливна.

И шетиће међем сад у нелча своја —
У њима је, најко, нежна душа твоја. —
Па крунице љубини што их љупкост краси.

Ја осећам како лебдиш око мене
Тек ме шумор тихи из аноса прене
Ах! Ти руком меком милујеш ми власи.

VIII

На твоје сам пил груди,
Љубих чело хладно, бело —
Мишљах, плаћ ће да пробуди
Непонишно, мртво тело.

О, ја сам се зажелио
Материнског лагљана,
Као пистак давно свео
Сунчевата топлог сјаја.

Не гледах ти лица ланго
Нити топло око тино, —
Од чежње сам богаљ био. —

Ах! сад заман суза леће...
Они ми тек вратити неће,
Или твој осмех нити се скрива.

IX

Кроз нечиј сутон преко белх равни,
Прено бујних река, замрзаних од студен,
Пусто сам поглед у даљину тамну
А сећање ниле успомене буди...

Отколену вртом, гледам кућу малу
Што се као лабуд белу из далека,
Где у мајске дане љупна ружа цвела
Вор шумори тихо и мирнише сирена.

У собици малој, пред иконом старом,
Гледам лице мило, што од боље нене,
Гледам усне бладе, што се мичу тихо
И молитву топлу шапућу за мене.

X

У мом оку мутном још је било суза,
Што се као бисер у лицу самом скриве;
После прве туге остадоше саме
А ја мишљах тада: нема суза више.

Ах! се нарах јако! Судба друге хоће...
И анђео смрти једне ноћи тајне, —
Слетео је доле и драгоцен живот
Однео је горе међ анђелине сјајне.

И најтежи бази стегоне ме рано, —
Ја презирем сласти што их живот нуди —
Ах! ни суза немам, усахле су скоро, —
Црна судба моја, залонала буди!

Београд, 1901.

Armand d. L.

ЦРТИЦЕ ИЗ КУЛТУРНОГ РАДА У СЛОВЕНАЦИ

III

О НОВОСТИМА У СЛОВЕНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

ном приликом две три речи о важнијим по-
јавама словеначке лесе књижевности тецајем
године 1900. Од безастритичних ластова из-
лазило је најстарији „Љубљански Звон“ већ два-
десету годину. Уредништво било је поверено пош-
тому песнику А. Анцерову. Нови уредник заново
је новом струјом па је из „депословнога“ и „дан-
ственога“ листа, како стоји написано још и сада на челу
листа, начинио смотру, у којој је највећу пажњу поклонио
актуалним питањима, особито социјалним и уметничким.
Добро је успео, али се бојимо, да ће словеначка публика
живо пожелети обилније неге приповедачке литературе.
Други је лист „Дом и свет“, изустраван и спротно уре-
ђенан од проф. богослова, доктора Францишка Лампета,
наравски у конзервативном и строго католничком смеру.
Овај заслужни књижевник, чија је дејатност била тако оби-
лата, да се човек морно чудити, од куда му преостаје времена
и да много зваљичне послове, претинуо је последњих
дана месеца септембра, може се пакати, као жртва своје
беспримерне радности. Био је човек високо научан и баш
зато, крај све своје конзервативности у критици, узвишен
и праведан. Трећа је књижевни лист „Словенка“, који
називају у Трсту, Његово је становниште посве модерно
и заступало озбиљно и ватрено женску еманципацију. Као што
су у белетристици, тако су и у учитељској струци подељене
све силе у либералне и клерикалне. При имају своје
новине „Повошник“ и „Учитељски Товариш“, а други
своје новине „Словенски Учитељ“. И од децких новина
једне су строго клерикалне („Вршач“) а друге напредне
 („Звоначек“). Само немојте мислити, да ове новине, које
су од понова проscribeване, дирају на каквог у веру.

фанатичким поштовањем словеначким све је неверовно што се следи по поворани сабраним захтевима њиховим.

Матица Словенска издала је за годину 1900. четири књиге. Прва је „Зборник“, дело превано умишља *Ивана Курјинића* који је сабрао сну преписку *Франца Метелца* са *Дубровским* и *Штајерским*, *Станка Врла* са *Штајерским*, *Матије Чоп* са *Копитаром* и *Штајерским*, *Орослава Цвез*, *Копитара* и *Бартола Франца* са *Валдавом Ханком*. — Друга је књига наставак *Главолове Историје словенске књижевности*. Ова свеска о прилици и „фалосовској књижевности“ потекла је из пера свештеника *Бенковића*, који у звезди кује *Антула Махника*, сад баскуп на отоку *Крку*, који је у своје доба најразвијенијим сојезима у блато бацио све што су досада написали словеначки песници и белетристи. Трећа је књига опис *Млетачке Словеније*. У прављеништу талијанском пребива до 30.000 Словенаца, који су предани несумњивој народној смрти, прем да је у новије доба међ њима патрији родолюб, пе-

Антула М. Словенка који је у доба препорука као свештеник, педагог и родољуб стекао знатних заслуга. Летос је била прослављена стогодишњица од његова рођења у селу му *Повиши* у *Штајерској*.

Значајно је, што су разне књижевне покретне издавац целокупних дела неких старијих писаца. Осим *Валачевих* и *Привернових* песама (од оних потоњих приређује књижевник *Бамбергова* у току једне године треба народно издање) изашло је четврти део приповедака *Ивана Тачара*. Његове су приповетке романтичне на су у своје доба силно године младим људма. *Бамберг* је издао седми свезак *Стратаревих* радња, а *Швентнер* у *Љубљани* први свезак *Кришковић* приповедака, у којем је најинтереснија приповетка „*Cyclamen*“.

Књижевник Габричек у *Горици* издава је у „*Словенској књижевности*“ *Ганглону* драму „*Син*“ и *Голеника* роман „*Риновалци*“, о којима сам читаоцима „*Нова Искра*“ рецензирао у 1. броју г. 1900. — Сада објављује превод „*Васкр-*

КНЕЖЕВ ДОЛАЗАК (ПРИНСКО-ТУРСКОГ ПАТА 1878.—78. г.

вик професор *Иван Тринко*. Сила талијанске државне власти и културе ради да затре што пре словенски језик у својој прављеници. Књигу је написао врло занимљиво познати професор *Сима Рутар*. Четврта је књига једна свеска „*Кнезове књижевности*“, у којој се истичу, ради своје ретке тачности и верности, слике из средњовековног живота, што их је написао млади књижевник *Фр. Мешко*. Последња је књига *Сабране песме Матије Валмези*, коју је уредио проф. *Фр. Лепен*.

Дружеба Св. Махора, која је бројила прошле године 78.103 члана, издала је, осим обичног календара, наставак илустрованог *Св. Писма* (у обради сада већ покојног доктора *Фр. Лампета*), један *Молитвеник*, други део *Песмарице* са *молитвама*, једну свеску забавних и научних чланака и животније славног баскупа *Давидовића*

сенија грофа *Томасова*. Ова књижевна издава је у својој *Словенској књижевности* роман *Wallace-а* „*Бен-Хур*“ (превод с енглеског језика) и роман „*Marco Visconti*“ од *Grosi-а* (превод с талијанског). Након овог издава је *Габричек* у „*Словенској књижевности*“ врло срећан превод *Шенсвинова* *Хамлета* из пера *Ивана Пашара*, познатог модерног песника и књижевника. Овој писцу штампао је књижевник *Швентнер* и његову драму „*Јаков Руда*“. Ова је драма представљала дане и летос на *Љубљанској* позорници, а пре месец дана и у *Загребу*. Уз невоју врлине, као што су спретни дијалог и сарказам, има ипак и великих мања, а највећа је, што човек не може појмити, зашто се *Иван Руда*, који улаже своју крв за богатог подушеника (да би спасао свој ништак), на крају ипак убије, кад га није баш никаква невоља на то наговорила. Неноја су лица слабо

опрета, нпр. баш живих Рудине кћери, који наједном делом није посведочио, да је онакав како се о њему мисли. Па и Доливар, сликар, пређашњи заручник Рудине кћери, магловито је лине, да не знаш шта мисли а шта хоће. Ова магловитост истиче се ипак у свим радњама Цанкаровим. Такве су његове песме, такве његове приповетке (што их је издао под натписом *Писмо*), а таква је и његова драма. Чује се, да је предао управо словеначкога позоришта у Љубљани весту игру коју ће драматично друштво приказати још у овој сезони. — А. Л. Бистришки питајмо је гауу „*Јулиан смубан*“, удешену за дилетантске позориште. А. Анкерца написао је три гауе „*Имај-лов*“, „*Ред се, Јурија*“ и „*Тујка*“. Прва је представљана на Љубљанској позорници али није постигла успеха. Садржина јој није оригинална, већ је узета из једне приповетке Тау-чарење; кинти неперокатним ситуацијама, измишљеним призо-рима који нису ни у каквој вези са главном радњом; најзад у кој се изнесе модерна питања на позорницу, којима баш тешико наћи правог узрока. Остале две игре слабе су творењне о којима нећу даље говорити. Овај песник савутио је своје песме из последњих година пак их објавио као „*Нове Песме*“ у наклада Бамберговој. Између њих истичу се особите баладе у циклусу „*На-милх на Јутровем*“ (т.ј. Насрадин-хои на истоку), у којим оштрим саркавом шибом будаластине разних угледних и високих другова. Да би име А. Анкерца и његову поезију увео и у шире, несловеначке кругове, написао је др. Гој-мир Крек (син познатог слависте у Градском универси-тету), живописно песников на немачком језику и превео некоје песме његове на немачки језик. Книжица је напи-сана врло искрено, топло и одушевљено и јемачно неће промаћити циља. Наслов јој је: **Anton Askere, Studie mit Uebersetzungsproben von Dr. Gojmir Kreh. Lailach 1900.** Verlag L. Schwentner. —

Осим ових песама издао је Едмунд Кристиан своје песме у 10 свезака под насловом: „*Zarhi i snežinke*“. Овај песник овејао је социјалиста, па у лепој форми и сликовитом говору даје одушта својим идејама и својим социјалистичким осећајима и тежњама. *Едмунд Зупанчић*, који је лане штампао своје песме „*Чашу оштрости*“, са-брао је неколико деџих песама пак их издао под насловом „*Писмице*“ (ускрену дари, које нимало не подобрају на девадента у „*Чашу оштрости*“). Најзад, наша споменути и посмртно песме даровитог млађани који је лане у 22. години свога живота преминуо. *Драгутин Кете* објавио је на свог живота неколико песмица. После смрти његове сабрао је Анкерца његове песме у један свезак пак их издао у наклада Шпенгелеровеј. Написао је уз њих и сим-патичан увод. Због тога се омакно ни Анкерца Цанкар, који је био са Зупанчићем друге Кетеве, што Анкерца као није схватио важност и значај Кетеве поезије. Истина је, да су неке песме Кетеве, особито сонети, врло прасне, и нема сумње да би још много лепих ствари могли од њега очекивати, да је подуже живео. Али како у овим песмама (џа песнику је било тек 22 године!) има и незре-лих ствари, онда је удараче Цанкарово било са свим непра-вдема. А да да није ово учинио само да публику подсећа на своју личност? —

Љубљана.

проф. Рајко Перушев

Како можеш?

(Ј. Тржи)

Ка Бог створи ружу, рече:
Пнегај, ружо, мирис даји!
А кад сунце поста, рече:
Сунце јарко, греј и сјаји!

Ка Бог створи имену, рече:
Певај, имено, у висини!
А кад месец створи, рече:
Светли ноћу у даљини!

Ка Бог створи жену, рече:
Љуби, док ти срце бије!
Ну кад теби живот зале,
Сетио се тога није.

Јер гледати како можеш
Месец бледи, сунце јарко,
Уживати песму, ружу,
Не љубећи ипак жарко?!

С. Д. М.

Косовска епонеја

ПРЕГЛЕД ПОКУШАЈА ЗА ССТАВ НАРОДНОГ
ЕПА О БОЈУ НА КОСОВУ

од С.

[НАСТАВАК]

сју народних песама, које овекају Косов-ске датаје у невој епичности, износили од почетка до краја, у међусобној вези, *овије епикеда*, имамо три до сада штампане песме: једну у „*Босанској Вили*“, другу у *Историјској збирци*, а трећу у збирци *Милосића*.

Прве су две сепале у народноме десетерцу и поки-јета су доба, а трећа је у дугачкоме стиху из халматин-ског приморја, и могла је постати још пре две стотине година. У првим дема не нахидимо ову пробну лепоту у стиховима и језику, нити овај онити народни тип, алај је у песмама Вукове збирке, него се на њих места провиди нечајева индивидуалност, а нарочито у другој песми, у којој нам се позал представља не као прост наро-дни гуслар, већ као образованије, полумислен човек, који се користио и многим лепим местима из Вукових песама. Прва је песма много краћа од друге, има 526 стихова, док је друга најдужа од до сада познатих народних песама, има 1667 стихова, и у многоме је лепша од прве, а има споро исте карактерне особине, које видесмо у песми „*Доба*

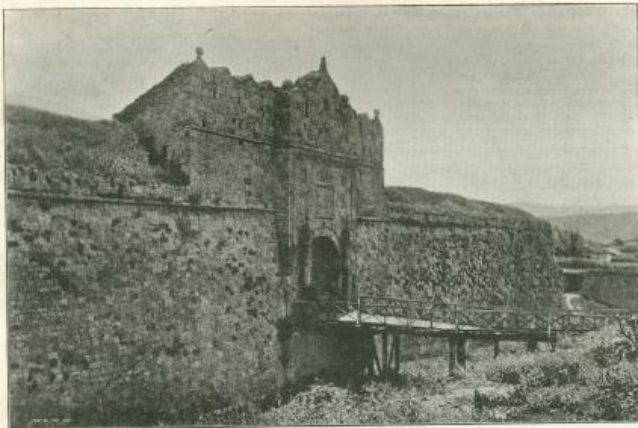
и Соко^а. О трећој, приморској песни, нарочито ћемо до-
ципије говорити.

Ове се три песме могу сматрати као народна поку-
шаја за концентровањем разних косовских догађаја у једну
целину, дакле, као народна покушаја за састав јединствене
епопеје о боју на Косову. Прегледаћемо садржине све три
по реду. Прва је од њих:

**Песма о боју на Косову из Вое. Злате (из 1886., а
у Косовској Споменници је из стр. 169).**

Интересно је да се у овој песни, у којој је уједно
повиано седам разних епизода, ништа не казује о главном
догађају — о самој борби на Косову! Од епизодних дога-
ђаја, који се у песмама Вукоте збирке не налазе описани,
имамо онде: долазак Милошевог у турски стан и убијање
Мурата под чадором његовим; бабу која учи Турке како
ће савладати Милоша; и, састајан Лазаров с Милошем

да не треба „женски поклањати царство“, него скупити
војску и сићи у Косово. „И ту камо боја учинити | за
крст часни и ејеру хришћанску“, а по том предлаже да
се пошље Топлица да ухвати Турке (27—114).— Пошто
су Милош и Иван опремили побратима Топлицу „да га
главо не поимају Турци“, отпрати га до нога Косова; он
срећно пролази кроз „тарду хараму“, и, пошто је ухо-
дио Турке и уверио се да „војска турски краја не имаде“,
враћа се с Косова (115—188). — У пољу крушевачком
пресреку Топлицу његови побратими, и он им исприча
како је савла турски војска; Иван га састеже да тако не
казује Лазару, јер „Превлаћу се срски цар Лазаре, | Па
ће женски поклањати царство“. Њих тројицу гледају с
дуге појводе, и Бранковић, их види код Лазара „Како с'
с Турци суди дивагити, и како ће га издати на Косову,
већ нека постави сокру и нека наздравн Милошу „не-

КАПИТА НИШКЕ ТВРЂАВЕ (1878.—79.)

под чадором Муратовим. Ова је песма новешто склоп-
љена, и стихови су јој често рогобатни. Она почиње сти-
ховима:

Повиан се шарпан, гурја зута,
Од Лазе до Лазарије (?)
На Ставби је пасиолаи глану...

но то није била „гуја зута“, већ „зута сила турска“. Цар Мурат долази на Косово и нише „искиен ферман“ Лазару, да му пошље „млаче од свију тродова“ и „скараче од седам година“, плаће нека купи војску да царство по-
дели (1—26 стиха).— Лазару је ферман стигло у доба, кад
су код њега за ковром били „ова тисаода листица“, ту су
и „тридесет бијелих тара“ и „тридесет војвода“ и „три ети
кашетица“... Примивши ферман, Лазо „срзе проловаше,
јер не знаде турскијех језица“; не знадоше га читати ни
други, но међу господом је Топлица Милош, који „уније
дезнавост језика“, и он га прочита. Тада пита Лазо господу:
хоће ли носити кључе и хараче? Војвода Милош одговара

ејери^а (189—256).— За трипезом Лазар наздравља Милошу
„с првом кучом ениа“; „Здрав, Милошу, ејери и неје-
ро, | Прва ејери, потома нејејери, | Сутра ћи ме издат'
на Косову“; а Милош, „Колико се бјеше накупило, | А све
мере заскупје брже“; одговара Лазару да му „нејејери уа
кољено седе“, а он ће сутра отаћи Мурату и „жива за
сабљом раскирити, | Од учура до бијела траја; | Пошрати
полам под троче, | Пошрати крвемим ошаким; | Си-
нућу му алам прстен алатаи | И скинућу зечију калу с
главе“ (257—308).— Сутра дан, „док ограну звијезда да-
ница“, појашаше поње три побратима и дођоше у поље
Косово; опазн их Мурат, па мислећи да доносе „кључе
и хараче“, наређује да их нусте и нему. Кад Милош „идае
цару под чадора“, Мурат му пружа погу да пољуби „малчу
и пачучу“; а Милош је „Левом руком калчу прихва-
тио, | а десном је сабљу извадио, | На распри турског цар
Мурата...“ и учини онако, као што се заправо — само
поборани „алам прстен с руке“. За тим је искочио из

шатора, дохватно се издржали, па он и његови побратими „Полетели нисама Косово, | Па сјекли на алаје војску“; али се Милош сети шта је заборавио, па се враћа и ако га побратими од тога одвраћају, те одиша и изврши и то јувачко дело. Но дотле се сва војска умутила, и они поново утиснуше јуриш у Турке; Ипан и Милаш гину, а Милош се тек тада распамети: „Па три му мачеи аламан диме; | Који елисит, а јунак мачеит...“, ни још охрабри вилон, која му „из гриве проговара“ да се не боји, тек сада поче разгонити Турке камо ваља; и, тамни да изиђу на војске, за некаква „бана на брчма“ повика Турцима да побегну „кокле у земљине“; па тај начин раставише га од коња и савлаша, „Сломи Милош и козу и руку“, но и тако рањен још је могао да се освети оној бани: дохватио је зубима, „па је намае о тле ударио, | На доње је поле раставио“. Тада га Турци одведоу под чадор Мурата (369—492).— Милош се под чадором састаје с Лазаром, који благославља Милоша, али му опет не оправшта, што не остале да заједно ударе на Турке. Турци доводе робље, а Мурат их осветије:

„Немојте их, браћо, погубити,
„Немојте их, браћо, ни турцити,
„Кад мислите дуго царовати;
„Покајте ни рано и касно,
„Тако бете дуго царовати.“
То изрече, па душу испусти.—

Друга је песма на II књиге Петровићеве збирке (26):
Пропаст царства српскога (у Косовској Споменци на стр. 118).

Она је један велики, једноставан епски спев народни, који чини заокружену целину о косовској боји, са описом главнога догађаја и са скоро свима најважнијим епизодама пре и после њега, почевши од Муратова позива Лазару, па до свечаног укуца Лазарова тела. Сем монументалне, уопштених у Вуковим песмама, имамо у њој пошине и других, узетих из народних прича и предања о боју на Косову, од којих ћемо нарочито поменути: Милошево одлазак у турски стив и убијање Мурата; опште јувачке борбе Милошеве и његових побратима; бабу која учи Турке како ће савлађати Милоша; одлазак Лазарове главе у бумар; наређење Муратом како да се Лазар и Милош сакрију поред њега, и Милчино шаховање косовског разбојништва. Цела се песма по епизодама може поделити на 14 делова, па ћемо тако и прегледати њену садржину.

Први део (1—74 стиха) почиње стиховима:

„Сину муча на Јадрени града,
„Заграбе наред Цариграда,
„Гром удари у поле Косово
„И обори Неманића царство...“

Гри су позвали Турце у помоћ против Срба, по Турци се сасвим досећеше „у државу цара Богдана“ и „у Јадранско царство пошине“. Осим се турски цар Мурат, па са 300.000 војске дође на Косово; ту су му слуге разнели „савилен чадор“, простран „савиу и кадиџи“, наместили „шиљте“, а по шавлету „од алаја билеме“,— па га „посадиш на мача шилџета“. Одатле Мурат шаље „киму јавенту“ у којој вели: „Једна земља а два господара, | Тако раја подиже“ не море...“ него, тражи „од градова клуче“ и „Стевана у турџиу сина“ и „хроче од содан година“; иначе му поручује да купи војску и дође на Косово:

„Да ни силам“ царство лижемо,
„А главома веће поставио“...“

У другом делу (74—232 стиха) књигоноша доноси вест у Крушевцу, Лазар је чита а сузе му се падају

и на образе „као кина или јелово трање“ и „од јада за забавља лаза“... Код њега се доспа војводе „Косован“ Ипан, Топаца Милаш и Милош Обилић, па иштају „Омлен кима“? автором саврела“ Лазар ни маује поруку Мурату, бори се с алтернативном Муратовом и не зна што ће и како ће. Милош га храбри и води да је боље „да јуначан крсту пролију“ него да „жениши царство поклањају“. Лазар се окупља, само би хтео још да савла покани је сила у Тураца, и Милош му препоручује Ипана који ће „уходити Муратову војску, што је Ипан „једва дочекао“.

У трећем делу (323—371) Ипан, сутра дан, преобучен у турско одело, одлази у поле Косово; кад је угледао савилену војску, „дошму се чуду изудио“:

„Боже вила, куда великога,
„Ипан ми се и зашло бих се,
„Како је на горани лива,
„Још је кина у Турца војске;
„Код до коња, јунак до јунака,
„Све чадори као лабузови,
„А барина као и обана,
„Боја мача као гора црна,
„Да Бог пушти на небу јабуку,
„Не би могао на земљу накути,
„Бећ на коња, јан на јунака,
„Ал' ни боје коње ја барина“.

Ипан је, ухулећи турску војску пробавио „три дана и ноћи четире“, па се вратио у Крушевцу. У пољу крушевачком сусреће га Милош и светује да не падају Лазару праву вестину, „јер бе маче се цар превагати, | Не бе поки у бој на Косово“! Ипан га послуша и саопштава Лазару, како „није много у Тураца војске, | Ми моремо с нама ратовати“.

Четврти део (372—508) описује Лазаров позив војвода и његову кмету, која је у неколико различита од оне у Вуковим „кнезидима“:

„Ко не стно у Косово стни,
„Он не има“ од српх порока,
„У кући му чео не паљало,
„Пред кућом му коло не страјало,
„Вине што стади не бједало;
„Паљало му сјеке не бједало,
„Ни у пољу бједла шина,
„Ни у брду шинае доша“.

Разваслио је 12 књига и позвао у бој на Косово: најпре Цетинске владиху (5), па Босанскога краља, па тин Бука Брхковскога (господара „земле Херцегове“), Мусу Арбанасу, Јутину Богдана (српскога војводу), Орманика Павла (у Вуковим граду), Јула Богдана („богаташа“), у Вучитрну), Страхинику Бима (у равнини Баланана), Васојевић-Стеву (у Сјеници), Мусику Стевана, Србу Милошевићу и дијете Лауша (коме су вале посестрије). А за тим наређује војводи Милошу, Косовцу Ипану и Топацу Милану да му куне убојити војску „у Крушевцу и околи мач“.

Пети део (509—574) описује прикупљање српске војске у Крушевцу: Први долази онет Цетински владина са 6 хиљада војске; за тим, по истом реду како су и вати: Босански краљ са 10 хиљада, Брхковски са 12, Муса са 6, Јутица са 10, Орманић са 1 хиљадом, Југ Богдан са 12, Страхинић са 1 хиљадом, Васојевић, Стева такође са 1, па тако и Мусић и Срба, а дијете-Лауше са 3 хиљаде. Над оним последним је оред десничког јунака:

„Над Лаушек посестрије, мача,
„Вирају се небу под облаком,
„Златне стрљале носе у ружави
„Те гађају орпа под облаком.“

Милош је с побратимима довео Лазарову војску, 40 хиљада, те се тако искупило свега 104.000. Пошто је Лазар „с'јебу учинио“, стаде не опремати с војском за полазак на Косово.

У шестом делу (575—718) имамо испречетане две епизоде: једно је Миличино тражење од Лазара да јој остави у Крушевцу једнога од браће, а друга је опис поласка војске на Косово. Милица се „у црну биту заматала“, па „јутро кричи с'о шарених туђа“ и пита, кога ће јој оставити да јој „обрав од грдица чрва“ ако Турци овавају. Лазар јој оставља на вољу да сутра, кад војска пође, бира кога хоће од браће. Кад сутра освану дан и кад се разишле „миле и барјаци“, цар појаха „голема азеленка“, а пред њиме је барјактар Бошко Југовић, иза њега Југ Богдан са девет Југовића „мамо сиших девет околових“, а око њега „слуге и војводе“ — ту је скута Владослав, Вановић Страхина, Милош, Иван и Милан. Интересан је опис самога поласка:

Седам део (719—796) описује кобну косовску вечеру: цар Лазар слави крсно име уочи Видова дана, Лазар зарави Милошу и обеди га „невојером“ (на ранијих деловима види се не види зашто Лазар ово чини!); изненађени Милош правда се и, уверен да га је Вук опео, вези да му „невојера сједи је налено“, па се зарече да ће Мурата „распорити жила“, стати му „могом под гр'оце“ и скинути му „дешер прстен с руке“, а за тим изиђе из чалора, а с њиме и оба побратима.

У осмом делу (797—1096) Милош с побратимима одлази у турски табор. Турци мисле да су дошли на предају, па лусте Милона пред цара. Мурат му, по договору с везирима, пружа погу да полуби „сизну и мамузу“, но Милош напада „бригку саблар“, распори Мурата, обори цареве везире и догланнике, и, док допаде до ждралница „седамдесет одсјеке глава“, а за тим, с побратимима, појура кроз Косово секући Турке:

Боске ниле, повила састапка!

БЕГ У СРПСКО-ТУРСКОМ РАТУ (1876.—78. г.)

Миле Боске, чула големог!
Да је коме чути и гласага!
Кад попрпе снага 'и ордија
Из Крушевца из Бијеле града,
Како стоји диле витезова,
Како д'ариско пилотихтх вена!
Јуто ниче мајне и сестрине:
Било маје премиле јелмине,
Миле снахе од боја гуине,
А девојке своје зарућине;
Стоји пина милог и големог,
Цина глава чу се до небеса,
И црна се земља задржала
Од јунака и од поганина...

Милица, која је „догођим ноћним“ лице нагрдила“, излази пред своју браћу, свакога је редом молила, па најпосле Бошка и Ненада, но нити јој остати не хтеде — сви одоше у Косово.

Кад се стаде криш проловати,
Да је коме стати те гледати,
Како српске овијезу хорасе,
Како д'ариско изјезу главо...
— — — — —
Кул' пролази Обилић Милошу,
Троја баше коза прозавина...

Срећно су се протукли до Ситнице; по, у зао час, Милошу падне на ум да није извршио заруцање: да ће Мурату стати ногом под гр'оце и скинути му прстен с руке. Узмуду су га побратими одвраћали, „јер у повратку добишаме не-ма“, он нагне напад, па и они за њим. Срећа их послуши те продру до Муратова чалора, те Милош изврши ради чега се пратио, па поново ударе кроз масе турских војске, која се сва под оружје дигла, и „коме Турке с'о јолну траву“. По ту му изигну оба побратима, а он би се спасао да некаква „бабетица из стјење“ не вину Турцима

како да га савладају, те узареше у земљу коња, која
разнесе ного Милошеву ждралину; | А Милош је од мег'
одсочио, | Нах у руке коње прихватио; | На бојно се
коње опирећи, | Прескакаше Турке на брљине | И рече
им даље одсече! Не толико снаж није се могло одо-
лети: Турци га савладаше, везаше му руке и изведоше
пред Мурата, који још беше у животу. Мурат наређује
да се узари на Лазара.

У деветом делу (1097—1179) допаде глас Лазару шта
је учинио Милош и како су војводе изгинули. Сви оплакују
Милоша, а највише Југовића, који „измислише као беца
млака“; | С кмице бемо на бојном Косову, | Потискути про-
клетнике Турке... За тим Лазар распоређује војводе и
војску на бој, а Вуку наређује да води војску у Шару
планину, па „кад зевну у полу ханчаре“ да узари „из
леба брљамину клетом“. На кад је све уредио, поселе
одељка: | Да се крену силомита војска, | Наберане коње
на Курију*.

У десетом делу (1180—1265) описује се сам бој. Први
стивају у борбу Југовића, „сви саополни“, који:

Све расоне Туре на брљине;
Бив ти реко' и би се заклоно;
Ку' пролази летит Југовића,
Туд' је мутна вода дхарила,
Вала главе коњске и јуначке,
Није вода већ дхарила прина;...
Осам наша бивше и убише,
Кад летелог бити зачовече,
Ат' негибе Југ Богдане стари,
Покрај нећа летит Југовића...

За њима „Маче војску летитица младина“ с Пригорница и
Бомпашама, | И мачеа свя изибе војске, | Појесише ју-
начка Бомпашама. Тада „Маче војску српски цар Лазара“,
те нештоли 40 хиљада „двојискине миз Косово Турке“,
и том приликом Страхинић бив чини чуда од јуначтва: „Је-
дином јако, дванаест глава савне“, И, готово се турска сила
била „двојискица“, али „Бог уби Вука Бранковића“, он
изаде тоста Лазара, јер „подеде с дванаест хиљад вој-
ске, | Те поможе брљамину клетом, | Да неодола срп-
ског цар Лазара“. Ту је Лазина „подебола глава“ крај бу-
нара до Ситнице, и сконча у бунар:

Док зајисам од небеса паде,
Тавна мјесец кат' Косова отаде!

У једанаестом делу (1266—1312) Страхинић бив, који
је јуначки брало главу свога господара, кад је паде да
све пронаде, прохивашише Вука што изаде: „Е да Бог да
субито ти било, | Те и твоја подебола глава | Од сопола
Високо Стегана...“, па поврати дивина, проби се кроз
Турке и прати се у Крушевца да чува од Турака царну
Милину и Милошеву лубу Вуносаву. Сусрећу га Милица
и Вуносав, „журјуби камо куканице“, и Страхинић им
прича што је било на Косову.

Дванаести део (1313—1365) кивује: како Турци угра-
бине цара Лазара (када његово тело?) и однесоше Мурату,
који наређује Бајазиту како ће их уколати: Милоша с
паме упоредо, а Лазара испод ногу. Милош моли да га
уколају Лазару испод ногу, „Суда сал му бив овог саје-
та, | Нег му бивем и овог сајега“. Мурат прима молбу
Милошеву, а за тим светује Турке како ће напасти, па
дека:

Немојте ни рају погледати,
Немојте ни рају погледати,...
Већ, нити рају ни брзину;
Тито ће те дуги паровати,
А другичје пугвати царство...

У тринаестом делу (1366—1584) описан је доказан
Царице Милице на Косову. Понто је Милица измолила од
Бајазита допуштење да дође и принесе тела мртвих вој-
вода у Крушевца, онда се она, на „млакином кочијаша“,
одесе с Вуносавом на Косову. Кад воде Ситнице утледа
„милеу беојер“ (Косовку?), која прати Милицу, како је
јуче била на платно, а кад „стаде леза од Косова“, кад
Ситница протече „мутна и дхарила“, те повосе коње и
јунаке, и ту је „муче јаде заобила“:

Бритица саба Косовца-Паша,
Војно коње војводе Милоша,
Амјацин Тонзине Милина,
Зитица луту Боша Југовића,
И човечку дијете-Паша.

За тим Милица дође да тражи „своје поганиаре“. Ту некач
савна бојниште у китересном опису:

Све је шале тога претвезла,
А на пире пољени и јуначке,
Не види се сучи од обила,
Ни зевне поље од јуначке;
Бив ти реко', кад би саје дош',
Да је пушта гори војвода,
Од лезице коњске и јуначке;...
А по трају измолена кина,
Бритица саба и дуги начин,
До баљка све је измолена;
А страјале по полу расту
Ко' путова поред винограда;
На хвалде ривели дуга;
И лезица поља од мезака,
Стоји језа нова и јунака,
Виду куни, граћу савршено;
Ту је страјало чути и гласати!

Ту Милица први наизви рањеног слугу Вуносаву, вога
„длина студеном подицом“ и „далека од срце сријем“;
Вуносав јој кивује где је који од војвода погинуо. За тим
наизви остале „он ређу јунаке“, па онакога „у кочије
тура“, а над Милошем је „двојискица кроз куканица“. Кад
је и баба нашла, онда на гроб цара Лазара, те „муче цвети
да Бога се чује“ и нариче овакву жаловицу:

„Господаре, славна цар-Лазаре!
„С тобом ме је ограјало сучи,
„Грујало ме за живота твога,
„А од сад ће до вјерца нота
„Све ми бити мракно и облачно;
„Твоје славно име, мој Лазаре,
„До вјерца биће ти свијетло,
„Бранковића ружно и проклето,
„Што обори цара и државу.

Глас из облака упућује Милицу да наизви из бунара главу
свога господара и да је положи „у кинесаву крику“ (у
Крушевцу), а после три године да дође по његово тело;
глас јој даље пада да не каже Лазара, јер:

„Лазар ти се, госпо, посветио,
„Што је јунак савио погледу
„Рад ијере и крста човјача
„И за дубин рода и племена.

Милица се притила у Крушевца с главом Лазаровом.

У четрнаестом делу (1585—1607) Милица се, после
три године, подише на Косову с патријархом и дванаест
владика, с поповима, калуђерима, ђаковима и ђацима. От-
посање теле Лазарова, „Док удрише дигне од светице, | Свето
г'јело у земљаци ч'јело“, — и пренеше га у Крушевца.
А данас се њиме слави „Ђурица гора славна“ и „маза-
стур Раваница црква“.

Цела се песма завршује оним стиховима:

Ето тако, моја бробо драга!
360г невоје и песане паше

Пронађе нам царство и државу,
Погубе нам славу и господство!
Сам Бог знаде кад ће опет доћи,
Нам ћемо сви у јазу проћи. —

Она је песма, по својој нејачини и множини епизода употребљених у њој, најнајатипичнија од популарних народних песака да се косовски догађаји неку и концентрују у једну целину.

Петрановић је у својој зборници позвао и певача те песме — *Илију Дивјаковића* из Херцеговине, за кога вели: „Од свију певача, што сам их могао посетити споро за седам година, Илија Дивјаковић најдаровитији је и најнајамплијнији певач. Нека му је само једном ма какав догађај исприча, он је одмах готов предати га у народну pjesму онако живо и китно као што други не може“. По Дивјаковићу је био писмен човек, али „самоук, чита и пише по старом правопису, боље од многих других“.

Ми се нећемо упуштати у оцену ове песме, али

о баби, помоћу које су Турци ухватили Милоша Обилића, и певања о шетњама кнегиње Милице по Косову*... А мало даље: „Ако бисмо дакле и одлучили, да макар и у основу призмемо ову песму за пародiju, ... она би могла послужити као потврда, да су доста песме о пропасти на Косову живе и да су у последње, можда бисмо рећи у наше време, и народни, књижевним дахом додирнути, неваљчи оледали, да у нама целину потраже“.

Мартић у поменутој расправи о косовским јуначинама и догађајима, — укључујући на почетке и још неке стихове у Петрановићевим песма, који су на „двоукљиченицима“ а не правога народног извора*, — вели: „По свој прилици могло би се још гдешто рећи, што не би била народна и то нека пречна ништа рекао. Али макар се још и десетак непародичних стихова нашло у решеној Петрановићевим песма, то још не би могло бити никакв разлог, да читаву pjesму прогласимо делом непародичном“.

БОЈНИЧКА БАРАКА ИЗ СРП-ТУРКОГ РАТА (1876.—78. г.)

Једно показати шта у главноме мисли о њој наши најнајатипичнији књижевници.

Јашић у њој вели (Рад.П.): да је ово „са свим ново грађана pjesма, у којој је истом у пазе дане нетко (Јашић, тада још није знао за Дивјаковића) скупио разне pjesме о косовској битци у једну целину“, да је pjesма „доста слабо састављена“, да има у њој „много неједнакости, много несклада“, да има и реченица „које се морају сматрати изразом нашега времена и нашега данашњег мишљења“.

Петрановић у својој расправи, кају смо већ поменули, вели о овој песми: „У њој се може наћи која стотина врта, на које се може рећи, да нису потекле из уста народног певача, толико је дијекта у њој поремећена. Садржина песна не меће је у ред ни с једним варијантом оних старих косовских песама, којима на садржај којестуд знамо од 15. века до Качаћа. Једино старије у њој јесте певање

Поменути смо, да је од народних песама, у којима су Косовски догађаји описани у целини, најстарија:

Приморска песма о боју на Косову (у *Милосевићевим збирци* бр. 6, а у *Косов. Споменици* стр. 69).

Ова песма, као и друге две косовске песме из *Милосевићеве збирке* (бр. 5 и 7), изишле су из старих дубоконачних пописа народних песама крајем 17. и почетком 18. века. Оне су познате под именом *бухарџица*, како су у дзмијинским приморју изишле песме јуначке обилнога садржаја. Песу сивање у десетерцу, што су им стихови дужи, по 15 и 16 слогова у једном стиху. Како по облику и језику, тако и по самој садржини, оне су врло интересне. А песма о боју на Косову за нас је интересна нарочито још и због тога, што је Пашић узео као основу свога нацрта на косовску епopeју. С тога ћемо се с њоме мало боље упознати.

Она има свега 255 дугачких стихова. По догађајима који се у њој описују, можемо је поделити на шест делова: У првом делу (од 1—58 стиха) имамо дегенерисан један до две познате песме о Мусули Степану (у Вука 47), а он почиње стиховима:

Иде Милош Степане *лубу своју рано буди*;
Устаја се, *лубоце*, да ти нешто *момаке* доживи...²

Бушњин Степан буди *лубу* да отвори прозоре и види по звездама *које је доба*, *„додар ли таламбах пред двојом теча Лазара“* и *„чули се господи...“*. *Луба* то чини и ништава га, а Бушњин је сад шаље да *пробуди слугу* (она!) *Олевера* да би спремио коње, јер ваља ићи у бој; *луба* му тада прича свој сан и одвраћа га да не иде, но Бушњин је не послуша:

„Знати ми се, *лубоце*, са *Косово* не вратиш,
Ја ти нећу остати од *војске* *киса* *Лазара*,
Од *угрека* (г) *господе* и од *браће* *Угољина*...“

Луба буди *слугу* који оседла коње, те *„пошпе пред двојом теча Лазаре“*, — У овој песми Бушњин није ни мало запосио (као Мусули), него је с осталим војском на време стигао на *Косово*.

У другом делу (59—109) Бушњин затиче пред *Лазаревим* дворима *већ испушну „угреку“* *господу*. *Милица* их поздравља с *прозора* речима:

„Добро јутро да вам је, *г’јена угрека* *господа*!“

а за тим прича им како је *ружан* сан *успио*, који јој тумачи *Милош „Кобидовић“*: да ће *„младе падаћи ове угреке господи“*, да ће *„лице потањати“* *сизанца Лазара кнеза“* и да ће јој се *„распушнути“* *месо срце Миличино*, а за *угреском* (г) *господином* и *ах браћом Угољиним*...³ Тада *Милица* моли *Милоша* да јој под *Лазара* *имамом* *једног* од *браће*, да *„не би изубила пољено од Угољина“*; по *Милош* јој одбија *мољбу* (ни мако *кавалерија* за *тајног* *витеза*! на још *књазим* *речима*):

„Свој воћ му се *вољске* *превела* на *десној* *руци*,
Врше му се *вољати* *на* *томоу* *господу*...“

За тим се *Милица* сама обраћа *Лазару*, који је одбија:

„Не могу ти *оставити* *виједног* од *Угољина*,
Они су се *наказали* *св’једу краљу угреску*;
„Кад би неба *надуло* на *дуначку* *при* *зему*,
Она би ти *прини* на *своја* на *боја* *копала*.“

По том се *Лазар* *прену* с *војском* на *Косово*,

Треба до описује *законичну* *печеру* у *очи* *Видова* *дана* (109—152):

Иар је с *војском* *папу* на *Ситику* *виљу* *р’јету*,
Ту су *стали* *почијати*, *вечеру* *вечерати*...⁴

За *печером* *Вук Браниловић* *казује* *Лазару* да ће *ми* *Милош „неојеру* *учинити“*! Тада *Лазар* *напија* *Милошу* *„млатном* *чашицом“* и *проклиње* га да му не *учини* *печере*, *Милош* се *„жалостан* *нађе* у *својемоу* *жечу* *срцу“*, па *вели* да *неће* *учинити* *наде*, *него* ће се *рано* *ујутру* *маћи* *под* *шатором* *царевљем“* и *нега* *„хладаром* *добрита* у *срце* *жесто“*. За тим *Милош* са *својим* *„судима“* (а не *побратимима*) *Ваном* *Миланом* и *Николом* *Косовачеком* *одахну* у *турску* *војску*.

У *четвртог* *делу* (152—216) *Милош* *одахну* *под* *„сононим* *шатор“* *Муратом*, а *овај* га *пита*: *што је* *дошао* *да* *му* *„удохом“* *војску*; на то *Милош* *одговара*:

„Ја сам ти се *одрио* од *војске* *Лазара* *кнеза*,
„И *дош’о* *сам* у *помоћ* *тоби* *цару* *честитому*.“

Цар *пружи* *Милошу* *„пољено* *од* *десне* *нозе“* да *поауби*, по *Милош* *„млатан* *хладар* *пољено* и *мим* *за* *„ударио“*, па *поскочио* *из* *шатора*, *врго* се *на* *коња* и са *„слугама*

„пољеном *из* *Косово* *равно* *поље“*. За њим се *подиже* *сва* *„турачка* *арма* *сила“* и *стисне* га; *Милош* се *јуначки* *борио*; *слуге* му *нагибоше*, но он за то *„мимта* *не* *каже“*. Док *ишли* *„младе* *изиде* *из* *облака“*, који *научи* *Турке* да *мећу* *пред* *коња*, *„штитоме* и *сабле* *бринте“*, те му *ноге* *исекосе*. *Раненим* *Милош „попусти* *из* *својег* *тако* *гласа* *глас“* *повикајући* у *помоћ*, *Лазара*; *пагоно* *запошташе* *чују* *Вук*, па *му* се *свети*.

Пет је *део* (217—222) *најдража* и *још* *најдражије* у *целој* *песми*; у *њему* је *описан* *Вук* у *оних* 5 стихова:

У то *Турци* *преступише* и на *њих* *ти* *ударише*
И *Лазара* *разбихе*, *ни* о *чем* *не* *оставаше*.
Вук *Браниловић* *утече* у *платану* *залому*,
А *Лазара* *бајашу* *желе* у *руке* *ухватив*
И *нега* *су* *одале* *честитом* *Отмановићу*.

У *последњем*, *шестом* *делу* (223—255) *Мурат* *наређује* *како* *ће* *се* *погубити* *Лазар* и *Милош*, и *како* *сакријати*: *Лазара* *испод* *ногу* *негових*, а *Милоша „из* *моју* *десну* *руку“*; по *Милош* *моли* *Мурата* да *нега* *стане* *под* *ноге*, а *Лазара* на *цареву* *руку*: „*Јако* *сам* *ти* *ја* *а’јено* *за* *живота* *своје* *дворио*, *нека* *нега* *ја* *дворио* и у *матери* *црној* *земљи“*. Чујући *то* *Лазар*, *пролије* *сузи* и *благослава* *Милоша* а *проклиње* *Вука*. За тим *обојица* *одолеу* *главе*. *Песма* *се* *завирује* *стиховима*:

Кад *ми* *бјеше* *Милица* *тужне* *таве* *разумала*,
Бјеше *јој* *се* *од* *жалости* *јаво* *кне* *распушнуло*.—

Из *првих* *делова* *ове* *песме* *види* се, *како* *се* у *ној* на *више* *места* *помињу* *угреска* *господа*, на *чак* и *онде*, где *то* *никада* *смишља* *нема*, као *нпр.* у *говору* *Бушњине* у *првом* *делу* (у *стиховима* *које* *смо* *навели*); *или* у *Милошеву* *тумачењу* *свог* у *другом* *делу*. *Историци* је *доказано* да *Младра* *није* *никако* *могла* *бити* *са* *Србијом* на *Косову*, и *г.* *Новаковић* је *лепо* *доказано* да *је* у *тој* *песми* *реч* *„угреска“*, на *место* *„српска“*, *прост* *фалсификат*, по *свој* *прилици* *хотимичан* и *од* *преисказа*.

Опширни *анализу* и *критику* *све* *три* *приморске* *песме* на *Милошине* *збирке* *инее* је *г.* *Новаковић* у *поменутој* *расправи*. „Невешт и *небринан* *поише* *наших* *јасно* *се* *види* из *неравног* *метра* (час 15, час 16 *слогова* у *стиху*). У *њима* *има* *доста* *„италијанских* и *обрта* *европских* и *комбоених* у *језику*, *воји*, *ако* *су* и *биле* у *обичају* у *приморским* *градовима* *Далмације*, *инсу* *могли* *назвати* *се* у *језику* *оних* *оригиналних* *песма* *које* *су* у *приморске* *градове* *дошле* с *истока*, *наиме* *Срба“*...

Обазривујемо се на *метар* и *језик* у *овим* *песмама*, *Лазар* *их* *назива* *специјално* *хрватским*. *Навешћемо* *неколико* *редова* *г.* *Новаковића* *као* *одговор* на *ово* *Павићево* *тврђење*: „*Косовске* *народне* *песме* *може* *су* *постати* *само* *на* *истоку* *српским* *међу* *песманима*, *само* *не* *боју* *најближњи*, *која* *су* *одмах* и *тежину* *последња* *тета* *боја* *осетила*. *Одлази* *су* *се* *те* *песме* *развијале* *најпре* *међу* *српским* *песманима* *српским* *дуготалем* *песача* и *сањем* *аурице*, па *после* и *међу* *гласовим* *хрватским*. *Али* *да* *су* *косовске* *песме* *овим* *путем* и *начиним* и *до* *Француске* *продрле*, *не* *би* *мање* *биле* *песме* *српске*, *нити* *би* *им* *по* *паметан* *могао* *поричати* и *покијати* *гралу* *оригиналности* *нихову“*... Тако *су* *српске* *народне* *песме* *дошле* и у *далматинско* *праморије*, где *су* *преписивале* и *препевале* и *добиле* *други* *облик*. „*Ваш* *је* *Дубровник* *српска* *струја* *почела* *освајати* *нарачито* *16. века*, *што* *се* *може* *најлакше* *видети* *по* *самом* *језику* *дубровничких* *писана*... *Па* *је* *ли* *онда* *на* *месту*, *што* *се* *песме* *о* *Косову*, у *Дубровнику* *на* *крају* *17. века* *на* *хартују* *стављене*, *истачу* *као* *специјално* *хрватске*? *Њих* *су* *Дубровници* *с* *истога* *примани*, и *ове* *инсу*

ни мало мање српске од оних Вукових, ма да их је и Миклошић назвао хрватским. Миклошић је то учинио ради размера, па за тим ради једна не сјају него некојих — али сам потпуно уверен, да он ни би никад тврдио да су песме косовске, баш и кад се у правих Хрвата нађу, од Хрвата списане, као што тврди г. Палић*...

*

То је све што имамо до сада штампано, а што би се могло сматрати као народни покушај да спајање наше новосејских момента у једну целину.

У предговору 6. књиге Вукове збирке последњег, драмског издања, помиње се *песма о Косовском боју*, која је у рукопису заостала у Вуковим хартијама. Она има преко 2000 стихова и њу је Вук добио још 1821. г. За њу се вели да ће се у 8. или 9. књизи само пропрочити, јер је „тако слаба, да је вреди предати у целину штампачи“.

Нас је интересовало да о тој песми што више сазнамо, па смо њен рукопис и добили (добротом академика и проф. г. Љубе Стојановића) и разгледали га. Песма је однега друа слаба; стихови су често врло неједнаки, час много дузи, час краћи од деосетра; па неки се местима само помиње шта има да се опева, или се упућује на раније стихове које треба поново употребити; — тако, да она нагледа више као каква нацрт за песну, него као готова песма. Несумњиво се види да је тај „нацрт“ начињен према једном од оних описних битке косовског, које је г. Павлић* више у часопису „*Starine*“, X* на 1878. а о којима ће доцније бити нарочито говора. И план песме, и оспелости догађаја, и имена лица — све је као и тамо. По плану на крају песме види се да ју је Вук послао „широко“ на Шидла, *Аер. Павичи*.

Према свему томе, не мислимо да је потребно, да њену садржину напосмемо у појединоцима. —

(НАСТАВЛЈЕ СЕ)

Скерлетно Слово

— РОМАН —

ВЕЛАСКИ НАПИСАО

NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВЕО

Владислав Савић

(НАСТАНАК)

V

ЈКТИНА ПИ РАДУ.

Али Јестирина завоља беху на крају. Врата се тамничка отворише и она нађе на бели дан. Несном болесном и тугом убијеном срцу учини се да је сунце, које на све подједнако сјаја, само на то да обасја смерног слово на њеним грудима. Можда је било више правог бола у њеним првим непознатим корацима кад остани тамничка врата, него у лативи и присвоју која смо описали, кад је била напосмена онштој поруци и кад је свак претом пона-

зиваше. Тада је одржаваху нарочити планови живота и ратоборна природа њених карактера, који учинише да се тај привор за њу претвори у неку врсту наклоне победе. Али то је био усмљен и наднојен догађај који се дешава једном у животу, па да би га могла надградити она је, не штедећи, прикључила сву животну снагу која би јој служила за многе године мирна живота. Онај исти дух закона, који ју је осудио, даде јој снаге да до краја поднесе муке своје срамоте. Тај закон беше див строг закон, сазнајан да одржи као и да угуши својим грозотним рукама. — Али сада, од изласка из тамнице, она је имала да поднесе свакодневно понижење; и она га је морала подносити обичним силама своје природе, или пасти под њоме. Није више имала шта да позиваји од будућности да се пробие кроз трајни свадајни рад. Свако јутро досељено је свој лео беде; и тако сваки новни дан; сваки своје понушење које је остало само у једноликости, а то је било и сунчане муке надградити. Дани длаке будућности наређање се изудеја јој исти терет, али јој ни једна неће донети слободу; а нагнмљани дани и године подижуће стуб јада на гомиле наше срамоте. Кроз све те дане и године, губишћини своју личност, она ће бити општи символ на који ће указивати преповедник и учитељ и у коме ће они одичити и одговорити своје прелатне мисли о људској слабости и грешној страсти. Младости и невиности биће говорено да погледају на њу и смерног слово које гори на њеним грудима; на њу — дете поштених родитеља; на њу — мајку детета које ће и само бити доцније жена; на њу, која је негда такође била девојка — као на одичење, онапољење, на само стварног греха. А над њеним гробом једини споменик биће срамота коју ће доцне носити.

Можда изгледају чудновато: за што се она, кад ју је свет био отворен и кад није била задржавана осудом у Пуританским насеобинама тако незнатим и уздањим, — није повратила у родно место или коју било Јевропско земљу и ту скрпала своје име и личност под новом споменишћу; како су јој биле отворене стаје мрачне, непознате шуме, зашто се није поменала са народом чији обичаји немају ничега заједничког са законом који ју је осудио, а то би годило њеним дивљом природи. Чудно је, донета, да је она и даље могла називати својим оно место где је она само одичење срама. Али као ала поб, један осећај недоојан и неизбежан као силе судбе, готово увек приморала људе да круже око и као авети познае места где се одиграо каква велики и значајни догађај који је одредио боју њихова живота, и који је у толико силнији у којој је црња тог који га помирала. Њеним преступ, њеним срамом били су корени који је већинаху на земљу. Као да се поново родила туђе са јачом моћи привађања, ова шумовита земља, још увек немала својоме насељенику постаде за Јестирину Прину дивља и тужна али нераздвојна домовина. Сви остани привори немалени беху јој туђи; па и само своје у Виглаској, где под мајчиним окриљем проведе срећно детињство и невинно девојаштво, изгледаху као давно похаћана одећа. Јанак, који је већинаху за ово место, био је грозотен, и оживао је целу њену душу, али се најне могао раскинути.

Можда је било — и сумње нема да је тако и ако је она прила тајну од саме себе и грозила се унек од узрока, кад се она отмиала од њених срца као анија из своје душе — можда ју је једно другаче осећање задржавало на позорници и спали које беше тако кожна да њу. Ту је био, но тој отаџи се претало онај са којим се она осећала немала немала непријатним на земљи, али које ће их за-

једно довести пред последњи суд која ће за њих бити брачни оштар за заједничку будућност вечне награде. С премена на време Лукаш ју је купило овом митлау и сносио се на страву и очајничку радост с којом ју је она примила, па се затим борила да је одбаци од себе. Она што најзад постале њена жена и што је она сматрала као разлог да остане и даље у Новој Иганској — било је пола истина пола самоблуда. Онда, говорећи сама себи, онде сам изгубила, жена се онде изврнела земљана кина, и тако ће, можда, свакидање муке срама најзад очистити њену душу, и повратиће јој чистоту коју је изгубила, а која ће бити светија, јер је плаћена мученишвом. Стога Јестира Прва не хтеде бежати. На крају града, податено од сваког другог стана, била је једна сазном покривена кућица. Некакав ранији дошлак подигао ју је тупа на нивоу, јер земљиште напозло беше неодољиво са обрађивање. Она бејаше на обали, гледајући преко једног морског рукава на шумом обрасле брегове на западу. Неколико збуњених дрвета што расту усамљено по полуострву, мање су заклањали кућу, него што су хтели рећи да ту стапује неко који би се радо сакрио, али би бар требало да је сакривен. У овој малој усамљеној кућици са оно мало покућанства што је имала, а са допуњеним влашћу, која још увек држала надзор над Јестиром, настани се она са својим дететом. Некаква тајанствена сенка сумње покриј одмах цело то место. Дина, сунуше мада да би могла разумети зашто је та жена била стављена нап обила људске зубане, долазила је се доста близу, да је виде на прозору са иглом у руци или како стоји на вратима или ради у маломе врту, или како се креће стазом што у град води, и как је виде скретајући слоно на њеним грудима прену даљено са чудним зараним страхом.

Ма да је била усамљена и без и једног пријатеља на земљи, ипак није оскудевала ни у чему. Знала је лепо вести и шити, и то је било довољно у земљи где је било мало поља за њин посао, да исхрани себе и своје напредно дете. На својим грудима носила је чудно извешено слоно, као пример своје нештине нуле нежна и досетљива укуса. Многа дама на дворовима радо би пошла један рад и дошла својој евилу и плату тај богати и уметнички украс људске уметности и укуса. Онда, при строгој простоти којом се одликоваше пуритански начин одевања, мало је било места за Јестирину венитину. Па ипак, укусу доба, који је нарочито лепо радовао ове прете, утицао је ето и на њене обзирне делове који се беху одрекли многих удобности што су у прилих могле нагледати неодољиво потребе. Јавне перомоније: прокламовање закона, увођење у дужност старешина и све оно што је могло згодом послужити влади да се што величанственије представи народу, одликовале су се достојанственим, уредним, обзирљивим али ипак трагичним неликопјем. При потребама такође, — било за самог мртваца или да се с разним значајима на приу оделу или болом рубљу једно несвојлако малост робинје — принавала је у помоћ Јестирине венитине.

Постењено, њени ручни рад ује тако рећи у моду. Било би савладења спрам жене чија је судба тако јадна; било за болесне радозалости која даје вредности и најнезванијим ситуацијама, или за каквих му драгог другог побуда, или што је Јестира одиста попуњавала једну правиниу коју друга није могла испуњити, она је имала посла колико је хтела и колико је могла провести часова са иглом у руци. Сукета је, можда, била гољива да се у свечаним приликама покаже уређена ресом који су изра-

дике њене грошње руке. Њеним вес уграђавао је гувернеру оградну; ошари су га носили на рукама а свештеници на појасима; њени је рад била калица попорочицади; и био је запалим да труне у мртвачким ситуацијама. Али се не зна да је инада била призната њена уметност да изведе и уреси бело покриву која је покривала чиста невестинска лица. Тај једини изузетак показивао је да се друштво још увек сакрало и мртвило на њеним грех.

Јестира се трудила да има само оно што је најпотребније да њу и што је довољно за њено дете. Одево ју је било од најпростије чохе у најтажнијој боји, са једним јединим украсом — скернатим слоном, које је по осуди носила. Дина одела, напротив, одликовала се богатом, поготову фантастичном маштом укуса, који је служила да унеба тулку драж која се равно поче да развија у девојчици, али која се убрзо показала да има дубље значење. Али о томе доцније. Све остатак својих дохода она је издавала као милостивости њеним који су били у болем положају него она, и који су често добротворношћу уредом плаћали. Добар део свога времена употребљавала је за израду грубог одела за сиротину. Можда ју је на то доводила мања пошанична мисао да на тај начин јертује своја задовољства у грубом раду за друге. У својој природи имала је истичајну особину — упус за богатом, раскошном, сладострасном лепотом, који у њеноју животу немајуће ипаклика начина да се понаже изузев у весу и ручном раду. За њене има особите дражи, који не разуме други посто, ани, њеним ручни рад. За Јестиру то би била прилика да пусти на весу својој страсти и по томе да је умори. Али, као и све друге радости, она га одбаци као грех. Она болешавно мешање савети, где јој није места, пошанично је, бојати се, не искрено и стално кајање, већ, нешто сумњиво, нешто што је могло бити дубоко рђаво у суштини својој.

Тако је Јестира Прва имала своју улогу у свету. Свет је није могао сасвим одбацити и ако је на њено чело био ставио њак несноснији њенског ерцу него онај што га је Кајин носио. У савма њеним односима са друштвом није било ничега што би јој узевало осећање заједнице са њоме. Сваки попут, свака реч, па и само љутане оних с којима је долазила у додир, казивало је да је она прогнана, и као да је за оншту природу вежују друштво везе него остало човечанство. Она је стојала издвојена од онога што је све интересовало, али одмах иза тога, као капал дух који походи кућно огниште, а ниво га не види и не осећа, који се не смеје на породичним поселима нита туђује у њалости робине, или ако му поје за руком да покаже своју скривену симпатију — ипаклика само ушас и језовити гроз. И доиста, овакви осећаји удружени са горким презрењем изгледају да су једини утицаји што их је уносила у опште срце. Дога није било ни најизње разнежено; а њени положај, на да га је она добро разумевала и ма да га није никад могла заборавити, ипак није пред њеном самосхватање, у облику новог бела, грубом повредом најостваренијих места. Сиромашак, коме је помагала, често је пошажаво руку која му је помоћ пријатељски пружала. Госпође високих положаја, у чије је долове послом ухватила, наивнукуе су се да поде каладе чемера у њено срце; често пута алхемјом мирисе злоби којом жене онују привуговити елаки отрон на најбољичијих ситуација; а катпад грубом изравом који је ипако на неваптивене жртвине груди као смирену удар на загнојују руку, Јестира се дуго и добро бринула; никад није одговарала на те нападе, изузев непадним румеником

поје се нејасно указиваше на бледим образима и пононо подмачкане у дубину груди. Поштом је грлило као права мученица, али се није мишља Богу за своје непријатеље, јер у првог њених тежила за опраштањем, речи благослова и молитве упорно би се у крвљу изметнуле.

Увек и на тешке начина осећања је безбројно страцање била који јој беше тако пакосно доведен нечно живот и неуоморном пресудом пуританског суда. Свештеници се заустављаху на улици да светују народ намирнога чека и мрачна погледа када се спушташе у томицама ово јадне, грешне жене. Кад би ушла у храм, желећи да се окрене осмехом милосрђа из оца Вечнога Оца, често је сама била предмет предике. Бојала се и саме дене; јер су ова од оца добила тамну идеју нечега језовитог у овој тужној жени која се немо прокрадаше кроз улице без икакве друге науке једног доде. Стога, пошто би је прво пустили да прође, они су је гонили надалеко својим узвицима што надуху парају и који нису ништа особито значили након духу, али који су у толико страници били за њу, јер су долазили из уста која их несвесно брбљашу.

Чинило јој се да је њен срчан суди познат, да је открио ниско природи; и да њу не би било криве јада кад би и криве на дреху шапугало међу собом њену црну историју — кад би детља шетао на пој зуборно — кад би је живи оркан једном разносио! Сваки поглед неволатног лица пречињавало је нову баж. Кад би који страдан радосно погледао на свјетлост слона, а сазнао је то чинио — било јој као да га усјеним гвоњем пононо у срце утискује тако да се јадна могла удржити у увек се удржала, да га руком не зацвисти. А онет свако познато ово имало је нов убој да јој подари. Хладни поглед пакисе није се могло издржати. У кратко, Јестира Прима ратла је самрти музе при сваком погледу ауди на срмни знак; рано нагледаше да не може да зарасте, на против сваком даном нагледаше да постаје све осетљивија са нових мука.

Само кадкада, у ретким данима, или месецима, она је осећала један поглед — једно аудоко око — на срамном југу, који као да ју је тешко, узимајући на се пошловни њених мука. Ја да трепућу утехе је бекала од ње, остајући још дубав бој; јер, у том кратком часу, она је грешила напано. Је ли Јестира грешила сама?

Дух јој се каткад мутио, и да је била сазбије грађе и некијих живаца, то би било много чешије под јединственим теретом чудних мука њених живота. Надући тамоама усамљена кроз мали свет с којим је стајала у сноаим односима, Јестира се чинило — осећала је или је само мислила — да јој је свјетлост слона подарила неку нову моћ. Стресала се од помисли, али се није могла отрести веровања, да јој оно давало самане скривеног греха у другим ерица. Она се унасуна од открива до којих је на тај начин дошла. Шта су била та открива? Да то нису била лукава шапугања алх ајдеља који су хтели извести жену што се борала у мукама и која је само у пола била њихова жртва, да верује да је својашка чистота само лаас, и да би скривено слона заснијало на многим другим грудима, кад би се истина спугла повлазала? Или ће она морати примити та наговештања — тако тамна и онет тако јасна — као сунту истину? У целом њеном јаду, ништа није било тако стршно и мрско као то осећање. Оно ју је плашило, и било јој гадно због пачина на који оно ступање у јавно долаже. Каткад пролазила поред пакног поштовања достојног свештеника или странника, згора чистотости и врлине кога је јавно мислање гледало као

човена који се дружи са њишима, прена поруку на њеним грудима затрпала би чудном симнијом. „Како се ало ту краје? — рекла би Јестира у себи. А подижући плашаве погледе, њене очи не налазашу ништа аудокога пред собом, наузев облика овога земаског свештатеља! Други пут, тајанствено сродноста мајиски се осећало, кад би сусрела освештито чело катке матроне која је, по свјетлосту своју, одржала хладну, сноику чистоту свога срца кроз цео живот. Ова свешта хладноћа матрониних груди чега је имала заједничког са катрним срамом на Јестириним грудима? Или одједном електрично страпање поново би је опомењало. — „Где, Јестира, спо ти другарице?“ А кад би погледала, она је видела очи катке младе девојке како су упрте на свјетлост слона, плашавно и кривом открићу их брао са слабим, хладним руменом на образима као да је нова чистота била умрала овим трепућним погледом. О то аудоки, чија је алабо био тај ноћин смиса, бар нећеш ништа оставити, старо или младо, овој јадној грешници што би могла поштовати? — Такав губитак вере јесте најжалошнија алод што га грех доноси. Као дона, да још није све било провало у овој бедној жртви своје аластиче слабости и немилосрдности аудоких закона, она посудава слону уверење Јестире Прине да нико није тако грешно као она.

Код њених редова, који у том тужном доба увек долазашу одирати улас опоме што живимаше накону машту, кружаше читала прича о свјетлосту слона, који би ласно било обрјадити у језовиту легенду. Они увераваху, да смисао није само од прве скривене чеје, објорне у вемљаном лонцу за бојење, већ беше црвено-усијан пламеном катром, и њишине се како катрено свјетли кадгод би се Јестира помолила ноћу ван куће. И ми морамо додати од своје стране да је тај смисао жегло Јестирине груди тако сазнао, да је, може бити, било нише истине у тој причи нешто што би наш модеран свештеницаам хтео усконјити као истину.

VI Бисерка

До сада смо мало што рекли о детету: о томе њејаким створу чији њених живот развијање се као аудоки и бесмртан цвет, по неузнитној вољи Провиђења, на плодној аили једне грешне страсти. Како је чудно нагледало јадној жени, кад је спалим даном гледала како се развија и како се то нише сјаја денота и разум није као сунчава арица трепташу на њеним цртама овога детета! Мој Бисер! — тако ју је Јестира звала, али не за то што би тиме хтела исказати њенимуду грудима која није имала ништа једноличног са мирним, бледим, нежарним сјајем којим бисер сјаја. Она је дете назвала „Бисерком“, јер га је скупо платила — за њу је дала све што је имала — она је била све највише благо! И доста је било чудновитог! На мајчин грех ударило је свјетлост слона које је имало снажан и странан утицај да од ње одбије сваку аудоки ауди, наузев грешница њој равних. Бол, као алод тога греха који су ауди тако капила, ало јој је криво доде, одгајено на тим истим обешчаштеним грудима, да оно буде нева намећу своје мајке и ауди и да јој најзад спреми место међу блаженим душама на небу. Илук њене мисли испуњавале су Јестире нише страхом нешто пакно. Она је знала да је ало урадила; она није могла веровати да алод греха може донети добро. Дан по дан гледала је она са већом у срцу на детину шаруду природу, бојећи се да од једном не открије какву тамну и дивну особину која ће одговарати греху из кога је рођена.

Зацело било је немогућно наћи какву значећу махну. Савршенством своје појаве, својом живошћу и природном узвишенишћу да се служи свима својим неуморним удовима, те је дете било достојно да буде однесено право у Рај. Заслуживало је да оставе томе као играчка анђела, пошто су људски природњаци били наизглед. То је дете од природе имало неку драгу која није ставила пратилица нешине левоте; њено одело, и ако просто, давање утисак као да је оно које пој најбоље личи. Али мала Бисерка није била обучена у грубу одећу. Њезина мајка, у неважком болесничком расположењу, које је дошле били објашњено, пунила је најбогатије тканине што их је било, и пусти на нову свој својој моћи уобличена да што лепше украси хаљине које је мала носила пред светом. Тако је криво изгледала мајка у томе одећу и тако је сјигла Бисеркина лична левота кроз раскош и украсе, који би могли помрачити другу слабију левоту, као да је оно не био изван светла круг на тамноме тлу градине. А некакви мрки отргач, поцепан и испразан дежом димљом игром, допуцавао је до савршенства њезино појаву. Бисеркина појава била је окружена чаром бескрајне променљивости: у том једном детету било је неколико лица, она је била потпуна скала од луковити новскога цвета савлакога детета до сјаја, у маломе, какве краљевске принцезе. А кроз све то пробјавила извесна црта отраслости, некаква јачина боје коју никада није губила; и кад би у ма мом своме облику и промена постаала слабија или слађа, она би престала да буде оно што је — то више не би била Бисерка.

Она спољашња променљивост узвишала је на разномислене особине њезине природе и сами их је доста јасно напреднавала. Њезина природа изгледала је исто тако дубока као што је разнолика; али се, како је Јестира можда у страху веровала — није знала прилагођати свету у коме је рођена. Дете није хтело знати за правила. Њезиним рођењем био је преступљен велики закон, и прозвон тога било је биће чији су елементи могли бити сву лепоту и сјај, али су били у порету или сложени на само свој начин, те је било по готово немогућно отворити њихову међусобну мрежу. Јестира је могла дати рачуна једино о карактеру детини — па и то врло мутно и неодређено — сећајући се свога душевног стања за време оне ваљне периоде кад се Бисерина душа почела одвајати од света духова, а њезин телесни облик из царства материје. Мајчино стање страшно уверенично било је средина кроз коју су још нерођеном детету били предани прилици земаљског живота; и ма како да су били чисти и били од природе, улази су на се дубоке инаке црвене и пернасте, катрени сјај, тамне пруге и немирну светлост средине кроз коју пролазе. А нарочито Јестирини работорица, од тога доба, бехе се настанила у детету. Она је расплањавала своју давалу, очајну, нуњу пркоса Јуа, несталност свога темперамента, и саме тамне прилике душевног јада и очаја што стизаху у њезину срцу. Сада су биле осветљене зорним сјајем деце природе, али додије, у димна искушења, могле су бити нападне буром и вихорима. Свега у породици била је тада кул и како јача него данас. Претња, груба укор, честа употреба батине, препоручене Светим Писмом, били су примењивани не само као казна за учивење потребе нећ као благотворно средство за преслађање и развитак свију правна у децем срцу. Јестира Припа, при свем том, као мајка једнога детета, мало се грешила неоправданом строгишћу. Сећајући се својих папистичких грехова и невоља потпуно је изврала да постави нежну али чврсту контролу над детиним душом

која је била поверена њезиној бризи. Али је задатак надмашао њезине силе. Пошто је опробала и претње и осмехе, и пошто се уверила да ни један начин нема утицати, Јестира се најзад реши да се склони и да пусти детету на вољу. Филатка знала или астрон помагају су до су тријали. Сваки други начин васпитања упућен њезину духу или срцу имао је на њу утицаја у толико у колико је био у сагласности са напремом што је владало коме у том тренутку. Њезина мајка беше запањена, још док је Бисерка била беба, један њезин поглед, кад би јој сва миса била узалуд. Тај поглед био је тако разуман али необјашњив, тако лудак а често врло напастан, али скоро увек праћен дивљом луком, да се Јестира питала тада: да ли је Бисерка алуко дете? Више је личила на какво изадушно биће, које ће, пошто се за часак играло на левини градине, прхнути даље са подметком. Кад год се појавио тај поглед у њезиним дивљим дубоко црним и сјајним очима, он јој је показивао неважну чудну удаљеност и неприступачност: изгледало је као да лебди у ваздуху, и да ће неочекувано као некаква светлост тутањати која долази не знало од куда и иде неважно куда. Кад би угледала тај поглед, Јестира би појурила детету — да ухвати нестатио илиниско биће у његову руку — да га притисне на своје груди и обасне пољупцима, не толико из неважљиве љубави колико да се увери да је Бисерка доиста крив и месо а не само чаробна шарка. Али кад је ухвати, Бисеркин смех, свима радост и музика, још више је сумњом испуњавала мајчине груди.

Своједла срца, Јестира би каткад прозила горње сузе због то чудне мајке која се толико пута стањавала између ње и њезина јединог блага које је тако скупо платила. Тада — јер је било немогуће предвидети како ће она то примити — Бисерка би се намрштала и стисла палице а лице би јој добило оштар, немно изража негодовања. Па онда би поново прснула у смех, гласећи него пре, слично бањи које не зна и не може да појми људски јак. Или би се — али то је било ређе — грчила од бесна бола, и јечајући би грчила мајку неважљиво јој љубав испрекидајући речима. Само пре него што је Јестира дошла и себи од те изненадне невољности, она би неочекувано као што је и дошла. Размисљајући о свему томе мајка се осећала као онај што је призвао духа, али због извесне потребе при призивању заборавио је опу рећ појом се изада оним неразумљивим бићем. Једина јој је радост била, кад је дете савлако мирним оном. Тада није није зебла, и уздицала је часове мирне, тихе, нежне среће, све док се мала Бисерка не пробудила са оним луковитим изразом који провири испод трепавица!

А било је веома чудно, како се брзо Бисерка развила и оспособила за разговор јавним јавним осмејава и речи милотно. И јавна би то била срећа да је Јестира могла чути њезин јасан, живок глас пометни са шумом других децих гласања, разбављају њезине тонове између пометашних узвика читаве деце гомили! Али то није могло бити. Бисерка је била рођена као нагнана на децеј свету. Изданик мла, знак и проповед греха, она је била без икакве права међу хришћанском децом. Ништа није било јасније од инстинкта појма је дете појмавало своју усамљеност: судбо која ју је огрнула од света, једном речу сву особитост својега положаја сиром остале деце. Напада, од како је на тамнице нашла, није Јестира сусрела туђ поглед без ње. У свакој шетњи изван града Бисерка је била о коме: најпре као беба на рукама, а после као девојчица, мала друга своје мајке, дражега живог

кажипрет целом својом ручицом и посмјукујући несесло поред мајке. Она је пијала децу на ледина поред пута или на кућном прагу како се играју, али никада није тражила познатијаша. Ако би и била осведочена, она не би одговорила. А кад би се деца скупљала око ње, Бисерка би постала странија у својим детинјим тису: бијала би се наменом и оштрим испрекидањим узвацима којих се њенина мајка слабо бојала. Јер су дечица на гласове неистиничних клица на неком непознатом језику.

Истина је да су мали пуританци били добили нејасну идеју о печему страначком, надемном или необичном за свакодневне појмове на тој мајци и детету, и да су их због тога презирали свим срцем а често их и градили на ова уста. Бисерка је то дубоко осећала и одговарала им је најјаснијом ирвљом коју може гавити децеје срце. Они испод гнева разговарају се у тешки језику мајку, јер је у њима била несвесна разумна обавиност нешто мекше пролазећег људи која је тако често пладала дететом. Стрешала је испод, јер је и ту отпријекла тамни одблесак зла који је био у њој. Све ову ирвљу и страх Бисерка је наследјала из мајчиних груди по праву рођења. Мајка и мајчина стајаје су заједно усамљене у сред људског рода; а изгледало је да су се у децеј природи насталини они немарни елементи који су узнемиравали Јестире пре Бисеркино рођења, али су доцније били утињени материнском нежности.

Код пуње, у домаћају мајчине градине, Бисерка није много осеждало друштво. Чар живота побијао је из њених леуморно радног духа и прелазео је на књижеде предмета, као патра бугиједе где год се иривесно. Најнепогодније ствари — калаш штине, свежаке, крив, цвет — постајале су играчке Бисеркине мајкејске моћи, и не мењајући нимало својим облику у језику духу прилагођавале су се свакој драми која је одигравала на бини њених унутрашњих света. Њених детинјих глас служило је читавој множини уображених лица старих, и младих, да се разговарају. Борои, стари, крив и свечани, што вечно гуњају или се меланхолично туже на сваком поветару представљали су пуританске старешине; најградији коров у градини била су њихова деца које је Бисерка турила и немалоно чуњала из корена. Свакога би задњила разновидност облика којима је она позајмљавала свој дух, и то сви у децу, играјући, увек у стању натприродне радиности — да наскоро илони као изгнурена том бром прогнаноном матином живота — за чим онет дође друга врта или неке пусте енергије. Најније је личила на заистачегу ирву северне свеласти. Чудна особина огледала се у непријатељском осећају који је дочекивала сва она створена својега духа и срца. Никада не створио соби пријатеља, већ је немилоче сејала знамените пубе на којих је ницала своја душмана, против којих је у бој јурила. Нико је неисклавно тужно — а како је то парало мајчино срце које је у себи осећало узрок томе! — гледати то младо створење како се бори са непријатељским светом, и ту затронуто говоит енергије да појује за своју ствар у боју који мора доћи.

Гледајући Бисерку, Јестира би често спустила рад на крило, и гоњена неутољивим болом, који би радо скарала, уздишућу би гласом пуних јала: — О оће мој који си на небесима — ако си још мој Отач — шта је то биће које сам ја донела на свет? Бисерка би на то отворила своје заштарено, дивно лице својој мајци, свомеком у коме се огледала наизмањска интегенција, па би онет продужавала своју итру.

Треба поменути нарочито једну особину децеј познатијаша. Прва ствар коју је приметно у своме дитету била је — шта? не мајчин осмејак на који деца одговарају оним слабиим осмехом у зачетку и који једна личи на осмејак. Не, није то! Али прва ствар коју је Бисерка уочила — треба ли рећи? — беше скрелито слово на Јестириним грудима! Једном, кад јој се мајка беше надијала над колеником, дитице се очи отеше ка светлуцавом златном везу око слова; и пружајући своју ручицу она га ухвати и смејаше се не оним слабиим, нејасним осмехом, већ осмехом наравним што јој данаше изглед много старијег детета.

Тада, уздишући дубоко, Јестира би ичњала кобни авак покушавајући несвесно да га скине, јер је тако силан био бол који јој је нанео дохир детинјег прста. Затим, као да су мајчини болни покрети били наменом њенију забави, Бисерка је гледала у њене очи и смејала се поново. Од тога дана, изузев кад је дете спавало, Јестира није имала ни тренутка мира, ни тренутка тихог уздицања у детету. Недеље би, истина, пролазиле а Бисерка се не би изгледала у скрелито слово; па би онда одједном, увек изненада као позив напрасне смрти, уграо очи у слово св оним особитим осмехом и чудним изразом очију.

Једном овај крајки, изненадни израз уђе у децеје очи бии над се Јестира огледала у њима као што мајке у млости чине; кад од једном — усамљене су жене често мучене необичним привађањима, особито оне сломањне срца — од једном угледа, не своју слику у маломе, већ друго немо лице у малом огледалу Бисеркиних очију. То лице слично врагу смејало се злобно, а њина је личило на лице које је она некад врло добро познавала, драо ретко са осмехом али никад са злобом у њему. Чинило се као да је љаво ушло у дете и проирило на њега ругајући се. Још много пута доцније мучила је Јестире ова парка само с мање жистине.

Једном по подне извесног летњег дана, када је Бисерка била доволно порасла да је сама јурила око куће, беше набрала пуне руке дивњих цветова и забављаше се гађајући мајчине груди, играјући и пртећи се тамо амо као калаш малих еде над год би погодила црвено слово. Јестира хтеде испрва да слово покрије рукама. Али било из поноса, било на предности судбини, или гоњена осећајем да ће њено испитивање бити најнапоносније у овим неспазаним мукана; победи прву љаву и оста уочена, била као смрт, тужно гледајући у дивале очи своје Бисерке. Цветни ударици падаху као кина погађајући скоро увек сраним знаи, и мадајући мајчиним грудима ране од којих она није имала медема у овоме свету. Ити је пнала како да га тражи у ономе. Кад су стреле биле побачене, Бисерка је још стајала гледајући Јестире наисмејаним ирвљим изразом, или се мајци бар чинило да љаво ири на њених црних очију.

„Дете, шта си ти?“ узвику Јестира.

„Ја сам твоја мада Бисерка!“ одговори дете.

Али одговарајући тако, Бисерка се смејала, и поче да игра горе доле са смешним покретима мањег врага, чија прва сила може бити да пролету кроз дивњан.

„Је си да ти завета моје дете?“ питала је Јестира.

То питање било је обавиљно управљено, јер је Бисеркина интегенција била чудно развинула, те је њенина мајка по мало мислила да она можда зна тајну мајину свога бина и да ће је сада можда хтеги открити.

„Да, ја сам мала Бисерка!“ понављало је дете, настављајући своју итру.

„Ти ниси моје дете! Ти ниси моја Бисерка!“ вели јој мајка пола у шали, јер се често разликује у сред најдубава јада.

„Кажи ми дакле ко си, и ко те је послао амо?“

„Реци ми то, мајко!“ одговарају је дете припад озбиљно Јестира и савијајући се око ње: „Ти ми то кажи!“

„Твој Небески Отац послао те!“ вели јој Јестира.

Али то је било речено са утешавањем што детету није могло умаћи неослањено. И говорећи својом обичном вразом брзи или какав-тако здравим духом, оно мотну свој пакли-прст на скретајуће слово.

„Не, он ме није послао“ узвикнула је одлучно: „Ја немам Небеског Оца!“

„Бутн, Бисерко, бутн! То не смеи рећи!“ вели јој мајка уздицајући дубоко. „Он је створио све нас. Он је саздао мене, твоју мајку, на да боме и тебе! Нави до те није послао он, ти чудно начинило дете, откуда да си овде?“

„Кажи ми, кажи ми ти“ понављала је Бисерка не више озбиљно већ у смењу и скакућући „Ти ми мораш то рећи“.

Али јој Јестира није одговарала ништо је сама била у јаккој недоумици. Она се сети — пола са осмехом пола са страхом — разговара који су кружили по граду од стране суседа који, узлазла тракама деветог оца а познатијим њеним чудне особине пелове, заклауине да је сврота мала Бисерка њеном сене: као што се често од најстаријих времена пијало на земљи да дозиви на свет с помоћу материјског греха ради каквог безбожност и алог дела. Лутер је такође, по причању њему непрајдаске „братјео“, био изнадик пакленог семени; а није Бисерка била једини од овога кобег-рода међу пури-танцима Нове Ангасе.

VII

У ГУВЕРНЕРОВОЈ КУЉИ

Једнога дана оде Јестира Приви у гувернеров воник, са једним широм рутанца које је напела и оточица по гувернеровој наруџбини за неку државну светковину; и ми да се таласала, која изазива народно бирање, учиница да овај достојанственик сије да један степен два са свога високог положаја, икак је он још знајући чомо место пуно моћи међу колонијалним старењинама.

Бав је још један разлог осим рутанца зашто је Јестира хтеда да говори са личношћу тако моћном и утицајном у пословима наосебне. Било јој је дозвољено упућују да неки од инфиних становника, у тешкој да што строжијим правилима вере и управљања, имају намеру да јој одузму дете. Са сумњом, као што смо поменули, да је Бисерка њеног рода, они часити људи мухурим у мислима да је хришћанска дужност, ради славе мајине душе, укљонити јој с пута ту сметњу. Ако је дете, у осталим, способно да морално и персво напитање, и ако има услова за вечно спасење, то ће јошмоћи имати куд и како више нагледа на успех ако буде поверено мухурим и болес напитању него што је Јестира Приви. Међу оцима који су сајали такву намеру, говорило се, да је највероватније гувернер Бемингам. Може изгледати чудновато и помало смешно да је слично питање, које би данас било упућено највише општинском одбору, могло занимати највеће достојанственике и јавно бити претресано. У том добу присобитне простоте, често и много незначајније ствари, него што је сроба Јестире и њених детета, биле су непаве са државним и законодавним активима. То је било у оно доба; или мало раније, кад је напела парница о једном бунару изазвала

жестоку и опорну борбу у законодавном телу колоније и свршила се наменом самог начина скупштинског рада.

Веома забринута — и ако уверена у своје право да је борба по готову нагледала подељеница између оне усамљене жене с једне а целога становништва с друге стране — крену се Јестира Приви на своје усамљене градине. Мала Бисерка с њоме. Сада је већ могла лако трчати поред мајке, и икак је била увек на погима од јутра до мрака, могада је надржати много даљ пут него онај. На икак често, више на напреза него од умора, тракала је да је мајка носила; али би одмах хтеда да је спусти и от-скакутала би пред Јестиром по травом обраслој стаји. Говорила смо о Бисериној лепоти пуној израза и раскоши — о лепоти која је блистала у јаким и дивним бојама, крпаса узраста, са очима дубоким и сјајном светлом косом затворене нестепене боје која ће у доцнијим годинама прећи у црну. Вагта је билан у кој и ово не; она је била прани непосредније изод једног тренутка страсти. Језина мајка, кад јој је свиравала одело, пуштала је на колу своје укусу за раскоши, обдлачећи је у тунику од црвене сомота особита кроја, богато навишеном фантастичним цвeтoвима од алата. Тако жине боје које би морале засенити и бледијим начинити мало слабије обраме — дивно су при-стајале уз Бисерину лепоту, дајући јој наглед малог светлогат настрема који се креће по земљи.

Али особито својство оне одеће и црне дочије по-јаве било је то, што су они неминуемо и силно подељали гледаоца на лик који је Јестира Приви била осушена да носи на грудима. То је било скретајуће слово у другом обланку — скретајуће слово животног надахнућа! Сама је мајка — као да је та црвена срамота била дубоко утиснута у њених мозак те све њених замисли узимаху тај облик — брзалико изражава ту слаткост, проводише много часове болесне досетливости да створи ту шалогину између предмета своје аубаи и знања својега греха и јада. И доиста Бисерка је била и једно и друго; а једино због те истоврсности могло је Јестира поћи за руком да тако савршено представља скретајуће слово у њеној појави.

Кад две путнице дођоше до градских узана, пури-танска деца оставише њих и погледаше на њих товорећи озбиљно једно другоме:

„Погле, мистину, то је жена са скретајућим словом; и шта више слатко скретајуће слово три путем поред не! Хајде да их гађамо балот!“

Али Бисерка, која је била неустрашена дете, ништо се и мртвила и дупала ногом и претила песницом, журну од једном на човор деце, и растера их куд које. У говењу она је нагледала као прана деца параз — свеплетна тројница или чакли разбуршени анђео страничног суда — чији је био црвен да казни грехе нових ђака. Она је узавијала и нишнала страницим гласом од вага су, сумње нема, дрхтала срца у децим грудима. По напре-меној победи Бисерка се мирна прати мајки и с осмехом нагледаје јој у лице.

Бео даљаш сметња стигише до гувернерова стана. То је била огромна дрвена кућа, сводана по начину од кога се види још неколико примерака у уличима широким старијих градова; сада маховном обрасла, сивога паду, тужна нагледа са многим жалосним и неселим догађајима, помил-ним или абсурдним, који су се одвијали у њеним суморним собама. Икак је на ње тада долазила непанна свекана и несвојста која је сврала на сунцем осветлених прозора адугог стана у који смер није никад ступала. И доиста је весело нагледала, јер су људи били але-

дени невом врстом матеру у који беше углављено комаде рабијених стакла; тако да кад сунце при паљаску коо ударише о лице грађанине, она је блистала и сјајала као да су дијаманти били неистемице бајани. Овај сјај више би привлачио Аладину дворцу него коначу старог, суморног нуританског старешина. Била је украшена чудним по изгледу кабаританским фигурама и јазицима, по особеном укусу доба, које су били нарађене у матеру док је био сива, а сада су очарнуле и омамиле се за дивљење доцнијих времена.

(НАСТАВЉЕЊЕ СЕ)

Беч, марта 1901. год.

(СВЕТНАТА)

E. Hildebrand (Берлин): „Христос на Маслинској Гори“. Слика је јеванђељског узвоја за мотив Јеванђеља Луку, гл. 22, ст. 39.—44.; ... док по обичају на Гору Маслинску ... у клесаним на пољима молаше се Богу горећи: Оче! кад би хтио да протресеши ову чапу мимо мене! али не моја воља него твоја да буде. А лифео му се јави са неба, и крајем га. И будући у бореву молаше се боље; ајо! кад би његов бијаше као камене врли које падају на земљу.“ — После овог навода из Новог Завета не бих имао много аи да пишем, јер је садржина слике јасно изречена. Израда пак слике одлична је, а особито је 43. стихом светлости представљен: ајфеа не видимо, али је небесна светлост озарила Сина Божијег, те је другачија хаљина Христа добила нарочити сјај. ...

L. v. Flesch-Baumgarten (Минхен): „Adagio“. У музици је adagio нешто што дирне човека до срца, за сликарство је оно немо погодан мотив — за венитог сликара. Свекм се јасне слике из Јубиларне Изложбе 1898. год. очит „Adagio“ (J. Kinkel, Беч — в. 11. и 12. бр. „Искре“ 1898. год.). И тада беше овај мотив дивна прилика за сликара, гле му је требало представити сву силну овог бољанственог adagio у музици; беше једна реконвалесцент-кина, у наслоњачи, гле наклонио и замислио слуша, што јој он на музички свира: то јој одговори тун и блат, и нуће он из музичке отргнути од болесничке постеле (неоспорно је да јој је и наша „латинска кујна“ помогла). — У садашњем изложби је опет један Adagio: нежна и мита пура, нама с пројазом, седе у сече за најчистијом и свира — adagio. А да онај темпо из музике добије и своју особиту мисао на слици, сликар је за то изабрао креч. Две лампе на јанјану, обе на истом дршку, бијачу кроз првени и зелени шенир поменути светлост на вено лепо и мило лице, те у овом случају изгледа од напредне нежности; руке притисне дршке, па се чини и акора се тује (да сам музикали, могао бих рећи и који — јер су дршке — немо јасно нарађене!).

На реду ми је поменути и Пајине слике, и ако бих најпре доје о нама, као последице, после говорио. Наплатих од сад нисам поменути, да бих тако што већу разнонасто изазвао. **П. Јовановић** изложио је две слике: једну велику: „Сваба трогривог Херцога Ферди IV и хабоуршке Јованеве“ и једну малу: „Аријутин“.

При опису прве Пајине слике послужаће се речима једног естетичког београдског листа „Neue Freie Presse“ — што ће ми јеванђељско бити допуштено. „Јовановићева слика „Herzog Ferry IV von Lothringen führt Elisabeth von Habsburg heim“ са свим је на колористичкој основици. Он не тежи да контрастима изведе јасног и тамног, већ му је је у најотворенијим, несеким бојама, при неутралној светлости, при чем он долази до онеката које подсећају о једне стране на средњовековне минијатуре а о друге на Гобеленову технику. Паранца ствар да Јовановић због тога не одбацује и модерне сликарске оште, и тако је он насликао у плавањастом падању један замка, који се уз-

диже пут леба. Тамо се уздижу и многа копа и застава, а са црвено-белих држава аријуту се у рукавима барјаци. На копама се приближавају сватови, пред којима јави трубасти; у средини су шев и аријутина; које им воде пламени, беличаста одевени, а за њима многи штегови. Који су покривени дугим, грбима искривени покривалима, што напредно нагледа. Кнежев које је покривен као сундокет жутица отргачем, поврх које је као криј румено штево, па нашоу је плавањаста одело и свињени жути отргач. Ококо вах свуда народ, весо и радозна — трча“. Дике Јовановићеве Хабоуршке оваје једну лепотину: весела и срећна што је крај свога војна, оборава је она смерно они и једна да ало испод трепавице на в. гледа. ... Довољно је само рећи да је слика Пајина — па је и суд о њој готово: неговна катича слика живот, неговне слике јави а гледају пред њима душу, нагледа, исти вадух и осећају са оним лицима! ...

Друга му је слика немо мала, али за то до ситнице израђена — „Аријутин“, тако омиљена предмет Пајин. Особина и напредна лица корача овај горски син; дугу, танку пушну турно за врат и држи је обема рукама. Сама је појава да камен „марцијална“: голи при у завету слике даје јој и особити наглед.

Нарочита сада посвећена је пов. Беклици, о којем је новине изложио у 2. бр. „Н. Искре“ од ове године. С тога неће ни узлазити у дубље описивање. У сали се налази 10 Беклициних слика и једнакоста **S. Landinger-a** „Портрет Аријута Беклина“. Штећу 10 слика Беклициних, које су по имену навести: Портрет, Пролећа хитина, Трпач, Рушенине на крају, Рушенине крај мора, Клеопатра, Пап лон, Слика на младости грава Салма, — има и једна недовољна слика: смрт — она смрт, коју је он још пре толико година (чини ми се око осамдесетих) на једном својем портрету у завету израдио, како свира на виолину — отргла му је кичицу из руке, пре него што је и она и мога замрштити слику која је у главном гтова: „Рат“. Он представља рат у облику три пралине на копама: Беклици у средини а са стране Смрт и Пустовице. Смрт јур са положајем криво при коду и криво старог грава; брадати човек, са разлепљеним пренима отргачем, удаљено чека, као израза пустошине и разорења, што му се и на лицу чита. Чудноста је прилика Беклици која је, у очажу зар због своје пластичног идеала, изадава руке и нугела се буди својом беснога копа. Из копага врла копама кри. Напредна слика говори на слику која својом тамном бојом одговара нише предмету него ли диспозицији сликарској.*

Сем ове слике, сем „Клеопатре“ (слика напредног естетика), „Трпача“ и „Папа“ остале су прилике у једној беклици изложби. Беклицине „Рушенине“ узнос и својим копоритом то име: мрко, скоро при небо, заталасано море, једна једна светлоста прута кроз небо, где се облаци, прили и пуни але султине разлајају, галебони који падају на рушенине негдашњег замка.

Има и једна слика, која се броји у најзначајније појаве ове изложбе — за Аустријанце: слика Тиролаца **A. Egger-Lienz-a** (Беч): „Rassemblement des Kreuz. Eine Episode aus dem Freiheitskampf in Tirol, 1809.“. Мотив јој је овај: Кад су Французи 1809. падали и на Тирол, устаје и је мило и велико да се бори. Били су то огромни напори слабо изоружани Тиролаца. Скоро сирхани и мелансали разбегли су се и повлачили они бори за слободу. Пред једним распећем (католнички обичај) један читала меса ауди и моли се Вишњој Сили да јој узлози ову најважу с врата. У томи лепо дивно високо распеће и тронам гласом заведе и позоа име да се боре до последње напори, да се напреду и последњи пут и оседају могу ли савијати силу непријатеља! То поможе; пона храброст узли се у срца Тиролаца и они јурнуше на непријатеља. ... 8. августа 1809. г. донесо им је и победу! Напред јури један жидани старац, у рукама држи криву јосу, као утара смрти, па очину му сева освета и одлучност. За њим чинило јато бошх и храбрих Тиролаца, косама и ошварма изоружани — јуре у смрт да победу шијују! Типови су на слици перни и варајити. Боја је немо дивна шора из мирних прелаза неважасте, рукавасте и дубочине боје. ... Један саван тренутак — то су бори за слободу! Овај

се сликом у првом реду могу поновити Тиразију, у толико више што је и сликар чедо њихових црпина....

И друга једна слина од тога уметника „Понајниј“ показује величину његова дара. Босоног и подеран, на лицу му се чита бела и ваљана, корача под тежким бременом једног великог крста изгинути човек....

Не могу објаснити још једну слику — из историје: *U. Snesa* (Париз) — „Пропаст Помпеје“, онај страхотни призор, кад је Везува прапнута под обесидано својој страшња, која у себи скрива! Њекад је велики: на врат на нос бежи све од страшила природне силе, а нешто и на коњу и у колима; нешто се гледа на слабе жене, итали на бежају децу, нешто на изгинути старце — све то рути и обара једно другога, трашећи у првом реду саме за себе. И у позадини слике види се оно страшно, она прелив, која као из близак дије, помотана са невеликом и заглушеним паром; и море се успомећало. Један страхотни величанствени призор!....

Пејажи су ове године слабије заступљени него ли иначе, јер нема „Hagenbich-а“, али никак за то има ваљано дело слика. Kad bix хтео само да се на главније ограничим, онда би ми пакло — бар још онолико да пишем! И за то ћу бити краћи; поменућу само неколико, ма да и стиги заслужују пуну хвалу, као *Danant*, *Tomes* и др. слика.

Има неколико парнатих слика које представљају или доба године или доба дана, као и, пр. *H. Mählig* (Диселдорф): „Зима“ — свуда лебоси снег; с две стране безбога друма пуше се димњаци на ниским кућинама, сиво небо се спустило на безу поља; испред нас одмичу савице. На један пав крај пута пале краве. Један постарији човек води за руку децка; унијени добро жорачају они по дебелим снегу....

Или *A. Narmann* (Берлин): „Последњи сунчеви зраци“ — првих високих црпина, који се пут лежи црпастости су од румених зракова сунца на пахоту. Оно је разасуло ту своју светлост и на облаке и на немирну површину водену.... *K. O. Matthaei* (Карлсруе) исто тако је такође „Злазак сунца“ у једној ваљаној слици. *W. Seng* (Карлсруе): „Вечерња“ — у ланом отргачу на племена, окренула нам једна нита женска пратка илећа и гледа на млад месец и вечерњачу која трепери у пуној сјају: ноћ се спушта.

E. Weidemann (Јајбург у Баварској) — „Узео лисје“: Јесен је пех у вешају! Стају у пргу претрпало је сунце лисје, преко кога гали повисока пура и иде све даље кроз парк, где се крај поточица зауставља. Он јој својим јединим дубори и хита даље, пакне јој „Боготом“, а она у његов дубору лар чује и по неку тајну из — врта! Хе — Хе! Јесен је!....

H. Dalm (Берлин): „Ухваћена“ — са западне обале Норвешке. Високи кршени поросних зјордова губе се на једној страни у далекој перспективи, тамо где се и небо на море наставља, по којем се виде две удаљене даје, из чијих се димљави мрки дим уздиже. С две стране, у невој средњој блибини, виде се опет кршени, по чијим се падини-нама пахоте мале ниске куће. Крај обале, на крају цветне ливаде, између два крша, оде две заубуљених и слатко ћеретају. На ливади, недалеко од њих, грудима према нама, засипа је једна мома, на десном рамену дри грабуљу а у левој руци ведрицу, окренула се и — злобно и сатајни осмеђујући се гледа оно двоје крај мора. Ухватила их је!....

V. Jansa (Праг): „Измелу топака“ (*Rappelallée*). На обема обалама поточица уздику се порастање топове, и тамо даље у шуми која се губи у мирној плаветини. Небо је и ведро и покривено облацима; али плаветини шуме, које се и и небу повлачи — саути кишу!....

W. P. Koller-Bentling (Брнх код Минхена): „Лето“. По дебелим хладу, који се шува по мрко-зеленој трави, види се да је сунце добро праскело. Лиснито дрвеће баш скоро непробојно сенку; осле-осле прозирни сјајни сунчани зраци и осветљавају ниске кругове траве, чије зеленило одскаче од оног мрко-зеленог хлада....

R. Russ (Беч): „Дутро на Јадрану“. Слика је свикало негде близу Дубровника. С две стране оивада обала и

град, лево недогледна перспектива мора. По небу се све више рашире свећито дана, малена прамички облака се више беде и нестаје их. Зора одавно пузала, дан освјаја; по обали се ниде наши Далматинци како иду у град. На мору, недалеко од града, пуни се димљав једне даје; море трепери у таласињима. Боје су тако лепо пробиране и на плавно наслагане, да се чини, освја се онај свеж јутарњи дах који с мора долази и ослепља! Мимо то, свега те и — Српско Приморје!....

И јајертоје је објасно заступљено, али, ма да има највиших радова, поменућу само две-три ствари.

Одмах, чим се уђе у прву дворану, види се једна слика (скоро пех од природне величине) статуа: *J. Benda* (Пануа) — „Водена пика“ (*Wassentrix*), брзана. Да ова слика нема ни објављеног сивоног листа — и да по понавља. Положај изврстан, а таква и изрза. Виза стоји раширених руку, савиљено затворених очију; поса јој се замрсила и као таласом шапдр повиса.

X. Lerche (Берлин): „Нечиста свест“, брзана. Један мали најдаски рад, али пуно значаја. Он је јемачио убица; спава неомо немирно, дије болан и страхом исписан. Више њега разне утвари: једна хоће да баца на њ тежак велики камен, а он то руком као да одбаја; друга намахула ножем, а из очију јој се освета чита; трећа се утрпирала на њ и замршила једном одсеченом главом, у чије је дуге косе уплела своје прете....

Па онда има и још неколико алегорија, као „Дунав“ и др. и подоста попрја познатих и знаменитих зваја, али, бојим се и овим сам исприло све стрпелне! За овај дан доста....

Гер. П. Ивезић.

Валда Врохиа, чешки сликар. — Месеца априла о. г. уму је у Паризу Валда Врохиа, један од најважнијих чешких сликара који је проширио и прослављао чешко име длаво ни грађани своје отаџбине. Врохиа је рођен у сиротничкој породици. Окусивши беле и грчице белог живота, позва се у своју вољу и таловат, те се одвоји од своје куће и радом, обављајући савомерегорна, поче крхити стаје своје живота. Под заштитом савременог генија, Врохиа је дошло до оних дана узметле-ног живота, кад му није било потребно бракута се да ли он ова или она његова слика имати црну или не. Отворио свој савременог ателе у Паризу, прослављен као редно која туђин у Француској.

Валда Врохиа рођен се год. 1851. као осам деце бавира Јосифа у Хаврива близу Трмешног (округ Пиленик). Над му беше три године, дође његов отац често у Сингоу у фабрика посматр окривара брзана Рајнхорд. Када Валда пође у школу, повоља се његов синијерни таловат, јер су и тали и нискоме куће беле шварале његови „дртењаци“.

Год. 1876. постао шетри и беле примави у фабрику за порења, кад обрети на се напалу долажних пријатеља који се постараше да Валда прими Хауер у своју савремену школу, олакше ступи у Прашку Сингару Академију. Савремен је е ретким успехом отице у Дреуд где је рођо као високих сликара. — У Дреуд је извршио слику великих рамова „Крвавичи сивоти“ која се виси додан. Овај рад знаменит је нећ и по томе што је Врохиа обавио свој синијерни докаторица. Год. 1877. оде у Минхен где је радио као синијерни синија Па-лотри. После догвореног баљева врати се у Праг где је из-рало неколико нећих и крваких радова. Још у Минхену беше се Врохиа познат са аустријатором Н. Андријаном који беше у зем са чувљем Лоре-ом. Нутурђин јаклом е Андријан-јем, тако му се у Паризу копаде, да је броо посме тога отишно у овај модерни Ваљдан на стаљно стаљоване.

У почетку је имао тежних и крваких дана. Не беху га ка-чуљани ни прославља у Салону његовог залази Сингои Дамаре (1877.) и Јурте вернијој донаталиа (1877.). — Тек када изложио Последњомо чешком краљу Владиславу Покретира француском краљу Карлу VII (год у Берлинској Галерији) доби Врохиа мода-д И реда. Ова га и сивоти и прослави. Ту му је слику от-клино Париски трговци и савременог новинари Н. Селимјар те

омогли даље уметничко развојање. Дошаје се Броник и омиљени његови овога трговца, Тако је Парис био од пресудног значаја за Броников живот. Путовав пратио крими професорима у Паризу Академији, Броник је све остало време свог раног живота провео у Паризу, где га је и смрт застала.

Год. 1883. извршио је прослављени сликар „Ан Хун према Сабороу у Косову“. Овај ова проглашени има и његово и честито народа или родова: *Болдуб, Сметковина код Рубена, Пар Рубодл код овог алексије, Пелов балда, Набор чешкога краља, Косовска битка после на Белој Гори, Пар Парла IV с Петаром и Амуром у Антоније и т. д. и т. д.*

Броник је био пиете Француске Лесје Чести, бин је члан Чешко Академије Науки и Уметности, а 1877. г. добио је и титулу плејажа.

Ј. З. Р.

У сеоској крчи (сликар Ј. Рене). — Како је сад крчио, рече, би наизглед у овој мађарској сеоској крчи. Скромав разговор, исто као и налитан пред гостима, веје у ова четири зид, четири пежа: сива и бурних, весела и дивља дреке и босних чина. Али чепај само, док се сусти зече и док се крче крчица са пуче, окриве сеоска крчи, „рамајарије се“ жидни гости: била ту и трпача и носе, и чаршави и туше, јер ипак ово није била мађарска сеоска крчи. —

Селачко коло (сликар В. Титубах). — Спектаки је, на се коло окупило пред нехотино: ту је наизма највише простора, и ни мора се ни шећ полом гласи. Није се коло: утиса се, како се то већ, земља под ногама; востани посмочица не престаје, а по неки играч хоће по каткад и нитиљом да играи своје одушевљење. Још мало на не и воћ. Старији су већ земљи одмора, а омалена би могла још остати, кад би старији допусти и кад биби требало сутра пре рођај случајна устата на посто. —

Tu felix Austria nunc! (сликар В. Броник). — Максимилјан I, немачки цар, био је један од оних срећних калдаки који је био према крчи трпаче своје намерице. „Докле други воде државу, ти срећна Аустрија, савладај брахон!“ изрече је поја је постака за његова зреница. Омиљени се тако ни, омиљени је крче срећно и сина, а наизма слика представља инт венчала његова калдакијош зупај Карла се шиваљеничници која је у крчи посмочица шиваљеничницу. Како је тај момент зрени историјски појавица извршио В. Броник, представља наизма слика која је у власништву Немачког Музеја. —

Магистар Горнак. — У калтури, којом Мама из Комола отиче, у савоу брестова и наизма наизма се магистар Горнак. Он је народ оже реке, на њеној левој обали, и не види се из далека, већ тек онда кад се пред њ дође. Баше нека уличке се крчи, наизма ствара Краљина, висином од невољног стотина метара, која чини те оже стине какад радио златом. — Горнак је издубава шива Ладра, коју појмже 1280. године.

Косеке долазак (сликар из српско-турског рата 1876. — 78. г.). — Војна је већ ушла у ослободилац град, грађанство се изградило са ослободилаца. Сид не и крчи! Наизма коки украси је кало се вајнише могло. А по уличама и пред иопалим токима одушевљених грађана и сељака очекују шивени долази. Чисто ролдуљске наизма ни гради, и једна чепај да дође Он, нора већ одавно очекују. А глас иди од уста до уста прои неослободило Српство! Полема је већ! Не кемо на ни дуги чепати! — Дао би Бог!

Калија Никше тврђава (сликар из српско-турског рата 1876. — 78. г.). — Шта је Ниша у српљам дола Балканског Полуострва и наизма му је значај од његова постанка на свг до дајма, добро је познати сина који се баво о проучавању овог наизм крчиног полуострва. Кака је српска војска 1878. г. дошла под Нишу, наизма је се пред преновом коју је какада или уклонили или покрини сјај српскога оружја. Није иди исто што да ошпиро изречи о омиљан Ниша, али кака је то омиљан била, омиљан и ова калја на којој се добро идиан туча српских ђулаки.

Због (сликар из српско-турског рата 1876. — 78. г.). — Муки и невоља српског становништва о трајању српско-турског рата, негов токиа, а омиљан појавија зрениа туропам побудилим ратеници, појмже и ова слика српског збога у крчи вајачког зиве. Стрпачи и калја сјај безу крчије грађаница наизма дзупног жиста. Али Бог који чува Србају и Српство испунио им је воље, јер су у ствара радоснишма доживиани српски крчици да се са њима крче на своја крчиштва омиљита коју су од тада заштитиљом од савољих турпачених калја и обести небуљаних Аркаута.

Болничка барак (сликар из српско-турског рата 1876. — 78. г.). — Као изгледа оних приренишких болничких зграда у појрма је уклонила прва лекарска помоћ рањенишма. Онда су рањенишма упућивани или у ствара болнице на даље лечење или идиово у бојне редове као наметени. —

Тесла и Д'Арсенијалове студије.

Имеју свих појавија проналазача на полу електрично био ступе су, после Рентгенових зракова, вајниш наизма наизма т. д. Теслаје студије, на саво у научним и техничким круговима него и у шпиро публици. Као што је познато, наиз Србин Никола Тесла, који живи у Америци, успео је да какамо студије какамо зисонот наизма, које се бри мајша, одувиљни се пилим крчио значајних омиљених особина. При својим огледаи Тесла је појавио са чисто приреничког гласнишма; он омиљенишма да уставиљенишма апарата што прозивоше студију какамо и у обичном издубаљеним простору оне чудновате светлости појаве, што се опажају под студија јавот валони и зрениа вајниш броја ме-

наизма, кад се происте из пројекциј наизма. Појавиљенишма електричног наизма зисонот је било појавија употреби српска које приузимају наизма, т. д. кондензатори, чији је најпознатији представљаи појавија издубаљених бина. Ну усмеканишма пренила студија бина, као технички успех, појавиљенишма научних истраживања чујенишма електричара Херца. Овај је још раније доказивао, да електрични светлац, који какамо да кондензатор прескаче, идије проста светлосна појава, идио резултат невољних појавиљенишма испрениљенишма светлаца, који се ожу чини као један свешћ с тога, што наиза мренишма идије какамо да омиљени пренила светлосна појава што наизма долазду. На тај долаз до пренишма појавија, Херц је умиљто пројекцијни светлаца у шпиро крчио иди приреничког какамо издубаљенишма апарата. Као што је познато, сваки пренила студије у преничар какамо издубаљени т. д. из издубаљенишма студију у кондензатор какамо апарата; та је појава позната и на обичним издубаљенишма апарата, који се много употребавају за технички и лекарске сврхе. На тај начин појавишма у кондензатор какамо апарата наизмаљенишма студије у вајниш броју. Тесла је умео ове резултате истраживања наизма

корисно да промени; он је најпре удео прво јаке индустрије и сирове пажњивости студије секуларног племена постојао у природи племена другог народа, у чијој секуларној операцији сада се највише студије са извршеном брзом смеом (поплатно стотина хиљада у минути) и високом пажњом. Овим путем успео је Тесла да произведе светлост без мерљивих топлотних таласа, т. ј. да хаулу светлост или светлост будућности. Дакле је запамтио Тесла да се он студије таласа био сировом кроз сваку негу да пројекте сировости, дакле сасвим супротно дотадњим опазивањима; на овој војни основи се и Марковић телеграфирало без жица, које у последње време у великој мери прилику општу науку. У општој измисли највише, што из је Тесла проучавао, могу бити немогућа измислима прелиминарна послова.

Скоро у тој време кад и Тесла, али највише од него, проучавао је и француски физиколог Д'Арсонвал исти проблем као и Тесла, али са другог становишта; чулим случајем, који се највише дешава у области мисли, он је успео да конструира инвентуре, који у почетку потпуно одговарају Теслиним измислима, Д'Арсонвал пронашао беше у почетку саво да знаменито од интереса, с тога није на њ обраћао ништа пажњу; али је ипак потпуно независно и шта више развија објашњава. Д'Арсонвал је градио огледе о електричном излучивању мишића и пажњу; у току истраживања имао је да измисли ствари брзо узастопних измислима, што је могуће неких броја. При томе је с чуљним прикључком, да је познато грчка мисао, што свагда сваком напредујућем, општо по јачина, почев од наведеног броја студија, па је парад и основи простила. И сам Тесла је запамтио да ове студије и у пољско не може чиниће студија, шта није да се ове студије лако осећава толико, јоште једна прикључку. Д'Арсонвал је протужао око чула појма овако: као што више чула, и. пр. ово, то могу да приме и свако исто таласе и звучне таласе само извесног броја таласа, тако исто могу осећати и инертивне жене да одговарају саво на ове измислима, који за једну студију не припадају одређеном броју. Нико је брзо пазио да се пошту, да ли оне студије, које на намаш жене још утичу, измислима у одређеном броју друге, ефикасности утичу, који би били значајни у природном или теоретском погледу. Д'Арсонвал је послиједних година врдио као инстинктама земља извршило, и апарати што их је поставио, много личе на Теслине. Да би измисли утицаја студија на извесне делове тела, он се посматрао малим калемом, који се с помоћу сирових измислима осећава са тоном; а како тако је небухте измислима утицаја инстинктама студија извесног калема у неким соловима, кинемо снимком, у коме могуће често упирао да стоји. Огледа ученика највише на инстинктама дајмо ове значајне резултате: студије производе у првом реду измислима пошматрања крвожица прилива, са тем немогућа побуду промет градива, немогућа измислима немогућа сагледати у организму. Ово послијем није саво посматрања удебљања прилива крви, већ се могуће догађати на њ створима од једне ћелије, без крвних судова, а. пр. на бактеријама. Из овога овога измисли, да студије Д'Арсонвалове, супротно осталим електричним измислима, не утичу на измислима систем, већ имају кожан утицај на живу наизмисли тела, чије преме ове непосредно падају.

Било је брзо пазио да се он чини употреби за лекарски сврху у овим измислима, који се осмисли, по суштини својој, па измислима или измислима енергија промета градива, док се при постојама (измислима), ремактичким измислима, измислима, док се, болом, догађати и неким персонним боловима. У тој прилици су Д'Арсонвал и други француски лекари правили огледе и пазили су измислима прилици хладе о постигнутим студијама ученика, карактери под шећерне болове, болове и овим измислима боловима поје су постали на ремактичким огледа. По овомо су послим и марљана измислима Д'Арсонвалова са боловима од догађати и шећерне болове.

Општо је за сада измислима о измислима измислима Д'Арсонвалове студије. У првом реду градива су француски лекари огледе ове врсте, али их у најновије време и други лекари прикључили. Тако је берлински проф. Д. Ајенбург (Eisenburg) савишно савишно студија за тачно ефикасности и управљивости измислима. Према свему може се рећи, да пој најповољније обине електричне енергије могуће обележа у лекарској измислима.

(По III. Зг.)

Н. М. И.

* 30. изврша о. г. одржила је у Новом Саду савешна седница Краљевског Одбора о споми. г. Др. Илије Огњановића — Абушана. О раду и заслугама пошматрањима говорио је Др. Милаш Савић.

* Српска Академија Одбора о Бечу приредила је савешна пошме ошт и славу г. Светозира Милетића. Пошме Стојановић, приредио, говорио је том приликом о животу и раду пошматрањима. — И Богородица Византијског одбора одржила је 10. а. м. пошмерат за подизање споменика војскама родољубу Милетићу. У разговору програму карактери се истакнуо говор проф. Луђубица Јовановића о војскама животу. —

* Српска Академија Наука и Уметности расписује, из фонда г. арх. Н. Луђубица, награду од 1000 динара за расправу или монографију или билог дела из српске историје.

* Г. Ј. Б. Павловић прикључио је за штампање много своје студије одржане и говоре у скупштини. Цела збирка расписана је у пошматрању кинемо (по 10. шт. таблица), а свакој је цена: за Србију 1.50 дина, а за остале земље 2. пруге. Претплата из Србије за преукуп пажица Г. Павловић, а из других крајева Г. Кона у Београду.

* Другици Си. Саво својим члановима IX кинемо Београ. Поред да сада прикључених рукописа, редовитно пошме родољубе српске кинеменике да измислима своје разуме Г. Момчила Пашића, другецицима тајнику. Јер већ се 30. јуна свга одржане рукописе прелати штампањима. Прикључица за Београ прикључица ове награда према утврђеним правилима. —

* 9. маја о. г. основан је кинемостас српске кинемостасе прикључица у Долину (Валат). Грађевинари пајрт за кинемостасе прикључица је пош. проф. Драгана Милутиновић, а кинеме је савош Баја Јовановић. Инстинктама са ошматрањима савешности са хладом и пошматрањима пошматра у пош. Милутиновић и пашица Паја.

* „С. П. Водомости“ доноси немо пошматрања реверат у Босни и Херцеговини, кинемо Г. Боже Пашковић. Кошмо нам је пошматра, опширају измислима овог измислима пајрт прелати се на руски језик и биће у измислима кинемо инстинктама.

* Српска Краљевска Академија приредила је да се изврши спошматрања Краља Милана пошме Народног скупштуру Антоука Марковићу. За студије и прикључица радоме дога је 40.000 динара.

43 издања Чувањеног Задужбине: Добитак пажњивости од 1888. — Измислима измислима у српског народа који су прикључица до краја 1900. Пашица М. Ђ. Милутиновић. У Београду, у Српској Краљевској Штампарији 1901. 8^о, стр. I—III + 198. Цена 2 динара.

Разговори Технике у 19 столећу и послим утицаја на културу. Прикључица. Држино у измислима Бел. Пошме 6. маја Г. Савић. Београд, Експрессивна Нова Трговица. Штампарија, 1901.— 8^о, стр. 44. Цена 0.50 дина.

Буд-Маркица прикључица. Прикључица, Пашица Јелена Јон. Димитријевића. У Београду, Штампарија у Држиној Штампарији Краљевине Србије, 1901.— 8^о, стр. 160. Цена 1 динар (може се догаћи под измислима).

Алехи Шантић, Чисме, у Мостару, 1901. Издавачица кинемостасица и инстинктама-измислима Замка Вакера и Кисина. 8^о, стр. 189. Цијена 2 пруге.

„НОВА ИСКРА“ измислима свогмог измислима. — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дина; из Србије: год. 16 фор. или 20 дина у плату. Претплата у савишто се тачно административне измислима се Р. Ј. Огњановићу, измислима „Нова Искра“, Луђубица бр. 8.

Издавачица и уредница Р. Ј. Огњановић

Краљевско-Српска Држиноја Штампарија

НОВА ИСКРА

Добротвор — ПРИЧА —

У најшој варијети умио је најбогатији човек, Јосиф Стојић, и то нас је све дубоко тронуло.

Ретко ће се родити човек као што је покојни Јосиф Стојић. Он је походио цркву редовно; био је одборник у општини; био је тутор привени; у четири маха мада је елизио па да буде посањик; једне године, кад је била велика анга, дао је 20 динара на сиротињу; он никада није увредио, никога није попреко погледао, а ако је кога и тужио суду за дуг, он се лично није у то мешао већ је такве ствари обично предавао адвокатима.

Па онда, како је лепо и мудро распоредио имовне пред смрт. Оставио је и жени својој козино треба, и браћи и братињима и сестри и сестрињима, па чак и једноме даљем рођаку сиромашу оставио је два дуката, поливо да и њега не заборави. Уто, онако велико имање какво је имао Јосиф Стојић па како мудро распоређено, таво да се овом приликом потврди оно, да Бог зна коме даје. —

Лепо смо га и сахрањили, онако како и приличи таквом човеку; његова нас је удовица лепо почастила, онако како и приличи једној тако реткој удовици; али нас све то није умирало ни утешило.

Г. Јаков Јанковић, средњи писар (који је узгред буди речено, остао покојнику 70 динара дужи), једнако је и одлучно тврдио и понављао ову реченицу:

— Ми се покојнику нисмо довољно одужили!

А Риста, бивши жандармеријски потпоручник, сада општински писар, долао је на то:

— Да је којим срећом покојник умио у најшој другој држави, не би чинали он да се охлади а подигли би му споменик.

Поводом оваквих мишља, забранисмо се сви и узасмо да смислимо на који би се начин могло овековечити име тако ретког човека као што је био покојни Јосиф Стојић.

Нисмо се могли решити да му дигнемо споменик. Прво, што би то било скупо, а друго, што нисмо смели ником да поверамо скупљање доброволних прилога. Тада класица предлаже да му приредимо банкет и спремио је био већ једовини, али Г. Јаков вели: то не иде, куда би се банкет приредио мртвом човеку? И тако било је разних предлога, али ни један нисмо могли да усвојимо.

Међу тим Г. Риста, пређе жандармеријски потпоручник а сада општински писар, претече нас све мудрошћу.

Он је сада, као бивши потпоручник, секретар подбора „Стрељачког Друштва“. То друштво постоји код нас већ две године и има једног председника, једног секретара и две пушке. Нема стрелишта, ниво и не пуца, али свакој световници у Ср-

Н. Н. ДУРНОВО, РУСКИ КЊИЖЕВНИК.

било то друштво равносто шаке денеша: „Ми врли стрелци, који небамо своје оно да га за тим ставимо у службу отаџбини и т. д.“

У таквом друштву, дакле, лако је Г. Риста продрети са својим предлогом, те нас сие надмухрати и претећи. На првој седници тога друштва изнесе Г. Риста предлог: да „Стрелачко Друштво“ унесе покојног Јосепа Стојића за члана добротвора „Женског Друштва“ са прилогом од 50 динара и одмах изписа писмо подолбору „Женског Друштва“, са оном свечаним почетком из денеша: „Ми врли стрелци, који небамо своје оно да га за тим ставимо у службу отаџбини и т. д.“ Али како друштво није имало одакле да да тих 50 динара, то он отвори општинску касу и одатле узме један денонант, пет банака у једној модрој конверти.

Ми имамо у својој кариши и подолбор „Женског Друштва“. Оно за време рата чепча титини а за време мира члапаче се огвозају међу собом. Председница има телуку; потпредседница је уловница; секретарица је учитељница која има адрасо деп рукописе, јер је у млађим годинама писала руку, због чега није ни сиринила пети разред Више Женског Школе.

То „Женско Друштво“ припређује сваке године по једну одличну забаву. Приходом од десет таквих забаве купило је једну шинаву машиниу на којој су бесплатно санинени општински барјаци за свјетловину Крушевачког миропомазана. То је друштво урадило и много друге корисне ствари, што се све налази записано у протоколима седница, које ће протоколе потомство у своје време читати.

То „Женско Друштво“, дакле, добије оно писмо са почетком: „Ми врли стрелци...“ и са пет банака прилога у једној засебној модрој конверти.

Одмах се сазове седница да се прими новац. Председница метне телуку на главу, секретарица расусти пилоту и пресавије табан за писме протокола и — седница се отпочије.

Председница објави јут „Стрелачког Друштва“ и одмах поднесе одбору предлог да и „Женско Друштво“ учини што год за покојног великана т. ј. она предложи да „Женско Друштво“ са 50 динара прилога унесе покојника за члана добротвора „Невачког Друштва“.

Састави се протокол, напише се и — потпише писмо „Невачком Друштву“ и то писмо се одмах позмаше са пет банака у оној засебној модрој конверти.

Наше је „Невачко Друштво“ старија установа. Оно, истина, у последње време нема тенора а нема ни хорова, али ипак оно пева у три гласа у цркви. И оно припређује сваке године забаву и ретко сте где видети такву сталност као код тог друштва. Већ тринаест година оно не мења програм забаве. Тако се штимами програми, ако претекну од прошле, чувају за идућу годину и увек лепо послажу. Кво и тог програми:

1. Поздрав председников гостима.

2. Срисна химна, пева збор „Невачког Друштва“.

3. Што Кутини, Кутини... пева збор „Невачког Друштва“.

4. Женидба Јанковић Стојама, пева уз гусле г. Пера Здравковић трговац.

5. Далиме туге... пева „Невачко Друштво“.

6. Пред твојом сам ово кубом — соло, пева г. Јанко Павловић берберин.

7. Марш, свира музика.

Итима.

Дакле то „Невачко Друштво“, што има тако леп и сталан програм, добије оно писмо од „Женског Друштва“ са пет банака прилога у оној засебној модрој конверти.

Одмах друштво сазове седницу, прими прилог, унесе Јосепа Стојића као свог добротвора и донесе решење: како би и „Невачко Друштво“ требало да се сета великог покојника и одлучи да га унесе за члана добротвора „Свештеничког Удружења“.

„Свештеничко Удружење“ код нас је новија установа. Она као таква радио прима прилоге, и над год ни што приложи „у свима се отачаственим прилама унесоше тоње молитве Богу за здравље и дуг живот приложника“. Таквом дакле друштву и приличи дати прилог.

Али и „Свештеничко Удружење“ има својих обавеза према покојном Јосепа Стојићу, јер је он редовно походио цркву а био је и тутор две године. На пар то друштво да не учини оно што су толика друга?

Одмах на седници, на којој је прочитан акт „Невачког Друштва“, реши „Свештеничко Удружење“ да унесе покојног Јосепа Стојића за члана добротвора „Стрелачког Друштва“. Написе се и акт а у акт се пошље и пет банака прилога у оној истој модрој конверти.

Г. Риста, секретар „Стрелачког Друштва“, прими прилог, позва ону исту модру конверту у којој је он први пут савиокао банке и пакосно се насмеје својој лепој идеји, а за тим оде у општину, отвори касу и остави денонант на његово место.

На тај је начин покојни Јосепа Стојић постао члан добротвора многих и многих удружења и у новинама се налази захвалност за захвалношћу, од којих је једна пошљача са: „Ми врли стрелци који небамо своје оно да га за тим ставимо у службу отаџбини и т. д.“ а друга се сиринила са: „у свима ће се отачаственим прилама унесити тоње молитве Богу за здравље и дуг живот приложника“.

БРАНИСЛАВ Ђ. ИТИЋ.

Из Тимочке Крајине

женске народне песме

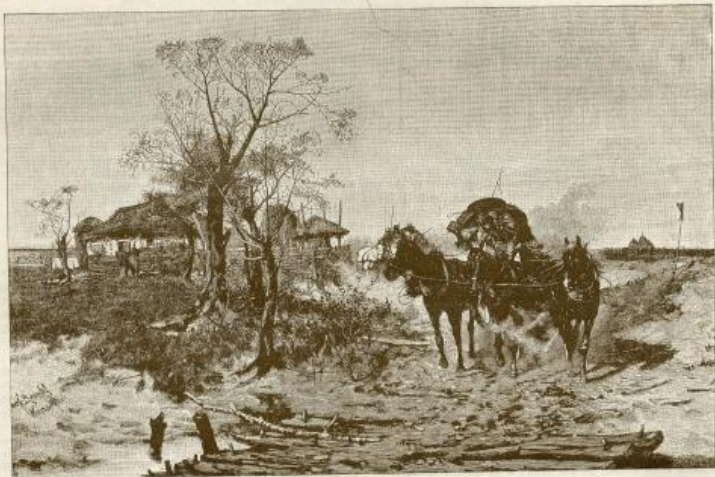

1.
Ј, месече, шару неверниче,
Што не светини шару на вечеру,
Тибе светини ајдуцин' по гору,
Како деле благо сиротинско;
Мојем браћу најлоти дел даоше:
Дадоше му коња и девојку,
Коњ утече, девојка побеге.

[Потражице]

4.
Месечина, драго ле,
Огреј мене пред двором,
Да ја видим шта љубим,
'Е а' је старо, 'е а' младо:
Ако буде по старо,
Лепо чу му ја прострен:
Црно трије просторка,
Ситна драга павојка,
Студен камен под главу;
Ако буде по младо,
Лепо чу му ја прострен:
Бел босиљак просторка,
Зелен зравац завојка,
Десна рука под главу.

[Потражице]

Р. БРАЊИ.

НА ДРУМУ.

2.
Ветар ми веје,
Гору делеје,
Седела ми личе:
„Зима је мене!“

Павле ми вели:
„Оди код мене,
Ја имам гуице,
Ја ћу те згрејем!“

[Г. Златице].

3.
Колио пројдо земље и градове,
Не ме није глава заболела;
Дома дојао, глава ме заболела.
Не боли ме како глава боли,
Не а' ме боли ни ову да умрем;
Не ме жалба зашто ћу да умрем,
Не а' ме жалба за добру девојку.

[Трговиште].

5.
Љуби ми се, ниле моје,
Пиле нанино,
Дор смо владн и зелени,
Пиле нанино.
После ижа, после грива,
Пиле нанино,
После љуља на грбину,
Пиле нанино,
И у љуљу мушко чело,
Пиле нанино,
И на љуљу бел пешкир'и,
Пиле нанино.

[Потражице].

Београд

Злат. Ђ. Станимировић.

Нешто о Јакшићима

Мађарски историк С. Боровски (Borovszky Samu) читао је у архиву прошле године у Мађарској Академији своју приступну извешајску беседу: Историја мађарског спахлука (A magyar udvarod története). Расправља та, итагма, дана у органу Мађарске Академије (Ertsekezzék, XVIII 10. Budapest, 1890, стр. 50.), написана је пењачком по пењачким изворима мађарских архива. За нас је историја мађарског спахлука важна због тога, јер је то било добро "породице Јакшића, и Боровски је у својој расправи дао, на основу извора првога реда, много драгоцених прилога за историју и генеалогiju те породице.

Средњом XV века изазло је мађарским спахлуком Свјатислав Јакшић. Син његов Матија био је врло издате руке, те је, особито кад је постао мађарским краљем, немилу радвао тековину свога оца. Тако је и мађарски спахлуци, по свој прилици 1464 г. (имењу августа 1461 и јануара 1465 г.), позвали брата Јакшићима Стевану и Дмитру.

Браћа Јакшићи склонили се против турене најезде на Србије у Угарску, где су до смрти своје појевали против Турака. За њих се зна, да су били храбри и одважни, али је остало доста помени и о њиховој самовољи и плахости. У јануару 1465 г. продали су браћа Јакшићи својој у кућу Јована Врђама и описали и њега и цело село. Другом једном приликом требало је да Јакшићи положе заклетву у једној парници, али они нису хтели то да учине пред канпоном Стеваном Вољјем, који је био за то изаслао. Због тога је дошло до распри; Стеван Јакшић у јарости ухвати Вољју, баци га на земљу и погуби га на њега да га поведе, али га околина спречи.

О јунаштву Дмитра Јакшића је позната прича Ђурђа Срећца, како је у доубоју убио једног слатог непријатеља. Јакшићи се хранили браћом и чинили услуге мађарској држави. Стога је расла њихова слава и важност и имање. У Нађлаку су подигли дворца са кулом и опколили га јаким промислом; до тога времена становили су стално у Нађлаку. На имању својим насељавали су махом српске осељке, тако да су половином XVI века на њихову имању Срби били у јакој већини.

Боровски изгледа да не зна как, где и како су спомен брата Јакшића. По нашим домаћим изворима зна се међу тим, да је Дмитар погинуо у Смедереву 8 новембра 1485 г.¹ А Стеван умро у Бечу 6 јануара 1489 г.² По Боровском (стр. 20) остало је од браће Јакшића само два мушка потомка: Стеванов син Марко (дла његова брата су умрли малолетни) и Дмитров Петар. Два двојица су поднели цело имење на два дела и од њихова града Нађлака потомство је припадало Марку, половица Петру. У овој подели је био сумњив зачетак народне песме о доби Јакшића.³ Боровски помиње (стр. 23) још млађу сестру Маркову Ирину, која је била удата за Матију Херцеговића.

Сечаки устанак под Довом 1514 г. дохватио је и Јакшиће. Темнишарски жупани Батори и чанадски владина Чакс потуку једно одељење Дожињских устаника и дођу Јакшићима у Нађлак, где су се у славу победе безбрижно поселили, кад у зору сачује глас, да се Дожа са целом пољском приближује. Батори и Јакшићи побегну⁴. Чакс брзо дохвати и расипа, а град поруши и спаљен. Кад је

жир праћен Јакшићима су омет акували своје имање, довели поше насељенике, напано подигао град и опколио га ватром.

У битци на Мохачу (1526 г.) била су и оба Јакшића. Тамо је, по свој прилици, погинуо Петар Јакшић, јер о њему нема допире нигде помени; Марко се вратио и у борби, која је настала око мађарске круне, био је пристанак Јована Сапалаја (Szapolyai János). За време тих размирица био га је једном и заробио темнишарски жупан Петар Перени (Pétery Péter), и пустио га тек на откуп од 4000 п. Кад је послао тога Перени од цара Јована потучен бегом, нашао је код Марка Јакшића азштате.

Г. 1529 опустошили су Турци Мариово имање, а одмах са тим градило је Сапалаји од њега новца за плату својим најамницима. Изаци при опраци града, за откуп или, преманали су финансијску славу Марка Јакшића и он се издужио⁵; дуг је износио 10.000 п., а поверилац му је била његова жена, која је била од куће врло богата. Дугови су га нагнали пред смрт да, са пристанком својих синовина, заокпи имење својој жени.

Марко Јакшић умро је средином јуна 1537 г. у доубојој старости⁶.

Маркова жена звала се Поликсена; била је родом из Грца и врло богата⁷; она је муња својим синовима, често испомогала. Боровски тврди да са својим мужем није имала мушко дете, него селам боре: 1. Јована⁸, била је 1539 удата, не зна се за ким. 2. Јеанска⁹, и она је 1539 г. већ била удата за Николу Дожица (Dóczy Miklós). 3. Марка, удата за Клементија Арталија (Artándi Klement). 4. Мелкиа или Потенција умрла је као дете (можда су то били две боре, па се она рано умрла¹⁰). 5. Маргита, удата за Балдизара Паточија (Pátoczy Boldizsár). 6. Схолдиста, удата из Радислава Зелемерија (Zeleméri László). 7. Ана, удата за Гашира Лосонија Каловија (Losonczy Bátori Gáspár); она је око 1555 г. остала удана, па се преудала за Антона Кендија (Kendi Antal), али је око 1560 по други пут обудана.

После смрти Марка Јакшића дигла је (1539 г.) против уданице његове парнице Маркова млађа сестра Ирина, и Петрови синовима: Дмитар¹¹, Пинола и Јован. Онај најмлађи син Петров, кад се 1541 г. вратио из Јајинца са универзитета, отео је Поликсину подруме у Нађлаку и тамо смештио своје синове. Али 1539—1543 г. умрла су она три сина Петрова без потомства и са њима је изгубила њихова отаџба породице Јакшића.

За Јакшиће имање многи се отимали; један део имања држала је још неко време уданица Маркова под покровитељством краљице Изабеле, која је тамо господарила. Али се и она, наброја морала поднети испред турских освајача. И Ана Јакшићева морала је са својом децом такође селети. Г. 1551 освојио су Турци прилику Нађлак. Инак је муж Марка Јакшићеве протествовао кад је Mátyás Gáspár хтео да узвине један део имања Јакшићева, а 1560 г. Јеанска и Схолдиста поново су поделили имање. У дунавској повељи, која је издан Јеанскама 1563 г. учествова су и жена дожа: Јелена, Гигур и Клементија.

То су резултати ове расправе¹². Велика је штета што Боровски није употребио српске изворе, којима би генеалогiju породице Јакшића допуну.

Боровски је погрешно, кад је (стр. 17) Јелену, жену Дожица Јована, назвао сестром Стевана и Дмитра Јакшића,

¹ Гаскини 53 (1883) 197, где је смрт Дмитрова погрешно означена у 1384 г.; Споменик 3 (1890) 123, 135.

² Гаскини I. с. 103; Споменик I. с. Стеванова жена Милана одрекла је пошеу Стевану 28 јануара, а Дмитру 12 марта. Гаскини 25 (1869) 283.

³ У средњем веку често је било, да су два пласована малог дрваца имања и града. Ср. Mon. Serb. 292; 2. Radonci u Archivu filu Slav. Phil. 10 (1897) 434—445.

⁴ Мошка се споми на ово бешкету скрупа у народној песми код Буна 2, бр. 93. Ср. J. Schickler, Gesch. des Temeser Banats (1872) 128, где је тај догађај другаче описан.

⁵ Једном му је похвалила новца и „Деспина.... reliquit magnifici condem Radul wauwode Transilvaniens.“ О тој Деспини в. Гаскини 47 (1879) 183—184.

⁶ У марту 1536 нем. да је „ultima iam senectute gravatus“ (Borovszky, I. с. 26.)

⁷ „Domina Polixena.... ex paternis eiusdem faribus rebus ab urbe Romana“ доводи је неке ствари (Borovszky, I. с. 23.)

⁸ То ће бити онај Дмитар, што се помиње у Јеанскама

⁹ 1510 г. Гаскини 53 (1883) 169.

¹⁰ Да тим селом изведе само резултате о Јакшићима. Газаринау подне расправу а. у Архиву МС 204 (1900) 343—4.

На рушевинама

„Дај ми руку да те водим туду,
— Тек чувај ми се да ми не погнеш, —
Где, како бриљан обрест'о је сунду,
Дивота сама куд год оном свиреш!
Где, ланк лахор косицу ти гласи
И баполасто у недре заири,
И обрашине преле твоје класи
И опет даље несташно отири.

О дај ми руку! Је ли да је красно
Са оне хриди гледат' оне равни?
Где звијезде дрху, дрхве небо јасно
И сјећају нас успоној данит'.
Ах, ближе мени. Не плаши се ништа!
Кроз поноћ тиху нека сова хуче,
У оном храму нашег свестилниста
Вјечитој тајни тражит' немо клуче.

О, кајде са мном, моје мило лане,
Кроз густу шипраг лутаћемо сами,
Ах, лутаћемо докле данас сване.
О кајде са мном у тој полућани.
О, кајде са мном кроз те краје мирне,
Јер брзо лете дани лудске среће —
И наше усне самрт ће да дирне,
По гробљу нашег минута ће цићеје.

† Аздо Какашговци, Хасанбегов.

О фотографији

Говор који је отворена прва аматерска фотографска изложба 20. маја 1901.

Д како је пре 40 и непомно година, проналаском фотографског снимача на суми плочама, осликавао фотографисање; од како је у даљем развоју тога проналаска настали спремице тих плоча веома оствареном смислом — емулзијом — и од како је пре двадесет година усавршен тај начин сликања емулзијом од желитина и бромид сребра, фотографска је веома живо ширила област примене своје, и број је њених приврженица и примењача сваки даном растао. Томе су припомагли друга равна етохемиска открића и усавршења, која су посве у време овог фотографског снимача постепено свела на веома малу меру. Лакост и удобност техничког руковања са фотографским апаратом, и поузданост у употреби већ сазвојеног и спремног хемиског, фотографског прибора, додала је фотографији велики број оних применача њених, који се иначе веома служили не би, пошто немају потребне стручне спреме, ни потребног времена за самостално примењивање привржених радња овог фотографисања. Тим вичним фотографска справа дошла је у руке многим научњацима, уметницима, ликама, путницима и приврженима природе и лепе, поучне намене. У

њиховим рукама служила је и служи она различитим смеровима, и допринела и доприниће и расветљавању и савињавању многих природних појава на земљи и у вазносни, многих појава и теовиња у савишном и негдашњем животу и раду човеку.

Фотографија је савра постала важна и драгоценна чиница у лудској култури. Она је с веома непама како на пољу чисте и примењене науке, тако и на пољу радиности и техничких теовиња.

До свога садашњег склона, до овог садашњег вичног састава и облика, дошла је она тек услед многог и другог лудског, умног напрезања и покушања; као што је и хемиски прибор за фотографисање за њу, савишан и прибрајан тек многим дуготреним трудом, и многим понављањем покушајама великог броја непамаца и научњака, кроз векове.

А о првој и главној чиници при фотографисању, о првој створилаци фотографске слике — о светлости — размиславали су луди, и тражили су да јој поставке и природу проуче, од оног часа кад су савишан утицај сунца на боје природних тела и лудских теовиња.

Већ пре две тисуће двеста и неколико година једини „визови“ Аристотел († 322 пре Хр.) размиславао је и научно писао о светлости и њеном утицају и дејству на живот земних створова.

Од његова времена до данас, у лудом нису некада, трудом су прибрајана и више пута пречишћавана она знања о светлости, која данас чине значајан и важан део садржине и грађе у Физике и Хемије.

Тог непознатог рада плод је фотографија. Она је зато у првеној вези с науком. С напретом оне и она напредује, потпомажући својим успесима и напредовањем науке.

Фотографисање ослика се данас на науци. Без научног основа од њега не може бити обилне и праве користе.

И ако је вистурија, познато је с лудном на што већу проходњу својих производа, фотографско сликање и извођење слика збола готово на просто механичко руковање фотографским апаратом и хемиским растворица, ипак ће правог укиспања и радости у раду своје имати само онај који располаже довољним знањем оптичких и етохемиских те ће тако моћи самостално и поуздано паћи и помоћи се у принамање своје можда нису предвиђене у упутствима за фотографисање.

Једини су познавали законе по којима светлост пролази кроз тела, по којима се одбија са глатких површина, и доказали су оптички места у математици. Што је Аристотел писао о простирању светлости и о бојама, нисали и данас потраже у науци.

Да се на сунцу немају боје неких природних и вештачки навињених тела, спомињу у списима својим кади Витрувије (1. век пре Хр.), архитекта императора Августа, тако и Плиније, (1. век по Хр.) познати писац римени.

Еклизја, која византиског цара Константина VIII. — у X. веку — наводи у спису својом о дупруној боји, да она тек на сунцу добија своју живост и лутру.

Примене, које сунчани зраци изводе на телуца, описале су и кроз средњи век. Научар XIII. века Albertus Magnus († 1280), и пр. казује, да соли сребра допре не кад доду у додир с органицима телуца и да исто тако лудска која поцрни кад се премале раствором нитрата сребра. Научар један у XVII. веку (Glauk) наводи, да се тим раствором прили дрво, перје и друге ствара. У XVIII. веку писац један препоручује раствор нитрата сребра за писане

и цртање по мрамору, кости и другим предметима отворене боје; а други поучала, како се тим раствором, пошто се вијере мешаост пута разблажи водом, риђа поста може претворити у црну.

Знало се, да на сунцу боју своју мењају јединица хлора са жљеном, златом и сребром.

Али променама тим, као и сличним на другим јединицама и телима, није се нашао прави узор. Присматрање су те промене утицају ваздуха и сунчеве топлоте.

Године 1727. немачки лекар J. H. Schultze дошао опитима својим, да је сунчана светлост једини прави узорак што јединица сребра црне; и отвори тиме прави поглед на светлост, њена својства и хемиски утицај на биљни, животињски и минерални свет.

Опште познате поновно је 1802. године Кирлеа Wedgwood, али с јасном тежињом да хемиско дејство светлости уотребди на добијање слика.

Пре њега су на бољем сазнавању хемиског дејства светлости радили познати научари: Priestley, Sheele, Ber-

— енисирање — снимка, али у вези са поштом, самосталним проналаском начини на први део, на снимање слика.

Тај нови, самостални проналазак на пољу фотохемије и фотогравије, успех је многогодишњег труда двају Француза: Nicéphore Niépce-a и Louis Jaques Mandé Daguerre-a.

Обијца су за проналазак свој имали ослонац у научним радонима ранијих и савремених хемичара која се бављаху о испитивању физичких и хемиских промена на неорганским телима услед утицаја светлости.

Чудновато је пак, што у свим овим научним тежињама за сазнавањем фотохемијских појава, није никак о узимато у обзир и добијање слика, било контактом, било с помоћу коморе.

Истраживања су се углавном тичала теорије о светлости, формације и хемије. У погледу пак фотогравије, у погледу снимања и утврђивања — енисирања — слика, није учињен никакав порак унапред, но се остало на теоријским Шулпојој и Веудулој.

У толико више заслужују признања наведена два

ТИБЕРИЈА У ПОДГОРНИЦИ.

thollet, Chaptal, Saussure, Vauquelin, Herschel, Ritter, Wollaston. —

Wedgwood је раствором нитрата сребра напаво папир и кожу, па је на њих полагао предмете од којих је желео имати слику. Изводио је тако слику, како се стручно вели, контактом. Узимао је па то диније, цртеже и слике нарађене на стаклу и добијао тако беле слике на мрном папу, јер је покривени део папира или коже на светлости потамњала.

Wedgwood је покушавао да слика и с помоћу мрлице коморе. Али у томе успео није, као што није био успео да своје контактом добивене слике сачува од промене на светлости. С тога је морао држати их у мраку.

Wedgwood је трудом својим пронашао само један део фотографиког рада: пронашао је основ фотографиког снимања. Тек после тридесет и седам година, пошто је међутим проналазак Wedgwood-ов нећ био заборављен, објављује се и други део рада фотографиког, утврђивање

Француза, који су најпре сваки за себе, а доцније заједнички, чудноватом надракљивошћу, више од двадесет година, у тинији трудили се око нараде слика с помоћу коморе и око њихова енисирања, као што су се још трудили да нараде плоче за штампарско умножавање фотографиког слика.

На оном другом пољу радио је с успехом поглавито Niépce, скупља се аскалтом, извесним раствором и на-еланима; а први начин фотографика с помоћу коморе, још да сребра, жине и извесних раствора, успешно је извео Daguerre те је, у својем проналазачком, начини тај про-аван! Дагеротијом.

Године 1839. изнесен је тај проналазак пред Француску Академију Наука. Исте године отпустила га је француска влада, давши проналазачу пристојну доживотну пензију.

Дагеротија нашла је одмах велика одлика и на граница Француске, како у научњаша, тако и у публици.

Но док је Niepce-ov проналазак, — назван Хелиографијом — остао основ даљем усавршавању начина за умножавање сликама фотохемијским путем — штампом, Daguerre-ov, тако живо поздравljen и усвоjen проналазак, морао је у пракси поступно уступити места сличном савременом проналаску Engela Foxa Talbot-a.

Onaj је већ пре објаве Daguerre-ova проналаска, у почетку 1839. године, Научном Краљевском Друштву у Лондону поднео био опис проналаска свога, у ком је подлога за слику била хартија савијена раствором кујинске соли и нитрата сребра. Он је управо прихватио технику Вериудову, и усавршио је поступно тако, да је и контактом и с помоћу коморе добијао са предмета негативну слику, а са ове оне позитивну, служећи се при томе растворима које је сам пронашао и опитима утврдио.

Тако је Talbot фотографију тако могућности за неограничено умножавање сликама, чиме је проналазак његов добио знатну прегату над Daguerrotином, која се за сваку поједину слику морала служити комором. Но због хлапавости подлоге — хартије — Talbot-ови снимци беху груби и нејасни у појединостима.

Томе се хтео доскочити тим, што се хартија превлачила беланчевином — албумином — која се већ и као подлога за јасне и нежане негативе употребљавала на стакленим плочама.

Daguerrotињу пак сасвим ја употребе набога године 1851. пронашао Engela Archer-a и Fry-a. Употребајући као подлогу за негативе колоидијом, њеним једином сребра, они постигоше да изводе нежане, јасне и оштре слике у жељеном броју, а на брз и лак начин.

С тога се њихов начин фотографског рада у опште усвоји, у нечему усаврши, те сачуни још и данас у приликама у којима се трајни рад са т. зв. влажним плочама.

Daguerre је већ успео био да својим начином изавања слике на плочи, некадашње вивисатно стајаће предмета пред комором, следе на минуто. Али је ипак још неколико минута требало за снимање људског лика.

Велику олашницу у томе донесе и сликању ликова велика маха даде сотикама коју је године 1841. израчунао професор Petzval, а израдио оптичар Voigtländer у Бечу. Њоме је веома скраћено време за снимање, јер је проуштала обилну светлост на саставну плочу у комору.

Велико је одушевљење за фотографију обузело било свет, те је гомилама рада сликања приво у фотографске раднице које се свуда у великом броју отвараху, кад је 1858. год. Disderi у Паризу, да људске сликема заједно био формат карте посетитице — визиткарте.

Проналазак Daguerre-ov попунио је пажњу многих научника на фотографију. Њиховим испитивањима унесена је и у њу многа оптичка и хемијска допуна, поправка, усавршење и новина с тежином за брзином, поузданошћу, тачношћу и лепшином фотографским радом.

Плод је такве тежње проналазак т. зв. сувих негативних плоча које се много раније, пре употреба у комори, спремају и чувају, и којима се лакше рукује но са т. зв. влажним које се тек пред самим снимањем приправљају, а не могу се за доцнију употребу чувати.

Сувих плоча има од наше прета, а уведене су у фотографију године 1855. Најосетљивије су данас пред аради сочине оне које су превучене емулзијом од желатина и бромида сребра. Граде се од године 1871.

Без пуног успеха остао је до данас још годину труд и тежња многих научника XVIII. и XIX. века, да се фо-

тографске слике израде у бојама снимљених предмета; да се на фотохемијски приправљеној подлози ухвати и утврди слика онако како се у природним бојама види на мутној плочи коморе. Нека се начини већ знају којим се боје на подлози изводе, али још није нађен хемијски поступак којим се могу и утврдити, анизирати.

Веома велику услугу светској просвети и напреду, науци, уметности и радности прино фотографија тиме, што потпомаже и развија успешно свака штампарија посао, спремајући му лако и поуздано сви потребно градино за илустрације. Автографија, Фотографија, Хелиографија, Хелиогрaфија и други фотохемијски начини умножавања, диму вредност и цену смеру свакодневних листова, популарних и научних дела свине врсте.

Због оваквих услуга у користи општем народном напреду, многе су државе установиле школе за обучавање у фотографију и за научна истраживања на пољу фотографије.

Фотографија је дикле веома важан и значајан проналазак. Она је дела и корисна награда дугом и издржљивом раду у ком су учествовали научници свју образованог народа. Французи, Енглези, Немци, Италијани, Швеци, Руси — могу амонирати своје трудишине оно сазнавања оптичких својстава светлости и њених хемијских дејстава у природи.

И данас живом ревносту, преданошћу и образовношћу, научавањем и стручношћу слију народи, раде на расветљавању још нејасних физичких и хемијских појава које се тичу фотографије. Многобројни стручни листови доносе нове научне погледе и тежњине; шире и утврђују ваљност и вредност фотографије по много и разна људска ума и ручна занимања; помажу да се усавршава и олакшава њена примена, чиме она поуздано осваја нова земљишта и увећава коло својих применљивих и пријатеља.

Једно је освојење фотографије понављано данашњим саставку ода, на коме сам се успео пред ипомене слушнице изнети, у давим потезима, разнотак фотографије, њену цену и примену у људском различитом раду.

Освојење је то ширитоно, признато и потврђено првом изложбом фотографских радова, израђених трудом и вештином пријатеља фотографије — аматера — у нас.

Мој говор је пак у име отварања те изложбе.

На изложби нису радовима својим заступили сви пријатељи фотографије у нас, у Краљевини Србији. Од њих учествују у изложби само тридесет и пет, који чине тек четвртину правог броја аматера у Србији.

И ако на тај начин, ова прва изложба фотографских радова српских аматера, још не показује прана обим и ступањ фотографије у нас, ипак она већ јасно казује, да је фотографија јавно престала бити играчка или проста забава за српске аматере. Она већ има одређени карактер свој, које потиче из аматерског смера, његова техничког умећа и укуса.

Аматеру су отворена сва поља на којима фотографија служи науци, уметности и радности.

Док су стручници и научници везани за обучавање свог нарочито изабротог предмета, — билим се они макро — или микрофотографијом, — долаз аматер може савом својом да ухвати све оне разне појаве и прилике живота и света, које га занимају. Има, истица, и аматера специјалиста.

Како они, којима је омилала или само једна или само мало коло ствари за снимање, тако и они аматери, које

не привлачи што се истиче обичном или значајем својим, могу бити успешни и цениви учесници у прибирању градина за разне врсте рада оно сазнавања природе, људи и људског живота.

Антропологији би и, пр. послужили снимањем људских типова, добања, сведета и мумија; етнологији снимањем човека у различитим друштвеним приликама, при ашишмању, и снимањем свега човеку за живота потребног прибора.

Животиње, од највеће до најмање; биљке, од највеће до најмање, у различитим приликама и на различитим ступишћу живота свога, могу научном приноси енологији и ботаници; а облици брда и планина, своједи од којих су ове сложене, промене које на земљи наводе природне силе, могу фотографу података за Геологију.

Небројени су створени више људске културе, радони архитектонски, скулптурски и живописни, које аматер може прибирати за изучавање уметности и радности.

Архитектонски споменици мање га на снимање као спољни облик тако и унутрашњи експонирани и изгледом својим; скулптурски, исто тако својим пуним обиком и садржином, као и својом приредом у облику рељефа, на различитим родовима каменом, металним, земљаним и од другог градина.

Са живописних радова прибавиће аматер цртеж, композицију и садржину; а слицима са старих цртежа, штампана и записа, старих рукописа и књига, моћи ће послужити историји, као и ценим помоћним наукама, палеографији и епиграфији.

Фотографске слике његове — ефотограми — моћи ће сваки и корисно потпомогати вишу и нижу школску наставу, кад се нарочито за то спремање (као дијагностички) пројекцијоним апаратом, увеличање, баце на бео зид или платно. У школска учала упрвићен је већ и стереоскоп, јер онима, који више не могу себи представити по цртежу на хартији, олакшава сазнавање телесности у предмета.

Исто тако за научна истраживања и при настави служи и кинематограф. Њиме се дају анализирати јачи и слабији покрети тела.

У том погледу он услужу чини медицине безбедни и, пр. физиолошке и патолошке покрете и т. д. Визуални даје података о путу и кретању пројектила.

Пошто фотографирање тако вишито и корисно утиче на научне, уметничке и друштвене прилике, и пошто ће утицај њен само још више ширити се и јачати са развојем и успесима оптичких и фотохемијских истраживања, то ће и улога спремног и свесног аматера, ваљда бити порасла и призната. Од његових слика имаће користа природне науке, етнологија и историја и друге дисциплине; а његовим искусном у раду користеће се и сама фотографска вештина, са гледшта хемиског, техничког и вештачког.

Обављан и здрав правац у примени фотографирање; појмање снажности и вредности изабратог предмета са његова облика и садржине, са доваљаности и лепоте, опажа се у златној мери на слицима прве ерисе аматерске изложбе.

То је пријатна појава која нас највише уверава о значајности аматера у фотографирању, и затим даје наде да ће се успешно моћи поставити смер овој изложби, а то је: оснивање аматерског удружења — клуба, — у коме би се створило средиште за узајамно обештавање и за заједничко старање да се тако лепо изнетијој љубави према фотографирању даде жива и стална опстанка, а не патристичком намером: да фотографирање буде призната помоћница у народном духовном, просветном и материјалном напредовању.

Висока је и цименишта та ваљда коју би клуб аматера узео на себе.

Али број аматера у нас, и успех у родовима оних који учествују у изложби, дају наглед на остваривање клуба и његова задатка.

Прва аматерска изложба у нас појави се која треба да обрадује сваког пријатеља народног напретка.

Ако ми се допустити исказати своје личне осећаје, онда мрам признају, да ме је изложба обрадовала, што изложба, поред доказа о успесима у савременом практичне стране фотографирања, и дела доказа о тежини да свима својом садржином и представом изложи захтеве лепоте.

То се постигло већим избором места за снимање; избором најподеснијег осветљења, и употребом свију средстава која фотографу од укуса стоје на расположењу при тежини да му слика буде што савршенија, што ће бити, ако поред усавршене технике, одабране садржине, носи и све лепоте лепоте.

Да ли је изоста тако, о томе се, ипак, саопштавају, изложите сами уверити.

Какогдирећам Вам на изложбом послушању, молим, почастијте изложбу својом посетом. Изложба је отворена.

проф. М. ВАНТОВИЋ.

На Неву

— С. Ј. Насон —

Тинина сузи неба
На небу месец пун;
Таласи брзе Неве
Носе нам мали чун.

Слажко сам десном руком
Твој нежни сино стас,
На дуго, дуго слуш'о
Твој слатки, виоки глас.

Пљакан очнуј твојих
Како је јасан сјај;
Душката твога бања
Како прилачан бај!

Дубићу ти усне руне
У слатком жару свом,
А само месец бене
Сведок призору том.

И ти задрхта силно
Ко да те узме стуж,
Па спусти лепу главу
На моју снажну грулу.

И сад на грудма мојим
Почиваш тихи сан...
Ох спављ, спављ само,
Тако очекуј дан!

Петроград.

ДРАГОСЛАВ.

Сан

— Болеслав Прус —

Четвртој години медицине беше један сиромаш њак. Код нешколног плакотова, као у предграђу, имајаше кондицију за неких шест рубаља, а једну овет код некоег свештара у једној од ексклузивних улица, — за трчале три рубаље.

Становао је на крају Варшаве, на четвртој сирату, за четири рубаље. Станарину, може се рећи, није баш уређено плаћао, али не зато што би тиме хтео упропастити свога главу, већ што је слабо и ретко мислио на паре. Имао је изданих муштерија, сви избегли на пансионима, са тако нестрпним дуготима да се на њима већ у велико видео црвени бисар. —

Неговне панталоне беху тако ексцентричне да су се могле једва сматрати као логаритмичне пређашњих панталона; његове на њима називао је *Торчеллијеве панталоне*. У њима никад није било ничега, те зајед са његовог стада и побегоше од панталона, а њихова места заузеле рупе — али такве рупе? — дубоке чак до средњих земаља.

Због тако напредних естетских прилика свирати универзитетски грађанин имајаше веома мале груди, трбух му беше скоро са леђима срастао, а глава нешто обрвана (али не због кадрих великих наука већ просто због мршавог прјата на том се једна држала).

— Да сам нешто Господ Бог, другарије бих ја усвојио овај свет! говорише по некад. Платио бих соби кондицију па тридесет рубаља месечно, ручавао бих овакога дана, купио бих себи зимски каут, платио првију за стан... А онда?... Ништа! —

По некад би савлао о својој будућности и размислио: — Дао бих стотину дугата ономе који би погодно, да га му докисати свиретких медицине или не. Јер са оваквим кашлем, с овим грозницама, с овим напанима... На посетку, шта му знам! Неку казла да бити крив ако Јевреја изгуби у жени генералног лекара... А папа и знао би лечити. Сваком болеснику овакав рецепат: сун стај, докоче свакога дана, лорчак и вечера могу користити, али ручак мора бити, одело увек четиво и према календару. На онда, капа имати најмање два своје кошуље, а поред тога... чувати се дијетом и лекова.

Једнога дана, баш некако под Косовиће проишле, примилаши првјатељ 5 рубаља за кондицију и нађе се у великој недоумици. Хтео платити станарину за јула, али му се никакво не даде. Морале притићи неком другом 3 рубаље дуга, а неком базилу платити 85 коњерија за разне лухинске артикле, вратари полу рубаља за разне услуге... Овако, по Богу, да се није станарина за јула? Боше тако забринути због немогуће буџетне равнотеже, да се тек у подне прати кући у Цивилској улици. Чам је платио пратару дуг и затражио кауч од стана, одговори му пратар чешуљ се по глави:

— Онај, молим Вас, Господине, тамо су се већ уселили, под Вас на четвртој сирату.

— Шта?... Како?... Али је то неки кошуња? узвикну њак и махну се махикално цела где бијаше држе пантоне, а обични смрти — поше.

— Када је капо — поче пратар — да Господи није платио нише од пола године и за то је наредно да се Ваше ствари свесу у моју стражару а оти да се нада неом

бачвару. Нека сиротиња, Господине, кука сиротиња! Онда настали: Помислите само, жена, троје деце... већ сам ни данас појавио крошира и угла. Да није те Ваше собе — како бачвар вели — смринули би се на улици заједно са децурјом.

Сиромашни медицинар удуби се у мисли:

— Тхе, кад је тако — рече — нека буде: уступам. Али да је у мој стан ушло Елох или Крошениберг*, позвала бих ја глади шта то значи прегрести своје обане.

Киниу главом и изаше на улицу, не питајући чим ли на своје ствари, што је, у осталом, и лично право муштерија који је од земаљских блага имао само један апатомски атлас, четипцу за зубе и пола пенкира. Није нише мислио ни о глади ни о бичвару. Нагледало му је као да је у малој натри и да би после пуноднего поста требало мало месетисати, ма да не осећаше баш тако досадну глад. Грозница а, може бити, и паротица нагло много знаше у таквим случајима.

Срце даше у једну дуванџи где, као прави гурман, пуни две суне салазаладе, а као практикант чине: комад првог хлеба; ни онда охоло нареди, да му целу ову набавку узину у дебелу хартију од шећера. Бакала га погледа мало чудновито и као са њимом сумном, да неће може бити на Севери Пол; у самој ствари посумњала је да овом купцу у сваком случају не дотиче увек новаца, па зато напославо разгледаше дружини новац, да није можда лажан. Добити 20 пара кусура, нађе се на прјатој, па ухвати где по себери, који се са блатом мешао; јураку пуши месара и дебарска кола, а он њима и свитнице са дуботелами постојећих утисака.

У један мах, на угау улице, зграби га за руку нека старина, сја у дрвоцима, и поче снајмо инати:

— Господине, Господине!.. Негајдај на мене сироте!.. Нема сумле, осећала је кобасице (ја давно чудо, како те гладнице увек намирину)! — помисли медицинар, па да би избегао компромитовање — даде баби последни дијасенарин.

— Бог ти срећу дао!.. узвикну баба са њиховом некадашње велике даме. Тако се бар могло судити по њеним узвизима пунио девијације и осећајне суалитације.

Сиромаш медицинар оте се као оварен на њених наругаја.

— Их грешне бабетице! мислиаше. Нећина махрама и мој муштар тако личе једно на друго, да свет немо помислити: некаква сја рођаци. — На њак, у целој тој преву, лухинској знопади, задржао емоција о калдрју, задржао кола... чинио му се да још неспростно чује како га баба благослава гласом, некада њеним, али сада неом промуклим.

— Бог ти срећу дао!

„Среба“ мислиаше медицинар издићи по трговину на ком га је свет неспростно туркао. — „На шта је то среба? Чуб сам много пута овај зрак, и ма да имам свита у животу, ма да имам пуно права да се задовољним назовем, илук не бих смео тирати да сам не уживоту илук ерекцији осећао... Е, а одако код Бајера? Зар и оно не пред? Непа ме јашо коси али онда нисам појео бар пет салазалада и по зунте сире; зичење и да не рачунам. Јес“, а чучу? Све је било, бајаци, „оригинално“. Рум — „оригинално“ Гоа (узет под Фушпа), Бургунди — „оригинално“ (под Малпајла), па лимунски... И лимунски беху, без сумле, оригинални.

* Боготи Вирмаксен баптири.

Био сам и јео као какав пријат. Било је и летњег поља; ако се не варам, из најбољих ђавана где се јело даје само на породице. Ето, пиши! Па ипак не могу рећи да је то била Срећа, и ако ме онај пунч већ из другом сираку беше пријатно заео... Та шта, ни занос од пунча ни девојке из најбољих ђавана... ајз, то није била права Срећа! На том крвном себу било је баш свега: песме, вина, девојака, па ипак се све то завршило муком и повраћањем. На шта је то Срећа?»

Пре неких двадесет година, када је оно за Божић путовао кући, беше му, због лаког огртача, тако лако, укусно, лако, да је већ помислио, како ће се сирнути на путу. И прети и уни брдине као жива патра; нос није никако осећао; ноге му бежу као од дрвета; а дрхтао је као у најсесној грозници. Али кад стигне кући и погледну прета чаја е млеком; када леже у кревет, то му он

већ беше суштено вечерњи сутон. Из крних дрвета и шгодене ограде виђаху се, овде онде, запаљене светиљке. По стазама промицаху; е часа на час, пролазници који тако хитаху вратицама као да их, рекао би, гони поћ и зима. Неколико пута играо се по снегу, а један, који се одликовао од других својим мршавим трупом и дубоко подијеним репом, гледаше их из далека, тако мичући својим слабинама као да је имао чврсту намеру осети задњим ногама да предње мало потрпе. Ово подсети свротог студента да је и он нестено осећао. Зато метну на плућу свој амандац са хлебом и саламадама, па поче трчати стазама тарају своје упи и лупајући рукама о бедра.

— „Мора се признати“, мислише у себи осећајући блажене последице онаквих вежбања: „да је ипак човек свршеније биће од пса који није кадар ни своје упи протрети“. У један мах чу се испод купе унимирено ру-

У. ПРДК

КОЛО.

учењо ноге почеше по мало загревати, — осети неко неопазано блаженство. Сах срећан осећао се: како су му упи гореле и како је оно неопозно дрхтање остало негде дадено у пољу. Сениа отече главе, са неспиродно великим носом што се претало тамо амо по шлу. Нагледаше му неомо смењива и занимљива. Па и свећа је непако неселје горела, а он се успављивао, са задовољством мислећи о мразу што га поштено беше измучио. — И после је у његову животу било доста онаквих мразова, кини, глади и сванојаких негода. Али, за дивно чуло: ни једну од тих негода не би дао за село са пунцем и „госпођама“, па чак ни за кондицију од 30 рубаља! Јер је свака патња остављала у његовој души некакву нарочиту сласт, божак, мислину која се није могла заменити ничим другим. Даваше, то је Срећа! Скоро смењиво...

Тада опали да је већ у Саксонском Врту у који се

епање дуба. Медицинар погледа. Његов извешајнички лежаше на снегу сав неважан; саламада већ није било, а остатак хлеба свршени се баш онај пас што је мало пре е онаком нездрављеним посматрао три својих другова. Сах је, ето, лепо све, рон му је био још подиригнут, али оне његове мршаве слабине као да бежу много пуније него мало пре... — Да Бог да те...! рину свроти студент. Једини скоком нађе се над пса и поштено га одважи у „гарнитуру“ белх дуба. Пас закина, пострте па као на јурше полете најближим вратиницама, ујасно сичећи: Ај — ај! — ај — ај! ај — ај!... ај — ај!

Тен сала, угледа испуњену хартију и огресе нејоједног хлеба, осети наш пријатељ и тачно одреди да је скоро промрзнуто, да је неона желан, да нема крва на главом и да слухалац четврте године медицинског одсека не може више остати у тако сумњавом положају. — Неку

ваада чекати на улици док ме свега промазлог не однесу у поликлику? Та нмаз ја, Бога ми, раслап „Јосиф“: ма по од наших дежура сад у клиници болнице Мала Ниса; отаџи ку на ку га замолати...

Десетнај минута после овога био је у клиници, где доиста натече дежурнога колегу којем се понуди да га под болесника за целу ноћ замени. А колега га посматраше изјави му да му болесника не би уступило ни за поје благо, али ће му дати кревет у соби која тамни беше прања. Колега је био толико предустретан, да му је чак помогао свући се, наредно да му се донесе чај, наместио га, покрио и ставио му термометар под мишку.

— Ваада не мислите, колега, да сам болестан? смејући се ушта нши пријатељ. Сва је нештода што ме је гаада најурно из стана, па сад немам где препонати... Да није тога, не бих Вам доиста долазно у клинику.

Дежурни му је одобравао мислећи у себи: да му стомак није толико пран, да није много запалења плућа, 40 степена топлоте и 120 удараца биле — могло би се још и помислити да је потпуно здрав. Међутим сврмах медицинар свакога се часа оцењивање све боље и боље. Ухватио га болнички кревет, те је с часа на час правивши свога колегу да философски продискутују о теми *Шта је то Среба* и за што *ће овој свет*?

Ово 10 часова у вече беше већ тако расположен да је непрестано певао и смејао се, и заклео да пошто по то наиде у варош, јер по његово мишљењу беше већ лето, те је и сунце сјајало.

Једна га могаху надхрлати у кревету, докље најзад, после сличног ожимања, не овазда њиме потпуно злоупотребу и укоченост у којој не чу никаквих гласова и не угледе аде која се муваху тамо-амо. Пред његове очи, затворене за земаљске ствари, изиде други свет. Њему се учини да је у сазу и као гледа небо за сунчеве заласка. Небо је било као смарагдин овал површено златастим и сребрастим острвима на којима беше и аде и звера и биљка.

— Биће да сам у жестокој ватри! помисли болесник. Али што не бих гледао, кад је то тако занимљиво и лепо.

Отаде дакле ову нову земљу посматрати са скептичким осмехом човека којему показују трентине слике и притежу занимљиве бајне.

Шабак

(серијална слика)

РТУГА ВИНЕЛЕТ

Прекор савести

(Морикс граф Штрахмис)

Поја руна грав натрено и снажно,
Ово мушом сени и полуипи горе:
Али на твој челу неки облак мрачни
Показује да те тјрни јадн море*.

„Ја те дубим као што свет светлост дуби,
Као нила горска месечину благу,
Као пали речни што обалу дубе,
Као поток бистри своју дољу драгу*.

„Ја те дубим као што свет светлост дуби,
И још нише дубим, с пуно вере, нада;
Па ми рени, драги, не дуби се само:
Са каква јадн срце твоје страда?“ —

„Срце ти је топло, велико и меко,
Повисотко тело, око тако сјајно,
Господског си стаса, дивно си створење
И знам да ме дубини страшно и бесирајно.

Па чуј, дакле, сада шта ми чело мрачи,
Шта ми срце мори, силно и дубоко:
Дубио сам и ја, у млађано доба,
Једно дивно, красно чело плавоко.

Ја је дубах као што плам пожар дуби,
Као нила горска месечину благу,
Као пали речни што обалу дубе,
Као поток бистри своју дољу драгу.

Ја је дубах као што свет светлост дуби,
И још нише дубах створ нежан и мио.
Почуј сада, мила, стегни срце своје, —
Па сам ипак појзи ја неверан био.

То ми постој руни, то ми чело мрачи,
То је која сета силна, неслеперна:
И ти мене дубини к'о што ја љу полах,
Па и ти ћеш бити једаред неверна!“

С. Д. МИХАЈЛОВИЧ.

Косовска епонеја

ПРЕГЛЕД ПОКУШАЈА ЗА СASTAV НАРОДНОГ
ЕПА О БОЈУ НА КОСОВУ

ОД С.

(НАСТАВАК)

II

И ре него што пређемо на преглед кљаченичких покушаја за састав косовске епонеје, биће потребно да се упознамо с народним ариџама и преданима о боју на Косову.

Може се као поуздано рећи, да су народне приче о косовском догађају постале у оно време, у које су постале и прве песме косовске, а то је, као што се у опште мисли, морало бити наскоро после самога догађаја, у првој половини 15. века, када се појединости његове, по причавања очевидаца, још живо одржавашу у памети народној. Ми данас немамо написаних прича и песама из тога доба, те не можемо поуздано знати у којико се оне разликују од данашњих косовских прича и песама; али, да су оне биле у неколико друштва од данашњих, о томе не може бити сумње. Оне су се, вржењем по народу од уста до уста, мењале и по облику и по језику, док нису добиле онај општи национални параметер који данас имају. Али је, свакојак, садржина тих прича и песама остајала у главном иста.

Доста приближно мишљење о тим првим причама и песмама о боју на Косову може се добити читањем наших старијих историја и летописаца, који су се у описивању косовских догађаја већином служили народним предањима, и о у тојној мери, да Понављени у својој распри, коју смо већ поминали, вели: „Нема ниједног момента наше историје, у ком би било народно причање толико узбудо историју колико је у овоме.“⁸ Тиме се одликује историја и летопис доцнијега доба, а нарочито 16., 17. и 18. века. Поетски дух, рад причања, појмале догађаја и личности у нама, исти су који и у данашњој народној песми и прича о боју косовском.

Међу даваним старијим косовским песмама, нарочито нешто онима у Вуковој збирци, не находно описане све оне моменте посавске, који су познати на народних прича и о којима се кажује у летописима; песме о нама или се заборавиле, те у прелазу не доспеле до нас, или Вук није нашао на добре певаче од којих би их пописао. С тога су се поједини књижевници у саставу посавске епике, ради допуне и неке појединачних момента, користили тим победеним причама. Па и сама велика Петрановићева песма, која је највијега доба, сшпана је по таквим причама.

Све то чини да је потребно упознати се с тим победеним народним предањима о боју на Косову, како бисмо могли боље оцитати у колико су поједини покушаји за састав косовске епике основани на народним песмама и предањима. —

Српски историјски извори, који су за нас цела од пресудног значаја, у причању о косовском догађају све су оскудијели што су му по времену ближи. У летописима и бешеванама на прве половине 15. века находно врло кратке описе у којима се кажују само поуздани историјски закити: да се косовски бој десно на *Винодани 15. јуна 1389.*; да су у том боју погинули оба цара — Мурат од мача одвојено Милоша и Лазар у јуначкој борби; да је Лазар *живо дошао у руке Турцима* који су му по повласти још жива Мурата главу одсекли; да је Турцима на Косову било *много више него Срба*; да је бој био *страшан и очајан*. У неким се од њих још само наговешћује да је један од племића (Милош) био „обланин“ код Лазара, са чега је Милош „да би показивао верност и јуначтво“,⁹ продро до Мурата и убио га¹⁰; а у неким се опет пораз Срба приписује „бегству неких српских чета“. Али у тим изворима нема још ни помена о овим догађајима и епизодама, којима је народна машта и поезија оштрила причу о боју косовском, а која се находо употребљени у доцнијих пјеснама.

Тек крајем 15. века имамо опширнија причала о косовском догађају. На првоме месту имамо хришћан („турску историју“) *Махмала Костантиновића на Остранице*, у којој се [у 17. глави] описује бој на Косову „без сумње по причању на друге половине 15. века“¹¹. Ни ни у њему још није заступљена народна поезија у овој мери, колико је у других доцнијих пјесна. Ни нарочито негине непријатељство и неверност неке властеле према Лазару, који беху узрок поразу, јавујући: „Господа која су била одана кнезу Лазару, борили су се поред њега верно и доста јуначки, а друга су гледала кроз прсте; и због те невере, заш-

тали и нешто неваљалих и неверних људи брде избуљени та битка“... При крају доста опширно прича о разговору између Мурата и ухањеног Лазара, и о наређењу Мурату да Лазару и Милошу главе одсече.

Међу тим *Дубровничким Црпјевћ* (Сегва), око двадесет година млађа савременик Махмала на Остранице, целим силом свога приповедања о боју косовском упућује много више на народну поезију, и Понављени вели да нам „прича Црпјевћева показује савршену народну песму о косовској боју с краја 15. века“. У истину још нема помена о спају између Пунка и Милоша, нити о Вукаву издајству, али находно међ књижевну вечеру, као и здравцу којом се Милош одвраћава за неверство. Ту се још прича и о Лазару *мешаву уморнога коња у сред боја, и о његову надахну у домаку јаму*. Навешћемо његов оне боја,¹²

„У осталоу у очи самога дома, кад ће бити бој, Лазар краљ издржати показе своје појезде на вечеру, којом врлином измалеши прерисати Милоша, јавнога племића, за млађу, јер му тако беше на Милошу поторино јавно савршено Милошова, на ази би се дохватио измалеши мучиштво — а обичај у Милоша и Милошана да тече похвалу јавно и мучиштво — овда да га каже, и ако не би, онда да се то тим стине отвори.“

С тога су се сви поминали на разлагању крају за сутрини бој нахоралисти стави; краљ, обрадује се Милошу и држећи у десној руци пун покар коња, прерисати: „Тече наменјем, Милошу, и сине и некар, на да се у мене изајом отвори.“¹³ Не показујући да није нишом измалеши нешто од Милош, Милош прили и више некар, на онда скочи и прерисати краљу: „Краљу Лазару, пошто сад није доба ни прерисати ни штрли, јер је пред нама историјство у јуначки ређу, сутра ће каже измалеши историјство како је отворио мој жаживо и врадиш, и жини је јавно нерност према краљу турки и потину.“ Милош, јавно, јавно да би осведочио, да је каже потаривање на да не излети, као што и бегави јавно, а друго, да би и јавно извршило се кареко, чим каже, ме измалеши се нити, ујави на коња и вође у турски стини с опшном јавном осведочиш, што је у Милош стини бегави и карио издржати. А ми Милошине беге сави и у Турцима. У тиме та с места црте пог чалор цару, који се беге беге јавно јавном нешто измалеши. Ту се он прели по земљи, да по турским обичају војини пошту цару, на док је с поштом главог јавно цару у оружју ни руци, краљом истине каже, који је дошо у народна савиштво, на у док каже истини јавно Турцину и каже се ујавио да је каже истини, царини ги чупари под чалором прелух, те каже“.

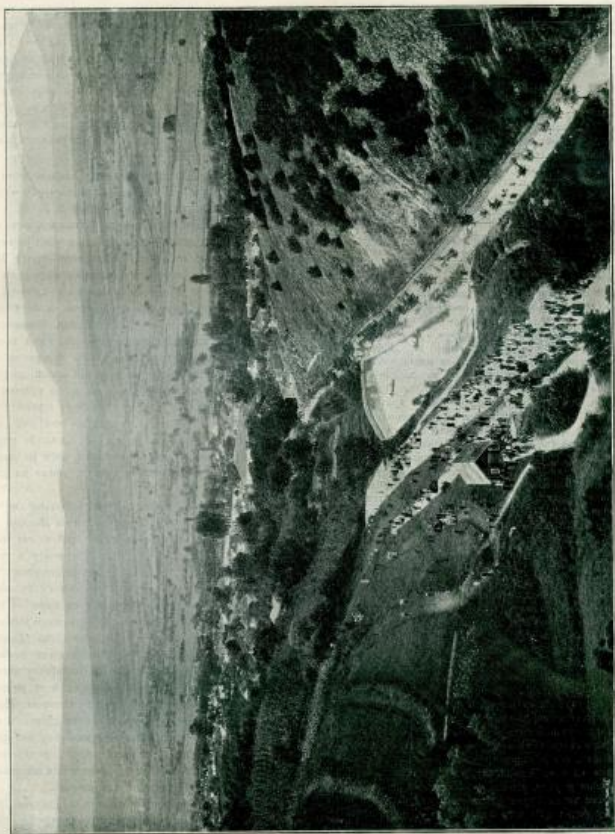
За тим се приповеда, како су се на тога догађаја одмах појеле ударили, јер су поји турски мислени, да је по мисли њихове појеле приповедајући ујавио бој није нишом што се сави сави о смрти Милошова. Бој је био доштин. Турци су се јавно издржати истини пошту; јавно су каже јавно издржати, и други су се прелили да беге. Турци појеле бегави краљу беге и јавно појеле Турце, те оне, не друге рут, кини њихове на Србе. Како та каже Лазар, који је и сам био одлични работари, си својим поштом каже на отвор Турцима. Али му се нећ нишом било ојави, јер је бити ујавио да каже сави на споро да оне човога. Измалеши да се бој на коња ланови, Лазар остави уморно коња на услади на одмориштво, а ово чалор стини ујавиштво, јер његов каже, издржати ги ни отвор, појеле да је пошту и каже се каже, јер су га, мао пре, међу јавно каже својом а историјством јавно обавиш. Така Турци још каже њихови каже, појеле истини и разири Србе. Како је Лазар ујавио каже каже, појеле пров јавно каже, јавно да се каже истини каже, али појеле да његов каже нишом не појеле, јер нико њихови каже каже не чујини, и сам стави каже. Да би ујавио историјством, екрене и друга, али каже каже да каже у јавно поштом јавно каже, која је била њихови за каже каже, гав ги јавно поштом каже каже.

По истине стини чини се јавно Милошова, у срећу ојавиштво, поред краљу Мурату у Буге.

²¹ По Понављени, Големички II; и зајавиштво до по Л. Костантиновић, Големички X.

⁸ У животопису деспота Степана Високог од Константина „животопис“ 1131. год.

¹¹ Големички X, у разириштво „Вук Врмички“ од Л. Костантиновића.

ПОГЛЕД НА СКОПО ЕКАМ

турску војску, „био ради општих послова, био да узведе турску војску и сину“. Лазар поверије Вуку и, кад је уочи Видова дана сазвао по вечеру сине миловог и војводе, послао дуклет разговора о нападима, а нарочито о Бачи, за које је време Лазар седео за трпезом потпуке, узме чашку вина и рече: „Види ли био сине и војводу моју Милошу, кога предводи са савезничким снагама? Милош је био да је тога ујутро Вук који себаде на Лазара, па ругаје, покори се Лазару и рече: „Никога ти, цару, да коленим себи, а ји неким немогу. Сврга беш одвести ко је ога, но ја те мотра; ја пак желим да уцериш за тебе и да убијем (ако Мурату). После тих речи оне се трпезе распуше, а за нама изаше Милаш и Милош; те се нова спрема за бој, на се рано у 12007 прену у Косово.

Кад су дошли у турски став, јавили страни да Милош хоће до цара. Мурат га пута преха се, нападну се да је дошло да се прела или да уговори о покореној свој Срба. Но Милош приђе пред Мурата с Миловом (као турчачи) и приближи се да му руку пољуби, циљује мач и прободе цара. Присутна шинала на Милошу и Милова, ошва убију, а Милош се докопа мача и с Миловом кацио кроз Турце, убијају их. У тој борби однемоу Шаку дошу руку, а за тим га и убише, а Милош остаде сам продирају, на би за мач и избегао из руку турских; али, по савету своје бабе, којој је посла Милош својим збуна одговорио: „ни брбог чам, то се моста посла приладо Баби Нош. Турци подметнуше огњер мачево под ножа, те га тако убише; а Милош, остацим без ножа, одури се за ноже и окои 30 лавата преко Турска, други пут скоки још знаше, а кад је тако и трећи пут, скоки му се копаје, те га Турци ухватише и одашу Мурату, који одмах нареди да се оточио бој, да би видео ли коме ће остати победни.

Лазар је био у прили Саводрани на својој митрици, кад му ранише да су Турци дошли; а он одмах поше и Милошу и осталим војводама да преко војску, али му јавише да је Милош с Миловом и Никоом отишао Турцима, али гадо познати се појавио, јер по знацима шта је Милош урадио. Но Лазар похао ножа, трисекундацим бесном одсроби војску, прекрете је мачем и при први свима јуриша на Турце тако силно, да их је готово све позвати до парена чалора. Тада Турци ошине да је српска војска мача, одсроби се а навалише га свину страна, о у ови тренуци Вук Бранковић са свом својом околом од Косов, т. ј. са 10.000 јуриша, настуја од Лазарове војске и приђе на другу страну Ситиница. Код то Лазар каже, рече: „Прондег био Вук у опаша дошми снајом и за мачама и поше својим“, а за тим се ошито војени рече: „Ако доби да се одвоји од мене, неш иде за прометком Вуком; ја хоћу данас до цериш да веру Христу и црне баје, а који истину поше мене, доје ће доцнати“. У другом сукобу, са мало своје војске, Лазар се тако силно борио, да је Ситиница од азуде и пошле при нотева прва; за тим и снажио, обарио је једним ударом по двоје, провајчију и копа с чошеним. Но у тој жу борби поше копа, и дој је другос копа ухватио, војска поче бошати, ишле се је пошати; али је он камо поврати. За мало, на Лазар изиђи и другос копа, но и сада он поврати војску која је капа бошата. Лазарова снага беше пош камошата, али је он на сву продужио бој, наизгити о својом дошми поше Радича. Ну капа Лазар изиђи и трећег копа, и пада поше и Југ Богдан са својих дошт синова, који су предшодили мачу крпао, мачево општо бошало. Лазар инет уседа на копа, али, видећи себе пошатога и остављени од свину, стаде и сн бошати, сн обавио крпао својом и нешчачаством, са 16 рана од мача и копа. Турци пошеле за ња, а он бежао изиђе и јаци, мачево од својих леђи ради дошени курјацима те га Турци дошени леђи и одбошени Мурату, која му рече: „За тим данас, Лазаре, па првари ушкрати дош и мене и себ“. А Лазар му одговори: „Не ја, но ти, цару, мача челош на одређени преме“. Но запосети Муратово одбошени Лазар свету славу, а за тим и Милошу; Лазар је пре тога, утврдио Милова, рекао: „Нека је благословено дело твоје и ти од мене, али за тилику прометку кри данас одсробиш ми пошати боју“.

Мурат то чаше узри; ново изазвио утврби у законике на Косову, где и каже на том месту стоји утврба; а тако претиснео у Бурсу.

А Радич војвода у кно изиђе и дамажице (од крии Белага Уршиа првога архидијакана), посла пошари своје војске

за Косову, претисе је на скоро банау Вучитрпа, недалеко од бојнога места, и кад је чуо за промет Лазара и његово војске, од жалости сн себе прободе мачем, и ту би сахрањен, а војска се његова врати дома. —

На досадањег се јасно види, како је употреба народних преданих у опису косовскога догађаја код старих летописца српских све обилатија, што је време, у коме су писали, удаљење од самога догађаја. По ми писмо имала намеру да рејмо баш све оне доцније српске, који су се користили народним преданим, што смо се задржали само на најкраткијим и на онај задатак који смо оним редовним поставили. С погледом на то, остаје је да се упознамо још о једним старијим описом, који је мада је из досадањих, но у коме је народна поезија понајаче заступљена. То су:

Народна предана о боју косовском, издатијена прве половине XVIII века. Првошито дописујући члан пр. Стефан Поповић (Starine X, Zagreb 1878).

Поповић, пишећи опис разних рукописних нешто приче о боју косовском. За основу свита изабрао узео је рукопис *Лазар Бачица*, који је добио из библиотеке протје Матеје Ненадовића и који је „писан најчистијим народним језиком“, а попунио га је и аспиром према рукопису, који је добио од епископа Герасима из Котора, и који је најстарији међу преписима — из 1745. године. Моменат поставља саме приче, каже Поповић, мисли, ваља тражити у доба „у које би се литерарним већим покретом могла обилести у овој прици показана енергија писца, да супрот старој традицији заговори језичком народне преме, и да мислима народне традиције испричавајуца промет своје народне драмат“. Нововић, наводи да она није могла постати пре 1721. год., нећ после ње, кад је народна једна јача помет добила; док Лавровић, који је штампало један од поменутих рукописа те приче, узима да је њен постанак старији.

Рукопис, који је Поповић употребио за своје издање, има наслов: „Повести от житија кнеза Лазара и његова војвода Милоша Обилића и остале српске све господо кна бачица на колу Косову“. У нему се причају и ствари, које се не находе у летописима до сада поменутих; тако; рејају се поменне све војводе српске које су суделовале у боју; употребљен је и онај моменат из народне песме, кад *марица Милчица* моли Лазара да јој остави једнога од *бачица*; употребљено је и изречито *Косачицево* Милошу о сави турској; омирује се *дуншати* појединачних војвода у самово боју; прича се о Муратову ширењу како ће сахрањити *мача*, Лазара и Милова, као и о разговору Лазареву и Милошеву под Муратовим чалором. Но докле су у досадањим летописима народне приче и песме употребљене у краћем изводу и нише у облику историјског казивања, докле у овом рукопису скоро пропевају дух народног преданиа и причања, а на више места имамо споро потпу преме појединачних прича или песама.

Ипакме садржио његова текста у опширнијем изводу, цитирајући појединачна интересија места од речи до речи: —

Лазар је био отачаствова и писменити род, сн благородних родитеља. Кад је достигао 18 година, родитељи га предлаже шару Стефану на службу а васпитање, који га високо пошва за „прото“ у двору и даје му за жено своју сродницу, госпођу Мишину, швер Југа Босана. По смрти кна Стевана остаде шаре негов сн Урош, који Пушанин о браћом уби у дову. Но Бог Он за то капа на Марина, гла изгубио од Турка. Тада пошвенише на српске престо шва Лазар, који је кадио „у ошмом премо и првоме сру“, а „мачице оне

мластиво, руци подвезане на високим чланцима. Ниго је три сина: Стевана, Лазара и Вука, и две кћери: Мару, названу Видосаву, која би дала за Вука Бишковића, и Јелу, која је дала за Милоша Обилића.

У то вријеме славног кнеза Лазара из лона једвадише коње са својим дивљим логонцима на својему бијелу двор, а то гледају деце и кћери Лазара с високог чардана. Видосава говори другима и сестри Јели: „Видите ли сада чуда, како мој отац кнез Лазар једи коње, с десну страну Милош Обилић с ливуку страну Вук Бишковић“. Јела мој говори: „Моја браво

чиње, Милошу добра коња променио, а лице криво пешкиром сакрио. Милош каже Јелу криво и рече: „Што ти је Јело, лице криво?“ Она њему све право каже, како је сестра убила. Милош из срца удану, и узе Вука Бишковића за руку, те га далеко од двора одведе, и рече му: „Крив, брате, вијерницу твоју, охолу Видосаву, да ме говори лаже рјачи, да на лове поглавних људи срјатима; што је ти небити парати, божм ти се кунем и витешким лијом десницом, када будемо у шуту једели на коњима на поље Косово, ја ћу тебе убити за појас, тебе те о седела намластиво измугути, руком

МОНАСТИР САВИНА.

и премисла сестрице, да не зна наш кнез Лазар Милоша добра јунака и памет милоу и приједности милоу, не би се могао с десну страну да коња једи“. Када то чу Видосава, пословица наша пошла дјевана и удари је, своју сестру Јелу, руком уз образа, на руци јој крстоница дивна потопише Јели у лице. Ошкати се лети образа, удари јој крива нис грси. И у та час кнез Лазар са својим дивљим логонцима кх својему бијелу двор коње доједвише. Јела криво грех дворе

ћу те руци мојој немој коња додати, криво ти ериу јане над додде, пак ћу тобом ударили о камен и о земљу, како оно гласан орао жабом кривили, одијелу те у мојој десници како по рти моја пред доцница, и доквалу те вијерници твојој охолу Видосави или жено или мртва, за што она учини моју жабу побиљом; непа охак она што учини Обилић Милош, и непа охак она и чије и види, да милош Милош Обилић него Обилић и први криври дјетак... .

Скертлетно Слово

— РОМАН —

НАТХАНИЈЕЛ ХАВТХОРНС
NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВОД

Владислав Савух

(НАСТАВАК)

дедајући на чудновити сјај куће, Бисерка поче да скаче и игра и захтеваше да сви сучени раци буду сабрани са лица куће и дати пој да се игра њима.

„Не, мала моја Бисерка!“ рече јој мајка: „ти сама мораш их скунити, ја ти их не могу дати.“

Дођоше на врата која су била на дну а с обе стране изасиљена на уску кулу али изај куће у којима су били про-

вори са дрвеним нацима. Говеденом алком, која је висила о вратима, Јестира Прима удари једанпут, на шта се појави један гувернеров роб-слуга — некада слободни Инглиз а сада седамнаестогодишњи роб. За то време он је био господарева ствар, и као такав могао је бити предмет продаје као сваки војни стољина. Роб је имао плаву косу, која је била обично одело слугу у то доба, и много раније у наследили дворанама Инглисеа.

„Је ли високопородни гувернер Белингтам код куће?“ упита Јестира.

„Јесте“, одговори слуга, гледајући са савином отвореним очима на скертлетно слово које је видео први пут сада, пошто је био спори дошао у насељеник. „Да, његово је високопородство код куће. Али су с њиме један, два свештеника и неки денар. Не можете га видети сада.“

„Ипак, морам му говорити“, рече Јестира; а слуга, судећи можда по његовом одлучном погледу и сјајном знаку на грудима, да је то некаква висока госпођа, не успротиви се више.

Тако мајка и Бисерка уђоше у дворану. Гувернер Белингтам беше сазнао свој нови конач по укусу старих дворова инглиске господе, подела обзира о природи материјала на која је сарађивао, као и о различитости климатских услова и начина друштвеног живота. Напред је била пространа и укуна дворана која се пружала кроз целу грађевину и тако образовав средину саобраћаја са свима одељенима. На једном крају ова је дворана била одесана драма просвјетом на кули. На другом крају, и ако мало затворена завесом, била је јаче осветљена једним наслоненим прозором о којима читамо у старим књигама и у чијем удубљењу беху наменети сто и седишта на јастуцима. Ту на јастуцима бејаше нева вољно спеска, по свој прилици Хроника Инглиска или сличан књижевни производ као што и ми сада остављамо поднаћене албуме на столу да их представљају посетници.

Наменај у дворани био је од неколико огромних стољина на чијим су наслонима били вешто презани цвештовни од храстова дрвета; као и један сто сличнога укуса, све на Јелленштејна доба или мало ранијег датума, са наслоненим ситницама и знаменитостима које је гувернер дао пренети на свога родитељског деда у Инглиској. На

стоху, као знак да није занемарено старо инглиско госто-примство, био је велики бокал, на чијем би се дну још видео влажни талог скорашњег пива, само да је Јестира са Бисерком загледала у њега.

На виду висиле су слике по реду предака Белингтамова рода, неки са оклопом на грудима а други са драматичним отргачима и одазом из мирног времена. Све су се одликовале онтравом а строгошћу које су изражавали ови ликови као да су били више свети него слике умрлих достојанственика који гледају сада са строги и немалим погледом на путеве и радости живих потомика.

Од прилике у средини храстова оквира, који је окружвао дворану, висило је невољно пацира који пису били као слике предака, већ са сликом модерног датума; јер њих је градио један вешт мајстор у Лондону, оне године кад је гувернер Белингтам преробљено у Нову Инглиску. Она спетла опрема није била намењена за празан упис; већ ју је гувернер облачио на многим световним и парадним, а блистада се шта више и на челу једнога нука у рату са Пеклодима. Јер, на да се васпитавао за законодавца и знао да говори о Банону, Року и Фишу као о својим претходницима по занату, потребе нове позолте направиле су од гувернера Белингтама оваквог војника као што је био законодавац и државник.

Мала Бисерка, којој се немога допаде сјајно оружје као и светло лице куће, вастаде неко време огледајући се у гланцима плочицама околна.

„Мајко! погледа: ја те видим онде. Погле! погле!“

Јестира погледа са стране обрадовајући дете, и виде како скертлетно слово, због непуногости огледала, беше представљено увеличано у огромним размерама, тако да се оно највише истицало од целог њезина лика. И довета она се губила иза њега. Бисерка обрати пажњу на сличан лик мало више првога; а при том се смејала на мајку са оним пражним разумевањем које је било израз њезине егзистенције. Тој поглед обешчаштог надоласка тајоше се огледаше у огледалу и Јестира се чинише да то не може бити лик њезина детета већ лик некаког другог који би хтео да оне Бисеркин облик.

„Хајде, Бисерка!“ рече јој кукући је одатле: „Ходи и гледај доле у врт. Можда ћемо у њему видети дивније и лепше цвеће од онога које нађасмо у шуми.“

Бисерка на то отрча на крај дворице, до асановнога прозора, и погледа кроз стазе у врту, која је била обрасла пивом поковеном травом и оивичена неком врстом дивље живе оградом. Али се чинило као да је гувернер напустио сваку пажњу на успех да ће моћи пренети с ову страну оградом, на погодном земљишту под тешким погодбама за одржање, инглиски начин управљања вртова. Купце је растао сушта; а таквица дуга мрежа пружила се прено слободног простора, са огромним плодом који је лежао баш венод прозору, као да би хтела напоменути гувернера да је она златна јабука била најбогатији упис који му је могла понудити земља Нове Инглиске. Ту је било и неколико жбунова ружа и јабукових дрвета, извесно надзирани онх које је поседово пречасни господин Белингтон, јипи дошао на подручје, — полумитолошко лице које јани па бивоу кроз најраније слике пиве земље.

Угледавши руже, Бисерка поче да се дера за једну врвну руку и не могаше се утиснути.

„Тути, дете, тути!“ говорила јој је мајка одбијано:

„Не пачи, драга Бисерко! Чују се гласови на врта и гувернер са господом долази овамо“.

И доиста, на крају алеје, у дну врта, појави се познато лице које се приближавашу кући. Бисерка, не мажећи ни мало да мажине попуштаје да је умири, узвикну као из ништавље и ућута се, не да то што је послушала, већ што јој пажња беше одведена на појаву нових личности.

VIII.

СВЕШТЕНИК И ВИДИНО ДЕТЕ.

Гувернер Беллинг у широком отргачу и кућној капи — као што старији људи воде да се носе у домаћем кругу

— ишае напред и изгледаше да показује своје добро и износи своје намере о поправци. Широки оквир наведеног отргача, испод његове проседе браде, по старој моди из владе краља Џејмса — даваше му изглед Јована Крститеља. Утисак његове појаве, строге и озбиљне, био је у противности са предметима светске забаве и уживања којима се тако радо окружвао. Али је заблуда мислити да су се њени дедови намерно одрицали сваке удобности и раскоша које су им биле на домаку; и ако су били напавнути да о људском животу говоре и мисле као о стању испантана и борбе, ипак беху без андемерства спреми да изведу живот и амање на позни дужности. Такву веру није никада проповедао, на пример, Џон Њилсон, чија се брада, беза као снежна груд, појави изнад рамена гувернера Беллинга, док овај разлагаше да се крушке и трешње даду прилагодити климату

МИХАИЛО ХАЦИ-СТОЈЊКОВИЋ, ПРОТА КУМАНОВСКИ.

Нове Инглисве и да се винова доза моше одржати поред људског суну окренутих. Стари свештеник, одгајан у богатом кругу инглиске цркве, имао је укорељен и оправдан укук на све добре и угодне ствари; и ма како да је изгледао строг на катедри или кад је изобличавао грехе сличне греху Јестирну, ипак урођена благод у његову приватном животу привукла му је њине љубави него ма коме од његових сакрених другова.

Иаа гувернера и господина Вилсона ишаху још два госта — један је био пречасни Артур Димедзел, за кога ће се читалац сетити да је кратко и неваљало узео уч-

шћа у најмањем Јестире Прине; а одмах с њим стари Ровер Чининпорт, прво чувен у департменту, који се од пре две три године наставио у граду. Разуме се, да је овај био лекар и присни пријатељ младога свештеника, чије је здравље било порушено од скоро и сувише преданог и пуног самопожртвовања службом свештеничкога позива.

Гувернер се поче степен два пред својим гостима и отворио широм прага од прозора нађе се пред малом Бисерком. Сена завесе скринаше Јестирну.

„Шта је оно?“ рече гувернер

гледајући са изненађењем на маху скривену појаву пред њим. „Признајем да нисам видео ништа слично од оних грешних дана на доба краља Џејмса, када сам често као особиту милост да добијем пристуна на дворана маскен-бал! Тамо је било у ројенима оваких црстова при свечаностима и ми смо их звани децом Господара Порока. Али од куд тавак гост у моме кошаку?“

„Ах, наистину!“ узвикну добри стари Г. Вилсон. „Како је то прено тиче? Чини ми се да сам видео асту такву слику над је сунце сјајало кроз обојени прозор бадајући заставе и црпене ливове на под. Али то је било у старом замкају. Молим те, дете, ко си ти, каква је тута притескинала твоју мајку да те је опремила на тако чудан начин? Је си ли хришћанско дете? Знаш ли Ђерсију? Или си ти један од оних несталих аљова или знаш за које оно армали да су остали зна иза заједно са другима католичким суче-

перницама у старој неселој Инглиској?“ — „Ја имам мајку, рече дете: „а име ми је Бисерка!“

„Бисерка? — Руби пре! — или најмање румена рула, суеђи по твојим бојама!“ одговори стари свештеник, узимајући руку да по глави помилије маху Бисерку. „Али где ти је мајка? Ах! видиш“, додате и окренув се гувернеру шапну му: „То је оно дете о коме смо разговарали мало час; а тамо је и она несрећна жена, Јестира Прина, његова мајка.“

„Истина?“ узвикну гувернер: „Довста, могли смо мислити да мајка тавак детета мора бити жена са свер-

летним спољем, и заслужна Вавилона! Али је дошла у добар час и треба да свршимо њену ствар.*

Гувернер уђе кроз улаз у дворану а за њим његова три госта.

„Јестира Прино“ рече: „било је речи о твојој судбини. Ми смо се брањиво питали, да ли смо учинили мудро и да ли нам самост може бити мирна, што смо својом влашћу и утицајем поверили бригу о једној бесмртној души, која је у овом детету, жени што је сазнавала и пала у блато овога света. Говори сама као мајка детета! Шта мислиш. Зар не би било боље, за детине спасење, да ти се оно одузме, обуче пристојно, васпита строго и обучи у истината неба и земље? Шта ти можеш учинити за дете у томе погледу?“

„Научити малу Бисерку ономо што сам сазнала од овога!“ одговори Јестира, стављајући прет на црвени знак.

„Имено, то је залага грима!“ рече строг старшина. „И баш због мразе коју то слово покладе, ми хоћемо да поверимо дете друге.“

„На икак,“ рече мајка мирно и ако постаде блед: „овај знак научно ме је и учи ме спокљичено — па и у овом часу — како ће моје дете бити мудрије и боље, и ако то није од помоћи мени самој.“

„Ми ћемо одмах судити“ рече гувернер: „а ти слушај шта ћемо рећи. Добри господине Вилсоне, испитајте дете, молим нас, да ли има она знања која треба да има хришћанско дете њених година.“

Стари свештеник седе у наслоњачу и покуша да Бисерку привуче к себи. Али дете, ненавикнуто на туђ додир, умаче кроз отворени прозор и стаде на највиши степен, слично некој трепавици птице са шареним перјем, готова да одлети у вавулу. Г. Вилсон прилично зачуђен на овај несташлук — јер је имао благ изглед деде и био је обично љубимац деце — покуша, наиза, да је испита.

„Бисерка“ поче свечано: ти мораш обратити пажњу на поучу, да би у своје доба имала у души бисер од неочењене вредности. Реци ми, моје дете, ко те је створио?“

Бисерка је знала добро по ју је створио, јер ју је Јестира одмах после разговора о Небеском Оцу почела да обучава у њим истинама које буде тако жив интерес у човечјем духу него било доба. Али обешањено као што га имају сва деца кини али миса, а које је било код Бисерке десет пута веће у овом паклом тренутку, и које је оку обузе, затвори јој уста али је наведе да говори погрешно. Пошто је метнула прет у уста, и неколико пута одбаци да одговори, најзад рече: да она и није створена, већ да ју је мајка мајка убрала са оног дивагг ружиног жбуна што расте пред тамничким вратима.

Она јој фантазија дође у главу вероватно због близине гувернерових црвених ружа, пошто је Бисерка стајала на пољу заједно са прдистом дивље руже што расте пред тамничком, поред које су прошли долазећи овамо.

Стари Ровер са осмехом шапну нешто младом свештенику. Јестира погледа на лежара и у том тренутку, и ако се решавала њезина судба, она примети како се његово лице замрљало — како је порукиљало, како је његов суморан изглед постао још мрачнији, а појави још немишљива — од овакх дана кад се с њим пријатељски опходила. Она сусрете његов поглед за тренут, али одмах беше при морана да сву пажњу обрати ономе што се говорило.

„То је страшно!“ понови гувернер, пошто се поврати на чуђења у које га доведе Бисеркин одговор. „То дете има три године и још не зна ни га је створио! Без сваке сумње, оно је у потпуном душевном мраку, као што не

познаје своју садашњу пронаст ни будућу судбину! Чини ми се, господо, да је наизничко питати даље.“

Јестира узме дете к себи и сизом га задржа, прво сејм старом пританском старешини са сеговог држким погледом. Сама у свему, одбачена од свају, и са овим јединим благословом свога срца и душе, она је осећала да има непобедно право против целог света, и била је спремна да га брани по цену живота.

„Бог ми је дао ово дете!“ повика: „Део ми га је као накладу, па све оно што ми је одузео. Оно је моја срећа! — Оно је и моја казна! Бисерка ме држи у животу! Бисерка ме казни такође! Зар не видите, она је свертетно слово, само подобно да буде вољено и надахнуто хладострујном сизом да ми настави за мој грех? Ви је не ћете узети! Пре ку умрети!“

„Јадна дево“ рече благо стари свештеник: „дете ће бити добро његовано! Много боље него што ти то можеш учинити.“

„Бог је ку поверно мојој брзи!“ понови Јестира подижући свој глас: „Ја не дам!“ Онда се обрати ладоме свештенику Г. Димесдеу, на ногу једна да је била погледала од сала. „Говори ти за ме!“ повика: „Ти си био мој свештеник, теби је поверена брига о мојој души, ти ме познајеш боље него ова луд. Ја се нећу раставити од детета! Говори за ме! Ти знаш — јер у теби има лудави која не достаје овим лудима — ти знаш шта је у моме срцу и шта су мајчина права, и колико су та права светија кад та мајка има само једно дете и свертетно слово! Погледај га! Ја не дам дете! Погледај!“

На овај диван и нечисти позив који показиваше да је Јестира доведена до лудала, млади свештеник ступи напред, блед, са руком на срцу, као што је то био његов обичај кад год би његов нервозни темперамент био узнемирен. Изгледао је сада још изуренији и мршавији него кад смо га видели у сцени Јестирине јавне казне: и било због порушена здравља или из другог непознатог узрока, у његовим кружним црним очима огледаше се читав свет туге и бола у мутној, металачиној дубини.

„Има истине у овоме што каже“ поче свештеник слатко звучним, хришћанским гласом, али сизом да дворана одјаниваше њиме и шупал оклопи звонаху од нега: „Има истине у Јестириним речима, као у осећању које је надахнуло! Бог јој је дао дете, а у исто доба дао јој је инстинктивно сазнање његове природе и особина — обоје тако чудних — које нема никакво друго савиство биће. И шта значи: зар не постоји нека врста страховите светине у односима мајке и детета?“

„А! — како то, добри Господине Димесдеу?“ прикину га гувернер: „Објасните то, молим нас!“

„Тако је“ настави свештеник: „Јер, ако другојаче мислимо, зар не имала ни то, кад је Небески Отца, творца свега живота, слабо означено грешно дело, и кад није направно различне знамењу грешне страсти и свете љубави? Творца је створио ово дете на очима греха и мајчине срамоте, да на толико чудних начина делује на његово срце које тако обзавило и тако горно брани прибо да га задржи. Оно је намењено да благослов — за једину благодет њезина живота! Оно је намењено — сумње нема, као што нам је мајка казала — и као награда; као мучење које поте одједном и наизаједно; као бој, ујед, као вечни страх у сред помуљене радости! Зар није те мисли наразала у детинем одећу које нас тако сизом опомиње на црвени знах који пали њезине груди?“

„Добро речено“ узвикну добри Г. Вилсон. „Ја сам се бојао, да жена није имала друге аниге мисли, већ да дете начини телом!“

„О, то не, — не то“, настави Г. Димесдел. „Она види, верујте ми, свето чудо које је Бог израдио у овоме детету. И непа би се сетила — што ми се чини да је сунта истина — да је та судба замењена, пре свега, да одрази у животу материну душу и да је избави од прих дубина греха у које би је, иначе, Сатана навео да падне! С тога добро је, ради ове бедне и грешне жене, да јој буде поверена бесмртност једнога детета, једно биће погодно за вечну радост или вечну тугу, — да га ова васпита у страху Божијем; да је оно подсећа, у сваком часу, на њени пад, ал' и да је учи, као да је то завет самога Творца, да ће дете, ако га васпита достојно Неба, своје родитељу припремити место на Небу. Ради спаса Јестире Прине, дакле, као и ради детета, оставио их онако како је Провиђење хтео да буде!“

говора. Бисерка, тај дивни и немирни мали створ, лгало му се привраде, и увен његову руку у своје обе, наслони на њу свој обрад; то беше тако нежно и тако природно, да се жена мајка, која све то гледаше, питала у себи: — „Је ли то моја Бисерка?“ — Она је знала, да има љубави у дечјем срцу, ма да се она изливала у ери-стима, и тешко да је дивант у животу била тако блага и милосна као данас. Свештеник се обазре — јер, изузет погледа пуних човјач љубавне жене, ништа није слађе од ових доказа дечје љубави невадно изазивене духовним истинитом, а што показује да има у нама доиста нешто што је достојно љубави — на нежно метну руку на детину главу, и после кратког оклевања, пољуби је у чело. То тако необично осећање не потраја дуго код мале Бисерке; она прсну у смех и одскакута низ дворану тако лако, да се стари Г. Вилсон питао, да ли је лемау додиривала?

„Онај мали угурсуз има вракје силе у себи“, рече

С. В. ТИТЕЛБАХ.

СЛОБНА КУЋА У РАВЊУ.

„Ви говорите, пријатељу, са чудном обављаношћу“ рече стари Родер Чилингворт, смејући се на њога,

„И јесте ласко то о чему је мој брат говорио.“ додале пречасни Г. Вилсон. „Шта велите на то, благородни господине Веллингеме? Зар није добро бранио ову јадну жону?“

„Тако је, донеча“, одговори старешина: „и навео је такве доказе, да ћемо оставити ствар тако како је. Дотле бар, докле жена не буде изново агресивна. Инак морамо се постарати, да се дете подигне другом и правом испиту из катихизиса, под твојим старањем или господина Димесдела. А после, за времена, побринути се за дете кад у школу и цркву.“

Пошто је престало да говори, млади се свештеник беше пољубио корак два и стаде; лице његово беше у пола заклоњено тешким борама авесе, а његова сенка, коју је сунце бацало на под, трептала због жестине ње-

он Г. Димесделу: „Њој није потребно никакво пратило ни мата; она и без њих свуда лети!“

„Чудно дете!“ рече стари Родер Чилингворт. „Ласно је распознавати мајчине деа наслеђа у њој. Шта велите, господине, да ли би то било изван домаћња енциклопедског истраживања, анализирањем природу онога детета, и отуда добити поуздани кауч за разрешење заговатки: ко јој је отац?“

„Инакко, Бисе би грех следовати у таквом питању методи проучања енциклопедије.“ рече Г. Вилсон. „Боље је молити се Богу и постићи: а још је боље оставити тајну тању шаква је, док је Провиђење само не открије. С тога сваки добар Хришћанин има право да укаже очигледну бригу и милосту оном јадном и напуштеном детету.“

Пошто се ствар тако погодно сврши, Јестира Прине и Бисерка оставише кућу. Кад бејаху на степеницама, го-ворило се, да се тала отворно један собни прозор и на

нему се упознали лице госпође Хибинсове, издржане сестре гувернерове, била она која је после неколико година побугавала као нештита.

„Чуј, чуј!“ рече она, док њена злосудна појава бацише оквику прено неселе куће. „Хоћеш ли њи с нама похае? У шупи ће бити весело; па сам скоро обвела Црноме Човеку да ће и Јестери бити тамо.“

„Оправдајте ме код њега, молим вас!“ одговори Јестера са осмехом победе. „Морам остати код куће и чувати малу Висерку. Да су ми је одузели, радо бих пошла с тобом и унесла своје име у књигу Црног Човека, и то својом краљу!“

„Ми ћемо те радо дочекаћ!“ рече нештита мрштоваца, па се понуче позав.

Али овим — али замислимо да се овај разговор између госпође Хибинсове и Јестере Прво у истини догодио, а не да је само прича — била је дата потрага наведеним младоме свештенику: да не треба растајати мајку, која је угрешила, од шлада њених греха. Јер, ето, тако је дете изабавило матер своју од змије Дунавота.

IX.

Д Е Ј А Р.

Под називом Рочера Чилингворта, читалац се сећа, било је скривено друго име које није хтео открити његов новонац. Било је казано, како се, у годинама што је присуствовао Јестериној књизи, изданој и њи човек, постаји, путем изнутра, које бек, тек што је назвао из дивље, угађао мени [у којој је, издано се, наћи одлучу домаћу срећу и радост] како је изложена као слика греха пред народом. Њеним материјали позив био је тајанствено поглавље. Срамота је лебдела око ње на јавном тргу. Њеним роду, као и другима њеним неуреданог живота, не беше остало ништа друго већ њеним срам који ће бити строго подељен према праву ердства, нитиности и светости пређаних нежа. Зашто му се онда — пошто му је избор био слободан — знало лице које је било познато за њу жену најинтимнијим и најсветијим нежама; за што би тражило део наследства на коме му се не би могло нимало заједати? Није желео да узме место на узвишени срама поред ње. Непознат свима, изузев Јестери, а уверен у њено љутине, он се реши да копреном заборана покрије своје име; а што се тиче његових ранијих нежа и интереса, хтео је да изнесе потпуно на ред јавних, као да је доста лежало на дну океана, где му је опште веровање давно дало места. Нон интересе јавно се одмах а с њима и нове изопи и намере; ирмачне, у истини, али не грешне, али доста силне да азуку све моћи његових подобности.

Према тој одлучи, он се настани у пуританском граду као Рочер Чилингворт, без икакве блага, изузев оно знања и памети чиме се одликовао међу свима. Како је раније у животу био добро познат лекарско вештину свога доба, то се предстия као лекар и би дочекао најбоље. Добри лекари били су реткост у насеобини. Они су слабо били одупељени ирским извором, ради кога су остали носељеници тражили Америку. У њихову изучавању човечјег тела можда су били занемарене вишне и суптатније подобности тих алуи, те су били губили из вида духовну страну живота у чудовалном заплету механизма, који је на први поглед изгледао као да у себи садржи цео живот. Свакако, адравестност Постојања била је поверена бризи једног старијег јакана и апотекара којих побожности и владање беху боља препорука од сваке дипломе. А једина надар била је човек који је удружио ову науку са свакодневном

вештином бријача. За такав вешае дозваз Рочера Чилингворта био је сјајан добитак.

Он уствору показа да познаје ску огромну и поштовану достојну маниерију старе медицине у којој је сваки лек био од далеког набраних и разноморних делова, тако вешто помешаних као да је њихов резултат био сами еликсир живота. У својим робовима код Индијанаца, познао је особине домаћих трава и корена; а није хтео кривити од болесника, да они прости делови, природних дарова неважних, епоме диназку, уживају његово поверење исто тако као јеропска апотека, због које су многи доктори упропастили цео живот док су је спремили.

У односима спрам вере овај научени страњак могао се увести за углед, бар што се тиче спољашњих форм; јер одмах по сломе долазку изабра пречаснога Г. Димесдела за својег духовнога вођа. Млади свештеник, чија је научна слава још била жива у Олсворду, био је сматран од стране својих одушевљених поштоваца ни за шта миље већ за апостола Богом послатог, одређеног, ако буде живео и радио на један обичан век, да нејавно криви Нове Пигласије учини исто онако велика дела каква су први свети. Они починили за младом Хришћанство. Само у то доба здравље Г. Димесдела очевидно опадало. Они, који су га најбоље познавали, приписивали су његову бавољу крајној предности учењу, његову најавеснијем изувањању настирево духовности, а највише посту и неспављању, што је често радио да би одржао духовну светлост, да је не закљони и не окује телесни напредак и задовољство. Нени су говорили: ако Г. Димесдел зближа жези да умре, то је с тога што немао није достојна да је нине гави његова нога. Док он, напротив, у својој смирености говорио: ако га Провиђење позове са земље, то је с тога што је недостојан да изирни најскромнији позив онде на земљи. Ма како да се реалично мислило о томе, његово порушено здравље било је неспоран факт. Лице му се беше продужило; његов глас, још увек јан и прелатан, знао је у себи извесно пророчишко тугу опалана; често су га видели, да чим се што непазно догоди, стави руку на срце и румен га облије прво, па затим пребеди, што је био знал бола.

Такво је било стање свештеничково, а тако скоро очекивање његове преране смрти, кад се Рочер Чилингворт настани у град. Његово ступање на позорницу (мало би који знао рећи, од куда? — као да је као с неба или из земље) носило је на себи печат тајанствености, која се лако повећа до чудноватости. Сада је био познат као лекар; видели су га како бере траве и дивље цвеће, копа корене и сабира нечурке са шумских дрва као онај који знао вредност онога што је бис вредности осталим алуцима. Чули су га како говори о Кенану Дигбуи и другим славним алуцима — чије је научно знање гледано као патрирхално — као да је он њихов дописник или другар. Зашто је дошао овде, кад је заузимао тако високо место у научном свету? Шта тражи у дивљини он, чије је место у великим градовима? Као одговор на то, кружило је прервање — које изнеошеху многа остала лица на ма како да је било апсурдно — да је само Небо учинило чудо, те је пренео прено мора једног лекара са немачких универзитета и метнуло га на прата Г. Димесдела! Наметици, који су знали да Бог врши своје намере без позорних ефеката и помоћи чудеса, гледали су као прст Провиђења, што је Рочер Чилингворт дошао у тако zgodан час.

Ова мисао била је осажена особитом пажњом коју је лекар поклањао младом свештенику; он му се приуби

пао парохијанин, и трудише се да добије његов пријатељски поглед и поверење његове, по природи неповерљиве, осетљивости. Он се веома забринуо за здравље свога наставника, али је одлучио да почне лечење, јер, ако почне рано, није био поуздан у успех. Старци, ђацини, старије госпође и младе и девојке из пастве г. Димисдела, навлазили су отворено на њ да окуша нештину лекареку. Господи Димисдел одбијао одбијање њихове молбе.

„Мени не треба лека“ говораше.

Али како је могао тако говорити млади свештеник, кад су сваком поделом његови образи бивали бледи и мртвавији а глас све дрхтавији — кад је сада постао његов стахти обичај да држи руку на срцу а не само невољни, случајан покрет? Је ли био сит рђа? Је ли жомбо да уири? Она питања беху свечано постављена господину Димисделу од стране старијих свештеника Бостонских, и ђакона његове цркве који су, по својим речима „млади посла с нама“ односно греха што одбија помоћ коју му је Провиђење пружило. Он слушаху ћутећи и најзад обећа да ће се саветовати са лекаром.

„Кад би то била Бошја воља“ рече првчасни Г. Димисдел, кад по својме обећању посети Роџера Чилингворт тражећи лекарског савета: „био бих врло задовољан кад би се моји родоци и моји боли и моји греси и моје муке напором завршиле са мном, и све што је земљу у мени било сахрањено у моје гробу а мој дух отишао у нешто стањините, пре него што би Ви испробали своју нештину на мени!“

„Ах“, рече Роџер са мирношћу којом су се одликовали сви његови покрети: „такав говор приличи младома свештенику. Млади људи, који нису пустили корен дубоко, лако напуштају вољу живота. А свети људи, који иду с

Тако тајанствени Роџер Чилингворт постаде лечник пречаснога Г. Димисдела. Како је лекара занимала не само болест, већ је био јако наклонен да заври у природу и особине болесника, она два човека, тако различна по добу, здружиле се тесно. Ради свештеникова здравља, и да би лекара могао брати лепошито биље, дуго се шетаху заједно по мореној обали или по шуми, уз ромор таласа или свечану хину што је ветру овају прхова дрнела.

МАНАСТИР КАЕНЕНГ.

Често су посећивали један другог у соби за рад или одмор. —

Свештеник је био задивљен друштвом човека од науке, у коме је видео јаку духовну културу која је пренавизнала обичне границе, заједно са врлетом и слободом идеја које би узвук тражило међу својом друштвима. Вистини он је био више зачуђен него задивљен напаваним такве особине у лекара. Г. Димисдел био је први свештеник, први духовник, са силно развијеним осећањем поштовања, и духом који је с поверењем ишао стазом мере, пратећи све дубав бразду по кој. Никада и нигде он не би био назнат човек слободних погледа: за мир његове душе било је неопходно потребно: за осећа владу вере над собом, стризило подносио кад га она изводи у своје гводење догме. Али овет за то, и ако са плапањем радношћу, осећао је пројутну олашину да гледа на васнону кроз другачију врсту духа него што је био дух оних са којима је дневно општио. Као да се какав прозор отворио, кроз који упали слободан владух у загушаву учиницу, у којој се лагано гасио његов живот. Али је владух био сушине свеж и хладан, те се није могао дуго удисати са задовољством. Тако се лекара и свештеник поклаху у границе црквене ортодоксије.

Тако Роџер Чилингворт брижљиво испитиваше свога болесника, како у односу на његов обични живот, идући с њиме по утврђеној стази оног реда мисли с којима се средно, или какав се појављивао онда кад буде бачен у нову моралну околност, чија новост могла је изазвати на површину нешто дотле невиђено у његову карактеру. Сматрало је за неопходно, да добро позна човека, пре него што отпочне његово лечење. Свака болест тела носи на себи знаке срца и интелекта болесника.

МАНАСТИР СВ. ПЕТКЕ У СФЕКВАЧКОМ КАНСУРИ.

Богом на земљи, једна чекају да оду, да се шетају с Њиме по златној кадрији Новог Јерусалима.⁸

„Не“, додде млади свештеник, са руком на срцу и тугом у очима: „кад бих био достојнији да се шетам тамо, био бих задовољнији разлећи овде.“

„Честити људи нешто мисле ништаво о себи“ рече лекара. —

Моји обраћања и размишљања под Артура Димседла била су тако латинна а осетљивост тако јака да је телесна немоћ могла у њима имати свој узрок. С тога Ровер Чилингворт — вештак, блага и пријатељски лекар — трудио се да зађе у дубине болесничких груди, пронајући међу његовим начелима, пребојајући његове успомене, и додирујући све лице осетљивом руком, као онај који тражи благо у плазми мрачног пејзажа. Мало је тајна које могу умали испитивачу, коме се пружа прилика и да ослободи за таква испитивања, и који има нештине да изведе то до краја. Човек, који краје тајне, треба нарочито да избегава тесну дружбу са лекаром. Али лекар има природне бистрине и нечега вишег — назовимо то интуицијом — али не показује досадну самокљивост или друге јаче неспријатне особине своје личности; ако има уроне, снаге да постигне духовно еродити са својим болесником, да онај најзад изговори оно што њим држи да су то његове скривене мисли; ако прати таква открића мирно; ако лати љутаном него скакалом симпатиком или неким уздахом, и онда онда којом речи покаже, да је све разумео; ако има, поред свих особина пријатеља и поверљивца, премисловита коју му пружа његова опробана лекарска вештина — онда, у даном неизбежном тренутку, ослободиће се наплетова душа и одлетће у мрачан али провидан зрак, извесно све своје тајне на белан дан.

Ровер Чилингворт имао је све, или бар већину горе набројених особина. При свем том, време је пролазило; тесна дружба, као што смо рекли, развила се међу овим обрађеним духовина која се сусретну на целом широком пољу духовних мисли и студија; претресали су сва питања вере и морала, јавних послова или приватна живота; говорили су дуго, и један и други, о стварима које су изгледале њихове личне; па опет изајаша тајна, као што је лекар мислио да је мора имати, не пројави се преко ешентних уступа до другарских уступа. Последњи је сумњао и у то да му је била искрено представљена природа телесне болести Г. Димседла. Чудна обаврност!

После извесног времена, па један миг Ровера Чилингворта, пријатеља Г. Димседла удесише да обојца станују у једној кући; тако да ни једна ситуација ешентнихкова дневна живота не умалише оног одањог лекара. Цео град се ридовао кад се тај зелени догађај догодио. Драго је да је то најбоља помоћ за здравље младога ешентника; ало, као што многи предлагаху који су се осећали олакшани да то чине, не биде изабрао коју од толико кривих девојка, које су му духом све биле одање, да постане његова верна жена. Није било изгледа, да ће се Артур Димседла решити на овај последњи корак; обдарио је сваки говор о томе, као да је ешентникни целбат био догма његове вере. Осуети својим класичним избором, да једи своју неуспешну порицију на туђем стоу, да осећа нешу хладноћу као сваки онај који тражи да се угреје на туђем огњишту, изгледало је у истини, да је тај мудри, благонаклопи, ешент стари лекар, са својом очигледном љубави свом младога ешентника, једини човек од свих ешентника који треба да је ставио уз нега.

Пома ставају пријатеља био је вод једне побожне, угледне удовице која имаше кућу која је покривала цео стан на коме је доцније саграђена Краљева Капела. С једне стране било је гробље, пређе прт Исака Џонстона, и тиме стан је био згодан да изазове обилне мисли у неки са њиховим студијама, ало под ешентника тако као лекара. У материнској брзи, ешентна доцна дала Г.

Димседлу стан е лица, сунцу окренут, са тешким запелами за пријатну хладовину. Тилимови ишаху на ало-ним, Гобелским по причаву, на којима беше представљена библијска историја о Давиду и Гитасеји и Натану пророку, у јасним бојама, али које су лепој мени давале исто тако суморан изглед као и злосудном пророку. Ту били ешентници намести своју библијску бојату дошло њихама у којом помену: дела Отаца и учених Рабина, — кудуерска ученом којом су се пористали протестански духовници и ако су извикали и емоционали ту вроту писца. На другој страни куће стари Ровер Чилингворт намести своју ученицу и лабораторију која би данас изгледала бедна и сиромашна, али је њом имала апарат за дестилацију и средства на справљање лекова и ешентика, које је зато корисно употребити тај извешајни хемичар. Тако се удобно наместиле она два човека латини се посла, извешај сваки одвојено, али често пролазила да завери једна друге у пово са интересом и љубављу.

А најбоља пријатеља Артура Димседла драмљу да је само Провиђење све то тако уредило у намери да поправа здравље младог ешентника, ради чега су ишаће толке јавне и приватне молитве. Али оно је време да се каже, да је један део становништва имао своје особите погледе на односе ешентника и лекара. Ништа није лакше него да се превари необразована гомла у својему суђењу; али кад немо суђење потиче, као што је често случај, из осећања великога и толикога срца, закључци на тај начин до-несени често су тако дубоки и тако истинити, да посе на себи нечај натуридоно открићених истина. Народ није могао, у нашем случају, да се ослободи свога предуверена о Роверу Чилингворту. А после, један стари зналац, који је становао у Лондону пре тридесет година кад се десило убиство Сер Томе Овербери, говорио је да је нишао лекара под другим именом, које је изабрао, у друштву са Д-р Форманом старим врачом, који је био умешан у убиство Оверберино. Два три лица поминала су да је лекар проширио своје лекарско знање тиме што је учествовао у молитвама и приношењу жртвала са индијским ешентницима, који су били опште познати као моћни врач, извршујући често чуду слична лечења силом своје љаске ешентне. Многи — а међу њима било је људи здравих разума и правична погледа, чије је мишљење из-јавио у другим приликама — тврдили су: да се Ровер Чилингворт изнато променио од како је у граду, а нарочито од кад станује заједно са Г. Димседлом. Прво, његов је израз био миран, замашан, научнички. Сада је био ружан и злобан, што нису изајали раније, и то се истисало све јасније што су га чешће посматрали. По ишању прсте гомиле, ватра у његовој лабораторији до-казива је испод земље и хранила се пакленим горивом; и е тога је, као што се могло очекивати, његово лице било почело на томе диму.

Кад се све узме у рачун, изазивало је да је пречасног Артура Димседла, као и много друга света лица у свима пременима у хришћанском свету, кудало Сатана али његов посланик, у облику Ровера Чилингворта. Овај љави слуга дошао је, по Ђојен допунте, да станује у ешентниково друштво и да плете замке да узони његову душу. Није било ни једнога ешентника човека који би сумњао на чијој ће страни остати постојати. Народ је очекивао са непоколебаном налом, да ће ешентник ишаћи из борбе, преобразан славом коју ће, сумње нема, добити. Међутим, тужно је било издати на ешентне мисли кроз које се мора проћи до победе.

На жалост! судећи по отрапу и тузи која се огледала у дубини очију јаднога свештеника, борба је била очајна и победа прво сумњива.

(НАСТАВЉА СЕ)

Мак Петенхофер

Крајем Јануара ове године пресели се у великог велики научник и добротвор рода људског: Макс Петенхофер. Зависао је за налик очу који су, као ретко чије, умеле читати књигу природе; престало је купати ерде које је пуцало само за добро човечанства. Минхен је изгубио у њему једног од најбољих грађана својих — овог почастиога грађанина; Баварска једног од најбољих синова; наука једног од најбољих радника; а човечанство једног од најбољих пријатеља и добротвора.

Петенхофер је рођен 3. децембра 1818. год. у Лихтенхајму (Доња Баварска). Родитељи су му се бавили земљорадњом, имали су више деце а били танког става. Стога се о наследишту деце бринуо један од стричева његових, Каспер Петенхофер, који је био дворски апотекар у Минхену, а није имао деце. Још на малена, Макс је био његов љубавник, и кад му је било осам година, стриц га узме к себи у Минхен. Ту Петенхофер сирин основну школу и гимназију а 1837. године ступи у универзитет. Још као гимназијста имао је воље за анатомије науке, али жеља његова стрица беше да се он ода природним наукама, поглавито фармацији. Две године учио је он филозофију и природне науке па ступи у апотеку као ученик (шегрт) код свог стрица. Ну његов стриц беше и сувише строг према њему, што он није могао поднети, већ напусти кућу свог добротвора и ода се глумољазу. Глумовао је пола године, у дом се премину гледају у сестру од другог стрица, Јелену, која му обећа своју дубав само под тим условом, ако се поправа и постале озбиљан човек. Даше, очи деце Јелене биле су урорак да Петенхофер напусти бину и врати се својој сестри Касперу која га дочека раширених руку. Поново се уписа у универзитет и почео озбиљно да учи. Године 1843. положи испите за апотекара, а неколико месеци доцније буде, по одличном положењу испитима, промовиран за доктора медицине, хирургије и порофије.

По савету пријатеља, нарочито професора минералогije Фукса, не ода се Петенхофер одмах проноси, већ се почео придржавати за професорски позив. Под утицајем савијеног хемичара Либига, почела су се хемичка испитивања у то доба уводити не само у агрокултуру, већ и у хистологију и патологију. Један од ученика Либигових (Шерер) почео је већ био у Вирцбургу вршити таква испитивања за клинику. К њему ода Петенхофер, прилази тамо један семестар, и један код Либига с којим се особито савијатеља.

По повратку његову у Минхен, буде предложено министарству, да се и у Минхену оснује једна лабораторија за потреба испитивања хемичка за клинику и болнице, и да се Петенхоферу да такво место, пакко Шерер у Вирцбургу има. Министарство одби овај предлог и Петенхофер се мораше примити за асистента у заводу за анализе пошца и за одвајање сребра и алата. У то време су поучени стари талари на саобраћају (Brahantenthal) и завод је добијао само Ротиналових талара на Франкурта до милион форината годишње. Петенхофер беше срећне руке да у овим пронађе јавесну количину платине, и да отклони многе тешкоће при одвајању поменутих метала. Чинило му се да му је будућност сада осигурана и ступи у брак са децом Јеленом.

Године 1847. наступе са свим друге пралице у асистент министарство се промени, предлог лабораторије за клинику и болнице овађе поново на дневни ред, и Петенхофер буде унтинат: да ли би се сада првио знања које му је пре невољно година у изглед стављало. Петенхоферу се беше прво тешко решити, и да не беше професора Фукса, можда би он и даље анализирао Ротиналових таларе; али под утицајем Фуксовим прати се он, на велику срећу човечанства, хемичко-медицинским радницама. Одмах буде постављен за ванредног професора на медицинском факултету у Минхену, поглавито за патолошко-хемичка испитивања, са платом од 700 форината у плату, две мереце пшенице и седам мерица ражи.

Прва су његова предавања на диегетичне хемије, и⁸ којих су се постепено развила предавања на хигијене.

Године 1850. умре његов стриц и добротвор Каспер, и он буде постављен за представника дворске апотеке коју је он за приноша свога брата дигао на угледну вешину и која је дуго година служила као утзда за остале апотеке.

Знајући за хигијено пријатељство Петенхоферово са Либигом, позва га крај Маја II за Либигу у Гисен, не би да га наговорио да у Минхен дође, јер је хтео пошто по то да има овог најславнијег хемичара на пољима⁹. Овакви су покушаји и пре али безуспешно чинили, ну сада уне Петенхофер, и Либиг се премести у Минхен године 1852. Исте године постављен је Петенхофер за редовног професора хигијене.

Године 1872. буде позван Петенхофер за редовног професора хигијене у Беч, и буде му стављен у изглед један хигијенски институт по његовој замисли. Ма да би му растапак са Минхеном прво тешко пао, ниш се — за љубав института — реши да иде. Ну тадашња влада не пусти лако свог Петенхофера, већ га упусти за услове под којима би остао. Институт ми дајте, ништа друго не тражи¹⁰ беше одговор. И кад му ово би обећано, заблагодари се он Бечлијама на понуди. Године 1878. довршен је институт — служио је дуго као утзда установама ове врсте у Немачкој.

У стање покоја ступио је 1894. а 1896. године напусти и дворску апотеку.

Цела друга половина деветнаестог столећа време је разноврсног и плодног рада овог великог човека. За најкраћи преглед његових многобројних радова (144) хоће се и стручници перо и више простора, јер ретко његова дела значило би, у најмању руку, излагати принципе експерименталне хигијене, пошто нема готово ни једног пола у овој, на коме он није радио; а многа је он при почео обезбедити. Радови су му ови и прилашки часно име „Творца експерименталне хигијене“, осигурајући му на тај начин највишије место за сва времена у овој науци.

Ми ћемо поменути овде само најважније.

Испитивањем ваздуха по собама поставио је Петенхофер методу за тачну одређбу диоксида угљеникова у ваздуху, која и данас постоји, и допалаа да црпе, које се по собама негује, чини премо малу услугу поправци ваздуха. На основи ове одређе почео је одмах своје класичне радове о негују (вентилација). Доказао је да су људи за ваздух порозни и улазак на корист од тога да поправку ваздуха у затвореном простору. У влажним зидовима затворене су ове поре и тиме сачењено вентилације. Прочуно је раније вентилација и осветљења. Сам је пронашао једини газ за осветљење који се из дрвета добија (Holzgas), а гасије је правно употребљивање овог гаса и електричног осветљења, и нашао да је електрично осветљење много боље. Део је иницијативу да се разради питање о одређени воде у вградима и њеном значају⁴ и о «визина грађевинског материјала».

Писао је о оделу и о разлици између кућеног и павуног одела у односу на влагу и ваздух. Имао је идеју о томе да топлоту у ствари одржава ваздух затворен између коже и одела, и да према томе ступањ топлоте зависи много и о начину на који је одело скројено. Ово су неговни научни доцније и доказали.

Дале, писао је и о утицају земљишта на човека. Нарочито је пажњу обраћао на то где треба и како треба постројити гробља; и да треба поред гробља пољима саме у које ће се смештати мртваци до сакрива.

Честа тровања зими дах су му повода да се и овим питањем забави. Он је тврдио, да ова тровања не долазе од гаса за осветљење, као што се признава, већ од перауног дозења пења, што су његови ученици и доказали. Ово је дало повода расправљати питања о тровању монооксидом угљеником.

Многи су се градови користили његовим саветима при канализацији. У овим питањима Петенхофер је стајао увек на гледишту чисто хигијенског, не обзирају се ни како на то, што је његов пријатељ Лабит приписивао велику важност козметичког, са гледишта пољопривредног. На посетку је ово питање, као и питање: који је начин канализације боља? остало да се решава према местним приликама.

Канализација Минхена дала му је повода да расправе напреду да разради питања о загађењу текуће воде канализацијама. Ово су питање решала два његова ученика и наши, да се река сама чисти. Поводом овога написав је Петенхофер расправу о томе, како рече ате воду чисте.

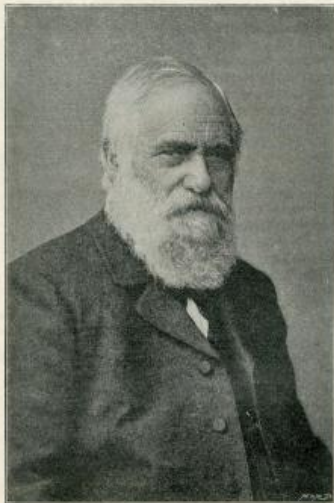
Да би се могло пратити начин исхране код човека и животиња, конструисао је Петенхофер велики респираторни апарат којим се тачно могло пратити нив промена хранљивих материја у организму човека и животиња. С помоћу овог апарата добило се до важних резултата на овоме пољу.

Његов други Минхен посматрањак су чешће помили гости: колеге и тинеус. С тога је опоме питању Петенхофер и велику пажњу обраћао. Пре његових радова, у Минхену су тако често владале заразе, да је сматран као лога

куре (Peeststadt). Уклањањем канализације из вароши, водоводом и канализацијом успео је Петенхофер да од Минхена направи здраву варош. Данас су професори медицине често у несприци, јер немају на коме да демонстрирају ученицима абдоминална тинеус.

Још 1854. године дала му се прилика да студира козеру у Минхену. Прво је утврдио да се козера здравим саобраћањем пири. Али је одмах приметно да се неједнако пири; па чак и у једној вароши, једини крајева пије јаво а други никакво; даље је приметно да сва места у истој вароши од вароши не приме заразу у исто доба. Из свга овога закључао је: да јавна места имају више погодба за примаме заразе, а друга их никакво немају, али тек треба да их добију. Узгове за ширење пије нашао ни у води за пиће ни у ваздуху, али их је нашао у земљини. Земљини треба да буде порозно за ваздух и воду, богато органским отпадцима, а при том да садржи и вписуно количину влаге. Где нема ни само једног од ових услова нема ни козеру. Ну поменути три услова не безу у стању објаснити ширење заразе у свима случајенима, а тога Петенхофер прашаје и четврто: у данашњу и савремену надали (подземне воде). Доцније је ово за тинеус доказано статистичким подацима, јер се нашао да тинеус најчешће бесни кад вода онада, а попушта кад вода дозна. Исто ово и на исти начин дознано је и за козеру у Индији.

Проналаску Роберта Коха, да козеру производи једини бацил (Coccia Bacillus), разлао се из почетка Петенхофер, јер је и сам замислио нејаван организам при овој болести, ну који се развија само под горе поменутих услова. Ну кад Кох и његове прасталице почеве епидемију приписивати само овоме бацилу, Петенхофер ступи у пуну опозицију и почео се борити свом снагом својом. Нарочито је био противан и томе да се зараза пијаћом водом проноси. Да би своја тврђења и доказао, пио је он 1892. године у једном кубном сантиметру воде можда милионима ових бацила. Ну како Кох прихвата да и стомакне киедине убијају бациле, то Петенхофер инеутралише своје киедине у стомаку. Околини његова беше у страху за његов живот, али онај хемика, следећу великим примерина, о којима нам нам послица прича, беше готов да

МАКС ПЕТЕНХОФЕР, НЕМАЧКИ НАУЧАР.

и живот свој за своје уверена жртвује, говорила: «Па сваки начин, живот и здравље су велика немаласка блага али не највећа за човека; јер човек, који хоће да стоји нашо од животиње, мора бити готов да и живот и здравље жртвује за виша идеална добра».⁵ Ове бациле су се из почетка множице, производећи парано и вписне неводе у стомаку па их је бивало све мање и мање, док их није са свим нестало. За све време Петенхофер је обављао своје свакодневне послове. Одмах после њега поновио ово још један професор, са истим последицама. Па и данас се не може сигурно рећи да је тај «завиет бацила» једини узрок козери и да, према томе, радови Петенхоферови по овоме, не само да не губе од своје вредности, већ је јачају.

Од његових хемијских радова пошљоме овде његову реакцију на жуч, која и данас постоји. Дале, он је от-

крио кератиниз у мекрају; нашо средство за поправку слика рађених масним бојама; поново пронашао Платинову боју хематинион и аленурију, а његов рад „о правилима одстојања елементарних тешких тако званих простих радијала“ може се сматрати као један од првеца периодичног закона код елемената, којим је се овековечно 1869. год. наш сабрат Рус Менделев. Судећи по сребру, коју је Петенхотер имао у пропаласима, прво је вероватно да би ми периодични закон имали и пре, да се нешто Петенхотер није одо хигијене и приземној хемији, јер он и сам вели: да су га прилике смеле, те није могао грести путем који је имао Јасно пред очима. Ваљда се осећао као хемичар, што је и исказало 1899. год. кад је немачко хемијско друштво подарило своје Нестору алатну медаљу са његовим ликом.

Поред радава у прози писао је и у стиховима нове хемијске сонете штампане као рукопис, и једну песму: „Дух медицине или како Бог хоће“ у Минхенској „Златној Книзи“ 1900. год.

О појединим питањима из хигијене, о којима је требало народ обавештити, држао је и јавна предавања, осталих ваљда веран своје начело „да чушае државца пре свега треба да буде успешно тако, да то човек у опште издржи чине“.

Ретко је људи који су своју науку и своје идеје видели крунисане успехом као Петенхотер. На жалост, не може се рећи да је сребра научник био и сребро отац, јер од петоро деце, његово име носи данас само један његов унук, студент медицине.

Главна је одлика Петенхотера као научника у томе „што је могао предвидети нешто ствари и за нашо се извршене постарије онда, кад је прво мао људи ове ствари у опште и појмити могло. Петенхотер припада онима људима која човечанству светле на његовој мрачној стази...“¹

За овакве заслуге и награда је била достojна. Како сам вели: четри су баладола потпомагала његове замисли, а Макс II дао је 10.000 форината из приватне касе, као поноћ да се конструира респираторни апарат. Године 1883. добио је насловог докторства и једини од професора имао је титулу Искусноца. Варом Минхен изабрала га је за свог почасног грађанина а 1893. год. првотном прославе његове докторске недељотодинашње предм по представници минхенско и алатну почасну медаљу у вентачки израђеном спомеником оквиру. Он је био један једини човек у Минхену који је био и почасни грађанин и имао почасну медаљу. Године 1888. општине Минхенска основала је „Петенхотерова Фонд“ од 10.000 марака, за награду радова из хигијене. Године 1898. прела му лекарско друштво једну сребру плочу, на којој је израђен он као Херкулес како убија хидру, а опозо су грађанине у којима је он радио. Године 1899. минхенско друштво на умереног подигне чему, на изради Академије Наука, као споменика своје почасном члану. Три пута је бирао за председника Академије Наука. Био је члан разних научних друштава и у Немачкој и ван ове, и лично и туђе и домаће ордене. Мало нам је могло видети, да и наша драга Србија није у овемо изостада од осталих културних држава јер му је Његово Владаство Краљ Александар I, ценив његове заслуге за науку и човечанство, поводом приликом докторске недељотодинашње 1893. г. Ордену Св. Саве, а честитом му тадашњи председник општине господин Миланов Маринковић.

Знајући да са слабљеним организма слабе и душевне моћи код човека, бојао се Петенхотер да га смест не остави, а поред тога и болести неће бити су повод да сам себе пројугри тине кроз главу у 83. години својој. На и у томе се није приарио овај паметни човек, јер је сенцијом лекарском утврдио да је одиета у кратком времену утврдио светлост која је пуну половину столећа тако јасно сјајала. Умро је дакле онда, кад не би није могао бити од користи него на доседи близанца.

На завршетку да поменемо: да и сам Петенхотер признаје, да он у здравственом погледу да Минхен не би могао ни издати толико учинио да није као председник општине имао човека (Ерхарт), који је узео његове

замисли и у дело приводио. И ми његовим наменом Београду људи задихнутих идејама Петенхотером, а са умешношћу и готовишћу Ерхартом.¹

20

Никола Николајевић Дјурџић. — Довољно ангажован и аскрених предјетва српског. Хоћемо, посве његова спорнишог долазека у Београд, да га припишемо својим читаоцима који су оних дана у српски српским алатима читали говор оног брата Руса, говор који је био прави малим урвањем Српству, а који је Никола Николајевић држао на балкату прарењеном пему у почет. —

Никола Николајевић Дјурџић рођен је у Москви 1852. године у угледној лежњиној породици. Одлично школовао и васпитао, почео је свој јазан рад 1861. године. Као државни чиновник налазио је увек времена и за јавне послове, а пошрети и тежило јуришга Савиштва нашоје у њему одушевљеног заступника и борца. Наз његових чланава, распрана и засебних књига о правани и тежњима Балканских народа обрнато је на се пачицу не само у Русији, већ и на широтитој у Србији, Бугарској, Румунији, Грчкој и Црној Гори. Поред руских јурнала, радио је и на руским (Independance Roumaine), грчким („Клио“, „Корреспондент“, „Ј“) и српским („Законик“). — Од 1879.—1886. уређивао је лист Восток који се нарочито бавио о питањима Балканских народа. Од засебних његових књига наречито поменемо: Државе и народи Балканског полуострва, махотерност, садржност и будућност и бизарне неједнаке (Преведене на српски, немачки и румуни језик); Непоју или Бугари историских права на Македонију, Трацију и Стру Србију? (Преведена на српски и грчки језик); Бугарско припомада у Македонији и Македонско питање (Преведена на српски језик).

По издиритизма Никола Николајевића послава је руска влада год. 1876. шефара Чорбаџија у Србију; а у то доба окупио је за српско-царогорско развојено преко 120.000 дин. добродошних прваца. Он је био први покретач за оснивање Српског Поларног у Москви, на шта је и одликовао ордену Св. Саве II степена, поред Такогоског Крста II ст. — Пре његовога долаза Н. В. Краљ Александар I одликовао је Г. Н. Н. Дјурџића ордену Св. Саве I степена за велику и искрену љубав за одушевљени и неуморан рад о правима српског народа. —

На дружју (изнао Р. Брант). — Коначи у њихов животни пијаници су државни Владотво кичава. Ретик су његови пронози који излазе из тога круга. Ако то и буде, ипак се онака све оно што је карактеристично у њихову његових књига на којичког језика. Тина је и она његова слика На дружју. И ако не представља ништа необично, ипак је тако карактеристично, да се глобални предм толико осећа, гласајући у њој алично успоме на својих угодина. —

Тирџа у Подгорици. — Савица предлаћана горни лео гради. Тирџа је при обухваћу и доњи лео гради, али је из разних потреба попушена, те је остали свега овално пољно се на савици кича. —

Како (слика У. Предић). — Занимљиво је упоредити оно како Балканско на пољом у Србији, чију ову слику додела у прешном броју. Упоредити их изахало се и заједничко осебаи и по неке разлике српскога народа из две појаре. —

Поглед на Соко-Вану. Северно од Алексинаца, под изињеном Ореном, изајре лежњито вода пошата под именом Алексинаца Вава или Соко-Вана (по разиљавица гради Сокола). Довољно у овој мах слику Соко-Вале у овално, ушоро ћемо долази и шарчати чланае о овој вама лежњитој бали. —

Манастер Савина. — На леном Јадроту, уза сри Хрени-Нова, окрутепа брђина зеленава, ваљало се оно крајем српске задуђбина. Искрени лочни брђина мајастери Савине, угледни реи и чистота у њему издржатишћу тучу на неосетно; —

¹ Вукан, пров. хигијене у Минхену.
² Вукан, пров. хигијене у Минхену.
³ Вукан, пров. хигијене у Минхену.

а над још тешко, да многи болесници имају захвалити овој заједници што своје наружно изражао поштовање и оданост, она се још рече, нешто значај мајстара Савице.

Михајило Хаџа-Стејановић, прота Кумановски. Већ се навише пола века имао овај угледан српски свештеник јавној Голубици и народу свом. Готла је тада прослава и у гренајци народним правима и у Македонији ова је, по готову, јединствена. — Ратен је 1834. год. у кући пуковника Хаџа-Стејановића; основане школе туго је у Куманову, а по тој ступи у размену са својим. Освојен се Падом, верном Николау Димитрија онда нај угледнијег свештеника у Куманову, почео се спречавати у својој тоти за ошветљеничким моља, у којој број и ступи, истаку се као најбоља Кумановски свештеник. — Како грчка патријаршија, на врло грчких етнографских граница, није радио Срби свештеници, омио се и на пош-Михајила. Бити се у то доба јавна бујаница егзархија која тако (јер не беше самостан српско црква) забави и пош-Михајила. Требао је света немогућа миса да Михајло добро умори рад и тежице бујанице егзархије, те се некомо проти Патријархајци ратно од тада највише рад да добро српског народа.

Од 1822. година, као Србин највишег утицаја, постаде прота-Михајило створил српски. Какав је Србин прота-Михајило, свештеник много кући и немогућа нешто их је отворио у борби за српско име и права народа, а нарочито свјетлост његова стварност у тежини законима која је трико несправе и од јав Срба. Ослобо је тада пуно законима износи бујанице егзархије да ступи у тежице кола, са несечном платом од 300 динара.

Што Срби имају леп број народних школа у Кумановском крају, заслуга је овог угледног и пошљенич Србина. Увиш пролаз и чврсти, ставља је прота-Михајило и лепи инаше, те га рочувају на најбољегеј Куманови. Прота је богат и народом својим: има три сина и три кћери, све удањено и угледно. Дак ту му ови српски свештеници у грчки је тргован.

Таквом Србину и трудбенику мека Бог подари још пуно

и криво година, јер ће их све посветити прославању имена Божјег и славији народа српског.

Сеосна кућа у Рању (слично Ст. Титовбах). — Кућа, чију слику дописно, саграђена је пре 10 година и може се сматрати као тип српске куће у Мачви. Као што се види на нацртаној основи, у кући је: трем, соба за госте, кућа (кућа) и соба за спавалицу која је у њеном сајку. У свакој је соби по једна лежанка пећ, а у кући огњиште и долаз за отапу јула. У свој кући под је од лежан. Собе и трем имају тапакан, а кућу је тако отворена, да се њим спроводи на пећ и спаваћу простор кроз врат и капаљ проту заједнички лежан. Лестницама на кући улази се у таван где се суну или чувају разни манурици. Материјал је чврсти и дрво, а долази су наменом бондрук-контрструпијом. Кроз је од шинара, због чега је најбољ отрим, што утиче на вештину врата. —

Мајстара Каленић. „На звали од Јагодине, под шивањима које доле Леан од Грзује, нахола се она богосмола коју је јавно Деспот Степан Давидовић. Каленић се не може мерити са једном својих борама, него скупљеношћу свога намера с другим јављивима српским. Али, захваљујући у крај Грзује, анемал хајдучица“, а јављени од Грзује вишаровани крајина и напавана, он је, у много прилика, био учествовао драматичним ошвањима, инашма и успомњима међу њиховој животи српској. — У овом мајстариш пошљивају се мошти српског краља Првосветачага од 24. децембра 1815. (када су првице из Србији) до 20. августа 1829. када су ошлоте у Студеници* (Косовска Србија, 183).

Мајстара Св. Петке у Сибињачкој Канури. — У инашисној и романтичној Сибињачкој Канури подижу се претпоставе големо овај храм и предат бросту у уприну. Св. Петку ошљивају се српски тежиски ошљиве по намаз наметати ния. Г. Жив. Дамјановића. Иновосте је јавио Г. М. Марковић, анал, сликар и наставник у Гимназији Краља Милоша I. —

Мале Петихофер, немачки нацар. — Виде о намаз чавини у овим броју. —

Православна Дамјанија. Историјски преглед. Написано епископом Ар. Иларијем Милош. Нови Сад, издавачка књижевница А. Рајковића, 1907. — В. 6*, стр. 603.

Ретко је гле таког нетрпљивост према православној вери као што је и Дамјанија. Сматрајући православно као Дамјанија сликом заветује, имају браћа католици год 1653. год. о Салетском Сабору прогласио Св. Методија за ретинца, а његова издавашке за еклизијске. И ако је време, додије јарушено са издавашком издашном, летимо мало по мази овако убитично разумевање друштвених норма, ипак је још јавно од овог издашног начела. „Брат је оно које зере био“.

Неудивљено је да се издашник нашош издавашке не познава. Тако је и са православнош цркви у Дамјанији. Учесне Задрскотг прибишљива Змајевина (XVIII век), сирко погрешно и перкритично: да су Срби православнош долази у Дамјанију XVI векни („Освајало истини“), постојао је учине свих долазнихких издотичких теолога. А кад је овако учине пролази и у пјуи, нетрпљивост је постала скоро догматичка.

Г. епископ Ар. Милош долазио је овим својим делом, да је православно црква била једина у Дамјанији до друге половине IX века, када је ступила у борбу са романима, што је сликом издавашког излети почео гоитини све до времена Св. Саве, када православац у Дамјанији доби ново свете да се бори са браћом индотаршијом све до давањем јавно.

Нацарена епископ Г. епископа Ар. Милоша, итежљиво разишарених, нарочито кигаловских изора, дају нарочито јаким ошмак документалном делу које препоручује свима истраживачима историјских истина, а нарочито историкогеографима браће католика, јер ће, прочути овај рад, ошити јутро своју од несправног према браћи рођеној и пошљивејеру за проноса издавашког начела. „Брат је оно које зере био“.

— Лоб. Н. Силић: **Пошме.** Пошме уредништво. Градина. Ниш, штампарија Ђорђа Мунца, 1901. 8-ва, стр. 112.

И ошт књига савомљених кола!

Прочитио сам је с краја да прај, осећао сам како се сваком њеном страном расте и бује леп и крави таленти, али тек што осећаш не израђеног и неспуног песника, а са пошљивом невом јутро настају пош, крави и свете, у његову стварнош...

О, је ракуњех живот... У чашу отрим је био
Што тако инаје слико. А савст а ошфа где је?
Ја се обрнух натраг, где „но сам савсто слико,
Аа“ виход само Саврт како се нахожио слико...

* Владимир Мичетов, словачки учитељ у Косову (Бачка), првено је на словачки језик сачинио књигу Ј. Ненадовића „О Црногорцима.“ Једно издање овог превода украшено је и сликама, а може се добити за 2 крупе у издањима А. Гаштарица (Турчавски Св. Мартин).

* На саставку преко овогизације школским одмором предлаже Г. Коста Марин, председник срп. акад. друштва „Шумице“ у Прагу, О српским школама у Босни и Херцеговини. Предлаже су основаници немачки устанак чиници изјављеници и књигобројачи словачки студенти.

* Г. Стеван Неманић Петров (Загреб, Трстеница 42, 44.) отворио је претплатацима јуно за свој патристички спис Високосице Краљевина Марис. Спис одговара националном духу и карактеру српског народа. Књига ће обухватити најмање 10 шт. тежица, а цена је 1 крупа. Претплата се прима најмање до 19. јула ове године. Скупштина се даје свака десета књига или цена првостот уложу.

* Г. Шари Јоан, француски зубодент и искрени праведни српског народа, одштампан је на овогизације мајског списа Јулијана „Nouveaux de Paris“ своју књигу Les chemins de fer du Balkan occidental. У 24. броју „Доброгизација“ штампан је мајко овог рада.

* 10., 15. и 17. о. и. читави су у издањима Велике Школе предавања Г. проф. Ђ. Станковића О електричној индустрији у Србији.

* Урвача Српске Књижевне Задруге прикључи је, као легат + Госпођи Ангелини Мариче, 2000 динара на њих фонд за спомен издава сина + Милана Марича правина.

* У току 1900. године изаша је Српска Књижевна Задруга 7500 чланова. Према 1899. године било је више 340 чланова.

* За XI и деценија књига Српске Књижевне Задруге окружу се ова два: први одговор О. де Амичина, Милана Јуна Н. В. Готман и Набоа А. Делета, Антологија српске књижевности Н. Ђорђевића до Брања Ракичића под уредништво проф. Тихомира Стојића, Писне Војислава Ишћа, Епископске, друштва и приносења Ђ. Јанчића, Приносења С. Материја, Приносења Светозла Ракичића, Светле слике Драгутина Ј. Ишћа. Збирка чланова Св. Вуковића из историје српске књижевности. Речнице међовитих речи у спису „Словесно-српско-а“ прена и Историја српског народа од Д. Кочачића и Ђ. Јовановића. —

* Из Прогноза Гласника засео је одштампано: Естетично-јаснистање, преводар Др. Душана Ракичића, и Риро Срапо, првог српског историје од Ст. Станковића.

* Српска Краљевина Анамидија прикључи је за своја издава ове књиге радоне: Анамидија минералних вода у Србији, од Др. М. Неколића и Др. А. Зего; Промиса за историју српског устанка, од издаштина Ч. Мајетовића; Приносења историје словачког језика, од А. Башића.

* Словенка, гласило словачког језика (уредје Јулијана Анжича — Клевичић), доноси прво често чланке и белешке из српског културног живота. Са јавношћу констатирамо да је сваке прсте таквих чланка и белешка неје искрена, урвачо гостиница дубав према српском народу. Али је Словенка пошла и поред нама. С пренама на премо у поштом устанку наљажу по мању писму или ресерт изјављивања штампан, као посредавања долаз наменитих токова и највећина издава о братској соли. За тину писму одувидава ба се и Нове Историја веома радо брњи Словеницима, јер поред сталног одравањити уљаживог пров. Рајца Перулица, доносила ба и радоне других словачких јављеница. —

* Јур, месечни словачки часопис (Беч, уредник Ниво Зупинић), доноси у овогизацији 6. јануар чланак Словачки Вуковић, урваче је олов чланку Милетића Бече што га приноси Срби у Бечу. Вуковић одлих хрватске и словачке омањине при проваљивању јавно великог политичког, одлихине говоре Срба Авача Демитријевића и Рајковија Ракичића, одувидање прена овога чланка да предлаже, као прва објавља корак јуно-словачког јављивања, омањине Анамидије Јунословачког Друштва у Бечу. У заједницу ба ступили Срби, Хрвати, Словаци и Бугари. Тајна ба, али писан, требало да буде почетак јуно-

„НОВА ПОСРЕ“ издава сваког месеца. — Цена: по гол. 16, по гол. 8, четврт гол. 4 дина; пак Србији гол. 19 фор. пак 20 дина у пакту. Претплата је све што се тиче административне шале са Р. Ј. Одавићу, изјављу „Нове Искре“, Луђица бр. 8.

Властима и уредник Р. Ј. Одавић

саво, културног јединства, а наг после неће бити делено до остварења политичког уједиња Симића Јуна: „Од Трста до Цариграда“

Српска Краљевина Анамидија: Словачки XXXV. Причарао. 5. Савршица: 1. Поштомине речнице слишаво и одлихине рече Краљевина Србије; изравао у Готр. Заводу Велике Школе, 2. Промиса флави мањина у Србији; од Милана Симића; 3. Промиса мањина мањина у Србији; од Жив. Ј. Јуришића; 4. Формациониери из друго-медитеранских слоја у Србији; паљовитишавија студија од П. С. Павловића; 5. Промиса флави слишав Краљевина Србије; од Николе Риновића; 6. Халишине хиститичке минералних вода у Краљевини Србији; од Ари Марка Јека. — Београд, Драганина Штампарија Краљевина Србије, 1901. Р. 4^а, 157. Цена 2 дина.

Српска Краљевина Анамидија: Словачки XXXVIII. Причарао 34. Савршица: Српски устанци у италијанским мањинама XVII. столба; приносења В. Војислава. 2. Антички омањинаци у Србији; од Н. Вуковића и Ант. оо Премеријашића; 3. Промиса расправан „Омањинаци Пабелих патрирарха с Руском у XVII. јуно“ у Епису LVIII и LXI; од Стевана Димитријевића; 4. Јављеници народности; приносења Ниванор Рукичић; 5. Стари Стојишине збирник; омањина А. Вива Вуковића Вуковића; 6. Повеља патрирарха Мисеја, јуно руском мањинама Арсенију Јовановићу; савитство Наванор Рукичић; 7. Јуно српски родољуби мога редакције; савитство А. Пејановића; 8. Стари српски родољуби и јуношћивања Јунословачког адмидије у Загребу; приносења их епископ Ниванор Рукичић. — Београд, Драганина Штампарија Краљевина Србије, 1900. — 4^а, стр. 147. Цена 2 динара.

Хијајона деојер урвача. По пров. Н. С. Корсакову. С руског преводар Др. Милутина Р. Јиликовић, српски лекар. — Београд, Штампарија Мате Јовановића, 1901. — 8^а, стр. 114. Цена 1.30 дина.

Пој. Ј. Ишћ: Туђински басер. Пренав Пушнина, Аермонтова, Шавана, Хајсева, Амартија и други. Београд, Штампарија Драг. Маросаљевића, 1901. 8^а, стр. 30. Цена 40 н. дин.

Ко је Ђеко Врљанин. Промиса политичког историјског трагона у народним писмама, од Јон. П. Томића. Оштампано из „Кривина“, Београд, Штампарија Мате Јовановића, 1901. — 8^а, стр. 21. Цена?

ПРЕПЛАТНИЦИМА НОВЕ ПОСРЕ

Овим бројем завршена је и друга четврт годишнице Нове Искре. Улазећи у трећу четврт обрабамо се свима оним претплатацима, који нам ни до сада не дослаше дужну претплату, да то објави учито, пак ни не ба зисте обуставили да виплату дуга јавно тражили. Сваки који лист прима, зна и своје дужности. Нама неће бити заворно да дужници Нове Искре и јавно омањине. —

Претплатацима из Шанца мањина за претплату долажу Г. Владимиру А. Ишћу, адвокату; из Крагујевца Г. Ст. Неколићу, пров. (а проваљивању претплату Г. Северу Милутиновићу); из Ниша Г. Милану Костићу, пров.; из Пожара Г. Милану Адамјинићу, апотекар; из Ужича Г. А. Р. Алексис Стојишину; из Алексинца Г. Влади Стојишину, провее; из Ваљева Г. Милану Терићу, јуно; из Крушевца Г. Ђ. Вуковићу, књијару; из Краљева Г. Јековићу Златићу, трговцу; из Соко-Бале Г. Р. М. Мидићу, порецину; из Иљубице Г. Петру Костићу, порецину; из осталих места, непа нам се претплата шале поштомине устанцима.

Властитиштво Нове Искре

„НОВА ПОСРЕ“ издава сваког месеца. — Цена: по гол. 16, по гол. 8, четврт гол. 4 дина; пак Србији гол. 19 фор. пак 20 дина у пакту. Претплата је све што се тиче административне шале са Р. Ј. Одавићу, изјављу „Нове Искре“, Луђица бр. 8.

Властима и уредник Р. Ј. Одавић

Краљевина-Српска Драганина Штампарија

НОВА ИСКРА

Нигде спаса

Радоје М. Домановић

Слушају предавање из латинске синтаксе и ошмивају се на летњој врућини, нарочито под непоситна берберина, то ми беху најдосаднији часови,

јер никад ми живот није изгледао са мање смисла, слушају, него у тим правилима. Никад не бих могао одлучити, шта је теже од тог двога. Запамтите само летњи прео дан, кад се од неге чисто и свест помути, пред очима тренери падаху, тело малакше, отроми се, човек се једна креће од досаде и сад рецимо у таквом стању клонете на берберску столицу. Берберин нас умота чаршавом и ми морате да се укочите као киназ римски сенатор. Чаршав берберин зачућна око врата и онда настане страховита процедура. Зној пурн низ лице, хоће у очи, муње безобразно садеку и падају час на нос час на лице, час око уста, а вама руке под чаршавом, на само тек можете ирдати лице, скупљати нос, увијати утима. По лицу онет, усађеном од зноја, падају ситне длачице испод маказа, па се лезе, падају препо очију, па чак и у уста и тад настаје очајно кљуцање. Уза све то муње берберин нас мува тамо амо и обрне нам главу као какву ствар, икакода ово упију манашама без икаквог разлога и с времена на време туње маказе очулају по који приличак косе; ви сркнете падаху у себе, увијете се од бола, а берберин нас утеша: „Нашта то није, ништа молим вас!“ и окупи енергичније пшљонати маказана, мислени завада да вам том музано забављају бол. Како се у тако очајном положају очекује с нестрпљивењем оно спасоносно бербериново: „Надраваље, господине!“ Сипите нам чаршав и осетите јако

нам се разведри пред очима, осетите блаженство, неискану радост, као кад вам на пречад престане јака зубобола.

Тако се исто у очајању очекује звук шивског звона, које нас од једном избаца оних несносних апсолутних абстрактна и читаве поплаве тумбуна, нивдона, кинд кинда и нуње нуња. И фангула који звони (нега сам увек сматрао за неко анђелско биће) једним покретом звоничко

једним звуком, звуком небеским растера све то досаде. О како ми је тај слатки звук унио у душу да га никад не могу заборавити.

Тамаз наставник вели:

— Такође је *падно* употребити овде пес пес. Хајде покушајте ви!

И онда покушавајте, знојите се, бруји по глави сто чула, а никако вам не иде у главу израп *падно*, или још кад наставник вели *интересантно*. Тамаз муње наше достигну врхунаш, а тек давамо зноно, својим небеским, сисаосносним звуком.

ЈОАНИМ III, ВАСЕЛЕНСКИ ПАТРИЈАРХ

Али се у животу, доцније, годинама, тек кад сам почео писати и штампати своје радове по листовима поезије појављивати и досадније ствари, осетих теже муње.

Да нас не мучи много, јер знам шта је муча, причају вам нешто што ми се дотадом пре непуну годину дана.

Вало је лети. Дан пријатни, свеж, а ја допримало полове, који могу узнемирити дух и нагнати човека да мисли, као што су мисленица отпала и томе слично, па се по подне раскомотво, дешавари са нападеном цигаром, срчем дежећи капу и осећам се тако задовољан, што ме никаква мисао не узнемирава, како је то само Србину дано.

А и шта би ме могло узнемирити. Најдосаднијем уреднику као сам свој рад и тога дана сам ручао слатко, попио чају две вина, кавсу сам споро био добро, срчем капу, пушим дуван, регулисао сам меницу, прервем се задовољно час на једну, час на другу

страну; не мислим, обузима ме пријатно осећање сна, а заједно ми се забрањује, да слатко заснем мирним, блаженим сном, и ја тамином хтедох да употребим ту своју грађанску слободу и право, као што би сваки савестни грађанин учинио, док теби чујно нево на прата од моје собе.

— До ђавола! промрмљах јетко и моје слатко задовољство прите као пена.

Чушање се понови.

— Напред! вишемо осорави.

На вратима се појави човек с осмехом на лицу и љубавно ме поздравља, док сам се ја осећао како сам у стању да му скочим на очи. То беше уредник једног поноћног листа.

— Ја сам дошао до нас е једном молбом. Нећете ме, надам се, одбити.

— О, молим вас, како бисте још посумњали! рекох тамо, ваљда по уређеној српској доброту и покушам да мало ублажим кривошћу лица.

— Рад сам да донесем у листу један ваш чланак о гађењу винова доза.

Радо бих се одазвао, господине, вашој жељи, али перујте да те ствари не разумем ни мало.

— Како не разумете. Можете ви то. Популарно нешто како треба што више гајити лаву и класе користа има земља од тога. Исто, молим вас, ја напосмем сваког броја по неколико, а ја сам учио некад филозофију.

Браћо сам се на све могуће начине, али уредник је упорно долазио, како сам ја ублажио да не разумем те ствари и ваљда, да их чак не треба ни разумевати, па више се може им чланак написати.

На крају крајева морао сам обећати да за десет дана спремам чланак.

Оде он и моје се пријатно расположење поквари. Отуд, одовуд тек мени на уму винова доза.

У том онет кућу на вратима.

— Напред!

На вратима се појави повисок, блед, изнурен човек у извештајном оделу.

— Добар дан.

— Добар дан, господине!

— Ја се додем Милан Милановић.

— Мило ми је (и ја рекох своје име).

— Дошао сам и нама због једне важне ствари.

— Молим.

— Ја сам научан, господине, да покренем један лист да сточарство...

— То вам је дивна идеја.

— Мени би необично било да и ја учује у ред мојих сарадника.

— Мени би то чинило необичну част, почем, али ја се, господине, у сточарству не разумем.

— Знаш, али ипак бисте могли... Ви сте за Бога високог човек.

Браћо сам се, отимао, али онај не иде, док му не рекох, да ћу гледати, да напосмем штогод популарно о гађењу ждробила.

Тама сам мислио да сам се курталаско напасти, кад тек онет нево кућу на врата.

— Напред! — продерем се осоравије по ивад.

На вратима се појави уредник једног патриотског листа.

— Ја сам дошао до нас е једном скромном молбом — рече он љубавно, са смешкањем — и ваљда се, да не нећете одбити.

— Све што могу учинићу.

— Мени треба једна кратка, патриотска песмица, или причина, како хоћете. Не бих вам досађивао, али су ми сарадници заузети разним научним чланцима, а и ја морам спремити један невролог, па се сетих на вас.

— Али ја не пишем песме, господине, како ћу сад почети песме писати.

— Пишита лакине. Седнете на клавијету. Најбоље је епску неку, патриотску, или причу, још боље.

Није ми помагало никакво правдање ни извињавање и ја побеђен рекох:

— Најзад и да нам учиним, али сам перујте заузет многим пословима.

— Не, не, ви ћете оншто ствари морати артновати један тренутак ваљет времена. Ја ћу дакле доћи у четвртак, биву тако слободан.

— Данас је већ уторак, ономених га.

— Па да, краћу неку стваричицу, рече уредник и погледа ме тако љубавно, чудно, да се ја осетих како хипнотисам. Пред очима ми се почеше страховити кометаци догађаји омишљених успомена, без реда, без везе, а ја очјено журим по том хаосу и осећам како морам, ни мале, ни више, већ морам, још у том тренутку, да ваљем идеје за причу.

Не могахдох ништа више преговорити. Уредник се учтиво поздави и оде, изразивши наду да ће рад бити готов.

Легнем онет очјено, затворим очи и покушам да што друго мислим. Аја, што више гоним од себе мисли о патриотској причи, а оно све јаче наваљују. Пред очима ми само нека хапшари, копаи, пушке, јури и крти се безброј лица, укритицају се неки страховити догађаји, стравине битке, падају главе, деширају се заставе, букуте зашалеи кровови, скачу јунаци у пламаче.

Осетим како ми чисто свест пошрача. Дигнем се, те се унијем. Не помаже. Сваки предмет, све што погледам, као да ме гони да тражним идеју патриотско приче.

Седнем за сто, засучем рукаве, расклопим све са стола, метем главу међу руке, затворим очи и станем размишљати о чему да пишем. Потрудим се да баш сад наредити о томе мислим. Кад од једном, мило по мало, разбогоше се све малопређашње мисли, они догађаји, лица, све, све, аиа како по кинској команди. Што ниш мислим, а те патриотске мисли све даље од мене, а место тога почем ми излазили пред очи све сами нека савезнички, цвеће, потоцини, месечна пок, лепе женске главе.

— Ите до прага! никнем аутино и скочим са столице.

— Та шта морам, ко ме може напати да пишем?!

Поислам и решен да не пишем ништа, изађем на улицу.

Шетам, а оно сад тек почем се онет скупљати у памети осећања на све могуће патриотске догађаје и прилике, које сам икад видео и за које сам у свету чуо и читао, али то тако страховито абракано, несређено јури и при пред очима, тако брзо и силно да ми један једини облик не могу јасно да учиним. Брже је то од свега, а ја осећам да се морам оријентисати у тој абри, да морам ухватити на тога ма једну чисту мисао.

Све ми услед тога, постане досадно, осећам се тешко, осећам јаку главоболу и чак ми у ушима бује као звек мачева и хапшара, пуцаи, пушка, топова, шкргут зуба, трубе, јук рањеника.

Одем у друштво да се разглаголим. Ништа не помаже. Све јаче осећам своје муке. Ништа ми се не пије, не једе, не могу да разговарам. Осећам како ми ујашила за

АРХИМЕЛОВА СМРТ.

врат патриотског идеја, па ме не пушта да данем душом ни тренутка.

Опростим се од друштва и одем кући.

Постављен сто за вечеру.

— Хајде да вечерујемо.

— Не могу.

Затворим се у собу, упалим свећу, седнем за сто и осећам страшно, неодољив напорица да морам до воре написати.

Опет као и прошли пут. Све се изгуби од мене, па најзад дођем до таквог тренутка да не могу ништа, ама ништа, једну једину мисао да замислим, јер осећам како је неки гради терет пао на мене, па ме притискао. Притискао ми и душу и ум и то је терет, под којим се осећа само једно: „Морам да зоре написати!“

Устанем, иђем по соби, додем, седам опет за сто, па тек се од једном загледам у какав предмет, музе попуте и ја почнем мислити, рачуна, како ту и ту линију треба повезати, како је штета што сам понапало наставио по чаршају и падао тако ситних ствари. Па онда се сетим да сам се сутра договорити с друштом да правимо намет и тек од једном кресне ова страшна мисао:

— Онда сад треба сринути ту патриотску причу.

Сад опет настану музе и паће. Уморим се, сан ме савлађује, Осетим главоболу. Соба пуна дуванског дима, па столу пуно кокица од цигара, понападених машина, дуванског пузара.

Наплетнем све силе, а оно место патриотске идеје искочи у памети нека гауност:

— У мог дике чизмице на боре!

Којешта,

— Не морам да пишем па књић носам. Шта ту ваљаш.

Рећи ћу му кад дође: „Не могу, господине“, али боље каже: „Нећу“. Улнем са стога табак хартије, на који сам вперочио се ствари сто неких глупих реченица и изабрисао. Згуљам га љутито и бацам, па осетих неку необично задовољство.

Легнем у постељу. Сан ме савлађује и таман да утврдим сан, а оно тек пред очима се појави неки Турчин с грлом чалмом и јури на коњу с нишаном у руци неко Српче, а ово бежи, бежи, па таман сврото да утисне у шму, а тек из чисте друге стране Турчин с пожом, па пожемо дете у груди. Пресу кри и ја презнух.

— Није него ротки! помилили љутито и затворим очи, па таман да заспим, тек оно опет искресе мисао:

— А патриотска прича?!

И мало, по мало почне опет пред очима оно несрећно комешање оружанских људи.

И тако то мучење траје до пред зору.

Сутра дан устанем брзо, домам, уморим, као да сам цео ноћ вукао кола.

Већ сам тврдо решен, да не пишем, али више осећам терет, несвојојство, чудан немир, кад помислим да је сутра аласретан четвртан.

У четвртан прибегнем сву снагу и очекујем господина уредника да му кажем отворено и јасно:

— Идите без трага, господине, и ви и ваш патриотски лист. Неку да пишем, јесте ли ме разумели, а сад изађите напоље, јер ја хтедох умрети због тих ваших трица.

Горео сам од нестрпљивости кад ће доћи, да му то кажем и да ми дамо души.

У том чух куцања на вратима.

— Напред! продерем се љутито, да се и по гласу позна да сам готов и да се тучем, ано ми што пребаци.

Уредник уђе са оним истим љубазним осмехом, а ја га дочеках намирнито, као највећег кривца.

Кад ме погледа овако меко, благо, ја се често збуних од чуда. Нисам ми изгледале несприходно да се он тако љубазно познава према мени, који бих у стању да пуцам из револвера на њега.

— Дакле готово је, је а' те?.. Хвала Вам много! долазе и не чекајући одговора.

За чуда жлио ја оборим очи и чисто се осетих заштити, као ља, кад не изради задатак, па не зна како да то каже благим и добрим настанцима.

— Извините, али верујте нисам могао... почех се правити гледајући преда се.

— Није готово?! рече он оцајно и погледа ме пресорно.

— Верујте да сам имао таквих смисли... почнем опет извињавање...

— Задочињау е листом. Кад би могао до мрва бити, па макар боља да се сласне! рече он оцајно.

Ја надахдох ценим сат. Три сата.

— Биће сигурно! ревох о таквим убеђењем да се он умори.

— Молим вас пожурите. Ја ћу доћи у осам!

Извини се што ме мучи, напомиње се љубавно и оде. Кад он пише ја тек онда осетим сву тежину ове нове ситуације, која је нуд и камо преминула дотадашњу.

Сад настану опале исте, само страшије, јаче муке трањена идеја.

Написао сам око тридесет почетана и избрисао свих тридесет. И не осетих како је време пројурало.

Погледам у сат. Седам и по часова.

Скочим као ошарен, домам немир и ујурнем на улаз. Обухао ме неки страх од овог уредника, да бих радије чекао чету са алетим пушкама него њега.

Врлао сам споредним уличницама, нуд никада нисам прошао, нити сам мислио проћи, све од страха да не сретнем уредника. Испресе од некуд неку слатко лице, а мене тежише нешто као нож у срце.

У шпаницу, где обично идем, нисам смео аћи, а кући још мање.

Најзад ми се досади и обухе ме таква љутина, да сам био готов побегти се с правим кога сретнем.

— Отићи ћу кући и рећи ћу томе човеку да ме остави једном па миру и изградићу га као магараца.

С озвонком одлуком пођем кући.

Успут срвати у једну бакалицу да купим дуван.

Бакалицу нешто узнемирен, усмехаван, пресу кад ја уђох.

Потражим дувана.

— Ђх, што ме препанисате?! рече човек кад ме боље загледа и одлазу.

— Што?

— Помислих од вас да је један други господин што долази једино те ме тера да му пишем све што се седам из рата.

— Па?

— Па тако. Обећао сам да га скинем с вратима сад тега мука. Кул сам ја за те ствари. Ко ће радити да ми гледа?

Он примети, да га ја гледам о тако искреним суочињем, па хтеде прати да ме загрли.

— Па шта мислите чинити најзад.

— Чудим се... Данас сам затворио дућан, па утекао од куће. Ако овако потраје ало и наовице. Па није један то, господине мој, него сам имао ја од многих такве муке.

Занета — помислих кад пођох — у Београду спаки други човек уређује по неки лист. Осетих неobiчно очајање.

У мојој уличаи баш пред кућом сретнем момка.

— Куда ћеш?

— Обих негде тражећи вас. Чека један господин већ више од два сата! Вели мора као наћи печерае.

Срце ми се пред очима.

— Ух, тај али дух хоће да ме умори! помислих и дође ми страшно идеја да јурнем у кућу и да га набацити из куће на уличу, али одмах за тим осетим чудан страх, да нисам смео прекорачити прага.

— Кажу том господину да сам добио депешу од оца и да морам поћас отпутовати. Или немој... Кажу ми боље да ме писи ни шапао! рекох момку и окренем патрoг да верам даље.

Нисам смео поћити под куће.

Сутра дан нисам ни ручао ни печерао под куће и тако сам се криво са страхом и презањем од сваког шума све док не надох онај лист да је ишао.

Кад се повратих кући нема ни момка. Дobar је то и казан момак био.

— Знате ли куд је мој момак? питам суседа.

— Био је ту до јуче, па пред вече утече од оне господе што код вас често долазе.

— Досадило му што ме једино траже?

— Није, него окупивши свега да им нише нешто за пошле. Он се брани, брани сврху, па утече некуд. Вели ми кад пође: „Идем у вели свет, само да се ове навасти спасем. Ја се чудим куд је мој господин, а он и он се бранио, бранио да лено бездушници одјурине човека од његове рођене куће.“

Мене обузе нека језа, страх.

— Нема се шта размислити — помислих — јер кад је и мој момак утекао ту за мене нема спаса.

Оставим и кућу и све, па брже боље погодим кола затворена и кажем кочијашу да тера што брже и што даље од Београда.

Железницом нисам смео путовати, јер сам се бојао да ме не уклате на станици, а лађом тако исто.

Причао сам једаред некоме, како је у некој земљи, давно, у стара времена живео један калуђер, који је многе

говоре дикао и то становницима толико досади, да сви, што су још могли бекати, оставе своју милу отаџбину и утекну у вели свет, то тако готово опустела земља.

Право да вам кажем то небад, и ако сам слушао од старих људи, нисам ни сам веровао, али како се памно-жисте уредници и почеше кидисавати на мирне и питеме грађане и кад надох чудо очима, како многе радње: механе, дућани, пекарнице и друге банкротираше, како се позва-тпаше, само што ту они свраћају, онда нисам могао ни мало посумњати, да је због тог досадног говорника опустела земља.

Многи слабијих живада, подлегли су одмах.

Навадне тако слаба човека један уредник, па други, па трећи, док погледах, а тек човек почне да вене.

— Шта ти би, брате! — питају га.

— Ето! вели очајно и једино шапуће и комбинира

у памети чланак или какву причу за лист. Срцеу га познаници пријатељи, зауставе га, хоће да га разгале:

— Остави се Бога ти лудорија, видиш да оста као бацица!

Онај само гледа тужним погледом, уздахне дубоко и јекне, па продужи шапнути и смислити тему.

И тако леца човек, леца, па најзад, у страшним мукама, тражећи тему, испусти своју племину и памучену дуну.

*

Наравно да сам веома опречно беклао.

Тек у једном удаљеном ослу хуедох спратити да се одморим, јер три дана како сам по путу поћивао. Али најпре поћивем кочијаша, да се разбере детаљно да ли се и ту не уређује каквајс лист. Оде поћиваш. Чеках читав сат, нема га. Прође

други сат, трећи, нема га ишао.

— Мора бити да су га они бездушници и овде укватили! — сени ми страшна мисао кроз главу и кловух.

— Нигде спаса! помислих у очајању надахну да се морам предати на милост и немилост „страшној судбини.

Београд.

АНАСТАС ЈОВАНОВИЋ,
ПРИЈЕ СРПСКИ АМБАСАДОР-БОЛОГЛАВ

У прољетној ноћи

Душо моја, ти не тужи тако!
Ево ноћи, ево слатке тајне!
Весело се вијни и узвиси
Плавом небу у звјездине сјаје.

Буди тина што се диже летом
И руж слави на високој грани;
Па од бола, од суаве и луци
Ти се, душо, светом прјесом брани!

Саа, кад моја драгом цвјећу слави
На разговор и на слатко бљесне;
Саа, кад Господ умрљан се јавља,
Душо моја, слави наскрсење.

Заборави да си икад била
У мукима, јаду и олуји;
Утри сузе, вијни се, полети, —
На прјесмицу зову те славију!

Мостар.

АЛЕКСЕ ШАНТИЋ.

† Др. Светозар Милетић

(УСПОМЕНЕ И РЕФЛЕКСИЈЕ О ЊЕГОВОМ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Пров. Г. Гершић —

(НАСТАВАК)

Морам се зауставити на години 1864. јер се у њој догодило много што-шта, што је с једне стране имало значаја за Српство у Угарској, а с друге стране опет имало стање у Србији, па је све то морало имати утицаја и на даљи ток и правац Милетићева рада. За српски народ у Аустро-Угарској настао беше у тој години важан тренутак услед тога, што је после смрти патријарха Рајачића изабрали новог митрополита — патријарха, те је с тога те године сазван црквено-народни сабор српског народа. Од год. 1842. не беше никакво таквога сабора и тако, диме, после разлома од двадесет и две године имао је тај сабор да се састане на св. Нишу у Карловцима. Бечка влада одредила је томе сабору као једини задатак, да избере патријарха, а Милетић и његова страна напротив сматрала су да је много важније и прече да сабор прво расправи и реши веома важни и неодложни питања о принцип, просветним заводима и фондовима народним, да црквено-школску аутономију народа српског организује и оживотвори у обележеним уредбама и уставима и т. д., па тек по решењу тих питања да приступи избору црквеног поглавара. Ту је мисао Милетићеву заступао још пре састања сабора у „Срп. Дневнику“ у неколико темелитних чланака под насловом „Најпре народ и црква на онда патријарх-митрополит?“. Мисао не беше нова, јер је и на сабору од год. 1842. Никодор Никодић предлагав да се прво расправе црквено-школске ствари и питања, па тек онда да се приступи избору митрополита, али је тада његов глас слабо одјекнуо, није имао великог ефекта; а сад је Милетићев глас моћно одјекнуо у народу и дао подстицаја и повода веома важној акцији за напесену

мисао. Да су избор за сабор били воле слободнији, нема сумње да би претези број посланика донео са собом инструкцију од својих бирача да тражи прво расправити сабор, па онда тек да приступи избору. Али је томе црквеном сабору од г. 1864. баш то и било једино карактерно обележје, што је он бирач за преме већ поменутог проповиорје, диме у напредном стању, те су посланике барали од власти наменовани, а не од народа изабрани општинари; па при свем том је ипак Милетић успео као посланик у тај сабор, а уз њега само још неколицина народних људи слободноумнога правца. Ту се Милетић први пут појавио на црквено-народном сабору као народни заступник и одмах је својом појавом обележио обрт у третирању црквено-школских питања и у држању према влади и јерархији. Одмах у првој седници саборској Милетић је у дугом, разноликом говору навео свој већ поменути поглед на задатак сабора и ту се први пут чуо у сабору такав енергичан тон, који потиче из чупих груди и из дубоког убеђења једнога одважног борца за правилно схваћене интересе цркве и народа; Милетић је тада као тумач прибуљене свести народне отворено, као ниједан досе, најавио неповерење јерархији, која је изневерила традиције старијих архиепископа, који су се залагали за народ и заузимали за права народа, па је скренула на пут реакције и постаала потпуно владом у њеним мерама против опрашћаних тежња и свачасо зајочених права народних. Главни који и представници те црквене реакције беху тада Машинић, администратор патријаршије и кандидат бечке владе за патријарха, и архимандрит Аиђелић, један од најобележенијих и најинтереснијих типова затупаног клерикала, који беше узурпатор сврхотог дела те друштве у њеној кампањи против пове струје, коју је представљао и вођио Милетић. Аиђелић беше доиста „калуђерски Милетић“, како га је угодно назвао народ у једној у то доба веома распрострањеној песми. Милетић је у својим већ поменутом првом саборском говору кратко између оставио: „Наше су архиепископи толико пута народ наш обмањивали, отварили народне котимнице заустезали и одуговлачили, да се абала многи побојати моравише, да ће и наш ново-изабрани поглавар црквени, докопавши се једном митрополитског престола, онако исто поступати као и многи његови претходници“. У потврду тој својој тежишћу оптужби јерархије он је навео као историјски пример митрополита Стратимировића, који је по својој великој Србина Саве Текелије употребав са својим упућив и ауторитет код двора и бечке владе, да се многи алакући тежњиворни сабора од г. 1790. не уведу у њавот и они доиста оставише јртно слово на хартији; као други пример саужи патријарх Рајачић, који је имао у свом царско одобрење и решење да се сазове народно-приказни сабор ради расправљања црквено-школских питања, па ипак никада није хтео то решење да изврши. Кад су тако могли радити један Стратимировић и Рајачић, који су се иначе одликовали својим неухиљом педанцима српским родољубљем у својим политичко-националним питањима, онда шта се могло очекивати од њихова са сабора црквених властоуђаца и Машинић, Аиђелић и др. И тако се, диме, на томе снажано интересном црквено-народном сабору од г. 1864.—1865. усприво заметнула и зачала борба између јерархије и народа, која је тада потекла логички из самих односа, из самога става ствари и расположења елемената, који су имали да решавају, а која се после тога све више доистањавала поглавоту с тога, што Машинић као патријарх, а уз њега и после њега Аиђелић као потпуни наменовани, диме ва-

и мистични патријарх не беху никакве погодне личности, да оштру борбу ублаже, да је сведу у интиме и умереније облике и да изјави паметним компромисом изиђу на сусрет оправданим тежњама напреднијих, интелигентнијих редова народних, разуме се до оне границе, до које се може ићи а да се при томе очува есенцијални канонски карактер и суштина устави православне цркве. За такву помиравачку улогу та два црквена недовољнојлика ни беху способни, они су напротив, као што рекох, били одсудно противни свакој ма и најмањој измени у стању ствари, како се натекло и постојало, они су, дакле, били у пуноме смислу *ecclesia militans* (црква, која се бори и војује), јер су били познати борити се до краја за одржање затечене јерархијске власти и независне надмоћности. Отуда она позната на сабору изречена претња Машинезињеза са „духовним бичем“ и онај у саборској седници свечано изго-

пошеним путу они, који су припали на и данас још хриве и осуђују Милетића што је дао сигнал за почетак те борбе и што је ту борбу кроз више година водве живео и енергички. Ја сам већ мало час поменуо, пако је та борба логички потекла из самих односија, из самога стања ствари и прена томе је изјавља акција, коју је Милетић покретну против јерархијске аутократије и против запараложене става у цркви и школи била само резултатна аспирација и потреба самога народа, које су се у току времена поступно развиле и сазреле толико, да су морале добити израза. Кад је већ преко седамдесет година протекло било, онда је народ преко својих представника на тешинском сабору тражио да се путем извесних уступака и уредаба обезбеди што боље и спременије уређење цркве и школе и контрола над руковањем народним добрима, па су затим нараштаји проишли и не могахе дочекаати остав-

ДР. МАРКО НИКОЛИЋ.

МОТИВ СА ТОВЧИДЕРСКЕ РЕКЕ, I.

ворени завет Аугезијен да он неће ни за даљу од свога строго „католичкога“ гледишта поуступити „док је паму русе на рачени главо“.

Многи су још тада привили на и данас цркви Милетића, што је тако безобзирно и драстично отпочео борбу против црквене управе, те је тако настало тај кобин расцеп и спор између јерархије и народа, који спор ево и до данашњег дана још једино траје у пуној жестици на велику штету и јерархије и народа, јер је несумњиво да та борба с једне стране штети и побија углед и ауторитет патријарха и епископата не само према народу, него и према најиним државним заступима, а с друге стране доји и слаби отворну сину народа у његовом непрестаном трену са противничким силама, које кидишу на народност и веру његову; пољино би увећањима а јача била та отворна снага и борба народа, кад би његови црквени поглавари стајали уз њега и пред њим у одбрани вере и народности и заузимању за признање и остварење аутономних права народних! То је све тако, па ипак су на

рење тих народних захтева и одлука и кад се најзад несумњиво историјски утврдило, да су баш и сами црквени поглавари широким погледом и велике родољубиве душе ипак спречавали остварење и задовољење тих народних тежња и потреба — онда се у томе дугом чекању мало по мало у све ширим круговима народа развијало и најзад кристалисало уверење, да се не може нишом провати јерархија. Милетић се појавио као алоност и тумач тога уверења, његова акција беше, дакле, само „une réplique heureuse à des questions déjà posées, à des besoins déjà nés“ (сретно порођен одговор на питања, која су већ постављена, из потребе, које су се већ родиле и настале) као што годно већи новји социолог Тарл.

За бечку је владу српски црквени конгрес од г. 1864. имао у тадашњим политичким околностима још и ширитишта значајна с тога, што је прена већ поменутом одсудно опозиционом драмској Мацара требно тај српски сабор да послужи као доказ, да српски народ није јављено савласан с Милетићем и његовом групом у њиховом дру-

жениу с Маџарима против Беча, него да је претежна већина српскога народа још једино на страни централистичке бечке владе. А да би се то показало, морао је, наравно, Милетић на сабору остати у мањини, морао је прогласити његово извесно гледиште о програму за ред сабора, морао је пре свега и на првом месту бити изабран патријарх и то разуме се кандидат бечке владе Машпиревић. И услед тога свега морао је Милетић на томе сабору одмах и прогутати прву горку кап, нагазити на први општак у тежкој и мучној каријери народнога борца и апостола.

После већ поменутога Милетићева значајна говора усађене још два-три посланика то изјавише да усађају Милетићево гледиште, а затим је устао Аиџевић и са „папоскога гледишта“ доказивао како се мора овакако пре свега изабрати патријарх, па онда би тек могло бити говора о расправном сабору. Но царском комесару Ђенералу Филиповићу изгледало је, да има опсиности да се њих већина поведе да јавни разговори Милетићевим при свем том што је Аиџевић залагао своју русу главу на каноне, како их он разуме и тумачи. Према таквој опсној ситуацији царски комесар нађе за добро да сам узме реч и да против Милетића изабаци један јачи метак, који ће међу посланике пасти као бомба, те их зашлупити и извести на ласу планина гледишта; ту се одмах могло ослонити, казана је већ онда, у самим почетцима његове јавне каријере, била снага Милетићева појава и његова душа, те је и царски комесар инстинктивно осетио, да има пред собом један изванредан тип особина, а ишта казанија и под угловом тога осећања Филиповић је као представник царев својим испао из такта, синао са њиме, на којој је као таква требало да се држи, те се и савице затроне ушнута у дебату, поминао прошле саборе, како је то све лако и глатко шло, а ишта је ово сад? Најзад је узвишањем и раздроженим гласом наставио: „Ја знам отуда то долази. *Милетице* он у *Новом Сиду* један *тиџ*, што *продеље* кроз цео српски народ са том азотским песмом, да на то не треба престајати.“ То је очито неповерење, и то не против мене али пога мистра, *нек* против *Омога*, који *судбон* државне *уравања*.“ Ето тако је главни царски комесар грмао против Милетића, потезујући тај већ познати отргани аргумент, чија је сна јачина у — денуацијама. Милетић је травао реч, да одговори и да се одврати од те тежке отугбе са тако високога места. Комесар му не даје реч, наводише да ниско не може двалут о истој ствари говорити. И тако је Милетић морао прогутати ту прву горку кап; он је већ тада обеснел као онасна индијанца, која није лојална, јер — не верује цару! Но та гласна нисонуација није нисало обескуражила и зашлупила Милетића; он је доиста показао да је „*тиџ*“, али не онима, како га је комесар представљао, него онај сиви *тиџ*, што „*класице* са *песниче*“, како га је народ инкартерисао и синевао. Разуме се да је после свега *тиџа* Јакога „*аргумента*“ комесарово слабо који посланик смео и даље још бити уз Милетићево гледиште и тако се онда преступи избору митрополита-патријарха и Машпиревић, буде изабран. После свршеноста избора ево општа се сабору изјавише решење, којим се драпаног влади издржава право, да она донесе уредбу о устројству сабора, његовом саставу и кругу рада и да прописне изборни ред за сабор; већина саборна ренила је, да поднесе највишем месту представку у томе смислу, да се при

одређивању саборног устројства узме у обзир сапоседни предлог о томе и да се дозволи да се сабор може периодично састајати. Милетић је био ослудно противан таквом изолудини и јадном решењу и поднео је предлог, да се цару поднесе представка у којој да се тражи, да на основу српскоме народу затога и ујемоченог аутономног права сам сабор састави уредбу о своме устројству, да прописне изборни ред и т. д. Кад је већина тај његов предлог одбила, онда је он изјавио протест против донесенога решења, којим је *напуштено* и *поверено* несумњиво *народно право* *аутономије* у стварима *цркве* и *школе*, а *затим* је с још три друга изишао на сабор. Тај његов протест против повреде аутономије ишао је највишега одлива у целоме српском народу и народ је на јасни начин поклицао, да су *сави* Милетић и његова три друга *први* и *истински* његови представници, а не она *малетска* саборска *већина*, која *решава* по *команди* *комесара* и *без* *скупштина* *напушта* *скупо* *стечено* *право* *народа*. Та је већина по команди и изабрана, па није чудно, што је по команди и *решава*ла. И да није тада било Милетићева протеста, него да је донесено *једноласно* то *кувано* *решење* о повреди и *кривцу* *аутономног* *права*, *зар* се не би могло *капати* да се *народ* *преко* *својих* *представника* *сваћано* *на* сабору одрекао *свога* *јаснога* *права* и да га је *пренео* *на* *владу*? То што је Милетић тада *заступао* *признато* је и ујемочено српском народу после четири године на угарском сабору законом од год. 1868., пошто је тада већ *била* *престала* *привилегија* и *настала* *установа* *ерс*.

А сад да у кратко поменем и оно, што је у истој години 1864. било од значаја за унутарни политичко-друштвени живот Србије те се разгледа тога осетно и на Милетићу и „*Сри. Диевалку*“. Већ сам напред нешто говорио о томе, како је велики општи покрет од год. 1848., а специјално српски покрет у јужној Угарској индустријом утицао на духове у Србији, како тада после дугог застоја и *лачмалости* *поново* *почиње* *свако* да се *буди* и *пренира* српски *народна* *мисао*, а *поред* *тога* *малка* *интелигенција* *српска*, која је тада *поврела* *преко* *Саве* и *први* *пут* *дошла* у *ближи* *додир* са *својим* *српским* *привлажма* *из* *Угарске*, *почиње* да се *запаја* и *ошудењава* *идејама* *слободе* и *реформе* у *смислу* *западома*; ту је несумњиво био *зачетак* *потопног* *слободоумног* *странли* у *Србији*. То се већ *донекле* *оказало* и у *петровској* *скупштини* у *Крагујеву* г. 1848. *Јачега* *назира* *напоље* *те* *идеје* *после* *десет* *година* у *великом* *унутарњем* *покрету* г. 1858. на *знаменитој* *свето-андрејској* *скупштини*; и *то* *тада* *су* *оне* *још* *нагледале* *већном* *као* *пресеђена* *вољка*, *која* *они* *није* *ухватили* *дубокога* *корена*, *али* *су* *свакако* *те* *идеје* *већ* *имале* *своје* *убеђене* *носноце* и *пропагаторе* у *малом* *интелигентном* *нараштају*, *чијим* *су* *уплином* *оне* и *унесле* *међу* *ошуде* *свето-андрејске* *скупштине*; *кроз* *тај* *канал* *те* *су* *идеје* *онада* *дале* *продирале* и *ширале* *се* у *пространије* *кругове* *српскога* *друштва* *тако*, *да* *је* *већ* *поменуто* *год.* 1864. *та* *слободоумна* *струја* *нашла* *раче* *на* *површину*. Већ сам *помињао*, *како* *је* *Кнез* *Михајло* *све* *своје* *мисли* и *главну* *своју* *бригу* *посветио* *био* *великој* *српској* *идеји* и *спрени* *ово* *њенога* *напољега*, *на* *је* *и* *сам* *сматрао*, *да* *је* *за* *то* *успешније* *руководије* и *нашрине* *те* *велике* *спасне* *акције* *потребна* *извесна* *концентрација* *власти*; *унутарњу* *управу* *државне* *оставио* *је* *Кнез* *влади* *Гарамалин-Христићеној*, у којој је *Христић* *био* *главни* *тип* и *представник* *унутарњег* *политичког* *система*; *под* *његовим* *се* *рукама* *та* *у* *очи* *све* *крупне* *спасне* *акције* *донекле* и *разумљана* *концентрација* *власти* *извршила* и *наметнула* у *једни* *би-*

¹ Т. ј. не треба престајати на избор, него треба пре тога тражити резултат и решавање црквено-школских питања.

прократско-политички систем верно копиран по аустријском моделу из доба крутога апсолутизма и најјаче стеге. Против таквога система, разуме се, да су се бунили млађи интелигенција и напреднији елементи тих пре, што се у томе огледало наивирање и богатство оних основа, које је прогласила свето-андрејска екуменија. Група политичких радника из год. 1858. а за њу млађа генерација, која је дозрела, ставило у оновизију првину Христићевог система и, као што сам горе већ навео, главни им је или управо једини орган тада још био „Српски Дневник“, чије им је ступице Милетић против отворио, јер је и сам био противник поменутог систему. Тиме је онда први пут обезбедена блиска веза и солидарност између слободоумних елемената с оне и с оне стране Саве и Дунава.

И тако су онда у „Срп. Дневнику“ изазивале изразу и одушевљење све оне мисли, жолу и осуде, које су нисли по потреби да нису опозициони и незадовољни елементи из Србије. Разуме се, да су нисли тих дописа и чланака по ред корисног регистравања њиховог и оправданог критике понекад уносили и много оштрије и безобзирности у топу и у карактерисању стања, догађаја и личности, што није нимало чудно, јер притискут и незадовољан човек лако може да претера и да се занесе у жестини нарочито онда, кад не нисли под својим именом, те не одговара пред јавношћу, а онда, што нисли. Поред тих дописа и чланака из Србије Милетић је и сам од своје стране од времена на време нисао обављати чланке о стању у Србији и у тим је чланцима влада нажалост и брижљиво одлажао Кнеза од владе и влада се о Кнезу изражавало с пијететом и дужином поштовањем.

Репок, како се баш у г. 1864. опало јачи покрет слободоумних елемената и то у савима јавним министарствима и другим симфоничним појавима, у којима се већ јавно испољило незадовољство и расположење за отпор против бирократско-политичког притисака Христићевог режима. Поменућу само случај, који се тада десило у Ченом Друштву, кад су многи чланови тога друштва (из групе изабрала од год. 1858.) предлагали да се поред осталих изберу за почасне чланове тога друштва Мацин, Гирабали и млађи Херцен, а министар Цукић то наравно није хтео да допусти, а такође није хтео да допусти ни члану Ва. Јовановићу да говори спремају беседу тим поводом. Услед тога је дошло до бурне оцне и протестације и присутни омладници удруживши с многим грађанима демонстративно подигли у вис Ва. Јовановића вичући му: живо! и т. д. После тога је отпуштен из службе Ва. Јовановић, а уштео друштво успеловано. Уа то дође познати догађај са члановима Великога суда, који у ствари Мајсторонићеве завере не хтедоше да суде оноко како им се наређивало, него су судили по закону и својој савести; услед тога се десило оно, што се не може замислити ни у једној ми колико упушеној савременој држави: досеан је специјални закон, којим се успоставила нарочити завршан суд, да суди дотичним члановима Великога суда и; разуме се, да ти чланови били осуђени на заточење у Гургутовачкој кули и на губитај грађ. части. Међу њима били и главни ектор на св.-андрејској екуменији Јеорим Грујић. Владимир Јовановић и Милоан Јанковић одоше у емиграцију, а Грујић у — тамницу. Све су ти догађаји с потребним коментарима најјачање описани у проширеним у „Срп. Дневнику“ и на скоро после тога као резеке свих тих догађаја дође оно, што се могло предвидети и очекивати а то је забрана „Срп. Дневника“ да Србију; у званичним Срп. Новинама објављено је 24. марта 1864. да је тај лист забранен „због непријатељског држања према Србији и срп-

ској влади“. То беше први пут да је једном прекописном листу забранио улазак у Србију, и ма колико да се то према свему, што је претходило, од такве владе, као што беше Христићева, могло очекивати, ипак је та забрана на Милетића веома непријатно утицала, тешко му је пада, јер се он тој крајој мери ипак није падио и изгледало му је, као да је тиме прекинут ковац могућег споразума, пресечена нада на обрт у унутарњој управи Србије. Своје тешком и мућном расположењу услед тога доо је Милетић речита парау а значајном чланку „Најновија мера министра Христића против Дневника“, који је излазио у два броја. И та забрана као да беше омишљана, као да беше нека слутња и нисмова још већег удара, који је ускоро нисмо да погоди то једино слободоумно српско гласило. „Срп. Дневник“ није само сметао Христићеву владу у Србију, него је он, као што већ нависмо, толико исто, ако не још и нисне сметао и био три у оку и бичкој влади и њеном митрополитом савезнику патријарху Машинерићу и његовом главном помоћнику и „борцу“ Ангелићу.

(НАСТАВЉА СЕ)

Soirée musicale

(B. J.)

Орхали су зинуци по дворани сјајно,
А ти у белни ступила си тити;
Глас ти, сребро чисто, што к'о струна трепти,
У акорд се звони са званица сано.

К'о таласи бујин низ плећа ти нежна!
Надиза је коса; и к'о спила нека
Скрипала је чари што њи очи воје
Са ухитом хтеле видет' из далека.

Гледо 'сам немо, Осетих и опет
Како живот снажно у жилама бије;
На колена тхеход да пред тебе паднем,
Да ти речен шта ми врело срце крије.

... Лагано и тихо губили се зинуци
Када те је астор нећ од мене скрио.
Ал' и даље санах... О, што мину часак
Када сам те гледао, кад сам срећан био!

Београд.

Armand d. L.

У ноћи

— Рефлексије —

Чео сам је једне прво мрачне ноћи на раскрсници двају живота и необично се зачулах тој појави, која је крај све хладноће своје шпак распростирала тако невину, сиву драк. У њеном је бићу било печета што привлачи и задобија посматрача, а исто је тако и њено понашање потпуно задовољавало будно око, које неће да обиђе таму док се не увери, откуд она. Била је обилака; ход јој је био чврст и поуздан; руку је држала опуштено пред собом, као да се од нечега брани, док јој живо око прелетане без одмора сву околину, разгледајући и продирајући у све.

Кутећи и гледајући ме нетренимце право у очи, поклапа ми пут којим треба да пођем, и ја је послушах, ма да сам мислио ноћи другим правцем. Пред нама је био мрак, али је оно нас било тако видно, да се сваки предмет необично јасно издвоје, разгледајући се пред мојом сапутничкој у своје саставне делове. Унутрашњост свих предмета изби на површину; спољашњост се, пак, постепено поче повлачити са свога места, мењајући име.

Па и у самоме мени доде се неочекивани преображај: околина моја постаде у неколико део мога бића и ја је радо привих и повосох, ма да сам при том у почетку осећао необичан терет који је за тим на свакоме кораку мало по мало опадао, док, најзад, не осетих да на себи немам нише никакван терет, нити ме ништа ни са које стране не протискиваће — шта више, чак се и сам осетих ланцима ме обично! Сви се они огромни, необично тежки и тајанствени предмети толико смешурише крај моје сапутнице, да их једна назирах: толико су постали лаки и провидни. Необично многе величине почеше појављати испрелик пред нама....

Прилично смо тачно почео распознавати чак и најтањивије и најсубтилније појаве: Суза, исплаканих отиу, поче ми причити, да се она је прво често дуканство прије; понеки осмех откри ми сву дубину бола који се само може замислити; многа се истина ницашу у најдубљу лаж; разне љубавне песме изаше се у зрак, прашање сјајем или опашањем пуних кеса; многи цвет изгуби то своје име, губећи и својства која то име прате, а много суице потамнело паде у море кратике, где се понавља права његова природа, природна трошнота друштвеног производа. Настави су гласи преображаја, гласи нарко.

И тако од тада продирах свој пут, гледајући свега тог друге виде мрак, подражавши и упућивши непрекидно својом диком сапутницом: *Господин Сумма*....

Сумма, — тај свекији вођа, који свада продира, те крчи пут јасноме погледу и уклања постепено, али поуздано, све што је нездраво, прилепљено или додано целини, те на тај начин, обарајући површност и лаж, подиже истину; тај микроскоп, кроз који над погледом, морамо задржати од јанежљива, тако је то што видимо различито од онога, што под обичним околностима опажамо или замислимо. Сумма, — при ударак наперен против заблуде и сујеверија, ма у коме облику и ма под којим именом; Дамодас ма изнад бољане друштвених предрасуда; подстрекача кривиче; иланда на које треба да се развије истина; почетак сазнања.

Мени се чини, да ни једно душевно стање није у оно доба ухватило јачета корена од свепитности које да нас проверије иза свакога воде самосталније рада и иза сваке адране замисли, жуљајући постоје на коме се поновно испрелике многе досадане замислене истине, које су ма на који начин и без довољних оправдања успеле да се провуку испод микроскопа адрастога разума и понове се на највиши врх неприкосновености, очекујући на тој висини лежати покој, док их из тога заноснога сна не пробуди железна рука Криваце.

Довољно је учинити ма и најмањи поран на свепитцизму, па да нам одмах сам свет почне изгледати друичим, загонетнијим и непоузданијим; од тада писмо ни у шта писне поуздани, свугде опажамо или нагађамо вару; свугде нас прати зебња и иза свакога дела очекујемо разочарење. Мало по мало обузме нас нека неодољива жудња за ропчавањем свих појнова на које изајављемо, око неуморно гледа, дух ради без одмора. Од тада се сам наш рад састоји из грозничавог истраживања истине на коју не изајављемо, те зато постајемо све несрећнији, све бољнији и бољнији, док не откријемо неоспорну лаж, те тако посредним путем дођемо до тачне, где бисмо могли очекивати истину.

Свепитцизам је болест која ствара адране лузе, одузимајући им на јавноста све што је неадрено и првотично; он је у стању да изазове странне буре опасне по лаж, али не по истину, иза којих обично несвојојте огреје суице сазнања адраштене мање друштвене, које се тако неродо и тежино одвајају од наслепљених и уручених заблуда својих.

Идеализам се губи и нестаје га из друштва, што је са свим природно, а на његово се место јавља крајина, немилрљиви свепитцизам.

Идеалност пролазе данас рђаво, јер су они обично само оруђа у рукама пранитичних луци које их на свакоме кораку употребљају за своје обичне циљеве. А сем тога и друштво, које постепено и опрезно прерадо у дело своје идеје, не обрће се за делом неспиритичних, лаких и шарених идеја без стварних основица, за својима, које се порађају у главица извесних његових честица, извесних несрећних створова, чија ада код има свој приказор парочито у томе, што одане много изаду на најнесрећнијој основи, на *друштву*.

Нигде нема дешаг, није потпуније, карневала од онога који се одиграва у арени човекоја јавноста. За то се ту тако мало ништа, а тако много праша.

За време карневала човек није човек, већ је маска; у животу маска није маска, већ је човек; у карневалу прве око нас арзекими, швероти и казомбине и обигравају нас заносити у пратноме домику, упињају се за петних јајла, да што јаче дејствују на чулност нашу, да нас изварују, кингу, па и одуку за собом: у животу исто тако скажућу, играју и препијају се око нас страсти друштвене, демотоване до пета, те нам ласгујући и ласкајући хладан разум, на чије место стављају равна осећања и неопходност. За време карневала све се мора примити с осмехом; у животу, исто тако, уз штегу иде и подсмех: ко се лута, бица несрећан!

Ноћ, то најтањивије време за карневалске исцале и обмане, нада нам белнио и руменило изгледају као природна боја и када улазх и савлачичи поглед, уз стисак руке, тако лако али елино дејствују на клонде и узбу-

љене живце — ноћ је у исти мах и најпакотније време, надражаји друштвени могу бити своје бујне и смеоно коло кроз маглу, и изводити оне страховите скокове несеког клицући и понављајући, не остављајући нам времена да се прибavimo и размислимо!

И друштво је живог мачета већ прешло на сутон и у дубоку тмину ноћну, кроз коју око с највећом мувом продира, те се нине слута него што се види.

Где је истина? У магли. А наш је свет? — Свет приривања.

Ово нас, на чему и у нама, царују притворство, лаж и неискреност и све је на свету само бледа слика онога на шта се излаже. Око нас се витлају и шире само авети — само пролази, димни обилци без суштине, без основице и без живота. Оне су не само подана и закривна тачка свих снова, већ и свих покрета и свих радова свакога појединца.

Усазрицање није данас у развијању својих властитих особина и општељазану нахону, већ у прималу многих и разноврсних туђих особина које се постепено надмеће на наше урођености, те од нас стварају на тај начин продукте друштвених средина, отуђујући нас тако од нас самих.

Наше су идеје управљене огромним делма, која ће, мислимо, обрнути свет, те су с тога и сви наши радови долази огромнога самопоуздања; али су ова, у исто доба, и доказ

неограниченог сујете наше, која нас гони на све хује и непоуданије подиже у јавноме животу.

Изван нас, изван друштва, све је велико, све је дивно и недомашно за људску снагу. И успех те дивоте и величине креће се слаби створ, човек, одарен силном маштом која му крај свег нитанства његова ствара непоколебливи појам о сили његовој; креће се бедни краћак који нади чиниоци подиже у тоне, што уме оборити другу исту такву слабосту, ријући земљите испод ногу њених!

Мачета нам је неопозиво јак: ми налазимо у себи господаре света, заповеднике свих сила земаљских, врху-

нац, савршенство, циљ. Ми смо узротирали равнотаног мора и победоног грома; у нашим су рукама научени свих тајана; нама није ништа нејасно, тамно или неприступно; ми све умемо, све хоћемо, све можемо. Сви смо Прометеји, али нико није титан, те ћемо с тога још на дуго узалудно очекивати отаџ с неба. Богони нису створили људе по својој слици, већ човек ствара боготе по својој хуји. Све је боланство, што од нас полази; све је нитанство, што је изван нас!

Мачета нам је довољно јак, да нас поине на највиши престо светски, али су нам моћи толико неравнотежне,

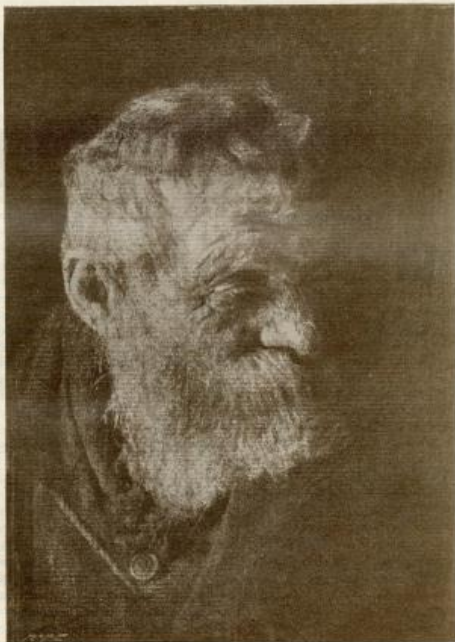
да не умемо победити ни најслабије моралне недостатке своје, оне свесне прилепке, на којима нам не би могли задрети ни најнесавршеније правци наши, а које су тако важне особине које данас прожимају човека, на, нарочито, струје и кроз цело друштво.

Човек, жмурићи пред истином и стварношћу, ствара себи нов свет, у коме налази на једномислености који такође жмури из принципа. И ето нам постанка данашњих друштава, ето нам постанка оних чудноватих кондомината разних карактера, разних прохтева, који се на све могуће начине труде да покажу, како су се једини другима прилагодили, не опажајући на сами или бар жмурићи пред тактом, да су се баш ту најбоље развили и разгранали у међусобном додиру све њихове разноврсне особине, све јединичне одлике, које не могу бити ни у каквоме складу.

СТАРОСТ.

Жмурићи корача друштво, али, на жалост, на мисли. И последњи прах који се по њихтој потруди да за часак растера друштвену тмину, мора у брзо утрнути, остављајући друштво и даље у уверу, да је оно њега дан, док већ оданко влада дубока, мрак ноћ. Жмуримо само, жмуримо и даље....

Шта зна друштво на оне узлахе у самоћи и на оне бесправне бујне суза које појединци у тешкој, скривени од свога страног, пролијају на гробовима својих идеала, својих оборених нада, на рушевинама своје прошлости

В. СТЕФАНОВИЋ.

бесу будућности? Шта зна друштво о ономе грозном греху удова која би се тако радо отрела од својих вена, те се слободно опружила и пошла без препрека напред по једино правом и достојном путу за човечанство, по путу истине?

Живот појединачна, од којих постаје друштво, само је огромно гробање, у коме је сахрањено све оно, што нам је јуче још надимало груди поносом, уздицајући нам веру у будућност: непознати, безимени, оборени и немешани леже тамо најдешни делови нашег Ја, па често и суштине свега бића нашег, — па зар је чудно онда, што на свакоме кораку сретемо авети и што око нас чујемо само жадања? — На гробљу смо.

Друштво неће да зна за те посевне хумке на својем путу, већ их прескаче и јури напред, предајући заборава и непознавајући појединачна, које временом потенциране постају и његове патње, оно игнорише појединце, игноришући у исти мах и само себе; бежећи од сентименталности постаје друштво поштовено сурово, диле и бесно; оно се чак и своје појединца и њихову болу, али је тај смех батала по њега, хладан и свиреп, он не долази ни једнога тренутка од срца, а одјенује загушено и промучало, прелазећи полако у перјанице.

(НАСТАВЉА СЕ)

Павле Милатовић.

На Парнасу

Д а младости ране чемнула ми душа
Ле се и ја могнем на Парнас попети,
Да и моје срце рајске гласе слуша
Да и моја песма једном стигне мети.

И ево ме сада на Парнаском вису,
Срце усклићу не мој' да одоле;
Ал' шта видим овде, алај, Боже мили:
Трње, коров, цвиће... к'о што је и доле!

Совољанин.

Сан

— Богослав Јрус —

(СКИЗЕТА)

В ише од свега изненадила га изглед свију предмета. Дрвље на дрвљу било је, као и на земљи, зелене боје, ајка мрве, посви жуће, земља гравирате, а цвеће рустикасте, плаве и беле... Али све те боје беху некакo нарочито светле и сјајне. Такве боје могу се видети само у арањима дуге или у капањима росе. Осим тога учини се медицинару, као да сан предмет не само одблескују спознатом светлости, већ су ту светлост пропунтају кроз

себе, и сами светлећи неким непознатим, чудноватим сјајем. Тако се мешаху и ствараху боје пуне суздржаности и животне снаге. Крај ове светлости јасно се могло видети живо претање камења, њихово ширење и скупљање; промене температуре и притисака ваздуха; чак и дирекција биљних сокова, чак јача чак слабија; дивље ајка и пуцање поштних цвелоца. При јаким напрезању јада могло се посматрати, како се као облаци, синују мисли у људским главама и како се смешују разноврне боје осећаја у дубини људских срца. Поред тога, сваки, ма и најмањи, покрет камења, па чак и промена у људској емоционалности — осећање се по неком нежном пузику који беше напун мелодије и говора, а који је сам собом нешто тумачно и правозадово слушаоцу, или се са другим гласовима стапао у јачу и опширнију мелодију, или у већу, опсежнију приповетку. Тако се, не сметајући један другоме, разговараху поједини цветићи или цела шума, капљице речне и морске, ајка нештана, непрокидан планински ланци... Овде није требало никаквих нарочитих метода да се испитују природне тајне, јер је свака стварница испуњавала свој садржај и апстрактном и звуком, — обичним и разумљивим језиком. У овом чудноватом свету — где и људи и животиње па чак и покрхали црвених живе, осећају и разговарају, где песма одблескује као сухо злато а њауник прелама светлост као први дијамант — свироти медицинар, посматрајући наизвијне, онази изненађују појаву. Све је било лепо: и људи и жене, и биљке и камење... али најчешће беше оно што се у нашем обичном животу назива *убојо* и *напабено*. И сенка и самот и бисер и злато нагледаху у овој општој раскоши некакo и сувише обично, чак изгледало, а дебело плућно, кожуца, свакаки онанци и крпе убогих сужњика имаху у себи нечега оригиналног што је прилачило на се нарочито наиву. Правилне црте и монументални облици умарашу својом једноличношћу, а мршала, измурења, јадна или рањана тела изазиваху најјача интересовања.

Угледао лепог човека сиромаш студенат махаше главом и мишљаше: „Вх, чудна ми чуда! Исти је као и милијони других. Није се, видих, никад ни научио ни награди“.

Али угледао богата и рањеница, дамето би од љубопитства, и сам себи говорио: „Али су га морали љавски прегавати!“

Са оваквом је пажњом противу студент свако скрхано дрво, порушеном зградом и читаве пределе узираше урбоом. Медицинар не расцртаваше од куда тако елегантних и украсених ствари, јер на овом свету све је правилно и украшено, све сија напредним бојама; али је највећу пажњу обраћао на сваку неправилност и пропалу егзистенцију, јер то беше као нека књига у коју се бележаху сви важни догађаји.

„Необична ствар!“ мишљаше медицинар у себи: „Ово ме подсећа на ову познату Песку су *благодетелима негизнати* и *напабени*! Морам признати да ови негизнати нагледају вома изновисено, а *напабени* имају нечега драмскога у себи“.

Поред стове од самих топаза и сафира, где је назирао поток што се преливаше као дуга, а где стојаше Цезар опружен небројеним сенкама изгинулих војника, — онази студент гомилу жена. То беху богатства са бисерним јадасмама, приходе са бриљантним гравима, гронице са чипкама и перјем. Све су се оне са неком чежњом и завидљивошћу скупљале око једне старе Јеврејке што је седела крај бурициста са осушеном рибом. Поред смарагд-

изгубити ни у природи ни у духу. Кад вода обележава на свели слику своје непањиве, кад се геолошке периоде чак у стени оцртавају, зашто онда да се нигде не обележе и таласи људских мисли и осећаја? Нови слојеви могу их премени и покрити, али изврсасти... не, ништа!

— Хвала лепо! мрмљаше сиромаш студент; па да би нибего тугаљиве мисли што му се по крајима мржње спуштаху чак у срце, као каква одржати прили, реши се да проучи питање: Од куда су у људском животу радости а од куда патње?

Кад поче о том премисляти, напусти у његовој масти грдна промена: место хармонично, дневне и сјајне околине — угледа мрачну поначину у којој су радиле две диновске правиле неодређене облика. Један од ових динова дувао је у мехове на огњишту из којег испуштаху нарицке мање од михова зрна, а други је хватао ова зрна и латвароа их у огромне границне кугле.

— Добар дан! ослови их студент: шта то радите, добри мајсторе? —

— Ја — одговори му онај крај мехова — оправљам куглу људских дуна.

— А ја их — проговори други — затварам у аждаха теза.

— Поиш! Заважљива медицинар. Ја сумњам да овако нинтавна клина може пробити онако јакну граниту козу. Ова кугла има бар три рива у ширини, па како ће ни изабити клина људске душе?

— Кад би у вас била мање дебила коза, брзо би с њом били готови. Вуцибатине!

— Трећа мајстор објаснише миштовном господину, како се то ради! — проговори онај крај мехова, који је навада био нешто блаже шарани.

Тек сад угледа сироти медицинар још једну суморну прилику која израђиваше чудан посао. Узимаше гранитну куглу са затвореним нарицом, па страним човечићим шавањом, уз помоћ огромног тежила, буњаше гранитну куглу чак до њених дна. После сваког удара, гранит јечаше и плаваше врвним сузама. Али кад у једном тренутку избије из његове унутрашњости прачак светлости, новач докопа куглу па је баци на коначнице у ваадух, а стабљика светлости или порасте и покрије се новим границама или са свим увекне. А див докопа другу куглу, па је буни шавањом чак до дна, одакле избије нова стабљика светлости која на ваадуху или расте или хекне. И све тако, непрестано тако.

— Допустите ми, молим Вас — окрете се студент; мањин се кне, диву ковачу. — Шта то радите, мајсторе? — Помањем душама да се развијају, мирно одговори странцо.

— Гранит па нарич! примети студент.

— Али погледај само, драгомићу, шта је са душама.

Медицинар изиде пред коначнику и посматраше го-миле гранитних кугла.

Чим поче да веје благ и тих новетарац, чист као радост људског срца, — стабљике се китише миштовном граница, а ако граници се стварају као нека шума светлости. Али чим дуве ветар саван и тонал као остраст, по неке границе па и сва душина шума почну се сунити.

А грандо је странико непрестано буњило гранит који плаваше и из свога срца пушташе нове клине.

— Ко си ти, господине мајсторе? упита студент зачуђен и пренеражен од овога правогла погла.

— Ја сам Патиа? одговори нагла.

— Да није мене, Ваше би душе остале до краја света сићушне као махова зрна.

— О — хо! мора бити да сам у љаволској ватруштини! бедење колко је брзо могао од коначнице.

Ово га стање ипак унамери, па за то рече:

— Дај да премислим јасно, трезвено и доследно по правилима анатомije, епикологије, еризмологије и акуперства. Пошто мој мозак сад неправилно функционује, то се мени правнија да чак и патње имају свој циљ и да помажу развитак људског духа. Кад бих ствар посматрао с научне тачке, било би ми јасно да не само бот и виј, већ да ни циља природа нема никаквог циља. Несумњиво су доказ мушње груди и спољашње ухо, јер су то, домета, органи без никаквог циља. Мушње груди не доје а ухон се не можемо ни од мува бранити као што то могу, на пример, краве. Дале, пошто сам ја слаб, зато само и мислим да земалски живот спрема душу човеку да ниши живот, од прилике као гимназија за универзитет. Да сам ја телом и душом здрав, веровао бих са филозофом Хартманом, да био ајин свет тежи да поштиху несвесну апсолутност, као што при у шавајдарском свру теже да поруше шавајдарски свр. Ова Хартманова апсолутност или друшине речено несвесни шавајдарски свр створио је сам себе и своје црве, и не знајући да ће га ти црви појести, а онда појести и сами себе — такође несвесно.

Сироти своје развијавање, сироти медицинар радосно унамери: Видим, хвала Богу, да моја ватра није нише тако велика, јер ми не смета да наметно размислим, према најновијим епиколошким резултатима.

У један мах осети медицинар да стоји на невој нео-граниченој површини белих, кунастих облика. У сред те површине подигао се изнадно леп споменик, неки од највећих земалских брда. Ова прилика изиђаше изавласто рухо са миштовно брда што се спуштаху чак до ногу: руке јој беху скривене на грудима, а лице дубоко замисљено. Боре њених одела изгледаху као непрекинут нив бржуљка између којих су дубоке провалије. По аспинама и дубинама овога ишаа кретаху се бића мрмљаше непањиве, са бретама и тогана — веома сличне ученим људима. — Сироти студент одмах је разумео, да је ова диновска правила били сама Стварност. Мрмљаше, који гишку по њој, труде се да облик овог споменика проуче с помоћу до-гледа, црквилова, угламера и хемијских раствора. Видело се, истина, да мрмљаше свесно и уредно ради, али, па жалост, споменик је био миштарду миштарду пута већи од њих, због чега ни један од трудбеника не могаше обу-хавити целину или бар њених већи део. И за то раднише као по мрмљу, веома лагано а с пуно напрењања; ради проучавања једне једине боре радиле би по неколико генерација непрестано се обманујући и шавајући међу собом. Да би се разумело каква је облик стварности, требало је да се проучи неколико стотина понавних и паралелних просека, чија је обим био по неколико стотина миља. Међутим, било је проучени тек неколико просека и то у доњим деловима споменика. Парађено је било свега неко-лико метара. А то им ипак није сметало да разговарају о целини коју неки сматраху као правилни облик а други као мртву, хаотичну гомилу. Ова, што брањашу друго мишљење, беху необично дрски.

— Имам сачињено, мишљење један, кроз које видим врх својега носа, ја да не видим шта природа мисли.

— Шта ћеш ти са тим твојим сачињом? осече се други дутито: Ја сам проучио неколико жуљева у генјалних ауди, али ми душу још не нађох.

— Ја не видим да природа живи, додале трећи: ма да сам нештачица направила урину која се од природне не разликује ни тоном, ни бојом, ни мирисом, ни укуком.

— Па то што ти умет ради сваки нагарац и јевтиније и боље! прекладе га гласа оног сочива.

— Али чекај, пилећем: ја ћу нештачица направити човека с помоћу свог универзалног шпатора.

Математичари прорачунаваху етопу Стварности, а пошто су радили најдуше и најтачније брзо су били готови: главна контура показиваше да је она била потпуно правна. За тим тиришаху да се нахова формула може применити и на све остале делове споменика, који се пису још никако проучавали. Али нештачици душава и проналазачи нештачке урине толико се подсмехуаху и толико викаху да се читав рад кретање веома полако и у највећој забуну.

Овазио ово, помисли сиromaх студент:

— Хтео си рећи: у другом свету, промашта болесник сећајући се свог чудноватог сна.

— Чак на другом свету? Па како је тамо, шта се ради, шта је ново?... палише се другови.

— Ругајте се ми колико хоћете, али што анам ја не знате ни!

А када се беше опоравио, не само што није јадиковао на своју сиротину, него јој се, на против, баш радоваше.

И наред би га походила тешка мука и дуга невоља, сећао би се оних светлих варница што под ударцима Патеље падеху на гранитне стене, па би говорио с дубоким уверењем: Осећам како ми се у оваквим тренуцима душа креће!

Шабач

Ружа Винар

Др. МАРКО НИКОЊИЋ.

МОТИВ СА ТОНЧИДЕРСКЕ РЕКЕ, И.

— Занео сам једно од најлепших бића на свету, када сам потпуно дознао оно што ни најпаметнији људи не могу да појме. Стварност није хаос већ целина, и не само правна, већ крива, а ја...

У том тренутку заурлиха посто: Ај!... Ај!... ај!... ај!... ај!... ај!... ај!... Ово је тако потресао болесника да је отворио очи.

Овај пут сиromaх студент није нише био у чаробној области среће, ни у мрачној понацији где се понаху људски живот и на обацима над којима је лебдела Стварност, него је лежао на тврдој болничкој постели. Ово нешто беше његова другова, на чијим ланцима онази стрелу, зачуђеност, забринутост и изненађеност.

— А што ме тако гледате? умићу.

— Шта велиш? узвину један. Ех, онда се не бој.

— Бога ми, био си већ једном ногом у гробу.

Остави ме...

Београд

Остави ме, не гледај ме
Тим очима пуних јада,
Јер пред нама многи страсти
Неутешан у прах пада.

Поклони ми души мира!
Што да срце залуд пати?
Што да после часка среће
Морам горко заплакати?

В. Р.

1889. god. sastala 27. (15.) Lipnja 1889. član-dopisnik dr. T. Maretić.

Тако он вели: „По мојем дубоком увијерују Новацић је и доказао, што је хотіо доказати. За то ја потпуно стојим на Новацићевој страни, а Павићу ме дикали нијесу увијерали“.

Говорећи о песмама, у којима су везале уједно по две радње, Маретић каже: „Кад би народу биле миле пјесме с два или више с три тежишта, онда би за цијело чаквијех пјесама било много више него их донета јест; а кад је пјесма с једињем тежиштем куд и камо више, онда је

те пјесме скупа чинила хармонијску целину? И, да ли би се тај посао могло урадити тако, да народна поезија не изгуби ни у колико од своје простоте и јасности, да у тој целини буде што мање уметничкога, а што више народнога? —

И Павић, својим напртом, и Новацић својим покушајем, као и многи други и страни и наши књижевници својим покушајима, дали су позваан одговор на ово питање. И ми ћемо све те покушаје по реду прегледати.

В. СТЕВАНОВИЋ.

АНИЋЕВИЋ.

кадак слободно закључити, да су такве пјесме много милије духу народне наше епике, да су оне давље и старије; јер сложити двије или три самосталне пјесме у једну, то је већ, непа виртуозност, а виртуоз се у умијетностима не јављају на њихову почетну, него истом онда, када се већ ова или она умијетност бар донекле усавршила“.

Са свим је друго питање: да ли би се из дванаестих самосталних песама о боју на Косову могло сложити један велики еп, у коме би, по примеру грчке Илијаде, све

Да отпочнемо с Павићевим напртом.

Овај напрт има девет подпојетних песама, које међу собом чине нераздвојну целину. За њих су употребљене скоро све косовске пјесме из Вуловићеве збирке; за тим две од приморских бугаритица из Милосавићеве збирке; и, најпосле, песма Мајкла Југовика из збирке Јувић-Марића. Павићу су остале непознате пјесме из збирке Петрановићеве, као и друге, штампане посебно у разним часописима.

Може се рећи да је Павић узео за основу свога напрта ону од приморских песама (Милосавић, 6), с којом

смо се ми нећ упознали. Вукове песме употребљене су или за њиху дозину, или су из појединих делова њахових, уопштених и равних места, сличне поне песме. На њихо места, где се одваљала празнина, писец је у прози показао, или би се она ипак могла попуњити, било по предзнању, било по своме пахољењу.

Према њему у крајем прегледу садржину свих десет песама.

Прва је песма компилација која почиње стиховима из прилог од Вукових „хилова“: „Пар Мурате у Косово идаде...“ Кад Лазару стигне Муратова књица, он сазнава „собој“ у Крушевцу, али не у свом двору, не, „то далеко (и од бијелих двора)“, где се смукнула госпођа ређују за савром по стиховима на *Зидана Раванице* [36]. Већање у којем Панаћ је оригинал у прози, испрекидају по којим стихов из Вукових песама. Ту се расправља питање: хоће ли се ратовати с Турцима. Бранковић спутује „да би се предали, но *ти проројетот сик одилоше великиког имогнакијом*“. Обилаћ „*агосом и поругам*“ одбија савет Бранковићев и предлаже: да се позову у помоћ „савезничке“ угарске краљ, босанске Турко с бачом хришћани Иваном („*ноји се деси код мегла*“), Захумца Радича и Зеханин Баоша, да кнез одговори Мурату „да се *етрим дои му се састану сваг тосова*“; и, да одговор носе Иван Косачић и Топлица Милан. Милош се предло прим и Лазар закључе вазетују („*ли не дође на бој на Косово*“...); она се куне да ће „*до суботе пред Видово*“ бити у појскоу у Крушевцу, и разишав се. Остаје само Бранковић. Страхива који нема куда, „*јербо му је кућа у Косову, иде су Турци*“. — При повратку Лазарову у двор дешава се оваја измеђ Вуки и Милоша због жена, на коју су употребљени стихови из приморске песме (Милановић, 5): „*На арозору сјебаше Милка Лазара кнеза*...“

Друга је песма цела из стихова Вукових *Страхива бача*. Опремена Страхива и уредан дочек у тајбини изостављени су; привање о сави туркоју у мијинио писму није потпуно; изостављени су и сви стихови који се одnose на *Љубу Страхива*, како у одговору Југ-Погдана (над Страхивах зове Југовића на Косову), тако и над Страхивах дозван пред чадор Влах-Алије, кад с њиме међди деи и кад се враћа у Крушевцу. Панаћ налази да су аргументи, са којих Југ не до дои у Косово, „барбарски смилшени“, и да је „та жена приказана бестиднија и грђа од самога пса Карамана“.

Трећа је песма као и прва — компилација на неколико песама, противна Панаћевим оригиналцањем. Она је песма у сваком погледу јуно интереса, да је предно обратити на њу мало већу пажњу. Најпре је опремије и дошавак *Мусиб Стевана* у Крушевцу — ставови комбинавани из познате приморске „*Иде Вукић Стејанаку љубу своју рано бидит*“... и из Вукова *Мусиб Стевана*. Кад Панаћ парадира непотрешно овај замишљат о скупљању „уруке“ господи пред дворица Лазарови. У место овог одежа приморске песме, где Миланца мали Лазара да јој остави делого од браће, употребљен је први део Вукове „Пар Лазар и чарица Милка“. Но тек сад настаје права интересност оне песме. Кад је Миланца ништага греду кол кативе, Панаћ проповида поред не ову „*војску на алаје*“: Најпре иде Мусиб Стеван са 12 хиљада војске, а други је за њим од Ковача Иво са 13 хиљада; трећи је од Омала Јино са 15 хиљада и четврти Кучицац Јоно са 16 хиљада; „*асти јашу три јунака*“ — Петар Браничевић, Срба Звонотлеђа и „*мекс (млади Неманић)*“ — и „у свакога по 30 хиљада“ војске; шести је Страхивах, са 60

хиљада, и најпосле Југ-Погдан са десет Југовића, и „у сваког је 9 хиљада“ војске, а у Југа 12 хиљада. То чини укупно 299 хиљада! Но то није све: за њима долази Лазар који сам води 77 хиљада, а пред његовом је војском Вук са 12 хиљада опознаница (Милош је „*лаве савезнике војске*“!! Ни то још није све: на Косову (у следећој песми) Лазар аиче „Влазак Хранић и хришћанска бана Ивана са 20 хиљада босанске војске“ (интересно би било знати колико је Хришћ довео бан Иван — то нам Панаћ не каже!). Према томе, српске и босанске војске биле су на Косову 408 хиљада!! На (можете ли веровати, читаоци?), ни то још није сва савезничка сила, која се борила на Косову против Турака: треба свакојој узети у рачун још и царску гошоду Панаћеву, коју је он изаборао да наброји и који ће с Хришћима бана Ивана и, маже, још с њиме (што Панаћ у души мисли а неће да каже), таман доштити пола милиона — а толико бан и Турци!) веде да је било српске војске на Косову!!..

Неби се могло рећи само, да је ова песма непотпуно параћена у Панаћеву пајуту; не, она је — хришћани безобирна! О „угарској господи“ и оваком броју српске војске на Косову биће још нарочито говора.

Четврта песма почиње стиховима из бутарнице: „*И осела дошде до Косова равна пола*. | *Шаторе су разишави на крај равна Косова пола*...“ Ту се „*васело изадранише*“ и почастине с Влашком Хранићем и баном Иваном. Као што се види, над Панаћа је на Косову нишло све „песело“ — пао у снапотино! Но „*васеле се брзо смуги*, јербо нема ни од куда Захумца Радича, а за *Зеханима Баоша добу гласи да је скитио војску*, *ида неће да с нама дои у помоћ, него чека на међи своје државце, смугујући најаду*. Из турског табора долазе Иван и Милан, носећи одговор Мурато, а њих сусреће Милош: „*Побраћиме, Косачић Иване!* | *Јеси ли турку дошкото војску*“... Вук се користи том приликом и снује замку против Милоша, сумњичећи га код Лазара невером. Мурато је одговор: да ће „*до Видова дни у подне*“ чекати на Лазарову *дефинитивну одлуку*“. Милош предлаже, а Влашко Хранић и бан Иван (и бан он!) „*прво жемо препоручицу*“ његов предлог: да се с Муратом бије бој, на ма и не дошав Радич и Баоша. Војводе се разишав; само Вук оста с Лазаром под чадором.

Пета песма: „*Кад у јутру јутро осавишца*, | *кнез Лазар архивашила војску*“... После пријавио дешава се сусрет три побратима — Милоша, Милана и Ивана — с Косовом девојком, — онако како је то у Новинарница. Тога је дана у вече она доиба бечера — сви стихови из трећег поглавја Вукова, с преправљеним ларинством. Панаћ је узео „*да се бој догоди у суботу, а вечера у атак*“, и разлог му је: „*да се у Косови беојци не би морала нећела променијати другим којим дином*“ (!), на пели: „Према тому штапио сам позваћ Лазарове војске на Крушевца у *нећелу* раним јутром, а кнези долази у Косово у *четвртак* *код вечер*“... Разлог је нипштави са којег је Панаћ ту одсушно од истине, кад и сам тврди да је „у истини Видово године 1389, пао на уторак“. Сем тога, за долазак српске војске на Крушевца на Косово, није ни

*! Од турских историјара (једни је *Нешир*, који у историјском разисковању, да би славу и победу турку учинио немож, нису да је српске војске са савезаницима биле сви пет стотина хиљада. Други пак турски историјалисти *Сабодис* тврди да је српске војске биле сви две стотине хиљада. Панаћ је, дакле, потпуно неверојат!

у ком случају било потребно пет пуних дана, на како се она споро кретала.

Шести песма u првом делу свом описује Милошеву дознаку u турској логор у убијање Мурата — сви су стихови на бугаризоване. Милоша Турци савлађују, а Лазар, чујући (?), Милошево анималско, наредни дан се удара на Турце. У тој Турци „присекуше и на ње ти додарише“.

Прву навалу турску „дуначки срабине [ко ? разуме се:] Влатко Хрњак и бан Нави с босанском војеном“ (е бан ништа бде биша Ниша), а за тим „и сраска војска“ уђе у бој (како да Коњицац нису Срби!). А шта бде с Маџарима — Паши, нам не кажује. Овај други део, у коме се борба описује, кобинован је из прозе и оригиналних десетачких стихова самога Пашића, а из народних („Пронет царства српскога“ и др.). Ондах се у почетку кажује да је Вук изашо са 12 хвалаца опкољеница, а за тим „Турци наву у оцу правилку, доје стајаише војска Вукова, и тако раскину војску босанску од Лазарове“. Сала настаје „страшно плање“: „Маже војску Муску Стјепаце, | три је паше био и убио, | кад завоше трије четертога, | туркоје Муску Стјепаца... За њим долази од Коњица Мико, који на исти начин био је и убија четири паше, на гније; по тои од Омала Жинко бије и убија пет паша; Кучанци Јано шест; Јур Богдан и Југосвићи бие и убише седам паша: Петар Брачичане, Срба Ђондичега и неке

песми свјетлаваца из целе Буквое, *Дарица Милица* и *Владета војвода*¹ (где је Владета Власто Хранић²) и из друге половине песме *Дар Лазар и царица Милица*³. (Јако је сјутра јутро испуштају, | долећете два врага гаврана...⁴ бде измена. — Најпосле, *девета* је песма сина Јукић-Марићева, *Мајка Југовића ка Косову*⁵ у долини, без ивицаких измена — за коју Павић перифразом наводи да је лепша од Буквое, *Смрт мајке Југовића*⁶! —

Ето, то су Панићеве „Народне пјесме о боју на Косову“; то је његов напрат за народну косовску епопеју!

Ne bismo se upuštali u ocenjivanje njegovih analiza književne i istorijske građe u prvom, naučnom delu snisa, niti u ocenu njegovih komponovanih pesama u nastranu koja je veći nego boze, nego što bismo mi umeli, učinio g. St. Novaković u pomenutoj kritičkoj studiji svojoj. Pomenuto sam da je g. Novaković pokazao: da je „Iliada“ beznačajna „osnovna deljda poropnana“, te je nijde mogao ni dokazati; da on nije ni sam s njome na čisto, bar je ni sam nije nigde izveo do potpunosti, niti ju je oslobodio snijgu kontroverze, pošto nije od nje i sam otvoreno priznaje: da je bio „dome grebe i u piradi nesigurni“, jer mu je kritika teksta narodnih pesama vrlo slaba, pošto je „na njene mesta kripno razumeo duh narodnog pesništva“ i da, prema tome, njegov nastran u smislu sasvim

ЗАПАД-ПАДНАТА КУПРИЈА НА СЕПТЕМВРИ.

Неманићу* (изет „нема“¹) осам напаша; Стрпачићих десет,
 Пошто су сви они, по овако правнило² склали, изигули,
 Долазе на ратнице Лазари: „Али Лазару чуда сребра бреша,
 Мажењемког³ веога стаде с хомџа земаља“; нешто се задуло
 нападе, а Турци ударе још беште и сасекоу Лазарову
 војску. Но „Блатко Храниб, пошто не можаше продорити
 кроз Турце, видеки да је нападом Вуковић сас изгубио,
 бјеше **већ** **први** оставио бојног⁴ иша“ (А шта ли би с
 баном Иваном, који до сада беше падао међу призива?
 и у нас је Пашин, ишверено; не каза нам шта се с њиме
 десило, да ли је погинуо, или је међу пријима — утешао).
 За завршни део ове песме, у коме Лазари и Миланша до-
 воде „невање“ пред Мурата, где буду погубљени, узет је
 завршни део бугаризације, почен од стихова: „А Лазара
 бијаху живи и ратне хлајалима“ ...

Остале три деема састављена су из десетерачних, српских народних песама. У седмој је најпре Косовке девојка без имене (и ако су већ у 5. песми употребљени српски стихови из причања Косовке девојке), а после је додана станица на Косово Радич војвода — стихови из „Муслиџа Стевана“ кад га сусретне Косовка, с том ралицом, што Радич не јурнува у Турке и не гине као народни Муслиџ, већ се сам убија: „Удари се Радич војеводо, / отиђи намог срјед животи срца. / Нега војска Јуно / за сатрани, / и врати се и своје заштити...“ — Осма је

стапљана првине народне песме о Боју на Косову не може имати једности. Г. Новковић пак наводи, да се о Панћеву најчешће говорило тек „као о новом пијавом зметничком покушају склапања косовских песама у целину“, и да поређење с осталим покушајима те врсте „не пада на памет г. Панћа“... Ово последње сматрамо као књижевство г. Новковића према побеђеном непријатељу.

Но ми ћемо окренути папњу на две-три ствари у Павићеву нацрту, које као Срби не смејемо пропустити да их нарочито не истакнемо.

Павић хоће пошто-пото: да су Маџари и Хрвати били на Косову Лазаровић „савезници“. Руварац је историјским фактима долично доказао, ¹⁾ да су се у боју косовском против Турака борили само Срби, и да сем Бошњака (дакле оспет Срба) не може бити ни говора о каквим другим савезницима (Маџарима, Хрватима, Бугарима Ар-

¹⁾ Види njegovu raspravu „O Knjuzu Lazaru“, desobito istampivanu u Novom Sadu 1888. Na tako u Priču u Radu XCIV, str. 50, pošto je došlo da su tu gubirna o ovezanim izatčinu, navi: „Pa svega toga biojedno sajedat, da se na Knjuzu sa Srbij knjuzu borili ni burazije, ni arbanasima, ni albanke, ni turake čete; ali da su onaj savez izmislili samo Turci, koji bi se pobeda nitiom protiv tolikim „neofortisim arbanasima u sjezdima sajedat“.

бависима и т. д.), као што то хоће турски причања и Паша. „Маџари су исте године и после били у рату са Србима, старајући се да се користе њиховом непагоном“, — вели Новиковић. Што се хрватске баш Иако, као емигранат, „десно тада под Турцима“, то не може бити допаз да он био на Косову с Византином војском. Његово суделовање у косовској борби нити је, дакле, историјски потврђено, нити о њему има помена у народним предањима и песима — па ни у оној приморској, коју је Паша увео за основу свога напрта и коју он специјално назива „хрватском“. Хрватски баш Иако, тај мученик борбе хрватске с Маџарима, доиста није заслужио да му се име толико пута ради хрватске научне спекулације, пошто га је потпуно у својој књизи г. Паша, — вели Новиковић, на једном месту своје студије.

Као што смо поменули, Паша је у својем напрту подарио опшј „заслужител“ господи из бугаритине и пр оних местима, где то баш никаква ознака нема. Њему су било потребне потврде о учествовању Маџара у боју косовском, на иа то били и „заслужити“! Но он није остао само на томе. Износио напарт за опезање чисто српског догађаја, који је Србину постао тузана, али и поносна светиња, он не може да се уздржи а да не покаже како га буде све оно што је српско. Зато, што у српским народним песмама нахоче често придев „српски“, њега оповада ала вола! Он без одговора показује своје недовољство, што су српске косовске песме „досадне са своје српске екскурзивности“, на поводом плете Лазарове („Ко је Србин и српски рода, / И од српске краи и полене...“) тврди: да су ти стихови „дрепљивости теи у нашем вијеку, када се име народно почело много смањено где год се и не да истинити“ и „кад је цитиран сепаративно мисленим рђавио и у сам српски народ“!... Сутини је провидно зашто Паша, окле јединије над „племенским сепаративом“, кад се врло добро зна да у простом народу, у коме су и постаје оне песме, не може бити ни говора о какавом племенском сепаративу, тога је још мање могао бити у времену, у коме су оне песме постале.

После овог зловонног испода Пашине јасно је, откуда у њега толика брига око српских „сепаратива“, откуда Маџара и Хрвата на Косову, откуда у приморској песми толико парадирaju „угрота“ господи.

Но то није све. Српске приморске песме (бугаритине), као што смо поменули, Паша специјално назива „хрватским“, јер је, вели, паш синева „прост народ хрватски“; оне „знају и за косовски бој, знају за њ много више него ли никоја pjesма у Вукових збирци“ (!), јер је „капастрофа српски једнако била Хрвата као и Србина“!... Тако Паша! Новиковић је лепо доказао, да су те приморске песме дубровчани приносили од Срба, и да оне „нишу ие мало мање српске од Вукових“, а „по заједници и по боху срца народног не би се у Хрватској никад залевао косовски бој, нити би тамошња „прост народ“ нити могао знати о њему, да се није племе српско пред навалом турском кретао од југоисточна с северозапада, да те исуи по Хрватској постале тако тусте српске калоније“...

Да напоменемо оне курјозама ради да Паша, на једном месту своје научне расправе, шашиа „хрватским“ песмама и све остале српске песме Вукове збирке, јер вели: „да то не чиним зато, што би хтмо рећи, да те pjesме нијесу српске (као да би то неко могао баш кад би и хтео!), него за то, што мислим да су и хрватске“... Онда се у Паша пробудило осећај брватске заједнице Срба и Хрвата! После толиких поменутих испода, којима је

обелодаино аду поку против света што је српско, не штедећи ни најосетљивију страну српског народа, ко би још могло веровати Пашиној искренности, ко би поверовао да њега баш срце за брватском заједницом? И на ово је добио врло леп одговор од г. Новиковића: „Има доиста много којима, што је и српско и хрватско; али исто тако има и врло много оштра које су и српске и бугарске, и српске и словенске, и српске и руске, и да то ништа не смета да се зна, шта је омет само српско и само руско, само српско и само словенско, само српско и само бугарско. И српска и хрватска песма, ма да је песма тесна од вајкада, није никад била толика, па није ни данас толика, да је српско и хрватско потпуно синонимом, и да се о спачем без разлике може рећи српско или хрватско“...

Најпосле, да напоменем још један Пашин проналасак који је, без сумње као и они до сада, потпуно на осећаја брватске заједнице. У трећој песми он је тачно знао да вајрој познато је који од војвода и свеника довео војске на Косово, и, резултат његова набрајања достикне само — цела милиона! Помислите само, колико је Срба морало бити у 14. веку, кад је Лазар у својој малој држави — поред 20 хиљада Бошњака, (као Паша вели) а без Зетана и Захумца, и без Срба у југоисточној и западној Македонији — могао изустити толику војску! Нар то није тежња брватских осећаја Пашиних да нас Србе начини великим и славним? Штета само, што нам он нигде не помиње и колико је Турана било на Косову. По што је он пропустио, то нам нацртају његов, и под његовом редакцијом, песник Мартић, који је у пренајви Пашинега напрта задарио целу пољовну милиона српске војске; он вели приликом узаста Лазарове војске у борбу:

...а Турца по с горе лилика
Побригајте! стотина хиљада,
Да не броји и дејства би била!...

Јаши Срби! Где нам је сила, где понои народни да су нам прети јуначки нагнули на Косову у борби против много веће силе турске?... Народне песме и предања кажу да је Турана на Косову био тријном еине. И историја тврди да српске војске није никако могао бити више од 60 хиљада — заједно с босанском војском, а да је Турана било много више. Но парају се и историци и народна предања, то Паша бале аша! Како нама! Та, за толику војску није се у Европи чуло све докле Наполеон пре 88 година не покупи све народе средње Европе и не поведе на Русију. Међер су Срби под Лазаром били огромна сила и величина!... Паша је, вака да, нарочито прећуто број турске војске: да не би сила српског јуначтва испала ружна!...

Ии онде, као ни у екскурзиву „турске“ господи, нити у „милубој“ српској екскурзивности, *iscentia poetica* не би, за цело, ни на какав начин могао досађивати одбраном Пашинином.

После ових напомена биће сувише јасно свикоме брату Тура, ка колико се брватске искренности и истинитости Хрват Паша датио овога посла: да српске народу прикхуи и неже у цеоиу српске народне песме косовске, да воспетаи негдашњу српску народну епопеју о јуначкој и славној погонији на Косову, којом се српски народ вада с правом поносио. Његов велико-хрватски понављањ није могао узмунати ни у оном депакалном послу! Он не триа славу српску ни у погонији српској! Ти се, Србине брате, можеи само чудити толикој смелости једнога Хрвата, да на такав начин, теби, на твојих народних песма, елика твоју народну епопеју!...

Аквадели

XIX

К Р С Т

амфитеатар трешти... Гроновит плесак
се чује
Ликује светина дивља, пиште Хришћани
бедни,
Кроз страну, смртну писку псалам се излаја свети, —

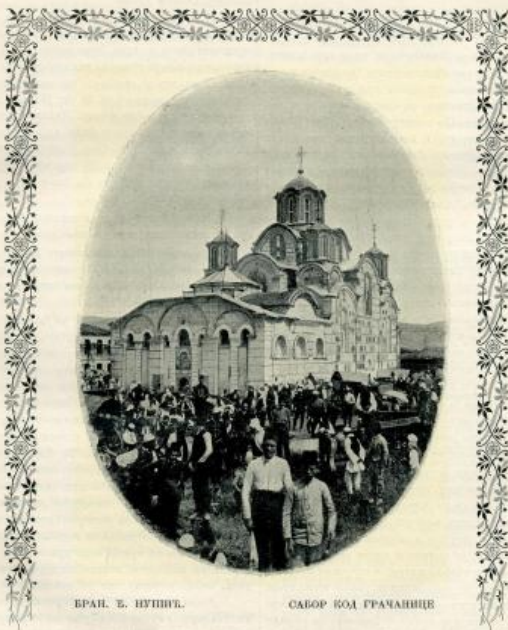
Кроз страну, смртну писку псалам се излаја свети, —

XX

СЛЕПЦИ

Плоча с Христово гроба препула на земљу пала,
А покров попрскан краљу подеран крај ње лежи,
Шуми наслани света, певају небеса плава,
И звек се оруђа губи, то стража с мраком бежи;
А крај гроблаанских врата просјаче слепци худи,
И плачним гласом швале: Дарујте беднима, луди!

А Христос светим кроком наизах на пуста гробла
Слепцима приђе бедним, јутарња светлост им сину,
Заједно глас им прии, и славећ божје име
Подигли сузе руке куда им се Спаситељ вину...

БРАН. Ђ. НУШИЋ.

САБОР БОД ГРАЧАНИЦЕ

Идишу једини слаби под капама' титрова жедни'
А тамо олојче градећ пред звером бежи мити.
Кихотом светина дивља очајан крик јој прити.

Амфитеатар мучи... И звери и луди бује.
У крви Хришћани мртви, ту рука, тамо глава;
Над њима светлост блиста, и крст пламени расте,
Ко див над земљом стоји, и граи небеса плава.
А свет у страху дрмне, и зима тинтани зноне,
Једнање погле се чује и сузе неки роне.

А град се из сна буди, последњи жижак се гаси.
„Видесмо, наскрел Христос!“ — чују се просјачки гласи.

XXI

ПЛАЧНА НОЋ

У сумору мрачном тиха ноћца пала,
Над пољина дугим лебди мир бескрајни,
Не чује се ништа, ни бжење стада,
Ни лајање паса. Само зрчак сјајни
Преко неба сину. То се звезде гласи,
А кроз нему тмину дрмну сетни гласи:
Васнона плаче,
Једнање, осећам, кроз ноћ јачи, јаче.

Д. Ј. ДМИТРИЈЕВИЋ.

Скерлетно Слово

— РОМАН —

ИЗДАВАЧКА КАЗИО

NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВЕО

Владислав Савић

(НАСТАВАК)

X.

ДВАД и НЕГО БОЛЕСТИ

Човек Роберт Чалингворт, кроз цео живот, био је мирна темперамента, милостива и ако не баш врло срдљива, али увек у свима својим односима са светом поштен и честит човек. По његово мишљењу, он је био отпочео једну петрагу строгог и непростога као какав судија, тражећи једино истину, баш као да то питање највећ садржавало ништа више него замислине диније и оливе геометријских проблема, место јудејске страсти и зла који су били њему причинени. Али, у колико је даље ишао, нека ужасна заслепаоност, једна прета силна и ако увек мирне књижности дочепа ствари у њене напоре и не хтеде га пустити пре док не изврши све њене захтеве. Он је сада био на сиротом срцу свештениковом, као какав рулар кад тражи плато, или боље рећи као градбник који чемира по гробу тражећи вероватно кинзу драгоценост која је била сахрањена са покојником, али често пута не налазећи ништа друго већ трулеж и смртни дах. Ах, тежио његовој души, али је то оно што он тражи! Каткад непакаа светлост сјајала је из лекаревих очију, светлаи плава и златаста као пламен какав нећ.

„Овај човек“ говорио је себа у тим моментима: „чист као што сам мислио о њему — без икакв земљског на себи — никак је наследно јаку животињску природу од свога оца или матере. Копајмо даље за овом жинцом!“

А после дугог тражења по тамној унутрашности свештениковој, препрљаној многу драгоцену робу у облику високих тежња за добро свог народа, жарке љубави наспрам јудејских душа, чистих осећаја, природне побожности ојачане мислима и науком а обасјане вером (а све ово бесцен благо кинило је јожино и поезија њимем истраживачу) — без наде би се прихватио патрар и почињао истрагу са другог краја. Пузало је тако крдом, тако напаканним крвом и с тако оштрим погледом као долов који се улачи у собу, у којој лежи човек у популцу, с намером да украде драгоценост коју тај човек чува као оци у глави. У првом његово промишљање обаврности под би заширивао под његовим погледима; његово би одело заштитило; сенка његова пала би преко лица његове жртве. Другим речима: господин Димесдел, чија је жина осећајност често пута замењивала духовну интуицију, нејасно би осетио како је нешто непријатељско његову миру дошло у додир с њиме. Али је и стари Роберт Чалингворт такође имао осећаја који су по готову били једнаки интуицији: а када би свештеници бацио свој зачучени поглед на њега, тада би он био само његов блага, бржика, пун љубави али никад наметљиви пријатељ.

Можда би господин Димесдел боље могао познати карактер ове личности да му неколико болесно расположење,

од кога пате сва рањена срца, није ушло неповерење спрам свих људи. Неверујћа ничијем пријатељству, он није могао познати ни непријатеља кад се овај у истини појави. Он стога оста увек у пријатељским односима са њим, примајући дневне посете старог лекара у својој соби за рад, или одлазећи њему у лабораторију забављајући се гледањем процеса по коме се трава претвараху у силне напите. —

Једног дана, наслонив тело на руку а лакат на пераку отворена прозора који гледаше на гробље, разговараше он са Робертом Чалингвортом, док старац испитивање неки свежњих гадних трава.

„Где сте“ упита он гледајући на страну јер то је био сад свештеников обичај да никад не гледа право на предмете било јудејске било мртве — „Где сте, драги докторе, сабрали те траве са тако тамним меснатим листићем?“

„Баш ту у гробу“ одговори лекар настављајући свој посао: „иови су и за ме. Нашла сам их у једном гробу без надгробне плоче. Непакла друга спомена о мртваци осем овог гадног биља који је узео на себе улогу да му буде споменик. Оно је порисло из његова срца, и оличава, може бити, какву гнусну тајну која је била сахрањена с њиме, а било би боље да ју је исповедио док је био у животу.“

„Може бити“ рече господин Димесдел: „да је то сигно желео, али није могао.“

„А зашто?“ додде лекар: „зашто не, кад све природне силе тако обилазо говоре да грех исповедио, те је и ово прило билило из сахрањена срца да открије непознату кривцу?“

„Али, драги господине, то је само наше уображење“ одговори свештеник: „Нима, ако се у саутни не парам, никакве силе, изузев божијанску милост, која може открити, било речима било знаком или савном, тајне човечијег срца. Срце, пошто је узео на себе одговорност, мора те тајне саопшати све до дана када ће све бити откритиш. Али ја нисам читао ни протумачно Свето Писмо тако да ће откритије јудејских мисли и дела на дан Страшног Суда бити узет као део казне. То би, напекло, био одкупни поклад на то. Не, та открића, ако се само не варах, одукиће једино да задовоље дух свију разумних бића који ће тог дана стајати очекујући да виде разрешењу приу загометку живота. За потпуно решење тога питања биће потребно потпуно познање јудејских срца. И, шта више, ја мислим да ће срца, која држе тако жалосне тајне о којима ви говорите, изметати их ни издејло тако последњег дана, не по моралу већ са неискљученом радношћу.“

„Онда зашто их не открити овде?“ упита Роберт Чалингворт мирно, гледајући са стране на свештеника: „Зашто се грешници не би користили што пре тим неисказаним овлашћеним?“

„Већина и чини тако“, одговори свештеник хитајући се нагло за груди као у настану западног бола: „Многа се, многа грешна душа мени исповедила, не само на самртиној постели већ у пуном жноу живота и уживајући најбољи глас, и увек после таквих испова бивао сам сведок силне радости те грешне браће баш као кад неко дише чист ваздух пошто се дуго гушио својим повареним диом. Како би и могао бити другојачије? Зашто би казав грешник — који би на души носео речито какно убиство — више волео да сахраи мртвца у свом властитом срцу, него да га избади од једном, и да га преда напони да се о њему брине?“

„Па ипак, по неки људи прију тако своје тајне“ примети хладно лекар.

„Донста, има таквих људи“ одговори господин Димсдел: „Али, да не наводим јасније разлоге, може бити да су они неки по својој природи. Или — зар не можемо и за претпоставити? — тренути по што су, али ипак задоржавајући жар за славу Божију и људско добро, они отворе да отприлику сами себе црпе и прашае пред очима људи, јер од тада људско добро више не могу учинити, никако зло у промисли не могу изкупити бољим владањем. Тако се, на свој непланирани јад, крећу међу ближњима изгледајући чисти као снег у планини, док су њихова срца црна од греха кога се не могу простити“.

„Ти се људи нарају“ рече Роберт Чилингворт ипак негено обичај: „Они се боје да приме на себе срам који им пристоји. Њихова љубав испира људи, њихов жар за службу Божију — оне свете пободе, не могу бити у исто доба у њиховим срцима са љави становницима којима је њихов грех отворио врата и које неминовно морају издржати њихови породи. Али ако хоће да остане Божа, нека не подикује и небу нечисте руке! Ако хоће да служи својим ближњима, нема право долазити на себи силу и стварног шавести поддржавајући сами себе понајвише самопоштомом! О мудри и побожни пријатељу, зар хоћеш да верујеш да љави спокојност може бити боља, било за славу Божију или за добро људи — него светла Божија истина? Веруј ми, такви се људи јавно ворују!“

„Мојом је тако“ рече младим свештеницима равнодушно као да разговара о предмету који га се ипак не тиче: „Али сада питам ја свога искусног лекара: да ли у истини он мисли да ми је помогло његово пријатељско старање о мене слабог здрављу?“

Пре него што је Роберт Чилингворт могао одговорити, аду се јавио њихов смех из деветог грла који долазило са гроба. Инстинктивно бацив поглед кроз отворени прозор, свештеници угледа Јестира Прина и малу Бисерку како иду стајом што води кроз гробове. Бисерка нагледала лепа као дива, али беше у наплету оне крајње радости која, кад год је обузимање, нагледала да је потпуно издана из своје самитија и људских односа. Она сада свакутине безбрижно с гроба на гроб, док не дође на широку, равну, украшену надгробну плочу какве умрле величине — може бити и самог Њемиа Џонсона — па поче да игра по њој у одговор на мајчине опомене и претње да јој се љави понашати пристојније, и где нагледа да набере чичка са једног јубона украј гроба. Узе једну прегри и парефа их око оквира скоретнога слова које украшаваше мајчине груди на коме чичкови по својој природи стално остајаше. Јестира их не хтеде скинути.

Роберт Чилингворт беше се међу тим приближио прозору с мрачним осмехом.

Немо никаквог закона, никаквог поштомства, никаквог обира спрам људских уреда и мишљења, оправданих или неоправданих, у саставу оних детета“ рече козице себи толико у свом другару. Пре него дан видео сам је како прена водом самог гувернера на улици. Шта је она за име Божије? Је ли она издана самога зла? Има ли она осећања? Може ли се у њој отворити ипак принцип моралног бића?“

„Не, наука слободе преступљеног закона“, одговори господин Димсдел мирно као самог себе. „Да ли је она подобна за добро, не знам“.

Дете извесно чу њихов глас, јер, гледајући на прозор са светлим, али обичајним осмехом разума и ве-

селости, бици један чичак на пречасног господина Димсдела. —

Осталим свештеницима стресе се нервозним страхом од лаког удара. Видећи његово узбуђење, Бисерка насласе ручицама у најбуздатијем одушевљењу. Јестира Прина, такође, беше нехотице погледала горе, и ова она четири лица, стара и млада, гледаше се међу, док дете не прсну у гласан смех и не повика: — „Хајде, мајно! хајдемо, иди ће те ухватити онај стари старац! Он је нех ухватио свештеника. Хајде, мајно, иди ће те ухватити! Али он не може ухватити малу Бисерку!“

Тако она одвуче мајку доле, скакућући, играјући и пртећи се чаролијски међу хумкама умрлих становника, као како створење које нема ничега заједничког са промислом законском генерацијом, ипак признаваше да јој је шта год своје. Као да је била начинена од поних елемената и као да јој се стога мора допустити да живи својим особитим животом, да буде сама себи љави а да јој се њене настрасности не могу унети у кривцу.

„Ено једне змије“ настави Роберт Чилингворт мало после: „дођа, па нагледа да је љави крајница, нема у себи тајну скривенога греха да коју ми мислите да ју је тако тешко носити. Је ли Јестира Прина мање бедна, по нашем мишљењу, стога што носи споретно слово на грудима?“

„Ванстану ја верујем у то“ одговори свештеници. „Ипак ја не могу да њу одговорим. Има невака израз бола у њеном лицу који ја не бих желео да видим. Али опет, чини ми се, мора бити боље за њатика смести показати свој бол, као ова жена Јестира, него га сакрити дубоко усоме срцу“.

И поново ућуташе оба, а лекар поче опет да испитује и уређује бале које јеabrao.

„Питаше мало час“ рече лекар: „и радо бих га чуо. Говорите отворено: било љави или смрт“.

„Онда, искрено и отворено, рече лекар и даље преприћући бале, али упутивши поглед на господина Димсдела: „чудан пред љави. Гледајући нас свакога дана, драги господине, и хватајући знаке вањаша нагледа већ од толико месени, нагледа ми да сте веома болесни, али опет не толико болесни да нас један нешт и разуман лекар не би могао излечити. Али знам шта да кажем. Вања ми болест нагледа позната и опет је не познајам.“

„Ви говорите у законитом, учени господине“ одговори бледи свештеници гледајући кроз прозор.

„Онда, бићу јаснији“, одговори лекар: „Молим да ми опростите, господине, ако је то потребно за ту отвореност мога говора. Питам вас, као ван пријатеља, као неко коме је Провиђење поверио бригу о нашем животу и њиховом добру: јесу ли ми близи јасно показани и поверени сви узроци наше болести?“

„Како можете то питати?“ одговори свештеници. „То би довела била дева игра познати лекара, а болест сакрива“.

„Ви хоћете даље да кажете да ја знам све?“ рече Роберт Чилингворт, намерно упутивши поглед напак на њих и концентровао разума на свештениково: „Нема је тако! али, опет... Овај коме је поверен само спољашњи, аналитички бол, познате само половину болне поју има да лечи. Телесна болест може бити само знак неке дунение патње. Молим да ми опростите, драги господине, ако би моје речи напале и сенку уреду. Ни сте, господине, човек, код кога је тело у најтешњој вези и најјачачено, тако рећи, са духом чији је инструмент.“

„Онда ми не треба ништа више“, рече свештеник, мало нагло устај са столице: „Мислим, да ваша медицина нема ништа са душом!“

„Како извесна болња“, настављаше Рочер у истом тону, не нашла на његову примедбу, већ стала лице у лице пред бledим, мршавим свештеником: — „свака болест, али болно место у вашој души одмах се покаже на нашем телу. Хоћете ли, да као лекар излечим од не-дуга, то му прво морате открити рину или немир своје душе?“ —

„Не, не теби! не никаквом лекару на земљи!“ пошпа Г. Димесдел, гледајући погледом пуних страсти и патре на Рочера Чилингворта. „Не теби! Већ ако је то душевна болња, то ку је поверити Лекару душе! Он, како му је воља, може излечити или убити. Нека Он ради са мном, по Својој правди и мудрости, и Он ће добро знати. Али ко си ти, што се мешаш у ту ствар? Како се смеи ставити ништава паћеника и његова Господа?“

И нагло изаше из собе.

„Добро је што сам учинио овај корак“, рече Рочер самом себи.

„Ништа није изгубљено. Бићемо опет пријатељи. Али где, како страст обузе овога човека, и како га излечути. Једна је страст као и друга. Оно му није призна да учини ружно дело, тај смирен свештеник, над му страст срцем завлада.“ —

Није било тешко повратити старе односе између ова два друга.

Млади свештеник корео је себе што га је забуђење живота навело на један непристојан испад, кад у лекарском речима није било повода за то. С тим осећањем кајања, похита да му се опрада, и замоли свога пријатеља да и даље води бригу о његову здрављу, што, и ако га није излечило потпуно, ипак му је произукло слаби живот све до сада. Рочер одмах пристаде, и настави своју лекарску бригу о свештенику; чинећи за њега све што је могао, али оставајући болесничку собу, после сваког лекарског прегледа, са тајанственим и чудним осмехом на уснама.

„Редак случај“, мрмљао је: „Миром га дубље испитам. Чудна симпатија између тела и душе! Било само за дубав науке, морам свић на дво саме ствари! Једино летље по подне догоди се, усупрот после горње спав, да пречасни Г. Димесдел пада у дубок, тих сав, седећи у својој столици са једном великом отвореном књигом на столу. Дубина свештеникова сна била је у толико необичнија, што је он обично спавао ланам, немирним сном, као туча на грми. Али сада спавање тако тврдо да се и не помиче кад Рочер Чилингворт уђе, као и обично, у његову собу. Лекар стаде право пред болесника, метну своју руку на његове груди, и укљони хаљине које су их до сада криле од сваког поглед и од лекарских очију.

Тада се, доиста, Г. Димесдел слабо поврнуо и тихо стресе. —

После кратко почини лекар се врати,

Али како му је око блистало дивном радомљив и укљон! Како се анетично усхићење, као да га је било немогућно изразити очима и лицем, издалаше целом ружњом његове појаве и искључише бурно у луданим покретима његових руку ка тапани, и лудњем ногу о под! Ко би видео Рочера Чилингворта у овом тренутку усхићења, не би му било потребно да пита! Како се понавља сами Сатана, када је која драгоцена душа изгубљена на небо и издобивена за његово црвенило?

Али оно чиме се разликовало лекарско усхићење од Сатаниног била је прта чуђења у њему!

XI.

ТАЈНА ГЛАСОГА СНА.

После овога случаја, који мало час описасмо, понављање између свештеника и лекара било је исто по изгледу, или у суштини својој доди сасвим други карактер. Дух Рочера Чилингворта претрпе се сада доста широким ставом. То не беше у ствари баш она атава којом се он мислио кретати. Миран, благ без страсти изгледао је, али опет, бојимо се, у дубини овога несрећнога старца лежала је тиха злоба, до сад заснала али од једном пробудена, која га шадела да смисли егзотичнију освету него што се и један смртни долге светно своје непријатељу. Постати присни пријатељ оного, коме је требало предати сав страх, грижу савести, агонију, узалудно кајање, плахиди полет грешних мисли које је узалуд тонови. Сви грешни туђу коју је криво од света чаје би се вољко срце свикло и опростило му, њему, који је био био савладала, који није никад опростио! Све то црно благо хтео је он изнети на овога човека, коме ништа друго није могло достојно платити дуг освете!

Свештеникова стидљивост и осетљива уздрљивост осујетили су овај план. Рочер Чилингворт није био довољно изгледам старца, које је прокићење створило, — служећи се осветником и његовом жртвом за своје намере и опрштајући, може бити, онда кад је изгледао да највише знања, — уместо да су биле извршене његове при-мере. Ипак, беше му поднрана нека прста отворена. Мало га се тидало да ли је долазило с неба или од које друге стране. Помоћу његовом, у свима доцијем односима са Г. Димесделом, њему је био отприлич не само својим изглед овога, већ сама унутрашњост душе његове; те је могао свагди и разумети сваки покрет. По томе, он по-стаде не само прост гледалац, већ главни глумач у једној души свештениковој. Ту је он могао играти по својој вољи. Хоће ли га пробудити смртним боловима? Лекар је владао свима његовим лицима. Хоће ли га дивљ на сва изненадни страхом? Као на покрет чаробникава штана, дишаше се једна аетичка сила — дишаху се хваде правина, — у свакојврвним објавима смрти или још естра-нијег изгледа, нијући се оно свештеника и поклаујући прстом на његове груди.

Све је то завршено тако јавно и ма да је свеште-ник имао нејасни појам о некој злој коби која над њим лебди, ипак није могао савнати праву природу тога. Истина, он је гледао са сумњом и страхом а нагдак и са узласом и горчином мржње на ружну појаву старца лекара. Свештеникову погледу бежу ириси: његови покрети, његов ход, његова преседа брди и најнеизнатије радње; знаа да је у свештениковим грудима била јача антипатија него што је он хтео признати. Али пошто му је било немо-гућно да нађе разлога томе неповеру и гнушању, то Г. Димесдел, знајући да отвор једнога болесника места зарази цело срце, присилнишаше све своје предоседаје само томе узрону. Он настави своју интимну дружбу са стар-цем и тако му даде прилику да изврши намеру, којој се беше посветио тај свештеник.

Патећи тако телесно, мучен и притиснут црним ду-шевним јадом и предан власти свога смртнога неприја-теља, пречасни Г. Димесдел беше међутим стеном славио глас у својој светој служби. Он га беше доиста отекло својим патњама. Његови духовни дарови, морално схва-

кање и његова моћ да осети и саопшти убуђење били су одржавани у стању натирироне делатности болом и невојама свога свакодневног живота. Његова слава, и ако не беше достигла врхунац, већ је помрачавала скромније слане његових старијих другова. Међу њима је било учених људи који су провалили духом времена у широку студију, која је певала са свештеничким позивом, него што је Г. Димесдел имао године, и који су по томе могли бити дубље познати са таквим темелима и драгоценим благом него њихов млади брат. Ту је било људи и јачег духа и обдарених оштром, челичном, поузданом, гранитном снагом. Било је међу њима правих светаца чије се способности изразиле замореним радом међу њима и неуморним размишљањем, а постали свете духовним општењем са оним бољим светом, у који их беше увела чистота плахова живота, док су још биле на њима хаљине смртности. Али им је недостајао дар који се беше излио на изабране ученике о Духовном у виду пламенитог језика; као знаци да су добили силу, не да говоре туђим и непознатим језицима, већ да се могу обратити целојме човечанству

млаваху да је цун небеске мудрости, прекора и љубави. У њиховим очима света је била стаза по којој је ходио. Двојак из његове пастве победио је угњетави га, жртве једне страсти тако протисли религиозним осећањем да мишљаху, да је та страст силна вера и понаху је јавно у својим частим грудима, као најмилију жртву пред олтар. Старији чланови парохије нагледа Г. Димесдела тако слаба, док и сами беху једном погину у гробу, вероваху да ће он отићи пре њих, и заклањаху своју децу да њихове старе посту сахрањиве поред светог гроба младога пастира. А, може бити, кад је јадни Г. Димесдел мислио о својој гробу, питао се, да ли ће трава инад порастаи на њему, јер ће у њему бити сахрањен проклет човек!

Није могуће појмити агонију којом га је мучило поштовање пастве. По природи својој он је обожаван истину, и мрзео сваку лаж.

Дакле, шта је он? — Сувстанција? — Или најтажнија од свих суени? Он је жуђо да говори са висине своје катедре смелим гласом, да каже народу, ко је он. „Ја, кога надите у цркви ризи свештеничкој — ја, који се пе-

ЦРКВА У ЛИПЦАНУ.

материјал језиком срцаца. Ти очени, иначе једнаки апостолима, нису имали повладиу и најређу небесну потируду своје службе — Писмени Језик. Они би у људу тражили да паразе високу истине скромним средствима обичних речи и одлика. Са висина, на којима су обично становали, њихов је глас долазио нејасно и као из далека.

По свој прилици Г. Димесдел, по многим цртама свога карактера, припадао је овој последњој класи људи. Он би се био увео на тај високи врхунац вере и светлости, да му у томе није сметало терет кривице или страха, који му судбина беше доделила да носи. То га је задржавало на последњем степену, — нега, човека небесних особина, чији би глас и ађиља радо послушали и одговарали му! Али тај исти терет увлао му је тако дубоку симпатију на срцама грешне браће; тако, да те орне дрхташе заједно с њиховима и примиче у себе њихов бол и њихове страдање свога бола у књиже других срцаца, у изливима туђине, често управљене рецитости, али напад ужасне! Народ не познаваше силу која га тако покреће. Младога свештеника сматраху као чудо од светости. Они уобра-

њем на оно место и окрећем своје бледо лице и небу, узимајући на себе задатак да посредујем између вас и Највишег Свегазана, — ја, у чијем животу замишљахте светост Емохону, — ја, чији кораки по нашем мишљењу оставају са особом светом траг по коме харије, који ће за мном доћи, могу бити одведени у пределе блаженства, — ја, који сам вршио тајну крштења на деци нашој — ја, који сам шантао последње молитве над вањим умирућим пријатељима, — ја, који свештеники који ли поштујете и коме се поверавате, нисам ништа друго, већ поквареност и лаж!

Често ме пута Г. Димесдел понео на своју катедру решен да не сиђе пре него што изговори речи равне горњима. Често је пута — не, више од сто пута — доиста говорио! Говорио! Али како? Говорио је својим слушаоцима, да је он скроз недостојан, да је најгора друг најлошијег, најтежи грешник, право проклетство, нечувени неправда и да је право чудо, што они не виде његово јадно тало сиромаше натреним гневом Свемиогућа! Је ли се могло јасније говорити о томе? Зар народ није требало

сочити са својих кљуна и снући га са катедре коју је какао! Не, докато не, они су све то слушали и само га нише поштовали. Они нису могли ни сумњати у смртну садржину која је надила не те себестужбе. „Вогоуди младић“, говорили су међусобом: „прати светац! Тешко нама! Кад он види такав грех у својој чистој души, какав би укасио привор видео у твојој или мојој.“ Светеник је добро знао — лицемер пун гриже савести у каквој ће светлости бити пијана његова нејасна исповест. Он се старао да заслужи казну исповедајући своју кривицу; али је навукао само други грех, и нови стид пред свимим собом без тренутне олакшице да сјаи себе превари. Он је говорио сушту истину и преобратио је у сушту лаж. А онет по својој природи он је волео истину и мрзео лаж као мало ко. С тога, нише свега, он је мрзео и преварио себе!

Његов душевни немир навео га на обреде који су били нише у сагласности са старом пошреном пером толочином несе са болом светлосну прву у којој је био рођен и васпитан. У којегу г. Димослава изазвао се један кривац би. Често пута овај пуритански и протестантски свештеник нишало се каже, смејући се при том самоне соби горким осмехом, шабајући се све нише и немилирајући аборгота смеа. Имао је обичај као и многи други побожни пуритани да пости — не као они да очисте своје тело и да га спреми да би било достојније небесне светлости — већ строго, док му колена не почну клекати, као за казну. Ваго је по читаве ноћи узастопце, некад у потпуном мраку, а некад у полућани, а наизмад посматрајући своје лице у огледалу при највећој светлости коју је могао произвести. У тим дугим понама глава му се пртеза и привиђа изгледају да дође око њега. Каткад нејасна, у својој слабој светлости, а некад јасна и баш шоред њега у самом огледалу. Сад је то било коло јавних прилика које се ругало и кезало на бледог свештеника дајући му знања да иде с њима; а сад онет група светлих анђела која се тешко подизаху као тугом оптерећени, али све светлији што се више дилаху. Сад дошао умран пријатељи из младости и његов отац са седом бравом и светитељским чеоном и мајка, која опрете главу пролазећи шоред њега. Мајчин дух — најслабији фантазма сине мајке — морао би бити бар поглед сагледања на свога сина! А сад онет, кроз ову собу цуни авети, лагано продавао Јестара Прима водећи малу Васерику у њеном скверетном оделу, показујући својим нахипрестом на скверетно слово на својим грудима па онда на свештеничким грудима. Ни једна од ових визија није га могла са сном преварити. Он је видео, напором воле, друге предмете кроз њихову масловиту супстанцију и био уверен да они имају чврсту као онај што од растопице или она дебеља у којој понази и бременом околана Библија. Али — при свем том, то су били најистинитији и најстарија бића са којима је имао несака јадни свештеник. Немогућу је искапати беду живота као што је био његов. Ладном човеку хвања је нека васпона — ну је немогућу опинати — она се претвара у ништа на његов додир. И он сам, у колној се показује у јавној светлости, постаје сенка, или докато престаје да буде. Једина истина која је и даље данава Г. Димославу старим животом, био је страх у дубини његове душе и неварљива жага на његовом лицу. Кад би он једино плашо снаге да се насмеје и да се понаше несе, то не би нише био он!

У једној, од тих тихих пона, које смо поменули, свештеник сачи са своје столице. Једна мисао сину му

кроз главу. Једном мора бити краја томе! Обуче се нахливо и на исти начин као за бољу службу; сјае нагло низ стенице; отворио врата и каже на улази.

(НАСТАВЉА СЕ)

Последњи поменуци

У нагали и тани будућности ираче
Насирах те, анела мојих срећних дана,
На мутноме руже сад те нигде нема,
Миристе ми руже носи мират и слава.

Студена је зима раширила крила,
Расплакано небо, вечна поноћ излази;
Нит рањено срце своју драгу тражи,
Нит се Мају душа остављена нази.

И овај је од ње одбегло далеко,
Не осећа нише судбу што је тава:
Отровна лалом моја душа млада
Веаборишке часове из детињства слава.

2.

Нестaje вав редом, који снови алитни,
Једног бете дана разнежени бити;
А малаћана душа, још лубини жулна,
Сузе ће за сребрим часовима дити.

Нећу да те парам, јадна моја драга:
Оплакујем прошлост и спомене сисае.
Забораи мене! Салашност је бедна
А још гори дане што пред нама леже.

Ми се растајемо и разилазимо,
Некад јединим путем ходисмо у милу;
Тај се пут одваја на две стаје диле,
Ал ниједно од нас неће стићи цилу...

Влад. СТАНИМІРОВИЧ.

Петроград.

Сезона позорница, сликарских изложба, симонићих концерата, почет од обилних симонићих па до најобилнијих свадбених, већ се одавно свршила. High life Петроградског друштва оставио је загушању простотину и бацио се у шаруја природе, одмарујући се у зеленилу и дивућу есени, аромати аладух језуних духова Финске и остале околине. Као што рекох, сезона се свршила, али не тихо и неиремићено, већ бурно, с пуно интереса, јер дале публици „Или за јомо, Сатана“ слику Јевина и „Три сестре“, драму Ант. Чехова.

Слика Рјенанова изложба је била на „XXIX покретној изложби слика“. Непрестани разговори, непрестани

гласови напријед публике, чије се хладно посматрање често претвара у тихо усхићење или дикују неубуђеност, јављајући се и неким мајком и строгим и неумалим судијама, бескрајно естетско-критичке пресудности, — још наше појачање моју жељу да посетим изложбу и видим ново дело Рјешново.

Прозајски поред беојри повешаних слика, на којима се на најразноврснији начин пројектовао талент и способност, ја сам нестрпљиво тражио предмет своје љубавности, о чијој се појави говорило још на годишњу дана раније, подгатав неких наде јер се очекивала грандиозно, кинтилато дело великог руског уметника. Не разгледајући остале слике, ја сам хтео да видим, док је још око свеже, плави ће бити приликом, који ће на мене учинити „Иди аа Јоану Сатана“, Напаша се изненада пред мном ја сам стао као уколан. Ја у прилику ме могадох да се разбери од чудноватог, сложеног осећања. Да ли колосално плаћу, које својом величином нехотице удела нависоко уважење (не, огромна су и махала обичних молера); да ли дивно пријатељско разабанаја боја — (онет не, јер је мене одане пошата махала кичаца творца класичних „За-морова“); да ли, најзад, и једно и друго заједно послужило као мотива тога осећања које ме је свега обузело и за тренутак досетило зашкљало у тиом и речу, не дајући мислима да се позлако развијају и прирава, гушећи најзад и најобичнији услед изненађења или дивљења. Тек кад је минуо тај критички момент, ја сам је могао хладно посматрати до најмањих стигина и довести се поштом колорита, поштом пласе, композиције и уметничког тумачења познатих речи на Св. Писма — као јединим мотивима, који на мене тако силно утицају.

Слика представља комунити пада је Сатана кушао Исуса у пустини Јерихонској. На малам бресту, стоји Исус с крштеним рукама и подигнутим и вебу очима. Колико љубави и доброту на том сухом и измученом лицу! Под неговим ногама нија бевина, хаос облака, проз који пробајују по гледати прази далеком суица. На задњем плану, ја дејима Исусовим, у облику, приени се наклени Сатана, с великом и огромним трубом, у који бие наперене сие притварачке стреле. Он беше увором многим расправљама, увор, због чега „Мари, Исусова“ јавно даде свој суд, да ошва није достојна потписа Рјешнова. Сви се сладоху, да облик и нарад Сатана не одговара моменту, вада грубог аскерог цира (ваде да је Рјешни хтео да прелетати Сатану у облику аскерог цира) треба да уступи место нежности и ласкавости скупшана, чије слатке речи хаптају аа душу и доводе у аснос.

Ја своје мишљење већ изрехох. Да га понављам зна-чило би извржати без краја одушевљење и дивљење.

Савку је, како досеосне пошпе, купно „Музеј нара Александра III“, за 30.000 руб. Тиме је завршило о Рјешновој „Иди аа Јоану, Сатана“, и преговорити о последњој драми Ан. Чехова.

У последње време драмска дела Ант. Чехова постадоше толико популарна, да су већ сваке озбиљне позоришне. Негово последње дело имало је огромног успеха. Ја не видех већ безумна публике, чија љубав к Мелпомени не зна граница.

И заиста, не знате чему пре да се дивите: да ли самом комаду или уметничкој игри „Московско Художество, театра“. То позориште као да је створено из Чеховске комаде и у томе му нема равна. Што је „Freie Bühne“ аа Хауптмана, то је „Москов. Художество, театра“ аа Чехова. Једино реализацију, неумовно техником може се то и објаснити. Ви забораваате да седите у позоришту, јер видите пред собом прани живот; живите и осећате њиме. Ви не знате где се савршена уобразиља и пошње стварност, или се то оба појма спавају у једно. Ибога с пушним правом и називају „позориште пуштаци“.

Ја већ одао говорити о уметничком таленту Чехова, што би могао послужити као предмет засебне ошвишне студије, а овим томе и напизно је, јер је он свима врло добро познат и говорити о њему значило би што и „прославити лопоту јутарње звезде или ружних пракова за-

ходног суица“. Ја је се само ограничити кратким наза-гањем сикета „Три сестре“.

И ода на прилику пада у очи Чеховљев реализам, протван неубавим елементарним песимизма, који су основа свих његових драмских дела. И ода Чехов по-павља карактере крте својих ранијих комада, т. ј. ош-сује мали живот, мале луде с њиховим жељама, страстима и интригама, који се никада не удаху до хероизма и и сир-пављују у интригову средине ни које су и пошати. Пред нама се шири слика забавне, махновитом и браљаном лар-расе плашине која живи и осећа аутоматски, понављајући сие једно до бескрајности. Живот је у тој веси, пуш досаде, без циља. Над њиме се плувају мрачне и те-шши облаци меланхолије и равнодушности.

Три сестре: Мања, Олга и Ирина, јуношаста и мила створена ваде од досаде. Из њихових испрекиданих раз-говора, по њиховим лицима суморним као јесења дана, види се као да осећају сву пустош таквог живота. Њихове жеље и мисли изражавају се у нејасним и махновитим појмовима о смислу живота, корисном раду, а последња је дистанција њихових жеља: Москва. Да, тамо ће живот пош неселити, тамо ће се наћи и прани савео свет.

Једна је сестрица девојка, друга умица, а трећа је изгубила савку наду на удаху. Једна жеља да се удаху, друга да се не ограничи само мукем, и трећа да не буде директорка гимназије. С њима живи брат, на кога се по-лаву велике наде; но оне ни се не испушине. Он сасвим алемарује свој мушкарци талент и завршује каријеру као члан земске управе. На смену се појављују и друга лица: пушварин Вершинин чија се батерија падрала на апесно време у палици, и ошвирича Роде и Федотик. Ту је са својим нечистим љубосносним и др. Чубутица, који је меланџи, у осталом, дивно забављиво, и барон Тузенбах, Солени и др. последњи намеу осталог, уобра-зано да је Лермонтов. Сви мали интриге пушварина Вершинина и двојба Соленица с Тузенбахом, у коме последњи пада (чиме се нијоса савршила), већете, аа у опште год Чехова, наји драмског жанета. Дијалози преобилују, — али колико је у њима живота, како је свина појана, — али радна истинита и реалиа, и како је до стигина обрабута психологија луци, на чијем ошви мраморч живота знацима видно место: досада, дуге време, тако већ ошви ошвирича својом речу „скуп“, Гледајући те „скупшачи“, ви осећате како и на нас веје од њих љавим пошвариним „скупш“, и тек кад последњи пут надиш аваса и кад нас талас публице изнесе на ушцу, осветљену масом сивајана, авеса ешвиша и ушвици „кутера“ пробуде нас по пријатног аваса, те видите да сте у веселој и бурној престоцини.

И биш у томе реализму и живи аса величина Чехов-љена талента, на и праведна заслуга примерног „Москов. Художества, театра“, с којим се Чехов толико сродно, да му је отргло и дивни адетак г-цу Киннер, изабрани је аа своју спашувају у животу.

Бол. Ст. Поповић.

В. С. Јоаким III, Василевски патријарх. — В. С. Јоаким III изабран је за василевски патријарх 25. маја о. год. Он је већ био на патријаршином трону од 1878. год. 1881. год. на да је дан отставку и популо се у савични живот. До 1889. г. живео је на свом жинку близу Цариграда, а то године он у Св. Гору где је савоше неписанице проводио своје дане. В. С. Јоаким III популо се у мр не што је био изања одмора већ што је у свом тешиком саветом популо напаван на огромне тешкоће не само код највећих државних власти већ нарочито код оних који би требало да су му помошници или. Непријатног верска и народна, пош расправљаху негову пошвицу, гошете свега што није Јоаким, — изасовне В. С. Патријарха да воштра мир и удаху у Светогорског тишину. Његови василевски, радни артистички сушени и шикерска невоља, догошине Велику Цркву у тешиком и мучану невољу. Пошрине су се пошве ситити, и једнак човек, који би био у стању пошвати авесе и

древских мана, на братски састанак и поболују мимету. Али храмовна празнина ове свете задушине не прославља се у Грчавини ниво се прослављају храмовни празници у другим српским крајевима. Над овим скупом туга парје а страх угушује свако весело. Али да то у другим храмовима нема позитивне каласе је у Грчавини? А шта каже Срби у Грчавини?.. Зар Србину и то не говорица? —

Црква у Дивлаву. Дивлав, стара Шријана, лежи у сре-

дњи Косовско равнино. Још Василије II Македонски, обављајући Охридску архиепископију, омиљак је Дивлаву као Другу Дуклину. У својој историји Дивлав је познат и као Манастирски престоница а и као припрема стотина Грчавичане епископије. Црква Дивлавска једна је од најстаријих у Православљу. Давно у својој сени и најстарији српски православни свештеници, а по својој историји и најстарији у свом Православљу, поштовани који је отар 111 година.

ДУША ДЕТИЊА

I.

Када би се могло рећи за коју науку диксе, да је нила, или што је то. Једне рекао за Јотинику, онда би се, одиота, сви сложили у томе, да то име заслужује Психологија. Дене најпре, јер ова се бави о оном што нам је најближе и најпознатије на овом свету. Ова, диксе, деца се и поводе именом *Scientia animabilis*. —

Али — како мало знамо шта се збога у том рајском кутежу! —

Психологију, да скоро, занимање је само душа одраслих а о малена није познати Српце, можда није знала да се занимање том диксе, јер ова се бави о оном што нам је најближе и најпознатије на овом свету. Ова, диксе, деца се и поводе именом *Scientia animabilis*. —

Но дакле већ знаја и ова, да од те способности мора поустити, па се обратити деци и, на велику радост своју, добаја обавештења, не само о нама, него и о себи и својим кружниим појмовима. И ова понајвећност деце у гететичком испитивању душевних појава диксе је долажа, да је обавештење заслужује гласу о студији деце, да називом Педологија или Педологија.

Но те науке о души диксе да нам привлаче само штога. Али по у системском раду, него оно што је онитије и историјскијашине. Међутим, пре тога, допустимо нам, да изнесемо и то, не је све равно на омаме, јер баје, можда, кога који знаи и нине да зна, по што жу је овим сазнао.

Рекосмо, да је ово проучавање ниво, зато се не борје да биво из диксе почети. Њитом и Аристотелу, и све стари диксе, па так отидају, од којих се изиже, као по неком правцу, понав. —

Наш почетак је од Дарвина и Прајера. Овај велики Енгелс, чије је име толико-познато у Гимнозије, први је отпочео и проучавање духа диксе са знавом и науку. То своје посматрање нине је у часопису *Mind* у 1877. год. под именом: *Biographical sketch of an infant dиксе тине јаших побаја диксе да дала испитивања.*

Немак *Preyer*, такође велики знаменит, репосто је посматрање свога сина за три године и резултате тога опитивања је у постојећу пиласи са називом: *Die Seele des Kindes*.

Ова два ученика нину се изиже, а првом, творцима и поштованим научном испитивања духа диксе, ноје је од тога доба све диксе испитивања.

Давно је у Енглеску као најбоље дело ове врсте од *F. Sully-a*: *Studies of Childhood* А основно је и диксе за проучавање

деце: *British Child Study Association* са својим органом: *The Paedologist*.

Као Немци, у савременому делу, као најбоље разлож о овом правцу, препоручује: *Kindergarten od Triber-a* и *Zeitschrift für Pädagogische Psychologie* и *Psychologie od Komet-a*, да се изиже и велики литература о томе, поред *Internationale Bibliothek für Pädagogik od Ueter-a*.

У Францу је *Preyer* ово што је *Preyer* под Немцима. Негово је гласило диксе: *La Psychologie de l'Enfant*. Но гласило је поштован гететичке психологије: *G. Compaure*. Негово дело: *L'evolution intellectuelle et morale de l'enfant* заслужује особиту пажњу. —

У погледу експерименталног испитивања, пак, познат је у постојећу доба *A. Binet* са својим радница у: *Revue philosophique* и *Annales psychologique*.

Талијани немају још нешто оригиналног дела о духовном развиту деце. *Luigi Ferri* сикра се за поштован те врсте, а најинтересатије дело о томе написана је *Paola Lombroso*: *Saggi di psicologia del bambino*.

Али најбоље рад на томе пољу првенат је у Словену Авреку. Тако је примам са толико интереса, да је постојао првенат од диксе знавања па до универзитетска.

Скоро сви универзитети имају катедру за студију деце; у свима бивају учитељским и музичким и језичким школица, то је обавештење првенат; све обилати основна са разних друштва са разним именом за испитивање и проучавање духа диксе; побољшан постојећим часописима отворен са поштован идеали да то, а много велики знаме испитивања са тине диксе.

За основача овога поштован у Америци сикра се *Graciele Stanley Hal*, предавача *Clark* универзитета у *Worcester* и друштва *National Association for the Study of Children*. Он је написно кинте монографије о психичким појавима код деце, ноје су штампане у часопису за Педологију: *The Pedagogical Seminary* чја је он и издавач. За нин долази уредник. Учитељске Школе у *Worcester*-у: *E. H. Russell*, који је написно: *Child Observation*, и по чијем се имену назива особити метод овог испитивања: *The Russell Method*. *Goodenough Shiles*, по уреду на *Preyer-a*, посматраја је своју синовку и написна је најбољу биографију деце која постоја у Америци: *Notes on the Development of a Child*. Нарочиту пажњу заслужује још поштован са *W. Monroe* у *Sammlung von Abhandlungen od Zuecke-a*, као и *P. H. Baldwin-a*, а тако и прогласно дело од *F. Tracy-a*: *Psychology of Childhood*.

И наша знаменитост нине бива диксе испитивања о деци али се махом гласи омаме тељске деце. *Учито од 1897. год.* дошло је кратак преглед Психологије деце, што нине поштован, али и јасну киницу од *Батута*: *Живот и одрасле нине деце.*

нашим шта се овом савном у онто хтео. Мислим да ми није потребно упознати се у оваквим случајима са онима који су ошито и напред уопште савна игра међу овим естетичним који сулазе за обавештавањем узвеса шире публике. — Један од познатих немачких уметничких енциклопедиста савних Николас Трибнер води у својој делу: „Die Vergewissung der Kunstbegriffe“ да се изајасити савно слике или цртања са два гледишта: са гледишта „чисто уметничког“ (rein-kunstliche) и гледишта „популарно уметничког“ (populär-kunstliche). Предност и изајасити често уметничке слике уопште је трајна, али се врло често дешава да ира публике ошито савну не може одмах да схвати и прена томе да је и не цени. На против савна популарно уметничке предности претупајати је широм публици и ошито је, али јој предност није трајна. Нема спора да је ово гледиште Трибнероу тачно и истинито, као што је и истина да савни уметничко-савна треба и мора на првом месту да цени слику са чисто уметничког гледишта; другим речима да се држи око много напредне делове „l'art pour l'art“. Али је исто тако истинито да се критичар не посредно извештава уметности и публике не сме ограничавати на ту делову, т. ј. да не сме игнорисати савно популарно-уметничке предности. Не са само то, ја кажем чини тако далеко па тудик: да у извесним приликама, нарочито тамо где нема публике са тако развијеним уметничким укусом, који је потребан да се савна савна уметности савно уметности рани уопште, критичар мора извесностајати савно популарно-уметничке предности, савна често уметничке предности. Трибнер врло добро види у својој ошитој делу: „Дела разумљива уметности стоја на извесном ступњу делови морају бити извесно поговорно бити на највише толеранцију у уметности. Сви савне имају права да буду извесни и све су савне што да да популарно уметничке уопште у публици“. Када ово може да каже за популарно публику, а на цу се и односи, онда извесно да не треба нарочито допуштати да то за нас мора бити правило, па основу кога се свака наша т. ј. српског уметности слика, мора ценити.

Доста, „све су савне да се да да популарно уметничке уопште у публици“ али код нас, у нашем народу икада слике још један други куда само извесни? постоје, а да да уопште али бар да популарно публику да разумљивају. У нашим приликама пред савна као и нигде — рекао ми је једном пријатељ један један српски савношћин из Славонје — на и нигде, јер савну гледајте који не читати не уме; родитељи је рајисати и дете је извесни дот је живо.“ Ово гледиште треба узети, а на првом месту нивти на уму кад се хоће да извесно савно савна која се као и ова Бошарева општа у народ, и никада не трије заборавају да савностајати за наш народ има који толеранцију и то толеранцију која иде па то да подиже и бољи напредна дух у нашем народу. Савна „Гусак на Збору“, али како је извесни творца радје извесни „На развојанима црквица српског“, извесни је по популарно извесностајати савна Петра Николића, трговца из Загреба, који већ 22 године ради на томе да на извесни трговца потисне ови извесностајати савне са свим мотивима који нивне делове нивне уопште по право, и да на место пак противу савне са народним мотивима; савне јоје би одговорале и уметничком укусу и духу нашег народа. Мора се признати да је Николић у овоме много успео и нивна савна да се леку нивна деловности што се у многим и многим деловима Срба, Хрвата и Славонаца извесно савно са чисто напредном, савношћин толеранцију, место ових разних „Gretelov“, „Hans und Gretel“ и. т. д. Динало је само да извесностајати савностајати радје поје је ошито чине купно па извесностајати их репродукцију пошито у народ па да се нивна шта је он на популарно уопште. У току времена од 22 године он је пошито у народ ове савне: „Зу-савнаја“, од Савице Дравоје, од Черника, „Хороскопичко робље“, „Повратак на извесностајати“ и „Гусак“, од Киверца, „Косовски девојка“, „Дел и уопште“, „Кружница Знонаја“, „Тожи-спас“, „Звонили и Фриппапа“, „Крст на Савени“, „Постална поштом поштом“, „Гукара“, „Православни“, и „Милан убира Мурта па Косов“, од Вајцарница „Христос сабор од 1818“, од Уроша Предића „Босански Бегуни“, од Меловића „Сабор краља Тожица краљ у Савице 325“, и „Крст Никола“, од Винограда, „Пирштва“ Звонили од Катрине у Чачкову“, од Крстића, „Света Сава кинеска Српци“, од Наје Знонаја: „Света Сава“, „Уопште Тиноски“, „Мачевање“ и. т. д. и. т. д. Како томе долаже да је извесни портретишта Буковик, који је савна да ради такође по извесностајати Николића портрете Ђ. Ђ. Ђ. Ђ. краља и краљеве, ту савно извесностајати савну „Православни сабор“, савну која не са своје уметничке израде извесностајати

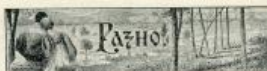
читају савностајати у нашем уметничком свету и то баш са чисто уметничког гледишта а која је рађена по популарно Николића, онда нивно пред собом приближно савну рада онг чине са овом слику.

Про то што извесностајати прилази он савне хоћу да извесностајати да је израда ове савне добра; типова представитија популарно крајња деловно су нарочитоистаја а композиција боја, у којој је Бошаре врло јак, као и природност положаја популарно типова т. ј. ошито савне толеранције, пада протрети уочи. Једном реч савна је са популарно уметничког гледишта крајња савне пошито и да је савно читају „Нова Искра“ напредностајати преносити.

Нас и сав савни Николића извесностајати тип се и ова нивна добити у дворској извесностајати Мате Стајића у Београду.

Загреб.

Ј. Адамовић.

Razno

* Уредништво „Тешки“ (Јорган Српског Народноредног Друштва) једна да извесностајати: тешки са 70—80 динара, беленине и подацине са 60, а гласине са 50 динара од штаманих таблица. —

* Т. З. одржа је у Пешти Музички Конгрес, Народ Мађара, на овом конгресу били су и представници разних народа који живе у Угарској. О Српској музици говорио је на том конгресу српски конзерваторист Г. Њеков Бајић.

* У Београду је, 18 јуна основано Српско Певачко Друштво. У управу изабрани су: Ј. М. Жујовић, проф. у Великој Школи; др. Живојин Ђорђевић, проф. у Великој Школи; др. Светозар Марковић, лекар; А. Станојичић, професор; Њега Тодоровић, инженир; Министарства Правде; др. Милоша Стојановић, проф.; М. Обрадовић, шумарски инженир; А. Михаљ, адвокат; и Милан А. Поповић, трговина.

* Српски Академски Омалени у Бечу послали је 9. јуна позив српској академској омалени у Угарској, којим јавља о једношитој омалени српских омалених у Бечу да се позове борба за народна права у земљама под крпном С. Црвенина, да се потражи потпуна, природна слобода, да се савно и отворено кинеско нивна о добру народа српског, и да се савностајати на своја прилика била савно била извесностајати. Ради овога омалени са Омалених сабор у Србобрану 27., 28. и 29. јуна ове године. —

* У „Archiv per lo studio delle tradizioni popolari“ [Патерно] штамани је радња Нива Буковича Буковича „Le strophe presso gli Slavi meridionali“ (Вентине у јунах Славона).

* Извесностајати извесностајати Нива и Криво (Мостар) штамани је извесностајати Алексан Шантића „Илија нивна...“ (доктор). Прву су да нивна Николе I. — Композиција се продаје на 1 крпу и 20 нивна. —

* Београдска општина, у својој свечаној седници па Високо-дан ове године, решила је да се прва Високогостаја Награда (100 динара) преда Милошу Чеченићу, чачанској I године, за извесностајати Милош и извесностајати Стевана Дечанског.

* 17. јуна почео је у Београду извесностајати конст Тешки Гласник да текнују, тријенирство и извесностајати. Нивна је извесностајати Тргови Високогостајати, извесностајати, а одговорни уредник Савностајати Поповић, извесностајати Тешки Гласник извесностајати савне недеље (14. 8 стр.), а годинна му је нивна 12 динара.

* Уметничко извесностајати трговина Петра Николића у Загребу нивна је извесностајати Буковичког савностајати Г. Виско Буковичу израду савне Вискогостајати сабор. Какав је извесностајати ошито сабора, нивна нивна извесностајати на ради проф. Г. Гершвиц а Савностајати Милетић. На савни ће бити криво претставитија извесностајати савне савне саборских чачанова, а извесностајати Нива Буковича једна у уметничку израду ове извесностајати савне.

* 13. јуна о. г. проглашавана је у Министарству Грегоријани и ретица свечаност. Тога дана извесностајати је обележио храм, на што је утрешно 45.000 форинта мајстаре свите. Храм је обележио у српско-извесностајати стилу, а извесностајати је нивна

вила, сликар Урош Предић. Заслуга је Гретиенког настојања, архимандрита Манастира Рувара, што је овај манастир тако обновљен и украшен. —

* У трећој српској од ов. год. брисолашког прова. часописа „La revue de droit international et de législation comparée“ налази се други део расправе г. Перша, проф. Бео. Све. Школе: „De la condition juridique des Bosniaques et des Herzégoviens en pays étrangers.“ У овом делу своје расправе г. писац одређује правне могућности приликом прелаза Босанаца и Херцеговаца у страним земљама. Трећи и последњи део ове студије мињаће ће у наредном броју реченог часописа. —

* Песмушку олу *Присегама савезушном Богу* превео је на италијански језик Тосијан којег смо у овом броју већ помињали. —

* Познати истраживач руских старина у Далмацији Нара Диш Дина је у издану књижаре Арман Колева свој истраживачки и уметнички путешко *En Méditerranée*. Цена је 3.50 динара. —

* Католички папшор Г. С. Tondini de Quarengli чинио је 21. јуна и. п. у Народној Академији Језика Бенинина своју расправу *La Serbie et la fin d'une constellation rasakale de trois siècles*. Расправа је обратила на се парочину људи у штампици је у аналени поменуто издање, алима ће се и засебно објавити. —

* У Пешти почео је излазити нов српски лист *Обртник*. Годинаша му је цена 8 круна, у уређењу га Милан Пилић, мањински издана. *Обртник* налази јединствено издање, и посебно је често и несадашњи привредник, обртнички и трговинскик издана. —

* Петар Росетер, чувени немачки привредник и неваднаних збрда, путешко је пре притог времена дуж Дамације. Угласе од тога путешкога Битанско је у Београдском језикау „Die Zukunft“. Како су ти утисци и шта је све на томе путу видео, ми смо на Беога лист „Bismarck“ (оригиналну издату из ширене привредних интереса у Дамацији), јер је „савременом папшору“ место почитано. Росетер је Дамација — Авија; Росетер се чула како је море кипило кад га нареду мизиком даја; па замишља од 74 сата видео је само „ворску болест“ и дивљине једног часа; преа Дубровачко је острво Кралева; Дубровачки, да дивно чуо, не говори немачки; дик доде измешта од Дубровачко, постојеће у њему турбина а дога ће измешта, па ће теи таа Дамација бити савремена; у околини Дубровачко, има још рабајана, али ће агити културе (као што је Г. Росетер) приношати овај народ; обеша да ће и други мут дога у Дамацији, па ће бир један цео дан остати у Дубровачку. — *Извест и срамоти!* —

* Први се годиче проглашење се четрдесетогодишњаша Српског Новадаског Народног Новошита. Народног одбор спрема програм за прославу, на којој ће узети учешћа сва српска и многа словенска народина. —

* Миша је и треће издање историјско-етнографске студије Пана Ивковић: *Бурњаци и Шкоци* у Чичој, Барија и Јани. Ово је дело издарила Матица Српска. Цена је 2 динара. —

* А. Шперић, чувени словенски песник, видео је у 5. свеску *Лубљанскога* Језика свој предлог о издати *Словенскога* Језика се Христовица *Матрица*. Христи ће добити словенскога у Словенци христовица матрица издања. — Говина савремена Словенци Матрице прихватила је јединствено овај предлог. У своме мах ошлених одбор да који преговоре са Христовица Матрицом о свему што се овог решења тиче. — Искрено изјавио да се ова преговори што пре почну и сречно правду крају. У сазна је све. —

* Српски Штампарија у Загребу, и да сада поштата са својих техничких одликања издања, подухватила се издати овај своа чинствоса *Диктациони Срби XIX века* највише је подухвати Српски Штампарија. До сада су готови три сибена (а било их 30), која су направили по христу а раснони по изради. У сваком је свеску по 6 пошлених 18 крстова са личнима издаништима Срба: Савице су рађене у Беогу (Ј. Ј. Јана), у некрстоном мајору, те је ошлени по свеску савице отворенија. Тент узи ови савице издање је проф. А. Гуприћки, Савице свеску цена је 4

динара. — Ако је потребно и ово дело приоритетно, нема је свакој српској кући неопходно препоручено, у толико радије што су оваква књиге ретко и у њених народа. —

* Матуранти Српске Војске Гимназије у Карловачка преређу по велики српски местни конорте и забаве ради полицијски словенска Бранку Радичевићу. Протекли година савремено је за ову мислу неопходно тисућа користи, а ошленима матуранти обавио рале да се овај словени што пре доплате. —

* *Новацки*. У генералној таблани породичне Јакшића штампарског потписом је Никола стављен као син Десота Јована, место Матије Хордасовића. —

Последње две године живота и рада харизматича Баја Николе Импалица (1868 и 1885 год.) По одрским издањима изашли су: Н. И. Тонин. Простакими из „Простетног Гласника“, Београд, штампило у Штампарији Краљевине Србије, 1901. 8^а, стр. 34. Цена?

Реферат Господину Министру Војном о бренири „О комасацији полковничких издања“ Г. М. Ј. Александрић. Од министарско-техничког комитета 1 класе Стевана Босковића, п-а. јављеника геогрфског одлагања, допор. професора географије на В. Школи Војне Академије. Штампано на шарфелу Г. Гелену Војвој, Београд, Штампарија Радисави Милишаревог Војвој, В. 8^а, стр. 24. Цена?

Српски Краљевски Академија: *Каталог рукописа и старих штампаних књига*. Зборник Српско Краљевско Академије. Саставио Јуб. Стојановић. Београд. Српски Краљевски Државни Штампарија, 1901. — 8^а, стр. 267. Цена 2 динара. —

Српски Краљевски Академија: *Свешти закон просветне добротоу пошлом Димитрију Стевановићу, урину у Београду, 8 септембра 1900. год.* [Из савице новошитоног]. У Београду, штампило у Државној Штампарији Краљевине Србије, *901. — 8^а, стр. 32. —

Из школске хигијене. Од Ар. Тома Ј. Импалица, школског лекара. Препитакими из „Простетног Гласника“, Београд, штампило у Штампарији Краљевине Србије, 1901. — К. 8^а стр. 66. Цена 80 п. диж. —

Протки и вотоци. Историјско савице на поштата даваније Србије. Изашао А. Ј. Јовановић, Београд, штампирија А. Димитријевића, 1901. — 8^а, стр. 226, CCXXVII—CCXXXIV. Цена 2 динара. —

Извештај о Галицији Краља Александра I за школску 1900—1901 годину. Београд, штампило у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1901. — В. 8^а, стр. 71.

Галицији Краља Милоша I. Извештај за школску 1900.—1901. годину. Савице XXIII године. Београд, штампило у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1901. — В. 8^а, стр. 72.

Нада. Словенска „нада“, одржана била Галицији Краља Александрија I. Уринула узрину одржана „Нада“, Београд, Штампарија „Дол Простета“, С. Хоронши, 1901. — М. 8^а, стр. 74. Цена 1 динар. —

Френиа и Реслер (Fromenit jeune et Ressler aine). Роман из Нарисног живота. Изашао Албон Дод. Прено Мита Јовић. Ово је дело издарила Француско Академија. Издање издарио А. М. Јовића, 1901. Београд, Штампарија А. Димитријевића, 1901. — 8^а, стр. 547. Цена 3.60 диж. —

Мушом ошлут. Новела Јосифа Кермарија. Прено с великог Нарисног *Борба Н. Петровић*, потпис Војне Академије, Београд, Милош Велики — штампирија Боснија и Милоша, 1901. — А. 8^а, стр. 15 Цена 1 динар. —

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: по год. 16, по год. 8, четри год. 4 динар; ван Србије: год. 10 фор. ил. 70 дина, у зашт. Препитак и све што се тиче дажностипије шлале се **Р. Ј. Одавићу**, штампиу „Нове Искре“, Лубљанска Ср. Б.

Власници и уређивачи: Р. Ј. Одавић.

Краљевско-Српска Државна Штампарија.

НОВА ИСКРА

Прва љубав

(Старачке успомене)

Има већ неколико година како живим од ланас до сутра, али не од успомена, о не, већ беспомен, без службе и писла. Угуц-кавам слободно време и досаду — која по каткад постане тзв. да потпуно по-мим шта значи ниткеми „спини“ — читањем; и ако је при-чање дужи посланица, онда је и читање по готону, а ја у томе писам Богдана ка-ливи пробирач. У остало, човек треба да живи у па-лаци, на да то осети, јер у великом граду то се и не опажа; али и тада нај-одвратнији су ми романи и новеле од неознатих пи-сица, управо од оних који праве рекламу са самим насловима. Такве сенза-ционе романи просто не чи-таш; не могу да их читам; свака ми таква књига нагле-да као ајдук који отима на-ре, а њихове ауторе не смат-рам друштво до као књи-женице разбојнице. Иначе као „слободни“ човек чи-там све што дочекам, и све што књижари нуде на про-дају: у часописи читам днев-не, а у читалоници недељне и месечне новине; на како ја све то, што прочитам, мећем — да се у епигру изразим — у једну торбу, као конури своје младе, то ми се често дешава да, причајући друге о ономе што сам читао, свршетак једне приче мећем на почетак друге књиге, и обратно. На често пута, кад у памети при-мисао о ономе што сам читао, мени многе од тих сло-жених прича личе на целину, на причу или роман од

каког познатог писца, и нагледа ми тако сложена прича лена. Но то је ствар укуса, а о укусу се не препире, казали су Римљани. Али најчешће бива да довршим сам причу чији сам почетак прочитао, или у напред нађајам почетак књиге романа који сам узео да читам, и после неког времена ја не могу да распознам шта је моје а шта највећето стање као у српској литератури. Ако ми се што допада, ја поновим читање, и тада упамтим тако добро, да се дуго и дуго сећам прочитаног, те ми тада нагледа као да сам све то сам доживео или створио. Па и оно, што ку сад да нам кажем, једна је од таквих прича. Пета-љете: где сам је први пут читао? Не знам душе ми, а ко

ће све то и да памти; на чак не умем Вам рећи ни да ли је прича истинита или није. Нагледа ми као да је и на мога доживљаја. То-лико Вам могу рећи да је идеја моја, — зар Бен Акиб није давно рекао, да нема књига ново под сунцем — а пошто ја то признајем, то мислим да не чиним ни-какав грех, ако идеју, која је стара колико и човек, обрадим на њеном начин. Хоће ли то бити лепо или не, ја о томе не бринем, јер не претендујем на ефемерну славу српског књижевника.

† Мил. Илић.

Многобројни гости до-маћина Н. већ се разликоше око 11 часова; остало сви нас шестест интимних при-јатеља. Дена Ђерка дома-ћинова извала је своје ми-шљење о толико са Св. Сав-ско забаве; један пољички о-вир причао о мане-врама и трипа јесеним; журналиста беше неспр-пан о ратовању Буга са Негленима, и изислетку разгов-ор стаде, баш као што стаје невањен сат. За све време тога разговора ћутао је само Г. професор К. Да би се отпочео разгов-ор, домаћин се обрати ћутавом професору.

што сам читао, свршетак једне приче мећем на почетак друге књиге, и обратно. На често пута, кад у памети при-мисао о ономе што сам читао, мени многе од тих сло-жених прича личе на целину, на причу или роман од

каког познатог писца, и нагледа ми тако сложена прича лена. Но то је ствар укуса, а о укусу се не препире, казали су Римљани. Али најчешће бива да довршим сам причу чији сам почетак прочитао, или у напред нађајам почетак књиге романа који сам узео да читам, и после неког времена ја не могу да распознам шта је моје а шта највећето стање као у српској литератури. Ако ми се што допада, ја поновим читање, и тада упамтим тако добро, да се дуго и дуго сећам прочитаног, те ми тада нагледа као да сам све то сам доживео или створио. Па и оно, што ку сад да нам кажем, једна је од таквих прича. Пета-љете: где сам је први пут читао? Не знам душе ми, а ко

„Ви љутите више по обичају — рече она — има пола сата како спавате будни“.

Професор, који сеђање на осипској столици и замишљен пуштао гитару, бацајући густе димове, изгледао је по овој француској пословици, као залуђен и философ, јер љубав залуђује радио философирају. Професор подиже главу и одговори полако:

„Мислио сам о својој првој љубави“.

„У наредну хвала и ономе што прича и онима што слушају — прихвати домаћица Будите добри и испричајте нам историју своје прве љубави, о којој ето још и данас савате“.

Професор протри руке по обичају, избаци нетренице неколико димова, и отпоче причати.

„Кад је говор о мојој првој љубави, ја не мислим баш на прву од свихју. Она о којој говорим направила ми је у своје време доста бола и доста горалих, али то је већ давно заборављено, и сад, кад се о томе размишљам, то ми се чини као да мислим на нечију другу, а не моју историју младости. Било ми је 18 година; мој једини пијаклики друг инадаше сестру, лезу, мизу и луку.“

Први пут је видео у нашем дооринту, где беше дошла са својом мајком да нади брата који се са њом играо. Беше зима, дооринте пуно снега, и ми се грудасмо; оговорна борба подиза се између нас. И баш у оном тренутку, кад сам му на уласку у дооринте утискао, иако не једно грудва у главу тако, да сам онесвишћен био, и кад сам се после неколико минута поново освестио, био сам у соби, а мајка и сестра мога друга стојаху поред мене и бојаљиво ме погледаху. Сутра дан посламо мога друга да се извести како ми је, али ја сам се био већ толико опоравио, да сам већ после два дана могао да их посетим. Нисам ни речи проговорити, нити сам смео да је погледам, и верујте да бих тисућу пута улетео у ватру и воду, само да обратим на се пажњу младе ми девојке; на њан био сам сав блажен у присуству њеном. У вече сам смислио изиредна љубачка дела, са којима сам хтео да је изненадим и наваоен на дивљење; друго шта нисам ни тражио ни мислио. Освојо сам се усавишћен и преобавио. Како ми је било, знаће само онај који се сети тих година у своје животу, кад љубав почине да смеће, кад је срце луко у покретовалу, спремно до тауности, и себино и сујетно до упориости; не може још да љуби, али чезне да буде љубљено и обожавано; да буде срећно није му циљ, једино што жели јесте немирно уживање; једино потреба да добије љубав, али да је не даје, и тада је задовољено. Ето, како је то лепо уређено у свету, где има људи који су радосни кад могу да послове, док су други онет срећни кад им се поклониле. Како је блажено и за мало било то време кад се даје и прина, кад се љуби и буде љубљен. Али ова која ме је тако неписано уређавала, оставила ме је. Како је био леп свет кад сам још поновио: небо ми изада бијане плаво, а ваздух тако свеж; иђах са њом испод руке од места до места, и свуда где дођосмо, радост је се смејивала на нас, реко бих моли нас да не ватамо, већ поламо да уживамо. Целоно тако смејући се, полајући и веселећи се, чувају изада својом срећом. По кадишто било нас је и тешко, али та тешкоћа била је тренутна; наше гласно радовање зачућавало је писале и обавида људе, па чак и оне старе мрвоколе, кад нас само погледаше одобриовалише се, и гледајући веселу младост нашу осмеиваху се.

„Ви сте млади, веселите се“ говораху и иђаху даље уздишући и звиждајући нам. И ја веселим мислах да је

ме могу никад изгубити, нивада ми не дође на памет да је могу изад променити. Ето тако нивадах душе премена; недеље, месеци, године пролазакху трим, а ја и не примећавлах.

Једног јутра, пошто сам ноћ провео бурно и весело, веселије по обичају, она ми изгледаше аловава и ладна, и мене спопале уласан страх. „Она те је оставила — говорих у себи — нивесно те је оставила“. Пало ми је у очи, да се због ње нисам баш тако много бринуо, и ако сам много залагао на њену вредност. Први пут осећаш сам у себи поверене, и поколебао сам се спрам ње, и са страхом и лебином погледао сам у њу, али она се туђане од мене. На њан то ми не даде мира, живот ми изгледаше другочијачији; истина, она ме је по неки пут жустро хватала за руку, али сласт весела половаца беше нишчала, и она ме чешће одбијаше, и ја на своју велику жалост нивдах, да је њу моја љубав уморала. И кад сам тада доцниј, уморан и брижан дозавоо кући, наложено сам собу мрачну, хладну и прану, јер она, радост моја, душа њиота мога, свата моја, понове мој, беше нишчала.

„И отпоче бадно животарење. Тај ми је губитак био врло тешак, он ми је срце нарао, и ја сам се бринуо, како да тај губитак сиет не поина, ни види; старао сам се да изгледам располочио и задовољан, травио сам друштво младих веселих људи, почех да обраћам пажњу на споаушност, почех да се дотерујем „као стари аијавер“, чему сам се раније подсмевао; чак почех да употребљујем и она средства која бојати сипречају опадане косе, и од болог пране прно или боље рићи зелено. Упратко да ми њи кажем: почех да правим булавитине. По срећом, сву ту комедију нисам дуго правно, јер сам брзо дошао до уверења, да је одиратно лагати самог себе и бити на подмехе другоме. У брзо сам се помирно са тим чинио, да ме је моја љубав, моја дугогодишња перна пратилица — инвернала, и да је више, то поистурно знам, неку нивада добити. Али тежак губитак оставио ми је и изадаше боре на лицу, и ја данас оплакујем изгубљено добро своје, чије ми је одсуство тако осетно, јер ми то нивада и нико не може надокнадити. Радо бих дао све што имам, да је само још једном могу својом поапати, да још једном са њом у друштву проивајим ономо лепо, ма и да кратко време, јер ме осећање на оно старо доба и сад уређава и потпуно задовољава“.

Професор ућута, а поглед му луташе на половитима што му их гитара правалаше; задовољно је тђо своје руке, јер га свја слушавмо са пажњом и нетренице.

„Како се знаше та Вапа љубавна?“ упитасмо сви одједном, радознали очекујући одговор негов.

„Ах... — са уздахом и журићим одговори професор: — то је била моја младост“.

А. ТУШЕВ.

„Ви сте млади, веселите се“ говораху и иђаху даље уздишући и звиждајући нам. И ја веселим мислах да је

ТУРСКА ЗВЕРСТВА ПО СРПСКИМ СЕЛИМА.

Камо песме...?

ако песме да потече

Са дна срца, са дна груди;
Камо моћи гусларе,
Камо песме, камо људи?

Камо песме са гусала,
Оне песме увек моћне,
Да загреје смрале груди,
Да укрепи слабомоћне.

Та камо је да разведри
Роду моме небо тавно? —
Где си, песмо, проишао доби,
Где си данас, доба слано?

Са патице се јонте лију
Грке сузе странико јана;
Али суза брата нема,
Брат јој у сну мртвом спина.

Где је песма са гусала,
Она песна богдана?
Зар нестале старог бола
И Косовских тешких рана?

Не чујете а' где нас Прошлост
Луту куле на свог гроба,
И проклиње страником клетвом
Наше време, наше доба!

Силм.

М. Фрунџа,

† Др. Светозар Милетић

(УСПОМЕНЕ И РЕВЕРСИЈЕ О НЕГОВОМ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Проф. Г. Гершић —

(НАСТАВК)

Вечна влада и ериска црквена реакција, имајући такво мишљење о Диевнику, у брзо се сустреле у тој жељи, да треба ерисити колице томе независном Милетићеву органу. Маширевић и Анђелић не само да су владу у тој намери подрицали, него су је шта више на такву меру нарочито још подстицали; то се поред осталог потврдило и једним писмом, што га је Маширевић још као администратор у мају 1864, на Беча писао једном својом добром познавању, који није умео да саопшти тајну, те се то писмо проказуило и садржина његова није штампања у „Сри. Диевнику“; ту се Маширевић своје познатику хвали: „да је разговарао са угарским канцеларом Зичијем и како се поуздано пада, да ће скорим месецима Диевничари. Том ће се даху скорим доскочити и Диевник ће се зачудити и уништити, док чује камену ће од својих пријатеља, Маџара, поруку и захвалност добити.“ И у томе се погледу Маширевић доиста показује као добар пророк, јер је наскоро после тога отпочео авијација хајка на Диевник; обусме га штампарским приликама, за које је тада код авијацијских стањем био надлежни војни (гранатирски)

суд у Парадизу“; од тих је парница Диевник најзад морао утишати. Пу то не беше „порука и захвалност“ Милетићевих „пријатеља“ Маџара, како је Маширевић написао да добро да се изрази у својем наредном писму, прашећи адувију на Милетићеву друговање о Маџарија у опозицији према Бечу, које друговање, разумо се, никако није годило Маширевићу, као савезнику бечких централиста, па је често уживао да издржа помене, како ће Маџари Диевничарима да то друговање лево да се захвали и одуше — угушаваном Диевника. Међутим је тадашња угарски канцелар Зичија био мртво по имену и пореклу Маџар, али је он спадао у оне маџарске аристократе који се ипак ипак слагали са слободомном опозиционом струјом, која је обухватала огромну војну маџарског народа, него су спадали у ону конзервативну мањину која се вазда прела око двора и била вазда готова да послужи циљевима и интенцијама двора и меродавних бечких кругова. И тако, дакле, оно што је према Диевничарима учињено од стране канцелара Зичија и његових потчињених органа, ипак учинили Милетићевих „пријатеља“ Маџара, него је учинила Бечка централистичка влада преко угарског канцелара, који је био ипак послушан и веран извршник, а већ сам поменуто, да су владу на тој крајини војни према Диевнику баш нарочито подбацили и подстицали писма представници ерисне јерархије. И кад се тако несумњиво ободрило, да се Маширевић и Анђелић у својој персонској тежњи, да неокрњено одрже већ преживелу јерархијску самовласт у цркви, школи и у управи са народним економијама, ипак тражили из од тога да против своје народа траже помоћ у гуђинске владе и да с њоме конспиративно против јединог органа са слободним израз народног гласа, онда није чудно, да је такво понашање црквених великодостојника морало само још више поистовити отпочеће и све јаче неповерење према јерархији, да је морало све више раскопавати јаз између ње и свих напредних елемената у народу. Ја сам се мало на томе дуго задржао и детаљније упуство у описивање рада и понашања поменутих црквених великодостојника, само да бих показао колико је на сам зачетак и потоњи развој и разгор борбе на црквено-народном пољу утицала етатна злоба, коју је дао код угарског Српства наменом била Маширевићу и Анђелићу.

Кад је „Сри. Диевник“ угушен, тада је зајавила једна прозна, изстала једна тешка и мучна наука у јавном политичко-друштвеном покрету ериског народа; целово оном мљећем и већ тако многобројном колу, које се искупило беше око Милетића и с њиме на челу отпочело живаљу политичку акцију, сад обједињену беху подсећена крила, истурити му из руке један од главних инструмената у свакој политичкој борби, одузет му орган кроз који ће говорити, одеље своје ширити, на широд утишати. Најтеже је то осећао сам Милетић; то беше још једна тешка жртва коју је Милетић са својом групом приносио ериско-маџар-

*) Ту су отуђивани и најистинитији чланови и дописи, само што је у њима било ма и најбоље критике авијацијских мера, рада ериске реакције и т. д. Свима се добри да је и, пр. отуђен један ипак допис што сам га неколико дана у Београду у Духовима 1864, (авије пре сабора), као савршени Диевника, ја сам отишао био на неколико дана у Београду и отуда писмено допис о састанцима у земљи увереном току; на крају дописа писано сам протом историјоме ваите као прелазног, из којег се изгледа да је авија на стварају црквеним саборима (у току 18. века) било најпре вртосеља и расправљања разних црквених-просветних питања на је тек онда приступило избору жирополаца и т. д. И због тога је допис такође отуђен „Диевнику“.

својој солидарности у заједничкој борби против Беча, јер је касније да Бечка влада не би тако издасала на „Срп. Дневник“ те га угушила, да пишу Дневничари тако често и енергични стојаху на Мађару у борби за угарски уступ против Бечких централних власти.

Отпор Мађара, потпомаган Србима, Бечу је владу доводио у све тежи положај и све већу непријатност, јер је тај отпор узимао на се све озбиљнији облик и карактер. Шмерлингова поносита реч „ми можемо чекати“ показала се као пренапетост и неразумљивост хвалисање, јер се у току борбе све више издасало да Мађари упорно остају на својој једном заузетој позицији и да она „могу чекати“, а да Бечка влада све више губи стрпљење, да ситуација за њу постаје све мучнија и да јој је све мање до чекања. И тако се Бечка влада најзад ренила да опет попута распусти чвор путем поравнања са угарским сабором. У јесен г. 1865. расписани су избори за угарски сабор и на сабор троједне краљевине. При тим изборима већ јасно показало, колико Милетићев престиж беше већ скочио у народ; био је изабран у исто време за посланика на оба сабора. Кратко време био је у сабору у Загребу, а затим је отишао у сабор у Петшту и ту је сад остао на тој позицији и шире али за њу исто време и трајнијег парламентарног поље и на њему је кроз пуних петнаест година стајало, неуморно и непоколебљиво вршио своју дужност владу будућног и бадрог народног представника и утрбуња у најизменивијем смислу те речи. Његов рад на угарском сабору беше обилат, огроман и веома заморан и само је Милетићева необично снажна узда и еластична конституција могла кроз толика низ година да остане непомењена на својој позицији у томе тешком парламентарном мегдану, у тој веома неједнакој борби. Када се прихућ појавио у сабору, овда је атмосфера у саборници још била доста здрава и свесна за народносно посланице, јер је још донекле трајало оно предустерљиво расположење Мађара према осталим народностима а нарочито према Србима, пошто је још трајала борба и Бечом. Још питање о положају Угарске ни беше решено, те су им још потребни били помоћници и савезници у борби. Ну то није дуго трајало, јер је већ у јуну г. 1866. бућу рат између Аустрије и Прусије. Бечка је влада пасивно рачунала, да ће Прусику победити а кад се то срећно сврши, да ће онда и њен положај према Мађарима бити са свим другачији, јачи, надмоћнији, те ће Мађари морати снажано да буду мекши и смиренији у својим претензијама. У тисној нади Бечка је влада, чим је настало ратно стање, распустила тај још једнако непогодан и утрпокорни угарски сабор а тако исто и сабор троједне краљевине.

Ну пре него што се то догодило са угарским сабором, још за време његова трајања и рада, наступило је у Милетићеву животу један прелом. Са претстојком „Срп. Дневника“, као што већ рекох, утицало је једини српски независан орган и кад је поскоро на тим опет спаљено уставно доба, отпочела живља акција српских посланика на угарском сабору, српски народ и његова представница не измалош писало гласило, а оно је било био тада тако потребно. Ваздало је опет покренути независан народни лист. Ко ће га покренути? Пред народом је већ стојао Милетић као политички атаџе, који се све надије издасало виша свих својих вршњака и савременика, и најје чудно, што су се од свих погледа упрли у њега, и он се сад нашло у тешкој дилеми коју је ваздало решити. Он је, истина, већ у велико био запљивао у политички-друштвени борбу и притог, он већ беше унео бола и претезајућу део свога бића,

своје енергије у активан политички рад, али ипак је још нешто времена и снаге остајало и за рад у — адвокатској канцеларији која је још једнако била на гласу и имала велику клијентелу. Али је сад дошао тренутак кад је ваздало обема рукама прихватио, у кне диња и поново развити савијену и у прашину бачену клоузулу народну настану, сав се заложити у јавну политичку борбу, заштити и преговорити све своје личне и породичне интересе и обави и одрешити и без повратка заштити у тај за српски народ у тим крајевима, а пре свега за његове политичке маталоре и борце, тако њома и опоро бензалила политички крзлог. И Милетић се није дуго примишљао и колебао; он се у брзо решио да целокупно стане у тешку скруббу народну на како Бог да и срећа јунаци! Он заштити своју адвокатску канцеларију и покрене нов лист „Заставу“ коме он беше „заслани, издасате и уредник“, како се на њему потписивао. Нови лист је право почео издасати у Петшту, јер је Милетић тамо био као саборски посланик. Ова мада дружина, која је у последње време била у редакцији „Срп. Дневника“ и на њему под руковођењем Милетићевим стално радила, беше се растурила кад је престојао Дениши; Ђура Ђурићев и оне у адвокату, Ђоша Поповић остаде у Новом Саду са својом „Ланцом“ и на своје после тога поје другим путем и правцем, Јован Ђорђевић посвети се стално своје дубичету, Нар. Позоршту и т. д. Једини сам ја, као најмлађи у том колу, остао још перан журналистичкој професији, јер сам још био млад, мога још беше жива и свежа, не измало још доводно времена и прилике да окусам разне горине и тегобе тога посла и тако сам био веома срећан, јад ме Милетић лигањом и повладе собом у Петшту кога спога главнио помоћника и сарадника на „Застави“. За ме, најважније, беше велика част, кад је он то и нарочно објавио у огласу новита листа казавши: „Главнио сарадник „Заставе“ биће са своје радње у „Срп. Дневнику“ познати г. Г. Гершић.

(НАСТАВЉЕЊЕ СЕ)

28. Загребу, четири:
Независна, пријатељско
г. Г. Гершићу, 192

Из дневника једног скептика

Бисока, густа гора. Не шуми лишће мено:
Хладно и мртво све. И смрт осећам близу,
Дриње јој студен дах. У тој тинини пу-
стој

Још срце моје бије. Желмо је вечног мира,
Али од њега бежи.

— Што нога више клепа,

То мисо даље лети; што тело више пати,
То срце више жели, — а живот слаб и кратак
Утеше не мож' дати.

Светлоти пред оком којим
Детинство блажено, тихо, пуно плачи, суза,
Ал' мало туж, бола... Шуми насре жмљост,
Немирна, сујетна, дилпа, — оган и олуј сам;
Жула на плећа своја да тешко бремене,
Ал' шула лаки прах. И тражи љубав, правду,

Ах! свуда порок при. Згрози се од тог света,
И све је презрела она... Час бласто на олтар баца,
Час крваву бласто перу; сад Бог у грудима пена,
После Сатана бесни у срце ријућу канце...
И јуре године тако. Ко кљубе с високог брда
Мој се одија живот, и лампа коначу чучем,
Кљубе све даље лети летином у амбис при. —
Куд, животе, наглиш?... Из руку стиснутих мојих
Како исклиза ти? Куд летиш тако брзо? —
Биће ти кратак пут...

И дрине столетин раст, затрепта за њим јасен;
Чује се тајанствени шум, и сва се гора буди...
Нада мном дивне слике са сјајним нимбусом лебде,
И чујем шепат тих... Гле, отац, браћа... мати!..

Из ванног добоште бездна? Зашто сте тужни тако?
Нена с' дубока тајна у намен обору крије...
Ја ван не схватам речи. Праштате ли се са мном?
Или не зовете себе? —

И мрак све прили пада. —
Опет све тихо, немо, пусто, хладно и мртво,
Ни откуд даха нема; још срце моје само
Прекида мртвило то, а душо пинли, јена,
И ја са њоме плачем... О, мада душо моја,
Не жели, не жели ништа, твоје су бескрајне жеље,
А све је тајнина пуста. Не гледај никад напред,
Не тежи где светлост баиста и где се младост смеје,
Где љубав, блаженство влада... Бези од тога блага, —
Све је обмана, лаг. Није нам место тамо.
У мрак вечити хајде, ту дух бојански жини,
Хајдемо њему сад, и ниш је тамо свет.*

Д. Ј. ДИМИТРИЈЕВИЧ.

У ноћи

— Рефлексије —

(наставља)

Како год што човек по баднито, проучавајући своју
душу, нађе у њој дубоко урезану савку другог
створа, укључену симпативом или мржњом, исто се тако
може десити да, испитујући своју околину и друге људе,
човек нађе себе и своја суштину свога бића, одбацивши
од себе све стране привлице, све површине ознаке свога
карактера и све оно што је случајно и пролазно, а што
му је околина накалимила на душу.

Ту му се, до душе, могу догодити и разна изне-
нађења!

Човек је друштвена играчка. Он ми у својој развију
љичи на тесто које друштво обично сва прао већито умести
по својој худи, дајући му ознаке које му се у тај мах
најбоље свиде. Карактер је, уопште гледано, обично производ
худи своје околине — производ, али не тренутак, већ по-
степен и стални, који не постоје јав у опште тренутку
када се јавља на видео, већ се његов постанак датира
од памтивека; он представља непреники долаз разних
друштвених особности, утиснутих у душу небројених по-

колења. Свака се особина непрекидно развија и све јаче
искаже на површину у друштво, те је отуда наследни у
исто доба и следбени.

Према томе, нема смешних карактера, али има чудно-
ватих друштвених худи; нема слабих карактера, већ имамо
недовољно изражену друштвену худ, као што нема уна-
шених карактера, већ доследне, али несвесне, унотреш-
них свих сила друштвених, да се на извесном лицу што јаче
истакне његова худ.

Само напред прса, та ви сте снажан, самонамисли на-
риштер; уверени сте, да за собом можете све остави дру-
штво, да сте господар, вођ! — Ну, молим вас, изаидите
прво близу из свога носа, па се онда обаврите око себе
да видите да ли вас ко прати!... Што сте се тако уку-
тали од једном, та ви сте вођ, сила — и ми вам то сва-
као и верујемо!

Друштво не иде за појединцем, већ само за својом
савреом кдејом, која може у извесном лицу наћи згодан
терен да ишбаје на површину и заталаса масу, у којој се
и јавља. Појединац је тада само посилац, па често чак и
бесвесни носилац те идеје, чиј је творак и извршилац опет
само друштво. Као што видимо, овде је човек само играчка,
коју је друштво самоме себи створило, прилађују јој зна-
чај и титрајући се њоме по својој худи.

Друштво не трпи величине изнад себе, нити трпи
некмиања. Оно неће ни по коју цену да постане подлога
нечијој ногу, већ му је сва тежња управљена на то, да у
тренутку згиза свакога поља дрсвог појединца и да пре-
дупреди сваки хош покрет, који би био управљен против
његове уображене мирвоће или удобности. Оно се свима
силама труди да свакоме наметне своју мисао, своје те-
жње и своје ошале; његова је циљ да асимилује све по-
јединце и да од њих створи хомогену масу, чија ће површина
свакад бити потпуно равна и потпуно мирна.

Ну, та се тежња често јави подеси са стварношћу.

Може се десити, да ма којим уловом унутрашњост
те масе почне по мало прети; то преме постоје мало по
мало уопште притисна или других спољних улова јаче, док
не пређе у потпуно кључање. Сва се површина тада бурно
успализа; поједине масине честине искачу све више и све
брже изнад површине, а из дубине се чује непа потмула,
неодређени, тајанствени шум, као од неке удаљене до-
маше; сва околина дрине, ограда непуга... И од једном
попула сва та маса прено снах ограла својих, рутећи
прет собом све што јој на пут стане — сила је тада у
свом скоку, а страна због бесвесности своје.

А тамо напред, на чеху свих масних моленаца, ено
гле јури један, при, који је прегасио огруду, праћен усто-
пнице, и не разидајући органску везу, оставио масом на
које је и постао и која се нерадојојно прилепила за њ! —
Па реците ми сад, ко је ту господар, ко вођ? Свакако
не овај напред, ма да је напред и ма да изгледа да он
све води, јер се његово поље своди на то, што нема
куда, пошто га са страга номилације гурају напред. Он је
роб своје околине и позадине; он сваке, вере се и обара
пред собом, јер то и маса чини, носећи га собом. Ње-
гова је сна сила у остави маси, а он је само случајна
појла, изабачена игром околине на прао место. (Он је
најочувљивији, али с тога не мора бити најјачи, нити нај-
нажнији.)

Он може и пропаст; ну, шта је то за масу? Ено
већ другога где стаје на његово место; постоје менаше

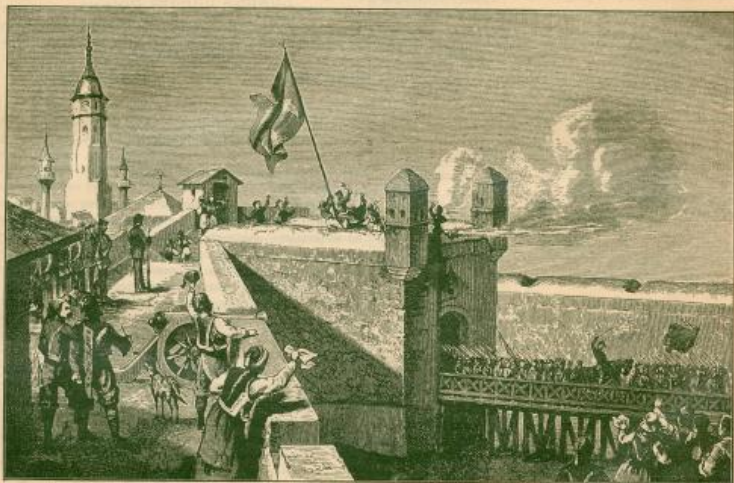
положаја — и маса се потрала без икаквих обзира даље, пробама неизбежном тупилом, хуном и притањем костију, ни од кога вођена, већ може бити само инспирисана....

И тако ће се потраати све докле, док не дође до најниже тачке, до подножја, или док не удари на исту такву или још и јачу масу, с којом ће се спојити или се о њу разбити. То је, по моме општом мишљењу, историја свих великих покрета, свих бујина и вихора друштвених; то је у неколико решења оног вечитог питања о постанку величина и поља и развоју њихову.

Јесте ли посматрали ораза, како немоћно управља свој лет на супрот бури која у вишим атмосферским слојевима

роти и када бисмо га запитали, како му је у души и куда ће?...

Тако се даје објаснити и она општа реакција која се јавља у свима нама, чим неко између нас подигне глас, истичући своје заслуге, па ма то он с пуним правом чини; чим неко почне тражити неке више обимне према себи; чим почне игнорисати или обилазити ма и најпорочније опаске и норме друштвене — чим се осети свој. Све то устоице прати без поговора немалостива реакција, изазвана због тога, што сваки у тај мах несвесно осети, како се пореметала и ускелебала равнотежа целине; што сваки у настојању другог види потписивање самога себе

СРПСКА ВОЈСКА ОБАРА ТУРСКУ ЗАСТАВУ У БЕОГРАДУ И ПОЛАЗИ У БОЈ.

бесни; јесте ли описали, како се дутито по неколико пута проба, те поналаз свој напад на разигране елементе, како се вије у круг, улазеће високо и спушта прло високо, не би ли ма на која начин успео и нашао пахуку агодину брину кроз коју би могао продрети? И ало га са велике даљине посматрамо, ипак добро видимо, колико му је много за тим стало да изврши своју намеру. Ну, све је улазла; снага му је однећ малела. И најзад, попуштајући силвеној струји, која га напада, ево га где мекла свој план, па изумњентом брзином полети у супротном правцу, праћен устоице, а доста и поштен, том струјом којој се опирао и којој се тада мало по мало предаје на милост и немилост. Наш га народ тада дуго прати погледом и са извесним страховањем иду од уста до уста речи: ево ораза, ево облаке, биће непогоде! — А шта мислите, шта би нам могао одговорити тај силни вођ, када би могао гово-

и што у туђем самопоуздању видимо опасност по себе, па ало хоћете и по друштво. Ја мора пронасти. Ми влада.

Само тихо, само нечујно и полако, без подизања чела, без изговарања, без питања, без наплаћена! Раме уз раме, нога уз ногу, свест уз свест, сипушши, неопажени, кријући се од снагога, па чак и од себе, триећи ударце и с лева и с десна — такви треба да постанемо и тако да се понашамо по друштвеним правилима; тако ћемо само моћи ићи у напред, имајући једину утеху, да ће се друштвена људ можда надгод смиловати на нас, то нас подићи за даљу више и дати нам у неколико маркантинје омиње или нас чак ставити на место првога моленала свога.

Може бити, да је све ово упркос, те су супротности у свету тако јако разијане и ало их не признајемо: људи

узимају све више и више на себе женске особине, жабујући многе урођене мушкости; они постају све ближе, све више попуштају, па и нејакост се све јаче уклапа у њихово понашање; жене, пак, прелазе на свој начин оне силне преграде, које их одвајају од мушкараца, и стају с њимским присосом на оно место где мушкарци стоје. Мушкарци постају савладници, жене Прометеја: *гигантос* или *антрополог* звани нам у ушима, оглавујући спори слом ових двеју главних личности у трговинамаједи човечанства. Зар не чујете навалила љакосни смех? —

Друштво господари над појединцима; ну и оно има над собом господаре.

Све несреће и недаће друштвене рађају се отуда, што оно нема подлоге, стварне, јаче подлоге. Друштво ми личи на лист који је матица дохватила, те се титра њаме, преливајући га и носећи га куда год хоће, док се површином посматрачу чини да сам лист прави оне бесумичне скокаве и она силна претурана; да он сам живи по својој вољи коју по речном огледалу; да иде напред и назад; да се гурају и искаче на површину, што му се тако свиди!

Што је матица листу, то су друштву егзистенције његове. Ето господара, ето правог вођа, ето непобедног витеза, победника рођеног оца свег! Рађајући се у друштву, оне у броју искуму на површину, те заглављују око себе све, што им на дохват дође. Страсти су једине праве величине, јер им је под ногама чврсто земљиште; у руци, пак, држе силу, уверење да тако мора бити, природу адеку, па чак и дух друштвени. Па као год што је човек играчка друштвена, тако је и друштво играчка у рукама страсти. Препотечне, оне још прескачу; оборе, оне још обарају, а ископане, оне се ипак још знају смејати.

Страсти (прави назив за потребу друштвену) одгањале су из друштва право дубав, за тим чист, на одмах за тим и морал; оне су прасипале свих покрета, свих прелога и свих искљача и падања; око њих је дим јер су оне пламен; пред њима је могао, за њима рушењине. Оне потпуно заглављују, јер не воде рачуна ни о чему; оне растурају друштво, прашећа у њему мале целине исто тако неситиране, исто тако несталне; оне су таринке човечанства, коме памећу остане које се њима свиде, коме мећу у уста речи пакве су њима по пола, памећући му свој речни за све више појмове.

Страсти су вечита подлога друштвена и вечита основ свега што се човечанским назива; друштво са њих болује, али се у њима пазан и сва сила његова; оне га гурају напред, станајући у исти мах погу пред њега да би се преко ње претурило; оне су болест, за коју још није отворен лекар; оне су стање, немироудне, неуомане — друштво је са њих у девиријуму и лека му ни од куда нема!

Прекомерна страст има за последицу мраклу, с тога не треба да нас пучућава егзистенција појава, што данас мраклу игра тако важну улогу у животу човечанства. Она је сада најинтимнија пратилница адеку, урођена готово свима створенима и најприроднији отпор против асимилације друштвене.

Мракла није случајна појава; на против, она је пројавод целокупног друштвеног живота и уређења кроз сва времена без обзира на периферије и такванале тихине друштвене. Она је непрекидна, јер се од њених непрекида

обнавља; код ње нема заостајања, али има равних скокова, страних са својих нејасних упрора и дуготрајних последица. Она сама није болест, ма да непосредно из болести истиче и ма да њене последице носе име друштвених болести. Њено дејство није увек разорно, јер јој то и није увек циљ, као што је увек није могуће раздвојити од дубави, с којом се често дружи, мењајући руку с њом. Она је цин друштвене поља, сестра сујете и самоубица, нераздвојна пријатељица многог рада и верна пратилница сваког потискивања и пада.

Све на више — *excessior!* пичу појединца дрскији духови, заглављују се у своју силу и верујући у могућност самосталног и одвојеног делања; али при том заборавају на кохезију која целином владва. А маса се само тихо смеи — смеје се смехом задовољног и сигурног човека који је потпуно обавештен о својој победи; смеје се гласно, тресући се, до суза, као што се несре родитеља, смеје несташности свога живаљног савићка, — смеје се, али за сваки случај у руци му је и прут.

Потпуна лична слобода не само да је илузорна, већ она не би ни једнога тренутка била могућна, јер па свету нема апсолутно слободних створења која би се могли уздићи изнад средине којој припадају и која их несамозаљивим ланцима прилачи себи. Чак и у томе случају, када бисмо према својој околини и могли постати независни и потпуно слободни, ми бисмо се без икаквог одмора бицали из неизмисливе опасности које нам грозје и да стварне понављах, које би нам поново спутале нашу слободу; за тим би нас спонтане оне тамне сенке које тало језиво очекују осамљеног дугуљца да се њима добро противијау. Настало би страховито прелетанје и претурале с једне уображене висине на другу и миза би нам понут другог судна показивала нашу слободу, безбравну, несезу и срећу, док би старност с боним осмехом подавала попреку са трешног ошметата њалета живота, пројазог, испељеног и упробављеног са глупости наше, која у сред друштвеног вртага стара себи свилу слободе и узвишености.

(својим св)

Павле Милатовић.

Моје срце тужи, плаче...

(Пољ Верлен)

Моје срце тужи, плаче
Ко и овај облак мрачни.
— Што ли ти се туга таче,
За што ли ми срце плаче?

Одмерено пљусак лије
По калдрми и по крову,
А са срца јад се није
И са пљуском у склад лије.

Срце плаче, — не зна с чегат!
Само себе већ је сито...
Ал' не дару нико нега
Да га није им'о с чегат.

Најстрашније срце боли
Кад се не зна узрок јаука:
Нити мрази, нити воли,
Па нитак те дуто боли!

Р.

Плава бебина капица

ПРИЧА

Мишела Товарска.

Када год сам посељивао Дре никада нисам пропуштао прилику а да се не видим са својим старим пријатељима — Давановима.

Велим старим, али не по броју година нашег познанства — познали смо се не баш тако давно — већ по њиховим годинама: њему је преко 60, а којој око 50 година.

Мој пријатељ Диран био је у младим годинама пристојан радник, али у току времена, као врло бистар и разбојот, за то још и врло добродушан и енергичан, постао је господар браварске раднице са врло левим приходима. На његовим чврстим рукама још се виде трагови чочиња и турније; лева пал његова, добро и кратко створена, држи се према својој муску као према бојанству. Обоје гледају олим јасним и спокојним погледом који говори о чистој савести, о поштену радничком животу који је протекло без бура.

Моји добри, поштени, прости пријатељи стигну у једном предграђу, на речној обали, у кућица покривеној сителовима винаца, те је кућица у тој категорији изгледала као гнездо какве морске птице. Свагда сам са особитом наклоном посматрао ту кућу, не само из разлога, да речем готово љубав, коју они нису престајали узајамно гадати једно према другом без обзира и на старачке боре и седе своје власи. Оно као да је било успешне Филемона и Бавиле.¹⁾

Последњи пут кад сам био код њих, чуо сам од старца Дирана прво дивну причу коју ћу с драге воље препричати својим читаоцима.

Премећући по орману, да би ми некакву ствар поклазао, носаче на старчевих руку нешто што ја рачунах за крну. Сагох се и подигах је — то је била бебина капица, сасвим мала, обична капица за коворођење, од платног платна, са два трача од нирата.

Пружајући бебину капицу, ја се пошамхн:

— Јемачио сиремате мирз, пона Диране!...

Угризох се за уснице, осетивши да сам кљаво глупост. Из разговора старих синутиа знао сам како им је тешко било, што је њихов савес остао без порока.

Диран није баш одмах одговорио. Увнени бебину

¹⁾ На грчкој митологији — муш и жена, међу којима је била примерна љубав до најдубље старости. Превод.

капицу као капицу реликвију, остао је с великом пажњом на дну његове и узбуђеним гласом проговори:

— Јесте пахла — то је успомена!

До ручна више о томе разговора није било; али после ручка, пошто је млада освајка, која је била једини послуга код Дирана, метнула на сто капицу и liker, Диран продужи:

— Да, ова бебина капица подсећа ме на много!

И као податакнут неком неодолним потребом да буде искрен — продужи.

П

— Да, то је било врло давно! Мени је било тада двадесет година, и у том заводу, где сам се тада обучавао, у Паризу, код Марсела Пола, имао сам друга пријатеља кога су, да то што је био врло ружан, звали Зизи, Мајмунска Глава.

Био је заклањан, подмукао, осветљив, нити више и крадљивац, јер није пропуштао ни једну изолу прилику да по што не украде на пекарских изложба. То је био највећи мизантроп у целом кварту око Школне Капице, а за то још нечисти девица. Без сумње би га већ двадесет пута нестерила на радионице, да га није штитио подмајстор, стари пријатељ његова оца, који је обраћао пажњу на дејца због лепих успомена на родитеља му.

Зизи — Мајмунска Глава био је спротан. Од родбине имао је само за своју тетку [по матери], шаљиву; сурову и орбану жену која га је васпитавала и своју брину према њему прерањавала једино шамарима и палицима, од којих су ударци били у осталом врло осетљиви. Песнице су му биле једине успомене на његова детињства. За то, а може бити и што му није дано било да осети у спомен детињству материјску нежност, имао је лоше наклоности. Мрао је другу децу и користио се сваком погодном приликом да начини какву комедију и пакост. Начртно је мрзео лепо одевену и палицама децу; њихови носови и румени обрамбаци, који су прилажили на пољупце, дражили су га да им извикне, јер је и с њим осећао свој недостатак и примећивао да му не поклањају пажњу. Њега нити није волео: Зизи — Мајмунска Глава био је и сунчан одвратан за погледе.

Једног јесењег дана, после полне, Зизи, замасли сунцем на ситане, пошало се извути на радионице и оде својим друговима. Тумарао је до ирице поћи размишљајући неспрестано са скитницама: какву штету да учине још пред расстанјем? Прозлеће по иричној улици чуше писку и плач дејца. Плач је дошпиро на ходина, који је водио на улицу и који је био мали на иричну јаму, у дну које је змирикала некаква гасна сијалица.

После кратког саветовања дејца се реше: увуку се у ходина и јетан од њих разгре мали занежај, који беше у крај прата, и пога се чуше плач и комешање....

Зграбе свој пле, мали обешајци хитно отишае уличном сејеру, да би над занежајем извршили унијај.

То је било женско дете, тек неколико месеци од рођења, вимотало у издеране пелене, које је преступни или несрећна мајка бацала онде рачунајући на саучење пролазника.

Отпочење се саветовати. Шта да раде са својим плном. Мајата, упоравена на ало, шпанала им је читав низ одаратних ствари.

Један је био да се баци онет онде где су га и узели; други — да га метну у коруш са кривинама, која је била пред бајалишном; трећи се ухватилао својим предагом, да се пону на балон првог спрата и да тамо остаје

дете: ирајије ће се, без сумње, сутра образовати²на-
хочету

— Све то ништа не ваља — рече Мајмунска Глава — нећ да ми дамо девојчицу комедијанцима.

У то време ово Школке Капије било је нешто на-
ли на стајни вањар, који је био препун пајца, комеди-
јанца, мајмунџара, те краћа дете, која је дала обилати
савршени тоцима романима, није била ретка.

Предлог је био пријеман једногласно.

— К тако, ја сам измислио! Дакле, дај ми бебу, —
рече Мајмунска Глава децу која разгртале завеслај у
поме беше дете.

Детење паз, док су они решавања његову судбину,
делало се немилосрдно, али чам га је Зина узео у своје
руке одједном је зашутало. Детење водике, плаве очи зау-
ставаше се на његову равно и гадном лицу, и смешем се
се пружало је ручице, паа да га је хтело помилувати.

— Смеш се на мене — увики ухућено Мајмун-
ска Глава и под утицајем неочекиваног, необичног за њега
убуђуња, доладе:

— Не дам ја њега комедијанцима! Што га ја не бих
задржао за себе?..

Остали су били почели да се протине, али Мајмунска
је Глава имала на крајенима својих руку тако стварне
разлоге — да спор није имао никаквих последица.

Када је донео у најбољем расположењу духа свој
товар кући, пшараца га је сусрела са кином грдица.

— Мало ми је једног минута хранити! никала је
она бесомучно. С места одлази, кући га у поднију.

Пшар дна по образима, песница за врат и Мајмун-
ска се Глава брао паје ина врата.

— Пази, немој се дуго дуљати! с претњом га је
пратила згурова тетка,...

Али се Мајмунска Глава те вечери не врати у стан.
Идућег дана у јутру, први пут у животу, он је до-
шао тачно на време у радњицу.

— Господи-Торфе — зашита подмајстора — колика
ће ми бити награда за рад, ако будем добро радио?

— Ја сам ти већ говорио, младићу, плаћаће ти се
двдесет суа, одговорни подмајстор, чисто раднозаним де-
бром пшаром свога нитомца.

Целог дана радио је Зина с великом вољом. Подмајстор
се дивно и чудно, па да би подрадио у чему ту вољу за
рад издио му је још те вечери, равније него обично, двд-
десет суа.

И ове вечери није се Зина враћао пшарици.

Али другог дана она га је већ никала при изласку
из радњице и силан га довела кући, наградниш га уи
пут привичним бројем пшара. Ну пшарање паје ништа
помогло: док се старца окренула да донесе корбу за
вечеру, дево је већ побегла.

Подмајстор, коме је она већ испричала, нареди да
се трага за Мајмунском Главом, да се дозна где проводи
поје. У друштву са још једним радником пратио га је по
изласку из радњице.

Мајмунска Глава, за којим су ишли надалека, сврхти
у некаринду, кући нариче хлеба; алтим — у млевациницу;
изнесе отуда бону млека и упути се управо оним пусти-
м и мрачним шартовима који су лежали на Сенској обали.
Уђе у једну пралуу уличину, неосветљену, мрачну као
јаругу. Не гледајући на мрак, пратиоци су привицали да
се зауставио пред дрвеном оградом и прескочио преко ње
као животиња, чије је име и сам носио.

Решени да на сваки начин дознају у чему је ствар,
прескоке такође илоти и ишу се на некакој забаченој
широј јалји; наокола бода и дивла трава, али Мајмун-
ске Главе нигде нема. Прегледајући све око себе, најзад
примете у дну јалје ниску аградицу од дасана; мора
бити, по изгледу, некакав стари кокошарина. Кроз пуко-
тине од дасана провиришале су слаби зраци светлости.

Привлакујући се плакати, провире кроз излучаоницу...
Њихову чуђењу није било краја.

У том жалосном ђумезу, где се није могао човек ни
усуривати, дечно је, седећи поред пободене у земљу танке
свећице, наливео из бојнице млеко у сисајку.

У углу, у постели од сувог лишћа, спањао је дете,
топло заматано, од стегнутим малим песницама. Зина Мај-
мунска Глава постао је дадила!

— Ког јавола ту радиш? — зашита подмајстор, брзо
отворивши врата.

Мајмунска се Глава стресе од изненађења, али одмах
дође к себи:

— А шта? зашита дрсно! Мислите да нисам у стању
издржавати сестрицу?

Па онда доладе обичним јогунастим тоном:

— Ја зарађујем за издржавање.... Двдесет суа
дневно по нас двоје стике, и ја никата нећу да мизим!

III

Идућег дана — завршио је своју причу Диран —
господар ми је повисао плату, нитом су му све испри-
чали. Почео сам добијати двдесет зрнака недеља. Прани
капиталист!

— Како?! — умишних ја: Па зар сте Ви то били,
моје Диран?!..

— Ах, јаво га однео, ја сам се издио. Па како — да,
то сам био. Био сам на путу за вешала, и само пахва-
лајући тој девојчини, ја сам постао добар радник, а ал-
тим и добар господар... Сад разумете, зашто ми је тако
драга и мила она бевина калица?!.. То је она иста ка-
лица која је била на њеној глави, кад смо је наили у
хошницу.

Прича ме је заинтересовала.

Занитих:

— А кака нитомина, шта је с њом било?

Старац, нагнујући, погледа на жену.

— Она... — рече смешем се. — Код мене је и
остала; нитомито није хтела ићи од мене. Је ли тако,
драга моја?

Старица се такође смешала, очи јој заштити а на
трешницама писијале сузе као мледине.

РЕПЕР С. ВАНДЕРБЕРГ

Платен.

Крај огњишта

Вс се пламен тиси на огњишту старом,
Тек покадило само јани се над жаром,
Те дрхтаве слине по дувару није
Да се опет брзо под пухором сирије.

Тишина крај мене, тишина у мени:
И куће и пола мраком застрвени,
Мраком што не гледа кроз прозоре собне
Успављано, слатко на тишине гробне...

Димитрије

0.

били потпуну *архондароу епопеју* у домет *пјесанија*,
а та епопеја остала би знаста *дјело управо самога народа* (1).

И одиста, напору се и нацртао тај *велики Хомеров*.
Он се појавио у лицу хрватскога *песника Фра Грга Мартића*.

Мартић се подухватно тога посла, „да народне *пјесме*,
које раде о жалосној катастрофи српске *државе на Косову*“, а по нацрту *Павићеву* и уз његову *спријеху*,
„састави у *цјелину*“. Он је своју *косовску пјесанију* *измислио*
у засебној *књижници* под *називом*:

Narodne pjesme o boju na Kosovu godine 1389. Sastavio i cjelini Fra Grge Martić, a pripremljeno od Armina Pavića. Zagreb 1886.

У „*припоменку*“, који је у овој *књизи* у *месту* *увода*,
Павић *одмах* у *почетку* *вели*: да је *Мартић* „*огледе* *свога*
рада *привођао* у *Вејенцу* *године* 1884“, да су „*српски*

ТУРСКА КАРАУЛА У ДЕРВЕНУ

Косовска епопеја

ПРЕГЛЕД ПОКУШАЈА ЗА САСТАВ НАРОДНОГ
ЕПЕ О БОЈУ НА КОСОВУ

од С.

(НАСТАВАК)

Павић је изнео свој *нацрт*, очекујући „да се
међ *нашим* *пјесници* *нађе* *који* *Хомеров*,
те *си* *даде* *груда* *да* *у* *овом* *мојем* *нацрту* *старе* *хрватске* *стихове* *и* *стил*
пјесана *промене* *у* *даштина*, *па* *да* *ове* *врло* *незване* *пра-*
вине, *које* *преостају*, *испуни* *по* *узору* *народнога* *пјесана*;
ја *бих* *рекао*, *да* *бисмо* *тијем* *путем* *о* *косовској* *боју* *до-*

боистростици *листови* *вијавили* *законодство*“ што се *тога*
посла *подухватио* *Мартић*, и, да је *он* *сам* *примио* *понуду*
Мартићеву *да* *му* *помогне*, „*и* *како* *би* *се* *читла* *штампано*“.
Павић је, *дакле*, и *духовни* и *стварни* *отац* *ове* *Мартићеве*
пјесаније, и *пао* *тако* *епи* *шта* *вели* *о* *појој* *у* *припоменку*:

„*Нам* *хрватски* *пјесник* *драго* *се* *са* *својим* *строго*
мога *распоредја* *пјесама* *и* *мојих* *предлога*, *чиме* *би* *се*
преостале *правине* *испуниле*“, и *он* је „*што* *год* *се* *дало*
мање, *утјецом* *својим* *измислима*, *него* *се* *трудно* *да*
покаже *како* *би* *народ* *сам* *мислио*“, *Мартић* је *само* *на* *једном*
месту *одступио* *од* *Павићева* *нацрта*, *да* *које* *сам* *Павић*,
вели: „*Новошћеве* *је* *се* *притици* *моје* *класике* *има* *зах-*
ватити, *што* *је* *пјесник* *усвојио* *и* *тај* *мој* *приједлог*, *те*
је *сада* *прва* *половина* *Вукове* *пјесме* *II* 46 „*Пронаст*
царства *Српскога*“ *с* *оном* *надом* *проијеном* *употријебаена*
у *првих* *49* *стихова* *пјесме* *цете*“...

Павић је, *дакле*, *с* *Мартићевим* *радом*, *пао* *његов*
помоћник и *саветник*, *потпуно* *задовољан*. *Он* *и* *изрекни*

веди: да је Мартић „особито ојемт подражавану простонародне поезије“, а да од њега „да тај песно бољема неможе“...

Не ћемо се уопштити у народног оцењивање Мартићеве поезије. Рећи ћемо само у кратко, да је она верна копија Панићева пацрта и његових предлога, са свима оним маљам и испадима које смо нинили под Панића.

Овде ћемо пак учинити само неке напомене о Мартићевом поезији, колико да се бар у неколико упознамо са овим Панићевим Омирор.

Цела Мартићева епопеја у свих девет песама броји око 2480 стихова. Може се рећи, да је у њој једна половина стихова који су уети из српских народних десетострчних песама (Вукове збирке), а у другој половина има прерађених и оригиналних стихова песникових.

Мартић није прерадио само другаче стихове бугарштине у десетострчне, него је често прерадио и мењао пш готове десетострчне стихове, где год му се то свидело, па и у најјачним народним песама. Да би се оцењило како му је тај посао испало са ручом, колико су народна поезија и народни језик добили тим његовим променама и прерађањем, а да ли је неноо баш онако, „као би сам народ мислио“, унећемо примере из Страхињича бама:

Народни стих:

Бијаи кажуи вечерних јако!
Из убаса једна паде снага,
Турска, снага, од Једрена паре

У Турцима једна кажу снагу,
Савиомама Турцима-Паша-Алију

Мрне брке кнево обресе,
Мрне брија пади на ривена

О мој зете, Бог ми е тобом био!
О шта си се, зете, раздурито?
На пога си е, зете, раздурито?
Аа? се шуре тобе нагајалине,
У јегасни говораше?
Аа? шурнаје тобе не дозираше?
Аа? махашу тој табанин маје?
Канџи, зете, шта је и мако је?

Стине пашага од маљене Баскоје,

Нек се стиде а нек се пренаку,
Нек се свога боје старјешино

Код шурега кажу поткути

Не шће кажуи на пришти
сашу.

За овека ни хибера нема,
Но сам оде а југу у ахаре

Кад нижау вино и ратују,
Син се хваће за добре дупине

Те прихватиш па бијела грла
(Откако је хрче у ахари)

Из дупара доње прокинуло

Кад ја већех двори заворосе

На јутру му не мао добро јутро,

Па се јуца хвати на рамена,
Тури азуо да се за вогина

Мартићев стих:

Бијаи кажуи вечерних јако,
Једна снага паде из убаса,
Турска снага пара Једренскога

А једна је снага у Турцима
Савиомама Паша Алија, сини,

Насно мрне обресе брне,
Брне му се на рамена сију

О! мој зете, Бог нек је ула те!
Што ли си се, зете, рајалио,
Ко ли те је раздурито зето,
Иа? што су се шуре нагајалие,
Разлиоре ружине савијајуи?
Иа? шурнаје не дозирине те,
Или махашу у табанин маје?
Канџи, зете, што је теби ринао?

Добе зете, од Баскоје маљосне

Нена мду стидно носиско(?)
И боје се старјешине свога

Пу му мако поткути не бу

Не хће кажуи сапу поудоме

На сесира(?) да му копа сорени

Кад нижау вино једнои
Сви се бану зналине јуначки(?)

Те похватиш што му грао доје,
Оскако ми тече у ахари(?)

Брне дивоје прокину дојке

Кад ја већех двори заворисе

На добро му јутро не мао

Он се бици на раме вогину
А добошу претури(?) ми сине.

врло много, као што их доста има и у осталим народним стиховима које је Мартић употребио. Примера ради узео-ћемо неколико стихова да се види како је прерадио ари-морске песме. У трећој песми Милица прича свој сан, која јој Милош Обилић овако тумачи:

Кј! пушине, доје маљосне(?) То ће дивоје поткивати било,
Могу ти се дожити савијау: На Јазу, савијау госпозару;
Што са поба дозире дозире, А што нобо на четоро било,
То ће главе падаи јуначке, То ће принуи срце Миличино,
Са пашени младих Углича(?) Рад пашени младих Углича(?)
А што јаси поткине милое, И рад своје браће Југовића.

Кад у бугарштину читамо то место, где се види да ће се „распукнуи“ срце Миличино за „дугресом“ (место српскомо) госпозаром, пама, знајући за тај осленкаи, не пада то место толико у очи, колико кад читам у Мартићевом педанаји стихове: „То ће принуи срце Миличино, | Рад пашени младих Углича“. Те стихове могла је диктовати само крајња безобзирност, која може да, поред онако узорне лесе и царине, какову је народ заносио у царини Милици, хотимичко гради и такве пшинуаи?... Но да идемо даље; стихови, који за овима долазе, лепо нам илу-струју „особиту вентину“ Мартићеву да подражава на-родном пшавиу:

Кад Милица се то разијела,
Јасноса се маје на србину
Па Милошу беојалиа омиу:
Мно оета! кад би ншта било,
Да бих те се мољна немола,
Мољм ти се, да мољим Јазура
Да остави мени чинелоса
А од длет браће Југовића.

Да видимо још какви изгледуи оригинални стихови овог „особито пшито“ народног певача. Кад Јазарова војска стигне на Косово, затекне Банатка Хранића и баш Паша:

Ралосно се пошарине војско
И војско пошарине диво...
Аа? веоше да зето не било,
Што војско пошарине бринеио
Где ми не бје Ралоса Јахумча,
Нашо не бје Ралоса је тесуи било,
А од неги допашуи сави
Да је своју претуи војску

А мало даље:

Па бег поха да се даврино,
Виба ми се, добра бити неће
Јер је стеба војско у Турани.
Сас војско кажуи замицае,
Сао му Милош да ошх протогара:
Чујем ли ме, паше, госпозаре!
Моја ти је, па је и другаче,
Што год војеи ниле војско

А кад Милош дознаи

А да се пошарине диво,
Јабо му се у вогину да вољам,
Није ли се у вогину дуби,
Неће мако ште једну ружу,
Оскако се дошпа на диво,
Милош хавиар тече од војско

Поред до сада изведених стихова довољно се види и стил, и граматичка правиност, и лепота Мартићеве језика. Па ипак ћемо показати још неколико његових стихова:

Иа војскоја на мако не било...
На див преле што Ралос доје...
Па ме дошну, маљосна ми мајна...
Бубају ли тавабиан бринеи...
А у табор нара турачио...
И кад либ бис, да се враћат не бу...
Чин су војеи милошам дозире...

Овде је показан тек један део овако променених стихова у Страхињича бама, а има их у истој песми још

део четврти одломак из Вукових „комада“ („Побратиме, Косанчић-Иване! | Јеси ли' турку ухватио војену*...“), с невиним изменама у два-три стиха. У VII је песми „Милош Обилић одашму да хоће да изађе Србе на Косову“, а то је део трећи из Вукових комада („Славу слава српски кнез Лазар*...“), с том разликом, што је слава „у табору на лозу Косову“, а не у Крушевцу; на крају су придодата четири стиха као записана, у коме се каже да је Милош с оба побратима отишао у турски табор. VIII песма описује „Косовски бој“; то је други део Вукове „Пропаст царства српскога“ („Истом кнеже наредно војску, | На Косово ударине Турци*...“), с нарочито поденим почетком и свршетком у неколико стихова; а имена војсковођа, који се боре на Косову, остала су иста: Југ Богдан, браћа Мрњавчевић, Херцег Стјепан и кнез Лазар.

IX песма има назив „Гласи о боју на Косову“; ту је најпре Вукова „Царина Милица и Владета војвода“, без имена, а за њу је везала друга познатија Вукова песма „Цар Лазар и царина Милица“, почев од стихова „Истом они тако бесејаху, | Ал' ето ти слуге Милутина*...“ с невиним променом у завршним стиховима. X је „Косовска деоба“, као и Вукова истога имена, а том разликом, што је причање Косовско у Милошу, Ивану и Милану знатно скраћено, пошто су ти стихови раније, у V песми, неправо употребљени. У XI песми је Вукова „Смрт Мале Југованка“, с том именом, што су прва четири стиха изостављена, а последња четири преведена. Најпосле, у XII песми је „Обретење главе кнеза Лазара“ — Вукова песма истога имена, без икаквих измена.

Оваквим уређењем Косовских песама, да оне ни у колико не изгубе од својих карактерних особина а да се њих хармонијског јединства никак постигне, погођен је, нема сумње, много бољи пут од овога који је Паши изабрао у својој нацрту. То се види и из великог броја издата Новаковићева састава, што је јасан знак да је у пароду врло радо примљен. Новаковићев састав може се о правом познати народним епосом, док је Паши-Мартићев покушај само естетичка творевина, у којој се тежило да се начини народном; али тежина није остарела, — покушај је, као што смо се већ уверили, врло посредно испео за руком.

Као што смо видели, Новаковић није употребио највеће од Петровићевих песама, нити од оних других, штампаних по разним збиркама и часописима. Он се држао само Вукових песама које су, свакојаким, најпознатије и најчешће косовске песме што их имамо; а то чини да је његово „Косово“, и ако мало, ипак најближе од свих да наших епоса Косовских.

Али, ограничавање само на Вукове песме, има и своју слабу страну. Оно чини да је Новаковићено „Косово“ неопуштено; у њему се знатно осећају правине на два-три места. Тако, из њега се ни у колико не види, пошто кнез Лазар пише „невером“ највећег јунака епоса, и откуда Милош може Лазару рећи да му не вера „уа колено седи“. Исто тако, из Косовскога епа, по нашем мишљењу, не би требало никак да изпадне највећини момента тог народног узор-јунака, пада он, с одличним преторењем себе самога, одлази у немирјатски табор и убија цара Мурата, да би тиме спрва са образа свога лагу која је из њ бачена. Сем тога, народно предање о епосу који називају састав на Косово, па се не враћа него јуначки гине, јер је лепа и подобра епизода за потпуност косовскога епа, те нам је нејасно, зашто Новаковић није употребио онако лепу Вукову песму о Муску Стевану, пај је се

у самом саставу његову, оваквом икак је, могла употребити без великих измена: при део (103 стиха) између II и III песме, а остатак (с допуњеним почетком и малим изменама) после VIII песме. —

Новаковићев састав није његов оригинал. Ево шта о њему вели он сам у већ познатој студији својој, говорећи о покушајима за уређење Косовскога епа:

„Од свих тих покушаја учинио ми се најсрећнији покушај Француза д' Аврила... те сам о њему још као уредив „Вале“ у томе листу исте 1868 године на стр. 612 написао реферат за нашу публику*. А одмах даље под напоменом вели: „Мислећи после на ово о тој ствари, учини ми се, да д' Аврилов покушај вреди испрва и штампати и за Србе. Тако постави моје српско поправљено издане д' Аврилаов покушај у јесен 1871. године“.

Да би се видело какве је измене Новаковић учинио у д' Аврилову покушају, потребно је да се с њим мало боље погледамо. Он је штампан под насловом:

La bataille de Kosovo, rhapsodie serbe, tirée des chants populaires et traduite en français par Adolphe d'Avril, Paris 1868.

Надаље је елегантно, на левој хартији и с депом штампан; у малој осмини, са 64 стране. Стихови су штампани у две боје; непосредни говори појединих лица у песмама штампани су црним бојом, а остало црним. Пред насловним је листом слика „Светог кнеза Лазара“ и „Госпоже његове Милице“, који заједно држе цркву Раваницу, а између њих су деца њихова Степан и Вук.*

Састав је пропраћен пишченим предговором о Косову и Косовским народним песмама, које се употребљују с песмом о Рованду, наводећи у њима доста сличности. При крају предговора д' Аврил говори о ергастариној особини Косовских песама, па са неколико речи објашњава и свој рад на саставу: „Посао који сам предузео расподељити је природе; покушао сам, по грчком изразу, да унијем оне ергасте да бих изнисио истину. При томе није ништа додато садржини ни мењано у облику; само сам понавдио неколике стихове на једног комада и унео у други, да се не би губило у интересности, избегавајући при томе досадно понављање. Преводио је стих по стих, и што је могуће тајније... Стих од десет слогова који сам употребно је исте стих наших великих песама јуначких, а нарочито стих песме о Рованду*...“

Д' Аврилов састав подељен је у 12 песама (као и Новаковићев), које изду ошним редом:

I. Како је цар Лазар са својом мањом Раваницу [као у Нов.];

II. Султан Мурат шаље кнезу Лазару [као у Нов.];

III. Како се цар Лазар приповеда царству небеском (то је у Нов. песма IV);

IV. Милош Обилић одашму да хоће да изађе Србе (у Нов. VII);

V. Милош пита где је чадор султана Мурата (у Нов. VI);

VI. Милош, Иван и Милан срећу Косовску девојку (у Нов. VI);

VII. Царина Милица тражи од Лазара да јој остави једног од браће (у Нов. III);

VIII. Како гласари доносе царци Милици глас о боју (у Нов. овај одломак није употребљен);

IX. Како је Вук Бранковић изађе Србе (у Нов. при део IX песме — Царина Милица и Владета војвода);

* На слици је ова забелешка: „Tré de l'église de Kurtea d'Argis, en Roumanie“.

X. *Како је Милош убио султана Мурата* (у Нов. други део IX песме — Царица Миледи и слуга Милутин);
XI. *Косовски девојка* (у Нов. X, с илуст. краћевић);
XII. *Како је тело Лазарово пренесено у манастир Равањцу* (и у Нов. XII — „Обретенје главе...“).

На досадашњим напоменама види се да је ред песама у Писмама (сем I, II и XII, друштво од оного у д' Аврелија; по тој је измена, савиљено, боља и природнија. Сем тога Писмаковић је допуњавао, али изостављао, или мењао почетне и завршне стихове у појединим песмама, што је ишло само у прилог боље целине. По најважнијој је измена у томе, што је Писмаковић допунио своје намене песмама, којих у д' Аврелија ниско нема; а то су: „XIII. Косовски бој“ (други део из Вукове песме „Проклет царства српскога“) и „XI. Смерт мајке Јулије“ (Вукова истог имена).

IV

Преглед осталих попуњава на уређењу Косовског епа од наших и страних књижевника завршићемо хронолошким редом. На првом месту стоје списови Андрије Качиби-Милошевића и Јосифа Писма.

Качибица песма о косовској боји најстарија је такав попуњај и има назив:

**Pisma od Miloša
Kobilica i Vuka Bran-
kovića**, штампана у
списку **O. Andrie Ka-
cića: „Pisrovot pro-
dani naroda slovinskog“**, још пре 150 го-
дина.

Андрија Качиби-
(„старица Милоша“) пропунувао је био за-
падне и јужне крајеве српског народа, где
се уопште с народним песмама, преданима и
гласовим изворима историским. Но од пе-
сама, што их је од
народних песача принуђено, штампано је врло мали број
овишко како их је чуо; него их је или превео, или је
сам склопио песму о њиховом догађају, и то таквом испити-
ном, да се његове песме једна могу разликовати од наро-
дних. Таква је и она песма о Милошу и Вуку, о којој
ћемо овде говорити.

Песма је једноставна и има 132 стиха у народном
хекзастеру. У њој се наједним стихом не говори о главном
догађају, о Косовској боји, него јој је предмет најслабанији
јунак косовски, Милош Обилић, о коме су у њој груписана
народна предања. По догађајима, који су онепани у тој
песми, можемо је поделити у четири дела:

Први је део највећи, има 88 стихова. У њему се опи-
суге сакоб личеу Милоша и Вука због жена, а почиње
овим стиховима:

Јаве ти су ружине ружине
У бифу двору Лазару,
Нико не зна која беше јунака,
Која жана, која д' ружина...

*) Качиби се родно у Брсту, оцу Приворја Милосевога
код Неретина, год. 1690.

Но то пису ружине, већ шери Лазарове; Вукосава Ми-
лошева, Мара Вукова, Миледи Бајантопа и Јелена „Пр-
појених-Јурја“ („који беше од Зенте војвода“). Три су од
њих (без Миледи) похвалиле мајку, где се брзо знашави,
хвалили свака свога „звучника“ као најбољег јунака;
расрђена Бранковићка ударила је Кобилићку, која је пла-
чући дозвала Милоша и изјавила му се. Милош, коме то
„дуно мучно беше“, поседну копа од меглана, на до-
зива Вука:

„Прјатељу, Вуче Бранковићу!
Ако те је породила мајка,
Ивања ми на мајина дупачи,
Да видимо ко је боља јунак“...

И они поделе двојом: вајро „бојним коњима“, за тин
„бордама“, па „тепским бузованима“. Милошу је „србица
привокнула“; „Паци с коња Вука Бранковића“... на му
говори како би га сад могао погубити, али неће што су
пријатељи; „Поја с бозом, не хтели се више!“

Други је део много мањи (20 стихова) и казује како
су на Лазару ударили Турци. Лазар кули појсну на све

стране, па је „посвод-
ски савет учинио“,
где је господи овако
„бисидно“:

„Послушајте моји ви-
телови,
Ни во жбор бани и
списку!
Сутра немо дарити на
Турсе,
Саушаћемо Милош Ко-
билића...
Он ће бити пред вој-
ском војвода,
А за њиме Бран-
ковић Вуче“.

У трећем делу
(24 стиха) казује се
како је Вуку „орло
мучно било“ што је
Милош поставио за
првогеног војводу, па
је Лазару „сиројето“

говорио: да ће га Милош водати. А нагла је „за вестером
било“, Лазар рони сузе а ваљига здравцу:

„Ни у заранак црва ни цесара, /
Већ у мога лета Кобилића,
Који ме је млат наузго,
Нако Јула свога створитеља“.

Милош се закљиче „Богом господаром“, да „надеје небо
учинити“, па одлази у свој чадор, где „да по мочи сузе
промењаме, / од ан колм Бога напјашаме“.

Четврти део (20 стихова) описује, како је Милош у
лору отишао у турски табор (у песми нема помена о ње-
говим братицима Ивану и Милану). Милош моли цареве
делати: —

„Пустице ме цару под чаларе,
Издиху ми којеу Лазару
А Лазар жива ухитати“...

Њега испеху пред цара, и он клече на земљу, пошуби цару
„спута и жолена“, а одмах на тим:

Свога се је коса добако,
Мурата је у срећ ударио;
Пан повлаи сабљу од бедрине,
Сече Милош паше и негари.

Али и нему „*дана сребра бине*“, јер га Турци „*на сабла разлиша*“. Песма се завршује стиховима:

Што учиши, Буче Бранковићу,
Што учиши да од Бога падиш!

У њој се и по поменом шта би с Лазаровом војском. —

У покушају Јованка Новића имамо први књижевнички оглед да се Косовски бој представи у већој целини; у њему је и сам главни догађај овеан у већој опширности. То је недовољна, једноставна песма, штампана у засебном издању под насловом:

Лазарина или Бој на Косову писмој Срба и Тураха
и т. д., од Јованка Новића илем. Новића, у П. Саду
1847. год.

Цела песма има 2156 стихова, који су слабо угледане на народне десетерачке стихове, а придодај јој и речени с протумаченим турским речима које су у пој употребљене. Може се рећи да је овај Новићев оглед у стварању Косовске епике по најслабији од свих огледа, што су их јавни и туђи књижевници предузимали. Према догађајима, који су у њему овеани, можемо га поделити на осам делова. Прегледаћемо их у краћем обиму:

Песма се почиње стиховима:

Чује Срби, воја браћо драга!
Боји знате, да се сејаше на!
Кој не знате, да на дано знате...

Наредима, Лазару и Мурату, дошао је „*демок*“ да погину, што се предзнавало и „*чудним приликама*“ на небу. Код Лазара се „*продесете госпоштине*“, а Југ Богдан турчачи да то не сагнати по добро. По Мурата те прилике подметку да своју Мухамеду „*хатар извршије*“, па се одлучи да „*од два царства једно оградити*“, и шаље „*темале*“ да зову Турке под барјак. Посунила се сила војска: 100 хиљада „*дана и саваја*“, 100 хиљада цареве „*војске новосине*“, 100 хиљада „*самих јапанлија*“, а сав нук „*алабете делете*“, а немук „*самовојни Турци*“, и још „*бескућници и ситници*“, — свега 400 хиљада. Тада Мурат пише Лазару „*ситуу кини*“ и позива га да на Косову учине „*главна боја*“, али да му пошаље „*земалске хараче*“, за тим „*кључе од својих дрвова*“, по ототину неса „*за да одобре*“, а немук „*цару добре поштине*“ — хиљаду товара. Чин је кингу оправно, крене војску и паше у Косово. Овим турски силе савичи је оном у тресем Вукову „*комаду*“, само је много дошчи. (1—179. стиха).

Добивши кингу Мурату, Лазар одмах „*друге ситне поше*“ (15 на броју), па их шаље „*дламен јушницама*“: па Петину Призорцу Васи, у Трибини Пету Бранковићу, у Салмар Муси Арбанаси, у Дробњаву Косову Мочиловићу, оном у Дукади Леки кинетину, у поносу Банску пашетину Бановићу Странцу, у Косову Поповићима, у Пова Пазар Срби Златовићу, у Прокупљу Толици Милку, у Косову Косачићу Илику, у Видин старцу Владиславу, и „*до њега*“ Краљевини Вују, у Драгачево Јурашину Јанку, па Мирку Крљачику кинетину и Раду од Градишта, у Битогрз: Битогрзу Јасину, Орошвицу Пашу од Орашца, Шајиницу Дамљану од Косића, Дабарбић Оману од Рудника и Валешцу Мусику Стејанку; и „*кишотину*“ послао је Пету Милошу Милићу, који је „*длава Мачон и Почељу*“, „*Ламну Јадру*“, кинио Рабевину и „*Подрицу*“ до вине Сокола. Лазо им јаша па Муратов позив и зове их у бој на Косово, но у кингама његовим нема оне познате кетве. А „*доспоштине*“ у Крушевцу и око Крушевца зове и без кетве, „*ао ријечи*“. Већина позваних кетва и војвода

долази у Крушевцу; Лазар их благогласа, па се спреми за ползак у бој (180—429).

Царца Милца је у жалости: опремља на Косово и свог господара, и стара родитеља са девет браће Југовића, и два зета, Милоша и Вука, и друге „*судориче и својштине*“, те се је „*демоко раскарала*“. Лазар је тоша и светује јој: „*ако би било суђено да погине, да се „добра“ она и браћа, Бановића Страхина, и „моје Горе Циге*“, а да се чула уста Бранковића, па и Милоша [?] који се „*с Турчином али*“! Милца га моли да јој остави једног „*брата од замале*“, и он јој допушта да бира кога јој драго. Кад се крену „*длаја за алајем*“, Милца ништа у поде пред војску, где је најпре задржавала Милоша, Милана и Ивана, а после и друге војводе, но нико јој се нехте повратити; за тим пише Југ Богдан са седам синова, али јој ни од њих нехте ниједна остати; најпосле долазе Вошко и Војин Југовића, и њих је молила и преклињала, но узамаш (стихови су онде слични онима у Вукову). Цар Лазар и царца Милца, али не по дошоти много долажу. Од њихне туге и жалости Милца паде „*на земљску пригу*“, па што се Лазар раскала, те дозва свога „*дељбашу*“ Голубаша да носи госпу „*у бијеле дворе*“ и да „*не оди у бој у Косов*“. Али Голубаш, пошто је однео царцу „*у алајне кингове*“, не могаше „*срцу одијети*“, него оде у цареву војску (430—773).

Војска одлази на Косово. Милош се издија „*друмом дивејем*“ и иде у Прили да потражи „*нобрагима Марка*“; по Марка не беше дома; отишао „*по својету*“ да „*опрашта мисе невољнике*“ и да „*отријеби земљу од злуца и од хапоса*“. Отуда се Милош повратио и стигао у Косово „*кад и сриска војска*“. Ту су застали Бранковића, Црногорци Вазу, Леку кинетина, три брата Војиновића и Мусу „*Снадриница*“, а тим дође Срба Златовића и „*Страни*“ бан! „*Све је дошло Кинзу по ријечи*“ (774—858).

Цар Лазар је „*највећ учинио*“; ту војводе „*разложити мудро*“ је се пошле позвали човек који ће „*развити Турце*“; избор дошаде Иван. Мурату није потребно ухућење српске војске, јер он све зна што је и како је, од „*Лазова араз вијебаша*“ — Бранковића. Вук гради сипете против Милоша. Иван се враћа из турске војске; Милош га и Милан причељају, а кад им асприча о великој сили турској, Милош га светује да Лазару и војводама не кажу истину, јер ће се препастити; то Иван и учини. Вук поново онда Милоша и његове побратиме код Лазара (859—1096).

Лазар сазове војводе на тобу у очи Вилкова дна „*у очи светом*“, да прослани првиш мис. Златовић је „*кема кеба*“, нема разговора; а Југ га пита што је бричан и несвесно. Тада Лазо дохвати „*куну алајну*“ и надрава Обалију „*а немогу друштву*“, пита га, да ли му је „*мало длава и засоста*“ или „*слова и поштена*“? а ако му је „*куну алајна*“, и му ће му „*аоспоштине*“; па их заклина „*Божјом ејером и Стрешини*“ (Душановић) „*требаш*“ да не чине пошори: „*Останте се неспрете кајаје*“... Рес Лазарова паде као гром из ватра неба: „*Засулаје се образ од образа*“... Скочи Милош, покуби тасту руку и прими куну; захваљује на адријани, али не и „*на разговору*“; пранда се и пита вој нехте „*опашину*“, па вели да ће Вилкован показати „*ко је ејера*, ко ли је нејера!“ (Онде Милош не зна да га је Вук опшо). Милош пише из шатора, а за њим Милан и Иван. Страни! бан пори Лазара што „*опрашоти онаке јунаке*“, и закључи се да инсу крини, нећ нека паша на онога који му „*лаже аоспоште*“, — па и он остави шатор. Лазар остаде замисљен и бричан (1097—1310).

Милош не чека зору, већ казује Ивану и Милану шта је научио: „Ако Бог да, те до цира дођем. | Пратићу га својом Мухамеду“... Побратими га не пуштају сама, и пошто се „отрзалише и намиливоше“, појашаху коње и „тајом“ оставише српску војску. Кад су напали на турску стражу (у којој су и царев мушкар и сараџер која „војводе у главу познава“), Милош затражи да га одведу Мурату, што Турци радо и учине. Пред Муратовим шатором Милош остави издржана побратимица, а сам уђе под шатор. Кад га Мурат нађе „препаде се и обрадовао се... | снјиди се, лице му блједи“... па позва Милоша да му седне уз колено, обећавајући му блага и господства. Но Милош рече, да није желио блага и господства, него је дошао да „неку жрну“ скине са срца, па „маче сабљу бритку“, распора Мурата и посече осам паша и четири аге. То узбуни хордију, по Милош се дохвати издржаница, па с побратимима „дулоше у бијесне Турке“. Савио од њих чини велика јунаштва; али најпре Ивану, а после и

проклаше Вука; по год чуо „Јунак заклакао“. Турци ополо Лазара; оно њега изигну Југ Богдан и Југовића, а за тим и остали најбољи јунаци. Но и Лазару „црни аман дође“: кад је под њим „помлекао“ зеленим, навалише Турци копљима и отровним стрелама, те и он, тешко ранен, „димије, Богу душу даде“ | дисаху, па Лазар не пада жив Турцима у руке. Сад више нико ни за што „не хаје“, него само „да се свети“, те наста страشان покол, паклога није било на свету. А шта тек чини Вановић Стражи! „Гоје удари, ту је мртав глава, | Како громом баје и усхрпа, | Једним махом по буљаве сече“... Но и он савио паде. За њим допаде Бошко Југовић, која натера Турке у Ситницу, где „несретно заглавише Турци“... по и њега и коња му „монар барјак заваља“, те оба осталоше у Ситници. Уграј Лаба „деси се Злокомећа Срби“, који „на копае набија јунаке“, па „премо себе тура и натезе“; до Срба је Јуришић Јанко, који се на њ угледао; па тако и Рудница Огњане и Муса Арбасици. Њој је трајао

В. В. Комаров.

† М. Г. Черваков.

Милану „час несретни дође“, те погинуше. Тада Милошу „нова снага дође“, те почини чуда од јунаштва: „укину је са свијета“ девајаст хиљада! Но и он паде мртав „од тешка умора јуначког“ (У свима другим песмама Турци добијају Милоша жива у руке). Турци га се и мртав боје, те не смеју да му приђу; по најзад га „отрзалише копљима“. Тек се тада окуржалише паше и везири, те подигоше војску против Лазара: „Отдоше цару у освету“ (1311—1836).

Ваш кад је „зачуло“ подне, српске страже опазе Турке, и тада Лазар опрема војску за бој, па „до сриједи, страховито у напредан пође“. Лазар напредује и нападн на гомиле мртвих Турака, које је свидно Милош с побратимима. Али се „деси не поласке крило“, и Стражи довикује Лазару да Вук издаје: „Емо му се свијају барјаци | За Гаваном злосретном аланином“... и казује му да је Милош „мрва уморио“, па пори Лазара што их „уби стидом“ и „отјери на зор да изигну“; а Лазар лије сузе и

до мрва. Ту изгнбе сва „српска јосиоштина“ и ту „паде српска слава“. —

(НАСТАВАК СЕ)

Повратак

— Херман Линг —

а опет дођох у занимљив краји,
Ја нићох старо, родно мјесто мило;
Свуд исте пјесме, исти ваздух благи,
Ал' опет све је сад дружиње било.

Као и прије вај је с ваком текло,
На шумској стази срња поиграва,
Вечерње зноно звонило далеко,
У јасеру се сјала брда плава.

Али пред кућом, гаје нас лета дуга
Примала мајка и грлица снаго,
Ја нићох срана, нићох лица друга,
И ја сам плакао, с тешког бола плакао.

Бјеже ми, ко да тузио нани зборе:
О, бјежи, бјежи, ту ти нема среће!
Сви твоји драги отишли су данно
И никад више вратити се неће....

Мостар.

Алекса Шантић.

Товор на Шуматовцу^{*)}

Браћо, Срби браћо!

ки шавчеви, и ако овако скромни, они неми сведоци, — много нам говоре.... Овде, на овим шавчевима, г. 1876. турска војска претрпела је пораз; а српско оружје осветљало је српски образ, јер се и тада српска војска храбро борила противу непријатеља.

Својоме Србину саветовао бих, кад се песне ове нас шавчеви, да им ода достојну почит, као што лено води о Алексиначком Споменику наш песник Змај Јовановић:

„Кад проћеш тула, ту капу скини, —
„Богу се моли —
„Јер ту се лежио јуначка крва
„За братство проли.

А српској омладини напомињем и ове песничке речи:

„Ту капу скини, Богу е' поволи,
„— Сета е' дана тешки;
„На чувај ово, што су ти претило:
„Отваси ештетини!

Овде, на овим шавчевима и шавчевима, пролила је јуначка крв српских војника; ова шавчеви послушали су као грудобран Србији, грудобран српској слободи и независности, у борби противу невољног непријатеља!

За то је Шуматован славан и дуге ће се поминати, јер ту је место где су пале јуначке жртве на свети олтар Отаџбине.... И ја писам, да ово место, по нас Србе од историјског значаја, мора у сваким српском срцу пробудити родољубиве осећање; а помисао на прошлост и ратовање овде, полетеће као силна струја кроз срце и свет свакото Србина....

Кад одас ступио, и нехотично ћемо се сетити речи песника Владике Иерусима:

„Прва олтаром крвак и шавчева,
„Чујем лежи, где горе пролази.

^{*)} Доносила у овом броју неколико слика из српско-турског рата 1876. године, радио доносио и овој годнији је поздравом пристигао г. Саво М. Марјановић, адвокат из Алексинаца, 11. августа 1901. г. приликом свечаног помена, пгину-
лим борцима на Шуматовцу, у борби против Турака.

„Треба служити“ чисти и чисти.
„Нена буде борба некретна!
„Нена буде што бити не може!
„Нек да пројаре, понос савана!
„На зроби ће изићи најбоље,
„За далеко нано пошлете!

И знаста, после ове, пошле су дуге и дуге борбе, — и знаста назвало је „Цвијеће“, јер је Србин испољено себи свијесталност, обезбедио слободу свога рода. „Цвијеће“ је замишљено плод!...

Борба на Шуматовцу по нас Србе од великог је значаја и у моралном погледу, јер ту је српска војска, српско оружје, изгонило непријатеља нашег да увиди да у српским синовима тече још она стара српска јуначка крв; турска војска увидела је да има према себи озбиљног такмича, и да то је Турска морала да води озбиљнију бригу у борби противу српског оружја. Храброст наших војника, надражљивост српска — одржала је овде и моралну победу у борби са далеко већом војском, коју је упутила противу нас Турска Царевина.

Па откуда то храбрости у српској војсци? Да ли је то случајна појава или она има дубље узроке своје?

Није случајна, и за нас Србе појамна је.

Кад би се бацили, легитимно само, у прошлост српског народа, одмах би увидели да смо ми увек имали храбрих синова који су умели јуначки да гину за своју Отаџбину.

Зар у срцима наших нису дубоко урежани Косовски јуначки наши? Треба ли да помињем: нашег упоритог старог владара Лазара? Да ли да помињем: Милоша, Марка, Југосиће и друге храбре српске витезове; да ли да поменем цвет наших јунака који су јуначки и славно пали на Косову, поред свога храброг и племенитог владара Лазара?!

Зар наш народ у својим песмама није сачувао ту славну битку на Косову? Истину је наш народ у песми својој казао:

„Обава су чара пошле;
„Од Турака вешто је остало,
„А од Срба и што је остало,
„Сао рашено и испрљављено.

Зар нису изабали наши јуначки пали на Косову:

„За прет часни и слободу млату“?...

Мало је народа који би се могли поносити таквим јуначинама као што је Српски Народ! Мало је народа који би имали сличних јунака, за које би се могло казати оно што је наш народ у песми казао:

„Бе огреву крвак до полена
„Ту погубе Бавовић Стражила“

Зар има таквих јунака, и зар их је било у других народа тако храбрих и племенитих? Аво их је и било, мало их је.

А можемо ли ми Срби заборавити своје јунаке из доба устаника (1804. и 1815. год.); можемо ли заборавити храброга Велка; зар нису ретни духови, као што су били Милош Велики и Принц Ђорђе; зар смо заборавили Рајића и Синђелића и друге јунаке из овог устаника?

Историја Српског Народа, то је историја нашег ратовања, наших мучних и тешких борби. Вековима се Србин борио са појединачним сребом; али је увек имао храбрих својих синова који су умели јуначки да гину за своју Отаџбину.

* Н. Н. РАЛОВСКИ.

* Н. М. ВРОШКИ.

Онај народ који не уме да цени своју слободу, чији синови не умеју гинути за Отаџбину — тај народ и не заслужује да има Отаџбину! Србин је доказао целоме свету, да је кадар и да брани и да ствара своју Отаџбину. — Србин је и заслужио да је има!

На па то и треба да се поносимо што смо имали таквих родољубивих синова, треба да се поносимо што смо Срби.

Борба на Шуматовцу за нас је Србе од великог значаја, не само зато што је ту претрпела непријатељска војска порази; она је значајна и е тога, што су наши храбри војници доказали, да није ниуио дух старих наших предака, да није нау-мрао старо српско јунаштво.

За то ени присутни, одујамо се достојно сени оних бораца који су пали на Шуматовцу.

Нека је печан помен свима борцима који су пали јуначки на овим пачицима у одбрани наше Отаџбине. Пенимо достојно и истински њихове заслуге, као и оних бораца који су се овде борили а остали у животу.

Слава борцима на Шуматовцу!

Хвала нека је олим предим рукама који есповане овде пачици, јер су ти пачици, ти поми сведоци, носили одбрани наше Отаџбине, одбрани слободе наше!

Нека је хвала и браћи Русима који су као доброволци притекли у помоћ нашим борцима; нека је печан помен свима који су пали у борби противу заједничког нам непријатеља.

Слава и част нека је браћи Русима који су се овде јуначки и братски борили!

* Н. А. КИРЕЛЕВ.

А ти, омиљино српска, не заборави ово место, не заборави на славну борбу коју су водила наша браћа.

Чувајмо тековину коју су крвау испунили наши преци, наши стараји. Истински поштујмо проливену овде српску и братску крв! —

Наша су преци, у борби за слободу српског народа, одужали свој дуг, они су савесно и перно испунили своју српску дужност. Њима имамо да захвалимо за ове слободе што их данас у слободној Србији уживамо. За то им одајмо достојно поштовање!...

Али не заборавимо: да Србија и да српски народ имају да изврше још један тежак и свето задатак; не заборавимо, да

Србија треба да буде стожер за остварење Српске Мисли, и па то нека нас јунаштво наших предака наизја да и ми достојно испунимо свој српски задатак, да остваримо тежицу сваног Србина — *Јединење Српства*.

За то упамтимо и не заборавимо дела својих врлих предака и јунака; а ти, омиљино, чувај старо српско оружје, вољај се оружју, јер *ке* нам оно још за дуго требати!...

Истина, можда ће нам неко приметити, да је борба с оружјем данас несавремено средство, јер европске велике силе раде на томе да отуђају равнотежу мира, јер су чак изнели и предлози за уништење рата међу на родима. Конференција у Хагу била је један покушај за увођење мира у свету и за престанак ратовања. Теза је лепа и за похвалу.

Али, поред свега тога, и Велика Русија, Немачка, Француска и друге велике силе, добро оружају своје вој-

оне и спремају их на бој! Данас је век народности, и те велике силе воде обављају рачуна о савноме грађанину, о својој сународнику, па на ови били у најудале-нијим крајевима света. У свету има још народа који нису постигли своје народно јединство.

Па кад се орају велике силе, кад оне воде рачуна о савном својој сународнику, онда шта је остало нама, маленом народу?!

За то ни ми Срби не смејемо напустити своје оружје, не смејемо занемарити своју војску, јер имамо да извршимо свети задатак, имамо да остваримо природну тежњу сваког Србина, — уједињене свеојиног Српства.

Зато узвикимо са овога места:

Вечан помен борцима који су пали на Шуматовцу!

Слава пека је свима борцима који су се овде борили!

Борба на Шуматовцу треба да нам даје поуздања и за будућност Србије, јер народ који је имао славну прошлост заслужује да има и башу будућност!

А ти омладино Српско не заборави речи песника Владе Његова:

„Уари за крот, за образ јуначки!
„Ко год наше савезио оружје,
„Ко год чује срце у прима,
„Хулила имамо Христаво!
„Да претино долом али криво!
„Тријебило губи из торине,
„Нек! проваје прена од уласа,
„Огар прати на камен криво!

Скерлетно Слово

— РОМАН —

НАТХАНИЈЕЛ ХАВТХОРН

NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВОД

Владислав Савић

(НАСТАВАК)

XII.

ПОД НА ГЛУБИНИ

По у полусну метајућа, а може бити у невој прсти сомнабулаца, Г. Димесдела дође до места на коме је Јестера Пина примила јану клану. Губљинице, попреле од кише и сунца за дугих седам година, нагажено погана многих криваца који су се на њога повели, дивило се и сада асвод баљона оштетиле куће. Свештеник се поше уз степен.

Била је тамна априлна ноћ. Облаци су покривали цело небо од аонита до хоризонта, и да је била искунаена цела гомла, која је била сведок Јестерине казне, не би могла распознавати никакво лице на ушници, а једва да би видела јудеку привлику у сивој полуноћној тами. Цео је

град спавао дубоким сном. Није се било бојати сведона Свештеник је могао остати док зора не забели на истоку, излажући се једино опасности плавног и хладног ноћног ваздуха. Нико га није могао видети, изузев нешто будуног ока које га види и у његовој соби како се ниба правим бичем. Зашто је он дошао ту? Је ли хтео да се руга на-ли?... То је био подсмех, али при коме се душа ругала самој себи! То је било ругање при коме су аиђели прене-ли и плакали, док су се празни дукало црвенили. Ту га је догнала она грива свести која га је свуда гонила, а чији је брат и присија друг био купачици који га је заустављао својом дрхтавом руком баш у оном тренутку кад га је грива свести гонила на исповест. Јадни, бедни човек. Како је право имао његов слаби састав да на себе натовари кривцу? Кривца је за оне који имају челичне ливце, којима стоји на пољу или да трпе или, ако сунче боли, да пражуку сву своју дивљу свегу и да је од једном одбаде! Овај слаби и остевани дух није могао ни једно ни друго, али је стајало хтео једно или друго, те су се тако у један неразривљиви чвор сплели страх од кривце, која се ругала небу, и бол узалудног кајња.

Док је Г. Димесдела тако стојао на губљиништу, умас обузе његов дух као да цела васнона гледале у скретици зрак на његовим низим грудима, баш нине сама срца. И наистину, на том месту ошћала се туга и отровни зуб телесног бола. И невољно, немогуће се уздржати, он повика из свега гласа. Тај увик јеску кроз нему пох, и одбијају се од куће до куће развеле се и одјекну до бреница, а из нини града као да је важило коло љавца у томе увикну пронашло читав свет беде и ужаса, јер начиници од тога своју играчку, махаше само тамо амо.

„Свршено је“ шупуташе свештеник зворни лице у своје шакве. „Цео ће се град пробудити, дојурити омамо и наћи ме овде!“

Али се не доси тако. Звук је можда јаче звонио у његовим ушима него што је у ствари имао силе. Град се не пробуди; или, ако се и био тргас из сна, дремљиви спавачи вараху се да су га само причули у странином сну, или држаху да је то глас шепица које се у то доба често чујаху јавно пролазе преко насеобина или усамањених колиба, јашући кроз ваздух у друштво са Сатаном. Свештеник, пошто све беше мирно, диве главу и погледа оно копе. На једном прозору гувернерова копеца виде при-лику самога старог старешине, ушнјену у бео оргтан; са ливном у руци и белом ноћном капом на глави. Нагледао је као ваваз дух призива у невреме из свога гроба. На другом прозору исте куће појави се стара госпођа Хабисова, сестра гувернерова, такође с лампом која и на оној да-лини издварање њено ружко и немило лице. Она промолу главу и погледа плањаво пут неба. Она је навесно разу-мела увик Г. Димесдела, и његово многобројно одјекивање, као шум љавца и шепица, са којима је она, то се знало, чешће одлазила у шупку.

Кад виде светлуцање гувернерове лампе, стара го-спођа брзо угаси своју и ишчезе. Вероватно оде у обале. Свештеник не виде ништа од ње. Старешина, пошто је дуго и нажалом испитивао таму, у којој се не виђаше ни прот пред оном, поуче се са прозора.

Свештеник се поготову умири. Његове очи усекоро сусретно слабу светлуцаву светлост која из даљине до-лазише све то ближе. Она светљаше доста јасно, те се распонаху предмети на њеном путу: оде прата, тамо багнетска града, оде прозор у тамо чеша са воденим млазом, а сад опет хрстоса прата на лџи са гводеним

звекром и са неотесаном кладом у место прага. Пречасни Г. Димесдел опати све ове појединости, и ако је био уверен да се његова судба прикрада све ближе и ближе, и да ће светлост лампе пасти на њега за који тренутак још, и отворити његову дуго скривану тајну. Кад се светлост приближи, он угледа у истом кругу свога брата — или боље рећи свога верскога оца, као и високоцеленог пријатеља — пречаснога Г. Вилсона који се, по мишљењу Г. Димесдела, молио Богу на самртној постељи накаога болесника. И било је тако. Добри, стари свештеник долазио је са самртничке постеле гувернера Винтрона који је отишао са земље на небо у томе истом часу. И сада, окружен свититевским ореолом, као света лица старих времена, добри отац Вилсон враћао се кући осветљујући своје корале лампином светлошћу! То светлוצиње породи у Г. Димесделу горње мисли, те се на то осмехну — чак и гласно насмеја — па онда задивљен стаде, питајући се да ли није поудео.

ноћној хладноћи, и сумњаше да ће ноћ саћи са стена губилишта. Јутро ће спанути и затећи га туна. Суседи ће се почети да дику. При пролазани, изашаће из куће, приметити кроз подутаму магловиту прилику на месту срама; и пола у страху пола радознало заћ ће дунајући од врата до врата, са позивом да виде авет — као што се мора мислити — неког умалог крица. И потмузо брујање шириће се од куће до куће. Онда — пошто се сасвим раздани — стари патријарси устаће журно, сваки у поћном огртачу, а достојанствене госпе у поћним повезама. Цео ред високих члуда, која се нинад нису појавила пред публиком а да на њима није све у реду, излетеће пред светину уарујана као да су дигли поћном мброи. Стари гувернер Белингам доћ ће замишљена лица, са напољно окренутом јаном, а госпођа Хибинсова са шумским граничама на пошуду, рукија него изда, као да је одспавала једна који трен после свог поћног излета. Ту ће доћ и добри отац Вилсон, пошто је провео пола

СУВОДОЛСКИ МАНАСТИР.

Кад пречасни Г. Вилсон прође поред губилишта, јаче изашаће њеном огртач око себе једном руком, држећи другом лампу на грудима, свештеник се једна могаће уздржати а да му не довикне:

„Добро вече, честити оче Вилсоне. Ходите горе, молим вас, и проведете један пријатан час са мном!“

О благо Небо! Је ли Г. Димесдел одиста проговорио? За тренут он вероваше да су те речи прешле преко његових усана. Али то беше само маштање. Часки отац Вилсон продужи лагано свој пут, носећући нажалост наизаму стапу пред собом, неједном се не окренув на узвишћу криваца. Кад се светлост потпуно изгуби, свештеник разумев, по маласлозиности ноја га обузе, да је у последњим тренуцима претурно крику узаснога страха, и ало се његов дух трудио да се прибере неком врстом јевоните шале.

Ускоро затим, савичан осећај пун гресе и људанве шале, учуче се у свечана прилијања његових мисли. Осечане нака му се изгавиош уочише на неваничнутој

ноћној крај самртничке постеле, јутит што је тргнут тако рано из својих снава о славом увећаним свителцима. Ту ће се сабрати такође љанки и татори Г. Димесделове цркви, и младе девојке које обопалаху свога младог пастира, подизнувши му олтар у својим чистим грудима. Једном речи, цео народ доћ ће посрћући преко прагова, подизући погледе пуне страха и чућена на губилиште. Кога ће видети они тамо са прином светлошћу на челу? Кога, већ пречаснога Артура Димесдела, полуимрва, покривена срамом, како стоји на месту где је стојала Јестира Прина!

Ношеи даље они ружини и талим слима, свештеник се, невољно, и на своје невољно чудо, насмеја грохотом. На то му одговори одмах један ала, наизиски, дотичи смех, у којему познаде глас младе Бисерне, и срце му се стоже на то. Да ли од неискваног бола или радости, не знајаше рећи.

„Бисерка! мала Бисерка!“ понина латим; па онда саустав глас: „Јестира, Јестира Прино! Јесте ли ви то?“

„Да, ја сам: Јестира!“ одговори она гласом чуђина; и свештеник чу њезине кораке како одлажаху према улазици. „То сам ја и моја мала Бисерка“.

„Одакле долазите, Јестира?“ питање свештеника. „Шта нас је послало овамо?“

„Бидла сам на самртничкој постељи“, одговори она: „под гувернера Винтропа; узела сам му мериу за кошуљу, на сада идем кућа“.

„Ходите горе, Јестира, и ти мала Бисерка“, рече пречасни Г. Димедзел. „Ви сте пре обе биле овде, али ја нисам био с вама. Ходите горе још једном, и стојаћемо сви троје заједно“.

Она се лагано попе, и стаде на узвицици држећи на руку малу Бисерку. Свештеник је узе за другу. У трепутку, у коме он то учини, прође кроз њега нова струја живота, неког другог живота а не његова, аливајућа се као бујина у његово срце, и јурећи кроз све дијелу као да су мајка и дете задихнуле својом животном топлином и његово потузанурануто тело.

„Свештениче!“ шапнуташе мала Бисерка.

„Шта хоћеш, дете?“ упита Г. Димедзел.

„Хоћеш ли остати овдје са мном и мајком сутра кад суње сија?“ питање Бисерка.

„Не, нећу, мала Бисерка“ одговори свештеник; јер, са новом снагом живота, поврати се и саи страх од јавне казне и он хрштине и при самој помисли на то где се сада налазио са чудном радношћу: „не, нећу, дете моје. Истина, стају тако једнога дана са тобом и твојом мајком, али не сутра“.

Бисерка се наслеза и покуша да извуче руку, али је свештеник дрмаше чврсто.

„Још мало, дете моје!“ рече јој.

„Али обећај да ћеш тако моју и мајчину руку узети сутра у подне“.

„Још не, Бисерка“, одговори свештеник: „али други пут хоћу“.

„А кад то?“ питање дете.

„На дан Страшнога Суда!“ шапнуташе свештеник; јер осећај, да је његов позив говорио истину, нагна га да тако одговори детету. „Онда, тамо пред судом, ти, твоја мајка и ја мораћемо стојати заједно. Али светлост овога света неће бити сводом нашега вистања!“

Бисерка се освет насмеја.

Али пре него што је Г. Димедзел савршио говор, преко облачног неба на далеку и широко заблестала јасна светлост. Без сумње то је био кавал од метеора који се често иде поку камо сину и сгоре у пустињским регионима атмосферског. Светлост пак беше врло јак да потпуно осветли густе облаке између неба и земље. Велику масу засија се као кугла калне огромне лампе. Предмети на улици показаше се јасно као у сред дана, али са оном страхотом коју обичним предметима припада необична светлост. Све беше изнадито, те оца овај чудновати призор нагледаше као да стварања овога света даје ново, дотле никад непримерено, морално значење. То стојаће свештеника са руком на срцу, а поред њега Јестира Прина, са извесним слободом које блиштале на њеним грудима, и мала Бисерка, сама до себи сависла и вела између њих двоје. Они стојаху у сјају те чудне и свешне светлости, као да то беше надзоро које отворица све тајне, и зора онога дана који ће сједињити све оне који су једно за друго.

Моћ свештеника блиштала је у Бисеркиним очима, а на њезину лицу, кад погледа у свештеника, беше онај прански израз. Она извуче своју руку на руке Г. Димедзела и

пружи је преко улице. Али он прекрсти обе своје руке на грудима и обори очи на земљу.

Ништа није било обичније у тим данима него тумачити да су све небеске појаве открића из неког историјског живота. Тако је кугла била предзнамењава падом првакх варијаци са неба. И ми сумњали да је било и једног значајнијег догађаја, добрих али рђавих, који је задесило Нову Ингландску од првог насељања на тог устаника, о коме становници није било извеситио казим призором ове прете. Често су читаве године гледале такве појаве. Често пута, пак, требало је веровати појединим личима која су видели чудеса кроз ширене, увеличавање и нејавне наочари својега уображења. И јесте то величанствено мисло да је судба једног народа написана тим страховитим историјским на небеском своду. Тако широко платно није било огромно за Провиђење да на њему напише судбину народа. Али шта да се каже, кад поједино лице узгледа откриће упућено њему самом на том огромном таблу историје? У том случају, то је могао бити знак веома поремењеног друштвеног стања, кад би човек, пога је дџг, јак и тајни кад начинио болесним самопошматрачем, распростирио своју себичност преко целе природе, тако да и небо не буде ништа нише већ годан лист за историју његове душе и судбе!

Ми, диме, привисујемо једино и само болести, што је свештеник, подижући очи ка небу, узгледао тамо облик једнога слова — слова А — написан јасном приредом светлости. И ако се метеор могао показати на том месту, сијајућа нејасно кроз облаке вео, ипак није могао у том облаци који му даваше свештеничким уображењем.

Било је још нешто нарочито у душевном стању Г. Димедзела у томе тренутку. За све време, док је он гледао на зенит, био је ипак свестан да мала Бисерка показује претом на старог Рочера Чилингворта који стојаће недалеко од губиљината. Свештенику нагледаше да га виде у исто доба кад и чудно слово. Његову лицу, као и свима предметима, метеорна светлост даде нов израз; или је могао бити да лекар у том часу није био нажалост као обично да скриве алобу с којом је гледао на своју жртву. И доиста, ако је метеор запалио небо и осветлио земљу страхотом да ошине Јестуру Прину и свештеника на дан Страшнога Суда, онда би Рочер Чилингворт у њиховим очима могао проћи за архидијакла, који стоји поред њих са смехом и ругањем, чекајући свој део. Тако је био жив његов израз, али га тако силно свештеник разумео, да му нагледаше као да је остао насликани у мраклу, пошто је метеор ишчезао, а да су узлице и остали предмети били одједном уништени.

„Ко је тај човек, Јестира?“ промрљала Г. Димедзел, обузет страхом. „Грозни се нека! Повајан ли ти тог човека? Ја га мрзим, Јестира!“

Она се сети своје заклетве и оста нема.

„Калим ти, душа ми се грози од њега!“ мучаше све, штења. „Ко је он? Ко је он? Зар ми ти не можеш помоћи? Немогуће је исклати мој ужас од њега!“

„Свештениче!“ рече мала Бисерка: „Ја ти могу рећи ко је он“.

„Броо, броо, дете!“ рече свештеник са усмехом на самим ушима дитињом. „Броо, и што лакше можеш.“

Бисерка промрљала нешто на уво, што је могло личити на алушки говор, али то је било само брбљаво којим се деца каже који пут. На овај начин, ако је то било тајно извешће о Рочеру Чилингврту, било је на неком језику непознатом ученом свештенику, и забута његова

духа само се повећа тиме, а јадниче се дете гласно насмеја.

„Зар ми се сад ругаш?“ рече свештеник.

„Ти ниси био храбар! — ниси био истинит!“ одговори дете. „Ниси хтео обећати да узмеш за руку мене и мајку сутра у подне!“

„Честити господине“, одговори лекар који беше пришao до губавишта: „побожни Г. Димесдел! Је ли могућно да сте ви то? Да, да, доиста! Треба напати на нас аде од науке чије су главе у нашим напатама! Ми будим савео и у сину идемо. Ходите, добри господине, и драги пријатељу, молим вас, да вас подјам кући!“

„Откуда си знао да сам ја овде?“ питање свештеника у страху.

„Доиста,“ одговори Ровер: „нисам ништа знао. Провео сам ноћ код гуверниера Винтрона, вршећи оно што моја јадна вештина може, да бих му помогао. Он оде на овај бољи свет, а ја њах кући кад она светлост сину. Хајдете са мном, преврћем нас, пречасни Господине, иначе нећете моћи одслужити службу сутра. Ах! видите како оне помету разум — те калге! — те калге!“

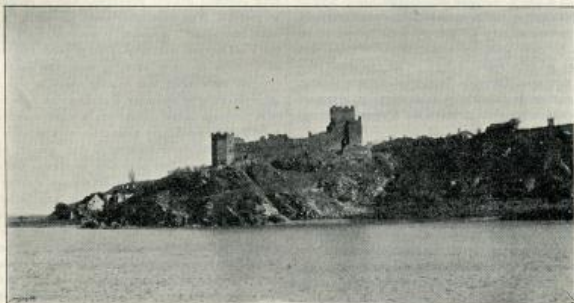
Велико црвено слово на небу — слово А, које ми тумачимо да значи Аиџео. Јер пошто је наш добри гувернер Винтрон постао аиџео прошле ноћи, без сумње Провиђење је хтео да то објави!“

„Не“ одговори свештеник: „нисам ништа чуо о томе.“

XIII.

Нов поглед на Јестигу.

При својој последњем састанку са Г. Димесделом, Јестира беше непријатно дирнута ставом у коме нађе свештеника. Његови нерви изгледаше потпуно растројени. Његова морална снага сведена до деце слабости. Пузио је немоћно по земљи, док су његове духовне подобиности задржале првобитну силу, али задобале неку нову болешљиву енергију коју болест само може дати. Пошто су јој биле познате околности другима скривене, она закључи да је на Г. Димесделу, изузев праведног делања његове савести, вршила своје нека страхотна малихерија која му је била наметнута, која је утицала на његов мир и здравље. Сећајући се шта је некад био овај бедни пали човек, душа јој патрента од језовита уласа са којим је

Ф. ШИСТЕК.

РАМ.

„Ево идем“ рече Г. Димесдел.

Немарно и хладно, као човек пробуђен из ружних снова, он се предаде лекару да га одведе.

Сутра дан, како је била недеља, он је ипак држао проповед за коју су сви држали да је била најбогатија и најједнија и најјачија небесног духа од свих које су изговориле његове усне. Многе душе биле су враћене истини, утицајем ове проповеди, и заверише се да гаје вечну захвалност према Г. Димесделу. Али кад сиђе са говорнице, поклисар, седе браде, суретете га са једном црном рукавицом у којој свештеник повладе своју.

„Нађена је“ рече поклисар: „јутрос на губавишту где су злочинци изложени јавној поруги. Сатана је испустио тамо, мисли, с намером да се гадно шали с нашим достојанством! Али је, наистину, био слеп и луд као и увек. Чистог руди не треба рукавица да је покрије!“

„Хвала ти, мој добри пријатељу,“ рече свештеник замишљено. „Да, доиста изгледа да је то моја рукавица!“

„А пошто је Сатана нашо на предно да је узграде, то се морате од сад понашати с њиме без рукавица. Али јесте ли чули о ономе знаку који је виђен прошле ноћ?“

он позвао њу — одбачену жену — у помоћ противу његова инстинктивно откривеног непријатеља. Она закључи, шта више, да он има права на њену помоћ. Мало павикнута, да своје мисли о добру и алу мери другом осим својом мером, Јестира виде — или јој се учини тако — да на њој лежи одговорност према свештенику, коју није дуговала никоме другом, ником у свету изван њега. Везе, које су је везивале за човечанство, све су биле прекинуте. Онде је био гвоздени бочуг узајамне кривице коју ни једно нису могли прекинути. Као и све друге везе, она је имала своје дужиности.

Јестира није била у истом положају као у почетку свога напата. Године су долазиле и пролазиле. Бисерка је имала сада седам година. Град се већ навикао на њену мајку са преним славом на грудима. Нека врста општег сажалења заваљала је спрема Јестери Пине. Лудској природи чини част да лакше воли него што мрзи, изузев кад је себичност у питању. Мржила се лагано претвара у љубав, ако се првобитни непријатељски осећај и надхватају. Она пипала није прикренла свету, нех се покори његову најбољашњем поступању; није урадила накнаде на оно што

је пацнула, није полагала на симпатије. Најзад, непорочна честитица њена животу за ових седам година говорила је много у њену корист. Немајући ништа да изгуби, без наде и, по прилици, без жеља да ништа добије, могла је бити једино устројена љубав на врлина која је јадну жену вратила на стапу честитости.

Пало је у ову и то да је Јестира — не тражећи ништа више за себе, већ да дише општи надахнуће и да својим радом заслужује насушни хлеб за себе и Висерку — била прва спремна да покаже своју заједницу са човечанством, кад је требало дати помоћ. Нико није одгајао тако рано од себе као она на захтеве свротице, и ако је огорчени сиромашки грдњом захљанивао за хлеб остављен на његовом пратима или за одело које су за њега израдиле руке које би могле везати владалачке одеће. Нико није био тако пуно самопожртвован као Јестира, кад кута посети град. У куће, где је туга ушла, она је долазила не као гост већ као друг, као да је тужна полусветлост била једина средина у којој је она имала права да општи са својим ближњима. Ту је свекротно слово мирно сугласило својим чудним сјајем. У свима таквим пратима Јестирина природа показивала се топло и благо — први благодотни извор људске нежности, неискрпан и готов за сваку истинску потребу. Њене груди, са зналом срама, биле су меки јастук за невољника. Она се сама учинила милосрдном сестром, или боље рећи свет је хтео тако, кад ни он ни ова нису очекивали такве резултате. Слово је било јавно позива. Тако је била готова да помогне и тако надра да уради у симпатије, да многи нису хтели то слово. А тумачити у приобитном значењу.

Само изаложени домини могли су је задржати у себи. Кад се радост поново заблести, она је била далеко. Њена је сенка умалак премо прага. Вредна помагачица отишла је никада не очекујући да прими дуг захвалности, ако би је било у срцима оних које је тако ревносно служила. Кад би их сусрела на улици, никада не би подига гласу да прими њихов поздрав. Ако би се они ренили да је зауставе, она би ставила прст на свекротно слово и прошла даље. То је могло бити из поноса, али је тако дичило на смиреност, да се друштво није ни тумачило у свету. Публика је десетосте парави; ова је готова да не да правду кад се насилно захтева; али је често њине неге сиредаљива кад се обратило, као што то десетост воле, њеног нежаљивости. Тумачица Јестирине владање у последнем смислу, друштво је било пољом да својој жртви поклони више благонаклоности него што је она сама марила, него што је дошта и заслуживала.

Текме је било са старенима, мудрим и ученим људима у општини, док су признали Јестирине добре особине. Предрасуде, које су биле заједнице њима и народу, биле су појачане размишљањем, те их је било тешко разбити. Ипак, дан по дан, боре њихових лица биле су блаве и блаже, да су најзад у току година могле прећи у израз благонаклоности. Многа лица беху већ са свим опростила Јестирин негрех; шта више, она почеше да гледају у свекротно слово не као на знак греха, већ као знак њених многих доцнијих добрих дела. „Видите ли ону жену са оним знаком?“ питаху она старце: „То је наша Јестира — градска Јестира — која је тако милостива сиромашку, тако од помоћи болнику, тако пуно утехе за омањеницама!“ Свекротно слово беше јоу као крст на грудима калуђерице. Оно даваше носноцу меку светлост, с помоћу које је могла њи слободно у сваку опасност. Кад би пала у разбојничке руке, она јој не би ништа учинила.

Говорио се, да је један Индијанац отреакао њан; отреакао је погодиком, али биш итеге паде на земљу.

Утицај пак тога знања био је врло силан на дух саме Јестире. Припе. Сав украс држати и милине у њеној личности био је спенуо под тим натреним лагом, и давао отлао остављајући наге и грубе диније које би одржалошћу испуњавле друге или прјатеља кад би га она имала. Можа је узорак томе лежало делимично у њеној грубој одећи, а делимично у оскудици сваних минара. Тумио је било видети како је њена богата и сјајна коса била одечена и тако потпуно скривена под повезом, да се ни један њени прамен не појави на белм дан. Томе је могло бити много штошта узрок, а нарочито нешто по чему је изгледало да њене нема ништа на лицу Јестире. Припе на чему би се љубав могла зауставити; ништа у Јестирину појави, и ако је била величанственост и кину слична, што би страст наведено да је иједном обрину; ништа више у њеним грудима, да би се чежња на њима хтела одмарати. Њу су оставале извесне особине које су биле битне њени. Таква је обично судба и таква развитак безогласног карактера и личности, кад је жена имала да надхри и прође кроз особито немало искуство. Ако је сасвим нежна, она ће умрети. Ако прејави, њена ће нежност свенути или бити тако јако сарамена у њеним срцу да се нише не може на видело показати. Оно је последње можда најтајније. Која је била жена и претала да то буде, може опет посетити жена, ако се њаје чаробни штап чија ће додир извршити ту промену. Видећемо да ли је Јестира. Припе била доцније поме додирнути и тако преобразена.

Утисак мраморне хладноће, коју чинише Јестира, могао се приписати томе што је њен живот, пре сав страст и осећања, сада био испуњен мислима. Сама у свету — једино са малом Висерком коју води и штити — без наде да поврати свој прашања показати, кад би баш и сматрала да је то вредно: она одбаци од себе одложне искључивања. Светски закон није био никакав закон за њени дух. То је било баш у доба када се људски дух, скоро ослобођен, беше кинуо смислије и даље него вековима пре тога. Војници су рунали престоле и заповидали властели. Још смелији људи од њих срушили су цео систем старих предрасуда, што су окливалe људски дух, а које су други уредили. Јестира беше надхригута таквим духом. Њене мисли беху слободне, што није било ретко у то доба с ону страну Атлантике, али би њени правци сматрали за велик грех, да су то знали, него онај која је био означен свекротном словом. У својем усамљеном стану на морској обали, она се бавила мислима које нису смеле похитати ни један други дом у Новој Инглиској: милостиви гости, који би били исто тако опасни домаћину као и сами љалови, да их је неко видео кад лаунају на врата.

Знајући је да се лица, чије су мисли најсмелије, често повораву са највећом мирношћу својим правилима друштвеним. Мисао ни је довољна и они не траже да је делом живећу. Тако је, нагледа, било и са Јестиром. Ипак, да мала Висерка није била дошла к њој из света друштва, могло је бити много другојачије. Сиомеи о кој дошло би до нас као сиомеи Ана Хачинсонове, оснивачице верске сенте. Она би можда постала пророчица. Она би, по свој прилици, била осуђена и погубљена од стране општих судова тога времена, што је покушала да поткопа темеље протестантске цркве. Али мајчина жеља, за размишљањем гасила се бргом о васпитању њених дејета. Провиђење, у облику те девојчице, поверило је Јестирин брину о женој правди да је гаји и развија међу толиким сметњама и тешкоћама.

Све је било противу ње. Свет је био њени непријатељ. На и дитина природа имала је нечега чудног у себи, што је било знак да је у греху рођена — да је проишлa мајчине грешне страсти. То често наметало Јестире питање, кад јој горах јад срце обузео: да ли је у опште добро или ало што је то дете било рођено?

А често се то тачно питање јављало и у њеним духу у погледу на цело човечанство. Да ли је било вредно живети и најсрећнијем међу људима? Што се тиче њених личних живота, она је давно одговорила негативно и сматрала то питање као сасвим решено. Наклоност на размишљању, и ако може умироти жену као и човека, ипак растукује. Она увиђа, може бити, да нема ни мало наде за решење постављеног задатка. Као пран корак, цело друштво систем треба да буде оборен и поново сазидан. Па онда, и сама природа женска, или дуга наредна напона која је постала једином природом, треба да се сасвим измени пре него што се достигну да жена заузме неважан и угледан положај. Најзад, кад би све препоне биле уклоњене, жена се не може користити тим претходним резултатима док се не буде потпуно изменила: а пра тој промени, она духовна суштина, у којој лежи њени прани живот, биће, може бити, изгубљена. Жена не може победити ове тежакне године размишљањем. Она се не могу решити, или бар не на један начин. Ако њеним срце добије превагу, мисли гнечуно. Тако срце Јестире Приде, које је изгубило своје прилике и здраве било, дугачке без које по мрачном забравити мисли: сад га враћамо какав неприступану дитину, а сад опет какав неприходна провала. Пустош и аветинска сисерија беху оно ње, а киде где дома, нигде уточишта. Катак је душа борила са страхином сумњом, да ли не би било боље да пошље Бисерку одах на Небо, а сама да се преда судбини коју јој буде одредила Вечна Пранда.

Срећетно слово није извршило свој задатак.

Сада пак, највеће са пречасним Г. Димитровом, ове поњи на губиланту, дало јој је пош предмет за размишљање, и указало пош цим коју јој је нагледао као предан сваке жртве. Она је видела сву беду под којом је пострао свештеник, или боље рећи, под којом је подлегло. Она виде да је он на ивици дудила, ако је већ није био прекорачио. Није било сумње да је, поред свег жалосног утицаја тајне злоке најзад, некакав смртносисни отроц био ухвати у његов руком која је требало да донесе лека. Тајни непријатељ био је стадио у њему као пријатељ и помагач, који се користио згодном приликом да заплана свим њеним жидима Г. Димитрове природе.

Јестира се морала питати: да ли се она није огрешкала о истину, храброст и верност кад је допунила да свештеник дође у положај у коме се спустило свако ало а није било никак ни за казну додво, Једно оправдање налазила је у томе, што она није била у стању да шаје другог начина да га спасе од прве његове него што је спашла њу, већ да пристане да не ода тајну Робера Чингилторта. Тако је она учинила свој избор, и сада нагазидне да је наобала оно што је најгоре. Она се реши да поправи своју погрешку у какав је то још могуће. Пренаљена годинама тежког и тужног испитивања, она се не осећала више онако слаба да се бори са Робером Чингилтортом као она пош, сломена грехом и поудула са срамоте која је била пош, кад су разговарали у тамици. Она се од то дола давано прибављала; а старац се спремао на освету коју је изабрао!

У кратко, Јестира Прена одлучи да шаје свога икадашњег муна, и да учини све што је било у њеној власти да би спасао жртву коју је био дочекао у своје шине. Прилика јој се на скоро указав за то. Једно по подне, штајдји са Бисерком, она угледа старог лавара, са корнем из једној и штапоу у другој руци, како се креће тражећи биље и корње да из њих спрема своје лекове.

(НАСТАВЉА СЕ)

Рим, јули 1901.

Драги А.

Је си ли забављало Свету Годину у којој сам ти писао, немо дивно, писмо! Надам се да јеси, ало не жбог чега другог, оно бар због тога што писао имам грехона поје би ти она могла покупити и — што сам ти баш ја а мој писао. Али, забављано или не, оставимо то на страну и хајдемо напред.

Треба да знаш, драги мој, да су последнице те велике среће, којом су се катилици могли користити, неизмерне. Сви верници су се пратили својим кулама немома задовољни и, готово, преображени. Од доба свршетка Св. Године, пронаођ Божјих, па до данас, наја долазе свани дан изјаве захвалности од цисерија из свих делова света на неизмерној милости Божјој. Сви они пишу да се осећају, од како су се пратили својим кулама, као љубав у пољу и пинце у шуми: ни глацин нису глацин, ни боси нису боси, ни голи нису голи; све је што, здраве и задовољно. Управ, нагледа ик да она која су се пре тога жалали, да им ево или оно не достаје, нису имали право. То је пре било просто обмана и ништа више. Сад, међу тим, виде да су се варали. — И откуда све оно задовољство? Откуда што је отац небески био тако милостив да онде на земаи остави своја именовника. Св. Оца Папу, и једину праву, једину истиниту, своју латинску цркву, која често може да исприча у Господу Бога све милости за своје верне.

Збоља, поменутих ти Св. Оца. Шта ти знаш о њему? Може бити да ти је познато само то да је он стар, добар и милостив родитељ свима својим верницима, али не знаш и друго штотод што је вредно знати. Видиш, ти може бити не знаш да он пише стихове, врло лепе, и то на латинском језику! Ех, то је заиста занимљиво. Св. Отац, Леон XIII, зна латински тако лепо да ће после његове смрти његов беседник, а правом, удахнутиху рећи: «Настаде последњег верног представника латинистике!» Али Леон XIII се не задовољава само тиме што на одличан латински и што обављаје енцикле на латинском језику; он наизви особито задовољство да прави стихове на Катулову језику. Није ни потребно казати, да се он не одушевљава материјалним светом; он опева нешто са свим друго, и то много оригиналнје. Он пева оду Св. Франческу; опева сва његова чудеса и, реко бих, тузи за тим што Саватаре није дао и њему ту милост да може испевати смртно боље, наспротиви урме и пришта остала чудеса. Дале је опевано све могуће свене и светиде којима је он за време свога поштиваната доо аурулу. Ех, ту има дивних стихова! Најзад, последњу коју је спевао, посветио је духу Гарибалдијеву. На завршетку оде, Св. Отац вели да би Бог најбоље доказао да је његовом службом задовољан, кад би му дао моћ чудотворну да заопрене Гарибалдија. По свој прилици, сиромаш наја одише ову своју жеву у гроб.

Дале, има још нешто што ти не знаш о нашем Св. Оцу, а што треба да знаш. Сиромаш, он је поред свег тога, што је Божји именовник и наследник Св. Петра, у граду кише Петрову него Ромулу, затворен! Затворен често и јасно. И то затворен међу задине своје Ватикана, изван нога не сме никак да се походи. Свеознача његова метва споди се на то да га пренесу из једне собе у другу

али на његових одаја у Свистинску Кичулу али, најављ, у ретким свечаностима, као ир, лаве о Св. Годици, у Петрову Цркву, пролазом који спаја Ватикан и Петрову Цркву тако да папа ни тада не види ни једног камена ни Петрову Трга.

Али по то је заинтересовало да дознам, зашто папа не излази, или тачније зашто не иде да излази пали Ватикана, рећи ку то да му врећа потледе све оно што би, он то право добро зна, могло изгнати; и друго, смета му нарочито излаз изван зидина Ватиканских и изван Петрове Цркве. Чудновита ствар, али је са свим истинита. Ено и, пр, на Балникулуму, где се ми Римљани осећамо тако задовољни, тако весели, папа би се осећао веома непријатно. Управо, да ти на кратко кажем, излазак на Балникулум, који ми не можемо допознати да се напашмо, сврхоту папу би узнео.

Као што видите, неке необичне природне особности папу су наговориле један велики терет, по ипак има венто што га по мало одлапава. Већ, у две правце, Св. Отац који је од својих првих перних оку рећ коју му је тако драго: повратак папала својим крстима. Како њим да осећам велико ожаљење према цркви иже његових темплова, јављам ти да је он, чини се само жељу својих перних, већ пожељу прачити својој околини да му, у ситуацији да се те обистини, римски ваздух већ не би толико штетно колико би му могао сад штетити. Дакле, да наставим што прекинух, први пут је тоу чу то поему још да време Св. Године. Био је доста некакав пелерник из Галије, и вољ пелерника, па једном балету, накарнаро, је Св. Оцу. У својој ахраници добродушни лора је жалио што је Светом Оцу одузео светла плас и изврзано је жељу да види да му се отог поврати и да му се уступи отети Рим. Разуме се да је ова јаро оправдања и нарочито смислена жеља подстакла одважне тајеланце пошпаре да паразе своје осећања са свим противно жељу лордов. Један је од њих са свим кратко одговорно описко: „Ако се Вам папа толико за ерде придрже, нешто овога, а задржите код нас и све остале који носе меса долу. Ако пак желите да поклањате папала традове, ето пому Лондона на да поклонило, нас се ништа не тиче; али само у папе стари не мењају се.“ Али, и поред све ове пошварске жарме, ове лордове речи проговори, и су код папе и привлачила осећања радости и утехе. Оно што су му Тадијани 1870. отели, сви племенити инглески народи нису му пак папу јакну. Друга утеха, како јам јавили веде а la Turbie, али да папу веома пријатно, дошла је из Белгије. Пре извесног премена, отворила се у Бриселском парламенту мала чарка памељу клерикала и социјалиста, и том приликом један клерикал, у дока мудрости своје, ч продужио да Белгија, на више ни мале, дигне своју азоту против Италије, да је тиме примора да врати папу отети Рим. Према овоме свему издаци, да папа папа између иде да је једнога дана видети Рим у својим рукама, и тоу храбри Леона XIII. да традило сноси свој автор на који су га приморали тајлијанска насилника, и се папа, - Збога, да би показало колико цени њихове лаве жеље, папа је је објавио посветио по једну оцу. У овој што је доо Нигиуу описано је племенитост инглеског племена, патријаујим докази на пријавио је и на одлици инглеске историје; у Белгијанској пак описано је тугу једног детета. Папе, коме су отаца мајку који се носе روما.

Али, кад сам већ почео да пишем о оданости и о љубави туђинаца према папала, не би лепо било да не говорим о оданости и љубави Римљана према њим. Туђинци могу бити или не бити одани папи али бити одани више или мање или, најзад, мање или више гупно (папетно, да бог ме, не може нико бити одан); али има један део Рима који је још и данас одан онако као да нема мога: жене из свих друштвених редова и адуи да најсиромашније класе. Овде у Риму, више него ма на којем другом месту, постоји просто владајуће женство. Жене су њихова најбоља пошпа. Кад су службе, којих у њиховој цркви владан има, жене се поште. Кад су превине, тако исто. У опште, то је стална, одана љубовна за свекојом врсте бесовешћанца. Нама је пријатније отићи и у заступ провадити време по неаборитим оданним црквама него ли да шта друго радити. Има много, нарочито простог света, који ради

само ове послове: једе, спава, бесовешћан, т. ј. иде у цркву, у којој проводи цео дан. На јутра иде на исповест, после иде на службу, а за тим иде опет на службу, и то тако целог живота. Прост свет (да се зауставим само на њему) живи и дапас онако како је живео кад су папе владале Римом: не ради ништа, него јури по црквама. У осталим, то је појамно кад ми и најмање знам о животу у Риму ранијих времена. И дапас у Риму нема ни једног јединог дана да бар у једној цркви нема капија прикљена свечаност, и прост свет, разуме се, потрича тако да види службу, да добије од ма папског левента благослов да да чује предикту. А тек пре 1870. свет је био онолико што времена по црквама колико и понова, а то је рани цео дан. Једном рети, у својој дугој владавини овим светом, понови су успели да начине гупни, леним све оно (на жалост, врао велики број) што природа није обдарила бар толико мозгом да може схватити колико га све то упрошпајује.

Знаци живота, претежно бесовешћарско-привеног, иде се у Риму на свим странама. Поје ли се шир. Римом, нарочито његовим доњим делом, коме би границе биле на једној страни Пјаца Венеција, Корсо и Народна Пјаца (Piazza del Popolo), а на другој Monte Mario, Ватикан и Балникулум, видеће их се толико да ће их и најсиротија памет разумети: цркве, алтари, подигнути по празним просторима, сликe Богородице, Исусове и раних светаца обилују толико, да човеку изгледа да их има колико и приватних кућа. У осталим, ако погод не би хтео пријавити да онај велики број црква и других њихових зидина представља живот нерадијични, непа доје у долор са њихвим радницима, али радницима који је пореклом из Рима, син оца који је пре четрдесет година постоји баријаче на папским свечаностима. Радио на који знаат, он није надар да задовоља ни онга коме уме што да направи, на себе сама. Не изради добро, не изради на време и не изради ништа, а публику његовог кошта. На илан ко би њих криво, огорчено би се много, јир, у ствари, нису они за то криви. Крив је онај који их је венто држао у невољу, у нераду, који им је селмичу свидео на неколико радних сати, а то су понови са својим церемонијама. Не буде ли човек лен, него се потруди да ује и дубаве у живот одважнег простог света, онда ће још боље видети колико је крива папска управа, не пред Богом пред који није никакка пајада бити крив или не, не пред људима који траже да народ не живи као просјака, као зомитица, него као радник користан и себи и другима. Мене није мрело, и ја сам, желећи да видим и да познам све, олазно много штошта што је свесним друштве од онга како се обично првча о оданоме свету. Јам је да је онде све лето, све срећно, личично, тако да се човек усхићава. Напротив, са свим обротно. Овде се поште човек осећа незадовољнији, туђинци који на непап по месту. Овде је толико беде, толико невоље, да човек, видевши се, осетити све, нема у себи друштве осећања да ли мирне према оним који су за све ово криви. Није истина да је ово свет који се сунча, који, како, после једногodiшњег живота у Риму, мудро оним један брз Србин, не зна ништа друго до ли да, „спира у верги и да обучава тиде да навалаче судбину ланисну на падуљанима“. Није истина ништа од свега онга. Оно је свет, у многим њихвим особинама, бољ од многог другог племена, али су га оваким, невољодобним за живот, направили молитвеници, рокалници, чула светаца и светаца којима су их понови давали. Оно је свет бедан, који ни изавања сулу у оку кад га видиш како људски живи. Прљави су, и у кући и ван ње, јадни су, болесни су, не абор своје ланости него абор непања, абор апатије у којој се налазе. Овде жена не зна ни најобичније послове који као мати мора да зна. Треба обила цео крај у околини Ватикана, на венте капаја је нечистота по њиховим кућама, јаква су им деца. Последње тога иде се сваки ка. Не једном, пролазећи за Ватикан, најпа сам масу жена које носе своју децу у болницу S. Spirito, која је у оном крају, да их лече. Сва, апсолутно сва деца, имала су унапредена лица од раних болештина извучених нечистотом. Јаколет је било погледати ону јаму децину којој су образ, један или и оба, често и

очи, били уприсојени са свим; а тешко гледати их под оцим боловима. — Најзад, да пренишом ове непријатељске рече, да мислим да се нигде ни у којем граду не може наћи толики процент уличних продаваца ратних предмета, који, оставивши на страну то што не ради никакве послове или занат, не могу чак ништа ни да зараде. То су ти многобројни (и на их, не претерујем, на хиљаде) продаваца поврха, кулених потреба, новина, хартије, писаљка, машина, свещица и т. д. Често пута се срета по какав ил. пр. старца који носи у корпи по три кромпира и пет патлиџана, које куче од јутра до мрака и још их не прода; али каква девојчина са двема корпама, на десној и левој руци: неколико лимунова у једној, неколико у другој, и са кованој је пошла од куће, са толико се у вече, уморна и гладна, враћа натраг. — За тим: просјаци! То је још страшније. Тога је тако много да странац не може да учини један корак да на њих не падају. Занимљиво је да су ови плодови Хришћанства попутно сачини птицама селицама. У ово време над у Италију полете селице, и поворе Америкашце, Инглизи, Немци и други северни народи, у то исто време и Римски просјаци су многобројни; сад пак нема да само домаћих....

Па ипак, и ако су само пале за ово време, ипак се називају Беатрепшани и Св. Оцима!

Остај ми здраво,

твој Фед.

† **Михајило Илић, мајор.** — Својим ликастом и сирћу оцпо је себи немачишњу славу. Колико је и као човек и као мајорин јунак у српско-турском рату омањо свом народу, сведоче народне песме које га описује, да му заједно са пером Туре Јашинца оцкују још једном. Михајило Илић, Јаворски јунак, погинуо је 24. августа 1876. године у бојевима на Јазуру. Сваки његову имену које се поклоне уз немачи парабелх српских ширитера у јунака!

Турска извешта о српским селима. — Како је било српском народу под Турцима, за време рата 1876. год. понајвише и ова нама слика која представља турске војнике, на редовне војске, како пале и роје, и како, као крст својих зверстава, убијају оцавачку и нежну рају. — Да ли ова слика не оромине Србе и на дивније стави српског народа у Косовском Битију? —

Српска војска обара турску заставу у Београду и поклаја у бој. — Када је пре 15 година мако изакопана Србија објавила рат својој турској паравени, још је Београд застави у Београдској тврђави, као ипак да Србија није изакопана икопана. Али чим је проглашена насилна припадација о рату и чим је Београдски гарнизон поклаја на границу, — пала је турска застава са Београдске тврђаве. Тач је омак и рат обележио као рат за независност српске изакопана. —

Стана Копачевић, добровољац у српско-турском рату 1876. г. — У бојевима на Дрина борила се поред Отавако Ко-

пачевића и његова жена Стана. Става је родом из Приковца у Босни, а рођена је 1850. године. — Бојења се да ће је врати-ти из добровољачких редова, Стана се била обудила у мушко одево и борила се, ипак оми сама вели, «са браћом добровољачима» пуца три месеца. За то време нико није знао да је жена. Али кад јој Турци у боју код Батковића равнина мужа, одакле га српски болничари однесоше у Шабац, показале се по тузи женој, за добрим јој другом, да је жена. У самој рату добила је сребрну медаљу за храброст, а о овогодишњој добровољачкој прослави добила и медаљу за војничке врлине.

Стана ипак отиде у Шапцу.

Турска караула у Дервезу. — На старој граници кнежевине Србије, иза Каленица, била је ови турска караула. Иако је изгледала за време ратовања, представља она ипак слику која је тачна и савремена. —

Прослава двадесетогодишњае српских добровољаца. — Јуни месеца ове године прослављена је двадесетогодишња добровољачког суделовања у српско-турском рату. Савна представа поклаја да добровољачки логор који је био код Доњег Града у Београду.

† **М. Г. Чернајев, В. Н. Комаров, † Н. Н. Рајевски, † Н. М. Ерштин, † Н. А. Корејев.** — Већ се направило 15 година од српско-турског рата 1876. године. И ако је Српска моћ била изнурена према турској сили, ипак је Србија јунак у рат, јер другачије није могло а није ни могло бити. — Ноторни омак рата изгледа су и паске поклаја за то, а ме оном приликом хоћемо само да поставимо јунак још једну у наму, која није у том мушким дивљак била утврд у која ипак данас нагони да се поклајама гледају у будућност.

У бојевима пре 25 година борине се раме уз раме а нама и многа браћа Турци, који добровољно дођоше браћа у помоћ да победу праздне српске ствари и својом краљу искупују.

Та извештаја, то брствено српско-русско, нагони нас да са оцавачишћу и поштовањем поменемо генерала Михајила Глигорјевића Черњавског, главног команданта српске војске у рату 1876. г.; да поменемо и данас јунак Висариона Висарионовича Коларова, почасног српског генерала и Черњавског поменемо; да се са дубоким поштовањем сетимо пуковника Никола Николасјевића Рајевског који погине 20. августа 1876. г. у Турцима Аланду; да са таквим истим поштовањем поменемо Никола М. Ерштин, руског пуковника, који погине 9. августа у боју око Каленица; да поменемо Никола Александровича Висариона, руског пуковника, који храбро погине 21. августа за добро српског народа. — Слава им и квалитет!

Судовојачки министар. — Северно од Каленица, на 3 ета хода, лежи овај министар која је у врло српском устанку, 1810. г., гледао краља бој између Срба и Турака. Турци су тада победили, те омак и министар оцавачки, а извештаја изобио свешћим оци. — По године 1876. гледао је овој министар краља и извештаја бој између Срба и Турака, али није дуго чекао да чује како се извештаја и топонеса застра гледао омак и даље краља Нишу и да мега, омак тамо до посе, дивније границе Краљевине Србије. —

Рам (Аотур, сиемко Ф. Штејн). — На каменитом чоцу, изао ипак Бајазид, лежи доста добро оцавачка стара тврђава Рам. Оборена је омак једна кула у којој леже да се поклаја унако барут. Мисли се да је то римска тврђава Нома. Иако је омак Рам омак истог ипак. Ту је омак и презво презво Душак у Битат.

Интернационални језик. — Свици, ког интересују ови покушаји, знаће пронаћи да се овога пута нала обилном успеху. Наглав (на жалост, истина као и увек) да се овога пута пошао правим путем и да је остварење ове чудне идеје несумњиво:

Више научних, индустријских и трговачких јевропских друштва споразумели су се нап упрко удружили се, изабрав једну заједничку интернационалну комунију за протечавање и ширењу новог интернационалног језика.

Један од великих чланова, младих научника и философа Кутура износи веома уверљиве разлоге који траже интернационални језик и услове под којима је могуће да се оствари. — Философи су узим гледишта шаровити дубав према овим великим покушајима. Г. Кутура има сјајних претходника: Бател, Паскал, Декарт, Лајбниц, Лок, Кондимиј, Адамс, Волеј, Ампер оставили су о томе доста философских спекулација и савјераја. Г. Кутура има ту прелепу идеју да свако што излази из фантазије и методом ког изгледају најоствареније и најоствареније, а у време када се потреби светског језика однега осећа јаче по ивица до данас.

Пре свега, речи каже о јединственом језику, који би прво или после, имао да наследи данашње националне језике. Тражи се просто један помоћни језик који би допунуо научничких, индустријских, трговачких и путничких да се свагда споразумијају без велике муке. Ствар је економична. И још једна прва коју треба напоменути: језик, који се мисли створити, не би био језик учесних људи, већ језик свикомених и на данашњи начини. Мора се одлучити сваки предлог о којем од данашњих живих језика, пошто националне амбиције нису одбациле на једна покушаји ове врсте. И мртви латински, а као су неки адвокати, за данас његова богатства у изражава, пронашли у његовој речнику много и најоствареније појмова за ствар, као и. н. р. велеиспана — *birota delocissima!* Нете су још судило и економско шмекере, као Лајбница, о велеиспано језику. Јако практично срадајте је уобичаје једног неписаног језика.

Овај језик није потребно изналазити од азуке и корена. Он се поклапа са стварима под утицајем данашње цивилизације. Г. Кутура и његови сарадници обраћају пажњу на факат, да данас већ има доста научних, техничких и других израза које узим у интернационалне речник. Човек знала би би писало мањка је број што их он поседовао употребити. Остале реченице јединачне је за нас, три или четири језика. То би био језик и основ интернационалног језику. Остале развијање на том основу, о чијој се методи а данашња овде, разумо се, не може повести реч.

По себи се разликује, да би стварало изведених и сложених речи имао по старим поштом научника, да би правилие био строго језичким и тачном строгог према правилима. Остали би још неговали кичести. Али, изговарајући сличних речи по наговору и могућности кичести, доскојача би се и томе.

Јасније и логичније знања и разлога, и интересовање што га је велики број обилних научника посетито питању — нарочито пријатном последње интернационалне конференције ани-

доника у Паризу — показује бар, да је у последнем покушају мале научних савјараја, дитинарија и спорта које су у ту створ успона данашњих великих филозофа.

„Караџић“, лист за српски народни живот, обичаје и предања. Издаје у уређује Тих. Р. Ђорђевић Београд. Год. III.

Дас су година дано прошле, од како изаша овај лист, синајудући светоме, важее на једни други лист у Србији нема.

Време је да се обзиремо на његов рад који нам је јурило за све време, па да се закључимо: да ли је његова појава била извесна и да ли је одговорно и погодно задатку, који је у првом броју прва читаво изнео. Оно, што смо ми Срби, требало да урадимо, градили су други много мише заинтересовани, још данас, збоговорају прво о појава и по том и о вредности листа. Разумо се да је се неким данола а неким јер се најбоље годила његова појава. Једни су му се рационали, јер су у његово програму изаша у неким и свој, а други, од којих се ништа друго није могло из очекивања, постави су првог дана сурвањак, јер су се бојали да ће иза „Караџића“ остати мало места њиховој слави. Једно ми у Србији, који смо били познати да први појава „Караџића“ радостно поздравимо и да га на његовој кучном путу охрабрити, кутали смо као да смо се киче на најмање тинало. Држећи се паролне изреке: било а данашњи него ништа, ја ћу извести овде у пратно своје утиске, моје сам добио пратећи мањина „Караџића“ од првог дана његове појаве на до данас.

На словесном јуту од спора се почело водити рачуна о животу народа, његових обичајама, предањима, навијама и т. д. Мало се поклапају на ову страну, јер се знало није на потреба осећала. Балканско Полуострво, и ако је упрко моје знању Јевропе и Азије, било је од почетка прошлог столећа из Јевропе са свима изворима. О њему се знало и писало много мање него о вољном делу Америке. Научна путница поклања на њега, ресирали су често пута више него кад су се сиремали да посету Ј. Азије или чак и Аустрарију. Народ, који су о њему живели, била су на тај начин од Јевропе потпуно одвојени и сигурни да их нема култура неће признати нити њихов живот именити. Кроти речево, јевропски утицај на демократију живот оних народа био је у сваком погледу на нулу слепо. Мало су друштво стојали они иста народи у погледу на Истори и њихове господаре Турке. Турски народ, дивећи а сам традиционално, кретавао је за све време заво господареца над оним народима државу, консерватизму у свој административно, политичном и економском склону а спор потпуно напредовати према атеичном друштвеном уређењу напредних народа. Под таквим околностима народи су уверљиво живели својим патријархалним животом, пријављују поштом од истога, а строго чувајући оно што су од народа у наслеђе добила. По себи се разликује да најте тада било ни потребно скупљати у народу на чување оно што је и сам најбољешавије чувао. Са зором демократије стојећа поменута се знатно поштом а са њима и многи други односи. Велики део припома, припома и друштвених народа добија своје драго и отквари Јевропи прата у велики део поштом јуришности.

Савбрајај се од једном лаког душења, а с њим почиње брзину и јерменска култура са својим нивелисацим. Патријархални народни народи значајно још прихватају да се мена или са овим губи, а на његово место ступа нов живот, без предела, без граница и старих обичаја. Србија је оно време највише штете доносила, али није ни хтео да добије оставио. Да нам таква јерменска култура није уздржала долазиле патријархални живот не би нам сигурно доносила на Буно, која је знао и умео много што што се од културе отаца и нама да мена времена у амнести оставити. И заиста, оно што нам је Буно јерменска образованост тала створила и уградила, може се с правом у велику српску славу рачунати.

Поред великих разлика на српском језику Бук је био и остао до данас највише познатији српски народни обичај, предања, павина, умотворина и т. д. и прво земљу описивач овога што је писано. У кратко Бук, је живео енергично да све уради, оно да се живио живи и пронаша дух да потпуно вредност својих одира. Са сврху његовом настојању доносила и рад на проучавању народа српског, сиоро све до наших дана. Нема сумње да је овај истој живио штете доноси, али је још доста добро било, што се с тим послом живи са овим престало. Јер у овом времену, поред великог броја Г. Машинских рачунах нешто врсте, нашла се још неколико омиљих растућих по разним часописима или засебно штампаним од народа писца. Но ипак то је све мало према ономе што је живио живи и што још живи има. Велика је велика у припремају и штампању овог материјала у коме, што се интересно увек сразмерно крај мали део читалаца. Значај, дакле, да културни морају рачунах појави на драмску или бити у стању да највише до трошкова на својим дељима понесу. Такових је, међутим, врло мало, не само у Србији него и у целом словенском дугу. Има још само један начин за прикупљање ове граде на народ, а то је да се трудом и усталимак непознате силе уједињују из часописа који свој народ воле не би спекулативне и личних рачунах нешто из часних интригах побуду, па да се на тај начин труд и материјалне жртве последе подељено на све њих. Таквих ефикасних друштвених или у јерменско много а на Балканском полуострву не јесу. А због сумње, проћи ће још доста времена док се и оне буде довољно развила светост у народности, а претом не може се ни завикати осећања и оставити тихих друштвених. Према свакој томе, брига за тај посло мора давати код балканских народа почитати безусловно на држави или њеним установама. Доста је још и то као чак и државни органи, који тај посло придржавају, буду увек погоднији правни пут за његово извршење. Нема дакле сторе ствари, не би рекао да је се код нас три словенска балканска народа најбоље уградили. Кло што је познато, са три ова народа имену по један Зборник за проучавање народног живота. Два издана Академије Наук у Београду и Загребу а треће Министарство Просвете у Софији. Број је криво Академија Наук у Београду ставила на чисто научно гледиште, извршеним да се сва три уредују у једном превремену. Док се доде су они у Загребу, савремени са имено еволутор, оставили у другој крајности. Министарство у Бугарској живи циљом на живи животни жети се спонтано сузине писано. Оно се држало и овога пута освободило дилти средине.

Савина тим, што је ипак Академија решила да издаје јавно научне етнографске расправе о животу народа српског, остављен је еволутор да и даље припада или да се путују од једног до другог илустрираног дела, добивајући при томе што је могуће њене места. Неје ми намера да притижемо једна Академије, али држимо да је Зборник народног живота и обичаја, без еволутора, исто што и кака монографија држала без тенела. Ову, и ало не научни нина по којем мишљено да науку врло високу страву народног живота, ставља је саби у задатку у Карашић. Тек са његовом допуну може тврдити да има у Србији потпуно Зборник народних обичаја у овом смислу у којем се тај рес употребљује. Нека ни се не замера, што ћу овде остави еволутор, да Карашић изоловао много међу потребу него, Етнографски Зборник, изволава јавно је давао. Јер оно, што је Зборник ставио саби у дилност, може се ипак бити без великог уштриа и после тога година, а ово што Карашић живи, може се без одлагања што про сврхити. Овај Зборник постиже из анализа и данашње материјале ових два дела. Зборник садржи расправу, горе се пишу великом на основу приробице и штампања, дакле од проналазачу грабе, а Карашићу је дилност да ту грабу црпе непосредно из народа и да је сагледа од проналазача. Уверени често у то да се научни расправ не могу нисити без еволутора

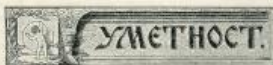
или живи појаве народног живота без иста довољно разумети, ми смо се појави Карашићу не само од иста сјај развоја него смо је и за преку потребу сватрину. Што је уредништво даде алог неће првог и највишег писмо еволуторите, држимо да је тиме само долазила да јна довољно пенити дискуте човека којем не српски патријарх, на којима се трудим да му се одаже, ипак вешито захвалност дугујемо.

Познато је да код нас у Србији нема ни једна потпуно писменог становништва, а ни 0.4% који се да намају интересују и читају. Јасно је што пра тако гледиш писмености наших кинеских делова, на ипак се добро уређивали, ипак ипак не могу ни зувих 1500 представитица да изабере. Појмио сам случај са најбољим досадашњим кинеским делом „Делом“ који је, поред свега труда не само уредништва него и врло великог броја својих пријатеља, једна успео да крај с пројект поставља. Иако је тек у овом поглављу под „Карашићу“ који је, поред све своје разноврсности, ипак, по самој издату једноставно, није потребно нарочито поштовати. Мени је, морај признати, изнито нисинам оданости уредништва о потретају овог дела и искрено да речем, ипак сам да ово веће него ни кун да јесена на вољу извршити. Боже смо да не се тако велика и за поезијом Српско постојење пориса стар у овом почетку изградити, а то би било горе него да се ипак ни потретају живи. Од гала су еволутор ало и по године прошле, и ми стојимо даише пред скупљеном и штампаном гомином српског еволутора из свих делова народа српског, са којим се, благо да се ипак, ипакмо зато не може мерити. Далеко би ме одвело ако би покушао да бар у кратко изложим све часине, рачуне врсте обичаја, предања, народно умотворине, јерменска развоја и обраћања разних природних и других појава и т. д. која су у овом времену углавном свита у „Карашићу“. Свом саободно толико трајати, да је својом досадашњом сакрином потпуно оправдао нин које носе. Само ово, што сам је до данас пузио, остаће нечисти споменик позитивном Карашићу, негома на какав од нека и даље намера, који би му захвалио Србијане подлига!

Сматрајући да се Загребачки Зборник не може квалифицирати ни у как погледу морити са „Карашићем“. Идем и даље тврдећи да „Карашић“ не уступа ни еволутором једна Социјалног Зборника. Ипак међу тим нешто кога нешто та и ипак овог улазило, а то је она практична страву његова уредништва да поспеши, за сваку врсту обичаја, ставала својим сарадницима свита и јасна изнута, те их тиме доводи у могућност да на њих опширно и испршио одговоре. То је један и врло поудан начин да се дознају највишег разлике у војалима обичаја и теоретско распростирање њихових варијација.

По свему, што нам је „Карашић“ до данас пузио, можемо а сврхите задовољни бити; да то би нам врло тежило знао, ако би се обистовило да ће живи, ипак уредништво пре негог превремена јави, морати престати, али претпоставити буду и даље према њему немарљиво као до сада. Да не би чак и до тога морао доћи, кој би највероватније продаде би: да Министарство Просвете одреди ма и најкрупнију месечну помоћ овом листу. Држимо да би и Академија Наук, ако намерава и даље остави при до садашњем правцу свог „Етнографског Зборника“, могла на овај под нешто притићи, тим пре што је „Карашић“ доказала да је од поставља да до данас врло марљиво крпни велики део онога, што је „Зборник“ пропустио сам извршити.

Др. М. В. С.

Селекционистичка сликарска изложба у Берлину.

За многобројне путнике, који у ово време летњих кружиња, на Берлинске беже на море или у шумовита брда, у велику поседују Берлину, најпознатије су тачке у уметничком Берлину де велике сликарске изложбе: велика Берлинска уметничка изложба и изложба селекциониста. И за мадамо Берлинца, који је од отварања ових изложби понављао пута нећ проиставио каталог при изложбених уметничких предметних изложбама, ове су изложбе јавно прихваћене места одмора, јер се у њима концентрисала уметничка слика Берлина, јер су оне срединта

дјелу уметничких правила са истим циљевима, али који различитим путем долазе до постигнутих циља у уметности.

И ако је број изложбених сална у земљи уметничкој изложби нуде и ниво неки по у савремености, ипак је ова друга ниво привлачности. Ако је до бирала, која изложба пре свега се посети, свише ће се прво за савремености одлучити. Јер и ако се оно, што је у овој изложби, није лепо, — но оно нишљиво, ипак је занимљиво.

Што се тиче Берлинских, по готово једногласном признању Берлинске штампе, савремености су одмах победу у овој уметничкој такмичењу измекли овој левој изложби. Није ли је изложба проглашена за уметничку у сваком погледу: по распореду сална, по разноликости и лепоти изложбених предмета, по броју чужних домаћих и туђинских уметника који су у овој своје родне изложби. «Она се изложба», нише Берлински лист *Der Tag*, «обраћа примерно малој јединици образованих пријатеља уметности; онама Берлинска изложба била маса посетилаца, од којих највише део само у површном односу прена уметности што је. Савремености се труде, да у својој изложби не изнесе ово што се целом свету изнала, јер они су уверени, да се добра уметност не може свика допсти, већ само једном нагом, одабраном групом, и да, пре свега, добра уметност не постоје у маси. Из овога сасвим природно следи, да се у савремености изложби наизмах изнесу многе аристократичке уметности по у великој изложби».

Да се дакле мало више о савремености поинавимо; они су јунаци наших дана, а њихове изложбе у Дрездену, Минхену, Диселдорфу привлаче су таква за нас јеронских путника којима је уметност нуде, живота; о њима се подноси интервјуе у изградњи савремених, као што је случај са Бетина савременост Густавом Кингом, чија је сална «Медицина» у Бечкој савремености изложби дала повода аустријском министру просвете, да изнесе своје погледе на савремену уметност привремено јавне интервјуе у размишљају.

И савремености су чедо маче толико дугоде да поими и оригиналности *Noch nicht im Gewesenen*. То је што свају уметничких производа од оних последњих двадесет година, и многе глуми, музичар, сликар и вајар има тој темени да захвали за свој, на сваки начин, пролазан успех, неосраман према правој вредности уметничкој и његовој естетској вредности. Али ово, који се о уметности бави, хоће нешто ново, што одступа од сваког правила уметничких, који су до сад изнала, и својом хаотичном и привременом објави овога који му ту језују изложбама. Наравно да су такви успеси савремене природе; оно што је данас ново, сутра постиче старо, и публика дана данас наизма «новом» уметнику, заборавају да сутра, кад се други да још «новом» уметнику појави. Само овај уметнички производ, који је изми изметност генерације, остаје уочи деа и привлачан, јеру се дане ова поновена, и поста не могу да уметничке поноврине потиснују бурни аплауз «новим» уметницима.

За сада пак савремености у сликарској и вајарској уметности славе тријумфе. Јер и нео друштвеним склоп за Западу нарочито наизма празну. Се већин број оних који уметности по свој живот посвећују. Што се богитије у мање руну концентризације, што се јачајући, чиновници, политичари и трговци све више својих радних посвећују, све је нека и пронала која већ постоје измекли модерне уметности и интелектуалног леа. Уметност сада, по тријумфу уметника и критичара од заната, нишљиве нарочито многобројношћу и специјалну студију, па да се може разумети и у овој изложби; она постоје у површну понову оних сликајућих мајстора, који имају времена да се искључују о пољ деа, понову «горњих десет хиљада». И хо побе да буде «лебојан» у погледу свихања и разумела уметности, томе не остаје ништа друго, већ да се она остало остави на страну, па да се она искључују модерне уметности, и да на тај начин «окољена» овој јуно. Берлија, Роскиња, Дошетиња, баш и Макијана, али друге тајландске, па и немачке и француске поноврине, многе интелектуалне човек да разуме и да у њима изнесу, и ако иже савршено поновринују; синкретичким разнолика тајландских, азијатских, холандских мајстора јави се и овај интелектуални поноврени галерија и музеја, који јеру савршено савремену школу; Вајарка, ижеме последње, француске интелектуалне и садника савремености, не разликују уочи не професори конзервативизма у сликарским академјама...

Савремености су последњим француских непремислени који се јављају у уметности од прва постветих година прошлог века. Claude Monet, Pissarro, Renoir, Boudin најпознатији су представници интелектуалног правила, и њихова дела из-

налазимо и у овој изложби савремености изложби. По такрлау «стручњаци», њихова су дела најпривлачнија такта у овој изложби. Интелектуалне захтеве: бескулне покретах и прероме, задивљиве утиске (Impression) који прерона површина ваљког предмета на оно врши, и измешане свије приказе, који изадух прима у развоја доба дане под утицајем променљиве светлости, удеојих су и савремености и изнесу их у својим радонима од *abstraktion*.

Немачки савремености су се много дојиле појави од својих колега у иностранству. Њих прво изналази у Диселдорфу, Дрездену и Минхену, и у овој последњој нарочито излази су најбољег измешане по рад. Минхенске изложбона часине *Die Jugend* најбоље је огласило чудноватих савремености погледа на уметност. Оно се тиче и Берлинских савремености: њихово је удружење теи прв три године постојао настојањем понављах уметника Лаберина, Јајстона и Старбине. И дои су удружења савремености у Паризу, Минхену и Бечу постојао усред противника осталих уметника, да у уметничким изложбама прима и родне савремености, привлачујућа и на њих строгу критичку оцему и привлачују на тај начин неке уметнике на одлазке (ајетности несвесно) и на встување из уметничких удружења, догаи су Берлинске савремености доброволно встујали и своје удружење основали, у темени да на тај начин свомеако и изналази у своје удружење рале на «преронују уметности».

У таквоме а и при отварању својих изложба савремености у криво објављују свој прераи у уметности. На сваки начин то је познати и по публици нарочито. Још увек је велики број «лебојан», посетилаца изложбама, који прима најбоље моје и излазак према уметности всту у студију да бис објавија схвати ајетност ваљког савремености изложбог леа, и којима је и најмање објавијама ваљко мутно уметничке идеје добро јашо. Тако је и код Берлинских савремености. При отварању овогласио изложбе, професор Лаберман држи је овој говор у циљу да ве поноврени и уметницима јуној публици објасни савремености погледа на уметност.

«..... Што су Бепани и Јајби били хаотични нашот удружења, показује боље по на јавни програм, да ки — програм немачко. Ми дајемо реч свашкој јуно јуно што до ваљког своје да каже. Ми до оцемује уметничко деа по измешаном измешаном, већ по сваки којим је уметник привлачио оно што, се немоу као јуно уметника. Особита излазак ваљкој деа, дојетности основан је у мишленим и на томе, што се она појављује у објавија који су свашкој јуно на измешаном леа појавија, и што дојетност јуно иже интелектуалности у објави, она се већин захтеи стављају тајланду. Гласни је измешан намет удружења да свакој интелектуалности поможени у размишљају, а не да га уметника».

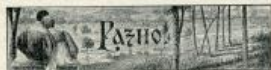
У итотом својој објављују Берлинске савремености у ваљкој наизмају изложбе своје схватиле уметности: «За реч «савременост» појде се још увек нејашко тумачење, иже да су основани јуна представљенија моле у уметности; за противи: ми смо се одвојили, да бисмо се у толико слободније могли изналази за сваки тајланд, па да у њоу се поново по правцу поноврени. Уметност је за нас — по речима Са. Ангелуса — оно што су велики уметници створили. Таква дојетности уметности поми и не може се поствити. Уметност је ваљко постојање, ваљко постојање и напунити. Наступају би сврт уметности, кад би се ова у дојетност претворила. С друге на стране (ижемо јуно нормо о томе што је уметност, већ јуно јуно одлучује) наизмај непрострала промена вредности уметничких леа: што се данас изнала, сутра се и дисипује поствити».

Кад смо се тако поинали са савремености свашким уметности, да интелектуалну свашу изнала; на свакој јуно у изложбу показујала нас изнала, па јуно је јатисо «Sensationsstellung» и сална дојетности протача пашљиво Берлинског леа «Simpliciter» Th. Напо-а: молеа и дојетности на измешаном леа. Јетности држи у јуној руну свашу, у другој свашкој табу и и на изградњу молеу јуно критичко пољубан пољубан леа. По објавијему критичари од изнала, то треба да излазе: дојетности, која представља уметност, јуно молеа, грб града Берлина, који сваки ваљко постоје све више уметнички град, и сликар се излаз, да већ дојетност протач, кад је дојетности свашу, који са сваки држи у руну, мутути на главу молеа — то јест кад Берлин постане уметнички град протач реал. Чак ми се само да ве дојетности отнеси руну држећи пона, дои молеа не буде те треба да се јуно изнесу.

некима невиним крађуштама покривено. Критичар *Der Tag*-а ошчекивао пред овом савном утаквице: „Holt Gott, diese Mädel! Beidmahl publiziert sie ein so lockendes Bild, als ob sie die Welt umgestalten könnten.“ После двадесет година то ће се можда унајмити! Моме бати, али да ја живим још две година не бих се од сваког одушевља.

Поред сваког кривашица има у социјалистичкој изолацији, као што сам раније писао, одстаја врло дивних дела, и постојани са задовољством пишем на изложбе у којима да је још нија нит постоји. Али да ли ће социјалисти са својим „помањем“ свогаога изложбених предмета? пророкују са својим појмама о лесови у изложби, то је ваљано питање. Ја бар тврдо верујем, да има у изложби Лепота, коју не радом пошаних уметника изложимо, станах и непроменљивих закона естетичких, који ће ваљати за сва времена, јер су живили из природе и осећања људских. Њих неће моћи оборити никада, па нио био генерална, индивидуална одсоцијалистичка, и велика воја, де-бело толо, нејасно право и браво, ишао се неће доплати људима који су, посматрајући људе и природу у утицајују у пшма, из-учили познати нашоје занате и драме.

Др. А.

* У Будимпешти почео је излазити од 3. о. м. нов српски политички лист *Народни Глас*, орган социјал-демократске странке у Угарској. Удружење за Милорад Поповић. Године му је пенс за Угарску 2,50 круна и за Србију 3 динара у листу.

* 15. јула почео је излазити националистички лист *Зборница поштанско-телеграфске омладине*. Садржава му је стручни, забавна и научна. Уредник је Милош М. Бошковић, а главни Уредник поштанско-телеграфске омладине. Цена му је до нове године 4 динара. —

* Његово Величанство Краљ Александар 1 отпутио је статуу Милош Велики за Краљевски двор, а Народна Банака бисту Србија која је већ и наменита у средњој Балчиној просторији. Оба ова дела израдио је вајар Ђоно Јовановић. Статуу Милош Велики модел је Поштаринарски споменик, а бисту Србија израђена је са велике статуе Колосовског споменика. —

* Академски сликар Г. Вако Буковић допунуо је из Загреба у Смедеро, где је већ допринио слицима Њ. Њ. Њ. В. Краља и Краљеве. Уметничко уметничка трговина Петра Николића у Загребу добила је право за уметничка оба по-роста. —

* Гр. Андре Шервал, познати француски кривичац, о којим се доду Јерона и аустријско-аустријске кривиче на основу XX века у послове време немога нити писало, пробио је у Београду испитивања, проучавајући жалбе политичке кривиче и друштвени живот. Не сумњам да ће наша штампа ускоро имати право да се са задовољством понабави о неговим погледима и напорима о српском правду. —

* Наш судија Г. Јован Скеран, познати је и проглашен, у Лозанском универзитету, за доктора правних наука. Дисертација му је била *L'opinion publique en France d'après la poésie politique et sociale de 1830 à 1848* [8e, стр. 237]. —

* Управна Српског Народног Поштарског у Новом Саду примила је за свој ревертор, по претходној одоци, пет државних провоза Г. Јулијана Тринуловића Броковића из Земуца. То су: Оливера, повор, игра у 4 чина; Мати и кћи, прта из живота у 3 чина; Ђиниче, поворница игра у 5 чина; Шоља, поворница игра у 4 чина, у Помоћу тужке, шалва игра у 3 чина. — Поред оних оригинала, прихватила је од тога ниса и *Шкољко*, драматично хумореска у 2 чина. —

* Др. Милушко Петровић, професор у Великој Школи, објавио је у *Mathesis* (Ct. 5, 1901, Јајини) свој рад: *Sur une maxime d'étendue le théorème de la moyenne des dérivées*.

* *НОВА ИСКРА* излази сваког месеца. — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дина; ван Србије: год. 10 зор. или 20 дина, у листу Претплата и све што се тиче администрације налазе се **Р. Ј. Одавићу**, глашнику „Нове Искре“, Јулијана бр. 8.

Власник и уредник Р. Ј. Одавић.

tiona différentielles du premier ordre. A u Revue générale des Sciences pures et appliquées (Ct. 13, 1901, Paris): *Les analogies mathématiques et la Philosophie naturelle*. —

Исправка. Протма Број *Нове Искре* штампан је са уредничкова одушевљања, те су се у штампању овице невољне воје погрешке. Тако: под савном Архидевоа смрт треба ставити сликариче име Е. Њиме. Овако и у опису. — Крп савне Јашар-пашина *Курпич* ставити име актора-фотографа Бр. Њушма. Овако и у опису. — Истине Бр. Њушма ставити и у опису и поред савне *Дрота* у *Лалому*. — Штампарице погрешке лако је исправити.

Гимназија Вука Стеф. Караџића: **Извештај о раду и ученичкој папирету у школико 1900—1901 година.** Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1901. В. 8^e, стр. 96. —

Студије и кривка на психо-филосифским менима. Докторска дисертација. Написао Др. **фил. Бошко Петровић**, савршени богослов. Оп. Караџић, Манастирска Штампарија, 1901. — 8^e, стр. 116.

У школи живота. Приповетке за младе. Са сликама. Написао **Мил. М. Стефановић**, вајин учитеља. Издао Краљ. Српског Двора. Књижаре Мате Стајића. Београд, Књажична Штампарија Павловића и Стојковића. 1901. 8^e, стр. 52. Цена 60 п. д.

О кривичном праву наводе нашоје државе и кинотекарских поверљива (објављено на 102 зак. о кинотек. поресу). Студија из Правног Гласа, од *Јовановића М. Петрића*, вајар, професора права на Вел. Школи. Општамао на „Филип-сифскога Прегледа“. Београд, Милош Велики — штампарска Појо-ваћа и Манаха, 1901. — В. 8^e, стр. 137. Цена 1,50 динар.

Неколико мисли о промени народности и случају анексије. Написао *Ђуђин Петрић*, вазнећни професор права на Великој Школи у Београду. Прештампано из „Мјесечника“. У За-гребу, Тиском Државне Тискарне, 1901. — В. 8^e, стр. 18. —

Глас Српске Краљевске Академије ЛХ Други разред 38. Преглед: 1. *Дане* и *онда* Стевана Протиновића, од Јов. Ко-вичића; 2. *Присвојених и Црна Гора* од 1479.—1528. год. (напомена). Историјски расправи Јов. М. Тинкића; 3. *Одношје неких патријарха с Руском у XVII веку* (напомена), од Ог. Димитријевића; 4. *Ко су Гети у хронци Коласа Мирлици?* Напомена историјској историји Јулијана Савана, од Јов. Радосавића; 5. *Проти архимандрита и архимандрита српски*, од Акаде Гавриловића. — Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије. 8^e, стр. 287. Цена 2 динара. —

Структура и модел аламина Балканског Полуострва. Приступна академичка беседа (2. јануар 1900) Др. **Ј. Њемића** Општамао на LXII Гласу Српске Краљевске Академије. Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије, 1901.—8^e, стр. 71.

Рад бод Адама. Преподобност из америкањског живота. Написао **Никола Васил Поповић**. Прештампано из аустријског листа „*Ила*“, година 1901. Сарајево, Земалска Штампарија, 1901. — М. 8^e, стр. 56. Цијена по крпе.

Језици: Кнегиња Јелена. *Возврата легенда и бетири* 38. Прештампано из *Илустривног листа „Nade“*, 1901. Земалска Штампарија у Сарајеву. — Загреб, 1901. Комисионална књижара Р. Р. Аугера. — Цена?

Рад у 1 разреду основне школе. Написао Ј. Милошковић. Друго издавање основне школе. У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1901. В. 8^e, стр. 199. — Цена 3,56, у листови појединица 4 динара.

Дилетанти. Четир приповетки повода уловима на поједи-на дилетантских друштва. Написао **М. Р. Димитријевић**. Загреб, штампана Српске Штампарије, 1901. — 8^e, стр. 78. Цена 1 круна.

Краљевско-Српска Државна Штампарија.

НОВА ИСКРА

Спасенија

На подножју велике планине Бјеланице, с ову страну што се према Босни спушта, бијаше мала плетара, облијепљена блатом а покривена даскама. У њој живљаше сиромашак Вукан Ристунов са својом женом Спасенијом и мало троје дјеце.

У једном ђошету бијаше плетара преграђена двијема сохама, гдје је крава ноћвала о великој пичи или невогоди; у другом ђошету бијаше одак, над којим је висео лапац и о лапцу бакариш потко, у коме се куваши кумијери, кукуруза и у онште сваши готовци. А у осталој плетари бијашу поређане даске на које, по даскама просуте сијене, и то бијаше оној сиротињи ложница.

Сиромашак овај имађаше око плетаре комад земље, за два орника; на њој је сијао кукуруз, а између кукуруза тикве, на над дође берба, он накупи неколико врећа кукуруза и то му уз малјено бијаше храна. По коју лару услуживаше сједући у планини дрва за велике подуватнике, те тако набављаше пенито одијела и по некога мало шећера и паве.

У сиротињи својој био је задовољан, а ради његове мирноће и поштева, околни су га севаци пазили и поштонали тако, да с промјена кад је требало њику узорати, сваки му је севак радо позајмио своје волове.

Око Илијин-дана, једне ноћи, пробуди Вукана велика грмљавина. Устале и сјеле на своју ложницу. Муња поче сијевати и плетару расијетљаваше.

„Спасенија!“ зовну Вукан своју жену: „чујеш ли ову невогду?“

„Чујем“ — рече Спасенија сједући и сама на својој ложници. „Ја да Бог драги даде да на миру прође“. Обоје су страховали за свој кукуруз који се почео већ у пичу развијати, а бијаше те године тако понош, да Вукан не памташе бољег рода.

Они бијашу још у ријечи, кад 'но муња засијену и сва се плетара засијетљави, па да тим стадоше громови пуцати од планинске стране. Крава, што бијаше у ђошету прикљена, стаде се отимати и рикати.

Обоје се препресташе и речеше: „Боже, окрени на добро!“

По у томе поче падати лед; понајпре ситан, а доцније све чешћи и крупнији и најдоследје ударише толиком силом, да се у плетари није могла ријеч разумјети. Старија и трудна даска на крову промунџла се и лед је почео и у плетару да провада.

Силна бујина са планинске стране ударила је на плетару и вода је проблава плетару у једноме ђошету и отицаше на другој страни наобрдце.

Вукан скочи са постеде, а Спасенија разбуди спавајућу дјecu. Плач дјетина, кривично рипање, дула леда и шум водене бујнице слише се у малој плетари, на коју је ова ноћ спустила сву бесноћу

А. Н. ЧЕРТКОВ-СПИРИДОНОВ

СРПСКИ ПОЧАСНИ ПОКРАЈ И ПРВИСЛАВНИ СЛОВЕНСКОГ ДОБРОТВОРНОГ ДРУШТВА У МОСКВИ.

своје елементарне разуздавости. Вјетар са планинске стране захватио добар дио кропа и разнесе га у бурну ноћ, а над Вукановом главом укачање се при облаци и лед ударише по Вукану, Спасенија и дјечки. Спасенија узе и пренесе их у друго биење, гдје је лед слабије ударао; објави их све троје једно уз друго и покрије их ћебетом, да не би лед дједу побио.

Вукан стајаше као нијем гледајући у прве облаке, а на душу му паде тежак бол.

А кад се дјеваче зрак од дана, облаци се рамакоше. На ноћ се укала поријача; поздрављајући тих и благ, пул планинског мириса, а сз дрвета напаху капица и зора се на истоку тако јуноко осмјехиваше као да навађаше ништа о тешкој бури.

Вукан и Спасенија изиђоше на платари да објаву своју пљачку. По у зорни сумраку виђаше изасопу савику свога живота. Спасенија, као слабо женова, удари у зајезку прве руке и дупајући се њима у прса. „Ох Боже! Боже! што учини од ове сиротиње! Куку леде биједно! мени, чам љу ову дједу да вохраним!“

А Вукан, мрља али блидије лица, ваје по свој њави и гледаше гробае, што га ова ноћ довесе. Листови су од леда исцјепани у саме коцке; стабљике се од омињаних удараца саомнише, а вјетар их доде понављао и лежаху као побјеђена војска на бојништу.

Погнуте главе и сломљена срца дође онет колиби и гледаше у Спасенију, а она у њега. И ма да је муњиво срце, бол га ипак саомнише, и у његовим очима показа се суза, суза пуна туге и омијана.

Зора је тећ одиљати. По читавој страни планинској виђашу се селаци погнуте главе обилазећи и гледајући своју пропаст. Имене и дјела врисаху, а људи један другог одлазаше да разгледају штету. На читавој страни бијаше све погнато, а кад је сунце почео пржити, плаови су почели неуту, да је жалост била погледата.

Вукан и Спасенија гледаху и слушаху зрак, па се за тим окренуше истоку одиљати се сунце родило, претрпаше се три пут и рекоше: „Сунце јарко на истоку, а Бог јави на небу! Свака ти и милост, ти даде, ти и узне; но те молим не оглуши се моје сиротиње!“

И за тим оде Спасенија да помуче краву да нахрани дједу, а Вукан оде кнезу сеоскоме, гдје се народ сакупаше, да виђаеа о својој несрећи. Кроз планину пролазише јави; то бијашу ударили са најом дјечком, којима је ова бурна ноћ се отргла. Вадух бијаше чист, сунце је јуноко сјајло, али је било пуно чонетјак суза.

Спасенија, изиђаше краву у платари, зачу неко нећашно стетанје. Нијећи напаше и изиђе више своје платари сјидла и немоћна старца који имахше о раменима три велике крошће и носаше их у варош да прода. Опуруно се по једном камену, изасопици се на сенете.

„Ко си ти стари?“ упита Спасенија.

„Ријеши ме овога трепета, ширене, Бога ради.“

Спасенија приђе и однема му сенете, а стари се лежио на испружени пошећушке и тешио дисаше.

Спасенија гледаше у њега и смилоса се старцу.

„Хајде, стари, у кућу, па се мало одмор.“ И узе старца у наручје и унесе га у кућу; претресе сјајено, прекрије га ћебетом и леже старца на њ.

„Одлазе си, стари?“ упита га Спасенија.

„Планинник“ одговори старац једва чујним гласом, а необријана брада дрхташе му као да је у грозници.

„Деси да гладан?“

Он мрдао главом да није, по Спасенија хтјеле му ипак мало млијека дати, али је он ухватио за руку, приуче је себи и тешком муком рече:

„Сједи, ширене, да ти кажем нешто. Ја сам оваша и ниокоши планинник, стар сам, а видим да ми је доташа час да мрем. Завињам те дјечком твојом, уповај ме по њикону Бога ради, а све ти ова коца, у којој је хаге нево, на кал ме уоваша, а ти одиош то хаге староме игумену.“

И изиђаше из њедара малу, масну песицу и пружи је Спасенији. И не приђе пола сахата, отвори лезу и претресе се.

Спасенија стајаше неко пријеме и гледаше у мртвога старца и сузе јој напирјаше на очи и плакаше. Па за тим узе последњу Вуканову преобуку на малог црвеног савикуца и преобуче мртваца; својом бијелом јеменијом повеза га ово лас; једним нешиком оваш му стопаше, а руке му прекрети на прса. Затим узе земљани ташир, метну у њ ништо жар, а на савикуца ипаше неколико смреке, метну на жар и кад се стаде смреков дим дишати, окуди мртваца са свију страна, па се за тим пред њим прекрети и у руку га црпаша. И колиба замираса рајским мирисом.

Из савикуца изиђаше свијељу од природнога жутог воца, насада је на високи чирак од туча, запали је и метну крај мртваца, а она узе дјечку, затвори платару и отиђе у прога конице. Исприча му смрт старчеву и рече:

„Брате, у вас имаде дасина, савујте покојнику сандук, а што буде право, ја љу вам одради.“

„Не мари!“ — рече домаћин и узе тестеру, одреца четири нестосне даске и забацише у љу старе јаве плоче.

Па отаде оде Спасенија другоме коници. Исприча и ондје старчеву смрт и рече:

„Брате, у тебе имаде поселеника. Пошави двојцу у гробае да изсковају гроб, да сахраним старца по закону, а што буде право, ја љу ти одради.“

А за пут виђе на њиви четворнику ади неволе, гдје посе шеницу, што им лед поби, па да брзо сламу отргну.

Исприча и њима старчеву смрт и рече им:

„Хајдете, браћо, Бога ради, да мртваца потребмо по хришћанскоме закону.“ И они оставише рад и пошаше за Спасенијом.

По кал бејашу на домаку куће, опаше Спасенија да јој се изрешета козиба дима. Кашинуше јој козиба и пекну: „Не дајте браћо! Запали се козиба; изгореће у љој мртвац! Кула ће моја дупа!“

И појурише сви онамо и кроз дим и патру изиђаше мртваца и положише га на земљу под недрим лебом. А пламен захвати платару. И за тренут сахата од платаре поста агаринто. Савиља, што ју је Спасенија остави, бијаше догорела; дуги и дебели изгорели ентас паде на сиво, а ово захвати сву козибу.

Врскиаше Спасенија а дјеча у љу. Йуди стајаху нијемо, јер се помоћ не могаше. А кад се на агариншту утриу и задњи пламичак, појави се и Вукан и гледаше нијемо на агаринште своје сиротиње, да побјеђу њаву и на мртвога старца што на земљи лежаше. И пошто му све испричаше, приђе Вукан ближе мртвацу, свиде свој сарук о главе, прекрети се пред њим и рече: „Богам ти просто било, ти више не знаш за муцу!“ Па се окрети адуана и рече: „Хајдете, браћо, да га потребмо!“

И двојица ухватише мртвога старца и положише га у сандук; одомовиш дивје јекаше сохе, потурише под сандук, и четворца узаше међу се сандук и кренуше уз брдо сеоскоме гробау. За сандуком иђаше Вукан, Спасе-

В. ТШЕТАДЗЕ.

У КОВАЧНИЦИ.

ишја и троје дјете, а први кониша оста мало натраг, узину прину за приузу и поведе је својој кући.

А кад се над мртвим старцем подиже хумка, окрете се Вукан и Спасенија према својој колиби, али она бијаше агаритиште; нешто онај из давана изгледаше као комад стијене израстао из земље; погледа им се сукобљене и као да један другогаше ишање питати:

„Шта ћемо сад?“

Но први кониша, што одоше крају својој кући, рашуједе њихове погледе и рече:

„Вукане брате, појди са својом чељади у мој дом, док не видимо шта ћемо.“

„Бог ти позлатио* — рече Вукан и са Спасенијом и дјецом одоше своје кониши, а остали, опростивши се, одоше својим кућама да причају хришћанску љубав Спасенијину и њену несрећу.

Два дана после старчева потреба бијаше субота. Пред вече отиђе Спасенија неким старом селану под плашником, што изидаше улишта, и рече му:

„Стари, дај ми један комад чистог челичног носка за лијеж.“

„Коку, шћери!“ — рече стари и даде јој носећи комад носка говорећи: „Нек ти буде на помоћ!“

А Спасенија, допавши кући, упреди од памука ентиа, стоји носак и салије поштаницу, а од своје кониши замоли прегрнут шенце, те је ухвати и направи напиху, за повој душе покојног старцу.*

А за светлу недељу, вестом што је почела зора пунца, Спасенија узе тапир са напихом и сплеше и одо право на старчев гроб. Прекрсти се и рукама побуса гроб, па отади од даље уз брод прили и затеклиши старота игумана пред приходом, исприча му смрт старчеву, и рече:

„Оче, ево напихе и сплеше, па те молим, очитај молитву за повој душе старче, јер ме стари на смрти заклео да га по закону сахраним.“

„А ипак ли, како се зашаа покојника?“ упита стари игуман.

„Рече само да је планиншта, а о имену и не спомињаше ништа, а и не могахе, јер га у брао ладни родан у прома. Него ми даде ово баге и рече да га послуже његове смрти дадем теби.“

И инади масну, кокину кесицу и даде је игуману, а овај изадишаше баге читаше га и рече:

„Та то је Ристо Попов са карауле! — Бог да га прости и помилује! Бог му души рајско насеље дао, бијаше то поштен човјек!“

И игуман учини вољно ошјељо, а сав народ питаше, за кога је то, кад у соду није нико умро.

„То је на свога старота што умире у Спасеније и рахи ног је кућа изгоре“, рекосе неки.

А послуже спете летурђије изаде стари игуман, а са њим и народ, и сједоше на велики изваљени дуб и сакупљеном народу поче игуман:

„Браћо! Давас учинисмо по закону ошјељо за повој душе поштенотог старца. Знајете га, Ристо Попов са Карауле. Бијаше инокосан и први десет година, кад 'но се наша црква грађаше, зашета он нашој прили: даје краше, десет улишта и педесет оваца. Ми смо то раздали народу на приход и давас имаше наша црква од њих читаво крдо

крава и стадо оваца, а улишта се разројаше, те изадемо носка за сплеше за читаву годину. Покојник бијаше иштор наше цркве, па устанимо и рецимо му:

„Бог да га прости и помилује!“

Сва усташе, поскидаше саруке и рекоше: „Бог да га прости и помилује!“

„Ево браћо, његово писмо, што ми га донесе Вукановна Спасенија, кад воје је покојник и умро. Ја сам то писмо писао, кад сам зашетај примао, и црква се објезала да се не оглуни онако во старца потребе.“

„Вукановна га Спасенија сахрани!“ рекосе неколицина.

„Оче и браћо!“ — поче први Вуканов кониша и исприча лако је Спасенија дозвала њему за сандук и настави: „Кућа јој изгоре, да мртвоме странцу закон учина.“

Они што понаше гроб и што мртваца одише до гроба рекоше то исто, а старац, што носак даде, рече: „У мене нешаво носка за лијеж, а она узе за сплеше!“ А један од оне четворине, што понаху мртва старца, рече:

„Оче и браћо! Јутрос први сунца одјави своја говеда у нашу на планину, а кад бијаш крај гроба, виђех Спасенију гдје буса старчев гроб!“

Тада рече игуман: „Виђајте браћо, што ће јој црква учинити, јер нас за то закон веже.“

Тада устаде Митар Милунов, старац бијавих носак и рече:

„Ја мишјем, да врати црква глашину која се већ удегостотручала. Вукан је сиромашак а настрадао је.“

„Нека прати!“ грашинуше једногласице.

„Браћо!“ Поче први кониша Вуканов: „Праведно је, што црква то даје. Но гдје ће Вукан то благо утврати, кад свога кропа немо. Већ да се село сложи, па да му кућу сагради. Сви смо — Бољом вољом — пострадали, но народ је јака вољива. Сваки међу претима, а њему доста.“

„Хајемо!“ рекосе једногласице.

Тада устаде стари игуман и рече:

„Браћо! Нека сам ја сазва пред Богом а част пред људима. У то име и црква даје да се из ње шуме сасјече кућна јанија. Погледајте, браћо, ову нашу цркву она је мртва камен па намену, жива Христова је прила у души ове жене!“

„Душа јој раја достала!“

Ворлош, 1901.

Ворлош, 1901.

Сељанчице

— I —

Јесен стиже....

Јесен стиже, душо моја,
Јесен рана,
Од јесени, до јесени,
Све се село већ ижени!
Чујеш, душо, бежи мени,
Не нарај јарина!...

*) Код Срба православних у Босни и Херцеговини обичај је, да се трећи, осми, четвртсти дан погм у цркву напихаја (скупина шеница и пошта шећером) коју свештеник благослови, а од присутних узме шеница по неколико крава.

Свице ноћи, душо моја,
Сваког дана
Бројим сате, мислих на те,
Душо моја, умрех за те!
Буди моја, благо мени,
Не парај јарана!

Младост прође, душо моја,
Младост рана,
Ја те, душо, желим оста!
Чекати је било доста
Бежи мени, о јесени,
Не парај јарана!...

II

Ситна киша....

Ситна киша, ситно пада,
Драга ми се срцу жада:
Драго моје, где си сада,
Да те љубим к'о никада.*
Ситна киша ситно пада!...

„Да ти љубим очи прине;
Да те грлим док не спане,
Докле сунце не огране;
Док и живот не пресане,
Да ти љубим очи прине!“...

Ситна киша ситно пада,
Да ли ми се драги нуда? —
Драго моје, где си сада,
Да те љубим к'о никада.*
Ситна киша ситно пада!...

Јуријери

Милошад М. Петровић.

П. УБАВИЋИЋ.

ЈОАНИМ ВУЉИЋ.

У ноћи

— Рефлексије —

(НАСТАВАК)

овику је урођена особина да се излања невом
зетштву, и он то палог свог непа мора чинити.

Нека се и одрвене свих идола, појима се
класа његова околнина; нека заборана на
све, чему се пређе дивно; нека избади из
свога речника све речи, а из свога пона-
шања и живота све што би могло носити ма
и најмањи знак егзистенцијализма, ипак неће бити
слободан од тога. Он ће стварати нове е-

венте. Тежећи да се што јаче удали од своје околнине,
човек ће управити сву своју пажњу да увек чини само
оно што се потпуно разликује од онога о чему се бави и
чему се власна његова околнина, те ће тако, бежећи од
једних егзистенција, стварати себи друге, супротне, до душе,
ошми, али так више егзистенције. Па каква је то онда слобода
која непрекидно са страхом погледа на руско стање,
којега се као ослободилац, удеманујући све своје пона-
шање према овоме?! —

Напој срећи и нашем миру највише стаје на пут
страх, то наслеђено и нехотично признање зависности и
неповерења нашег.

Упоредо с током друштвеним, развија се и страх
појединца од појединца; настаје неучувано дрхтање мола-
чила друштвених, које на први поглед изгледа, да је без-
вучно и случајно, али се при дубљем испитивању обзо-
дава као природна последица друштвеног тираниста кроз
толики дуги илз периода његова развића.

Страх је оштра ознака целине, као и појединца: на
страха се појединци скупљају у неке масе, али исто тако
из страха од те масе теже, чим су у њу припадници, да
се од ње одвоје. Он дејствује једновремено у разним
правцима: он диже и обара, гони напред и назад, уме
навити и зауставити; његово је име нели пут нагон,
неки пут потреба, нели пут чаш и дужност. Страх не бира
средства, не бира путове, не доноси хладан разум. Страх
ком се служимо при нападу и одбрани, час смо његови
господари, час робови; ми га употребљавамо према дру-
гима, а и према себи; њему се, до душе, и смејемо, кад
нам не ваљаје посла, а посла нам готово увек ваљаје. Страх
нас прати кад се пољемо; он је уз нас и кад пољетимо
на киже. Он је ентитет који веома брзо из свога недела

успрсава, увек снажнији и свани пут све опаснији по мир и срећу нашу.

Један мали доказ да друштвено спешило: У друштвеним очима није онај јунак који витенна дела врши; није онај творац који нешто ствара; није велики дух онај који проналази велике истине, нити је поштен онај који на својој путу и оно себе не трпи правду — већ су све то она, за које друштво замислила да би то могли бити или да би то могли урадити.

Стварност мора, по друштвеном појму, уступити испред уверења, истина испред вероватности, стена испред облака!

У великој друштвеној радњи прерађује се све на све могуће начине. То ипак сви појмови у разноликим облицима, која се опет у суштини својој разликују од спот природног облика. Свакој представи даје друштво своје одвајање, свој лич, одвајајући је на тај начин од сваког коме тежи.

Место крехких, једрих истина и непоколебљивих, чинских поступања ипак пред нас неке чудновате напоре да лудачким капица на глави, подмешући нам носу, извукући нам очи, да не бисмо могли реализовати што се оно нас збива, и заглашујући својом дрском наше уши, да не бисмо и разлоге могли чути. Оно нас вуку да пос, гурају нас, цепају, бишају и боду, пратећи све то делове своје непрекидним злобним церањем које заглашује наша питања и протесте. — Али нам за то звецкање звонаца са лудачких њихових напоса показује, у чему треба да потражимо циљ и у чему нам лежи спас!

Друштво је огроман бувар, у који се сливају сви јединички облици и све усамељене појаве; он прима све, али ништа не враћа; па и оно, што би већ и пратио, није на базу више оно што је пређе било. Он није покривен, па ни ограђен, али ипак нема тога она које би могло продрети кроз тмину његову, те видети шта се на његову тау збива. А да се нешто доиста збива, донадује заглашана пара која се из њега диже и која својим испријатним задохом испуњује ову околину, нагонима посматрачима еузе па очи.

И кроз такву атмосферу, у тако окуженој околини, приближује нам се један ентитет без крви, без тела, који се колеба и пада, али се опет смеје збуњености нашој: прилази нам ентитет који ничега заједничког нема са животом, са природним обликом и телом својим, сем имена, па још какавог имена — Част!....

Част и морал, та два појма, који би требало да су основица и сријез свега друштва, да буду поврхата свакога рада и полета — та два појма, савршена у друштвеном погледу, добише са свим другим гледи, са свим другим значај: посталоше боја којом се веома угодно и лако премлаћују све јакости. Част и морал су данас изгодне речи у друштвеном речнику.

„Кјерси моја, ти знаш шта ти је дужност“, опомине мајка ћерку, не упућујући се да јој прва коме погледа у очи, —

„Сине мој, част пашета дома захтева да се свима могућим средствима одржимо на површину, не бирајући начине за то!“

Ето посеведневних савета часних ауди!

Чашћу се све брани; ном се замлажу очи, ућуткују брзоплетци језици; она је толико растеглава да може послужити у свима правцима и свима облицима. Она је добра за безодне тренутка и појаве које испату пред нас, и за ућуткивање негодних питања која нам могу поставити. На свету се ништа не дешава, што не би на себи имало знак чашти, па ипак нигде не можемо наћи чисту, неоповишану част.

Част и морал су чеда друштвена, која су толико несрећна, да их се сам њихов родитељ одриче. Изабаче су на улицу; сваки их облици и прави се невини; на место да су круна живота, они су сада само забавна његова.

Улога чашти пада је у животу на најнижу тачку; она данас узима на се улогу клауна у друштвеном цирку. А морал? — Но, па он је свој прилици онда „Глуви Август“! Без оних нема цирка, без оних нема друштва, јер су и једни и други важне чињенице и јакни услови — за смех.

На њихово место јавља се други један ентитет на позорници друштвеној, опет једна свн без контуре, опет нагла, дим, — јавља се Потреба. Потребом се данас све тумачи, све правда; њоме се обарају све сумње и сви протести; она је лапак којим се латпор нут свихоме смеђијем помену; она регулише рад, понавља, говор, мисли; она је таква друштвена прерасуда којом се обарају све остале прерасуде; она стискује душу као што уми и леђа да криви; она је безгранично делална и свини јој је делати дружили; она је, најзад, завеса наа које се крије многа правдистина, многи јак и силна суза, наа које изумири многи уздах, многи јад и грдан смех.

О, образно свих образа, о, данашња аубави, теби бих пеопа, кад бих то могао! Ти, најмрачнија и најопаснија слино, наа које се тако радо крије благо паре; ти си имаиц у служби равних неистости, клопка, опиниј! Пред тобом лети несве усмил, наа кога се често има поворна уздах, силан бол. Теби се све клиња, сви те бране, сви су твоји витени; твоја је рука тако мекка, твој је дах тако прео, твој је лик твоје сватко! Пред тобом се сва врата отварају; обаснају те црвем, почастима, молитвама; о тебе се сви отимају, подику те изнад свега, не објекти се на то, што те нико не ана добро. Ти си дилно најучељенија од свих лажних обобав друштвених; постала си идео његов, а тиме си изгубила најјакнију повлаку своје суштине — делане у тишини.

Ово, чиме се друштво данас ребри, није аубав, није онај бојански плам који треба да обзума појединца, привлачећи га друштву, и друштво, већујући га за појединце. Ово је нека асет која је без икаквог права привлачење које јој најмање долинкује; ово је паравла сен која се радо излаје за тело од бога пада; ово је све остало пре-но оно па што се излаје; ово је лаж, површност, самртва песна свих идеала, крик којим се одаје бесавесност, невољерене и мртвило — највеће противности правдој аубави. —

Ја на па тренутак не пошимах овде на ону свину страст која привлачи једно другоме створене разного пола,

I. A. Andrić

ПОДАЧАК АНДРЕОВЕ ЕКСПЕДИЦИЈЕ НА ПРИНЦИВЕРГ.

нити на ону силну криву вазу којом нас је природа приподала за извесна лица, — о природи нећу нити умом говорити; овде је једино реч о друштвеним појавима и неколиким његовим погрешкама.

(свршите се).

Јад у песми.

(Ајхендорф)

аткал могу да запалим,
К'о да душом киши влади;
Док не трнуу кишном сузе
И не спасу срце јада.

И славујак сујни тако
Пена зори, роси, цвећу;
Јечи песма тугогадна
Из таинице премалеку.

И ту песму свако слуша,
Радјује се њојим злудим,
Ну јад нико не осећа,
Што раздире птици груди.

С. Д. ЖИГАЛОВИЋ.

Косово

и
Косовска слава о Видов-дану 1901. год.

Посећено

цркви Лазарици приликом њезине
дванаестогодишњице.

П одусликом ријечи бављеном попојенога старца владице Стефана Кнежевића, што их је отргнуо дванаест година наговором у онда осећеној цркви Лазарици, на описе намену Косову, а на подјучу погинулијем за јеру и отечество на брани по Косовском пољу*, заједнох се и дану Видов-дану и цркви Лазарици и мјесту Косову. Од тада њих сваке године, свакога Видов-дана на њави. Оне по брџу дванаесте, године срочисмо се нас десетак другова, тер од подне, два дана прије Видока дана, ушисисмо се цестом која води ка Кини, на хадилук у Косово.

Од Мокре општинџе до Моевџа остављајући за собом Павилово село, Покровиши, Житица, ту нашу Сахару, не намолисмо што нађети, у чему узакати, јер је голотиња, а по тому сиротиња, него да поведемо разговор о измијем невољама. Оперећу се „у томе оквиру“, испесмо се на Моевџ. Одатле расправи се водина једноставна равнина, коју од подне гледе голети Моевџа, од невога огранци Сиваје, од запада водина Промина, а оне двије пошљедње све више и више у бури се свирају и измеђ себе остављају узан проток који води у убаво Косово-поље. Уз поднак овијех голети упало и напизало се село до села,

перод кајџах се надику црквици зношци. У средини, с ју-лине стране, а у селу Кривчама, нађети је црпу са два звоника. То је ушисиса приза, намолимо наод прошлога вијека који је у праносавије дамаитивно ушисао сјење унаје, Серие ли се оком у запад нађети је чопор кућа равне величине и старине гдје се једна над другу издига, а у вече, кад се сважеје уагу, наглада као аматеатер. Неће оку унаја нити рушевине високе туранине, нити узале мунаре, сједоца турске силе и њихова пророга. То је град Дрини, а просторија, која се пред нам раствара, лијено је и родно Петрово-поље. Петрово је поље богата и уредна башча испуњена благом свакојијем. Уздах а попријено распростра се густа рудина, жатородне нање, пространи виноград; тамо амо по гдјегаје ковано се високо јабање, хладонита врба и разасједе храмбе кроз које се унагују све повије и повије слике и призори. Посто Сивола, вијугајући се у латоне, пресецају ову равнину на дуго и широко то је натапа. У сву питошину Петровопољска је сиротиња прва у нас; све причешио и испијело стари Дриниши камаитија. У Далмацији нема мањег ај* богатијега мјеста до Дриниши. Праносавије и Српство у ошавици будио, сјешио и намоли.

Ту преношимо. Још од дана на дана, а крпусмо пут Косову, те иза леђа остависмо Сјенирџ, најиниш рудопон паш. Попостајући и опсрићу се нашоом се у Клапцу. Ту се одморисмо и крпусмо даље. Лијево прати Крава Промине, а на глави јој још и данас сједе разнашине старе тврђаве која је у историји запремла мјесто своје. Десну прати висораван мало питошњи од асавија. Пут кроз ову диваљач поди вода се; што даље, то се пред очима уназује котлина. Од једном наја се је на другоме крају Кавица, а зону га Косовски Клапца. Одатле почиње Косово. — У прошла времена, у времена силе, планца је онај био агодна разбојничка асијера. Разбојници би ту путнике дочекивали, плаћали, гудили. Овијех је времена сил нестало, а с њима и разбојници. Данас је проба тула „усред поља као усред подне“. Узасмо на лијево изасује се хрис Промине укрисне као жито у мјери, а поредоме Раде пред другу у „гладу“ као појиница, а измеђ себе испрепелне драго, оградџе и поворе. — У једној од тихјех драга изгинуше Сењска хајдуци бранџа браћу од сикозавијех Турака. Сви хајдуци изгинуше само што се једни по имену Раде намацао и таман да у једној отрати живот ошиси, стижџе га нита коб која и браћу негову. Раде погине.* Овако народно предање. Овијем мученицима народ подише споменик који ће трајати „док је ади и док је Косово“, док је Промине, јер ту драгу онда прозваше: „Сењска драга“, а оградџу „Радица оградџа“. — Набројити је седам таквијех хриса. На подни је трећа, а у храмџу старинско гробље и у њему разнашине прилике Св. Луке. Последња је хриса све друго своје стасом и висом својим надишела. У врку је праносавије, а међу рогатинама оу разнашине цркве „Савине“. Од тога она хриса и добила је име „Савина приза“.

Од ње, на ках до Кини, расприжује се висораван Прена Гредџа, а унаја се и измија гдјегаје у латоне, а гдјегаје у савитак. На десној пољесмо се мри Козаја, а за њи од небеса испродража се стара Динара, па се укажује као разнашине огромне гдџине. Сирједа се уназује Пашиница непрепелеша Динаром. За леђијем је Радено Брдо које се у насом растегао од Козјака ка Промини. У подни овога ајџа леже, као у кадијеци, два бивазица једнодица и у лику и у кину, те јо амо уати једнога за другог. Та биваца, два су најчаробнија дамаитиска поља: Косово и Кинице Поље.

Између овијех висина, што по гледе ову близина, просули се, у широкотом нереду, наташџа брџадица насађена вишном долом, пренутиши густом рудином, парантис зеленом гором, а дињона подина приликаје разне геометријске облине. Кроз ове подине прозила се с оне стране, а у вајугајућу путу, Косовица, а у гостџе јо долази Росенџа, Видошџа и Баба; с оне стране бивста се грис Гроч осавијен Пљочинем. Све је то пошљетено тако, да ни најврснији уметници, кад би сав овај материјал при руци имао, не би могао агодније пошљетити. У проаору, а за проворџем кад жарко сунце асија и просне алаћине правне

своје, наћи се у овоме рају, по њима путовати, разгледати, — дух се узноси у рајску мизану а живот силни.

У најнастој долинн што 'но је заселил измеђ Савине цркви и Црвене Грде, а уз њихов подиан, посунале се куће овде у човору, оне усамљене, а њихви алохати бјели кровови провирују из густог зеленила. То је село Удолов, а у њему је извор Наочан. Пред Удолом су брестука Сисовина, Зивина; пред њим се земах пшубрешница. То су Дехи-Брада. Из њих се замишља Саволовач. Из леђа овнх брестука стоје три пшара један пред другим. То су Кувори.

По леђима Црвене Грде просуло се село Рамањани. Они се не виде, јер су зашли дубоко у средину ове високо-равни, на чијој је бодини, по предану, сједио стари Рудач Град.

Што удлаве више за леђима остаје, пред лицем се отварају нове слике, нова памјетња, њених призора. На китњастим брестукама заселил човори кућа, па између зеленила причина се као јато галабова те на гра-нома опочио. Од тихих гласинураца потичу се два, што стоје један пред другим, а на глави сваки носи по једну циплу. На једној је ципла Св. Алаара, а на њој беласа се палугерска белја; на другој је, сад патозичка, ципла Св. Ане, а пред њом су испрошенице ладине Мајстачке конушнице. Она понашања несвојна је од оне прве, те се упалива чак од Капца Косовског; али је прва другу надвишала стасом и њелотом својом; изартања и насав-љена савојом гором, прекрета и опасана процишени-ем путевима, а сад патријан сјеницама, парешена саво-дучица; испиљена тробојкама, приказује се у потпуноме сјају својему, те тако изарана највишја сјутрашњу славу. Кад се најосмо према њој, свадосмо капе, запечатисмо се чаш-нијем печатом и појосмо даље, оставајући за леђима село Зидрица. Дуго не идемо, ах! на лијеву човор кућа. То су Кошаре, а ту је извор Систеровац, турски споменик. На десној су Бегуци, биваг турскога господства. Кроз пријеме Мајстачкога панована, по овн-јем су бегуцима њихови коњи труку подеди, а све у славу лави крилатог, а у одрава дукда Мајстачкога.* Данас су бегуци у срп-ским рукама, јер су својина Милоша из О-ришца. Пред Кошарама је Калдриа, опет турско име. Не хтједосмо се хладити, већ дојосмо до мјеста гдјено се Косовица најближе до-пањала на Црвеној Грди. Одатле дојосмо око на десну и нају средину између Ориша и Вискупије; нашоо си крај Косову, а почетак Кинеском Пољу. Али нама није да зајемо у ово задње. — Путоски смо до сад уздики Косова два сата. — Врисуко се назад на Кал-дрию, ударасмо преко у ширину и дојосмо у село Ориш, а путоски смо један сат. Сви њелоти и чар-Косовски у Оришу је у мањему. Он је најпшотије, нај-чаробније Косовско село. У њему највише је племе Симића. Из тог племена до педана био је слугу св. ошара. На тога племена био је и нов Априм, код кога је гостовао и наш Доситје. У пона Априма била је преварена шерна Језена. «Она је први повод и узрок, да се у мени (т. ј. Доситју) велика ишла зачне и роди; да ми само Бог да-рује живот, док што Србија на штаму издам и прекра-сни Јерина и синовица рода мога савошница.» У Оришу нижда је Вуквица, у њему се зачела и родила мисао да срп-ским препорођењем. Изад точка Вуквица изиде су, а то су остаци куће Абрама. Сидох капу и зоволах мо-литву за појку душе Абрамове и Доситјевог, кому би баш овде казало подина споменик.

Из Ориша доја је у Маривац, пак те пут доведе у ширно гробље испод војега се, чак у небеса, изидео звоник Св. Јане. Из овога гробља наји је распустијех плоча и маровира. Туа је било старинско гробље, а у њему о Спасову Дневу — збор абориан Срби Косовани, како да Турцима дочеку. Збор зборила, јеру задала: кри-стија за крет чаша и слободу алашту. И таман, кад при-сипаху и амине чинаху, ударе Турци на голоруче Србе,

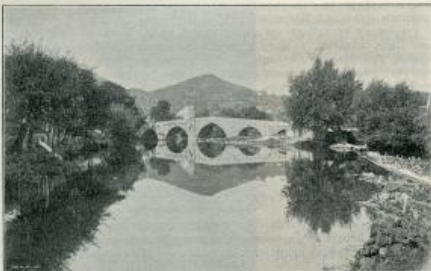
те их испеку, циплу разорисае, звона у Мочило убацише* приповиједљу старци.

Од тога гробља злокобнога, чак у врело Косовице, расетеко се Пришкови гдје 'но, по причању, билие мн-истар. Пред Пришкови је Војсковица Главина, а на њој билаху двоје Косовског најбоље. Томе тих двоја и дан-не изоравају. Дале је Јашијево. Туа је село Шаровац, пак су Риђани и најпшате Раје.

Сунце се спушта са свода небеснога. Све се мијеша и мијеша, усхићује и удихује.

И док срце у роју драхсенијех осјећаја, а под овн-јем чаробнијем утисцима, уздица и плава, дотле мисао до-води у свеу овог илне Косову са овнм там Мухомом и животом српскога народа по њему. Зна се да су првио српском погубијом на Марци 1371. год. стаде сипијати српске сеобе из Македоније у Далмацију и остале још слободна земаље, као Босну.

На осамнаест година после 1371. дојави друга, страница на Косову српска погубија: 1389. година. Ко-сово и ало погубије и патешно српскијем месом и крвау; и ако не бијаше ни натиц оломе Косову за доба Нема-њина; и ако од 1399. године стајаше у Звечанима турски законјединак, ипак није стојало наравно под влашћу тур-ском, него српскијех деспота својих (и ако турскијех на-вала), све до 1455. године. Ове године сипаху Мухамед II. сатр Ђурђа Бранковића, који је хтео ослободити народ од немилости господара, те освоји Призрен, Ново Брдо и сву јужну Србију. Тои пригодом и Косово доја у турске руке које га и данас тштите и сатиру. А тои пригодом

В. ТЕННИ.

СКОПЧКИ МОСТ НА ТЕНИЊИ.

шта је народу друго предстојало, највише се пониже и навањаше се у оласности, него да, као и други, Косово запусти и сват тамо гдје ће живот спати, а то у — Босну. Ал' и Босну, на самнјех 8 година после 1455. године, отише шта код која и кењу посеструју Србију. Год. 1463. Босна паде. Настадоше мучена и пропаљаша, те се, многе угледне српске породице одселиле у Далмацију, Хрватску и Угарску.* Јаку се и угледне породице Косовска оставајући у Србији бљег свој оже Језена, Јаја, Уништа и другнјех мјеста, као: Симиће, Чомиће, Травино-виће, Радиће и остале, а то су племенцих встнјех овн-јех Далматинскијех Косована: Симића, Чомића, Триву-новића, Радића и другнјех, те долазе на оне стране, у оне поље, на видјених га налчица на њихову стару стобијну, старо Косово, а имајући га још живи у памети, просуте по овоме Косову имена са овнашњег Косову: Сополани, Оришце, Јашијево, Кузница, Бабини, Кошаре, Маривац и др. Пуно имена у овоме Косову, имена су је ранао Косову.²

Оваје би могли стати и опочинути, да се не намеће једно питање! Досекоше овнјех Косована илн ли могли

* Јучи: *Нашејим радом* књига IX, стр. 64.

² М. С. Милосавић: *Путоски дела кроз Старе Србије*.

слиједити капије, бива: кроз 17. или 18. пајез? Наје, а ово зашто? прво, што је то пријеме нама још близу, па би се то за 4 или 5 кољена још лако уздржало у свијести народној, као што Срби нијерно памти оно што је наиза 4. и 5. вјекова прекинуло; друго, што долази Косована није био толики, да би покреноу на себе палили и изазвали војку у животу народа у оне, као што се то изазивало оне у 1690. и 1737. години. Била је те сеоба од њеколико племена којима су капије кроз 17. и 18. вјека долазили од оних, те су тада слиједили, као Зарати на Палану, Мирношани из Книског Поља.

Одвеле су они Косовани, наја је и у народноме предању које вели: „Над је сриско на Косову пронашло царство, два сриска војводе, Косовад и Петар, литоше пред турским силам Косоване и, трапећи мјесто где да се устане, нагазе на овај крај и поље, тер сједоше у Кланцу. Војводе се подијелише. Петра донаде јужно поље које се по њему и нава Косово Поље.

Тако је постао овај „српског рода аманет и дика“. Имали би да се утвђујемо на овој: „Како је на српске Косову изгубио глави последњи арбски цар, тако и хрватска прића тврди, да је на хрватском Косову код Книна („u petih crkvaх u Kosovu“) тузио погинуо последњи краљ од хрватског језика.“¹⁾ али нас је у томе претепео календар Дубровник за годину 1899.

На којој су страни сјела Косованија у Косову? Како су Косовани дошли из Босне, а источна је страна Косова до Босне; како по источној страни изида највише станина, као: пркиња, махастирна, станије издиња и кућшта, док на западној, од свег тога нема ништа, потврђује се и народно предање које вели, да су Косовани сјежи под Кожлаком, а он је на истоку, а одатле су у времену раставили по плему пољу онеме. Докал су томе нека племена, која су и на објем странама, као: Берини, Треоканије, Анђулиши.

Од долаза Косована до недавна, он је много господара искувало: Млечни, Турцини, Французи, а данас Аустрију. Она прва двојица останише о себи своју успомену у Косову: Турци у вољма, као: Пачина, Коситерош, даље у мјесту звану: Калдима, те у Бегуцима, а Млечни: Ковушину и своју коловину у невајем породицама, као: Конторте, Батистићи, Французи како брао допа, тако и отишао.

Живот и обичаје Косована није најде ређати, кад се зна да су Косовани Срби, а Срби су сви и свади, а о те стране, ити.

Косованан је српски срб: крупан, снажан, висока чепа; блага нарави; одијери и обичаје у гонору и владању; гостољубив до крајности; одушевљен Србин и православан.

У Косову је, као што је првије поминао, 7 села са 6 сесодијех капијама. Подијељено је у двије парохје: источној, Марковачку, којој је црква Св. Јилија; западној, Зефирпачку. Прва је парохја мурска, а други калуђерска. Обје су персонално спојене. У објема парохјама има до 400 домова са до 3000 душа.

Од толиких цркава, чије једине сретаме скоро у сванома Косовскоме селу, остале само Св. Јилија за све Косово, Косовалази, долазећи и прили овој, најсвоји они са западног краја, морали би цео дан прела се узети, у ходње утропити, а за један сат мољена. Униједла се, напекон, потреба и од друге цркве, а за другу парохју. Тражило се мјесто и у прву наило се у црквицу, таман где се о сажу поставља господина трезва. У другу и пошведну, кад се то мјесто боље расплеало, зауставио се, те наило оно донаша на којему сад сједи; тло обљављено, темља удари и од благопојојнога владике осећен. Привуло се, у почетку црква, пак зашло и стојало тако јунијех 28 год., док једна, великом натегом, није наваз 14 година, у облику крста, доготовао. И униједла се, с разлогом, пошећена бити Св. Аћма и Ани, да се не приличамо 1889. година, година 500-годишње успомене на Косову српске побједе. На није је главе нила маса, да се црква ова у част и славу вноз мученику Св. Јавору посвети, већ је казано. Осећене се направило. Далмација није упам-

тила ни видела приведеног осећена у обљавноме сјају и величанству. Нема мућује српске куће која и данас ни чула слику осећена тога, а нема Србина који у срду спојему не гоји захвалну у свету успомену на станица палику Стевана, што је тај храм посветио народноме мученику и народној успомени.

Тако кукурша најбоше се у Симић-Чиније, Косовскога галаде. Вечероме и уморию одосио на почијак. Преспинамо на једном уву. У грапује суица тргомо се, најредоме се и појосмо поред Косова у првац на Даварина.

Дан је јуниски. Војка звијезда прикљела, али ју ранају дахоран. Што се ближа претмисамо, све то гућући ројена осећаја престоаку. Дојосмо. Врп одаску. Од Калдрме народ на буљке долази; изеленица довоки небројена свијета. То су Срби из Книске Крајине; ту су и они из крине Буковине, ранијих Котара, јуначке Јавне. Погледати је у југ. Равнина се барјали, тер се нију као и обљаци; деста покрила као мршавица. Попорка ступа тахо, сјетно, достојанствено: при мушки племена, а мећу њима спешитија за барјастара, пак ковањени, а на овим, у непереготомој дуљани, јесетко ово, која боса, која распла. То су дични Протропосови. Гледати они и овако долазећи, душа се узбуди, и српске сеобе, те пољуку мрани. Лазааре војске и српске сеобе, те пољуку мрани. Како које долазе, тако у цркви и улазе, тер испуљују прву и најдлажнију дужност; црквицу „све племе редом на истору“, пак се наред прве окупе око слике светителева, сјетно, тихо се моле: „Бог пошлано! помози Свети Лазо.“ Тако народ одаје пошту мученичана спојима; тако испуња заједат. И ми смо у прили.

Црква је у обљаву крста, доста пространа; без особите грађевне вјештине, већ једноставна. Све што у унутрашњости њеној приљача, јесте некакоста којим је народ српски ово Лазарицу, приљачко неже дог-гидијеница, обдаре и украсио. Некакоста је од дрва, а најдлази је најдотрени. Не ниш чему да се племе дивни: да ли богато ребарјар или слоноу. Једно му само недостаје, да то су многе. До тебе је, народе српски, да овај храм попуниш у вјештине достојем и тебе и Даварине. Наћош упубиш на Даварине која ми је кинијеца пред ош све оне Давине те бијаше јитва српске рас-ране — немоште, која нас је ода сатире, а у данас сатире. С поља, на пречељу Даварине пречеља овог натиса на спомен плочи, који је ударио владара Пара Франц-Јосифа I, осветио је овај храм пресветиштем епископ Стеван 15. јуна 1889. г. у част и славу св. великомученика Лазара пара српскога лицем за дла негостољубивага спомена муч. смрти Св. Стефанева на Косову пољу.²⁾

Приближио се 11 сати кад долази јеленица из убавога Приморја. Браћа се палију браћи, пак им у сурет наило. Одусећена расте. Барјастари разлили барјаве, те предлоке испору да на станицу. Невољана јеленица, уз смик српскога народа, улази у станицу. Одусећена, дије се маха. Одбор прихвата и дочекује госте које изазве, те сузу маже. Уз смик Шабаске грађевне мушине крећу Лазарици. Калма може, припа прима. Скубија је отишета. Провоједла се у духу вјере, у духу љубави и смлоге. По свршетку службе дије се барјали. Литију предводи Косовски барјак, као долази; за њим поредали се други барјаци оних те добоше, а све јелени од дошета, јили од штежа. За барјацима поредале се литије, за њима хула поворка светничака обучених у сјајне прилике ризе. Њих сам најброја 25. Долази јелени ово: дјетерје, живе, старце, која боса, која распла свијета ради. Гамнику и венолима: калети и ром и моли и узети. Попорка је онаса сву хлапину: први онет пред цркву, пошведни на цркву. Ко не могао, стао на годно мјесто те гледа. Ето нас онет пред цркву, испод хлапину, а пред вјештине ковањом. Настје тушати обред: помен поштујућем борбица. А кад се пошри са оним јон тушинујем рјетима: „Вјенчаја памја!“ што се пијаја из свакога града, трпци пољуку, коса се јели, сузе навиру....

¹⁾ V. Kralj: Косово.

Црквица је слава довршена. Сједа свак за столоче гдје ко угриби. По отмености се не дијели. Случајно, ми се најбоље навише аристократије, и ако ту није искључиво она. У бољач час „од објела“ почињу издранице, а све у духу љубави, јединства и слоге. Надокнаде се pjesма, и несвојоде отпочива. Гласари пјевају „списку славу и српске јунаке, дуге битке, муке свакојаке.“ Многа се суза отисне; многи удаху напине. Пјевају се и веселе pjesме, а ори се са сваке стране. Дикемо се, јер прилази пријеме на народне игре, те се окупамо оно мјеста које је одређено за уметалство и одскакивање. У игралишту су већ јунаци. Тад, у том часу, гласница је као коњица, у коју се сјатила свјетла свјетлана окупљена из свијех крајева српских. Све је орио и зорио, адрано, богито и лијено. А над се змијама грађанин са сазнаком: мајстарање понаше издрђивања шар даје мајјеску слику.

Уметала се, одскакује се, утркује се, те гласиш мислику снагу, срчаност, хитрину и херојски састај. Добитницима се љакне и дијеле им се награде. Играмо гомбулу и пазлоте се бројеви. Ташина је и мирноћа, јер је свакоме „сречна“ у рукама, пак се нади „сречи“ — повозној. Музика се на годному а одређеном мјесту навијашта. Чим момци устају, у козо се хватају“ сваки до своје драгана. Коло је „повишето“, павезено, оквишено, зачињено“ а преће се „виловито, плахонито“ по свирању. Ономо видни наше домаће коло, ама опет дичин Петровићанско у колу опозему пјевају: „У Писана господара“ и „Вранкова коло.“ Никад досаде, никад умора, никад станка. Сутин се хвата, те на растајак опомине. Уређује се поворка и уз свираку ступа се на станицу. Ту је опет забави. Забави нас протехнична вјештина протехничара Рабиса. Некајем се ватрама чудимо и дивимо, некајема се смијемо, а некајих се страшимо. Паслађујемо се у свирању, ушљамо у пјевању. Ко не пјева — шета и од буљана до буљана постојаје да се pjesме паулије у ташина ножију, у мирноћи свијета.

На станицу су два плава, један да Приморје прихвати, а други Загорје. Улази се свак за своју страну. Уз клинаше једнијех и другијех клинаше полазе. Пастаје тајан. Чути је само клопоташе жљезавичких кола. Ја стадох да узвратим слику сајма. Отпочиам да својему друштву изнесем утиске своје; али осјећаје и мисли језик не хвата. Све утиске своје саберем овако: лијепи, красиво, дивно, величанствено како по сјају привремено, тако и по слави народној и сјају сподобијемо. А што је најутјешније, пред чијем има да заигра сласто срце, јест оно: Ова је Видовданска слава, у овој нашој српској мушљавини, прославама овако као што и треба, бива: у слози и љубави браћо, тихо, достојанствено, сјајно, заносно. И прославајући овако, на овај начин, ову нашу славу, заначитије, браћо, ту данашњу нашу љубав и слогу печатом Св. Лазара који нас је, као такове, ово себе окупно и унапри-

јед, а то: печатом љубави, јединства и слоге, на му се са блаженоупокојеним pjesником помолимо:

Наше Лазаре, божије ушљаме,
Рад, здор, здари ашљаме,
Штага здору, како Српство своје,
Да те слава и на вјави своје.

Т. К.

Мој друг

— Милош Ј. Ђирковић —

Било је то некако у ауму, у престоници, почетком месеца. У кући мог једног данашњег пратеца било је по-

звано на вечеру невољно пресних познаника, заједно са госпођама. Јив разговор водио се дуж целога стола; говорило се о народним спавалишницама и предлазило се предмета на предмет без икаква одређеног плана.

Што се вичера нише приближавало крају и што су се чини све већма празније, то је говор ушљаме јачег миша и гласови се нише ушљаме, да су се сви облици суседи могли издугети. Оне ушљаме и ташне копире ушљаме нестале: све се показивало у простој наготи својој, не трудећи се да се зногрене планом извантачности.

Од некуда сврени се разговор и на неискрану тему о љубави. Нека постарија госпођа, којој је глас веома крештао, ушљаме лично и малих живих очју, које су душало и хитро предлазило редом по свима нама, прихвати веома бачену рукавицу и отпоче, не заборавајући на естетик, једну од оних обичних декламација које су тако просте и тако сродне са онима коју су тешко у своје животи и једном осетили моћ и значај самих речи:

— Да, љубав је огледало душе наше, наше целокупне слике. Она нас дише у богове и преноси на колосека свавиданшег живота у другу, ашњу и нашу страну, у страну где се груди приути тако бурно надимају, где су речи сипане на шипак тако јасне, где поглед изаскују нов, дотле непознати свет. Целокупна се свага преи, чудна музика хармоније обузима све, и небо и земља и цео спошви свет нагађају тако приамљиви, чаробни, заносни... Без ње је живот ништа, једно неодрђено сашље без икаква плана и смисла, где човеку гапуно и туго иду један на другим. Али како се тек осети човек при пашњу сјају! Живот је тако јасан и провидан, да и мрачна ноћ сјаја светлије и од најсјајнијег дана; моћ расте, а дотле

В. СТЕВАНОВИЋ

СТАРИЦА

скривене снаге надимају се и испуштају у највећим обилима. Јесте, љубав је васцели живот, циљ самог живота и тежио људе по пролеће сјајно доба, та јасну и светлу појаву а крај ње се ни заустави!

Када заврши свој говор, погледа по нама и, видећи како су утисак произвели њене речи, задовољно се насмехну. Ми сви ћутасмо. Нико није пазио за потребно да одговори на тако натрпене и отајано брањене назове, било што није имао ни толике којом је говорница располагала, било што му је сам предмет разговора изгледао и сунине непагоди да би се сад о њему могло говорити.

Од једном, тачно са дна стола, чу се јак глас некога непознатог који је дотле само ћутио ушну, испустио чашу за чашом и кога ја нисам ни приметио, јер бејаш најпогодније дошао. Тај глас као да беше рад настаних заподенути разговор; бар се то могло познати по оној напнатој о којој је претходно рече своја претходница, и по свим хладним очима које у овај мах засветлише нешто јасније и живље погледаве присутне оно стога.

— Кх да, госпођо, отпоче непознати једногласним нисним гласом; Ви говорите са толико одушевљења о тој ствари као да Вам је живот био усредсређен само у љубави [госпођа се приметно насмехну], те мени не остаје ништа друго до да увидим да је победа на Вашој страни. Али ипак, Ви ћете допустити да и ја кажем неку од своје стране, тачно што нико од господи не хтеде то учинити. Знате ли Ви да свако правило има изузетак?

Беше неке пражакне толике у томе гласу, неке чудновате снаге што и себи приличи, да ја, и нехотице, заволах коју чашу којој ми имена још нисам запамтио. Његова потпуна мирноћа, његов једнолик и неискривљен глас, његова самоувереност у говору обратили много већу пажњу своју гостају.

— А то ће рећи? упита припадница госпођа у недоумици а очима прелете по свима нама.

— Мислим да сам рекао доста јасно, — одговори непознати. — Верујете ли Ви да ће сваки одборити Ваше речи? Да ли се, збога, сваки, по Вашим речима, осећао тако срећан, напнати се већ једном из пехара љубави и провале безбрижне даје Данаја и Хајде? Или, зар је циљ живота већ постигнут самом љубављу? Мислите ли Ви да се и том дивном силу, који тако криво представите, неће јави са свим другејше показати, носећи се напред неких цветића и чаша и немирноће трпе?

— Варате се. Љубав је сила што чисти и освежава, и испред те силе ишчезава свака сумња у то што рекосте. Она ствара од полуљубави појаву заштитица, од окрутног тиранина најпокорнијег саугу. Живот у љубави је срце, и она не може живети дружице, па било то једно или добро. Па и сама туга, која кадити на љубави проистиче, пражакна је и даље мачи у све већу даљину.

— Како лепо рекосте! — прихвати непознати. — Треба само једном окусити од огад пића, па чему нам и сами богови могу позавијати, и онда шта даље? Зар већ крај: живот је достигнут своју последњу тачку?

Припадница госпођа скупи лепе обрце, око уснова јој заигра подругавих осмех, а главом махну као да хтеде рећи: „Ми се нећемо разумети!“ и покетно забаци главу назад.

— Молим Вас, не разумејте ме погрешно, настала даље непознати. — Ви и сунине пријатеље значај љубави, за-

постављају све остало. За Вас је она тачка преко које се даље не сме. Ни она сама није тога заслужна. Не шмерите, али тек некако ствар није тако проста као што је Ви себи представљате....

— Не, срце не може бити без љубави, упале госпођа у реч. — Она је њему потребна као телу храна, као мозгу мисао, као покрет мишљина.

— Допустите да наставим, рече непознати не обраћајући пажњу на госпођин напад. — Зар сте збога толико напнати да поверјете у такву љубав као што је себи представљате? Благо Вам, онда сте Ви још у Арцадији! Мени је бар јасно да је прошло оно савно доба, кад се имало снаге и храбрости за праву и озбиљну љубав, кад се умирало са драгим именом на ушима; када се човек губио у љубави сваним делом своје личности и сваком нисни свога духа. Ми смо прешли, прешахте, госпођо. И у срцу, које је пуно као хоме и тако љубави капају Ви себи замишљате, има места и за друго осећање које ако није сама љубав, а оно је јаче са свим својих захтева, са последњим границама пожује страсти.... Оценјати такву љубав, ничим неопалачу и нечу; замишљати себи блаженство Палла и Виргиније и сневати о подношци и вечности покривања, имало би толико исто смисла, колико и тражити Адамовог лика.... Можда су моји погледи и сунине екстремни, али не заборавите да су они моји и да сам ја до њих дошао путем свога искуства. Ако допустите, кад је бар пошла реч о тој ствари, испричаћу Вам један прилично занимљив догађај који, ако неће ни у прилог моје говору, неће ни на одмет бити.

— Разуме се, разуме се, додате брзо госпа. — Ви сте живи и сунине затегли, да не може бити а да то не говори човек који се о свему размарао.

— О не! рече непознати. — Ствар се најмање тиче моје личности. Допустите ли да отпочнем?

— Почните, почните! повика неколико гласова.

Непознати баци поглед дуж онога стола, стресе главу са своје чигаре, испрени чашу испред себе и оним истим једногласним гласом отпоче:

II.

„Беше томе скоро пет година. Завршивши гимназију у свом родном месту и доневши собом читаве товаре испитане учености, дођем у престоницу и уншем се у правни факултет. Отац мој, незадовољан својом, беше човек правично талковита стања, а поред свега бејаш под непосредним окриљем и утицајем његовим, он је тек онда био потпуно умрени, кад ме је поверио неком свом староме пријатељу, још из доба ђаковања, који је имао, уједно буди речено, у нивоизио допунитеља да нада мном води и као мали надзор.

Јави Николић (тако се звао пријатељ, мога она) беше већ чавиц у годинама, дуга обрвана лика и несесних планих очигу које не знахаше дружице поседати до мило и топло. Раније и он је био у драконијој служби, али стекши чин касационог судије и прашо на пуцу пензију, он се повукао и користио благодатења свога рада, задовољавајући се потпуно својим делом, а то се задовољство огледало у сваком његовом покрету. Устајао је раније (као и она пензионари), што кажу и читао пошине у одре-

жењој гостионици, штао по градомском парку и разговарао са старим пријатељима, а у душиште човека он је већ у својој великој старој пасловачи мирно и безбрижно очекивао кад ће се слушањима појавити. Према мени пак био је као према својој деци, које уопште нису биле на руци, само што је у њу своју лагату брижљиво прво, бојећи се зар да ме тиме не увери.

Он се ошенио прво млад, али деле није имао, те је у договору са женом поборно своју сестричину која је тада била у неком васпиталитету на страни. Жена Иванова, катрицкиња и доста говорљива старица, пладала је њиме потпуно, располагала целим њиметом, бринула се о ручку и вечери и пакљиво мотрала на млађе којима никад није перовала. Који ће капут Илан Николзи, обути, који ће мешир метнути али коју ће материју узети за своју попу одећу, — о томе бринула се она редовно, трудећи се да јој муж не буде изван осталих људи....

— Али Ви сте нам обећали занимљив догађај! прекиде пријатеља госта: А шта то значи? Ви хоћете да сте и сушине опишете!

— Стрелица само, госпоно! рече непознати. — Све ће бити на своје месту. У осталом, ако је господи досадно, ја ћу бити крај са својим револверима.

— Наставите само! прихватило неполицију.

— Према мном је стојало ново отворено поље, поље разгранатости живота у коме сам се ја са свим губио. Обринуо се у средини, која је за мене била више младе туга incognito, могао сам тек тада увидети, како сам у многим стварима потпуно незналица и поред онолико накупљеног школског знања. На коју се страну нава окренути, којим ли путем ићи? Слободни смо, сами се умете управљати. Бавало је опусити од тога ништа што се вове „слобода младих грађана“, слобода на којом тако жељиво куца срце младога ђачета у последњој години гимназијског живота. И од нас, који смо дошли из унутрашњости, добра половина почела је у брзо пропадати, јер је по готово била без икаквих материјалних средстава; док она друга половина, која небрижљиво очекује свакога месеца првацину суму у упутици од куће, херметички се стале затворити у кавале, где је губила не само своје драгоцене време и лако добијени новац, већ и своје здравље. Искоључена тако, својом кривицом, из колосека јавног живота, не упустивши се у студну најобичнијих ствари, ретко која пољ за младе човека, створила је себи друго екстремно стање пуно толике неуздржности, толико неоптичних покрета, да на сваком корак осете свој бедни положај и преврлаче од стране каквог нездорезог потпунућина, доуштајући чак и најзастајалим окскурацима да се испоплањују својим уображеним слободњаштвом, до чега је њима стало исто толико козино и магару до славује несе.

Истина — пред којом нава застати и поклонити јој много неће пакље. И док се у тај велики храм долази са великим и племенитим замислима, после неколико рђиво неспаша покушаја нава се губи, не верује се у своје силе, подобити проваја и свршава се током најобичнијих правила. Дата нам је свака могућност; у нашој власти лежи свака тежина на добру и напреду, а ипак, ипак нама недостаје....

— Оно што Никрасов вели:

„Ви ишце не вт могаџи, ви живиџи,

Но дла дџа ви мертви дџако!“

Долазе ново са врхоста. —

— Са свим тако! У осталом, и ја као млад човек нисам се издигао из тога реда. Ја сам живео, на ипак, мени је и сад пуло нешто у ширел, у нову неизвесну даљину; младишке ситане силе тражице су себи нава, а ипак, што су потресали моју душу, беху живот и рад. С тога није ми чудно, што сам се у толиком друштву осећао тако усамљен, тако жалостан и бедан, да сам и сам себи био одирам. Савлајући и проводећи време у нераду, ја сам као теши болоших очекивањем, неће ли се ар с тим превршити, да иступити тренутак што ће пробудити заспале силе и повести другој, бољој и светлијој стаји, и ало већ ноге корачају тражице и уморио тело тражице одмора. У моме животу светлауно је, као она бела прута на исто-у, слаби ариачк паде, одржавајући тако живот у црети-у....

Једног прво левог пролетјејг јутра, кад се природа већ почела будити и осмехити првим свеским и дупним осмехом, беше Илан Николзи необично весео. Тако расположен уђе у моју собу.

— А Ви већ радате! рече он смехеји се после првог подрава. — Уземирају Вас, истина, али свеједно: нећу бити дуг.

— Молим, молим! отпочех ја.

— Данас ћемо добити госта. Моја пољерпа долази вечерас из васпиталитета, где је већ четири године. Неће нас више остављати! рече а лице му се оларо радостно и око ушпи заигра благ осмех. — Али што је то умнало створење! Видећете већ. Ми је тако познато, и ја и Мара, као своје рођење. Шта ћете, није нама крв, али се ни од своје први не може боље пожелети. — А шта Ви то радите? рече следајући моје разбацање табеле Римскога Права. — Таблице, таблице, долазе ће нас тиме научити?! Збогом, моје драги, на вечерас изолите. Немојте околишати; Ви знате већ, наваљили смо се један на другог, рече смехеји се и свја радостан наваје на себе.

Морам Вам признати да ми је после тога душу обузела читава арија нејавних осећања. Старао сам се да тој новости не поклоним никакве пакље али бар нажму обичне рационалности, на ипак пред очима ми је неистрпиво лебдела; а душа, иначе склона савлају, ствараја је красну слику непознатог госта, чија се лепота дала видети и из ова дватри дигертина, и као дивна и дилека свирпа наваљала у све непознатије цретино споја. Ја сам мислио да је настао светлај тренутак, тренутак који ће учинити преобравај у целом животу, тренутак који ће раскрстити са прошлосту и живети само будућносту. Ја бежах (а што бих крио истину) већ у напред наваљан и та сумња, непућа се до насипе пријатеља страха, пошешана у то са драгом извесносту, ствараја је ојови и анонимне спове, дражеја тако крв и чула до највећег стесна....

III.

Најзад дође и тај тренутак. Више него икада ја сам осекао потребу да будем усамљен. И ако ми се увек допадало да са добрим Иваном Николзијем проведем који час више, слушајући његово добро и тачно сучење о свакој важнијој ствари, данас сам се развио позвао у своју собу, да не бих њихов узани породични круг уземиравао својим присуством. Али која намера беше осујећена. Тек што седох, а слушањима већ дође и јави да се стари господи нома аута, зашто не иди и њима и да им свакако одмах одем. Шта сам могао чинити но да пођем по његову навају и против своје воље.

Лагано отворио врата и уђем унутра. Илан Николзи, седео је као обично у својој пасловачи; на прозору сто-

Јала је девојка од својих двадесет година, коју сам ја само са стране могао погледати, јер је она с напрегнутим радозналости гледала некуд у даљину. Придох ближе да се представим, али ме спонаде неки неосијан страх, нека неродријелна небажа, као да ће се све срушити над мојом главом, те и нехотичне зашлео, да ми је да сам далеко одладе.... да што дуже задржим ону слику што се преда мном удаљила, јер биха веровао да сам најданији сам у себи.

То беше једно од оних лица чије црте остају дубоко урезане и онда, кад га постане; једно од оних лица, којему се ништа не може одбити и које се при првом сусрету јавља као господар своје околине. Једнота њена није била само у правилности црта, но много више; она је избијала на сјаја очију, из ненадног покрета главе, из благог смешена фино изражених усана, из одмерених и грациозних покрета, — једном речи, на њој беше нешто што је душу освајало на први поглед и улаживало у слатке снове. Чело унаво и засењено бело; нос правилан и са крајенима што чини ударште; над јој је лице обично меким је црта, са осмехом благим; али постане ли лице озбиљно, онда се око крајева њених усана показивала чудновато оштра црта која показиваше сав трагизам њене душе; брада округла и обрви бледи и нешто мршави. Али очи, оне се никад не могу заборавити. Дубоке као беспомичност; испод дугих трепавица и смело повнених обрва, чини ти се гледају некуд у даљину, осећајући хладним блеском, те од тога цело лице добија некако оштар израз; или се часком распаљују некако називачки, те спази први људски израз. Од очију, од лако забавне главе, од једрих и правилно развијених груди, од целога њезина бића, вејао је неки примамљиви дах, дах што је опипљиво и заносно и којем се слаби човек није могао одупрети....

— То је лешо од Вас, драги мој! рече старац смењени се врато благо. — Већ сам и сам помислио да Вам дођем, јер нам је неочекивано бео Вас. Ништо поплачење, ми смо стари анијаци. А где је Јелница? Ходи ближе, драга моја. Да Вам представим свога госта! И ту старац рече оба имена. Пошто су се пољуби и с једне и с друге стране измењали, настали Иван даве: — Ја сам јој већ у напред рекао да неће бити сама, без друштва, јер ми смо већ остарели. Да, да, толико година, ћери моја, а ми се добро и не видосмо. Па бој се, можда бати и нерасположена, јер миш монотони живот и сунпине одудара од живихности твојих пријатеља.

— Али ја те уверавам, драги ујаче, да се с те стране немам чега бојати, рече Јелница. — Ја осећам да ћу овде бити много срећнија. Зар, у осласку, нисам у кући оних што ме гледају као своју кћер, зар не ујна не предурета као кћеро дете којом треба сваку мелу испунити?

— То је истина, ћери моја. Али ти већ знаш, бојим се да нећемо моћи много што за тебе учинити, што ће се теби допсти. Ми смо стари већ, може ти и досадно бити без твојих другарица.

— Опет Ви окрећете стару песму, рече Јелница благо и лако се осмехну. — Али решите ми, како може бити досадно ономе који има шта да ради. Само се беспосличари могу жалити на досаду и дуго време.

Врата се лагано отворише и кроз њих, достојанствено ступајући, уђе стара госпођа, носећи пун посуду запитних слаткиша.

Свако је на свој начин гледао да толико предуретно многога госта, чија зубастост није могла а да на први мах човека не придобије за себе. Она је била тиха и сло-

бодна а тој самоуверености давао јој нове, невинне дражи. Иван Никитић поче говорити о користима доброг васпитања; она се не огранича само на годе ераза и обичне усмехе, но равна читаву теорију и системима које се тада године. Ја споменух како мушца благодетно утиче и душу облагорађује. Она седе за ертензијане и поче свирати најсложеније вагитације Шуманове. Идти домаћини беку њоме усхићени; одговараху заједно на њена ераза и претрпаваху је својима. Старица је једино жмјерала својим малим очима, правила се озбиљно а буд зашто значајно климала главом и свакоме ница у поглед. Доцкан у ноћ разговор се прешао и ја се повукох у собу.

(НАСТАВЉА СЕ)

Пас и вук (А. Петрећин)

I

А пољу је зима-зима
Пуна грозде, пуна јаја;
А са неба натуштеног
Снег са хладном кином пада.
Ал' шта мари? Топли кутан
У део је нама пао.
Што нам га је у свом дому
Михаилић гостадио.

Глад проклета нас не мори,
Јер док госта аз се има,
Остануће макар мрш
И његови верни псица.
Оно, кбила, и бачи кшито
Из булде нан буве тресе.
Ал' шта мари? — Псеба кока
Све отрпи и поднесе!

Али кда тјча прође,
Лепши нам се часи ближе:
Верно псето смерно пути
И свом госи — ноге лиже!

II

На пољу је зима-зима
Пуна грозде, пуна јаја;
А са неба натуштеног
Снег са хладном кином пада.

Пустара је жуто хладна,
См нас нигде никог није;
Нигде кбуга да нас чува,
Од пропасти да нас крије.

У пелнији глад је грозна,
А у пољу зима кшета...
Глад и зима! Страшни ловци,
Најстрашнији овог света.

С њима још и арно пресе,
Што га створи лако прави.
Због њега се често пута
Снежно поље окрвави.

Да, гладни смо, промрзнути,
А арно нас у сирт води;
Ал' нас једно теши само:
Бар живимо — у слободи!

с немачког Р.

Буре

Л. Н. Толстој

Кодило се сунце западу и косим врелим зрацима пекло ми је прат и образе; није било могућно додирнути преле крајње колесе; путем се подизаше густи прашина и испуњаваше надах. Не беше ни најмањег ветрића који би је одгласио. Испред нас, на подједнаком растојању, мирно се покретаху високи, прашњави сандуци које смо са ручним куверима, иза којих би се по пачкал угле-

дио бич којим

је махало кочијаш, његов шешир и Јакопелева капа. Ја нисам знао шта да радим; ни поприсео од прашине лице Влађино, који поред мене дремаше, ни дугачка сенка наших кола која, под косим углом, јураше за нама, није ме ни мало забављало. Сва моја пажња била је обраћена на стубице који обележавају врте које сам ја издалека опажао, и на облаке, што пре беху раласати по небесном своду, а сада се, добивши асолативне прие сенке, скупљаху у велику прну масу. По пачкал се у даљини раласгаше грмањина. Ова последња околност, више од свега, појачаваше моје нестрпљење да што пре стигнемо на станицу. Буре је будила у мени неописано тешко осећање туге и страха.

Да најближег села било је јоште десет врта, а велики утасито мрки облак, који је дошао Бог зна однаде, и ако не беше ни најмањег ветрића, кретах се према нама необично брзо. Сунце, облацима још не заклоњено, бљестало је осветљавао негову мрачну егтуру и сиве крајеве који се снуштаху од њега до самог хоризонта. С времена на време у даљини сение муња и зачује се слаб звук који се поступно појачава, приближава и прелазу у непрекидана котрљања што обузимаху цео небесни свод. Вискија се дише с кочијашког седишта да подигне напрегу на колама, кочијаши наваљаче набишце и, скидајући капе, крете се при сваном удару грома; поњи ерцу и жуљно уклаче у се сваки надах који се због близке буре осећа, а кола јуре брзе по прашњавом путу. Мене обузима нека тежоба и осећам како ми прв по невама брже стурју. Већ предњи облак почнува замиљати сунце које провирује последњи пут, осветли ујасно мрачну страну

хоризонта и сакрива се. Сва се околина намах измени, доби мрачан карактер. Јасикова шума задрхта; лишће поста некако мутно беличасте боје која се јасно издваше спрема загасите основе облака, зашуми и поче се покретати; замиљаваше се врхови највиших бреза, а праменови суше траве полетеше путем. Паменови и белогруде засте, као да намерашују зауставити кола, лете око њих и пролећу баш испред носа; правне, раширених крила, лете по ветру угосе; крајњи кошке напреге почнува се дизати и пропунити нам таласе плазних ветра и размахајући се ударају о колеске сандуца. Муња свега чисто у санин пољима, засенује нил и тренутно осветљава сиво шпару чоју и Влађу који се приблио уз крај. У том тренутку над самом главом разлеже се величанствена грмањина која

пао да се подизаше сие наше и више, шире и шире по огромној спиралној линији, постепено се појачаваше и пређе у заглушан тресак од кога се и нехотиче дрхти и дисаше ударица. Гивн Божји! Колико је појевјеје у тој простопародној мисли.

Точкови се брже и брже окрећу; по дељима Василијем и Филиппом, који нестрпљиво помажује удама, примећујем да се и они плаше. Кола се нагло навише сунуштају и лупају по дашљачном мосту; ја не смеи да се покренем и сваког минута очекујем нашу општу погубао.

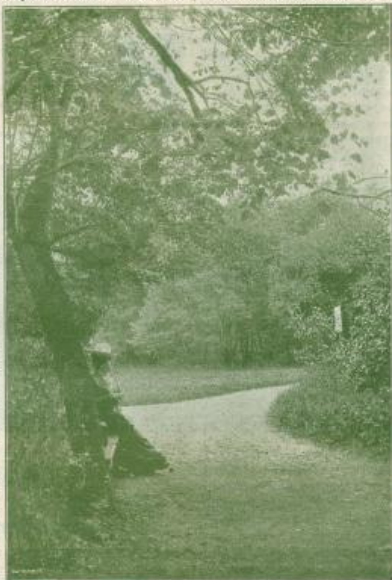
Грр! зачу се у близини и ми бисмо принуђени да се зауставимо на мосту; не гледајући на непрекидне, заглушне ударе грома

Нагнути главу крају кола, а задржавајући дисаше и купање срца, без наде пратим погледом дебеле крие врте. Филипове, који полако удари бичем или притеже кошке каише, тапшући негова дланом и држањем од бача.

Немирна осећања туге и страха повећашу се у мени са појачањем буре; али

ИЗ ТОПЧИДСКОГ ПАРКА

В. СТЕВАНОВИЋ

кад дође овај тренутак тишине, који обично претходи највећем бесу буре, та осећања дођаше до таквог степена, да бих ја, кад бих се само на четврт часа продужио то стање, умро од убуђуња. У исто време појави се испод моста у правој, извештајној пошуми, неко човече створење, са рутавим, банзрацим лицем, голем, остражен главом која се тамо амо кимаше, кривим, ирваним погача и некаквим преним кривастиим топањком место руке, који он пружи право колама.

„Ба-а-а-а! убо-го-ме Христа ради!“ зачува бодестан глас и пројас се при свакој речи пренети и поклои. —

Не могу описати осећање ужасног страха који ме беше обухвао тог тренутка. Кога ми се диже на глави а очи бесмислено плаћиво устакане се на прсјаку....

Василије, који је на путу радио довољно милостиву, пошљаваше Филипу како да утврди руду, и тек што је све било готово а Филип скупљајући узде скопи на седноте, и поче брзати руком по пепу са стране. Тек што се аренуемо, засенена аува тренутно јесуна батрејним блеском ену околину, који се зауставише и, без најмањег временског размаха, за муњом дође таваз ужасан загушуши три-сак, да би рекао: еруна се над нама небесни свод.

Ветар све сизинји; грине и регови коњски, пићел Василије и крајевн кожне опреме на коњима, добијају један пралац и ледују се од таласа поминаог ветра.

На кожно колело покривало паде тешка, крувна кишна капла.... друга, трећа, четврта и одједанпут као да задобиха над нама а свом околином зачу се равномери шум кишних капања. По покретима Василијевих лапата опазих да дреша кесу: пројас продунујући крстати се и кнаати трин ови синах точкова кољских, који тек што га не прегаше. „Дој ради Христа.“ Најзад бакарни грош пролете мимо нас а бедно отворене, грчеви сузе удаше у кроз проишалој кошузи, аузајући се од ветра, у педоуица се заустави напред пута а потом ницеше на мојих очују.

Кога киша, гоњена сазиним ветром, дала је као из хаба; са спалих Василијевих леђа текли су илазони у локу муње поде која се нинула на пребору. Пришви, сабијена најпре у напавце, претвара се у жито блато које су точкови месали; одмакли смо сворије а по бла-талним паганима потеклоше мулти потоци. Муња је совала шире и слабије а удари грома већ пису били тако громи абор равномерног кишног шума.

Киша постајаше светиња; маса облака раздељиваше се у таласите мање облаке, који су били светији тамо где је морало бити суње, и кроз сиваство беле крајеве облака угледа се девај. јасног планетална. Одмах за тим боја-љивим сунчаним зрак већ је блештао над барама по путу, у ентиној, као кроз сито продунутој, киши, и у оприној, светло зеленој травн поред пута. Црна маса облака ан-стире противну страну небесног свода, али ме већ више не плаши. Ја аналишем неописано радосно осећање на-де на живот, које убрзо замени тежко осећање страха. Моја се душа осмехује баш као и освенена, обесовна природа. Василије откопчава огреницу на пинзелу, скида капу и отреса је. Ваља силан запрети: ја се измолех из кози и нешто удисах освешени мирисаи надуху. Блентани мо-ри куери и полски салдуци покретаху се пред нама; леђа поњска, аздаи хамои, узде, пиње на точковима — све је мовро и блешти на сунцу као да је лаковано. С једне стране пута — непрегледно поље, којегде испре-седано плитким јарузицама; блентано од мојре земље и лезенала, простире се као угустит љалим од самог хори-зонта; с друге стране — јасковна шума, проширана ле-сполим и глоговим ширагом, стоји као у изобилу еребе — не покрше се, већ лено рони са својих умивених грана светле лишне капе на сухо проишлоголине ли-шће. Са свих страна јују се мене са веселом песмом у бром лету; у мовром ибулу чује се укљубило претане малих пичица, а из средине шуме доиру јасно кукави-чини звуци.

Тако је заносан ови дивни мирас шумени просле-детно буре, мирис бреса, дубична, тужод лишка, сир-човна, глогова, да не могах остати у полама већ спочи-х

о подиозиница и потрчах на ибулу на, не плашећ што ме засвита кишини капањама, кидам мовро гране ушета-дота глого, ударом се нама на лицу и ошпаи се њи-ним диним мирисом.

С РУСКОГ ПИРЕТА

М. М.

Сељак

(Биргер)

О си ти, о, ко си, аго дрски,
Ди ме тако твоји коњи дрски
Ногаи тазе као робље црно?

Ко си, аго, да у месо моје
Твој пријатељ — једно панче твоје
Зуб и нокте лабада отровне?

Ко си, ко си, низ усјене оне
Да ме смјуи ко змијер да гоне
Хајке твоје и хртови твоји?

Ти усјени, што их твоје чете,
Твоји коњи и хртови штете,
Мој су, аго, део којим се храниш!

Ти нијеси код рала и бране
Ту у зноју проводиш дане —
Мој је то труд, мој зној, моје муке!

Бог те створи, ти Бога не знадеш,
Бог благослов спрема а ти крадеш,
Тиранине, не било ти трага!...

Мостар.

Алекса Шантић.

† Соломон Август Андре

— БИОГРАФСКЕ БЕЛАСИЦЕ И ЛИЧНЕ УСПОМЕНЕ —

Ј. Стадлинг.

Иако се смисо Андреово подухење може осу-ђивати — било само путовање или негов план у оште или појединости његове — ниш, мислим, неће одрећи Андре-у а његовим пратиоцима признање, да беху бар храбри људи. Нега је још даље али, неће рећи, да и ако сама ексцендија буде осуђена — чега се на жалост треба и плашити с јаким разлогом — инак се она не може назвати потпуним неуспехом. Једна прто чувени научњак, ауторитет у арктиким питањима, рече ми упркосно ово: „Ма што се знало о судбини Андре-а и његових пратилаца, инак ће њихово смисо пу-товање по арктичким регионима означајати почетак нове ере у историји арктичких региона. Јер аеронаутика ће се показати, ако се и даље поправи и усањини, као најбоље,

и апо не и једино, средство за испитивање непознатих артистичких предела.⁹

Соломон Август Андре рођен је 18. октобра 1854. у граду Грену у провинцији Смаланд, која је позната са свога плодног земљишта, савишеног карактера и благостања обдареног и адралог становништва, на чије су предње наплате велики ботаничар Ливе, песник Винтор Ридберг и др. — С. А. Андре још у свом раном детињству показивао је јаку индивидуалност и нарочиту аубав за оште и чудна подухва која су била уени карактеристична за њ.

У својме детињству никад није марио да се игра са својим друговима, пошто је игру сматрао за „гауност“; претовастаљо је забаву с равним опитима и „проналазцима“, или шетњу у слободном ваздуху, где је играо лако. Како је већ у десетој години био веома нешт клизач, често се шетало тај срчани и адрал дечко како, прекрсти руке на леђа, на клизалима слабе у највећој брзини са залеђених стрмх брегова.

Већ у младости поклањао прапу искреност и наповољавану чистоту, што је и било главна црта његова карактера; а у друштву чистоту вољу, са чега га другови нису били марили.

пожења топазте разних горива која се у Шведској употребују. Његова расправа о том предмету, објављена у списима Краљевске Академије Науча, била је пре изаслениот Пеклетова дела главни извор нашега знања о томе.

За преме 1882. и 1883. године учествовао је Андре, по школу шведске владе а под управом Др. Н. Екхолма, у метеоролошким експедицијама на Шпицбергу. Овде наводим из једног од његових писма професору Далиндеру у техничкој школи у Штохолму: „Место које показује, како је Андре марило радно на Шпицбергу: „Сад сам остале радове предло другима, а себи сам набрао, као специјализираног, атмосферерику електрицитет. Два пута се у сату (пре и после обавешених посматрања) релативно први електро-метрички посматрања, тако да ће на крају времена бити од прилике 12—15,000 посматрања, која дају закон атмосферног електрицитета у пословној мери. Посматрања се, разуме се, обрађују, те ћу моћи утврдити да овде има дневних и годишњих периода. Максимум последње био је почетком јуна, дакле доста допунје но у јужним крајевима, где он пада, као што је познато, у фебруару. Дневна периода показује овде, као и у јужним крајевима, два максима — у јутру и у вече — од којих је овде и сам последњи врло велики. Метеоролошки експерти сећају се врло јако у облику т. зв. месечних кривих. Посматрао

Ф. ШНОТК

НА РУДАРСКОМ ТЕРЕНУ

Пошто је свршио основну школу у месту рођења, послане младог Андреа у Јенсепитерску гимназију. У обема школама напредовао је веома брзо. Као пример дрских мисли, које надују јутру кра у Андројим жилама, вредно је напоменути, да је тај дечко, док је био у помениутој гимназији, једног зиме дала носавим изненада балуо кући на велико запрепаштење својих родитеља, претрзао клизалима нешто Истерику Јевој, при веома сумњивом стану леда.

После свршене гимназије оде Андре у Штохолмску технику школу коју 1874. свршио као инжењер.

Његова неколико година као инжењер по разним Штохолмским механичким радионицама, прене се Андре 1876. године у Зјуриче Америчке Државе да посети изложбу у Филхелсеји. Али, пошто су му средства била врло скромна, био је тамо прво обичан радник а додије инжењер у једној секцији изложбе, студирајући при том марило неко технику оделене.

У јесен 1876. године, врати се у Шведску, базио се Андре онек као инжењер по разним механичким радионицама све до 1880. године, када доби на неколико година место асистента за физичку и техничку школу у Штохолму.

За то време вршио је, на предлог Краљевске Академије Науча, врло налага испитивања о подобности сир-

сам промене атмосферног електрицитета нарочито при бурама, те и ако нема доста материјала за оште закључке, ипак се види да сам у расправи, коју о овом предмету ште, тачно утврдио једну или две најважније особине које карактеришу поделу електрицитета у једном потпуно развијеном барометарском минимуму.⁸

Ова посматрања о атмосферном електрицитету једна су у својој прети, која су вршена у артистичким (северним) регионима, а у толико су и од неке вредности.

За Андреа је био карактеристичан један ошт који је извршио на себи самом за преме свога бањена на Шпицбергу. Да би извес дејства непрекидне змије ноћи на спату тела и коже, изворио се Андре, потиште дана дуке но његови другови, у један мрачан простор, да би његови другови, с помоћу своје ошт повраћене нормалне снаге тела, могли тако вршити посматрања на њему.

1889. год. буде поставан Андре за инжењерског тева у патентном оделу, место, на коме се бавио све до свога славног лета ваздушног лонтом „Орио“ у немачке краје.

Према Андројим изјавама Др. Екхолму и другима, јавила му се прва идеја, да предузме ваздухопловну поларну експедицију, 1876. године у Америци, где се познавао с неким чувеним ваздухопловцем. Међутим сам Андре није

ништа покушавао пре 1882. године, када је тек предузео своје прво пењање са једним извознимма ваздухопловцем.

Пошто је добио из једног јавног фонда (фонд за уопштењу Ларса Хирста) 5000 круна за набавку ваздушних лопти, и субвенцију Краљевске Академије Наука, поче Андре читав низ најинтереснијих путовања (у главном, нових) на својој ваздушној лопти „Свеа“, при којима је, снабдев најсавршенијим апаратом и метеоролошким инструментима, вршио врло значајна атмосферска проматрања, а уједно и увео у ваздухопловство употребу „репа“ на ваздушној лопти (опруженом конопца), с помоћу кога је био у стању да лопту управља 30—35° у страну од ветра на прамци. При тим путовањима ваздушном лоптом, која је Андре пењ са собом и лопту врло брзо водило, прешао је два пута Источно Море, један пут од Штокхолма ка Финској, а други пут од Готенберга ка Готланду.

Фебруара 1895. предаде Андре Краљевској Академији Наука свој план, како мисли да доспе ваздушном лоптом до северног пола. Историја овог смеогног подухвата и сушине је позната, те није потребно да се овде још једном понавља.

За све време, од овога повратка из Америке до јавног објављивања овога плана о предузетју експедиције ваздушном лоптом на северни пол, налазио је Андре, поред својих сталних чиновничких обавеза и припремних студија и општа за намештању експедицију, још времена и да се живо и истински заинтересује о разним јавним приликама. Тако је израдио, као члан Штокхолмског градског савета, поред осталог и један план за грађење подземних улица у Штокхолму, који није још ни до сада остварен. Такође се бавио и о питањима о поправци економских и моралних прилика радничког стањала, практичним васпитањем децеца и девојака и т. д. О последњем питању писав је неколико чланака по новинама и држао предавања о томе.

Андре је, као особито уздржаван радник који је у начину живота врло строг и без многих захтева, уредно своје радне часове као сат, и ништа га није могло пореметити у његово утврђеном реду. Рано у постоу и рано на ње, обична храна и много црепаче по слободном ваздуху — то је било његово знатно правило које га је и одржавало у добром здрављу и осећало да може радити 12—15 часова. Од 1895. године, за време последњег припремања за експедицију на северни пол, радио је Андре често до у дубоку ноћ. Никад није учествовао у забавним друштвима, науку парочите прилике када је морао. Он сматраше живот и задолбоства друштвених за једно-страна и узалудна. Никад није играо и пр. парата; међутим врло радо бавио се, јер та игра захтева око. Никад није пушио, нити нио алкохолна пића, осим при парочитим приликама и јавним здрављима. Није ни играо, а у позориште је ишао врло ретко. Напротив, волео је телесна вежбања у слободном ваздуху, такође спазитише и маду децу, с којима се врло често играо као њихово дете.

Као што је већ горе речено, живео је Андре интересовао о питању жена, те је држао предавања и писав чланке по новинама о практичном васпитању девојака, али никад није ни помыслио да сам заснује породицу. Новине су свакогласно прогласиле глас, да је Андре „тајно перен“, пре но што је био предузео експедицију, али то се све и јер-шавало на томе. Једна од Андревих сестара вели у свом писму:

„Ма, неговне сестре, говорасмо ми често, пошто је осигурао материјалнај положај, да се жена и да заснује своју кућу. Али је он био добро запознао од Кундолових ствара. Оштар критичар и човек, који се у највећој мери брине за своју слободу и самосталност, није хтео никакво да се стави у окове брака. Не да је жене мале ценко или да их је држао за мале обдаре од аули — биш на против. Он је био за добро васпитање и разумну еманципацију жена; али је сматрао садржање васпитања жена из виших редова у тој Јевропи за немогу, а начин живота, који је отуда долазио, као потрешан и неопријатан, те је радије хтео да прими борбу са страхотима поларног света, него ли да се и у суду да ма и једну једину модерну жену преобратије по својим идејалима!

То знатно напашавање његове индивидуалности ограничавало се каткад на упрност, или узимане и друге

облике који га не прихваташе са извесним круговима и сушине осталих људица.

Меки од Андревих критичара пребацили су му, да је допустио погрешнама да и сушине објављују његове експедиције. У једном разговору са мном о тој ствари, рече Андре: „Шта хоће? Мени је потребна помоћ публике за моју експедицију, а публика, која прилаже за њу даје, има и право да зна о неким појединостима. Кад посредницима дајем жељена обештећења, — куде ме, а кад се устезам да посредници приимају, — опет ме куде... Најбоље је радити што дужије налаже, а даје дугије да говори што хоће“.

Лето 1896. г. било је велики испит за Андреа. Није то био лак посао: највише угодно стајитише у овој необично дивљај земљи, ухесити диновску аграду на ваздушну лопту и т. д., јер страшна олуја ованав посао веома отежала. Сви ти претходни радови захтеваху много времена, јер око две недеље дунаху непрестано врло повољни ветрови. —

„Колика штета“, рече ми Андре при једном заједничком изазету: „колика штета, што нисмо готови да се попишемо при овом одличном ветру! Тако повољне прилике не могу се вратити кад будемо сиреми на пењање. Овај постојаји, јак јушки ветар одио би нас вероватно да-демо на север“.

Андреова страховања показаше се, на жалост, као истината. Доцније, кад су припремања била завршена, не дођеће никад више тако повољне метеоролошке погодбе које би некаке експедиције оправдале.

Међутим, бављена за Шпинбергу за време лета 1896, не беше без успеха, јер се цело време енергично и успешно проводило у разним испитивањима научних радња.

Ипак Андре и не поминаваше да се мале снага планова, и примивши по свему повратку (из Шведске) од својих ранијих заштитника (цара Оскара II, барона Оскара Диксона, Алфреда Нобела и др.) потребну повлачу помоћ, јурило се са припремањима око поновног подухвата експедиције у лудују годину. —

Пошто је чувени научавац Др. Н. Екхолом, који је требало да с командом Л. Спиринберг прати Андреа на ваздушну лопту, дошло до зајачања: 1) да се непробојност лопте показала мања но што беше претходно, те вероватно неће издржати у лету више од 17 места 30 дана; и 2) да се израчуната брзина лоптине, због великог трења лоптине репа (које се показало знатно веће, него што је било очекивано) приметно мора редуктовати и т. д., те он предаже Андреу, да те сметље улози; а појојни Алфред Нобел нудио се Андреу да плати трошкове за једну попу, већу ваздушну лопту, и оставио му је да стару прода. —

Андре међутим хтео да стару лопту у неколико увелича; да њене шавове превуче јаким свиленим трицима; да је премаче и т. д. На то одступи Др. Екхолом од експедиције а његово место заузме млади инжињер Кнут Френке.

Ја нећу узавати у појединости тога размиславања у мишљењу Др. Екхолома и Андреа. По моме мишљењу треба само сажмаљати, што Андре није примио Нобелову понуду, и што није пристао да се пона лопта потпише, која би се показала непробојном но што је била отара.

С друге пак стране живео је разумити, зашто се Андре, који је годинама тровио своју силну рад на појединости овога плана у који је поузано перово, противно чврстом вољом и смислом подухватним духом да предума друге промене сем оних које је сматрао за апсолутно потребне.

По долазку на Шпинберг у лето 1897. изврши Андре да се лопта напуни ваздухом и да јој се шавови поново превуку да би постали сасвим непробојни. Затим је испуни тежишним материјалима. На тадашњих померањима увиде се да губитак у гасу, за време првог дана после пуњања, није био знатан; али доцније беше приметно веће.

Онога нута припремања нису трајала дуго; последњих дана месеца јуна беху већ завршена.

За то време, док се чекало још само на повољан ветар, биваше Андре сваки даном нестрпљивији.

„После толико рада и трошња“, рече ми једном почетком јула: „био бих заиста препарен, ако не би палили још у овој години повољни ветрови; али не бих се никакo ни пенџо при неповољним приликама, само да бих избегао пуњење јавног мишљена“.

Недељу дана доцније, ноћу између 6. и 7. јула, беше на Андреа ред да странари код аграде за ваздушну лопту. Ја проведох ноћ с њим. Поче да душе снажан јужни ветар и ускоро се претвори у прави олуј који прелине да ће оборити огромну аграду (85 стопа високу) и понети лопту без путника у даљину. Радник сиво с великим напором цела ноћ, наметнувши на агради подупираче и ковоше, и штићући лопту од олујних општеа. Још чујем опште Андреов глас, како одјекује кроз енијакне олуја, када је са скела дапоа аудика наредбо.

Сутрадан олуј мало попусти и Андреа пратиоци бежу пуна нестрпљива за пенџом. Али обаврнуи се на неповољна барометарна понављања, као и на нестални карактер ветра, Андре се бојаи да да пристаиак — и завета на срећу, јер ветар у скоро преста.

Неколико дана после поменутог олуја изгледао је Андре као да има неки предосећај о близини свога поласка.

„Мислим“, рече ми: „да ћемо после овог олуја ускоро добити повољан ветар“. А у разговору с капетаном Сведенборгом рече Андре, у вече пред свој поласак:

„Више се ни мало не плашим, да нећемо бити у стању понети се. Осећам, да је час нашег путовања већ ту“.

11. јула 1897. устадох рано у јутру и осветих да ветар са југа душе. Пожурних агради ваздушне лопте, и ту надох Андреа како прегледа лопту и остало што је потребно за експедицију, при чему час по час погледне на барјачи, утврђен на врху обавицаг брега, за означавање ветрова правца. Пошто смо се поздравили, рече мирним гласом: „Гледајте, да голуби-писмоноше буду у својим корпама, и да су готови за случај пенџања“.

„Шта ћемо с двоје младих голубова, који су тек прошле године утаждали света? Зар пису и сувише млади да се и они понесу у ваздушну лопту?“

„Али изгледају сасвим свесни и весели; истините и њих, могу нам задрбати“, одирати он.

Тада насам ни слутно, да ће један од тих младих голубова, метнув свој живот на коцку, ускоро донети до данас поседујућег вет о Андреу и његовим храбрим пратиоцима.

Неколико минута доцније умоли ме Андре, да га на својој чамци одведем к даји, где је наредно својим пратиоцима да у току једног часа посвринују своја лична правдома за пенџање. Кад је и тај час прошао, би одираво кратко саветовање и једногласно утврђено пенџање.

Око десет часова пре подне би издата заповест да се сруши опсерна страна лоптине аграде; а око два часа и тридесет минута по подне беше већ све сиромо.

Андре ме позва на страну и када ми име којим је крстио лопту („Орао“); даде ми неке личне налоге за своје рођике којима посла свој последњи поздрав, узме ми руку и рече срдљиво: „Збогом, на лаким покретом скочи у корпу, позван да собом Стриберга и Френкела.“

Неколико тренутака прође у ћутању, а тада изаде Андре поузданим гласом команду: „Пунта!“ — на што се лопта, прелине нашим увицима „Живели!“ и „Ура!“ величанствено уздише, и поче свој лет у — нестане краје.

О НЕМАЊОМ ПРЕКО

В. С. Ј.

† Др. Светозар Милетић (УСПОМЕНЕ И РЕВАЛЕСКЕ О ЊЕГОВОМ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Проф. Г. Гершић —

(НАСТАВАК)

Још као сарадник „Срп. Дневника“ ја сам имао прилике да дођем у ближи додир и саобраћај с Милетићем, да га посматрам и познам у његову приватном животу, у интимнијем кругу, раскопчана и раскипа, как пије у званичној позн инти мора да одмерава речи и покрете по неким конвенционалним нормама; а та ми се прилика даде

† Соломон Август Андра.

сад још у већој мери, как сам се као његов главни и у прво време једини сарадник нашао уз њ. у редакцији „Застава“ у Пешти. Сасвим из близа могао сам посматрати тога реткога човека на раду и на одмору, у разним моментима дневног живота и претане, у разним расположењима и ситуацијама и то је за мене снажно могло бити високо интересна психолошка студија, само да сам ја тада био зрелији, више сталожен, испробан и спреман за такву студију. Но и онако млад, какав сам био, ја сам запазио и похватио по неке значајне црте у његову темпераменту и карактеру, али ја резултате тога свога опажања не могу овде сад потање споштивати, јер при овој детинчијој

скини, коју ја радили овако на дохват и на парче, ја немом довољно ни места ни времена да се унутрам у те без сумње интересне психолошке операције. Ниже, на завршетку ове скице, ја ћу тек нешто о томе напоменути.

Милетић је већ при првој појави својој на угарском сабору обратио на се пажњу свих парламентарних кругова; он је с једном малом четирином српских посланика ушао у тај мађарски парламентарни табор, међу политичке и парламентарне корисеље и могућности који су ту сви били на окупу, и он се већ одмах у почетку кретао на томе новом терену и у томе великом кругу свесним слободно, куражило и с оним самопоуздањем што га узива вера у доброту и истинитост својих начела и светост о својој позиви и својој умној свизи и спреми; он је угазано у ту тешку борбу као добар јунак по срцу и по памети.

Мађари су га знали већ по чувеном и стеченој репутацији у српском народу, а сад су се у брзо уверили, да то збога није неки обичан „депутирац“ који се као понављача синобиа и плацањача ступа у парламентарну арену, него су видели пред собом човека који је већ донео са собом пречишћене и срећне мисли и тежње, који зна шта хоће и уме без зазора и страха да заступа оно што хоће, а чиме значајно унапређа још и то, што кроз гоноре његове одјекнује глас целог једног националног постољена. Милетић је, једном рећу, већ ушао у сабор као рутиниран парламентарнац и као израђен политичар; све су то мађарски правци својим развитим политичким инстинктом одмах осетили и намирљиво.

Периода угарског сабора од г. 1866., 1867. и 1868. бие према знаменита нарочито с тога, што је њој јавно у део да расправи и реши тешко и крувно питање о односу и положају земаља угарске круне према другој половини монархије, а затим и важно и деликатно питање о народностима, које бие на дневном реду и које је свакојкога задавао решити, јер се у томе погледу од стране Мађара већ није могло нише ердити ни отезати. Народности су већ једном морале знати на чему су. Као што већ напред рекох, да аустројско-пруског рата Мађари су били предупредљиви и нежни, пуни обзира и лепих обећања: кроз саборницу је још пронеола нека дух помиравости и братимства; народности су се још једнако надале... Настаде ратно стање, сабор се развиће јодгођен на непостојеће време; и сад је, како се тада у Бечу с великим самопоуздањем говорило, „имао реч генерал Бенедек“ тадашњи главни командант аустројске армије у рату с Пруском. После таквога наредирања с Бенедиком и целом том кампањом био је у толико странији удар за Бечке кругове, кад им дође црна вест о несретном поразу код Краљенграда (Кенигсграда). То бие прва катастрофа за Бечку пладу, за њене планове, за целокупни организам и за све унутарње односе аустројске царевине.

Милетић је тим поводом написао у „Застави“ значајан чланак под насловом „Катастрофа и положај“. А и ја сам, уз њега и поред њега, допуно нешто у томе погледу у своје чланку „Словени и Немци у Аустроји“. Главни обележје те нове ситуације биеше у томе, што је Бечка влада сад свесним спустила дурбин, постала збуњена и забринута и одмах јој је прва мисао и највећа брига била, да што пре дође до споразума и поравнања с Угарском или управо с Мађарица.

Одмах иза закљученог мира у Прагу сазван је, дакле, угарски сабор а уз њега и сабор троједне краљевине. И сад су се већ на угарском сабору и његовој везаности јасно огледали трагови и утици крупних и правних до-

гађаја који су се за тако кратко време одиграли на чешким пољима. Мађари су веома добро осећали и упућули, да су после Краљенграда њихове акције јако оштрале, осетили су да Бечка влада сад њиху тресба, да ће трагати у њих помоћ и напона и да су према томе они господари ситуације. У томе осећању они су сад затегли друге јаче жице према Бечу, али су тако исто одређули свесним други лист и према народностима и према троједној краљевини. Месени месеци кокетовања, братимљења и предупредљивог расположења између Мађара и осталих народности, а специјално између Мађара и Срба, прохујали су као варљив сан, показало се и сувише брзо да је цела та нежност и предупредљивост мађарца према народностима, која се у осталом непрестано обрћала око лепих општих ораза, спадала међу оне већ познате „tendances d'occasion“ и „intimités momentanées“, како то Французи лезно нажу, које се нежноти и интимности „адмах заборављају тим прође опасност и жулка која их је родила. То су психичке ефемериде које су краткога века.

Кад се већ у велико почео опавати тај обрт под мађарских политичара и кад је српски народ све више обузмиало тешко осећање сумње у могућност на њихова правичнога споразума и поравнања с владајућим племеном мађарским, кад му се све више припадало немилу уверење, да ће му онет остати таште све наде његове, онда је положај Милетићев, како на угарском сабору тако и према јавном мишљењу свога народа, постајао све тежкобија и муцинији. Кад је Мађарица после Краљенграда парало перје, онда је парало и атиошера у саборници на народности посланике, а нарочито за Милетића, постајала све тежа, несвесноја, загушљивија; Мађари су све више постајали нетолерантни и основи, и сад се све више понављало, да се она четири српских посланика, а на првом месту Милетић као „најкритички“ међу њима, нашла од једангуг као оно Малом Облићу, уред турне орхиде, нашла се у средини једнога сав већ отворено противнички расположеног парламентарног табора, с којим је требало хватати се у контаи, стајати према њему непрестано на мртвој страни, борити се против победничке обести која је њиме све више овазињавала. Тешко је у онште вршити своју посланичку дужност, стајати на својој позицији као усамљен опозиционар према једној огромној противничкој већини, али је још ниго и далеко теже стајати као једни опозициони борац према једној већини тубела племена, која је опјењена аносом величине (мегадоманијом) и која је уа то још састављена из бесних и натрених Мађара.

Ето такав је био положај Милетићев, који му је још нарочито отежан био у том околности, што је морао да говори туђим језиком и то језиком којим је он врло слабо владао. Уз Милетића је тада на сабору било још једно десетак Срба посланика, а затим од прилике толико исто Румуна и неколико Словена, и то му је била онет нека олажница, јер није баш био свесним свм као пера „еламца међу пихорине“; имао је узга се и око себе нешто српскога елементу, али је та четица у току година све више бројно опала и смањивала се, јер је притисак Мађара биоа све већи.

Према јавном мишљењу свога народа, Милетићев је положај, услед промене у држању Мађара, постаа негоднији и муцинији нарочито с тога, што је сад народ, пренаврати се у својим намерама у правичност Мађара, могао ласно обрнути лист и према Милетићу, као главном ин-

цијатору и постојећу политичку споразуму с Маџарима и српско-маџарске солидарности у борба против Беча.

Када је Милетић, повео коло те политике он је, као што сам већ напред поменуо, имао према себи јавне противнике у старијим српским политичарима, као што беху Стојачковић, Хаџић-Светић, Стојачковић, Стратимировић, Меданковић и др. а уз њих је стојала висока јерархија која је, као што видесмо, отворено нагињала Бечу. Разуме се да је тим противницима новог политичког правца било немогуће, кад надеше капо народ, а нарочито млађи нараштај, листом иди за Милетићем те се у густим томама искупао под његову Заставу; то их је мучило и они су непрестано јавно и тајно радиле и бушале против Милетића и жвањо су вребали презвику да што драстичније покажу, како је његова политика штетна, убитачна и како нема успеха,

„мађарораси“ т. ј. велику маџарску државу. Јако листове налетале су и плаћене брошуре од познатог Аде Зуба а на дилепа ни је помало секундирао и „Видовдан“ из Београда. Сви су мислили да је сад згодан тренутак, да Милетића дискредитују пред народом. И доиста се могло лако догодити да се у тим тренуцима тежкога разочарања одједном у души народној изврши један психолошки веома могућан и разумљив обрт, један прелом на штету Милетића и његова правца. Ваља признати, да је и Милетић сјам донекле веровао да ће, не само за уставност у опште него баш и за саму српску ствар, бити некога успеха од те заједничке српско-маџарске акције у борби с Бечом; он је перовао да су се Маџари, поучени српским лекцијама из прошлости, озбиљно решили да буду правични према народностима а специјално према Србима. Ту је

Ф. ШИСТЕК

У РУДИНКУ СР. АНК

И кад су Маџари после Краљевграда отворено испољили своју стару охолост и нетрпљивост, и кад су прво главно немачарских народности прихватили оружену руку Бечких Немаца, да с њима у зорни дуализам заснују и поделе власт и господарство над словенским народима, онда су то поменути противници Милетићани једна дочекали те ударили у све бубње и таламбасе; како је Милетић насео са својом политиком, како је завоо заслепљени народ на погрешан пут, како је он са својим људима одвише допуштао и ласкао Маџарима, те су се они осилили и побеснели и т. д. У томе смислу сложки осуше катру на Милетића орган црквене реакције „Србобран“ и Меданковићез „Напредак“ означајући између осталог Милетића и Милетићепце „мађарорасијалима“, а то значи људима који служе Маџарима и њиховој тежњи да створе велику

веру његову делио с њим и цео народ који је пошао за њим. У видико је, дакле, било доиста те вере, у толико је још мучније и теже морало пасти целому народу, кад је видео да су му се свет наде изјавили. Ни мало не би чудно и необично било, да је народ у таквом психичком стању, раздражен са помоћу преварених очекивања, узео на нишан онога који га је у тој акцији вођио и веру му и наду ухватио, јер при сваком неуспеху у политици обично мора бити неко, на којег се товари кривица и на коме се сложе коло. Све је то тако могло бити, па ипак се ту показала једна веома интринезна црта у психологији народа или, ако хоћете, у психологији гомила.

(НАСТАВЉА СЕ)

Косовска епонеја

ПРЕГЛЕД ПОКУШАЈА ЗА ССТАВ НАРОДНОГ
ЕПА О БОЈУ НА КОСОВУ

ОД С.

(НАСТАВА)

Б а би об бже видело пана је поезија и накин
су стихови у Новићеној епонеји, показалемо
неколико примера.

При опремању српске војске и поласку на Косово
имамо овакве описе:

Када кинте пољине по земља,
Добра рибет чиститога ниса,
Свако виде муту и бијалу,
Где га чека за покору ронског.
Те ми бици свака мутка глава,
Принишаву сивјетло оружье.

Кога Срби напе постобину
Кога напе дла и закона,
Хотјешне и деца и старице,
И жетовине нене мушкобане?
На Косово, боја бити с Турцима,
По не доду земљске војводе,
Вен бириш под барјане јунаке

А тојакне дова оставише,
Нек прерику земљу и нис сију,
Вена следе нома робне дроче,
Вашка тенан, а бишка је јунак

Када дође земља, да се поје,
А растане они од родитеља,
Мила браћа један од другог,
А од сестре братан од зилетке,
Верна дуба од свога носоложа...
Љубомичи један од другог,
Има сузи и јамношана

Јунаци се жини ошинују,
Веће тупи, веће срце чуца,
Кад своје свога на мејдан опрема,
К у страху да г' видјети не ће,
Страх је мучни? од мла отађаја;
На по јала за савршеним бојем,
В сван сузи: укр по земљу;
Но је замлати не се колу здрав

Где јала суви оружье добоја?
Рок не мли убојно отприче...
Но јунаци разо и весело,
Ка на шетку да ће, долажу,
Но напри ни већа туговане...

Кад Милош убија Мурата и јуриша у Турпе, имамо
описе:

То прече, маче сабљу бриту
По Мурату по цару Турпеном,
Јакош мачу, не треба му нише,
На цару је отворио арага?
Од учука до бијела грла,
Нак Мурат на своја кривеца
Виде Милош да јасотога мека,
Паз он цару ногом за прст стаде,
Забим пале зареди прече,
Осно пана и четира аге
У шатору Милош носејесе,
И нише би, да их нише бјене,
Са Мурата шатор бастисах?

Боја нише чула замлати?
Ко б' могао такој понесати,
Но да давне томе жеровати,
На четири стотине хмљала
Помилејих пашмених Турна
Да три Срба сјеку уларети!
Овине се тадај оборици?
А по тадај нисај домијена,
Сваки не се углази у Турпе,
На три стране триста јала граде...
Примале се с чулм он Турин...
Сво се даје бијати у Турпе,
Мент' да пролет, да да од ша-
линоу

У опису самога боја имамо:

Кад се динје силе сусреташе,
Замлатиша пале и пашине,
На Косову мучно с' ударише,
Уштр пале у пра отекнуло,
По Косову крач метретице,
По жетовија сјестра пошпи
жени?

Паче доду траве са рудине!
Прча земљу у прах протуре се
Правина се за облаке свеса?

Обје војске обузда тама,
Прча крела поље замлатиша,
А тула се мачуру јунаки...
Вени ниче, а пана замаче,
Пена бије, пени пунта душ.
Старина рика иде под облаке?

Од зора се земља отогоня,
Кано да се на тенале крече?

Новићен се еп заврнује стиховима:

И јачија затепа јунаке,
Где се бију и ногоше с Турцима,
Варја' од их динје ухотито
Да ни боја не разија пријеме...
Старина тина притиште Косово
На прста се пред оног не види,
Нениш? јунак прм себи јунака;
А просу се кини с громом,

Тадај пале српски госвоштина
Пале силе и мачети хмљали;
По тадај је „Јао“ Србинима,
Покорја мора ломча Црна Гора
Одрика се, Бог јој повојито!
Косово се крпа пашило,
А земља се крпа протуреци?
Нети има Бог'ја благослова;

Облак жу, Косово се тресе,
Рекао би суви давна добе,
Кад не свако на жетку пошпи.
Повари бој разија пријеме?...
Где земља проклине се сама?
Тако чиниш ниско не порасте,
Где проише чиниш од јунака—
Повари бој разија пријеме?...

Велики пријатељ Срба и српске народне поезије, Полак
Адам Мицкијевић, штампао је своја предавања, дрљана
у француском колежу у Паризу, под насловом:

**Les Slaves, cours professé au collège de France, par
Adam Mickiewicz, tome premier, Paris 1859.**

у којима је велику пажњу поклонио српској народној поезији. Њој је искључиво посветио седам својих предавања,
преводећи на француски многе народне песме из Вупоне
збирке. У њима је Мицкијевић српску народну поезију
стављао на право место међу народним поезијама осталих
Словена и удигао је на велику висину, упуеђујућа је с
Омировом.

По овим предавањима Мицкијевићеним учинио је
Медо Пушић оглед, да косовске песме уреди у целину; и
тај је оглед штампао на тајинјанском језику:

**Ornat Poetæ: Mickiewicz de canti populari illirici, Zaria
1860. str. 154—175.***

Поред свег старана, нисмо могли добити овај Пушићев
оглед. Но о њему се може створити прва приближна ми-
шљење по Косовским песмама које је Мицкијевић употре-
био у својим предавањима. С тога ћемо прегледати песме
које је Мицкијевић навео.

У 15. и 16. предавању говора Мицкијевић о Србина
у опште, о Немањинима, о Стевану Душану и српском
царству, о кнезу Лазару (ту је у целини пренемена песма
о женидби Лазаровој), о народној поезији и карактерима
у њој. А 17. предавање посвећено је искључиво циклусу
Косовских песама, које су већином преведене у целину,
у прози, а неке су само испричане у краћем обиму,
и то овим редом:

Зидице Раванице (прва од Вукових, 35);

„Чар Мурате у Косово паде“... (прва из Вукових
„комада“);

„Ко не доба на бој на Косово“... (други из „комада“);

Лазар се приносио царству кобаском (прва део пе-

сме „Пропаст царства српскога“);

Вечера у Крушевцу (трећа из „комада“);

Косачић уходи Турпе (четврти из „комада“);

Чар Лазар и Царица Милана (прва део Вукове истога
имена);

Гласи с Косова (други део песме „Чар Лазар и Ца-
рица Милана“);

Косовска девојка (Вукова истога имена).

Кад ових песама Мицкијевић је на неке места чинио
упоређење и наводио сличности с поезијом и јунацима у
Омировој Илијади. О српској народној поезији говори он
још у четири предавања (18, 19, 20, и 21), у којима
нарочито износи епиграмске, усковне и лирске народне
песме.

На реду је да приложимо овим немачко-чешког књи-
жевника *Sigfrida Kanera*, који носи изјаву:

**Furst Lazar, epische Dichtung nach serbischen Sagen
und Heldengesängen von Sigfrid Kapper, zweite
durchgesehene und verbesserte Auflage, Leipzig 1853.†)**

*) По мањини Пашаћеној, у његову нацрту.

†) Прво издање овога свеза штампано је у Бечу 1851.
под називом *Lazar, der Serben Zar*. Kaner је штампао и своје
две изјаве српских народних песама у немачком преводу под
називом: *Gedänge der Serben*, Leipzig. 1852.

Ово је изјавио од свију косовских песнова што их до сада знамо. Он обухвата цео живот Лазара, од рођења до смрти. Но он је у исто доба и најслободније и најсамосталније обрађена Косовска епикеја. Сам Капер у предговору вели: „Старо сам се да у овом огледу задлим окошко схватања догађаја и лида, како жива у српском народу. Код момента, који чине предмет до сада познатих јуначких песама, задржана је у неколико она одећа, у коју их је народ оденуо. Но састављање јединства и целине покушава је слободним певањем по народним предањима и причама као и по листовима историје; јер се чини да је само на овај начин могуће воспоставити не само сувереног поретка, него и унутрашњег равноја и тежња догађаја и једном крајем циљу“... Писац се, истина, на многим местима користио народним песмама, предањима, па и историјом; али је често пуштао на вољу својој песничкој машти, те му је епик проткан допадљивом романтичношћу и кривом поезијом, тако да ће га сваки, ма и не био заданхит српским осећајима, у част читати.

Спеку претходи песма „Косово“, у којој се јавном поетском миштом слика само позе Косовско. Има и додатак у напоменама, где су објашњене гласке српске и оне турске речи, које су у спеву употребљене. Песме су спеване у деветорцу; по има и крајих уметнутих песама дирекних, које певају или гуслари; али ниско, или Милош Обилић, а од којих су неке песнички оригинали, а неке су узете на Вукових „Јенских“ песама.

Цео спев има око 4650 стихова. Подељен је у шест делова („књига“), који обухватају 29 песама. И делови и песме нарочито су распрострањени по времену. Претићемо их у краћем обиму.

Први део (од 1345. до 1350. год.) има 7 песама, а посвећен је догађајима на млађијем доба Лазарова до женидбе. У првој песми „Вилин син“ јавља се цару Душану, приликом његовог долазак у Шару планину, природни син његов Лазар, кога му посла нагорника вала из арбанијских песама, како је он при дванаест година, после ратова по Арбанији, залутао био; у којој се утврди прича и предање о Мрљави и његовим синовицама (браћи Мрљавчевићима). У другој песми „Лавица мач“ Душан прилази Лазару онај мач, с којим је негда Арбанију покорио, и пушта га у Македонију с војском коју предводи Југ Богдан, дајући му прилику да се јунашвом прослави и стекне милост Југу, чију је кћер Милуцу заволео. У песми „Милуца и југарске сунце“ наизајед је чежња Милуца за Лазаром; она поручује сунцу да покита и објави Македонију, и помогне Лазару у боју с непријатељем; но вала јој кажује да се не брине, јер се Лазар јуначки бори, па му помоћ није потребна. „До у недељу“ предузима једном Душан с Богданом, Југућицама и Лазаром (који су поновили са победом у Македонији), и кад ништа не узаве, враћају се; Лазар позове Југа и синове у двор на вечеру. „Прошевица“ је препеван други део Вукове песме „Женидба кнеза Лазара“ (II, 32), као што је и претходна песма начињена по првом делу ове песме. У песми „Завештање цара Душана“ кажују се речи болног Душана, који иде сузе стои му Цариград остале невољнога, те рече записује Вукашинов син Марко као завештање Урошу и Лазару. У седмој песми „Смрт цара Душана“ Милуца капагла воде појводе да се искупе око самртнице постоје Душанове; у присуству вихову Душан оставља амалет своје куму Вукашину да дава земљом за седм година, а за тим да круну преда нејаком Урошу; цриве

речи испикује Марко на пергаменту; Душан умире и сви га оплакују, само не Вукашин; Лазар одлази у „Вилиндар“ на гроб Милуца. Песма је начињена према команди „Смрт Душана“ (33) у другој књизи Вукове збирке.

Други део (1357—1364) има 5 песама које су у јавном посвећене Урошу и Вукашину. У песми „Обицања“ прича се, како Вукашин није испунио Душанов завет, јер после девет година не даде круну Урошу, него га задржао у своје ламку крај Скадарског језера, окружио га раскашаним младичима, свирком и девојчурма, те ноћи проводи у балчењу. Милош, претрпан као гуслар, улази у замак и кроз песме опомице Уроша на Душаново заветство и на синове његове, а за тим узиме пре него што га је раздарио Вукашин могало дочепати у своје канје. У песми „Јелена“ Вукашин проси у цара Кангакузена руку једнаестогодишње кћери Јелене за једнаестогодишњег Уроша, плаћући дарове и нудећи сави; цар радосно прима провезину и зове Вукашина у помоћ против Турака, који су пред задинама Цариграда; Вукашин испуни војску, но не поведе у бој Уроша који да то нарочито моли, него га оставља дома да „учи прести“ и „вешће плести“ за Јелену. У трећој песми „Боја од Бозовице“, препеван је први део Вукове „Пропаст царства српског“, у коме се Лазар приповеда царству небеском; а за тим се одлучује да иде у манастир Дечане и на гроб Савитељев, да се помоли Богу за „црно царство“. У песми „Вукашин“ прича се како царца Ронсала, пошто је прошло већ два пута по седм година од смрти Душанове, долази у Скадар да од Вукашина тражи круну за сина Уроша, а он је био у тамници. Но краљина Јеленосица, добра срца и честите душе, напише књигу Лазару, поручујући му у којој да љубави царцу и прими Уроша на чување, док није проиша, на крајем ноћу пробуди сина Андрију и Уроша, навезе чаршаве и спусти их кроз прозор нис кулу, да носе књигу у Крушевцу Лазару. Они находе Лазару у Дечанима, који се одлучује да с оружјем у руци ипојде Урошу круну. У песми „Краљевик Марко“ имамо Вукову „Урош и Мрљавчевић“ (34), но без завршетка (кад Вукашин јури Марка оно прве да га убије).

Трећи део (1364—1368) има 3 песме. Прва је „Марко и Милош“ у којој имамо слободно препевану Вукову песму „Марко Краљевић и Милош“ (II, 38), са три уметнуте лирске песме које певају вала и Милош у истовремену (једна је позната народна: „Два су бора напоредо расла...“); а да завршетак ове песме употребити је поменути завршетак на коме Урош и Мрљавчевић у причању вавишу Марка и Милоша. Песма „Цар Урош“ описује свечаност и песме у двору Урошеу уочи поласка његова у Цариград по Јелену; Милош и Лазар јидкују; као се само пије и распева, а не мисли на омане непријатеља—Турске; Вукашин потајно штурује са три Арнаутица да Уроша смину. У песми „Урошева земљоба и смрт“ описује се долазак сватова у Цариград, гошћење код Кангакузена и повратак с несретом Јеленом. Кад су сватови једили кроз Шару планину, нападну Уроша три Арнаутица; Урош се јуначки борио, двојицу је убио, али од трећег сам погине. Над Урошем тузи и јидкује Јелена итежа са црвеном. У место свадбе, уђе у Призрен црна пратња, којој на суорет илани несретна мајка, царца Ронсала, и лада на лешину, са које се не надже.

Четврти део (1371—1374) има такође три песме. Прва је „Смрт Вукашинова“, у којој се описује бој на Марини, двоји Вукашинов с неваром Лалахакимом и смрт његова.

У песми „Златан крст“ описан је најпре Вукашинов погреб у цркви некоег манастира — задушнице Мрава-челића; ту су испуњени сви списи господ да бирају владоша. Ипонавдо дузе тридесет Турака са султанином аерманом и поруком Далахашхином: да му се пошау „пључи и харачи“, иначе ће кезау поробити и попланити. Срџур Бајна (Бајина?) предаде да се приклоне Турцима, но Лазар поновено сузби његов предлог као сраман, на што Бајна потече ханчар, који се од Лазарових груди одби и распршта у тисућу комада. За дивно чудо свих присутних, Лазар стајаше ту као светитеља, велики и поносан у дивној појави, са златним крстом у руци као штитом, који је носно испод одеће на прсима, а која му је за Христову гробу дала Богородица преко св. Јована. Сви падосе преда њ на колена, а Југ Богдан га озвучи као Бојкег вибрирања за престо и крсту Душанову. Лазар узима Султанов верион и пред турским изасланицима испеца га у комаде: то беше одговор султану. Лазар би мирноказан, а народ и јунаци узвишавашу: „Јавио пар!“ Трећа је песма „Лазар победитеља“, у којој се прича како су опремање три војске: једна под Милошем у Бугарску, у помоћ Шиниану, друга под Брашковићем на Мораву, против победоносног немира, а трећа под Лазаром против Мурата. Лазар се победоносно враћа, па се с Милошем и кћерима упути свечано у цркву. Тек је стао на први степен крикеног уласка, када се захори узвик: „Слава ти, Лазаре, слава!“ а Страхин баци, који беше изаслан у суседне земље, стиго и доносне радосну вест да пет државца, Албанија, Херцеговина, Угарска, Дубровник и Мачва, нуде Лазару помоћ против Турака. Када Лазар корачи на други степен, опет се захори: „Слава ти, Лазаре!“, а кроз гомицу прогору се други весице — Тошница Милан, који саопшти радосну вест о победи Милошевој над Далахашхином. Најпосле, кад Лазар крочи на трећи степен, захори се по трећи пут: „Слава ти!“ а један издућер из Свете Горе саопшти Лазару благослов патријарха Трпавца и скидаше крикене знамене, коју је још за Душана бацио на цркву Калкита, као и постављене Јевреја за епископа патријарха. Одустепање народно било је бескрајно. Лазар позва народ у цркву да се помоле Богу да их охрабри, како би се Душанова застава победоносно задржала на обалама Босора.

Пети део (1387—1388) има тилоше три песме. Прва је „Мила археолажија“, у којој Милош проси да побратимца Милана Тошницу руку Неде, кћери Мусића Стевана. У двору је Мусићеву (у Пожаревац) несало; ори се песме уз гусле (три дарева) и игра коло момака и девојка. Неда дије Милану претан с руке. У другој песми „Мара“ описана је збољка Браковичке на Милоша и Вуколану, коју не могу да разгоне разговора, песме и приче верне јој пратилице Стаје. Вук је затиче тужку и харачи јој се да ће јој пред ног довести везана Милоша, на оде на двоје. Трећа је „Дидане Равице“, у којој је препевана прија од Вуколов песама вестога јнека.

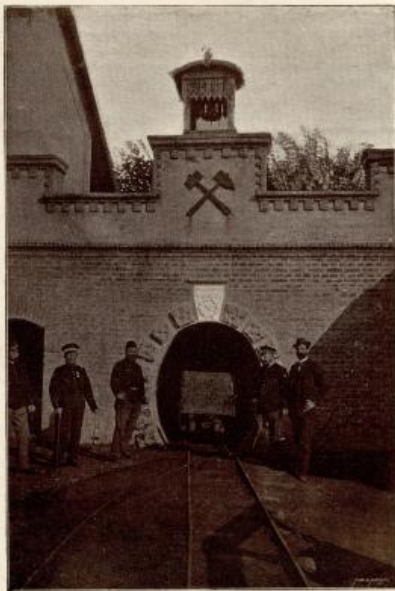
Шести део (1389. г.) има 8 песама, у којима су описане припреме за борбу и сам бој на Косову. У првој песми „Марио Лазару“ јавља како је Мурат освојио Бугарију и као Шумце њега заробио и у тамницу бацио, па се сад опрема за Париград; описује Лазара да похита с војском на Београд док не буде дошкан. Лазар позива војводе да прикупе војску и доведу у Крушевца, одакле ће на Париград, да непуке својега зивештеца Душаново. У другој песми „Хлеб и вино“ описано је причешћивање војске у пољу Крушевачком. Султан Мурат, у место да се

из Бугарије крене на Париград, пређе преко планина и наде с војском на Косово, одакле поручи Лазару да му пошау „пључи и харачи“. У Лазаровој војсци, поред ратника из Србије и Бугарије, беху Босански и Пригорски вателони, као и јунаци на Херцеговину и Албанију. Војску је пратистало 30 ђакана са 30 протопона и 10 иза-диха, међу којима је и патријарх; причешћивање је трајало од изласка до заласка сунца. Пошто се сви војници причешћили, приђе с војводама и Лазар у Душановој сјајној одећи и царској круни; по гле! нестало беше вина у кутири и хлеба у ситији. У том тренутку прихвати Неда, кћи Мусићева, која је понела вина и хлеба своје веренику Тошницу, па клече и пружи дар одом светенику: њеним вином и хлебом причести се Лазар и остале војводе. За оних долази даринаца Неде (по стиховима на „Косовске девојке“): Лазар јој даје бисерну огрлицу и виси да ће јој бити невенчи кум; Милош јој даје прстен и виси да ће јој девер бити; најпосле, Милан јој даје свилану мараму, задржати се да ће је узети за веру лубу. Причешћени се још неки од војвода, а кад Вук приђе, гле! несаде му на руку путвр, а последње калп нива расуше се по трави. У песми „Полатак кнеза Лазара“ употребљена је прва половина Вукове Цар Лазар и царица Миланца; с промененим завршетком: кад Милан паде на „камен студени“, пролази Милош на челу војске и уз виси нејаки свичић: Тодор који му носи убојно колање; Милош се сажали на царицу, па јој оставља Тодора; по и „Не-јаком“ Тодору као што неће у Косово, па сузе прозна. У песми „Милош и Косачић“ препеван је четврти од Вукових „комада“ (Иван прича Милошу о сили турској коју је ухватио). „Последња државца кнеза Лазара“ није ништа друго до трећи од Вукових комада, у коме је вечера уочи Висола дана. У песми „Косовски дан“ описан је главни догађај:

Осамку је пролећни дан на Косову. Тако, у долина, читаво море од копака и криених барјак — то је Муратов војска; а преко бречукава талас се море за морем сребрних облака од застала — то је Лазарова војска. Сударнице се војске, а околне планине зачепале као од грмљавине. Који је онај турски поглавица што под Мар-мора погонци јунаке Бошњаци? — то је Муратов син Ђа-лашт. Који је онај епископ војвода што под јелове шуме гони пред собом 14 хиљада Турака, те два и два на ко-паче набија и врло себе баца? — то је Бошњо Југославић. Који је онај турски поглавица који од Звечана удара са 15 хиљада копанџија? — то је други син Муратов, Јауб. А који је онај епископ итес који под Дечана погонци Турке у једном махом по двапасте турских глава обара? — то је Југославић Војно... Од јутра до подна трајао је крвави бој с променаливом срећом; прв потече потоком. Најпосле је борба боснала на Ситини, око каменог моста; заузети њега зачишло је: добити победу. Макоше војску осам храбрих бегова — 80 хиљади — да отму мост; дочека их Страхин са 40 хиљади: он је „бои и убио“ осам бегова, а кад поче бити осмого, сам паде и сва му војска изгуби, а остале само три брата рођена који одолеваху осом наци. За три макоше појску десет паша са 90 хиљада, а против њих позете витеза Тошница са 50 хиљада, те потуче осам паша, а кад деветог паде и он и војска му изгуби; остале само два побратима који сами одоле-ваху деветом наци. Макоше војску десет емира — 100 хиљада — а на њих поје седи Југ Богдан са својих десет соколова (са сваким је по 5 хиљада а са Југом 12 хиљада, те потуче десет емира, а кад деветог бити знаме, паде

Југ са осам синова; остаде само Бошко Југовић који једини бранише мост на Ситници. Најпосле се подиже сам султан са дванаест ђезира и својом силом да освоји мост; по њему у сусрет похита Лазар с Вуком Бранковићем и са 70 хиљада војска, те потуче једанаест ђезира, а дванаести беше остао Вуку. У том тренутку Вук пададе Лазара и пређе с појском Мурату. Многа се коња поломише ово

како се Лазар, који недалеко од Ситнице лежи рањен поред Голубана, састаје с рањеним Милошем, коме је јуначки испало за руком да се пробједе кроз масе турске војске и да преплива мутну Ситницу. О Милошеву убијању Мурата, које се десило у тренутку кад Вук пададе, испричао је Лазару раније Голубан као очеvidни. Радостан је био састањак Лазара и Милоша. Ова два племенита човека

* ПИШТЕК

УЛАЗАК У РУДИНИКУ СВ. АНЕ

Лазара, док не паде с вртаним барјаном у руину; тада и мост паде Турцима у руке; с мостом паде Косово, а с Косовом и Србија.

Као што се из описане слике, у овој су песми употребљени стихови из петог од Вукових комада, као и из другог дела песме „Пронаст царства српског“. Прегоседања је песма у оном смену „Дал на цмору“, у којој се описује

испуштање један поред другог своје славне и јуначке душе. Верни слуга постави им чело главе крст од копада, а из шуме се зачуше вилинске песме тужбалице — као да „шума плаче а стене јадикјују“. Спав се заврнује песмом „Последњи глас“; партици Милана додеку најпре два прана саврама, а за њима долази рањени слуга Голубан, који јој причају тужне гласове о Косову слободно пре-

пепан други део Вукове песме „Цар Лазар и царица Милица“, —

Од руских писаца Бесонов је попуњавао да на народних предања и песма склопи целину о Косовском догађају, коју је штампано у часопису „Русская Вестник“ за 1857. год. II, под насловом:

Лазарица, народна песма, предања и раскази Срба о падених их древном царству. П. Бесонов.

Оно је спев у прози, у коме је речима наших народних песама и приповедака испричана проишаст царства на Косову. Бесонов у уводу каже како је склопила његова Лазарица. Говорећи о значају имена Лазар код Руса и Словена у опште, пише: „И Срби имају свога Лазара и, шта више, историскога; лице, за које су везане највише народне успомене о негдашњој срећи и о горким поразима; оно њега је усредсређен цео круг песама под општим именом Лазарице. Ми ћемо навести најгласније црте те велике песме, долажући гдекоје приче и предања, и допунити их у крајњем редку и историје, да бисмо њеном светлости разнедрили тамнију неких места или размисли оно што је замишљено“...

И ако је састав написан у прози, у њему је врло много песничке толине, а сам тога, окрој је прожмао братским осећајима радости за оно што је у народним песмама и предањима лепо и узвишено, као што и с болом у души прича о тузјаним догађајима и пропастима на Косову. И Бесонов, као и Калер, отпочиње с догађајима из ранијих времена, почев од цара Душана. Но докле је Калер попуњавао празнине између појединих песама и предања творевинама своје песничке маште, прерађујући у том смислу и саме песме које је у употреби, докле се Бесонов верно држао народних традиција, допуњујући их историјом. Цео састав има 41 страну велике осмине, а садржина му је оваква:

Пошто је Бесонов казаво неколико речи о значају владавине цара Душана, помиње његове зналије војводе и њамеснике, међу којима је и Лазар, њамесник у Подунављу, Мачви и Срему. Лазар се још од детињства заслужавао у двор, где је стекао потпуну љубав и поверење. Ту је у целини преведена Вукова песма „Женџа кнеза Лазара“, а за тим се говори о смрти Душановој, о наследици Урошу и њамеснику Вукашину, у предзеве о уводу песме „Женџа краља Вукашина“ (25) и „Урош и Мрљавчић“ (34). После говора о смрти Урошевој и погбији Вукашиновој на Марци, прелазе се у вводу и песма „Марко позиваје очину сабају“ (37).

После кривих догађаја који су претходили, ступањем Лазара на престо, „први пут се јавља могућност да се слободној дахне. Лазар и као човек, и као управљач, није дотле био опрљен никаквим преступним делом; био је лично храбар, поштен и добар, и из душе је желео свако добро народу; својим присуством као да је очистио све што је уздицало у обим његове области, но благотворне власти; па и само црквено простодство, које је из Цариграда бачено на Србију за време предањних раздора, било је скупштво. Ито зашто се народ привезао за њ о искреном љубављу; ето зашто је остало о њему тако живо и светло сећање у целом народу, незашто за његову успешну део засебан круг песама“... Писац говори о ствари Лазарове земље и владавине, и о темном положају у коме се налазило, износећи реалне слике о узрацима пропаста хришћанских држава на Балканском полуострву.

За тим је испричао у целини прва од Вукових песама под именом „Женџа Раваница“. Прорицање Милошево

у тој песми као да се почело објаснијавати: Али-паша („Влах-Алија“), који је покорио Бугарију, упути се с војском и на Србију. Ту је преведена песма „Страшњица баш“, из које је изостао одељак с латиницом и испричан опис љубави.

Лазар се одлучује на отпор Турцима, па тражи савезнике: зета Шинмана, Мазаре и Милана. Једини је Вук Бранковић био за стидај мир; а он већ одлази „допа Јаму“ Лазару и Милошу Обилићу, чију херојску славу не може да подноси. Године 1387. Лазар њима двадесет хиљада Турана у тешак, од којих се само пет спасло. А године 1389. пође на Лазара сам Мурат са 300 хиљада.

Мурат долази на Косово и позива Лазара да му пошле „паше и хараче“, али да изиђе на међан јунаци (ту је преведен први из Вукових комада). Лазар позива у у бој сву земљу и прозиваје онога који не дође (преведена клетва из другог комада).

Уочи полска војска из Крушевца, седи Лазар с Милошом за вечером. Ту је у целини преведена Вукова песма „Цар Лазар и царица Милица“ (прва половина).

За тим се прича о Милошу Обилићу. Њега је још Душан узео у двор на васпитање, а за Лазара био је војвода у Поцерју, оженио Лазаровом кћерју Вукошом. Био је прилику друг Краљевина Мариа; висок и крајин јунак; непријатељи су му завидели; и виле су му завиделе, јер је био мајстор у пешању; а умео је читати и кљате царствовања. —

Уочи Видова дана Лазар сазове војводе на вечеру. Вук је већ облаго Милоша под Лазара да ће га издати. Онда је у целини преведен трећи од Вукових комада, у коме Лазар позива Милоша невером. Први је удар напосе, а бура је тек починила. Лазар се призивао царству небеском (преведен први део песме Вукове „Прозвет српскогата“) и кричешћу војску; последњи се призивају три побратима (Милош, Иван и Милан) који при наласку на цркви сусрећу Косову девојку. Овај је сусрет испричан по Вуковој песми „Косовка девојка“. Иван је ухватио турску војску и Милош га пита о којој и о шатору Муратову (преведен четврти од Вукових комада).

Уочи Видова дана дрмало је ратно неће и у Муратову стаци. Знајући српску храброст, многи су предлагали да се пред војску изведу напале, те да ила њих стравају непријатеља. Међу тим, са српске стране дуну силан ветар, носећи Турцима прах у очи, те глуме стана овлада. Мурат се целе ноћи Богу молио и Пророка у помоћ знао, који му и поможе: у зору пале свита напала, и праха нестале.

Тек што су Турци распоредили војску за бој, ал' ето ти три српска витеза. Милош, пуштен пред Мурата, изауће свој „потајни појак“, ухвати Мурата за ногу и сјери му појк у грбих, па обори неколико збуњених Турака у шатору, искочи напоље и уседе с друговима на коње. За њима појури цела војска; у јуначкој борби падоше Иван и Милан, а Милош је три пут напољак на гоните Турака, али га најпослед, рањена, савладале и жива однедоше сузатау.

Настахон Милоша и његових другова овлада бојазан у српскоме стаци. Предлажући су Лазару да позива оружје, но он одушевљеним речима подстицао војску на борбу; у војска се захори: па оружје! и ето хиљада српских војске постави се у бојни поредок. То беху историски и епски хероји, цвет српског народа, с Југ-Богданом и његовим синовица на челу. Лазар је био у центру војске. Бајазит, који је заменио оца, даде знак за напад. Срби

дочекаше Турке тако живо, да се они усвоишаше; турско лето крило беше разбивно и многа пагоше богати; но Бајазит уведе резерву у борбу, те се она продужавала пет часова без извесности на чијој је страни победа. Уморној српској војсци беше потребна потпора, по она се не појави. Њу, 20 хиљада, склони Вук Бранковић баш у тренутку кад се одлучивала победа. Лазар се борио у првим редовима; по њега му царе равна, а војска се усвоишаше на надећи га пред собом. Лазар се опет појави, по његово старане, да поврати ред у војсци, беше узалуд; непајавља се користи тим случајем и навала с највећим напором. Лазаров кон. паде у јаму и Турци ухватише Лазара и одведоше султанину.

Под шатором султанином угледа Лазар „неверног“ Милоша. У Мурата беше још толико снаге да изрече смртну осуду Лазару и Милошу.

Име „проклети“, које народ даде неверном Вуку, не могаде се ни до данашњег дана ничим збрисати, на ни господством његових потомака—деспота српских. А Турци му беху захвалили: подигоше му у Крушевцу кавезу, у којој су бриљанто напали слепе. Но Срб, ослободивши се под Кара-Ђорђевић, покунуше његов мрски прах и лопатама развејаше по ветру.

За овим је преведена Вукова песма „*Musik Crevan*“, као и „*Смрт млаке Јулије*“.

Милана је с нестрпљењем очекивала с Косова сукобене вести. Њој долежу најпре два врхана маврана, а за тим долази равнина слуга Милутин, који јој кивује несрећне гласе (преведена друга половина Вукове песме „*Цар Лазар и царица Милица*“). После, тога преведена је Вукова песма „*Косовска девојка*“, а најпосле и песма „*Обретење младе Лазарове*“.

Бесовно вали: „Срећан је био, који није преживео Косовски бој; а који га је преживео, гледао је једино ала до други“... Народне су песме и у ронету одушевљавате српски народ и одржавале му живу успомену на некадашњу снагу и величину, док најпосле није пренио и ратомно робовске ланце. —

(НАСТАВЉА СЕ)

Скертлетно Слово

— РОМАН —

ВУКОВИЋЕ НАПИСАО

NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВЕО

Владислав Савић

(НАСТАВЉА)

XIV.

Јестира и лекар

Јестира рече малој Бисерки да сиђе доле на обалу и да се игра с облацима и морским биљем, док он она поразговори са оним трапаром. И дете одлете као птица, изу своје беле ножице и скакуташе по плавној морској обали. Онда онде нађе на папу бару,

коју је оставила морска осека, и радознано се огледаше у њој као у кавном огледалу. Из огледала излазише јој у сусрет лик једне мале девојчице са црним, сјајним коврчама око главе и врагољастим осмехом у очима, те Бисерка, немајући другарице, повла је да је узме за руку и да трче кошију. Али девојчице не огледала, као да је хтело рећи: „Онде је много боље; дођи к мени у бару“. И Бисерка, ступајући дубље, угледа своју белу ножицу на дну; док на веће дубине долазаше нека врста несапиреног осмеха који лебди тамо амо по узбуњеној води.

Међутим њена мајка беше пришла лекару. „Хтеда бих говорити с Вама“, рече му: „рече две које се тичу много нас обоје“.

„Аха! је ли то Госпођа Јестира која има нешто да каже староме Роверу Чалингворту?“ одговори он дикујући главу. „Друге ноше. Али, Госпођо, ја чујем да нас слуха хвале! Ето баш јуче један старешина, мудар и побожан човек, говорио је о Вашим старшима, Госпођо Јестира, и шепну ми да је у Савету било речи о Вама. Претресало се, да ли би било мудро или не, за опште добро, скинути то скертлетно слово са Ваших груди. Што се мене тиче, Јестира, молио сам благородног старешину да то одмах учини“.

„Овај знак не може бити скинут по вољи старешина“, мирно одговори Јестира. „Кад бих ја била заслужна да га се ослободим, он би сам собом отпао, или би био претворен у ма шта друго са другојачијим значењем“.

„Онда га носите и даље, кад Вам лепо стоји!“ додде лекар: „Мора се оставити потпуна слобода женској људи и укусу, кад је реч о украсима њених одела. Слово је криво наведено и хрибро сија на Вашим грудима“.

За време овог разговора Јестира је нестрпљењем гледала старца, и беше зачуђена променом на њему, која се извршила за прошлих осам година. Он не беше много постарио: јер ма да је нижау трговача година, он их је добро носео и изгледаше да је сачувао младишћу снагу и живот. Али пређашњи изглед разумног и ученог човека, мирног и разборитог, чега се она највише ослањала на њему, беше потпуно ишчезло и беше уступило место жудном, испитивачком, поготову ватреном, на ипак брижком погледу. Изгледаше као да је желео да тај израз прикрије осмехом, али онај је био лакан и лебдијаше преко његова лица тако оштро да је гледалац још лакше могао угледати сву његову ругобу. С часа на час његово би оно засвијало првеном светлошћу, као да је старчева душа била на натури с које се развија црни дим у дубину груди, док је кивао случајни дах страсти не распрши у тренутни пламен. Он га је гунови што је могао бриж и старео се да изгледа као да се ништа није догодило.

Једном речју, стари Ровер Чалингворт био је најзаснија следодба да човек може постати јавно ала само за извесно време предузме јавову улогу. Овај несрећни човек тако се променио, да оним седам других година сталне знацине једнога срца пуног јада и муна, да је већ наивно у томе и своје задовољство, те је десио ала ватрених мукама које је неспитивао и којима се радовао.

Скертлетно слово напало је Јестирине груди. Али је било и друге опасности, а одговорност за њу падала је делимично и на Јестира.

„Шта угледасте на моје лице?“ питање лекар: „те га посматрате тако осамом?“

„Нешто због чега бих тако напала, кад бих имала сува довољно грнах за то“, одговори она. „Али нахитно се тога! Ја бих хтела да говорим о оној јадној човеку“.

„А шта је с њиме?“ узвикну Рочер Чилингворт журно, као да му се сипао предмет разговора, и као да се обрдио долазици да о томе говори са личномшћу којој се једино могао поверити.

„У истини, Госпођо Јестира, и сам сам се у мислима бавио о оном господину. Говори слободно и ја ћу ти одговорити“.

„Кад смо последњи пут говорили на само“, рече Јестира: „пре седам година. Ви сте добили од мене обећање да нећу ничим издати пређашње односе између мене и Вас. Како је живот и глас онега човека био у Вашим рукама, не остајаше ми ништа друго већ да будем немој по вашој жељи. Али ипак црна судбина обузмицаше ме због моје обавезе, јер, одбацујући сваку дужност према другима, остајаше дужност према мени, и нешто ми је шапнуло да ћу је испунишћу чим се обавезах да радим по Вашем савету. Од тога доба нико није ближи оном човеку него Ви. Ви га у стону пратите. Ви сте поред њега и кад спава и кад је будан. Ви испитујете његове мисли. Ви чекајте и претурате по његовој срци! Његов је живот у Вашим рукама и због Вас он умреће свакодневно и још Вас не познаје. Кад сам то допустила, ја сам се огрешила о човека према коме ми је било остављено да будем истинита!“

„Шта мислите да радите сада?“ упита Рочер Чилингворт. „Као пружим прет на тога човека, он ће бити свучен са говорнице у тамницу, а одатле можда и на губилнице!“

„И то би било боље!“ рече Јестира Прина.

„Како сам ало учинио томе човеку?“ питање поново Рочер Чилингворт. „Кажем ти, Јестира Прина, и најбогатија награда, коју изаплаћу дају лекарима, не би испунила ону брзоту коју сам ја посветио оном јадном свештенику. Без моје помоћи он би скончао у мукама за прве две године после учинице своје и твоје пражње. Јер, Јестира, његову душу не достаје снаге да подноси терет твог свештеног слова. Ох, ја бих могао открити чудну тајну! Али доста о томе. Што знање може, ја сам учинио за њега. Што он данас још пузи и дише на земљи, моја је заслуга!“

„Боље би било да је одмах умро!“ рече Јестира.

„Јесте, жено, ти зајемчи истину!“ повика стари Рочер Чилингворт, а мислену затра заблуду у његовим очима. „Боље би било да је намах умро! Никада није самртник триго толико љубави је триго овај човек. И све, све то пред очима свога најгорег непријатеља! Он је био свештеник мене. Он је осећао на себи утицај једнак проклетству. Он је знао неким духовним чулом — јер ипак Творац не сатвори осетљивије биће од њега — да нека дивљанска рука управља поштом његовог срца, и да га посматра некако ово које тражи само ало и напави га. Али он није знао да је то моја рука и моје ово! По правдоверности, моја је заједничка његову срци, он је држао да је предан њаову да га мучи страшним сновима и очајним мислима, љакном кајања и жеђу опростити, као предосећањем онога што га чека после гроба. Али то је била моја стална сенка, непосредна близна човека којег је највише уверио, и који се одржава у животу једино отроном највише освете! Да, доиста, он се није препарио: љаво је ставио поред њега! Један обичан самртник, са непадом човечанским срцем, постао је јавио само за то да би њега мучио!“

Говорећи ово, несрећни лекар подиже руке са укашним погледом, као да је угледао какву странну сенку, коју не могаше распознати, како заузима његово место у њеном изгледу. То је био један од оних трептања —

који се догоде једном за невољиво година — када се човечки морални поглед јерно повлаче духовним очима његовим. Вероватно, никада пре тога није он гледао на себе онако као сад.

„Зар га ниси довољно мучио?“ рече Јестира видећи старичев поглед: „Зар ти није платио цео дуг?“

„Не, никада! Он је само дуг увећао!“ одговори лекар и његов поглед постаде миран и мрачан. „Осећам да се, Јестира, капао сам био пре девет година? И онда сам нећ био у годинама, и то беше позна јесен живота. Али цео мој живот беше проведен у абици, учени, размисљању, миру, да бих како увећао своје знање и да бих послушао људском добру, и ако је овај други цил био случајан и споредан. Ничији живот није био мирнији и невинији од мога; мало их је који су учинили толико добра. Сећаш ли се? Зар нисам био, и ако си ме ти држала за хладног, јерни брижан за друге, тражећи мало за себе — благ, искрен, праведан, пољези стално и ако не са толиком? Зар нисам био све то?“

„Све то, и још више!“ рече Јестира.

„А шта сам сада?“ упита он, гледајући јој у очи а цело ало његово душе испаса се на његову алицу: „Већ сам ти казано шта сам — љаво! Ко ме је таквог начинио?“

„Ја, ја!“ узвикну Јестира дрхтећи. „Ја, исто толико колнио и он! Зашто се ниси мени осветио?“

„Остало сам те свештеном слону“ одговори он: „Ако ме он није осветио, ја не могу ништа више!“

„Он се осмехом стави свој прет на свештено слону. Оли то је осветио?“ одговори Јестира Прина.

„И мислио сам тако“ рече лекар. „А сада шта хоћеш од мене за оног човека?“

„Морам му открити тајну“ одговори Јестира одлучно.

„Он је мора видети у правој светлости. Шта ће од тога бити, не знам. Али најзад морам платити дуг поверења који тако одано дугујем њему чијој сам пропасти и несрећи ја уроч. У толико, у колико се таче губитка али дрмала његово доброг гласа и земаљског половаја, а може бити и живота, он је у твојој власти. И ако ми је свештено слону открио истину и ако је та истина слична успајаном железу које улази у душу — ипак, ако не буде за њега корисно да живи и трепушта аломе тим животом аветијеске пражње, никад нећу ступити да тражим милости од тебе. Ради с њиме што ти је драго! Ту нема ничега доброг ни за њега, ни за мене, ни за тебе. Ту нема ничега доброг за малу Бесеру. Нигде стаже да нас изведе из ове паклене заблуде!“

„Жено, ја те доиста могу жалити“ рече Рочер Чилингворт, не могући он уздржати а да јој се не дивљ, јер је било нечега доиста величанственог у очајлику које је изражавала: „У теби је много доброга. Да си раније нашла бољу дубав од моје, ово се ало, мога бити, не би досодио. Ја те жалим ради добра које је пропало у твојој природи.“

„И ја тебе“ одговори Јестира Прина: „јер је мржња преобразила мудрог и праведног човека у правог Сатону! Хоћеш ли је изагнати из себе и бити човек још једном? Опрости, и остави да му плати длава дуг овог Сала у чијој је те власти! Казала сам већ да ту нема добра ни за њега, ни за тебе, ни за мене, који заједно дугамо у оне мржњиве заклету ала, пошрбући на сваком кораку преко грехова којима смо посули своју стаку. Па ипак, мога бити добра за тебе, за тебе једино, јер ти си био дубоко уверен и до њега ти стоји да опростиш. Хоћеш ли на-

пустити ту једину моћ? Хоћеш ли одбацити то неочекивано благо?»

«Доста, Јестира, доста!» одговори старац са мрачном изразом. «Није ми дато да опростим. За немам те власти о којој ти говориш. Моја старост вера, давно заборављена, враћа ми се, и објашњује све оно што чинимо и све оно што патимо. Кад си та први пут склизнула, посејала си семе зла; а после тога све је остало морало бити. Ви, који сте ме уверили, грешни сте само по некој прети симболичке карије; а ја нисам бјао и ако сам узео ђаволову улогу. То је наша судба. Нема прио цвеће и даје цвета! Сах иди својим путем и ради како знаш с овим човеком.»

Он махну руком и поново оде сабирати траве.

XV.

Јестира и Бисепа

Тако се Ровер Чингитворт — ружна, стара појана са лицем које се јавља у успоменама људи дужице него што би требало — опрости са Јестиром Прином и оде даље сагнути се до земље. Онда онде узбере по коју траву или мекана који цвире и ставља их у корпу о руца. Његова сећа брада потоготу допирало до земље кад год би се сагнуо. Јестира погледа за њим, за часак гледајући с чудном радозналости, да ли неће нежна трава раног пролећа увекнути под његовом руком и да ли скупљено и спаљено весело зеленило не показује таласасту путању његових корака. Она се чудила, напаше су то траве које тако равнорасно окупља тај старца. Зар му неке земља, напашајући се злом из његових очју, излази у сукоб са отровним до сада непознатим биљкама које ће избити под његовим претима? Или ће се задовољити, што ће се свака благодетна трава под његовим додиром бити претворена у ма шта штетно и злобно? Да ли сунце, које сија тако поседо на све, осветљава и њега? Зар не постоји неки друг кобне сенке који се креће са његовом руготом куда год се креће? И куда ће он сада? Хоће ли на јединицу прошлости у земљу, остављајући пусто и спаљено место, на коме ће се после извесног времена видети смртоносна саса, и друго отровно биље што га ово земљиште даје, како цвета у злобу? Или ће раширити крапа својих миша и одлетети, нагледајући све то руинајући што се више и небу пенне?

«Било то грех или не,» рече Јестира горно за њим: «ја мрзим овог човека!»

Она је преваравала саму себе због тог осећања, али га није могла победити али бар умањити. У тој жељи, она се некада давно прошлих дана у оној далекој земљи, када је он обично излазио пред нече на осам своје учинице и седео поред ватре на њихову оглашту, сав у светлости његова осмеха. Њему је било потребно да се греје на томе осмеху, да би, како говоре, одатла са свога научарског орда хладноћу усамљених часова. Некада је у те дане гледала као у срећу, али сада, кроз тамну средину њених доживљаја живота, она се убрађају међу најружније успомене. Она се чудила, како се то могло догодити! Она се чудила, како је могла нагда првстати да пође за њега! Она је себи највише уписивала у грех што је трепала и одговарала на ствари његових руку и што је подносила да се осмех његових усана и очју стопа и њених са његовим. И нагледале јој као уверда од Ровера Чингитворта, нећа него све оно што је њему било узмишљено, што ју је он, у времену кад није знала за боље, уверавао да се може сматрати за најсрећнију поред њега.

«Да, ја га мрзим!» понови Јестира са више грчине него мало пре. «Он ме је надио! Он је учинио више али мене него ја њему!»

Тешко човеку који задобије руку жене а није уз њу добио и најдужи страх њених срца! Његова ће судба бити као и судба Ровера Чингитворта. Јер се може догодити да буде какав додир, јачи него њихов, пробуди сву њезину осетљивост, на ње му пребацити и за само тихо задовољство, ту мраморну салку среће, што јој га је представљало као живу стварност. Али је требало да Јестира давно заборави ту неправду. Шта је значило то сада? Зар јој седам дугих година, под мукима светлотног слона, напесовио тако много јада а не изазвао ни најмањег кајања?

НАСТАВЉА СЕ

А. И. Череп-Спиродович, српски почасни консул и председник Савесног Добротворног Друштва у Москви. — Месеца маја ове године бирао је Савесно Добротворно Друштво у Москви новог председника. Дотадашњи настој у друштву упутио је чланови да своје поверење поконе предлом, изабравши и у Савесносту познатог Г. А. П. Череп-Спиродовича.

Г. Спиродович рођен је 8. септембра 1867. г. Завршио маринску академију првено је бродарску управу на рени Оси, коју је тако урадио да и данас служи за углед. Користећи се његовим знањем и његовим организаторским духом, пошале га руска влада у Украјину радникове, где је опрало вишоко поверење и опрало накле. — Гола 1899. консул из српска влада генерално поверување у Москви, што је Г. Спиродович одушевљено прихватио, те и данас први ту част дужност на потпуно задовољство српске владе и на корист српско-грчког зближавања и братства. — Г. Спиродович познат је као веома одушевљени претставник савесностне духовне заједнице, као одушевљени борца Савесности са Пангерманцима, као проповедник независности и политичког јединства војвођинских словенских народа. Таквом раднику и борцу свика част и слава!

Укључивање (глосис В. Тисенцхера). Наступило је дубоко вече а предни пољани још не осталију свој посто. Милом расправљу над чим светлост објавља најближу опану опашта. Говорје је већ усвојено; крајње рече већ чепају; још мало на ће учествовати ударили чепају, који ће се кроз тиху ноћ развити као нека задовољства и краје среће.

Јоаким Вујак (појма П. Убожић). — За највише прилике је, у складу Српске Краљевске Задруге, Вујакана «Путемстваја». Тој приликом баче у паркетог говора о животи и раду Вујакана. Ми доносили само његов ане што је верио и потпуно уметнички допаша Г. Петар Убожић, класичним јавор.

Ова зана бача даље прали просторе Кр. Срп. Народлог Пошторшта у Београду.

Повлака Андреасе епископидје и $\div$ Савесном Аугуст Андре. — По најновијем извештају из Америке, изгледа да је хришћ Андре са својим одушевљеним сапутницима проиш у својој епископидји, пошто му је позар одлао надухуна брм чак на северне Америке обале. У најчистиој чисти, који доносило

НОВА ИСКРА

Календар

— догађај —

написано

Јанко З. М. Веселиковић

После вечере засели смо у гостинској соби па ћијемо и разговарамо. Осећа човек немо задовољство опак седећи и припијајући, у овој сувој и топлоти, кад зна како је гадно напољу где нетар, киша, блато и помрчина човеку живот одвемале. О чему ти се то није разговарало. Најпре је Игнат Сопренов гудно и певао; онда се почео разговор о гудларима и певачима, па после преласмо на друге ствари.

Сви смо причали понешто, само глуда Максим из Огљењеновић кути и само одбаја лимове, из свога дугог чебука, као Турчин. Ја му баш ревох:

— Што ти штогод не причаш, глуда-Максиме?

Он се насмеја и слеже раменима.

— Не знам о чему бих? рече.

— Па зар ниси ништа доживео у животу?

— Ако хоћеш да ти причам о своме календару; друго не знам шта бих!

— Е, па то! — повикасмо нас неколицина.

— То могу, али ће вам пај-дати.

„Е видичи, то је било давно, биће скоро педесет година, а тако памтви као да је јуче било. Онда ми је могло бити до осамнаест година. Био сам момчина као тресак, сила! Надметати на човека, ударити на чету, ако хоћеш, било ми је свеједно. А одрастао у добру: нисам знао шта је глад и невоља, никад

се нисам бригао забрицују, као и свиња из богате и здружне куће — па сам, што оно кажу, био побеснио. Јединац у она — а отац ми старешина задруге — нисам имао мајке да ме тишка, а други што говоре, ја на једно уво примам, на друго пустиш. Истина, кад начиним какав новор, и отац ме зовне па ме саветује и гди; али то ништа. Ја пред њим обориш главу, накреслам лице; а чим се окренем и докопам врата — ја онај који сам и био!...

Нити ми се није могло учинити. Нисам био покварена срца — то би се доцније видело — али сам био обесан, па од обести нисам знао шта чиним. Знаш, једанпут сам ујахао једнога ждрепца на ергеле. Бесно клаузе, пишах уаду осетило није, па стаде рипати и скакати у пронац. Ја му се натурно па грбачу, дохватио се па његову дугу и замршену гриву, левом руком, а десном држим прут и шибах све по трубуку. За час сам га у пуну обукао, па не зна шта ради него дршће од страха.

У леу сам био прии момак, и ако их је било и старијих од мене. Нити је ко могао нити смео преда ме. Нико ме није смео преко погледати, јер му се онда знало; а како сам био налетан и настрелив, од мене су се удаљавали и јачи, јер ја нисам гледао ни куд ни чим ударам. Ниједна битка није могла бити без мене: ја сам је или почињао или доцнијао, а где год сам се ја турио, морало је бити крвавих глава.

Једанпут ме отац стаде крети. Распаментно се човек, па већ не зна шта ће ми!

— Да Бог да, сине, дочекао да га имаи, па да те стане бидити као ти мене!

А шта ће неселник! Дођија му плаћати разбојне главе и молати чак и горе од себе!

У леу се већ знало. Чим се десет какал пацарице, онда се само погледају:

— Ту је био свакојако и онај Илијин.

— Па ко би други!

Д-р МИХАИЛО МАРКОВИЋ
САВЕТНИК СЛУЖБЕНИК

Моја слана оде на далеко. Прозваше ме убојцем. Знала ме је сва капетанија. И ко ме је знао он се добро чувао да ми се ма у чему успротиви, јер ја се толико осидих да већ нише писам знао ни зашто се бијем. Рекнем да је јабучка зелена, а није него румена. Ко ми рекне да је румена — шамар му не гине. Ако ми прати, онда знаа попети крпаку главу....

Свињске луде из мота и опозних села, па се нише нико са мном и не свађа. Капо ја рекнем овако је. Па ми криво. У дугу дану идем као луд; нико неће прекорно ни да ме погледа. А у мени крв ври, кири, трони навне и туче. Обиђем по два три села, обилазим људе по њивама, размадујем прошије и правим струге на оградама. Ништа, све то гледа и прави се и слезе и гдјуво.

Да свисајем од муке!

Ни код куће ми нише нико ништа не говори. Пустиди ми уде, па и не воде рачуна о мени. Стрчени су ми она врло пашли, па су се, њему да јуба, провили мањи од макова зрна. Ако сам на њени и радим — добро; ако писам — ником ништа. Или, радим; у сред посла ја бацам мотку на одем; они сви ћуте.

Сарами ме лево жива то што већ нише нико са мном и не говори, што се нико не срди кад ја пркосим, што ми је и отац већ огуглао на вели:

— Ударите и он гдетод на самог брата који ће га опаметити!

А ја пркос од муке што нише нико нема да ме ружно погледа!

* * *

Рад у највећем јеку, а ја базам по селима и друмовима. Цео свет ради а ја прамам или се наизјавам у наком хладу. Све ми постало досадно. Ништа ми се није милозо на свету. Идем друмом а поге ми пече прела прашина. Збој ме свега обзаво на сам дут као гуја. Погледам испред себе, а то стоји једна жена са пуниим судовима воде крај пута; чека да прођем да ми не би пут прешла. Кад сам био поред ње, ја је погледах.

— Помаже Бог! — рекох.

— Бог ти помогао!

Погледах: жена изада; није Бог зна како ни деца, и паша није ни руина. Паде ми у очи како је придела чвотом недра и на чвоту талир. Не знам шта ми би, тек ја приђох и тргох онај талир, те га ишчупах заједно с чвотом.

Жена диже запевку. Ја се кретох најлак и не осврћући се. Она јуче а ја ни бриге. Онај талир спустих у цеп од вермена а чвоту бацим.

Шло сам најлак баш као да писам бивако ало учинио. Нико ме не вини; ни жену више чуо писам. Осрених се да видим шта би с њом, али од ње ни трага ни гласа. Никог живог сем што ми у сусрет иђаше један чичица. Кад би наспрам мене, настале и паша ми Бога.

Ја му не одговорих: ирзико ме.

— Је ли, дијете, а одкак си ти?

— Што то питаш?

— Не познајем те.

— Па кад ме не познајеш, што те се тиче? — рекох му осорзано.

— Видим где дуваши као посто без гесе па овоме радном дану, па хтедох да знам чији си.

Мени заструја по жилама. Али ми чичица брао приђе, довола мој широки рукав, па га упрну и ухвати ми десну руку леном, и ја тек тада надох у његовој десној руци малу секирицу.

— Деле, роде, реи ми: по бене она жена тамо што стојаше с тобом?

— Не знам.

— Не знаш?

Па издиже оном секирицом те ме мзатиу по десној палеки. Ја осетих како ми сна десна страна утрну.

— Па шта си разготорао с њом? — пита чича а смеи се, Бог га убио.

— Ништа.

— Ништа?

Па опет, али сад луни по левој, и ја осетих како ми лева рука лозну као одсечена.

— Па је ли, роде, а јеси ли што узео од ње?

— Бога ми, писам ништа!

— А, писи!...

Па кад узне слогати ушину па ушницом нив кичму, ама као да пишани! Пустио ми руку, али која ми пајда и од ногу и од руку кад не могу ни мрлути ни побеза. А он само слање ударац на ударац.

— Стој, чича, ако Бога знаш!

— Да станем, роде, да станем! само ми кажи: јеси ли што узео од ње?

— Јесам, чичи.

— А шта, роде?

— Једни талир.

— А где је тај талир?

— Ево га!

Једва дитох руку до цена, извадих талир и пружио му га.

— Ево, па!

— Хајала! — рече чича. Као и таби за талир!

Па издиже још једаред оном секирицом, те ме удари међу палеке.

Ја баучух крв.

— Сад је добро! — рече он. Део сам ти за дарак уздрже. Збогом! Не забораи: оно ми је снажа. Не дариј је други пут!

* * *

Одлекао сам три месеца. Једва сам жив остао. Од тога дана писам више на жива створа малетео. Некако ми се и прв утиш и ја се смирах. Истина по неки пут сунем, али ми тада ишће на очи чичица са његовом страшном секирицом која ми остави налендар у леђима, те увек знам кад је мена и уштан.

СИЛА СПУГАВА ГЕНИЈА

Босанска краљица Катарина

а је априла 1421 год. умро Баоша III, син Јелене, кћери Коса Јазара, последњи мушки потомци породице Баошића, остао је од њега само женског порода, јер је син, који му се крајем јуна или почетком јула 1415 год. родио,¹⁾ умро пре њега. Дражко Баошићу наследио је Десот Стеван Јазаровић и започео је дугу борбу са Мласташком Републиком око тога наследства, а кћери Баошиће, које су иза њега остале, и од којих је најстарија носила име своје бабе Јелене, доведене су у двор великог војводе босанског Сандаша Крањића,²⁾ за кога се Јелена, баба њихова, предала још крајем 1411 год.³⁾ Ту у двор Сандашеву живеће су под туторством његовим кћери Баошиће; ту у двор борила је често и синовац Сандаша Стеван Вукчић Косача, који ће дојиче наследили дражко и господство Сандашево. Не зна се и не може се рећи, да ли је међусобна симпатија или хладан рачун њихових старијих довео унуку Јеленину и синоваца Сандаша пред отаџар: она су се венчали крајем 1424 год.⁴⁾ По свој прилици као најстарија дете из тога брака, родила се у лето 1425 год. Катарина, потоња краљица босанска.

Катарина је одрасла у двору својих родитеља. Како је она провела своју младост, не зна се; али, и ако се у доба њене младости у двор њених родитеља врло често помињу свирачи и музичари, и ако су јој родитељи још дало је врло млада била већ кунунали и набијали са стране ствари за њену потребу, и ако ју њена прабаба без сумње волела, то и у свом тестаменту 1442 год.⁵⁾ наредила, да се даду „Господињу Катарину ошотни мазин и анџа хаџа“, — ипак је тежио замислити, да је она своју младост весело провела. Раздор у кући њимевог родитеља⁶⁾ и оно нестално, несигурно доба, оно неспокојно доба, када је дражко Јеленина оца неспротно забледа између живота и смрти, оно тежко време, када је све пропало и рушило се, — све је то и мало и ретко давао повода за радост и весеље. Женска деца властелинских породица морала су онда више него да бити спремна да ступе у брак не по својој наклоности и по свом избору, него по потреби државних и династичких интереса.

Године 1444 изабрала су босански властела за краља босанског Степана Остојића, незаконитог сина краља Степана Остоја,⁷⁾ Нови је краљ био патарен и живео је са једном патаркином, али кад је дошао на престо увидео је брзо, да се, притиснут с једне стране од Турака с друге од Палеа Курје и Угарске, неће моћи одржати на престолу и држати у ширинцу неубудну властелу босанску, а по не паде себи гледати сигурна ослобод. С тога се он, узбрзо повладе снаг дозвеса на престо, одрече патаринства и отпусти своју жену патаркињу. Пала Јефенје IV у јуну 1445 год. разврши његов брак са патаркињом.⁸⁾ Вирајући себи другу жену и нову краљицу, краљ Стеван Остојић

хтео је да се ороди са најзнатнијим династом босанским, те неспротно Катарину, кћер Степана Вукчића Косаче. Свагови су били маја 1446 год.⁹⁾

Како је Катарина живела као краљица, и да ли је била сретна и задовољна, то ипрвином није познато; али се зна да улађе њена није много објавила њена музика, краља Степана Остојића и великог војводу Сандаша Крањића. Године 1481 умро је изненада и на пречац краљ Стеван Остојић, и Катарина је остала удовица са двоје њене деце: сином Јигићуном, коме је било 5 и ћерком Катарином, којој је била тек година дана.¹⁰⁾ Катарина се са оцем није слагала, те се после смрти свога мужа није ни краљала њему, него је са својом децом остала у Босни.¹¹⁾ Али њене несреће још нису биле завршене. Када су, две године после тога, Турци освојили Босну, заробљена су том приликом и деца Катарина Јигићуна и Катарина и одведена у турско робство.¹²⁾ Катарина се после пада Босне скочила у Дубровник, па одатле у Рим, одакле је годину дана радила да ослободи своју децу из турског робства, особито кад је дознала, да јој деца још нису потурчана. Она се обрађала због тога на разне стране и тражила помоћи код свакога за кога је мислила, да јој може помоћи, и 1470 год. била се ронила да сама иде Турцима да тражи своју децу.¹³⁾ Али најпослије њена жеља, да види своју децу, није јој се испунила.

Катарина је у Риму живела од године апанаже, коју је добијала од папе Павла II и од његова наследника папе Сикста IV. Становала је близу цркве св. Марка. Уз њу су биле три девојке, без сумње властелинске кћери, чија су очева изгинула при паду Босне: Пала Мирковић, Јелена Семковић и Марија Мишаљковић. Осим тога био је уз њу и Радич Клешић, управник куће (domus sue magister) у Турај, Чубрањин.¹⁴⁾

У октобру год. 1478 Катарина је била на смрти и 20 октобра, пет дана пред своју смрт, начинила је свој тестамент.¹⁵⁾ У тестаменту је постављала за наследника Босанске Краљевине свога сина Јигићуна, али кћер Катарину, ако су остали Хришћани. Ако се они не врате у своју отаџбину или ако су се потурчили, онда да наследи Босну папа и Палска Курија. У тестаменту је оставила дарове цалој својој околини, а свим братица спота Владислава краљевина мај, ако се Јигићуна не нађе. Наредила је, да је сахране у цркви „beate Marie de Araceli“ и да се на погреб потроши две стотине дуката.

„Спротив Катарина! — пише И. Руварак — „И како да не напомену несретном, бедном и сврџеном краљицу Катарину од рода Косачина, кад доносило само, шта је она све доживела и преживела. И да јој мужа, краља Томана, као што се прича и каже, убише 10. јула 1461 рођени му брат и рођени му син од прве жене патаркиње; и да јој Турци узнемају и примајују год. 1463 босанске градове заробити сина и кћер; и да се отац њени умирују год. 1466 није ни се састо!“

Катарина је умрла у Риму 25 октобра 1478 год. Београд, 13 октобра 1901.

Ст. СТАНКОЊЕВИЋ.

¹⁾ M. Jorga, Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisés II (1899) 147; G. Oelsch, La Zedda e la dinastia dei Balassi (1899) 331.

²⁾ Галезија 13 (1861) 234.

³⁾ N. Jorga, I. c. 132.

⁴⁾ I. c. 213.

⁵⁾ F. Miklošich, Monumenta Serbica (1858) 415.

⁶⁾ N. Jorga, I. c. 276; Рахманин 10 (1888) 148.

⁷⁾ V. Klad, Poviest Bozne (1882) 284.

⁸⁾ A. Theiner, Vetera monumenta Slavorum Meridionalium I (1863) 388—9.

⁹⁾ N. Jorga, I. c. 418.

¹⁰⁾ И. Руварак, Давије босан. краљице (1893) 9. Руварак је у овој провешке дошао, да каже под слогном Катаринином није аутентична.

¹¹⁾ Отад иеи Херцег Стеван у тестаменту својом 1466 год. и не помиње Катарину. И. Руварак I. c. 9—10.

¹²⁾ A. Theiner I. c. 509; И. Руварак, I. c. 9.

¹³⁾ I. c.

¹⁴⁾ A. Theiner, I. c. 509—510.

¹⁵⁾ I. c.

¹⁶⁾ И. Руварак, I. c. 10.

С. ТОДОРОВИЋ

ГРОб БОСАНСКЕ КРАЉИЦЕ КАТАРИНЕ

Пропаст српског царства на Косову

Јесењ кара звијезду Даницу:
 Ће си била, звијездо Данице?
 Ће си била, ће си дангубила,
 дангубила три бијела дана?

Даница се њему одговара:
 Ја сам била, ја сам дангубила

Послије битке

ниш Косова, пола широкота,
 гледајући чуда испињена,
 ће цар Лазар причешћива војску
 без канона и без исповједи...

За три дана триста казућера
 и дванајест великих владика

све јунаке на бој опремилише,
 паклићућ их арстон и законом,
 да брат брата у боју не изаде.
 Сна се сила причестила војска,
 најпослије три појлове боје:
 једно јесте Милош Обилићу,

а друго је Косачић Иване,
а треће је Топлица Милане. —
Када ништа Милош Обилићу
из смислене Самодревне цркве,
доцна са Косовца дјевојка,
попула га и лебом и вином,
Иване пели војвода Милошу:
„Хвала, секо, Бог ти срећу дао,
у добру се кућу удомила;
Бог ти дао добре дјевеоре
и зовне добре и јетре!“
Па је пита Милош Обилићу:
„А имаш ли, секо, кога спога?“
„Имала сам брата и бајбајра,
оба сам их на војску спремила.“
„Шта би дала, да ти који дође?“
„За баба бих оба ока дала,
а за брата руке до лавата,
ај ми, јадно, нико твој не ће;
оба су ми лани погинула
на Пљочнику, у царској војсци.“
Ту дјевојци сузе удариле;
брише сузе руком и рукавом,
а грени је војвода Милошу:
„Не плаш, дуно, не гриешни душе,
већ се моли Богом великом,
да ти Боже поклони остатак.“
Још је пита Обилић Милошу:
„Чија бреше, кога секо драга,
чија ћерка, чија д'нила сека?“
Дјевојка му кроз плач одговара:
„Ја сам ћерка бива Ватимира,
од бојате куће Жарковића,
а сестра сам чедника Драгоша.“
Када то зачу Милош Обилићу,
с врата скида свилуку мараму,
с врата скида, јеојци је даје:
„Па, дјевојко, свилуку мараму,
по чему ћеш мене спомињати,
по марами, по имену моме.
Ја ти идем погинути, дуно,
на разбоју честитог Кнеза.
Моли Бога, моја дуно драга,
да се здраво са Косова вратим,
а и тебе добра срећа нађе,
узећу те за Милана спога,
за Милана, Богом побратима,
који не је Богом побратим,
вишњим Богом и свети Јованом
— ја ћу теби кук јевеники бити.“
Истом Милош у рјечи био,
а ништа Косачић Иване,
па кад чуо, шта Обилић каза,
намеја се и мило му било;
с руке скиде грину поклањену,
с руке скиде, дјевојци је даје:
„На, дјевојко, грину поклањену,
по чему ћеш мене спомињати,
по тој грини, по имену моме.
Ја ти идем погинути, дуно,
на разбоју честитог Кнеза.
Моли Бога, моја дуно драга,
да се здраво са Косова вратим,
а и тебе добра срећа нађе,
узећу те за Милана спога,
за Милана, Богом побратима,
— ја ћу теби ручи дјер бити.“
Још јој пели Косачић Иване:
„Ој, сванисне, румена руке,
дјела ли си и висока ли си!
Ид' си расла на бор гледајући,
ид' си рабана, дрво пласеног,
ид' си мога побра смиралајући?“
Дјевојка му сјерно одговара:
„Мој дјеворе, мој латин прстене!
Нит сам расла на бор гледајући,
нит на твога побра смиралајући,

већ сам била једина у мајке,
па не добро његовала мајка;
ранила не медом и шећером,
у јутру не мајком умивала,
а у вече вином и ракијом,
у по ноћи слатком медоиним,
— да јој бузем б'јеља и румена;
будила ме тананом шибанком,
— да јој бузем танка и висока.“
А то слуна Топлица Милане,
па јунаку врло мило било;
па он скида златан прстен с руке,
с руке скиде, дјевојци га даде:
„На, дјевојко, прстен сува злата,
по чему ћеш мене спомињати,
по прстену, по имену моме.
Ја ти идем погинути, дуно,
на разбоју честитог Кнеза.
Моли Бога, моја дуно драга,
да се здраво са Косова вратим,
а и тебе добра срећа нађе,
узећу те за јерну љубови.“
— И одоше три војводе боје.
Дан данине, пак и заноћине,
а преа зору рано поранише,
и одоше у Муратов табор.
Три су паше били и убили,
кад стадоше бити четвртога,
ај! погуби Топлица Милане
и погуби Косачић Иване
и рани се Милош Обилићу,
и положи све своје оружје,
и изгуби Ждрала, коња свога;
и Турци га жива уватише,
уватише, па га погубише.
Када је било по преоду сунца,
попитла се Коса Жарковића,
на плаћина носи љеба б'јеља,
у рукама два коња златна:
један кондир виша руменог,
други кондир лађине нодине.
Тако шеће по разбоју млада
по разбоју честитог Кнеза,
и прерше по крии јунаке;
ког јунака у животу нађе,
унива га хлађаном нодиним,
пречишћује вином пренијем
и залаже лебом бијелијем.
Најера је најерила била
на јунака Орловића Павла,
на кнежица млада барјактара,
и њега је нашла у животу,
десна му је рука одсечена
и лијева нога до кољена,
вита су му ребра изломљена,
виде му се ингерце б'јеље;
намеже га из те много крвие,
унива га хлађаном нодиним,
пречишћује вином пренијем
и залаже лебом бијелијем;
кад јунаку срце заиграло,
проговара Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко дјевојко!
Која ти је голема невоља,
те прервеш по крии јунаке?
Кога грижиш по разбоју млада?
Или брата или братучеда?“
Ај! по гр'јеху стара родитеља?“
Проговара Косовка дјевојка:
„Драги брато, делио незнања!
Ја од роди никога не тражиш;
Нити брата нити братучеда;
ни по гр'јеху стара родитеља;
нож' ли знати, девио незнања,
кад кнез Лаза пречишћива војску
код прекрасне Самодревне цркве,
за три дана триста калуђера?

Сва се српска причестила војска,
најпослије три војводе боје:
једно јесте Милошу војвода,
а друго је Косачић Иване,
а треће је Топлица Милане;
нија ја данас по разбоју тражим.
Ај! бесједи Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко дјевојко!
Видиш, дуно, она копла бојна
понајнија а и понајнија,
онде ј' пала крива од јунака
та доброме коњу до стремења,
а јунаку до смилена писи,
онде су ти сва три погинула,
већ ти иди двору бијеломе,
не кривни скута ни рукама.“
Када то зачу Коса Жарковића,
проди сузе нија бијела лице,
и лаку на града бијела:
„Јао, јадна, хузе ти сан среће!
Да се, јадна, за зелен бор хитиш,
и он би се зелен осунио!“
Браћо, драга, срце војводе,
нако бисте, како пренинусте,
а како ти робље остависте!“
Па уиона Павлове нојеве,
ударе се поспер срца жива,
крива кужна поред Павла паде. —
Када у јутру јутро оспануло,
полећела два врана гаврана,
од Косова, пола широгота,
кравнџих каљна до очију,
и кравнџих могу до кољена.
Прелећеше по пола Косова,
Копачићу гору презејати,
и Јастребан, велику планину,
и Топлину воду пребојати,
Крушевачку жупу презејати,
и падоше на бијелу кулу —
баш на кулу славног Лазара;
види грање, други прогавара:
„Да л' је кула славног кнез-Лазара?“
Ид' у кули нитије никога нема!“
То из куле нитије не чујаше,
већ то чула царига Милане,
па изаази пред бијелу кулу,
она пита два врана гаврана:
„Ој Бога вам, два врана гаврана!
Од кула сте јутрос полећели?
Ријесте ли од пола Косова?
Виђесте ли дијеје силне војске?
Јесу ли се војске удариле?
Чија ли је војска задобила?“
Ај! говоре два врана гаврана:
„Ој Бога нам, царига Милане!
Ми смо јутрос од Косова равна,
виђели смо дијеје силне војске;
војске су се јуче удариле,
обавља су шара погинула;
од Турака нешто и остало
а од Срба и што је остало
се равнано и искривљено.“
Истом они тако бесјејашу,
к њима једни Владета војвода,
на Крилово, на коњу доброме;
Владета је коња ознојио,
и у б'јеху јечу обавља.
За војводом није никога нема,
и њега су ране освојеле;
једна драж узду од коњина.
Пита њега царига Милане:
„Ој Бога ти, краљева војводе,
што си тако коња ознојио?
Не идиш ли са Косова равном,
не виђиш ли честитог Кнеза,
господара и мога и твога?“
Ај! бесједи Владета војвода:

ИВАН РЕНДИЋ

ГРОБНИ СПОМЕНИК У ТРСТУ

„Ој Бога ми, царице Милице!
Та ја идем са поља Косова,
ај' не виђех честитог Кнеза,
већ ја виђех кнежевина зелених,
ћерају ги по Косову Турци,
а кнез мисли да је погинуо.“

Кад то зачу царица Милица,
проли сузе низ бијело лице,
пак још пита Владету војводу:
„Још ми кажи, кнежевина војвода!
кад си био на Косову равну,
не виђе ли десет Југовића

и десетог старог Југ-Вогдана?“

Ај' бесједи Владета војвода:
„Та ја пробох кроз Косово равну
и ја виђех десет Југовића
и десетог старог Југ-Вогдана:
они бјеху у поља Косова,
крпаве им руке до рамена
и зелени мачи до балчана;
али су им маласале руке
сјекући на Косову Турке.
И ја виђех Вановић Страхињу,
на бојно се копље наслонио,

бојно му се копље преломило,
пак на њега Турци навалише,
до сад мислим да је погинуо.
Кад је било у боју првоме,
мртва виђех Жарала Милошева,
ај' не виђех Милош Обилића,
може бити, да је погинуо;
и не виђех Вука Бранковића,
не виђех га, не вид'ао га сунце!“

То изрече Владета војвода,
па ободо коња остругама,
и одјезди друмом широкијем.

Госпа стала, за њим гледајући,
гледајући и сузе ронећи.
Мало прјеме, за дуго не било,
на' ето ти челика Голуба,
носи десну у лијевој руку,
вас му Кулаш у кри огрезо.

Веди њему шарца Милина:
„Што је, болан, слуго Голубине,
зар излазе цара на Косову?“

Ал' говори слуга Голубине,
„Скни ме госпо, са коња Кулаша,
умиј мене студеном водичом,
и алати ме првенији вином;
тешке су ме ране освојале.“

Снаде нега госпоња Милина:
„Шта би, слуго, у полу Косову?“
Бе погубе славни кнеже Лазо?
Бе погубе стари Југ Богдано?
Бе погубе девет Југовина?
Бе погубе Милош војвода?
Бе погубе Вуче Бранковић?
Бе погубе Бановић Страхиња?“

Тада слуга поче казивати:
„Сни остане, госпо, у Косову.
Бе погубе славни кнез Лазаре,
ту су многа копапа изломљена,
изломљена и турска и српска,
али нише српска него турска,
брание“, госпо, спога господара,
господара, славног кнез-Лазара.

А Југ ти је, госпо, погинуо
у почетку, у боју првоме.
Погибе ти осам Југовина,
бе брат брата издати не шибде,
докле гође један тешијаше:
још остаде Бошко Југовину,
крсти му се по Косову вија,
још разгони Турне на буљаве,
као соко тине голубове;

бе огрезу крица до кољена,
ту погубе Бановић-Страхиња;
Милош ти је, госпо, погинуо
код Ситнице, до воде студене,
хено многи Турци изгинули;
Милош ауги турски пар-Мурата
и Турака дванаест хиљада;
Бог да прости, ко га је родио!

Он остави спомен роду српском,
да се прича и приповијела,
док је луди и док је Косова;
а што питах на проклетог Вука,
проклет био и ко га родио!
Проклето му племе и кољено!
Он изаде цара на Косову
и одведе дванаест хиљада,
госпо моја, дуго оклопница.*

Кад то зачу господња Милина,
дуго цинли, до Бога се чује,
јидикује, како кукавица,
а претрпе, како ластавица,
с њом кукају динје мље шибери:
Вукосана и лијепа Мара,
код двораца славнога Лазара...
— А на двору старог Југ-Богдана
незак неља лијепа Босиља,
једна љуба Бошка Југовина,
спрни прозора на високој кули;
десном око бјеше дворе чува,
десном ногом мушко чело љуба,
а рукама итар неже несе.

Нешто јој се даде погледати
у широко поље под Крушевцем,
ал' се пријам ланошеде таме,
а на таме миче коначице:
по добру се коњу подозио,
на грину му главу наслоњено,
и силопо око врата руке.

Добар коњик сив се озијоно,
у голу се воду начинио;
познаје га млада Бошковица,
познаје га, познат не могаше.
Мало прјеме па дуго не било,
наде коњик двору на калију,
па га стаде вриска на вратина,
и о врата бије копитана.

Позна Боса Бошковић Алата,
цирку, изада, како љута гуја,
бербељу је ного обломиле,
колијеку ногом отурила,
итро слети низ танану кулу
босоната на мермер-апију,
гола, нага, у хондул танкој,
па отвори на двору капију.

Како Алат уђе на капију,
наде, соко, на прва кољена
Зове Боса Бошка по имену,
ал' се Бошко љуби не озијоно,
нит с' озијоно, нит подиже главе:
кош му се с гривом смјењала,
крваве му руке до рамена,
и крваве ноге до чизама,
вита су му ребра изломљена,
све до сабље сабља допала,
— по ранима усипана крица.

Кад то виђе танана Босиља,
она наде на камен студени,
она наде, па се обезнани.
Истрчаше из двора дворкиње,
истрчало осам јетрица,
истрчала Југовина мајка.
Све кукају из бијела граа,
само мајка тирла срца била,
те од срца сузе не пустила,
већ се моли Богу великоме,
да јој Бог да очи соколове,
и бијела крила лабудова,
да одлети на Косово равни
и да види осам милих сина
и деветог стар-Југа Богдана.

Што молила Бога, домолили:
Бог јој дао очи соколове
и бијела крила лабудова.
Она лети на Косово равни,
ал' не нађе сина ни једнога
и не нађе старца Југ Богдана,
само нађе девет бојних копапа
на копапама девет соколова,
оно копапа девет добрих коња,
а поред њих девет љутих лава.

Тад запришта девет добрих коња,
и залаја девет љутих лава,
а заклита девет соколова;
и ту мајка тирла срца била,
да од срца сузе не пустила,
већ узима девет добрих коња
и узима девет љутих лава,
и узима девет соколова,
нак се врати двору бијеломе.
Далеко је снахе угледале,
мало ближе пред њу нишале.

Занукало девет удонина,
аплакло девет сиротица,
заприштало девет добрих коња,
аалајало девет љутих лава,
ааклиштало девет соколова,
и ту мајка тирла срца била,
да од срца сузе не пустила.

Кад је било ноћи у по ноћи,
ал' запришта Дамјанов зелено;
пита мајка Дамјанове љубе:

„Снахо моја, љубо Дамјанова!
„Што нам пришти Дамјанов зелено?
„Ал' је гладан шенице бјелице,
„Али један воде са Звечица?“

Проговара љуба Дамјанова:
„Свекринце, мајко Дамјанова!
„Нит је гладан шенице бјелице,
„Нити један воде са Звечица,
„Већ је мога Дамјан научно
„да по ноћи ситиу до зобати,
„од по ноћи на друм путовати;
„пак он мила свога господара,
„Што ти није на себи доноо.“

И ту мајка тирла срца била,
да од срца сузе не пустила.
Кад у јутру данак ослинуо,
али лето дана врана гаврала,
крвава им крила до рамена,
на каунове бјела пјена тргла;
они носе руку од јушка,
и на руци бурма позадајена,
башују је у криоце мајки;
узе руку Југовина мајка,
окретала, препрета њоме,
па допила љубу Дамјанову:

„Снахо моја, љубо Дамјанова!
„Би л' познала, чија л' ово рука?“
Проговара љуба Дамјанова:
„Свекринце, мајко Дамјанова!
„Ово л' рука нашта Дамјана,
„Јера бурму ја познајем, мајко,
„бурма са мином на вјенчању била.“

Узе мајка руку Дамјанову,
окретала, препрета њоме,
пак је руци тихо бесједала:
„Моја руко, зелена јабуко!
„Гаје си расла, гаје л' си устргнута!
„А расла си на криноу ноне,
„устргнута на Косову равном!“

То изусту Југовина мајка,
то изусту, лаку душу пусти,
— пренуће јој срце у њедрина,
пренуће јој срце под ранама:
девет рана од девет сабала,
девет рана са девет синова,
и једна би таква доста била,
да нишети срце материно!

... Тешко мајци, чедо проклинјући,
а још теже, да њим кукајући.
Болге га је било не родити,
нег ранити и одранити га,
одранити, па га сахранити,
па јединку на гроб одлазити,
— кано мајка Реле Крилатиња.

... Санах синал старца у Пазару,
бе је Пазар тама популау,
сјдан мјесец пао на земљану,
на Рукину цркну у Пазару;
све збијале крају пријетнуле;
и Даница крвава изагледа;
а кука јој сина кукавица
срца Пазара, на Рукину цркви.

Иаа сиа се боба препанула,
па узима штакну и повлаку,
и отиће протоним-Недејку,
па му оде синах казивати.

Стаде стари синах толковати:
„Зло си сина, остарјела мајко,
зло си сина, а горе ће бити!
Што је Пазар тама популау,
нуст бе Пазар теби оставити;
што је мјесец пао на земљану,
то те беби Рела потинути;
што су збијале крају пријетнуле,
бе те остат многе удонине;

што л' Даница крвава изагледа,
то беши, старца, остав кукавица;
што ти кука тина на Рукини,
то бе цркну обориш Турци,
а и мене, старца погубити.“

Истом стари у ријечи био,

ад ето ти Реље Крилатића,
— на њему је рава сединајест,
а на Знају двадесет и четири. —

Вели Реља својој старој мајци:
„Скити“ ме, мајко, са коња нитеза,
умиј мене лађаном позицом
и латни ме вином пренијем.“

Итро га је мајка послушала.
Па га нита остарила мајка:

„Шта би, сине, на пољу Косону?“
„Због би, мајко, на пољу Косону!“

Када је било јутру на уранку,
у прву смо битку ударили;
почека нас сто хиљада појске:

б'јели коњи, а б'јесни јунаци,
бијели им око главе чалме;
на језан се јуриш ударисмо, —

од њих нико не остане, мајко,
од нас нико не погибе, мајко.

Када је било око пола дана,
и на другу војску ударисмо,
почека нас сто хиљада појске:

прни коњи и прни јунаци;
и прне им око главе чалме;

на језан се јуриш ударисмо, —
од њих нико не остане, мајко,

од нас нико не погибе, мајко. —

Када је било у попасно доба,
уари на нас трећа сива војска:
прна струка, и дугачка копља,
огореле нога до кољена;
на језан се јуриш ударисмо,
а на други бити заочисмо,
од њих нико, не погибе, мајко,
од нас нико, не остане, мајко,
сам остане Реља од Пазара
и он ти је рава допину.“

То говори Реља Крилатићу,
то говори, а с душом се бори,
то заусту, лаку душу пусти.

II.

У ноћи — Рефлексје —

(српштати)

скрени и добри посматрачи ухватило често себе
у какву заблуду: замислају да им се у срцу
појавила љубав, да воле — али где! од једном
им се отворе очи, те виде да је то била пука себичност
у вези са сујетом.

Себичност, сујета и ова сен, која се прсти именом
љубави — на први поглед три тако различита појма, у
ствари, пак, мати са две своје неравдојне изјери!

Љубав игра данас велику улогу, велику у свакоме
правцу, велику у свима последицама, велику абор заблуде
од које полази или на коју се неизменно враћа.

Љубав, тај дивни, непојамни цвет виших ђера, та
масловита гранчица над човечанством, приступачна је само
нишим душонама, људима већег срца, одгањата одавно на
ове загушљиве, мрачне средине, у којој се слабост у див-
ном складу грчевито ухватила за сујету, лебдећи заједно
с њоме изнад опалих, тужних гробова свих лепших и уз-
вишених подупирача друштвених; изнад свих болова, из-
над свих клетала, над свима жауцима, не гледајући, не
слушајући, не разумевајући ништа.

Век највећих напредака, век у коме је човечић дух
осетио своју огромну расеганост, век полета и клицана —
био је у исто доба и век највећег дрхтања, највећег кле-
цана и највеће слабости. Најбољи је напредак учињен у сла-
бости која је одбацила љубав; најбољи је успех постигнут
у сујети која рађа заслепљеност. Сујета је протргла љубав,
као што је и заслепљеност убила врлину и сва чеда њена.

Век напредка развијао се, на жалост, врло, врло
једнострано!

Са храма чисте љубави ори се глас свих злота; сва
су врата широм отворена; изнутра се осећа диван мио-
мир. Ну, покушајмо да духовним очима продремо у њ, и
видећемо небројене олтари, претрпане азатом и украсима,
небројене симболе на свакоме поруку и небројене свеће
у свакоме углу, крај свих олтара — на ипак влада тајан-
ствени полумрак и тајанствена тишина. Видећемо све, што се
у једноме храму може само замислити, али једну ствар,
најважнију, нећемо видети: нигде врлине!.... Прозирна
јавља. Ну злота се оре и даље, а јек се њихов постојно

губи и замуири, док већина свећа пребивања пада на под.
Нигде уха, нигде ока!...

Шта мислите: капамо би лице начинило целокупно
друштво, кад би му се неким чудом отвориле очи, те да
спази капама је та подлога то којој се креће и да осети
капамо је у суштини својој све ово цвеће којим се данас
кити? Ах, то би било једно запретање! То би био
ударак који би све данашње лажне Олимпе морао на основе
погрести и оборити с њих све оне богове, у које већ нико
не верује, али ипак пред њима жуири и меташине.

Ја разликујем добре људе од великодушних.

Доброта је најзеница хар којом је природа обдарила
људе, штампајући их на онај свет; она је неопходна, а неоче-
славо и тропно тело садашњости са нечишћу; она с
осмехом на уснама лечи ране које је друштво само себи
задало; она је јак лек против друштвеног девијирања. До-
брота је најпознатија вриједност коју је неко узвишено божа-
нство намерио против друштва, да би што јаче истакло
разлику између правог, чистог човека и ове садашње
друштвене животиње.

Великодушност је, пак, само копија, неирприродна, па-
мерна, провидна копија доброте коју људи свесно и ради
нпресног циља показују да би тако привукли недостатке
доброте. Великодушност се истиче док се доброта прије;
великодушност налази свој основан у људској бели, до-
брота у срећи; доброта је нешта и стаљна, великодушност
се јавља само у извесним тренуцима и ради постигнућа
извесне намере, после чега се губи; великодушност не
знави о доброти, нити мера с њом стајати у вези, шта
више има великодушних људи која ни најмање негу до-
бри. Великодушност истиче свој субјекат, служећи му;
добротом се, пак, субјекат губи и нишчева ради
своје околине, ради других. Великодушност је дивна, сјајна,
китљаста, охолна; љу славе, опевају, пут јој посвају цве-
ћем; њена се хвала равнао не свем свету — у томе јој
и лежи цна! — она је створена ради себе и субјекта свог,
објекат долази тек на друго место; доброта је, на против,
неопходна, скривена, тајна; она пада, да би друге поди-
гала; она умире, да би друге оживела; њена се реч нигде
не чује, али се у толико јаче онака њен рад. Њена је
рука топла, њена је суза испрена, њен је осмех — осмех
непонавља.

И израз су за сваки случај други: добар човек дије,
великодушан се жртвује!

Човек је добар, што је тако створен, што дружини не може бити; великодушан је, ње, на страха, на слабости, на сујеверје или из свега овога уједино.

Великодушност човека неће друштво у трику на више, дивља се величини његовој; доброт човека, на против, гура друштво на ниже, чуђе се глувошћу његовој, којом се иначе и само радо користи. Великодушан човек пољача пољуданом ногом у напред на срећи својој; а добар, као и искрен, слушајући одне много своје препуно срце, бива у брзо исцеђен, на за тим потискиван, оборен, прегашен и лабораван.

Друштвена је атмосфера врло невољна за право, природно цвеће — хоћемо ли ипак цвећа, морамо га градиати нештаци.

Друштво се налази у толикој празантини да му све оно, што се приближује делању правог човека, изгледа велико и узвишено. Кад се појави човек у правоме смислу те речи, човечанство му и нехотице прилаже као поштрују песму оне раше блиставе епитете који би имали врло малу вредност, када би се на друштвеног хаоса истицало више таквих уочљивих јединака здравих и снажних, који би били у стању да у равници изврше оно што се с неколикобачком падом очекује од горе, а испоста. Доказ: постанак богова и пољубогава с човечијим особинама, постанак светала, постанак хероја и надрешних сила с разним именима, које под тим именима и битним особинама својим крију само слику и израз здравог човека, створа који се узео у неколико минута на заграда друштвеног пољача, али који је ипак само човек, дакле нераздвојна честица друштва, која се од осталих честица само тиме оддижује, што у међусобном трењу није ослабила, већ, на против, ојачала све своје моћи.

Узвишеношћу је погрешан назив за правилни тон људског делања на правоме путу међу људима, дакле у иницији; а величина није ништа друго до здравље неунарошено и стално, здравље ума и срца — здравље карактера.

Малим нас, прикљонимо гласно вишае — још нише; утицајмо дах и заглашмо силно куцање срца својих, јер се све прикљонимо друштвеном — напием — „Сјајата Свјетих“, приближимо се и осетимо жарка пламена са жртвеника пред највећим божанством свега човечанства! Пламен је тај сила, огромна, неодољива, као и божанство пред којим се подиже: бесмртан, вечан. Његова се моћ простире на све који му на дохват дођу, запаљујући их и повлачећи их без оноликошће са собом, без милости, без напе у повратак.

То највеће божанство, тај најсилнији покретач свега друштва, коме сви у неписаномо бунилу окрећу своје светле очи, коме сви грозничаво пружају у срећање своје удархале руке, коме сви трча не обзирају се на препоне и не слушајући ошоме палих жртала — највеће светало на путу којим сви грдемо, била је и остаће снагда: слава!

Слава, највећа реакција коју су појединци покушавали да иставе пред друштво у циљу да се отргну из његова чедног заграда; највиша тачка којој је управљено сваки скок; ден да све претријено неодаје, за све болове, за сви падања, за све јазне и сузе; то је обешање или очешањан осмек који треба да растера тину над читавим морем

јада; то је дим после уташеног пожара, једно мига, од кога се све оченује — подлога без подлоге!

Ни једна друштвена појава нема толико различних и противречних имена, као што је то случај са славом. Она се прена прилавама прсти аглодин именом, кријући своје властито; нагда ми, као да се човечанство стиди тога најсилнијег покретача свог, те с тога и наминаа толико псеудониме за њега, узвесећи обилазним путем славољубе на ступал прилае.

За част! за хуманост! за слободу! за љубав! кличе друштво јурећи бесно напред, ломећи копа, пребјајући мачеве, крваве главе, покривећи ранама, а гољено силним славољубством својих дељива. Ну усред тога вихора, усред страстних, заглушених усклиа — од једном се најаје у зрак праван и једини истинити крик, право име свих ових псеудонима: за славу!

Слава није више само награда, она је циљ.

Замислите диван бокор племенитих ружа најлепших боја и мириса, али усађен у рђаву земљу, негодну за растање његово. А поред тога нека му и светлост није најпогоднија, већ нека долази само слоњена кроз разне прилае аниод њега. Гледајте те цветове колико год хоћете, обисајте их највећом љубављу и пакљом, забораите чак и себе покрја њих — па пак нећете ништа успети, дои не уклатите, аио се то у онште још може, узрок нехоче клонутиости. Они ће морати пропаст и нестати са спога пошринуа, а у гроб са собом пошеће само лепе жеље своје онолине и најкаља напа. Ронао сам руже; ну, морам са свим близиком рећи, да замислите друштво и чисте духе у данашњем друштвеном склопу, окружене оваквом заглушаном атмосфером! Као у првом случају, тако би исто и онде у брзо „морно“ наступили неизбежни сдот: нестало би мириса, одмах за тим и свекине и најзад бисмо пред собом имали само пропале животи и дуг низ тужних гробова. И изнад њих би клучући узлетала еурија друштвена високо и све више, засењујући очи у задовољне и умирене масе....

Човечанство се налази у храму великих слутња. Ево једне:

Ја сам потпуно уверен да се ово данашње друштвено стање не може на боље окренути, пошто се и друштво развија по природном законима, под којим нема назадања. Друштвени је живот већ толико до најмањих ствари уочљив и толико су већ развијене све нијансе целокупног друштвеног карактера, да се једино може ићи и гледати у напред — а шта нас тамо напред очекује, можемо од прилае већ закључити....

Мрачна, неосветљена, бура ноћ биа звезда, која се развила на сунта, ну коју не очекује зора, приближује се данашњем човечанству по мало али стално. Силни ветрови њени гасе бугиње које је истина изнала пред нас, да бисмо кроз друштвени мрак ипак и њој нашла пут; а дрва њених духова одлази друштвеноу напљу на страни путике којима се лако залута.

И друштво занста дута и дутае нешто. Луи ли, пак, у бесечном јурњу свом преко појединачна, главног о капаи тири предмет, нева се ни на кога не тужи, нити се коме јада, јер ће његов бол онда бити исто тако не-

разумљан за појединца, као што је и био појединца био перзумаљан и предмет смеха друштвеног.

Велика друштвена поћ биће ера великих речи.

Велике речи и силни усканих лебдеће по ваздуху, док подземна равна својом тугљавом не доврше меланхоличку симфонију воју друштву тако својски маме са лица свога уображавања, угуљујући само себе у дубок латригичан сан, узнемираван страним словима и прасанјем дрва на агаранту свих врлина људских....

Април 1901. год.

Београд.

Павле В. Милошевић.

Поменах

Едем нас нестaje, моји снови златни,
Једног не те дана развејани бити;
Млађана ми душа, још љубави јудна,
Сузе ће за срећним часовима лити.
Нећу да те парам, јасна моја драга,
Заборави мене и спојене свеке.
Без сунца су наши младалачки дани,
А још гори они што пред нама леже!
Ми се растајемо и разилазимо,
Некад јединим путем ходисмо у млау;
Ми се растајемо и разилазимо,
Ах! ни једно од нас неће стићи циљу.

Београд.

Влад. Станисловић.

Мој друг

— Милош Ј. Ђирковић —

(НАСТАВАК)

ако једном седим усамљен. Отворио сам широм прозоре, те ми свески зрак улази унутра. Небо беше јасно и ведро; докле год је оно доишло није било облака. Оно се својом јасношћу тако слагало са хармонијом моје душе. Из врта је долазило јаким мирис вен расцветале липе. Слуд у околи алала је велика тишина, да се чуло како и саме буџице аује по млаком ваздуху; ласте су циркуле и високо се уздишале, као да им слабе бие погони се на толику висину. Једна муха безбавно је жула до дижућа се у аио на проку мајског сунца, то узлећући кроз отворени прозор мени у собу. Под стрехом беше паук разалео своје мреже. Гледао сам како муха, с неким предуверљем да јој је

близна опасност, обилаи све даље, али ипак веома радозна погледа на ту страну. Од једном веоно жузише престоде. Погледах: она се копрцала у мрежи, загледајући се све више, а тамо велики гадни паук ичепо своју жртву. — „Колико и колико пута“, помислих: „била тако и у нашем животу. Човек види себе на ономоу бедне, па ипак хоће ковати у напред“.

Неко купу лагано на вратима моје собе. Пренух се и на мој одговор унутра уђе један од мојих најбољих другова, Михајло Димитријевић. Његов долазак беше ми добро допао да се астрнем на онога полудремежа, из оних пада како ме је све више пукао осећање слатко женске љубави.

— Шта је то с тобом? унута ме седнувши на диван. — Већ толико времена нисам те видео. Да ниси болестан?

— Ни најмање, одговорих му. — За то се немој бринути.

— Али зашто ти се очи тако светле? Лице ти је бледо, очи упале, онао си као да месецима не спаваш са постела.

— Имао сам синоћ јаку натру. Мора бити од назаба је.

— А јесу ли ти кузали теја?

Не могах а да се не насмејем.

— Не бој се, Мило; није ствар како ти замислаш. Проћи ће то већ.

Добри Михајло био је и сада ове људи, какве сам га знао пре толико година. Према свакоме другу нежна нати и заштитник. Морао сам му неколико пута рећи да ми је добро, иначе би се и сам постарио за лекара.

Поче ми говорити о себи. Ове године завршио је своје школовање и преда ми развијао план своје будућности. У његовом мирном гласу осећах се радост што моје открити своје срце преа другим људем; у његовим очима огледао се дубоко осећање преданости послу, у који је све полагао и за који је био спреман све жртвовати. Говорио је лако, неусмано, од срца, просто и разговорно — једна од његових сјајних особина којима је тако обилно располагао.

— А ти си добио госта, је ли? најзад унута ме. — На како ти изгледа, могу ли да најдем узор твојој болести? —

Ја снагљух раменима и насмејах се.

— За цело је као и све остале те врсте? Учена много, страшно обилна, говори на сиду. На ото порана дају се одмах повнати, јер су све једнаке. Ах, чија је ова млада девојка што овако достојанствено корача?

Иван Николић кракао се баш тада из своје уобичајене шетње. С љи је ишла и Јелица. Поздравивши нас достојанственом поклоном главе, она као и да не виде ону необичну пажњу и наменајност Михајласву.

IV.

Ја сам познавао Михајла Димитријевића одавно, још од детињства. Свирали смо гимназију заједно и у исто доба ступили у Велику Школу. Отац његов, Димитрије Димитријевић, окружни лекар у мом родном месту, човек познат са своје блага људи и питема срца, свршио је медицински факултет у Петроградском универзитету и после кратке своје праксе у Србији дошао у наш град. Целога онога века трчио је без стапка и одмора од бедних и бодесних; поселиао је сваки путњи повереног му окрута и био чувен као врло уметан и врло искусан

левар. По како је био човек диве руке, то се — и поред спектакуларног свог рада и трчања — није умео никако користити својим стањем; он је имао да живи како приличи једном човеку његова положаја и он се тиме потпуно задовољавао. Тим више се бавио о васпитању свога сина, напостављајући га по системима који је сам заједљиво држао. Већ дететом он се налазио у очеку кабинету, слушајући његове мудре и практичне савете, а у доцније доба позно је сам потпуно старање о свима инструментима и сваком приликом, кадгод би му време допустило, имао са оцем по округу.

С мајком пак, мирном и пажљивом Русињом (он је био Србин само у пола, јер се Димитрије Димитријевић у Русији и оженио), читао је редовно кратку историју руске литературе на руском, Доситијеве басне и Вукове народне приповетке. Већ као гимназијски ученик, у шестом разреду, он је руски и француски говорио потпуно а немачки читао. Песнике је нарочито волео и стихове читао некако особито чудним нагласком. Ја сам с њим појмљиво тек сну драк поезије, почео да разумевам сву топлину и милу њене музике. Визо ми је слатко и топло некако ово срца седећи у његовој близини и слушајући како његов звонки глас цетује снажне стихове дајући им неки монотони, јасни звук. — „Да, да, прекрасна је ствар то поезија. Чини ми се биваће не бих могао изнети!“ И онда отпочне:

„Има дала и човека над те ништа не весели,
Кад ти срце и не мала, и не дуби, и не мала,
Кад оштра протка цуском у дубини твојих груди,
Кад ти возглед бесмисла у далеку ранин буда —
А текат се отаџа узди, и твоје се чело окрени,
И ти не знаш у том часу ни од куда је? ни шта
значи?“

„Чудна је ствар живот људски, мој драги, и благо оном ко се у његовој вечној борби не разочара.“

А одмакле ли се од мајке и сврши ли посао у очеку кабинету, трчао је одмах доле на реку испод самога града и бицао удвину, или склања са највишег бедема градског и напипљивао се са боем и правим рабарима. Мајка се за њ особито бринула због његове тако живе нарави, али отац није придавао тому велике пажње. Призварао је у њему сличан младост, чије је кативе тежило зауставити. Само га је једном јако позварао, кад су га полупеснелог донели кући, јер је при склањању с бедема ударио главом о намен, докде га је мати после овог догађаја држала недељу дана затворена.

У седмом разреду умире му отац изненада, од апоплектичног удара. Смрт очева била је од јавног утицаја на њега, али његова снажна природа надрила лако све. Мајка му, наравно, није могла она заменити, те се он сам трудно да прошлост заборави и да не застане на путу којим је пошмо. Она назда кројка и смирила, вадла добра и недела мати, заплони у скоро после мужавае смрти своје благе оца, остављајући сина самохрана у свету и препоручујући га заштити неких длаких рођака у Русији.

За живота свога, Димитрије Димитријевић желео је да му и син поје истим путем. Али Михајило, како осећање мало наклоности према медицини, ступивши у ве-

лику школу оде у анатомски факултет. И овде се Михајило умео врло брзо наћи да у скоро придобије све и постане личност на коју се морало у сваком случају рачуна. Његова симпатична жива појава, која човеку измичује својом летом и самоувереношћу тона, говора и покрета, изазивала је допаметне непознатих: син га је расипишау. Он се позна с многим младим људима, доби приступ у многу отменју кућу. Њега трапаху, у његову друштву

П. УБАВЊИЋ

ЈОВАН СТЕФАН ПОПОВИЋ

беше врло пријатно. А он сам пак знао је врло добро, где му ваља показати се пријатним, у којој пак прилици смелом. Другови га тако рећи обожаваху, женскиње беше њиме усхићено.

Старајући се да му у животу не буде ништа излешно, он се умео побринути да задовољи и њине захтеве свога духа. Дух и тело развијаху се у њега потпуно равномерно; нигде не беше укрштала или унутра једној страни, те се и није требало бојати, да ће се ма кад доћи у неразвијености узго. И држећи се тога, он је имао да увек повуче тачну границу, преко које се на штету није смело прећи.

Делоти се није слепо подваго нити је за њиме непромишљено и слепо трчао. Летети научнијастим крилима по

вадуху и плести фантастичне слике без тврђе подлога, било је за ње то исто што и непромишљено рушити свој опстанак. За то само његов заокс и није био такав, да се у последњем часу није имао ни на шта ослоњити. Женскине говораше да је без осећања, завидила и да је охол. Ни једно ни друго ни беше у ствари. Баш је његова приреда била, чини ми се, сва од осећања; међа да помогне спаковме искључивала је и саму помиса на охолост. Тада је био над је и последњи пут к мени дошао. Све очувано у најдрагој младости, у свежој бујној снази, у чедној поностости.

V.

Крајем маја отишао смо изван града. Навика Ивана Николџа, који се није хтео ни сада ослободити, беше да лето проведе у својој нивотради. Беше као већ први почетан топломе лету, и жарки, скоро загушљиви дан и ступаху један иза другог. Поља већ у велико зелено, класе наједралије и тихо се пија на слабем ветру. А сунце припрема нешто особито: јако игра пред очима. Жагор проструји по целом пољу тек онда кад се ралиници окупе ово ручна. Иначе је све неваљало глас, тајанствено. Подневна жега умара све и живот аструји својим јачим током тек у вече, кад се сунце сакрије иза великог, зеленог брда испред наше куће. И онда распе се жагор по целом пољу и помешан са тупим звуком лапања око робљажних ногу распинује се по прохладном вавдуху....

Једна, живела је толико време са свим познато и више у мажистерској тишини, додасе је собом сву раздраганост и живост, што се у ње исповљавало до најмањег ситица. Књиге, шетња, разговор и премисавање чинише је много спокојнијом и срећнијом и она се као у сву овећа великог града, његова шумног живота, лачице свирке и градањине кола. И гледајући нити пута како у њалима своје радости чини прсте детаље, најавне покрете, ја сам заборавао на њене дубоке тамне очи које су од свега тако јасно одуларале и показивале на потајни пламен што ће негда букнути свом снагом својом и поћи неваљало куд за животом и његовим сластима, не обавирући се ни на какве препреке и препони што их друштво ставља.

Њу је заносно пробудио и подмлађени живот целе околине, и она истински срећна, у пуном развоју своје снажне природе, одавала му се потпуно и једино црпа сласти које се пред њом тако богато отвориле. Уживала је у сваком познатом јутру, у подневној жеги, седећи у хладу гратне ливе, у благом жагору испуњеном вечеру. Осећала је потребу спавати, општог арања.

И ону се подавала као какво дете, седећи на некој зеленој трави, са раширеним ланцима и отвореним устима и удисала га пуњим плућима, а сва, сва као да беше предана тахом осећању задовољства, гледајући високо плаво небо и ону свечану тишину која се спуска око не простирала, која би надигла била прекривута згуљем вредних инсеката и удаљеним кућаном дитовом.

Једном бејасмо сви на окупу. Михајило је већ, као стари познаник, редовно с нама остајао и докучи у пох одлавао у град. И сам он као да се врло променио: додасе је врло често, пријатно му је зар било у друштво Јелцину, занимао ју је својом кривом беседом лако, неусављено, или се сав претварао у узо и павно да му се ни једна реч њена не изјакме. — На пољу се већ почео хватати сугон. Стари Иван Николџа седео је као обично у својој столици и дубоко се упуство са мном у разговор о једном врло важном питању наше својне политике, која

је тада занимала све [у опште, он је радо износио мишљење о политичким догађајима и често им предавао паљку коју они нису заслуживали]; Михајило је нешто објашњавало Јелцину. У том увенале лампу. Мека светлост сивала је кроз отворене проворе и обележила високу уску пругу на мрачном багрену испред куће; лантарице улетаху унутра и збујаху оно тек запалене лампе. Јелцица је седела у срећи светлости а на супротном лицу оптрљаво се њен енији проиш.

— Ну Михајило, превале га Иван Николџа (у таквим приликама он у опште није пишао на правила општења и увек је титула заборавао), — како што изгледа Ви се се сав претворили у објашњење?

Михајило се окрете и насмехну.

— Не знате, ујаче, како господин Дамитријевић има миш да старији представи у њихову правом обави. Не могу чак да се ослојим на своје сугење на о предметима о којима јавно имамо пречишћено мишљење. Рад бих увек да чујем и његово мишљење, одговори Јелцица место њега.

— Немојте робу сунине пречењавати, рече Михајило и благо се осмехну.

— Зар и онда кад купца потпуно нејеру? упита Јелцица.

— Да, Михајило увек располаже лепом беседом. Биће добар професор! Умеша се и старица која се дотле занимала својим латиним и чије су игле у тишини тако удирале једна о другу.

— Али ја бих радо чуо што од тебе, настави поново Иван Николџа: — Давно не чух такој свирке.

Јелцица свира чинила је увек неискључиво дубок утисак на мене и по страсти којом је износила најважније тонове, и по величини снаге што се смео упуштао у највеће епосе, и по наглим и смелим правцима које су под њеном руком добијали необичну чар. На речи стариче она се лагано диже и подиже књигу с гласовира. Снажне полетне прсти по дирама и захораше се дивни, чаробни звуци који као да навраћалиху у томе тренутку почетак незнајној тузи, помешаној са извесним приликама непомућене радости и задовољства, настује тихе, слашке ерије над којом се вишу облаци споре и неодољиве буре. Од њених тонова, од прасне мелодије, од извесне првоступности даха девојачког, од њених успаметелих образа и свештих очију, грудна се једне најмање, ерије живаје ударила а душа дугала по неопређеној висини....

Потпуно изненађени сејасмо сви ту не устијајући се покренути се ни једним делом; ја сам могао само падасти како њена лепа глава са дивном раскошном косом по кад што задрже, иако јој се горња део антиког тела с времена на време у напред нагну и дуги бели прети још не прете преко дира. Од једном она престаде и не сауштајући наше отргнуто „ах!“ и стаде упати првизор.

— Тако, тако само! прихвати Иван Николџа прекрдајући тишину која наста у соби. — Догуста да ти изразим своју хвалу и задовољство.

— Знала, прихватих и ја само одушевљење и потпуно разумевање композитора могли су дати такве знупе.

— Хвала Вам! рече она окренувши се сав зарумевљена, са раширеним поном на челу и високо уздигнутих грудица. Почет припада композитору а не мени. Ја се задовољавам и тиме, да сам могла дати живота ономе што је он хтео. Али Ви још ћутите? рече затим окренувши се Михајило који још није могао доћи до речи но је, вероватно, настављао прелазити свршетак.

— Не замерите ми, али тешко је то у овај мах рећи, отпоче он. — Да Вас обавеш хвалом, мислићете, можда: то су обичне речи у таквим приликама. Међутим допуштите да приметим, пијеса коју сте одиграли данас ми је позната. Моја покојна маћина била је затрени обожаваалац Шуберта. Сад ми је као да сам видео њено благо и мило лице, где се под утицајем заноса преображава и за ослепљивим звуцима узнос некуд даљено, а душа лебди и трепери од радосног узбуђења и заборавља у тај мах све немањено.

— Ви немате мајке? упита Једница.

— Немам; и отац ми је умро.

— Чудновато! И ја немам пијеса!

— Како је леп месец! узвикну затим ступајући ближе прозору и трудећи се, очевидно, да прекине протест што се спремао од обоје старих због њених последњих речи.

— Вољите ли и Ви да посматрате месец с прозора? окрете се мени.

— Да!

— Мени се то немога допасти!

— Зашто не бисмо скинло до врта? упита Михајило.

— Ноћ је тако свежа и пуна мириса.

— Са свим, имате потпуно право! узвикну тихо. — Ви ћете остати овде, ја а' те, ујаче?

— Ноћна свежина шводи ми. Идите сами!

Својесмо лагано у банту. Из ње је пејало богити мирисом на ружу и ланцер. У надуху се осећало готово хладно, оштро, свежело; цвеће је стајало мјрно не крећући се; са Саве дивало се лагани нео паре; у даљини протекну се потмуло пешичи глас; преко моста појурли брзо као утвари додици вод.

Једница лагано уздрхта.

— Хоћете ли да Вам донесем огртач? упитах је.

— Хвала Вам, не треба. То је од свежине. Како мирисе цвеће! узвикну лагано.

Михајило отиде неколико стручака и пружи јој.

— Хвала Вам, и сама знам! То је младост у пуној снази свога живота, зар не? Како ми је мило! Подотела бих као да су ми првда нарастала! Ви ми верујете? отворе се нама а затим отрча и сунети се до стола испод старе липе. —

VI.

Прошло је још неколико дана. Никоме нидање промене, никакве појаве; живот је тек као својим старим тоном. Иван Николајич сазнао је кадшто до града или се занимао ово радника у пољу; старина је трчала за Јединцом, рапспитивала је о свему, гледајући да јој и најмању жељу испуни, она се и сада свом снагом одвајала свом новом животу. Крај наших нешта приближила се, алајало је мислити на одлазак.

Да, требало је већ ноћу спојима, а између нас још не беше дошло до објашњења. И тада сам могао видети како су велике и многе тајне у животу човеком, тајне којима не можеш почетак наћи, нити их умеш објаснити. Осећах се као слаба играчка у њиховим рукама. Сећао сам се првог заноса који је на мене учинила њена величанствена појава, сећао се усхићења, алајало је прве дубави и оног чисто болесног стања, у коме се тада човек

палази. Куда је све то отишло? ... Она је и сад била пред мојим очима; наша је дружба била сва чепћа, била смо све искренији једно према другоме, па ипак до правог објашњења између нас није дошло. Оно топло осећање, које се у почетку тако силно јавило и које сам морао сматрати као знаке прве љубави, све се нише губило. На месту тога ступила је веома чистот, искреног и правог пријатељства.

— Не можете замислити, рече ми једном: наво ми је добро у Вашој близини. Осећам да нема тајне коју Вам не бих смела поверити. Брата писам запамтила, али не рујем да ми према њему не бих могла бити искренија.

— Хвала Вам, рекох јој. — Рачунајте и од сада; а нађе ли Вас бол, будите уверени да ћете у мени имати искреног пријатеља и саучесника.

— Потпуно Вам верујем, с тога ми и пада тешко Ваш скоранији одлазак. У друштву Вашем и господина Дмитријевића било ми је тако добро.

— Михајило остаје овде преко одмора, одвратих; надам се да нам расстанак неће дуго трајати.

— Али ето где већ неколико дана не долази. Шта

Из српске војске: АРТИЈЕРИЈСКИ ПОХОД

би то могло да значи? Или му је већ досадила наша дружба и пријатељство? упита ме затим.

— Не мислим тако, рекох; јер Михајило добро знам. Он се увек поред Вас добро осећао (она јавно порумене); и пошто због мене долази, рекао бих да га још нешто овамо вуче. ...

— Ех, куда Ви сад хоћете? упита ми она у реч.

— Што га пак тако дуго нема, алајало тумачити протоме, што је оних дана имао последње нешто. Али вечерас му се свануло надам.

Тог вечера Михајило дође нешто доцније. Ходејући бејаш му изнио у сусрет. Путовања се опустала одмах иза њихова стања прено стрмога брда, ограђена ниским скоро поткресаним багреном, и на једној ето кораци налазила на ширину својом посути испи.

— Тако дуго! ревох похвалујући га и пружајући му руку.

— Да, морало је бити, одговори ми смешећи се и са изразом безграничне радости на замареном лицу:

ИВАН ГРОХАР

СВ. АНТОНИЈЕ

— Једва једном свршено је. Пред собом видиш будућег учитеља.

— Али не и ценидаку пројесора, наставних шадећа се. — Могу ти дакле честитати?

— О да како! и он ми поново пружи своју облау, белу руку.

Неколико порана ијасмо Јутећа. Михајило, обузет радошћу и мислима на спору самосталност и свој рад, говорио је мање него обично.

— Досадио нам је већ бод тебе, рекох прекрдајући тишину. — Давас смо баш о теби говорили.

— Е да? А видиш, и ја сам хтео нарочито с тобом говорити. Насмејаош се можда, али ћу ти рећи. Од тебе немам бољег пријатеља.

— Говори! рекох му.

— Знаш ли: ја волим Јелицу!

Он рече то просто, браво и без икаквог устезања. Погледаш га зачуђено. И ако се његова наклоност према њој дала приметити, ипак се нисам надао тако скором решењу. Он је гледао испред себе; лице му је било још више румено.

— Збиља? унитах.

— Можеш мислити што ти је воља, али је истина.

— Али кад, како? наставних зачуђено: Ти ми раније о томе ниси ништа спомињао.

— И сам не знам. Дошло је ненадано, брзо, а после: такве се ствари не дају подирити анализом. Почетак им не можеш наћи, а крај?... —

— Да не буде само обична јачка љубав?

— Не, не! У то сам уверен. Још вечерас морам говорити с њом.

— Зашто не и сада? и руком му показах на пилуку прилику Јелицину, која се у врту савијала око цвећа. — До виђења на вечер!

— Али куда, зашто бежиш? Почекај! рече ми.

— До виђења! понових смењених се и наставних свој пут путањом. После неколико тренутака био сам већ на великом, широком напону.

За вечером било је као обично. На Јелицину лицу примећивала се већа румел и иначе, а по немирном држању могло се као поуздано знати, да је Михајило говорио с њом. По изразу лица могао сам мислити да ни она није била хладна према Михајиловој објашњењу и да је она на своје месту.

— Јеси ли задовољан? унитах га, чим ми се уназа први слободан тренутак.

— Као што видиш: потпуно!

— А Јелица?

— И она.

После неколико дана имао је Михајило изобилна разговора с Иваном Николићем. Стари бејаху и сами прво напета, па певајући ништа противу њега, а чувши да је и Јелица дала свој приставак, нису се ни најмање устезали да дају свој благослов.

— Зашто бисмо тражили белу прилику? рече ми стариц после тога: — Ви га и сами добро познајете, другаци сте из детињства. С њоме стране пак могу вам рећи да сам га заволео као сина, а старица га просто обожавала! Па шта бисмо имали више да желимо?

(НАСТАВЉА СЕ)

Јакорди

XI.

Аpassionato.

паљина бистре реке прба купа гране своје,
И шумори ливне свеке песму певну, песму
тајну...

Сизда жубор. Само горе у даљини немо стоје
Тамо од куд месец бледи пушта прву зрику
сјајну.

За брда је већ дан минао, —

Ноћ излвима село скрива, —

Ал' долином песма звони:

Пастир драгу то дозива.

И ја чекам. Чело, дођи!

Моје срце чежња мори;

Давно нисам око глед'о

Што ми срцу пламен створи.

Ох, дођи ми, драга! Наслони главу на груди моје —
Ту где тајно, сакривено, огњ смети силно гори; —
А љахор ће нежно, благо свиле мрсит' власи твоје
Док ти срце раздаравамо о љубави нашој збори.
Светлије ним лучи с неба. Ја ћу грант стаг твој нити
И ко путник уморени, кога и глад и жеђ море,
Са усана свежих страшно ја ћу сладак дах ти пити
Док с истока не засветли сјај пурпурини чисте зоре.

VII.

Doloreoso.

О, љахоре благи са далеких страна.

Што ми нежно хладни загрејано чело, —

Знадем где си био... Ох, свакога дана

Срце би ми тамо полетети хтело.

Лезујши ми власи и шапћем ми ти'о

Да си онде био куд ми жеље ките —

Где је бриљант снежн своје гране сиво

Над крстићем налим, попрај дафине ните.

И подаво крилицем ти си хумку дигн'о —

Да не будиш ону што ту тихо спаваш, —

И захвалила, што си тузда проиш мирно,

Клинула ти главом љубичина цвела.

А кад опет проиш крај места ми мила,

Шапћу моје име, и рећи да страда

Онај кои је срце теника туту сивла,

Срце које пати без пера и наза.

Засјечер.
1901.

Милутин Јовановић.

Косовска епонеја

ПРЕГЛЕД ПОКУШАЈА ЗА САСТАВ НАРОДНОГ

ЕПА О БОЈУ НА КОСОВУ

од С.

(НАСТАВАН)

Павић у својој предговору уз Мартићеву епонеју, међу покушајима који су „у неговој књижевности из различитог доба сабрали па за то формално хетерогени pjesme свели у један облик“, и који су „оне пражине, што међ појединим дијеловима преостане, испунили“,

— наводи на првом месту покушај уважене госпоње Елодије Чед, Мејерговица, а за тим и покушај аустријског Немца Едмунда Гребера. За њих сав Павић вели, да су његов „распоредјач сачуваних pjesama“ и његове „приједлоге, како би се преостале правине адекватно испуниле, уостребиле самосталније“.

Прећи ћемо најпре приликом тих покушаја, који је штампан на енглеском језику:

Косово an attempt to bring serbian national songs into one poem. Translated and arranged by Madame Elodie Lawton Mijatovich, etc., London 1881.*)

Госпођа Елодија у предговору својој вели: „Наш се покушај по највише ослања на Павићев нацрт, али се ипак у неколико разликунује од њега“. Одступања нису неважна, а чинила су, свакојачко, у корист самог скупа, као и у корист народне поезије која је Павићевим нацртом јавно оштећена. Госпођа Елодија ипак се придржала народног гласа него Павић. Па и распоред песама у њеном је различит од распореда у Павићу.

Скуп је подељен у 14 песама (Павић нацрт у 9), и има 1760 стихова, а скупљен је у десетерцу. Све су песме испод 110 стихова, изузимајући једне (Страхињин бан) са 653 стиха; а најмања је од 40 стихова.

1. песма је „Мара и Вукобаво“ — пре-

леван приморска (бр. 5), која у Павића чини други део прве песме.

2. „Султан Мурат позива цара Лазара“ — одговара првом делу прве песме Павићеве, али с изменама: докле Павић одмах почиње стиховима: „Цар Мурату у Косово паде“... после чега долази позив Лазару и Лазаров „собет“ у Крушевцу, докле се овде одмах почиње с голбом (и нећем) у Крушевцу, којом призивом татари изненадно доноси Муратов позив. Обрада је много дружнија него у Павића; ту нема ни помена о позивању Маџара и Хрната у помоћ.

3. „Турци на Косову“ — епизода о Страхињин бану. Докле Павић почиње ову песму од мајиног писма, докле је овде упратно описан гостопримни дочек бана у табани; сем тога, употребљени су аргументи којима Југ

Богдан одирања „Страхињин бан“ од Косова, као и стихови на завршетку кад Југ позива синове да носку сестру, — чега у Павића нема.

4. „Мусиб Стеван“ — први део народне песме тогачког имена: Стеванов позлазак на Косово.

5. „Парица Милица моли цара Лазара да јој остави у Крушевцу једнога од девет браће“, — потпуно преведен први део Вукових „Цар Лазар и царица Милица“; на трага од „угресе господи“ Павићеве, нити има овог нерасудног пабрајања српске војске, које је докле до немишленог броја.

6. „Цар Лазар се приговори небеском царету“ — потпуни превод првог дела Вукове песме „Пропаст царства српскога“; код Павића тога нема ни у којој.

7. „Иван се враба у турски табора“, — превод четвртог из Ву-

кових комада; предлог Павићев за допуну у почетку и на завршетку тога комада је приложен.

8. „Косовска девојка“, — онако, како је Новаковић обрадио у својој V песми.

9. „Вечера у очи боја“, — потпуни превод трећег Вукових комада, без Павићевих дометака.

10. „Милош Обилић убија цара Мурата“, — по „Петра-новићеној“ песми (а не по бугаринцима као у Павића), само је опис крај: Милош убија

Мурата „злаћеним хандаром“, а за тим нади сабаку и сене пешире под надзором, па нађе у поље и са својим побратимима журна у Турке: ту је „бака са стене“ која учи Турке како ће савладати Милоша; завршни су сти-

Из српске војске: ЧИН НИШКИ АРТИЈЕРИЈЕ

Из српске војске: ПАЛБА ТОВОВИМА

* Госпођа Елодија позната је у Енглеској са збирке својих књижевних разлога, од којих ћемо напоменути: „Aime, the story of a life“, — „Carrie Steinburg“, — „History of modern Serbia“, — „Serbian folk-lore“, etc.

хови [кад Милош савладао познана Лазара у помоћ] по бутаристици.

11. „Досовски бој“, — почиње с прерађеним другим делом Вукове песме „Провајст царства српскога“ („Маче појеску...“), у главноме по Павићеној преради; по ту надрадирују Вунашић с браћом и Херцег Степан (Duke Stephan), — чега ни у Павића нема; сарнетал је песме (када Лазара и Милоша доводи пред Мурата и онај наређује како да их унопају) као у Петраковића.

12. „Царица Милица добија глас о смрти цара Лазара“, — потпуно као у Новаковићеној IX песми, без икаквих Павићених додациа на, разуме се, и без његова последњег стиха: како се Милица од жалости „живо срце распукинуло“!

13. „Волкова Радич“, — по Павићеном другом делу онеме песме; Радич је овде „босански“ појинак.

14. „Досовка девојка после боја“, — по Новаковићу. Госпођа Клодија није употребила песму „Мајка Југовића на Косову“ којом Павић завршује свој надрт, а из разлога: „Јер нам се чини да сарптански карактер, који се у тој песми припада старој жени Југа Богдана, сувише опомиче на проишод илљиничина, а врло мало на народни сељачки појам о жени“. Госпођа Клодија је имала право што ту песму на збирку Јукић-Мартићеве није употребила, јер се на њу одвста и може односити поменути замера; али нахоломо да је у место ња могла бити употребљена Вукова „Смрт мајке Југовића“, код које та замера отпада. После свега великог јада што га мајка Југовића преживљаје на Косову, она у Јукићеној песми теши своје сваким речима:

„Не дудује! моје невестине,
„Богу хвала на могом драгу!
„Па их милац ни родила некам,
„А ми лежи на мому душину,
„Већ да бране земљу од душмана;
„Не плашите, моје кћерце драге!
„Ах! ја јесу одлетели жарам,
„Остала су штави ждралови;
„Хранићемо штаве ждралови;
„Наше пламе пошинути моје,
„Нашим двоји остат' пусти меће!“

Тим се стиховима завршује и сама песма, — мајка Југовића јуначки преживљаје ране и болове материнског срца. Код такве мајке и може бити говора о књижевничком сарптанству. Међу тим, другичија је мајка Југовићина у Вуковој песми, за коју Новаковић^{*)} вели: „У њој видимо где се бори осећање дужности с осећањем материнског срца. По мом разумувању, песник је хтео да предочи, да мати осећа да јој је на понос, што су јој синови, прешли дужност, савишо погинули, па се с тим осећањем мери друго, јаче, материнско осећање, и приводе се искушења, која појединостама, што у срце дирају, на почетку трагички на видик изводе материнско осећање. То је мисао песме, штампане у Вуковој збирци.“ У Вуковој песми мајка Југовића не може да преживи јаде и болове за изгубљеном децом, него се од жалости „распада“; а по Новаковићеној редакцији песма се завршује стиховима:

„Ах! ту мајка одлет' не могла,
„Прегуче јој срце од жалости
„За својих девет Југовића
„И десетим стар-Југом Богданом.

Сем тога, Вукова је песма и по појави, и по лепоти стила, и по „приличности и истини“ много лепша од Ју-

^{*)} У поменутој пратећој студији: „Српске народне песме о боју на Косову“.

кићеве, која се може сматрати као некакви парижант Вукова. То је врло лепо обрадожио Новаковић у својој студији, која је више пута поминала. —

Други снев, рађен по угледу на Павићен надрт, јесте Греберов, а штампан је на немачком језику под насловом:

Die Schlacht am Amselfeld (Kosovo 1389). *Epische Dichtung mit Benutzung von Bruchstücken serbischer Volkspoesie, von Carl Greber. Wien 1883.*

Овај снев има 152 стране мале осовине. Приходило му је и објашњење страних, понајвише турских речи, које су у њему употребљене. Подељен је у 20 песама или, боље рећи, одељака који скупа имају око 2640 стихова у једном десетерцу и који међу собом чине нераздвојну целину. Већи број одељака у Гребера долази отуда, што је он душе Павићеве песме растављао у две или три (нпр. песма о Страхињини буну подељена је у три одељака: IV, V и VI — Страхиња у табани, с дервишем и Влах-Алијом). Уза снев иде и додатак у коме су: први део Вукове песме „Провајст царства српскога“, а тим „Смрт мајке Југовића“ (Вукова) и „Лазарева гласа“ („Обрештење“)... обе верије, — у тачном преводу, без имена. За њих Гребер у предговору вели, да их није могао унети у снев „ради јединства његова“; али, вели да су „толико интересне, да их није могао сасвим занемарити“, него их штампаш засебно, у додатку.

И ако је Гребер узео за основу Павићен надрт, кретао се је у сневу, као и госпођа Клодија, много слободније него Мартић. Нахоломи у Павића слабу везу између епиграфа и момента појединог карактера, старога се, као што сам вели, „um die Charaktere beständiger und einheitlicher durchführen“, као и „die poetische Wahrheit und ihre Wirkung an manchen Stellen erhöhen zu können“. Сем тога, главнија одступања од Павићева надрта у овоме су:

1. Гребер не поштује као Павић са стиховима „Цар Мурате у Косово паде“... већ са „Зидомем Раванице“ (као Новаковић), само што за време тога скупа појинак код Лазара о слави, после одлуке о зидану Раванице, долази и Муратов порука Лазару, па се ту доноси и одлука о борби с Турцима.

2. Код Гребера нема ни помена о Утрима, које Павић, а с њиме и Мартић, хоће силом да начини Лазаровим „савезницима“. Гребер је за цело живо да њихово допљење на Косово не може имати историскога оправдања, па је српске осећаје штетно више него хрватско браћа, не поведени се за њима.

3. Гребер се, као госпођа Клодија, користио и великом Косовском песмом из Петраковићеве збирке, те му је причине на гдеојим местима потпуније, нарочито у опису борбе Милоша и његових војбратима с Турцима.

4. У Гребера је Милош много карактеристици него у Павића, јер у Павића ево како Милош говори Мурату, долазећи да га убије:

„Ја сам се овер' од којег Лазара шва,
„И лоп' сам у помоћ теби цару честитому“...

док код Гребера у том моменту, на питање Муратоно: доноси ли од Лазара „куче и хараче“? Милош поносно одговара овако:

„Bringe keine Schlüssel von den Festen,
„Lazar soll sie in den starken Händen —
„Und von sieben Jahren keine Steuern,
„Denn die Raja kann nicht doppelt zahlen“...

на још Милош питањем казује Мурату ашито је дошао — да га убије.

5. Косовку девојку Гребер је (као и Капер) начинио сестром Мусића Стевана, са чега се она на више места појављује, те је епизода с њоме после припадњања војске, као и она после боја, много интереснија. И т. л.

На завршетку имамо да прибележимо још три најновија састава, која су се појавила док су претходни редови овога прегледа штампани.

Два од тих састава још нису објављена у целини, него само у одломцима. **Др. Никола Ђорџић**, познат нашим свету са својих ранијих поетских и драмских радова, штампано је у различитим часописима неке делове свог великог Косовског епа. Он се није држао народног десетерца; поезија му је уметничка. По објављеним деловима изгледа да се Ђорџић удаљавао од народне поезије више него и један од досадашњих писаца. Напротив, други састав, од кога је један део штампан у овогодишњим свескама „Нове Искре“ за март и април, а који је — као српским народним песмама¹ саставио **Ј.**, обећава и обилно и поезијом да ћемо добити Косовски еп који, и ако је уметничка творевина, ипак је много више народан. У њему су народним језиком и припадним народним стиховима преведени и већом груписани поједини моменти Косовски.

Трећи је састав **Тих. Остојића**, професора Новосадске гимназије, штампан у целини као 96. свеска књига за народ, које издаје Матица Српска на задужење Петра Косовића. Састав има назив:

Косово, народне песме о боју на Косову 1839, говине, за народ и школу приредио Тих. Остојић, у Новом Саду 1901.

Ова књижница има преко 5 штампаних таблица маде осмине, и у њој је, поред Косовског епа, још и више приступ и додатак. Приступ је кратак и говори о значају Косова и о народним причама и песмама Косовским. Додатак је много већи и има ове одеље у прози: „1. Бој на Косову у народној песми и предању“, где се говори о Косовским причама и песмама, о стилу и стиху њихову, о развиту Косовског епа у народу и књижевности; „2. Косово поле“, где се износи положај Косова, извјештај места на њему и притоје на његове историје; „3. Бој на Косову и Косовски јунаци у историји“, где се излаже кратак историјски преглед Косовског боја и главних јунака његових.

Сам еп „Косово“, састављен на одломка народних песама, појавио се Вукових, има 14 песама, од којих су 12 у десетерцу а 2 у дугачком стиху из приморских бугарштина, и скупа имају 1187 стихова. Песме су по две или три груповане у пет одељака, који су, као и песме у њима, самостални и без парочите лезе; свака песма чини засебну целину, па ипак се међу њима осећа веза јединства главног момента. Одељак има овим редом:

Први одељак има назив „Навала“ и састоји се из две песме: I је „Мурат олазице рат“; то је прва из Вукових „комада“, допуњена из велике Петрановићеве песме оним стиховима, у којима се Јазаар по савету Обдићеву одлучује на рат, и завршен Јазаровом клетвом из „Мусића Стевана“; у II песми — „Турски плен“ имамо спреан први део Вукова „Баловића Страхиње“ у табљини, која је одле у Скенци (!) место у Крушевцу.

Други је одељак „Јунаци“, која има три песме: III „Два слугина“ — одломак из познате нам бугарштине, у коме Милца поздравља испуњену господу српску (а не „угарску“) и прича Милошу свој сан, који га тумачи; IV „Јуначки образ“ је прва половина Вукове песме „Цар Јазаар и Царица Милца“; V „Веран слуга“ — Вуков „Мусић Стеван“, но не део — до одласка из двора.

Трећи одељак „Прелаз“ има три песме: VI „Небесно царство“ — први део Вукове песме „Пропаст царства српског“; VII „Вера и невера“ је трећи од Вукових комада (вечера у очи Видова дана), а VIII „Ухода“ је четврти од Вукових комада (Косачићено ухочење Турака).

Четврти одељак „Пропаст“ има три песме: IX „Милош“ је одломак из бугарштине, у коме Милош долази у турски табор и убија Мурата; X „Бој“ је опис Косовског боја, сипљен из стихова у другом делу Вукове песме „Пропаст царства...“ и стихова из велике Петрановићеве песме; од војвода, који воде борбу, појмају се нарочито: Југ Богдан са синовима, Мусић Стеван, Кнез Јазаар и Вук Бранковић (који напада са 12 хиљада); XI „Осетина“ је други део Вукова „Мусића Стевана“ с оригиналним поче-

Из српске војске: ОДНОР ПОСЛЕ БЕЖЕЊА

тиом; ту су Мусић и његов слуга Ванстина замењени Страхињинем биним и Србом Злопоглебом(!).

Пети одељак „Последак“ има такође три песме: XII „Прети плен“ је Вукова „Царица Милца и Владета војвода“, допуњена стиховима из Вукове 43. песме у којима равнају слуга Милутин (оде Голубан) прича Милци о боју; XIII „Мајчина жртва“ је Вукова „Смрт највећег Југовина“, с малим изменама; и последња, XIV „Худа срећа“ је Вукова „Косовка девојка“, без измена.

Као што се види, Остојићев састав долази у ову групу купујања којима је представник Новополски купуша. Само је Остојић отпишао један корак даље: све песме из Вукове збирке користио је и другим познатим песмама, ради веће потпуности. Сам Остојић води о својем саставу оно: „И овај песма је један купуша да се Косовске песме саставе у целину, да се из њих узмемо противречности, али да оне никоме оставе народне делове. Подала тачка ми је „Косово“ г. Ст. Новополски, али сам видче сасвим самостално поступило. У основи су овога дела песме из Вукове збирке, допуње су из Петрановићеве и

Али сурџа црна окрвела,
Конац царства и свој српској глави.
Пајк зато сад она не доноси,
Набави* се записаној глави: ...
И узмите књи Лазара жива,
Ког поведу и Мурату као призе.

И т. д. Насмо нарочито бирали најбоље стихове, већ смо хтели да покажемо како су обрађена највиша места у поезији; али се на наведенога види, колико је лоша поезија и стихотворство у њему.

(свињина се)

Моја сећања

I Моћу

таза уска, па кринула,
Онде жбунић, онде трава,
А пуи месец изишао,
И шумарак обасјао!

Тинина је, никог нема,
Мир сечалин страном влада,
Само вода са шумором
У провалу доле пада.

На крај шуме кућа, оно,
Ту је песма и седељна,
Брже, брже, срце моје —
Онико те драга жељка!...

II Едегија

Брежуљак се жути, упунола трава,
Проређен шумарак, дрвље попадало,
Па и она равни сад се уроњана,
И густота жбуна са ње је нестало.

Прилазеће рано ишчезе и прође,
Божанствена круна руши се и скида,
И студена јесен, љубо која дође,
По један ми спомен носи и откида.

Ено, и раст онај сами сунарићи,
Нигде свеже гране и кора му спала,
Још година нека и он ће отићи —
За срећом што ми је давно у гроб пала!

III Спокојство

Дрвље бица дуге сенке,
Насред шуме извор спехи;
Чобани се водем прићу,
А ту бело стадо лежи.
Наврх буике голуб гуче,
И припека крилом бије,
А у аракун сунчаноме
Лептира се јато лије.
Мир и покој, рај на земљи,
Све је светло, све је чисто,

Ја заследах срце моје —
И у њему тако исто!...

IV Сватови

Кад год ми се машта јави,
И пробуде снови моји,
Ја се прво тада сетим,
Тебе и сватона твоји!

Прође барјак, чауш прође,
А ја поред пута стојим,
Невес'о сам па коњике
Нити гледаш, нити бројим.

Ти полако отуд идеш,
На глави ти венча сија,
А танани беди твој
Ветар шири и развија.

Прође, — оде! аа' ја вилех,
Што ми душа и сад гледа:
Коњ је тако мирно ниш' —
Али ти си била блесла!...

V Стара спреза

Јоште стоји она бреза,
Код које смо некад били,
И на трани и рудини
Играли се, веселили.

Али неће нема више
Оног жбуна, оног хлада,
Ни онога аседељна
Нема тако к'о некада.

Усмиљена стара бреза
Канда задње дане броји,
Од онако честих грана —
Јоште само једна стоји.

Аа' ја ишк тамо идем,
И понављам слику милу:
Око кад се отимасмо —
И палисмо танку лилу!...

VI ?

Често синах место, рај је у њем био,
Ружа до руже и до цвета цвет;
У том је рају Господ боравио,
Коме ја плетох од песама сплет.

Колико ли пута у пролеће сјајно
Прилазиш к Њему пред алаћени трон,
Аа' једнога дана нестале га тајно,
И нико не зна куд се деде Он!...

Ја и сад често сањам место знано,
И сад се најдем усред краја тог, —
Али јако је све пусти и празно,
Где вечни, благи не борави Бог!

Ришак.

СКОСЛОВИНИ.

Скертлетно Слово

— РОМАН —

НАСТАВНИК НАСТАВА
NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВОД

Владислав Сзубић

(НАСТАВАК)

Узбуђење, које опладала ђоме за тих неколико кратких тренутака док је стајала блесући у погнуту прилику Робера Чалингворта, баци кобну светлост на душевно стање Јестирине, откривајући јој много штошта што она себи не би иначе признала.

Кад он оде, она правила дете:

„Бисерка! Мала Бисерка! Где си?“

Док се њена мајка разговарала са таваром, Бисерка, чији дух није никад мировало, нађе начина да се забавља. Прво, као што је било речено, она је несташно нагињала своје лице у бари, позивајући га да изађе, па — кад се он не усујади да то учини — тражила је пролаз за себе у његову убрзану земљу и небо. Наскоро, видећи да је или она или лик проста варка, она се опрете тражећи боље забаве. Пралазећи мале чунове од брезне коре, у које је товарила пужеће, и отисну их на пучину са више симболике него и један трговац у Новој Инглиској, али већина наследних крај саме обале. Затим хваташе белу неву, коју шараше волењу матицу, и бацише је према ветру, скачући за њом као на крилима да би ухватила велике спекле праменове пре него што оду на земљу. А кад примети једно јато морских птица, које тражаше хране скачући по обали, вратило дете узе нуну некаку обутула, и приграђујући се од стене до стене показавши своју нештину гађајући те мале морске кокошке. Једна мала сива птица, коју Бисерка беше ударила, одлете диве са слањеним крилом. Дете удахну на то и напусти своју игру, жалећи што је повредила то мало биће дивље као морски пометарац или као и сама Бисерка.

Најзад оде брати разне морске траве и правити себи од тога ортаци али мешир и тако дичаше на морску девојку. Она је била наследила мајчин дар за укусе у одежу и бојма. Као последњи украс своје одеље, Бисерка набра неку меку траву и направи, што је боље могла, на својим грудима украс који је од увек познавала на мајчиним: слово А, само смеђе и зелено уместо црвено! Дете пови главу на груди и са чудним интересом посматраше знак, биш као да је једино с тога била послата на овај свет да пронађе његово скривено значење.

Баш у том тренутку она чу мајчин глас, и полетев к њој, што тако лако као и ове мале морске птице, дође пред Јестирину Прилику играјући, смејући се и показујући претом украс на грудима.

„Мала моја Бисерка!“, рече Јестира после кратког ћутања: „зелено слово на твојим грудима не значи ништа. Али знаш ли шта значи оно слово које је твоја мајка осуђена да носи?“

„Знам, мајко!“, рече дете. „То је слово А; ти си ми га показала у буквару.“

Јестира се дубоко нагледа у њено лице; и ма да је видела онај чудан израз толико пута примећен у њеним првим очима, она није могла бити на чисто, да ли Бисерка придаје какво значење ономе знаку. Нешто јо је голицало да дозна истину.

„Знаш ли, дете, зашто носим твоју мајку то слово?“

„Знам!“ одговори Бисерка, гледајући право у мајчино лице. „То је због истог онога због чега свештеник држи руку на орцу!“

„А због чега то?“ питање Јестира, са полуосмехом на децу бесмислену примедбу; али се на мах да тим замисли и пребегде: „Чега заједничког има ово слово с другим којим орцем осим мојим?“

„Не знам, мајко, ја сам казала све што знам!“ рече Бисерка са више забаве него обично. „Питај онога старца с којим си се разговарала! — Може бити, он зна. Али одиста, мајко, шта значи то црвено слово? — и зашто га носим на својим грудима? — и зашто свештеник држи руку на орцу?“

Она узе мајчину руку у своје обе, и нагледа јој се у очи са збињом која је била необична њеној дивљем, карактеру. Јестира дође мисао, да дете донета тражи да јој се приближи детинском пошљивању, чинећи све што уме да јој покаже своју симпатију. Бисерка јој се представи у новој светлости. До тада, аубећи дете свом јачином јединога азетка, мајка је била навикла да се од ње не нади ничему нише већ колко од непријатног пометараца који се несташно игра, часком обешавајући најтежи дан и дедећа груди које се отворе његову миловању; а да би се оправдао на своје несташлуке, он би каткад аубио њене образе сумњивом неистошћу, благо се играо њеном косом на онда отипао даље остављајући Вам у орцу лавовалост јединога сна. А то је било, при том, мајчино мишљење о детету. Други казав посматрач видео би само немиле црте и придо им много прве значење. Али сада мисао се породила у Јестирину душу, да је Бисерка, својом рипом прелетнош и бистрином, можда већ дошла до доба у коме може постати пријатељница, и да јој се може поверити толико од мајчине јада колико се да саопштити а да се сачува сие поштоване душевно родитељу или детету. У хаосу Бисеркина карактера могло се видети како се испуљављу оштре црте неодољиве храбрости и несавадајне воље, — упорни понос који се може претворити у самопоштовање и горко презирање многих ствари које би на себи носиле печат лажи и притворства. Она је волела такође, само је њена љубав била до тада опорна и немилна, као и најбогатији дарови изгледала ноба. Са свим тим одличним особинама, мишљење Јестира, јавно, што га је Бисерка наследила од своје мајке, мора бити дошта велики ако на овог инглиског детета ипак не изађе елементи жена.

Бисеркина наклоност да се врти око агонистичке скертлетнога слова изгледала је као утрфења особина њенина бића. Од првог тренутка њене свести та јој је загонетна изгледала као постављеним задатком. Јестира је често мислила да је Провиђење имало намеру да је казни и по правди плати, што је дете било одбавено том видљивом наклоношћу; али никада до сада није помислила: да ли у њени са том намером није било и намера милости и опроштаја? Кад би се Бисерка могла поверити, зар она не би могла одаткавину туку која је следила мајчино срце и у гроб га претворити? — или јој помоћ да савлада страст јивада тако славу, али која још није била ни утамена ни аспала већ само затворена у том гробу што се воле орце.

Такве су биле мисли које пробоше Јестира кроз главу, остављајући тако јасан утисак као да их је неко шаптао. А за то време мала Бисерка дрмаше мајчину руку у својима, гледаше јој право у лице и постањаше и по трећи пут она питања која неку:

„Шта значи то слово, мајко? за што га носим? и зашто свештеник дрмаше руку на срцу?“

„Шта да јој кажем?“ питање се Јестира. „Не! ако је то цена детњег љубави, ја је не могу платити.“

Онда рече гласно: —

„Јула Бисерка, каква су то питања? Има много ствари у свету за које деца не треба да питају. Шта ја знам о свештениковој срцу? А ја носим свјетлито слово због његова алатног века.“

За свих прошлих седам година Јестира Прина није била неверна атаку на својим грудима. Онај строги и озбиљни његов хришћанство можда ће је напустити сада, видећи да се, у процес се његове нације над њеним срцем, неко ново ало упутило у њега али да старо није било никад изгубљено. Што се тиче мале Бисерке, озбиљност њених лица на мах се изгуби.

Али дете се не зауставља на томе. Два или три пута, идући на дому, и толико пута за вечером као и за време спремања постеле, и још једном кад је изгледала да је дубоко заспала, Бисерка отвори очи са лукавством које је впрво из њих.

„Мајко“, рече она: „шта значи свјетлито слово?“

А сутра дан, као први знак да је будно, дете подиже главу на постеле и постави оно друго питање које је тако безразложно довело у везу са свјетлитојм словом.

„Мајко! мајко! Зашто свештеник дрмаше руку на срцу?“

„Језик за зубе, ти врлоко дете!“ одговори јој мајка тако оноко као никада пре. „Немој да ми досађујеш, или ћу те затворити у подрум!“

XVI У ШУМИ

Јестира Прина оста стално при одлуци да понаже Г. Димсделу прави карактер човека који се био тако присио удружити с њима, на ма какве биле ошачности од мина у савјешности или доцнијих последица. Више дана уапсљо је тражила прилику да га нађе (примамљивој усамљеној шетњи поред мора, као што је био његов обичај, или на шумом обрасталим брежуљцима околине. Не би било ничега ружнога нити опасног за свету чистоту свештеникова доброту гласа да га је она посетила код куће, где је многи поједини исповедио грехе можда исто тако црне као што је био грех означен свјетлитојм словом. Али то најве учинила, једино што се бојала да се тајно или јавно не умеша ствари Роберт Чилингворт, а друго што би јој њено срце отворило поздраве онде где му никако не би било места, и после што је и њој и свештенику био потребан цео широк свет да одмах у њему док се буду разговарали једно с другим. Стога Јестира Прина није ни мислила да га сусретне на другом, ком месту већ под отвореним небом.

Најзад, док се бавила под једног болесника, где су били знали Г. Димсдел да му чита молитву, они сазнаде да је дан пре тога отишао у посету Апостола Еванто међу његове покритене Индијане. Он ће се вероватно вратити сутра око подне. Стога сутра дан Јестира за времена узе особом малу Бисерку — која је била мајчина неразвијена другарица — и оде у шуму.

Пут, којим су обе путнице прешле полуострво и ступиле на континент, био је само обична лешачка стаза. Она се вијугала кроз тајанственошћу прашуме. Шума је стаду степњавала као каква густа црна ограда са обе стране, једна допунтајући да се угнула небо над њима, те у Јестирину духу она с пралом беше слика оне моралне димљивости кроз коју одавно дута. Дан је био хладан и мрачан. Над главом су им висили лагано гоњени облаци који су онде оне пропусили сунчеве зраке да заиграју дуж стаза. Та пролазна свјетлост сусретала их је увек пошто су дуже ишле кроз густу шуму. Нестанли зраци поплачили су се пред њима остављајући место где су се играли још тужице, јер су се надали да га нађу у свјетлости.

„Мајко“, рече Бисерка: „сунчеви те зраци не поље. Они беже и крају се. Јер се боје тог на твојим грудима. Где сад! Кно их где се играју мало подале. Стој ти овде и пусти ме да идом да их ухватим. Ја сам дете. Они веће бежати од мене — јер ја још ништа не носим на грудина!“

„Нити ћеш, дете, носити никада, надам се“ рече Јестира.

„А зашто не, мајко?“ питање Бисерка застанути баш над је хтела да одури. „Зар то не дође само по себи кад будем велика?“

„Хајд трчи, дете!“ одговори јој мајка: „али и ухвати сунце!“ Скоро ће да умисне.“

Бисерка оде напред журно и докато ухвати сунчеве зраке, и стаде уред њих смејући се, она објасни њиховом свјетлосту и блистајући у живости њихове брзе игре. Свјетлост се задржа око самог детета, као да јој је било нијо што има таквог другара у игри, док њена мајка не дође близу мајњеног круга.

„Сад ће да оду, мајко“ рече Бисерка вртећи главом. „Гле!“ рече Јестира са осмехом: „сад и ја могу пружити руку и ухватити их мало.“

Кад она покуша да то уради, зраци нишчеште; али судећи по сјају, који блисташе на Бисеркину лицу, њена је мајка могла мислити да их је она упила у себе, и да ће их онат пустити да светле дуж стаза кад буду зашли у дубав сенку. Наједна друга детина особина није Бисеркиној мајци дала осећај неке поље и чудне снаге којеко да неуморна живост духа; она није била подложна болести туге, коју наследилају готово сви деца заједно са свиркулама од душевног немара својих родитеља. Можда је и то била болест, само је на себи носила одред оне дивље енергије којом се Јестира бранила од туге пред Бисеркино рођење. Вило је у томе неке сумњиве драми која је лећем карактеру дала оштар, металан сјај. Ној је недостајао некакав бол — бол који би је дубоко дирнуо и тако омикало и пробудио у њој симпатију. Али аа то је било још доста времена за Бисерку.

„Ходи, дете моје!“ рече Јестира гледајући на Бисерку која је још стајала објасни сунцем. „Хајде да седнемо мало у хлад и да се одморимо.“

„Нисам уморна, мајко“ одговори девојчица: „Али ти можда си, ако хоћеш да ми нађем нешто за то време.“

„А шта то, дете!“ рече Јестира. „О чему?“

„Ох, то је прича о Примоу Чокусу“ одговори Бисерка погледавши пола озбиљно пола лукаво у мајчину лице. „Како он дута по свој шуми увек носећи неку књигу — неку дебелу, велику књигу са гвођеним оковом; и како тај гледи Прина Човек нуди ту књигу и гвођено перо свакоме кога нађе у шуми; и они запису имена

својом крив; и онда он удари свој знак на њихове груди! Јеси ли ти, мајко, икада сусрела Првога Човека?»

„А по ти је испречно ту причу, Бисерка? Упита је мајка нелепо у томе познату празноверцу своје опозите.

„Она стара жена што је била у углу до камина, прошле ноћи у кући где си ти била,“ рече дете. „Али она је мислила да ја спавам док је она то причала. Она пели да су га казале и казале сусреле у шуми и записали своја имена и носе његов знак на себи. Она стара циганска госпођа Хибансова једна је од тих. А она стара жена, мајко, каже да је скретило слону на теби знак Првога Човека и да оно сија као првен пламен кад га ти сусретиш око поноћи онде у мрачној шуми. Је ли то истина, мајко? И идем ли ти ноћу на састанак о њима?“

„Је си ли се икад пробудила па видела да је твоја мајка отишла?“ питање је Јестира.

„Никада, колико се ја сећам,“ рече дете. „Ако се ти бојиш да ме оставиш саму у козели, ти ме можеш повести са собом. Ја бих радо ишла! Али, мајко, реци ми сад? Где је тај Прии Човек? И је си ли га ти икада сусрела? И је ли то његов знак?“

„Хоћеш ли ме оставити на миру, ако ти пакнеш?“ питање мајка.

„Хоћу, ако ми пакнеш све,“ рече Бисерка.

„Једном у животу нашла сам се са Приим Човеком!“ рече јој мајка. „И ово скретило слово његов је знак!“

У том разговору они заједно доста дубоко у шуму те су били добро заклоњени од случајних пролазника. Седоме на брвом маховице, где се пре стотину година дивао горастасни грм са пореном и стаблом у нежној сенци а са главом у нашим слојевима ваздуху. Место, где седоме, беше мала долина са благим странама и поточићем по средини који теничање преко аналог лишћа. Древе, које бејаше на обали одле одле, беше спустило своје огромне гране до саме воде те је тако заустављале, отварајући вирове и вртлоге; док у слободном простору противили брзи поточић са коритом пуних шапала и сјајна песка. А кад се поглед баци на поток, онда онда види се одблеск светлости на воденој површини, па се наскоро изгуби сваки траг потока кроз густа шипраг и додела стабла, или га заглави капка огромна маховице обрасла стена. И то ривовско дрење и гранитно стено као да хтедохе да што тајанственијим начинем ток овога поточја, бојећи се да по оној брбљивости не искаже приче из срца старе шуме од ажура је текао, али да не изађе своја открића на мирној површини вирова. И доиста, поточић је увек даље жубором тихим, благим, мирним али жалостивим жубором, сличним гласу детета које проводи детињство без игре, и не зна како да буде весело међу старим познаницима и догађајима тамих боја.

„Ох, поточе! Ти суди, досадила поточићу!“ повика Бисерка, пошто је за час осушинула његово причање, „Зашто си тако тужан? Буди весео, а немој непрестано ујадати и јечати!“

Али је поток у своје животно међу дрветима поцрпало свечано искуство да му је било немогуће да то теме не говори, и изгледаше да ништа друго и нема да каже!

Бисерка је личила на поток по томе, што је тог њена живота нестало из његовог што тако тајанственога извора и текао кроз околину пуку тамих сенки. Али се равниковао од потока тиме што је нестало скакутала, играли и детела по своје путу.

„Шта говори овај тужни поточић, мајко?“ питање она.

„Кад би ти знала за тугу, он би ти говорио о тој“ рече мајка: „као што говори мени о тој. Али сад, Бисерка, чујем кораци који се приближују и шуми грана које се понављају с пута. Иди и играј се, а мене остави да говорим са оним који долази.“

„Је ли то Прии Човек?“ питање Бисерка.

„Хоћеш ли ићи и играти се, дете?“ понови мајка. „Али не заклањ дубоко у шуму и назив да дођеш на мој први позив.“

„Добро, мајко“, рече Бисерка. „Али ако је то Прии Човек, зар ми нећеш допустити да га пригнем и видим часком његову дебелу књигу под мишком?“

„Иди, луко дете!“ рече мајка нестрпљиво. — „То није Прии Човек, сад га већ можеш видети кроз гране; оно је свештеник.“

„Тако је!“ рече дете: „И гле, мајко, он дрви руку на орцу! То је какада етога што над је записо своје име у књигу, Прии је Човек ставио свој знак на то место? Али зашто га не носи споља као ти, мајко?“

„Иди сад, дете, па ме допише запиткуј докле ти је драго“, рече Јестира Прии. „Али само не иди далеко. Драги се жубора потоцима.“

Дете оде непушћеном даље низ поток, трудећи да дола који живи на његово жалостивом сласу. Али се мали поток не могаде утешити, већ и даље наставањале своју неразумљиву причу о некој тужној тајни која се догодила, или кроз плач проричахше нешто што ће се тек догодити у хладу мрачне шуме. Најзад Бисерка, којој је било доста туге у жалостивој година животу, реши да прекине познатиство са овим плачним потоком. Она поче брати аубичице, сасе и првене колобине које расту по сувотинама стена.

Кад се изгубио дете уклони, Јестира Прии учини два три корака на стању што води кроз шуму, али оста још увек у тамној сенци дрва. Она гледаше свештеника како долази отаџом сасвим сам, ослањајући се на штап који беше одвекао украј пута. Он изгледаше врлоно и ослабио; немо нервозно расположење избијаше му из очију, што није никад била његова особина у шетњама кроз насеобину нити и у ком другом случају кад је знао да га посматрају. Сад је то било тужно изгледање у овој потпуној шумској самоћи која би сама по себи била тешко испушћење за сваки дух. Његови су кораци били невољни, јер није налазио никакна разлога да и један корак ступи даље, нити је то желео, већ би се, напротив, радовао (кад би се још чему могао радовати) да се баци у хлад најближег дрвета и да ту остане лежећи непомичан за навек. Двише би пало по њему, и некада би се нагомилала мало по мало, прашећи мали брзулак над његовим телом, на било у његовој животи али не. Сигр је сасвим поуздан познаник, те је зато не треба ни желети ни избегавати.

У Јестираним очима није било другогга спољњег знања, колико су биле живе и стварне патње пречаснога Г. Димесдела, осем (нако је приметила маја Бисерка) што је држао руку на орцу.

XVII

СВЕШТЕНИК И НАПОСЛЕДКА.

И ако је свештеник ишао лагано, ипак је био поготову прошао, док Јестира Прии скупи довољно снаге да га дохвати. Најзад га то пође за руком.

„Артуре Димесдел!“ повика најпре тихо, па онда јаче: — „Артуре Димесдел!“

„Ко то зове?“ одговори свештеник.

Прибрав се брзо, он се исправи као човек који је био изненађен у таквом расположењу за које не би желео да има сведока. Кад баци уплашено поглед у правцу гласа, угледа прилику под дрветом, обучену у тако тамне боје да се једва распознавала у сивој поутами у којој обилази и густо лишће беху обавили онај дан, те не беше на чисто да ли је то жена или сенка.

Он ступи порак напред и угледа скрајетно слово, „Јестира“ Јестира Прино! рече: „Јеси ли ти то? Јеси ли у животу?“

„Јесам,“ одговори она: „У животу као што је био мој за ових седам пролазних година! А ти, Артуре Димедел, јеси ли још жив?“

Није било никакво чудо што се тако узајамно натаху, сумњајући у стварност својих живота. Њихов састапак у тамној шуми био је чудан као при састапак двају духова после гроба, који су били тесно везани у спомен ранијем животу, али сада дрхтају од узајамног страха, као да још нису навикнути на своје ново стање нити на друштво бестелесних бића. Обоје као авета, које дрхте једна од друге, или страховају од себе самих, их повратак светлости откидаше им историју и прошлост њихових срцаца, као што није никад случај у животу издучен у часима крајњих криза. Душа је угледала свој лик у огледалу крилатог тренутка. У страху, бојажљиво и као невољно, по некој лаганој потреби, Артур Димедел пружи руку хладну као смрт и додирну делову руку Јестирини. Онај стиса, ма пако хладан, однесе ово што је било најотржавније у томе суверету. Сада најзад осетивше обоје да су становници исте овере.

Без и једне речи више — без поља и договора, већ по неком пристуку — ушле дубав у шуму и седоше на маховици где је Јестира са Бисерком мало час седела. Кад им се главо поврати, прво упутивше узајамна питања, као сваки други познаница, о облачном небу, скорој бури и здрављу. Тако пристукуху полазимо, корак по корак, ономе што тако дубоко чувају у срцу. Дуго растањени судбом и околностима, грављаху на шта незнатно и опште да отворе врата разговору, кива би њихове прве мисли могле прећи прешо прага.

Мало по том свештеници се загледа у Јестире: „Јестира, јеси ли наша мира?“ упита.

Она се тужно осмехну и погледа на своје груди: „А јеси ти?“ питање Јестира.

„Не! — Само очајање!“ одговори он. „Шта сам друго могао очекивати, после онога што сам, у овако тешком животу као што је мој? Кад бих био безбожник — без спасења — јадник са свирепим и животворним нагонима — могао бих дивно наћи мира. Не ја га никад не бих ни изгубио! Али у мојој души тако је стање да све оно што је било добро у њој, сви најзавршенији Божи дарови, служе једино за духовне патње. Јестира, ја сам највећи бедник!“

„Народ те поштује“, рече Јестира. „А ти доведи служки њихову добру! Зар ти ни то не даје мира?“

„Више беде, Јестира! — више беде саме!“ одговори свештеници са горним осмехом: „Што се тиче добра, које угледа да чиним, ја немам нече у њега. То мора да је обмана. Шта може наша душа, као што је моја, учинити за спасење других душа? — или онако ожалена учинити за чистоту њихову? Што се тиче народног поштовања, ја бих желео да се претвори у мршну и презирање! Зар можеш мислити, Јестира, да ми је утеха у томе што морам

стајати на говорници и сусретати толико очију управљених на моје лице као да небеска светлост саја на њега! — што морам гласити исту жељу истине, како слушамо речи као да их говори Свети Дух! — Па онда кад бацим поглед у себе, угледам при стварности онога што они обожавају! Смејав сам се у агонији и горчини срца противности између онога што нагледам и што сам! И Сатана се смеје то!“

„Неправедни сте према себи!“ рече Јестира благо: „Ви сте се дубоко и горко најали. Ваш је грех за Вама, у давно прошлам данима. Ваш садањи живот потпуно је осветао, управио као што и народу изгледа. Зар нима стварности у најау које је тако потрпљено и последовано добрим делима? И зашто да Вам оно не донесе мира?“

„Не, Јестира, — не!“ одговори свештеници: „У чему нема истине! Оно је хладно и мртво и не може ништа учинити за мене! Доста сам се мучио! Кајања није било! Иначе ја бих давно бацно ову одељу која се руга светлици, и показало се свету онакав калитер ће ме угледати на дан суђења. Ти си срећна, Јестира, што носиш јавно скрајетно слово на грудима! Моје пече у потаји! Ти не знаш колико је утеха у томе што, после седам година мука, могамо погледати у оно које зна шта смо! Кад бих имао пријатеља — или најмилијег душманина — коме бих одлазно свакодневно кад ми додијају хвале других људи, који би ме познавао као најтежега грешника, чини ми се: душа би ми се тиме одржала у животу! Само толико истине и то би ме спасло! Али све је лан! — Све је правно! — Све је смрт!“

Јестира га погледа у лице, али одлавање са говором, Исповедајући тако бурно своје дуго одржаване осећаје, његове речи беху јој покунуле најтежу прилику да му наике оно због чега је дошла. Она обугла свој отрах и говореше.

„Такога пријатеља као што желиш сада“ рече она: „е којим би заједно плакао над својим грехом, имам у мени, својој савесности!“ Онап одлавање, али напором поже прозвук. „Имам, такође, одавно жељенога непријатеља и стапујеш с њим под једним кровом!“

Свештеници скину на ноге, тражећи ваздуха, и ухвати се за срце, као да би га хтео вичунати.

„Ха! Шта кажеш?“ попила. „Непријатеља! и под својим кровом! Шта мислите тиме?“

Јестира Прино било је сада јасно колико је дубоко атржала онемо несрећноме човеку што је допустила да даме неколико година или за тренутак само, залепела од милости некога који је имао само даје намере. Сама близина непријатеља, па ма како да се он овај прикривао, била је довољна да узнемири магнетску оверу једног тако осетљивог бића као што је био Артур Димедел. Непада Јестира није то тако унижала; или, може бити, слоњена својом бедом, она је оставила да свештеници подноси своју судбу поју је она слепила како лажну од своје. Али од оне ноћи на губилишту, сва њена свипатија спрема свештеника била је пробуђења и одјавана. Она је сада јасније читала у његову срцу. Она није више сумњала, да су блазна Родера Чиндигворта тајни, отров његове злобе који заразиу ваздух око њега, и допунитије утицај као лекара на свештеникову физичку и духовну слабост били употребљени у свирепи намери. Поред нах, патњиока свест била је одржавана у раздраженом стању, не да би се излечила спасоносним болом, већ да се сруши и поинити његово духовно биће. Резултат тога морала је бити болест а да тим одржавале од Добра и Истине којима је дудило, можда, земаљска слава,

До такве пропасти била је она довела човека кога је негда — зашто не бисмо то рекли? — кога је и сада тако страшно воледа! Јестира осети да би губитак свештеничког гласа ни и сама смрт, као што је већ била рекла Родери Чалингворту, били куд и наме бољи него избор што га је она учинила. И сада би радо легла на онамо лиције и умрла под погана Артура Димесдела, само да би себи уштедела бол исповедајући своју погрешку.

„Ох, Артуре!“ повика она: „опрости ми! У свему другом борила сам се да будем истинита! Истина је била она врлина коју сам се могла чврсто држати кроз све крајности, изузев кад је било питање о твојем гласу — твојој добру — твојем животу. Тада сам пристала на обману. Али знај није никад добра на ми смрт била на другој страни! Зар не увиђаш шта хоћу да кажем? Онај старац — лекар — онај кога зову Родер Чалингворт — био је мој муж!“

Свештеник је погледа за тренутак са свом жешћом страсти која је, помешана у разним облицима са вишњим, чистијим, пламенитијим особинама — била онај део у њему који је припадао ђаволу и помоћу чега је овај попустио да заблуди остало. Никада није Јестира осетила намереници ни отирајући поглед. То је била нека прста црног преобраћена. Али је његов карактер био тако порушен патњама да и његови насили протвени нису могли трајати више од једног кратког тренута. Он се спусти на земљу и закрони лице у своје шаве.

„Можда сам то знао!“ шалуташе: — „Знао сам то! Зар ми тајна није била позната у природној пламени напона изнад од првог његовог погледа, и лиције кад год сам га видео? Зашто нисам разумео? Ох, Јестира! Прине, ти знаш мало, врло мало за сав ујак од тога! И за срам — стид, страхотну ругбу која лежи у изашњем болесног и грешног срца оцима које га провиди! Јепо, жено, ти си крива за то! Ја ти не могу опростити!“

„Ти јеш ми опростити!“ повика Јестира бацајући се и сама на онамо лиције поред њега: „Нека ме Бог казни! Ти треба да опростиш!“

У мимолетној и очајној нежности она га загрли и притисну његову главу на своје груди. Она је хтела да га утеши, али уназуд. Јестира га није хтела ослободити загрљаја, бојећи се његова отпир погледа. Нео се свет мртвоту на њу — за осам дугих година мртвоту се на њу усамљену жену — и она је све то подносила и никад не окрену на страну своје мирне, тужне очи. Како се само мртвоту на њу и она оста у животу. Али намерен поглед овог благог, слабог, грешног и тугом обременог човека није могао издржати. Пре би умрла!

„Хоћеш ли ми опростити?“ понављаше она једно за другим. „Немој се мртвити! Хоћеш ли ми опростити?“

„Праштај ти, Јестира“, одговори свештеник најзад са дубоким уздохом као из бездне туге, али без гнева. „Ја ти дошта праштај. Нека нам Бог обојима опрости! Ми нисмо, Јестира, највећи грешници на земљи. Има и већег грешника него што је пали свештеник! Освета онога старца прва је од мога греха. Он је хладнокрвно окривно свештну ђаволовог срца. Ти ја и Јестира, никада нејучинисмо то!“

„Никада, никада!“ шалуташе она. „Оно што ми учинисмо било је некак свет. Ми смо то осећали! Зар не рекосмо то једно другоме? Јеси ли заборавио то?“

„Нет, Јестира!“ рече Артур Димесдел дижући се: „Не, нисам заборавио!“

Они поново, држећи се за руку, седоше на маховином обрасло стабло. У животу није било за њих мрачнијег часа; то је била тачка којој је увек тежила њихова путања, све мрачнија што се даље ширећу нано — па онет била је у њој највиша драж која их задржаваше за још нови и нови тренутак. Шума је била мрачна око њих. Гране су се поњиле над њиховим главама; стара дрвета свечано се залаху једно другоме, као да причају тајну историју цира којој беше под њима, или као да саутине ало које предстоји.

А они се још балаху туна. Како је тужна нагледала става која је водила награт пламени, где ће Јестира поново узети на се терет онога срама, а свештеник ругаје своје добром имену! Тако још одлеваху. Никада затајна светлост није била тако мила као ова тамна сенка шуме. Онде скерлетно слово, пиљено само његовим очима, није назвало груди грешне жене! Онде, пред њоме, Артур Димесдел, лаван пред Богом и ђавома, могао је бити за који тренутак истинит!

Он своји нагло, рече му једна мисао прође кроз главу: „Јестира“, повика он: „ионај нас ујак чека. Родер Чалингворт ни за Вашу намеру да ми откријете тајну. На хоће ли он и даље чувати тајну? Какав ће бити његова нова освета?“

„Његова је природа чудна тајна“, одговори Јестира замишљено. „Не верујем да ће лако одати тајну. Он ће извесно тражити нових начина да задовољи своју прну отраву.“

„А ја?“ — Како ћу ја живети даље, удишући исти ваздух са својим смртним неспријатељем? узвикну Артур Димесдел, стресав се у себи и притисну руку на своје срце. — покрет који му је постао као убојен. „Мисли за мене, Јестира! Ти си јака. Речи за мене!“

„Ти не смееш ништа стављати са својим човеком“ рече Јестира лагано и одлучно. „Твоје срце не сме више бити изложено његовим алним очима!“

„То би било горе од смрти!“ одговори свештеник. „Али како избоји? Шта да изберем? Треба ли да останем лежећи и даље на овом ужалом лишћу, где сам био кад си ми ти казала ко је он? Треба ли да паднем и умрем с места?“

„Аха, напо си спомени!“ рече Јестира са сувом у очима. „Хоћеш ли да умреш због своје немоћи! Нема другога узрока!“

„Нема ми Господ суди“, одговори свештеник. „Ја немам снаге да се борим с тим!“

„Небо је милостиво“, додде Јестира: „ако смо имали снаге да се користим тиме?“

„Буди јака за мене!“ одговори он. „Речи, шта да радим.“

„Зар је свет тако мален?“ рече Јестира, упурући свој дубоки поглед на свештеника, вршећи магнетску моћ над духом тако потресеним и побеђеним да се једва могао држати. „Је ли насана у атару онога града тамо, који је до скоро био пустиња лишћем поуста као и она око нас? Куда води ова шумка стаза? Награт у колонију, велити! Да; али и преко мора, такође! А у противном правцу све што дубље иде све је већа дивљина, док после неколико миља жуто лишће не абрише сваки траг белог човека. Тамо си слободан! Тако кратан пут извешће ти из света где си био тако бедан и довести у свет где још мољаш бити срећан! Зар у овој безграничној шуми нема довољно сенке да закони твоје срце од погледа Родера Чалингворта!“

„Да, Јестира; али само под онаким лицима!“ одговори свештеник са бољим осмехом.

„Онда је широка морна стаза!“ настави Јестира. „Она те је допела амо. Ако хоћеш, она ће те вратити на-траг. У нашем заглављу, било у каквом удаљеном селу или у великом Лондону — али у Немачкој, у Француској или у лепој Италији — ти ћеш бити или његова власт и владалац! А шта ћеш више са овим гледиштем људима и њиховим мишљењима? Они су и иначе дуго дрхтати у ропству оно што је најбоље у теби!“

„То не може бити!“ одговори свештеник: „Ја немам снаге да одем. Безди и грешан као што сам, нисам имао друге мисли већ да довршим свој живот у кругу где ме је Промислење напустило. И ако је моја душа изгубљена, ја ћу ипак учинити све што могу да спасем других душа! Ја не смеам напустити овоје место, и ако сам неверан стражар, којему је награда само смрт и бешчасије, кад се сирин његово жалосно отстражење!“

„Ти си сломио на седам година година бода“, одговори Јестира решена да га подигне својом влашћом снагом. „Али ти ћеш остати где те има себе! Нећеш се више спотикати о то на стази кроз шуму; ипак ћеш тиме отеретиш дају као се одлучиш да прешеш преко мора. Остави румевине одаје где се несрећа догодила. Не мисли више на то! Почни живот заноса! Зар си нецрпао све снаге у неуспеху овог једног покушаја? Не тако! Будућност је пуна борбе и успеха. Има још среће! Има још добра да се учени! Замени овај лакши живот са истинитим. Буди проповедник и апостол прених људи, ако те твој дух упути на ту страну. Или, што није одговара твојој природи, буди научен и мудар међу мудрацима и научавањима образованог света. Проповедај! Пиши! Делај! Чини ма шта, само немој лежати и умирати! Напусти име Артура Димсдела, и створи себи други чувено име које можеш носити без страха и срама. Завнот одлази тако дуго у мукима које су тако уредне у твој живот, које су ти одузале сваку моћ воље и делања, које ће одузети и саму моћ кајања? Устани и иди!“

„Ох, Јестира!“ попица Артур Димсдел у чијим отима заблуда пролазна светлост распаљена њеним ошудењем, па се брзо угаси: „ти говориш да трчи кошту овај човек којему колена клепују! Ја морам да умрем овде! Ја немам снаге ни храбрости да се усузим сам у широка, туђи, непознати свет!“

То је била последња реч очајања једнога сломањеног духа. Њему је недостајало снаге да ухвати бољу судбу о којој мислила да му је на домаћају.

Он понови реч —

„Ох, Јестира!“

„Ти нећеш ићи сам!“ одговори она дубиним шашањем. „Тиме је било све решено!“

НАСТАВЉА СЕ

Д-р Михајило Марковић

санитетски лекарник, изабрани Војни Санитет.

акозација изврш грађанске дужности, нема сумње, јесте одбрана домовине и остварење њених историјских традиција издвајањем првајши непријатељских тапиди. Ну поред те грађанске дужности — омакх је и једна друга: пружити

жити мељена и помоћи у борби равеном, сачувати борну живот који непријатељско при- није могло да узврати. И у једној и у другој дужности српски народ је увек показивао толико добре воље да се може поносити њоме. Српски народ био је увек готов да остави своја прса на брануку домовац народних традиција, и био је увек пун хришћанског расположења да гладног нахрана, жедног напоји и равеном мељена пружа. Том добром повољ народ и државном бригом, Србија је имала своје установе намењене негонулу равеника — апотекарско, санитетско салагациште и „Друштво Пренова Крста“. Ове установе бејаху материјалом толико богато опремање — да нам је многи туђин могао позавидети. Српски борац могао је увек ступити у борбу осигуран првом помоћи, не очекујући је са стране од туђинске милости.

Ну испуштеће и још једном дође да куша патриотизам српског народа. Странин пожар у Београдској тврђави ухвати сву ту богату опрему намењену српском равенику. Губитак је врло велики — ну српски патриотизам, који није клепало ни по много већим испуштењима, узмеће да поправа и ову недаљу.

Губитак, што га је овај странин пожар причинио, осећао сазно цео наш народ то хита да својим приложима што пре навади оштету. Но нарочито се осећамо једног човека који ће овај губитак осећати као губитак јединца сина у најбољим годинама бујне младости. Тај човек јесте санитетски пуковник — Господин Д-р Мика Марковић, петнајестогодишњи изабрани Војни Санитет, петнајестогодишњи најистакнутији радник у свима пословима која се тичу чувања здравља српског војника и његова српског равеника.

Позивајући читаче „Нове Искре“ да се заузму ово правдуљана прилагод на пету српских бораца, износимо им кратку и популну биографију Д-ра Мике са вером да ће он у српском патриотизму наћи највећу моралну сатисфакцију за своје досадашње велике труде које је учинио као војно-санитетски радник.

Као једнаквартнија војно-санитетска личност Д-р Мика Марковић нам даје својим радом једну од веома интересантних и научних слика државних службеника. Чини нам се да та слика није довољно позната и мислимо да је морала дужност познати с њоме млађи параштај, то да се на не поучи у оним љепим особинама којима се одликује Д-р Мика као Србин и државни службеник. Он је своје дужности вршио и у капуту и у мундиру — и у мирно и у ратно доба, и ми ћемо овде навести обоје.

Д-р Мика Марковић, родио се у Крагујевцу 1847, или 1848. г. У Крагујевцу је свршио основну школу и гимназију са одличним успехом, а затим је ступио у Војну Школу, у технички факултет. По свршетку прве године техничког факултета постао је питомца Министарства унутрашњих дела по струци медицинској. По свршетку медицине пратио се 1871. у Србију и у почетку 1872. буде постављен за епизинуса округа Рудничког — у Г. Милановцу. Као епизинус заступрао је до 1877., када је дошао дати оставку на државну службу, и радио је затим као приватан лекар у Г. Милановцу, а за тим у Београду.

Г. Милановац, када је Д-р Мика у њ дошао, био је палачница која се тек почела подизати. Као најинтелигентнији грађанин овога места и са извесним техничким образовањем — он је живео радио на унапређењу вароши. За његово име узео је до тада установу у Г. Милановцу, а нарочито женске школе. — У то доба грађанин беху подељени у два политична табора у највећој запади један с другим, и ту се Д-р Мика јавља у улози свештеника измирења и међусобне братске љубави. Овако радећи унео је у варошки живот једну новину — игру у коју у коме су се мирали догле завађени грађани.

Д-р Мика као грађанин није био никада човек од политике; он је увек био Србин од главе до пете; Србин који је тражио само слогу и братску љубав, обузет идејом целинога Српства и просвећивања народа. У овакој грађанској улози био је врло енергичан, жртвоујем све што се налазила на своје јавно благостање, борачки се противио свага што је носило на себи нарав саплетика, себи-

чности и међусобне мрње, одликујући се увек својим квалитетом, а квалитетом је једна од битних особина Др. Мике.

Као приватни лекар Др. Мика се јавља као неона шарматни човек, као класична слика енергичног и хуманог лекара широким пројектом и добре руке. Као поштоменим да су енергичност, уметност, сачућени, квалитетом и патристичким гласом одликује Др. Мике Марковић — можемо рећи да је био као лекар у пракси. Онда када је дошао у Србију било доста, оно га није прихватило; њему је било увек немогуће, врло често са свим немогућом, да пружи руку за ховар од својих пацијената. Као лекар имао је и своју апотеку — на које су, већином, пацијенти, поред бесплатног прегледа, доносили и лекове бесплатно. И не само то — већ су се сви неки сеосни пацијенти служили и његовом кућном и станом.

Као што је напред поменуто, 1877. морао је дати оставку на државну службу, и онда је радио као приватни лекар прво у Г. Милановићу, а затим у Београду. И ако је сада требало изнети једно од приватне праксе — његова је рана остала иста, па је ипак у Београду крај велике праксе могао бити задовољан и са материјалне стране, тражећи у својој раду више моралне satisfакције.

Годину 1879. значајно је по њим војни санитет. То године појави се у Промисловом, Врањском и Куршум-лијском гарнизону титус (петали), а у Буњима и Свирици и титус у дванаестер епидемијског облика са јаким аранжировањем. Умирање је било врло јако изражено. Требао је радити неона енергично и са самопоштоменим. Зараза је била врло опасна; један лекар беше умро од титуса, а један је тешко оболео (Др. Милић и Др. Кошчић). Ондашњи војни министар Г. Мишићовић, расистички за најпогоднијег лекара. Општи одговор световног гласно је: да се ангажује Д-р Мика. Министар војни писмом позове Д-р Мика, и понуди му да се прими војне службе као наметан I. класе са рангом од 1876. Др. Мика је одбио прву и другу понуду, на саваљан патристичким осећајима он се прими војне службе као наметан I. класе (неки неговни другови рекоху помрач пре тога као мајорит)... Сместа је отишао на место заразе — и после осам недеља враћа се у Ниш да репортира Кнезу Милану да је зараза сасвим угушена. Рад Др. Мике и у овој прилици био је пун енергије и смислености скопчане са самопоштоменим — чиме је спасао многе и многе грађане Србије.

Као резервни војни лекар суделовао је у првом српско-турском рату у којој која је оперирала на Јавору. Суделујући у борбама био је увек неона хладан и исто толико енергичан; целокупно његово дело неваљало се за судбину ратника. Када је 26. јула Дервиз-паша извршио напад на Јавор, Др. Мика је носећи отишао са бојишта (у тој борби ратен му је један коњ. Др. Мика је одликан и одушевљен јачах, а у рат је водио увек по два своја коња). Са Јавору затим буде упућен на Делград. Из овога рата имамо прво интересан податак о раду Др. Мике. Билгошки наставник друштва „Црвеног Крста“, Самарићанин, *Henry Sandwith*, питао је: који је од српских лекара најзаслужнији да му се преда награда од 500 аустралијских шилинга. Избор је пао на Др. Мика — му он није хтео да прими ону награду, јер изјави да је он радио по својој дужности: као лекар и као Србин. Онда Г. Сендвич по комењу за приватну помоћ ратницима, Др. Сали Петровићу, пошљао Др. Мика скупоцене инструменте са оваквим писмом:

To Michael Marosowich

From Humphry Sandwith who admires the skill, energy and humanity which has characterised the young Serbian doctor during the war. (Михајлу Марковићу од Хамфрија Сендвича који се диви вештини, енергији и хуманости којима се одликовао овај млади српски доктор за време рата). —

У другом српско-турском рату Др. Мика, као резервни санитетски официр, беше постављен за шефа трупних лекара Шумадинске Дивизије а по том за командира корпусног санитетског одељена. У српско-бугарском рату

суделовао је као шеф санитета Моравске Дивизије. У сва три рата Др. Мика био је поделом храбар и енергичан — то је кроз његове руке прошло 7.000 ратника, а рачуна се да је у сва три рата било 24.000 ратника. У свим борбама Др. Мика провео је 21. дан. Он је извршио преко 100 ампулација, ресекција и енукелација; изводио је преко 600 кинура. Када читамо „Историју Војног Санитета“ од Д-ра Владана Ђорђевића, и читам да наредом на име Др. Мике, а то била често, изазовом поред његова имена готово увек речи „енергичан“, извесно изразити пошом“ и т. д. А на једном месту (књ. III, стр. 601.) пише Др. Владан да ће користити свако који би био за то да придобује за војни санитет таквог лекара као што је Др. Мика Марковић.

Из овога што смо докле рекли — види се да је Др. Мика и као резервни санитетски официр био најчистије истинит.

II

Као војни лекар, ступио у војну службу 1879. године, Др. Мика је свестрано пратио развоје војно-санитетске струке на страни. Пратећи стално развоје хирургије, као битне гране војно-лекарске, он се 1882. године заинтересовао за још једну о коме се тек почело писати и говорити — као о извесном средству за апистично лечење поврхца и рану у опште. Он астраниа, као управник Нишке војне болнице, од министра војног да му набави 2—3 килограма јодоформа; обновио предлог 1883. и добије га тек после трећег предлога 1884. До српско-бугарског рата беше утрошио свега 100 грама, а остало, као шеф санитета Моравске Дивизије, поделио у четири војне болнице своје дивизије. За рат јодоформ није ни набављен, јер још није ни био ушао у општу употребу. У Србији је онда био као изасланик Малтесерског Ордена ратни хирург професор Мошетић — као шеф хирушког одељена смештеног у вргали Војне Академије. Мошетић је био највећи поборник за јодоформ. Нога Јанкошвић на ју је приметио да му из једне дивизије долазе ратници преврћени јодоформомљивом завојем. Разлика у изгледу поврхца преврћених јодоформом и оних који беху преврћени јодоформом беше врло велика у корист јодоформа. О овоме је са задовољством причао Господин Мошетић у дојору Њеном Величанству Краљевци Наталији, која нареди маршалу двога Г. Јанковићу да дозна за име тога лекара који је увео јодоформ. Краљ Милан је Др. Мика за ово јавно похвалио пред Пиротом — и наградио га Таковским Крстом трећег степена. Му он ову похвалу није примио само за себе, изјавио је да мора поделити са својим предним лекарима Г. г. Са. Атанасијевићем, Д. Илићем, Јасенићем и Јажеком. Када је настало примјерије, Др. Мика беше постављен за шефа Нишавске војске — и онда је изабрало да јодоформом завој буде прописан завој. Тада је по налогу Њ. В. Краљевце Наталије дашеном поват у Београд раба световнога: шта се треба урадити за његове ратнике. Српско-бугарски рат био је први рат у коме је употребљен јодоформ — а тиме је Др. Мика добио први историјски ратно-санитетски значај, да није ништа друго урадио. Данас је јодоформ sine qua non за сваки санитет у рату.

По свршеном рату 1886. постављен је за начелника Војног Санитета у Министарству Војном и прибра била му је да створи битне услове за развоје војно-санитетске струке у нас. Војно-лекарски кор није стајо како би требало, нити је војска имала лекаре који су њени, који само пој припадају. Да би војска имала своје лекаре, он је увео ту новину да се шаљу војни иницији о струци медицинској. И у години 1886. у децембру изабрао је конкурсом и послао у Беч — десет питомаца од којих је данас већина у чину мајорском, а двојица су ваљани хирург. Овај начин снабдовања војске војним лекарима — нема сумње — једини је који се може сматрати као правилин; њиме се Министарство Војно и данас служи, и већи део данашњег војно-лекарског кора састављен је од војних питомаца. До данас Д-ра Мике на управу Војног Санитета војска није имала ни једног свог питомца — лекара.

Ove godine 1. j. 1888. zaopredni je Dr. Mica nemo-
važno e ruku u najoj vojsci. Ova je mera od vrlo velikog
znacaja za narodno zdravlje. Prajski Vojni Sanitet, koji
se u opšte smatrao kao najbolji, uveo je ovu novinu de-
partmana do 1888. i tada je navedeni Vojni Sa-
niteta u Prajskoj G. Dr. V. Saller- u pripremljena vest-
stveni baskula od strane nemačkih vojnih lekara. Mi
znamo da je za ovu vestetu novinu kod nas bila povina
na Dr. Miku od strane nimačkih lekara, no vidim je po-
de 4-5 godina u Grafijski Sanitet veo ovu novinu.

Š obanovim, a veličina značaj iznosi ga u ratu imaju konserve u opšte. Dr. Milica je u naploj vojsci uveo nove serije lekova u obliku pastila, bez kojih vojsci ne može biti. Ova novina, uvedena je u nemackoj vojsci dve godine došle. U isto vreme pretrpelo je dotadajnu vojnu farmakopeju u inozem u veliki broj novih lekova. U bolnici je uveo nove krevete — kojima se može pomasti Srpski Vojni Samostan. Njave savetnike ustanove snabdeo je takovanim assesticima hirurških instrumenata, i namla je vojsci jednaka koja ima takve instrumente. Ponojini Albert, poru, hirurške u Beču, paravno se jednom prilikom: da srpska vojsci ima najbolje hirurške instrumente. Reke farmakope snabdeo je assesticijonim aparatima one konstrukcije koje imaju u Nema u srpske. Bilo je lekara koji su one aparate priju put videli tek 1897. godine na vojno-hirurškom kursu. Onu vojsci beše uveo Dr. Milica da bi se u rezervni vojni lekari spremili za jednaki rad u trenucima potrebe; ustanova je vrlo korisna, samo je treba dalje negovati i usavrsnavati.

Некада бив специјалиста хирурга — војскани лекар, који има сав хируршких станица — у Београду, Нишу, Зајечару, Крагујевцу и Ваљеву. Пошто је снабдео војску хирурзима, Др Мика је изабављивао да се *апострофи (хијони)* обавезни не ослобађају које субиле већ да се ради-
кално оперишу. И за сразмерно врло кратко време *апострофи* је близу 3000 успешних операција на под протумима. Када се узме у обзир да је проистоко доста честа појава код нашег народа, биле јасно познана је помоћ учинила оном поштом операцијама лично у војени и српског држави у опште. Непогоди протести постоју данас по-
добри браниоци своје отаџбине и тежаким радница — о-
државном тропику. Она је међа код свогост сваког забави
постала врло популарна — и то је за нас прјатан за-
мисао.

И ако nije bio praktičan za sebe lično, Dr. Mika Marković je bio neobično praktičan dželatini službeniku. Svakog njegovog rad u sanitetu sklopljen je sa uspehom državnog bužeta bilo u novcu bilo u narodnom zdravlju. Svim tim što je nađetostopao da se građanske bolnice snabdevaju lekovima i zavojnim materijalom na vojnih skladištima, bužetska "partija" građanskog saniteta ima uštede godišnje od 160.000 dinara.

Под управом Др. Миле Марковића Војни Санитет је добио две епидемијске установе: Завод за сарађивање анималне климе [маје] за пољопривреду и Пасторски завод за лечење од уједа бесних пса. Поред тога што ови установи Србија добија и моралном и културном значају, јавља се још чини уштеда у државном буџету за 199—150.000 динара. Када се узме у обзир контингент напег старог зданија — издвајајуће нас да ове установе ствара Војни Санитет — а не Грађански. Пошто ни ја да је Др. Мила намерно да створи још и Завод за сарађивање антибиотичног серума и серума против свих свих игу по методи Карлскиот. Овај рад Др. Мила дије се објаснити његовим практичним резолуција, појма се он у раду у оште одликује, а доста много и оним великим интересовањем његовица да културна напредна своје доминице.

При крају свoga upravljanja Војним Саветом он је решио читати о отварању *Савитских Школа* у којој ће се образовања помагати војно-савитски персонал т. ј. апарски помоћници. Уреда је о овој школи савитнована — и тако ће Војни Савет бити још завршенији, те ће и у миру у у рату моћи доста успешније да врши свој задатак у корист народног здравља. Остало је да са собом још неколико војно-савитских пројеката које ће његови наследници, без сумње, такође прихватити.

Др. Мика Марковић није се истиноу многим књижевним разлозима офемерне природе — а то је можда узрок да он није доносио познат широј публици. Али његова дела су *«О узроцима великог процента дивљака и боловама у нашој војсци»*, Београд, 1893,* написана је тако попуно да је сваки војан лекар треба да има у прстију.

Из писана др. Др. Мике је друкчије природе — а издана је у *«Савременом Војном Листу»* у архиви Савинетског Одељења Министарства Војног. Ту је велики број *уштедања хигијенско-професионалне природе* у појма је ишцрпљена готово сва војна хигијена. Истогла уштедања о субјекцији најопаснијих болести, заразних болести, остаје у војска још да дуго потпуна и савршена; ту су *Нова правила да одређене подобности обавезно, ошишан Програм* се наставља да болничар, Ратна санитетска служба (поју је намеравао да привреди и допуну); итд. итд.

Отпиди и много даље по што желимо, када би и даље режали шта је све учинio за српски poјина санитет Др. Мика Марковић. Ми можемо слободно рећи да је *живот његов последњих двеју деценија — историја Војног Санитета* аз то преле, и да је та историја пуна почета, коришћеног и патриотског рада којим се Др. Мика није никада разматало.

Д-р Вл. А. Попович.

Др. Михајило Марковић, санитарски струковник. Писао у
овом броју чланак Др. Вл. А. Поповића.

Сиза свугама Гевеја. — Прел ево кајдарице каде, пона свих његових апоста и објавица, нарочито папа и његови свештеници, т. ј. апста који је најбог овоме представља и јубично. Сиза и Гевеја! Даа војма заиста свача по нормама Сиза и Добро, Сиза и Бос. Али јон Гевеја није сугајан ји ушветом, јон је пилу; јон Добро је пропала, а сиза Сиза цури! јон сиза Бога, и ако се нећима капаа Сотона! А да је не Гевеја пропала, да је не го обосна Сиза осмодуна — не знамо, али смо уверени да ни једно добро среће не би било. Сиза захвали папа би го и ученица. —

Гроб босанске краљице Катарине (С. Тодоровић). — На молбу нашу елимина је Г. Тодоровић овај споменик посрећиле босанске краљице, те га сад, уз чланак Г. Др. Станоја Станојевића, износимо пред своје читаоце.

Гробни споменици у Трсту (најбо Шпан Рендл). — Ине Г. Рендлца није непознато у српском народу. Његово уметничко вешће разликује га од ње широг јужног Словенства, а зна га и туђина. Од његових радова, која се чувају у српском народу, нарочито се истиче споменик Цару Франку Гаулулићу у Дубровнику и погреб Цара Франка Јосифа I у Зенци. Колико је модеран у погледу слободних замисли сведочи и овај гробни споменик у Трсту. —

Јован Стерија Поповић (кајао П. Убавић). — О овом српском писцу писано је у *Новој Висри* (10. бр. 1899, г.). Овај преликом доносило само његов лик, што га је доната уметнички сликао Г. П. Убавић. Оригинална ове бисте у власништву је Кр. Народног Позоришта у Београду. —

Свети Антоније (Низам Грохар). — Овај рад у складном словачког едиктира назити је и одлично прилази у Јубилази, а по лавоти израде заслужује оцењен као враз уметнички производ. —

Св. Антоније, рођен 251. г. у Коми под Херикалје, био је пустињачин од 270. године, пошто је све своје имање разделио сиротињи. Умро је у својој 105. години.

Са Антонија е сврху наан заштитителна инстинција на спешноста од поларна. Католската ка првва просијана 17. јануара. Санајла га са просјачким заштителите, а још тембо са јенинским жиа јаноскоа који га кушјуа и одкажуа од непосионог живота. — Г. Ивана Трохор адустине је од те убавчаности, и инстинкоа са Исусом која га наградуа за ствалоу у животу и јачину у испунавању у која га стинајуа в ствало и жене и многи одкажуа.

Из српске војске: Артиљеријски поход, Син Нишке Ар-
тиљерије, Палуба топованиа, Одмор после вежбања. — Овај

љавицама и опет испуњавамо своје обавезе, да ћемо с времена на време доносити јавно, трудећи се, из српског војничког живота. Све оне говорне саме собом, само нам кала нешто помешати о јавни Сил Нишине Аутилерје. Српска војска, поред врхуња својих дужности, изајда се још олакшава о оно добро српско срце које јој у грудима куца. Српски војници јавно су српског народа, на стоса и ови и њихове старешине чувају све ове лепе особине српске, које као кини парца до данас одржавају. Криво Име, Ваљак, народне песме и игре, гусље, па донекле и пошља — у српској су војсци као и по српском домаћину. Дакле је народни. То се до сада показивало и посматра у много случајева, а ми ћемо овде издати само једну особину: доброту. Њена самостална јединица у српској војсци која ми, како

не показује опо джано српско доброту. Нишски Артиљеријски Дивизион о једном свом војводи пише је једно саче, поделено и гласно, које је јавно знају побегло од свог рота, пуног сиромашја, да по свршеној обавези њихови изајде у тимнаји. Ротују га иже још издржанате, али српско добротуство нађе му заштиту у Нишком Артиљеријском Дивизиону, који га, о очекивању допуштеном, уноси и пред ваљак, и однесе у Наш. Дана је мало саче одличан јак у тимнаји, а кад ми објави поштом уштите: шта мисли о немој будућности одговарајући Ваи: „Догод је овако добар, нећу бери што хоће, — издржати га!“ — А њихов сив, добар и захвалан, нема друге речи, већ да с нама остало догод је живи, да се као српски војник одуки и љави и својој отаџбини.

Уреднику Кола, Г. Дан. А. Живаљевићу.

У пиња 1. свесца 9. Кола, листа који Ви уређујете, Ви сте, Г. Уредниче, објавили Еду-Марксину пријавку и починили своју оцелу са „војскома господи Јелена“, својим читаоцима једну ствар потпуно предствани, што ми, разуме се, није било право. Али поред тога, ја бих, верује, да свагда ћућа, јер сам држала да Ви то јисте учинили потпуно, из какве накости, да бисте, на пример, мене вређали, због случајно. Но кад Ви то, Г. Уредниче, показате, и то још на овакве начине, не могу а да не проговорим још, и то путем штампе, јавно да сада јесам имала прилику проговорити, а јавно се непрестано са својим радницама јављам пред читаоце већ од пре пуних девет година. —

Одмах ћу ми ствар.

Јесам одмах своју пријавку, то јест, две пријавке једну подвуку, коју Ви најисте „роман“, другу критику, али не Урава Српске Књижевне Задруге, по чему Г. Јуби Јовановићу, с њоме, да их он сам прочита, да ми изјави своју суд, и, најпосле, ало су са Српску Књижевну Задругу, да их немате пред Урава; били да противно, да ми их врати, не говорена јавноку ништа.

Своје сам пријавке однах децембра месеца претпоставе године, а Г. Јуби Јовановић ми је рекао да ће их прочитати и одговорити ми, шта мисли, најдалье до месец јуна.

Но месец би и пређе, па професио и два и три и четири, и ништа. Јазили врло добро у киније је полаз Г. Ј. Јовановић, је се томе јавно чула, али сав промислила мислила и узела сам тражити пријавке патра прво јавнома, после усмено, отпашни кући Г. Ј. Јовановића.

Отпаш сам ми најгута месеца прошле године враћу јавно своје подвуке уштите; а за моћу да ми се пријавке прате, јер знам да су због мојега одлика на Београду у којој кући, Г. Ј. Јовановић ни је одговорио: да је он јуноу прочитао и да ми се „судити“ (казив ни у исто време мене своје пријавке) те стоса да остале код мене, а да ми критику јавнома другом на турнога живота (као што је и она дугачка), а он ће ми издати пред Урава Српске Књижевне Задруге, и те ми као моју поштуру, не на свој времје.

Показују Г. Ј. Јовановића и као спремна и као испрениа човека, мена је, свесни природно, било јавно што рећи да му се пријавка, поју је прочитао, дошла, те сам се покушао да оку прату, по најгута јавно, јавнома другом, уштите су од уредника Нове Искре, поку сам је пре неки дан, на његову моћу, била дава за његов лист.

Вратила сам се после шест недеља у Београд, од одговора ништа. За ови је прошло неколико месеца, и опет ништа.

Од једнога својега одличног пријатеља чух, да су јуноу пријавку читали осим Г. Ј. Јовановића још и Марко и Јашко, па Марку се одваља, Јашку није. И читају су је још и Петар и Пава, Петру се дошла, Павау није.

У томе, некако одмах, сретоу се с Г. Ј. Јовановићем, и он ми рече, ту, да ће оних дана бити одлика на којој ће се решити пријави да се поменути пријавите али не. И Г. Ј. Јовановић ми том приликом каза да се једнама дошла с другима не, не поменути киније није, и да ће му као бити као не буде овако како је ми мислио.

Дошла сам јуноу и одмах написав Г. Ј. Јовановићу писмо захтевајуће одговорно да ми се већ једном који јавно прате.

Сам сам у неколико заједница; то јест, добила сам своју јуноу пријавку патра... добила сам Г. Уредниче, као што напаше, пре одлика, не дознам да ли би ми пријавке јесла или не.

Кад је овако, зашто Ви тражите да ју је Урава одлика? Какав ли јавно година невоља гони да причате својим читаоцима нешто што сте, мисли бити, тек онако кажу, пошто реферат о томе нисте могли прочитати, јер та, како ја знам, није ни било? И знам јавно невоља гони да ништо, да подобар број чланова Редакције Српске Књижевне Гласника одла у Урава Српске Књижевне Задруге, која ми је пријавио одлика, кад је осим Г. Ј. Јовановића, поку се, како ми је бар сам рекао, пријавите дошла, читав света још јавно који је члан Редакције Српске Књижевне Гласника с једноу и члан Урава Српске Књижевне Задруге?

Но, рецимо, да је ништо и била одлика, на што говорити о томе где ми није места? Зар сам јединишт прочитао да је, на пример, Јашко одлика нешто дамо, па после јавно опаша да у једном јавно да се немоу због тога нешто вређајуће јавно се опашеу јавно друго дело, и то просто на јавно да га пред читаоцима свесно поделе, пошто, још знам све читав, а као под Српске Књижевне Задруге није мене ушло, треба да пређе прво и да се не јавно пред читаво јавно јавно. А не захтевају то даме јавно одлика моје бити с тога, што нижу да су и у Урава Српске Књижевне Задруге и јавно спремна јавно свесни јавно, који се могу опашеу јавно јавно одлика отпаше, те да одлика што би јавно примети, а да прате што

је за одбијање. За ово последице сам је дошао ова честа нина на Управу пошто је које томо изашло: ништо је штампала и то, Ненак јој замерио што је које тако слабо, некал овог што није за шир публици; гласно је, да се, казала, отргала, на за то јој је замерио.

После, Г. Уређице, зашто аништи на членике Редакције Српског Новинарског Гласника, на баш да су пошто ова сам и у Управу Српске Новинарске Задруге? Зар сам не пада на памет да ова у својим листу негу доноси ошину на део које су обили, но на свом другом? А није правило да морају бити обавешта и ако су од једног писца. Умните за пример деу од једног писца и једног писца... Али на што се с Вама толико разговарати. И оно да сам говорима сам Ваших читалаца ради: јер Ви сте, не кажем се, чујивати, напаста човек, упросто да кажем; а толики сам се дуго капа напаста...

Да Ваи, Г. Уређице, судачно познајем, мислила бих е сам Ваи некад уздржала, на ма се од савете, и то на начин предостави човек у ошито, образована на во се; али пошто то није, јер сам Ваи и за део кажема на сам га пре неколико месеца прочитати на корпама Ваших листа, то просто не знам шта је.

После овога, ја нисам да ћете ме оставити на миру. Но, напасту, драги Г. Уређице, ако Ваи то чини дозвољено⁶, би предуготи, а ја ћу само ћутати. Шт се рогатим не моје да се бије. И, после, што сам казала да кажем, ја сам казала.

С поддршком и поштовањем
Јелена Јов. Димитријевића.

Први симфонијски концерат Београдског Војног Оркестра. — Досадашњи одборни и успешан концерат овог оркестра нећу се ме, не кријем, у изјаву опремају на одговарајућем музичарском извођачама од првог симфонијског концерта (3. октобра о. г.). И ако је програм био тежака, можда најтежа од оних који су до сада извођени у једном вечеру, ипак сам са вером у успех отишао у Позориште да га слушавам. Ма да је Београдски Војни Оркестар постао прва Београдска капа, то га нипо не би увек препоручило кад се Г. Ђивички, напастик оркестра, не би искрено стваро да из концерта у концерат не поклају стављују добру коду и напредавање у извођењу. Шта више, он иде и даље, те сам о концертима приказује и поједице одстоје који у програме унесе још знане знање, разноврсности и занимљивости.

Норна Шубертова, по излост недовољности, Симфоније (H-moll) која је нивиста веома јавно и са пуно израза, први симфонијски концерат до сам је (што нарочито истичемо) Листову Рахманинофу бр. 2. Ова је, како ми се чини, баш најтежа тачка у програму, јер је извођача да крија прецизно, са пуно разумевања и осећања. — Исто ово вредна је за Вагнерову увертиру Ринци — последњи трибун, само са додатом: симфонија га нипо примила овако како ови модерни композитори заслужују. Али ја се тому не чужам. Треба кренути да се Вагнерова музика разуми и кажемо; на треба често, прво често слушати; она од слушања тражи чак и нарочиту опрему. На прву крајце, пошто је некрхних и одушевљених Вагнероваца и у самој Немачкој, тој средњи Вагнерова извођача и рата? Како је се некрхности отуђава негову музика докле је дошла до данашње истинитости? На зар да замислимо Вагнерски симфонијски што га не претвара и не разумева одмах, преи пут. Нова се Г. Ђивички не знала овим несрећом, нека Вагнерову музику не изводи из програма. — Није лако да пада не српска публика, приредом бојато одарена за музичке импресије, разумети и пази уживања и у тој музици.

Али довршавају проглашење Симфоније (H-moll) (бр. 1. и 3.) биле су од свих ужива. Симфоније, братице дај израже неким оркестром, са пунош неистинитостима, био је пут карбоног елемента. Ова ме је тачка наговла на размишљање о српским осећањима симфоније заједнице. Искрено, природно, без икакве извештаичности и претварања елемента, оркестре се одобравања и латени слушања да поново извођење. — Донста је српска публика искрено.

Као последица оркестра напаста била је Григоров Пер Гинт. Ова сам је позната још са првог концерта Београдског Војног Оркестра у прошлој години. И овога пута извођач је одлично, а сакупљање је са великом пажњом и одобравањем.

Овог вечера изашла је пред Београдску публику и Господина Јелена Шубертова. Нова, одлична уметница сама. Све тачно са овог програма изашла је са потпуним разумевањем, са пуно толишће и грације. Она је ушла овог мртвом инструменти дати толико живота и душе да је нека музика била кини говор или, баш рећи, постоје пуно осећања. Истичу је техника одлична, савршена, а цело стварало само осећање и лирица толика.

Виртуозност своје технике показала је Господина најбоље у Сен-Сену Ес-бур концерту за пратњу оркестра. Моноко ликоје у својој пунош крајце и капа деп и он стивају у највећем изјављивању има Господина даје се најбоље извести из модела М. Московског „L'Etiennele“, Григоров Прележу технику изашла је са пуно осећања и разумевања, као и Антона поврху Вагнерова Ригмолта где је мала уметница донела сну овог техничку опрему и знање.

Они је извршили програм Првог Симфонијског Концерта, а Г. Ђивички нека одрици своју реч: нека настави припремање оваких концерата. Публика их пазе, јер их обавља поседује и искрено одобрава. **Пити.**

* Матина Српски штампања је у прено својих новинарских пројекта за једну црнуку овакх шест књига за народ: 1. Мали печатар, од Павла Машинијевића; 2. Свети апостол Павле, од Младуна Јакшића; 3. Занат, занатлија и наш народ, од Ју. Б. Дотаха; 4. Косово, народна прелом о боју на Косову, приредом Тих. Остојића; 5. С мора и планине, приредомет Симе Матина; 6. Гласарев Матине Српски за 1902. годину. —

* У Белог Принца штампања је превод песама а Ј. Невидовића О Црногорцима. Матина је: Ueber die Montenegro-Briefe aus Cetinje aus dem Jahre 1878. von Lubomir Nenadovic. Uebersetzt von Milena Milodanovic, Ung.-Weiskirchen. Buchdruckerei Peter Kuhn. 1901. (8°, стр. 146. Цена 1 круна).

* У Добровинку почеће јошор издати нов српски кинжени-уметнички гласник Срб. Уређање га Г. Прош. Луко Зоре, а ставне сарајлици, измеђ осталих, биће и Г. Г. Неро Бузало, Мила Ренцат, како Луко Војиновић, Антоније Фабије, Д. Антошаре Пукари, В. В. Букасовић. ... Срб ће издати данашу месечно. Непредо и од ове срца поздравља овај помет, а Србима кажема и свуд, обраћамо пажњу да се не оглаше, већ да се обавља и својим одстојко отплатом. —

* П. Павлов превео је из бугарски језику расправу Ђивичкија Нападама Јазица Ринистаљички пропаганде, неким пометим и кажема уређење. Превод је пре неколико дана изашао у Софији. —

* Бугарски кинженици С. Миклавићски штињиво је у Софији, као заједно издати, свој чинак Pro Macedonia (8°, стр. 8. П. 20. ст.). —

* У 27. свезку руског јурнала Савјанскији Вѣст преведена је из руски у штампаних приредомет С. Матинауа Повагата. Превод је Зоре Бузале.

* На Свѣт Ревне заједно је оштакваних расправа Др. Ју. Бора Навина Mahomedanish obzrak (8°, стр. 213). Гласно су мисли у овој расправи: 1. И Србе и Бугаре који из историје присти једнака прва на Махедонцију; 2. Етнографски Махедонција је једнака у мори с једне стране са Србијом, с друге стране са Бугарином; 3. Једна махедонских станајених банка је бугарини него да српски (у јужној, западној и средњој Махедонцији); 4. Аутономија Махедонције не може изнети са дневног стања Махедонског Петање; 5. Вероватно је да ће се ово питање решити само ратом измеђ Србије и Бугарске, а нека бити и Грчке. — Српским писцима, који се баш о Махедонском питању, обраћамо пажњу на ову расправу на коју треба прихватиати добро и тачно, а неспротици погрешне и нетачне мисли. —

* У издању Париске кинжерије Арман Колина изашла је нова књига La Bosnie et l'Herzegovine. Дело је уредом Луја

Оливе, а савршени беху Леоп Бетгар, Пол Боше, Кина Демаж, Шарла Аба, Серапи-Курдоман, Милош Голверко, А. Лебен, Алита Лорен-Белов, Луи Бутер и Данила Зола. Издање је 4^о, има 368 страна, скоро друкато, са многим слицима. Цена је 20 дина. у злату. —

У издању Јакобинови књижевне В. Егемиле штампао је др. Гитлер за. Аба од Мангетта, професор Ботанике и директор ботаничког врта немачког универзитета у Прагу, своје опсежно дело Die Vegetationsverhältnisse der iltirischen Länder begründend Sideration, die Quarner Inseln, Dalmatien, Bosnien und die Herzegovina, Montenegro, Nordalbanien, den Sandzak Novi Pazara und Serbien.

Руска Императорска Академија Наука објавила је у VI. књизи I својих својих *Извештаја о издавању руских зборника и списанија ове реферате која се тичу и нас Срба: П. А. Јакович о делу проф. В. Јакова Zur Entstehungsgeschichte der Kirchenslavischen Sprache; П. А. Роменског о етнографско-статистичкој студији Василија Кичова Народности; и А. А. Шахматова о ишетању проф. др. М. Ренетара Die serbisch-östliche Stellung südwestlicher Mandariten (штампан у Schriften der Balkancommission, Linguistische Abteilung, I Südslavische Dialektstudien. Nr. 1.). —*

13. октобра читао је проф. Никола Андрић у јавној седници Југословенске Академије Знаноств и Уметности у Загребу своју расправу о старом српском књижевном Наказу Соколичу. Расправа ће се објавити у Академичким издацима.

Пријатељи српских уметних Миша Јанковић, члан Загребачког позоришта, изјавио је комедију у пет чинава Образ под сунцем. 11. октобра ова је комедија од великим успехом представљана у Загребачком позоришту. „Србиски“ (223. бр.) књижевни опширише ову комад нази: „Напошта је токинична обрада комада не само тачна, по и идентична изведени, а узгође бржу и добрим рукама, то је овај комад, који је јуче веома топло прихваћен од публике, без сумње докће за омиљених позоришта“. Не сумњам да ће се Угљави знамен Народне Позоришта познати да се овај комад изводи и на Београдском позоришту.

П. Н. Самарко, руски књижевник, дупино је у штампао у Петрограду у други свезак свог дела *Очерци књижевних историја познатих славена*. О првом свезку изјавио је др. Станоје Стојановић реферат у књижевном гласилу *Предло литература о Евангелијској Мисловити* (издање Геогрфског Завода Београдске Велике Школе). —

У 46. броју Србима почео је излазити превод познатичке студије др. Шарла Локана *L'Equilibre Adriatique*.

У Петрограду штампао је у други део монографије П. Роменског *Черноморје*, од ека прошлости и садашњости. Руска критика одушевљено је прихватила и овај други, завршни свезак етнографског дела, са дубоким уверењем да тако потпуног и оригиналног рада о Црној Гори још није било — ни у руској, по ни у светској литератури. —

6. о. м. одржан је у дворани Друштва Светог Саве свечани помен Најви Милошевићу Колару и неговим жени Стефанки. Ове године (по свом пријави) извршило се ово година од рођења овог великог српског просветног добротвора. — Вредност Коларчевог фонда била је 1. октобра о. г. 1,055,578 дина, и 90 п. д. За годину дана фонд је нарастао за 71,015 дина, и 30 п. д. Књижевни фонд износи 218,199 д. и 45 п. д. У прошлој години биле су издати свота 4,269 дина, и 23 п. д. Фонд на универзитету износио је 1. окт. о. г. 1,434,770 дина, и 45 п. д. — Од књижевних дела у прошлој години штампано је фонд о сном трунку Књижевном делу о књижевцима Криво Милоша (у преводу др. М. Веселића) и *Порекло Криво од Марка Милошевића*. Поред издатака за ова два, одбор Коларчевог Фонда помогао је прошле године и *Нову Искру* са 600 динара. — Великом добротвору, Најви Колару, слава и хвала.

Књига др. Куниберта Синиса Етнског и орах олазница *Милоша Обреновића*, у преводу др. М. Р. Веселића, готова је и у злато пожев већ се разлика, а у тиражи моћи ће је прикладни доћи прихв да књиге веома повољно у трговини Јелте М. Павловића и Компаније, Београд. — Пријавија је цена: брошуралној осам и поштом повећаној десет динара.

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: из тог. 16, по тог. 8, четврт тог. 4 дина; али Србима: год. 15 евр. или 30 дина. у злату Преплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одиновићу, власнику „Нове Искре“, Луђински бр. 8.

Власник и уредник Р. Ј. Одиновић.

* *Méthode Electro-sonore pour combattre la grêle* штампан је расправу Г. др. Ђ. М. Станковића, професора у Вел. Шпал, о одбрани града. Ова је расправа била читана у Париској Академији Наука.

У IV књизи Етнографског Зборника, што га издаје Српска Краљевска Академија, штампаних се ови радови: *Доме Драгачево* (Ј. Ердољановић), *Дробић* (Св. Томић) и *Средња Пољана* и *Петарје* (Пав. Пејотовић).

О слободнеј штампања у оште се последом на однашани закон о штампању и нем развој у Србији и у другим државима. Од Гигрија Милошевића, професора Правног Факултета Велике Школе, Београд, Кнезтрчина (Иона Трговачка Штампарија) прено узгоде Народна Банка, 1901. в. 8^о, стр. 234. Цена: 2^о, динара.

На старих српских Србула. Сепаратни отпак из „Гласина Земљског Музеја у Босни и Херцеговини“, (XIII. 1901. 1., 2. и 3. књ.) — Нико Мил. М. Вуковић, професор. Са 21 сликом у злату. Сарајево, Земљска Штампарија, 1901. — В. 8^о, стр. 99. Цена? —

Забавник Српске Књижевне Забавке. Књига осма. *Рат и мир*. Написао Гроф Лаз Н. Толсти. Превео с руског Милоша В. Гиниш, Кљига IV. Београд, штампано у Дражиној Штампарији Краљевине Србије, 1901. в. 8^о, стр. 418.

Иштале о Старој Србији. Написао Павло Орловић, Београд. Штампарија Петра Јосифовића, Краљ Милоша уз. 12., 1901. — 8^о, стр. 37. Цена? —

Чеху Нон Капа не смеје по поћи ни на праг од куће! Написао Мило Вујковић, Београд, Милош Велики — Штампарија Бојовића и Милоша, 1901. 16^о, стр. 48. Цијена 30 п. дин.

Нерекла чевека. Једно издрљане Криво Хекла. Превео Гер. П. Носели. Са сликом кичевином. У Београду, штампано у штампарији Стојановића и Тинића, 1901. — 8^о, стр. 72. Цена 1 динар.

Јакош Лукић, проф. Р. Гинска историјаграфја за време реуказане (од 110.—30. година пре Христа). Прештампано из „Прогрессивне Гласине“, Београд, штампано у Дражиној Штампарији Краљевине Србије, 1901. в. 8^о, стр. 26. Цена? —

Буданована свитакана ервеног језика. За писно средње школе узгоде Свирга Кљик, професор, Одлуком Министра Просвете одобрена за уџбеник средњих школа. Четврто, докључно, издање. Издање Дворске Књижаре Мато Стајина. Београд, Милош Велики — штампарија Бојовића и Милоша, 1901. — 8^о, стр. 94. Цена 120 дина.

Српска Милоша Гинијасија у Скопау: *Статистички извештај о раду Гинијасије од 1895. до краја 1899.—1901. миленије године*. Приредио Рад. Алхондич, директор. Издање Угарске Српске Милоше Гинијасије у Скопау, 1901. год. — В. 8^о, стр. 92.

Српска православна херцеговачко-захумска митрополија при крају 1900. год. (3. додаток). Издање Свиргом Перовић, митрополит. Уредио Јован Миловић, митрополитски тајник. У Мостару, 1901. Издавачкиш илпавирајачи и штампарско-уметнички завод Нахера и Књижна. 8^о, стр. 226 + 3 година. Цена? —

Акценти у гласови. Од Косто Милошевића. Прештампано из „Наставника“, Београд. Дражиња Штампарија Краљевине Србије, 1901. в. 8^о, стр. 37. Цена 0.50 п. д.

Хришћанска Библија: Не лажи (Говори истину преа лжема, а особито при својим старијим). Бр. 8. 1901., Српска Штампарија у Загребу, 16^о, стр. 15. Цијена 4 потуре. — До бити се може само код Јос. Петровића, свешт.-професора у Загребу.

Исторја хришћанског црпе. За ученике и ученике средњих школа. О програму израдио Павло Шабалић, професор богословије. Књига I. Београд, штампарија код „Прогрессивне“ О. Хорновића, 1901. — 8^о, стр. 56. Цена 1 динар.

Краљевско-Српска Државна Штампарија.

НОВА ИСКРА

Болес

— Максим Горки —

еком приликом причаше ми један познаник ово:
„Као студент, у Москви, случајно сам ста-
новом заједно са једном од њих... ти већ
знаш... База је Пољска, звала се Тереза.

Висока, сива бринетка, приликом саставањих обрва, лица
крупна и груба као секиром одезана. Био ми је страхан
и поглед њених мрких очију са златним сјајем, и њен
крупан басовит глас, манири као из-
вошчице, и укупуно сва њена крпна
мускулозна фигура као у кавезу про-
давачице са трга. Врата од моје собе
била су према њеним. Никад своја
врата нисам хтео отворити над сам
знао да је она код куће. Разуме се,
такав је случај био редан. Понекад
се сусретнемо на степеницама, или
напољу, а она се осмејује на мене,
чини ми се, некако страно, цинично.
Често сам је виђао пијацу, руком
погледа, разбуршеним, са неким осо-
бито непријатним осмехом...

— Да сте здраво, пале студенте!
— ослепела би ме гледи, па се гајло
засмеје, те само појача моју нестрп-
љивост према себи. Неколико бих се,
те да се избавим таквих сусрета и по-
здравила, али моја соба била беше прво
пријатна, с прозора је просторан из-
глед, а улица врло мирна... па сам
тога ради трпео и ову непријатност.

Једног јутра лежарени на кревету трајним кихањем
разлог да не идем на предавања, кад — врата се отворише
и та несвесна Тереза с прага одбасира:

— Да сте здраво, пале студенте!

— Шта желите? — запитам. Видим, лице јој збуњено,
модељно... лице код ње необично.

— Видите, пале, хоћу да вас молим за једну ствар...
Та, учините ми то!

Ја лежим, кутим и мислим: превара! Ни више ни
мање оглед моје чистоте! Држа се, Јегоре!

— Морам, видите, да пишем кући, — рече она, и то
врло модељно, тихо, крпиво.

МАКСИМ ГОРКИ

Е, помисли, да те јашо носи, изводи само! Устанем,
седнем за сто, узнем хартију и речем јој:

— Одите оваме, седите и диктујте...

Она уђе, наклони седење на столицу и гледа ме као
модељ за опрштај.

— Еде, кому писмо?

— Варшавском другом, у град Свјенцијане, Болеславу
Кашнуту...

— Шта да пишем... говорите...

— Мили мој Болесе... срце моје... Мој верни дра-
гана... Нена те чува мати божија! Златно срце моје, што
тако дуго ниси писало својој голубици Терези која за то-
бом чежи и тугује!...

Умало се не засмејах. „Голу-
бица што тугује“ има дванаест вер-
зија у писму, по један цуд у свакој
лесници, а лице тако прво као да је
та голубица целог века чистила дим-
њаке, а писмо се није умизало! Савла-
дам се појенако па запитам:

— А ко је тај Болес?

— Болес, пале студенте! — као
да јој беше приво на мене што сам
то име тако непознато. — Болес, мој
вереник...

— Вереник?!

— А што се пале толико чуди?
Зар ја, девојко, не могу имати ве-
реника?

Она — девојка?!... Лепо!

— О, зашто! Била спашта...

А је ли одавно ваш вереник?...

— Шеста година...

— Охо-хо!

Него, написасмо писмо. Писмо,
писане нам, тако нежно и дубинско, да бих се радо мењао
с тим Болесом, кад писачица не би била Тереза, него нека
друга, помала и ситнија од ње.

— Баш вам од срца хвала, пале, за ову услугу! —
рече Тереза клањајући се. — Можда бих и ја вама могла
чим послужити?

— Не, не, хвала лево!

— Можда су пану подеране кошуље или панталоне?
Осекам да ми овај мајстодонт у сувањ ностера боју

*) 16-та део архива.

у лице. Доста оштро изјавим, да немам потребе у њеним услугама.

Оде....

Прођоше две недеље.... Вече. Седим крај прозора, мислићућим и мислим чиме да се разгадићу. Досадно је, време ружичко, пићу ми се не иде, па, сећам се, забављао сам се аналитички сам себе. И то је доста досадно, али ништа друго ми се није ни хтело. Отворих се врата, — хвала Богу! неко долази....

— Паше студенте, не бавите се зар напавним хитним послом?

Тереза! Хм!....

— Не.... па?

— Хтела сам замолити паша да ми још једно писмо напише....

— Молим.... Болесу?

— Не, већ од њега....

— Шта-а?

— О, да глуме јене! Не, паше, нисам то хтела рећи, опростите. Сад је, паше, потребно не мени, него мојој другарици.... тајест, не другарици, него.... једном познанику.... Он сам не пише.... а има заручницу, ето овако као што сам ја.... Терезу по имену.... И тако ће паша моје бити написати писмо тој Терези?

Погледам је, лице јој збуњено, прсти дршћу, нечега се боји, — и.... ја се досетих!

— Знате ли шта, госпођице? — рекох: Нема ту никаквог Болеса ни Терезе, све сте ми то измислили, варате ми. Од мене се нећете користити, нити ја хоћу о вама да ступам у познанство.... Разумете ли?

Она се намах пенако необично уплаши, збуни се, стаде погатам дупката у место, и уснама омеши пољескивати, у језику да нешто каже, а нити не говорехи. Чекам шта ће све отуда још да буде и сећам да сам се, чине ми се, мало преварио што сам посудио да она има жељу скренути ме о пута понтеана. Има ту каида нешто друго.

— Паше студенте, — заоче она, па намах мило руком, окрете се право вратима и оде. Остадох са проло рђавим осећањем у души; чух како се њена врата јавно зашумише, — оченило, разрадна се ова простота од јене... Промислих се и одлучим да одем к њој, да је позовем овако, и да јој напишем све што већ желим.

Уђем у њену собу, — видим, седа крај стола, настолна се рукам на њ, а главу стегла рукама.

— Чујте, — рекох....

Ево и данас, нагод притач ову ствар на дођем до овог момента, осећам се неугодно, глумо.... Јест!

— Чујте, — рекох....

Она сјочи с места, приђе ми севајући очима, па положиши руке на моја плећа, стаде ми шептати.... али, боже, хучути својим басом:

— Па шта? Па? Тако је! Нема ту никаквог Болеса, не.... Нема ни Терезе! Па шта је вама за тим? Тешко вам је водити перо по хартији, је л' те? Их, паше сте! А овамо гле како сте.... тако сте бео, бео. Нема никог, ни Болеса, ни Терезе, него само сама ја! — Па сад, па сад, шта сад?

— Допустите, — видим збуњен тачим дотечком, — у чему је ту ствар?... Болеса нема?

— Нема, Па шта?

— И Терезе нема?

— Нема! Ја сам та Тереза!

Ништа не разумем! Упритим очи у њу и старам се да разумем: ко је од нас двоје лудео? А она онет оде столу, нешто претураше, па онет приђе мени и рече уверљиво:

— Ако вам је баш тако тешко било да Болесу напишете писмо, а ви га узмите, ево вам га! Мени ће и други написати што желим....

Погледам, — у мојим рукама оно писмо Болесу. Пхи-и!

— Слушајте ме, Тереза! Шта ово све значи? Какав нам је невоља да вам други пишу писма, кад нисте ни ово послали?

— Куда? Које?

— Па тамо, томе.... Болесу!

— Па њега нема!

Баш ништа не разумем! Не остаје ми ништа друго, него да сву ту ствар преглех и да одем. Али она се и сама објасни.

— Па шта? — поче она уверљиво. — Њега нема, и нема! — па рашири руке као не схватајући како то да га нема.

— А ја бих волела да га има.... Зар пишем и ја лудео створење као и остали? Свакако јаво... ја не знам.... Али никоме не смета што ја њему пишем....

— Молим, које?

— Па Болесу!

— Али њега, ето, нема?

— Ах, Јејоу-Марја! Па шта је о тим ало га нема, — а? Пеша га, а овамо као да га има.... Ја њему пишем, дакле излази као да га има.... А Тереза сам ја, па он одговара мени, а ја онет њему....

Сад сам разумео.... Беше ми тешко, али и пенако стид нешто. Ту поред мене, па три корака, јаво лудео биће, јаво човек који на земља никог свог нема, нема никог ко би за њ имао милости и љубави, по би према њему био срдљив, и тај човек измисла себи друга и пријатеља!

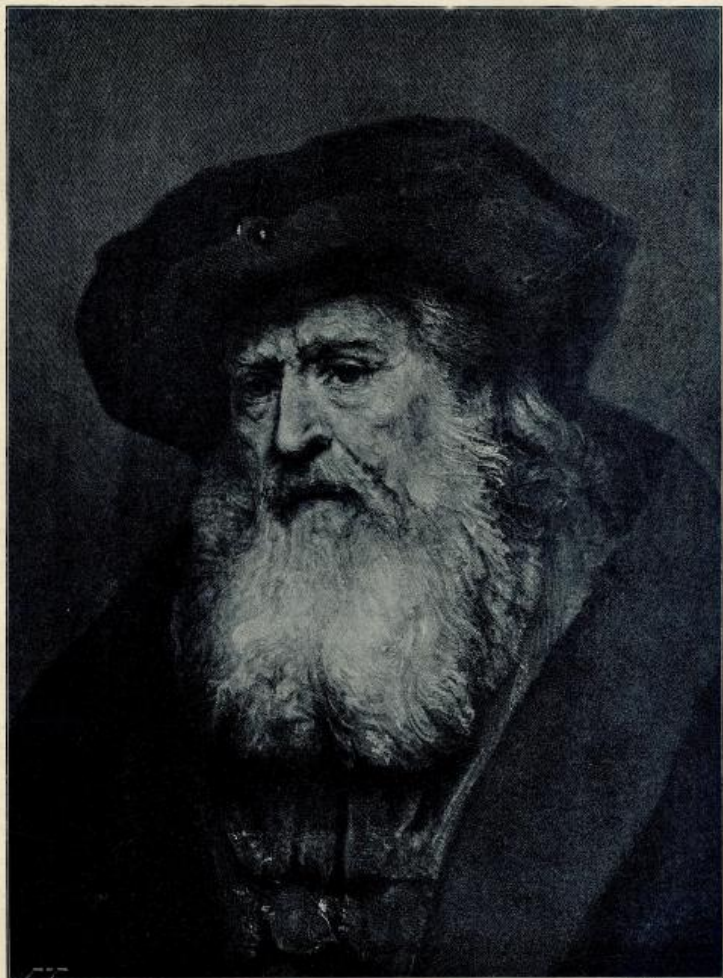
— Ево, видите, ни сте ми написали ово писмо Болесу, а ја сам га дала другега, да ми га прочита; ја слушах и замислих да Болеса има! Па сад молим па писмо од Болеса Терезе.... мени. Кад ми напишете тако писмо и прочитају, ја већ потпуно замислих да има Болеса. А мени је од тога лажно живети....

Да, да.... До врага!... Али од тог доба ја сам тачно дванаест недеља писао Болесу и одговор Болесов Терези. Све сам одговоре писао добро.... А она, тако, слушах и мрмља, брља својим басом. А како сам ја својим писмима од уображеног Болеса позивао у ње сузе, она ми је покрила све рупе и подеротине на рубљу.... После тога, на три месеца доцније, затворих је не знам зашто. Досад је већ поуздао умрла!

Мој познаник одува пенсо о цигаре, погледа у небо замислило и зашри.

— Што човек нише грчине окуси, то јаче жути за сактама. Али ми то не схватамо, овако слабоденне оде-лом својих ветких врлина, и једна другог посматрајући кроз коперу своје високоумности и уверења о својој чистој неогрешности....

Доста, доста, глумо, ја.... вома сурово. Кад је већ реч о нашим јузима, — који су те пади жули, какав су? Прво и прво — жули су уста кошт, крв, исто месо, исти нерви, све као и у нас. О томе нам говорим нешто, па дана у дан. А ми слушамо и.... Јаво би знао, како је све то бесмислено! Или смо ми већ савршено оглухнули од жу-

РЕМБРАНТ

СТАРАЦ

чие проповеди хуманизма?... У суштини ствар стоји овако: и ми смо сами пали људи, и, можда, шта више право дубоко пали... у провалу свакоје уверења о себи самом, свога високоумља и мишљења највише о себи лично, и свога уверења, да су наши перли и наш мозак усавршенији, много усавршенији и бољи него перли и мозак оних људи који су само мање луднији него ми, који се невестеје од нас претварају да су добри и да су бољи него што су. Уосталом, доста о томе. Све је то крај старо... Чак је зазорно већ и говорити о томе... Врло старо... да!...

К. Цр.

Општаја

Богом! ја одлазим сада
У далеки невајни крај,
А ти наших снова, нада
Спомињаш се и себај!

Опомен' се оное гаја,
И акидаш шарене,
Опомен' се нашег рија
И љубави изтрене,

А и ја ћу у даљину,
Где-лех' таму пред собом,
Уздисати у туђини
За родбином и тобом.

И докле нас судба дели,
Себају се увек млада,
Како смо се некад средли —
А растали тујно са!

Ринав.

СКОКОЉИНА.

Петар Прерадовић

према Српству и Хрватству

Год. 1846. припремајући за штампу прву књигу својих песама — *Превенце*¹⁾ — Прерадовић се, у писму од 10. травања, правда Вуку С. Караџићу, што своје песме, као Србин, кириличним писменим не печати²⁾, и вади, да су тому различити узроци, које наваљати на дуго би било. Али, ако Бог да, што сад није, бити ће други пут.³⁾ Из тога писма видимо, да је и Прерадовић био, тада а и све допосре

обичнога, мишљења, да Србин треба да штампа своја дела кирилицом, а оне „различите узроке“, што га гоне, да другачије учини, није хтео да наводи у писму, којим се при пут обраћа „на старину и старешину нашега књижевства“ — као што Вука другом приликом наводи⁴⁾ — и којим га моли, да га помогне у првом му књижевном предузећу.

Ти су различити узроци постојали и данас. Прерадовић је својом службом, као аустријски официр, и својом дружбом, коју је као официр стекао, био упућен да ошче латинцима — то је и сам признао пред крај свога живота, споме млађим пријатељима, г. Ивану Костреничу, сада свечуничкином библиотекар у Загребу, као што сам из приватнога разговора с њиме дознао. Латинцима су писали и сви његови другови, официри-књижевници, и то не само Хрвати но и одушевљени православни Срби као Спиро Димитровић Котаранин и Огњеслав Угљешеновић Острожички. И тако је штампана и друга његова збирка песама — *Нове pjesме*⁵⁾ — уједно и последња, коју је сам песник приредио.

Прилике су, дакле, собом донеле, што су многи православни Срби кинели у Хрватској и хотећи њих читалаца у друговима, у којим су се претали, и да је било и таквих случајева, и то не ретких, да су православни дела читала у црквама апостола преписан латинцима.

То су по свој прилици били ти различити узроци, што су Прерадовића и многе друге Србе, нарочито официре, гонили, да своја дела латинцима издају. Осим тога Прерадовић је могао имати и један разлог више, пошто је он, као што је познато, да би био примљен у војну академију у Бечком Новом Месту, морао прећи у католичку веру. [Иван Трговић вели у свом „Вјеснику Петра племића Прерадовића“⁶⁾: „Онда је ми је напоменути, да су у оно доба сви питомци новомејштанске академије имали прихватиати тако звани владајућу вјерозавест, те тако Прерадовић постаде и остаде католиком, а никада, бар мени, не спомену тога повикотичења. Једино то знадем, да је много памтио из сваконевне литургије и мени само једном доста тога из гласне казнице. Не могу рећи, да је то тја од дјетињства памтио, а не могу ни утврдити, да је оно, што ми је казивао, у старије даше ради особите жељоте старославенштине на памет научио.“ В. Пјесничка дјела Петра Прерадовића. Izdана troškom naroda. U Zagrebu (1873.). Стр. VIII].

Ну и ако су му обе збирке песама угледале свет латинцима, Прерадовић је доста својих песама слагао и у кирилицу и књиге, који су кирилицом штампани, ма да је већином био далеко од средштва, у којима су они излазили. „Косово пове“ је дошло *Сербској народној лици* за 1846. стр. 81.; „Четири препа. (Као последица битке на Косову)“ *Србско-блатинијској младини* за јуно 1846. стр. 115.; „Нашу Анку“ *Сербској младини* за год. 1847. часть перна, година XXI, књига 76.; „Рођене сестрице.“ „Тужну дјелу.“ „Служба Марка“ и „Памет и срце“ Аленс. Андрића *Земљана, Србско-народниј мислослов* за год. 1847. (у Сегедину) и 1848. (у Суботици); „Молитву“ и „Роду о језику“ *Даница* за 1860. [бр. 21.] и 1861. [бр. 1.].

Прерадовић је приносио српским језиком на наваљивање свола. Да није било Спиро Димитровића, који му је

¹⁾ *Preveneci. Različite pjesme od P. Preradovića.* U Zadru. Tiskom Demarchi-Rougier-ovim. 1846.

²⁾ В. Грађа за поврх књижевности хрватске. На svijet izdaje Jugoslav. akademija znanosti i umjetnosti. Kuga 1. Zagreb 1897. Стр. 125.

³⁾ 1861. год. В. исту књигу стр. 180.

⁴⁾ *Nove pjesme P. Preradovića.* U Zagrebu. Tiskom Franje Župana 1851.

тако рећи изнудио прву песму српску, Прерадовић би остао можда као и Стеван Милениновић — Стеван Мило — немачки песник. Једном ће отворено прело није се могло задржати. И Прерадовић износи одмах у песми оно, што у онај мах најдубље осећа: повратак својем народу (Путник), тугу због неслоге Хрвата и Срба (Браћа) и споју љубав према левој Задрци (у више латних песама). Од тих мучака чуство због неслоге Срба и Хрвата прати га са својим сталним квалитетом до гроба.

У оно доба, нарочито у крајевима, у којима је Прерадовић боравио, ретко се који католик припазио Србину, шта нише и под многих православних Срба, — и онет, нарочито омишља — национална спост није била доста јака. Прерадовић је пак ретко кад био у друштву одлучних Срба, а и кад је био, изгледа је, да они и сувише истичу православље, и то му је морало бити веома неугодно, њему, који се православља, и ако оном, одрекао.⁴ Међутим је у католичким и у хрватским — тада илирским — круговима био једна дочекал. Гај је одмах прештампав у својој Даници прву му штампану песму „Зора пуча, бит ће дана“, Станко Врза је дописивао с њим и непознат и испраќао му је језик у „Првенцима“, а кад је пролазио кроз Загреб 1847. би уведен у највећиничке кругове и би „свуда јавно пријатно дочекал“ као што сам вели у писру свог живота⁵, док је његов растапа са Милетићем и Ђорђевићем у исто доба, као што Ђорђевић вели, „дота затегнут“ био. Бискуп Штротсмајер, познат са своје дарањавости, чинио му је веома виште усауге. Срби су пак, нарочито они у јужној Угарској, у оно доба сматрали православну веру као *conditio sine qua non* за народност, њихов је верски и национални живот радом за одржавање и унапређење антологије био стопан уједино, и онда није чудно, што су на Прерадовића гледали као на ренегата. Нећемо овде расправљати, у колико је то становиште оправдано и од какве је користи било по одржање нашег народа у оним крајевима, по ћемо само напоменути, да је оно веома погодно, да се о многим појавима без довољног разумевања њихова суди на прелаз, — па тако је било и овом приликом. Прерадовић се Српства није одрекао, он је од Срба напуштен био.

За правилно схватање Прерадовићева књижевног рада и његова односа према Српству и Хрватству од велике је важности и то, што су Прерадовићев при учитељи у народном пединству били дубровачки песници из Бра Андрија. У њихову су пак пединству истицаји догађаји из народне прошлости, али нигде народно име, они су, а нарочито Кичић-Миошић, били националисти, али без одређеног националног имена, баш као и Макурић у свом „Смисли-аги“. Прва песма Прерадовићева — Посланица Шпира Димитровићу — сведочи, колико је старац Милова на њега утицао. Бра Андрија је обухватио у својим песмама цело Југословенство и сматрао се као члан целине, а не чланом једнога дела те целине. Стога управо и имају и Хрвати и Срби једнака права, да га својим називају. За Прерадовића је тако схватање било и потреба његова духовна расположења, баш због његова односа према Српству и Хрватству. Србин, који је примио католичку веру, и који је по ондашњем перману и самих Срба, на жалост, тим престао бити Србином, где је могао

наћи боље утехе за све оне несугласнице у својем народу — а судбина му је додељала, да их сам собом проживљава, те да их тако много живље осећа но ико други, — до у оној заједници, где су све те различне наглашавају. Прерадовић је са широким грулама стајао на књижевно поље, он је хтео да обгрли оба дела нашег народа, али — илирски је покрет био на нахоу и место једнога народа, он нахои два. И одмах се поазује супротност младих народа, који љубав неће да деле ни с њим више, па ни са највећинијим браћом, али управо с оним најмање. Срби га неки називају ренегатом, али су бар равнодушни према њему; Илри га истина одушевљено примају, али у хрватској омладини већ не нахои следбеника, она сва листом познати за одлучним Хрватом, Августом Шеноом.

Тако се, мислим, може протумачити зашто он у својим песмама избегава помињање народнога имена, па и његов спиритизам, који унади и највећу досад нам познату разлику, разлику између живота и смрти, према којој ишчедавају све ове различите, што нам у животу толико вреда наносе. А да је Прерадовић морао имати заоста горих тренутака са својим становиштем, које је тако мало одзива називало, сведочи и песма:

Хрват или Србин

(ЖЕНОМ ПРИЈАТЕЉА)

Ти се ва не сради, мила побратиме,
Велиш: Србин јеси, српско ивиш име,
Твоји прадедови сви су Срба били,
На Коову полу мора крају дати,
А ти, њихов уга, на Србе не мареш,
Већ се у Хрватству понамериш лавиш!
Твој ме укор, побре, тишта одвећ јаво,
И да ј'всам војник под тиском био пак;
Ал овако изиди, дана су ми мисли,
И напоштам онде, где би други стили.
Наша вој хоним да се пореможу,
А ти солдај ного, пак дојаша вој,
Установи место, вр'јеме и другара,
Па ћемо распахат, што нам срца пара,
А у ш'релом се'јету нека спомен буде,
Да су до два брата били дије аде.

Фрањо Марковић, који нам је дло добро естетичну оцену Прерадовићевих дела, вели на једном месту овако: „Да је Прерадовић Хрват, то му свана пјесма и нехоте каже; многих те многих, којима он то ерчно и радосно исповиједа, не треба наводити, а да је био спреман од невоље за своје Хрватство и с пријатељем се Србину побити, ну да је уједино сваки бој и свају међу једнокрпном браћом сматрао дјелом, каже пјесма Хрват или Србин.“ [Види *Pjesnička djela Petra Preradovića*, стр. 21. Ил самога тога народа види се и његова нетачност. Већ је сумњиво, кад се за једнога хрватскога песника мора доказивати да је Хрват. Међутим то, што Ф. Марковић тврди, не може се наћи у Прерадовићевим песмама. Интересантно је, да у истој њави, аборитим Прерадовићев, Иван Трики, у свом животопису вели: „... једном неом љубави обуздавајући Српство и Хрватство, а мрећи сваки ридор браће по језику бијаше то гласовит првак нашег народа, кому ће се име споминати док нам буде трага и гласа на свијету.“ Трики је, диже, истински поштошо свога побратима и није хтео из пристрасности да се огрени о његово уверење. А двадесет година касније, други књижевник хрватски, Миленић Шренел, овако говори о томе: „Прерадовић био је искрен пријатељ слоге једнокрпне браће Хрвати и Срба. Чини се, да зато навалице не спомине ни хрватског ни српскога имена. Знао је добро Прерадовић, да ће име

⁴ Да је заоста тако било, дан нам је из то докна Јован Ђорђевић својим чланком „Прав саставак Милетићев и кој с Петром Прерадовићем.“ В. „Врсково Коло“ за 1896. II. год. стр. 181.

⁵ В. Граду etc. стр. 194.

бити највећа запрема животној слободи. Народи се лакше одлучују слободних установа, него имена.* Е. Милтон i Preradović, Vienna за 1885. Стр. 44—45. А кад смо већ при тој, да дамо реч и самом Прерадовићу. У писму од 13. I. 1863. католици и Хрвати, Игњатиј Врлићу, овако вели: „Чујем да и код Вао тамо та некретна распра своје зубе неси и да брат на брата режи; чујем да и међу католици неважна српских странака бипа. Хвала Богу сад имамо једну странку кини. Ја се још једнош надам, која ће се склопити на слови и братству између Срба и Хрватах и свакога будалом прогласити, који међу њима равније тражи; тој ћу се странци и ја прикљати; та једина пред Богом је праведна, а све друге то су или глупост многих или охолост појединих.“]

Кад би се хтело самосовно тумачити, онда би какав „тврдопори“ Србин имао него толико права, да из те песме прочита, како је Прерадовићу криво, што неко сумња у његово Срство — Твој ме укор, побре, типити алић јак! И да н'јесам војник под тисмом бих плаћо — и да стога изазва свога пријатеља на двобој. Али, да-богме, да не би изао право, баш као ни Фрањо Марковић. Хрват и Србин су у овој Прерадовићеву песми као она два читева, који се туку због штета, на коме сваки само једну страну види; обојица имају право, само што ниједан неће да пређе и на другу страну, па да се о то увери. И какав пројект судбине! Песник „Браће“ морао је написати и песму — „Хрват или Србин!“

М. III

Пораз Турака на Плочкику*

он ни зоре ни белог данка,
Покликула са Јастребца вила,
Кликће вила на Крушевцу граду,
Те дозивае српског цар-Лазара:

„Царе Лазо, од Србије главо!
„Зао заспао у беломе двору,
„Зао заспао, добру се не наја!
„Или не знаш, или ти не хајеш,
„Што су тебе јави задешили?
„Ето иде силна војска на те,
„Мурат ти је земљу поробио,
„И Нишаву воду пребродно,
„Те ти, царе, Ниша освојио.
„Силан Мурат у Нишу ласео,
„Кољко ј' силна, нећна с' послало,
„Хоће к теби у Крушевцу, Лазо,
„Да ти круну са главе укине,
„Па и твоје да преузме царство.
„Мо чу ли ме, српски цар-Лазаре!
„У Мурата војска силновита,
„Не можеш је чекат' у Крушевцу;
„Да ти имаш крила соколова,
„Не би перје изнео ти меса;
„Бранићеш се, одбранит' се не мо'и
„Вијежашећ, не победи нећеш,
„Молићеш се, измолит' се нећеш;
„Већ погнџ на Топлицу хладну,
„Где те чека одбрава војска,
„Где те чека двадесет тисућа
„Све по избор' лутних момака,
„Што војводе твоје закупише;
„Са њима су Босњани јунаци,
„Што их посла Босњанин краљу,
„И њих има до десет тисућа;

„Ал' не дође Зећанине Валиша,
„Нити посла врле Црногорце,
„Остави их да му Садар бране
„Од Турака исред Арбаније;
„Нити дође Краљевићу Марко
„Од Призмина града бијелог,
„Нити дође Костадине бине
„Иа питамо места Жеглигова, —
„Не могаош од Турака проћи;
„Ал' промаче лутница Богдане,
„А са југа, са кривог приорија,
„Но без војске без својих момака, —
„Сам он ваља к'о читана војска.

„А кад чује турски цар Мурате,
„Гдега чекаш на Топлици с војском,
„Он се неће дуго премишљати,
„Опсрнуће к теби на Топлицу,
„Гу ће нам се војске сунобити.
„У Мурата сто тисућа војске,
„Све делије, аге и бегови,
„Јаничари бесни и позамини,
„Ал' се, царе, немој препанути,
„Док је теби твојих војвода
„И јунака лутних окоштина,
„Кавких данас у Турака нема,
„Ласно ће те савладати Турке.“

Кад то зачу славни цар Лазаре,
И разбра што му вала каже,
Он похита на Топлицу хладну
Међу јунака и међу војводе,
Који су се боја ужасели.

Тек што Лазо осмотри војску,
Поискао дивит и хартину,
На вољну ситну кингу нише,
Пан је снаље турском цар-Мурату.
У кингу га јавко поздрављаше:

„Чу ли мене, силни цар-Мурате!
„Срамота је унашти мучки,
„Без одбране робље одводити,
„Него хајде к мени на Топлицу,
„Да јунаци мегдан поделимо,
„Па ишчи коме Бог и срећа даде.“

Кад је Мурат кингу прочуо,
Од Ниша је војску окренуо

И Мораву мутну пребродно,
Ударио на Прокупље бело,
Постојбину старог Југ-Богдана,
Прокупље је огњем попало,
Па с' кренуо уа Топлицу хладну.
Ка табору српског цар-Лазара.
На Плочкику крај воде Топлице
Угледно чалорове беле,
Српску војску и српске јунаке;
Те се силни Турци устанише,
Своју војску табор учинише
И топличке пола притискоше.
Товни коњи и бијесни Турци
На алаје полем се ређају,
А ланце их на хатин' облеђу
И попреху уа Топлицу гледе,
Погледују Лазарову војску.

Тек Мурату чадор разпели
На догледу Лазарове војске,
Зове Мурат Лазу на предају
И овако њему поручише:

„Очу ли ме, српски цар-Лазаре!
„Хајде к мени под силна' чалора,
„Прекохши се и мени покони,
„Ја ћу теби живот опростити,
„И круну ти твоју оставити,
„Да царујеш како и до сада;
„Ако ли ме послушати нећеш,
„Хоћеш, јунак, гдно данас проћи,
„Оставитиш на Топлици главу,
„К'о Вукшину на мутној Марници;
„Добро мисли, да ти се покајеш.“

Одговара славни цар Лазаре:
„Проћ се шале, силни цар-Мурате!
„Куд те, царе, сила заијеља,
„Нисам див'ио да ти се покљанам,
„Већ да мегдан делимо јунаци.“

Ал' су Турци мудри и лажливи,
Не хтелосе одмах ударити,
Не хтелосе заветити кингу,
Докле своју не одморе војску.

Но из турске појави се војске
Црни Арап, царев Али-ага,
На бесноме хату од мегдана,

* Други део четире песме на велике народне епосе Нисово. — Другу песму на ове епосе, Сужој хатини Вука и Мисола, дописа је Нова Псира у 11. броју прошле године. —

Разиграо хата по пољани,
Гледају га и Срби и Турци;
О бедри му сабља димисија,
Преко крила копље убојито,
А у руци тешки шестоперца,
Па га Арап покрја себе нија,
Те га баци небу под облаке
И у десну докуче руку;
Под собом је хата ражлутно,
Удара га општом биврацијом,
По три копља у прикосу скоче,
По четири мебу у висине,
У напредак ни броја се не ана;
Из уста му живи ога сипа,
Иако подрва модар пламен суче,
Колико се Арап послано,
У п'јиности бесно подикује:
Је ли мајка родила јунака,
Каурина и српскога сина,
Да му данас на меџан изађе?

Кад то чуше српске војводе,
Полетео сваки цар-Лазаре,
Да од цара благослов измоли,
Да се може с Арапом огледати;
Међу њима је Срђа Злопогледа,
Злопогледа стари меџанџија —
Њему царе благослова даје.

Ја какав је Срђа Злопогледа!
Чудна ока и чудна погледа,
Мрко гледа и очима стрела;
На њему је јунак од курјака,
А на глави капак од самура,
На њакма алатија челека;
Сјају му се токе кроз бркове
Како месец од петине лана,
И на њојин три балчаха златна,
Ваља сабља три царева града!
Лутит Срђа па се придружио,
Дохвати се косната мркова,

Мркову се на рамена баци,
Па полете црном Арапицу.

Удари се јунак на јунака,
Пусту Срђа копље убојито,
Ал' арапов коњиц од меџана,
На земљу је на мах повлечио,
Над Арапом копље прелетело,
Ударило у зелену траву;
Тад је Арап коња разиграо,
Те он пусти копље убојито;
Ал' је Срђа јунак од меџана,
Дочека га перним буздованом,
На троје му копље саломо,
Пак Арапа мрко погледује.

Препале се царев Арапине,
Кад у Срђе црне очи огледа,
Па не чека да Срђа удара,
Већ потече топузину тешку,
Те погоди Срђу Злопогледа;
Ал' се Срђа држи на мркову,
Иако седа га маћ не могаће,
Ја кад виде црни Арапине,
Да ће данас изгубити главу,
Окрнуо хата од меџана,
Швапне побег на срамоту Турком.

Кад то виде Срђа Злопогледа,
Попритеже мркову дишине,
Самур капак на чело намаче,
Па се пусти за Арапом прим:
„Стан' причекај, царева делија!
„Да окушаш мога шестоперца.“
Па потече перна буздована
Пустинице добро нештине,
Те Арапа међу плећа погоди;
Колико га лако ударио,
Иако бојног га седела изгонио,
Паде Арап у зелену траву;
Сабљом ману, одсече му главу,
Мркову је баци у зобницу,
Па се врати натраг у ордију. —

Кад у јутру јутро освануло
И с истока огрануло сунце,

Обасјало коње и јунаке,
Блеста оклоп и свето оружје,
Стоји топот убојних коња,
Сипавају се појске с обе стране.

Силин Мурат седе под чалором,
Код њега је немир Јеврем-бега *)
И остале пише и незири,
И дванаест великих калија;
Њима цар, силан, наређује,
Да уаре одмах на Лазаре,
Да му војску маћем истријебе,
Да не штеде нокча ни појовоу,
Да му жина ухвате Лазаре
И доведу њему под чалора.

Потеклоше Турци ушпријед,
Полетеше стреле са тетина,
Од њих јарко поирало сунце,
Ник' се види неба ни облака.

Кад то виде славни цар Лазаре,
Појаша голема Лабула
И чиниом се крстом прекрстио,
Па поваци мача убојита:

„Напред депо, моји соколони!
„За крст часни и веру хришћанску!“

Тала Срби Бога поменуше,
Бритке они сабље повадише,
Положише своја бојна копља,
Полетеше низ поље тогличко,
И у Турке јуриш учинише.

Боже мили, чуда великога!
Чудна боја, чудна ли саставка,
Кад се дигне састадоше појске!
Једно српска а друго је турска,
Пред српском је славни цар-Лазаре,
А пред турском немир Јеврем-бега;
Стаде зинет општрога оружја,
Стаде јаву рањених јунака;
Да је коме бико погледати,
Како српске ту сенју јорде,

*) Јеврејинот бег.

A. MILIEP

ЈОВ НА ЈЕЛЕНА

Како л' турске полијеђу главе!
Потоком се крвца продишала,
Врела крвца коњска и јуначка,
А Топлица мутна и кривава,
Обојена крвљу од јунава,
Ваше турског него крвљу српском,
Носи, мутна, коње и јунаке,
Носи чаме, носи и капаке.

Сече Турке Страхињу баше;
Што би баше Турак' пропустио,
Доцкује Срба Заопоглеба;
Што би Срба Турак' оставио,
Доцкује Бошњо Јутовину;
Што би Бошњо Турак' проманио,
Доцкује Лутница Богдане;
Што би Рела Турак' прелетео,
Доцкује Лутница Богдане:—
Богдан хоће да гласник не оде,
Разжалоу танку беденију,
Сабљом сече, беденију пали,
И ситире тешком топузину.

Ја капаљ је Обилић Милошу,
А са своја оба побратима,
С Косачићем, с Топлином Миланом!
Све сагоне Турке на буљак
И нагоне на воду Топлицу,
Те с' Топлица мутна лајзала
Од лепена коњских и јуначких:
Сам Обилић на своје ждралину
Гоши јунак тисуће Турава,
Те их сече и десно и лево,
Кривава му сабља од балчана
И десница од рамена рука.

Гледа Мурат из чадора свога,
Како Срби славно јуришају,
Како бију и разгоне Турке;
Гледа, силам, а мило му није,
Јучино му је срце у грудима,
Па дозива немир-Јеврен-бега
Исрда бога, Исрда окрцаја,
Да га немир мало разгони,
Да му пусто срце не претукне
Од азовале и помаше славне.

„Који оно добар јунак јесте,
„Што једанпут бритком сабљом руке,
„Бритком сабљом и десницом руком
„Па двадесет одсече глава?“

— „Оно јесте Страхињу баше.“ —
„Који оно добар јунак јесте,
„Што два и два на коње набија,
„Преко себе у Топлицу баца?“

— „Оно јесте Срба Заопоглеба,
„Што нам јуче Алаи-ну сначе.“ —
„А који је оно добар јунак

„На алату коњу великоме,
„Са крсташем у руди барјаком,
„Што сагони Турке на буљак
„И нагони на воду Топлицу?“

— „Оно јесте Бошњо Јутовину,
„Млад барјактар српског цар-Лазара.“

„А који је оно добар јунак,
„Што пролеће кроз ордију целу

„На кобили, танкој беденији,
„Сабљом сече, те спопле обара,
„Другом руком туче буздованом,
„Сатрће нам половину војске?“

— „Оно јесте Лутница Богдане,
„Нам хетменик с јужнога приморја,
„Што 'мо смо му земљу оставили,
„А харача тражит' не смедемо;
„Нит' се боји цара ни незира,
„Ни на земљи каквога јунака,
„Разма једног Бога истинскога.“ —

„А који је оно добар јунак,
„На ждралину коњу нивоину,
„И са њиме два сипа сокола,
„Што погоне тисуће Турава?“

— „Оно јесте Обилић Милошу,
„А са своја до два побратима,
„Једно му је Косачић Ипале,
„А друго је Топлица Милане,
„Онаквијех, царе, више нема
„У Турчина, нит' у каурина;
„Обилић је јунак над јунаком:
„Што је земље на све четир' стране,
„Над њиме не има јунака,
„Сам он може с њима војевати!
„Једни кажу да је вилни сине,
„Други да га сељанка родила,
„А кобила млеко одојила,
„Те јунава зопу Кобилићем.“

Препале се силан цар Мурате,
Па говори немир-Јеврен-бегу:

„Мој незиру, оно добро није!
„Страх је мене и бојим се љуто,
„Дамас вемо главе изгубити!
„По потечи и брао поведи
„Све делије, што најбоље имам,
„И поведи сву одиорну војску,
„Докае Срби још продрли нису
„А до мене и чадора мога;
„Удри сваког ко српско узмиче
„И срамоти образ Мухамедов!
„Јер тако ми пророкове бразе,
„Одавде им повратништа нема,
„Повратништа нити утешишта;
„Ми Лазара освојит' морамо
„И његове похватај' војводе,
„Одвести их у Једрене беле

„Повешати граду о капије,
„Те учинит' курбан Мухамеду,
„Ма сатрли половину војске.“

Тако рече силан цар Мурате,
Тако рече својему незиру,
Ма не рече Туре: ако Бог да!
Као што му ни помоћи неће.

Ту се бише летњи дан до подне,
А кад подне пренаљило било,
Сам се Мурат главом полинио,
И на бојно поље дојаша,
Да охрабри аге и делије.

„Алах! Алах!“ савио Турци кичу,
„Ах узмичу, жалосна им мајка!
„Љуто бију српски соколони,
„Потукоше многу војску турску,
„Иагибоше аге и делије,
„Нагибоше многе поглавнице:
„Двадесет паша, двадесет незира
„И двадесет великих капија.

Мили Воже, на свем теби хвала!
Препале се силан цар Мурате,
Побоја се изгубише главу,
Паша даде а бекати стаде,
Бежи, царе, низ Топлицу хладну,
На Мораву коња нагонио,
И Мораву срећно пребродно,
Пак утече, несела му мајка!

До Једрене јела с' уставио.

Многи кажу и причају људи:
Од како је гаврља поцрпео,
Таквог боја нико не видео,
Таквог боја и таквог покора,
Што га тада доживише Турци!
Ту не оста Србин у дружини,
Који турске не одсече главе,
Који по дие, који по четири,
Војводама им броја се не зна!
Од Србаља мало ко погуби,
Од Турака мало ко утече:
Од стотине тисућа Турака
Не утече ни петица једна,
Да о чуду и покору прича,
Све изгуби на Топлици хладној,
Остадоше трупи и лешине,
Дак накраице иране и тиране.

На Плочинку, крај воде Топлице,
Знати ће се турска погубија,
Знати ће се турска костурница,
Док је Срба и док је Турава.
Док је света и докле је века.

..

Први болесник

А. Хеденштерна

Бо је doctor medicinae, угледна спољашности, с осредњом сведојбом и великим дуговином, због којих је плаћао луд интерес. Када је у својој тридесетчетиртој години, као сериозни медицинар, ступао у борбу са онстаним, била су у свету сва била лекарска места тако заузета, да њему једва што остаде неко алехудо место у којем беше до 150 становника, али тако сиромашних, да ни један од њих није имао алатних пара за боловање. Падао се још једино, према приликама у којима је био, на надничаре, којих је било доста у околини, да ће на пом од њих било ветреница било наплаћу друга машина руку откљунути, или да ће о цркеној слави ма ко од њих, кад се добро „накати“, дозволити или своју или чију било ногу!

На дуљност је дошао некако у почетну лета, те одмах даде оглас у новине и метну еврму (још како лепу еврму!) на улазак у стам. Онда се дено чакати у насло-

Један постарији, по изгледу веома пријатан господин узе га под руку и журно уведе у собу, где је на постели лежала ретко лепа госпођица, од прилике у двадесетини годинама, али болесна.

„Помозите ми, Господине Докторе!“ тужно га замоли чим уђе у собу.

„И ја Вам на сад ништа друго не желим!“ натрено одговори доктор.

Одмах јој она иако, прегледа њен крвни, маленик јеник, и распита је о смену о чему млад лекар може раситивати тако ениу и малу госпођицу.

У том је већ и ручак био готов, те се млади лекар изјасни „да ће морати о ручку добро промислити о овом јединственом случају.“ Мати га упита, да ли нема какве опасности по њезино драго дете? Отац је само удишао. Доктор је о ручку био дубоко, дубоко замисљен. Јело је било извршено, а Бургунац још бави. Када је доктор после ручка поново отишао болесници, погледа га она још преданије, те доктор позва у помоћ све своје знање да је што пре спасе.

И тада написа рецепт, а тек што га беше завршио, узајах један од служитеља најбољег господарева коња и

СТ. ТОДОРОВИЋ

ПРЕД ЦЕТИЊЕМ

наму и поче очекивати болеснице. За прве надеље ниш му не дође, а број посетилата не беше се пореметио ни у току друге недеље. Али првог дана треће недеље затресе се степенице од бровн и журних корака, те је млади Ескулап већ извршио свој засушени дводинарци. Али, на жалост, то је био нека његов шикоски друг, који је некуд путовао да држи проповед као менист за капеланино место. Чим се поздрављаше, унута га канцели: да ли би му Господин Доктор могао позајмити две десетине за месец дана?

„Могу, брате, јер их ни сам немам!“ одговори доктор и уздахну.

Али већ сутрадан дођоше једна господева кола што их дотера нека кочијаш са сјајним дугметима, и однесе га на мизу даљине, по неком тако ужасном путу да је господин доктор целог пута мислио: и умреће а неће дочекати да види свог првог болесника! Али се ипак кола зауставише пред неким вералдом дошпратне, дивне, беле куће, око које беше дрвећ, покошених ливада, цвећа, њива и једно мало језерце.

трном одјурн у апотеку која је била удаљена за неких петнајест километара од куће.

Доктор просто очараше чудне очи младе болеснице. Па ипак је уз какву попио и две чашиче коњана. Још се вонути да ноћ проведе поред болеснице, али му то са великом захвалношћу одбише због осталих пацијената!

И тако са пуним срцем (јер је у њему била цела целцата она дивна болесница!) оде у вече кући, да га о сутрашњем вечеру опет одвезу болесничној постели, јер ће долге и медицинна деловати како треба.

Али се доктор сутрадан пробуди са напленим очарањем и ужасним страхом, када обузе опорезе грешнице пред земаљским судијом. Записан младости и лепотом младе болеснице, а такође и крвном напленим и старим Бургунијем, а не мало и радошћу што је једна једином стекло болесницу — био је записан (на свој ужасни страх, тога се врло добро сећа!) тикну дозу протину грознице и болова да би могла и вола оборити! Ужас, просто ужас! Место броја 10 био је написао 100 а максимални је проценат 20! Лепи види тој број, те се тресе од страха...

Да ли је мовак нагубио, те није знао, да ли је то погрешно у писану или тренутно лудило? Сад му је било сасвим јасно: каква све несрећа може да буде због тога! Дабоме да је сад молио на прст на нос пометети болесница. По свему изгледа да је више пеће наћи у животу! На једном позајмљеном пољу јурно је без одмора. У дворшту не беше никакве душе, а исто тако ни на веранди. Дабоме, после такве несреће! Ондах узмете у предсобље, а одакле у болесничку собу.

Болесница је лежала блела и непомретна... Али како је била у одморачи, у Јутарној одеји, са неким романош у испруженој руци — једва је дигла на мртваца.

„Го-спо-ђи-це!... Го-спо-ђи-це!“ уздишући је дохватила сироти, скоро онесвесила доктор.

Она се тресе из саварија, отвори очи и промуча жу-бавно:

„Доктор... мој спасалац... пећ...“

Свест му се поврати, јер се, ето, уверио, несумњиво уверио да је она још у животу. Пошто је узвасна несрећа уклоњена, несумњиво је (упркос научних истина) да је и поред ошаве медицине остала у животу. Како? зашто? — било је илалнино одгонетати.

„Прашак...“ говори доктор као надишући.

„Хвала, највећа Вам хвала! То је био чуднопат, спасованас лек. Гледајте само, како сте срећне руке, Господине Докторе! Ево сам већ данас устаја!...“

„За име Божије, где Вам је преостали прашак? Не сме се више узимати, ништо... осим у крајној невољи! Дајте ми га, дајте ми га одмах!“

Она се поново збуни и сва порумене. У забуну сплетено и страшно понашање према њему своје очи и промуча, а усеје јој порумене као купури:

„Прашак! Да... овај... јесте... прашак... Врло радо... али ја сам их узела све.“

„Сва гри!! Милостиви Боже! Кад сте последњи узели? Последњи, последњи, Госпођице?“

„Ах да... овај... на тако пре два сита... пре три ли пет... Ах, опростите, Ви сте наредили да други узимем после осам сати, ако први не помогне... Али, ја сам била тако узамирена и нестрпљива... Имала сам после првог прашка још болова... два три сата... па сам од једном оба узела. Опростите!“

„Ох!... Ах!... Боже!...“ узвикнуше доктор, па површи лице рукама сруши се у најближу столицу.

И онет је био ручак, и онет стари Вургундан, а о капи уђе у салон љубавна, брао опораваљена госпођица. Доктор затражи кутују од прашкова, где је морао бити и рецепт. Али каква непријатност! Кутуја је била испецана!

„А оригинални рецепт?“

„Смем ли га задржавати као успомену на моје спасење?“ упита га она бојажљиво.

„Не, не, то не сме бити. Али ако имате Симеонску уписаћу Вам штогод.“

Кад је при повратку у некој шуми на тисуће комадића поцепао проклету рецепту, замишљу му у души као да је Бог зна какав терет скинуо са себе.

Једног дана, тек годину после оног догађаја, рече доктор својој госпођи:

„Драга моја, има једна тајна између нас, једна једина. Хоћу да ти је саопштим, ту једину тајну...“

„Је ли јоште жива? Живи ли овде, у овом граду? Јеси ли је видео пре него што си мене позвао?“ одговори госпођа докторка живахно како јој и дошловаше.

Али када дознаде, да је мало требало па да умре од оног прашка што јој га је за лек дао, утиса се и рече: „Зар ништа друго, мужићу? Донета, доиста то је, чини ми се, било прилично неупутио с твоје стране. Али и ја теби морам открити једну тајну...“

„А, који сам мислио да си мићео небоси... Хоћу есе да знам; реци есе, све реци! — Докле сте дотерали у љубави?“ пренорно је упита доктор.

Она спусти главу на његова прса и шинуташе:

„Било је... онда је било такво жртвило под нас у пољу... Па смо дознали да је један леонар... један млад доктор добио место близу нас... Али пошто нас није посетио... онда... ах... ја се као резовали... Није било тешко да обманем оца и матер... па... ето, драги, сад све знаш!...“

„Али прашак! Могла си, душо, главом због тог пра-шка платити!“

„Прашак!... Бацала сам га до ђавола чим су ми га предати. Због тога само нисам могла ни кутују видети!“

А.

Две песме

1.

ного бих ти рећи хтео,
И прилика често бива.
Како бих ти колико љубим
Али то се не камина.
То говорје очи моје,
То ми с лица читат емен.
Ах! ти ниста... Ил' не можеш
Ил' не нећеш да разумиш.

2.

Занто срцу свом и моме
У младости стварни вије?
Што обаран очи драги?
Зашто гушину осећаје?
Плакала си због полуципа.
Ја уздаху: Збогом мила!
После те је плач гушино
Зато што си сузе лила.

Влад. Станемитовић.

Максим Горки

студија

Вој. Ст. Поповића

ако сте видели калгод у тајној поћи звезду реалитиу кад прелети преко хоризонта? Јесте ли се дивили њеној сјају и величанственој појави? Тако се и на небу руске литературе појави Максим Горки. Али његова аслада приближила се нине суну, јер јој појава није тренутна, а сјај и топлину као да је од сунца позајмила.

ВЛАСКО БУКОВАЦ

У КРИВИ

Ја не знам примера у светској литератури да слава писца за тако кратко време може достићи крајње дистанције. Малом и незначителног остваривања невог провинцијалног листића требало је само да се познае с чувеним Корчакином и ступи у коло Петровградског Кадикеног Савоја, па да име његово облета сву пространу Матушку-Русију, да постане изолом одушевљено омадице, да уведе у литературу нове типове и тиме створи нов правец, нову школу — једном речју: да заузме место најаворитијег међу младим руским писцима.

Критике, или боље рећи панегире, нису му као печурке. Све су се оне дивиле Максиму и уздицале га до висине на којој се и он јемачио бојао вртоглавице. Пред сликом М. Горког, од Рјенина, светиња се гура и кошта — на лицу је сваког некако пријатан осмех, као да, гледајући њега, поминае све његове безбрижне бескућнике. Максим и његови „голаћи“ посталоше модерни, а 50.000 егземплара његових дела (у 5 књига) разолише се за тили часак. Немањи студент проишо се, најзад почео да дуга и краде, а његов адвокат објаснио је то на суду утицајем Горког.

Готово сии критичари труде се да објасне узрок тако невероватно брзог успеха Горког и равно га тумаче. Једни (Боченковски) приписују узрок успеха самим делима Горког, која су сама створила себи славу, кака се компетентниа публика ближе с њима познала, т. ј. кака су припошетке Горког почеле називати у великим периодичним Петровградским јурналима, вахвалујући Корчакину који први провише у њима бисер. — Други (Меншиков) пак тврде да слава и успех М. Горког имају да захвале једино чудноватости и интересној биографији Максимовој. Мени се чини да су и једно и друго утицај да се тиво брзо створи слава којој би многи и многи понављали. Биографија, пуна необичних доживљаја, кака је обилази материјала нераној великобукварској публици да задовољи своју болесну радозналост, судију за поштом и потребом јавних утисака који би ставили у пријатну изабрану нахове разабалабане нерве. Биографија његова привукла је небу пажњу и ин-

тересовање о писцу; она је донекле обезбедила блаже обраћање к његовим делима. С друге стране пак, сама дела, пуна духа и спешине, народног хумора, нових типова и машра довршила су оно што је биографија започела; јер читајући их осећате изако као обузана топла струја нечег новог, оригиналног; она пријатно голица ваше нерве, те се са свим одајете новом раздраганом осећању. Горки је песник и сликар. Само као такав он је могао и најгрубљу појану да обуче у дивно рухо; да чап онде и где је смрла и нечистоћа, замирише црне појезије.

Онако описати море с његовим депотима и страхотима, и бескрајну степен са заходним сунцем може само жива реч песника и кичица сликарева. —

I

Алексјеј Максимович Пешков (у литератури Максим Горки) родио се 14. марта 1869. год. у Ниж. Новогороду од оца Пермског мештанина Максима Саваткијана Пешкова, талетара, и материје Варваре Кошвини. Било му је 4 године кад му умре отац. Мати се преузеле а њега остави деци на васпитање. Овај га научи да чита псалтир и часлопан, и кад је у томе показао довољно успеха, пошле га у школу. Чу тамо се не најдрак више од 5 месеци, јер се разболе од великих болести и тако напусти школу. У то време умре му и мати; рална долина провале, а Максим долаше у обућу. Није проишо ни два месеца, а он објаве руке врђућим ичијем, те га и онет гаада отера деци. —

Када се опоравио, дела га каде „цртежишнику“ (који црта плазнове), али од њега Максим брзо утегне и ступи из једног пароброд у хуларе. Главни кулар био је ту неки пензионисани подвојнич Михаилло Ахилом Смури. Он први разви Максима пољу за читане књиге. Горки је тада толико заљубио књиге да је онет заједно да се учи и у тој камери крепе се у Казан, мислећи да га тамо моћи учити бесплатно. Наде га обмануше и он принуђен ступи тада у пенарску радњу, за 3 рубље месечно.

Иа Казана крине се у Царичин, где је провео неко време као извеснички стражар. Одатле га усекоро отерају у Ник. Новгород да служи војску, али га при прегледу одбију, јер „издржавати не беруту“ и њему ништа друго не остаде него да продаје базарски кивас. Ускоро се познаде са Б. М. Давидовим, којеу се немоа допаде, те га узе за свога секретара. Желеа да путувањем у њему се омет јавља и он се креће поново у Царичин: обилази Јонску област, Украјину, Бесарабију, јужну област Крима, Кубан и Црно Море. 1892. год. живео је у Тивелису и радио у извесничким радоницима. Ту је наштампало у листу „Казана“ прву своју проповестку „Малар Чудра“. Затим се поново прати на Волгу и у Нижњем Новгороду сретне се случајно с В. Г. Королевком. Каквог је утисаја имао Королевко на Максимов, види се на Максимово писма Горолесову: „Напишите о томе, напишите на сваки начин: њега, Горгог, учио је да пише Королевко, а што је Горки тако мало примио од Королевки, у томе је крив он, Горки. Напишите: први учитељ Горгог био је војник-пушар Мурз, други — адвокат Лавина, трећи — Александер Методичен Калужин, човек „извесних друштва“, четврти — Королевко“. Тен од познатости са Королевком, проповестку Горгог појављују се у великим журналама, а од 1896. штампа их само у журналу „Кивиз“, који недавна цензура сасвим забрани.

Ето кратке биографије Максимове, а сад да пређем на сама његова дела и постарам се њихити њихову драж и лепоту, којима се живо се одушевљавају. —

II

Нико још као Горки не обрати толико пажњу оној најнижој друштвеној или боље рећи недруштвеној класи [која се тако лако карактерише речју „босјак“ (босак-босак-босак) и оном протектирјату, онемо олашу који нећемо завршети своју улогу у друштву алкохолизмом, а којима Максим даде тако изд назив „бишњи људи“.

Ето то су његови јувени, ти уверени од судбе, ти голи, гладни и али похулади, полузверови који испуњају правце јабине и љумесе градске, и чије је име Легион.

Душу тих људи изучио је Горки и она није тако правца и порочна као што изгледа на први поглед. И у њој сине по нека светла и узвишена траја која у нама прет изазива жалост и сажаљење, него мржњу и одрасто преме тим људима чија је судбина тако несрећна. Горки је изучио сваки њихов осећај, учино најнежније највише њихове сложене и неразумне душе. Он их је само могао разумети, јер је и он крв крв њихова, што каује и његово заминуло име, које као да је символ оне бескрајне класе друштвене чија је живот горак.

Знајући те јувени, њихов начин живота, њихове поступке, од којих многи нису за похвалу, ипак за све криве читана, пама је симпатија према њима тако велика и јавна да прелазни готово у љубав. Ви волите оне безбражне голаше који су слободни као тица у врану и који су готови у свако време да окрене свој лет кула ми се проте: ви волите оне снажне бескућнике Арбала, Серваншу, Виску Пренет и др. под којих киче здравље и сила, и за које нема личег на свету што они не би смели наградити. На њихово поштовање, које дозвља од држави, ви не окретећте главу на другу страну, јер вам оно пре изазива осмех. —

Они љубе природу, широку стеву, у којој су пограничници господари, а куда их куче нема неодредена сила којој се они и нехотиче поклају. Како те љубе платну слободу која је за њих што и ваздух и без које им нема живота!

„Возим ти ја, пријатељу, овај свитнички живот. Оно, истина, и хладно је и гладно, али — и сувише слободно“ — вели солдат („Въ стѣни“).

Неспособност у души заједно са оетом за нечим непознатим — њихова је карактеристика прте.

„Ја сам се родило с неспособношћу у срцу ... и судбина је моја да „босјак“ будем“, вели Гриника Орлов.

И у снажне девојке Малее валазимо те „босјачице“ прте:

„Ја бих све хтео нешто. А шта? ... Не знам. Други пут села бих у чамац — и по мору ... даљеко!“

Сам Притон („Проходице“) вели:

„Њихови је особина да никакво не могу наћи себи места на земљи и везати се за њега. У нама живи „немирни сирак“, жеља за нечим понавља.“

Синичкини живот је последња тачка, последње уочиште „босјак“, у којем налазе једноко лепа својим неразумљивим и тајанственим инстинктима. Синичкини живот одлаје се сваки „босјак“, био он „босјак“ у неком смислу те речи, т. ј. људск, синички, долов, („Въ стѣни“, „Заву-брина“, „Челкаш“ и др.), био један од бишних ауди, вога је страст и „вољна“ до тога долази, био најзад интелектуал „босјак“ као Притон („Протѣице“) или учитеља („Бѣише људи“) који некада беху и њазни чинови друштва а посталома „босјаци“ због досаде у животу, због тога што им је тесно у животу.

„Живот је узак, а ја — широк“ вели Притон. Једна кад се Гриника Орлов у очајну обраду докторима: „Болесне досите ... а здраву умру од теснобе живота“. За њих сав Горки вели да су: „мртви ауди који су изгубили свако поштовање себе самих и њихови подобности до себе оне“. Тен интелектуал „босјак“ као да је најгор, јер је спреман на најпоштније максималне и најошкриве поштуне, сажуће се у томе својим промучурним могаи; допне се међутим обичен „босјак“ служи једино својом грубом силом. Но сви су они појединачи немирни, недовољно својим животом и осећају у исто доба да су ипак подобни и за какво неће дело.

... Но све га то није задовољавало: он је хтео нешто крупније; та се жеља у њему непрестано рагоревала, мучила га и најзад довела до вуге — — — („Супруги Орлов“).

Кад почео беснети колера у Русији Гриника Орлов поште први у болничке баране да неустрашан и силан помогне болничанима. Сав се предло ином послу, на пред чиме не презаше и храброст му долазаше до дресности.

„И узвио бих ја“, вели он; „и сам бих поднегао... мегући би ми прст и на њему написали: Григориче Андреев Орлов ... ослободио Русеју од Колере.“ — — —

Кад виде да су му силе слабичне, да ништа неможе не може учинити, кад пада у очајане и напушта баране. Али он је омет уверен да може нешто необично учинити, само сада не знабра прави пут, те вели теменх се:

„И тако ја никако јунаштво не изврших. Ал' и сад ми се хоче да се ма у чему одмакујем.“

Често ћемо их чути како и философјују.

Из уста Максимових, Гринике Орлова и др. потену читати философски трактати о животу, о значају човека, о нама самим, да се и нехотиче намеће помисао да је код „босјак“ много идеализована.

„Живот је мој без сваког оправдања“, вели Максимов. „Занто ја живим на земљи и коме сам на њој потребан, ако погледам? Ја кутића свога, ни јесем, ни даје... Па ја не желим да их имам. Живим и тујим. За чим? Не знам... Унутрашњег пута нема у мени... разумим ли? Како да ти објасним? Никакле неспирне нема у души... силе, шта ли? Баш ничег нема у мени — и то ти је све. Јеси ли разумео? Ето ја живим и трајим, што и тујим за „тме“, а шта је „то“ — сам не знам!“ — — —

Нали на другом месту вели:

„Код мене није све као што треба. Нисам се, значи, родно као што се сви људи рађају.“

У другом разговору он се обраћа Максиму с речима: „Има ли каквих књига о начину живота т. ј. поуке како треба живети?“

Кад Матрјона вели својом мужу Гриники Орлову да промене и мају болу кућу, јер им се јошвише немола весеи што им је кућа прва јам, он одговара:

„Ех! Није то, тетице. Да се и на чардак пошеише, онет бис бити у јам... није кућа јам... живот је јам.“

На другом се месту онет предаје размисањем о животу, велики: „Ја ја сам разумио, само ми је тесно рећи да ја не могу тако да живим ... а како треба — не знам!“

— — — Видећи да упада змија главу, да је немогуће разрешити ту пичту завојетку, он стреса своју снажну, судрачу главу и одмахнује руком: „Па капај моје бити мој живот и капај интерес? Пена интереса. Е, па онда идем у трактор, јер је тамо посело.“ И бацела тамо до неко доба уз Пасићу хармонку, он у потки угушује и заборавља да неко време своје мисли, да га после још жене и савије муче.

„Босјац“ уиша сву пучоту свога бића, не зна цваз свом животу и (чулноста)! не криви за то ни економске прилике у којима живи, ни друштвени и државни строј, који се не побрину и о њему, па најзад ни саме људе с њиховом пасивношћу и грамадљивошћу, већ самог себе, као јединог мушину своје несреће, и ако је „мрзео све и сна-нос мрзак-немоћног, уморног и гладног звера.“ (М. Горки)

„Сва љамо ми пропаста, јер је све у нама гуњина, у души сувишно, и сав живот сувишан,“ вели Тома Горбеев.

А мрзео су они заиста све. Њихова мржња није лична, не огранчана се појединцима. Они мрзе све што се зове човек.

„Шта је теби тај човек? Разумеш ли ти то? Он ће те ухватити за швију и као буху под покат. Он ће те за твоју жалост... са седам мука мучити. Црвена ће ти

Ту „босјачу“ црту надох још на неколико места. Она још једном долаже да „босјац“ нису опорезо душе, да се и у њима по некад пробуди великодушност и са-милење. Код Уаолајшчег појављују се добри осећаји када спомине како је и код њега био некада коњ, како је и он радио и како је такође видео мужика коме су нове украли, и видео његову несрећу и тугу. Све те успомене толико су га размекшале, да је напављано на свога друга, да не дирају сваког човека, него нека иде својим путем.

То пробудено поштење видимо и код „босјаца“ Мишке („Ако се застанема“), пада раба баби украјени сребрни украс са Св. Писма.

Најзад, сетимо се искреног и патристског одуше-љена Коновалова за Стенку Грзина и др.

„Босјаку“ није стало до друштва које га је прогнало као непотребног члана свог. „Па нек све иде до врата“ вели он: „Мени би било пријатно, кад би седема на јед-рад бунула и сагорела, али кад би се сва распрала у парам-парчета! Ја сам отерао — ја сам дакле слободан од сваких неза.“

Што се тиче религиозног осећања, оно је код „босјака“ веома пригушено. Кад је старица метула поред себе Мишчу и почела му стављати питања о вери, онај одговара: „Откуда љу ја то разумети? Чујем... лепо!...

Ц. МЕДОВИЋ

МАНАСТИР КУВЕДИН

завија себи око руке; све ће ти дини изаући по вериока! у ситну“ обрада се Пасићима своје друге Уаолајшчег („Дружени“) кад се овај разлиже успоменама о прошлом доба.

„Разумеш ли, не жалим ја тебе... и некога.“... вели Арбом („Артем и Наим“) Канну, кад га онај моли за заштиту.

Сиптајући и долазећи у долар са селацима, и селаци су омрзли. Колика је била њихова мржња нади се из оних речи: „За опстанак човека најпотребнија су сунце, вода, ватра и мушка.“ Но та мржња није долазила од њихове уверења, него пре од злобе и зависти према мушкату који је био задовољан оним што има. Шта више, по нахоу мишљалу, селак је подла, грамадљива душа која ће за коње све учинити.

„Није ми драг... на село мршце... а ја тај мр-рис не волим“ вели Серјожа („Малеа“). Он мрзи свако, што гледају с пошрвостом на њих. Он мрзи мушину за његов смешан бирократизам.

„И лаком си не пада ти... У остало, шта си?... Селак...“ вели Чељани своје другу Гаврилу („Чељанин“), дајући му сав понав, а у себи јемачно осећање како је он, дупеж, скитница, отргнут од свега рођенога, вања и пле-менитија од тога сељана који се као при пред њим јавља.

Па и то како чујем? Зар су наше уши за речи Босје? Оне су нам неразумљиве.“

Дружба код „босјака“ није трајна; кад се прекине, па поме се много не жали и брао се заборавља. Лубан се огранчичла чинто животинским инстинктима и не пред-ставља неку диву душу. Пример су нам риставца Коно-валова с његовом гадарином и раставак Куске с Матријом.

Ето у најкраћим потезима карактеристике Масимових „босјаца“, а па завршетку да проговорим неколико речи о његовој највећој приповести „Тома Горбеев“ (Види списи провол у овогодшњем Брамкову Кому)

III.

Тома, размажено, богато, трговачко дете, још је у дегитиву поклањало нека не свесом обично одице. Још онда у његову карактеру набијала је јавна нека самоволе, немишлост, напирствости. Бедна девојчица Љуба испити-вала је често своју сважну његове мале неснице. Његово неустрашност и прелост још се онда примећавашу. Када га стари Чуманов затече да криве јабуре, он стоји — не бежи; а кад му онај разјарен изведе: „Долјај си, разбој-ничко. Аха!“ — он, напирством обрад и стегнуц неспичање, с претљом одговара: — „Де пробај... дини!...“

Имаг, отац му, као да је примећивао то код Тама, и бојо се да га јединица не обмане у намерама које је на њега толико полагао; за то га је често гдио, дајући му својте и поуге.

„Грдим те“, вели он: „Јер видим у теби нешто што није моје... шта је то — не знам! Али видим има га... и штетно је за тебе.“

У једном њихову подужном разговору, Имаг говори о аулама којима, по његову мишљењу, као да је Тама припада.

— Ето, понека човек доми се тако у животу као ова по диму... тражи, тражи своје место, бије се, бије — само перје лети од њега, и све узахује... избије се, осаката, одиша сав, размахне се и потегне куда било, само да се одмори од свог тешког бремена... Ех, тешко таким аулама, тешко, братице! —

— А због чега је он такав? пита Тама.

— Због чега? Е то је тешко рећи... Неко због тога што је помрачен својом околншћу... хоће много, а слабе је силе... неко због своје глупости...“

Још једну „босјачку“ прту — деспотизам, расказаност заједно са жељом да нешто велико, необично учини, поклап Тама, пада га Имаг посла у Каму.

Медисна, према којој је Тама гајио толику симпатију, рече му једном приликом у свом мириславом ружичастом будуру: „Има нешто код Вас особито... шта? не знам. Но то се осећа... и мени се чини да ће Вам бити веома тешко у животу... ја сам уверена да Ви нећете поћи обичним путем аули свога круга... О не! ја не знам, Ви ћете замишљати нешто друго... је а’ те?“

Сам Тама није себе разумевао. Осећао је као да му нешто недостаје, али му је нешто сувишност; осећао је као неку тугу за нечим, о чему нема појма, осећао је да може једним малом своје снажне мислине да поклада све мреже које му спутавају и душу и мозак, што и учини у свом очајничком говору пред уваженим скупом трговаца на освећењу барке.

„У мојој се души нешто вреће, по разумети то — ја не могу“, вели он.

„Какав је мој живот? Тако нешто... бесмислено.“

„Иванни сја... ништа не разумем... а нешто бих хтео... хтео бих да научим на све и да пропаднем негде! Да бојим од свега... некаква туга!“

„Ја сам човек велики и тежак... за то се гушши, за то и живим свезан...“

Горки објашњава карактер Тамин меланхолијом негових матери, вазда замислене Кампацине с тамним, тајанственим очима које су нешто бавиле некуда далеко. Тама је, без сумње, природа мистична.

Тама је по свему, што досада репосмо, „босјак“: „босјак“ по рођењу, један од оних „замисљених аули којих је много у руском животу, и који су несрећнији него ико, јер је тежак њихових мисли упућена спомоћом њихова ума.“

IV.

Неки од обожавалаца М. Горног и његових „босјака“ иду веома далеко карактеризујући последње. Сматрајући их као плод наше давно сазреле и унехнуте цивилизације, они тврде да ће нам они бити ноћи који ће нас извући из учалости, из оног мрачног и мизерног периода друштвеног дремаса који су некада ширили Руђани и други романтизи, јер они, „босјаки“, отрасно луке за правим животом, без тривијалности и митологије, теже к самопознаноу, к светлости, к слободи.

Други сразнују морал француског епископа Гијона, његов морални закон, sanction et sans obligation са самовољним духом Таме Горбелева. Све постаје од човека и једино од њега, све постаје у човеку и једино у њему.

Трећа пак валаде и код Горног утицаја општег, модерног одушевљења немачким епископом Фридрихом Ниче-ом, следећа да његови „босјаки“ нису ништа друго него Ничеоци.

Моје је мишљење да треба захвалити Горном, што тако уметнички наноси производе нашег савременог друштва и цивилизације, типове о којима се друштво мора побринути, бар из хуманитета, јер су то бедници чија је аснот несрећан, а сарматан још гор. И овд ми нехотице паде на памет један пасаж из „Сатурни Орлови“:

„Тешка механика прата отварава су се и некако сладоустрасно ширинуцама, а унутрашност механе будила је предстату о аизамном издрву које полако, али непрестано, сута једног по једног од бедних руских аули...“

Петроград, 1901. г.

Акварели

XXII

Икифика смрт

од сенку мирисних липа паде лажућу Нимфа,
Усне јој страшно дрхнуа у патрок око гори,
Трава се уз њу пуза, цвеће преплиће косу,
Насрху ветарци благи, један се с другим бори,

Да стас јој загрле наг;

А она гребући земљу једна на ноге стаде,

И крочи корак, два, једнају клону, паде,

А за њом од сува траг.

„Сатире!“ — кроз плач се авчу, Дах јој се губи, губи,
А руке крши, доми, грчи се на прелој трави,
И мреж густу косу свилене хита власи,
Врели јој обрам бледе и рујна усна плави, —

Ивахиу гризати цвет;

А травне клонуше на њу, но да сузине роне,

И с песмом лабул бео у плаво језеро тоне,

А песму не чу му свт.

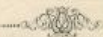
XXIII

С мрт

..... Ко мистична крила
Да над земљом лебе, — дриће ноћица тија,
Са граница витих шуми ашће меко,
Звезде с неба трепте и пуи месец сија,
На путу кућина, поноћ на ње звони,
Пас лаје, урличе, нескот е прата гони.

И насрће бесно, а’ на једном цинку
Одвуче се у крај, а шкриницу прата,
Заплака се дете... И мир опет суви,
Купање се само чује старог сата.
Шум се опет авчу, и пас за њим лаје,
Једна светла искра летећ небу сјаје.

Д. Ј. Димитријева.

Мој друг

— Милош Ј. Гиркович —

[РАСТАВАК]

VII

А раставка са Михајилом Димитријевићем прошла је много времена. Није потребно да вам о свему томе говорим шта је са мном било. Не привлачи се службе наставним студије у Лајпцигу. Весело, без сутрашњих брига, у пуном заносу, у пуном добу највиших снага, с веселим погледом у лепу будућност — тако ми је пролазило време у Лајпцигу. И без никаквог циља, без одређена плана, ја сам протарио на њихове лепе Саске Шнајдарске па обале плаве Рајне или на шумовити Тирингес, замишљао у њихова ола, заносио се и с њим њиховим лепим крајевима, које су они у аскеде ковали, а где-што ме се срца такла и капка Гретхен или Лискин, и ја певајући, у смењу и веселу, са веселом младежи и не осећах како са собом оставих прилично дуг размак времена од две године. . . . Славно то доба проишло је брзо, весело, као у сну, па ипак ја сам тек тада потпуно оддохнуо, кад сам осетио својим и благи мирис нашега југа, кад сам опет прочио пашом лепом земљом.

О Михајилу Димитријевићу не бежах чуо у последње време никаквог гласа; наша прениска трајала је донекле равноно, па је — као што обично бива — и престала; изборавио као да је постала један од сталних закона и тек судбини морамо бити захвални, ако и најбоље пријатеље после другог, другог времена опет догађај састава. — Једном, некако с пролећа, седео сам у канцеларији; поско сам свршио и узео поштом. Послушахте, ује и јави да ми неки непознати господин жели казати неколико речи. Рекох нека изволи, а сам, и нехотице, подох непознатом у сусрет.

На вратима се уклаа човек средња раста, мала округла глава, покривена кратком густом брадом. Очи унале и некако жалосно светле; ово степовачица навукле се боре, а цело лице остарело, опало. Придлаче ми ближе и пружајући ми руку, тихо се осмехну. Тај осмех, то благо гледање кроћих очију, те тако променљиве драге црте, све ми је то било добро познато.

— Мишо, је ли могуће? Ти овде?! узвикнух најзад.

— Мислио сам, нећем ме познати. Тако си ме дуго посматрао! одговори мирно и смешна се.

— Али шта је с тобом? Таква промена!

— Ништа. Мало сам ослабио и то је све. А ти, нагледан ми потпуно добро? одврати истим мирним гласом.

Замолних га да седне и поново му се загледах у лице. Изаз исту, али где је она сеница? очи тужне, где ми је негдашње веселости? све лице било је сведок о тешком, невољном болу, што на срцу као сива твора лежи и тишти свом тежакном својом, а нешто је га кад и човека. И гледајући његово опало и похуђено лице, мени се јави нешто хладно око срца и беме ме као, бескрајно мало свог доброг пријатеља.

— Првицај, Мишо, с тобом је морало бити штогод? упитах га.

— А да! Дугачка је то историја! одговори он. — Дошине рећи ћу ти све.

— А Јелица? отрже ми се нечовичко с језика.

Он даво махну руком и сенка незадовољства пролете му преко мртавог лица. Мене текну нешто.

— Шта је с њом? упитах га поново.

— Ех радозналости! После, после! и лице му се још више замрачи. — А ти како живиш? Бог зна кад смо се видели. Променио си се много.

— Богу хвала, добро! Где си са службом?

— У Н-ској гимназија; преместили су ме тамо на мој захтев. Змус сам добио за професора.

И његово загонетно држање, и његов очигледно бедан постојај, и његов премештај по местима — све ме је то још јаче уверавало да се у његову животу десило нешто велико и крупно, нешто што је у стању да једним ударцем раскине и поруши све светлије стране оне неразрешене сенке што се Живот лове, и да човека једном са свагда учини живим мртвацим.

— Вај, вај прошлости, где си? отпоче он ниским тужним гласом. Разнеле су те невоља и јад на свакој страни, као што и ветар најмањим подухом растера и уништи на оку где сапунске мехуре. Тако си ми и ти унекла, нишчала; а преда мном: живот, пустиња, мрак! говорно је тако болно, да ми и самом би на срцу врло тешко. А катим, посто мале науке, савано и брао долазе:

*„Eine Zeit wird nicht mehr kommen;
Himmelquellen sind versetzt,
Und die Sehnsucht ist vergommen,
Und mein Glück im Grabe liegt.“*

А ти си оставио песнице, је ли? Видиш, ја се још као неки гимназијско јуче заносим њима и трајам да у њима падохналим оно што живот својом суровошћу отргне.

— Хтео си да знаш шта је с њом било? отпоче од једном, по потпуно сурово и без никаквог увода: Па зашто да не? Зашто бих крио оно што је већ свакome познато, и ако ми је тешко, да на реком досадно, дотичати се те ствари. Рекао су ми да сам с ума сившо, можда ћеш и ти потврдити њихове речи. . . .

— Али Мишо!

— Са свим, зашто не би било баш и тако како они кажу? Преувеличати ти ништа нећу, и ако је патнику остало само још једино задовољство да свој бол унекла, нашто. Он је мени и иначе сувише тежак. На он страну с тим. Ваља ми једном почети, — и отресавши нешто с цигаре, загледа се кроз прозор на улицу као да је хтео оддохнути и прикунити своје мисли.

— Но одласку твојом у Лајпциг, отпоче он својим истим старим пријатним гласом: Иван Николаић лаузе се оно својих пријатеља, и ја добијем место онде. Нагледало је у почетку, да нашој срећи нема краја, да шта није било душе које би се при првом сусрету тако сподиле као наше. Јелица је била иста, осећала се потпуно срећна у пуном развоју своје женске природе. Занимало је све што је било око не; и бујни дарови раскошне јесени, и весела берба по виноградима, и бујна граја градска, и пуњим живот по улицама. Она се свему одавала свим жаром своје младе душе. Највише је кадшто и сунчани рано (у виноградима је волела дочекаати рађање сунца), још несочнава и необучена, у лалим ципитим ципелицама, са пребаченим отргачем преко покућног одева, и враћајући се студа сва влажна и нерошана, седела би укрја мене и скретништину своје нежне обале руке прено груди, задовољавала се тиме да ми се у очи загледах својим страсним, дугим погледом. „Како те волим!“ узвикнула би тада

и у том вистуду своје страсти није знала шта ће да чини. У својој радости крпила је своје руке, плетала и спакувала као мало дете.

Предавала се, и сама то не знајући, свој толикој младој души и свим жаром бурна срца. Погађала је моју најнејаснију мисао, најпривлажнију жељу, дозвољавало је било само да погледа и да већ у том тренутку савије све шта хоћу. Могла је провешти читаве часове седећи крај мене, а да ни речи не проговорим, не мичући се и не прећући ни једним делом, као мртва, укочена, откривајући тако сву отрасаност своје душе. Она је била толико срећна, да није опадала ни моје обичне послове, нити се интересовала о мојем раду. И сама не знајући за тај свој егоизам, задовољавала се да свој живот проводи весело, лако, само у срећи и уживању.

— Збога, ти не знаш за одмор! говорила би ми зачутићу ме крај мога стола за рад. — Како си самонај! Мислије су ти те твоје идеје но ја сама! Или ти је, можда, досадила моја претерана веселост и срећа? Реци, накук лезиш да ме видиш? — и задовољена мојим пољупцем, рекла би: — Опет си неизмерно добар! и поново летела на крилима своје среће и предавала се животу по старом...

Осећао сам се тих и несре; слатко задовољство разладало се благо у мени, као што се човек осећа после толико јутарњих молитава. Ниша сам слуда распонено, осећајући мој своје снаге и ову бујну нечега доброту и свежање, што је здравим млазом струјало кроз сва моја чула. Гледао сам у њој свој живот, срећу свога мирног дома; она је била моја мисао, моја радост, моја овалована нада.

Јесен се латано спуштала. У валулуку се није више осећала она нарочита свежина; поље је све нише губило од своје зеленила; ниско жбуње и крупно, гранато дрвеће беше по готово оголено и по оштром хладном ветру, која је чење дувао преко голих поља, осећао се дах скоре зиме.

Било је почетком октобра. Сунце је посавеном зрацима обасјавало прозоре нашег стана, али већ неколико жутило, жалосно. У целој околини владала је потпуна тишина, што је још више увеличавало пустош краја и живот на умору. Једина је знала крај мене ћутећи. Стаја је сивијала и водила у ниску шуму која је знала поред главног пута. Кроз њено оголено гране беласла се у даљине рече, уздицали се мрачни зидови градије тврђаве и високе цесте зграде са многобројним прозорима.

— Колико те волим! узвишну Једина тихо и лако ми штипе руку. — Како се осећам срећна!

Погледах је смешећи се. Већ сам био навикно на нејадне изазиве њене страсте природе. Она дубоко уздицну и загледа се некуд у даљину.

— Како се живот твој губи! рече ми и руком поклапа на опало лишће. — Морамо већ мислити на сидбу.

— Хтео сам ти још дивно рећи: крајем ове недеље идемо у град, одговорих ја њено питање.

— Не знам како ми је тешко оставити ово место. Погледа би нешто остати овде, јавити овим простим животом и тебе вољети.

— То ћеш и тамо моћи чинити! редох јој смешећи се и милујући њену бујну сјајну косу.

— Црнка, ипак! Али ти ћеш и тамо бити мој, је ли? питање загледајући у моје очи, и нежно и благо наслоњив се на моје раме.

VIII.

Тако нам је прошла прва година и проведени јесен у унутрашњости, зима нас поново дочека у усвом створу великог града. Ја сам отпочео радити више за несит професорски мисаоли да с просека заједно одем с њом у Жењеву. Али човек каже, а Бог располаже. Ови дани у којима је Једина свежа и весела трагла из једне собе у другу и, замишљајући се и најмањим ситуацијама по стоји пут, намењала се по својој укусу; дани у којима је она називала највеће задовољство да попрај мога стола прореде дуги део времена, откуђи ме тако од мога посла и запустујући ме о свему као кинзо дете; дани у којима се она сва подавала свом нежном преданошћу и допуштала да јој расплећу бујне косе и мислун као снег бели прат, — ти дани нису дуго трајали.

По нашем доласку у град, живот нам је у почетку текло вистим током. У својој соби, опкољена мирском зимњег прева, седела је дуго са мном, нашла о свему и била она исти добра, мила Једина. Али није прошло дуго времена, а она се тако брзо поче одавати новој бујни својих осећања. Заносила се и ускићавала великом грајом градом; водела је трчати својим пријатељима и оне примати; одлазила је редовно на концерте и посећивала позорнице, где је њена слатка појава изазивала увек дивљење.

Загледало је као да је сва отрасаност њена била сад само у томе, да одмах после обела отрчи до своје собе и да се почне спремати за излазак на невоју страну. Грозничавом журбом отрзала би ме од посла и водила собом; допуштала би ми тада да крај ње останем, и као негда обасјавала би ме називима своје страсти. Облацина хапину, која се само мени доналазала (хотела зар тиме да задовољи моју сујету), питала би ме: да ли је и сада волим исто и некада? А на одговор, да се то мени трајање не свиди и да тако не бих могао издржати, намењала би се и запленила своје нежне беле руке у моју косу, као у заносу говорила: „Како те само волим, добром моја!“ и потом би почела причати о својим забавима, о свом трчању, о хапину са својим пријатељима, и замишљајући своје разговоре, пружала ми је своје лево чело да га пољубим и са пуно страсти долазала: „Твоја сама, твоја!“

А на забавима на које сам, њој по вољи да учиним, и сам чење одлазио, блистала је она својом сважном појаном као кинза израва и, по управљеним погледима са своју страну, инстинктивно осећала мој своје левите и гашкости својих удова. Целе пак вечери једна да је и видим (ти и сам знаш да сам ја врло ретко играо), јер је увек била опкољена масом млађих људи која су се задовољавали да јој наку по коју лезу реч и ласку и ласку за воју игру, а у ствари да кроз проиниди део ташне материје моје гледати њена обла рамена и дрским погледима надонајмљати себи слику поквареног и похотног уображавања. Може бити да је моје суђење — суђење човека која је у стварима доброт топа полуварвар, на ипак ја бих се задовољао и тим варваризмом, но што бих многу неспријатно и тузишину слободу бранио потребама свога времена.

Тешко је кадешто човеку одредити свој положај и предвидети шта још може бити из најмањих догађаја. Осећао сам да ово, што Једина чини, свакако није добро и да ће последње бити теже но што и једна страна може замислити. Гневнио сам се на себе сама, покушавао да се умирим, да из то и не мислим и да се поново одам своје

намереном послу, — али слушања је ипак остала ту. Хтео сам јој рећи шта ми на души лежи; одржити је од тога грчава и повратити њеним преним дањима; али помисао да ћу јој тиме ускратити њена задовољства и изазвати сумњу у ње на моју љубови, увек ме је од тога задржавала. Она пак, враћајући се доцније у ноћ, сва заморена и истрошена, једна је чекала дома етићи; журно и неуредно бацала је своје одело, не спажајући мога љутања и забринутости и једна се сећајући да ми у тој журби поднесе своје уморно тело.

Једне вечери на некој хуманој забави, куда је и сам Иван Николић пошао, беше ми као у очи неки крупни господин који је привлачно опиту пажау свих присутних, јер беше савма као у очи својом хладноћом и повученим пражњем. У цртама лица ништа необично, мало више бележла и хладноће, само што су очи негове, дубоке и светле, јако одударале спојом светлости, а поглед грозничаво секао испод дугих трепаваца и сивући ложиокао чудновата снајму моћ. Ако је истина да неке очи имају моћ магнетизма, то се на њих потпуно могло рећи. Нарочито је тешко било њеној страни одупрети се снажним струјама њиховим које као да су у дно саме душе хтеле заштити. Био је сип министра Павловића, како ми рече, секретар пак нашег посланства у једном врло важном месту и имао пред собом сјајну каријеру.

Мушки су се тискали по великој и јако осветљеној дворани наглаше чешће у блиску бањити, испуњену мирисом расцветалог цвећа, или су одлазили у ескедне собе, тискали се између дугих стохова и тонили у мору нејасне више и жагора. Њенишње је седено мирно у својим пошним белим одећама и ћаскало о свакодневним стварицама. Секретар посланства био је у друштву са казационим судјом Иванчићем и, као што се чинило, најљубио га је слушао.

Једну сам једва могао и видети, као украшених њених одећа, у једном малом кругу који се скупио око старе госпође и надшто ми је тен допирало њен свежи и јасни глас. Прићох им и сам ближе. Реч је била о њему.

— Хола, холи! рече ми старица и благо се насмеши. — Не могу никакмо на крај е њима, — у руком ми поклапа на неколико млађих девојака које су ту још стајале са приврвеним осмехом на уснама. — Замисли, ни једне добре речи о њему! отпоче поново старица. — Он је потпуно изгубљен у њиховим очима. Његова охолост етврала му је положај неприступачности.

— Разуме се! Или њим ваља неће тиме позавати како нам се ваља понашати! рече нека младацка.

— Нагледа да је потпуно „lebensmüde“, додасе једна млађа другарица Јеличина.

— О ја бих баш на против рекла, да му је и сад срце остало у какве Берге, па отуда и то превирање! настави трећа.

— Толико више ни око шта; ни он сам то не заслужује, рече Јелица и насмеја се.

После неколико тринутка спавах је у његову друштво. Очи су ми биле потпуно управљене на њу и као да су се са савим хтеле унети у њено лице. Она је била са савим обављена, готово хладна и као да га је најљубије слушања. Одједном јој се обрве скупиле, очи запалише а цело лице осу приметним ружинилом. За цело му се

отрла каква несномљива реч, и мене обузе неки потајан гнев, хтео сам га угинути, уништити у томе тронуту. Остатак вечери провела је у мојој непосредној близини и још нервозније ставила моју руку, над год би јој се прилипа за то указала. Уа пут је још више љутала него обично.

— Како те је занимао тај нови видок? унцах је кад већ бесмо код куће.

— Наш разговор није по себи имао ничега интересног, одговори ми, доводећи косу у ред.

— Нагледа ми олимпијски мирал, дадохх поново.

— Уобранимо дрицање! У остало, није бес духа. Ити је толико досадан као остали, Како је хладно! доладе за тим и лагано се отресе.

Из српске војске: ОКО КАЗАНА

Узор њене приметне дутње остао ми је и данас непознат.

Михајило ућута и лагано удахну. Лице му је било бледо и измучено; истински бод огледало се на њему и ја у томе тренутку осетих бескрајно саучешће у болу свога беднога пријатеља.

(Завршетак)

Јесења мелодија

Утро узрзно, студно вече;
У маглама и олуји
Једнолико време тече
И погребна песма струји.

Као да је измишљено
Квакав нитес илах и смео,
Па му тузак хумку кити
И то цвеће смејурано,
И тај листак што је смео.

Над тим мрачним, хладним гробом
Све ми шапће име Твоје,
Успомене горке ноје
И растањак кобни с Тобом.
Душа цини, срце цини,
Дих амире тише, тише —
Кобна речца тишти, тишти:
Сетно зноји: Никад више,
Никад више!

Браздјевац

Влад. Р. Петковић.

Васкрс природе

од Д-ра Рад. Лазаревића

аснинути су окови у које је природина била опонаја; окован је бели покров којим су била покривена и поља и гора; нестал је ледени море која је омотавала реке и потоке; али и дуга зима ве испуштала сву своју власт била и последњег покушаја за свој опстанак.

После прилих благих сунчаних зракова на један мах изгинути се небо, покрива се синим латин облацима, хладни северни гонци их још на хитици лет и на њих се у копитал спушта по који правим снег; али све то не траје дуго: још само мало борбе и зима се победена повлачи леденом северу.

Настају дани пролећа. Први весник тих дана устаете је крив отворен прозор у наш стан а као је где је стигло, ми поздрављамо старог знајца из доба детињства, ми знамо тиху бубу-мари, која нас спуде прати. Ко не познате плу са њеним црвеним горијим крилима, са црним тачкама по њима и црним грудима штитом са белим тачкама? Сил је знамо и сил је поздрављамо као првог весника пролећа, који је после сваког зимског оморача при долету да нам јави долазак пролећа!

Ми смо поверовали маломе веснику пролећа и упитали смо своје порице у поље и шуму, која је местимично ила и раскипно се окитала наједнаком цупацелима која ће длазак сутра развити ветар расизир. У овој својој шетњи са одушевљењем пратимо развијање новог живота, васкрсање природе из њених дубоких сна.

На сваке траве и покривају жуборавна потоци избијају ситне главиче пољског цвета. Нестало је веснабе и остало првог цвећа које готово нестал снега издиже своју главу тополине зраку у сусрет, и у место њега провирују прве пољске дубичине и раскипају свој дини мирис.

И као још по која пут из свих облика ласни евант снег и часом покрива поља и ливаде, опет је победа сунца толико сигурна, да и покрива тренутног заснеживања наше тише пеначице не мисли врхушце се у оза и граве, које су скоро оставиле, већ весело приносе грађу на своја гнезда у којима ће скоро крижања жена испунавати тегибу дужност материнства.

И мало још па је пролеће одржало потпуно победу: одзелене су горе и поља, процветаће су поље и из земље је пошло безбројно много стабљичица које ће мало касније својим разнобојним цвећем чаробно окитати наша поља по длама и брдима. Сад шума није више усамљена, сад њине не клипе грабљиви побод, не чује се узрли гласна вука нити суморно гласиње гласиња кроз јаму-шуму; све је ово замењено веселом песмом нерватих пеначица које су нас оставиле кад је замало студен север и заједно снегом, а сад их ево са топлога јута и

врелих аеричних нустана, дошло су у свој прави ливачај. Али сем њих приседе су и остале одбеглице и поља пак није жао труда што ћемо редом показати наше најбоље познатице.

Готово међу првима појављују се дивне гуске по ба-рама и тршњацима. Ако су дини дани крајем фебруара, оне онда у дугачком нлау, високо у вавдуку, лете своје замицају, шаљући му са писне подрава својим монотоним гласањем. Уморене од длазла пута оне падају на одмор где стинау а тек кад прикупе снаге оне траво стајно место и гнезде се. Скоро одмах после дивне гуске долази нам стари познатица штрк. Морамо се мало познатица око ове чудновате тиде и по облику и по властоу, а тим пре што је она пријатељ човеку и најрадије је у његовој близини. Штра се гнезда на доминама и лади верују да им таме срећу доноси и за то га штеде.

Сем високога севера, штра зива по целој Европи. Негде га има мало а негде више. Али њега сада нестоје из неких околна где га је пре било чеће, и тако се сада ређе пића и у нашој непосредној околини, јер га је одагнало другојаче задржа кућа и можда и други ласни нама непознати узроци.

Штра је тиде солита и с јесени одлике дубоко у унутрашњости Ларине. Ум је у ове тиде врло добро развијен и она брзо уочи по кој је налована а ко не; расно-најне опасне личности и безопасне. Многи сматрају штра за добројудну животињу, али он то није. Он је у стани опасан убица, који приликом напанда на гнезда својих средних и убија све што у њима наје.

Штра је, као што је мало пре споменуто, накован човеку, али није лако објаснити од куда је та накованост, сем ако није отуда што га човек ондашње штеди. Оно је у толико вероватније што само омишља штра показује ту накованост према човеку, а међутим усамина штриски штра бежи од човека.

Занимљиво је посматрати како се млади штриски узе летеу. У први мах, кад оооте своја крила, они се са свога гнезда спуште сиво до стране дола на поме су се наслати, а међутим стари, како оооте пољу својих младих на летећем, одмах их и потпомажу у нашоју подраву показујући им примером како се зети са прова на пров; а кад можда онда да им тај покушај успева и да се могу ослонити на своја крила, они се унутре и на лет преко седа, али се у нече крајују у гнездо на поштице. Но временом се све више и више губи накованост гнезду а кад већ криле и време да и стари и млади оставе свој замицај, онда одлете у далеке земље на зимовице.

Пре него што се крену на пут, прикупе се сви штриски на једне околине на капиу мачуру дивљу и свакога их дала има све више и више па окупу и скупови им трају ове душе. Већ крајем јула али почетком августа драге весицу смотру при којој побегу све оне која нису способна за длазак пут, па онда, пошто су неко време приказивали својим дугачким каузиома, дигну се у вис и журно лете своје нлау поздрављајући још дуге своју постојину гласним мачурама.

У почетку марта долаја је већ и власта њега. Та ко не зна то малог весника пролећа који се из дубине душе кличући пише у нас напад спехних орпаша. Њена песма толико заноси, њено је одушевљење тако велико, као да је она само и створена зато да непа планове небу и тополине зраку у који се длаже, запосеба се и сима весице усхићеном песмом. Она је право коло вавдука и светлости. Кад зарули зрак и при сунчаним зраци побегу по лавово јутарњем небу, она се дине у вис и усхићено подрава поњи дин, а и кад сине клоне западу она се песмом орпаша од нега.

И мисловна и весни песници нису штедели пера свога да са усхићеном занесу прву пеначицу пролећа.

Сем шеве, готово у исто време, појављује се и кри-венцак да разновидну нлау тек мало одзелену шуму и поља, а тавоје долаже редом и многе друге пеначице. Мало касније стижу и друге сенце из далених кријања своје огништине, а међу њима дивне годубома. Још мало дошине па се чује и умално гуњање грлице које са врха стабла у зленом диниу призива друга у дубини.

хавље по валуку. Али то је само за тренут, јер како се облаци разбију и сјајно сунце обасне својим зрацима освежену природу, онах се одмах у једну химну споји уздице певане жуње, које јечи кроз хладовиту шуму, радосно клицанье небеске пшенице и у долини златна вечерња песма коса и славуја — надзвон сунца на заходу.

Природа је паскрсла!

Скерлетно Слово

— РОМАН —

НАТХАНИЈЕЛ ХАВТХОРНЕ
NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕКЛО

Владислав Савић

(НАСТАНАК)

XVIII

Светлост

ртур Димсдел био је на Јестерино лице поглед, у коме је било наде и радости, али и страха са неким протом уласа због неке смелости којом је изговорио оно што је он нејасно нагласио, али није само порежа.

Али Јестери Прена, која је била од природе храбра у мислима и делима и која је била тако дуго не само отуђена, већ изгнана од другинуа, била је паникнута на мисли размишљања која

су била сасвим необична свештенику. Она је дуга била вођа и правила кроз моралну динамичку исто тако пространу, замршену и мучну као и правду у чијој се осцилацији она садила разговараху и релативу о својој судбини. Њен разум и срце беху као под своје које у дугим понављањима, по којима се она кретала слободно као дивљак Индијанац у својој шуми. За време прошлых година она је гледала на лудске установе са оне особите тачке гледишта; она је сво критиковала са исто тако обиро калко би Индијанац осећао поштовања спрема свештеничким ризе, судије одеће, аскала, губилница, огњишта или кризе. Њена судба и удег тежили су да је од овата ослободи. Скерлетно слово било је насом за пределе где нису смеи ступити остале жене. Срам, очајање и самоћа беху њени учествои — оштри и дивљи — јер су је навичили јаким, али су је научили и много чему настрахом.

Свештеник пак није никад прихватио искусство које га је навело над оштите усвојених правила, и ако је, један једини пут, страховао преступити једно од најсветијих међу њима. Али то је био грех страсти а не уверења, па није је у томе било намере. Од тога кобита час он је сгладрио, са болесном марљивошћу и пажњом, не своја дела — за њих је било лако одговорити — већ свиак дан узбуђу и сваку своју мисао. Стојећи на проху друштвеног система, као сви свештеници тога доба, њему су у толико једне сметале његова правила, принципи, па и саме предрасуде. Као свештенику отајом му је неизобитно на путу његов дневни позив. Као човек, који је једном погрешно, али који је отучао своју свест у бољној осетљивости с помоћу неизлечиве ране, он је више одлучио је путем првине него што би имао да није ништа грешно.

Тако нам изгледа да су седам дугих година срама и изгнаништва послужила Јестери да је спреме за онај час. Али Артур Димсдел! Када би такоа човек још једном знао, шта би се могло навести у одбрану његовог? Ништа; већ што би се могло рећи да је био сломљен дугим и особитим мучењем; да му је дух био помрачн са свим најавом које се у њега усељило; да га савест није упутила шта да уради на раскрсници: да утисне као онедохен кривац или да остане дишмер; да лени у природи човеког радо набегавати смрт и срам као и недолучне махинације непријатеља; и да је, најзад, онемој јадноме путнику на тужној, пустој стази, слобом, болесном и бидном — једна парница лудске лубави и симпатије морала изгледала као нова, прави живот, у коме за тешку судбину коју је до сад испаштао. И да нађемо жалостну и горку истину, да се никад не може за живота поправити штета коју грех души нанесе. То се провала може чупати и бити да непрејатеља још једном не продре у град, али он може у поновљеним нападима наастрати други пут, напуштајући онај на ком је једном успео. Али још стоји порушени град и тајни траг непријатеља који ће поново извојевати неаворобљену победу.

Није потребно описивати борбу, ако је не и било. Доста је толико да се свештеник одлучи да бежи, и то не сам.

„Кад бих се у ових седам прошлых година могао сретити и једног тренутка мира или наде“ мисљао он: „Ја бих и даље био подносио само да заслужим небеску милост. Али сада — пошто сам немачношћу осуђен — зашто да не примим утеху која се пружа правцу пре извршења смртне казне? А ако би то била става која води бољем животу, као што то неки Јестери, ја ништа не губим ако је изабериш! Ја не могу даље живети без ње; она је тако јавна да помогне, тако нежна да утеша! О Ти, премо којем смеи подићи очи своје, хоћеш ли ми од опростиш?“

„Ти неш ништа!“ рече Јестери мирно над њим се погледају сукобине.

Одлуча једном дошесна и блесав чудне радости бацише свој пасталин сјај преко немира у његовим грудима, — слично утиску кад затвореник узмаче из тамнице свога срца, на први пут дивне дивља, слободни валуви криво познатог нехришћанског предела где нема никаквих закона. Дух му се подиже, као у лету, и вине га приближи небу. Како је био скроз религиозан, то и сад његово расположење носило знак верског олушењења.

„Зар опет има да ме радости?“ питао чудећи се. „Чинише ми се да је и сама клима радости убијена у мени! Ох, Јестери, ти си ми јауко анио хришћанства! Чини ми се да сам легао на ово опало криво обори бољешћу, грехом и јадом, па сам се подигао као поново рођен, да са новом снагом слатког Онога који се смиловао! Оно је већ бољи живот! Зашто га раније не нађосмо?“

„Не бацимо погледа у назад“, рече Јестери Прена. „Промисао је промиса! Зашто да се о неј бавимо сад? Гле! са овим знаком ја сам све то поправила као да никад није ни било!“

Говорећи то, она откочила плу, којом је скерлетно слово било приковано, и скинувши га са својих груди баци га међу опало лишће. Мистични знак паде на обалу потоца. Још мало па би могло пасти у воду, те је мали поток ишао да понесе још један нов бол уз ону нерасуђиву причу о којој је жуборио. Али наведено слово остало сивајућа као какав губавили алфавар, који ће можда подијети какав путник лас коби, те ће га од тада похитати чудна приваљена крижине, слабости срца и необјашњене несреће.

Кад знак оде, Јестери пусти дуг, дубок уздах. у којем се са њеним душа скиде терет страха и срама. О, како је лапузито! Она није понављала тежину док се није осетила слободна! Другим покретом скиде понесачу која јој скриваше косу, и она се прусу по њеним плећима, прва и богата, мучна и светла у својим таласима, ладуњ њеним пртмаи сам чар живине неистинитости. Оно уста и па очују блеставе светла и нежан осмејак који као да се шалима из срца женске природе. Руменило обузе њене

обрале која су тако дуго били бледи. Њена природа, њена младост и све богатство њезине лепоте поврати се из дубине неспорите прошлости и изишае се као ђердан оно неких двојачких маја, са блаженством долге непознатице у чаробном кругу оних тренутака. И као да је тама земља и теба била само олакшања ова два смртна срца, јер нишчева заједно са тугом нахватам. Оједном, као да се небо висидала осмеху, сунце ласка и као светлосна постојина у мрачићу шуму и полати свињи омади лист и обасја зелена стабла свечаних грмова. Прелети, која до тада бацаху сенку, представљају сада светлост. Тек потоња беласко се носило до у само срце тајнствене шуме чија је тајна сад постала тајна радости.

Такава је била симпатија природе, оне дивље, необојене шумске природе, коју није никад покорио људски закон нити осветлила ниша истина: обрадова ето она два духа! Љубав, њено ворована или подигнута из она смрти, мора увек засијати као сунце, испуњајући срца својом светлосношћу која се изишае на спољни свет. Да је шума била и даље мрачица, она би била светла у очима и Јестира и Артура Димседла!

Јестира га погледа у прављу нове радости.

„Ти мораш познати Бисерку!“ рече она: „Шуму маду Бисерку! Знам да си је видео, али њеј је сад гледаш другим очима. Она је чудно дете! Једна је раукем! Али ти њеј је волети сајмо, као и ја, и даћеш ми савета како да поступа са њејом.“

„Мислиш ли да ће се дете радонати, ако ме позна?“ питање свештеника непознато. „Ја сам се дуго плашио деце, јер она показују неповерење и удриљивост спрема мене. Ја сам се плашио чак и мале Бисерке!“

„Ах, то је било жалосно!“ одговори мајна. „Али она ће те волети, немој волети, као и ти љу. Она није далеко. Знају је... Бисерка! Бисерка!“

„Ја видим дете“ рече свештеник. „Ево је тамо где стоји у синопу пракова, мако подале на другој страни потоња. Ти даше мисли да ће ме дете волети?“

Јестира се осмехиваше и поново звони Бисерку, која је била онде где је свештеник рекао, слична каквом светлом привидењу окупаном сунцем које силаше на љу своје зраке кроз спод од грања. Зрак трепераше тамо амо — то је најхуш час јасно а час као магн, сад као потисно дете а сад као дечињи дух, — према томе како светлост дође и оде. Она чу мајчки глас и крете се лагано напред кроз шуму.

Бисерка није било дуго време док је њена мајка одела и разнопарала са свештеником. Велика, мрачица шума, суморна за оно коју у дубину њезину доношаху грехове и светлосни немар — постале друга у игри усамеленог детета, како је најбоље знала и умела. Ма да је била мрачица, она уве на се најубавији израз да је дочека доброшћом. Она јој понуди јагодекоје су се румениле као капије крви на опаломе лилипу. Бисерка их је брала и немој се обрадова њихову дивном укусу. Мали шумски стационици лепо се уклањаху с пута. Једна патка, са десетором патица на себи, истрча претели пред љу, али се брзо покаја са своје жештине, и јави својима да се ничега не плаше. Један голуб, сам на једној ниској грани, допусти Бисерки да дође под љу и гутну више да је поздравил него што се уплашио. А неверица, на меку дупље свога дрвета, мрмљало било од радости било у аутину — јер неверица је ауто и људско мало створење, те је тешко знати њено расположење — и баци јој један орах на главу. То беше ласки орах и већ избућен неверичним оштрим лубима. И једна лисица спочи, на она пробудила њеним ласким порацима, и гледаше Бисерку испитивањем погледам као у сумњи: да ли је боље да умање или да продају свој сав на истом месту. Веће да је и пут — али онде прича постаје неперзатна — прашао и окупио Бисеркину одећу, и понудио своју дивљу главу да је помирује њезина рука. Али највероватније изгледа да су Мајка

Шума и све ова дивља створења, која она храни, познати у људском детету дивљању свога рола.

А онде је дете било дубавије него ли у гравом обраслим улимама наосебине или у мајчиној градини. Цвеће изгледаше као да је то знало, те једно за другим плашаше детету у пролазу: „Знаш ли се миноме, ти дуно дете, заштити се миноме!“ Да би их задовољава, Бисерка набра и дубичице и сави и колутије и највишаје узеле граничне које стара дрвета опунтаку пред њезине очи. Ниша она окити своју косу и младе груди и постале као млада нимфа, или млада драјда, или ма шта друго што је у најприснијем пријатељству са старом шумом. Тако оквићена, чу Бисерка мајчки глас и лагано се врати и мај.

Лагано — јер угледа свештеника!

XIX

ДЕТЕ ИМА ПОТОКА

„Ти кеш је свико волети“, понављање Јестира Прина, док је са свештеником седела а посматрала малу Бисерку. „Зар није дете! Погледај само са колико се утрешене нештинце знала одштаја оним простим цвеем. Да је поупицла и бисер и дијаманте и све драго камење у шуми, не би јој боље пријатали! Она је дивно дете! И ја знам шта је чије на мај!“

На сретња војне: ЈУТРО У КАСАРИН

„Знам ли, Јестира“ рече Артур Димседла са немирним осмехом: „да је то мало дете, што неперзато скакује поред тебе, било узор многих мојих немирних часова!“ Чинило ми се — ох, Јестира, како је то ужасна мисао и како је страшно бојати се тога! — да су моје крте на њезине лину, и то тако јасно изражене да их свет мора видети! Али она више лачи на тебе!“

„Не, не! похледава“ одговори мајна са нежним осмехом. „Још мало и ти се не мораш плашити на кога дете дошче. Али како је необично лепа са оним дивљим цвеем у коси! Као да је кала од нила, које смо оставили у драгој старој Ниглаској, наштаила Бисерку и послала је нама у сусрет.“

Са осећањем, до сада непознати обеојама, сећаху они и посматраху Бисерку како лагано долази. Она је била лепа као их је везивала. Она је била изолонена свету, за оних седам прошлх година, као живан хијероглиф у коме је била откривена тајна коју су они тако дубоко прати. — Сва је била исписана у томе символу — сасвим видло — само да је било пророка или прача који би знао да прочита то ватрено слово! Бисерка је била јединствено људских бића. Ма како да је било прошло ало, људи могли сумњати да су нераздвојни и њихов земни живот и буудућа судба, кад угледаше материјалну љезу и духовну идеју, где су се сусрели и где ће заједно нешто створити. Мисли сличне онама — и још друге мисли, које можда они

не позиваху или којих не бејаху свесни — бапаше некаки страх око детета које им се припадале.

„Нази да не приметиш ништа необично — ни страст ни жадују — кад је буцни поздравом!“ шепуташе Јестира. „Наши је Бисерка патвада људино и чудно животно дете. Нарочито не трпи узбуђења кад не разуме отуда су и зашто. Али у детету има много осећања! Она воли мене, па ће посетити и тебе!“

„Не знам,“ рече свештеник: „како ми срце страни и људи пред оцима састајом! Али, докато, као што сам ти већ рекао, деца се не могу ласно спротивити са мном. Она не прелазе мојем крилу, нити ми шапућу на ухо, нити одговарају на моје осмехе, нити стоје на страни и чудно ме гледају. Па и саме бебе горко плачу кад их узмем на руку. Ипак Бисерка је два пута у свом животу била љубави спрема мене! Први пут — ти знаш то добро! Последњи пут било је то кад си је довела у кућу старог, неумитнога гувернера.“

„Кад си ти онако храбро бранно и љу и мене!“ одговори мајка. „Сећам се тога, а тако исто и Бисерка. Не бој се ничега! Она може бити чудна и плашљива испочетка, али ће се убрзо навикати да те види!“

У томе Бисерка беше присиљена на обуку потоца и стајаше не љаху гледајући немо Јестире и свештеника, који још обухва заједно на маховином обраблом стабљу, одекнујући Бисерку. Баш на месту, где се она заустави, поток је првено нар тако гласно и мирно да се у њему савршено огледаше њена мала појава, са свом сјајном живописношћу њених лепота, у украсу од цвећа и ветрима од липа, — саме чистија и више дуб него ња стварност. Овај лик, тако славачи живој Бисерки, нагледаше као да нешто од своје нематеријалне и сензитивне особине познатије осећамо детету. Бисерка је стајала гледајући нетрепачице у њих кроз мрачну свежину шумне таме, док је сама била одвањена сунчевим зрацима који беху принуђени невом врстом симпатије. У потоку нешто се стајаше друго немо дете, друго — али и исто — са истим таквим златним светлоромом. Јестира се осећаше некако нејасно и мучно отуђена од Бисерке, као да је дете дугајући кроз шуму улазило на круга у којем су становили заједно, те сада улазила покушава да се врати у њега.

У том осећању било је и парке и истине: дете и мајка беху отуђени, али Јестириним погледом на не Бисеркином. Од како је мајка отишла од ње, она је примила другога у круг мајичних осећања, и то их је све тако замесило да Бисерка, прањајући се после дугава, није могла наћи своје обично место и једино се разабрала где је.

„Чудна мисао долази ми у главу,“ примети осећањима свештеник: „Чини ми се да је овај мали поток између два света, и да ти више никад нећеш наћи своју Бисерку. Или је она мајичко дете, коме је забављено, као што иде бајне на нашег детињства, да пређе преко поточне матице? Молим те, реци јој нека се појави, јер оно одвањаше те је узнемиравало моје живне.“

„Ходи, драго дете!“ рече Јестира пружајући обе руке према њој. „Како идеш лане! Кад си од сад била тако лепа? Овде је један мој пријатељ који ће бити и твој такође. Ти ћеш од сада имати два пута толико љубави колико ти је мајка сама могла дати! Скочи преко потока и ходи к нама. Ти скљачиш као срна!“

Бисерка, без одговора на мајичне речи, остаде на другој страни потока. Час ухвати своје сјајне, дивне очи на мајку, а час на свештеника; а час онет обухвати их обоје једним погледом, као да би хтео наћи и савнати однос међу њима. Не знајући зашто, Артур Димелс осети дете очи на себи, негова рука — са покретом који је постао неволан — лагано дође на срце. Најзад, са ауторитативним изгледом, Бисерка пружи свој прстић и очувајући указивање на мајичне груди... Доле, у огледалу потока, стајаше пречем одвањена и сунцем обасјана лив маје Бисерке пружајући такође свој прстић.

„Чудно дете, зашто ми не дођеш?“ узвикну Јестира.

Али Бисерка још увек позивањем лажи-претом и покретом. У потоку је још увек била нападена у очи јер је тај израз био на детињском лицу. Како је њена мајка

и даље позивање прорећи лице што дубинаше, дете поче да удара погом о земљу са још јаросијим погледом и покретом. У потоку је онет беше чудна лепота лица, са шареним челом, пруженим лажи-претом и заневеричким покретом, што даваше све јачи израз мајој Бисерки.

„Похватај, Бисерка, немој ме догнати!“ повика Јестира Прва. „Скочи преко потока, првено дете, и доприни овамо! Иначе то ме тамо!“

Али Бисерка, која се ни мало не уплаши од мајичне претње нити се се узмекну њеним модама, доби напуну страсти, која позиваше дугитим покретима, а лице јој позиваше најчудније изразе гнева. Све то припремаше дивним узвицањем који парашу надуху и који одвањашу на све стране кроз шуму; те се чинило да јој сакривене чете духова позивају снагу и симпатију. А доле у потоку онет се огледаше нејасан гнев на Бисеркину лицу, прунисаном венцима од цвећа, а уред тога стајаше испружен прст који указиваше на Јестирине груди.

„Видим шта је детету“, промаша пребедла Јестира свештенику и као се старала да сакрије немир и узбуђење. „Деца не могу да приме ни најмању промену у нагледу ствари које су им свакодневно пред очима. Бисерка не види оно што је увек видела на мени!“

„Молим те,“ одговори свештеник: „као можеш ли како умироти ово дете, учини то одмах! Научи она бољешни гнев какве старе вештине, као Госпође Хабинице“, додаде он, покушавајући да се насмеје: „све бих друго радије подиго немој отуђену јарост. У Бисеркину лепоти, као и у смејанујућој вештини, тај гнев има природну моћ. Умири је, ако не можеш!“

Јестира се поново окрете Бисерки са руменилом на образима и дубоки удаском; али пре него што је нашла речи, руменило ухвати место самртног бласуда.

„Бисерка“, рече тужно: „погледај испред својих ногу! Ту — пред тобом! — на ову страну потока!“

Дете баш погледа и нађе скривено стање које је тако лежало на њеним обала да се златина нех огледаше у води.

„Донесла га овамо!“ рече Јестира.

„Држи ти и узми га!“ одговори Бисерка свештенику.

„Је ли још ко видео такво дете?“ рече Јестира свештенику. „О, ја имам много да ти причам о њој! Али, доста, она не грешни што тако мисли о кобном плачу. Још мало морам подносити његове муке, још који дан само, док не будемо оставили ову земљу и гледали на љу као на земљу синова. Шума га не може сакрити! Ондашње дубине, принађе га на моје руке и прогутати за наред!“

Говорећи то, она дође на обуку потока, подиже споредно слово и поново га прихвати на своје груди. Баш када је Јестира говорала да га ухвати у морске дубине, она је примила онај значајни знак из руке Усула и у томе као да је лежала некако симпатичан израз. Она га је била бавила у бескрајном простору, а за један час дисала надуху слободи, а сад онет енергично била савла је на своје старине месту! Тако увек била: као дело змија на се обави стубоме! Јестира скупи за тим правеном слово кесе и сакри их испод повеза. Као да је скривено слово мамо чаробну моћ да под њом се узмие. Делота, топлота и богатство њених телесних природе оставише је као сунце на заходу, те нагледаше као да нека снага онаца лебди оно ње.

Када се таква промена изврши, она пружи руку Бисерки.

„Попајеш ли сада своју мајку, дете?“ питање је прекорно али благо: „Хоћеш ли доћи преко потока и признати своју мајку сада када је на њој њенина срамота, — сада кад је тужна?“

„Да, сад хоћу!“ одговори дете скочи преко потока и гледају Јестире својим рукама. „Сада си донела моја мајка! А ја сам твоја мала Бисерка!“

У настану нежности, што је било ретко код ње, приуче Бисерка своју мајку к себи и пољуби је у чело и у оба образа. На онда — као гласна неким врстом потребе да свикну утеку од своје стране зачини и грим уболом — Бисерка пољуби и споредно слово!

„То није лепо!“ рече Јестира. „Чим си ми показала мало љубави, ти ми се ето и ругаш!“

„Откуда свештеник овде?“ ушита дете.

„Чека да те поздравим“, одговори мајка. „Хајде моли га да те благослови! Он те воли, која мала, као што воли и твоју мајку. Зар га нећеш познати? Хајде, он једна чека да те поздравим!“

„Воли ли он нас?“ питање Бисерца, гледајући пуно разумно у мајчино лице. „Хоће ли ићи с нама? Руку за руку, сви троје заједно итјер у град?“

„Е сад, драго дете!“ одговори Јестира. „Али ће доћи и то време кад ће ићи с нама руку за руку. Ми ћемо имати своју кућу и огњиште; и ти ћеш седећи на његовим коленима; он ће ти причати многе ствари и ти ћеш га познати јак. Ти ћеш га вољети — зар не?“

„А хоће ли он увек држати руку на орцу?“ питање Бисерца.

„Јудо дете, какво је то питање?“ узвинуу мајка. „Хајде и моли га за благослов!“

Али, било из љубомре која је природна код сваког размаженог детета наспрам опасног такмака, или из какве погрешне своје људске природе, Бисерца се не хтеде поздравити љубавијом свештеника. Само силом могање је његова мајка довела до њега, јер се дете отимало пражњим чудним гримасе на лицу; и то је била нека особина од најранијег детињства, и нека физиономија могла је узнати тако различите погледе и у савном поно несташтоу. Свештеник — тужан и збуњен, али најаући се да ће један покушај бити затога којим ће придобити дете за себе — изиша јој из суорет и подухи је у чело. На то се Бисерца оте од своје мајке, отрча на поток; наоке се над њим и долге умишљане лице, док немало покушај не беше сасвим испан Јестиром водом. Онда стаде у страну и гледаше мирно у Бисерца и свештеника, која се разговарашу и удаљавашу ствари према новом положају и намерама које је у скоро требало остварити.

Најзад, поверљива разговор била довршен. Они остајаше долинај самога међу мрличим, старим дрветима које својим многобројним јединица још дуго причати о томе што се ту догодило, а наједан смрти неће то разумети. А тужни поток долаше ново причу тајни којом је његово срце било препуњено и о којој увек јубора исто жалећивим гласом као и пре толико невоља.

XX

Свештеник у зајун

Удаљујући се од Јестире и мале Бисерке, свештеник се опрште и баци један поглед очекујући да ће наћи само нејасне линије мајке и детета како ничељаву у сенима шумској. Таква нејасна промена у његовој животи не може се одмах признати као истинита! Али је Јестира, обучен у сину оделу, била још ту стајала поред стабла које је буре оборила пре толико времена, а доцније године покорила маховином да би се оно дојело, са најтежим земаљским теретом на себи, могло одморити на њему и паћи један час мира и утехе. Ту је била и Бисерца сакућући по обали потока. Сада, пошто је онај трајно отишао, вратила се мајка на своје старо место. Дакле: свештеник није спавао ни спавао!

Да би дух ослободио од те нејасности и двојности утисака, која га је мучила, он се седи и јасније одреди планове које су скенирали он и Јестира на свој одлазак. Били су се сагласили да на Стари Свет са својим гомиланом и градоначелом нуди боље уточиште и заштити него дивљине Нове Ниглације или целе Америке, са индијанским плећима или јеврејским пасебицама ретко посещаним по обали морској. И кад не би било обзира на свештениково здравље, које није могло поднети суруност шумског живота, његовог дарова, знања и целокупне особине прибавиће им дом једино уред цивилизације и образованости. А да би сив пошло за руком, деси се да је нека брод лежала у пристаништу: један од оних сумњалих бродова, честих у то доба, која ма да нису били сасвим гусарски нинан су имали многи знаци неодговорности и слободе. Она

је лађа била скоро дошла са инвизије обала и за три дана спремила се на пут за Бристол. Јестира Прине — која се као добровољна милосрдна сестра понављала са капетаном — узе на себе да спреми одлазак за два лица и једно дете у свој тајности која је била потребна.

Свештеник је питао Јестире, са највећим интересом, за тачно време бродова поласка. Беше перовито од данас за четири дана. „То је баш као траба!“ рече он сам себи. А зашто је пречасни Г. Димесдело сматрао то време као погрешно, он је оклевао да каже. Ипак — да не бисмо ништа испирали од читаоца — то је било с тога што је у трећи дан од тада имао да чита своју проповед о Навору; а како је то био специјал дан у животу свештеника Нове Ниглације, он није могао желети бољи дан у којем би завршио своју свештеничку каријеру. „Они ће бар рећи за мене“, мислилаше овај ретки човек — да нисам напустити своју јану дужност веселушћу или доње извршави! Доста је жалосно што ће свештеник у тој нади бити бодло пренајан! Ми смо имали и многи још имају да о њему рећу многе ружних ствари.

Убуђује, које опала Г. Димесделом после његова разговора са Јестиром, појаму му необично изноричу слату и одведе га брзином поранам кући. Става кроз шуму изгледала му је дивачија и мучија са лепим природним препонама, и мање гавена људским погледима него на путу изван града. Али он је скакао преко препона, провлачио се кроз чегте, пружао се преко стрмена. Он се ето како је с муком прешао преко истог места само два дана пре тога и како је често устајао да одоха. У близини града учини му се да су се познати предмети изменили. Изгледало му је да их је оставио на јуче, не пре два, већ пре толико дана или чак и година. Међутим спава је улица и кућа била задржала своје старе особине којих се он добро сећао. На ипак, осећај промене сам се наметаше. Исто је тако било са познаницима које је среташе, а са свим људским лицима малог града. Нису била ни старија ни млађа; брале духи у годинама нису биле бебе, нити су јучерашње бебе могле сада ићи по улицама; било је немогуће описати по чему су се разликовала од лица која је видео при поласку, па ипак некако дубок осећај говорио је о његовој промени. Исти утисак очевидно се испојио кад прође испод зидова своје цркве. Прва му се учини тако чудна и тако позната, да се дух Г. Димесдела посебао између две мисли: или је ту цркву гледао пре или је гледао сад у сну.

Она појава, у својим равноресним облицима, није изненичала никакву промену на стварима споља, већ наглу и нажну промену самога посматрача. Један дан извршио је у његову духу такву промену кад да су године протекле. Свештеникова воља, као и воља Јестире Прине, и судба појних је везивала — извршила су ову промену. Град је био исти који и пређе, али се у њега не врати исти свештеник из шуме. Он би могао рећи пријатељима које га поздрављаху: „Ја нисам онај кога ви замишљате! Ја сам опог оставио тамо у шуми, повучена у једну законљиву долину, поред једног маховином обраслог стабла а близу неког тужног потока! Идите и тражите свога свештеника и видите да ли његово омрашљено лице, његови такли образи, његово бело, суморно, избрано чело нису бачени на земљу као изношено одело!“ Његови пријатељи, без сумње, рекли би му: „Ти си онај исти човек!“ али би, то говорећи, били у заблуду.

Пре него што је Г. Димесдел стигао до куће, тајни унутрашњи осећај даде му нових очигледних доказа о револуцији у области његових мисли и осећања. И докоста, у оном унутрашњем царству само потпуна промена династије и моралног закона могаше је објаснити од куда долазило нова свака бодљива свештенику. На сваком по-раку он је био готов да учини ма какво чудно, дивље, безбожно дело, са осећањем да ће оно бити несвесно и немарно, у принос њему самом, али које долази из његове веће дубавине него што је оно што се томе противило. Тако, на пример, он суорете једнога од својих другова. Стари честити човек поздравља га са очигледном љубављу и привидљивом старостином, на што му дишаху права његова старост, чист и светла карактер и висока положај

поји је лаузијом у цркви. Сада, на време једног кратког разговора између Г. Димесдела и овог честитог, одог светог манаха, једино најбољашинији напором над самим собом могао је Г. Димесдел да се одржи од извесних безбожних мисли, које се појавише у његовој души, а типичу се Тајне Вечере. Он ова пребеле, као нешто и дрхташе од страха да његов једини не исказе ти страхоујте ствари. А опет, са такм уласком у срцу, једна је могла избећи да се не насмеје мислећи како ће се свети, патријархални старац скаменати од чуда на ту његову безбожност.

За тим дође други случај такве природе. Журићи се уласком, пречасни Г. Димесдел сусрете на старцу јеницу свјега парохје, најбољашинији и најугледнијој старцу, сироту удовицу, усамљену и са срцем пуним усвојеном на умрлог мужа, децу и пријатеље из дивних дана, као што је гробље пуно историја на камену уређаних. Ипак све то, што би иначе растуђивало свако срце, беше споро свечана радост његовој побојној старој души, ситом перене утехе и истини Јеванђеља, којима се она хранила да више од тридесет година. А од како је била поверена Г. Димесделу, највећа земљаска утеха добре старце — која је морала бити небеска утеха, јер иначе не би имала никакве силе — била је да се она са својим пастором, било одлучајно или намерно, и да се освени речују толпе, очевине, небеске, Јеванђељске истине која је падала у њене нагуде или мизановно испуњене уши. Али сада, када се наже на уши оне старце, Г. Димесдел, као да је постоје велики непријатељи аулских души, не могаће се сетити ни једног става из Библије, ништа чега другог, већ једног кратког, снажног и, како се њему чинило, непобитног доказа противу безбожности душе.

Да је он ушао у њених ду, перовито би она старца пала мртва као од каквог јавог отрова. Шта је баш одишта казано, свештеник се није могао сетити доцније. Срећом, можда је било переду у његову мисао, те добра жена није могла имати никакву јасну идеју о томе, или је Провиђење то протумачило на свој начин. Извесно је само то, да је видео, над је погледао у старцу, израз бојанске захвалности и ухућености, које је лично на небеску светлост, на њених бледом и пуном бора лицу.

Јам и трећи пример. Пошто је оставио старцу, сусрете најмању сестру. То беше девојка споро задобијена — а задобијена беседом Г. Димесдела оне недеље после ноћи на губалнициу проведене — да размисли проблеме радости живота за небоку наду, која ће постојати све светлија у вољној животу постаје све први око ње и која ће познати крају на нешто нечим славом. Она је била чиста и дела као алаан који цвета у Рају. Свештеник је добро знао да његова млада жена у непорочној светлости њених срца, и она је превула сиву завесу преко његова лица, дајући религиозни жар љубави, а љубави чистоту вере. Стакла је, то после подне, испљесна наево ту младу девојку на стању грно аксулацион и — зар није беше реба? — овог изгубљеног и очајног предатог човека. Кад му се приближи, архиепископски, маушташе му да унесе у неке неке груди што јаче смеа ала које ће поудати ускорје цветати и довести први плод за времена. Он је позвао сву своју власт над овом девицанском душом, која му се поперала, да је знао да може опустити одокујно поље невиности једини једини злим погледом, и развити на њему са свим притином свеће једном речу само. Стога — са најчистијим напором воље — наклони лице својим јенивским оргачем, јурну напред пратећи се да је не познате, и остави младу сестру да објасни себи како зна његову грубост. Она испитиваше своју савест — у којој беше само невини мауште ствари — и прекораваше саму себе, сиротица, за твешу уображених погрешака, а сутра дан оне вршити своје љубавне послове са надуваним очима од суза.

Пре него што је име времена да сави своју победу над последним кушањем, свештеник беше свестан једног новог нагона, који је био смелан али исто тако и ужасан. То беше — стил ња је рећи — нагон да стане на улази и да проповеда безбожност јединој фамилији јуританске деце која се туга изграду. Он се осомбоди овог напуста као недостојног свога позива и сусрете једног на-

питог мриара са шпанског брода. Тада, пошто је храбро победио остале сласке, сироти Г. Димесдел мауште да се похвали и да се насмеје несавним доствата, никакх је доста у мриара, и неопраним, јаким, безбожним послова! На оне последње крише наево као победник: једино захваљујући својме уробојном укусу и наивности да чува своје свештеничко достојанство, а никакмо неким бољим принципима.

«Шта је то што ме тако гони и куша?» рече свештеник у себи, застану на улази и удари се руком по челу. «Јесам ли поудуо? Или сам савиши продај тајнозу? Јесам ли ја направио са њим уговор у шупи и потпишао са својом првају? И да ли ме сад не позива да испуни своје обавезе, извршујући сва ала које може замислити његово паклено уображање?»

Баш у тренутку кад је пречасни Г. Димесдел разговарао са самим собом, кажу, пролази је поред њега стара Госпођа Хабискова, оглашена вештица. Вазо да је вештица читала свештеникове мисли или не, она се аугусти, загледа се у његово лице, лукаво се насмеја и отпоче разговор са свештеником, и ала то није био њених обичај.

«Тако, пречасни Господине, на сте дакле извршили посету у шупи?» отпоче вештица. «Други пут, молим Вас известите ме само, и ја ћу се радовати да Вас пратим. Не обема ништа много, моја једна реч може спремити леп дотек спаком туђину господану код оног господара кога Ви тражите.»

«Верујте, Госпођо,» одговори свештеник са великом синхронизацију, као што је нахтево његово заснатење и високи положај госпође: — «Верујте, тако ми свог добог гласа, да ми је савршено непознат смисао Ваших речи! Ја нисам нипао у шупу да тражим никаквог господара, нити ћу у будуће ићи тамо да тражим багоналност таквог лица. Моја намера била је да поздравим оног свог побојног пријатеља, Апостола Вилјога, и да с њиме десим радост што је добио за храништво многу драгоцену безбожничку душу.»

«Ха, ха, ха!» перекла се стара вештица, климајући својом главом према свештенику: «Лепо, лепо! није потребно да се о томе на дају разговарамо! Али у поноћа, у шупи, ми ћемо се другачије разговарати!»

И оне достојанство, али се често опирну смејући се на свештеника, као неко који би био рад да пронађе тајну веку пријатељства.

«Јесам ли за дакле?» мислилаше свештеник: «продато себе љавоу кога је ова поштела стара вештица изабрала за свога учитеља и господара?»

Бедни свештеник! Он је такође извршио сличну погудбу! Купав своје срце, он је предао себе, извистим избором, као нинад пре тога, ономе што је знао да је ситни грех. И зарани отров тога греха брао се раширио по целом његову моралном систему. Он је угушио све боље побуде, и пробудио у живот цело братство злим побуда. Препреде, мршца, невазана љуба, жала за алом, померање свега добог и светог — пробудиле се у њему да га кушају и да га ужаслају. И његов сусрет са старом Госпођом Хабисковом само је доказана симпатију и братство са изгубљеним душама и светом покарнањем духова.

У томе стање до свога стања на нивци гроба и журно се поше ула степенаци да се одмори у својој соби за рад. Свештеник је био задовољан што је стигао у стаи пре него што би се издио посету оним злим настућима, које су га гонили док је пролазио кроз улацу.

Кад уђе у собу, погледа око себе на камене, прозоре, ками и љилимоне на извидима, са истим осећањем необичнога који га је пратио на путу на немоје дозине до града и куће. Онде је ето размислао и мислио; онде је постао и бдио до полумртвила; онде се старао да се Богу моли; а онде је подносио стотину мука. Као Бабије на старом, богатом јеврејском језику, са Мојсјеви и Пророцима који му говоре гласом Божијим! Тамо је за стогу издија, а поред њега издвојеном проповед, прекривају у пола реченице, над је пре два јана мисао престада да се извиди на хартији. Знајући да је он тај исти, мршци и бедни свештеник који је траго, радио и мисао ову проповед о И-

бору! Али му се чинило да стоји у страни, и да гледа своју промудру личност са преврћаним, пуниим сакалења, али подунављаним дубинством. Те личности није било више! Други је човек дошао из шуме — приметнији, са знањем скривених тајни које никад не би докучила простота оног пређашњег свештеника. Грло знање, доиста!

Док се бавио о тим мислима, на вратима чу се удар и свештеник одговори: „Напред!“ — са скупом да ће узгладити квалитет њасно. Тако је и био! У своју уђе стари Родер Чалингворт. Свештеник стајаше блед и нем, са једином руком на јеврејској Библији а другом на грудима.

„Добро доша дома, пречасни Господино,“ рече лекар. „Шта ради онај побожни човек, Апостол Емилијот? Али чини ми се, драги Господино, да сте бледи; као да је пут кроз шуму био мучан за Вас. Хоће ли Вам требати моја помоћ да добијете снаге и моћи за проповед о Избору?“

„Не, не мислим тако,“ одговори пречасни Г. Димесдал. „Мој пут је вишење са оним светим Апостолом, у слободан ваздух, који сам дисао, добро су ми чинили. Надам се, добри лекару, да ми више неће требати Ваши наплати, на какав да су левовити и за пријатељске руке.“

За то време, Родер Чалингворт посматрао је свештеника обављеним и дубоким погледом, као лекар својом болесника. Али у првом спољњем миру, болесник је био уверен да старца зна, или да бар сумња о његовој састанку са Јестиром. Лекар је знао, дакле, да са свештеника није више поверљива пријатељ, већ најгори непријатељ. Изгледало би природно да ће се о том и говорити, јер је то било познато обојима. Чудио је, ипак, колико треба времена док се мисли обуку у речи, и како се два лица, која желе да избегну тога, могу предмету пријати и покушају се не дирнути га. Стога се свештеник и није бојао да ће Родер Чалингворт одређеним речима допринети првом пољоза који заузимају један супрм другог. Ипак се лекар, на свој начин, пажљиво пријемљив тајна.

„Зар не би било боље,“ рече он: „да понаш потражите који сабоду помоћ? Доиста, драги Господино, морамо се старати да будете снажнији на проповед о Избору. Народ очекује нешто велико од Вас, слугећи да друга година може доћи а свештеника не бити није у његовој средини.“

„Да, на други свет!“ одговори свештеник са побожном преданосту. „Молим се Богу да то буде боља свет; јер доиста мучно се могу напати да се проучем са овојим стајом до адуће године! Али што се тиче Ваших лекова, добри Господино, у садашњем стању инсу ми потребна.“

„Мило ми је што то чујем,“ одговори лекар. „Може бити да моји лекови, тако дуго давани узајед, почину да дејствују. Како бих био срећан, и колико бих заслужио захвалност Ноне Енгилске, кад бих могао учинити да Вас потпуно излечим!“

„Хвала Вам од свег срца, најоданији пријатељу!“ рече пречасни Г. Димесдал са свештеним осмехом. „Хвала Вам! Ваше дело могу Вам платити једино својим молитвама.“

„Молитве честитог човека алати су награда!“ рече Родер Чалингворт аспирајући се. „Да, оне су алати те чини понав у Новом Јерусалиму, са краљевским ликом на себи!“

Кад остаде сам, свештеник позва домаћег слугу и затражи да јеле; а кад јело би донесло, поједе га са провљаним алетитом. Затим, бајач у патру већ испишале аистоне проповеди о Избору, одмах поче другу, коју писаше са силним тобом мисли и осећања, те је веровао да је надахнут; само се чудило како је то небо хтедо дати свечану и узвишену музику својих отирања тако рђавом инструменти као што је био он. Ну, како му драго, остављајући ову тајну да се реши сама по себи, или да остане на утек перепева, он вратише напред са истинском реинишћу и усхићењем. Нок већ прође као да има крпа и као да га осеи њима; јутро ослано и зааври, ружење, кроз завесе; Најзад и сунице баде у собу златне араке који падаше преко свештениковим уморних очју. Он још осећае са пером у руци.

XXI

Писаник Ноне Енгилске

Рано најутра, онога дана кад је нови гувернер имао да прими дукноват на руку народа, Јестира је облачила сину грубу оделу. Не само брзом, већ још нише непоза необјашњивом особином која одала, она је нишчавала из очју публике; док је свертетно одоле, напротив, праћале из те неодредена полутаме да у својој свелости ишине неким морални поглед. Нено лице, одмано познато становницима града, показиваше мраморну мирноћу као и обично. Оно је личило на маску или, боље рећи, на ледени мир који умале жене; та је сличност долажала због тога што је Јестира, у погледу на овако право на симпатију, била у ствари мртва, и што је била изашла из света у којему је још, по нагледу, живела.

Може бити, да је данас на њеном лицу био један израј прв немиш, а који није био довољно јасан да би могао бити отпаван сад; сем ако би који најприродно даровит посматрач прво прочитао срце а после тражио шта му одговара на лицу и појани. Такав духовни гледалац (пошто је она издржала са седам година погледе томили као нешто неизбегно, као неку аину и као нешто што се морало надирати као пропис вери) могао би помислити да је сада, још последњи пут, свертетно те погледе слободно и вољно, у намери да преобрати оно што је било за дуго мучеништво — у нову вртну победу. „Погледајте још последњи пут на свертетно одоле и оцу која га носи!“ хтега ил је можда рећи њихова жртва и доживотна робина. „Још мало и она ће бити внаваљена овим домањима! Још која чак па ће дубоки, тајнаствени океан угутити и за њим сакрити атак који сте ставили да пали њезине груди!“ Можда је било и кајала, у Јестирину адуку, у тренутку кад се спремава да се ослободи од мука које су се тако тесно феједине са њеним биљем. Можда је била и неодољива жеља да испије до дна крпу испуњену лезивом и чемером којим су била закрпљена све њене брачне године, како би јој више живота, које ће одоле бити попуњено њеним усана, било укусно, савно и радосно у уграшеном, алатном нехату; ипаче би остала неодољива чења за пићем грчине којом је докле гасила своју жељ, као најмоћнијим наплатком.

Бисерна је била издигнута носала. Било је немогућно помислити да та свелта, сјајна бојава друге своје биће онемо облеку тако-ине боје; или да је укусо, тако немжан и тако богат, који је створило дете одоле, био исти који је испрвице можда још тених задатак, дајући Бисерину оделу тапну чупу особитост. Одело, које је веома личило Бисерки, нагледало је као неизбегно равније и спољан израј нежна карактера, што се не би могло одвојити од ње исто тако као ни сјајно шаренило од лептирових крила или аиста каквог сјајног цвета. Као код њих, тако и код овог детета, одело је било у сагласности са његовом природом. Тога значајнога дана, шта нише, било је неше необичне јавности и немира у летњој худи, која је личила на свелтавене дијаманата што блиста и баца зарине са разноликошћу убуђења оних груди на којима почива. Деца имају увек симпатија према друштвеном немиру својих родитеља; стога Бисерка, која је била драги камен на мајчиним грудима, издлашале, игром свога духа, све оно убуђење које нико није могао открити у мраморној мирноћи Јестирине чеља.

Тај немир чинио је, да је она нише летела као птица него што је ишла поред маје. Снаки чак је питала дање, нејасне узвике који су ваздух парали.

Кад дођоше на трг, постоје још немирнија кад виде коћебање и шум који оживљаваше то место што је нише личило на усамљену, широкую долину пред каменом сеоском кућом него ли на средине градаког живота.

Али у оно доба море се дивало, колебало и пенало по својој воли или по својој жељи бурним ветровима, и људи једва да су били попутани да управљају њиме по својим законима. Разбојни на таласима могао је напуштати свој занат и постати, ако му се свиђа, на обичан човек нун поштења и побожности, нити је био икад сматран, и у највећем жељу свога бунтовног живота, као лице с којим је заборно трговати кад дружити се. Стога старији Пуритани у својим првим капањима, са појасењима и шаловима шепирима, благонаклоно се осмехиваху на шумо и сурово понашање оних смелих морепловаца, и нико се није чудно нити замерао кад тако признат и уважен грађанин као што је Роџер Чилингворт, лекар, беше нађен на тргу у китингом и пријатељском разговору са запovedником оног сумњаног брода.

Овај последњи био је највиђенија појина, у колно се тиче одева, која се могла приметити међу гомили. На његову оделу било је сјајесто трампа, а златна чинка на његову шепиру била је опочена златним ланцем а надишета украсним пером. О бедрама вешале му мач, а на челу се вишале брада од мача, коју је пре тво да поклоне него да да ковом скривје. Грађанин не би могао пошати такво одело, нити истакати такво лице, и то још тако изазивајући, а да не буде отприче опомену од старешине, а перовати и нађен слобом или затвором или чак и нађен јавној обузи. Али што се тиче мрпав, све је то било гласно као нешто што припада његову карактеру, као рибје светле краштити.

Пошто се опростио са лекаром, капетан Бриветовскиг брода још је дуго по тргу, док најпосле не приђе месту где је стајала Јестира Припа. Нагледаше да је познаје и није одледао да је поздравља. Као обично оно места на коме стајаше Јестира, беше слободна простора — као нека прста мађијског круга — у који се нико не усуђа да не беше наклон да ступи, и ако се народ таскао на малом растојању око ње. То је био насклад облик морале самове, у коју је свиратило саво нагонило свога несрећног повоца; због њеном сопственом уздржљивошћу а делом инстинктивним избегавањем њених суграђана, и ако ово није било више непријатељско. Сада, ако ипак пре, слободан простор био је као поручен, јер допушташе Јестир и мрпаву да се разговарају а да их нико не праслушнује. Глас Јестире Припе био је тако променен да слушаоце, да ни највиђенија госпођа на града, са своје признате честитости, не би могла тако разговарати са мање опасности по свој добар глас него што учини Јестира Припа.

„Тако, Госпођо!“ рече мрпав. „Морам казати настојинку да спреми једну корпу више него што сте Ви захтевали! Не треба се плашити скорбута нити морске болести на овом путовању. Једина опасност биће што ћемо пити лекарије и гутати пилуле намет лекара а у оног другог доктору; али то само да се види како у нас има читава апотека коју сам купио са једног шпанског брода.“

„Шта хоћете тиме да кажете?“ питање Јестире, јаче узбуђена него што је показивала. „Да немате на броду још кинског путника?“

„Да, аар не знате,“ узвикну капетан: „оног доктора пладе, Чилингворта. Он мисли да с Вама заједно опушта свој брод. Та Ви сте морали то знати, јер ми он каже да иде с Вама у друштво и да је у присном пријатељству са господином, о коме сте ми рекли да је у опасности од оних суморних старих пуританских старешина.“

„Они се врло добро познају, домета,“ рече Јестира са мирним изразом, и ако је била до крајности узбуђена. „Они су дуго атаманали заједно.“

Ваше се шипта ни догоди међу бродаром и Јестиром Припом. Али у том тренутку уследа она самог старог Роџера Чилингворта где стоји у крајњем углу траја и смеје се на ју: осмех који, преко све мирне тржишта простора, и црвене жагор и смех, и сви разновидности мисли, људи и интереса гомиле — беше пун тајног и страхогитог значења!

(СРПНИК С)

О Коштахи

Стевану Луквићу

*C'est l'attente languoureuse,
C'est la fatigue amoureuse...
... Cette âme qui se lamente
En cette plainte dormante
C'est la nôtre, n'est-ce pas?
La mienne, dis, et la tienne,
Dont s'exhale l'humble antienne
Par ce tide noir, tout bas?*

Paul Verlaine: *Ariettes oubliées*.

ада се завеса подигла, појавио се бузук белих Врањана. Шахваре су запустале, дупати зашлепали, и заведло се Шано, дуно Шано... Ја помислих да ћемо имати да гледано нешто као *Буда, Рабакоша, Нотера*, али шарених слика из народног живота, са много песама и игара, и са обавезном сладбом на крају. Али, у колико се радила размишља, трагични карактер се све више исполовао: последњи чин, који се отприче завршава сладбом, мртвачки је тужан. За четири чина човеку остаје срце стегнуто, и није у стању да се насмеје. Да је Г. Борсан Станковић следовно примеру наших добрих старих драматичара, он би свој комад, у живинском дијалекту назвао *Коштахи* или *Жаљко Песма* или *Жаљ* за Младост.

Јер, сва драмат Г. Станковића јесте једна болна постављања љубави, смртна песма младости која у гроб сида. Речи оних честитих, простих Врањана због које уцена великих философа песникима и напале духова одјена и у нашим далеко сложеним и немирним душама. Човек са нештошћу мора у томе да знаши око велику солидарност и јединост којом бол сродније и јединице све душе, па ма одкоје они били, ма колико они знали. Цела *Коштахи* је тужна беседа згаснених срдаца и промашених живота. Сви се ти људи много неселе, али од њих нико није несео. Они много певају, али то су лабудене несме. У свима од њих одиграва се нешта трагедија, стара као свет: јединца, која тражи сву љубав, сву срећу, потпун, интензиван, слободан живот; целина, безичина, неумољива, која тражи да људи подрде оне што није је најдраже љеним незнањем, хладним решењем. И то још целина, која није као наша остала без веровања, потпопана кротином, без богова и који само спољна груба сила и интерес одржава, — но целина патриархална, тврда, непробојна, хладна, ма камен. И у том социјалном жрњу сви су стројени. Тома, човек домаћин, трговац, хаџи, који је представник тога старог деспотског, патриархалног морала, и он једино што су му родитељи а обираи наметливу стару, мртву, ледну, плаћу? Митко, весели Митко, само пуње породицу која га зава и зароби. Стојања младост оставља раздарања срца, Коштахи са кетном позива за Асени и улази у живот. Сви, као једна душа, једнају: *Беше моје!*

Цела је прича протка. Коштахи је Циганка, непачица и игрица, она ослепује буром, несее жагору, плаху раздарањем младости. Она је једна од оних девоја од чијег блеска очи извале и које као бладећи огни воде душе у пропаст. Поред свога знања, она је остала поштерна, поштена у чаркином смислу речи: још су несее коесе немирне, још јој је трајно негрисање, и још јој нико није дао оне приче оне од којих се намет губи. Сем лепоте, сем чаркаста траја, како вели наша народна песма, сем оних чудних, опоничких песама, има она нешто више. Та мала Циганка има немирну, остатку, увектављу душу увектављу, несређену потребу лепег лепшег, заједничку са великим све. Беше се пламене очи дубоко загледале у мрку нестенову пуну, у „оноу голу, голу, тамну гору.“ она осећа како „мирне гора“. За њу није прављана мала

циганска, са разваљеним кућама на којима су прозори за-
лепљени хартијом, са иршаним псима који крај догореде
ватре главоу кости, она беже да јој се на камењу живот
суши и вене. Још мање је да њу студени живот домаћин-
ске куће, да двоји, да клечи, да старима ного пере. Њој
треба друго нешто: оно, нешто оно, које никада човек
није видео нити ће никад видети. „Ох, ушине она, а на
ноћ пазне, месечина дође, сан ме хвата, око се рашири,
свага разгнано...“ Тада, тада она мора да види да великим
очима својим гледа како је „око, дубока, месечина иде,
греје, удара у тело, главу, пали...“

Цело Врање за њоме дуваје, и староме и младоме
мозак је заиграо. Када она заговори:

А ја имам црне очи,
Црне очи, русе косе,
Русе косе, бело лице,
Бело лице, алтун чепо,
Алтун чепо, мења уста,

када она то запевала, неки беж ује у куде. Тада се удари
пунт; ниско дувају, љубавице мушкетне звезде на цига-
нским таворима, механици се глава разбија, тавани се
куршумима ренетују, павиди се на мртво име неспреба-
ју. Оне да Понција да их умири, на њега на главу да
опреу; оде ли имет, распење се и он заснеде са њима,
на савезан пореским љазима. Шта није председник чи-
нио да стане на пут томе худовану! Да их затвори? Али
то су Митко, Стојан, Риста, Звонир, Секула, па и саме ха-
ције, све његови рођаци, седе носе, трговци људи. Једном
је био протерао Контану у Турску, и севалице изравне
док се дуван не среди и виноград не побрашне, али о меси-
цама прекоје границу, пачилиште дом по Турској, отеше је
од Ариуата, и доведоше је на коњима, грувајући из пушка
као да владку прсте. Али најзад, када Стојан сасвим пома-
нио да њом и забрани кућу, када Хаин-Тома, који је попио
да одуче од ње сина или да га убаје, када и он намет
набуди, седе са њом и доведе је својој кући, — тада се
Арка председник реши на одсухан корак. Он нареди ци-
ганском киету, те Контану, мртву од бела, силом удродоше
за Асиа.

То је потка, али главни интерес романа јесте Митко,
брат председника. Чудна природа био је Митко. „Јуд се
и родно“, вели његов брат; као младунџи није му било
равно да Сибија и Солуна; када је царским друмом кренуо,
све му се живо спаљавало испред погла. Навио се пина,
папењено песама, наљубио жена, али брат га силом опечи,
цеи живот му огорчи, и он од механе до механе носи
свој дерт. Осећа како студена старост долази, како тело
слаби, кад „душа још вена“. Јам је његов палик, „докле
турски хат иде“, свуда његов је кара-омак, песма је
његова жалба и тешка: „Песма је његов голема. Како мајка
сина има, чувала, ранила, да и њој само њега гледала...
што на сина дуна заискала, све мајка давала, а син бо-
дан. Поронаја сив, Дошла снага, младост... Дошле бачице,
цвеће, месечина. Замирисале дошле! Син полетеја. Све
што искаја, све имаја...“ Хатова, пунџе, сабле, јаме... коју
девојку није погледаја, њојне косе није замрсија и уста
целваја. Ниједна му не одрече, ниједна га не прешари,
а он се нараја, целваја, и бољан, бољан бија. Бољан од
нако се родља...“ И он на нотама мре; „земља ме није,
ној ме није, месечина ме није.“ Песма његова то је оно,
нада је од Кара-пале ударио на Претиво. „Шар-павина
у небо штри, а вод шума лега пуето и мртво Косово.
Друм широк, прав, царски. По њега се распали анови, се-
раја, чешме, бачице... Месечина греје.“ Мартинка му преко
крпа; кон Дорча иде нојг ногу, свирати плу на
њим, свирају му и певају. „А из сејај, бачица кује је и
куде је, мале жене и девојке оно подирани и на месечину
оно игра и песме појер, грнети свира, лајре се кује и
песни... не песна, глас само, и тој мек, пун глас... сладан
глас, како јрно девојачко нишкочење... такој сладан глас,
на тј глас или с'о месечину сени, трењери и како мелем
на срце ми пада... Тј глас искома, Контан, тју песну, тју
преме...“ То је песма за младост која се више никада
неће вратити, за коју ће жаман у гроб са отвореним очима
да легне. „Пој знај за младост и искај тју пека се зри.“

Може бити најјаче место у целоме роману, због кога
се заборављају, велики недостаци у осталој. Јесте дијалог
између Митка и Контане у четвртој глави. Павиди су
повела Контану у Вису за Асиа, и у тај мих долази
Митко певајући:

Механи, море механи,
Донеси вино, ракију,
Да пијем, да се павијем
Дертви да си разбијем.

И Контану му се баца пред ноге, вије се, прекане га да
је спасе, да је води одатле, глуми! Митко, коме се срце
искувало, побојен, сломљен, потружено јој вели: „И там
земља и овде земља...“ Тврда је земља; „ије земља мајка
да зажали. Земља је земља.“ Што је сучиено, сучиено; што
сучиенине „на трећу вечер“ досудиле, пред тим се треба
савити. Треба и покорити, јер се и он покорио, он који
се целог века у заман отимао и борба. И овај полу-павид
Врањанак говори малој Циганки, која се уздаје у Вису, речи
свијер тако очажне и дубоке као што су Хамлетова савета
Овесија: Иди, иди, сви су пелеси око тебе, „а ти ћеш
плавчи. И прва њој плакала и друга њој плакала; па
век плакала...“ Циги дани долазе, руке ће јој да испуцају,
али да пошри, очи да утрију. „То је! Ја ли га не знам
што иде! Циг, Контан, јеси, дом, кула, брат мој, студ,
м'га, и гробој... Тј иде!...“ Митко иди нити пега чека,
он јети бие моје, али неће да га зове, јер се сам целог
живота осећао. Сада, нема више вина, нема механа, нема
песме, сада у дом, одатле ће га само мртва нити. И он
саветује Контану: „Дигни се! Не плачи! Саузу не пу-
штај. Остани црне и трни. Види човек. А човек је само
за жад и мучу аждај...“ Онај који је ове речи говорио
серино је свој живот самоубиством, јер, као и Контану,
као и Тома, као и Арка, он је адната постојао.

Чудна пека, носталгична поезија загрепа цело оно дело.
То је она нота поезија која се изазива у њим народним
песмама, најчешће босанским севалицима, које су у једном
недогледном Гетов могле загрејати. У тој поезији има не-
чега невој, тозког, дубоког, болног, она изражава ону
дубав која је јача од смрти и која се најзад и најзачује
са смрћу. Има ту нечега што долази од наше мене, же-
нише, осећање расе одолене, она уздирања и скривена
емоција људи који се сви у срце подлаче. Има и нечега
опшарног, плахот, што њам је остало од Турака. Она је
позваја аришпа, али се тако може рећи, она је оноја као
какав источњачки мирис, она у дубинама срца изазива
већ давно узукла осећања, онако као што су под оло-
ним ветровима саме изводиле харте глјавиште механије.

Наши стара су ту поезију била осећала но ми; азили
делова и оцена звали су то је седах! Ми смо зато
и ступили малокрвни, суви и сасијени. Они су могли да
везу и да умру од тих рана. Ми је још само у песмама
осећали.

Ниједно клановно дело знаме не износи боље но Ко-
штана ту обобити, заносити, атакати аубав. И мало је дела
која су у стању да остану тако трајан и дубок утисак.
Нема спора да је она пунџа мина; строго узев она није ни
дрмаст, али је јелностачна, трома, врадо трома, рјаво је
женина, ради то су техничке мале, то је старв мизма. Ко-
штана је добро, истинско уметничко дело, зато што је пуно
живота, што се предива њиме, неким дубоком, интимном,
болном поезијом. Ја бих да се драме Јована Суботића
и Милорада Шапчанина за један онаваг снажак и емоти-
зан „комад живота“ као што је четврти чин комедија Г. Ста-
новића. Контан се не мора класти у девојачки протокол
регуларних драма, али она је жена, и те како још пе-
сма, једна од најистинскијих песама које ми имамо.

ЈОВАН ШКЕРИЋ

Г. 1890. издали је Матица Хрватска, Издаброје pjesme Петра Прерадовића,* са уводом о животу и раду песника од Миливоја Штрона.

Прво издање Њиринином узгледало је свет истог крајем ове године у Београду, издалима књижевнице В. Николића.

М. III.

Дон на Јелена (савио А. Милер). Нема се кул ни тамо: напред су морали кати и познат лонички пош који дошваљу своје господаре! Ето тај монах, пул поворе и психологије животна, представо је ову немачки сликар и зорио и уметник.

У крчи (савио Вазо Бузовић). — Којнио нм драге допте живои ову једна погла у унутрашњој овео крчи о дамаије! Наје ово прича у крчи се узли само њиховој рали. Нагладаје оне трезене тивове поју су у пој, а парочито нагладаје овога грдара у којег су утири поглед наостанца. Драго нам је, што је ова крчи српска, на је стога и допосмо а парочито што би од срца знаели, да се и остале приче узгледу у ову. —

Пред Цетињем (савио Ст. Тодоровић). Када је, прича ваи парод, Господ створио брда и планине, носо их је сав у једној зрећи, те их тиво разместио где је хтео. Када је допмо нине Црне Горе — зрећа му се раздвоје, те се проу чдо од планина! Тако је, ето, парод замислио постака Црне Горе; а шта га је на то заговорио, наглаје и ова слика поју је ваи уметник норио забавио.

Манастир Бузедина (савио П. Меловић).

У виду српских манастира у Фрушкој Гори новосито стји и ова босмола која се такмиче са осталима, парочито у пололасту. Многе ваи манастири у Србији могаи бе се у тои погледу угладати на ову обитеа. У манастир ваи приавор са 40. кућа а 231. душе. Не зна се тачно на је ову манастир поданут, али се зна да је био поданут ранаје од 1569. год.

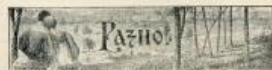
На српске војске: Пушчанска изваја, Ово изваја, Јурио у калдрин. Ово слика само собом најболе говорио о оном што представљају. Стога их и не онгуземо палине. —

Jelenov, Knežinja Jelena, romantična legenda i žetiri čina, Zagreb, 1901.

Фабула је оне романтичне легенде првично жулотребава. Војвода Југович зарекао се да освети свога брата кога је дала погубити Кнегиња Јелена. Он се зарекао то учинити, пре што је Јелену и видео; али, чин ју је килео, он пада на кога пред ну, издубелен. „Легенда“ се ова српска ошано намо према ошомо поштну једно и може: Југович на прију ваки убија Јелену, али и пом заједно и себе. На овако фбула даје су се знавати некакоје јаке, трагичне сцене, а не може се рећи да Јелена није извоје на једну од вах. Ако у обради тихих слика он није показао увек доволно поштно, он је можио у два три маха доста сити. Али гласио је маха оне „романтичне легенде“ ваи обите. Нада се узме да се једна збува у једном срдиљевомном класицистичком двору; кад се узме да је Јелена, по својој ошитој карактеристици, једна кнегиња из бајне; кад се узме да је ова фбула кољмо интесантнија толико и невероватнија, онда палимо да је „Кнегиња Јелена“ задала жинисти у стиховима, и то у добром. Међу тим, ова је палисена у прози и то у једној. Језик је Павловио ерол монументални, ошомући нас, на је најболи, на једн Цретињевих трагичаја, а, кад је најгоре, на једн појм говори ову дини „Нена“ у Николиј Сали.

J.

* Г. Вонилар Николановић штижико је у Берлику и дуту ошну брошуру о приликама у Босни и Херцеговини. Брошури е важили 3 Millionen Mark deutsches Kapital in Bosnien und

die Leipziger Bank nobel des Kaiserlicher Treiberechenschaft und der Elektrizität-Aktiengesellschaft vorm. Schuchert u. Co in Nürnberg. Eine industrie-finanzielle Darstellung. Обрађамо ваику ваиој политичкој штињи на ову брошуру која до дини није српским читаоцима приказана намо изагледује.

* У 36. свеску Беоног вољубиваца Салијановић ошва штижико је А. Палиа (Вонесенија) арао ошнатики рофрат о једној Г. Југович Холеница Босни и Херцеговини за време ошнатики. Ошн одлични рад Г. Холеница ва је цриво у руски језику јавној Прашке цркве Г. А. Вонесенија, и прилоа се зох штињи у Москви.

* У La Revue de Droit international et de Legislation цриво штижико је чалава L'Histoire d'une unification, т. ј. Историја прелоа подвлавајине првотворнога законика В. Богаиша. —

* На 31. свеску Енглеровић Болан, Jahrbüchern пошиво је ошнатикиа расправа Др. Луи Адмозовић, проф. у Београ. Бел. Школа, Die Subjekt-Formation, ein wenig bekanntes Buchwerk der Balkanlander (Јајинд, 1901.).

* Г. Мил Николан, пошати преводила српских народних песма у италијански језик, јавла да је преио и Николан Горски Вујина. Прелоа ће се штижико у Загра.

* Др. Војислава В. Рини даје крајем ове године у штижну своје дело О Душну. Како се у пошну претплативаи ваи: дело је ројено с пошавом на целошћу источно и парочито српско питање у прошлости и садашности. Дело ће ваиати око 26 штижних тобих а. 89. За претплативе је цена 3 динара. Претплати прича писан у језику Јези М. Павловића и Кома.

* Нам сарадник Димитрије Гагарић—Соволаици штижико је своје Песме. Книга је од 1 штижана табела, а цена 80 п. д. Преворучује се својим читаоцима, појма Соволаици није пошати.

* Г. Лиав А. Краљих, академски сликар, дошико је и прело црквиш ошнатики Каноничкој (Матко) поручени изопште. Читано у диниам штижико ваи пошвајини прилико управе да ошваси и уметничку прилау.

* Цетињски проф. Ј. Поповић српико је за штижну монографију Приторики митрополит-господар Петар I-ви. Са даваком ваија ће ваиати 14 табела а. 89, а цена је за претплативе 80 новчака (књижевнице цена 2 крине).

као хоће, и ако буде потребно, дозволити то и мојим писмом. Ако је било другачије, па ми он овако каже, може бити, стога, што је штетно нију живину употребити, то је друго. А да ли и резервату шта узма, доказало се и тамо, ако се покаже мој потпис — прихвати да ми је резервату послат на бар шестина.

Јована Јов. Дамитријевића.

Никола Поповић: **О Горском Вајанку**. 1901. Издавачка књижевница и штампарија-уједињених зграда Нахера и Касина у Мостару. 8°, стр. 281. + VIII. Цијена 7. К. ил. 2. д. и 30. п.

Прилози хронологија живота Стевана Немање и Светозара Сана, од Ј. Јовановића. — На Глас Српске Краљевске Академије, Београд, штампано у Драшкој Штампарији Краљевине Србије. 1901. В. 8°, стр. 75—107.

Тубија П. Косић: **Чувано дете**. Приповетка, Београд, штампарија Мате Јовановића, 1901. 8°, стр. 158. Цијена 1 дин.

Слободан Јовановић: **Српско-бугарски рат**. Ратна на доклатности историје. Издање Краљевске Српске Дворске Књажине Мате Стајина, у Београду 1901. Штампарија Пере А. Стојановића, 8°, стр. 168. Цијена 2 динара.

Неско Дим. Галитерија (Скопљанин). Београд, штампарија А. Дамитријевића, 1901. — 8°, стр. 73. Цијена 0.30 дин.

Почетак Савуљанске владе. Првиот историја Балканских Савеза у Х век, од Босчиара А. Присића. (На Глас Српске Краљевске Академије LXIV). Београд, Драшкој Штампарији Краљевине Србије, 1901. — В. 8°, стр. 110—145.

А. Ј. Дамитријевић: **Оливера**. Песма у пет књига из српске прошлости. Београд, Клеот. Нова Трговачка Штампарија, 1901. — В. 8°, стр. 108.

Ошита Историја. По различити писмени изразе А. Зрњач. I Историја народа. Београд, штампарија под «Присети» С. Хорговића, 1901. — 8°, стр. 60. Цијена 1 динар.

Србобран. Народни српски календар за годину 1902., која је обична, има 365 дана. Године десета. Уредно пров. Јован Поповић. Издање и штампарија Српске Штампарије у Загребу, 1901. — В. 8°, стр. 1—XLV+132. Цијена 80 потура или 40 новчана.

Издање Задужбине Нико М. Коларик: **Д-р Барта. Ручиберга Српски устанак и прва владанја Милоша Обреновића, 1804—1805**. Превео Д-р М. Р. Веселић. У Београду, Штампарија А. Дамитријевића, 1901. В. 8°, стр. XXI + 739. Цијена: у мином новцу 8, а у тврдом 10 динара. —

Zemljepis Hrvatske, Нарисао Д-р Навиловић и Д. Нави, Vlastitom nakladom pisaca. У Загребу, Tiskar Antuna Scholza 1901. — Svezak I—VI. В. 8°, стр. 1—192. Цијена је потпуном дјелу за претплатнике изван Загреба 30 круна. —

Један кав да да дома. Од А. М. Ђ. Милошевића. (Из «Доменина»). Београд, Донтије Обрадовић — штампарија Ане Станојевић, 1901. — 8°, стр. 54. Цијена 0.50 дин.

Моловернеде Зграде, Ручна књига за молвернеде и техничаре. По Пр. Engel-и, L. Kassen-и и др. израдио Ник. Б. Несторовић, архитекта Министарства Грађевина. I део. Са 132 слике у тексту. Београд, штампано у Драшкој Штампарији Краљевине Србије. 1901. В. 8°, стр. 117.

Е. Лазаревић: **Хрватско пољско грађевине** Књ. I. Tiskar Antuna Scholza и Загребу. Naklada pisaca. 4°, стр. 1—185.

Милан Андрић: **Слика на нога абјута**. Књига прва. У Темпелу, 1901. Јуно-угарски штампарија Тома А. Ђипровића, 4°, стр. 238. Цијена 2 круна.

Енциклопедија права. За теолошку потребу изписа Паскал деа Ђериче, редовни професор права на универзитету у Папији. Са друге изворот каљана превео А. Т. Мичурковић и Е. Дерекс (Ово су део постојећег Фонда М. Николића-Бале и Правосудственичног Управљања). Ошито део и прихватило право. Београд, штампано у Драшкој Штампарији Краљевине Србије, 1901. В. 8°, стр. IX+146. Цијена 3 динара.

Ст. Станојевић: **Нешто о Јапанцима**. Прештампано из Нине Неште. Београд, штампано у Драшкој Штампарији Краљевине Србије, 1901. 8°, стр. 9.

Ст. Станојевић: **Рипо Спане**. (Прилог српској историји четничког XV века). Прештампано из Просветног Гласника. Београд, штампано у Драшкој Штампарији Краљевине Србије, 1901. — В. 8°, стр. 15.

Претплатницима Нове Искре

Још један број, па ће Нова Искра навршити и трећу годину свог живота. У почетку ове године обећали смо да ће Нова Искра бити боља у техничкој изради него ли до тада, да ће њезина трећа година обележити несумњив напредак. Ми тврдило да смо своју реч откупили: довољан је један поглед сажо, па да се о том сваки увери. Али наше наде у бољи одлив претплатнички остадоше само наде. Стални и непроменљиви немар и нехот српски донесоше нам ово године неочекивано разочарање, јер је овогодишњи дуг Нове Искре уприс несносан. Стога смо принуђени изјавити ово:

Мољба је било и сушине! Многи се претплатници тако оглушују о молбе за претплату, као да се оне не тичу њих, дужника наших, већ Бог ће знати кога. Таквица стављамо на знање, да смо сјао тачно у оваквом расположењу које је створило посланицу Према свепу и трошар!

Зато најожељније напомињемо све дужнике Нове Искре да свој дуг измире најдјале до краја ове године. Оверене спискове дужника Нове Искре употребљемо, после два рока, како се нама допадне, али да ћемо довета рапчистити рачуне — нека нам сваки верује! —

Поштомом је и овако доста.

Власничко Нове ИСКРЕ

«НОВА ИСКРА» излази сваког месеца. — Цијена: по год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дин.; из Србије: год. 16 фор. или 20 дин. у датум Преплата и све што се тиче администрације налазе се **Р. Ј. Одишћу**, власнику «Нове Искре», Ауштинска стр. 8.

Власник и уредник Р. Ј. Одишћу,

Краљевско-Српска Државна Штампарија.

НОВА ИСКРА

За села

— Ђиј де Мопасан —

К љује су им биле једна до друге, на подножју једнога бронуља, близу једне бањске вароши. Оба сељака у зноју лица свога обрађивали су неплодну земљу да исхране своју пилев. Свиза кућа имаше по четворо. Пред вратима суседним цела четина гизала је од раног јутра до мраке вечери. Најстарије двоје бехе од шест година, а најмлађе оне двоје од по петнаест месеци; суседи се беху оженили и децу добијали готово у исто време.

Једва су и мајке разликовале свој пород у тој гомили, а очени су их са свим браќа. Осам имена непрестано су се мешала у њиховој глави, и кад је требало знати једно дете, људи су ређали по три четири док не погоде право име.

Прва од ових кућа, од бање Розпора рачунајућа, бехе Тивашеца, у кога бехе три девојчице и један дечко; друга је припадала Валену, који је имао три дечака и једну девојчицу.

Сви они живљаху мучно од полевца, кромпира и чистог ваздуха. У седам сати у јутру, на на подне, и у шест у вече домаћине докидаху своје малишане да им уопу каше онако као што гушчари хране своју живину. Деча би седала, по старештву, на дрвених сто, углавном педесетогодишњом употребом. Најмлађем једва је вирала глава иза стола. Пред њих би метале дубоке тањире пуне хлеба, напашена у води где су купали кромпир, пола главце купуса и три црна лука, и сав овај пилев је тиме залагало своју глад. Мати би најмлађег хранила сама. Мало мека у лонцу недомекло бехе част свима; и тај дан отац би се задржао мало нине да ручиком, гопоречи: „Онако би се могло живети!“

Једно по подне, у августу, једна лава кола стадоше од једарад пред кућницама, и једна млада жена, која свима

тераше кола, рече господину са којим се возила: — О гледи! Хенриче, ову децу. Како су лепа кад се ваљају по прашини.

Човек не одговори ништа, навикнут на те изјаве који беху да њ непријатни, јер беху као неки прекор њему, Млада жена настави:

— Баш љу да их изакубим. Еј, да ми је онај, онај са свим мали!

И скочивши с кола, потрча деца, узе једно од најмлађих, Тивашеца, и подикући га, стаде га страсно љубити по браћим образима, по грутавој плавој коси пуној земље, по ручицама којима оно маатараше да се отараса досадне милонте.

За тим она седе у кола и одјурп у галопу. Али вдуће недале дође опет, седе међу децу, узе пуну на руке, напљука га колечима, хаде свој другој

деци бонбона, и играше с њима као девојчица а њен муж је страљиво чекаше у својим ликим колима.

Она је направила често, познала се и с родитељима, на окупи долазити свима дан, са пуним ципонима слаткиша и маршала.

Звала се госпођа д'Убијер.

Једно јутро, кад су дошли, сиће са њом и њен муж; и не задржавашући се ово малишана, који су је сад већ лепо познавали, уђе у кућу.

Домаћин бехе у кући непајућа дрза за ручак; испенађено се исправи, повути столице и очекивање. Тада млада жена испрекидало, дрхтећи, поче:

— Драги мој, ја дођох до вас, да ми дате... да ми дате... да подим са собом вашег малог дечка...

Тежаци се скаменише и не одговореше.

Она одахну и настави:

— Ми немамо деце; сами смо, ја и мој муж... Чувањено га. Пристајете ли?

Свањанка поче разумевати. Она ухвати:

— Хоћете да нам узмете Шарла. Боже нећете!

Тада се умени г. д'Убијер:

— Моја се жена рђаво изразила. Ми хоћемо да га усвојимо, а он ће долазити да га видите. Ако буде добар, што што се знамо, биће наш наследник. Али ми случајно

СИГА ИГУЖАНОВ

добилимо деце, он ће поделити о њима на једнако. Али ако он не одговори нашој браћи, дајемо му, кад буде пунолетан, двадесет хиљада динара, које ћемо одмах поделити под бележницом. И као писмо заборавили: даваћемо вам док сте год живи сто динара месечно. Јесте ли деце разумели?

Домаћина се диже, сва кућа:

— Хоћете да вам продам Шарла? Нећете; то од мајке не може ништа тражити! Не, боги ми! То би било унасно! Домаћин не говорише ни речи, обзавио и ламинарен, али он одбављаше жени испредним кривањем главе.

Г-ђа д'Убијер, препрежана, стаде плакати, и обрнувши се мужу јечајући, гласом детета које је навикнуто да му се сви жеље испуњавају, она промуча:

— Неће, Кеириче, неће!

И тада покушаше још последњи пут:

— Али, пријатељи, помислите на будућност овог детета, на његову срећу, на...

Домаћин, на себe, прекиде јој реч:

— Све смо ми то и промислили и промислили...

Идите, и да вас моје очи не виде више ода. Ко је то видео умети људима дете!

Тада госпођа д'Убијер подзећа оти се да су били два маланина, и она кроз сузе ушита, тврдогласно као све размажене жене које су научале да никад не чекају:

— А овај други мали није ваш?

Тинаш одговори:

— Није, он је нашег суседа; идите к њему ако хоћете.

И он се прати у кућу по којој се расплегло љутићи глас његове жене.

Вален беше за столом; баш су једи заглаво кривиче хлеба, које су мазили пшеницом, врлом пожа, он мало скопчука које беше у једном тањиру поред њих.

Г-ђа д'Убијер понови свој предлог, али га више увода, беседничко обавијаше, лукавства.

Темази вртеше главом одричући; али кад чуше да ће примати сто динара месечно, погледаше се, светујући се очима, поколебаша.

Дете су кутали, мучени недоумицом. Најзад унута жена:

— Шта ти велиш, човече?

Он процеди з јасине:

— Велим да није на одмет.

Тада госпођа д'Убијер, која дрхташе од зебње, поче им говорити о будућности малог, о његовој срећи и о новцу који им он после може дати.

Саслах ушита:

— Та рента од сто динара, хоће ли се обехати пред бележницом?

Господин д'Убијер одговори:

— Па паралино; још сутира.

Домаћин рече смишљајући се:

— Сто динара месечно није доста да ми димо наше дете; оно ће кроз коју годину, радити и зарађивати; треба оти двадесет динара.

Госпођа д'Убијер већ кипаше од нестрпљивости, те обећа одмах трампути суму; и како је хтела да води дете одмах собом, даде оти динара кинаре, а муж јој па то време писамо неку врсту оближњих. Кмет и један сусед, које одмах позваше, беку сведоци.

И млада жена, блажена, оддеше маланина, који чинсто уранишче, као што се носи накла данно живљана отпар из трговине.

Тивашени је гледаху са свог прага, неми, обзавио, вајући се — моје бити — што одрекоште.

О малом Јовану Валену није се скоро чуло гласа. Родитељи плаху редовно сваког месеца бележници да приме својих сто двадесет динара, а беху у замали са Тивашенима, јер их је суштак грдила на сва уста, говорехи сваком кога би изгледа: како треба бити изрод па продати своје дете, како је то гадно, гнусно, нечовечно!

А по патлаз дивља би свога Шарла на руке, вичући му као да он што разуме:

— Ја тебе немас продава, писам, мој мали. Ја не продајем своју децу. Нисам богата, али децу бар не продајем.

Годинима и годинама је то тако трајало, свики дан грање и пребавиша пред кривом да их чују тамо прено. Тивашеница стаде се дичити као да је најбоља у свој околини, што није продала свога Шарла. А и селани, говорехи о њој, хавањаче је:

— Јесту то био мамал, али ова бранов! Показала се као права мајка.

Помислили су је. И Шарло, који већ узашапе у осамнаесту, васпитан у тој мисли, коју му без одмора понављаху, сматрао се за више нешто нивад својих вршњака, јер није био продан.

Валениони су животарили угодно, захваљујући пензији. Отуда је и долазно неасисњени глас Тивашених, који беху остали сиромашни.

Најстаријег сина узеше им у војску. Млађи беше умро; оста сам Шарло да се мучи са старим оцем, да нехрани мајку и две млађе сестре.

Беше у двајестотријо години, кад се једног јутра једна господска кола устанише пред њиховим кућима. Један млади господичин, са златним лицем, сиђе на њих помажући једној постаријој госпои седе које. Говна му рече:

— Ту је, дете моје, друга кућа.

И овај уђе под Валена као у своју кућу.

Стара му мајка праше своје кесце: отац, немоћан, дремаше под огњишта. Обоје дигаше главу, кад млађи рече:

— Добар дан, оче; добар дан, мајко!

Они скокваше, узаверева. Домаћин упусти од забучења сапуи и промуча:

— Јеси ли ти то, дете моје. Јеси ли ти то, дете моје?

Он је зарган и посуби, понављајући: Добар дан, мајко.

А старац, дрхтећи сав, рече му мирним гласом који га нивад ни беше извешеро:

— А дође, дође, Јоване? — Као да га је видео пре месец дана.

И кад се нагледалаше, родитељи навалише одмах да га проведу по селу да се подиче. Одведоше га кмету, сумкици, свештенику, учитељу.

Шарло гледаше све то с прага своје увориде.

То беше, о вечери, рече он родитељима:

— Јесте били буљаше да упустише тапу прилику Валену.

Мати му понови упорни свој одговор:

— Ја не хтедох продати своје дете!

Отац не рече ништа.

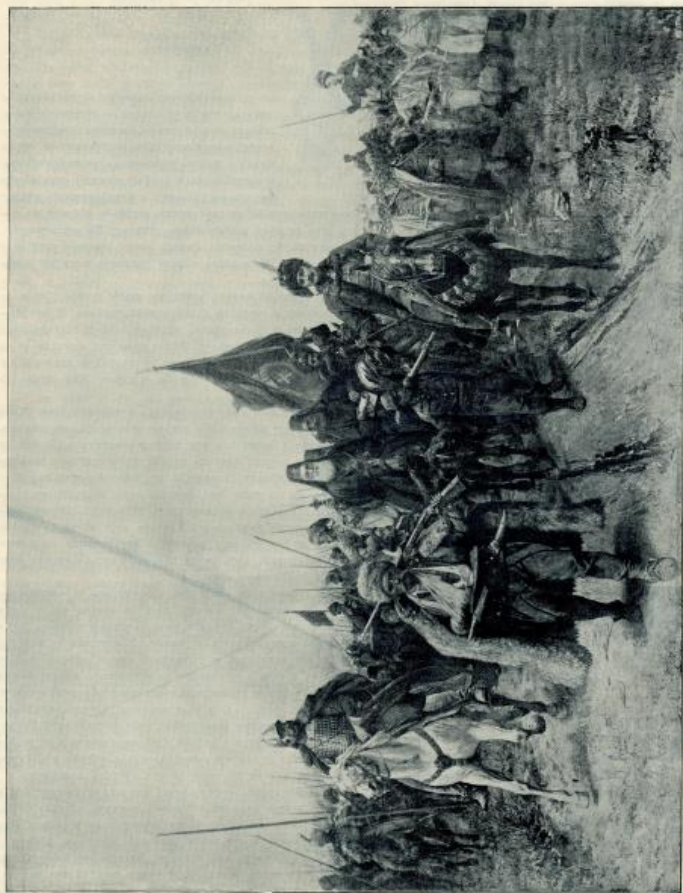
Син понови:

— Али је то муна бити тако артивопан!

Тада стари Тиваш дугито проговори:

— Хоћеш ли ти да нам пребациш што смо те вадржавали у се?

А млађи сурово:

ИЛАА ЖОБАНОВИЧЕ

СЕРБОА СРПСА ИОД ПАТРИСТАРСКОМ ИА/ПРОЕДИТЕМ

— Јест, то вам пребацијем, јер сте били глупаци, Родитељи као ви, несрећа су за децу. Заслужујете да нас не погледам више.

Стара је роњила сузе у свој тањир. Она још гутајући кашкицу за кашником поласко, од које половицу проспаше:

— Па се ти убијај негујућу децу!

Она је мојла, немилостиво:

— Боље да писам него што сам ово. Када утједах онога мало час, утроба ми се прервте. Помислих: ето шта би ти сад био!

Он се диже:

— Чујте! Освећам лепо да ћу боље учинити да се склоним, јер бих вам пребацивао од јутра до мрака, и живот бих вам заградио. Јер то, видите, никад нам нећу заборавити!

Двоје старих ђућаху, сакмењени, сузних очију.

Он поче напиво:

— Не, та мисао била би ми грка. Волим њим у свет да тражим себи срећу.

Он отвори врата. Чуше се гласови. Код Валена световнаху повратак детета.

На то Шарло лупи ногом и обрнувши се својим родитељима вишиу:

— Гејаци ниједин!

И несташе га у ноћи.

П. А. Т.

Epicurea

ах ми те, уз лавас сунца, спопадне
тешина туга,
Олагнати је моран хитро са снагом
свом;
Препуној чаши нема пред срцем
раних друга,
У чашин тражи заборав клетом животу
том.

Када те, уз звон вечерња, обзуме ту-
жна сета,

Поцелуј лепу главу и златне њене власи;
Осмеху љутком нити радости премалети,
Бриге нека разносе пеме ти звучни гласи.

А када час неизбежни буде кушнуо теби,
Што ће сред гроба хладног да баци радост нану,
Гледај да гласи песме нију се око тебе,
Разби, понеси сабом последњу веселу чашу!

Григ

Умберта Греггини

Мој друг

— Милош Ј. Ђирковић —

[СРЖИТЕЉ]

IX.

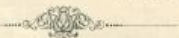
Ако њеним живота спремао се да лагано и меку пређе у велики и потпуни прелом, прелом који ће једним снажним потезом уништити и последњу негу, раскретити са свима милам и драгим успоменама, па се без обзира и сласно подати оној чудноватој струји која тежи само у напред и у својој силној жуљди нити види где ће се зауставити, нити се обазире на попор што се пред њеним очима отварао. Не разумевајући, она се потпуно несвесно, подала ономе процесу који се у њој дешавао. Није знала његова постанка нити му је могла узроча наћи.

И често се порађа у човеку такав осећај, бујањ са своје силне и страстан до посматрањих граница. И цео прошли живот, гасе породице, чедност, савест падају пред њим и у праху се ваљају. Један тренутак дозволан је да уннати све ово што у године дугим редом наизмале; у ужасној борби глава се изгуби и страст има право да влада.

Но она без тога није могла: улвараиче речи кадре су да и у срцу најчистије девојке запале пламен немира, а то да не у жене која тек што се расцветала. Језица се безбрижно почела одвајати са још неом снагом и завосом томе новом животу, плавајући по свима испушењима и не мислећи ни на какво зло. Задовољавала се да их пред собом види одане, са речима да се на уснама, да чује њихово одвратно умнавање. Али она није могла да прозре њихове жудне погледе што су се заустављали на њеним облим раменима; није умела да одреди циља њихових речи које су је богипом чиниле.

У дубини душе своје она се одупирала, и бујала против тога непознатог осећаја што је претило да је баци у вртолог непојамне страсти, што је чирото колебао њена уверења, њен дотадашњи живот. Али тешко је женој страни очувати срце у границама свога околца, кад је гоњак ту, а који је као какав сен неспростано прати; кад се проваља пред њом укаже; кад душа више не разуму њихове друштвене појмове. Она је и нехотично заустављала своју пажњу на секретару Павловићу; није могла остати равнодушна према његовој појави. Она није могла а да не задржи, нити да сакрије руменило својих обрва и сјај својих очију, кад би им се руне при сусрету додирнуле.

Ништа гадно, неочекивано, као што неволатни страх проструја кроз цело тело чушних прастору, страшну бајку, порађао се у мени; сумња ми је раздирала и чула моје срце и отропом испуњавала даме моје младости, мога живота. Јер сумња је као и хладра: односи ју једну главу, појавиће се десет нових... И какав су речи тек падале! Морао сам бити куланица, без части, али и сам не знам како ћу рећи! У мени се кузало, а ја не молах ни једним покретом свога тела, као да су ми руне било узете, као да је и тело стајало под утицајем оног ужасног душевног процеса што се у мени порађао. Стајао сам ту као осушених коме се смртна пресуда изриче, и био дужан чути неког глупог младића, бедног хвалосања без некро ра-

зума, како као у највећем запосу удахну: «Какав срећа имати такву жену!» Осећао сам како ми слепочице ударају и крв наглави у главу. Ји баш тада промислила би она мило, као сам какава, и нечим чудним, страшним гласом једна чујно промислила: «Зар те није стаг? Шта ће свет рећи?»

Кући би тада долазила обично аутита и у хистеријичном нападу бацала са себе комад по комад свога одева, гуњала траве и цвеће на пешину и у аутити није могла до речи доћи. А такав жестоки напад унутрашње неуравнотежености постајао је редовна ствар за њу после сваког излаза. Требао је победити али бити победен. Али од куда правила за то: сваку женску палу засебно, одвојито освојити. Пасти пред њом, преклињати је и молити да се врати старом животу, она би те можда с преварним осмехом одбила. Употребила би отворе своје власт, власт сузница, није ми допознано мој понос; измислила би нешто треће ја нисам умео и тада је дошло оно ваг victis!...

И сада се сећам наших последњих излаза, кад се сунце уморио давано спуштао иза великог зеленог брда. Ишли смо и даље једно поред другог, нима и без једне речи, са свим другим милошма и осећањима. Није се усуђивала ни речи да пробори, кад бих је узео за њене беле руке и обавио обавио своје свлашће милоште; остајала је равнодушна према мојим похуцима; примала их је, јер их није могла одбити. Кадшто би је тек нестрпљиве изгледа на равнодушности и она би тада у својој раздражености узвикнула: «Како ти се једном не досади!»

На речи утехе, на речи слатке милоште. Равнодушност, потпуна равнодушност коју она чак није ни хтела да прикрије. И само хладноћа, од које се срце једно, измислила је наше односе а у кућу нам се увлачила очајна и палосна празнина. А у друштву пак понајвише се и даље њенина особина да се прена свакоме уме наћи: и тога реч и стисак руку и пријатан осмех; само је мучку још оно остајало, што му је његово право могло дати.

Али је зато њена душа просула сада све обиле своје раскоши на оног опасог тамица са хладним магнетичним очима; она се њему подавала са опијеном жуљом; отвара се пред њим као што се и кривца шареног цвета отвара пред слатком осмислом малог аглавиара; она је у њему гледала сва своја издана: свој преображени живот, свог Бога, али ах! међу људина нема богова. А он је знао све то врло добро и својом калом, својом двором све је више привлачио у свој примамљиви грех; његова се хладноћа ва мих нагућала, чим би Јелцицу сазнао; бledi му образ осуши би се тада једна приметним руменилом, а очи као да су се превалиле чудном фосфорном светлошћу и као да су хтеле продрићи до у саму душу, у последње боре њених срца...

Његово обожавање, и ако потајно; његов немир, и ако се он пакљиво трудио да га прикрије; његова оданост до компромитовања — све је то било снажне и сушине учалоно. Наје требало дуго времена па да се пренесе у такви гласови, како ја мучку напет студилом руске литературе, али да се мена поред тога уме и сама помоћи. Долазили су чак да је секретарско одсуство већ давно встало и да се он не мисли више тамо праћати, већ се издвојено службом у министарству.

— Јелцице, рекох јој једне вечери: је ли истина да је секретар Павлов оставио своје место у посланству?

— Од куда бих ја то могла знати? одговори са свим хладно и не окрећући своје охоло главе. — Ако си ти

тога планиши, онда управо да ти кажем, ја те сажаљем.

— Али сви смо људи, а грешити је такође људски...

Она ме погледа раздражено и са гневом у очима.

— Хвала! рече она нешто дрхталим гласом. — Уосталом, ако се ти будеш на сваку ситуацију ослањао и веровао...

— Али то је као дан јасно. Помисли само, шта ће свет рећи...

— Тако даље, мој драги! Свет и његове скрупуле имају пред твојим очима кинне предности по све остало?

Говорила је раздражено, лако вибрирајући, а од љутине крала носна лако су се ширила. Али се и у мени кувало. Давно прикупљена среба, помешана са дугом неисканом патњом и јадом хтела је своје олушце; ја се нисам могао саопшати. Осећао сам потребу учинити крај тој трагикомедије која ме је толико бола става, не гледајући на то што могу бити помисли, што њу можда пренагнати. Нешто збожно, демонско порађало се у мени, и ја сам осећао снагу да јој дени снежили прат са његовим ситним лоплама осветим под својим прстима...

— Ветер: учинио је само боје тога, да би могао остати у твојој близини! рекох и осветих како ми је глас рапав, потику.

Она смагну раменима и ништа ме не одговори.

— Достао је у сукоб са природом због напуштени будућности... Али он је ипак задовољан, јер ће бити у твојој близини, јер ће му један поглед твојих очију све то наизгледати.

— То је и сушине! Нисам се надала да ћете себи такву слободу присвојити, што ћете ме прејати! повина раздражено и са ушпаленим образима и гневом у очима. Ни у своје напалу, не анајући шта ће управо отпочети, није могла наћи речи оправдања, диже се дутато са своје седнице, залути прага са собом и нагуби се у дугом тамном ходнику.

X.

То је било и последњи пут. Моја слава, моја част, моја радост, мој живот — све је то лежало преда мном, свршено и ушпалено. Ја сам стајао на развалинама своје среће и гледао у свршено комање својих снова као што човек са болом посматра лепо и живо, али ипак разбијено комање скупопене зече. Језа ме је подмислила од помисли на оно што ће после тога доћи; страх од тајне невластности, од оног гдиног и нечувањег не се у мени и дрхтало у мојим жилама, рив по моме мозгу и као какав електрични струја кудом и опомошма ме напустом, бедну, прозлау, на живот уожан и без не... Био сам на граници где разум престаје; гуњихо ме је у тесном, шпаклиштем ошвару; бежао сам и дутао и страљало, ах страљало као што само онај може страдати, чија је цела душа, чо разум, цело његово Ја у жене која га више не дуби...

Да, она ме није волела. Вило ми је јасно и ја нисам тражио доказа; ја сам то осећао у себи, више у њој; какао ми је њен поглед; говорили су ми њени покрети. Ја сам читао тајну немо на лицу њене душе; отагда се у њој као што се врх сунчан огледа у бистром огледалу тихе водене површине.

Мало писамце, које сам сутра дан после нашег говора написао у њеној штапу, утврдило ме је у томе. Вило је кратно, намирисано и са шаржираним коју име само страни љубавник рећи. У њему није било ни речи о мени; инос се бојах надејства: ја за њих као да нисам живео.

„Допустите да издугег поседа код госпође Н. бузем само за тринута на само с Вама.“ — И у своме болесном и напрегнутом уображењу, ја успева да видим, како патра од страсти пробија кроз мене уздове, кроз њено цело биће, а ушта дршћу и разуме се мрачи: док се цела снага са грозничавом ужурбаномћу предаје мему: опаном премцу, човеку чије очи сијају одсјајем есеосорне светлости, а лице бави и крви нестане у њему... .

И ја осетих у најдубини дубини свога бића чудноста осећања: прво тамна, са нејасним контурама, а после све јача, разновестија, пластичнија; нови, непознати инстинкт што је желим осетити, аличински, дивни. И загледајући у дво своје мршце прошлости, као у хучно, днаде море, ја видео само тровно, грдно, печувно, а све у мени певало је химну освети, одјекивало дитирамбима аличинствених браколомнија, жена перперича, жена страсти... .

Дондичи дани и пелале били су ми мене дани невазности, дани поља мука и дравена. Моје усне баве су латворене за њу, а она није осећала потребе да својих отвора. Али њене очи нису могле а да ме при суороти не погледају албно, азурно, са жељом да тог предмета нестане једном за свагда испред њих.

У несрећној борби првих дана ја бежах напаша за најбоље да ствар предам у руке коме од адвоката; нисам могао мирно да о тој ствари мислим и кри ми је увек наилазила на очи. Чудо како варљивим не може да се склопи под унутрашњим болом. — Нисам се обзирао на сва она брбљава што су после тога наметала; младије ми је и то било, но остати са женом која је моју љубав попредела а моју пјаност преврела. Јадно лице, које сам у целом том тумултају био искрено и од срца жално, био је стари Иван Николић. Чувши о мојој тврдој одлуци, стариц ме је бољно и тужно погледао; усне су му задрхтале; и њо је његов благи глас покушао да ме од тога одврати, али ја сам осећао да ми је он у дубини своје душе одобравао и само могао жалити моју рано изгубљану срећу и брзо дозрели живот.

Било је једног зимега дана. Дубоко унпјен у својим кауцу, са шепиром на очима, ја сам у позно вече дутао по пустим алејама градовог парка. Снег ми је акрипао под ногама и некако чудно одсјајивао на сјајној светлости електричне сијалице. Осетих да ми нечија рука паде на раме; окрехох се: преда мном адвокат, мој стари пријатељ, који је у познатом процесу био сну снагу уложио. Реци ми да је ствар свршена у моју корист. Ватар лагано духну и грудница снега паде ми на обрве; његова хладноћа беше се помешала са ошом што се ми обрва лагано спуштала.

И тада притисак руке и пријатно: „Добро ноћ!“. И ја сам стајо ту, на забаченој алеји, на хладној досадној зими, сам, са свим сам.“

Непознати говорници беше на крају са својим догађајем. И кад се последњи звук његова једноликог, звучног гласа изгуби, у соби је владала још тишина. Нико не паде за потребно да дола што од своје стране. Само што предговорница, која беше и хлаа току и због које се непознати прихватио и отпочео своју приговору, додала по две кратке паузе:

— На ипав, Ви нам нисте могли докжати оно што сте хтели. Ви нисте могли да љубав негирате. А ко Вам може опет рећи да није љубав, хоу рећи прва љубав Јединица, била само предивна оном осећању иза кога се има права љубав појавити, као што и бура има свој пред-

иван. Не рекосте ли и сами да су Вас очи Јединице ошмичале на чудан и страдан трагичан. И ја претпостављам да се љубав, у свој својој величини и са снагом што је кадра да све поруши, појавила у ње ни у појани Михајиловој, већ у појани другог љубаног човека. И она је, на да се борила противу себе саме, ма да је тражила налагама на коју страну, морала подлећи, јер је у њо љубав била силна и јава, јер је љубила као што је у стању само жена да љуби.

— Може бити! Али у мислима и укусима такође нема једнакости, додана непознати а утаде од стога.

Мало за тим гости се почеше разилазити. Ја се опротох од свога пријатеља и ступих на снежну, мршцу улицу.

1899.

Пји!...

Али вино сладовином,
Шећером меленином,

Пји!...

Пји вино мласију.

То је вино старо,

Наточилер Маро!...

Пуним розе патегају,

Нупуни ми хуворачу

Пји!...

Пји вино, да пијемо

Ово вино старо, —

Наточилер Маро!...

Крчмари.

Милорад М. Петровић.

Косовска епонеја

ПРЕГЛЕД ПОКУПАЛА ЗА СЛОТОВ НАРОДНОГ
ЕПА О КОЈУ НА КОСОВУ

од С.

[СРПСКА]

V.

О сада смо прешли све, нама познате, књижевничке покушаје уређања Косовске епонеје. Наше излагање обрде сваког појединог од њих имало је различити упознавања, прегледа, а не оцене или критике, — таваз задатак и непознато досадњим редовима. Што смо се под њиховим места мало душе задржали, упуштајући се и у оцмену [као

ВЛАДИКА ПЕТАР II. ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ

нир, код Павићева пајрта), то је називала сама природа пихова.

Може се рећи да је свака тим покушајима послужила као основа народна поезија. Изумијајући још нездворени са др. Н. Борића, који је и по облику и по поезији дла-гичкији свез, као и спевове Кетића, Новића и непознатог Д., који су народне песме и предња о косовским догађајима и личностима препевали слободно, на свој начин, не удаљујући се много од народног певања, — сви су остали књижевници наши и страни у својим саставима употребили саме народне песме, понајвише Вукове, уносећи у

састав поједине од њих или у пелин, или у деловима, и чинећи допуне и измене било по преданима, било по историји, било по својој песничкој машти. У том погледу покушаји Иваниковића (д' Авриза) и Остојића најверније су сачували све особине народне поезије, без никакве анигне измене или допуне; док у Канерову спеву понајвећма преплаћује машта песника.

На реду је да покажемо и своје мишљење о саставу Косовског епосаје.

Одмах ћемо рећи да не делимо мишљење оних књижевника, који наводе да би се народни косовски еп могло

добити на тај начин: што би се нашао неко, добар перформатор и добро познат с народном поезијом, који би данашње Косовске песме, њихове фрагменте и предања о боју на Косову, пренео у једну целину. Такав би спев могао бити добар Косовски еп, али сумњам да би он, ма како лепо преневао, могао имати толико успеха да постане народним. Народ нећ од стотине година има своје Косовске песме: има песму о владу Ризавићу, о парци Милица и браћи Југовића, о Лазарову приволачењу царству небесном, о вечеру у очи Видова дана, о Косовки девојци и т. д.; и сваки овај, који догађаји и личности у њима буде покушао да опена на свој начин, по својој нахођењу, биће ненародан — његов спев могао бити дело уметничко, али не народно. Ма колико певач био веран у народној поезији и народном стиху, не може ничим заменити ону песму, којом је народ опевао какав догађај; — разуме се, ово се односи на збирку Вукових песама, које су дугим кружењем по народу добиле општи национални карактер, те су добро познате свим деоцима својих стихова и поетских облика. То је уроч зашто спевови Качића и Новића, па и невојиноста Ј. Л., не могу бити примани као народни, и ако имају ризу и многе особине народне поезије; а то је уроч и што велика Косовска песма на Петрановићеве збирке, коју је у новије доба спевао добар веран народни певач Илија Дикиновић из Херцеговине, није у народу нашла довољно одзива. Препевање би се могло допунити још код песама новијег доба које још нису добиле општи народни тип, и то у циљу да се догађаји у њима опевају, који нису обухваћени Вуковим песмама а имају основица у народном предању, употребе на допуну и везу између Вукових песама Косовских.

С тога гледишта нахидимо да је Попковић (односно д' Аврла) нашао најбољи пут, којим треба ићи у склапању народне Косовске епопеје, и да је Остојић на томе путу учинио један порак ближе к потпуности њеној. Њихови су састави задржали све особине народне поезије, те се с правом могу назвати народним. О Панићеву напрту можда би могао бити говора као о уметничком саставу; али, колико је тај састав ненародан, јасно се види по ономе што смо о њему извели, као и по ономе што смо цитирали из његова „особито пристојног“ певача Мартића који је Панићев напарт преневао, — баш да и узвучемо оне познате изјаве Панић-Мартићеве којима се вређају ерски осећаји. Покушај господи Елодије која је, као што смо видели, у Панићеву напрту учинила знатне измене, много се приближила начину Новковићеве обраде, те би могло више права да се назове „народном“ епом, него ли покушај Мартићев, који се верно придржавао Панићева напрта.

См тога нахидимо да спор око питања: Јесу ли Косовске песме негда чиниле једну велику целину, која се дојаше распаула у данашње песме и фрагменте? или су оне постале овако подвојене као што их данас имамо, — остаје на саму ствар уређивања целине индиферентан. Спор око тога може бити само историјскога значаја. Овде је главно питање: има ли у народној поезији и предањима о Косовском боју довољно елемената за састав целине? и, да ли се из тих елемената може с успехом сконпирати епопеја, која би се с правом могла звати народном?

Одговор је на то питање повољан. Угледни страни и наши књижевници деле то мишљење. Томе је дозак и велика број покушаја који смо упознали.

Али како?

Наше је мишљење да ниједан од досадашњих покушаја није потпуно постигао жељени циљ, па ни Новковићев, ни Остојићев. Њихови састави, које смо обележили као најбоље међу досадашњим покушајима, имају својих мана које ћемо овде нарочито поменути.

Маше Новковићева састав састоје се у томе: 1, што је, држећи се само Вукових песама, неопштују, те у њему нису обухваћени сви важнији Косовски догађаји који живе у народном предању, а без којих се потпуна целина Косовске епопеје не да замислити (нпр. свађа између Вука и Милоша због жена; шировање Вуково с Турцима; Милошево убијање Мурата и др.); 2, што су са те неопштујући оставили необојашени појединачни догађаји и карактери (нпр. зашто Лазар у очи боја казла невером избојега витеза ерског?); 3, што су поједине песме, са њиховим правилима између њих, оставе без довољне везе и јединства; и 4, што су се, у старану да се што мање замена учини у народној поезији, одрицали гледишта анахронизма, који су јако приметни и које је требало свакојако набећи (нпр. онај у главном догађају, где Вукањин с браћом и Херцегом Степан сусудеју и гину у боју Косовском).

Остојић је неке од тих мана избегао: укљонио је анахронизме и противречности, а с тем тога није, као Новковић, заставио само на Вуковим песмама, него се послушао и Петрановићев и Богшићев, те је неке правилине у спеву попустио. Али је Остојић у томе остао на половини пута. Када се је нећ користио једном бугарским, могао је увести и ону другу у којој се опена свађа између Вука и Милоша — данас догађај који је јако одржан у народном предању; а с тем тога могао је у изводу употребити и Петрановићеву песму „Врановићеве зове Турке на Косово“; — па тај би начин Вукова мржња према Милошу и Вуково шировање с Турцима објаснио као њако, иште нејасан и чудноват, догађај да Вечером у очи Видова дана, тако и изјавио Вукову, које је у употребљеним песмама Вукове збирке онако драстично оцртао. Уместо Милицаева сна на бугарски, било би боље употребити иел спев из Петрановићеве збирке (у изводу и баш извониким понављања), који је опена у засебној песми и који нам у леним поетским фигурама износи слику главнога догађаја; јер, то предзнавање Косовског догађаја унапред, у вези с употребљеном Вуковом песмом у којој сп. Илија доноси Лазару књигу од Богородице да бира царство небесно или земалско, много одређеније истиче Косовски догађај као догађај судбине, намењене овој — у што народ јако верује. Опис боја, у коме поред Лазара сусудеју само две војводе, Јур Богдан и Мусаф Стеван, кратак је и могао би се допунити стиховима из Петрановићеве збирке, у којој се биј описује у десетак песама (у познатој великој песми и у песми „Вила и сово“). Напоменемо, није нам јасно зашто је Остојић изоставио песме „Зидане Равнице“ и њен напад „Обретице“ главе кнеза Лазара*, кад је г. Попковић, извес доволно разлога да и њих треба увести у састав Косовског епа?

Када се још узме у рачун и то, да је Остојић изоставио и нека места из употребљених народних песама, изгледа нам да се нарочито старан да му не буде што краћи. Ако је он при изради свога састава одстао ово имао на уму, мислимо да је у томе погрешно, јер нема довољно разлога зашто би се бинало од веће опширности и потпуности. Данас се Косовски еп не мора допонавати из народне певаче, гласаре, да би га он могли у једном маку испевати. Избегавањем опширности губе се многа лепа места из народне поезије, као нпр. епентин и ин-

чајни говори Милци и Милоша у „Зидану Раванице“ и јавнописно описује боју између Страхинића бана и Влаха-Лације. Подељено само на велику Изнајду, у којој се често једно опширно причају спореди, изводи догађаја и појединачне борбе грчких и трајанских јунака. —

Ево како мислимо да би требало уредити Косовску епопеју.

За основу ваља, свакојак, узети Новаковићев (или Остојићев) попуцај, па га допуњити. При допуни којом би се шло на то да у њу буде што потпуније заступљено народно предање о боју на Косову и о Косовским јунацима, ваљало би се старати да се, што је могуће више, остане на оном путу и начину обраде који су обележени Новаковићевим попуцајем.

Као материјал на допуну могу послужити: на првоме месту неупотребљене Вукове песме („Мусић Стеван“, и „Пановић Страхинић“, а за тим Косовске песме из Петрановићеве збирке, као и песме из других збирка које су у почетку овога прегледа поменути, а којима се Новаковић није користио; затим, обележеним народним предањима, о којима је било говори у II одељку овог прегледа; а тек у последњем реду историјским извештајима, ако би они, у оскудици песама и предања, били потребни ради неке потпуности и јасности саме ствари.

При употреби песама из поменутих збирка не мислимо да би их ваљало уносити оштакве називе су, у целини и без измена, јер оне ни по лепоти поетског састава, ни по стилу, ни по начину причања и описе, не могу стати у један ред с песмама из Вукове збирке које су употребљене у Новаковићеву саставу. Неке би се од њих зар и могло употребити као нове и засебне песме, кад би се у њима учиниле измене појединих места и стихова (нпр. песме из Петрановићеве збирке: „Син царице Милце“ и „Бранковић зове Турака на Косово“); али би се, свакојак, могли употребити поједини делови тих песама, а нарочито неки делови на поновате велике Петрановићеве песме која има доста лепих места, и то, или као засебне песме с подељеним почетком и завршетком, или као допуне Вуковим „домацима“, или у већинама више пач у нову песму. Тако би се нпр. из те Петрановићеве песме могли употребити делови: о Лазаровом одлучивању на бој [као у Остојића]; о позивању војвода и призивању војске у Крушевцу; о Милошеву одласку у турски табор и убијању Мурата под чадором [у истој причама о томе у бугаризацији коју је Остојић употребио]; о јунаштву Страхинића бана на Косову и његову повратку у Крушевцу; о доласку царице Милце на Косовско разбојиште.... Но ма како се уређивање користило тим песмама и њиховим деловима, биће без сумње потребно да се поједина места у њима прераде и поједини стихови (вешито склоњени и неударени) или са свим изабе и њихове лепшине и сличним стиховима из песама Вукове збирке, како би те допуне хармонисале с осталим песмама у саставу.

Сем тога, ваљало би узложити све неуслагисце и анхронизме у догађајима и личностима, као и супротности које се налазе у погледима разних народних певача на поједине догађаје и личности, користећи се при том народним предањима или историјом. Па и у поправци стихова у самим Вуковим песмама кретање се тога ради мало слободноје него што је то Новаковић чинио.

Пошто су поједине Косовске песме разних збирка прикупљене у разним крајевима српским, језик је у њима различит — заступљена су сва три дијалекта. И ако је

највећи број народних песама састав јужним дијалектом, ипак је наше мишљење да би за Косовску епопеју требало употребити источни дијалекат, и то из два разлога: прво, што је тај дијалекат диниш највишег језика српски којим пише и говори већина народа српског; и друго, што је то дијалекат и самога Косова на коме су се и дешавали главни догађаји епопеје. Но у том случају не би се морало њих у крајност: где год би се преводио из источни дијалекат губило у лепоти познатије и омиљеније стихова, могло би преводиће изгубити. То је у поједи допунити.

Према досадашњим напоменама или би изгубио за косовску епопеју имао 26 песама, подељених у четири већа дела овако:

Први део имао би 6 песама о ранијим догађајима, пре боја косовског:

I. *Зидане Равнице* — прва од двеју Вукових песама истог имена, као у Новаковића, с том разликом, што би се у говору Милошеву могло јаче нагласити потреба за спрему ради борбе с Турцима која је неизбежна; и што би се на крају песме могло додати неколико стихова који би називали да је зидане Равнице и допринело — према другој Вуковој песми.

II. *Срхоб између Вука и Милоша*. Сем Качићеве спеве у коме је овај догађај описан, и припомене песме (Милановић 3) коју је Павић употребљено у својем напути, ни у Вуковој, ни у осталим збиркама, немамо о томе догађају ниједне народне песме у десетерцу, и ако тај догађај одвећ изразито живи у народним предањима.^{*)} Пошто он у многим расветљава понашање и рад Вука Бранковића у догађају догађајима, мислимо да потпуно Косовски еп ни може проћи без описа овог догађаја, у коме су изаскљани и карактерне црте две најзанимљивије личности Косовске. С тога мислимо да би требало предање о њему или поменути приморску песму, пренасти народним десетерцим стихом и увести у епопеју као нову песму.

III. *Син царице Милце*. Ова је песма повећа и доста лепа у Петрановићеву збирци (II, 25), те би могла чинити такве нову песму у саставу. Но на не би ваљало укловити ова много понављања у причању о Милциним снама; а сем тога чини нам се да би, према раду догађаја, други сав у тој песми требало узети као при, и обрнуто. А свакојак би ваљало неке неудареније и лепије стихове у тој песми превести, или и савим поновити. У записном делу те песме, где се говори о већу војвода и главари, у коме Лазар прича о Милциним снама, могло би бити говора и о турским снамама до Бугарске, као и о потребном припремању за дочек Турака ако би окренули на Лазарове лемае.

IV. *Пораз Турака на Гошци*. О овоме историјском догађају, који се десило код Пачиња на две године пре косовског боја, а у коме је турски војска, с Муратом на челу, претрпела грдан пораз, нема ни помена у народним песмама. Мислимо да би песма о томе догађају много допринела не само целини епопеје, него би могла послужити и да се у много лепије свјетлости инесе Лазар и Косовски јунаци, који су у Косовској борби одавно трагично сирњали. Таква би песма показала да су Косовски јунаци били и победници, дакле, да њихово велико јунаштво није само продукт неситице уобразаке. Вешт народни преводници могли би о томе догађају склопити лепу песму; она би

*) Види Милка Орбанић, Трпосаван и Народна предња — стр. 29., 41. и 46. овога прегледа.

у епонеје била једина која не би имала ослонаца у народној поезији и народним предањима, него у историји.

V. *Бранковић зове Турке на Косово*. Мурат, поранен на Топлице, две године самцаша и принуђава велику војску на сину хазова царевице да се освети Лазару; но да би га преварио, дувети глас да хоће на Цариград* (Троношац, стр. 41. овог прегледа). У исто доба и Бранковић, жуђан прве, шаље Мурату поруку да похита с војском на Косово, где ће му чекати Лазар и српску војску. Песма о томе под горљивим насловом лахиди се у Петрановића (III, 33), а тада би се у изводу употребила у састану као нова песма, пошто би се очистила лошијих, непародичких стихова. Она би песма објављивала Вукову издајничку понашање у самој боју.

VI. *Страхињин бан*. Што ова косовски епизода, као једна од најбољих народних песама Вукове збирке, није употребљена у Новаковићеву саставу, биће без сумње разлог у великој опшности причања о споредним догађајима, која не хармонично с много краћим описима споредности у осталим Косовским песмама. Јер сама она броји, без мало, толико стихова (821), колико цео Новаковићев састав (845). Са тог је разлога, знала, и Остојић употребити само први део ње (Страхињин у табани), и то у изводу. Али у епонеји, успешај по намен апарту, а после скраћена неких споредних места и стихова (историјске као што је то учинио Остојић у употребљеном делу), та би песма била драгоцен израск. С погледом на величину осталих песама у епонеји, она би се могла и поделити на два дела, од којих би први део обухватио причање о Страхињин у табани, а други о његовој јуначкој авантури на Косову.

Други део обухватио би припреме за Косовску борбу и имао би ове четири песме:

VII. *Долазак Турана на Косово и Муратов позив Лазару*. Оде би се први део II песме Новаковићеве [т. ј. први од Вукових „домада“] могао допунити оним стиховима из велике Петрановићеве песме, у којима се говори о долазку Муратову на Косово, као и једини делом оних стихова, у којима се прича о Лазаровој брзи после Муратова позива и о његовој саветовању с Милошем шта да се чини — као што је и Остојић вешто од овога употребио.

VIII. *Косанчић улоди Турке*. Четврти од Вукових „комада“ говори о овом догађају, и он је у Новаковићеву саставу употребљен као VI песма. И она би се песма могла допунити стиховима из велике Петрановићеве песме (над Милош опрема Косанчића на Косово, т. над Косанчић по повратку прича Лазару о сила турској). Могао би бити питања о оној песми: које би место у епонеји требало да заузме? да ли онда, пре Лазарове одлуке за бој (пошто су у њој побуде за одлуку), или оно место које јој је дато у Новаковићеву саставу? Има разлога и за једно и за друго.

IX. *Лазаров убојни поклич и призивање српске војске*. Први је од ових момената представљен у Вуковој збирци само познатом кљетом Лазаровом, која у Новаковићеву саставу чини други део II песме. За допуну приговора, као и за други моменат, имамо доплату стихова у Петрановићеву песми. Само би у понављању Лазарова позива војводама и главарица српским требало неке личности именити; нпр. четинског владике и дјетле-Лауца (привог због анахронизма, а другог такође као некосовског јунака),

па и Мусу Арбанасу с Аринутима* (војих такође није било на Косову). Питање о суделовању Црногорца (Зобана) у боју Косовском могло би се сматрати као нерешено; и, на да се у троношном детонсу изречено тврди да „Киев Балза не хтеде дола“, ипак мислимо да нема довољно разлога за којих би се они из народне епонеје искључили. У доцнијим предањима, које је г. Новаковић објавио, нема о томе ни помена; а у народној поезији казује се само да је Васојевић Степа олошио за бој, али да је на Косову ипак славно погинуо. Међу тим, у песмама Петрановићеве збирке изречено се, на више места, понавља Црногорци као суделовачи у боју Косовском.¹⁾ Као други оделак ове песме може се употребити: *Опремање Васојевића Степе на Косово*, — и то први део народне песме истог имена, прерађен по Вуковој песми „Муси Стеван“ у којој је обрађена иста тема. У обема се песмама казује да је доцнији јунак дошао стигао на Косово; па како је Муси, сестрин Лазаров, био поздрав на Лазу, дакле над јединим делом Косовске области, нема вероватности да је он могао за борбу олошић; и зато је за тај моменат подесније узети Васојевића него Мусића — као што смо и учинили у XV песми.

X. *Полазак војске на Косово*. Ова би песма имала три оделка: као први оделак могла би без измена послужити део песмица „Полазак Јутовића на Косово“ (из Данице из 1868. г.), у којој мајка испраћа децу у бој речема „дигните — само задохите!“ и која би у исто доба чинила део наредних песама „Сирт мајке Јутовића“ (XVIII); други оделак те песме био би први део Вукове „Цар Лазар и Царица Милица“ који је Новаковић употребљено као III песму; и најпосле, као трећи оделак могао би се употребити онај део из велике Петрановићеве песме, у коме се описује полазак српске војске на Косово.

Трећи део имао би да обухвати све догађаје на Косову, и био би састављен из ових пет песама:

XI. *Лазар се призивања царству небеском и призива војску*. Први моменат имамо обрађен у првом делу Вукове песме „Пропаст царства српскога“, који је Новаковић употребљено као IV песму у саставу. А за други моменат имамо епизоду с Косовском девојком, лепо обрађену у V песми Новаковићеве саставу.

XII. *Вечера уочи Вукова дана*. Овај је догађај описан у трећем од Вукових „комада“, а Новаковић га је употребљено као VII песму, с малим додатком на завршетку. Новаковићеве се песми ни би имало шта знати додати.

XIII. *Милош убоја цара Мурата*. За ову песму, за коју је Остојић употребљено одговарајућа део из бугарских, могу се из велике Петрановићеве песме употребити стихови у којима је тај догађај описан, разуме се, с потребним изменама појединих места. За допуну њену могу послужити и пробајни стихови о томе из песме у „Босанској Вили“, о којој је било говора у I делу овога прегледа. Овом песмом има да се круниса слава и јунаштво највећег јунака Косовског епа, који је у исто доба и највећи народни јунак. Ту је Милош необичан, نابродан; њега у сред полова и нагорњих вала подстиче

¹⁾ На Косову Лазару крену понавља Арбанаси и њихова господо једно од „фамилних Арман“, — ипак Ђ. Косачевић у својој расправи „Страхињин бан“ (Отаџбина XXI).

²⁾ Ђ. Косачевић у својој расправи „Страхињин бан“ (Отаџбина XXI) каже: „Привиде у учествовању Зобана у косовском боју мора се сматрати као легендарно, док се аутентичним изворима противно не докаже“.

ГОРЬЕ КРЮТНІ

ПАД СТАЛАГА

на издрживост, те чини чуда од јунаштва. Стихове, који говоре о „бегствину на стојење“ где учи Турке како ће сападати Милоша, изгледају као бајке, јер им је основа у народном предању.⁷⁾ а допринесе слави бесмртног Обилаћа.

XIV. *Косовски бој*. Новаковић је за ову песму употребио други део Вукових „Пропаст царства српскога“, без имена. Но у њој је очно овог изгнаничине догађаја у епицеји врло кратка, па би је с тога нажалост доунијети, као и уклопити међ поменати алахоризам у личностима војсковођа, — што је у неколико и Остојић учинио. За доуноу могу послужити пробајанија места из описа боја у великој Петрановићевој песми, као и опис из песме „Вила и соко“, о којој је било говора у I делу овог прегледа. У саставу ове песме можда би се могао корисно употребити и пети од Вукових „комиди“. Као други одељак ове песме био би саставак *Лазара и Милоша* под Муратовим чадором, нахало побудљиво и смрт Муратово; материјала за то има у Петрановићевој песми и оној из Босанске Виле. За овај одељак, који допринесе потпуности епицеје, има оправдања у народном предању.⁸⁾

XV. *Повратак Страхимића брата у Крушевцу и долазак Васојевића Стеве на Косово*. Песма би се састојала из два засебна одељка, која међу собом не би имала нарочите везе. За први одељак има материјала у другом делу песме „Вила и соко“, која би се могло доунијети стиховима из одговарајућег дела у великој Петрановићевој песми. Други би одељак био преправљени други део песме „Васојевић Стева“, од које је први део употребљен у IX песми овога циклуса. Суверет Страхимић с Орловићем, који је употребљен у Косовској легенди (XVI), може се избећи тиме, што се уместо Орловића могао узети какав други Косовски јунак, нпр. Мухџин Степан.

Четврти део био би састављен из пет песама у којима су опевани догађаји после боја Косовског, овим редом:

XVI. *Косовска девојка*, — као у X песми Новаковићеве састава, без имена.

XVII. *Гласи о боју на Косову*, — као у IX песми Новаковићеве састава, без имена.

XVIII. *Смрт мајке Југовића*, — као у XI песми Новаковићеве састава, без имена.

XIX. *Царица Милица на Косову*. Овај је мотив доста опширно обрађен у великој Петрановићевој песми, као завршни део њен, са два-три дела места која би се могла употребити с прерадом осталих места. Као завршни део ове песме био би: сахрањивање Лазарова тела у Грачаницу.

XX. *Обретење милог кнеза Лазара*, као у XII песми Новаковићеве састава. У крајњим стиховима могао би се укључити алахоризам у ређању манастира, којих у доба преноса Лазарова тела у Раваницу није могло бити.

Овакав састав Косовске епицеје претпоставља, нема сумње, саставача који је толико добро познат с народним епосом познатијом, да може с успехом појединачна места и одељке препевати и допунити стихове лако замењивати бољим, народним стиховима.

Држећи се главне карактеристике народних песама, потребно је да свака од поменаних песама, или и поје-

дини одељци нени (кад је састављена из два и три одељка, у којима су опевани разни моменти који не стоје у непосредној вези, као што је случај под IX, X, XIV и XV песме) има своју заокружену целину, с нарочитим почетком и завршетком; па ипак, свака песма, или одељак, треба да има значаја за целину, објашњавајући или потпомажући појединачне моменте или карактере који имају значаја за главни догађај. На тај би начин све песме са својим одељцима биле, и поред своје самосталности, везане за главни догађај, те би међу собом чиниле једну хармоничку целину.

У место 12 песама Новаковићева састава имали бисмо овде 20, од којих би само једна била потпуно нова (IV), и једна у целини прерађена (II), а остале би све биле песме познате из разних збирана народне поезије, или би састављене из њихових делова. И, ако би те две песме (II и IV) биле обрађене тако да могу ући у ред осталих народних песама, хармонички с њима и не надијајући се из општега тина, онда би се тако добила Косовска епицеја могла с правом назвати народном, јер би у њој биле заступљене све особине народне поезије и сва народна предања о боју Косовском. Таква би састав био добро примљив и у народу српском, јер би народ у њему нашао и сва оне елементе који су му већ познати и омиљени.

На тај бисмо начин добили велику, потпуно и народну Косовску епицеју, која би могла имати око четири хиљаде стихова.

Можда ће се оваком распореду песама у намен нацрту учинити неке замјерке. Најчак и најоправданија могла би бити замјерка код другог дела у коме, од дохвата Муратова на Косово до самога боја, мора да протече повеће број дана. Мурат именовица долази на Косово и Лазар се тек после Муратова позива спрема за борбу, позива и пригласи војводе и војску, и позива на Косово, — а за све то потребно је доста времена. Намере се питање: шта ли је Мурат за то време радио? Зар је могао мирно чекати на Косову толико време докле се Лазар опремао? Ова питања заслужују пажњу.

Али, такав распоред у времену дијектују и народне песме и народна предања. То се види из првог и другог од Вукових „комиди“, из распореда у великој Петрановићевој песми, из Троношког летописа, као и из оних предања народних која је штампао Новаковић. Чекале Муратова на Косову ублажује се у Троношцу одговором Лазаровим Мурату (на позив да му се покљони и донесе хране, или да изиђе с појасом на Косово), у коме Лазар вели: „Све то није у мојој власти, по кнежеви и вазалеза поставише мене у овој земљи српској; и што хоћеш да ти се покљоним, немогућно је ради клетве коју дадох људима мојим... по страни се и причекај док сакупим људе своје; и ако они реду да ти се покљоним, бећу прићи који ћу ти се покљонити; буду ли противни, дужан сам повести их против тебе, јер им се тако заветовах“.

Имајући на уму оване разлоге, може и VIII песма (о Косиничевој убојени Турца) задржати своје место по нашем распореду, ма да је Новаковић меће постоје пришећивања војска на Косову; јер се у њој, у Косиничевој извештају о турској сили, налазе разлози са којих се Лазар одлучује на рат с Турцима.

Сем тога могао би бити још и питање: да ли би било подесније да IV песма нашег распореда дође одмах по-

⁷⁾ Види Троношки и „Народна предања“, стр. 43. и 50. овог прегледа.

⁸⁾ Троношки и „Народна предања“, стр. 43. и 52. овог прегледа.

сне I, као и XVI песма после XVII (као у Новаковића)? Мислимо да би у томе требало оставити слободније кретање самом састављачу, јер има разлога и за једно и за друго.

Autumni flores

*Nun ist es Herbst, die Blätter fallen.
Und mir forping die Jugend traurig.
Des Frühlings Wonne blieb ferndamt,
Der Herbst durchweht mich trennungsschaurig,
Mein Herz dem Tod entgegenträumt.
Zeman.*

V.
Тужним криком гавран тромо небу леће,
Ветар мразни дахом ситне капље тони;
А стазом се уском спровод тихо креће,
Кроз долину сетно смртна песма ајони.

Са врхова тавних пада мигла густа
И покрива село, колебнице црне, —
А на мразне шуме — што садзија пушта
Сова наткад крикне па у tamu прне.

Мртвило и пуство!... Шта ја чекам више?
Зар у души мојој није пуство данно?!...
Зар смрт неће доћи да сие косом збрише, —
Да и мене скрије тихо гробље травно....

VI

Са досадом слушах како киша сипи
Уз тужни звук ветра, што с дальных крајева
Носи студ и пуство у питоми кутак
Где зрак јужног сунца жупна поља згрена.

У пртићу моме, где су руже цвале,
Сада стоје само стабљичице голе
Што их ветар шиба; и цвиљешти тихо
Од јесени хладне оне милост моле.

Покрхане леже дозе ладолежа,
Мирисави азрацац посамени свео; —
Гонила од лишћа пожутелог стоји
Где је био негда љупки крин и боо.

Само бриљан бити јоште се зелени —
Сред пустоши ове милог цветног краја —
Као пенац што га тајна рука спала
Над још свежим громом умрлога Маја.

Октобра, 1901.
Зајечар.

МЛАДТИН ЈОВАНОВИЋ

А. ТЕОДОРОВИЋ
НАПРТ СПОМЕНИКА ЈОВАНУ РАЈИЋУ

Рембрант

ХОЛАНДСКИ СЛИКАР

Рембрант припада времену XVII века, поје је у историји његове отаџбине, Холандије, обележено освајањем колонија и стварањем поморске силе холандске. После ратова за ослобођење, Холандија се почела у брзо развијати, те је у XVII веку постала управно центар светске трговине. Далеко Исток, преоморски Запад, класични Југ и предумишљени Север стизаху се тада у холандским пристаништима да продају што имају, и купе што им треба. Богатство, не само државе, не само појединих градова, него и појединаца, поче неперекатном брзином расти; а стизај културних као и религиозних прилика беше повозан за развитак свих грана духовног живота не само урођеницима, него и странцима као што су: Декарт, Лопе и Спиноза. Хуго Гроцијус на аналитичкој основици ствара Поморско Право, а својим енциклопедским делом О праву у рату и миру ствара основе Међународног Права. На жалост поезија, као и архитектура и скулптура, не могућа достига ону напину коју достигне сликарство.

које се с правом може назвати националном холандском уметношћу.

Пред XVII веком, који се за холандско сликарство без сумње мора сматрати као доба најбољег цветања, холандци су сликари почели изгубити своје традиције на овом пољу и одлази се т. з. класичном правцу, који је на Италију преко Француске већ био продро у Холандију, чији уметници почевше одлазати ради студије у Италију и према општим обрасцима стварати. Овај је правец био у великој прејави, када се појави Рембрант. Ну и ако су сликари тога правца створили доста лепих уметничких дела, ипак Холандија, на основу тих радова, не би могла бити узета у овој нашој историји Уметности, да није било Рембранта и његових савременика који су у чистом националном духу почели стварати.

Уметници XVII в. почевше најмарљивије непосредно посматрати природу и њене појаве које их окружавају, те њих узимати за узглед свом уметничком раду.

Холандска уметност, због климатских и географских прилика, није могла стварати монументалне декоративне слике, као што је то могла Италија; али спретна соба холандска била је веома погодна за т. з. панорама, који узимају за предмет својих представа пејзаже, жанр, па чак и портрете. Стечено богатство даје прилике обилном помагању уметности, јер не само поједина друштва и удружења, него и сваки појединац хоће бити портретован, што су, а нарочито групе појединих удружења, холандски уметници умели подићи на висину историјских слика. Ни у једној уметности других народа не налазимо портрет у толикој мери заступљен, као што је то случај са холандском уметношћу овог доба, у коме су и сами уметници по небројено пута своје и својих сродника портрете радили, за шта нам је сам Рембрант баш најбољи пример.

У главноме можемо холандску уметност описати као реалистично-видливу уметност, којој одговара идеалистично-стилистичан правец у уметности. Холандски су уметници не удаљавали од природе која их је окружавала, и често су пута и најнеиздајнијим предметима умели дади некаква индивидуалну вредност која није била нарочито драга лепог. Ну, опет с друге стране, таква уметност не могла никада постати монументалном; а представљајући нам тугу, великом у мирном положају, она не могла достићи представљање драматских момената.

Непосредно посматрање природе, која је окружавала холандске уметнике, довело је њихову уметност правцем представљања ваздушних и светлосних проблема, у којима се јављаху и контуре и боје предмета који су имали бити представљени. Због близине мора и због великих канала, који пресецају не само поједине пределе него и саме градове холандске, у њиховој је атмосфери обилна водена пара која чини да сунчана светлост нема онакву интензивност као што је то случај у континенталним или јужним пределима. И ако се контуре у таквом осветљењу сасвим не губе, ипак су много мање оштре, због чега нам предмети изгледају више мање као нагомилана аморфна маса, а не као предмети са јасно одређеним геометријским облицима оштрих линија. Па и сама боја, у којој у опште и можемо описати поједине предмете, добија некаква ваздушну немоћу и неопређеност, а због ваздушног светла воденом паром предан између појединих локалних тонова нису никада оштри, него је све то мање или више уједињено, као да је неким провалим велим заштрто.

Ове и оштре атмосферске и светлосне појаве могу се и у нашим пределима посматрати, па шта је наша лепа јесен најпогоднија. Лепи јесених дана, који се некад по својој интензивној светлости могу мерити и са најсветлијим летњим данима, можемо посматрати и најудаленије брегове на хоризонту, како се у оштрим контурама уздижу и од свога поља тако одлајају да бисмо им и мање прехе једне од других могли разликовати. Са нашом

лепог Калеметана Авала нам тада изгледа као оштра пирамида која се небу уздиже, а даље села у Ванату тако јасно распознају, и ако су других дана за нас и неопазљива. Кровове кућа у Земуну и па Топчидерском Брду могли бисмо бројати, тако су њихови локални тонови различитих боја оштри једни од других одлази; а контуре су тако јаво истакнуте, да због светлости и сенке, које тада опажамо, можемо сваки предмет различито (у свима трима димензијама) посматрати.

Али настане ли пона јесен, настану па облаци влажни јесених дана, онда место плаве Авалине пирамиде видимо само једну без одређеног облика плаво-сиву гомила која као да је прилепљена за своје поља. Банатска села не показују нам се, као да и не постоје; а наш суседни Земун знамо се у неку тамно-сиву магу, кроз коју тек онде онде можемо опазити само веће предмете и разликовати једне од других. — Наши ловци и рибари, који су у околини Макина па и у самом Макину ловили,

РЕМБРАНТ, ХОЛАНДСКИ СЛИКАР

моћи ће се ових природних појава још боље сећати, само ако су их кадгод посматрали: јер мањина земљита и предели, као што је и наш јавни Банат, препуни су најразличитијих светлосних појава које су све саме по себи заслужиле уметничке кичење.

Ето такве појаве, као што су оне које мало пре описасмо, даје су повода уметничком стварању холандских уметника, који су поштину (Heildunkel) и обилне предмете у којој идеалности уздижу. Разуме се, да су и уметници других земаља радили у овом правцу, али нигде са толико успеха као у Холандији. Стога је и њена уметност раг excellence охарактерисана свима особинама сликарске уметности у противности нпр. према грчкој класичној уметности, која је опет раг excellence пластична. Па ипак обо ове и оштре уметности с правом заслужују назив класичне уметности, разуме се, сваки у свакој правцу.

Ако је прва половина XIX века одавла веће признање грчкој уметности и њен начин представљања пригрлила, то је друга половина тог века свој идеал гледала

у холандској уметности, а нарочито у његову највећем представнику: Рембранту.

Rembrandt Harmensz. van Rijn родио се 15. јула 1606. г. у Лајдену. Оно 1620. г. пређе у универзитет, где сврши своје студије, али у лето добио учине се и сликарству код тадашњих уметника. По савршетку универзитета оде у Амстердам, одакле се после позгоднијег бављења врати у Лајден.

У Лајдену, пошто је сам проценио шта је и колико је у школи научио, виде да му још прто много недостаје, те се стога повуче и одаде најмарљивијем проучавању природе и њених појава. Сам, без учитеља и упућивања, пође у велику школу природе, те почевши од оног што му најближе беше, ишао све даље и даље у своје усавраћавање.

Имеђу године 1630. и 1631. пресели се у Амстердам, где постаде најомиленији портретист тадашње публике. Ну његов дар и нагон на извршењу великог задатка ускоро га нагнаше да се одрекне овог конвенционалног портре-

житог. Ну ипак му беше суђио да свој живот сврши у сразмерно мирном скројиншту, поје су му пружали његова друга жена Хенрика Стокез, којом се 1649. год. ожени, а његов син од прве жене, Титус који, отворивши трговину са сликарима и разним старинама, откупљиваше од Рембранта све што би он израдио, а за то је још добијао бесидлати стан и храну.

И у оваквим сиромашним материјалним неприликама Рембрант је неуморно и без престанка радио час слике, час бисерорезе. Свој бурни живот, у коме беше у изобиљу и среће и несреће, зацртао Рембрант 1669. г. и би сахрањен 8. октобра те године, пошто је на петину годину дана пре тога имао припадети и сирг свога сина Титуса.

Тешко је описати великог уметника невољним речима, а код уметника Рембрантове величине и значаја, то се скоро и не може, јер би потребно било прегледати понаособ његове радове или бар у главним групама, како би се могао пропртати цео његов реалитет. Ну, на својо-

НИДЕРЛАНДСКА ЦРКВА КОД РЕКЕ БРЕДСКЕ

товања, то пође својим самосталним правцем. Наставивши се у јеврејском крају Амстердама, нарочито се одвој ступању јеврејских типова и њихова карактеристична одећа које је после у својим сликама на Старог и Новог Завета употребљавао, мислећи и будући тврдо уверио, да ће, узимајући их за угао, бити најверније представљени стари јаврејски патријарси.

Године 1634. ожени се он Саскијом Уагелборг-овом, са којом је засновао миран породични живот, пуна среће и уживања. Стечено богатство и живи мирал хлази су му прилике да живи животом богатога племића, због чега могаће задовољити и своју наклоност на прикупљању различитих уметничких дела из разних времена. Источилачна одећа, накит и оружје красили су његове збирке којима су и многи музеји могли позавидети. Све те прикупљене драгоцености он је употребљавао према потреби и својој нахоти при сликању слика, нарочито на привне историје.

Овоме срећном и задовољном животу беше крај 1642. год. кад му омилена жена Саскија умре; а од 1650. г. запале Рембрант у тешке материјалне несправе, те му се не само цела збирка него и сточна кућа год 1657. и 1658. на доброт продадохе. Оне своје материјалне несправе не могаће ни он да краја свога живота уредити, а омањорске парнице са његовим поверљивцима зајгучаху му

месту, на коме се ова неколико речи публикује, можда ће и омањорским излагањем читави бити заморени; а кад се узме у обзир још и то, да је без слика гонор о уметности у опште био велики, па можда и без икакве користи, — то ћемо се и ми задржати само на главним тачкама.

Проучавање историје сликарства у другој половини XIX века условљено је тачним познавањем Рембрантових радова; јер је његов утицај на блиску нам прошлост, па и садашњост, без сумње веома велики. Ово утврђање познатих јеврејских уметника на Рембранта, или још боље, испитивање њихово на радовима његовим, проузроковало је и боље разумевање Рембрантових слика; стога се скупљање слика омањоме на прикупљање Рембрантових радова, због чега им је и цена невероватно скочила. Куриознома ради споменућемо само толико, да је Густав Ротшилд, из Париза, пре петнаестак година платио да га Рембрантове слике огромну суму од 700.000 златника; а да се данас у опште и не може купити таква добра слика његова, пошто се све већ мање слике у јавним збиркама налазе, одакле се више и не продају.

Као сваки прави и велики уметник, и Рембрант је имао и моћи и вештине да оне природне појаве, које је његово око опазио, и на платну бојом изведе. У томе баш и лежи тајна његова светског успеха, што се он није

управљао према укусу свога времена, него је радио онако, како му је његов дар налазио, чиме је олет цео холандски народ и његов дух добио издана израза у Рембрантовим сликама, као што су и сви велики уметници осталих народа били израза националног духа и особина својих народа.

Његове боје, којима се он помаже да да израза својим представама, нису тако оштро једне од других одвојене; код њега нема локалних тонова, него су, абог светлости и сенке, ти прелазу из једне боје у другу увек невин, ради чега се све слина у једну заокружену целину, у један јединствени тон. Нарочито је умео представљати ову полузатаму која се код њега пење до појетичке нисине. Контуре представљених предмета су увек заобљене; оне се често пута губе у позању, те му стога и цртеж није свагда коректан. На истих радовима он се у последњим годинама врло мало служио пичицом, него додатном којом је боју у дебелим слојевима на платно преносио.

И ако су његови радови многобројни, ипак се они углавном споре на појетичко решавање проблема светлосних појава, час на пожу, под ведрим небом, час у полуираној соби; час поред ложишне, час у гробном или тамничком мраку. У томе је Рембрант био и остао најјачи, и тој појави из његовим радовима ми ћемо се још увек дивити.

Ну, ма како и ма колико биле слике приступачне и широм публици, ипак су оне, абог тога што се у појединачним комадима налазе, ипак ограничене на мању број посматрача, него ли што је по случај са бајроном, коју је вештину Рембрант са великим успехом неговао.

Али нама не достаје времена и простора да ми и о најважнијим његовим делима проговоримо. Ко пак жели да лепшот више сазна о раду Рембрантову, може доста публикација и репродукција (ча и у боји) његових дела наћи у библиотеци Народног Музеја; а осим тога и у монументалном делу Wilhelm-a Bode-a: *L'oeuvre complet de Rembrandt*, tome I-V, Paris, 1897-1901, које се налази у библиотеци Народног Библиотеци под Бр. 30246/101, у коме су до сада публикације само слике Рембрантове, чији број више од 400 комада, а које су на најсавршенји начин (хелиографира) репродуковане. — Управи Нар. Библиотеке можемо само честитати, што је и овакво једно дело направила; јер, у оскудици оригинала и веће галерије слика, исцртавања и поштознања праве уметности биће јој захвални на оваквим делима, желећи да се и у будуће таква дела настављају.

Ипак не могу завршити ово неколико речи о Рембранту, а да не упоредим дивније наше уметничке прилика са ондашњим холандским. На да ли се сме на то и помишљати, а како ли учинити? Ја мислим да смо и можемо.

На овог пратног прегледа могло се видети, како су холандски уметници створили холандско национално сликарство. Пут, којим су они ишли, ми смо мало пре показали; а тим путем војни су дали уметници свих других народа, сем наших уметника. Да сви већ другом приликом упало на погрешне наших уметника, а на овом месту показати смо толико, да наши уметници, овакви какви су данас, неће никад моћи створити националну српску уметност.

Међутим сви наш рад мора бити да нас не управља оним правцем, јер и ако не будемо успели, а то се и не може, створити националну српску уметност и културу својих, онда ћемо својим радом у том правцу бар припремити земљанице за наше последнице. Наши уметници то могу пре и лакше постићи него на ко други од нас, али ми се треба одрећи Беча, Минхена, Париза, Рима и т. д. на приградити своју грудну земљу и ово што је на пој, те то и обрађивати.

Посмо је тежак, он је огроман; али нека наши уметници и то знају, да ће са таквим радом пре поетики уметности и окупати своје нисе потопити, него да на оном

међународном пољу, за чију смо утакмичу ми да нас и сувише слаба, а да не подлегнемо туђем утицају, да не утонемо у туђе море.

Д-р Милош М. Васић.

Јесење јутро

Тврда постеља и хладна соба.

Изазиви ме тежи сан....

Пренем се.... Гледам.... Јесење доба....

Спањују влажан, мрачан дан....

Ниско се магле спустиле суре;

Окисла земља, рђав пут....

Дне женске некуд улином журе,

Држећи руком блатан скут....

Знам откуд изду, у какву греху

Душа ми плива. Да, све знам;

Ноћ поснећу шали и смеку,

Да снесу дању бол и срам....

И, у заблуду, раскрићу журе,

Држећи руком блатан скут....

Нек сипа киша из магле суре,

Них цулу води рђав пут....

Врме.

Димитрије Хаџи-Минић.

Мати и син

— пјесма у прози —

Михајло Милановић

У јој је погинуо бранећи часни прет, бранећи домовину. Кажу, кад је био на самртном часу, да ју је заклео да нази на јединала као на зенице очију својих; да га учи свему што је добро и племенито, а за највише да живи за домовину.... И кад он умре, она остале сама самонара, да са нејаким сином проводи своје трудне дане... А син јој био лепши и од зоре и бијела дана, та лепши је био од сунца, звијезда, од свега! Нико не би рекао да је то дијете једне просте, једне сироте Српкиње, већ да је то право виланско чело. Храбрила мајка своје једино чело,

споју узданицу, али не хранила ни медом ни шећером, не одијевала свилом ни палатеом, не умињала му лице ни љузом ни мизанеом — хранила га, одијевала и умињала уз прескину и десницу руку, како се то обично чини и са осталим сиротом дјетом у сиротни домовама.... Оно јој било све на овом свијету, све благо њезина био јој љезни њезаја Живота. Крштемо му име Красимир, али мајка од велике милоште предјела му име и зове га Живота.

„Ти си мој љивот, Живота мила!“ — говорила она кад му је тепала, а он би је тада својим малим љезним ручицама почео љивовати по лицу, по врату, свуда....

Мајка се товила од љивања, гледајући како јој чедо из дана у дан све то више напредује и јача....

Дјетина љевота рашчула се свуда, у далесним крајевима. Једнога дана ступи у љезину сприну кућницу једна богато одијевена госпођа, застаде мајку да држи дјетета на кољима и тихо рече:

— Јеси ли ти мајка тога дјетета?

Она је погледала љезино у љезине упале очи и одбијало рече:

— Јесам, госпођо! Ја сам мајка овога дјетета, а што то питаш? Да нијесам којом несрећом имала сина, па изгубила, или....

Госпођа јој не даде даље да говори и пече тихо, више љалостиво:

— Ја сам жена врло богата, богата тако да сама не знам колико имам блага; али мене Бог није одарно дјетом, те отога нијесам никада заденовања, све ми нешто, и крај толикога богатства, недостaje. Ја сам чула за љевоту твога сина, чула сам и за твоју несрећу сиротину, отога дођох до тебе, да ти речем ово: ако хоћеш да те

усрећим, пољови ми то дјетете, па да будем срећна и честита. Дају ти свега што ти душа замали, дају ти пола имала свога, или не.... рече шта хоћеш да ти дам, дају ти!

Мајка се грохотом љасија; објема рукама загрли јединце своје, пољуби га жарко, љатрно, и одважно рече:

— Свијетла госпођо! Како и сама љиди, ја сам жена сирота, врло сирота, можда нема веће сироте од мене. Ја немам никога да ми помалже, сама радим свима се прехраљујем; што год имам све је у овом дјетету, све благо моје, господство и срећа моја је у овом дјетету. Ти, свијетла госпођо, нитеш од мене оно, што ти ја никада... љидати госпођо... никада не могу дати. На часг теби благо и господство твоје, ја пољим ово своје благо! Или, госпођо, закуцати на која друга врата, можда ће се наћи некакова не мајка, нећ љидатија!... Ја, како редох, не требам већг блага, јер нема већг блага од овога! — И поново, свом љубављу добре мајке, објема рукама приви чедо своје, једину љаву своју, уз вреле груди своје....

Госпођа преблажење и љао да се љанесе у својим љидима. Дуго је стајала тако, љао да ју је ко привио, и љидејо посматрала час мајку, час дјетете, дубоко уздиху и оде.

Прошло неколико година. Живота стаје на ноге јуњичке, опасно се мушном снагом, ради и пјева, пјева и ради.... Његова добра мајка пуна среће и љазности, па ипак стрјежи на спакном кораку љегову....

Једнога дана сједе љих двоје, једно уз друго, и славно се о љезим разговарају.... У томе љихову разговору

униће у њихову кућу богатих Н.; погледа обоје неким људним погледом, сједе на једну малу искривљену тропугу столицу и поче:

— Тридесет је дана како путујем беш престанка, тридесет понаша сам постојао, док сам дошао до жељеног мјеста. Живота твога сина на дадено се протуча, па се чула и у моме сјајном двору. Моја јединица шћерна испрестало о њему мисли и о њему сања... Вели: умријеће, али се не назове његовом љубом. И ето стога, за љубав своје јединице шћерке, дошао сам да те замолим да ми поклоним свога сина; њему ћу дати јединицу шћерку, а теби ћу, мјесто ове мале, пражаве кућице, саградити сјајне дворе у којима ћеш моћи као најсрећнија жена узикати све што твоје добро срце жељави.... Ја се надам, да ми нећеш моћу одбити, ради среће и твоје и твога доброга сина.

Мајка претрну и задржа врат; латим покри лице рукама и врисну коленим је градо донесе....

Живота прилетје мајки, наслони јој главу на бујне груди своје и рече:

— Мајко, шта ти би? Од чега си се препала?

И кад видје да му се мајка поврати, стаде пред богаташа и опako поче говорити.

— Велики господару! Ја се замста чудим и дивим толикој сјељости и великој жртви коју си подио — и подносиш — за своју шћерку. Ами упамти ово: Ја имам само једну мајку — осјем мајке никог другог до Бога! — њоме се дичим, задовољем и за њу живим. Видиш је оскрбеду, изнемогу као да ће скорим умријети, па ипак она за мене живи, јер има само мене.... Ми смо павста сиромашни и с тога ти велика хаџа на великој понуди твојој. Но ја волим узгајати своју стару изнемогу мајку и своју сиротину, него уз каново богатство са производом. Иди, господару, нека ти је срећан сваки твој порак, по здравни своју јединицу шћерку и поклоним је коме хоћеш, ја сам и оним врат задовољан.

Богаташ га погледа значајно, пошутје мало, затим му приступи, пољуби га у мушке образе, дубоко удахну и оде без обзира.

А кад видје мајка шта и како учини Живота са оним богаташем, скочи као новом силом натјерана, разпери своје криваве руке и радосно повика:

— Сине Живота, жив био својој мајци и нека ти је од данас и вавда аздл и просто мајчино млијеко! — па му се сави око врата.

•

Прошле неколико мјесеца. Мајка Животиња остарјела, изнемогла, само што сједи и Богу се моли за здравље и дуг живот свога јединца сина. Често се моли Богу, да је Бог пошлани, те да дочека Животу оспелем и смирену, па макар да одмах умре... То је говорила и пекла самом, а он се само смјешкао....

Али једнога лијепога дана однеку ошину у њихову окомну кућицу неки млади човек саи у орми и у чистом азуту, а оружан од главе до пете, вастаде мајку и сина за софром, па да их не помета, сједе на ону клупу која је била тих уз врата.

— Које добро, брате? — упита Живота гледајућа му час у очи час у његово свијетло оружје.

Гост као да је био сјетан, замишљен ли, тек по његову лицу и понашању могло се опазити, да је био веома узрујан.

Животиња мајка попустиш напнику, окрену се право према домаћку и рече мирно:

— Сине, како ми се чини, ти као да доносиш некакав глас шта ли? Ако има што, реци нам, не криј, треба да чујемо.

Гост се исканша, одахну и поче гласно:

— Ја сам народни гласник! Народ се срески даже на оружије, народ не шаље да ово јавим свима и свакome...

Живота осјети да га нешто силно дотакну до срца. Жудним погледом погледа гласника и мирно ралуче:

— И ти, брате, дође, да има тај абер доносеш?

— Ја, Живота брате — настави гласник мирно: до-
бох да ти јавим, да се наша драга браћа Срби дижу за свети часни крст и слободу азуту. Народ срески и тебе позива, његова је воља да и ти станеш у часне редове сресних осветара, да рахат поћеш онамо куда поћу и сва остала браћа наша — у свети бој, за срећу и славу нашу, за свас наше премале домовине.

Живота стадоше очи и укоченим погледом погледа своју остарјелу мајку.... И он је гледаше дуго, нетренимиче, гледаше је тако жудно, тако слатко.... И за тренут она он бијаше у њу и дрпаше је чврсто загрљаву.

Његова добра мајка у почетку бијаше врат потре-
сениа онјем гласом, али се напонамљиво примјери мало, јер видје уз себе својега премилог сина, јер осјети па своје лицу врећу сузу па његовијех жаркијех очју.

И као да се иза сина трне, гледаше га дуго и дуго и жарко љубавне његово успамљело лице, шапућући тихо некаку молиту....

И најпослије Живота поче тихо и благо, некако мо-
лећим гласом:

— Мајко, слатка мајко моја, родитељу мој! Чу ли ти шта овај брат наш рече, некак нам абер донесе? Моја се браћа дижу за свети часни крст, за слободу, за спасеније наше и наше домовине.... И мој се родитељ борно и пао за то, па није право, није ни поједно да ја, син његов, сједим скрштенијех руку и слушам јаде и по-
коре браће и сестара мојих.... Мајко, аманет свога оца ваља да неупним. Кроз час два хоћу да сам међу оста-
лом браћом својом и стога те ево, мајко, родитељу мој, молим: — благослови!

Живота плече пред својом мајком и саме главу зем-
ла. Мајка настријене лахко и готово као да клону. У
силом прибра спуз сва гувоје. Тих, миран, блажен поглед
баци па својега сина, десном се руком дохвати до главе
његове, подиже очи у оно вјечно плаво небо и тихо,
мирно прошапута:

— Живота, сине, жавоте мој, благосиљам ти: иди,
срећно ти било! Иди! Срсто те зове за свети крст, за
слободу и за нас миле домовине!

Сарајево.

† **Др. Светозар Милетић**

(УСПОМНЕ И РЕФЛЕКСИЕ О ЊЕГОВУ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Проф. Г. Гершић —

(САЖЕТАК)

Та је интересна прта у психологији народа или „го-
миле“ била у тош, што народ и после свих препрека
нада и очекивања не само да није обрнуо леђа Милетићу,
не само да се није повео за ауторалом древно његових
противника, него је, напротив, чврсто стајало уз њега,
стајало као организован и срчало политички вођа под

заставом, готов да под његовом врховном командом и даље истраје на међану, да се бори за свој национални останаи и да протестује против обести и притиска шовинизмом ошњених Мађара. Чим се моје објаснило толика народна оданост једном човеку, толико покривање и толика готовост за даву борбу у критичним тренуцима, кад се губе и ишчеђавају сви нагледи на ма јакан успех? То је веома интересно питање, па које нам може одговорити само психологија народа или психологија године, а специјално још и једна студија о психичком стању угарског Српства у време, кад се Милетић појавио на политичкој позорници и кад је почео како нове устанке национално-политичке борбе. Ја ћу покушати да се упутим у расправљање тога познато занимањем толико и несумњиво објективног и тешкога питања, али то не могу учинити у овоме тренутку, из престога узрока што услед нагомиланих службених послова немаш доволно потребног мира и допиреца за такву психолошку студију.

Године 1868. беше у многама погледу веома значајна мао лично за Милетића тако и за српски народ у Угарској. Пошто поврћање између Беча и Мађара беше већ свршен факт, пошто се стара Аустрија претворила у нову дуалистичку Аустро-Угарску, те сад Немци и Мађари већ поделише и утврдише своју превласт над осталим народностима, а нарочито над Словенима, то је сад било за Србе и остале немачарске народности у Угарској од нарочита интереса питање, како ће Мађари испуњити своја још 1849. год. у Сегедину, па и дојуче, у мучним тренуцима, толико пута свечано понављана обећања о правичном решењу питања народности у Угарској. Сад су Мађари били господари ситуације, господари у унутрашњем уређењу своје краљевине Угарске; добили су своје министарство и потпуно независну унутрашњу управу, па је сад њихово питање: хоће ли имати бар још толико капацитета да, у оквиру своје државе и њених устанка и не крајњи на у чим њену целокупност и доминантан положај мађарског племена, ипак путем закона пружи народностима бар најпотребнија јемства и услове за њихов национални останаи и њихово развијање. Ма колико да се могло, као што већ испред поменућу, по државу Мађара после закључене погодбе с Бечом већ од прилике изјавити како ће се они понашати и при решавању питања о народностима, ипак је било још некога враћа наде, да ће колико толико водити рачуна о својим негласним толико звучним изјављивањима и обећањима, и да ће имати још толико политичке увиђајности, да те наде, да баш сам добро схваћени интереси Угарске тражи да се једном прекине та унутрашња народносна распра, која Угарску слаби и рапори. И дође најзад и тај жељено и рационално очекиван тренутак. То је било у саборској сесији од год. 1858. У октобру то године пак, предлог о „православној народности“ изнесен је и претресан у саборској одбору а затим и у савном сабору. Међу народносним посланицима, који су учествовали у добити тако у одбору тако и у сабору, на првом је месту стајао Милетић; његова беседа у одбору а затим још нека и значајнија у сабору било су одшта прве научне расправе о томе питању; оне су ремек темелите студије и парламентарне речитости. Тако су исто била значајна и његови говори при претресу законског предлога о православној српској и румунској народно-призеној автономии. Милетић је ту, неро потпомагоћу осталим својим друговима, био потпуно на висина својег адалта и положаја и очигато је Мађарима успед њиховог сабора онтру дејству. Разлоге његове оне исеу могли побити, него су престо већини изгласали један закон, који је био горак проија на све оно, што се онда Мађари обећавали и што се могло захтевати и очекивати у једној модерној уставној држави да поде правично решење националног питања. Такво решење питања о народностима беше велики удар за све немачарске народности, а специјално за Србе; оно паде као тежак камен на већ толико измучене груди српског народа, али је оно било још нарочито судбоносно за Милетића и његов јавн рад. Наступио је у његовој политичкој каријери опет један притички тренутак, на којег је морао доћи прелом у целома даљем политичком раду и државу Милетићу. Ту је Милетић прешао Рубикон, ту је пада каица,

која је после дуге јуначке борбе довела најзад до — катастрофе. Одшта, кад се свршила парламентарна кампања око закона о народностима, и то свршила онако како сам мало час казао, онда је за Милетића и за целу његову странку било јасно, да је завршена ера надежа, потађања и споразумевања, а да је кучуно час, где се мора али абдицирати на одлучно ухвати у тако тешку и различиту борбу против мађарског притиска и шовинизма. Настао је ера одлучне оповице.

Милетић се није ни за чвек домио и предомишљао, него је одлучно и мушки равнао барик опозиције, апликао, дикте, поново у тај опасан политички прелом. То је био сад још одсек у политичкој историји угарског Српства и у личној историји Милетићеву, одсек пун тешких искушења, големих борби и великих жртава, при чему је Милетић надра предлаћно и био први на међину и на — нишану. Отворила се жива батра и борба на свима линијама: борба на политичком и парламентарном пољу с мађарском владом и већином, борба на народно-призеном пољу с јерархијом, борба на пољу велике српске мисли с разним противничким елементима и у факторима, а специјално још са Христевићем бирократско-политичким системом у Србији и са журналистичким трабантима тога система и те владе и т. д. Ту су се сад почели један за другим изишати значајни моменти и догађаји у животу и раду Милетићеву, које бих ја сад требало оиде реком да додирнем и описујем. Све ово што сам до сад у овом цененом часопису онако летимично испричао и описио из живота Милетићева може се сматрати тек само као увод у његову биографију; ја сам стигао до сад да додирнем тек само прве почетне стадије његова политичког и друштвеног долања, а сад тек капа ула у опис свих његових големих, многостраних и тако интензивних развоја и трудова на свим скоро пољима народна живота. Предомно стоја још тако велика и богато наслани материјал који ја треба да савладам, да средим и да из њега изведем бар приближно верну и прецизно израђену слику његовог покојника. Мислим да ће ми поштовани читаоци овога часописа признати, да је то једна студија коју ваља или изградити добро или — нишало. За добру шару ја, на жалост, у овоме тренутку, као што већ испред рекох, апсолутно немаш доволно времена а да тек ма како нешто набавим, то нећу и не могу. Стога молим све оне, који се за ову студију интересују, да ми не замере, што засад морам оиде моје упомене и рефлексје о Милетићеву животу и раду да прекинем и завршим сматрајући то тек као први део задатка који сам на се примио. Задржавим право, а у исто време пријам на се и обавезу, да други завршим део оних својих упомена и рефлексја публикујем, ако Бог да, што сворје, чим од својих нагомиланих духовних и послова моћем отпунити нешто слободнија времена, те да до краја израдим ову слику, коју сам отпочео с толико дубави и пијетета према сени својега неумрлога ментора.

Скерлетно Слово

— РОМАН —

ИЗДАВАЧКА КНИЖАРА
NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВО

Владислав Савух

(НАСТАВАК)

XXII

Дела

ре него што је Јестира Први могао своје мисли и видети шта да се ради према њом чудном стању ствари, чуше се згуче појне музике која се приближавала једном лобочном ушном. Она објавља, вање да са старешинама и грађанима долази дигаја општин.

свој кући, где је по обичају, која је одавно био утврђен, претпостави Г. Димесдел имао да говори своју приповед о Иберију.

У броју се ушлава глава латије, са достојанственим и латинским корацима, како скрену на један угао кречних себи пута до трга. Прво дође музика. Она је била од разних инструмената, можда неовремено састављених једно са другим и на којима се свирало без особите вештине, али који су ипак поставили оног рода чега се хармонија добоша и труба добоша гомилу — а то је да даду узвишенији и јучаваји изглед привору који се догађао на тргу. Мала Бисерка испочишта палењем рукама, па онда у тренутку погуби немирно узбуђење због којег је била у сталној травању целог јутра; она гледаше немо, и нагледаше да се уздиже као наква морска птица на дугим таласима и вихорима музике. Али је у правилне расположење поврати суиче од сјаја са штитова и светлог оружја војника који иђаху са музиком као почасна пратња латији. Та чета војника — која се још одржала из прошлих времена са старом и часном славом — није била од најданима. У њеним редовима беху цепенитељи који у себи осећаху ратни позив и тражилаху да уопште неку прсту Војничког Удружења где би, као у удружењу Ритера Темплара, могли научити ратну науку и његову примену, у вољно им то допунити њихово мирно занимање. Ужалење, које је у то доба имао војнички ред, могло се видети из поновног држања сваког појединца у овој чети. Невољница од њих, својом суљубом у Холандији и на другим бојипишима јевропским, са правом су заслуживали име и понос војника. Уз то они обучени у сјајне оклопе и са перјем који трепташе над њиховим светлим морсинама, беху од утиска плаха не може постати никаква модерна војска.

Ипак су дивили великодостојници, који иђаху одмах иза војне пратње, још више заслуживали назив поштараче. И по још једном свополности беху величанствени, те према њима ходи корак музика нагледаше простакни ама не гулашча.

То беше доба у коме је цар цепен много мање него данас, али се зато много више поштовала Јака грађа која је давала чистину и достојанство карактеру. Народ је био наслеђо особину да поштује; а та се особина у поштомцима налази у малим размерима и много слабије, а по још у опште и постоје тај осећај уважава и поштовања јавних радника. Та промена може бити и добра и рђава, а делимично и јесте то обоје. У тим старим данима нишкити допала на овим суровим обалама (будући оставио краља, племиће и све ступије властичког реда, док су у њему још били сави осећај и потреба да поштовањем одвајају је то поштовање седеј коси, достојанственим чезу старости или непорочном поштују, крпкој мудрости или тузином аскетској т. ј. државна оне високе и ретке врсте, које отирају стање идеје и тиме иду право на опште поштовање. Они први државници, као Владислав, Видикот, Далив, Велингити и остали, који на власт уздиго избор народа, нагледаше да исуз била Бог зна како држави, ик су се одликовали више мудрог трезвеношког него делатношћу духа. Они су имали душевне снаге и самопоуздања, те у данима искупења и опасности стајаху чврсто на браници државних интереса као хриди против бурних таласа. Те црте оваког карактера беху јасно представљене у четвртостом облику лика и јасној телесној грађи поних из осовинских старешина. Што се тиче државца природног ауторитета, мајка отаџбина не би била поштована да види све које нове демократије као чланове Горњег Дома или Тајног Краљевског Савета.

Одмах иза старешина иђаше млади и високи цепен свештеници, са чијих се усана очекивала побобна проповед приликом годишњег избора. У то доба тржило се више духовне савремености на његов пољога него на политичку злогу; јер — не обавирући се на више мотиве — у поштовању народа, које се граничило са обожављем, био је и подстицај дивован јам да се највишеји амбиције задобију у службу. Па и сама политичка власт била је у пресеку моћних свештеника.

Који та гледаху сада, државу да, од како је Г. Димесдел први пут ступио пољом на обалу Неве Ангилске, није никад показало толико енергије која се виђаше у холу

и нагледу којим одржалише своје место у латији. Корак му није излазио као до сада, стас му не беше потурен, нити му рука починаше на одсу. Ипак, ко би свештеницима боље загледао, ошавно би да његова снага није била телесна. Она је могла бити снага духовна, коју су му ушли њихови посланици. Она је могла бити утицај оног силног налитка који се справља једно у ватреној пећи другог гоњених мисли. Или је, може бити, његов остатак темперамент био осаван гласном и шумом музиком која се давала небу и која је подизала и његово својим таласима. Међутим његов поглед био је тако замишљен да је било сумњиво, да ли је Г. Димесдел и чуо музику. Његово тело било је туна и кртело се у напред са необичном снагом, али где је био његов дух? Далеко и дубоко у својим пластичним пределима, занимајући се латирородном делатношћу, да у ред стави ток узвишених мисли које ће се успоро појавити. За то вала и не чуђаше ништа, не виђаше ништа, не знађаше ништа од онога што се догађало оно маје; али духовни елементи ове слабо тела и поносе га, не осећајући терет, и преобразављају га у дух осећа идентичан. Јуџа Јакога духа, који су постали болесни, имају моћ да у даној прилици сваким напором скупе живот од неколико дана, на онда беду мртви за толико исто време.

Јестира Прва гледаше нетренимиче у свештеника, осећајући неку пољну власт на себи, али од куда и како — не знађаше рећи. Већине свеса само тога да је тај утицај долазио из неке овере прво удаљене и која је била свиршено јаван невоља домаћа. Она замашљаше да ће уочићи бар једну прсту по којој би га познала. Она мишљаше на мрачну прсту са малом усављеном довином, на дубав и отрах и на маховином обрабо стабо где су, у рупом у рупи, митали епој отрасли разговор са маљостивним јубором потоца. Како су се онда прасио познавања! И је ли то онај човек? Она га сада једва познаваше. Он сада прође корачајући достојанствено са латијом уважених отаца, он који је недостасиан у своме светском пољонају, а још мање у оном високом пољету несамитачних мисли, кроз које га сада уклађа! И он дакле кљону под уверењем да је све морао бити нарка, и да у старијим нема никакве истинске везе између ње и свештеника. И Јестира је била још толико жена да му је мучно пољом то простити, — а највише сада када се могао чути блиски корак њезине кобне судбине, све ближе и ближе! Та он је био у стању да се потпуно излучи из њихова заједничког света, док је она пнала у мрак и пружала своје хладе руке не налазећи се.

Бисерка као да је видела и одговарала осећајући своје мајке, али као да је и сама осећала удаљеност и неприступност у којима се свештеници налазило. Док је латија пролазила, дете је било узвишено, нијући се тамо амо, баш као отечина која би сах хтела одлетети. Ках све прође, она погледа у лице Јестире Прве.

— Мајко? рече: је ли то онај асти свештеник што ме је пољубио кроз потоца?
— Буди мирна, драга мајко Бисерко! инлутише јој мајка: Не треба уиш говорити на тргу о ономе што је било у шуми.

— Да писам уверења да је то он! Тако чудновато изгледа! настали дете. — Иначе је бих отргала к њему и мољих га да ме пољуби сада, пред чимим народом, баш као што је учинио тамо пред старим, мрачним дрветима. Шта би свештеници рекао, мајко? Да ли би метнуо руку на срце, издржао се на ме и заполовио да одлази?
— Шта би друго рекао, Бисерко!, одговараше Јестира: — већ да није време пољупца, и да се не треба дубити на тргу? Добро је било, хуло дете, што му ниси причала!

Ито осећање према Г. Димесделу беше некаква још једна личност, чија настрелност учини оно што би учинио мако ко од грађанских становника — то јест да отпочне разговор јавно са овом која је носила сврлетно слово. То беше Госпођа Хабисисова која, обучена кроз расносно, са штаном са азлатном дрпком, беше дошла да види латију. Како је она стара госпођа уважила глас (који је је најзад и живота ства) да је она главни чаробник у свима прачарицама које су се нестрелно догађали, гомил

СТ. ТОДОРОВИЋ

СВЕТИ САВА МИРЉ ЗАВАЉЕНУ БРАЋУ

се уклони испред ње и нагледаше да се пламни додира њезине одеће. Кад је видеше заједно са Јестиром Прином, страх који улавља Хабинсова беше удвојен, и то беше узрок што се цела гомила далеко уклони са овог дела трга где стајаху ове две жене.

„Где, који би од смртних могао и помислити?!“ шаптуташе стара госпођа поверљиво Јестири Прино. „Зар онај свештеник, онај светац на земљи, као што народ мисли о њему, а која, морам признати, донета тако и изгледа! Вадећи га сада у антију, ко би помислио да је ту скоро изашао из своје ученице, шапћући какав старојеврејски текст из Библије, и отишао у шуму да се шта! Ха! ха! Ми знамо шта то значи, Јестира Прино! Али доиста, тешко ми је веровати да је то био тај исти човек, Видела сам многог свештеника кад корача за музиком, а који је играо заједно са мном по истом такту. Нечује музике, док је какав индијански иреџ или лапландски врач био у послу са нама! Ама то је ситуција за њену која познаје свет. Али овај свештеник! Можеш ли доиста посведочити, Јестира Прино, да је то био исти онај човек који се сусрео с тобом у шуми?“

„Госпођо, ја не знам о чему говорите!“ одговори Јестира, слутећи да је Госпођа Хабинсова полудела. Али ипак беше силно запрепашћена и страхом поражена због саопштењем које је потврђивала лични однос толиких лица — а саме себе међу њима — са Лукаши. „Мени се не пристоји говорити тако о побожнине и ученоме свештенику какав је пречасни Г. Дамесла.“

„Брамота, жено, брамота!“ повика стара госпођа претећи прстом Јестири. „Зар ти мислиш да ја, крај толиког

бавања у шуми, не могу познати ко је још био тамо? Ти могу, па нека не остане у њиховој пошл ни један лист из дивље украсе којим се ките када играју! Познајем те, Јестира Прино, јер видим знак. Сви га можемо видети на блатоу лану; а у ноћи он светли као првени пламен. Ти га пошм јавно, па стога и не може бити речи о њему. Али овај свештеник! Чуј да ти кажем на уво! Кад Прино Човек види неког свога слугу како се усмене да призна свој дуг, као тај пречасни Г. Дамесла, он нађе начина да се знак изнесе на видело, па очи целом свету! Шта свештеник увек краје руком на срцу? А, Јестира Прино?“

„Шта је то, драга Госпођо Хабинсова?“ журно питаху Бисерки. „Је си ли и ти то видела?“

„Нипта, мила моја!“ одговори Госпођа Хабинсова, дубоко се кљуцајући Бисерки. „Ти ћеш сама видети то, било раније било доцније. Кажу деце, да си ти од рода Краља Ветрова! Хоћеш ли изахати са мном једне дене ноћи да видим свог оца? Тада ћеш дознати зашто свештеник држи руку на срцу!“

И смејући се тако, да је могло чути цео трг, ало-слута стара племићка оде даље.

Међутим претходна служба била је савршена у општинској кући, и глас Г. Дамесла чујаше се како отпочиње беседу. Некадашњи неодољиви гонаше Јестиру ближе томе месту. Како је света аграда била пуна света, да нико више није могао ући, она хаузе место баш поред губиштва. Место је било доста близу да је могла чути целу проповед као какав неодредан али разноврсан жубор и шум који је потицао од неона необична глас свештеникова.

Сам глас по себи био је први дар: јер над слушањем не би нимало разумео језик којим је проповедник говорио, ипак би био поштен тамо ако самим тоном и хармонијом његовом. Као у старој другој музици, и у њему је било страсти и жара, јавио их неких убуђених, неспазаних да их разумео свако срце па да га је одгајало. И ако је глас био гуњан припадник андима, Јестира Прина слушање га тако приказало, пратало га са тако великом симпатом, да је проповед имао за њу неке личне сасвим изван нормалних речи. То речи, кад би биле јасно разабране, можда би биле само груб мелујом и оконале духовно значење. Овако, он је чула лагани тон сличан брзјаву ветра кад се спрема да отпочиње. Она се дишале, као и он, кроз постепене висине нежности и јачине, док јој се најзад не учини да је овај глас пуном јачином не упи у облак страха и свете величине. Па ипак, ма како да је био величанствити тај глас, у њему је унек био карактер туге. Гласно или нејасно изражавале бола — као да беше шапнуо или крик човечанства које пати и буји саучешће у свакоме срцу. Каткад једино се могаће чути само тај дубоки пјот, једна чујна, како једна у сред немог ћутања. Али и онда кад би глас свештеником постао виши и запонедични — када се смејо дише горе — а кад би достигао сву своју јачину и моћ, испуњавајући црвну и вртну себи пута кроз црсте андове и разавлажује се у слободном надахну — а онда над би слушалама приказано — а намером ослушнуто, могао је открити исти унин бола. Шта беше то? Јадање једнога људскога срца, пунога туге, можда и кривце, које испеваде своју тајну било бола, било кривце великоме срцу човечанства: које моли за његову симпатију или опроштај у сваком тренутку, у сваком акценту, и било узалуд! Овај дубоки и стајни пригласије тог био је најпошће је свештенику давало његову особиту моћ.

За све то време, Јестира стајале као кип на подножју губишта. И кад је глас свештеником не би одржавао ту, у самом том месту био је неодољиво приличне снаге, јер одатле почиње његов прик са живота у срамоти. Нома плашале осећај — мада одређен да би био мисао, али који притискивале њених духа — да је цео аен живот, и пре и после, био у неми са овим местом.

Мала Бисерца, међутим, беше се одвојила од своје мајке и играле се слободно по тргу. Она узвештавала мршцу гомилу својим немирним и светлуцаваим плетом, баш као што какав пламена птица осветљава цело дрво са мрачних димњем, верују се тамо амо, чак највећа а час заклоњена у полу таме угрнатог андима. Пени су покрети били таласаста, али каткад оштри и немирни. Они су данас дозвља о немирној животи њазина духа, која је данас била двојном неуморна, јер је почињала и одговарала немиру своје мајке. Гледао би Бисерца узгледала ма шта што би знавала њезину живу и дугачику разноликаст, одмах би тамо потрчала. Пуретани гледали на њу, па и ако се осећали, ипак су били наклонени да потврде да је дете људског порекла, по неосновној дражи лепоте и чудности која је сјидла кроз њено лице и блеснала у њезиној животи. Она отрча и загледа са у лице немог љављем Индијанцу, осећајући да је његова прарођа још више дишала него њи њезина. Па онда, са урлоном смеху, али ипак са неком особитом резервом која је такође била карактеристична, одатле међу мршара, међу ту нетргом опадну леуу океану; а она је гледала са дивљашем и чуђењем, као да је пример морске пене узео па се објави девојчице са дупом морских свитања што се ноћу блесну испред љављина каупа.

Један од тих мршараваца — господар лаје, који је говорио са Јестиром Прином — беше тако заљиван Бисерцином појавом, да покуша ухватићи је у њазина ди јој украле један пољубан. Пошто је видео да је њу исто тако немогућно ухватићи као и какав пшћу у ваздуху, он сице алатан љављем, којим беше обавио његов пшћар, и баца га детету. Бисерца га одмах смега оно свога грла, тако вешто, да је изгледала као да је део ње саме, без чега би је било тешко замислити.

Је ли твоја мајка она жена са свештеним словом? упита мршар. Хоћеш ли јој одати једну поруку од моје стране?

„Ако ми порука буде годила, хоћу!“ одговори Бисерца.

— Она јој река: настани он: „да сам поново говорио са оним приком, погинути доктором, и он узима на се да поведе са собом свога пријатеља, онога господина који он толико воли, тамо преко мора. Стога непа се твоја мајка побрине само о себи и теби. Хоћеш ли јој рећи то, чедо свештенико?“

„Госпођа Хобинсона вели да је мој отац Краа. Ветрова!“ повика Бисерца са вршним осећајем. „Ако ме заведе тим ружиним анемом, ја ћу му се жалити на тебе, и он ће ти дају брзо сонити!“

Детећа тако-ако прено трга, дете се врати мајци и свештиту јој поруку мршареву. Јестира дух, дотле јан, издржави, најзад се сломи над узглед црне и кобне сенке невинне Судбине, која се показу у тренутку кад је изгледала да је отворен пут и њој и свештенику не овог лавришта боде.

Док се њезин дух борно са ужасним страхом, који јој зададе мршараваца порука, она је имала да издржи још једно испуштење. Оно не је било много лица ни онолике, која су често чула о скверном слову, и којима је оно претстављало страшно гомилан заљиван и претрпаван прича, али која га нипада нису нишпа својим осима. Та лица, пошто су испрала друге црсте забављана, испуштење се сада око Јестире Прине са грубом и потресаном разнаолашћу. Ма како да су била непављана, ипак не прелојне јавостан круг од неколико андима. На том растојању стадоше, привањан склом глумала које ни узвеште мистични знак. И дева група мршара, кад узглед гомилу која се тиска, а чујући за значење свештеног слова — дође и умеша своја опавана и разбојничка лица у круг гледалаца. Па и сами Индијанци, приучени разнаолашћу белх духи, пронараду се кроз гомилу и упураку своје змијске очи на Јестирине груди, вероватно замишљајући, да она, која носи тај богато навијен анд, мора бити од високог положаја и достојанства у свом народу. Најзад се и градоки становници гураку за истом месту и мучику Јестире Прину, можда више него сви остали, својим хладним, добро поватним погледом на њену лавишту срамоту. Јестира гледаше и понаше аста лица њених матрона које су је очекивале при њезину изласку на тамнице пре осам година. Све су биле ту, изузев једне, најмлађе и једине која је имала сажалења међу њима, и којој је она дошле са шмала мртвачки попор. У последње часу, кад се она спремила да далеко одбаци патрено слово, оно је неким чудом прилику напалу и постало предмет јубољена, те на тај начин силније плашале њезине груди, него ипак после првога дана кад га је мегнула на себе.

Док је Јестира стајала у том мајичном кругу срама, док је љавља свирепост њене паше нагледала да је нанен прикова ту, дотле је дини проповедник гледао доле са своје говорнице на слушаоце који му беху прелали љављу над својим духом. Свети свештеник у крику! Жена са скверним словом на тргу! Зар има дрсног уображења које би смејо и помислити да је исти патрени жит био на њима обојам!

XXIII.

ОТКРИЋЕ СКВЕРНОГ СЛОВА

Речити глас, који је новој ошом душо саушалапа као на бурним таласима, најзад се умори. Стога тренутно ћутање, дубоко и немо као после порочних речи. Затим се лице жагор и пријатно брљање, као да слушаоци, ослобођени од мајраје која их је била довела у преломе немог другог духа, долажила себи од страха и дотадашњег напавла. Потом гомилу поче да се гуњи од вратима пријавио. Сад, кад је проповед била свршена, требало ми је увести дружицу љављу, који је беше одговарао грубом нељављом животу у који беху поправљени, него што је она андасевој која је проповедник пребрало у плавне речи и испуноје анановим духом својих мисли.

На слободном надахну оно усхићено излизаше се у речима. Трг и љавља жуборуха на све стране потпуно хлауу о свештенику. Његови слушаоци не могаху миротати докле не кажу један другега оно што је сваки боље знао него

што је овај могао чути или казати. По онојто сведошци, никада човек није говорио тако мудро, тако узвишено и пуно светог духа као што је он говорио тога дана; нити је ипад Небеска Истина очевидније говорила кроз смртна уста него кроз његова. Њезин утицај могао се очима видети како слази на њега, како пада њиме и стално га уздиже неким писаном проповедању који земљине пред њим, и испуњава га мислима које су му могле бити чудне и то тако као и његовим слушаоцима. Предмет проповедања изгледале да је био однос Божанства према људским удружењима, са нарочитим погледом на Нову Игилску коју су они његови уредили оне путеве. И, у колико се приближавало крају, неки као пророчански дух беше сасио на њега, наговештају га да му служи као што су му служили стари пророци у Ираклу, само о томе разном да где год су Јудеји пророци објављивали правду и правду своје домоћине, његова је мисао била да преруче високу и славу судбину за ново скупљеним народ Господњи. Али кроз све то, и кроз целу проповед, пробијао је неки дубок, тужни ниски тон патоса, који није могао бити протумачен другачије већ као приложа туга некога који ће скоро преминути. Да, њихов свештеник, кога су они тако волеали — и који је тако њих све волео, да није могао отићи на небо без дубока уздица — слутио је своју рану смрт, слутио је да ће их оставити у сузама. Мисао, да је још за кратко време на земљи, долазе последице моје утицају који проповедник беше проговорио; изгледало је као да је некакав анђео у својој деги на небо затрпнато својим сјајним крилима над народом да један тренутак — светлост и сенка у исто доба — и просује дозе на њих даљу алатних истина.

Тако да пречаснога Г. Димесдала беше дошао један тренутак сведошци и путњи живота него и један прилога или њихов посло. Он стајаше у тој часу на највишем врху моћи на које могаху доћи свештеници у цркви данашња Нове Игилске духовни дарови, богато знање, сила речитости и глас неспоричне свестости, у доба када је свештенички позив већ сам по себи био високо положај. Тако је било место које је заузимао свештеник, кад саже своју главу напред на ниском говорници, при крају проповедања о Иабору. Међутим Јестира Прива стајаше поред губишита са свештеничким словом које је још увек као ватра сјајало!

Тад се омет зачу шум музике и одмерени кораци војничке пратње која ишлаху на дрвених прата, Литија је имала да прође одатле до градске гостионице, где је требало да свечана гозба допуну цоремоноју.

Стога, још једном, ред поштованих и величанствених отаца пође напред кроз широк стазу народа, који се покуцке назад, с пуно поштовања, на обе стране пред Губернијером и старешинама, старим и мудрим људима, свetim духовницима и свима који бејаху мувени и одиоцима. Кад ова бејаху на сред трга, народ их поздравља узвицима. То је био неодољив налив одушевљења, који беше распаљен у слушаоцима оном дневном струјом речитости која је још брзула у њиховим ушима. Свиња осећање силе у себи и удисање је на грудн гласа суведа. У први једна бече савладања, а на отвореном пољу она се дизаше под небеса. Ту бејаху допознали људских бића, и у њима доводило високо изражање и хармоничних осећања да произведи јачи глас него што га могу давати токови буре или грома и ројер мора; и овај силни полет многих гласова стајаше се у један велики глас општим нагоном који пратио исто тако једно велико срце од многих. Никада се са земљанаца Нове Игилске није подигао силнији узвик! Никада није на земљану Нову Игилску стајало толико толико поштовања од стране својих смртних грађана као овај проповедник.

А шта је он осећао тада? Зар се око његове главе у валуду није био сјајни светлостор? Пошто је био тако савлажен од стране својих поштоваца, да ли су његове ноге доносиле гласове по земљаској пратњи?

У пролазу Литије, све оне беху окренуте тамо где се виђаше свештеник како ступа напред међу дивним достојанственицима и војничком пратњом. Узвик се давао југути као шум, у колико једна по једна део гомиле доби прилику да види свештеника. Како је изгледало блед

и нијак у сред ове своје славе! Снага или боље рећи надахнуће које га је одржавало док није наговорио свету поруку која је доносила своју снагу са неба — беше му одузета снага, пошто је њена дукност била потпуно изгубљена. Јар, који су приметили да се саја на његовим образама, беше се угасило као плам који се без наду губи на последном изгаси. Једна је, са тако мртвачком бојом, изгледало да је то лице живота човека; једна да је то био човек са животом у себи, јер изгледале тако нерпоно у својој снази, а ако не паде.

Један од његове браће — честити Џон Вилсон — видео стаје Г. Димесдала, коракну похуљено напред да му понуди своју помоћ. Свештеник архано али одлучно одби понуђену старчеву руку Али он ишае и даље, ако би се тако могло изнати његово кретање које је више личило на непоуздане напоре детине које гледа мајчину руку пружити да га охрабри. И сада, на како да су били неперметити његови последни кораци, он беше стигао напред добро познатој и временом познатом губишиту, где је давно при толиком времену Јестира Прива била јавно посрамљена. Ту и сада стајаше Јестира држећи малу Бисерку за руку! И експертно слово бејаху на њеним грудима! Онда се свештеник наустави, ма да је музика настављала величанствено и весели марш по коме се кретао Литија. Она га позиваше напред — напред на свештеника — али он се одае заустави.

Недигитам та беше са страхом посматрао за време последњих тренутака. Он сја остани своје место у Литији и прате да му понуди помоћ, јер, судећи по изгледу Г. Димесдала, мораће пасти. Али бејаху нечега у изразу свештеничковој тој задра старчевину, а ако то беше човек који се покорила лако нејеним опоменама које долазе од једног другог друства. Гомила гледале да то прене са страхом и чуђењем. У њеним очима ова земљаска слабост била је само неког облика небеске снаге; јер није сматрала за чудо ако се таква свети човек на њихове очи ишао горе, постајући магловитији и светлији у губења се најзад у небеској светлости! Он се крену ка губишиту, и пружи своје руке.

Јестира,⁸ реке: „Ходи овамо! Ходи к мени, јао мала Бисерка!“

Он их гледаше љутимским погледом; али је у исто доба у њему било печега невојног и победничког. Дете одете и њему као птица и обави своје руке око његових колена. Јестира Прива дагиво, као гомења небеском судбом и против своје воље такође приђе ближе, али се наустави пре него што дође до њега. У тај ма Ровер Чалинхорт или се програу кроз тогму али се појави из земље, јер тако мрљан, смушан и очак беше његов поглед — покуша да одхвати своју жртву од онога што беше наумила! Ма ш та да је било, тог старца јурну напред и ухвати свештеника за мањину.

„Дулаче, стаи! Шта се наумила? Пипуштае он. „Одби патрар ту жену! Отерај то дете! Све ће бити добро! Немој оцирати свој глас и уметри у ерану! Да нас још могу снагати! Хохете ли да осрамотише своју свету службу?“

„А лухани! Чини ми се да си доцна стигао!“ одговори му свештеник гледајући му у очи са страхом али одлучно. „Твоја моћ није оно што је била! С Божјом помоћу, унахућу ти снагу!“

Па онет пружи своју руку жени са свештеничким словом. „Јестира Приво,⁹ узавуки са абалом која је у срце дирала: „У име Бога тако страшног и тако милостивог, који ми даје своју милост да у овој тренутку могу учинити оно од чега ме је уздржао пре осам година моје тежки грех и бела слабост, која ближе сада и долаз своју снагу коју снази. Твоја снагу, Јестира! на нека буде по вољи којој ми је Господ пољавио! Томе се противи! Својом својом силом ојој белих и уређених старца! — Овом својом силом и силом паху! Ходи Јестира, ходи! Помоћ ми попети се на ово губишито!“

Гомила се беше узбуђила. Лица од положаја и достојанства, која стајаху око свештеника, беху тако изнепашена и тако им беше нејасно шта значи све то што гледаху. Неомога да време обавишење које им се наметаше и непомога да друго измисле, осталоје само нени и мирни посматрачи стуба које Провиђење вршаше. Видише све-

штеница, насловљена на Јестирину плећа и подржанава лезином руком, како се ближи губишту и пење уза оштенце; а мала рука у греху рођеног детета беше у неговој. Стари Родер Чилингворт ишао да њима, као нека који је у присој већи са драмом греха и туге у којој су сви имале своје улоге, те по томе имајући права да присуствује последној сцени.

„Да си тражио широм земље,“ рече он свештенику гледајући га мрачно: „ако би нашао наједно место тако скривено — наједно тако високо или тако ниско, где би ми могао умати, изузев ово губишће!“

„Нека је хваљен Овај који ме ту доводи!“ одговори свештеник.

Али ипак дрхтате и обрати се Јестери са изразом сумње и страха у својим очима, који се издалаху јасно и као му лебдеће слабе ошмек на уснама.

„Дар ово највеће,“ шапуташе: „него оно о чему саопшало у шуми?“

„Не знам! Не знам!“ одговори она журно. „Воље? Погледај! Ми треба да ујрнемо обоје, а и мала Бисерка са нама!“

„Са тобом и са Бисерком нова буде Бошја воља!“ рече свештеник: „А Бог је милостив! Пусте ме да извршим његову вољу коју је Он јасно показао пред мојим погледом. Јер ја сам, Јестира, на пруги смрти. Стога ме пусти да се пожурим узети на себе део својега страха!“

Ослободив на Јестирину Прику, а држећи за руку малу Бисерку, пречасни Г. Димесел отворен се честитим и уваженим старцима, свetim духовницима, који му бејаху браћа, народу чије срце беше тако убуђено, али пуно туђине симпатије, саутећа да се неко дубоко животну питање — пуно греха, пуно бола и кајања — има да открије пред њиме. Сунце са ниском осветљаваће свештеника пуних сјаја, одвајајући га тако рећи од свих земаљских предмета, да посведочи своју кривицу пред судом *Божје Праде*.

„Народ Нове Инглиске!“ повика високом, свечаним и величанственим гласом који се подиже над њима — али са тугом у себи, а каткад са узвиком који се пробјао кроз немишљиву дубину кајања и бола. — „И, који сте ме волели! — И, који сте ме за сеца сматрали — погледајте ме овде, светског грешника! Ја стојим на месту где је требало да останем пре осам година, овде са овом женом, чија ме рука, више него слаба снага којом сам се дотекла до овде, одржала у овом страшном тронућу да по надлим лицем на венах! Погледајте на смерно слово које Јестира носи! Сви сте се грозили од тога! Где год би се кренули, оно је бацало туђини сјај страха и узакли одвратност око ње. Али овде, поред вас, стоја неко чијег се жита греха и срамоте нисте глумили!“

Овде изгледаше, да ће свештеник остати неутривен остатком тајне. Али он победи телесну слабост — а још није слабост срца — која се борисе да изађе над њим. Он обави сваку помоћ и корачи напред један покр испред себе и детета.

„Иако је био на њему!“ настави он са неком вртом жестино. „Био је решен да каже оно: „Видео га је Божје око! Анали су увек узакливи на њега! Зато је био да њега и пређао на некрестано својим ватреним претом! Али он беше још вешто свирно од људи, и ишале о нама као дух, јакнујући, јер беше тако чист у грешном свету, а туђин што беше давано од своје невесте родбине! Сада, на смртном часу, он стоји пред нама! Он нас позива да олет погледамо на Јестирину скретоно слово! Он нам вели да је оно, са свим својим тајанственим улозима, само сеница онога што он носи на својим грудима, и да је тај његов аласити ватрени жиг само сеница онога што га је нешто у дубини његова срца! Нека овде стаје гласи који сумњају у Божју суд над грешником! Гласи! Гласи! Гласи! Гласи! сведоку тога суда!“

Грешнички покретом уклони свештеничку разу са својих груди. Тајна беше откривена! Али би било безбожно омишљати то откриће. За један тронућ, поглед узасом изненађене гомиле беше упрт у то затајено чудо. А свештеник је стајао, са плахом погледа на лице, као онај који у први најслабије бола навијне себи победу. Па онда паде доле на губишће. Јестира га подиже мало

и наслои му главу на своје груди. Стари Родер Чилингворт клече поред њега, са црним мрачним изразом, као да живот беше нештова из њега.

„Ти си ми умало!“ понављаше више пута: „Ти си ми умало!“

„Нека ти Бог опрости!“ рече свештеник. „Ти си такође тешио грешно!“

Он скрете своје очи, које су се гасиле, са старца и упре их на жену и дете.

„Моја мала Бисерка!“ наговори слабо, а на лицу му беше благ и мило осмејак, као осмех духа који се спрема да мирно отпочине. Сада, нада терет беше скитнуто, изгледало је као да жели да се пошали и поштра са дететом. — „Драга мала Бисерка, хоћеш ли ме пољубити сада? Онда ниси хтела тамо у шуми! Али сада хоћеш, је ли?“

Бисерка пољуби његове усне. Мађије беку пољубење. Велики привор бола, у коме је то дивље дете учествовало, разви се више осећаје љубави; и њене сузе, које падоху на лице невесте оца, биле су алагом да ће она од сада знати за људске боје и радости; да се неће вечно борити са светом, већ бити жена у њему.

„Јестира,“ рече свештеник: „остај алагом!“ „Зар се нећемо више видети?“ шапуташе она. „Зар нећемо заједно проводити неки живот? Извесно, извесно ми смо аскупили једно друго околиним балом! Те гледам далеко у нештоност тих неким очима које умиру! Реци ми шта видиш тамо!“

„Мар, Јестира, мир!“ рече јој он свечано и дрхтало. „Закон који смо преступили, грех са узасом откривен — нека ти једино заштити мисли! Ја стрепим! Бојим се. Мојда се нећемо више видети, за то што забрависмо својега Бога — кад нуђисмо однос међу нашим душама — индла више састати у вечном и чистом јединству! Бог зна! А Он је милостив! Он је доказао своју милост, више свега, у мојој боли, док сам на грудима носила ове ватрене муке! Али зашто је послао онога првога, унаоснага старца да ми муње нешто расправљује! Што ме је дошло овде да умрем пред народом смрћу победнога страха! Да сам био поштеђен од и једне од ових муна, ја бих био изгубљен за увек! Нека је хваљено име Његово! Нека буде нова Његова! Збогом!“

XXIV.

ЗАКЛУЧАК

После дужије времена, колико је народу било дозвољено да уради своје мисли у односу на горе описани догађај, било је неопходно прича о томе шта је се све било на губишћу.

Већина следбала сведокачу да су видели на грудима једнога свештеника скретоно слово — са свим налим из оно што га је носила Јестира Прику — утиснуто у месо. Што се тиче његова постања, било је разних чињеница. Неки тврђаху да је пречасни Г. Димесел, на сами дан кад је Јестира Прику при пути новега срамни зна, почео поклањати живот, и да је најзад завршио узасном мучењем себе сама. Други, напротив, мислиху да је запла постао тек много доцније, пошто га је стари Родер Чилингворт, као моћан врач, извадио с помоћу својих отравних вазитана. Трећи опет — а ти су били у стању да поинаду свештеникову особину оставељом и чуљна утицај његова духа на тело — веровашу да је страшни знак био производ нешто ратнога дуба кајања, који је прогорио из дубине срца напоље, и најзад јасно посматрало Небесна Суд присутством онога слова. Четврти — може бити између ових теорија. Ми смо проследили сву светлост коју смо могли добити о његовој некрестаности, и сада, пошто је оно своје учество, радо бисмо извршили његову дубоку браду из онога духа где ју је узрало тогу разматрања у прво немалој јасности.

Чудноста је, при то, да су навесна зна, која су преступила целом призору, и тврђаху да нису ни за тронућак сеница својих очују са пречаснога Г. Димесела, порицала да је било некакно зна на његовим грудима, узрало колико и на грудима поворошача. Нити су, по њиховој казивању, његове последне речи признавале, нити бар најлакше изгледале и најмање учешће

од његове стране у греху због кога је Јестира Прина носила свјетлост својо. Но овим поштовањем достојним свјетлости: свештеник, свјетла да ће умети — а такође и свјетла да га гонила упућује међу свјетлост — желео је да, издижући у парцију оне пале жене, покаже свету како је невинства дјелом свјетлост. Пошто је постојеће одо живот аутоматског духовног добру, он је начинио од своје смрти прелаз, у намери да својом поштовањем даде невини и потребу поуку да смо, пред очима Бескравне Чистоте, све подједнаки грешници. Хтео је да их научи да је и најсвјетлији међу нама само утолико умалко својим ближњима, да би могао јасно увидети милосрђе које нас штити, те да потпуније одбаци парку у јудејској застави поја би, са неким правом, хтео подједнаки на више. Не доводећи у сумњу тако велику истину, нева ње је допуштено да ову последу причу с Г. Димитријем сматрамо као пример оне непоколебљиве верности са којом пријатељи казано човека — а особито кад је тај човек свештеник — бране његово име и онда кад долази, јасни као сунчеве зраци на свјетлост и суну, упућују, да је са грехом упућувано и казано створење од прашине.

Сведочењима којих смо се држали — један стари рукопис, написан по устима капањавих лица од којих су нева познати Јестуру Прину лично, а други чјуа причу од савременика — јасно упућују постојеће које смо раније наводили. Истећу многих постоја, које нам пружа акустичко једино свештеника, ми једино стављамо ову у обавезу верске: „Буду истинити! Буду истинити! Буду истинити! Збогидо показати свету ако не најгоре што је у тебе, а оно неку црту по којој се то најгоре може изјаснити!“

Ишта није било значајније него промена која се извршила, одмах после смрти Г. Димитрија, у поштовању и последица овога старог знагора Родер Челингворт. Сва његова сила, сва његова животна и интелектуална моћ, као да га највећом напустише, те додого упућују, сасуши се и по готово ничење са овог света као интелектуална бајла која лежи спрвена на сунцу. Тај несрећан човек беше увео за правило своје живота: да систематски тога и да се свети! И кад више није било његовог постоја на земљи да нећа, једино што беше остало своје одрживе смртинику, било је да одне тако да ће му његов господар наћи цупе руке постоја и платити му за заслугу.

Било би најважније предмети поштовања питање: да ли мршава и љубав нису једино што у основи својој? Ја једна и друга, у крајњем крајности, захтевају присну межу и поштовања срца; свака чини да осећања храна и духовни живот једнога лица зависе од другог, свака оставља страшног љубавника, или ће мање страшног мршавца, у очујању и тузи кад му предмета настале. Философски поштовање, обе страсти наглашају у суштини исте, изазове што се једна гледа у небеској светлости а друга у тамном и љубавном сјају. У свету духова, стари лекар и свештеник — ујамање жртве на немали — можда ће несвесно наћи да се суми њихове замалске мржаве и љубави претворила у љубави љубав.

Остављајући на страну своје размишљање, остаје нам да саопштинско читању још једну чињеницу. Стари Родер Челингворт у својој болести (која је била вите године) и својом последњом вољом и тестаментом, чији су наредби ове биле гувернер Болтман и преласци Г. Визсон, заветна велико знања, како одне тако и у Инглиској, малој Висерци, сјери Јестере Прине.

Тако Бисерка, љубавно дете, љубави најважније (као што њоме упућује све дотле) постојеће најважнија наследница свога доба у Новој Свету. Вероватно да ова околност изазва промену у поштовању публике. Да је мајка са дететом остала одне, мада би Бисерка, чим је стигала на улазу, могла помешати своју дивљу крп са потомком најбољашњег од свих пуритана. Али убрзо по смрти љубавнице, жена са свјетлостним словима писме, а Бисерка с њом. За друго годину, а што је онда онда нејасан глас о њима изјавио неки пута преко мора (као безобличан комад дрвета које таласа наближе на обалу са почетним словима имена), ипак њихових поштовањих нести не бејаше о њима. Прича о свјетлостном слову претворе се у легенду. А мах његова била је још јача и одржаване у страшној

успомени губавиште на коме је надахнуто свештеник, као и градину крај мора где је становала Јестера Прина. Бивау овог последњег места, нева дала играху се једино после подне, кад утадаше неку нову женску у својој одећи где се приближише вратима градине. Та врата била су годинема затворена, али их она отклачу. Било да зарзало гласије или трудо дрво попустише њеној сили, било да се она узуче као сенка преко ових свјетла — теи она ује!

На прагу застале, окрете се на страну, јер ући сама у ту промену, и преко прага куће у којој негда струјање живот, било је могао бити густина и жалосније него што је могао поднети. Али то беше само за тренутак, па ипак додого дуг да се могло прениети свјетлост своју на њеним грудима.

И Јестера Прина врати се и узе на себе давно остављени срам! Али где је била маза Бисерка? Ако је била још у животу, морала је бити у пуном развоју женске младости и лепоте. Није не знала, нити се ипак знала даде потпуно тачно: да ли је издижуће дете отишло прерано у девојачки гроб, али је нева дала богата природа била умислапа и спремања за женску бајлу и неваку срећу. Али за остатак Јестериног живота било је знакова који су говорили да је она предмети љубави и љубави неких становника друге земље. Писма долажаху, са љубавним знацима на друге, и ако за то знаје није знала инглиска хералдика. У којој било је стари за угодност и љубави, које Јестера није никад употребавала, али које је само богато могло кунити, а љубав наизгистити. Било је ситница, малих узрара, драгоцених знакова нешто успоме, који су морали бити изражени неким прстима по унутрњем срцу које љуби. Једном кадеш Јестуру како несе одело за поворење: са таквом раскоши и уображењем, што би изправљају прину убузбу да се каже дете, тако обучено, појавило пред њеним трепавицима грлом.

Укратко, у граду се веровало да је Бисерка не само била у животу, већ и удата и срећна и да се сећања своје мајке, и да би се јано разговарао кад би нева мајка била с њоме на њеном отаџбини.

Али да Јестуру Прину било више стварног живота у Новој Инглиској него у тој непознатој земљи где је Бисерка свлака себи отаџбину. Онда је био њен грех: одне нева туга; одне је она имала да се каје. Она се вратила и поново узела на се — својом слободном вољом, јер и најострији старешини тога градоног доба не би јој то заповедило — али чују смо црну историју напред испирачани. Никада ките није тај знак оставила њезине груди. Али у нину Јестериних година, које беку испуњене радом, мислима и самопожртвовањем, свјетлостно слово претале бита лиг који правили прегрени а гнев људи, већ одличаваше нешто што изазива осаждање и страх, као и поштовање. И како Јестера Прина не зналаше да себишност, нити љубавише ради своје љубави и личне користи, народ јој повераваше све своје туге и неволе, тражили њених савета као од лица које је прошло кроз многи јад. Нарочито жене у нечим заринама, кад би њихова страст била равна, прегрени, изгасна, неосторјене поклоњена, али кад је дугала и била грешна, или са тежаким теретом срца које нико не види, не тражи, — долажаху градини Јестере Прине, питајући зашто су тако беде и шта је току леа!

Јестера их утешави и свјетоваше како је најбоље знала. Она их упораваше да чирого верује да ће у бољем доба, кад свет буде дозрео за то, кад то Небо буде хтело, Нова Истина бити откривена свету, која ће поставити односе жене и човека на поузданој основи ујамање среће. Раније у животу, Јестера је улазу уображавала да и она може бити та љубавна пророчица, али је одавно увидела немогућност да ипак мислија боланске и тајанствене истине буде поверена жени кроз одадану, пријатнују срамну али која носи терет казновите туге. Аиђо и асо-стол повога отирања мора дошета бити жена, али смерна, чиста, лепа и мудра; и она ће проговарати не кроз суморну тугу, већ кроз небеску радост; она ће показати како као света љубав може укрлати најистинитији примером таквог живота успехом кривосног.

Тако говорећи Јестера Прина, обарајући свој поглед на свјетлост своју. А после много, много година, дов

један гроб беше ископани близу другог старог и уналог у гробљу (пored кога је долијепа савладан Краљевина Канелани са међупростором као да прах ова два савлада нема никакве права да се помета. Ипак један надгробни камен служио је за обоје. Сидла наоколо бяху споменници са урнаним гробовима; а на овој простој плочи — као што палили посматрач још може приметити и застати збуњени његовим значајем — виђаше се нешто изразито на лик каквог хералдиичког знака. Та плоча имађаше и девицу, а некине речи могле би послужити као мото и кратак спис наше овим завршене легенде. Плоча је мрачна и осветљена само једном нешто западањим вандилом тузијаним од севега.

На приом пољу те плоче свија само слово А.

Рудолф Вирхов

ођен 1. октобра 1821. године у Швајцарској, ступио је као осамнаестогодишњи свршени матурант у војно-лекарски институт у Берлину, где је после 4. године добио докторску титулу и као млађи лекар ступио у завод Charité. У том је заводу именован 1843. год. за професора. Већ у првим годинама свог научарског рада обратио је пажњу на се због својих одличних студија и радова; 1847. г. засновао је, као приватни доцент у универзитету, своја чешњина *Archiv für pathologische Anatomie, Physiologie und Klinische Medicin*. — 1848. г. свестрано је проучио и ретеровао о твему који се због гласа појави

РУДОЛФ ВИРХОВ

у Горној Шлеској. Одмах за тим покушаше да га, ради природног здравља, кандидује за посланика, али се то не сврши иако се изелозе, јер Вирхов тада још не имађаше 30 година, без којих се не улази у спунштину. Чу то га не задража од политичког рада на зборници, те се и даље прича о бурним спорушница које је Вирхов одушевљив својим говорима. Због тога му је 1849. г. одузета влада место у Charité, где је, после прегврта Лепарског Удружења, поново враћен. Али пошто га баш тада Вирбуршки универзитет повишава за професора Патологије Анатомије, он се реши, приим покли и оде у Вирбург.

Тако је Вирбург постао колевка његове научарске славе и зборница многобројних медицинара, јер хитају Вирхову да чују најодлучнију и најпоузданију реч научарску. Дотадашњу теорију о крвљу напало је Вирхов одважно и ступио у поштену са Ронгистиком, на које је вистито био победилан. Већ пре завршетка својих истраживања, 1856. г., отишао је Вирхов у Берлин, одјавио су га перестато поминали. На две године по доласку у Берлин, даске 1858. године, објавио је Вирхов у целом свету прозвучно дело своје *Die Cellularpathologie in ihrer Begründung auf physiologische und pathologische Gewebelehre*. И ако су у овом делу, у низу година, сад полета места испривана али допуњена, ипак је оно основа модерне медицине и најбољи упутица за лекаре.

Поред редовних предавања у универзитету, примио је Вирхов у своје руке и управу Патолошког Института, те га је уредио по свом нахођењу тако да је још ваља углед сличним заводима. По повратку у Берлин био је изабран за општинара, те Берлин има највише њему да нахваљује за поправљање здравствених односа у немачкој престоници. Његов рад није остао само на унутрашњем али, већ је парочиту пажњу обраћао да се као и не појави. Подизање болница вршило је по његовим предлозима, а те прописе примењивао и сви неки савесни градови. Нарочито се бавио и о проучавању канализације, и што данас Берлин у својој канализацији има поузданог чувара од разних зараза, највећа је заслуга Рудолфа Вирхова. У читавом низу година, не само за Немачку већ за цео свет, узимао је Вирхов иницијативу али је био свестити у питањима о људском здрављу.

12. октобра о. г. прослављен је у Берлину његов осамдесет-пори рођен дан на званичан, извредно сјајан и звучан начин. Чак се овом приликом чула реч „анатомска Вирхова.“ Доста, сјајнији и свечанији јубилеј не да се замислити.

Вирхов је, крај све своје дубоке старости, остао млад и неспривено радан. Он ради увек и адмира се само врло мало, за време споровских ерија. Сарадник једног француског лета посетио га је летос у Швајцарској и вели, како стари човек врло лако споси својих осамдесет година, како је пул духа и добре воље. Примио млади. То не беху само обична конвенционална изјава, над му приликом јубилеја рече један говорник:

— Ми ћемо једна четири да дође и наша деветдесета година и наћи ћемо нас међу нама истог као што сте и данас: пуног живота и здравља.

У Берлину је све, што има налик било учени назив и обележје, сматрало за част да дође и поздраву јубилара. Све академије, сви велики учени друштва беху послали своје представнике. Васцела Јевропа беше присутна. Француска беше послала сенатора Корнија, одлична бактериолога; Вилска — лорд Листера, слава хирурга и т. д.

Први говор пред позрејем Вирховским, у новом Патолошком Музеју, држао је доктор Штут, министар јавне наставе.

— Ја велам, рекао је он, дошавшију свој говор: да дух, на којег је произишло неаборављено дело Вирховско, и даље ваљајује, оживотворила нашу медицинску школу.

У току неколико часова, говори су се звани један за другим. У вече беше великозвонан банкет у дворници „Изгубљених Корина“ у парламентарној згради. Ту се могле чути пуле сласкара захвалнице Вирхова и веброрне здравље. Доктор Корнија, наступник француске, беседио је у име својих колега из Француске и парочито је истицао улогу Вирхова у стварању Неударне Патологије. Лорд Листер беше донео адресу Краљевског Друштва у Лондону. Великом патологији је прихватио једна изјаву, која представљање услуге које је он учинио медицини, са поштовањем на латинском језику од другог патолога талијанског. Вачелара. Висше је од довета лица присутствовало овом банкету који нико присутан неће моћи заборавети.

Професор Волдгаре, трајни секретар путне академије, предво је Вирхову, од стране немачких лекара, дар

од 50.000 марака, да би се тим потпомогла једна научна установа у почаст Врховца. Најзад је министар Штут објавио, да је цар пољаро јубилару јавио алатну медаљу за научне труде и прочитао је парче својеручно писмо.

Почега мало није било при експонацима ове осамдесетогодишњице. У свом свету раде пријавио да је седи лекар заслужно да ретко одиоцима. Поред Пастера можда ниједан човек није више волео утицаја на ширење модерне медицине. Непривљен довар, клиничар, ентозолог — он је основао Целуларну Патологију; схватиле правилно и напредно. Болест организма је само болест ћелије која сачињава и одржава тело. Тезија је ово што је напредније, Врховца је развијао студију живе ћелије, њених модификација и трансформација. Он је изучио подигао пажње предан спомени. Захваљујући му дугу је цело човечанство.

Dr. V.

Сима Нгуванон, српски добротвор. — Сима Андрејевић Нгуванон подигао је у Призрену православну Богословију и оставио непокретно имале у Београду, кога је приредо наменио за издржавање Богословије и школовање младих из Старе Србије. У Турцији он је урадио оно, што је Тевезија урадио у Аустрији према својој могућности, меким потребама и врлинама. Он је извршио добротвор. Својим трудом и жњом он је зарадио капитал и извршио га своје роду и племену. Стога је вредно, ма у најдрагим пртима, да знамо његов живот.

Сима је рођен на три Јерарха (30. јануара) 1801. г. Као сироче одрастао код свога брата, нгувана у манастиру Св. Марка, са чега су га и назвали „Нгуванок Сима“, по чему се дошље и назвао Нгуванок.

Манастир је Св. Марка није чика а излаз реке Коришо, према Дунавској линији, на 3 часа од Призрена. Ту се Сима учио капо брата, ту је одрастао сред српских споменика и слушао историју свога народа на уста свога народа. Око 1820. год. врати се у Призрен својој кући и почео да тргује. Године 1830. ступа у организам са њимом, да би загојио пажњу заборави на р. Бистрицу нише манастира Св. Архангела, гав је скарпаан Дунав. Код 1835. год. улазио на Призрену пажу, овај захвати Сими капитал од 200.000 гроша. Оно тога је новега шарина. Сима продавао руду, доносио се Дунавом на породице Пулића, која му роду швер Сокоју и сима Маноја. Нише је и у Цариграду, и на мига се преласи са трговином у Осеу 1846. год.

Године 1861. Сима је преко Србије живео у Призрену, и по прилика скупно јадне и жалосне друге прилике у дане у Русију. Устаја тога, вахом су све прилике у Старој Србији добиле мало пажње тако и окупте и утвари прилике. Од своје стране омет Сима је само књиге а отварао школе. У Сиринској кући подигао је јавну школу у свом тропсту, а у другом месту помогао ошито и својим моћима утицајем радио да се отварају школе. Књиза унапредила школа и свештеника погашито закључи у митрополиту, Сима, да би за ту радњу пригодно рашпо-припремљеног митрополита Мелетхија, пошле му на Русију на поштом ветру, отру, јавиошће и данас сироме са донашу употребу. Он је за скупне новине откупио књигу дуба и напомена, на је то све јединице и подигао пажњу да Богословију под заштитом руске црквине, у чему има огромну заслугу бивши руски Превреник новоса П. С. Јасгирбоа. Сима је пашио и учешће, од појма треба споменити имени при расгосоре Архангел-дрета Сакм, и Старара, родом из Босне, која је сарпио Кисејску духовку апелацију и у Симиноу тропсту послат у Призрен.

У том жалоси Сима највећа посреба: укрм му у Курпу језикам сеп (Маноја) 1871. г. Сима падао у старење, раболан се и после одражавања падају сеп своју велику радњу и све своје забораве, па се преласи у Призрен. Живео у Призрену, он се за своју пажњу и дубав поклоношћу школама и шарину о подизању школа. Немилане је на то тропшту нише.

Сима је био необично поштен, честан; дрско је дају реч. Највише му је био заборави о српској прошлости, о књижевности, о српској будућности и т. д.

Преа рад 1876. год. Сима се шастао у Београду. У првога рату Архипуту алаалу на Призрен и пререшетљу журпун-иња Симиноу школу, али је његови пријатељи Турин одбрали. Сима је школу напустио.

Тостометом он све своје имале оставио на своју школу а на школовање, али ове има на страни, кладина на Старе Србије. За сутора је поставио српском митрополита и два трошца. Године 1882. он оде из Београда у Призрен, где се калас преме-иине друге године (1883.) у члсти пост. Као је калас патриоти, толико што поболан Србија. Сарањен је у цркви Св. Марка у гробљани свога оца и мајке. Ту је прилику не подигао, учесно, прилике јој живља а шути и био праван меким китом.

Нека му је лапа српска земља, која је тако вагрово дубоко. Отпарије о Сими Нгуванову вага члалом П. Сребрновића у 1. калас Врстасе, која смо се и га пошлупили.

Сеога Срба код патријарха Цариградског (Симко Наја Јовановић). Оригинала ове слике спремао је био, по поругабици патријарха Георгија Бранковића, да мајарско-Милениску Нило-жубу, да без речи и слично, ундрало и историјски верно по-казије; слика је слично ико је још дао народа српског вагрово своју из Старе Србије у Угарску; да пошле, да то није био долажао сиротице али пројекат, већ долажао народа јадног, дуретног и са својим пошланима и духовним и пошлани-и. — Оригинала је ове слике у Сибирској Даврица Карло-ианце Патријархије.

Владика Петар II Петровић Негом. — Књижевни се го-иљу овог вагровица пошлани српског, доносио, о палестотоди-шлани његове смрти, верни али негосе, пошлани што га је Српска родина, што је српско име ундрало даром и савном својом.

Савна му и хомо !

Над Сталака (Јованка Ђ. Кретић). — Ко не зна шаролу песму о над Сталака, о војвода Приједи и Јакин верио дуби песног, господе разумије? То првине вироа забављено је кинком по пажњу Ђорђе Кретић, алакоме сликар. Репроду-ици тог песног рада пошлано у овом броју преа своје читаоце, ундрени да бемо угодити њихову српском доносу. —

Наврт споменика Јовану Рајку (А. Теодоровић). — 11. децембра о. г. шарола се сто година од смрти ваганог Богословија и историјача архимандрита Јована Рајка. Тога дана праређена је у Сремском Карловинам сиротица али пута вријетја прилика пажња мило. Пре позива био је помет у Св. Вагнесеиој цркви (где је Рајка крштеа), а по подне, у гимназиј-ијској дворани, била је свечана седница Богословије-палестотоди-шлани Слово са одбравањем програмом. — Још да митрополита Стратимирскија доносили је доша да подизама споменика Јовану Рајку. Никога располаже, ико чујемо, сумом од Билу 7000 од-рипато, те би не био преке да се намера и у дело преледе. Слика која доносимо у овом броју, представља наврт споменика ико га је замислио још пог. А. Теодоровић. —

Рембрант (Симко Рембрант). Ову слику доносимо у овом броју за члални помет имена. —

Немањина црква код реке Вагнесе. — Ово су остаци овога храма који Стеван Немпић подизао у Топлици у почетку своје књижевне. Ова пошлого дело беге и урок ратовања са браћом, а у уста ваг и поровоњени негосе калас и каласице. —

Бајка дук у Давицији (Симко Р. Огтеводи). — Ко-иши је једнакоста у обичајима Срба, свих и скуда, пошлано и ова слика прилика Бајкица. Доносимо га са преротчим распо-ионем, ундрени да ће угодити свомим брату Сирину, својкој сиреи Српанин који воли обављати радњу о свом народу. —

Свети Сава кршн алаујету браћу (Симко вери. Ст. То-диновић). — А кала је дошло и да расиро вагрову браће родне. Стевана а Пулава, пајадлава брат њихов, Света Сана, но-иесе нога онеме и пошари браћу своју за срећу њихову и добро народу српског.

Утврдио овај мизалн догађај: Срби смо, браћа смо, вагимо се и ве лаже да дође али да калас расиро, не да калас неспорукају ! —

Јулаф Врховца. Вага члалом о овом немилном вагрову која је у овом броју. —

у тихој лачери, у страшној ноћи, море у намама, море³ с позо-
глатом пучином.

... куда тавља, куда на⁴ језде холо
Куда гурн кроти и гаје данаи трие —
Тамо у пучоту, који мрак осине
Док јој се ослани у дубини рола ...

море с острвом, које је *дирало* у шуми ошана⁵, и

Но црн гласб јави наследи морских кала,
острову Матулаиане Повагете, са *длавином* прамом стовиом на
рбу обала⁶, и нашоном дрином чија *дир* збошана⁷

Вира из магла, тошала и виа;

Једна сарвиела арица у валина, једно дубоље под широким по-
док⁸, једна савина реалесија, једна пробуђена усомена: једна
ошавице мбуом свених свинаица ишреија, у јаној дикретној
емисији, у тешком распошвом содегу. У сирмалу је један ми-
стично симболика дејак; нома прао карактеристична за Ду-
чићку инспирацију у сави:

Мрак занапа шуму, р'јеке, пајет и наме

Ево једно гробље, ту јавке селале,
До сусуде сусуде, до сусуде до дутара.
И док би кавана гесу валина зрапа,
Побосио кавана пред пак сточи ствара.
А даљ у сву валин ишаг асала —
Нон, а до се свика, ... А но обавест чуаа,
Мећ гробља и селом још киваула стала
Бјежала и гола, крпела, вјечна буна. ...

Номко дубоко ишреианог у том пачетном, малакхично-ин-
диферентном колориту, у тик тако јангистеми и тако протест
детилама, у тик употребљеном, без крајина у свистасти, крушним
потезима, у тој Метерлину карактерном Шино до Шазином. Тапо
су, без симболика и паравирије овором, Заласан сунца, Зили,
Новембар, прва осеца *Јесених елсија*; у пали је с још неко-
лико расошних места у *Писмама*, оно што ерица поклаја јак
најверније у опису и извојеног у *Заруку*. *Венецијански*
ноби су у маху познати романтичних трагедиа са големом
и гитаром, пуно мита и пугура у бојама, беојрином у из-
разу, и прао ерице *Бертаге* мушке у ритму. У *Писмама* Ду-
чић је једна романтична дубина, *тегела* у врио паравирије
поточном пејзажу, и са свинама које су искриве и са шине
осећана дата по у валин *жртки*. *Последне пресе* *Јајила* су
с пошто доказне боје и реалистичних једношности, с бесовно
доинавних момата и летишних поности: само, све у па-
куци одвој тривних слика, наменитих речи, наиниог и
свадоме нарка. Са пали иш свинако у прао ствари поеније
Дучићине. *Моја вјерма*, *Пресиху* над гробом, *Визаја*, *Малодија*
са *Алхалди* су на тик врх по врху ралома поенишних и
пучот ошавице *Материја* најверније *Писмама* Дучићине, и
поклају ниче особини. Оно су дубине и пореки *Јесених елсија*
и *Отарбица*: сик и рјало албан до *Волска*, нотином
мајер усавишх малакхичних свинарија, осиноме и емо-
тичног нарка, претрпаних и замрљаних *енгара*, тошак *арпа*, и
крпаних и вртних речи био привој роју трине да свинају. —
Хроноски пресе *Писма* поклају једну махору у *Мало-
лазку* *Јајерију*. Дучић је морао да проке онитом судбином
нашх самоутихх и напуштених себа талента. Грехом, он је учио,
и одлучио је на један други, особитости се по невољности-
сти. Хваљ баш у свистасти, он само својој личној претп-
и *разину* може да буде *завлапа* што није отво на тој кра-
бивој *странути*; и, ако је у Дучићу *није* *сиром* или бар
најодможије *приказаном* *уласу* који још у *длаку* *гуши* *много*
много *напрежени* у *стиковима*, *много* *талента* и *носта* *па-*
лигавица *своје* *мале* *дојавије* *речева* *што* *се* *и* *но* *то* *весе*
и *природно* *мале* *увео* *отрети*. Од *Јесених елсија* до *Јабран-*
ски *смета* *пређа* је један *напрема* и прао *посеба* *пут*.
Талент је тај *исти*, *тако* *и* *оде*. Он *није* *остао* *без* *прилипа*
да *се* *поклаје* *на* *у* *Јесених елсија* *и* *Отарбица*, у *ворма*
мал *стиков* *који* *се* *на* *мору* *стичи* *најверније* *поеније* *Дучи-*
ћине. Само, *док* *су* *тако* *битне* *особине* *много* *у* *другом* *реду*,
док *су* *реторичко* *грудство* *и* *декарија* *ушавице* *тема* *и* *спути-*
ном *напуру*: *ошавице* *ошавице* *и* *развине*, *он* *су* *ован* *својом*
пучот *и* *израз* *боже*. *Номко* *је* *длаво* *од* *беојрица* *најверније*
итих *поенишних* *мотива*, *јаросних* *настопа* *и* *нома*
ним *весеином* *зрива*, *напуштеном* *у* *заврљаном* *и* *згинутом*

пејзажу *жртва* *детаља* *и* *некарактеристичних* *боја*: — *од* *них* *на-*
поенишних *длаватних* *поширања*, у *којима* *не* *се* *отвучаје* *на*
који *не* *се* *стичи* *нити* *предаш* *вјаја* *коју* *је* *поседа* *у* *једној*
сређијој *варини* *малакхично* *избистити*: — *којима* *је* *длаво*
од *тог* *збуњеног* *и* *малојрог* *стиковиства*, — *од* *свих* *анга-*
реца *у* *Јабранским* *сметима*, до *запрепаог* *романтичног* *дла-*
вина *Јајила*, до *сенсауалног* *нарача* *у* *Чешки*, до *дубок* *ми-*
стичног *симбола* *У* *сирмалу*, до *ушавиог* *пугура* *и* *промуог* *по-*
деишног *точка* *у* *Заласку* *сунца*, и *до* *ча*, *Бертаге* *гаспо-*
вике *Венецијанских* *сечеи*.

У тој *еволуцији* *Дучић* је *пређа* *и* *ерсио* *аматерско*
книжевништво *и* *дучиће* *по* *ушавица*. И *од* *Заласку* *сунца*
треба *би* *резултати* *са* *зрива* *и* *минама* *једног* *развијеног*
талента: *до*, и *у* *последњим* *и* *најбољим* *песмама* *много* *на* *би*
треба *би* *непросто* *најати* *пре* *један* *онити* *и* *декаријино*
ушавица, *него* *ли* *и* *потпуно* *израз* *и* *одређено* *нараче*
нараче. *Збојра* *Писма* *је* *још*, *прао*, *показатељна* *историја* *једног*
талента, и *на* *да* *не* *би* *било* *други*, *крпела* *има* *прао* *длаватно*
тешишча *да* *да* *једну* *потпуно* *лину* *и* *невојерно* *ошаву* *много*.
Не *свибавица* *се* *тог* *бонајог* *ошавице*, *крпела* *је* *нево-*
јернија *бити* *ако* *одасице* *глобалног* *ворука* *сва* *претпони*
то *блани* — *инет* *сугестија* *на* *са* *мале* *губице* *посеа* —
малакхично *ушавице* *много*. — *Карактер* *тај*, *наје* *још* *нараче*
ушав *длаватно* *и* *на* *начина* *који* *она* *ушавица* *рол* *трине*.

Не *застају* *на* *томе* *номко* *је* *у* *тој* *виор* *инирацији* *у*
савина *ушав* *и* *критика* *индиферентна* *изра* *једног* *талента* *у*
пучоти, *ова* *особина* *поклаја* *настоје*. *Крпела* *и* *једна* *други*,
прао *длаватних* *уметничких* *завеса*. *Пој* *је* *мале* *по* *у* *једној*
другој *длаватно* *само* *природна* *талента*. *Ако* *неће* *да* *отине* *на*
судбини *једног* *стикованог* *ошав* *ако* *фотографије*, *било* *да* *у*
инспирацији *иде* *од* *свих* *вјаја* *на* *да* *једну* *нарача* *савина*,
она *море* *у* *објекта* *да* *наје* *синтином*, *посебног* *сунца*, *да* *наје*
одошавица *боја*, *ни* *губица* *нима* *рече* *главно* *јави* *и* *кар-*
мично *целне* *и* *длаво*. *Једна* *песе*, *ма* *с* *номко* *сређи* *ни-*
прасива *савина*, *беће* *што* *што* *мале* *неси* *ако* *тражи* *на-*
ворма *мајор* *да* *еволуира* *неку* *длаво* *трину* *алсицију*, *нао* *ако*
со *у* *стиковима* *наворма* *једни* *лени* *и* *женишних* *мо-*
лавица *исповишних* *слика* *и* *длаватних* *боја*. *Са* *ошавице* *и*
нашавице *ушавица* *тако*, *она* *тражи* *особито* *раину* *арти-*
стичку *осећајност* *вјаја* *у* *синацији*, *она* *тражи* *богат* *из-*
вор *свих* *инира* *у* *таленту* *у* *коме* *је* *сави* *ошавице* *и*
ошавице *добита* *један* *особин* *инира* *није*, *не* *губица*
ошто — *ни* *у* *највернијој* *форма* — *оних* *бојних* *реалих*
пра *прево* *нојих* *се* *само* *оне* *могу* *преаони* *и* *ушавица* *но*
тине *на* *мале*.

У *посети* *„Дирма“* *Дучић* *је* *једна* *стрипа* *ноја* *је*, *ако*
не *ушав* *себе*. *Начином* *на* *који* *је* *нарача*, *најди* *тепне* *по-*
жрива *са* *ти* *завица*. *Дубина* *на* *класичном* *и* *нашавице*,
осећајно *би* *се* *да* *ошавица* *и* *ошавица* *са* *одређеним* *контурма*
и *бојама*. *Дучић* *који* *најверније* ... *невојерно* *у* *једној* *арти-*
стичкој *трину* *и* *завица* *ошавица* *мале* *показати* *романтичних*
и *стиковних* *детаља*, у *једном* *особеном* *свету*, *које* *је* *најавице*
отрого *трину* *осећати* *лизи* *и* *одређених* *боја*, у *коме* *је*
најверније *испрата* *тегелу* *иница* *са* *ангидом* *срдине*:
у *највернијој* *синацији* *завица* *осећа* *нашавице*, *нашавице*
вјаја, *раствараних* *ворма*, *периванија* *боја*. *Он* *који* *слика*,
једна *да* *је* *се* *у* *невојерно* *неси* *завица* *да* *да* *инира* *својо*
што *што* *се* *и* *са* *мале* *ошавица* *и* *лизи*. У *доинавеној* *исти-*
орији *или* *у* *синацији*, *нашавица* *су* *стикови* *ушав* *у* *пучоти*,
и *мама* *бланика* *и* *ошавица*, *у* *старом* *неге* *напуштеном* *длаво*
под *свадоме* *Алхалди*, *на* *завица* *венецијанској* *Пис-*
мети. *Јабрански* *смети* *вјаја* *васине* *и* *сине*, *али* *вјаја*
Алхалди *и* *Јабрина*. *Последне* *вјерма* *Јајила* *маје* *„ошави-*
це *ошавице* *широка“*

Скитрица *чеза* *тако* *тине* *прова* ...

али *нима* *Мостри*. ... *То* *једно* *прова* *географско* *облавије*
је *на* *поренима* *вјаја*. ... *Све* *длаво* *индиферентна* *слика*
зрив *он* *иницијом* *и* *нашавице*, *реаломом*. *Као* *Томеко*
Готије, *„иницијом* *најави* *средње* *вјаја“*, *он* *заврљави* *нима*
Малоју, *он* *слика* *иницијом*, *нима* *мале* *длаво* *и* *вјаја* *не*
могу *бити* *без* *отара*, *не* *весеи*, *отврни* *завица“* *би* *орела*.
И *тај* *особин*, *стиковни* *и* *вјаја* *иницијом* *оних* *и* *нима*
нашавице, *инира* *инира* *нашавице* *боја* *и* *малакхично*
симболика *детаља*. *Три* *четирта* *песе* *Дучић* *нима* *су* *у* *ноћи*.
Он *маи*

[illegible]

странце отворене свима Дубровчанима, свима Србима, на и брасијени писменима на југу, а не тражи другу ного једну мисо водњу, којом су негоди оспикни плакнати. Мисао српских племенита јединства на основи здравог развита природних сила, које је наш бесмртни Вук на нилим ниво и образложио. *Акоба* ће у *Србу* бити двојака: латинска и ћирилица. Без оваке јереси страсти, *Срб* ће настојати да све својине српског народа једнаким поштовањем назив. Не биће разлика да је Српско у три јери раздвојено, државне не највише јерине својинаштва и државна луберанства.

Ако *Срб* изашао да у три месеца, у свесима од дванаест таблица свима. Цела је *Аустро-Боснија* и *Аустро-Угарска* на годину 12 кура; за иностранство 12 франка у злату.

И *Нова Искра* поддржала оно подушење браће Дубровачке, шаљући своје највише дело и највише цетиште.

* Другице за опште оуграње *Србија* предлаже је Српској Краљевској Академији *Србу* од четири хиљаде динара у сребру, да је излази тако путујући овом писму који буде израдио најбоље дело о јошности и слави свог народа. *Краља Милана*. Уговорен је да се прихвати до 15. јуна 1906. г., а 10. августа те године објавиће се коме је награда додељена.

* Руси књижевници Н. Гогољева написали је и поднео Руској Академији своје дело *Српски народни епос*. Према резерату Г. П. А. Романова дело је пријављено и награђено похвалном.

* *Аурић Грујић*, чинашки у Српској Митровици, пренео је у издаваштво *Валтаску Прегледу*, драму свима Николе I. *Држав* ће се усудити представљати у Пешти.

* *Породина пуковника Н. Рајсескога*, који је погинуо 1876. г. за српску независност, послао је Министру Епископу Господину *Николићу* павлове за хрон који нама подиже у ову *Аустро*, где је овај хрон *Рус* писати. Предумишљајући оферти отворене се 3. јуна 1901. године, а на пролеће почеће и издање.

Балевар *Матине Српске*, за годину 1902, која је протгла, има 385 дана. Год. I. Нови Сад. Издање *Матине Српске*, 1901.

Српска штампарница и књижевница *Браће М. Поповића* у Новом Саду. — 8^а, стр. 160.

Полупривредни Календар за протгу 1902. године. Издање Српског Полупривредног Друштва. Уредио *Паја Т. Гудорев* — Београд, Галина XX. У Београду, штампано у *Државној Штампарници Краљевине Србије*, 1901. В. 8^а, стр. 128.

Шести месец Српске Заједничке Школарнице. **Пропаље наше народне пошле и последње тога.** *Расправа Кисево Т. Недеба*, проф. народн. учитеља. Београд, штампано у *Државној Штампарници Краљевине Србије*, 1901. — 8^а, стр. 16.

Народна народног богатства **националног богатства** по примеру културних народа. Издање *Београдског Друштва М. С. Милосевић*, издавач. Прештампано из *Природног Гласника*. Београд, штампано у *Државној Штампарници Краљевине Србије*, 1901. В. 8^а, страна 18. Цена 0.60 л.

Повеља за народ. Издање *Матине Српске* из *Заједнице* *Петра Ковачевића*. Ст. 93. **Мале кнежевине.** Крајно јединство за кнежаре. *Никола Иван Мишић*, 8^а, стр. 98. Цена 10 поштом. — Ст. 94: **Свети апостол Павле**, **једини му и рад.** *Никола Милутин Јакшић*, 8^а, стр. 98. Цена 10 поштом. — Ст. 95: **Завести, запалиће и наш народ.** *Никола Дубовић-Бегећ*, 1901. — 8^а, стр. 135. Цена 10 поштом. — Ст. 96: **Косово.** **Народна песма о боју на Косову 1389. године.** За народ и школу прилагодио *Бла. Остојић*, 8^а, стр. 104. Цена 10 поштом. — Ст. 97: **Сило Матвеја.** **С жера и е лавине.** *Панислав Јеврејић*, 8^а, стр. 17. Цена 10 поштом. — Штампарница *Браће М. Поповића* у Новом Саду.

Однојина *Пелеших* натријараха с *Регејом* у XVII веку. I. део. *Никола Ст. М. Димитријевић*. Из *Гласа Српске Краљевине Академије* LVIII. В. 8^а, стр. 201. — 289. II. део. Из *Гласа Српске Краљевине Академије* LX. *Државна Штампарница Краљевине Србије*, 1901. В. 8^а, стр. 153. — 203.

Прилагање *расписа* „Однојина *Пелеших* натријараха у XVIII веку“ у *Гласу* LXVIII. и LX. *Популино Ст. М. Димитријевић*. Из *Списаница Српске Краљевине Академије* XXXVIII. 4^а, стр. 59. — 84. *Државна Штампарница Краљевине Србије*, 1901.

Вени француско-српски речник. Садржи све речи из обичног говора. *Савитио Ј. И. Стојић*, у Београду, издање књижевнице *Б. Ахтић*. Штампарница *Јована Пука* у Земуну, 1901. — 16^а, стр. 408. Цена?

Претплатницима *Нове Искре*

Овим бројем завршујемо, хвала Богу, и трећу годину *Нове Искре*. Три године муњног, тешког и — невањалог попла! Па ипак не можемо и не сможе престати, јер нас на дава рад упућује *наша* у *блеи* о *зие*, а упућује и *ду* који би престаном *Нове Искре* постао *цериан*.

За то се вонико обраћамо свима и свима које у *Новој Искри*, једином српском илустрованом листу, гледају *српски* а не *отомански* *лист*, да нас помогну што бољим оданом претплатницима, јер је претплата једином извор за *Нову Искру*.

Можемо мирне душе сачекати суд на питање: да ли је *Нова Искра* у ове три године напредовала и колико? *Због* тога нећемо ништа кини објављати на четврту годину, али ћемо, ваља расположења за напредак, гледати да ни четврта година не буде постигнута од ових досадашњих.

Отварајући унос за четврту годину *Нове Искре* јављамо да је цена иста: годишње 16 динара за Србију, а ван Србије 20 франка или круна. Само о романим ђацима даћемо лист за 10 динара (Србија) или 14 франка (ван Србије).

Потребни су нам повереници, којима ћемо, на њихов захтев, дати и уговорени радост. — Дужницима јављамо, да ћемо према овереном списку тражити исплату и судским путем, јер они, обављајући *класично* *Нова Искра* надом у претплату, убијају лист *материјално* и тако његов општак доводе у питање. Пошто још у српском народу не може илустрован лист да доноси и материјалне јеристи, онда ми смо дамо ни да га *материјално* *урадијемо*. За то јављамо *успут* *Нове Искре* да ћемо крајем јануара (последњи рок за *издавање* *ду*) *отпочети* *издавање* овим путем *ду* *не* *је* *годити* ни *једном* *таквом* *неиријатељу* *српски* *илустрирање*.

Сарадницима својим од срца захваљујемо за *сарадничку* *помоћ*, и молимо их да нас не забораве ни у новој години. Ако је *Нова Искра* на колико напредовала *у* *сарадничку*, *успут* је *ласута* и *једино* *њихова*.

Пријатељ *Нове Искре* можемо да лист *преплату* *у* *својим* *пријатељима*, јер, понављамо, претплата је *једино* *извор* *за* *одржавање* *Нове Искре*. Претплату је најбоље *издати* *у* *уговором* или је *положити*, као поштом претплатник, поштом *једини* *станци*.

Власник и уредник *Нове Искре* **Р. Ј. ОДАВИЋ**

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: за год. 16, по год. 8, четврт год. 4 ден; ван Србије: год. 10 франка или 20 ден. у злату. Претплата и све што се тиче издаваштине шаље се **Р. Ј. Одавићу**, власнику „Н. Искре“, Кантон Милена 8.

Власник и уредник **Р. Ј. Одавић** канцелар *Милена* 8. бр. 8.

Београд-Срп. Државна Штампарница.